

קניצור

שור לחן

עריד

סימן א - דיני השכמת הבקר

סעיף א'

שְׂוִיתִי ה' לְנֶגְדִי תָמִיד, הוּא כָּלִל
גָּדוֹל בַּתּוֹרָה וּבַמַּעֲלֹת הַצְּדִיקִים
אֲשֶׁר הוֹלְכִים לִפְנֵי הָאֱלֹהִים. כִּי
אֵין יְשִׁיבַת הָאָדָם תִּנּוּעָתוֹ וְעַסְקָיו
וְהוּא לְבָדוֹ בְּבֵיתוֹ, כִּמּוֹ יְשִׁיבַתוֹ
וְתִנּוּעָתוֹ וְעַסְקָיו כֹּאֲשֶׁר הוּא לִפְנֵי
מֶלֶךְ גָּדוֹל. וְכֵן אֵין דְּבוּרוֹ וְחִרְחַבַּת
פִּיו בְּהִיּוֹתוֹ עִם אֲנָשִׁי בֵּיתוֹ
וְקִרְוֵבָיו, כִּמּוֹ בְּהִיּוֹתוֹ בְּמוֹשֵׁב
הַמֶּלֶךְ, כִּי אֵז מִשְׁגִּיחַ בּוֹדֵאֵי עַל כָּל

תִּנּוּעוֹתָיו וְדַבּוּרָיו שִׁיחִיו מִתְקַנִּים
 כִּרְאוֹי. כֹּל שֶׁכֵּן כֹּאֲשֶׁר יֵשִׁים
 הָאָדָם אֶל לְבוֹ כִּי הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל
 הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֲשֶׁר מְלֹא כֹל
 הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ עוֹמֵד עָלָיו וְרוֹאֶה
 בְּמַעֲשָׂיו, כִּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר, אִם יִפְתָּר
 אִישׁ בַּמִּסְתָּרִים וְאֲנִי לֹא אֶרְאֶנּוּ
 נֶאֱמַר ה', הֲלוֹא אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת
 הָאָרֶץ אֲנִי מְלֹא, בּוֹדֵאִי מִיָּד תִּגִּיעַ
 אֵלָיו הִירָאָה וְהַחֲכָנְעָה מִפֶּתַח הַשָּׁם
 יִתְבָּרֵךְ וַיְבוֹשׁ מִמֶּנּוּ (אֹרַח חַיִּים
 סְעִיף א).

סעיף ב'

וְגַם בְּשֹׁכְבוֹ עַל מִשְׁכָּבוֹ, יֵדַע לִפְנֵי
מִי הוּא שׁוֹכֵב. וּמִיָּד בְּשִׁיעוֹר
מִשְׁנָתוֹ יִזְכֹּר חֲסִדֵי ה', יִתְבָּרֵךְ
שְׁמוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה עִמּוֹ שְׂהַחֲזִיר לוֹ
אֶת נִשְׁמָתוֹ אֲשֶׁר הִפְקִידָה אֶצְלוֹ
עֵיפָה, וְהַחֲזִירָה לוֹ חֲדָשָׁה וְרִגּוּעָה
בְּיָדֵי לַעֲבֹד עֲבוֹדָתוֹ יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ
בְּכָל יְכָלָתוֹ וּלְשִׁרְתּוֹ כָּל הַיּוֹם, כִּי
זֶה כָּל הָאָדָם, כִּמּוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב,
חֲדָשִׁים לְבָקָרִים רַבָּה אֱמוּנָתְךָ,
פִּרְוֶשׁ, בְּכָל בָּקָר נַעֲשֶׂה הָאָדָם

בְּרִיָּה חֲדָשָׁה. וַיּוֹדָה בְּכָל בִּקּוּר
לְהַשִּׁיב יְתִבְרֵךְ שְׁמוֹ עַל זֹאת.
וּבְעוֹדוֹ עַל מִשְׁכָּבוֹ, יֹאמַר, מוֹדָה
אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁחֲחִזְרָת
בִּי נִשְׁמַתִּי בְּחִמְלָה, רַבָּה אֲמוּנָתְךָ
(וְאֵף עַל פִּי שֶׁעֲדִין אֵין יָדָיו נְקִיּוֹת, יְכוּל
לֹאמַר זֹאת, כִּיּוֹן שְׁאִין בּוֹ שֵׁם). וַיִּפְסִיךְ
מִנְעֵט בֵּין תֵּבַת בְּחִמְלָה לְתֵבַת
רַבָּה (שֵׁם וּבִמְגֵן אֲבָרָהִם וַיֵּד אֲפָרַיִם סוּף

סימן ד.)

סעיף ג'

יְהוּדָה בֶּן תִּימָא אֹמֵר, הָיִי עַז

כִּנְמוֹר וְקָל כִּנְשֹׁר, רִמְן כִּצְבִי וְגִבּוֹר
כִּצְבִי לַעֲשׂוֹת רִצּוֹן אֲבִיךָ
שֶׁבַשְׁמִים. עֵז כִּנְמוֹר, פִּירוֹשׁוֹ שֶׁלֹּא
יִתְבַּיֵּשׁ מִפְּנֵי בְנֵי אָדָם הַמְלַעֲיָגִים
עָלָיו בַּעֲבוּדַת ה' יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ. קָל
כִּנְשֹׁר, כְּנָגֵד רֵאוֹת הָעֵינַן. לוֹמַר
שֶׁתִּהְיֶה קָל לַעֲצֹם עֵינָיִךְ מִרְאוֹת
בְּרָע, כִּי הוּא הִתְחַלֵּת הָעֲבָרָה,
הָעֵינַן רוֹאֶה וְהַלֵּב חוֹמֵד, וְכִלִּי
מַעֲשֶׂה גּוֹמְרִים. רִמְן כִּצְבִי, כְּנָגֵד
הַרְגָּלִים, שֶׁרָגְלֶיךָ לְטוֹב יִרוּצוּ.
וְגִבּוֹר כִּצְבִי, כְּנָגֵד הַלֵּב, כִּי

הַגְּבוּרָה בַּעֲבוּדַת הַבוֹרָא יִתְבַּרֵּךְ,
הִיא בְּלֵב. וְאָמַר שְׁתַּחֲזֵק לְבָךְ
בַּעֲבוּדָתוֹ וְתִתְגַּבֵּר עַל הַיֵּצֶר
לְנִצְחוֹ כְּגִבּוֹר הַמִּתְגַּבֵּר עַל שׁוֹנְאוֹ
לְנִצְחוֹ וְלְהַפִּילוֹ לְאַרְצָא (אוֹרַח חַיִּים
סימן א).

סעיף ד'

לְכֵן צָרִיךְ הָאָדָם לְהִתְגַּבֵּר כְּאַרִּי,
וּמִיָּד כְּשִׁיעוֹר מִשְׁנָתוֹ (וְאָמַר מוֹדָה
אֲנִי וְכו'), יָקוּם בְּזָרִיזוֹת לַעֲבוּדַת
הַבוֹרָא יִתְבַּרֵּךְ וְיִתְעַלֶּה קֹדֶם
שִׁיתְגַּבֵּר עָלָיו הַיֵּצֶר הָרָע בְּטַעֲנוֹת

וְתֹאנֹת לְבַל יָקוּם. וְיִתְחַכֵּם עָלָיו
לְהַשִּׁיאוֹ בַּחֲרָף, אִיךָ תִּקְוָם עִתָּה
בַּבֶּקֶר הַשָּׂכָם וְהַקֹּר גָּדוֹל. וּבִקְוִין
יִשְׁיֹאנוּ, אִיךָ תִּקְוָם מִמִּטָּתְךָ וְעַדִּין
לֹא שָׁבַעְתָּ מִשְׁנָתְךָ. אוֹ בְּטַעֲנוֹת
אַחֲרוֹת וְכִדּוּמָה. כִּי הֵיכָר הָרַע
הוּא יוֹדֵעַ הֵיטֵב לְצוּד בְּנֵי אָדָם
בְּמַהֲמֹרוֹת בַּל יָקוּם. וְלָכֵן כָּל בַּעַל
נֶפֶשׁ הַיָּרֵא וְחָרֵד לְדַבֵּר ה', צָרִיךְ
לְהִתְגַּבֵּר עָלָיו וְלֹא יִשְׁמַע לוֹ. וְאַף
אִם יִכְבֹּד עָלָיו הַדָּבָר מִפְּנֵי כְּבִדּוֹת
הַגּוֹף וְעֲצָלוּתוֹ, יִשִּׁים מְגַמְתּוֹ רְצוֹן

מֶלֶךְ מֶלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ
הוּא. וְיֵשִׁים אֵל לְבוֹ כִּי אִם הָיָה
קוֹרָא אֹתוֹ אֵיזָה אֲדָם לְאֵיזָה עֵסֶק
שִׁירֵיָה בּוֹ מִמּוֹן אִו לְגִבּוֹת חוֹבוֹ,
אִו שֶׁהָיָה קוֹרָא אֹתוֹ שִׁי־צִיל אֶת
מִמּוֹנּוֹ מִן הַחֶפֶסֶד, כְּגוֹן אִם נִפְלָה
דְּלָקָה בְּעִיר וְכִדּוּמָה, בּוֹדֵאֵי הָיָה
זָרִיז לְקוֹם מִיָּד מִפְּנֵי אֲהַבַת מִמּוֹנּוֹ
וְלֹא הָיָה מִתְרַשֵּׁל. וְכֵן אִם צָרִיד
לְלָכֶת לַעֲבֹדֶת הַמֶּלֶךְ, הָיָה קָם
בְּזָרִיזוֹת וְלֹא הָיָה מִתְרַשֵּׁל, כֵּן
יַעֲלִילוּ עָלָיו אִו כִּדִּי לְמַצֵּא חַן

בְּעֵינַי הַמֶּלֶךְ. עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה
לְעַבֹדָת מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים
הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֵׁשׁ לוֹ לְהַזְהִיר
לָקוּם בְּמַהֲרָת וּבְזָרִיזוֹת. וְהַמְּרָגִיל
אֶת עַצְמוֹ בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה אַרְבַּע אִז
חֲמִשׁ פְּעָמִים, לֹא יִכְבֹּד עָלָיו אַחֵר
כֶּךְ. וְהָבֵא לְפָתֵחַ, מְסִיעֵין לוֹ (סדר
הַיּוֹם וּסְדוֹר דֶּרֶךְ הַחַיִּים).

סעיף ה'

אִם אֶפְשָׁר לוֹ לְהַשְׁכִּים וְלָקוּם
בַּחֲצוֹת הַלַּיְלָה לְעֶרְךָ אִז תִּקְוֶה
חֲצוֹת, מִה שׁוֹב, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר,

קוֹמִי רְנִי בַלִּילָה לְרֹאשׁ אֲשֶׁמֹרֶת
 וְגו'. וְכִמוֹ שֶׁהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
 מְקוֹנֵן בַּעֲת הַהִיא, שֶׁנֶּאֱמַר, ה'
 מִמָּרוֹם יִשְׁאַג וּמִמַּעוֹן קֹדֶשׁ יִתֵּן
 קוֹלֹ שְׁאֵג יִשְׁאַג עַל נִוְחֵה, וְאֹמַר,
 אֲנִי לְבָנִים שֶׁבַע עֶשְׂרֵה יָהֵם הֶחָרָבָתִי
 אֶת בֵּיתִי וְשָׂרְפָתִי אֶת הַיְכָלִי
 וְהִגְלִיתִם לְבֵין הָאֲמוֹת. וְאִם אִי
 אֶפְשָׁר לוֹ לָקוּם בַּחֲצוֹת, יִתְגַּבֵּר עַל
 כָּל פָּנִים לָקוּם קֹדֶם עֲלֹת הַשָּׁחַר.
 וְכִמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר דָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו
 הַשָּׁלוֹם, אָעִירָה שָׁחַר, אֲנִי מְעוֹרֵר

אֶת הַשֶּׁחַר וְאֵין הַשֶּׁחַר מְעוֹרָר
 אוֹתִי. וְגַם לְאַחַר חֲצוֹת הַלַּיְלָה,
 יְכוּל לַעֲרֹךְ תִּקּוֹן חֲצוֹת, וְאַחַר כֵּן
 יַעֲסֹק בַּתּוֹרָה אִישׁ אִישׁ כְּכִי
 יְכַלְתּוּ. וְשֶׁעוֹר מִשְׁנֵיּוֹת קוֹדֵם לְכָל
 דְּבָר (וְעַל יְדֵי זֶה זֹכָה לְנִשְׁמָה, מִשְׁנָה
 אוֹתִיּוֹת נִשְׁמָה). וְאַם אֵינּוּ בֵּר הַכִּי,
 יַעֲסֹק בַּתְּהִלִּים וּמַעֲמָדוֹת וְסִפְרֵי
 מוֹסֵר. וְטוֹב מְעַט בְּכוֹנֵנָה, מִחֲרִיבוֹת
 בְּלֹא כוֹנֵנָה. תִּנָּא רַבִּי חִיא, כָּל
 הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה בַּלַּיְלָה, שְׂכִינָה
 בְּנִגְדּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר, קוֹמִי רְנִי בַּלַּיְלָה

לִרְאֹשׁ אֲשֶׁמֹרֹת שְׂפָכִי כַמַּיִם לְבֶדֶךָ
 נִכַּח פָּנֵי ה' פָּרוּשׁ, שֶׁהַשְּׂכִינָה הִיא
 אִזְכָּרֶנְךָ. עוֹד אֶמְרֶה רַבּוֹתֵינוּ
 זְכוֹרָנוּ לְבִרְכָה, שְׁכָל הָעוֹסֵם
 בַּתּוֹרָה בְּלִילָה, נִקְרָא עֶבֶד ה', כִּמּוֹ
 שְׂכָתוֹב, כֹּל עֲבָדֵי ה' הָעוֹמְדִים
 בְּבֵית ה' בְּלִילוֹת (וְעֵין לְקַמֵּן סִימָן
 עא). וּבְלִילוֹת הַקְּצָרִים שְׂאֵי אֶפְשָׁר
 לוֹ לְהִשְׁכֵּם כָּל כָּךְ, לְכָל הַפְּחוֹת
 יְתֵאֱמֹן לָקוּם בְּעוֹד שִׁיחָיָה לוֹ זְמַן
 לְהַכִּין אֶת עֲצָמוֹ לְלֶכֶת לְבֵית
 הַכְּנֶסֶת לְהַתְּפִיל עִם הַצְּבוֹר (אוֹרַח

חיים סימן א'.

סעיף ז'

מזמורי תהלים וכן שאר פּרשיות
מתורה נביאים וכתובים שאינם
שגורים בפי הכל, אסור לאמרם
בעל פה. אפלו מי שהוא יודע
לאמרם בעל פה, יש לו לזהר שלא
לאמרם בעל פה. וסומא מתר (סימן
מ"ט).

סעיף ז'

יש למחות ביד האומרים תחנונות
שבמעמדות שמימים, ברוך אתה

ה' שומע תפלה, אלא יש לומר,
ברוך שומע תפלה, בלא שם (טו"ז
סוף סימן קל"א).

סימן ב - הלכות נטילת ידיים שחרית

סעיף א'

לפי שהאדם באשר קם ממטתו
שחרית הוא כמו בריה חדשה
לעבודת הבוֹרֵא יתברך שמו, לכן
צריך להתקדש ולטל ידיו מן
הכלי, כמו כהן שחיה מקדש ידיו
בכל יום מן הכיור קדם עבודתו.
וסמך לנטילה זו מן המקרא,

שֶׁנֶאֱמַר, אֶרְחֵץ בְּנִקְיוֹן כִּפִּי
וְאֶסֹבְבָה אֶת מִזְבְּחִי ה' לְשִׁמְיָע
בְּקוֹל תְּוֹדָה וְגו'. וְעוֹד יֵשׁ טַעַם
לְנִטְיִלָּה זֹאת, לְכִּי שֶׁבִשְׁעַת שְׁנָה
שֶׁנִּסְתַּלְּקָה מִמֶּנּוּ נִשְׁמָתוֹ הַקָּדוֹשׁ
בָּא רוּחַ הַטְּהוֹמָה וְשׁוֹרָה עַל גּוֹפּוֹ.
וְכִשְׁנֵעוֹר מִשְׁנָתוֹ, מִסְתַּלֵּק רוּחַ
הַטְּהוֹמָה מִכָּל גּוֹפּוֹ חוּץ מִן
אֶצְבָּעוֹתָיו שְׂאִינּוֹ עוֹבֵר מֵעַלֵּיהֶן
עַד שְׁשׁוּפָךְ עַלֵּיהֶן שֶׁלֹּשׁ פְּעָמִים
מִים בְּסֵרוּגִים. וְאֶסֹר לִילִךְ אֶרְבַּע
אַמּוֹת בְּלִי נְטִילַת יָדִים אִם לֹא

לְצַרְךָ גָּדוֹל מְאֹד (סימן ד').

סעיף ב'

יְלַבֵּשׁ מַלְבוּשׁ הָרֵאשׁוֹן אֶת הַטְּלִית
קָטָן, שֶׁלֹּא יִלָּךְ אַרְבַּע אַמּוֹת בְּלִי
צִיצִית. וְלִפִּי שְׁעָרָיו אֵין יָדָיו
נִקְיֹות, לֹא יִבָּרֵךְ עָלֵיו (סימן ח').

סעיף ג'

נְטִילַת יָדַיִם שֶׁחֲרִית הִיא בְּדָרְךָ זֶה.
נוֹטֵל אֶת הַכֶּלִי בְּיָד יְמִינוֹ וְנוֹתְנוֹ
לְשִׁמְאֻלוֹ, וְשׁוֹפֵךְ תְּחִלָּה עַל יָד
יְמִין, וְאַחֵר כֶּךָ נוֹטֵל אֶת הַכֶּלִי
בְּיָמִינוֹ וְשׁוֹפֵךְ עַל יָד שְׁמֹאל. וְכֵן

יַעֲשֶׂה שֶׁלֹּשׁ פְּעָמִים. וְטוֹב לְטָלוֹ עַד
פָּרָק הַזְרוּעַ. אֲךָ בַשָּׁעַת הַדְּחָק, וְי
עַד קִשְׁיֵי אֲצַבְעוֹתָיו. וְרוֹחֵץ פָּנָיו
לְכַבֹּד יוֹצְרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר, כִּי בְצֻלָּם
אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם. וְגַם יִרְחֹץ
פָּיו מִפְּנֵי הָרִירִים שֶׁבְּתוֹכוֹ, שֶׁצָּרִיךְ
לְהִזְכִּיר אֶת הַשֵּׁם הַגָּדוֹל בְּקִדְשָׁהּ
וּבִטְהָרָה. וְאַחֵר כֵּךְ מְנַגֵּב יָדָיו.
וְיִזְהַר לְנַגֵּב פָּנָיו יָפָה.

סעיף ד'

צָרִיךְ לְטָל יָדָיו דְּיוֹקָא לְתוֹךְ כְּלִי.
וְאַסוּר לְהַנּוֹת מִמֵּי הַנְּטִילָה, מִפְּנֵי

שְׁרוּחַ רָעָה שׁוֹרָה עֲלֵיהֶם, וַיִּשְׁפְּכֵם
בְּמָקוֹם שְׂאִין בְּנֵי אָדָם הוֹלְכִים.

סעיף ה'

לֹא יִגַּע קֹדֶם נְטִילָה לֹא בַּפֶּה, וְלֹא
בַּחֲטָם, וְלֹא בְּעֵינָיִם, וְלֹא בְּאֲזָנָיִם,
וְלֹא בְּכַף הַטַּבַּעַת, וְלֹא בְּאֶבְלִים,
וְלֹא בְּמָקוֹם הַקָּנֶזֶה, מִפְּנֵי שְׁרוּחַ
רָעָה הַשׁוֹרָה עַל הַיָּדִים קֹדֶם נְטִילָה,
מִזְקָת לְדַבָּרִים אֵלּוּ.

סעיף ו'

טוֹב לְהַקְפִּיד בְּנְטִילַת יָדַיִם שַׁחֲרִית
בְּכָלִי וּבְמִים וּבְכַח גְּבָרָא כְּמוֹ

בְּנִטְיַלַּת יְדֵיָם לְסְעוּדָה (סימן מ') • אַךְ
בְּשַׁעַת הַדְּחָק שְׂאִין לוֹ מַיִם כִּרְאוֹי
וְהוּא רוֹצֶה לְהִתְפַּלֵּל, יְכוּל לְטַל
יְדָיו מִתּוֹךְ כָּל דָּבָר וּבְכָל מִינֵי
מַיִם וּבְלֹא כַח גְּבָרָא, וְיְכוּל לְבָרֵךְ
עַל נְטִילַת יְדֵיָם. וְאִם יֵשׁ לְפָנָיו
נְהָר, טוֹב יוֹתֵר שְׂיִטְבֵּל בּוֹ יְדָיו
שֶׁלֹּשׁ פַּעַמִּים אִם אֶפְלוֹ בַּשָּׁלֹשׁ. אֲבָל
אִם אֵין לוֹ מַיִם כָּלָל, יִקְנֶחַ יְדָיו
בְּאֵיזָה דָּבָר וְיִבָּרֵךְ עַל נְקִיּוֹת יְדֵיָם,
וְדִי לוֹ לְהִתְפַּלֵּחַ. וְלִכְשִׁיזְדַּמֵּן לוֹ אַחֵר
כֶּךְ מַיִם וְכָלִים חֲרָאוּיִים, יְטַל יְדָיו

עוֹד הַפַּעַם כָּרָאֵוּ. אֲבָל לֹא יְבָרֵךְ
עוֹד.

סעיף ז'

בְּתִיב, בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת ה' וְכֹל
קִרְבִּי אֶת שֵׁם קֹדֶשׁוֹ. וְכִיוֹן שִׁצְרִיךְ
הָאָדָם לְבָרֵךְ אֶת הַשֵּׁם בְּכֹל קִרְבִּיו,
אֲסוּר לְבָרֵךְ עַד שִׁנְקָה אֶת
הַקִּרְבִּים מִצֹּאֶה וּמִי רִגְלִים.
וּבִבְקָר בְּקוֹמוֹ מִסֹּתָמָא הוּא צָרִיךְ
לַעֲשׂוֹת צָרְכֵּוּ אוֹ לְכֹל הַפְּחוֹת
לְהַשְׁתִּין, עַל כֵּן לֹא יְבָרֵךְ בְּרִפְת
עַל נְטִילַת יָדַיִם בְּשַׁעַת נְטִילָה עַד

לְאַחַר שְׁיַנְקָה אֶת עֲצָמוֹ, וַיִּרְחֹץ
 יָדָיו עוֹד פַּעַם אַחַת וְאֵז וַיְבָרֶךְ עַל
 נְטִילַת יָדָיו וְאֲשֶׁר יֵצֵר וּבְרַכַּת
 הַתּוֹרָה אֱלֹהֵי נַשְׁמָה וְכו'.

סעיף ח'

אִם הִשְׁכִּיחַ וְנָטַל יָדָיו בְּעוֹד לִילָה
 בְּדִינּוֹ וְהָיָה עַד אֲזַי אֲזַי הַיּוֹם, אִזּוֹ
 שֶׁהָיָה יָשָׁן אַחֲרֵי כֵן שְׁנִית בְּעוֹד
 לִילָה, וְכֵן הַיָּשָׁן בַּיּוֹם שְׁתֵּינָן נִשְׁמִינָן
 (שֶׁהוּא לְעֶרֶךְ חֲצִי שָׁעָה), וְכֵן הַנֶּעוֹר
 כֹּל הַלַּיְלָה [וְלֹא יָשָׁן שְׁתֵּינָן נִשְׁמִינָן],
 בְּכָל אֵלּוּ יֵשׁ סָפֵק אִם צָרִיכִים

נְטִילַת יָדַיִם אִם לֹא. לְכֹן יִטַּל יָדָיו
שֶׁלֹּא פְעָמִים בְּסֵרוּגִים כְּדִלְעִיל
סְעִיף ג', אֲבָל לֹא יִבְרַךְ עֲלֵיהֶם.

סעיף ט'

אֵלּוּ דְּבָרִים צָרִיכִין נְטִילַת יָדַיִם
בַּמַּיִם, הַקָּם מִן הַמַּטָּה, וְהַיּוֹצֵא
מִבֵּית הַכֶּסֶּא, וּמִבֵּית הַמֶּרְחֵץ,
וְהַנּוֹטֵל צִפְרָנָיו, וְהַמַּגִּיחַ שְׁעָרוֹתָיו,
וְהַחוֹלֵץ מִנְעָלָיו, וְהַמְשַׁמֵּשׂ מַטָּתוֹ,
וְהַנּוֹגֵעַ בְּכִנָּה, וְהַמַּפְלֶה אֶת בְּגָדָיו
אֲפֹלוֹ לֹא נִגַּע בְּכִנָּה, וְהַחוֹפֶף
רֹאשׁוֹ, וְהַנּוֹגֵעַ בְּגוֹפוֹ בְּמָקוֹמוֹת

הַמְכַסִּים, וְהַיּוֹצֵא מִבֵּית הַקְּבָרוֹת,
וְהַמְלִיךְ אֶת הַמֵּת אֹ שֶׁנֶּכְנֵם בְּאַהֲל
הַמֵּת, וְהַמְקִיז דָּם (סימן ד').

סימן ג - דין לבישת בגדיו והלוכו

סעיף א'

בְּתִיב, וְהַצָּנֵעַ לָכֵת עִם אֱלֹהֵי.
לְפִיכָךְ צָרִיךְ הָאָדָם לְהִיּוֹת צָנוּעַ
בְּכָל אַרְחוֹתָיו. וְלָכֵן כְּשֶׁלּוֹבֵשׁ אֹ
פוֹשֵׁט אֶת חֲלוּקָו אֹ שֶׁאֵר בְּגָד
שֶׁעַל בְּשָׂרוֹ, יִדְקֶדֶק מְאֹד שֶׁלֹּא
לְגַלּוֹת אֶת גּוֹפּוֹ, אֲלָא יִלְבִּישׁוּ
וַיַּכְשִׁימוּ כְּשֶׁהוּא שׁוֹכֵב עַל

מִשְׁכָּבוֹ מְכֻסָּה. וְאֵל יֹאמַר הֲנִי
בְּחֲדָרַי חֲדָרִים וּבַחֲשֻׁכָּה מִי רוֹאֵנִי,
כִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְלֹא כָל
הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ, וּבַחֲשֻׁכָּה כְּאוֹרָה
לִפְנֵי יְתֵבָרֵךְ שְׁמוֹ. וְהִצְנִיעוֹת
וְהַבִּשְׁת, מְבִיאוֹת אֶת הָאָדָם לִידֵי
הַכִּנְעָה לִפְנֵי יְתֵבָרֵךְ שְׁמוֹ (סימן
ב').

סעיף ב'

אִין הוֹלְכִין בְּחֻקוֹת הַגּוֹיִים, וְלֹא
מִתְרַמִּים לָהֶם, לֹא בְּמַלְבוּשׁ וְלֹא
בְּשֹׁעַר וְכִיּוֹצֵא בָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר, וְלֹא

תִּלְכוּ בַּחֲקֹת הַגּוֹי. וְנֹאמַר,
 בַּחֲקֹתֵיהֶם לֹא תִלְכוּ. וְנֹאמַר,
 הַשֹּׁמֵר לָךְ פֶּן תִּנָּקֵשׁ אַחֲרֵיהֶם. לֹא
 יִלְבַּשׁ מִלְבוּשׁ הַמִּיֶּחֶד לָהֶם לְשׁוֹם
 גִּזְאוֹת וְהוּא מִלְבוּשׁ שָׂרִים, וְלִדְגֻמָּא
 הָאֵל דְּאֶמְרִינן בְּגִמְרָא, דְּאֶסֹּר
 לְיִשְׂרָאֵל לְהַתְּדַמּוֹת לָהֶם אֲפִלּוּ
 בְּרִצּוֹעוֹת הַמִּנְעָל. שָׂאֵם הִיָּה דְרָכָם
 לְקִשּׁוֹר כָּךְ וְדִרְךְ יִשְׂרָאֵל בְּעֵנִין אַחֵר
 אִם שֶׁהִיָּה מִנְהַגָם לְהִיּוֹת לָהֶם
 רִצּוֹעוֹת אֲדַמּוֹת וְשָׁל יִשְׂרָאֵל
 שְׁחֹרֹת מִשּׁוֹם דְּצִבֵּעַ שְׁחֹר מוֹרָה

עַל עֲנָוָה וְשִׁפְלוּת וְצָנִיעוּת, אָסוּר
 לִישָׁרְאֵל לְשִׁנּוֹת. וּמִזֶּה יִלְמַד כָּל
 אָדָם לָפִי מִקוֹמוֹ וְשִׁעָתוֹ,
 שֶׁהַמֶּלֶכְבוֹשׁ הָעָשׂוֹי לְיוֹהָרָא
 וּפְרִיצוֹת לֹא יַעֲשֶׂה הִישָׁרְאֵל כֵּן,
 אֲלֹא מִלְּבוּשָׁיו יִהְיוּ עֲשׂוּיִים בְּעֲנִין
 הַמּוֹרָה עַל הַכְּנָעָה וְצָנִיעוּת. הַכִּי
 אֲמַרְיָנָן בְּסַפְּרִי, שֶׁלֹּא תֹאמַר הוֹאֵיל
 וְהֵן יוֹצְאִין בְּאַרְגָּמָן אַף אֲנִי אֵצֶא
 בְּאַרְגָּמָן, הוֹאֵיל וְהֵן יוֹצְאִין
 בְּקוֹלָסִין (פְּרוּשׁ, כָּלִי זֵין) אַף אֲנִי
 אֵצֶא בְּקוֹלָסִין, שֶׁדְּבָרִים הֵלְלוּ דְּבָרִי

שֶׁחֵץ וְגֵאָה הֵם, וְלֹא כֹאֲלָה חֵלֶק
 יַעֲקֹב, אֲלֹא דִרְכָם לְהִיּוֹת צְנוּעִים
 וְעֲנָוִים, וְלֹא לִפְנוֹת אֶל רְהָבִים. וְכֵן
 כָּל דָּבָר שֶׁנִּתְּהַגּוּ לְמִנְהַג וְלַחֲק דִּאֲכָא
 לְמִיחָשׁ שִׁישׁ בּוֹ שְׁמִין עֲבֻדָּה זָרָה,
 לֹא יַעֲשֶׂה הַיִּשְׂרָאֵל כֵּן. וְכֵן לֹא
 יִגְלַח וְלֹא יִגְדֵּל שְׁעָרוֹת רֹאשׁוֹ
 כְּמוֹהֶם, אֲלֹא יִהְיֶה מִבְּדֵל מֵהֶם
 בְּמַלְבוּשָׁיו וּבְדַבָּרוֹ וּבְשָׂאָר
 מַעֲשָׂיו כְּמוֹ שֶׁהוּא מִבְּדֵל מֵהֶם
 בְּמַדְעוֹ וּבְדַעוֹתָיו. וְכֵן הוּא אוֹמֵר,
 וְאֶבְדִּיל אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים.

סעיף ג'

לֹא יִלְבַּשׁ בְּגָדִים יְקָרִים כִּי דָבָר זֶה
מֵבִיא אֶת הָאָדָם לְיַד גְּאוּהָ, וְלֹא
בְּגָדִים פְּחוּתִים מְאֹד אִם מְלֻכָּלְכִים,
שֶׁלֹא יִתְבַּיֵּשׁ בְּעֵינֵי הַבְּרִיּוֹת, אֲלֵא
יְהִי לּוֹ בְּגָדִים מְמַצְעִים וְנִקְיִים
(רמב"ם פ"ה מהלכות דעות). לְעוֹלָם
יִמְכֹּר אָדָם אֶפְלוֹ קוֹרוֹת בֵּיתוֹ וַיִּקַּח
מִנְעָלָיו לְרֵגְלָיו (אורח חיים סימן ב).

סעיף ד'

לְכִי שְׂמַצִּינוּ שְׁחֵימִין הִיא חֲשׂוּבָה
בַּתּוֹרָה לְעֵנִין עֲבוּדָה וְלְעֵנִין בְּהֵן

יָד וּבִהָק רֶגֶל שֶׁל מְלוֹאִים וְשֶׁל
 מִצָּרַע וְלַעֲנִין מִצֹּת חֲלִיצָה, לְכֹן
 בְּלִבִּישָׁה וְכֹן בְּשֹׂאֵר הַבָּרִים לְעוֹלָם
 יְקָרִים שֶׁל יָמִין לְשֶׁל שְׂמָאל.
 וּבַחֲלִיצָת הַמִּנְעָלִים וְשֹׂאֵר בְּגָדִים,
 יַחֲלוּץ שֶׁל שְׂמָאל תַּחֲלָה (שְׁזָהוּ
 כְּבוֹדָה שֶׁל יָמִין). וְאַךְ לְעֲנִין קִשְׁיָרָה,
 הַשְׂמָאל חָשׁוּב יוֹתֵר, מִפְּנֵי
 שְׁקוּשָׁרִים עָלָיו אֶת הַתַּפְּלִין. וְלְכֹן
 בְּשֹׂצְרִיךְ לְקִשּׁוֹר יְקִשּׁוֹר שֶׁל שְׂמָאל
 תַּחֲלָה, כְּגוֹן מִנְעָלִים שֵׁשׁ בָּהֶם
 קִשְׁיָרָה, נוֹעֵל שֶׁל יָמִין וְאַיִנוֹ

קוֹשֶׁרוֹ, וְנוֹעַל אֶת שְׁל שְׂמאל
וְקוֹשֶׁרוֹ, וְאַחַר כֵּךְ קוֹשֶׁר שְׁל יְמִין.
וְכֵן בְּשֹׂאֵר בְּגָדִים.

סעיף ה'

יִזְהַר מִלְּבֹשׁ שְׁנֵי בְּגָדִים בְּיָחַד,
מִשּׁוּם דְּקָשָׁה לְשִׁכְחָה.

סעיף ו'

אֶסוּר לִילֵךְ אַרְבַּע אֲמוּת אוֹ
לְהוֹצִיא מִפִּיו דְּבַר שֶׁבִקְדָּשָׁה בְּגִלּוֹי
הָרֹאשׁ. וְגַם הַקְטָנִים צָרִיכִים
לְהִרְגִּילָן לְכַסּוֹת רֹאשָׁן, כִּי הֵיכִי
דְּתַהוּי עָלֶיהוּ אֵימָתָא דְשִׁמְיָא.

בְּדַמְצֵינוּ בְּרַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק.
אִמָּה דְּרַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק אָמְרוּ
לָהּ כַּלְדָּאִי (חוֹזִים בַּכּוֹכָבִים), בְּרִידָה
גִּנְבָא חוּדָה, לֹא שְׂבָקְתָּהּ גַּלּוּי
רִישָׁא. אָמְרָה לָהּ כַּסִּי רִישָׁךְ כִּי
הֵיכִי דִתְהוּי עֲלֶיךָ אֵימָתָא דְשָׁמַיָא
וְכוּ' (שִׁבְתָּ דף קנ"ו ע"ב).

סעיף ז'

אָסוּר לֵילֵךְ בְּקוֹמָה זְקוּפָה וְגֵרוֹן
נָטוּי, כַּעֲנִין שְׁנֵאֲמַר, וְתִלְכָּנָה
נָטוּיֹת גֵּרוֹן וְגו' (אוֹרַח חַיִּים שם).
וּמִכָּל מָקוֹם לֹא יִכּוֹף רֹאשׁוֹ יוֹתֵר

מִדְּאִי, אֵלֶּא בְּמִדָּה בִּינוּנִית, בְּכִדִּי
 שִׁירָאָה אֶת הַבָּא כְּנֶגֶד פָּנָיו וְגַם
 יִרָאָה מִדֶּרֶךְ כַּף רִגְלוֹ (הר"י בספר
 היראה). גַּם מִמַּהֲלָכוֹ שֶׁל אָדָם נִכָּר
 אִם חָכָם וּבִעַל דַּעַה הוּא אוֹ שׁוֹטָה
 וְסָכָל. וְכֵן אָמַר שְׁלֹמֹה בְּחֻכְמָתוֹ,
 וְגַם בַּדֶּרֶךְ כְּשֶׁהִסָּכַל הִלֵּךְ לְבֹ חֲסִיר,
 וְאָמַר לְכֹל סָכָל הוּא הוּא. מוֹדִיעַ
 לְכֹל עַל עֲצָמוֹ שֶׁהוּא סָכָל (רמב"ם
 שם).

סעיף ח'

יֵשׁ לְזָהָר שְׁלֹא יִלָּךְ אִישׁ בֵּין שְׁתֵּי

נָשִׁים, וְלֹא בֵּין שְׁנֵי כְּלָבִים אֹךְ שְׁנֵי
חֲזִירִים. וְכֵן לֹא יִנִּיחוּ הָאֲנָשִׁים
שֶׁתִּלְךָ בֵּינֵיהֶם אִשָּׁה אֹךְ כָּלֵב אֹךְ
חֲזִיר (פסחים קיא).

סימן ד - הנהגת בית הכסא ודיני
ברכת אשר יצר

סעיף א'

יִרְגִּיל אֶת עַצְמוֹ לְפָנוֹת עֶרֶב וּבֹקֶר
שָׁחֳוֹא זְרִיזוֹת וְנִקְיוֹת. אִם אֵינוֹ
יָכוֹל לְפָנוֹת, יִלְךָ אַרְבַּע אַמּוֹת
וַיֵּשֶׁב עַד שִׁפְפָּנָה, אֹךְ יִסִּיחַ דַּעְתּוֹ
מִדְּבָרִים אַחֲרִים. הַמְשִׁיחָה נִקְבִּיו,
עוֹבֵר מִשּׁוֹם בֵּל תִּשְׁקָצוּ. וְאִם

מִשְׁהָה מְלַחֲטִיל מַיִם בְּעֵת צָרְכוֹ,
עוֹבֵר גַּם מִשּׁוּם לֹא יִהְיֶה בְּךָ עָקָר
(סימן ב' ג').

סעיף ב'

יִהְיֶה צָנוּעַ בְּבֵית הַכֶּסֶּא. לֹא יִגְלֶה
אֶת עֲצָמוֹ, עַד שִׁישֵׁב. וְגַם אִז
יִצְמָצֵם שָׁלֹא לְגִלּוֹת רַק מֵה
שֶׁמְכַרֵּחַ לוֹ לְגִלּוֹת, שָׁלֹא לְטַנֵּף אֶת
בְּגָדָיו. וַיִּזְהַר בְּזֶה גַם בְּלִילָה בְּמוֹ
בַּיּוֹם. אִם נִפְנָה בְּמָקוֹם מְגֻלָּה
שָׂאִין שָׁם מְחִיצוֹת, יִכּוֹן שִׁיחָא
פָּנָיו לְדָרוֹם וְאַחֲרָיו לְצָפוֹן אִז

אֶפְכָּא. אֲבָל בֵּין מִזְרַח לַמַּעְרָב,
אֲסוּר. וְאִם יֵשׁ מַחֲצֵה, יָכוֹל
לִפְנוֹת בְּכָל עֲנִין אִם אַחֲרָיו לְצַד
הַמַּחֲצֵה. וְלַחֲשֹׁתִין, מִתָּר בְּכָל
עֲנִין. לֹא יִפְנֶה בְּפָנֵי שׁוֹם אָדָם.
וְאִפְלוּ בְּפָנֵי נִכְרִי, אֲסוּר. אֲבָל
לַחֲשֹׁתִין, מִתָּר אִפְלוּ בַּיּוֹם בְּפָנֵי
רַבִּים אִם צָרִיד לְכָךְ, מִשׁוֹם דְּאֶפְכָּא
סִפְּנָה אִם יַעֲצֹר אֶת עַצְמוֹ. וּמִכָּל
מָקוֹם יֵשׁ לוֹ לְחִסּוֹת לֵק לְצַדִּדִּים.

סעיף ג'

לֹא יִפְנֶה בַּעֲמִידָה. וְלֹא יֵאָנֵם לְדַחֵק

עֲצָמוֹ יוֹתֵר מִדְּאִי, שְׁלֹא יִנָּתֵק שְׁנֵי
הַכֶּרֶפֶשֶׁתָּא. וְלֹא יִמָּהַר לְצֵאת
מִבֵּית הַכֶּסֶּא, עַד אֲשֶׁר בָּרוּר לוֹ
שְׂאֵינּוּ צָרִיךְ עוֹד. וְכַשְׁמִטִּיל מִיָּם
בַּעֲמִידָה, יִשְׁגִּיחַ שְׁלֹא יִנָּתֵזוּ עַל
מִנְעָלָיו וּבִגְדָיו. וַיִּזְהַר מְאֹד שְׁלֹא
לְאַחֵז בְּיָדָיו בְּמִילָתּוֹ (וְעַיֵן לְקַמֵּן סִימָן
קנ"א) (סִימָן ג').

סעיף ד'

בְּבֵית הַכֶּסֶּא אָסוּר לְהִתְהַר בְּדַבְּרֵי
תוֹרָה (כְּדִלְקַמֵּן סִימָן ה' ס"ב). לְכֹן
בְּהִיוֹתוֹ שָׂמָּה, טוֹב שִׁיתְהַרְהַר

בַּעֲסָקָיו וּבַחֲשֻׁבוֹנוֹתָיו, שֶׁלֹּא יֵבֹא
לְיָדֵי הַרְחֹק תּוֹרָה אִוִּי הַרְחֹק
עֲבָרָה חֵם וְשִׁלּוֹם. וּבִשְׁבֹּת שְׂאִין
לְהַרְחֹק בַּעֲסָקָיו, יַהֲרֹחַ בְּדַבָּרִים
נִפְלְאִים שֶׁרָאָה וְשָׁמַע וְכִדּוּמָה (סימן
פ"ה)♦

סעיף ה'

יִזְהַר לְקַנֵּחַ אֶת עַצְמוֹ יָפָה. כִּי, אִם
יֵשׁ לוֹ אֶפְלוֹ מִנְשָׁחוֹ צוּאָה בְּכִי
הַטִּבְעִית, אָסוּר לוֹ לִזְמַר שׁוֹם דָּבָר
שֶׁבִקְדָּשָׁה (כְּדִלְקָמֶן סִימָן ה' סעיף ג)♦
לֹא יִקְנֶחַ בְּיַד יָמִין, מִפְּנֵי שֶׁקוֹשֶׁר

בָּהּ הִתְפַּלֵּין. וּמֵהָאִי טַעֲמָא אֵין
לְקַנֵּחַ בְּאַצְבַּע אֲמִצְעִית שֶׁל שְׂמֹאל
שְׂכוּרָךְ עָלֶיהָ הִרְצוּעָה שֶׁל תְּפִלִּין.
וְאַיִּךְ יָד, יְקַנֵּחַ בְּשְׂמֹאל דִּידָהּ
שֶׁהִיא יָמִין שֶׁל כָּל אָדָם.

סעיף ו'

בְּכָל פַּעַם שֶׁנִּכְנָה אֹו שְׂמִטִּיל מַיִם
וְאַפְלוֹ רַק טַפָּה אַחַת, יִרְחֹץ יָדָיו
בַּמַּיִם וַיְבָרֶךְ בְּרַפָּת אֲשֶׁר יָצָר. אִם
הִטִּיל מַיִם אֹו נִכְנָה וְשָׂכַח מִלְּבָרֶךְ
אֲשֶׁר יָצָר, וְאַחֵר כֵּךְ שׁוֹב הִטִּיל
מַיִם אֹו נִכְנָה וְנִזְכָּר שֶׁבְּרֵאשׁוֹנָה

לֹא בִּרְךָ, אֵינּוּ צָרִיךְ לְבָרֶךְ רַק פַּעַם
אַחַת. וְכִי שֶׁשׁוֹתָה סֵם הַמַּשְׁלֵּשׁ
וְיִזְדַּע שִׁי צִטָּרֶךְ לְפָנֹת כַּמָּה
בְּעָמִים, לֹא יְבָרֶךְ עַד לְאַחַר הַגָּמֵר
(סימן ז').

סימן ה - נקיון המקום לדבר
שבקדושה

סעיף א'

כְּתִיב, וְכִסִּיתָ אֶת צִאֲתֶיךָ כִּי ה'
אֱלֹהֶיךָ מִתְהַלֵּךְ בְּקֶרֶב מַחֲנֶיךָ וְגו',
וְהָיָה מַחֲנֶיךָ קָדוֹשׁ וְלֹא יֵרָאֶה בְּךָ
עֲרֹת דָּבָר וְגו', מִכָּאן לְמַדּוּ
רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרָנָם לְבָרָכָה, שֶׁבְּכָל

מִקּוֹם אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֵינוּ מְתַחֲלָךְ
עִמָּנוּ, דְּהֵינּוּ כְּשֶׁאֵנוּ עוֹסְקִים בְּדַבַּר
שֶׁבְּקִדְשָׁהּ, כְּגוֹן קְרִיאַת שְׁמַע,
תְּפִלָּה, תּוֹרָה וְכַדּוּמָה, צָרִיךְ לְהִיזָת
הַמַּחֲנֶה קְדוֹשׁ, שֶׁלֹּא תִהְיֶה צוּאָה
מִגִּלָּה שָׁם, וְשֶׁלֹּא יֵרָאֶה דְּבַר עֲרוּחַ
כְּנֶגֶד פָּנָיו שֶׁל אָדָם הַקּוֹרֵא אִזּוֹ
מִתְפַּלֵּל (סימן ע"ד).

סעיף ב'

וְאַפְלוּ לְחַרְחֹר בְּדַבְרֵי קִדְשָׁהּ
בְּמִקּוֹם צוּאָה אִזּוֹ מִי רִגְלִים אִזּוֹ כָּל
דְּבַר שֶׁהוּא מִסְרִיחַ, אָסוּר, עַד

שִׁיכַסָּה אֹתוֹ, כִּמּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר, וְכִסִּית
 אֶת צִאֲתָהּ. אִם שִׁיטִּיל לְתוֹךְ מִי
 רַגְלִים שֶׁל פַּעַם אַחַת רְבִיעִית מַיִם,
 לֹא שָׁנָא שְׁהִיוּ הֵם בְּכָלִי תַּחֲלָה
 וְנֹתֵן עֲלֵיהֶם מַיִם, וּבֵין אִם הָיוּ
 הַמַּיִם בְּכָלִי תַּחֲלָה (וְאִם הָיוּ מִי
 הַרְגָּלִים בְּעַבִּיט הַמֵּיחָד לָהֶם, לֹא מֵהֵנִי
 לָהּ מַיִם כְּדִלְקָמֶן סְעִיף יג). וְלִמִּי
 רַגְלִים שֶׁל שְׁתֵּי פַעַמִּים, צָרִיכִים
 שְׁתֵּי רְבִיעִיּוֹת מַיִם. וְכֵן לְעוֹלָם.
 וְאַפְלוּ אִם נִבְלָעוּ מִי הַרְגָּלִים
 בַּקֶּרֶקֶע אִם בַּבֶּגֶד, כֹּל שִׁישׁ שָׁם

עֲדִין קִצָּת לַחֲלוּחִית מֵהֶם, צָרִיד
לְשֹׁפֵךְ שָׁם מַיִם.

סעיף ג'

אם יש צוֹאָה עַל בְּשָׂרוֹ, אַף עַל פִּי
שֶׁמֶכֶסֶה בְּבִגְדָיו, אָסוּר בְּדַבְּרֵי
קִדְּשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר, כָּל עֲצָמוֹתַי
תִּאֲמַרְנָה, ה' מִי כָמוֹךָ. בְּעֵינָיו
שִׁיחִיו כֻּלָּם נִקְיִים. וְיֵשׁ מְקוֹלָיו
בְּזָה, אֲבָל הַנֶּכּוֹן לְהַחֲמִיר. וְאם יֵשׁ
לוֹ אֶפְלוֹ מְעַט צוֹאָה בְּפִי הַטִּבְעִית,
אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מְכֻסָּה, לְכֵלִי
עֲלֵמָא לֹא מֵהֵנִי, מִפְּנֵי שֶׁבְּמִקּוֹמָהּ

זֶה־מִתָּה מִרְבָּה (מִי שֵׁשׁ לוֹ חָלִי
הַטְּחוּרִים, עֵין מִגֵּן אֲבָרָהֶם סִימָן ע"ו
סְעִיף קָטָן ח' שֶׁהֵבִיא תְּשׁוּבַת הַרְדָּב"ז
בְּזֶה וְהִיא בְּחֵלֶק ג' סִימָן שט"ו. וּבְסוֹף
דְּבָרֵי הַמִּגֵּן אֲבָרָהֶם שְׁכַת־ב, וְאֵין לוֹ
תְּקֵנָה, הוּא טְעוֹת סוֹפֵר, וְצָרִיךְ לְהִיּוֹת,
וְאֵינוֹ צָרִיךְ תְּקֵנָה. עֵין יד אֲפָרָיִם. וְעֵין
לְקָמָן סִימָן קס"ה סְעִיף י').

סעיף ד'

צָרִיכִין לְזַהֵר שֶׁבְּכָל מָקוֹם שֵׁשׁ
לְהַסְתִּיף שְׁמָא יֵשׁ שָׁם צוֹאָה אִו
מִי רִגְלִים, לֹא יֵאמַר שָׁם שׁוֹם דְּבָר
שֶׁבְּקִדְשָׁה עַד שֶׁיִּבְדֹּק אֶת הַמָּקוֹם

(סימן ע"ו). וַאֲיֵן לְהַתְּפִיל בַּבַּיִת אִם
בַּעֲלִיהָ יֵשׁ מִקּוֹם מְטַנָּף (פרמ"ג סימן
קנ"ד משבצות-זהב סעיף קטן א').

סעיף ה'

תִּינוּק שְׂאֲחָרִים בִּימיו יְכוּלִים
לֶאֱכֹל כִּזִּית מִיַּי דָּגָן אֲפֵלוֹ עַל יְדֵי
תַבְשִׁיל בְּכֵדֵי שְׁגָדוֹל אוֹכֵל שְׁעוֹר
פָּרֶם (וְכַתֵּב בַּסֵּפֶר מִגְדוֹל עוֹ לְהַגָּאוֹן
מוֹרְנוֹ הָרַב יַעֲבִ"ץ ז"ל, דִּהְיֵנוּ כְּשֶׁנַּעֲשֶׂה
בֶּן שָׁנָה), מִרְחִיקִין מִצּוֹאֲתוֹ וּמִמִּי
רִגְלָיו. וְטוֹב וַיֵּשֶׁר לְהִרְחִיק גַּם
מִצּוֹאֲתָהּ קָטָן בֶּן שְׁמוֹנָה יָמִים.

סעיף ו'

צוֹאת אָדָם, אַף עַל פִּי שְׂאִין לָהּ
רֵיחַ רָע, וְכֵן צוֹאת חֲתוּל וְנִמְיָה
וְצוֹאת תִּרְנָגוּל אֲדוּמִי (תִּרְנָגוּל הַדָּו)
(אֵינְדִּיק) מִרְחִיקִים מֵהֶן. וְשָׂאֵר
צוֹאָה שֶׁל בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף,
מִסֵּתֶמָּא אֵינָהּ מִסְרַחַת וְאִין
צָרִיכִים לְהִרְחִיק מֵהֶן. אֲבָל אִם
מִסְרַחַת וְכֵן נִבְלָה הַמִּסְרַחַת וְכָל
דְּבָר הַמִּסְרִיחַ מִחֲמַת עֲפֹשׁ, וְכֵן
לֹא שֶׁל תִּרְנָגוּלִים, מִרְחִיקִים מֵהֶם.
וְכֵן מִרְחִיקִים מִמֵּי סְרוּחִים. וְמִי

מִשָּׁרָה שְׁשׂוּרִים בָּהֶם פְּשֵׁתָן אוֹ
קִנְבוּם, סִתְמָם מִסְרִיחִים וְצִרִיכִים
לְהִרְחִיק מֵהֶם כָּמוֹ מִן הַצּוֹאָה.

סעיף ז'

צוֹאָה יִבְשָׁה כָּל כֶּף שֶׁהִיא נִפְרָכָה
עַל יְדֵי גְלִילָה, הֲרִי הִיא כֶּעָפָר.
וְהִיא שְׁלֵא יֵהֵא בָּהּ רִיחַ רָע. אֲבֵל
אִם נִקְרְשָׁה מִחֲמַת הַקּוֹר, כִּיּוֹן
שֶׁיִּכּוֹלָה לְחַזֵּר לְקִדְמוּתָהּ בְּזִמָּן
הַחֵם, עֲדִין שָׁם צוֹאָה עָלֶיהָ. וְצוֹאָה
שְׁנֵת כִּסְתָּה בְּשִׁלָּה, חָשׁוּב כִּסּוּי.

סעיף ח'

עַד כִּמָּה מִרְחִיקִים. הִיתָה הַצּוֹאָה
 מֵאַחֲרָיו, צָרִיךְ לְהִרְחִיק מִמָּקוֹם
 שֶׁכָּלָה הָרִיחַ אֲרֻבֵּעַ אַמּוֹת. וְאִפְלוּ
 אִם הוּא אֵינוֹ מֵרִיחַ, צָרִיךְ לְהִרְחִיק
 שְׁעוֹר זֶה כְּאִלּוּ הִיָּה מֵרִיחַ, וְאִם
 הַצּוֹאָה אֵינָה מִסְּרַחַת, דִּי אִם
 מִרְחִיק מִמֶּנָּה אֲרֻבֵּעַ אַמּוֹת. וְאִם
 הַצּוֹאָה מִלִּפְנֵיו, צָרִיךְ לְהִרְחִיק
 כְּמֵלֵא עֵינָיו. וְאִפְלוּ בִלְיָלָה, צָרִיךְ
 לְהִרְחִיק כִּשְׁעוֹר שֶׁהִיָּה יָכוֹל
 לְרֹאוֹתָהּ בַּיּוֹם. וְאִם הִיא מִן
 הַצָּדִדִים, יֵשׁ לְהַחֲמִיר כְּאִלּוּ הִיתָה

בְּפָנָיו. וַיִּטֶּה אֶת עַצְמוֹ כְּדִי שֶׁתִּהְיֶה
לְאַחֲרָיו (ע"ט פ"א).

סעיף ט'

בֵּית שְׁמֵת פִּלְלִים בּוֹ בַּצְבּוֹר
וְנִמְצְאָה שָׁם צוּאָה, אֵף עַל פִּי
שֶׁהִיא אַחֲרֵי הַשְּׁלִיחַ צְבּוֹר וְרַחֲוָקָה
מִמֶּנּוּ יוֹתֵר מֵאַרְבַּע אַמּוֹת מִמָּקוֹם
שֶׁכָּלָה הָרִיחַ, מִכָּל מָקוֹם צָרִיךְ הוּא
לְשִׁתּוֹק וּלְהִמָּתִין עַד שִׁיוָצִיאוּהָ אִם
יִכְסוּהָ, מִפְּנֵי שֶׁאֵי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא
תִּהְיֶה לְאַחֵד מִן הַצְבּוֹר תוֹךְ אַרְבַּע
אַמּוֹת מִמָּקוֹם שֶׁכָּלָה הָרִיחַ, וְאַסוּר

לוֹ לְשִׁמְעַי וּלְכוּן לְמֵה שְׂאוֹמֵר
הַשְּׁלִיחַ צְבוּר (ע"ט).

סעיף י'

מִי שֶׁהִתְפַּלֵּל וּמִצָּא אַחֵר בְּךָ שֶׁיֵּשׁ
שָׁם צוּאָה, אִם הַמָּקוֹם הַהוּא הִיָּה
רְאוּי לְהִסְתַּפֵּק בּוֹ שֶׁמָּא יֵשׁ שָׁם
צוּאָה וְהוּא פָּשַׁע וְלֹא בִדָּק, כִּיּוֹן
שֶׁהִתְפַּלֵּת שְׂמוֹנָה עֶשְׂרֵה הִיא בַּמָּקוֹם
קָרְבָן, הִנֵּה לָהּ זִבַּח רְשָׁעִים
תוֹעֵבָה, וְצָרִיד לַחֲזֹר וּלְהִתְפַּלֵּל
שְׂמוֹנָה עֶשְׂרֵה, וְכֵן קָרִיאת שְׁמֵעַ
שֶׁהִיא מְדַאֲרִיתָא וְאִין בָּהּ חֲשֵׁשׁ

בְּרָכָה לְבַטְלָהּ, חוֹזֵר וְקוֹרֵא, אֲבָל
 בְּלֹא הַבְּרָכוֹת. וְכֵן שָׁאֵר בְּרָכוֹת
 שֶׁאֵמַר שָׁם, וְאַפְלוּ בְּרַבַּת הַמְּזוֹן,
 אֵינּוּ חוֹזֵר וּמְבַרֵךְ. וְאִם הַמָּקוֹם
 רָאוּי לְהַסְתֵּיפֵק בְּצוּאָה, שָׁאֵז לֹא
 כְּשֵׁעַ, אֲפֹלוּ בַתְּפִלָּה יוֹצֵא בְּדִיעָבֵד.
 וְאִם נִמְצָאוּ מִי רִגְלִים, אֲפֹלוּ
 הַמָּקוֹם רָאוּי לְהַסְתֵּיפֵק יוֹצֵא
 בְּדִיעָבֵד גַּם בַּתְּפִלָּה (סימן ע"ו קפ"ה
 ובנ"א).

סעיף יא'

יֵצֵא מִמֶּנּוּ רֵיחַ מְלִמְטָה, אֲסוּר

בְּדַבַּר שֶׁבְּקִדְשָׁה עַד שֶׁיִּכְלֶה הָרִיחַ.
וְאִם יֵצֵא מִחֲבֵרוֹ, גַּם כֵּן צָרִיךְ
לְהַמְתִּין. רַק אִם הוּא עוֹסֵק בְּלִמּוּד
תּוֹרָה. אֵינּוּ צָרִיךְ לְהַמְתִּין בְּשֶׁבִיל
רִיחַ שֶׁיֵּצֵא מִחֲבֵרוֹ (ע"ו).
סעיף יב'

בֵּית הַכֹּסֶּא, אֵף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ
מְחִיצוֹת וְאֵין בּוֹ צוּאָה, צָרִיכִים
לְהַרְחִיק מִמֶּנּוּ. וְלִכֵּן סִפָּסְלֵי הָעֵשׂוֹי
עִם נֶקֶב שֶׁמַּעֲמִידִים תַּחְתָּיו גָּרָף
לְפָנָיו עָלָיו, אֵף עַל פִּי שֶׁהוֹצִיאוּ
אֶת הַגָּרָף וְכִסּוֹ אֶת הַנֶּקֶב בְּדָף,

מִכָּל מָקוֹם יֵשׁ לִסְפָּסֶל הַזֶּה דִּין בֵּית
הַכֶּסֶּא, וְצָרִיכִים לְהוֹצִיאוֹ מִן הַבֵּית
אוֹ לְכַסּוֹתוֹ כִּלּוֹ. אֵךְ אִם הוּא כֶּסֶּא
הַמִּיֶּחֶד לְיֹשְׁבָהּ וּמִכֶּסֶּה בְּכֹר לְיֹשֵׁב
עָלָיו וְרַק לְעֵת הַצֹּרֶךְ מְסִירִים אֶת
הַכֹּר וְנִכְנִים שָׁם וְשׁוֹב מִחֲזִירִים
עָלָיו אֶת הַכֹּר, בָּזָה יֵשׁ לְהַקֵּל.

סעיף יג'

גִּרְף שֶׁל רָעִי וְעַבִּיט שֶׁל מִי רַגְלִים,
אִם הֵם שֶׁל חָרָם אוֹ שֶׁל עֵץ, דִּינָם
כְּבֵית הַכֶּסֶּא. וְאִם עַל פִּי שֶׁהֵם
נִקְיִים וְאִין לָהֶם רִיחַ רָע, וְאִפְּלוּ

נָתַן לְתוֹכָם מַיִם אֹשְׁכָפָאם עַל
 פִּיהֶם, לֹא מִהֲנִי. וְאַפְלוּ נִתְּנָם תַּחַת
 הַמַּטָּה, לֹא מִהֲנִי (דְּמִטוֹת שְׁלָנוּ אֵינָן
 חוֹצְצוֹת), אֲלֹא צָרִיד לְחוֹצִיאָם מִן
 הַבֵּית אֹשְׁכָפָאם לְכַסּוֹתָם. וְאִם הֵם שֶׁל
 מִתְּכַת אֹשְׁכָפָאם זְכוּכִית, אִם הֵם רְחוּצִים
 יָפָה וְאֵין בָּהֶם רִיחַ רָע, אֵין
 צָרִיכִים לְהַרְחִיק מֵהֶם. פִּי חֲזִיר,
 כִּיּוֹן שֶׁדָּרְכוֹ לְנִקּוֹר בַּצּוֹאָה, דִּינּוֹ
 כְּגֵרָף שֶׁל רָעִי. וְאַפְלוּ עוֹלָה מִן
 הַנֶּהָר, אֵין הִרְחִיצָה מוֹעֲלָתָהּ לּוֹ (ע"ו
 פ"ז).

סעיף יד'

בבית המרחץ גם כן אסור לדבר
או להרהר בשום דבר שבקדושה
ואסור להזכיר שמות המיוחדים
להקדוש ברוך הוא אפלו בלשון
חל (כגון, גאט בלשון אשכנז, וכיוצא
בזה בשאר לשונות) בבית המרחץ או
במבואות המטנפים. וכן אסור
לתן שם שלום לחברו, כי שלום
הוא שמו של הקדוש ברוך הוא,
שנאמר, ויקרא לו ה' שלום. ואדם
ששמו שלום, יש אסרים לקרותו

שֵׁם בְּשֵׁמוֹ, וַיֵּשׁ מִתִּירִים כִּיּוֹן
שְׂאִינֹ מִכֵּיּוֹן עַל עֲנִיּוֹ הַשְּׁלֹם אֵלֶּא
לְהַזְכֵּרֶת שְׁמוֹ שֶׁל אֹתוֹ אָדָם. וְכֵן
נֹחֲגִים לְהַקֵּל. וַיֵּרָא שָׁמַיִם, וַיֵּשׁ לוֹ
לְהַחֲמִיר (פ"ד פ"ה).

סעיף טו'

אָסֹר לְדַבֵּר דְּבָרֵי תוֹרָה וְקֹדֶשׁ
נֶגֶד עֲרוּהָ, בֵּין שֶׁל אַחֵר. וְאַפְלוֹ
שֶׁל קֶטֶן וְקִטְנָה (רק לְצֶרֶךְ מִצּוֹת
מִלָּה, מִתֵּר לְבָרֶךְ נֶגֶד עֲרוֹת הַתִּינוֹק).
וְאַפְלוֹ אִם עוֹצֵם עֵינָיו שֶׁלֹּא
לְרֹאוֹת אֶת הָעֲרוּהָ, לֹא מַהֲנִי, כִּיּוֹן

שְׁהִיא נִגְדָּה, אֵלֶּא יִטָּה פָּנֶיּוֹ וְגוֹפוֹ
מִכְּנִגְדָּה.

סעיף טז'

גוף האִשָּׁה, כֹּל מִקּוֹם שֶׁדִּרְכָּה
לְהִתְכַּסּוֹת, אִם נִתְּגַלָּה שָׁם שְׁעוֹר
טֶפֶחַ, וְכֵן שְׁעָרוֹת שֶׁלֹּא אִשָּׁה
נִשְׁוֹאָה אֲשֶׁר דִּרְכָּה לְכַסּוֹתָהּ, אִם
נִתְּגַלָּה קִצֵּצַת מֵהֶן, חָשׁוּב כִּמּוֹ עֲרוּחַ
לְגַבִּי אִישׁ. וְאִין חִלּוּק בֵּין שְׁהִיא
אִשְׁתּוֹ אוֹ אִשָּׁה אַחֶרֶת. אֲבָל לְגַבִּי
אִשָּׁה, לֹא חָשִׁיבִי כִּמּוֹ עֲרוּחַ. קוֹל
זֶמֶר שֶׁל אִשָּׁה, חָשׁוּב גַּם כֵּן כִּמּוֹ

עֲרוּהָ. וּמִכָּל מָקוֹם בַּשָּׁעַת הַדְּחָק
 שֶׁהוּא שׁוֹמֵעַ נָשִׁים מְזַמְּרוֹת וְאִי
 אֶפְשָׁר לוֹ לְמַחֲזוֹת, לֹא יִתְבַּטֵּל
 מִשׁוֹם זֶה מִקְרִיאָת שְׁמַע וְתַבִּילָה
 וְתוֹרָה, אֲלֵא יִתְאַמֵּץ לְכוּן כָּל
 לְבָבוֹ לְהַקְדִּישָׁה שֶׁהוּא עוֹסֵק בָּהּ,
 וְלֹא יִתֵּן לֵב עֲלֵיהֶן (ע"ה).

סעיף יז'

אִם לְבָבוֹ רוֹאֶה אֶת הָעֲרוּהָ שְׁלוֹ, אִם
 עַל פִּי שֶׁהָעֲרוּהָ הִיא מְכַסֶּה, כְּגוֹן
 שֶׁהוּא לְבוֹשׁ בְּחִלּוּק, גַּם כֵּן אָסוּר
 לוֹ לִזְמַר כָּל דָּבָר שֶׁבְּקִדְשָׁה, אֲלֵא

צָרִיךְ לְהִיזוֹת לְבוֹשׁ בְּמַכְנָסִים שֶׁהֵם
מְדַבְּקִים עַל גּוֹפּוֹ, אִם שִׁיאֲזוֹר
בְּאֲזוֹר, אִם יִנְיחַ זְרוּעוֹתָיו עַל
הַחֲלוּק בְּדִי לְהַפְסִיק בֵּין לְבוֹ
לְעֵרֻתוֹ. וְאִשָּׁה אֵינָה צָרִיכָה
לְזָאת.

סימן ו - קצת דיני ברכות ודיני
ברוך הוא וברוך שמו ואמן

סעיף א'

קֹדֶם שִׁיבִירךְ אֵיזוֹ בְּרָכָה צָרִיךְ הוּא
לְדַעַת אֵיזוֹ בְּרָכָה שֶׁהוּא צָרִיךְ
לְבִירךְ, בְּדִי שֶׁבַּשְׁעָה שֶׁהוּא מִזְכִּיר

אֶת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ שֶׁהוּא עֶקֶר
הַבְּרָכָה, יֵדַע מֵה שִׂיִּים. וְאִסּוּר
לַעֲשׂוֹת שׁוּם דְּבָר בַּשָּׁעָה שֶׁהוּא
מְבֻרָךְ. וְלֹא יְבָרֵךְ בְּמַהֲרֹת, אֶלָּא
יְכוֹן פִּירוּשׁ הַמִּלּוֹת (סימן ה' לז"א
ובחיי"א). וְזֶה לְשׁוֹן סֵפֶר חֲסִידִים,
כְּשֶׁהוּא נוֹטֵל יָדָיו אִם שֶׁמְבָרֵךְ עַל
הַפְּרוֹת אִם עַל הַמְּצוֹת הַשְּׂגוּרוֹת
בְּכִי כָּל אָדָם, יְכוֹן לְבוֹ לְבָרֵךְ בְּשֵׁם
בוֹרְאוֹ אֲשֶׁר הִפְלִיא חֲסִדוֹ עִמּוֹ
וְנָתַן לוֹ הַפְּרוֹת אִם הִלָּחֵם לְהַנּוֹת
מֵהֶם וְצָוָהוּ עַל הַמְּצוּה, וְלֹא יַעֲשֶׂה

כִּאֲדָם הָעוֹשֶׂה דְּבָר בְּמִנְהַג וּמוֹצִיא
דְּבָרִים מִפִּיו בְּלֹא הֶגְיוֹן הֶלֶב. וְעַל
דְּבָר זֶה חָרָה אֵף ה' וְשָׁלַח לָנוּ בִיד
יְשַׁעְיָהוּ וְאָמַר, יַעֲזֹר כִּי נִגַּשׁ הָעָם
הַזֶּה בְּפִיו וּבִשְׂפָתָיו כְּבָדוֹנִי וְלִבּוֹ
רַחֵק מִמֶּנִּי וְתִהְיֶי יִרְאַתָּם אֹתִי
מִצִּוֹת אֲנָשִׁים מְלַמְּדָה. אָמַר
הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לִישְׁעֵיהָ, רְאֵה
מַעֲשֶׂה בָנִי כִי אֵינוֹ אֵלָּא לִפְנֵים
וּמַחֲזִיקִים בּוֹ כִּאֲדָם שְׂמַחֲזִיק וְנוֹחַג
מִנְהַג אֲבוֹתָיו בִּידוֹ, בָּאִים בְּבֵיתִי
וּמִתְפַּלְּלִים לִפְנֵי תְּפִילוֹת הַקְּבוּעוֹת

בְּמִנְהַג אֲבוֹתֵיהֶם לֹא בִלְבָב שְׁלֵם.
הֵם מְנַקִּים אֶת יְדֵיהֶם וּמְבָרְכִים עַל
נְטִילַת יְדֵים וּבוֹצְעִים וּמְבָרְכִים
בְּרַכַּת הַמּוֹצֵא, שׁוֹתִים וּמְבָרְכִים
כִּמּוֹ שֶׁהִדְבֵּר שָׁגוּר בְּפִיהֶם, אַף
בְּעֵת שֶׁהֵם מְבָרְכִים אֵינָם
מְתַכּוֹנִים לְבָרְכָנִי. לָכֵן עַל כֵּן חָרָה
אַפּוֹ וְנִשְׁפַּע בְּשֵׁמוֹ הַגָּדוֹל לְאַבֵּד
חֲכָמַת חֲכָמָיו הַיּוֹדְעִים אוֹתוֹ
וּמְבָרְכִים אוֹתוֹ בְּמִנְהַג וְלֹא
בְּכוֹנָה, דְּכַתִּיב בַּתְּרֵהּ לָכֵן הִנָּנִי
יוֹסֵף גּוֹ', וְאַבְרָהָם חֲכָמַת חֲכָמָיו גּוֹ',

לְפִיכָךְ הִזְהִירוּ חֲכָמִים עַל הַדָּבָר
וְאָמְרוּ, עֲשֵׂה דְבָרִים לְשֵׁם פּוֹעֲלָם
וְכוֹ, עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ, וְרֵאשִׁי לְאָדָם
שֶׁיִּרְגֵּיל אֶת עֲצָמוֹ לֵאמֹר הַבְּרָכוֹת
בְּקוֹל רָם, כִּי הַקּוֹל מְעוֹרֵר אֶת
הַכּוֹנֵה (של"ה).

סעיף ב'

כְּשֶׁהוּא מְבַרֵךְ, יֵחָא פִּיּוֹ נְקִי מִן
חֶרֶק, וְגַם שְׂאֵר דְּבָר לֹא יֵחָא בְּתוֹךְ
פִּיּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר, יִמְלֹא כִּי תִהְלָתֶךָ.

סעיף ג'

אָסוּר לְהוֹצִיא שֵׁם שָׁמַיִם לְבַטְלָהּ.
 וְכָל הַמוֹצִיא שֵׁם שָׁמַיִם לְבַטְלָהּ,
 עוֹבֵר עַל מִצְוֹת עֲשֵׂה, דְּבַתִּיב, אֶת
 ה' אֱלֹהֶיךָ תִירָא, וְדַתִּיב, אִם לֹא
 תִשְׁמֹר וְגו', לִירְאָה אֶת הַשֵּׁם
 הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא. וְזֶהוּ מִכְלָל הִירְאָה
 שֶׁלֹּא לְהִזְכִּיר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל כִּי אִם
 בְּדֶרֶךְ שִׁבְחָ וּבִרְכָּה בְּמָה שֶׁהוּא
 מְחִיב אֹף בְּדֶרֶךְ לְמוֹד, וְיִירָא
 וְיִזְדַּעְזַעו אֲבָרֵיו בְּשַׁעָה שֶׁהוּא
 מִזְכִּיר אֶת הַשֵּׁם יְתִבָּרֵךְ שְׁמוֹ, אֲבָל
 לֹא לְהוֹצִיאוֹ חֵם וְשָׁלוֹם לְבַטְלָהּ.

וְלֹא שֵׁם הַמִּיחָד בְּלִבָּד, אֱלֹא כָּל
הַשְּׁמוֹת הַמִּיחָדִים לְשֵׁמוֹ יִתְבָּרֵךְ.
וְלֹא לִבָּד בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ אֲסוּר, אֱלֹא
בְּכָל לִשׁוֹן, אֲסוּר. וְהַמְקַלֵּל
אֶת חֲבֵירוֹ אוֹ אֶת עַצְמוֹ בְּשֵׁמוֹ
יִתְבָּרֵךְ אוֹ בְּכַנּוּי (כַּנּוּי הוּא מֵה
שֶׁמִּשְׁבַּחֵין בּוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כְּמוֹ
הַגָּדוֹל, הַגִּבּוֹר, וְהַנּוֹרָא, הַנְּאֻמָּן, הָאֲדִיר
וְהַחֲזָק, וְהָאֱמִיץ, הָעֲזִיז, חַנוּן וְרַחוּם,
קָנָא, אֶרֶךְ אַפַּיִם, וְרַב חֶסֶד), בְּכָל
לִשׁוֹן, חַיִּב מִלְּקוּת. וּבַעֲוֹנוֹתֵינוּ
הָרַבִּים רַב הַמּוֹנֵי עִם אֵינָם נִזְהָרִים

וְאוֹמְרִים בְּלִשׁוֹן אֲשַׁכְנֶז, גָּאט זאל
 איהם שְׁטראפֿין וְכדומה, וְעוֹבְרִים
 בְּזֶה עַל לֹא שֶׁל תּוֹרָה. וְאִם קלל
 בְּלֹא שֵׁם וּבְלֹא כְנוּי אוֹ שְׁהִיתָה
 חֲקִלָּה בָּאָה מִכָּלל הַדְּבָרִים, כְּגוֹן
 שְׁאָמַר, אֵל יְהִי פְלוֹנִי בָרוּךְ לְחַי
 וְכדומה, אֵף עַל פִּי שְׁאִינוֹ חַיֵּב
 מִלְּקוֹת, אֲסוּרָא מִיְהוּ אֲכָא (חווה"מ
 סימן כז). וְכֵן אֲסוּר לְכַתֵּב בְּשׁוּם
 מִכְתָּב שְׁמוֹ יְתִבְרֵךְ בְּכָל לִשׁוֹן.
 וְרַבִּים טוֹעִים וְכוֹתְבִים שְׁמוֹ
 יְתִבְרֵךְ בְּלִשׁוֹן אֲשַׁכְנֶז, אוֹ

שְׂכֹתֵי בַיִת תִּבְתְּ אֲדִיעֵה, וְהוּא לְשׁוֹן
צִרְפָּת, וּבִאֲוֵרוֹ, עִם ה', וְהוּא אֶסּוּר
גְּמוּר, כִּי לְאַחַר זְמַן יִתְגַּלְגַּל
הַמִּכְתָּב בְּאֲשַׁפָּה, וְדָבָר זֶה גּוֹרֵם
עֲנִיּוֹת בְּיִשְׂרָאֵל מֵהַ שְׁמַיִם שְׁמַיִם
מִצְוֵי, וּמִכָּל שֹׁכֵן בְּבִזְיוֹן חֵם
וְשָׁלוֹם, וְצָרִיכִים הֵתִיחֶם
וְהִתְאַמְּצוֹת לְבַטֵּל זֹאת (אֲוֵרִים שֵׁם).
כְּשֶׁבָא לוֹ רֵק בְּתוֹךְ פִּיּוֹ, יִרְוֹק
תְּחִלָּה וְאַחֵר כִּי יֹאמַר אֶת הַשֵּׁם,
וְלֹא שִׁיֹּאמַר אֶת הַשֵּׁם וְאַחֵר כִּי
יִרְוֹק. וְכֵן כְּשֶׁמִּנְשֵׁק אֶת הַסֶּפֶר,

יְרוֹק תַּחֲלָה וְלֹא אַחֵר כָּךְ. כְּשֶׁרוֹצֶה
לְהַזְכִּיר אֶת הַשֵּׁם, יֹאמַר תְּבַת
הַשֵּׁם, וְלֹא כִּמוֹ שֶׁטּוֹעִים הַחֲמוֹץ
וְאוֹמְרִים אֲדוֹשֵׁם, כִּי אֵין זֶה דִּירָךְ
כָּבוֹד שֶׁל מַעֲלָה.

סעיף ד'

צְרִיכִים לְזַהֵר שֶׁלֹּא לְבַרֵּךְ חֵם
וְשִׁלּוֹם בְּרָכָה לְבַטָּלָהּ, אִם לְגֵרָם
לְעֶצְמוֹ לְבַרֵּךְ בְּרָכָה שְׂאִינָה
צְרִיכָה. וְאִם נִכְשֵׁל וּבִרְךְ בְּרָכָה
לְבַטָּלָהּ, וְכֵן בְּעֵנִין אַחֵר אִם נִכְשֵׁל
וְהוֹצִיא שֵׁם שָׁמַיִם לְבַטָּלָהּ, יֹאמַר

אַחֲרֵיהֶּ, בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ
לְעוֹלָם וָעֶד. וְאַם מִיָּד לְאַחַר
שֶׁהִזְכִּיר אֶת הַשֵּׁם נִזְכָּר שְׂאִינוֹ
צָרִיךְ לְבָרְךָ, יְסִיִּם, לְמִדַּת חֲקִידָה,
שֶׁזֶּהוּ פָסוּק שְׁלֹם, וְהוּא כָמוֹ לְמוֹד
וְלֹא לְבִטּוֹלָה. וְאַם הִתְחִיל גַּם תַּבִּית
אֱלֹהֵינוּ וְנִזְכָּר מִיָּד לְאַחַר שֶׁאָמַר
אֱלֹהֵי וְלֹא גָמַר לֹאמַר נוֹ, יְסִיִּם
וַיֹּאמֶר, יִשְׂרָאֵל אָבִינוּ מֵעוֹלָם וָעֶד
עוֹלָם (שֶׁזֶּהוּ גַם כֵּן לְשׁוֹן הַפָּסוּק בְּדַבְּרֵי
הַיָּמִים א כט). וּמִכָּל מָקוֹם יֹאמַר גַּם
בְּזֶה, בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ

לְעוֹלָם וָעֶד (צל"ח ברכות דף לח).♦

סעיף ה'

בִּרְךָ עַל הַמַּיִם וְשַׁמֶּע שִׁישׁ מֵת
בְּשִׁכּוּנָה וְהַמְנִיחַ הוּא לְשִׁפְךָ הַמַּיִם
שֶׁבְּשִׁכּוּנַת הַמֵּת (כְּדִלְקָמֶן סִימָן קצד)
מִפְּנֵי הַסִּפָּקָה מִכָּל מָקוֹם כִּיּוֹן
שֶׁבִּרְךָ יִשְׁתָּה מְעַט שֶׁלֹּא תִּהְיֶה
בְּרִכָּתוֹ לְבִטּוּלָה. וְאֵל יִדְאֶג מִפְּנֵי
הַסִּפָּקָה, כִּי שׁוֹמֵר מִצְוָה לֹא יֵדַע
דְּבָר רָע (עֵינן לְקָמֶן סִימָן קט ס"ט).♦
וְלֵאחֵר יִשְׁתָּה מְעַט, יִשְׁפֹךְ הַשָּׂאֵר
(ר"ו).♦

סעיף ו'

כָּל הַבְּרָכוֹת (חוץ מברכת המזון
שִׁבְעָר אִי"ה בְּסִימָן מַד סְעִיף יא) אִם
נִסְתַּפֵּק בְּהֵן אִם אֶמְרָן אִו לֹא
אֶמְרָן אִינוּ חוּזַר וּמְבַרֵּךְ (סִימָן רט) ♦

סעיף ז'

חַיֵּב אָדָם לְבַרֵּךְ בְּכָל יוֹם מֵאָחַ
בְּרָכוֹת לְפָחוֹת. וְדוּד הַמֶּלֶךְ תִּקֵּן
זֹאת. רָמַז לְדָבָר, וְנֵאָם הַגָּבֵר הֵקֵם
עַל. עַל בְּגִימַטְרִיא ק'. וְסִמְנָה מִן
הַתּוֹרָה, וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה ה'
אֱלֹהֶיךָ שׂוֹאֵל מֵעַמָּךְ כִּי אִם לִירְאָה

אֶת ה' וְגו', אֵל תִּקְרִי מָה אֱלֹהֵי
 מֵאָה, הֵן מֵאָה בְּרָכוֹת שֶׁהֵן לִירֵאָה
 אֶת ה' וְלֵאמֹר אֹתוֹ וְלִזְכֹּרוֹ
 תָּמִיד עַל יְדֵי הַבְּרָכוֹת שֶׁמְבָרְכִים.
 הַקִּלְלוֹת שֶׁבְּמִשְׁנֵה תוֹרָה הֵן צ"ח,
 וְכַתִּיב, גַּם כָּל חָלִי וְכָל מַכָּה, הֲרִי
 ק'. וְכֵן בְּרָכוֹת שֶׁאֵנָּה מְבָרְכִים בְּכָל
 יוֹם מְגִנּוֹת עָלֵינוּ לְהַנְצִיל מֵהֶן.
 וּבַשַּׁבָּת וַיּוֹם טוֹב וְכֵן בְּתַעֲנִית
 שֶׁחֲסֵר מִן מֵאָה בְּרָכוֹת, מִשְׁלֵמִים
 בְּמָה שֶׁמְבָרְכִים לְבְרָכוֹת הַשְּׁלִיחַ
 צָבֹר בַּחֲזָרָת הַתְּפִלוֹת וּבְרָכוֹת

הַקּוֹרְאִים בַּתּוֹרָה וְהַמַּטְיירִים
וְעוֹנִים אַחֲרֵיהֶם אָמֵן, וְגַם בְּבִרְכוֹת
הַנֶּהֱנִים (סימן מו) ♦

סעיף ח'

כָּל בִּרְכָּה שֶׁאָדָם שׁוֹמֵעַ מִחֲבֵרוֹ,
בְּשִׁשּׁוֹמֵעַ אָמְרוֹ, בָּרוּךְ אַתָּה ה',
הוּא אוֹמֵר, בָּרוּךְ הוּא וּבָרוּךְ שְׁמוֹ.
וּבְשִׁגְוֵמֵר אֶת הַבִּרְכָּה, צָרִיד לֵאמֹר
אָמֵן. וּפְרוֹשׁ אָמֵן הוּא אֶמֶת. וַיְכַוֵּן
בְּלָבוֹ, אֶמֶת הִיא הַבִּרְכָּה שֶׁבִּרְךְ
הַמְבָרֵךְ וְאֲנִי מֵאֲמִין בָּזֶה
וּבְבִרְכוֹת שֵׁשׁ בָּהֶן גַּם כֵּן תִּפְלֶה,

כַּגֹּז בְּבִרְכּוֹת שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה מִן
 אֲתָה חוֹנֵן עַד הַמַּחֲזִיר שְׂכִינָתוֹ
 לְצִיּוֹן, וּבְבִרְכַּת שֵׁם שְׁלֹם, יְכוּן
 בְּאַמִּירַת אָמֵן לְשָׁנֵי דְבָרִים, אֲמַת
 הִיא הַבִּרְכָּה, וִיהִי רָצוֹן שִׂיאָמְנוּ
 הַדְּבָרִים בְּמַהֲרָה. וּבִקְדִישׁ שְׂאִינוּ
 אֶלָּא תְּפִלָּה עַל הָעַתִּיד, יְכוּן רַק
 לְבִקְשָׁה שִׂיאָמֵן הַדְּבָר בְּמַהֲרָה.

סעיף ט'

אם הַשּׁוֹמֵעַ הוּא עוֹמֵד בְּמָקוֹם
 שְׂאֵסוּר לוֹ לְהַפְסִיק, לֹא יֵאמַר
 בָּרוּךְ הוּא וּבָרוּךְ שְׁמוֹ. וְכֵן אִם

הוא שומע ברכה שגם הוא צריך
 לצאת בברכה זאת שתהא
 נחשבת לו כאלו אמרה בעצמו,
 כגון ברכות השופר וברכות
 המגלה, לא יאמר, ברוך הוא
 וברוך שמו, משום דזה הוי הפסק
 באמצע הברכה (דגול מרבה סימן
 קכד). ולענין ענית אמן אם הוא
 עומד במקום שאינו רשאי
 להפסיק, יבאר אם ירצה השם
 לקמן במקומו (בסימן יד ובסימן טז).

צָרִיךְ לְזַהֵר מְאֹד שֶׁיֵּאמַר תְּבַת
אֱמֵן בְּתַקְוָנוֹ, שֶׁלֹּא יַחֲטֹף הָאֱלֹהִים
וְלֹא יִבְלִיעַ הַנּוֹ"ן. גַּם יִזְהַר מְאֹד
שֶׁלֹּא יַעֲנֶה אֱמֵן קֹדֶם שְׁפִימַת הַמְּבָרֵךְ.
כֹּל הַבְּרָכָה, כִּי זֶהוּ אֱמֵן חֲטוּפָה.
וְגַם לֹא יֵאָחַר מִלְּעֲנוֹת אֱמֵן שֶׁזֶהוּ
אֱמֵן יְתוּמָה, אֲלֵא תִּכָּף בְּשִׁמּוּסִים
הַמְּבָרֵךְ אֶת הַבְּרָכָה, יַעֲנֶה אֱמֵן.
וְלֹא יִגְבִּיהַּ קוֹלּוֹ יוֹתֵר מִן הַמְּבָרֵךְ,
שֶׁנֶּאֱמַר, גִּדְּלוּ לַה' אֶתִּי וְנִרְוַמְתִּי
שְׁמוֹ יַחְדָּו (קכד).

אין עונים אמן על ברכת עצמו
 (מלבד בברכת המזון לאחר בונה
 ירושלים). ואפלו מסיים ברכה אחת
 בשוה עם השליח צבור, לא יענה.
 אבל אם הוא ברך ברכה אחרת
 והשליח צבור ברכה וסימו בשוה,
 עונה אמן על ברכת השליח צבור.
 ואם סיים ברכת ישתבח או ברכת
 שומר עמו ישראל לעד או ברכת
 יהללוך שלאחר הלל בשוה עם
 השליח צבור, עונה גם כן אמן
 (כיון דהרבה פוסקים סבירי להו דאפלו

לְאַחַר עֲצֻמוֹ עוֹנָה בְּאֵלּוֹ אָמֵן (נ"א).

סימן ז - הלכות ברכות השחר

סעיף א'

אַחַר לְעֶסֶק בְּדַבְרֵי תוֹרָה, יֵשׁ
מִחֲלָקֶת הַפּוֹסְקִים אִם הַשּׁוֹמֵעַ יַעֲנֶה
אָמֵן אוֹ לֹא. יֵשׁ אוֹמְרִים שְׂאִין
כָּאֵן סִיּוֹם הַבְּרָכָה אֵלָּא וְהַעֲרַב נָא
וְכוּ' גַם כֵּן נִמְשָׁךְ לְמַעֲלָה, וְהַכֹּל
הִיא בְּרָכָה אַחַת. וְעַל כֵּן אֵין
לְעֲנוּת אָמֵן. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, דְּכָאֵן
הוּא סִיּוֹם הַבְּרָכָה. וְהַעֲרַב נָא, הִיא
בְּרָכָה אַחֲרָת, וְצָרִיכִים לְעֲנוּת

אָמַן. וְלִכֵּן הַמְבָרֵךְ יֵשׁ לוֹ לֹאמַר
בְּרָכָה זֹאת בְּלִחְשׁ, שֶׁלֹּא יִשְׁמַע
חֲבֵירוֹ וַיֵּבֵא לִידֵי סִפְקָא.

סעיף ב'

בְּרַכַּת הַנוֹתֵן לְשִׁכּוֹי בִּינָה וְכוּ',
לֹא יִבָּרֵךְ עַד שִׁיאִיר הַיּוֹם.

סעיף ג'

בְּרַכַּת פּוֹקֵחַ עוֹרִים, יְכוּל גַּם סוֹמֵא
לְבָרֵךְ, שֶׁיֵּשׁ לוֹ הֶנְאָה שְׂאֲחָרִים
מֵרְאִים לוֹ אֶת הַדָּרֵךְ. [אם קִדַּם
וּבִרְךְ זִיקָה בְּפּוֹפִים קִדַּם שֶׁבִּרְךְ
מִתִּיר אֲסוּרִים, שׁוֹב לֹא יִבָּרֵךְ]

מִתִּיר אֲסוּרִים, שֶׁכָּבֵר נִכְלָל בְּזוֹקָה
כְּבוֹפִים, שֶׁבְּכָל זְקִיפַת הַקּוֹמָה
הִיא הַתֵּרֶת הָאֲבָרִים] (רז"ש סימן מ"ו
סעיף ה').

סעיף ד'

אַחַר הַמַּעֲבִיר שָׁנָה מֵעֵינֵי וְתַנּוּמָה
מַעֲפֵפִי, אֵין עוֹנִין אִמֵּן, כִּי אֵין
כָּאֵן סִיּוֹם בְּרָכָה, אֶלָּא וִיחִי רְצוֹן
וְכוֹ', שִׁיךְ גַּם כֵּן לְבָרָכָה זֹאת.
וְסִיּוֹם הַבְּרָכָה הוּא, הַגּוֹמֵל חֲסִדִּים
טוֹבִים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל.

סעיף ה'

הַנֶּעוֹר כָּל הַלַּיְלָה מְבָרֵךְ בְּבִקְרָא כָּל
 בְּרוּכוֹת הַשַּׁחַר, חוּץ מִבְּרַכַּת עַל
 נְטִילַת יָדַיִם שְׁאֵינָנוּ מְבָרֵךְ. וּבְרַכַּת
 אֱלֹהֵי נִשְׁמָה וְהַמַּעֲבִיר שָׁנָה וְכוּן
 בְּרוּכוֹת הַתּוֹרָה, יֵשׁ סֶפֶק אִם יְבָרֵךְ
 אִם לֹא, וְלִכְךָ יֵשׁ לוֹ לְהַדָּר לְשִׁמּוֹעַ
 אֹתָן מִפִּי אֲחֵרִים וְלַעֲנוֹת אֲמֹן
 (וְעֵין לְעִיל סִימָן ו' סְעִיף ט).

סעיף ו'

כָּל בְּרוּכוֹת הַשַּׁחַר אִם לֹא אֶמְרוּ
 קֹדֶם שִׁיתִּפֶּלֶל, יָכוֹל לְאֶמְרוֹ לְאַחַר
 הַתְּפִלָּה חוּץ מִבְּרַכַּת עַל נְטִילַת

יְדֵיִם (מִכִּיּוֹן שֵׁשׁ אֹמְרִים דְּנִטִּילַת יְדֵיִם
שְׁחֲרִית נִתְקְנָה מִשּׁוּם הַתְּפִלָּה, אִם כֵּן
לְאַחַר שֶׁהַתְּפִלָּה אֵין עוֹד מְקוּם לְבִרְכָּה
זֹאת), וְחוּץ מִבְּרַכַּת אֱלֹהֵי נִשְׁמָה
(שֶׁכֶּבֶד יֵצֵא בְּבִרְכַּת מַחֲיָה הַמֵּתִים) ♦

סעיף ז'

וּבְרִכּוֹת הַתּוֹרָה אִם לֹא יֹאמְרוּ קִדּוּם
הַתְּפִלָּה, נֶחֱלָקוּ הַפּוֹסְקִים אִם יֹאמְרוּ
לְאַחַר הַתְּפִלָּה אוֹ לֹא. יֵשׁ אֹמְרִים
שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ, מִשּׁוּם דְּכֶבֶד נִפְטָר
בְּאַהֲבָה רַבָּה (אוֹ אֶהְבֵּת עוֹלָם), שֵׁשׁ
בְּבִרְכָּה זֹאת גַּם כֵּן מֵעֵין בְּרַכַּת

הַתּוֹרָה, וְתַן בְּלִבֶּנוּ בִּינָה לְהַבִּין
 וְלַהֲשִׁכִּיל לְשִׁמְעַי לְלַמֵּד וּלְלַמֵּד וְכוּ'.
 וַיֵּשׂ אֲזַמְרִים, דִּיאִין בְּרַכַּת אֲהַבָּה
 רַבָּה פּוֹטֶטֶת מִבְּרָכוֹת הַתּוֹרָה,
 אֵלֶּא אִם לֹא לִלְמַד לְאַחַר הַתְּפִלָּה מִיֵּד
 בְּלִי הַפֶּסֶק. לָכֵן לְכַתְּחִלָּה צְרִיכִים
 לְיִזְהָר לְבָרֵךְ בְּרָכוֹת הַתּוֹרָה קֹדֶם
 הַתְּפִלָּה. וּבְדִיעֲבַד אִם שָׁכַח לְבָרֵךְ
 קֹדֶם הַתְּפִלָּה, יִלְמַד אִיזָה דְּבָר מִיֵּד
 אַחֲרֵי הַתְּפִלָּה. וְאִם גַּם זֹאת שָׁכַח,
 אֲזִי מִסְפֵּקָא גַּם כֵּן אֵינּוּ צְרִיךְ
 לְבָרֵךְ עוֹד בְּרַכַּת הַתּוֹרָה (מ"ו מ"ז)

נ"ב.)

סעיף ח'

אם קראוהו לַעֲלוֹת לַתּוֹרָה קֹדֶם
שֶׁיִּבְרַךְ בְּרִכּוֹת הַתּוֹרָה, אִם אֲפֹשֶׁר
לוֹ לְבַרֵךְ קֹדֶם, כָּל בְּרִכּוֹת הַתּוֹרָה,
וְגַם לוֹמַר לְכָל הַפְּחוֹת פָּסוּק אֶחָד
כְּגוֹן יִבְרַכֶּךָ וְגו', יַעֲשֶׂה כֵן וְאַחַר
כֵּן יַעֲלֶה לַתּוֹרָה וְיִבְרַךְ. וְאִם אִי
אֲפֹשֶׁר לוֹ לַעֲשׂוֹת כֵּן, יַעֲלֶה כֵּן
לַתּוֹרָה. וְכִיּוֹן שֶׁיִּבְרַךְ אֲשֶׁר בָּחַר
בָּנוּ וְכו', לֹא יֵאמַר אַחֲרַי כֵּן, רַק
בְּרִכַּת אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ וְכו' וְהִעָרַב

נָא וְכוּ' עַד לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, וַיֹּאמֶר
יְבָרְכְךָ וְכוּ' (חיי אדם).

סימן ח - דברים האסורים
משהאיר היום עד לאחר שיתפלל

סעיף א'

מִשְׁעָלָה עֲמוּד הַשַּׁחַר שְׁחָא אִזְר
הַנּוֹצֵץ מִן הַשָּׁמֶשׁ בַּמִּזְרָח, כִּיּוֹן
שָׂאז לְאָדָם לְהַתְחִיל בַּמְלָאכָה אִז
לְהַתְעַסֵּק בַּעֲסָקָיו אִז לֵילֵךְ בַּדֶּרֶךְ
קֹדֶם שִׁיתְפַּלֵּל, שְׁנֵאמַר, צִדֵּק לִפְנֵי
יְהוָה וַיֵּשֶׁם לְדֶרֶךְ פְּעָמָיו. צִדֵּק, זֶה
תְּפִלָּה שְׁמִצְדִּיק לְבוֹרְאוֹ וְהַדָּר

וַיֵּשֶׁב פְּעָמָיו לְדַרְכֵי חֶפְצוֹ (סימן ע'
פ"ט).

סעיף ב'

וְאִסּוּר לוֹ לֶאֱכֹל אֹרֶז לְשִׁתּוֹת,
שֶׁנֶּאֱמַר, לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם, לֹא
תֹאכְלוּ קֶדֶם שְׂתֵת־פִּלּוֹ עַל דְּמֻכָּם.
וְכָל הָאֹכֵל אֹרֶז שִׁתָּה וְאַחַר כָּךְ
מִתְפַּלֵּל, עָלָיו הַכֹּתוֹב אוֹמֵר, וְאֵתִי
הִשְׁלַכְתָּ אַחֲרֵי גִידִי, אֵל תִּקְרֵי גִידִי
אֶלָּא גִידִי, אָמַר הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא,
לְאַחַר שֶׁנִּתְגַּאֵחַ זֶה, קִבֵּל עָלָיו
מִלְכוּת שָׁמַיִם. וְאַכְלוּ לְשִׁתּוֹת

קֹאפֶּע אִז טַה עִם צוֹקֶר (סֶפֶר) וְחֻלָּב,
אָסוּר. וְאִישׁ זָקֵן וְחִלּוּשׁ שְׂאִינוֹ
יָכוֹל לַעֲמֹד עַל נִפְשׁוֹ עַד עֵת
יְצִיאַת הַצָּבוֹר מִבֵּית הַכֶּנֶסֶת,
בְּפֶרֶט בְּשִׁבְתּוֹת וַיָּמִים טוֹבִים
שְׁמֵאַרְיָכִים הֶרְבֵּה, יוֹתֵר טוֹב
לְהַתִּיר לוֹ לְהַתְּפִלָּל שְׁחֲרִית בְּבֵיתוֹ
בְּנֶחֱת וַיִּקְרֶשׁ וַיֹּאכֹל אֵיזָה דָּבָר (עֵין
לְקַמֵּן סִימָן עז סְעִיף טו), וְאַחֵר כֶּךָ
יִלְךְ לְבֵית הַכֶּנֶסֶת וַיִּכְוֶן לְבוֹ עִם
הַצָּבוֹר בְּתַפִּלָּת שְׁחֲרִית וַיִּתְּפִלָּל
אַחֵר כֶּךָ עֲמָהֶם מוֹסָף, וְלֹא שְׂשִׁינְתָּה

קֹאפֶּעַ עִם צוֹקֶר (סֶכֶר) וְכִדּוּמָה בְּלֹא
קִבְלֵת עַל מַלְכוּת שָׁמַיִם תְּחִלָּה
(באר היטב סימן פט בשם לקט הקמח).
אֵךְ לְצִדֵּךְ רְפוּאָה, מִתָּר לְאַכֹּל
וְלַעֲשׂוֹת קֹדֶם הַתְּפִלָּה, שְׂאִין בָּזָה
מִשּׁוּם גְּאוּת. וְכֵן אִם אֵין בּוֹ יְכֻלֵּת
לְכוּן דַּעְתּוֹ בַּתְּפִלָּה בְּלִי אֲכִילָה
וְשִׁתְיָה, אִם יִרְצֶה יָכוֹל לְאַכֹּל
וְלַעֲשׂוֹת קֹדֶם הַתְּפִלָּה.

סעיף ג'

יֵשׁ אוֹמְרִים, שְׂאֵבֵלּוֹ אִם קָם
בַּחֲצוֹת הַלַּיְלָה אָסוּר לוֹ לְטַעַם קֹדֶם

שִׁיתִּפֶּלֶל, וְכֵן נִכּוֹן לְהַחֲמִיר. אֲךְ
אִם חָלַשׁ לְבוֹ, מִתָּר לוֹ לֶאֱכֹל
וְלַשְׁתּוֹת אֵיזָה דָּבָר לְחִזְקוֹ גּוֹפּוֹ
לְתוֹרָה.

סעיף ד'

מֵימַם וְכֵן טַה אִם קִנְיָנִי בְּלֹא צוּקָר
(סֵפֶר) וּבְלֹא חֲלָב, מִתָּר לַשְׁתּוֹת
קִדָּם הַתְּפִלָּה אֲךְ לְאַחַר שְׁעָלָה עֲמוּד
הַשִּׁחָר, כִּי אֵין בְּאֵלּוֹ מַשּׁוּם גִּזְאוֹת.
וְאַפְלוֹ בְּשִׁבְתָּ וַיּוֹם טוֹב שְׁחִיב
בְּקִדּוּשׁ, מִתָּר לַשְׁתּוֹת דְּבָרִים אֵלּוֹ
קִדָּם הַתְּפִלָּה וַאֲיִן הַקִּדּוּשׁ מְעַכְבּוֹ,

כִּיּוֹן שֶׁקָּדַם הַתְּפִלָּה עֲדִין לֹא הִגִּיעַ
זְמַן קְדוּשָׁה, דִּאיִן קְדוּשָׁה אֵלֶּא בְּמִקּוֹם
סְעוּדָה, דְּהִינּוּ סְמוּךְ לְאַכִּילָה, וְהָרִי
אֵי אֶפְשָׁר לוֹ לֶאֱכֹל קָדַם תְּפִלָּה
הַשְּׁחָר.

סעיף ה'

אִסוּר לְהַקְדִּים לְפֶתַח חֲבֵירוֹ לְקַבֵּל
פָּנָיו וְלִתֵּן לוֹ שָׁלוֹם, וְאַפְלוּ לוֹמַר
לוֹ צַפְרָא דְּמָרָא טָב (בל"א, גוֹטֶען
מֵאָרְגֶען), שְׁנֵאֲמַר, חֲדָלוּ לָכֶם מִן
הָאָדָם אֲשֶׁר נִשְׁמָה בְּאִפּוֹ כִּי בִמְה
נְחָשָׁב הוּא. כְּלוּמַר, בִּמְה חֲשִׁבְתוּ

לִזְהָר שֶׁהִקְדַּמְתָּ בְּבוֹדוֹ לְכַבּוּדִי. וְאַם
בְּגִעּוֹ דִּירָךְ מִקְרָה מִצַּד הַדִּין מִתָּר
לְהֵיטֵן לוֹ שָׁלוֹם, אֲךְ נִכּוֹן לְשִׁנּוֹת
בְּלִשׁוֹנוֹ, כִּדִּי שְׂיֵיתֵן לֵב שֶׁהוּא
אֲסוּר לְהִתְעַכֵּב בְּדַבָּרִים אַחֲרִים עַד
שְׂיֵיתֵפִיל.

סעיף ו'

אֲפִלוּ לְלַמֵּד, אֲסוּר לוֹ לְהִתְחִיל
מִשְׁעָלָה עֲמוּד הַשָּׁחַר. אֲךְ מִי
שֶׁהוּא רָגִיל לֵילְךְ לְבֵית הַכְּנֶסֶת
וְאֵין לָחוּשׁ שֶׁיַּעֲבֹר הַזְמָן, מִתָּר לוֹ.
וְכֵן מִי שֶׁהוּא לוֹמֵד עִם אַחֲרִים

וְאֵם לֹא יִלְמְדוּ עִתָּהּ יִתְבַּטְּלוּ
מִלְמוּדָם, מִתָּר לְלַמֵּד עִמָּהֶם, כִּי
זְכוּת הָרַבִּים דְּבָר גָּדוֹל הוּא.
וּבְלִבְד שְׁשִׁשְׁגִּיחוּ שְׁלֹא לַעֲבֹר זְמַן
הַתְּפִלָּה (פ"ט).

סימן ט - הלכות ציצית

סעיף א'

גָּדוֹלָה מִצֻּת צִיצִית, שְׁהֲרִי הַכָּתוּב
שֶׁקָּלָה וְתָלָה בָּהּ כָּל הַמִּצְוֹת כֻּלָּן,
שֶׁנֶּאֱמַר, וְרִאִיתָם אוֹתוֹ וְזָכַרְתֶּם
אֵת כָּל מִצְוֹת ה'. צִיצִית
בְּגִמְטְרִיא ת"ר (ע"ן טור). שְׁמוֹנָה

חוּטִים וְחֲמִשָּׁה קְשָׁרִים, הָרִי תִרְי"ג.
 לָכֵן צָרִיךְ כָּל אִישׁ לְהִיזֵת נִזְהָר
 שֶׁיִּהְיֶה לוֹ טָלִית קָטָן שֶׁיִּהְיֶה מְלֻבָּשׁ
 בּוֹ כָּל הַיּוֹם. וְיִהְיֶה שֶׁל צֶמֶר
 רַחֲלִים לָבֵן וְגָדוֹל כַּשְׁעוֹר, דִּהְיֵנוּ
 שֶׁלֹּא רַבֵּעִי אִמָּה בְּאֶרֶץ וַחֲצִי
 אִמָּה בְּרַחֲב. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, אִמָּה
 עַל אִמָּה. וְאוֹתָם שְׁעוֹשִׂים אֶת
 הַטָּלִית קָטָן תָּפוֹר מִן הַצְּדָדִים,
 צָרִיכִים לְזָהָר שֶׁיִּהְיֶה מִכָּל צֶדֶד רֹב
 הַנִּרְאָה לְעֵינַיִם, וְאֵפֶלּוּ עַל יְדֵי
 קְרָסִים לֹא יִחָבֵר. גַּם יֵהְיֶה כָּל אָדָם

נִזְהָר שִׁיְהִיָּה לוֹ טְלִית גָּדוֹל
 בְּצִיצִית שִׁית־עֶטָף בּוֹ בִּשְׁעַת
 תְּפִלָּה. וַיִּהְיֶה שִׁיְהִיָּה לוֹ טְלִית
 נָאֶה. וְכֵן כָּל הַמְצוֹת צָרִיךְ
 לַעֲשׂוֹתָן בְּהִדּוּר בְּכֹל מָה דְּאֶפְשָׁר,
 דְּכַתִּיב, זֶה אֵלַי וְאֶנְוָהוּ, וְדַרְשִׁינָן,
 הֵת־נָאֶה לְפָנָיו בַּמְצוֹת וַיִּדְקֹדֵק
 לְקִנּוֹת צִיצִית מֵאִישׁ נֶאֱמַן שִׁיְהִיָּה
 בְּטוֹחַ שֶׁנַּעֲשֶׂה בְטוֹיָה וּבִשְׁזִירָה
 בְּפִרוֹשׁ לְשִׁמּוֹן וּכְמִצּוֹתָן. וְתִהְיֶינָה
 אֲרָכוֹת פִּשְׁעוֹר (סימן טו כ"ד).

סעיף ב'

מִי שֶׁאֵי אֶפְשָׁר לוֹ אֲלָא בְּטָלִית שֶׁל
 פְּשֵׁתָן שֶׁאֵי אֶפְשָׁר לוֹ לַעֲשׂוֹת בּוֹ
 צִיצִית שֶׁל צֶמֶר מִשּׁוּם אֶסוּר
 שֶׁעֲטִינָה, יֵשׁ מִי שְׁאוֹמֵר, דִּי־עֲשֶׂה
 בְּנִפּוֹת שֶׁל עוֹר וּבִהֵן צִיצִית שֶׁל
 צֶמֶר. וַיֵּשׁ חוֹלְקִים עָלָיו שֶׁלֹּא
 לַעֲשׂוֹת כֵּן (עֵין שַׁע"ת סוף סִימָן ט').

סעיף ג'

הַנֶּקֶב שֶׁמִּכְנִיסִים בּוֹ אֶת הַצִּיצָה
 לֹא יִהְיֶה רָחוֹק מִשְׁפַּת הַבֶּגֶד הֵן
 בָּאָרֶץ הֵן בְּרַחֲב יוֹתֵר מִן שְׁלֹשָׁה
 אַגָּדָלִים. (יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאַגָּדָלִים אֵלּוּ

מוֹדֵדִים בְּמָקוֹם הַקָּצָר שֶׁבְּאַגוּדָּל, דִּהְיוּ
 בְּרָאשׁוֹ. וְנִכּוֹן לְהַחֲמִיר בּוֹ, עַיִן שֶׁעָרִי
 תְּשׁוּבָה), כִּי לְמַעַלָּה מִשְׁלֹשָׁה
 אֲגוּדָּלִים, לֹא מִקְרִי בְּנֵף הַבֶּגֶד,
 אֲלֹא בֶּגֶד. וְאִם עָשָׂה אֶת הַנֶּקֶב
 לְמַעַלָּה מִשְׁלֹשָׁה אֲגוּדָּלִים אֲףִי עַל
 כִּי שָׁכַשְׁקוּשָׁר אֶת הַצִּיצָה מוֹשֵׁךְ
 אֶת הַקָּשָׁר וּמִקְמִיט מִן הַטְּלִית עַד
 שֶׁבָּא הַנֶּקֶב לְמַטָּה, מִכָּל מָקוֹם
 פָּסוּל. וְאִם לְאַחַר שְׁתַּלָּה אֶת
 הַצִּיצָה בַּנֶּקֶב שֶׁהוּא לְמַעַלָּה מִן
 הַשְּׁעוּר חֲתָךְ בַּנֶּקֶב כִּדִּי שְׁתַּלָּה

הַצִּיצֵה לַמַּטָּה מִשְׁלֹשָׁה, פָּסוּל
 מִשׁוּם תַּעֲשֶׂה וְלֹא מִן הָעֲשׂוֹי
 (כִּדְלָקָמֶן סְעִיף ו'). וְגַם לֹא יִהְיֶה הַנֶּקֶב
 קָרוֹב לְשִׁפְתַּת הַבֶּגֶד בֵּין בְּאֶרֶץ בֵּין
 בְּרָחֹב פָּחוֹת מִכַּשְׁעוֹר שִׁישׁ מִן
 הַקָּנֶשֶׁר הָאֲמֻצָּעִי שֶׁל אֲגוּדָל עַד סוּף
 הַצִּפּוֹרֵן, כִּי לַמַּטָּה מִזֶּה גַם כֵּן לֹא
 מִקְרִי כִּנָּף אֵלָּא תַּחַת הַכִּנָּף. וְאִם
 הָיָה הַנֶּקֶב רָחוֹק מִכַּשְׁעוֹר אֵלָּא שֶׁעַל
 יָדֵי מְשִׁיבַת הַקָּנֶשֶׁר נִקְמָטָה שִׁפְתַּת
 הַטִּלִּית וְאֵין בָּהּ כַּשְׁעוֹר, מִכָּל
 מָקוֹם כָּשֶׁר. וְהַחוּטִים שֶׁהֵם בְּשִׁפְתַּת

הַטְּלִית וְאֵינָם אֲרוּגִים, יֵשׁ סֶפֶק אִם
נִמְדָּדִים לְשֹׁעֵר זֶה אוֹ לֹא. עַל כֵּן
צָרִיכִים לְחַתְּכָם מִשָּׁם קֹדֶם קְשִׁירַת
הַצִּיצִית (עֵין לְקַמֵּן סְעִיף ו'). בְּטְלִית
קָטָן נֹחֲגִים קֹצֶת לַעֲשׂוֹת שְׁנֵי
נִקְבִּים זֶה אֶצֶל זֶה כְּמוֹ צִירֵי
וּמִכְנִיסִים בְּשֵׁניהֶם אֶת הַצִּיצִית
וְהֵן תְּלוּיֹת עַל הַטְּלִית מִבַּחוּץ.

סעיף ד'

אִם בְּשַׁעַת קְשִׁירַת הַצִּיצִית הָיָה
הַנֶּקֶב רָחוֹק מִשֹּׁעֵר וְאַחַר כָּךְ נִקְרַע
קֹצֶת הַנֶּקֶב אוֹ שִׁפַּת הַטְּלִית עַד

שֶׁהַצִּיצִית הִיא בְּפִחוֹת מִשְׁעוֹר
הָרְחוֹק מִהַקְנָצָה, לֹא נִפְסְלָה בְּכָד,
כִּי לֹא הִקְפִּידָה הַתּוֹרָה שֶׁלֹּא תִּהְיֶה
הַצִּיצִית תַּחַת הַכָּנָף אֲלֹא בְּשַׁעַת
עֲשִׂיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר, וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית
עַל כַּנְפֵי בְּגָדֵיהֶם וְגו'. וּמִכָּל מְקוֹם
לְכַתְּחָלָה טוֹב לַעֲשׂוֹת אֶמְרָא סְבִיב
הַנֶּקֶב (וְעֵין לְקַמֵּן סְעִיף י"ז), וְכֵן
בְּשִׁפְתַּת הַטְּלִית שֶׁלֹּא יִפְחַת מִשְׁעוֹר
קִשָּׁר אֲגוּדֵל.

סעיף ה'

נוֹהָגִים לַעֲשׂוֹת בַּצִּיצִית חֲמִשָּׁה

קְשָׁרִים כְּפוּלִים שְׁשֵׁי בִּינִיָּהִם
 אַרְבַּע חֲלִיזוֹת, דְּהֵינּוּ שְׁמַכְנִים אֶת
 הָאֲרָבָעָה חוּטִים בְּתוֹךְ הַנֶּקֶב
 וְקוֹשֶׁרָם בְּשְׁנֵי קְשָׁרִים וְכוּרָךְ בַּחוּץ
 הָאֶרֶץ הַנִּקְרָא שְׁמֹשׁ שָׁבַע כְּרִיכוֹת
 וְחוּזָר וְקוֹשֶׁר שְׁנֵי קְשָׁרִים וְשׁוֹב
 כּוּרָךְ שְׁמוֹנָה כְּרִיכוֹת וְקוֹשֶׁר שְׁנֵי
 קְשָׁרִים וְכוּרָךְ אַחַת עֶשְׂרֵה כְּרִיכוֹת
 וְקוֹשֶׁר שְׁנֵי קְשָׁרִים וְכוּרָךְ שֶׁלֹּשׁ
 עֶשְׂרֵה כְּרִיכוֹת וְקוֹשֶׁר שְׁנֵי
 קְשָׁרִים. וּמַהֲיֹזָת כִּי נוֹי צִיצִית הוּא
 שְׂהִיּוֹ כָּל הַחֲלִיזוֹת שָׁוִות בְּאֶרְכּוֹ,

לְכֹן בַּחֲלִיָּה הָרֵאשׁוֹנָה שֶׁהַכֹּרִיכוֹת
מַעֲטוֹת, יִרְחִיקוּ זֶז מִזֶּז. וּבַחֲלִיָּה
שֵׁנִיָּה, יִקְרִיבוּ קֶצֶת יוֹתֵר. וְכֹן
בְּשִׁלְיֹשִׁית וּבִרְבִּיעִית. וְשֶׁעוֹר כָּל
אַרְךְ הַצִּיצָה, יִהְיֶה מִן הַקֶּשֶׁר
הָרֵאשׁוֹן עַד קֶצֶה הַחוּטִים, צָרִיךְ
לְהִיּוֹת לְכֹל הַפְּחוֹת שְׁנַיִם עָשָׂר
אַגָּדָלִים. וְהֵנּוּ הוּא שֶׁיִּהְיוּ כָּל
הַחֲלִיּוֹת בִּיחָד שְׁלִישׁ וְהַחוּטִים
הַתְּלוּיִם שְׁנַיִ שְׁלִישִׁים, עַל כֵּן
יִדְקָדק שֶׁתִּהְיֶה כָּל חֲלִיָּה כָּרֵחַב
אַגָּדָל, וְיִהְיוּ כָּל הַחֲלִיּוֹת אֲרַבְּעָה

אֶגְדָּלִים וְחֹמְטִים הֵתְלוּם שְׁמוֹנָה
 אֶגְדָּלִים. וְאֵם הֵם אַרְבֵּים יוֹתֵר,
 יַעֲשֶׂה הֵתְלוֹת גַּם כֵּן קִצָּת אַרְבֹּת
 יוֹתֵר. טוֹב לְדַקֵּק לַעֲשׂוֹת כָּל
 הַקְּשָׁרִים בְּאַרְבַּעַת חֹמְטִים שְׁמֹנֶצֶד
 זֶה עִם אַרְבַּעַת חֹמְטִים שְׁמֹנֶצֶד זֶה,
 שֶׁיִּהְיֶה כָּל חוּט חָלוּק חֲצִי לְכֹאֵן
 וְחֲצִי לְכֹאֵן (עֵין לְקַמֵּן סִימָן יא סְעִיף
 י"ג).

סעיף ו'

אֵם לֹא פָסַק אֶת הַחֹמְטִים זֶה מִזֶּה
 אֶלֶּא שֶׁלֶקַח חוּט אֶחָד אַרְבֵּי מֵאָד

וְכִפְּלוּ לְאַרְבַּעַּה וְכָךְ הַכְּנִיסָם בְּתוֹךְ
 הַנֶּקֶב וְקִשְׂרָם וְאַחַר כֵּךְ פָּסְקוּם,
 פָּסוּל, מִשּׁוּם דְּכֵתִיב, גְּדִילִים
 תַּעֲשֶׂה לָּךְ, וְדִרְשִׁינוּ, תַּעֲשֶׂה וְלֹא
 מִן הָעֲשׂוֹי. פֶּרוּשׁ, דְּבַעֲיִנָן שִׁיְהִי
 הַצִּיצִית בְּשַׁעַת עֲשִׂיתָן עַל הַבֶּגֶד
 כִּהְלָכָה וְלֹא שִׁיְהִי נַעֲשׂוֹת בְּפָסוּל
 וְאַחַר כֵּךְ יִכְשְׁרוּ עַל יְדֵי מַעֲשֶׂה
 שְׁנֵי מִצְוֹת עֲשׂוֹיֹת כָּרְאוּ, דִּזְהוּ
 פָּסוּל. וְכֵן אִם הֵיטָה הַצִּיצָה עֲשׂוֹיָה
 בְּתַקוּנָה עַל בֶּגֶד אַחֵר וְנִקְרַע הַבֶּגֶד
 וְרוּצָה לָתֵת אֶת הַצִּיצָה כֵּךְ בְּבֶגֶד

אֶחָד אִם אֶפְלוֹ בְּבִגְדֵי זָהָב כְּגוֹן
שֶׁנִּכְסַּם הַטְּלִית מִן הַנֶּקֶב עַד סוּפוֹ
וְנִפְלָה הַצִּיצִת וְרוּצָה לְהַחֲזִירָהּ
לְמִקוֹמָהּ וְלִתְכַּף אֶת הַטְּלִית עַד
הַנֶּקֶב, זֶה גַּם כֵּן פָּסוּל מִשּׁוּם
תַּעֲשֶׂה וְלֹא מִן הַעֲשׂוֹי. וְכֵן אִם
קָשַׁר אֶת הַצִּיצִית בְּשַׁעַת שְׁהִיָּה
טְלִית זֶה פָּטוּר מִצִּיצִית, כְּגוֹן
שְׁהִיָּה רַבּוֹ תְּכַפֵּי (עֵין לַעֲיֵל סְעִיף א)
וְאַחֵר כִּדְּהִתִּיר מִן הַתְּכִירֹת עַד
שְׁרֵבּוֹ פֶּתוּחַ וְחֵיב בְּצִיצִית, אִם
יִשְׁאַרְוּ הַצִּיצִית כְּמוֹ שְׁהֵן, גַּם כֵּן

פְּסוּלֹת מַעֲשֵׂה תַעֲשֶׂה וְלֹא מִן
הַעֲשִׂי, אֲלֵא צָרִיךְ לְהַתִּיר אֶת
הַצִּיצִית וְלַחְזֹר וּלְקַשֵּׁר בְּהִלְכָּה.
וְכֵן כֹּל פְּיוּצָא בְּזָה (י' י"א ט"ו).

סעיף ז'

קִדְּם שְׁתַּעֲטָף בַּטְלִית יְבָדֵק אֶת
הַצִּיצִית אִם הֵן כְּשֵׁרוֹת. וְצָרִיךְ
לְבָדֵק גַּם אֶת הַחוּטִים שֶׁהֵן בְּתוֹךְ
הַנֶּקֶב וְאֵת הַכְּרִיכוֹת וְגַם יִפְרִיד
אֶת הַחוּטִים שֶׁלֹּא יִהְיוּ מְהֻדְקִים זֶה
בְּזֶה. וְאִם נִשְׁתַּחֲחַ לְבֹא לְבֵית
הַכְּנֶסֶת שֶׁבְּעוֹד שִׁיפְרִיד אֶת

הַצִּיצִית וַיְבַדֵּקוּ יִתְבַּטֵּל מִלְּהַת־פֶּלֶל
עִם הַצֶּבֶר, אֵינוֹ צָרִיךְ לְבַדֵּקוֹ
וְלַהֲפִיךְוֹ (סימן ח).

סעיף ח'

כֹּל הַמַּצּוֹת, מִבֶּרֶךְ עָלֶיהֶן עוֹבֵר
לַעֲשׂוֹתָן, פֶּרוֹשׁ, קֹדֶם הָעֲשִׂיָּה.
וְאַחֵר הַבִּרְכָּה, תִּכָּף וּמִיד צָרִיךְ
לַעֲשׂוֹת אֶת הַמַּצּוֹה בְּלִי הַפֶּסֶק. לְכֹן
אוֹחֵז אֶת הַטֹּלִית בְּשֵׁתֵי יָדָיו וַיִּכְוֶן
שְׁצוֹנּוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַתְּעִיטָהּ
בַּצִּיצִית בְּיָדֵי שְׁנַזְכֹּר אֶת כָּל
מַצּוֹתָיו לַעֲשׂוֹתָן, שְׁנֶאֱמַר, וְרֵאִיתָם

אֶתֹּוּ וְזִכְרָתָם אֶת כָּל מִצְוֹת ה' .
 וַיְבָרֶךְ מֵעַמּוּד, לְהַתְעִיף בְּצִיצִית
 (הַבֵּית בְּפֶתַח) וַיַּעֲטֵף מִיַּד אֶת רֹאשׁוֹ
 עַד לְמַטָּה מִפִּיו, וְאַחֵר כֶּךָ יַעֲלֶה
 הַכְּנָפוֹת עַל צִוְּאָרוֹ וַיַּתְעִיף
 בְּעֶטִיפַת הַיִּשְׁמַעֲלִים, וַיַּעֲמֵד כֶּךָ
 בְּיַד הַלֹּוֹד אַרְבַּע אַמּוֹת וַיֹּאמֶר
 הַפְּסוּקִים, מֵה יָקָר וְגו', וְאַחֵר כֶּךָ
 יָכוֹל לַהֲסִירוֹ מֵעַל רֹאשׁוֹ. וְנִכּוֹן
 שֶׁלֹּא לְגִרָר אֶת הַצִּיצִית עַל הָאָרֶץ,
 מֵשׁוּם בְּזוּי מִצְוָה. לְכֹן יִגְבִּיהֶן.
 וַיָּכוֹל לְתַחֲבֹן תוֹף הַחֲגוּרָה (סִימָן ח'

כ"א).

סעיף ט'

אין מברכים על הציצית אלא
ביום ולא בלילה. ולכתחלה יזהר
שלא יברך עליהם עד שיהיה כל
כך אור שיכיר בין תכלת ללבן.
ואם לבש את הטלית קטן בעוד
לילה ולא ברך עליו או שלבשו
בעוד שלא היו ידיו נקיות ולכן
לא ברך עליו, אזי כשהוא מברך
על הטלית גדול, יכון בברכה זו
גם על הטלית קטן. ומי שאין לו

טלית גדול אם לובש את הטלית
 קטן ביום וידיו נקיות, יברך עליו,
 על מצות ציצית (הואו בפתח). ואם
 לובשו כשאינו יכול לברך עליו,
 אזי אחר כך כשהוא יום וידיו
 נקיות, יקח את הציצית בידיו
 ויברך, על מצות ציצית. ואם ישן
 בטלית קטן, לא יברך עליו אחר
 כך כלל. אך כשמברך על טלית
 גדול, יכוון לפטרו (סימן ח' י"ח).

סעיף י'

הפושט טליתו ודעתו לחזור

וְלִלְבָּשׁוֹ מִיָּד, אֲפֵלּוּ הִלֵּךְ לְבֵית
הַכֶּסֶּא, כְּשֶׁחֲזָר וְלִבָּשׁוֹ, לֹא יִבְרַךְ
עָלָיו (כִּיּוֹן שֶׁמִּצַּד הַדִּין מֵתָר לִלְכֹּת בּוֹ
לְבֵית הַכֶּסֶּא, לָכֵן לֹא הָיָה הֶפְסֵק). אֲבָל
אִם הָיְתָה דַּעְתּוֹ שֶׁלֹּא לִלְבָּשׁוֹ מִיָּד
וְנִמְלֵךְ וְחָזַר וְלִבָּשׁוֹ, צָרִיךְ לִבְרַךְ
עָלָיו. וְאִם נָפַל טְלִיתוֹ מִמֶּנּוּ שֶׁלֹּא
בְּמַתְכוּן, אִם מִקְצָתוֹ נִשְׁאַר עַל
גּוּפוֹ אִף עַל פִּי שֶׁיֵּרָבּוֹ נָפַל כִּיּוֹן
שֶׁנִּשְׁאַר עָלָיו קִצֵּת מִן הַמַּצּוּה,
אֵינּוּ צָרִיךְ לִחְזֹר וְלִבְרַךְ כְּשֶׁמַּתְקֵנּוּ
עָלָיו. אֲבָל אִם לֹא נִשְׁאַר כְּלוּם עַל

גופו, אף על פי שאוחזו בידו,
 כיון דלא נשאר מהמצוה על גופו,
 דהא אין המצוה לאחז את הטלית
 בידו אלא להתעטף בו גופו, לכן
 צריך לברך בשחזור ולובשו. ואם
 ארע לו כן בתפלתו במקום שאינו
 רשאי להפסיק, לא יברך אז, אלא
 ימתין עד שיוכל לברך ואחז את
 הציצית בידו ומברך (סימן ח').

סעיף יא'

מתר לטל טלית של חברו באקראי
 בעלמא גם שלא מדעתו להתפלל

בּוֹ וּלְבָרְךָ עָלָיו, מְשׁוּם דְּמִסְתַּמָּא
 נִיחָא לָהּ לְאַנְשׁ דְּלַעֲבֹד מַצָּוָה
 בְּמַמְזוּנָהּ בְּמַקּוֹם שְׂאִין חֶסְרוֹן כּוּס.
 אֲבָל לֹא יוֹצִיאֻ מִן הַבַּיִת שְׂמִנַּח
 שָׁם, כִּי אֲדֹלֵי חֲבֵרוֹ מִקְפִּיד עַל זֶה.
 וְאִם הָיָה חֲטָלִית מִקְפָּל, יַחֲזֹר
 וַיִּקְפְּלוֹ. וּבַשֵּׁבֶת לֹא יִקְפְּלוֹ, דְּכִיּוֹן
 שְׂאִין מִקְפְּלוֹ מְשׁוּם אֶסּוּר שֵׁבֶת,
 חֲבֵרוֹ מוֹחֵל לוֹ. וְהַשּׂוֹאֵל מִחֲבֵרוֹ
 טָלִית רַק לַעֲלוֹת בּוֹ לַתּוֹרָה, יֵשׁ
 סֵפֶק אִם לְבָרְךָ עָלָיו. עַל כֵּן יִתְכַּוֵּן
 שְׂאִינּוֹ רוֹצֶה לְקַנּוֹתוֹ, וְאִזּוּ לְכֹלֵי

עֲלֵמָא אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ. אֲבָל עַל
טְלִית הַקָּהֵל אֲפִלּוֹ אֵינוֹ נוֹטֵל וְרַק
לְעֵלּוֹת לַתּוֹרָה, צָרִיךְ לְבָרֵךְ עָלָיו,
דְּהָיִי כְּשֶׁלּוֹ (י"ד).

סעיף יב'

סֵתֵם צֶמֶר הָאֲמֹר בַּתּוֹרָה
וּבַפּוֹסְקִים, הוּא צֶמֶר רְחֵלִים
וְאֵילִים. וְטְלִית שְׁהַשְׁתִּי הוּא שֶׁל
צֶמֶר וְהָעֵרֶב הוּא שֶׁל צֶמֶר גֶּפֶן אֹרֶז
מִשִּׁי וְכֵדוּמָה אֹרֶז לְהַפּוֹךְ שְׁהָעֵרֶב
הוּא שֶׁל צֶמֶר וְהַשְׁתִּי הוּא מִמִּין
אַחֵר, יֵרָא שָׁמַיִם לֹא יְבָרֵךְ עַל

טלית כְּזֶה, מִשּׁוֹם דִּישׁ אֲמָרִים
 וְגַם צִיצִית שֶׁל צֶמֶר אֵינָן פּוֹטְרִין
 רַק בְּגָד שֶׁהוּא מִמֵּינֵן. וְכֵן טלית
 שֶׁל מֶשִׁי וְהַצִּיצִית הֵן שֶׁל צֶמֶר,
 לֹא יִבָּרֵךְ עָלֶיּוֹ, אֲלֵא יִבָּרֵךְ תְּחִלָּה
 עַל טלית שֶׁל צֶמֶר וְיִתְעַטֵּף בּוֹ
 וְאַחֵר כִּדְּ יִסִּירוֹ וְיִתְעַטֵּף בָּזֶה. אֲדָּ
 אִם גַּם הַצִּיצִית הֵן שֶׁל מֶשִׁי,
 יְכוּלִין לְבָרֵךְ עָלֶיּוֹ. (וְלֹא שְׂכִיחִי
 בְּמַדִּינָתָנוּ צִיצִית שֶׁל מֶשִׁי דְּהֵא צִיצִית
 בְּעֵינֵן טוֹיָה לְשִׁמָּה). וְאִם מִקְצֵת
 צִיצִית שֶׁל מֶשִׁי וּמִקְצֵתָן שֶׁל צֶמֶר,

גָּרוּעַ טָפִי, וְאִין לַעֲשׂוֹת כֵּן (סימן

ט).

סעיף יג'

צִיצֵה שְׁנַכְסֵם מִמֶּנָּה חוּט מֵאַרְבַּעַת
חֲחוּטִין (שֶׁהֵן כְּפוּלִים לְשִׁמוּנָה) וְנִשְׁאַר
מִמֶּנּוּ כְּדִי עֲנִיבָה, וְהֵינּוּ אַרְבָּעָה
אֲגוּדָּלִין (עֵין חֵי אָדָם), אוֹ אִם
נִכְסְקוּ שְׁנַיִם וְנִשְׁאַר מִכָּל אֶחָד
אַרְבָּעָה אֲגוּדָּלִין, וְשְׁנֵי חוּטִין הֵן
שְׁלֵמִים כַּשְּׁעוֹר, כַּשָּׂרָה. אֲבָל אִם
נִכְסְקוּ שְׁלֹשָׁה חוּטִין, אֲפֹלוּ נִשְׁאַר
מִכָּל אֶחָד אַרְבָּעָה אֲגוּדָּלִין וְהַחוּט

הַרְבֵּיעִי הוּא שָׁלֵם, אֹךְ שְׁנַפְסֵם
אַפְלוּ רַק חוּט אֶחָד וְלֹא נִשְׁאַר
מִמֶּנּוּ אַרְבָּעָה אַגוּדֵי לֵין, אִם עַל פִּי
שְׁשֻׁלְשָׁה חוּטִין הֵן שְׁלֵמִים, מִכָּל
מָקוֹם פְּסוּלָה (אִם לֹא בִשְׁעַת הַדְּחָק).
וְלִכֵּן אִם נִפְסֵם חוּט אֶחָד מִן
הַשְּׁמוֹנָה חוּטִין הַתְּלוּיִין, אַפְלוּ
נִפְסֵם לְגַמְרִי עַד הַחֲלִיזוֹת פְּשִׁיטָא
דְּכִשְׁרָה, כִּיּוֹן שְׁחוּט זֶה אֵינוֹ רַק
חֲצִי חוּט וְחֲרִי יֵשׁ עַדִּין בְּחֻצֵּי
הַשְּׁנִי כְּדִי עֲנִיבָה וְיִזְתֵּר. וְאִם
נִפְסְקוּ שְׁנֵי חוּטִין וְלֹא נִשְׁאַר מִהֵן

בְּכָל אֶחָד אַרְבָּעָה אַגוּדָּלִין, אִם יֵשׁ
לְחוּשׁ שְׁמָא שְׁנֵי חוּטִין אֵלּוּ הֵן
חוּט אֶחָד, אִם כֵּן הִצִּיצָה פְּסוּלָה.
אֲבָל אִם הוּא בָּטוּחַ שָׁהֵן מִשְׁנֵי
חוּטִין, כְּגוֹן שֶׁבִשְׁעַת קִשְׁיָרְתָּן
דְּקָדֵק לְקִשׁוֹר תְּמִיד אַרְבָּעָה רֵאשִׁים
שֶׁבִצֵּד זֶה עִם הָאַרְבָּעָה רֵאשִׁים
שֶׁבִצֵּד זֶה (כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי סוּף סְעִיף ה)
וְעַתָּה נִפְסְקוּ שְׁנֵי רֵאשִׁים מִצֵּד
אֶחָד שֶׁל חֶקֶשׁ, אִם כֵּן חֲרִי הֵן
בּוֹדְאֵי מִשְׁנֵי חוּטִין. וְכִיּוֹן שֶׁיֵּשׁ
בְּכָל חוּט עֲדִין שְׁעוֹר אַגוּדָּלִין

וַיֹּתֵר בְּצַד הַשְּׂנִי שֶׁל הַקֶּשֶׁר וְשְׁנֵי
הַחוּטִין הֵן שְׁלֵמִים, הֲרִי הֲצִיָּצָה
בְּשִׁרְהָ. אִם נִפְסַק חוּט אֶחָד בְּמִקוֹם
שֶׁהֵן תְּלוּיִם בַּנֶּקֶב, פְּסוּלָהּ. זֶה
שֶׁאֵמְרָנוּ שָׁאֵם נִפְסַק חוּט אֶחָד
וְנִשְׁאַר מִמֶּנּוּ כְּדִי עֲנִיבָה בְּשִׁרְהָ,
זֶהוּ דוֹקָא אִם בְּשַׁעַת עֲשִׂיָּהּ הָיָה כָּל
הַחוּטִין אֶרְכִּין פִּשְׁעוֹר אֵלָּא שֶׁאַחַר
כִּךְ נִפְסְקוּ. אֲבָל אִם בְּשַׁעַת עֲשִׂיָּהּ
הָיָה אֲפִלּוֹ רַק חוּט אֶחָד קָצָר רַק
מִשְׁהוּ מִן הַשְּׁעוֹר, פְּסוּלָהּ.

סעיף יד'

חומי הציצית צריכין להיות
שזורין. ואם איזה חוט נפרד
משזירתו, אזי כל הפרוד נחשב
כאלו נקצץ ואינו (סימן י"א).

סעיף טו

טלית שיש בו ציצית ונחלק לשני
חלקים, כמו שהוא שכיח בהרבבה
טליתים שלנו שהם מחברים משני
חלקים, ולפעמים מפרידין אותו
כדי לכבסו או לתקנו ואחר כך
חוזרין ומחברים אותו בתפירה,
כיון המסתמא יש בכל חלק כדי

לְהַתְּעַטָּף בּוֹ, עַל כֵּן דִּי אִם יִטַּל
 שְׁתֵּי הַצִּיצִית מֵאִיזָה חֶלֶק שְׂיִרְצָה.
 וְלֵאחֵר שְׂיַחְבֵּר אֶת הַטְּלִית, יַחֲזֹר
 וַיִּקְשֹׁרֵם. אֲבָל אִם אֵין בְּכָל חֶלֶק
 בְּכַנֵּי עֲצָמוֹ כְּדִי לְהַתְּעַטָּף בּוֹ,
 צָרִיךְ לְהַסִּיר כָּל הַצִּיצִית (מִשּׁוּם
 שְׂכַשְׁנַת פָּרְדּוֹ הַחֲלָקִים, נִפְטָר כָּל חֶלֶק
 מִצִּיצִית. וְלֵאחֵר שֶׁשׁוּב נִתְחַבְּרוּ וְנִתְחַיֵּב
 בְּצִיצִית, אִם יִשְׁאַרוּ בּוֹ הָרֵאשׁוֹנוֹת, פָּסוּל
 מִשּׁוּם תַּעֲשֶׂה וְלֹא מִן הָעֲשׂוֹי כִּדְלָעִיל
 סְעִיף ו'). וְאִם בְּחֶלֶק אֶחָד יֵשׁ בּוֹ
 כְּדִי עֲטוּף וּבְחֶלֶק אֶחָד אֵין בּוֹ כְּדִי
 עֲטוּף, יִסִּיר אֶת הַצִּיצִית מִחֶלֶק זֶה

שֵׁאִין בּוֹ כִּדֵּי עֲטוּף.

סעיף טז'

אם נחתך או נקרע הכנף ונפרד
לגמרי מן הטלית ואין בַּחֲתִיכָה זו
שלשה גודליו על שלשה גודליו,
יש אומרים שַׁחֲתִיכָה זו אֲפֵלּוּ
לאחר שתפּרָה היטב אל הטלית,
פסולה מלהטיל בה ציצית, דכיון
שֵׁאִין בה שלשה גודליו על שלשה
גודליו, אין עליה שם בגד. ואפלו
נתחפרה עם הטלית, נחשבה
כפרודה. ויש להחמיר כן. אַבֵּל אם

אֵינּוּ נִפְרָד לְגַמְרֵי מִהַטְלִית, כִּיּוֹן
 שֶׁנִּשְׁאָר מִחֶבֶר מַעֵט, מוֹעֵלָת
 הַתְּפִירָה שִׁיְהֶא נֶחֱשֵׁב בְּכֻלָּל
 הַטְלִית. וְהַצִּיצִית שִׁי־טִיל בּוֹ אַחֵר
 הַתְּפִירָה, כְּשֵׁרוֹת. וְנוֹהֲגִין לְתַפֵּר
 חֲתִיכַת בָּגֶד בְּכַנְפֵי הַטְלִית, מִשּׁוּם
 דְּבִהְרֵבָה בְּגָדִים אֲפֹלוֹ חֲדָשִׁים, יֵשׁ
 בָּהֶן חֲתִיכוֹת מִחֶבֶרֶת שֶׁאֵין בָּהֶן
 שְׁלֵשָׁה גוֹדְלִין עַל שְׁלֵשָׁה גוֹדְלִין,
 לָכֵן נוֹתְנִים בְּמָקוֹם הַטְלִית
 הַצִּיצִית, חֲתִיכָה שֶׁל שְׁלֵשָׁה גוֹדְלִין
 עַל שְׁלֵשָׁה גוֹדְלִין.

סעיף יז

יֵשׁ אֲזַמְרִים שֶׁבְּכָל הַשָּׁטח שֶׁל
 הַכֶּנֶף שֶׁרָאוי לְהַטִּיל אֶת הַצִּיצֵה,
 דִּהְיֵנוּ מִמֶּלֶא קִנְשֵׁר גּוֹדֵל מִשְׁפַּת
 הַטִּלִּית עַד שֶׁלֹּשָׁה גּוֹדְלִין, לֹא יִהְיֶה
 שָׁם שׁוּם תְּפֹר אֲפִלּוּ מִשָּׁחַר בְּחוּט
 שֶׁהָיָה רָאוי לַעֲשׂוֹת מִחוּטִין כִּאֲלוּ
 צִיצִית לְטִלִּית זֶה, כְּגוֹן אִם הַטִּלִּית
 שֶׁל פְּשֵׁתָן, לֹא יִתְפֹּר שָׁם בְּחוּטֵי
 פְּשֵׁתָן רַק בְּחוּטֵי מִשִּׁי וְכַדּוּמָה.
 וְאִם הַטִּלִּית שֶׁל מִשִּׁי, לֹא יִתְפֹּרְנוּ
 בְּחוּטֵי מִשִּׁי. וְאִם הַטִּלִּית שֶׁל צִמְרָה,

לֹא יִתְפָּרֵנוּ בְּחוּטֵי צִמָּר, אֲלֵא
 בְּשֵׁל מִשִּׁי וְכוּמָה. וַיֵּשׁ לְהַחֲמִיר
 בַּזֶּה גַּם בְּאַמְרָא שְׁעוֹשִׁין סְבִיב
 הַנֶּקֶב לְחִזְקוֹ. וְכָל זֹאת אֵינוֹ רַק
 בְּחוּט לָבָן. אֲבָל בְּחוּט צְבוּעַ, אֵין
 לְחוּשׁ (סימן ט"ו).

סעיף יח'

אם רוּצָה לְהַסִּיר צִיצִית מִן הַטְּלִית
 בְּדִי לְתֵלֹת בּוֹ צִיצִית אַחֲרוֹת
 יוֹתֵר יָפוֹת אִם מִפְּנֵי שְׁנֵפֶסֶק אֶחָד
 מִן הַחוּטִין וְרוּצָה לְתֵלֹת שְׁלֵמוֹת
 אֵף עַל פִּי שְׁנֵם הָרֵאשׁוֹנוֹת עֲדִין

בְּשָׂרוֹת, מִכָּל מָקוֹם מִתָּר, כִּיּוֹן
 שְׂאֵינֵנוּ מִבִּטֵּל אֶת הַטְּלִית מִן
 הַצִּיצִית וְאֲדַרְבָּה יִתְּלָה בּוֹ צִיצִית
 יוֹתֵר יָפוֹת. וִיְהֵא נִזְהָר שֶׁלֹּא
 יִשְׁלִיךְ אֶת הָרֵאשׁוֹנוֹת לְמָקוֹם
 בְּזִיוֹן (סימן ט"ו כ"א).

סעיף יט

וְאֶפְלוֹ צִיצִית שֶׁנִּכְסְלוּ וְהִסְיָרוּ מִן
 הַטְּלִית, לֹא יִזְרְקוּם לְאֲשָׁפָה, מֵעוֹם
 בְּזוּי מַצָּוָה. וַיֵּשׁ מִדְּקֹדֶקִין לְגִנְזָם
 בַּסֵּפֶר וְלַעֲשׂוֹת מֵהֵן סִימָן בַּסֵּפֶר,
 מֵעוֹם דְּאֵת עֶבֶד בְּחוֹ מַצָּוָה חֲדָא

זִמְנָא, לְתַעֲבִיד בְּהוּ מְצוּה
אַחֲרֵיתָא. וְגַם הַטְּלִית שְׁנֵת־יָשׁוּן
וְאֵינוֹ לוֹבֵשׁ עוֹד לְמְצוּה, לֹא
יַעֲשֶׂה בּוֹ תַשְׁמִישׁ מְגִנָּה (סימן כא)♦

סעיף כ'

אם בא בַּשְּׁבֶת לְבֵית הַכְּנֶסֶת
וּמָצָא שְׁנֵפֶסֶלָה צִיצָה מִן הַטְּלִית
וְאֵינוֹ מוֹצֵא לְשֹׂאֵל טְלִית אַחֵר
וְהוּא מֵת־בִּישׁ לְשֶׁבֶת בְּלֹא טְלִית,
אֲזִי כִּיּוֹן שָׂאִי אֶפְשָׁר לוֹ הַיּוֹם
לְקַשֵּׁר צִיצָה אַחֲרָת, לְכֵן מְשׁוּם
כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת, מִתָּר לוֹ לְלַבֹּשׁ אֶת

הַטְּלִית כָּךְ וְלֹא יִבְרַךְ עָלָיו. בַּמָּה
 דְּבָרִים אֲמוּרִים, כְּשֶׁלֹּא נֹדַע לוֹ
 קֵדָם שֶׁשַּׁבַּת שְׁנִכְסְלָה. אֲבָל אִם יִדַּע
 קֵדָם שֶׁשַּׁבַּת שְׁנִכְסְלָה, אָסוּר לְלַבֵּשׁוּ,
 דִּהְיָה לוֹ לְתֵקוֹן מֵאֶת־מוֹל (יג).

סעיף כא'

הַלּוֹבֵשׁ בְּגָד שֶׁהוּא חַיֵּב בְּצִיצִית
 בְּלֹא צִיצִית, הָרִי זֶה בְּטֵל מִצִּוַּת
 עֲשֵׂה. וְצָרִיכִין לְחַשְׁגִּיחַ בְּקִצָּת
 בְּגָדִים הָעֲשׂוּיִין בְּאַפֵּן שֶׁיֵּשׁ לָהֶם
 אֲרַבַּע כִּנְפוֹת, צָרִיכִין לְחַתֹּךְ קֶרֶן
 אֶחָד שֶׁיְּהֵא עָגֹל. אֲבָל אִם כָּפַל אֶת

הַקָּרוֹן וְתַפְרוֹ בְּעֵינָיו שֶׁנֶּרְאָה עָגֹל,
 לֹא מִהֵנִי, וְכָל כַּמָּה שֶׁלֹּא חֲתָכוּ
 עֲדִין, מִכֻּלָּל הַבְּגָד הוּא. וְגֵדוֹל עֲנֵשׁ
 הַמַּבְטֵל מִצִּצֵּי צִיצִית. וְהַזֹּהִיר
 בְּמִצְוֹת צִיצִית, זֹכָה וְרוֹאֶה פָּנֵי
 הַשְּׂכִינָה (ח' י' כד).

סימן י - הלכות תפלין

סעיף א'

מִצְוֹת תְּפִלִּין הֵיא גַם כֵּן מִצְוָה
 יְקָרָה מְאֹד, שֶׁכָּל הַתּוֹרָה הוֹקֵשָׁה
 לַתְּפִלִּין, שֶׁנֶּאֱמַר, לְמַעַן תִּהְיֶה
 תּוֹרַת ה' בְּפִיךָ. וְכֵן שְׂאִינּוּ מִנִּיחַ

תַּפְּלִין, הֵרִי הוּא בְּכֹל פּוֹשְׁעֵי
 יִשְׂרָאֵל בְּגוֹפֶן. וְמִי שֶׁמְנִיחַ תַּפְּלִין
 פְּסוּלִין, לֹא בִלְבַד שְׂאֵינּוּ מְקַיֵּם אֶת
 הַמִּצְוָה, אֲלָא שֶׁמְבַרֵּךְ כַּמָּה וְכַמָּה
 בְּרָכוֹת לְבַטְלָהּ שֶׁהוּא עוֹן גָּדוֹל.
 וְלִכֵּן יִדְקֹדֵק לְקַנּוֹת תַּפְּלִין מִסּוֹפֵר
 מִמַּחֲה וּיִירָא שָׁמַיִם, וְכֵן רְצוּעוֹת
 יִקְנֶה מֵאִישׁ נְאֻמָּן שֶׁהוּא בָטוּחַ
 שְׁנֵת עֲבָדוֹ לְשִׁמָּה מַעֲזוּרוֹת
 טַהוֹרוֹת. וּבַעֲזוֹנוֹתֵינוּ הַרְבֵּי, רַבָּה
 הַמַּכְשִׁיחַ בָּמָה שְׁקוּנִים תַּפְּלִין
 וְרְצוּעוֹת מִמָּאן דְּהוּא לְפִי

שְׁמוֹכָרָם בְּזוּלָה, וְהֵם פְּסוּלִים. וְכָל
 יֵרָא שָׁמַיִם יִתֵּן אֵל לְבוֹ, אִם עַל
 מַלְבוּשָׁיו וְכֵלָיו הוּא מְהֵרָה שִׁיחֵהוּ
 בְּתַקוּנָּה, מִכָּל שָׁכֵן בְּחֻפְצֵי ה'
 יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ, שֶׁלֹּא יִצְמָצַם וְיִחָוֶם
 עַל הַכֶּסֶף אֲלָא יִהְיֶה לְקִנּוּת אֹתוֹ
 בְּיָדָיו כְּשֵׁרִים אֵף שְׁמַחֲרָם רַב,
 וְיִשְׁגִּיחַ עֲלֵיהֶם שִׁיחֵהוּ מִתְקַנֵּין
 וְשִׁחֲוִרִים הַבָּתִּים וְהָרָצוּעוֹת. וְיִשַּׁח
 לְמִשְׁחָה רָצוּעוֹת תָּדִיר בְּשִׁמּוֹן
 שִׁיחֵהוּ שִׁחֲוִרִים (וְלֹא יִמְשְׁחֵם בְּשִׁמּוֹן דָּג
 הַנִּקְרָא פִּישְׁטָרָאן כִּי הוּא מְדָג טָמֵא).

וְאֵם נִתְקַלְקְלוּ הַתְּפִלִּין אֲפֹלוּ רַק
בְּמִקְצֵת אוֹ שְׁנֵכֶם קוֹ הַתְּפִירֹת,
יַעֲשֶׂה מִיד שְׁאֵלַת חֶכֶם אִם הֵם
כְּשָׁרִים וּבִיּוֹתָר יֵשׁ לְדַקְדָּק עַל
הַקְּרָנוֹת וּבִכְרִט בְּשָׁל רֹאשׁ שְׁחֵוּא
שְׂכִיחַ מְאֹד שְׁמִשְׁתַּחֲקוֹת וְנַעֲשֹׂו
שֵׁם נִקְבִּים וְנִכְסְלוּ. וְכֵן שְׂכִיחַ מְאֹד
שְׁמִחַמַת שְׁנֵת־יִשְׁנֹו הַתְּפִלִּין, נִכְרַד
קִצֵּת מִהָעוֹר הָעֲלִיזֹן שֶׁל רֹאשׁ
וְנִכְסֵל. וְצָרִיכִין לְהַשְׁגִּיחַ עַל כָּל זֶה
בְּמְאֹד. וְכָל הַזְּהִיר בְּמִצְוֹת הַתְּפִלִּין
לְנַחֵג בָּהֶם קִרְשָׁה שֶׁלֹּא לְדַבֵּר בָּהֶם

דְּבָרֵי הַבָּלִים וְשִׁיחַת חֲלִין, מֵאַרִיךְ
 יָמִים וּמִבִּטָּח שֶׁהוּא בֶּן עוֹלָם הֵבֵא,
 שֶׁנֶּאֱמַר, ה' עָלֵיהֶם (שְׁנוּשָׁאִין עָלֵיהֶם
 שֵׁם ה' בְּתַפְלִין) יַחֲיוּ, וְלִכְּל בָּהֶן חַיֵּי
 רוּחֵי, וְתַחֲלִימֵנִי וְהַחֲיֵנִי. תַּפְלִין
 הוּא לְשׁוֹן פְּלִילָה וְהוֹכָחָה (וְלִכּוֹן
 הַלְמ"ד דְּגוּשָׁה לְמִלָּאת חֲסֵרוֹן הַשְּׁנִיָּה), כִּי
 תַּפְלִין הֵן עֲדוֹת וְהוֹכָחָה
 שֶׁהַשְּׂכִינָה שׁוֹרָה עָלֵינוּ, כְּמוֹ
 שֶׁנֶּאֱמַר הַכָּתוּב, וְרָאוּ כָּל עַמֵּי
 הָאָרֶץ כִּי שֵׁם ה' נִקְרָא עָלֶיךָ וְגו',
 וְדָרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרָנָם לְבָרָכָה

אֱלֹהֵי תַּפְלִין שְׁבָרָא שׁוֹשׁ בָּהּ שִׁי"ן
 מִהַשֵּׁם שִׁדִּי. וְלָכֵן אֵין לְכַסּוֹת
 תַּפְלִין שֶׁל רֹאשׁ לְגַמְרֵי עִם הַטְּלִית.
 סעיף ב'

זִמְן הַנְּחָתוֹ בַּבֶּקֶר, מִשִּׁירָאָה אֶת
 חֲבֵרוֹ הָרְגִיל עָמּוֹ קִנְצָת בְּרַחוּק
 אֲרַבַּע אַמּוֹת וַיִּכְיָרְנוּ. אַחֲרֵי שֶׁלְּבַשׁ
 אֶת הַטְּלִית, מְנִיחַ אֶת הַתַּפְלִין.
 וְהָא דְּמַקְדִּימִין אֶת הַצִּיצִית
 לַתַּפְלִין, מֵשׁוּם דְּמַצִּוֹת צִיצִית
 תְּדִירָה יוֹתֵר, שְׁנוֹהֶהָת בֵּין בַּחֲלֵ
 בֵּין בַּשָּׁבָת וַיּוֹם טוֹב, וּמַצִּוֹת

תַּפְּלִין אֵינָה נֹחֶגֶת אֶלָּא בַחֲלֵל,
וְכַיֵּמָא לָן תַּדִּיר וְשֹׁאֵינוֹ תַדִּיר,
תַּדִּיר קֹדֶם. וְאִם פָּגַע תַּחֲלָה
בַּתַּפְּלִין, אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה בְּתוֹךְ
כִּיסָן, צָרִיךְ לְהַנִּיחַן תַּחֲלָה וְאַחֵר
כִּי יִתְעַטֵּף בַּטְלִית (כְּתוּב בַּחֲיֵי אָדָם),
מִשּׁוּם דֵּאִין מַעֲבִירִין עַל הַמִּצּוֹת,
דְּכַתִּיב, וְשִׁמְרָתָם אֶת הַמִּצּוֹת, קָרִי
בָּהּ, אֶת הַמִּצּוֹת, מִצְוָה שְׁבָאָה
לְיָדָךְ אֶל תַּחֲמִיצָנָה (כ"ה ל').

סעיף ג'

כַּתִּיב וְהָיָה לְאוֹת עַל יְדָכָה (בַּפָּרָשָׁה

וְהָיָה כִּי יִבְיָאָה, מִדְּכַתִּיב יִדְכָּה
 בְּה"א דְּרֵשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנוּם
 לְבָרְכָהּ דְּהֵינּוּ יָד כֶּהָה זֶה שְׁמָאֵל
 שֶׁהִיא תִּשָּׂה וְכֶהָה וַיִּנְיָחָה שָׁם
 בַּמָּקוֹם שֶׁהִבְשָׁר הוּא גְבוּהָה
 שְׁנֵאֵמַר, וְשִׁמְתֶם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים
 עַל לְבַבְכֶם, שֶׁתִּהְיֶה שִׁימָה כְּנֶגֶד
 הַלֵּב, וְלִכּוֹן יִנְיָחָה שְׁמָהּ וַיִּטָּה אוֹתָהּ
 מִנְעֵט לְצַד חֲגוּף, שֶׁכְּשִׁיכוּף הַזְרוּעַ
 לְמִטָּה, תִּחְיֶה כְּנֶגֶד לְבוֹ. וְהִיא
 דְּכַתִּיב בְּתַפְלִין שֶׁל רֹאשׁ בֵּין
 עֵינָיָהּ, קִבְּלוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנוּם

לְבָרְכָהּ, שְׂאִין זֹאת בֵּין עֵינֶיהָ
 מִמַּשׁ, אֵלָּא כְּנֶגֶד בֵּין עֵינֶיהָ,
 וּמִקּוּמָהּ הוּא מִמָּקוֹם שֶׁהַשְּׁעָרוֹת
 מֵתְחִילִין לְצִמּוֹחַ וְנִמְשָׁךְ מִקּוּמָהּ
 לְמַעַלָּה עַד סוֹף הַמָּקוֹם שֶׁמּוֹחוֹ שֶׁל
 תֵּינוֹק רֹפֵם, דְּהֵינּוּ שְׂקִיצָה
 הַתְּתוּרָא שֶׁלְּמַטָּה לֹא תִּהְיֶה לְמַטָּה
 מִמָּקוֹם הַתְּחִלָּתוֹ צְמִיחַת הַשְּׁעָרוֹת,
 וְקִיצָה הַמַּעֲבָרָתָא שֶׁלְּמַעַלָּה, לֹא
 תִּהְיֶה לְמַעַלָּה מִמָּקוֹם שֶׁמּוֹחוֹ שֶׁל
 תֵּינוֹק רֹפֵם. וְצָרִיד לְזַהֵר מֵאֵד
 שֶׁתִּהְיֶה מִנַּחַת בְּמִקּוּמָהּ הָרְאוּי.

וְאֵם מִנִּיחַ אֶפְלוֹ מִקְצָתָהּ עַל הַמִּצָּח
בְּמָקוֹם שְׂאִין שְׁעָרוֹת גְּדִלוֹת אִו
אֶפְלוֹ הַנִּיחָה כֵּלָה בְּמָקוֹם שְׁעָר
אֶלֶּא שְׁהִיא מִן הַצַּד וְלֹא כְּנֶגֶד בֵּין
הָעֵינַיִם, לֹא עָשָׂה אֶת הַמִּצְוָה וּבִרְדּוֹ
לְבַטְלָהּ. וְהַקָּשָׁר יֵחָא מִנָּח כְּנֶגְדּוֹ
מֵאֲחֹרֵי הָרֹאשׁ לְמַעְלָה בְּגִבָּה
הָעֶרֶךְ שְׁהוּא סוֹף הַגְּלָגֶלֶת בְּמָקוֹם
שְׁעָר שְׁהוּא כְּנֶגֶד הַפָּנִים וְלֹא יִטָּה
לְכָאן אִו לְכָאן. וְצָרִיכָה שְׁתִּיהָא
מִתְדַּקָּת בְּרֹאשׁוֹ. וְהֵנָּה כְּשֶׁהַבֵּית
עִם הַמַּעֲבָרָתָא רְחָבִים, קָשָׁה

שֶׁתִּהְיֶה מְהֵרָה בְּרָאוֹי, וְצָרִיכִין
לְזַהֵר בָּזֶה מְאֹד (כ"ז).

סעיף ד'

מִנִּיחִין אֶת הַתְּפִלִּין מֵעֶמֶד. לֹא
יִנָּעַר אֶת הַתְּפִלִּין מִן הַתֵּיקָה מִשּׁוּם
בִּזְיוֹי מִצָּוָה, אֲלָא יִקָּחם בְּיָדוֹ, מִנִּיחַ
תְּחִלָּה שֶׁל יָד. וְקֵדָם שְׁמֹחֵדֵק אֶת
הַקֶּנֶשֶׁר, מְבַרֵּךְ לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין (הֵה"א
בְּקֶמֶץ וְהֶלֶם"ד שֶׁל תְּפִלִּין דְּגוּשָׁה),
וּמִתְּחִילָה אֶת הַקֶּנֶשֶׁר וְעוֹשֶׂה שְׁבַע
בְּרִיכוֹת עַל יָדוֹ וְאַחֵר כָּךְ מִנִּיחַ
תְּכֵף שֶׁל רֹאשׁ. וְקֵדָם שְׁמֹחֵדֵקָה עַל

ראשו, מְבָרֵךְ עַל מַצּוֹת תְּפִלִּין
 (הָיָא"ו בַּפֶּתַח), וּמְהַדְקָהּ עַל רֹאשׁוֹ
 וְאוֹמֵר, בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ
 לְעוֹלָם וָעֶד (עֵין פֶּרִי מַגְדִּים). וְהַטֵּעַם
 שֶׁצָּרִיךְ לוֹמַר בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד
 מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד, הוּא מִפְּנֵי
 שֶׁיֵּשׁ סֶפֶק בְּבִרְכָּה זֹאת (ע"ל סִימָן ו'
 סְעִיף ד'). וּמִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ סֶפֶק בְּבִרְכָּה
 זֹאת, לָכֵן יֵשׁ גַּם כֵּן סֶפֶק אִם
 הַשּׁוֹמֵעַ יַעֲנֶה אָמֵן אוֹ לֹא (פֶּרֶמ"ג).
 עַל כֵּן נִרְאֶה לִּי כִּי טוֹב לְבָרֵךְ
 בְּרִכָּה זֹאת בְּלִחָשׁ. לְאַחֵר שֶׁהֵנִיחַ

שֶׁל רֹאשׁ, עוֹשָׂה בְּרִצּוֹנָה שֶׁל יָד,
שֶׁלֹּא כְּרִיכוֹת עַל הָאֲצְבָּע
הָאֲמֻצָּעִית, אַחַת בְּפֶרֶק הָאֲמֻצָּעִי,
וְשֵׁתַיִם בְּפֶרֶק הַתְּחִתּוֹן (כ"ה כ"ז
כ"ח)♦

סעיף ה'

אֲפִלּוּ אִם אֵרַע לוֹ שְׂחֻצִּיא מִן
הַכִּיִּם שֶׁל רֹאשׁ תְּחִלָּה, צָרִיךְ
לְהַעֲבִיר עַל הַמַּצָּוָה וַיִּנְיחָהּ מִתּוֹךְ
יָדוֹ וַיַּכֶּסֶה אוֹתָהּ בְּאֵיזָה דָּבָר,
וַיִּנְיֵחַ תְּחִלָּה שֶׁל יָד. דְּכִיּוֹן דְּקַדִּימַת
שֶׁל יָד לְשֶׁל רֹאשׁ הוּא מִן הַתּוֹרָה,

שְׁנֵאֵמַר, וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדָךְ
וְהָיוּ לְטִטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ לְפִיכָךְ אֵין
מִשְׁגִּיחִין עַל הַעֲבֵרֶת הַמִּצְוָה בְּזָה
(כ"ה).

סעיף ו'

לֹא יֵהֵא דְבָר חוּצִין בֵּין תְּפִלִּין
לְבִשְׁרוֹ, לֹא שְׁנָא שֶׁל יָד, לֹא שְׁנָא
שֶׁל רֹאשׁ, וְשִׁעְרוֹת קְצָרוֹת לֹא הָיוּ
חֲצִיצָה, שֶׁדֶּרֶכּוֹ בְּכָךְ. אֲבָל אוֹתוֹן
הַמִּגְדָּלִין בְּלוֹרִיּוֹת, מְלַבֵּד שֶׁהוּא
דֶּרֶךְ שֶׁחִין וְגִבְאוֹה וְיֵשׁ בְּזָה אִסּוּר
(עֵין סִימָן ג' סְעִיף ב), יֵשׁ עוֹד אִסּוּר

מִשּׁוֹם הַנֶּחֱת תְּפִלִּין, דְּכִיּוֹן

שֶׁגִּדּוּלִים הִרְבֵּה, הוּיָן חֲצִיצָה.

סעיף ז'

יִזְהַר בְּתַפְלָה שֶׁל יָד שֶׁלֹּא יִזְיז

הַקָּנָשׁ מִן הַבֵּית (וְגַם כְּשֶׁהוּן בְּתוֹךְ

כִּיסָן צָרִיכִין לִזְהַר בִּזְהָ) וְהִי"ד שֶׁל

הַקָּנָשׁ תִּהְיֶה לְצַד הַלֵּב. הַמַּעֲבָרֶתָא

אֲשֶׁר בָּהּ הִרְצוּעָה תִּהְיֶה לְצַד

מַעֲלָה וְהַבֵּית לְצַד מַטָּה. וּבְשַׁעֲת

הַדַּחֲק כְּגוֹן אִפֹּר שָׂהוּא מִנִּיחַ

בִּימִין וְעַתָּה אֵין לוֹ תְּפִלִּין אֲלֹא

שְׂאוּלִין מִמִּי שֶׁמִּנִּיחַ בְּשִׁמְאָל (וְכֵן

אֶפְכָּא) וְאֵינּוּ יָכוֹל לְשַׁנּוֹת אֶת
הַקֶּנֶשֶׁר, וְאִם כֵּן אִם יִנְיַח תַּבִּלִּין
בְּאֶפֶן זֶה, הַמַּעֲבָרָתָא לְצַד מַעֲלָה
וְהַבֵּית לְצַד מַטָּה, תִּהְיֶה הִיו"ד עִם
הַקֶּנֶשֶׁר לְצַד חוּץ. עַל כֵּן יִהְיֶה
וִינְיַחָה שְׁהַמַּעֲבָרָתָא תִּהְיֶה לְצַד
מַטָּה וְהַבֵּית לְצַד מַעֲלָה, כְּדִי
שֶׁתִּהְיֶה הִיו"ד וְהַקֶּנֶשֶׁר לְצַד הַלֵּב
(כ"ז).

סעיף ח'

אָמֹר לְהַפְסִיק בְּשִׁיחָה בֵּין שְׁלֹשׁ יָד
לְשֹׁל רֹאשׁ. וְאַפְלוּ לְרִמּוֹז בְּעֵינָיו

וְלִקְרֹא בְּאַצְבָּעוֹתָיו, אֲסוּר, שֶׁנֶּאֱמַר
וְהָיָה לָךְ לְאוֹת עַל יָדְךָ וּלְזִכָּרוֹן בֵּין
עֵינֶיךָ, צָרִיךְ זְכִירָה, שֶׁיְהִיָּה תִכּוֹן
תְּפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ לְשֵׁל יָד, כְּדֵי
שֶׁתְּהִיָּה הוֹיָה אַחַת לְשִׁיתִיחֶן. וְאַפְלוּ
אִם שׁוֹמֵעַ קְדִישׁ אִו קִדְשָׁה, לֹא
יִבְסִיק אֶלָּא יִשְׁתַּכֵּן וַיִּכְוֶן לְמַח
שֶׁאֲזוֹמְרִים הִקְהֵל. אֵךְ אִם שׁוֹמֵעַ
שֶׁאֶחָד בִּירָךְ בְּרַכַּת לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין,
יָכוֹל לַעֲנוֹת אָמֵן, שֶׁחֲרִי אָמֵן הוּא
הָאֱמָנָת הַדְּבָרִים שֶׁהוּא מֵאֲמִין
בְּמַצּוֹת תְּפִלִּין, וְחֲרִי כִּמוֹ הוֹיָה

אחת. בתפלין דרבנן תם גם כן
אמור להפסיק בין של יד לשל
ראש. אך לקדיש ולקדשה יכול
להפסיק.

סעיף ט'

אם טעה והפסיק, ימשיך בל יד
ויברך שנית להניח תפלין, ויחזק
את הקשר ואחר כך יניח של ראש
ויברך עליה. ואם הפסיק לצורך
התפלין, אינו צריך לברך שנית
על של יד.

סעיף י'

יְכוּן בְּהִנָּחַת תְּפִלִּין שְׂצוֹנוֹ הַקָּדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין שֵׁשׁ בָּהֶם
אַרְבַּע פְּרָשִׁיּוֹת שְׂכָתוֹב בָּהֶן יְחוד
שְׁמוֹ יְתִבְרַךְ וַיַּצִּיאת מִצְרַיִם, עַל
הַזֵּרוּעַ כְּנֶגֶד הַלֵּב וְעַל הָרֹאשׁ כְּנֶגֶד
הַמֶּחֶ, כִּדִּי שֶׁנִּזְכָּר תְּמִיד נַפְסִים
וְנִכְלָאוֹת שְׁעָשָׂה עִמָּנוּ, שֵׁהֶם
מִזְרִים עַל יְחודוֹ וְאֲשֶׁר לוֹ הַכֹּחַ
וְהַמְּמַשָּׁלָה בְּעֲלִיּוֹנִים וּבַתְּחִתּוֹנִים
לַעֲשׂוֹת כְּרִצּוֹנוֹ. וַיִּשְׁעֶבֶד לוֹ אֶת
הַנְּשָׁמָה שֶׁהִיא בַּמֶּחֶ וְגַם הַלֵּב
שֶׁהוּא עֶקֶר הַתְּאוֹת וְהַמְּחֻשְׁבוֹת,

וּבְזֶה יִזְכֹּר אֶת הַבּוֹרָא וַיַּמְעִיט
הַנְּאוֹתָיו, וַיַּקְיֵם וְלֹא תַתּוּרוּ אַחֲרֵי
לְבַבְכֶּם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם. וְלִכֹּן כְּתִיב
בַּתְּפִלִּין, בֵּין עֵינֶיךָ (כ"ה).

סעיף יא'

תְּפִלִּין שֶׁל יָד וְשֶׁל רֹאשׁ, שְׁתֵּי
מִצְוֹת הֵן וְאֵינָן מְעַכְּבוֹת זֶה אֶת
זֶה. שָׂאם אֵין לוֹ אֶלָּא אַחַת אוֹ
שְׁמַחֲמַת אֵיזָה אַנָּם אֵינּוּ יְכוּלִּ
לְהַנִּיחַ אֶלָּא אַחַת, מִנִּיחַ אַחַת. אִם
מִנִּיחַ שֶׁל יָד, מְבַרֵךְ לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין
לְבַד. וְאִם מִנִּיחַ שֶׁל רֹאשׁ, מְבַרֵךְ

עָלֶיָּהּ לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין וְגַם עַל מְצִוֹת
תְּפִלִּין, וְאוֹמֵר, בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד
מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד (כ"ו).

סעיף יב'

אִטָּר גְּמוּר אֲפִלּוּ נַעֲשֶׂה אִטָּר
מִחֲמַת שְׁחֵרָגִיל אֶת עֲצָמוֹ כֵּן, מִכָּל
מָקוֹם יָנִיחַ בְּיָמָיו שֶׁל כָּל אָדָם
שֶׁהִיא שְׂמֹאלוֹ. וְאִם עוֹשֶׂה כָּל
מְלָאכָה בְּיָמָיו רַק שְׂפּוֹתַי בְּשְׂמֹאל
אֲוֹ בְּהַפּוֹדֶה הַיָּד שְׂפּוֹתַי בָּהּ הִיא
חֲשׂוּבָה יָמָיו וַיָּנִיחַ הַתְּפִלָּה בְּיָדוֹ
הַשְּׂנִיָּה. וְאִם שׂוֹלֵט בְּשֵׁתִי יָדָיו,

מִנִּיחַ בַּשְּׂמַאל שֶׁל כָּל אָדָם. וְכֵן
אִם לֹא נִזְלָד אִיִּשׁ כָּלֵל אֵלֶּא
שְׁלֵאֲחֵר כִּךְ הִרְגִּיל אֶת עַצְמוֹ
לְכַתֵּב בַּשְּׂמַאל וְעוֹשֶׂה כָּל מְלַאכְתּוֹ
בְּיָמֵינוּ, מִנִּיחַ בַּשְּׂמַאל שֶׁל כָּל אָדָם
(כ"ז).

סעיף יג'

שְׁעוֹר רֹחַב הָרְצוּעוֹת בֵּין שֶׁל רֹאשׁ
בֵּין שֶׁל יָד, לֹא פָחוֹת מֵאַרְבֵּי
שְׁעוֹרָה. וְשְׁעוֹר אֲרָכּוֹ שֶׁל רֹאשׁ
מִיָּמִין וּמִשְׂמָאל, עַד הַטֶּבּוֹר אִם
לְמַעַלָּה מִמֶּנּוּ מְעַט. וְיֵשׁ אוֹמְרִים,

וְשָׁל צַד יָמִין תִּגִּיעַ עַד הַמִּלָּה
 (שְׁמוֹנָּה עָשָׂר) וְכֵן נֶכּוֹן לְהַחֲמִיר
 לְכַתְּחִלָּה. וְשָׁל יָד, כְּדֵי שִׁיחֲדִיקָה
 וַיַּעֲשֶׂה בָּהּ שֶׁבַע כְּרִיכוֹת עַל
 הַזְרֹעַ וְשָׁלֹשׁ כְּרִיכוֹת עַל הָאֶצְבָּע
 וַיַּחֲזִקָהּ. וְאֵם נִכְסְקָה הָרִצּוּעָה בֵּין
 שָׁל רֹאשׁ בֵּין שָׁל יָד, וַיַּעֲשֶׂה שְׁנֵי מִלָּה.

סעיף יד'

וַיַּחֲזִק שְׁנֵי הָרִצּוּעוֹת בְּצַד הַשְּׁחֹר
 לְחוּץ. וְאֵם אֶרֶץ לוֹ שְׁנֵי מִלָּה
 הָרִצּוּעָה שְׁסָבִיב רֹאשׁוֹ אִם סָבִיב
 זְרוּעוֹ בְּצַד הַלְּבָן לְחוּץ, וְתַעֲנֶה אִם

יִפְדֶּה בְּצַדִּיקָהּ. וְכֵן אִם נָפְלוּ לוֹ
הַתְּפִלִּין לְאַרְצֵן בְּלֹא נִרְתִּיקוֹן, יֵשׁ לוֹ
גַּם כֵּן לְהַתְּעַנּוֹת. אֲבָל אִם נָפְלוּ
בְּנִרְתִּיקוֹן, אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַתְּעַנּוֹת
אֲלֹא יִתֵּן אֵיזָה דְּבָר לְצַדִּיקָהּ (ר"ס כז
מ מד).

סעיף טו'

אִם הֵסִיר אֶת הַתְּפִלִּין מִפְּנֵי שְׁצָרִיךְ
לְלֶכֶת לְבֵית הַכֶּסֶּא, כְּשֶׁחֹזֵר צָרִיךְ
לְחֹזֵר וּלְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן. וְאִם עֹמֵד
בַּבִּרְכוֹת שֶׁל קְרִיאַת שְׁמַע, דְּהֵינּוּ
מִן בִּרְכַּת יוֹצֵר אוֹר וְלִהְיוֹן, לֹא

יִפְסִיק בַּבְּרָכוֹת שֶׁעַל הַתְּפִלִּין אֵלֶּא
 יִנְיֵחוּ בְּלֹא בְּרָכוֹת, וְלֵאחֲרַי תְּפִלַּת
 שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה יִמְשֹׁמֵשׁ בָּהֶם וַיְבָרֶךְ
 עֲלֵיהֶן (רסכ"ה וְעַיֵן סכ"ו) ♦

סעיף טז'

כָּל זְמַן שֶׁהַתְּפִלִּין עָלָיו, לֹא יִסִּיחַ
 דַּעְתּוֹ מִהֶן כָּלֵל, חוּץ מִבְּשַׁעֲת
 תְּפִלַּת שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה וְתִלְמוּד
 תּוֹרָה. אֲסוּר לֶאֱכֹל בָּהֶן סְעוּדַת
 קִבְעָה. אֲבָל אֲכִילַת אֲרָעִי, מִתֵּר
 לֶאֱכֹל בָּהֶן. וְלִישׁוֹן אֲפִלּוּ שְׁנַת אֲרָעִי
 אֲסוּר בָּהֶן (כ"ח מ"מ"ד) ♦

סעיף יז'

חַיֵּב אָדָם לְמַשְׁמֵשׁ בַּתְּפִלִּין בְּכָל
שָׁעָה וְשָׁעָה שֶׁנֶּזְכָּר בָּהֶם, שֶׁעַל יְדֵי
זֶה לֹא יבֹא לִידֵי הַפֶּסַח הַדַּעַת
גָּמוּר. וַיִּמְשֵׁשׁ תְּחִלָּה בְּשֵׁל יָד,
וְאַחֵר כַּף בְּשֵׁל רֹאשׁ. וּמִנְהֵג יִפָּה
לְמַשְׁמֵשׁ בָּהֶן כְּשֶׁמְזַכֵּיר מִצְוֹתָן
בְּקִרְיַאת שְׁמַע. כְּשֶׁאָמַר וְקִשְׁרָתָם
לְאוֹת עַל יָדָךְ, מְמַשְׁשׁ בְּשֵׁל יָד
וְנוֹשֵׁק. וְכְשֶׁאָמַר וְהָיוּ לְטַטְפֹּת בֵּין
עֵינֶיךָ, מְמַשְׁשׁ בְּשֵׁל רֹאשׁ וְנוֹשֵׁק

(כ"ח).

סעיף יח'

מַעֲלִין בַּקֹּדֶשׁ וְלֹא מוֹרִידִין. וְתַפְלָה
שֶׁל רֹאשׁ, קֹדֶשְׁתָּהּ גְּדוּלָּהּ מִשְׁלֵי יָד,
לְפִי שֵׁשׁ בָּהּ אַרְבַּעַת בָּתִּים וְגַם
הַשִּׁי"ן. וְלִכֵּן רְצוּעָה שֶׁהִיְתָה בְּשֵׁל
רֹאשׁ, אֲסוּר לַעֲשׂוֹתָהּ לְשֵׁל יָד.
אֲבָל מִשְׁלֵי יָד, מִתַּר לַעֲשׂוֹתָהּ לְשֵׁל
רֹאשׁ. וְכֵן רְצוּעָה שֶׁל יָד שְׁנֵפֶסְקָה
לְמַעַלָּה אֵצֶל הַקֶּנֶשׁ וְרוֹצֶה לְהַפְכָּהּ
שֶׁיַּעֲשֶׂה עֲתָה הַקֶּנֶשׁ בַּקֶּצֶה
הָאַחֲרוֹן, אֲסוּר, אֶלָּא צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת
הַקֶּנֶשׁ בְּהַקְצָה שְׁנֵפֶסְקָה שָׁם (עין

בשערי (תשובה) • וכן ברצונה של
ראש, אסור להפוך מה שהיה בתוך
הקנשר שהיה חוץ לקנשר. כים
שעשאו להחזיק בו תפלין וגם
החזיקו בו, שוב אסור להשתמש
בכים זה דבר של חלין (מ"ב).

סעיף יט'

אין לחלץ את התפלין עד אחר
קדשת ובא לציון כשאומר יהי
רצון שנשמר חקיה (עין א"ר).
ובמקום שנוהגין שביום קריאת
ספר תורה אין מחזירין את הספר

תּוֹרָה עַד אַחֵר קִדְּשִׁית וּבָא לְצִיּוֹן,
 אֵין חוֹלְצִין אֶת הַתּוֹפְלִין עַד
 שִׁי־חֲזִירוּ אֶת הַסֵּפֶר תּוֹרָה לְהִיכָל.
 סִימָן לְדָבָר, וַיַּעֲבֹר מִלְכָּם לְפָנֵיהֶם
 וְה' בְּרֹאשָׁם. וּבֵיּוֹם שֵׁשׁ מִיּוֹמֵהָ,
 אֵין לְחַלֵּץ עַד אַחֵר הַמִּיּוֹמֵה. בְּרֹאשׁ
 חֹדֶשׁ חוֹלְצִין קִדְּשׁ תְּפִלָּת מוֹסֵף.
 בְּחֹל הַמּוֹעֵד סְבוֹת, כָּל חוֹלְצִין
 קִדְּשׁ הַלֵּל. וּבְחֹל הַמּוֹעֵד פֶּסַח,
 הַצִּבּוֹר חוֹלְצִין קִדְּשׁ הַלֵּל, וְהַשְּׁלִיחַ
 צִבּוֹר אַחֵר הַלֵּל (כ"ה).

חולצין מעמד. מסיר את הכריכות
מן האצבע ושתים או שלש
כריכות מהזרוע. וחולץ תחלה של
ראש ואחר כך חולץ של יד,
משום דכתיב, והיו לטפות בין
עיניך, ומדכתיב והיו לשון רבים,
הרשו רבותינו זכרונם לברכה, כל
זמן שבין עיניך והיו שתים ולכן
מניחין תחלה של יד וחולצין
תחלה של ראש, שכל זמן שיש
עליו של ראש, תהיה עליו גם של
יד. ויש לחלץ של ראש ביד

שְׂמַאל שְׁהִיא יָד כְּהָה כְּדִי לְהִרְאוֹת
שֶׁקֶשָׁה עָלָיו חֲלִיצָתוֹ, מִפְּנֵי
שְׁהַמְצוּהָ הִיא שְׁיִהְיֶה עָלָיו תְּפִלִּין
כָּל הַיּוֹם, אֲלָא שְׂמַפְנֵי שְׁאִין לָנוּ
גּוֹף נָקִי, חוֹלְצִין מִיָּד לְאַחַר
הַתְּפִלָּה. וְלֹא יַחֲלִין אֶת הַתְּפִלִּין לֹא
בְּפְנֵי סֵפֶר תּוֹרָה וְלֹא בְּפְנֵי רַבּוֹ
אֲלָא יִסְלֹק עַצְמוֹ לְצַדִּידִים מִנְּהֻג
חֲכָמִים לְנֶשֶׁק אֶת הַתְּפִלִּין בְּשַׁעַת
הַנִּחָתוֹ וּבְשַׁעַת חֲלִיצָתוֹ. אִין
לְהַסִּיר אֶת הַטִּלִּית עַד לְאַחַר
חֲלִיצַת הַתְּפִלִּין (כ"ה ה"ס"ח).

סעיף כא'

יְנִיחַ אֶת הַתְּפִלִּין בְּתוֹךְ הַכַּיִם
שֶׁלָּהֶן, בְּאֶפֶן שֶׁיֵּדַע לְמַחֵר לְהוֹצִיא
תְּחִלָּה שֶׁל יָד. אֲבָל לֹא יְנִיחַ שֶׁל יָד
עַל שֶׁל רֹאשׁ, כִּיּוֹן דְּשֶׁל רֹאשׁ
קִדְּשָׁתוֹ גְּדוּלָּה מִשֶּׁל יָד, אֵלֶּא יְנִיחֵם
זוֹ אֵצֶל זוֹ, וַיְנִיחַ הַכַּיִם עִם הַתְּפִלִּין
בְּתוֹךְ כַּיִם הַטְּלִית לְמַטָּה וְהַטְּלִית
לְמַעְלָה, כִּדְּרֵי שֶׁיִּפְגַּע בַּטְּלִית תְּחִלָּה
(כ"ה כ"ח).

סעיף כב'

מִי שֶׁאֵין לוֹ תְּפִלִּין וְהַצְבֹּר

מִתְפַּלֵּלִין, מוֹטֵב שִׁיתֵּעֵב עַד
 לְאַחַר תְּפִלַּת הַצְּבוּר לְשֹׂאֵל לוֹ
 תְּפִלִּין מֵאַחַר, כִּדִּי שִׁיקָרָא קְרִיאת
 שְׁמַע וְיִתְפַּלֵּל שְׁמוֹנָה עָשָׂרָה
 בִּתְפִּלֵּין, מִמָּה שִׁיתְפַּלֵּל עִם הַצְּבוּר
 בְּלֹא תְּפִלִּין. אֲבָל מִי שֶׁמִּתְיָרָא
 שְׁמָא יַעֲבֹר זְמַן קְרִיאת שְׁמַע עַד
 שִׁימְצָא תְּפִלִּין, קוֹרָא קְרִיאת שְׁמַע
 בְּלֹא תְּפִלִּין. וְאִם מִתְיָרָא שְׁמָא
 יַעֲבֹר גַּם זְמַן תְּפִלָּה, מִתְפַּלֵּל גַּם
 כֵּן, וְכִשְׁיִמְצָא אַחֲרַיְכֶם תְּפִלִּין,
 יְנַיְחוּ בְּבִרְכוֹת וַיֹּאמֶר בָּהֶם אֵיזָה

מִזְמוֹר אֹי יִתְפַּלֵּל בָּהֶם מִנְחָה (וְעֵין
 לְקַמֵּן סִימָן יד סְעִיף ח) • אֲבָל לִילָה
 לֹא זִמָּן תְּפִלִּין הוּא, וְאִסּוּר לְהִנְיָח
 בְּלִילָה. מִתָּר לְקַח תְּפִלִּין שֶׁל חֲבֵירוֹ
 גַּם שֶׁלֹּא בִידִיעָתוֹ לְהִנְיָח וּלְבַרֵּךְ
 עֲלֵיהֶן, כִּמּוֹ שֶׁכַּתְּבֹתִי בְּסִימָן
 שֶׁלִּפְנֵי זֶה סְעִיף י"א לְעֲנִין טְלִית
 (י"ד ל' ס"ו) •

סעיף כג'

תְּפִלִּין צָרִיכִין גּוֹף נָקִי. וְצָרִיכִין
 לְזַהֵר שֶׁלֹּא לְהַפִּיחַ בָּהֶם (וְעֵין לְעִיל
 סִימָן יב ס"ד) • חוּלָה מֵעֵים אֲפִלוּ אִין

לו צַעַר, פָּטוֹר מִן הַתְּפִלִּין, מִפְּנֵי
 שְׂאִינֹו יָכוֹל לְשַׁמֵּר אֶת עַצְמוֹ
 בְּנִקְיֹות בְּרָאוֹי. וְאִם נִרְאָה לוֹ
 שְׂיָכוֹל לְהִיּוֹת בְּגוֹף נָקִי בַשָּׁעַת
 קְרִיאת שְׁמַע וְתַפִּלָּת שְׂמוֹנָה
 עֶשְׂרֵה, יִנִּיחֵם אָז. אֲבָל שְׂאֵר חוּלָה,
 אִם מִצַּטַּעַר בְּחָלִיו וְאִין דַּעְתּוֹ
 מִיִּשְׁבֵּת עָלָיו מִפְּנֵי צַעְרוֹ, פָּטוֹר,
 מִפְּנֵי שְׂאֵסוֹר לְהַסִּיחַ דַּעְתּוֹ מִהֵן.
 וְאִם לָאוֹ, חַיֵּב (סימן לח).

סעיף כד'

קטן היודע לשמור תפלין שלא

יְפִיחַ בְּהֵן וְשָׁלֵא יִישׁן בְּהֵן אָבִיו
 חַיֵּב לְקַנּוֹת לוֹ תַּפְּלִין שְׁנֵיחַן.
 וְעַכְשָׁיו נִתְּפֵשׁט הַמְּנַהֵג שְׁמַת־חֵיל
 הַקָּטָן לְהַנִּיחַ תַּפְּלִין שְׁנַיִם אִם
 שְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים קֹדֶם שְׁנַעֲשֶׂה בּוֹ
 שְׁלֹשׁ עָשָׂרָה שָׁנָה (לז).

סעיף כה'

בְּעֵנִין הַנֶּחֱת תַּפְּלִין בְּחֹל הַמּוֹעֵד,
 יֵשׁ מִחֲלָקֹת הַפּוֹסְקִים וְחֲלוּקֵי
 מְנַהֲגִים. יֵשׁ מְקוֹמוֹת שְׁאֵחִזוּ
 בְּדַעַת הַפּוֹסְקִים שְׁלֵא לְהַנִּיחַן. וְיֵשׁ
 מְקוֹמוֹת נוֹהֲגִין בְּדַעַת הַפּוֹסְקִים

לְהַנִּיחַן אֶלָּא שְׂאִין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶם
 בְּקוֹל רֶם בְּבֵית הַכְּנֶסֶת כְּמוֹ שֶׁאָר
 יָמֹות הַשָּׁנָה. וַיֵּשׁ נוֹהֲגִין לְהַנִּיחַן
 בְּלֹא בְּרָכוֹת (וַיֵּשׁ לְכוּן שְׂאֵם חֵל
 הַמוֹעֵד לֹא זִמֵּן תְּפִלִּין תְּהֵינָה כְּרָצוֹעוֹת
 בְּעֶלְמָא, פרמ"ג). וְאַף עַל פִּי שְׂאִינוֹ
 מְבָרְךְ, מִכָּל מָקוֹם אָסוּר לְהַפְסִיק
 בֵּין שָׁל יָד לְשָׁל רֹאשׁ. אַךְ לְקַדֵּי־שׁ
 וְלְקַדֵּי־שָׁח פּוֹסֵק (סימן כה לא).
 וְצָרִיכִין לְזַהֵר שֶׁהַמַּתְפַּלְלִים בְּבֵית
 כְּנֶסֶת אֶחָד, לֹא יִהְיוּ קֹצֵת מִנִּיחִין
 וְקֹצֵת אֵין מִנִּיחִין (כֵּן נִרְאֶה דְּבִזָּה

וַדַּאי אָכָא מְשׁוּם לֹא תִתְגַּוְּדוּ.

סעיף כו'

תְּפִלִּין שֶׁהַחֲזָקוֹ בְּכַשְׁרוֹת, מִן הַדִּין
כָּל זְמַן שֶׁהַבֵּית שָׁלֵם, גַּם
הַפְּרָשִׁיּוֹת הֵרִי הֵן בְּחֻזְקָתוֹ וְאֵינֶן
צָרִיכִין בְּדִיקָה. וּמִכָּל מָקוֹם נִכּוֹן
לְבַדִּיקוֹ, מִפְּנֵי שֶׁלְּפַעַמִּים מֵתְקַלְקֵלִין
מִן הַזְּעָה. וְאִם אֵינֶנּוּ מֵנִיחַ אוֹתָן
אֵלָּא לְפָרְקִים, צָרִיכִין בְּדִיקָה שְׁתֵּי
פַעַמִּים בְּכָל שַׁבַּע שָׁנִים, כִּי יֵשׁ
לְחוּשׁ שָׁמָּה נִתְעַפְּשׂוּ. וְכֵן אִם
נִקְרַע הַבֵּית, צָרִיכִין גַּם הַפְּרָשִׁיּוֹת

בְּדִיקָהּ. וְכֵן אִם נִשְׁרַף בַּמַּיִם. וּמִכָּל
מָקוֹם אִם אֵין לוֹ מִי שִׁיּוּדֵעַ לְבַדְקוֹ
וְלַחְזֹר לְתַפְרֹן, יִנְיַחן כֶּךָ בְּלֹא
בְּדִיקָהּ, שֶׁלֹּא יִתְבַּטֵּל מַמְצוֹת
תְּפִלִּין (סימן לט), אֲבָל לֹא יִבְרָךְ
עָלֵיהֶם (פרי מגדים).

סימן יא - הלכות מזוזה

סעיף א'

מַצֵּוֹת עֲשֶׂה לְקַבֵּעַ מְזוּזָה בְּכָל
פֶּתַח. וְאֶפְלוֹ יֵשׁ לוֹ פֶּמָּה חֲדָרִים
וְלִכָּל חֶדֶר פֶּמָּה פֶּתָחַיִם הָעֲשׂוּיִים
לְכַנִּיסָה וִיצִיָּאָה, אֶף עַל פִּי שְׁחָוָא

רָגִיל רַק בְּאַחַד מֵהֶם, מִכָּל מָקוֹם
 כָּלֵם חִיבִים בְּמִזְוָה. וְאַפְלוּ אִם
 נִתְמַעֵטוּ הַדְיוֹרִים וְאֵינוֹ צָרִיד עֲתֵה
 רַק לְפֶתַח אֶחָד, מִכָּל מָקוֹם כָּלֵם
 חִיבִים. אֵךְ אִם יֵשׁ אִיזָה פֶתַח
 שֶׁאֵינוֹ עָשׂוּי אֶלָּא לְחֻבָּנִים דְּרִיד שֶׁם
 אִיזָה מִשָּׂא לְפָרָקִים וְיֵשׁ שֶׁם פֶתַח
 אַחֵר לְכֻנִּיסָה וְיִצִיָּאָה, אֲזִי הַפֶּתַח
 הָעָשׂוּי רַק לְחֻבָּנִים מִשָּׂאוֹת, פָּטוֹר
 (יו"ד סימן רפה רפו).

סעיף ב'

גַּם שְׁעָרֵי חֲצָרוֹת וּמְבוֹאוֹת וְעִירֹת

וּמְדִינֹת, חֵיבִין בְּמִזְוָה, שֶׁנֶּאֱמַר,
וּבְשַׁעְרֶיהָ (וְעֵין לְקַמֵּן סְעִיף טז) (שם). ♦

סעיף ג'

צָרִיךְ לְקַבֵּעַה בִּימִין הַנְּכֹנֶס. וְאִם
קַבֵּעַה בַּשְּׂמֹאל, פְּסוּלָה, וְצָרִיךְ
לְהַסִּירָהּ וּלְקַבֵּעַה בִּימִין וַיְבָרֵךְ
עָלֶיהָ. וְאִין חֲלוּק בָּזָה בֵּין אֶטֶר
לְאֵינוֹ אֶטֶר (רפ"ט). ♦

סעיף ד'

שְׁנֵי בָתִּים אֲשֶׁר לְכָל אֶחָד יֵשׁ
פֶּתַח לְרֵשׁוֹת הָרַבִּים אֹ לְחֹצֵר,
וּבַמְּחִיצָה אֲשֶׁר בֵּינֵיהֶם יֵשׁ גַּם לְכָל

אֶחָד פֶּתַח לְרֵשֶׁת הָרִבִּים אִם
לְחֹצֵר, וּבִמְחִיצָה אֲשֶׁר בֵּינֵיהֶם יֵשׁ
גַּם כֵּן פֶּתַח, וְהַשְׁתָּא יֵשׁ לְהַסְתֵּיפֵק
בְּפֶתַח זֶה בְּאִיזָה צַד יִתֵּן אֶת
הַמְּזוּזָה אֲזִלֵּינָן בְּזָה בְּתֵר הַכּוֹר
צִיר. פֶּרֶשׁ, בְּמָקוֹם שְׁנַעַשִׂים
הַצִּירִים לְהַדְלֹת שְׁחָדָלָת נִפְתַּחַת
לְתוֹכוֹ, זֶהוּ עֵקֶר הַבֵּית, וְנוֹתָנִים
אֶת הַמְּזוּזָה בְּצַד הַיָּמִין שְׁנִכְנָסִים
לְתוֹכוֹ. וְדוֹקָא בְּשֵׁשִׁי הַבָּתִּים
שׁוּיִם בְּתֵשְׁמִישָׁם. אֲבָל אִם אֶחָד
הוּא עֵקֶר תֵּשְׁמִישׁוֹ, בְּזָה לֹא אֲזִלֵּינָן

בְּתֵר הַכּוֹר צִיר, אֵלֶּא לְעוֹלָם נוֹתָנִין
 אֶת הַמְּזוּזָה בְּצֵד הַיָּמִין שְׁנֵכְנָסִים
 לְהַבִּית אֲשֶׁר עָקַר תַּשְׁמִישׁוֹ שָׁם,
 אֲפֹלוּ הִדְלָת נִפְתַּחַת לְתוֹךְ הַשָּׁנִי.

סעיף ה'

מִקּוֹמָהּ מִתְחַלֵּת שְׁלִישׁ הָעֲלִיִּזִין שֶׁל
 גִּבָּהּ הַשָּׁעַר. קִבְעָהּ לְמַעַלָּה מִזֵּה,
 בְּשִׁרָה, וְהוּא שִׁירְחִיקָנָה מִן
 הַמִּשְׁקוֹף טַפַּח. קִבְעָהּ לְמַטָּה
 מִשְׁלִישׁ הָעֲלִיִּזִין, צָרִיד לְהַסִּירָהּ
 וְלִקְבָעָהּ כָּרְאִי וּבִבְרָכָה. וְאִם
 קִבְעָהּ בְּטַפַּח הָעֲלִיִּזִין, יִסִּירָהּ גַּם כֵּן

וְיִקְבְּעָהּ כָּרְאֵאֵי, אֲבָל לֹא יְבָרְךָ.
וְיֵשׁ לְקַבְּעָהּ בְּטַפַּח הַסִּמּוֹן לְחוּץ.
וְאִם שָׁנָה בָּזָה, אֵינּוּ מְעַכָּב (רפ"ט).

סעיף ו'

כִּי־צַד קוֹבְעָהּ, כּוֹרְכָהּ מִסּוֹפָה
לְרֹאשָׁהּ, דִּהְיִנּוּ מֵאַחַד כְּלָפֵי שְׁמַע,
וּמִנִּיחָהּ בְּשִׁפּוּפֶיֶת אוֹ בְּשֵׂאֵר דָּבָר
וְקוֹבְעָהּ בְּמִסְמְרוֹת בְּמִזְוִזַת הַפֶּתַח
בְּאַלְכֶסוֹן. וִיְהִי רֹאשָׁהּ דִּהְיִנּוּ שְׁמַע
כְּנֶגֶד הַבַּיִת וְשִׁטָּה הָאַחֲרוֹנָה לְצַד
חוּץ. וְאִם מִזְוִזַת הַפֶּתַח אֵינָהּ
רַחֲבָה, יִקְבְּעֶנָּה זְקוּפָה, וְזֶה טוֹב

יִזְתֵּר מִלְּתָהּ אַחֲרֵי הַדָּלָתָּהּ. אִם
 לֹא קִבְעָהּ אֵלָּא תִּלְאַהּ פְּסוּלָהּ.
 וְלִכּוֹן צָרִיךְ לִזְהֹר לְמַסְמְרָהּ לְמַעַלָּה
 וְגַם לְמַטָּה שֶׁלֹּא תִּהְיֶה תְּלוּיָהּ.

סעיף ז'

קִדְּם שֶׁקֹּבְעָהּ יְבַרֵּךְ אֶשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
 בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְקַבֵּעַ מְזוּזָהּ. וְאִם
 קֹבֵעֵי פָמָה מְזוּזוֹת, הֵי בְּבִרְכָּה
 אַחַת לְכֻלָּן. אִם נִפְלָה הַמְּזוּזָה
 מִעֲצָמָהּ וְחוּזָר וְקֹבְעָהּ צָרִיךְ גַּם
 כֵּן לְבָרְכָהּ, אֲבָל אִם הוּא הַסִּירָהּ כִּדְּרֵי
 לְבַדְקָהּ יֵשׁ לְהַסְתִּיפָק אִם צָרִיךְ.

לְבָרְךָ (סִימָן רפ"ט ופתחי תשובה) ♦

סעיף ח'

בְּקִצַּת שְׁעָרִים יֵשׁ פֶּתֶל קֶטֶן אֲצֵל
הַשַּׁעַר הַגָּדוֹל, וְדָרֶךְ הַפֶּתַח הַקָּטָן
יוֹצְאִים וְנִכְנָסִים, וְהַשַּׁעַר אֵינוֹ
נִפְתָּח רַק לְפָרְקִים. וְכִיוֹן שֶׁהֵם שְׁנֵי
פֶתָחִים וְיִינִיָּהֶם עֲמוּד רָחֵב טַפַּח,
חַיִּבִּין בַּשְּׁתֵּי מְזוּזוֹת (רפ"ו) ♦

סעיף ט'

בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לְחוּשׁ שְׁמָא יִגְבּוּ
אוֹתָהּ, אִם אֶפְשָׁר לוֹ יַחְפֹּר חֲפִירָה
בְּמְזוּזַת הַבַּיִת וַיִּנְיַחָהּ שָׁמָּה. אֲבָל

לֹא יַעֲמִיק לַחֲפֹר טַפַּח, כִּי שָׁם לֹא
 הָיָה עַל מְזֻזֹת בֵּיתָהּ, רַק תּוֹךְ
 מְזֻזָּה וּפְסוּלָהּ, עוֹד צָרִיךְ לְזַהֵר
 שֶׁיִּהְיֶה עַל כָּל פָּנִים נֶכֶד מְקוֹם
 הַמְּזֻזָּה. וְאִם אֵי אֶפְשָׁר לוֹ לַחֲפֹר
 בְּתוֹךְ מְזֻזֹת הַבַּיִת, יֵשׁ לְסַמֵּךְ
 בַּשָּׁעַת הַדְּחָק לְקַבְּעָהּ בַּפָּנִים אַחֲרֵי
 הַדָּלָתָהּ, וְדוֹקָא בַּמְּזֻזָּה עֲצָמָה וְלֹא
 בַּכֹּתֶל (עֵין חכ"א וּב"א). וְלֹא יִרְחִיקָהּ
 מִחֲלָל הַפֶּתַח טַפַּח, כִּי אִזּוּ פְסוּלָהּ
 (רפ"ט).

סעיף י'

אֵין הַבַּיִת חַיֵּב בְּמִזְוֶזָה אֲלָא אִם כּוֹ
 יֵשׁ בּוֹ אַרְבַּע אֲמוֹת עַל אַרְבַּע
 אֲמוֹת. וְאִם אֵין בּוֹ אַרְבַּע אֲמוֹת
 עַל אַרְבַּע אֲמוֹת אֲבָל יֵשׁ בּוֹ כְּדֵי
 לַרְבֵּעַ אַרְבַּע אֲמוֹת עַל אַרְבַּע
 אֲמוֹת, כְּגוֹן שֶׁאֲרָכּוֹ יֵתֵר עַל רַחְבּוֹ
 אִם שֶׁהוּא עָגֹל, יֵשׁ אֲזַמְרִים דְּחַיֵּב,
 וְיֵשׁ אֲזַמְרִים דְּפֻטּוֹר (רפ"ו).

סעיף יא'

אֵין הַפֶּתַח חַיֵּב בְּמִזְוֶזָה אֲלָא אִם
 יֵשׁ לוֹ שְׁתֵּי מְזוּזוֹת (פַּפֶּאסְטֵעַן טִיר
 שְׁטאַק) גְּבוּחֹת לְכָל הַפְּחוֹת עֲשָׂרָה

טַפְּחִים וּמִשְׁקוֹף עַל גְּבִיחֵן. וְאַפְלוֹ
אֵין הַמְּזוּזוֹת מַעֲצִים אֹךְ מַאֲבָנִים
אַחֲרֵים רַק שְׂכוֹתַי הַבְּנִין בְּעֶצְמוֹ
הֵם הַמְּזוּזוֹת וְעַלִּיחֵן תִּקְרָה, גַּם כֵּן
חֵיב, וְאִם אֵין לְבֵית אֶלָּא מְזוּזָה
אַחַת, כְּגוֹן שֶׁמֵּצֵד הָאֶחָד עוֹבֵר
הַכּוֹתֵל לְחֵלֶן, כְּזֶה, אִם הִיא מֵצֵד
שְׂמָאל, פְּטוּרָה. וְאִם הִיא מֵצֵד
יְמִין, יֵשׁ סֶפֶק אִם חֵיבָתָהּ אֹךְ לֹא.
וְיֵשׁ לְקַבְּעָהּ בְּלֹא בִּרְכָּה, אֹךְ
שִׁיקְבָּעָה לְאַחַר שִׁיקְבַּע בְּפֶתַח
הַמַּחֲיב, וַיְבַרֵךְ וַיִּפְטֹר גַּם אֶת זֹאת.

וְכֵן בְּכָל מָקוֹם שִׁישׁ סֶפֶק, יַעֲשֶׂה
כֵּן.

סעיף יב'

יֵשׁ לוֹ שְׁתֵּי מְזוּזוֹת וְאִין לוֹ מִשְׁקוּף
אֵלָא שִׁישׁ עָלֶיהֶן כַּפָּה כְּמִין קִשְׁת
אִוְ אֲבָלֹו גַם מְזוּזוֹת אִין לוֹ אֵלָא
שְׁהַכַּפָּה מִתְּעַגְּלָת מִן הָאָרֶץ, אִם
יֵשׁ בְּגִבָּה עֲשָׂרָה טַפְחִים רַחֲב
אַרְבַּעַה טַפְחִים, חֵיב (עִין ט"ז).
וְאוֹתָן הַחֲנוּיֹת שְׁעוֹשִׁין מְזוּזָה
אַחַת מִן הַקְּרָקַע עַד הַמִּשְׁקוּף
וּמְזוּזָה אַחַת שְׁאִינָה מִגִּיעָה עַד

הַמִּשְׁקוּף רַק שְׂכונִים אֶת הַכֶּתֶל
 לַעֲרֹךְ אִמָּה אוֹ יוֹתֵר [כְּזֶה], אִם
 הַמְּזוּזָה שֶׁהִיא גְבוּהָה עַד הַמִּשְׁקוּף
 הִיא מִימִין הַכְּנִיסָה, נוֹתֵן אֶת
 הַמְּזוּזָה בְּאוֹתָהּ הַמְּזוּזָה. וְאִם
 הַמְּזוּזָה הַקְּטָנָה הִיא מִימִין הַנְּכֹנֶם,
 אִם הִיא גְבוּהָה עֲשָׂרָה טַפְחִים,
 נוֹתֵן אֶת הַמְּזוּזָה בָּהּ. וְאִם אֵינָה
 גְבוּהָה עֲשָׂרָה טַפְחִים, נוֹתֵנָה
 בַּמָּקוֹם הַרְחָב (סימן רפ"ז ובסד"ה).

סעיף יג'

יֵשׁ אוֹמְרִים דִּאֲפִלּוּ אֵין דִּלְתוֹת

לַפֶּתַח, חֵיב בַּמְזוּזָה. וַיֵּשׁ אֲזַמְרִים
 וַבְּעֵינָן דְּוָקָא דְּלֵת. וְלִכּוֹן לֹא יִקְבַּע
 אֶת הַמְזוּזָה עַד שִׁיתְלָה מִקְדָּם אֶת
 הַדְּלָת. וְלֹא יִקְבַּע אֹתָהּ תְּחִלָּה
 וְאַחַר כֵּן יִתְלָה אֶת הַדְּלָת, מִשּׁוּם
 וַבְּעֵינָן תַּעֲשֶׂה וְלֹא מִן הָעֲשׂוֹי (עֵין
 לַעֲיֵל סִימָן ט' סְעִיף ו').

סעיף יד'

בֵּית שְׂאֵינֵנו עֲשׂוֹי לְדִירָה
 בְּקַבִּיעוֹת, פָּטוּר. לְפִיכָךְ סִכָּת הַחֹג
 בְּחֹג, פָּטוּר (וְעֵין לְקַמָּן סִימָן קל"ד
 סְעִיף ח'). וְכֵן אֹתָן חֲנִיּוֹת שְׁעוֹשִׂין

בְּיוֹמָא דְּשׁוּקָא לִימֵי מַשָּׁךְ הִירִיד
 וְאַחַר כֵּךְ מִפְּרָקִין אוֹתָן אוֹ
 שְׁנֵי שְׂאֲרֵים בְּלִי שׁוּם תַּשְׁמִישׁ,
 פְּטוּרִין. אֲבָל הַחֲנִיּוֹת הַקְּבוּעוֹת
 בַּסְּחֹרָה, חַיְבוֹת בַּמְּזוּזָה.

סעיף טו'

אֲכַסְדָּרָה שֵׁישׁ לָהּ שֶׁלֹּשׁ מַחֲצוֹת
 וְתַקָּה עַל גְּבִיָּהּ וּפְרוּצָה
 בְּרַב־יְעִית, אֵף עַל פִּי שֵׁישׁ לָהּ שֵׁם
 שֵׁתִי בְּצִמּוּן כְּמוֹ צוּרַת הַפֶּתַח,
 פְּטוּרָה מַמְּזוּזָה, מִפְּנֵי שֶׁהַצִּמּוּן
 לֹא נַעֲשָׂה מִשׁוּם מְזוּזוֹת אֶלָּא כְּדִי

לְהַעֲמִיד הַתְּקָרָה. אֲבָל אִם יֵשׁ לָהּ
מַחֲצֵה גַם בְּרוּחַ רְבִיעִית, אִף עַל
פִּי שְׁהַמַּחֲצוֹת נְמוּכוֹת וְאֵינָן
מַגִּיעוֹת עַד הַתְּקָרָה, וְאִף עַל פִּי
שֶׁהֵן עֲשׂוּיֹת חֲלוֹנוֹת חֲלוֹנוֹת,
חִיּוֹבָת.

סעיף טז'

בֵּית שַׁעַר, וְהוּא בֵּית קָטָן שֶׁאֵצֶל
שַׁעַר הַחֲצָר שֶׁהַשּׁוֹמֵר יוֹשֵׁב שָׁם,
וּמִרְפֶּסֶת (גָּאֲנִיג) שֶׁהִיא דֶּרֶךְ לַעֲלוֹת
בָּהּ לַעֲלִיָּה, וְהַגָּבָה וְהַדִּיר, פְּטוּרִין
מִמְּזוּזָה, כִּיֹּן שֶׁאֵין עֲשׂוּיִין לְדִירָה

וְאֵם יֵשׁ בֵּית הַחַיִּב בְּמִזְוָה פְּתוּחַ
 לְאַחַד מֵאֵלּוּ אוֹ לְאַכְסְדְּרָה, חַיִּבִּים
 אֵף בַּפֶּתַח שְׁנֵכְנָסִים לָהֶם מִרְשׁוֹת
 הָרַבִּים, וְלִכְן שַׁעְרֵי חֲצָרוֹת וְשַׁעְרֵי
 מְבוֹאוֹת וְשַׁעְרֵי מְדִינֹת וְעִירוֹת
 כֻּלָּם חַיִּבִּים בְּמִזְוָה כִּיּוֹן שְׂבָתִים
 הַחַיִּבִּים בְּמִזְוָה פְּתוּחִים לְתוֹכָן.
 אֲפִלּוּ עֲשָׂרָה בָּתִּים זֶה פְּתוּחַ לְזֶה
 וְזֶה פְּתוּחַ לְזֶה (אֲפִלּוּ תִשְׁעָה הַחֲצוֹנִים
 הֵם בְּגוֹנָא דְּפִטוּרִים) אִם הַפְּנִימִי חַיִּב
 בְּמִזְוָה כֻּלָּם חַיִּבִּים. וְלִכְן שַׁעַר
 הַפְּתוּחַ מִן הַגֹּנָה לְחֲצָר, חַיִּב

בְּמִזְוֶזָה (רמב"ם) וַיֵּשׁ אֲמָרִים
 וּבֵית שַׁעַר וּמִרְפֶּסֶת, חִיבִים אֲפֵלוּ
 אֵין בֵּית פֶּתַח לָהֶם. וַיֵּשׁ לְקַבְעָהּ
 בְּלֹא בִרְכָה.

סעיף יז'

בֵּית הַמִּרְחֵץ וּבִרְסָקִי וּבֵית
 הַטְּבִילָה פְּטוּרִין, מִפְּנֵי שְׁאִינָם
 לְדִירַת כְּבוֹד. אֲבָל רֶפֶת בָּקָר וְחֵדֶר
 שְׁמֹנֶה עָלָם בּוֹ עוֹפּוֹת וּבֵית הַתְּכֵן
 וְהַעֲצִים וְאוֹצְרוֹת שֶׁל יֵין אֹ שֶׁל
 שָׂאֵר מִשְׁקִין, אִם יֵשׁ לָהֶם שַׁעוּר
 בֵּית, חִיבִים. וַיֵּשׁ פּוֹטְרִים.

סעיף יח'

בְּמָקוֹם שֶׁתִּינוּקוֹת מְצוּיִים אִם
שֶׁלִּפְעָמִים רוֹחֲצִין שָׁם אִם
שֶׁמֶשֶׁתִּינוּיִם שָׁם, יִכַּסֶּה אֶת
הַמְּזוּזָה וְדוֹקֵא בְּהַזְדַּמְנוֹת דֶּרֶךְ
אֲרָעִי, סוֹמְכִים עַל הַכֶּסֶּף. אֲבָל
לְקַבֵּעַ שָׁם תִּשְׁמִישׁ בְּזִיוֹן לְהַעֲמִיד
שָׁם כָּלִי לְשׁוֹפְכִין, אֵין לְסַמֵּךְ עַל
הַכֶּסֶּף.

סעיף יט'

בֵּית וְכֵן חֲצֵר שָׁגָם גּוֹי דֶּר שָׁם,
פְּטוּר (רפ"ו).

סעיף כ'

מִרְתֵּף (קַעֲלָר) שֶׁהַמְּזוּזוֹת עִם
הַפֶּתַח שׁוֹכְבִּים בְּאַרְיֵן, פֶּטוּר, וְלֹא
נִקְרָא מְזוּזָה אֲלָא בְּשֵׁעוּמָדָת (נודע
ביהודה תנינא סימן קפ"ד).

סעיף כא'

הַשּׁוֹכֵר בֵּית בְּחוּצָה לְאַרְיֵן, פֶּטוּר
מִמְּזוּזָה שֶׁלְּעִשִׂים יוֹם, וְלֹא הָיִ
דִּירַת קֶבֶע.

סעיף כב'

הַיּוֹצֵא מִן הַבֵּית וַיִּשְׂרָאֵל אַחֵר
נִכְנָם לְדוּר שָׁם, לֹא יִפְּלֵ הָרֵאשׁוֹן

אֶת הַמְּזוּזוֹת אֵלֶּא יִנְיַחַן וְהַשְׁנִי
יִשְׁלַם לוֹ עֲבוּרָן (רצ"א).

סעיף כג'

חַיֵּב אָדָם לְהַזְהֵר מְאֹד בְּמַצּוֹת
מְזוּזָה מִפְּנֵי שֶׁהִיא חוֹבַת הַכֹּל
תָּמִיד. וְכָל זְמַן שִׁכְנָם וַיֵּצֵא, יִפְגַּע
בִּיְחֹד הַשֵּׁם, שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ
בָּרוּךְ הוּא, וַיִּזְכֹּר אֶהְבָּתוֹ וַיַּעֲזֹר
מִשְׁנָתוֹ וּשְׁגִיּוֹתָיו בְּהַבִּיל הַזְמַן,
וַיֵּדַע כִּי אֵין דָּבָר הָעוֹמֵד לְעוֹלָם
וְלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים אֵלֶּא יִדְיַעַת צוּר
הָעוֹלָם, וּמִיָּד הוּא חוֹזֵר לְדַעְתּוֹ

וְהוֹלֵךְ בְּדַרְכֵי מִישְׁרִים. אָמְרוּ
רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרָנָם לְבָרְכָהּ כָּל מִי
שֶׁיֵּשׁ לוֹ תִּפְלִין בְּרֹאשׁוֹ וּבְזָרוּעוֹ
וְצִיצִית בְּבִגְדוֹ וּמְזוּזָה בְּבֵיתוֹ,
מִחֲזֹק הוּא שֶׁלֹּא יַחֲטֵא, שֶׁהֲרִי יֵשׁ
לוֹ מִזְכִּירֵין רַבִּים וְהֵן הֵן חֲמֻלָּאִים
שֶׁמַּצִּילִין אוֹתוֹ מִלְּחַטָּא, שֶׁנֶּאֱמַר,
חוֹנָה מִלְּאֵף ה' סָבִיב לִירְאָיו
וַיַּחֲלֹצֵם. עוֹד אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ
זְכוֹרָנָם לְבָרְכָהּ בַּעֲוֹן מְזוּזָה, בָּנִיו
וּבְנוֹתָיו מֵתִים קִטְנִים. וְכָל הַזֵּהִיר
בַּמְזוּזָה יֵאָרִיכוּ יָמָיו, שֶׁנֶּאֱמַר

לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם

(סימן רפ"ה ובטור וברמב"ם).

סעיף כד'

וְלִפִּי שְׁהַמְזוּזָה הִיא לְהַזְכִּיר יְחִיד

שְׁמוֹ יִתְבָּרֵךְ, לְכֹן כְּשִׁיצֵא מִפֶּתַח

בֵּיתוֹ וְכֹן כְּשֶׁנִּכְנָס יִנְשֹׁק אוֹתָהּ.

אַבֵּל לֹא יִנְיַח אֶת הַיָּד עַל הַמְזוּזָה

עֲצָמָהּ אֵלָּא יִזְהַר שִׁיהִיָּה זְכוּכִית

עַל הַשֵּׁם (תשובת רבינו עקיבא איגר

זצ"ל סימן נ"א ע"ש. עיין בספרי קה"ס

מה"ת חקירה י"ט). וְכְשִׁיוֹצֵא מִבֵּיתוֹ

וּמִנְיַח יָדוֹ עַל הַמְזוּזָה יֹאמַר, ה'

שׁוֹמְרֵי ה' צִלִּי עַל יַד יְמִינִי, ה'
יִשְׁמַר צִאֲתִי וּבֹאֲי מַעַתָּה וְעַד
עוֹלָם.

סעיף כה'

מְזוּזַת הַיַּחֲדָד נִבְדָּקָת בְּשִׁבְעַ שָׁנִים,
וְשָׁל רַבִּים (שְׂאִין לְהַטְרִיחַ עֲלֵיהֶם)
נִבְדָּקָת שְׁתֵּי פְעָמִים בַּיּוֹבֵל (עֵין
רא"ש הלכות תפילין) (רצ"א).

סימן יב - הכנת הגוף לתפלה
ומקומות שראוי להתפלל שם

סעיף א'

בְּתֵיב, הַכּוֹן לְקִרְאָת אֱלֹהֵיךָ

יִשְׂרָאֵל, פֶּרוּשׁ שִׁכִּין אֶת עֲצֻמוֹ
לִפְנֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, שִׁלְבִישׁ אֶת
עֲצֻמוֹ בְּמִלְבוּשֵׁי כְבוֹד כְּשֶׁחֹלֶה
לְהַתְפַּלֵּל כְּמִי שֶׁחֹלֶה לִפְנֵי שֵׁר
נִכְבָּד. וְאַפְלוּ אִם מִתְפַּלֵּל בְּבֵיתוֹ
בִּיחִידוֹת יִלְבִּישׁ אֶת עֲצֻמוֹ כָּרְאוֹ.
וּבְמִקְוֹמוֹת שְׁנוֹהֵגִין לֵילֵךְ בַּחֲגוּרָה,
אָסוּר לְהַתְפַּלֵּל עַד שִׁיחְגֹּר אֶת
עֲצֻמוֹ.

סעיף ב'

טוב לֵהֵן צִדְקָה קֹדֶם הַתְפִּלָּה,
שֶׁנֶּאֱמַר אֲנִי בְּצִדְקַת אֲחִיזָה פָּנִיָּה. גַּם

יִקְבֹּל עָלָיו קִדְּם כָּל תְּפִלָּה מִצִּוֹת
וְאַהֲבַת לְרַעְיָ כַּמּוּדָה, וַיִּכְוֶן לְאַהֲב
אֶת כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל בְּנַפְשׁוֹ, כִּי
אִם חֵם וְשִׁלּוֹם יֵשׁ פֶּרֶד לְבָבוֹת
יִשְׂרָאֵל לְמַטָּה אֲזִי גַם לְמַעְלָה אֵין
הַתֵּאֲחָדוּת אֲבָל הַתֵּאֲחָדוּת
בְּגוֹפֵיהֶם שְׁלֵמַטָּה גוֹרֵם הַתֵּאֲחָדוּת
וְדַבָּקוֹת נַפְשׁוֹתֵיהֶם לְמַעְלָה, וְעַל
יְדֵי זֶה גַם תְּפִלּוֹתֵיהֶם מֵתֵאֲחָדוּת.
וְאִזּוּ בַּהֲיוֹת תְּפִלּוֹתֵיהֶם כְּלוּלוֹת
יַחַד, הִיא רְצוּיָה לְפָנָיו יְתִבָּרֵךְ
שְׁמוֹ (סימן צ"ב ובסידור).

סעיף ג'

בְּתֵיב, שְׁמֹר רִגְלֶיךָ כַּאֲשֶׁר תִּלְךָ אֶל
בֵּית הָאֱלֹהִים, וְדַרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ
זְכוֹרָנָם לְבִרְכָּה, דְּרִגְלֶיךָ הֵינּוּ
הַנִּקְבִּים שְׂאֵצֵל הַרְגָּלִים. וְלָכֵן צָרִיךְ
לְבַדֵּק אֶת עֲצָמוֹ קֹדֶם הַתְּפִלָּה אִם
אֵינּוּ צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת צָרָכָיו. וְאִם
מִרְגִּישׁ עֲצָמוֹ אֲפֹלוֹ קִצָּת הַרְגָּשָׁה
לְצָרָכָיו, אָסוּר לוֹ לְהַתְּפַלֵּל. וְאֲפֹלוֹ
בְּדַבְּרֵי תוֹרָה אָסוּר כָּל זְמַן שְׂגוּפוֹ
מִשְׁקִין עַד שִׁינָקָה אֶת עֲצָמוֹ.
וּבְדִיעָבֵד אִם הַתְּפִלָּה כְּשֶׁהוּא נִצְרָךְ

לְנִקְבֵּיוֹ, אִם הוּא מְשַׁעַר בְּעֲצָמוֹ
שֶׁהִיא יָכוֹל לְהַעֲמִיד אֶת עֲצָמוֹ
שְׁעוֹר הַלֹּדֶּה פֶּרֶסָה (שְׁעָה וַחֲמִשָּׁה),
תְּפִלָּתוֹ תְּכַלָּה. וְאִם לֹא, אֲפֹלוֹ
בְּדִיעָבָד אִם הִתְפַּלֵּל, תְּכַלָּתוֹ
תוֹעֲבָה וְצָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְהִתְפַּלֵּל. וַיֵּשׁ
אֲזַמְרִים שְׂאֵם יָכוֹל לְהַעֲמִיד אֶת
עֲצָמוֹ שְׁעוֹר פֶּרֶסָה, אֲפֹלוֹ לְכַתְּחִלָּה
מִתָּר לוֹ לְהִתְפַּלֵּל. וַיֵּשׁ לְסִמּוֹן עַל זֶה
אִם הוּא בְּעֲנִין שֶׁבְּעוֹד שִׁיפְנָה
יַעֲבֹר זְמַן תְּכַלָּה. וְעֵין לְקַמֵּן סִימָן
י"ח סְעִיף ט"ז (סִימָן צ"ב).

סעיף ד'

מי שפָּרַי לוֹ שְׂאִינוֹ יָכוֹל לַעֲמֹד עַל
עַצְמוֹ מִלְּהַפִּיחַ עַד שִׁיגְמוֹ קְרִיאת
שְׁמַע וְתַפִּלָּה, מוּטָב שִׁיעָבֹר זְמַן
קְרִיאת שְׁמַע וְתַפִּלָּה מִמָּה שִׁיתַּפִּיל
בְּלֹא גוֹף נָקִי. וְאִם עָבַר זְמַן תַּפִּלָּה,
אֲנֹחַס הוּא (וּמִשְׁלִים אַחֵר כִּךְ כִּדְלֻקָּמֹן
סִימָן כ"א). וְאִם יֵרָאֶה לוֹ שִׁיכוֹל
לַעֲמֹד עַל עַצְמוֹ בַּשָּׁעָה קְרִיאת
שְׁמַע, יִנְיַח תַּפִּלָּין בֵּין הַבּוֹחֵר
בְּעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה לְקְרִיאת
שְׁמַע וּמְבַרֵךְ עֲלֵיהֶן (וְעֵין פֶּרֶמ"ג סִימָן

פ'.

סעיף ה'

צָרִיךְ לְרַחֵן אֶת יָדָיו בַּמַּיִם עַד
הַפֶּרֶק (רמב"ם) קֹדֶם הַתְּפִלָּה. וְלִכּוֹן
אֵף עַל פִּי שֶׁרַחֵן אֶת יָדָיו בַּבֶּקֶר
(כדלעיל סימן ב'), אִם נִגַּע אַחֵר בְּ
בִידָיו בְּאַיִזָּה מִקוֹם מְטֵנָף דְּהֵינּוּ
בַּמְּקוֹמוֹת הַמְּכַסִּים בָּאָדָם שֶׁיֵּשׁ
שָׁם מְלִמּוּלֵי זַעַח אִם שֶׁחִכּוֹ בְּרֹאשׁוֹ
אִם שֶׁלֹּא רִחֲצָן בַּבֶּקֶר עַד הַפֶּרֶק,
צָרִיךְ לַחְזוֹר וּלְרַחֲצוֹן קֹדֶם הַתְּפִלָּה.
וְאִם אֵין לוֹ מַיִם, צָרִיךְ לַחְזוֹר

אַחֲרֵיהֶם לִלְכֹּת לְפָנָיו אֲרַבְעָה
מִלִּין אוֹ לְאַחֲרָיו מִלִּל. וְאִם
מִתִּירָא שְׂמַתוֹךְ כָּךְ יַעֲבֹר זְמַן
תְּפִלָּה, מִנְקָה יָדָיו בְּצִרּוֹר אוֹ
בְּעֶפֶר אוֹ בְּכָל מַדִּי דְּמִנְקֵי
וּמִתְּפִלָּה, דְּכַתִּיב, אֶרְחֵץ בְּנִקְיוֹן
כַּפֵּי וְגו', אֶרְחֵץ בַּמַּיִם אִם אֶפְשָׁר.
וְאִם לֹא, בְּנִקְיוֹן, בְּכָל מַדִּי דְּמִנְקֵי.

סעיף ו'

וְאִם רְחֵץ יָדָיו בַּבֶּקֶר כִּרְאוֹי וְאִין
יָדוּעַ לוֹ שְׁנֵת לְכַלְכוֹ יָדָיו בְּאִיזָה
דְּבָר, מִכָּל מָקוֹם כִּיּוֹן שְׁהַסִּיחַ

דַּעְתּוֹ בִּינִיתִים, וְאַפְלוֹ לָמַד בִּינִיתִים
גַּם כֵּן הָיָה הַפֶּסַח הַדַּעַת, וְצָרִיךְ גַּם
כֵּן לְרַחֲצֵם בַּמַּיִם לְצָרָךְ תְּפִלָּה. אַךְ
בְּזֶה אֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזֹר אַחֲרֵי הַמַּיִם
דְּיוֹקָא. שָׂאֵם אֵין לוֹ מַיִם מְזֻמָּנִים,
וּבָאֵם יַחֲזֹר עָלֵיהֶם יַאֲחֹר תְּפִלָּת
הַצְּבֹר, לֹא יַחֲזֹר עָלֵיהֶם אֶלָּא
מִנְקָה יָדָיו בְּכָל מַדֵּי דְמִנְקָי
וּמִתְפַּלֵּל עִם הַצְּבֹר (עֵין בֵּאר הַיֵּטֵב
סִימָן רל"ג סְעִיף קטן ז) (צ"ב רל"ג).

סעיף ז'

יִשְׁתַּדֵּל וְיִתְאַמֵּץ לְהִתְפַּלֵּל עִם

הַצְּבוּר, וְכִתִּיב, וְאַנִּי תַּפִּלָּתי לְךָ
ח' עַת רָצוֹן. אֵימַתִּי עַת רָצוֹן,
בְּשַׁעַה שֶׁהַצְּבוּר מִתְּפַלֵּלִין. וְכִתִּיב,
כֹּה אָמַר ח' בְּעַת רָצוֹן עֲנִיתִיךָ.
וְאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מוֹאֵם
בְּתַפִּלָּתוֹ שֶׁל רַבִּים. וְאַפְלוּ יֵשׁ בָּהֶם
חוֹטָאִים, וְכִתִּיב, הֵן אֵל כַּבִּיר
(פָּרוֹשׁ, רַבִּים) וְלֹא יִמָּאֵם. וְכִתִּיב,
פָּדָה בְּשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקָּרֵב לִי כִי
בְּרַבִּים הָיוּ עֲמָדִי (נ"ב צ').

סעיף ח'

הַחֲזִילךְ בַּדָּרְךְ וְהִגִּיעַ לְמָקוֹם שֶׁהוּא

רוצה ללון שם, אם יש לפניו עד
ארבעה מילין מקום שמתפללין
בצבור, אם יוכל לבוא שמה בעוד
יום שלא יצטרך ללכת יחידי
בלילה, צריך לילה ארבעה מילין
לפניו כדי שיתפלל בצבור.
ולאחריו צריך לחזור מיל כדי
להתפלל בצבור. ומכל שכן שלא
ילך ממקום שמתפללין שם בצבור
אם יוכל לבוא למחוז חפצו בעוד
יום.

מִצֹּה גְדוֹלָה לְהִתְפַּלֵּל בְּבֵית
הַכְּנֶסֶת אוֹ בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ שֶׁהֵם
מְקוֹמוֹת מְקַדְּשִׁים, וְאַפְלוּ אִם
לִפְעָמִים מֵת־בִּטֵּל, שְׂאִין שָׁם מִנִּין,
מִכָּל מִצֹּה לְהִתְפַּלֵּל שָׁם בִּיחִידוֹת,
כִּיּוֹן שֶׁהֵן מְקוֹמוֹת מְקַדְּשִׁים. וְכִי
שֶׁדָּרְכוֹ לְלַמֵּד בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ,
יִתְפַּלֵּל גַּם כֵּן שְׂמָחָה בַּעֲשָׂרָה אֲפָ עַל
כִּי שֵׁשׁ בְּעִירוֹ גַּם בֵּית הַכְּנֶסֶת.
אֲבָל מִי שְׂאִין דָּרְכוֹ לְלַמֵּד בְּבֵית
הַמִּדְרָשׁ, יִתְפַּלֵּל בְּבֵית הַכְּנֶסֶת
שֵׁשׁ בּוֹ רַב עָם, וּבָרַב עָם הִדְרָת

מִלֵּךְ. וְאֵם יֵשׁ בְּעִירוֹ שְׁנֵי בָתֵּי
כְּנִסְיֹת, יֵלֵךְ לְהַרְחוֹק, שִׁיְהִיָּה לוֹ
שֹׁכֵר פְּסִיעוֹת. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן
לֵוִי, לְעוֹלָם יִשְׁכְּבוּ אָדָם לְבֵית
הַכְּנֶסֶת כְּדֵי שִׁימְנָה עִם עֲשָׂרָה
הָרָאשׁוֹנִים, שֶׁאֵפֶלֶוּ מֵאָחַב בָּאִים
אַחֲרָיו, נוֹטֵל שֹׁכֵר כְּנֶגֶד כָּלָם. עוֹד
אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרָנָם לְבָרְכָהּ, כָּל
מִי שֶׁחֹלֵךְ שְׁחָרִית וְעֶרְבִית לְבֵית
הַכְּנֶסֶת אִם לְבֵית הַמִּדְרָשׁ בְּזִמָּן
הָרָאשׁוֹי, וּמֵת־אַחֵר שָׁם כָּרָאשׁוֹי,
וּמֵת־נֶחֱג שָׁם בְּקִדְשָׁהּ כָּרָאשׁוֹי, זוֹכָה

לְאַרְיֵכוֹת יָמֵיכֶם, דְּכַתִּיב, אֲשֶׁר־
אָדָם שֹׁמֵעַ לִי לְשָׁקֹד עַל דְּלֹתַי יוֹם
יוֹם לְשֹׁמֵר מְזֻזַּת פֶּתַח־חַי. וְכַתִּיב
בַּתִּירָה, כִּי מֵצֵאִי מֵצֵא חַיִּים.

סעיף י'

יֵשׁ לוֹ לְאַדָּם לְקַבֵּעַ לוֹ בֵּית הַכְּנָסֶת
אוֹ בֵּית הַמִּדְרָשׁ שְׂשִׁית־פֶּלֶל שָׁם
בְּקַבִּיעוֹת, וְגַם יְקַבֵּעַ לוֹ שָׁם מְקוֹם
מִיָּחָד לְתַפִּלָּתוֹ. וְכָל תוֹךְ אֲרַבַּע
אַמּוֹת, כְּחֵד מְקוֹם חָשׁוּב. וְטוֹב אִם
יָכוֹל לְקַבֵּעַ לוֹ מְקוֹם אֶצֶל הַקִּיר,
כְּדִמְצִינוֹ בְּחִזְקָיָה הַמֶּלֶךְ, דְּכַתִּיב,

יִסֵּב חֲזָקָתוֹ פָּנָיו אֶל הַקִּיר וְגו'.
וְלֹא יַעֲמֹד וְלֹא יֵשֵׁב בְּתַפְלָה אֲצֵל
רִשְׁעִי. וְכַשֵּׁמֶת פִּלֵּל בְּבֵיתוֹ, יִקְבֹּעַ לוֹ
גַּם כֵּן מִקּוֹם שֶׁלֹּא יִבְלָבְלוּהוּ בְּנֵי
בֵּיתוֹ (צ).♦

סעיף יא'

מִצְוָה לָרוּץ כְּשֶׁחוֹלֵךְ לְבֵית הַכְּנֶסֶת
אִם לְבֵית הַמִּדְרָשׁ אִם לְשָׂאֵר מִצְּוֹת,
שֶׁנֶּאֱמַר נִרְדְּפָה לְדַעַת אֶת ה'.
וְכַתִּיב, דִּירֶךְ מִצְּוֹתֶיךָ אֲרוּץ. וְלִכּוֹן
אֲפִלוּ בַּשֵּׁבֶת מִתָּר לָרוּץ לְדַבֵּר
מִצְוָה, אֲבָל בְּתוֹךְ בֵּית הַכְּנֶסֶת

וּבֵיתוֹךְ בֵּית הַמִּדְרָשׁ, אָסוּר לָרוּץ
וּבְבוֹאוֹ לְפָנַי הַפֶּתַח, יִשָּׁהָה מְעַט
שָׁלֹא יִכָּנֵם בְּפֶתַע פֶּתְאֵם, וַיִּרְתַּע
וַיִּפְחַח מִהֲדַר גְּאוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ,
וַיֹּאמֶר הַפָּסוּק וְאֲנִי בְּרַב חֲסִידֶיךָ
וְגו', שָׁחֲוָא כְּמוֹ נְטִילַת רְשׁוּת,
וְאַחֵר כֶּךָ יִכָּנֵם וַיִּלֵּךְ בְּאַיְמָה
וּבִירְאָה כְּחוֹלֵךְ לְפָנַי מְלֻךְ. בִּקְהִלּוֹת
שֵׁשׁ לִיהוּדִים רְחוּבוֹת בְּפָנַי
עֲצָמוֹן, מִצָּוָה לְהַתְעַטֵּף בְּצִיצִית
וּלְהַנִּיחַ תְּפִלִּין בְּבֵיתוֹ, וַיִּלֵּךְ כֶּךָ
לְבֵית הַכְּנָסֶת וּבִמְקוֹם שְׁדָרִים בֵּין

הַאֲמוֹת אִם שְׂצָרִיךְ לַעֲבֹר דְּרָךְ
מִבּוֹאוֹת מִטְנָפוֹת, יֵשׁ לְהִתְעַטֵּף
בַּצִּיצִית וּלְהַנִּיחַ תְּכֵלֶ'ת בַּפְּרוּזְדוֹר
שֶׁל בֵּית הַכְּנֶסֶת, כִּי הוּא עֲנִין
גָּדוֹל לְכָנֶם לְבֵית הַכְּנֶסֶת מִעֲטָף
בַּצִּיצִית וּמִכֶּתֶר בַּתְּכֵלֶ'ת (צ'
ובסידור).

סעיף יב'

אִם מִחֲמַת אֵיזָה אֲנִי אֵינִי יָכוֹל
לֵילֵךְ לְבֵית הַכְּנֶסֶת אִם לְבֵית
הַמִּדְרָשׁ, וְאֶפְלוּ לְשֹׂאֵר מִנֵּין קְבוּעַ
יֵשׁ לוֹ אֵיזָה מְנִיעָה מִלָּכֶת,

יְתֵאֱמִין לְקַבֵּץ עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים
שִׁית־פֶּלֶל עַל כָּל פָּנִים בְּבֵיתוֹ
בְּצַבֹּר. וְאִם אֵי אֶפְשָׁר לוֹ, יְתֵפֶלֶל
עַל כָּל פָּנִים בְּשָׁעָה שֶׁהַצַּבֹּר
מִתְפַּלֵּל, שָׂאזְ הִיא עֵת רְצוֹן. וְכֵן
מִי שֶׁהוּא דָר בְּמָקוֹם שְׂאִין שָׁם
מִנִּין, יְתֵפֶלֶל בְּשָׁעָה שֶׁהַצַּבֹּר
מִתְפַּלֵּל בְּעִירוֹת. אֲךָ אִם צָרִיךְ
לְלַמֵּד אוֹ לַעֲסֹק בְּמִלְאכָתוֹ הַנְּחוּצָה
לוֹ, וְנִתְבָּאֵר לַעֲמִיל סִימָן ח' דְּאִסּוּר
לְהִתְחִיל קֹדֶם הַתְּפִלָּה, עַל כֵּן יִכּוֹל
לְהִקְדִּים עֲצָמוֹ וּלְהִתְפַּלֵּל תְּכַף

משנת נין החמה.

סעיף יג'

וכן מי שחלש לבו, וקשה עליו
להמתין מלאכל עד לאחר גמר
תפלת הצבור, מותר לו להקדים
תפלתו בביתו כדי לאכל מיד
(כדלעיל סימן ח' סעיף ב'). ודוקא
בביתו מותר לו להקדים תפלתו
לתפלת הצבור. ואפלו אם רוצה
לצאת חוץ לבית הכנסת להתפלל
קדם הצבור, אסור, אלא אם כן
רוצה שיהצבור מתאחרין

מִלְּהֶתְפַּלֵּל, יִתְפַּלֵּל הוּא בְּפָנַי עֲצֻמוֹ
כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲבֹר הַזְּמַן. וְכֵן אִם הוּא
חוֹלָה אִו שֵׁשׁ לוֹ אֲנָם אַחֵר, מִתָּר
לְהַקְדִּים תְּפִלָּתוֹ אֲפִלּוּ בְּבֵית
הַכְּנֶסֶת. וְיִזְתֵּר טוֹב שְׂיִלֵּךְ לְבֵיתוֹ
לְהֶתְפַּלֵּל (צ').

סעיף יד'

יֵשׁ אֲזַמְרִים שְׂאִים הֶתְפַּלֵּלוּ צְבוּר
בְּבֵית הַכְּנֶסֶת וְאַחֵר כֶּךָ בָּאוּ צְבוּר
אַחֵר לְהֶתְפַּלֵּל שָׁם, אֵין לְשִׁלִּיחַ
צְבוּר הַשְּׂנִי לְעַמּוֹד בַּמָּקוֹם שְׂעָמַד
הָרֵאשׁוֹן, מִשּׁוֹם דְּהָרִי גְּנָאִי

לְהִירָא שׁוֹנִים, אִם לֹא שֶׁכֶּבֶר יֵצֵאוּ
הִירָא שׁוֹנִים מִבֵּית הַכְּנֶסֶת. וְאִם
הִירָא שׁוֹנִים הוֹצִיאוּ סֵפֶר תּוֹרָה
וְקִרְאוּ בוֹ, אֵין לְהַאֲחִירוֹנִים לְהוֹצִיא
שְׁנִית סֵפֶר תּוֹרָה לְקִרְוֹת בָּאוֹתוֹ
בֵּית הַכְּנֶסֶת. אֲבָל בְּהִרְבֵּה קְהִלוֹת
אֵין מִקְפִּידִין בְּאֵלוֹ דְּבָרִים, וְהַכֹּל
כְּמִנְהַג הַקְהֵלָה (מג"א סימן ס"ט ובר"י
שם וסימן קמ"ד).

סעיף טו'

כּוֹפִין בְּנֵי הָעִיר זֶה אֶת זֶה לְבָנוֹת
בֵּית הַכְּנֶסֶת אוֹ בֵּית הַמִּדְרָשׁ

וְלִקְנוֹת סְפָרִים לְלַמֵּד בָּהֶם. וּבִמְקוֹם
שָׂאִין מִנֵּין תְּמִיד, כּוֹפִין זֶה אֶת זֶה
בְּקִנּוּסוֹת שִׁיבּוֹאוֹ תְּמִיד לְמִנֵּין,
שֶׁלֹּא יִתְבַּטֵּל הַתְּמִיד. וְאַפְלוּ
הַלּוֹמְדִים שֶׁעַל יְדֵי זֶה יִתְבַּטֵּלוּ
מִלְּמוּדָם, כּוֹפִין אוֹתָם שִׁיבּוֹאוּ
לְמִנֵּין, הַזֶּמֶן תּוֹרָה לְחוּד וְהַזֶּמֶן
תְּפִלָּה לְחוּד.

סימן יג – דיני קדשת בית הכנסת
ובית המדרש

סעיף א'

קִדְשֵׁי בֵּית הַכְּנֶסֶת וּבֵּית הַמִּדְרָשׁ
גְּדוּלָּה מְאֹד, וּמִזְהָרִים עָלֵיהֶם לִירֹא

מִמִּי שֶׁהוּא שׁוֹכֵן בָּהֶם יִתְבָּרֵךְ
 שְׁמוֹ, כְּדֹכְתִּיב, וּמִקֵּדְשֵׁי תִירָאוּ.
 וּבֵית הַכְּנֶסֶת וּבֵית הַמִּדְרָשׁ
 נִקְרָאִים גַּם כֵּן מִקֵּדֶשׁ, כְּדֹכְתִּיב,
 וְאֵהִי לָהֶם לְמִקֵּדֶשׁ מְעַט, וְדִרְשֵׁינָן
 אֵלָיו בָּתֵּי כְנִסְיֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת.
 וְלִכֵּן אָסוּר לְדַבֵּר בָּהֶם דְּבָרִים
 בְּטִלִּים. וְאֵין מַחֲשָׁבִין בָּהֶם
 חֲשִׁבוֹנוֹת אֲלָא שֶׁל מַצָּח. כְּגוֹן
 קֶפֶחַ שֶׁל צִדְקָה וְכוּמָה. וְנוֹחֲגִין
 בָּהֶם כְּבוֹד לְכַבֵּדָם וְלִרְבָּצָם,
 וּמִדְּלִיקוֹן בָּהֶם נִרוֹת לְכַבֵּד. אֵין

לְנִשְׁק בָּהֶם בָּנָיו הַקְטָנִים, שְׂאִינוֹ
רְאוּי לְהִרְאוֹת שָׁם אֶהְבָּה אַחֲרַת
זוֹלַת אֶהְבֵּת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ
(צ"ח קנ"א).

סעיף ב'

קִדְּם שְׂיֻכָּנִם לְתוֹכָם, יִקְנֶח אֶת
הַטֵּיט מֵעַל רִגְלָיו, וַיִּשְׁגִּיחַ שְׂלֹא
יִהְיֶה עָלָיו וְלֹא עַל בְּגָדָיו שׁוֹם
לְכָלוּךְ. מִתָּר לִירֶק בָּהֶם, אֲךְ
יִשְׁכַּשְׁף תִּכְף בְּרִגְלָיו.

סעיף ג'

אִין נִכְנָסִין בָּהֶם לֹא בַחֲמָה מִפְּנֵי

הַחֲמָה, וְלֹא בַּשָּׁמַיִם מִפְּנֵי
הַשָּׁמַיִם. וְאִם צָרִיךְ לִכְנֹס לְקַרְוֹא
אֶת חֲבֵירוֹ, יִכְנֹס וְיִקְרָא שֵׁם אֵיזָה
בְּסוּקִים אֹ אוֹ אֵיזָה מִשְׁנָה אֹ יֹאמַר
אֵיזָה תְּפִלָּה, אֹ שִׁישְׁמַע מֵאַחֲרֵים
אֵיזָה לְמֹד, אֹ לְכָל הַפְּחוֹת יֵשֵׁב
שֵׁם מַעֲט, כִּי גַם הַיְשִׁיבָה בָּהֶם הִיא
מִצְוָה, וְאַחֲרַי כֹּךְ יִקְרָא אֶת חֲבֵירוֹ
(קנ"א).

סעיף ד'

אִם יֹר לֶאֱכֹל אֹ לְשִׁתּוֹת אֹ לִישֹׁן
בָּהֶם אֶפְלוֹ שְׁנַת עֲרָאִי. וְלִצְרֹךְ

מִצָּוָה כְּגֹז בְּלֵיל יוֹם הַכַּפּוֹרִים
מִתָּר לִישׁוֹן, אֲךְ יִתְרַחֵק מִן אֲרוֹז
הַקִּנְדָּשׁ. וְכֵן לֹאכֹל שָׁם לְצֹרֶךְ מִצָּוָה,
סְעוּדָה שְׂאִין בָּהּ שְׂכָרוֹת וְלֹא
קָלוֹת רֹאשׁ, מִתָּר. וְכֵן אוֹתָם
אֲנָשִׁים שְׁלוֹמֵדִים שָׁם בְּקִבְיָעוֹת,
מִתָּרִים לֹאכֹל וְלִישׁוֹן שָׁם אֲפִלּוּ
שְׁנַת קִבֵּעַ, שְׁלֹא יִתְבַּטְּלוּ מִלְמוּדָם
(סימן קנ"א תרי"ט וביו"ד סימן רמ"ו).

סעיף ה'

כְּשֶׁבֹנִין בֵּית הַכְּנֶסֶת, צָרִיכִין
לְהוֹרָאוֹת תְּלִמִּיד חֲכָם, אִיד:

וּבַאֲיִזָּה עֲנִין לְבָנוֹתָו.

סימן יד - דיני פסוקי דזמרה

סעיף א'

מִן הַזֶּה עַד לְאַחַר הַשִּׁירָה הַמָּה
פְּסוּקֵי דְזִמְרָה. וּבְרוּךְ שֶׁאָמַר הִיא
בְּרָכָה שֶׁלִּפְנֵיהֶם, וַיִּשְׁתַּבַּח הִיא
בְּרָכָה שֶׁלְאַחֲרֵיהֶם מִשְׁהַתְּחִיל בְּרוּךְ
שֶׁאָמַר עַד לְאַחַר גִּמַּר הַתְּפִלָּה,
אָסוּר לְהַפְסִיק בְּדַבָּר אַפְלוּ בְּלִשׁוֹן
הַקֹּדֶשׁ (וְכֵן בְּכָל מָקוֹם שֶׁאָסוּר לְהַפְסִיק,
אָסוּר אַפְלוּ בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ). אֵךְ לְעֲנִין
הַפֶּסֶק לְדַבֵּר מִצְוָה, יֵשׁ חֲלוּקָה בֵּין

פְּסוּקֵי דְזִמְרָה וּבִרְכוֹתֶיהָ לְקִרְיַאת
 שְׁמַע וּבִרְכוֹתֶיהָ בְּפִסּוּקֵי דְזִמְרָה
 אֶפְלוּ בְּאַמְצַע בְּרוּךְ שְׁאֵמַר
 וּבְאַמְצַע יִשְׁתַּבַּח, אִם שׁוֹמַע אֵיזָה
 בִּרְכָה, מִתָּר לוֹ לַעֲנוֹת אָמֵן. וְכֵן
 אִם שׁוֹמַע שְׁחַקְחֵל אוֹמְרִים קִרְיַאת
 שְׁמַע, אוֹמַר עֲמָהֶם פְּסוּק שְׁמַע
 יִשְׂרָאֵל וְגו'. וּמִכָּל שִׁכּוֹן לְקִרְיַת
 וְלְקִרְיַת וְלְבִרְכוֹ דְּמִתָּר לוֹ לְהַפְסִיק
 וְלַעֲנוֹת עִם חֲקִיחֵל. וּמִכָּל מָקוֹם אִם
 אֶפְשָׁר לוֹ לְכוּן, שִׁיפְסִיק לְאֵלוֹ
 בְּמָקוֹם חֲפִסָּק, כְּגוֹן מִזְמוֹר

לְמִזְמוֹר, אֹל לְכָל הַפְּחוֹת בֵּין פְּסוּק
 לְפְסוּק, יַעֲשֶׂה כֵן. וּבְרוּךְ הוּא
 וּבְרוּךְ שְׁמוֹ לֹא יֹאמַר תוֹךְ פְּסוּקֵי
 דְּזִמְרָה, אֲפֹלוּ בְּמָקוֹם הַפֶּסֶק (כִּיּוֹן
 שְׂאִינוֹ נִזְכָּר בַּגְּמָרָא). וְכֵן הַנִּסָּח
 יִתְבָּרֵךְ וַיִּשְׁתַּבַּח וְכוּ' שְׂאוֹמְרִים
 בְּשִׁתְּחִזּוֹן מִנַּגֵּן בָּרְכוּ, לֹא יֹאמַר,
 כִּיּוֹן שְׂאִינוֹ אֵלָא מְנַחֵג. וְכֵן אִם
 עָשָׂה צְרָכּוֹ וְרוֹחֵץ יָדָיו, נִרְאֶה לִי
 דִּלֹּא יֹאמַר בְּרַכַּת אֲשֶׁר יֵצֵר, כִּיּוֹן
 שְׂיִכּוֹל לְאִמְרָה אַחֵר כֵּךְ (וְעֵין לְקַמּוֹן
 סְעִיף ח'. וְדִינֵי הַפֶּסֶק בְּקִרְיַת שְׁמַע

וּבְרִכּוֹתֶיהָ, יִבְאֶר אִי"ה בְּסִימָן ט"ז (נא
סה סו קכד) ♦

סעיף ב'

יֵאָחֵז שְׁתֵּי הַצִּיצִיּוֹת שֶׁלפָּנָיו
וַיֹּאמֶר בָּרוּךְ שְׁאָמַר בַּעֲמִידָה,
וּבֵת שְׁלוֹם מְחַלֵּל בֵּית שְׂבָחוֹת יִנְשָׁקוּ
וַיִּנְיִחוּ. וַיֹּאמֶר כָּל פְּסוּקֵי דְזִמְרָה
בְּנִחַת וּבִנְעִימָה וְלֹא בְּמַרוּצָה,
וַיִּדְקְדֵק בְּכָל הַתְּבוּת כְּאֵלּוּ הָיָה
מוֹנֶה מַעֲוֹת, וַיִּכְוֶן פֶּרוֹשׁ הַמַּלּוֹת.
וּמִכָּל שֶׁכֶּן בְּפֶסוּק פּוֹתַח אֶת יָדָהּ
וְגו', שֶׁצָּרִיד לֵאמֹר בְּכוּנָה גְדוּלָּה,

שִׁיבֹון פִּירוֹשׁ הַמִּלֻּת וְיִתְפַּלֵּל
 בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ עַל מִזְוָנוֹתָיו וְעַל
 מִזְוָנוֹת כָּל יִשְׂרָאֵל. וְאִם לֹא כֵּן
 בּוֹ כִּלְלִי, אֲפִלּוּ בְּדִיעָבֵד צָרִיךְ לַחֲזֹר
 וּלְאַמְרוֹ בְּכוֹנָה. בֵּין אֱלִילִים וּבֵין
 וַה' שָׁמַיִם עָשָׂה, צָרִיךְ לַחֲפֹסִים
 קִצֵּת, שֶׁלֹּא יִהְיֶה נִרְאָה בְּחִזְזוֹ
 לְמַעַלָּה (נ"א).

סעיף ג'

יִזְהַר שֶׁלֹּא לִגַּע בְּשַׁעַת פְּסוּקֵי
 דְּזִמְרָה וּמִכָּל שֹׁכֵן עַד גְּמֵר הַתְּפִלָּה
 בְּמִקוֹמוֹת הַמְּכַסִּין בְּגוֹפּוֹ, אִם

בְּרֹאשׁוֹ בְּמָקוֹם הַמְּכֻסָּה. וְכֵן
בְּצוֹאת הַחֲטָם וּבְצוֹאת הָאֶזֶן אָסוּר
לִגַּע בִּי אִם עַל יְדֵי מְטַפַּחַת. וְאִם
נִגַּע בְּיָדוֹ, יֵשׁ לְרַחֵץ יָדוֹ בַּמַּיִם.
וְאִם הוּא בְּשַׁעַת תְּפִלָּה וְאִי אֶפְשָׁר
לּוֹ לָזוּז וּלְבַקֵּשׁ מַיִם, הֵי לּוֹ בְּנִקְיוֹן
צָרוּר אִם חוֹכֵךְ יָדוֹ בַּכֶּתֶל וְכַדוּמָה
(צ"ב צ"ז).

סעיף ד'

מִזְמוֹר לְתוֹדָה אֲזַמְּרִים בַּעֲמִידָה
וּבְשִׁמְחָה, שְׂחֵוָא בְּמָקוֹם קָרִב
תוֹדָה. וְכֵן מִן וַיְבָרֶךְ דּוֹיֵד עַד אֲתָה

הוא ה' האלהים, יאמר בעמידה.
וכן השירה יאמר בעמידה בכונה
ובשמחה. וכן בברכה ושתבח
יעמד (סימן א' נ"א נ"ג).

סעיף ה'

בשבת וביום טוב אין אומרים
מזמור לתודה, מפני שקרבן תודה
בא בנדבה, ואין מביאים נדרים
ונדרבות בשבת וביום טוב. גם אין
אומרים אותו בחל המועד פסח,
מפני שאין קרבן תודה בא אז,
לפי שעם התודה צריכין להביא

עֲשֶׂרָה לַחֲמֵי חֲמִין. וְלֹא בְּעֶרְב פֶּסַח
כִּי שָׁמָּה לֹא יוֹכְלוּ לֶאֱכֹל עַד זְמַן
אֶסּוּר חֲמִין וַיִּצְטָרוּ לְשֹׂרֶפֶן. וְלֹא
בְּעֶרְב יוֹם הַכַּפּוּרִים, מִפְּנֵי
שְׁמִמְעוּט זְמַן אֲכִילָתָם וּמִבִּיא
קַדְשֵׁי לַיְיָ פֶּסַח (נ"א).

סעיף ו'

אם אַחֵר מִלָּבּוֹא לְבֵית הַכְּנֶסֶת עַד
לְאַחֵר שְׁחַתְחִילוֹ הַצָּבוּר לְחַת־פֶּלֶל,
וְאִם יִתְפַּלֵּל כַּסֵּדֶר לֹא יִגִּיעַ לְחַת־פֶּלֶל
תְּפִלַּת שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה עֲמָהֶם,
וְהַעֲקָר הוּא שְׁחַת־פֶּלֶל שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה

עַם הַצְּבוּר, עַל כֵּן יָכוֹל לְדַלֵּג
כַּאֲשֶׁר יִתְבָּאֵר. אַךְ בְּרַכַּת עַל
נְטִילַת יָדִים וּבְרָכוֹת הַתּוֹרָה
וּבְרַכַּת אֱלֹהֵי נִשְׁמָה, לְעוֹלָם צָרִיךְ
לֵאמֹר קִדְּם הַתְּפִלָּה (כְּמוֹ שְׁכַתוֹב בְּסִימָן
ז'). וְעַל כֵּן אִם לֹא אֶמְרֵן בְּבֵיתוֹ,
צָרִיךְ לְאֶמְרֵן בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, וְאַפְלוּ
אִם עַל יְדֵי זֶה יִתְאַחַר מִלְּהַתְּפִלָּה
עַם הַצְּבוּר. וְגַם קָרִיאת שְׁמַע עִם
הַבְּרָכוֹת בְּשַׁחֲרִית, צָרִיךְ לֵאמֹר
דּוֹקֵא קִדְּם שְׁמוֹנָה עָשָׂרָה, דִּהְיֵנוּ
שְׁנֵיתֵי חֵיל בְּרַכַּת יוֹצֵר אוֹר וְיִתְפַּלֵּל

בַּסֵּדֶר עַד אַחֵר שְׁמוֹנָה עָשָׂר בְּלִי
שׁוּם הַפֶּסֶק (כִּדִּי לְהַסְמִיךְ גְּאֻלָּה
לְתַפְלָה. דְּהֵינּוּ גְאֻל יִשְׂרָאֵל לְשְׁמוֹנָה
עָשָׂר), אֲבָל שְׂאֵר הַבְּרָכוֹת וְכָל
הַסֵּדֶר וּפְסוּקֵי דְזִמְרָה (בְּלִי בְרַכַּת
בְּרוּךְ שֶׁאָמַר וַיִּשְׁתַּבַּח) יְכוּל לְאָמְרָם גַּם
לְאַחֵר הַתַּפְלָה.

סעיף ז'

וְלִכֵּן לְאַחֵר שֶׁאָמַר שְׁלֹשׁ בְּרָכוֹת
הַנִּזְכָּרוֹת לְעֵיל וְהַנִּיחַ טְלִית
וְתַפְלִין, אִם הוּא רֹאֶה כִּי אֵין לוֹ
עוֹד זְמַן שִׁיּוּכָל לְהַגִּיעַ לְהַתְפַּלֵּל

שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה עִם הַצְּבוֹר, אֵלֶּא
 בְּשִׁידֵּלָג וַיִּתְּחִיל בְּבִרְכַּת יוֹצֵר
 אֹר, אֲזִי וַיִּתְּחִיל שָׁם. וְאַם יֵשׁ לוֹ
 זְמַן לֹאמַר גַּם בָּרוּךְ שֶׁאָמַר וַיִּתְּחִלָּה
 לְדוֹד עַד סוֹפּוֹ, דְּהֵינּוּ שָׁם קִדְּשׁוּ
 לְעוֹלָם וָעֶד וַיִּשְׁתַּבַּח, יֹאמְרֵם. יֵשׁ
 לוֹ זְמַן יוֹתֵר, יֹאמַר גַּם הִלְלוּהָ
 הִלְלוּ אֵל בְּקִדְּשׁוֹ עַד כֹּל הַנְּשַׁמָּה
 תִּתְּחַלֵּל יְהִי הִלְלוּהָ. יֵשׁ לוֹ עוֹד זְמַן
 יוֹתֵר, יֹאמַר גַּם הִלְלוּהָ הִלְלוּ אֶת
 ה' מִן הַשָּׁמַיִם וְגו'. יֵשׁ לוֹ עוֹד זְמַן
 יוֹתֵר, יֹאמַר גַּם שֶׁאֵר הִלְלוּהָ. יֵשׁ

לו עוד זמן יותר, יאמר גם ויברך
 דויד עד לשם תפארתך. ואם יש
 לו עוד זמן יותר, יאמר גם הודו
 עד והוא רחום, וידלג עד והוא
 רחום שקדם אשרי ושם יתחיל.
 והמזמורים שמוסבין בשבת וביום
 טוב, אם אין לו זמן לאמרם, אזי
 כל המזמורים והפסוקים שאומרים
 אותן בכל יום, להם הקדימה. ואם
 יש לו זמן לומר קצת גם מאלו
 שמוסיפים נראה לי, דבשבת
 וביום הפסוקים, מזמור שיר ליום

הַשַּׁבָּת וְהַלֵּל הַגָּדוֹל (שֶׁהוּא הוֹדוֹ לַה'
 כִּי טוֹב וְגו'), לָהֶם הַקְּדִימָה. וּבְשָׂאֵר
 יוֹם טוֹב, לַהֲלֵל הַגָּדוֹל לְבַד,
 הַקְּדִימָה. וְאַחֵר כֶּךָ הַמְּזֻמּוֹר
 לְמַנְצַח, לָדוֹד בְּשִׁנּוֹתָו, תְּפִלָּה
 לְמִנְשָׁה. וְכָל אֵלֵי הַמְּזֻמּוֹרִים
 וְהַפְּסוּקִים יֵאמְרוּ קִדְּם יִשְׁתַּבַּח,
 וְלְאַחֵר גְּמִיר הַתְּפִלָּה יִשְׁלִים כָּל מִנְּה
 שְׂדֵלָה, רַק בָּרוּךְ שְׂאֵמֵר וְיִשְׁתַּבַּח
 אֵין אֲזִמְרִים לְאַחֵר הַתְּפִלָּה. וְאַם
 רוֹאֶה שְׂאֵפֵלֹו אִם יִתְחִיל בְּבִרְכַּת
 יוֹצֵר אֲזִר לֹא יוּכַל לַהֲתַפֵּלֵל

שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה עִם הַצְּבוֹר אֵלָּא אִם
 כֵּן יִמָּהֵר, טוֹב לוֹ יוֹתֵר לְהִתְפַּלֵּל
 בְּפָנָי עֲצָמוֹ כַּסֵּדֶר בְּמַתִּינּוֹת
 וּבְכֻנָּה (ס"כ סְעִיף י"א וי"ב) (נב רפא) ♦

סעיף ה'

אִם בָּא לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְהַצְּבוֹר
 מִתְחִילִין לְהִתְפַּלֵּל פְּסוּקֵי דְזִמְרָה
 וְאֵין לוֹ טְלִית וְתַפְלִין וְהוּא מְצַפֶּה
 שְׁיִוְבָאוֹ לוֹ, יְכוּל לְהִתְפַּלֵּל גַּם כֵּן
 פְּסוּקֵי דְזִמְרָה, וְכְשִׁיּוּבָאוֹ לוֹ טְלִית
 וְתַפְלִין, יְנִיחֵם לְאַחַר יְשֻׁת־בַּח, קֹדֶם
 בְּרַכַּת יוֹצֵר אוֹר, וַיְבָרֶךְ עֲלֵיהֶם.

וְאֵם מִתִּירָא שְׁבָעוֹד שִׁנְיָהם
יִתְעַבּ מִלְּהִתְפַּלֵּל שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה
עִם הַצָּבֹר, יִדְלַג מִן וְהוּא רַחוּם
שְׁבָחוּדוֹ עַד וְהוּא רַחוּם שְׁקָדִים
אֲשֵׁרֵי, אִי מִן וַיִּשְׁעַ עַד יִשְׁתַּבַּח,
וְלֹא יֹאמַר רַק מִזְמוֹרִים הֶעֱקָרִים
כְּמוֹ שְׁכָתוֹב לְעִיל, כִּי שִׁיחָא לֹא
פְּנֵאִי לְהַנִּיחָם לְאַחַר שְׁחִיחָא אָמַר
יִשְׁתַּבַּח קִדְּם שִׁיחָמַר הַשְּׁלִיחַ צָבֹר
הַקִּדְּשִׁי (וְעֵין לְעִיל סִימָן י' סְעִיף כ"ג)
(נ"ב ב נ"ג ס"ו).

עשרה ואם יצאו מקצתן ודין השליח צבור

סעיף א'

אַחֲרֵי יִשְׁתַּבַּח, אָמַר הַשְּׁלִיחַ צָבֹר
חֲצִי קִדִּישׁ. אֵין אֲמָרִים קִדִּישׁ
וּבְרָכוּ וְקִדְּשָׁה וְאֵין קוֹרִין בַּתּוֹרָה
אַלּא בַּעֲשָׂרָה אֲנָשִׁים גְּדוּלִּים. וְאִם
לֹא הָיוּ עֲשָׂרָה בַּשָּׁעָה שֶׁאָמְרוּ
יִשְׁתַּבַּח אַלּא שְׁנַשְׁלֵמוֹ אַחֲרֵי כֵן,
לֹא יֹאמַר הַשְּׁלִיחַ צָבֹר קִדִּישׁ, כִּי
אֵין אֲמָרִים קִדִּישׁ אַלּא אַחֲרֵי דְּבַר
שְׁנַאמַר בַּעֲשָׂרָה. וְלָכֵן יִמְתִּינוּ

מִלּוֹמַר יִשְׁתַּבַּח עַד שִׁיבּוֹאוֹ עֲשֶׂרָה.
וַיְכוּלִין לְהַמְתִּין עַד קָרֹב לְחֻצֵי
שָׁעָה, וַיֹּתֵר לֹא יִמְתִּינוּ, אֶלָּא
יֹאמְרוּ יִשְׁתַּבַּח וַיִּמְתִּינוּ.
וְכִשִּׁיבּוֹאוֹ עֲשֶׂרָה, יֹאמְרוּ תְּחִלָּה
אַיִזָּה פְּסוּקִים וְאַחֲרֵיהֶם יֹאמַר
הַשְּׁלִיחַ צָבֹר חֲצִי קִדִּישׁ (נ"ג נ"ה
ס"ט רל"ד).

סעיף ב'

גְּדוּל, הֵינּוּ שֶׁעָבְרוּ לוֹ שְׁלֹשׁ עֲשָׂרָה
שָׁנָה וְנִכְנָם לְשָׁנָה י"ד, (וְסוּמְכִין עַל
הַחֲזָקָה דְּמִסְתַּמָּא הֵבִיא ב' שְׁעָרוֹת) כְּגֹון

שְׁנוֹלָד בְּרֹאשׁ חוֹדֶשׁ נִסָּן, אֵינוֹ
נַעֲשֶׂה גְדוֹל עַד רֹאשׁ חוֹדֶשׁ דְּהֵי־נוֹ
בְּתַחֲלֹת הַלֵּילָה שֶׁל רֹאשׁ חוֹדֶשׁ
נִסָּן לְאַחַר י"ג שָׁנִים נַעֲשֶׂה גְדוֹל
עַד אֲדָר שֵׁנִי, אֲבָל אִם נוֹלָד בְּשָׁנָה
מְעַבְּרָת בְּאֲדָר רִאשׁוֹן, נַעֲשֶׂה גְדוֹל
גַּם כֵּן בְּאֲדָר רִאשׁוֹן, וְאִם כְּשֶׁנוֹלָד
הִיְתָה שָׁנָה מְעַבְּרָת, וְכִשְׁנַעֲשֶׂה
גְדוֹל הִיא שָׁנָה פְּשׁוּטָה, בֵּין שְׁנוֹלָד
בְּאֲדָר רִאשׁוֹן, בֵּין שְׁנוֹלָד בְּאֲדָר
שֵׁנִי, נַעֲשֶׂה גְדוֹל בְּיוֹם זֶה בְּאֲדָר
שֶׁל עֲתָה וְנִמְצָא, כִּי לְפָעָמִים נֶעַר

שְׁנוּלֵד קוּדֵם לַחֲבֵרוֹ, יִתְאַחַר יוֹתֵר
לְהִיּוֹת גְּדוֹלָה, מִחֲבֵרוֹ שְׁנוּלֵד אַחֲרָיו,
כְּגוֹן שְׁנוּלְדוֹ בְּשָׁנָה מְעַבְּרָתָהּ, זֶה
בְּכ' לְאַדָּר רֵאשׁוֹן וְזֶה ב' לְאַדָּר
שֵׁנִי וְהַשָּׁנָה אֲשֶׁר נַעֲשִׂים גְּדוֹלִים,
הִיא שָׁנָה פְּשׁוּטָה.

סעיף ג'

צָרִיכִין לְזַהֵר, שֶׁלֹּא לְמַנַּת אֶת
הָאֲנָשִׁים לְגִלְגּוֹלֹתָם לִידַע אִם יֵשׁ
מִנֵּין, כִּי אֲסוּר לְמַנַּת אֶת יִשְׂרָאֵל
לְגִלְגּוֹלֹתָם, אֲפִלּוּ לְדַבֵּר מִצָּוָה
דְּכֻתִּיב וַיִּשְׁמַע שְׂאוּל אֶת הָעָם

וַיִּפְקְדוּם בַּטָּלָאִים (פר"ח) וְנוֹהֲגִין
לְמִנּוּתָם בְּאַמִּירַת הַפֶּסוּק הוֹשִׁיעָה
אֶת עַמּוֹ וְגו' שִׁישׁ בּוֹ עֲשָׂרָה
תְּבוּת.

סעיף ד'

צָרִיכִין שִׁיְהִי כָּל הָעֲשָׂרָה בְּמִקּוֹם
אֶחָד, וְהַשְּׁלִיחַ צָבּוּר עִמָּהֶם, אֲבָל
אם מִקְצָתָם בְּחֶדֶר זֶה וּמִקְצָתָם
בְּחֶדֶר אֲחֵר, אֵינָם מְצַטְרְפִין, אֶף
עַל פִּי שֶׁהַפֶּתַח פְּתוּחַ בֵּינֵיהֶם,
וְאֵפֶלּוּ אִם הָרֹב הֵמָּה בְּבֵית
הַכְּנֶסֶת, וְהַמַּעוֹט בְּעֲזָרָה שְׁלֹפְנֵי

בֵּית הַכְּנֶסֶת, אֵינָם נִגְרָרִים אַחֲרֵי
הָרֹב לְהַצְטִיף עִמָּהֶם וְאַפְלוּ
הַעֲוֹמְדִים עַל הָאֲסֻקָּה בְּתוֹךְ הַפֶּתַח
מִן הָאֲגַף וְלַחוּץ. וְהֵינּוּ כְּשֶׁסּוֹגְרִין
אֶת הַדֶּלֶת, נִמְצָא מָקוֹם זֶה לַחוּץ,
אֲף עַל פִּי שַׁעֲתָה הַפֶּתַח פֶּתוּחַ,
מִכָּל מָקוֹם נִדּוּן כְּלַחוּץ, וְכָל זֹאת
לְעֵנֵין צִרוּף לַעֲשֹׂרָה אֲבָל אִם הָיוּ
כֶּאֱזַן עֲשֹׂרָה וְאוֹמְרִים קִדִּישׁ אִין
בְּרֹכוּ אִין קִדְּשָׁה, אֲזִי כָּל הַשּׁוֹמֵעַ
קוֹלָם, יָכוֹל לַעֲנֹת עִמָּהֶם, אֲפֹלוּ
כִּמְהָ בָּתִּים מִפְּסִיקִים בִּינֵיהֶם, כִּי

אֲפֹלוּ מִחִיצָה שֶׁל בְּרִזָּל, אֵינָה
מִפְסָקת בֵּין יִשְׂרָאֵל לְאַבְיָהֶם
שֶׁבַּשְׁמַיִם, וּבְלִבֹּד שֶׁלֹּא תִּהְיֶה שָׁם
צוּאָה אוֹ עֲבוּדַת גְּלִילִים. (נ"ה)

סעיף ה'

צָרִיד לִזְהַר מְאֹד, לְשִׁמְעַת הַקִּדְּיָשׁ
וְלַעֲנַת אַחֲרָיו בְּכֹנָה, וּמִכָּל שִׁכּוֹן
בְּאַמֵּן יִהְיֶה שְׁמִיָּה רַבָּא, שֶׁצָּרִיד
לְכַוֵּן הַיָּטֵב, שֶׁכָּל הָעוֹנָה אָמֵן יִהְיֶה
שְׁמִיָּה רַבָּא בְּכָל כּוֹחַ וְכוֹנֶתוֹ,
קוֹרְעִין לוֹ גִּזְרֵי דִּינוֹ שֶׁל שְׂבָעִים
שָׁנָה, וַיֵּשׁ לַעֲנַת אוֹתוֹ בְּקוֹל רָם,

שֶׁבְּקוֹל זֶה שׁוֹבֵר כָּל הַמִּקְטָּרִים,
וּמִבֵּטֵל כָּל גְּזֵרוֹת קְשׁוֹת, וּמְכַל
מָקוֹם לֹא יִתֵּן קוֹלוֹת גְּדוּלוֹת, שֶׁלֹּא
יִתְּלוּצְצוּ עָלָיו בְּנֵי אָדָם וַיִּגְרַם לָהֶם
חֵטָא. אוֹמְרִים אָמֵן יִהְיֶה שְׁמִי
רַבָּא וְכוּ' עִם תִּבְתּוּ יִתְבָּרֵךְ, וְאַחֲרֵי
כֵן יִשְׁמַע מִן הַשְּׁלִיחַ צָבּוּר וַיֹּאמֶר
אָמֵן.

סעיף ו'

יֵשׁ אוֹמְרִים שְׂאִין צְרִיכִין לַעֲמֹד
בְּקִדְיָשׁ, אֲךְ כָּל קִדְיָשׁ שֶׁתִּכְסֹּו
בַּעֲמִידָה, כְּגוֹן אַחֲרֵי הַלֵּל, יֵשׁ לַעֲמֹד

עוֹד בּוֹ, עַד לְאַחַר אָמֵן יִהְיֶה שְׁמִי
רַבָּא. וַיֵּשׁ אֲזַמְרִים שְׁיֵשׁ לְעַמּוֹ
תְּמִיד, לְקַדִּישׁ וְלִשְׁאָר דְּבַר
שֶׁבְּקֻדְשָׁהּ, דִּישׁ לְלַמֵּד בְּקַל וְחֲמֹר
מִעֲגֵלּוֹן מִלֵּךְ מוֹאֵב, דְּכִתִּיב וְאַהֲרֹן
בָּא אֵלָיו וְגו' וַיֹּאמֶר אַהֲרֹן דְּבַר
אֱלֹהִים לִי אֵלֶיךָ וַיָּקָם מֵעַל הַכִּסֵּא,
וְמָה עֲגֵלּוֹן מִלֵּךְ מוֹאֵב שְׁחִיָּה עוֹבֵד
בִּזְכָּבִים קָם לְדַבֵּר ה', כָּל שִׁכּוֹן
אֲנַחְנוּ עַמּוֹ, וְכֵן יֵשׁ לְחַחֲמִיר. (נ"ו)

סעיף ז'

אם אין ט' שומעין להשליח צבור,

לֹא יֹאמַר כָּלֵל קִדִּישׁ, כִּי כָּל דָּבָר
שֶׁבִּקְדֻשָּׁה אֵין אוֹמְרִים בְּפִחוֹת
מִעֲשֵׂרָה דִּהְיֵנוּ אֶחָד אוֹמַר וְתִשְׁעָה
שׁוֹמְעִים, וּמִכָּל מָקוֹם, אִם אֶחָד
מִתְעַשְּׂרָה מִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת שְׁמוֹנָה
עֶשְׂרֵה, אֵף עַל פִּי שְׂאִינוּ יָכוֹל
לְעַנֹּת עִמָּהֶם מִצְטַרֵּף וְהוּא הֵדִין
לְב' וְג' וְד', כָּל שְׁנֵשָׂאֵר הָרֵב
שְׂעוֹנִין, אֵין הַמַּעֲוֵט מְעַכְּבֵת, אֲבָל
אִם אֶחָד מֵהֶן יִשָּׁן, צָרִיכִין לְהַקִּיצוֹ,
כִּי הֵיִשָּׁן אֵינוּ מִצְטַרֵּף לְעֵשְׂרֵה.

סעיף ה'

לְאַחַר שֶׁאָמַר הַשְּׁלִיחַ צְבוּר חֲצִי
קִדִּישׁ, אוֹמֵר בְּקוֹל רָם בְּרָכוּ אֶת
ה' הַמְּבָרֵךְ, וְהַצְּבוּר עוֹנֵין בְּרוּךְ ה'
הַמְּבָרֵךְ לְעוֹלָם וָעֶד, וְהַשְּׁלִיחַ צְבוּר
חוֹזֵר וְאוֹמֵר גַּם כֵּן בְּרוּךְ ה'
הַמְּבָרֵךְ לְעוֹלָם וָעֶד, שֶׁלֹּא יוֹצִיא
אֶת עַצְמוֹ מִן הַכֹּלֵל, שֶׁאוֹמֵר לָהֶם
בְּרָכוּ, וְהוּא אֵינוֹ מְבָרֵךְ. יֵשׁ
נוֹחֲגִין לַעֲנֹת אַחֵר הַשְּׁלִיחַ צְבוּר
אֲמֵן, אֲבָל הַשְּׁלִיחַ צְבוּר לֹא יַעֲנֶה
אַחֵר אֲמִירַת הַקֶּהֱלָא. אִם הַשְּׁלִיחַ

צבור מאריך בנגון בברכו,
אומרים הקהל יתברך וכו' ואין
לאמרו אלא בשעה שהוא מנגן,
אבל כשאומר התבות, לא יאמרו
כלום, אלא ישמעו מה שהוא
אומר. אף מי שלא שמע מן
השליח צבור שאמר ברכו אלא
שומע שהצבור עוזין ברוך וכו'
יכול גם הוא לענות עמהם. (עין א"ר
קלט סק"ט) (נז קכד קלט קצב).

סעיף ט'

הקדשה שביוצר יש להדר לאמרה

**בְּצַבּוֹר, וְאִם אֵי אֶפְשָׁר אוֹמְרָה גַּם
בִּיחִידוֹת. (נ"ט)**

סעיף י'

**אם אין בבית הכנסת רק מניין
מצמצם, אסור לכל אחד מהם
לצאת, ועל היוצא נאמר ועוזבי
ה' יכלו. אבל אם ישארו עשרה,
יכולים היתרים לצאת, אם כבר
שמעו ברכו, וקדשה וחקדישים עד
לאחר עלינו. ובדיעבד אם לא
נשארו עשרה, יכולין לגמור גם
בלא עשרה (רק שיהיו רב מניין) את**

הַעֲנִין שֶׁהַתְּחִילוֹ בַּעֲשָׂרָה, וְאִם
הַתְּחִיל הַשְּׁלִיחַ צָבֹר לְחֹזֵר אֶת
הַתְּפִלָּה, גּוֹמֵר הַחֲזָרָת כָּל הַתְּפִלָּה
וְאוֹמְרִים קִדְּשָׁה, וְגַם אוֹמֵר אֱלֹהֵינוּ
וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ בָּרַכְנוּ בְּבִרְכָּה
וְכוֹ, אֲבָל אֵין הַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאִין אֶת
כַּפֵּיהֶם, וְגַם אֵין אוֹמְרִים קִדְּשָׁה
לְאַחַר הַשְּׁמוּנָה עֲשָׂרָה, כִּי הֵמָּה
עֲנִינִים אַחֲרֵים (כַּךְ כָּתַב הַפְּרִי חֹדֶשׁ
וְעוֹד מֵהָאַחֲרוֹנִים ז"ל) וְאִם הַתְּחִילוֹ
לְקֹרֵת בַּתּוֹרָה בַּעֲשָׂרָה, וַיֵּצֵאוּ
מִקְצָתוֹ, גּוֹמֵרִין אֶת הַקְּרִיאָה, אֲבָל

אֵין מוֹסִיפִין, וְגַם אֵין קוֹרִין
לְמַפְטִיר, אֶלָּא הָאֲחֵרוֹן שֶׁבַּמִּנִּין
הַקְּרוֹאִים, קוֹרֵא אֶת הַהַפְטָרָה בְּלֹא
בְּרָכוֹת. (נ"ה קמ"ג)

סעיף יא'

הַשְּׁלִיחַ צָבּוּר צָרִיד שִׁיחֶיהָ הַגּוֹן,
שֶׁנֶּאֱמַר נִתְּנָה עָלַי בְּקוֹלָהּ עַל כֵּן
שֶׁנֶּאֱתִיחָ, וְאָמְרוּ רז"ל זֶה שְׁלִיחַ
צָבּוּר שֶׁאֵינוֹ הַגּוֹן וְיוֹרֵד לְפָנַי
הַתִּיבָה, וְאֵיזָה הַגּוֹן, זֶה שֶׁהוּא
רִיקוֹן מִעֲבָרוֹת, וּבְרָקוֹ נֶאֱחָ, פִּירוּשׁ,
שֶׁלֹּא יֵצֵא עָלָיו שֵׁם רַע אֲפִלּוּ

בִּי־לְדוֹתָו, וְשִׁחֲוֹא עָנּוּ וּמִרְצָה
לְקַהֵל, שִׁי־סְבִימוּ לְתַפְלָתוֹ, וַיֵּשׁ לוֹ
נְעִימָה וְקוֹל עָרֵב, שְׁמוֹ שֵׁשׁ הֵלֵב,
וְרָגִיל לְקָרַת בְּתוֹרָה נְבִיאִים
וְכַתוּבִים, כִּדִּי שִׁי־הִיוּ הַפְּסוּקִים
שֶׁבַת־כֹּלָה סְדוּרִים בְּכִיו, וְאִם אֵין
מוֹצָאִין מִי שִׁי־הִיוּ בּוֹ כָּל הַמִּדּוֹת
הֵלְלוּ, יִבְחָרוּ אֶת הַטּוֹב שֶׁבָּהֶם
בְּחֻכְמָה וּבְמַעֲשֵׁים טוֹבִים.

סעיף יב'

אֵין לְאָדָם לְהַתְפַּלֵּל לְפָנַי הַתְּבַח
שֶׁלֹא בִּרְצוֹן הַקָּהֵל וְכָל מִי

שְׁהֵת פֶּלֶל שְׁלֹא בְּרִשׁוֹת, מַחֲמַת
אֲלֻמּוֹת וְגֵאוֹת, אֵין עוֹנִין אָמֵן
אַחֵר בְּרִכּוֹתָיו, שֶׁנֶּאֱמַר וּבּוֹצֵעַ
בִּירָךְ נֵאֵץ ה'.

סעיף יג'

אֵין מְמַנִּין לְשִׁלִּיחַ צְבוֹר קְבוּעַ
אֲלֹא מִי שֶׁנֶּתְמַלֵּא זְקֵנוֹ, אֲבֵל
בְּאַקְרָאֵי בְּעִלְמָא, כֹּל שֶׁהוּא בֶּן י"ג
שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, יְכוּל לִירֵד לְפָנֵי
הַתְּבָה.

סימן טז – דיני הפסקות בברכות
קריאת שמע ובקריאת שמע

סעיף א'

קריאת שמע ושלש ברכותיה
שהן: יוצר אור, אהבה רבה, אמת
ויציב, (וכן במעריב קריאת שמע
וברכותיה) הן חמורים יותר מפסוקי
הזמרה, והן נחלקים לפרקים, ואלו
הן בין הפרקים, בין יוצר
המאורות לאהבה רבה, בין
הבזרע בעמו ישראל באהבה,
לשמע ישראל, בין ובשעריך
לזהיה אם שמע, בין על הארץ
לויאמר.

סעיף ב'

בין הפרקים מתר לומר אמן, על
כל ברכה שהוא שומע, ומכל שכן
דמתר לענות לקדשה ולקדיש
ולברכו, אבל ברוך הוא וברוך
שמו לא יאמר וגם אם שומע
שהקהל אומרים קריאת שמע. לא
יאמר עמהם את הפסוק שמע
ישראל, אלא יאמר מה שהוא
אומר בקול רם בדרך שאומרים
הקהל שמע ישראל, שיהא נראה
באלו קורא עמהם. (ס"ה ס"ו ופרמ"ג

סימן נ"א ומג"א סימן רל"ו

סעיף ג'

בְּאַמְצַע הַפָּרֶק, אֵינוֹ עוֹנֶה אָמֵן רַק
אַחֵר בְּרֶכֶת הָאֵל הַקָּדוֹשׁ, וְאַחֵר
בְּרֶכֶת שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה, וּבִקְדִישׁ
יֹאמַר: אָמֵן יְיָ שְׁמִיָּה רַבָּא מְבָרֵךְ
לְעָלָם וְלְעָלְמֵי עָלְמֵיָא, וְכִשְׁאוֹמֵר
הַשְּׁלִיחַ צְבוּר דְּאַמִּירָן בְּעָלְמָא
וְאֶמְרוּ אָמֵן, יֹאמַר גַּם כֵּן אָמֵן,
וְשָׂאֵר אָמֵנִים שֶׁבִּקְדִישׁ לֹא יַעֲנֶה,
שְׂאֵינָם מֵעַקֵּר הַקָּדוֹשׁ, וּבִקְדִישָׁהּ
יִשְׁתַּקּוּ וְיִשְׁמַע מִהַשְּׁלִיחַ צְבוּר,

וַיֹּאמֶר עִם הַקָּהֵל קְדוֹשׁ, קְדוֹשׁ,
 קְדוֹשׁ ה' צְבָאוֹת מְלֵא כָּל הָאָרֶץ
 בְּבוֹדוֹ, וַיֵּשְׁתֵּן וַיֹּאמֶר עִם הַקָּהֵל
 בָּרוּךְ כְּבוֹד ה' מִמְּקוֹמוֹ, וַיֹּתֵר לֹא
 יֹאמֶר, שְׂאִינֹו מַעַקֵּר הַקִּדְשָׁה, וְאִם
 שׁוֹמֵעַ בְּרָכוֹ, בֵּין בְּרָכוֹ, בֵּין מִן
 הַשְּׁלִיחַ צְבוּר בֵּין מִן הָעוֹלָה
 לַתּוֹרָה, עוֹנָה בָרוּךְ ה' הַמְּבָרֵךְ
 לְעוֹלָם וָעֶד וְגַם אָמֵן, שְׂאֵחַר
 בְּרָכוֹת הָעוֹלָה, וְאִם הַקָּהֵל אוֹמְרִים
 מוֹדִים, יִשְׁחָה גַם כֵּן. וַיֹּאמֶר מוֹדִים
 אֲנַחְנוּ לָךְ וְלֹא יוֹתֵר, וְאִם שׁוֹמֵעַ

קול רעם יש אומרים דמתר לו גם
כן להפסיק ולברך ויש אומרים
דלא יפסיק בזה. (בכור שור).

סעיף ד'

אלו ההפסקות שאמרנו שמתר
להפסיק באמצע הפרק, אם הוא
בברכות, יכון שיהא ההפסק היכא
דסליק ענינא, ואם הוא בקריאת
שמע, יכון שיהא ההפסק בין פסוק
לפסוק, ואם אי אפשר מתר לו
להפסיק אפלו באמצע הפסוק,
ויתחיל אחר כך מתחלת הפסוק.

סעיף ה'

מה שאמרנו שמתר להפסיק
באמצע הפרק לדברים שאמרנו,
אינו הדין בפסוק שמע ישראל
וברוך שם כבוד מלכותו לעולם
ועד, כי בהם אסור להפסיק בכל
ענין, ואפלו המלך שואל בשלמו
לא יפסיק להשיבו, ובין אני ה'
אלהיכם לאמת ויציב גם כן לא
יפסיק כלל משום דכתיב בקרא ה'
אלהים אמת לכך אין מפסיקין בין
אלהיכם לאמת, ונכון לזהר שלא

לְהַפְסִיק, עַד לְאַחַר שְׁאֵמַר, גַּם
תַּבֵּת וַיֵּצֵיב, (לְפִי שֶׁגַּם הוּא לְשׁוֹן
אַמֶּת) וְאַחַר כָּךְ יָכוֹל לְהַפְסִיק, כְּמוֹ
בְּמָקוֹם אַחֵר בְּאַמְצַע פֶּרֶק (דִּין
לְשֹׂאֵל בְּשָׁלוֹם וּלְהַשִּׁיב שָׁלוֹם, בְּזִמָּן הַזֶּה
אֵין מִקְפִּידִין, וְאֵין לְהַפְסִיק בְּזֶה אֲפִלּוּ
בֵּין הַפְּרָקִים) (סימן ס"ו) ♦

סימן יז – הלכות קריאת שמע

סעיף א'

הַתְּחִלָּת זִמָּן קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל
שַׁחֲרִית, הוּא כְּמוֹ זִמָּן תְּפִלִּין,
וְנִמְשָׁךְ זְמַנָּה עַד רְבִיעִית הַיּוֹם,
בֵּין שְׁהִיּוֹם אֶרֶץ בֵּין שְׁהוּא קֶצֶר,

וְנֶחֱשָׁב הַיּוֹם מִן עֲלֹת עַד צֵאת
הַכּוֹכָבִים, וּמִצְוָה מִן הַמִּבְחָר
לְקָרֵת כַּוְּתֵיכִים, (הַמַּחֲבִיִּים אֶת
הַמִּצּוֹת) שֶׁהֵיוּ מְכֻנָּיִם לְקָרְתָּהּ מֵעַט
קוֹדֶם הַנֵּץ הַחֲמָה כְּדֵי שְׂיֻמָּיִם
קְרִיאת שְׁמַע וּבִרְכוּתֶיהָ עִם הַנֵּץ
הַחֲמָה, וַיִּסְמְךָ לָהּ הַתְּפִלָּה, וְכִי
שְׂיֻכַּל לְכוּן לַעֲשׂוֹת כֵּן שְׂכָרוֹ
מְרֻבָּה מְאֹד, וְעַל כָּל פָּנִים צָרִיכִין
לְזַחַר מְאֹד, שֶׁלֹּא לְאַחַר הַזְמַן
מִרְבִּיעִית הַיּוֹם, וּבִפְרָט בִּימֵי
הַפְּנִיָּן, כְּשֶׁהַיּוֹם אָרֶךְ בְּמִדַּת נֹה,

לְפַעֲמִים סוֹף הַזְמַן הוּא קוֹדֵם
 "זִיבְעוּן אַוְהָר", וּמִכָּל מְקוֹם
 בְּדִיעָבֵד אִם עָבַר הַזְמַן, מִתָּר
 לְקִרְתָּ קְרִיאת שְׁמַע עִם בְּרִכּוֹתֶיהָ
 עַד שְׁלִישׁ הַיּוֹם, אֲבָל לְאַחַר שְׁלִישׁ
 הַיּוֹם, אָסוּר לֵאמֹר הַבְּרִכּוֹת אֵלֶּא
 אֲמִיר קְרִיאת שְׁמַע לְבַד וְאַפְלוּ כָּל
 הַיּוֹם (וְיֵשׁ אֲמֹרִים דְּגַם הַבְּרִכּוֹת יְכוּל
 לֵאמֹר כָּל הַיּוֹם פֶּר"ח). ♦ (נ"ח). ♦

סעיף ב'

מִתָּר לְקִרְתָּ קְרִיאת שְׁמַע, בֵּין
 יוֹשֵׁב בֵּין עוֹמֵד, וְאִם הָיָה יוֹשֵׁב

אָסוּר לְהַחֲמִיר וְלַעֲמֹד, אַבֵּל אָסוּר
 לְקָרֵת כְּשֶׁהוּא שׁוֹכֵב, וְאִם הוּא
 שׁוֹכֵב כְּבָר יִטָּה אֶת עַצְמוֹ עַל צִדּוֹ
 מִמַּשׁ וְיִקְרָא, וְאִם הוּא חוֹלָה קָצַת
 וְקָשָׁה לוֹ לְשֹׁכֵב עַל צִדּוֹ מִמַּשׁ,
 מִכָּל מְקוֹם מְחִיב לְהַטּוֹת אֶת עַצְמוֹ
 קָצַת עַל צִדּוֹ. (ס"ג).

סעיף ג'

קוֹדֵם שְׁיִתְחִיל, יִכּוֹן לְצֵאת מִצִּוֹת
 קְרִיאת שְׁמַע שְׁצִנּוֹ הַקּוֹדֵשׁ בְּרוּךְ
 הוּא, וּבְאֶמְרוֹ שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יִכּוֹן
 אֶת הַפִּירוּשׁ: שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, כִּי ה'

שֶׁהוּא אֱלֹהֵינוּ הוּא ה' אֶחָד, יְחִיד
 וּמִיָּחָד בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ, וַיֵּאָרֶיךָ
 "בַּחִי"ת" שֶׁל אֶחָד, כְּדֵי שִׁמְלִיךָ
 הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ,
 וּבִדְלָת יֵאָרֶיךָ קִצָּת גַּם כֵּן שְׁעוֹר,
 שִׁיחֲשֹׁב שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הוּא
 יְחִיד בְּעוֹלָמוֹ וּמִוְשָׁל בְּד' רוּחוֹת
 הָעוֹלָם וְלֹא יֵאָרֶיךָ יוֹתֵר מִשְׁעוֹר
 זֶה, וַיִּדְקֶדֶק שֶׁלֹּא יִקְלָקֵל קְרִיאת
 הַתְּבָחָה אֶחָד עַל יְדֵי מַח שֶׁמֵּאָרֶיךָ
 בּוֹ קִצָּת, כִּי קִצָּת מִתְּהוֹמוֹן עִם
 מְקַלְקָלִין, יֵשׁ אוֹמְרִים "אֶחָד",

וַיֵּשׁ אֲזַמְרִים "אַחֲדָע" וּמִוֵּטָב שְׁלֹא
 לְהֶאֱרִיךְ מִלְּהֶאֱרִיךְ וְלִקְלֹקֵל. נוֹהֲגִין
 לֵאמֹר "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל" בְּקוֹל רָם
 לְעוֹרֵר הַכּוֹנֵה, וּמְשִׁימִין יָד יָמִין
 עַל הָעֵינַיִם, לְאַחַר שְׁאֲזַמְרִים אַחָד,
 שׁוֹהֵין קִצָּת וְאֲזַמְרִים בְּרוּךְ שֵׁם
 כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד בְּלִחְשׁ
 (חוץ מִבְּיֹם הַכַּפּוּרִים) וְצָרִיכִין לְכוּן
 בּוֹ גַם כֵּן פֶּרוֹשׁ הַמִּלּוֹת.

סעיף ד'

שׁוֹהֶה מְעַט וְאֲזַמְרִים וְאַחֲבָת וְגו',
 וְכֵן בֵּין פֶּרֶשָׁה זוֹ לְפֶרֶשָׁה וְהִיא אִם

שְׁמַעַי יִפְסִיק מְעַט, וְכֵן קוֹדֵם
וַיֹּאמֶר, יִפְסִיק מְעַט, וַיְכַוֵּן בַּפִּי
וַיֹּאמֶר, לְקַיֵּם מִצְוֹת עֲשֵׂה זְכִירָת
יְצִיאַת מִצְרַיִם. (סימן א וּבְחֵי אָדָם)

סעיף ה'

צָרִיד לְקַרֵּת קְרִיאַת שְׁמַע בְּדִקְדּוּק
גָּדוֹל מִתּוֹךְ סְדוּר מְדִיק הַיָּטֵב,
וַיִּשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ מִה שֶׁהוּא מוֹצִיא
מִפִּיו, וַיִּשְׁגַּח שְׁלֹא יֹאמַר דְּגוּשׁ
בְּמָקוֹם רַפָּה, אִם רַפָּה בְּמָקוֹם
דְּגוּשׁ, וַיִּפְסִיק קִצָּת בְּכָל מָקוֹם
שֶׁנֶּרְשָׁם קוֹ כְּזֶה. וְגַם בְּפִסּוּקֵי

וְזִמְרָה, צָרִיד לְדַקֵּדק בְּכָל זֶה,
וַיִּטְעִים יָפֶה הָעֵין שֶׁל תִּבְתּוּ נִשְׁבַּע,
שֶׁלֹא יֵהֵא נִשְׁמַע כְּאֵלֹו אָמַר נִשְׁבַּח
"בָּה"א", וְכֵן בְּזִי"ן שֶׁל תִּזְכְּרוּ,
וְשֶׁל וְזִכְרֹתֵם, יִדְקֶדֶק הֵיטֵב שֶׁלֹא
יֵהֵא נִשְׁמַע כְּאֵלֹו אָמַר "בְּשִׁי"ן".
(ס"א ס"ב).

סעיף ו'

הַקּוֹרֵא קְרִיאת שְׁמַע, לֹא יִרְמֹז
בְּעֵינָיו, וְלֹא יִקְרֵץ בְּשִׁפְתָיו, וְלֹא
יִרְאֶה בְּאַצְבָּעוֹתָיו, אֶךְ לְצַדֵּק
מִצְוָה מִתָּר לְרַמֵּז בְּפִרְשָׁה שְׁנִיָּה.

(ס"ג)

סעיף ז'

קוֹדֶם קְרִיאת שְׁמַע כְּשֶׁאָמַר
וַהֲבִיאֵנוּ וְכוּ' נוֹטֵל אֶת הַצִּיצִית
בְּיָדוֹ, וְאוֹחֶזֶן בַּשָּׁעֵת קְרִיאת שְׁמַע
בְּיָד שְׂמאל בֵּין קְמִיצָה לְזֶרֶת כְּנֶגֶד
לְבוֹ, וְכִשְׁמַגִּיעַ לְיֵאמֹר שֶׁהִיא
פְּרִשֶׁת צִיצִית, אוֹחֶזֶן גַּם בְּיָמִינוֹ,
וְכִשְׁאָמַר וְרֵאִיתֶם אוֹתוֹ, נוֹתְנִם
עַל הָעֵינַיִם, וּמַסְתִּכִּל בָּהֶם וְנוֹשְׁקִין.
וְנוֹחֲגִין שְׁבָכָל פַּעַם שֶׁאָמַר תִּבֵּת
צִיצִית, נוֹשְׁקִין, וְאוֹחֶזֶן עַד

וְנִחַמְדִּים לְעַד, שְׂאֵז נִשְׁקֹן וּמְנִיחֹן
מִיָּדָיו. (ס"ד).

סעיף ח'

בְּאִמְרוֹ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם, יֹאמַר מִיָּד
גַּם תִּבְּת אֶמֶת, שְׁלֹא לְהַפְסִיק
בִּינֵיהֶם, וְגַם הַשְׁלִיחַ צְבוּר אוֹמַר
כֵּן וְחוֹזֵר וְאוֹמַר ה' אֱלֹהֵיכֶם אֶמֶת
וַיְכֹּז כָּל אֶחָד לְשִׁמְעַ ג' תִּבּוֹת אֱלֹהִים
מִפִּי הַשְׁלִיחַ צְבוּר, כִּי בְּאֵלֹהִים ג'
תִּבּוֹת, נִשְׁלְמוּ רמ"ח תִּבּוֹת
בְּקִרְיַאת שְׁמַע, כְּנֶגֶד רמ"ח אֲבָרִים
שֶׁבָּאָדָם, וּמִתְחִילִין אַחֵר כָּד.

וַיֵּצֵיב. אֲבָל אָסוּר לֵאמֹר עוֹד הַפַּעַם
 אֶמֶת וּמִי שֶׁמֵּת פֶּלֶל בִּיחִידוֹת,
 יֵאמֹר קוֹדֶם קְרִיאת שְׁמַע, אֵל מֶלֶךְ
 נֶאֱמָן. לְהַשְׁלִים בְּג' תַּבּוֹת אֵלּוּ
 מִנֵּי רַמ"ח. ( )

סעיף ט'

אם הפסיק בְּאַמְצַע קְרִיאת שְׁמַע
 (דְּהֵינּוּ מִן שְׁמַע יִשְׂרָאֵל עַד עַל הָאָרֶץ)
 מִחֲמַת אֲנָם, שֶׁהִיא מִכָּרַח לְהַפְסִיק,
 כְּגוֹן שֶׁהִיא צָרִיךְ לְצֵאת לַעֲשׂוֹת
 צָרָכִיו, אוֹ שֶׁנִּמְצָא צוּאָה בַּבַּיִת,
 אם שָׁחָה מִשָּׁךְ זְמַן, שֶׁהִיא הוּא

יְכוּל לֵאמֹר כָּל קְרִיאַת שְׁמַע, צָרִיךְ
לְחַזֵּר לְתַחֲלָת קְרִיאַת שְׁמַע. (סימן
ס"ה ובפרמ"ג)

סעיף י'

קָרָא קְרִיאַת שְׁמַע וְנִכְנַם לְבֵית
חֲכָנֶסֶת, וּמָצָא צְבוּר שְׁקוּרִין
קְרִיאַת שְׁמַע, צָרִיךְ לְקַרֵּת עֲמָהֶם
כָּל קְרִיאַת שְׁמַע, שֶׁלֹּא יֵרָאֶה כְּאִלּוּ
אֵינּוּ רוֹצֶה לְקַבֵּל עַל מַלְכוּת שְׁמַיִם
עִם חֲבֵרָיו, וַיִּקְבֵּל שָׂכָר כְּקוּרָא
בַּתּוֹרָה, וְהוּא חֲדִין אִם הוּא בְּבֵית
חֲכָנֶסֶת, וְאִם דְּבִיר תַּחְנוּנִים, אִם

בְּסוּקִים בְּמָקוֹם שֶׁרֵשָׁאִי לְהַפְסִיק
(וְאִם עוֹמֵד בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ רֵשָׁאִי נִתְבָּאֵר
לְעִיל) וְאִם הוּא עֲדִין לֹא קָרָא
קְרִיאַת שְׁמַע, קוֹרֵא גַם כֵּן עִם
הַצְּבֹר, אֲבָל צָרִיד שִׁיתַּכּוֹן שֶׁלֹּא
לְצַאת יְדֵי חוֹבָתוֹ, כִּדִּי שִׁיקְרָא
אַחֵר כִּדִּי עִם הַבְּרָכוֹת, וְכֵן שֶׁאֵר
דְּבָרִים שֶׁהַצְּבֹר אוֹמְרִים, כְּגוֹן
תְּהִלָּה לְדָוִד, וְעֲלִינוּ, וְכִדּוּמָה
וְאַפְלוּ פִּיּוּטִים אוֹמֵר עֲמָהֶם, וְאַל
יִפְרֹשׁ אֶת עֲצָמוֹ מִן הַצְּבֹר.

סימן יח – הלכות תפלת שמנה
עשרה.

סעיף א'

זמן תפלת השחר מצותה שיתחיל
 עם הנץ החמה, כדכתיב: ויראוך
 עם שמש, ובדיעבד אם התפלל
 לאחר שעלה עמוד השחר יצא,
 ונמשך זמנה עד שלישי היום,
 ואסור להתאחר יותר ומכל מקום
 בדיעבד, אם עבר והתאחר יותר,
 אפלו במזיד יכול להתפלל עד
 חצות היום אף על פי שאין לו
 שכר תפלה בזמנה, שכר בתפלה
 מיהו אפא. עבר במזיד עד חצות

היום ולא התפלל, אין לו עוד
תשלומין, ועליו נאמר מעות לא
יוכל לתקן, ואם שגג או נאנם
יבאר בסימן (פ"ט).

סעיף ב'

בשמגיע לתהלות לאל עליון, יעמוד
ויכין את עצמו לתפלת שמנה
עשרה, ויסיר כיחו וניעו, וכל דבר
המבלבל את מחשבתו, וילך ג'
פסיעות לאחוריו, ויאמר תהלות
לאל עליון, וכו' עד גאל ישראל,
ואז יחזור לפניו ג' פסיעות, וידר

קָרוֹב וְהִגָּשָׁה לַמִּלָּךְ. לֹא יִפְסִיק בֵּין
 גֹּאֲלֵ יִשְׂרָאֵל לְשִׁמְנָה עֶשְׂרֵה, אֲפִלּוּ
 לְקַדִּישׁ וְקֹדֶשָׁה וּבְרָכוּ, מִפְּנֵי
 שְׁצָרִיד לְהִסְמִיד גֹּאֲלָה לְתַפִּלָּה,
 וְטוֹב שִׁי־צִמְצָם לְגִמּוֹר בְּרַכַּת גֹּאֲלֵ
 יִשְׂרָאֵל, עִם הַשְּׁלִיחַ צָבוּר בְּשִׁוְהָ,
 כִּי אִם יִגְמֹר הוּא תְּחִלָּה, וְאַחֵר כִּדְ
 הַשְּׁלִיחַ צָבוּר, יֵשׁ סֶפֶק אִם יַעֲנֶה
 אָמֵן עַל בְּרַכַּת הַשְּׁלִיחַ צָבוּר אִם
 לֹא. אֲבָל כְּשֶׁהוּא גַם כֵּן גּוֹמֵר אֶת
 הַבְּרָכָה, וְדַאי אֵין צָרִיד לַעֲנֹת
 אָמֵן, דַּאי עוֹנִין אָמֵן עַל בְּרַכַּת

עֲצָמוֹ (וְעֵין לַעֲיֵל סִימָן ו' סְעִיף י"א).
וּבְמַעְרִיב כִּיּוֹן שְׂאִין הַבְּרָכָה
שֶׁלִּפְנֵי הַשְּׁמֹנֶה עָשָׂרָה מְסִימָת
בְּגֹאֵל יִשְׂרָאֵל, מִתָּר לְהַפְסִיק, כְּמוֹ
בְּשֹׂאֵר מָקוֹם בֵּין פָּרֶק לְפָרֶק, קוֹדֵם
הַשְּׁמֹנֶה עָשָׂרָה אֹמֵר הַפָּסוּק ה'
שִׁפְתֵי תִפְתָּח וְגו', וְאֵינוֹ הַפָּסֵק, כִּי
הוּא שִׁיךְ לְהִתְפַּלֵּה. אֲבָל הַפָּסוּק כִּי
שֵׁם ה' אֶקְרָא וְגו' לֹא יֵאמַר, כִּי
אֵם בְּמוֹסָף וּבְמִנְחָה יֵאמְרוּ, קוֹדֵם
ה' שִׁפְתֵי תִפְתָּח. (סִימָן ס"ו צ"ב צ"ה
ק"א ובסד"ה)

סעיף ג'

הַמִּתְפַּלֵּל צָרִיךְ שִׁידַע, שֶׁהַשְׂכִּינָה
 בִּנְגִדּוֹ, כִּמּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר שֹׁכְכִי כַמִּים
 לִבִּי נֹכַח פָּנֵי ה' וַיַּעִיר הַכּוֹנֵנָה
 וַיִּסֵּר כָּל הַמַּחֲשָׁבוֹת הַטּוֹרְדוֹת
 אוֹתוֹ, עַד שֶׁתִּשְׁאַר מַחֲשַׁבְתּוֹ
 וְכוֹנֵנָתוֹ זָכָה בַּתְּפִלָּתוֹ, וַיַּחֲשֹׁב כִּי
 אֵלֹהִים הִיָּה מְדַבֵּר לְפָנָי מֶלֶךְ בִּשְׁר
 וֹדָם, בְּוִדְאֵי הִיָּה מְסִדֵּר דְּבָרָיו,
 וּמְכוּוֹן בָּהֶם יָפָה, לְבַל יִכָּשֵׁל, קַל
 וַחֲמֹר לְפָנָי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים
 הַקְּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁצָּרִיךְ לְכוּן

לְפָנָיו אֵת מַחְשַׁבְתּוֹ, כִּי לְפָנָיו
יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ, הַמַּחְשֶׁבֶה כָּמוֹ דְּבוּר,
וְכָל הַמַּחְשָׁבוֹת הוּא חוֹקֵר, וְקוֹדֵם
הַתְּפִלָּה יַחֲשֹׁב מִרוֹמְמוֹת הָאֵל
יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ וְשִׁפְלוֹת הָאָדָם, וַיִּסִּיר
כָּל תַּעֲנוּגֵי אָדָם מִלְּבוֹ.

סעיף ד'

הַמַּתְפַּלֵּל צָרִיךְ שִׁיכוֹן בְּלִבּוֹ פְּרוֹשׁ
הַמַּלְוֹת שֶׁהוּא מוֹצִיא בְּשִׁפְתָיו,
שֶׁנֶּאֱמַר תִּכִּין לִבָּם, תִּקְשִׁיב אָזְנֶךָ
וְכִבֵּר נִדְפָסוּ הָרִבָּה סְדוּרִים, עִם
פְּרוֹשׁ אֲשַׁכְנֶז, וַיִּכּוֹל כָּל אָדָם

לְלַמֵּד וּלְהַבִּין מַה שֶּׁהוּא מִתְפַּלֵּל,
וְאִם אֵינּוּ יָכוֹל לְכוּן פֶּרוֹשׁ הַמִּלּוֹת,
לְכָל הַפְּחוֹת צָרִיד שִׁיחֲשֹׁב בְּשַׁעַת
הַתְּפִלָּה בְּדַבָּרִים הַמְּכַנִּיעִים אֶת
הַלֵּב, וּמְכַוְּנִים אֶת לְבוֹ לְאָבִיו
שֶׁבַּשְׁמַיִם, וְאִם תָּבֹא לוֹ מִחֲשָׁבָה
זָרָה בְּתוֹךְ הַתְּפִלָּה יִשְׁתַּק וְיִמָּתִין
עַד שֶׁתִּתְּבַטֵּל הַמִּחֲשָׁבָה.

סעיף ה'

יְכוּן רִגְלָיו זָו אֲצֵל זָו, כְּאֵלּוֹ אֵינּוּ
אֵלָּא אַחַת, לְהַדְמוֹת לַמְּלָאכִים
שֶׁנֶּאֱמַר וְרִגְלֵיהֶם רָגֵל יִשְׂרָאֵל,

כְּלוּמַר רַגְלֵיהֶם נִרְאוֹת כְּרָגַל אַחַת
 וַיָּכוּף רֹאשׁוֹ מֵעַט לְמַטָּה, וַיִּסְגֹּר
 עֵינָיו שֶׁלֹּא יִסְתַּכֵּל בְּשׁוּם דְּבָר,
 וְאֵם מִתְפַּלֵּל מִתּוֹךְ סְדוּר לֹא יִסִּיר
 עֵינָיו מִן הַסְדוּר, וַיִּנְיחַ יָדָיו עַל
 לְבָבוֹ, יְמִינוֹ עַל שְׂמָאלוֹ, וַיִּתְפַּלֵּל
 בְּלֵב שָׁלֵם, בְּאַיְמָה וּבִירְאָה
 וּבְהִכָּנְעָה, כְּעֲנִי הָעוֹמֵד בַּפֶּתַח,
 וַיּוֹצִיא אֶת הַמְּלֹאֹת מִפִּיו בְּכוֹנָה,
 וּבְדִקְדוּקָה, וַיִּתְפַּלֵּל כָּל אֶחָד כְּפִי
 הַנִּסְחָא שֶׁלּוֹ הֵן אֲשַׁכֵּנִז הֵן סִפְרֵד,
 וּכְדוּמָה כָּלָם יִסּוּדָתָם בְּחִירֵי קוֹדֶשׁ,

אֲבֵל אֶל יַעֲרֹב תִּבּוֹת מְנַסְּחָא
 לְנַסְּחָא כִּי כָּל נַסְּחָא תִּבּוֹתִיהָ
 מִנְּוִיּוֹת וּסְפֻרוֹת, עַל פִּי סוּדוֹת
 גְּדוּלִּים, וְאֵין לְהוֹסִיף אוֹ לְגַרְעַ. (ס"ח
 צ"א צ"ה צ"ח).

סעיף ו'

יִזְהַר לְהַתְּפִיל בְּלַחֲשׁ, רַק שְׁחִיא
 בְּעֶצְמוֹ יִשְׁמַע, מֵה שְׁחִיא אוֹמֵר,
 וְחִבְרוֹ שְׁבַסְמוֹדָּ לּוֹ, לֹא יִשְׁמַע
 קוֹלוֹ, כִּמּוֹ שְׁנֵאֵמַר בְּחִנָּה, רַק
 שְׁפָתֶיהָ נִעוֹת וְקוֹלָהּ לֹא יִשְׁמַע.
 (ק"א).

סעיף ז'

לֹא יִסְמְךָ עֲצָמוֹ עַל שׁוֹם דְּבָר,
אֲפִלּוּ סְמִיכָה כָּל דְּהִיא. וְאִם הוּא
חוּלָה קִצָּת, יָכוֹל לְהִתְפַּלֵּל אֲפִלּוּ
יּוֹשֵׁב אִו שׁוֹכֵב, וְהוּא שֵׁיכוֹל לְכַוֵּן
דַּעְתּוֹ. וְאִם אֵי אֶפְשָׁר לוֹ לְהִתְפַּלֵּל
בְּבִיּוֹ, מִכָּל מָקוֹם יִהְיֶה בְּלָבוֹ.
(צ"ד).

סעיף ח'

לֹא יֵאָחֵז בִּידּוֹ בַּשָּׁעַת תְּפִלָּת
שְׁמִנָּה עֶשְׂרִה, רַק הַסְדֹּר אִו
הַמַּחְזוֹר אִם צָרִיךְ לוֹ. וַיֵּשׁ לוֹ

לְרֵשָׁם תִּחְלָה אֶת הַמְּקוֹמוֹת, שְׁהוּא
 צָרִיךְ לְהִתְפַּלֵּל בְּסִדּוֹר וּבַמַּחְזוֹר,
 שֶׁלֹּא יִצְטָרֵךְ לְחַפֵּשׁ בְּאַמְצֵעַ
 תְּפִלָּתוֹ. לֹא יִהְיֶה דָּבָר חוּצִין בֵּינוֹ
 לְבֵין הַקּוֹר שֶׁנֶּאֱמַר וַיֵּסֶב חֲזָקִיחוֹ
 פָּנָיו אֶל הַקּוֹר וַיִּתְפַּלֵּל. וְלֹא מִקְרִי
 חֲצִיצָה אֵלָּא דָּבָר שֶׁגְּבוּהָ יו"ד
 טַפְּחִים, וְרָחֵב ד' טַפְּחִים, אֲבָל דָּבָר
 קָטָן לֹא חָשִׁיב הַפֶּסֶק, וְאֲפִלּוּ דָּבָר
 גָּדוֹל אִם הוּא דָּבָר קָבוֹעַ, כַּגּוֹן
 אֲרוֹן וְתֵבָה לֹא חָשִׁיב הַפֶּסֶק, וְאֲדָם
 נָמִי אֵינוֹ חוּצִין, וּבְשַׁעֲת הַדַּחֲק

בְּכָל עֲנִין אֵין לְהַקְפִּיד, כִּיּוֹן שְׂסוּגֵר
עֲנִין אוֹ מִתְפַּלֵּל מִתוֹךְ הַסְדוֹר,
שֶׁלֹא תִתְבַטֵּל כּוֹנֵנְתּוֹ. וְכֵן לֹא
יִתְפַּלֵּל כְּנֶגֶד אֵיזֶה צִיּוֹר, וְאִם יִקְרָה
לוֹ לְהִתְפַּלֵּל כְּנֶגֶד בֶּגֶד, אוֹ כּוֹתֵל
מִצִּיּוֹר יִסְגֹר עֲנִין, וְכְנֶגֶד מִרְאָה
אֶסוֹר לְהִתְפַּלֵּל, אֲפֹלוּ בְעֵינַיִם
סְגוּרוֹת. לֹא יִתְפַּלֵּל בְּמָקוֹם פָּרוּץ
כְּגוֹן, בַּשָּׂדֶה, מִפְּנֵי שֶׁכְּשֶׁהוּא
בְּמָקוֹם צְנִיעוּת, חָלָה עָלָיו אֵימַת
הַמֶּלֶךְ, וְלָבוֹ נִשְׁבֵּר וְנִכְנָע. וְאִם
הוּא בַּדֶּרֶךְ מֵתָר לוֹ לְהִתְפַּלֵּל

בַּשָּׁדָה. וְאַם אֶפְשָׁר לוֹ, יִתְפַּלֵּל בֵּין
הָאֵילָנוֹת.

סעיף ט'

לֹא יִגְהֶק וְלֹא יִפְהֶק (גְּהוּק, הֵיִינוּ מֵה
שְׁלַפְעָמִים אָדָם מוֹצִיא מִגּוּפוֹ לְפִיו,
נִפְיָחָה מִחַמַּת שְׁבָעוּ כְּרִיחַ הַמֵּאֲכָל שְׁאֲכָל,
וַיֵּשׁ אֹמְרִים דֵּהֵיִינוּ שְׁפוֹשֵׁט גּוּפוֹ
וְזָרוּעוֹתָיו מִחַמַּת כְּבֵד, וּפְהוּק הֵיִינוּ
שְׁפוֹתַי מִלְּקוֹחָיו, כְּאָדָם שְׁרוּצָה לִישָׁן, אוֹ
שְׁעָמָד (מְשִׁינָה) וְאַם נִצְטָרֵךְ לְכַךְ
מִחַמַּת אֲנָסוֹ, יִנִּיחַ יָדָיו עַל פִּיו,
שֶׁלֹּא יִתְרָאֶה פְּתִיחָתוֹ, וְכֵן אָסוּר
לוֹ לָרֶק, וְאַם בָּא לוֹ רֶק לְתוֹךְ פִּיו,

וּמִצַּטֵּר בּוֹ הַרְבֵּה עַד שְׁנֵטְרָד
מִתְפַּלְתּוֹ, מִבְּלִיעוֹ לְתוֹךְ מִטְפַּחַת
אֹז בֶּגֶד. וְאִם מְאוּם לוֹ, יִטֶּה
לְשִׁמְאֵלוֹ וְיִרְק לְאַחֲרָיו. וְאִם אִי
אֶפְשָׁר לְאַחֲרָיו, יִרְק לְשִׁמְאֵלוֹ, וְאִם
אִי אֶפְשָׁר לְשִׁמְאֵלוֹ יִרְק לְיָמִינוֹ,
וְאִם כִּנָּה עוֹקֵצְתוֹ, יִמְשֹׁמֵשׁ בְּבִגְדָיו
לְחִסְיָהּ, שֶׁלֹּא תִתְבַּטֵּל כּוֹנֵתוֹ.
אֲבָל לֹא יִסְיָהּ בִּידּוֹ. אִם נִשְׁמַט
הַטְּלִית מֵעַלָיו, יָכוֹל לְהַחֲזִירוֹ אֶפְלוֹ
נֶפֶל רַבּוֹ. אֲבָל אִם נֶפֶל כָּלוֹ, אֵינוֹ
רָשִׁאי לְהַתְעַטֵּף בּוֹ מִשׁוּם דְּחִי

הַפֶּסֶק. וְאֵם נֶפֶל סֶפֶר לְפָנָיו עַל
הָאָרֶץ, וּמִתּוֹךְ זֶה מִתְּבַלְבֵּל
מִכּוֹנָתוֹ מִתָּר לְהִגְבִּיחַ בֵּין בִּרְכָה
לְבִרְכָה. כָּל הַדְּבָרִים הָאֲסוּרִים
בְּתוֹךְ תְּפִלַּת שְׁמֹנֶה עָשָׂרָה,
אֲסוּרִים עַד לְאַחַר שִׁיפּוֹסֵעַ
הַפְּסִיעוֹת, (אך לְעֵנִין הַפֶּסֶק יֵשׁ חֲלוּקָה,
כִּמּוֹ שֶׁאֵכָתֵב בְּסֵעִיף י"ד) (צ"ו צ"ז)

סעיף י'

צָרִיךְ לַעֲמֹד בְּפָנָיו לְצַד אֲרֶץ
יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר וְהִתְפַּלֵּלוּ אֵלַי
דֶּרֶךְ אֲרָצָם, וַיְכַוֵּן גַּם כְּנֶגֶד

יְרוּשָׁלַיִם וּבְנֵי הַמִּקְדָּשׁ וּבְנֵי
 בֵּית קֹדֶשׁ הַקֹּדָשִׁים. וְלִכּוֹן אָנוּ
 בְּמַדִּינַתְנוּ שְׂוֵי־שָׁבִים בְּמַעְרַבָּה שֶׁל
 אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, צָרִיכִין לַעֲמֹד בַּפָּנִים
 לְצַד מְזֻרָח, (לֹא לְמִזְרַח מִמֶּשׁ אֲלֹא לְצַד
 קֶרֶן מְזֻרָחִית דְּרוֹמִית. עֵין ט"ז ומג"א
 בַּשֵּׁם הַלְבוּשׁ), וְהִי־שָׁבִים בַּצָּפוֹן שֶׁל
 אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, פְּנֵיהֶם לְדָרוֹם.
 וְהִי־שָׁבִים בְּמִזְרַח פְּנֵיהֶם לְמַעְרָב.
 וְהִי־שָׁבִים בְּדָרוֹם פְּנֵיהֶם לְצָפוֹן.
 נִמְצָא כָּל יִשְׂרָאֵל פּוֹנִים
 בְּתַפִּילוֹתֵיהֶם לְמָקוֹם אֶחָד, וְהִי־נוֹ

נֶגֶד יְרוּשָׁלַיִם וּבֵית קֹדֶשׁ קֹדֶשִׁים,
 שֵׁשׁ שְׁעָרֵי הַשָּׁמַיִם, שָׁכַל הַתְּפִלָּה
 עוֹלֹת דָּרָךְ שָׁם. וְלִכֹּן נִקְרָא בֵּית
 הַמִּקְדָּשׁ תַּלְפִּיז, כִּמּוֹ שֶׁכַּתּוּב,
 כְּמַגִּדֵּל דָּוִד צִוְּאֵרָךְ בָּנוֹי לַתְּלִפְיֹזת,
 תֵּל שָׁכַל פִּיזת פּוֹנִים אֱלִיּוֹ. אִם
 מִתְּפִלָּה בְּמָקוֹם שֶׁאֵינּוּ יָכוֹל לְכוֹן
 לְצַד שֶׁכְּנֶגֶד אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, יָכוֹן לְבוֹ
 לְאָבִיו שֶׁבַשְׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר וְהַתְּפִלָּה
 אֶל ה'. וְאִם עָמַד כְּנֶגֶד צִפּוֹן אִוֹ
 דָרוֹם, וְנִזְכָּר בְּאַמְצַע שְׁמֹנֶה עָשָׂר
 שֶׁאֵינּוּ עוֹמֵד כָּרְאֵי לֹא יַעֲקֹר

רגליו, אלא יטה פניו למזרח, ואם
 אי אפשר לו, או שהוא עומד
 במערב, יגמר תפלתו כך ויבין
 לבו לבית קדשי קדשים, ולא יעקר
 רגליו, וכן אם הוא מתפלל במקום
 שיש צורות במזרח, יתפלל לצד
 אחר אף שאינו מזרח. (סימן צ"ד)

סעיף יא'

צריך לברע ולהשתחוות ד' פעמים
 בשמנה עשרה, בתחלת ברכה
 הראשונה ובסופה, ובברכת
 מודים בתחלתה ובסופה, כשאומר

בָּרוּךְ כּוֹרֵעַ בְּבִרְכּוֹ, וְכַשֵּׁאמַר
 אֶתָּה מִשְׁתַּחֲוֶה כָּל כֶּךָ עַד
 שְׁהִקְשָׁרִים שֶׁל חֲלִיזוֹת הַשְּׂדֵרָה
 בּוֹלְטִים וְגַם רֹאשׁוֹ יָכוֹף, וְקוֹדֵם
 שֶׁאֵמַר אֶת הַשֵּׁם זִקָּף בְּנִחַת (עַל
 שֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר ה' זִקָּף כְּפֹפִים), וְכֵן
 בְּמוֹדִים כּוֹרֵעַ וּמִשְׁתַּחֲוֶה. וְקוֹדֵם
 שֶׁאֵמַר אֶת הַשֵּׁם זִקָּף. לֹא
 יִשְׁתַּחֲוֶה יוֹתֵר מִדָּאִי, דִּהְיִינוּ עַד
 שִׁיחֶיהָ פִּי כְּנֶגֶד הַחֲגוּר, כִּי זֶהוּ
 דֶּרֶךְ יוֹחֲרָא. וְזִקֵּן וְחוֹלָה שֶׁמִּצַּטֵּעַ
 בְּכַרְיָעָה פִּיּוֹן שֶׁהִרְכִּין רֹאשׁוֹ דִּין.

אָסוּר לְהוֹסִיף הַשְּׁתַּחֲוִיּוֹת בֵּיתָר
הַבְּרָכוֹת לֹא בַתְּחִלָּתָן וְלֹא בְּסוֹפָן.
(ק"י"ג).

סעיף יב'

לְאַחַר הַשְּׁמוּנָה עֲשֶׂיָהּ אומרים
אֱלֹהֵי נֹצַר וְכוּ'. וְקוֹדֵם עוֹשֶׂה שְׁלוֹם
וְכוּ' פוֹרֵעַ וּפּוֹסֵעַ כִּי שֶׁלֹּשׁ
פְּסִיעוֹת, כְּעֶבֶד הַנִּפְטָר מֵרְבוּ.
הַפְּסִיעוֹת יְהִי בִּינוֹנוֹת, וְלִכְל
הַפָּחוֹת כִּדִּי שִׁיתָן אֲגוּדָל בְּצַד
עֲקֵב. וְלֹא יִפְסַע פְּסִיעוֹת גִּסּוֹת וְלֹא
יִפְסַע יוֹתֵר מִג' פְּסִיעוֹת. פּוֹסֵעַ

תִּחְלָה בְּרַגְלֵי שְׂמֹאל וְאַחַר כֵּךְ בְּרַגְלֵי
 יְמִין, וְשׁוֹב פּוֹסֵעַ בְּרַגְלֵי שְׂמֹאל.
 וְעוֹדֶהוּ בְּכִרְיָעָה, הוֹפֵךְ פָּנָיו
 לְשְׂמֹאלוֹ, שֶׁהוּא שָׁמִין יְמִין הַשְּׂכִינָה
 שֶׁהִיא כְּנֶגְדּוֹ בַּשָּׁעָת הַתְּפִלָּה,
 וּבִצָּאתוֹ מִן הַתְּפִלָּה אֹמֵר עוֹשֶׂה
 שְׁלוֹם בְּמִרוֹמָיו וְהוֹפֵךְ פָּנָיו לְיְמִינוֹ
 שֶׁהוּא שְׂמֹאל הַשְּׂכִינָה. וְאֹמֵר הוּא
 יַעֲשֶׂה שְׁלוֹם עָלֵינוּ, וְאַחַר כֵּךְ
 מִשְׁתַּחֲוֶה לְפָנָיו וְאֹמֵר וְעַל כָּל
 יִשְׂרָאֵל וְאָמְרוּ אָמֵן. אַחַר כֵּךְ זוֹקֵף
 וְאֹמֵר יְהִי רָצוֹן וְכוּ' שִׁבְכָה בֵּית

הַמִּקְדָּשׁ וְכוּ' כִּי הַתְּפִלָּה הִיא
בַּמָּקוֹם הָעֲבוּדָה. וְלָכֵן אָנוּ
מֵתְפַלְּלִים עַל בְּנֵי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ
שֶׁנֹּכַח לַעֲשׂוֹת אֶת הָעֲבוּדָה מִמָּשׁ
בַּמִּהְרָה בְּיָמֵינוּ. וְהַטַּעַם שֶׁפּוֹסְעִין
תְּחִלָּה בְּרֶגֶל שְׂמָאל, לְפִי שְׂדֵרָה
הַלְיכוֹת הָאָדָם הוּא לַעֲקוֹר רֶגֶל יָמִין
תְּחִלָּה, וְלָכֵן עוֹקֵר כֶּאֱזַן שְׂמָאל
תְּחִלָּה, לְהִירָאוֹת כְּאִלּוּ כֶּבֶד עָלָיו
לְפָטֵר מִלִּפְנֵי הַמָּקוֹם בָּרוּךְ הוּא.
וְלָכֵן אֹפֵר רֶגֶל עוֹקֵר תְּחִלָּה שְׂמָאלוֹ
שֶׁהוּא יָמִין כָּל אָדָם.

סעיף יג'

בַּמָּקוֹם שֶׁכָּלוּ הַפְּסִיעוֹת, יַעֲמֹד
בְּרֹגְלָיִם מְכוֹנּוֹת כָּמוֹ בַּתְּפִלָּה, וְלֹא
יִחָזֵר פָּנָיו לַמַּעְרָב, וְלֹא יִחָזֵר
לַמָּקוֹמוֹ עַד שֶׁיִּגְיַע הַשְּׁלִיחַ צְבוּר
לְקַדְשָׁהּ. וְכֵן בְּשִׁמְת־פֶּלֶל בִּיחִידוֹת
יַעֲמֹד כְּשֶׁעוֹר זֶה, וְאִם הַמָּקוֹם צָר
וְדָחוּק וְכֵן כְּשֶׁאֲזַמְּרִים פְּיוֹטִים,
חֹזֵר בְּשִׁמְת־חֵיל הַשְּׁלִיחַ צְבוּר
הַתְּפִלָּה. (קכ"ג).

סעיף יד'

בַּתְּפִלָּת שְׁמִנָּה עֶשְׂרֵה, לֹא יִרְמֹז

בְּעֵינָיו, וְלֹא יִקְרֵץ בְּשַׁפְּתָיו, וְלֹא
 יִרְאֶה בְּאֶצְבָּעוֹתָיו וְאֵינוֹ פּוֹסֵק
 אֶפְלוֹ לְקַדִּישׁ וְקֹדֶשָׁה וּבִרְכוּ, אֲלֵא
 יִשְׁתַּק וַיִּכְוֶן לְמַה שְּׂאוֹמְרִים הַשְּׁלִיחַ
 צָבוּר וְהַצָּבוּר וַיַּחֲשֹׁב לוֹ כְּעוֹנָה
 לְעֵנֶיךָ זֶה שְׂיוֹצֵא, וּמִכָּל מְקוֹם לֹא
 נֶחֱשֵׁב לְהַפְסֵק. אֲבָל בְּתַפִּלַּת אֱלֹהֵי
 נִצֵּר מִתָּר לְהַפְסִיק לְדַבָּרִים
 שְׂמַמְסִיקִין בְּאֶמְצַע פֶּה וְשֵׁל
 בִּרְכוּת קְרִיאַת שְׁמַע וְקְרִיאַת
 שְׁמַע. לְעֵיל סִימָן ט"ז. וּמִכָּל מְקוֹם,
 אִם אֶפְשָׁר לוֹ יֹאמַר תְּחִלָּה יְהִי

לְרִצּוֹן וְגו', וְאַם אֶפְשָׁר עוֹד יִפְסַע
גַּם כֵּן ג' פְּסִיעוֹת. (ק"ד כק"ב)

סעיף טו'

וַיֵּשׁ נֹחֲהֲגִין לוֹמַר מִיָּד לְאַחַר
הַמְּבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּשִׁלּוֹם,
אֶת הַפָּסוּק יִהְיֶה לְרִצּוֹן וְגו'
וְאוֹמְרִים אֱלֹהֵי נֹצַר וּפְעַם שְׁנִית
יִהְיֶה לְרִצּוֹן וְגו' וְכֵן נֶכּוֹן לַעֲשׂוֹת.
וְנִרְאֶה לִי דְבַעֲנִין זֶה מִתְּרִין
לְהַפְסִיק בְּתַפִּלַּת אֱלֹהֵי נֹצַר לַעֲנִת
כָּל אָמֵן. יֵשׁ אוֹמְרִים דְּקוֹדֵם
שֶׁאוֹמַר אֶת הַפָּסוּק יִהְיֶה לְרִצּוֹן

טוֹב לֹאמַר פָּסוּק אֶחָד מִן הַתּוֹרָה
אוֹ מִנְּבִיאִים אוֹ מִכְּתוּבִים,
הַמַּתְחִיל בְּאוֹת כְּהַתְחִלַּת שְׁמוֹ
וּמְסִיִּם בְּאוֹת כְּמוֹ סִיּוֹם שְׁמוֹ (אליהו
רבא בשם כ"י) וְנִרְאֶה לִי דִּהְיוּמָר
יְהִי לְרִצּוֹן שְׁנֵי פְעָמִים, לֹא יֵאמְרוּ
אַלָּא קוֹדֵם יְהִי לְרִצּוֹן הַשְּׁנִי. (סימן
קכ"ב).

סעיף טז'

כָּבֵר נִתְּבֵאֵר בְּסִימָן יב' סְעִיף ג'
דָּאֵם מִרְגִּישׁ בְּעֶצְמוֹ אֲפִלּוּ קִצַּת
הַרְגָּשָׁה לְצָרְכֵּי אִסּוּר לֹא לְהַתְפַּלֵּל

עַד שִׁינָקָה אֶת עֲצָמוֹ. וּמִכָּל שִׁכּוֹן
 לְתַפִּלַּת שְׁמִנָּה עֶשְׂרֵה, שְׂאֵסוּר לוֹ
 לְעַמּוֹד לְהִתְפַּלֵּל בְּשִׁחוּא מִרְגִּישׁ
 קָצֵת לְצָרְכּוֹ, עַד שִׁינָקָה אֶת
 עֲצָמוֹ. וְאוּלָם אִם מִתְחִלָּה לֹא
 הִרְגִּישׁ כָּלל וְאַחֵר כֶּךָ בְּאַמְצֵעַ
 תַּפִּלַּת שְׁמִנָּה עֶשְׂרֵה הִרְגִּישׁ, שִׁחוּא
 צָרִיךְ לְצָרְכּוֹ, בֵּין לְגִדּוּלִים בֵּין
 לְקַטְנִים יַעֲצֹר אֶת עֲצָמוֹ עַד
 שִׁינָקָה הַשְׁמִנָּה עֶשְׂרֵה וְלֹא יִפְסִיק
 אֲפֹלוּ אִם הִתְרַגְּשָׁה הִיא גִדּוּלָה,
 מִכָּל מָקוֹם, יַעֲצֹר אֶת עֲצָמוֹ כָּל

זמן שיכול, ולא יפסיק לצאת
באמצע שמנה עשרה עד לאחר
ששים המברך את עמו ישראל
בשלוש. (צ"ב).

סעיף יז

הרגיש שיצא ממנו רוח מלמטה,
ואי אפשר לו לעצור, אם מתפלל
בביתו, הולך לאחוריו ד' אמות או
לצדדין ומוציא הרוח וממתין עד
שיכלה הריח, וחוזר למקומו
ואומר: רבון העולמים יצרתנו
נקבים נקבים חלולים חלולים גלוי

וַיִּדְוַע לְפָנָיו חֲרָפָתוֹ וְכִלְמָתוֹ,
 חֲרָפָה וְכִלְמָה בְּחַיָּינו, רַמָּה וְתוֹלְעָה
 בְּמוֹתָנוּ, וְגוֹמֵר תְּפִלָּתוֹ. וְאִם יֵצֵא
 מִמֶּנּוּ הָרוּחַ בְּמִקוֹמוֹ לְאַנְסוֹ, וְכֵן
 אִם יִתְפַּלֵּל בַּצָּבוֹר שְׂיִתְבַּיֵּשׁ אִם
 יִתְרַחֵק לְאַחֲרָיו אֵינוֹ צָרִיךְ
 לְהִרְחִיק אֶת עַצְמוֹ, וְגַם לֹא יֹאמַר
 הָרַבּוֹן, אֶלָּא יִמְתִּין עַד שְׂיִכָּלָה
 הָרִיחַ וְגוֹמֵר תְּפִלָּתוֹ (סימן ק"ג)

סעיף יח'

אֲסוּר לִישֹׁב בְּתוֹךְ ד' אַמּוֹת שֶׁל
 הַמִּתְפַּלֵּל תְּפִלָּת שְׁמִנָּה עֶשְׂרֵה, בֵּין

מִלְפָּנָיו בֵּין לְאַחֲרָיו בֵּין מִן
הַצַּדִּדִּין. וְאִם הָיָה יוֹשֵׁב עוֹסֵק גַּם כֵּן
בְּמֵה דְשִׁיךְ לְסֹדֶר הַתְּפִלָּה מֵתָר.
וְיֵשׁ מִקְלִין, דְּאֶפְלוּ אֵינֹו עוֹסֵק
בְּעֵנֵינִי תְּפִלָּה, אֵלֶּא שֶׁלֹּא מֵד תוֹרָה
בְּפִיו אֵינֹו צָרִיךְ לְהַתְרַחֵק. וְהִירָא
דְּבֵר ה' לֹא יֵשֵׁב לְפָנֵי הַמִּתְפַּלֵּל
תְּפִלָּת שְׂמוֹנָה עָשָׂרָה כְּמֵלֶא עֵינָיו,
אֶפְלוּ אֹמֵר קְרִיאַת שְׁמַע. אֲבָל
לְאַחֲרָיו וְלַצַּדִּדִּין אֵין לְהַקְפִּיד.
וְלַעֲמֹד מֵתָר בְּכָל עֵנִין אֶפְלוּ
לְפָנָיו.

סעיף יט'

אם זה היושב הוא אדם חלוש אין
למחות בו.

סעיף כ'

אם זה היושב יושב קודם ואחר כך
בא זה ועמד להתפלל מצדו או
מלפניו שנמצא זה היושב לאחריו
אין צריך לעמד, כיון שזה בא
בגבולו. אבל עמד להתפלל
לאחריו שנמצא היושב לפניו יש
לו לזהר ולעמד. וכל זה כשמתפלל
בביתו. אבל אם מתפלל בבית

הַמִּיּוֹחַד לְמַנִּין קְבוּעֵי וּמַכּוּל שֶׁכֵּן
בְּבֵית הַכְּנֶסֶת הַמִּיּוֹחַד לְכָל אֶחָד
לְהַתְפַּלֵּל שָׁם, אֲפִלּוּ יֹשֵׁב הוּא קֹדֶם
צָרִיךְ לַעֲמֹד, כִּיּוֹן שֶׁהַמָּקוֹם מִיּוֹחַד
לְהַתְפַּלֵּחַ לְכָל אִישׁ.

סעיף כא'

אִם־וָר לַעֲבֹר בְּתוֹךְ ד' אַמּוֹת לְפָנֵי
הַמַּתְפַּלֵּל תְּפִלַּת שְׁמוֹנָה עָשָׂרָה.
וְלִכּוֹן אִם אֶחָד הַתְּפִלָּה וְגַמֵּר
תְּפִלָּתוֹ, וְאֶחָד עוֹמֵד לְאַחֲרָיו
וּמַתְפַּלֵּל וְעֲדִין לֹא גָמַר, אֵל יִפְסִיעַ
זֶה שֶׁלְּפָנָיו אֶת הַפְּסִיעוֹת, שֶׁנִּמְצָא

בְּעוֹבֵר לִפְנֵי הַמִּתְפַּלֵּל. וְלַעֲבֹר מִן
הַצַּדִּיק וּמִכָּל שֹׁכֵן לְאַחֲרָיו מִתָּר.
(ק"ב).

סעיף כב'

שֹׁכֵר אִם אֵינוֹ יָכוֹל לְדַבֵּר לִפְנֵי
אָדָם גָּדוֹל וְנִכְבָּד אָסוּר לְהִתְפַּלֵּל.
וְאִם עָבַר וְהִתְפַּלֵּל תְּבַלְתּוּ תוֹעֵבָה,
וְצָרִיד לְחַזֵּר וְלְהִתְפַּלֵּל בְּשִׁסּוּר יֵינוּ
מֵעַלְיוֹ, וְאִם עָבַר זְמַן תְּבַלְתּוּ,
מִשְׁלִים אוֹתָהּ בַּתְּבַלְתּוּ שְׁלֹאֲחֶיהָ
בְּדִין שׁוֹגֵג וְאֵנָם לְקַמֵּן סִימָן כ"א.
(צ"ט). (דִּין תְּפִילָּה בְּאִשָּׁה גְּדוּהָ, עֵין

לְקַמֵּן סוּף סִימָן קנ"ג).

סימן יט – דיני משיב הרוח, טל ומטר, יעלה ויבא ועננו

סעיף א'

בַּחֲרָף אוֹמְרִים מִשִּׁיב הָרוּחַ וּמִזֶּרֶד
הַגָּשֶׁם. וּמִתְחִילִין בְּמוֹסָף שֶׁל
שְׁמִינִי עֲצָרָת, וְהַשֶּׁמֶשׁ מִכְרִיז
מִקּוֹדֶם מִשִּׁיב הָרוּחַ וּמִזֶּרֶד הַגָּשֶׁם.
וְאֵם לֹא הִכְרִיז אֵין אוֹמְרִים אוֹתוֹ
אִז בְּתַפְלַת הַמוֹסָף שֶׁבִּלְחָשׁ. וְחוֹלָה
שְׁמִת־פֶּלֶל בִּיחִידוֹת בְּבֵיתוֹ, וְכֵן
בְּנֵי הַכִּפָּרִים שֶׁאֵין לָהֶם מִנִּין,

יִמְתִּינֻּ בְּתַפְלַת מוֹסָף עַד הַשָּׁעָה
 שְׁבֹד־אֵי הַתַּפְלָלוֹ בַּעֲיֵרוֹת מוֹסָף,
 וְאִזּוֹ יִתְפַּלְלוּ גַם הַמָּה מוֹסָף
 וַיֹּאמְרוּהוּ. וְאֹמְרִים אֹתוֹ עַד
 מוֹסָף יוֹם א' שֶׁל פֶּסַח, דִּהְיִינוּ
 שֶׁהַצְבֹּר גַּם הַשְּׁלִיחַ צָבֹר אֹמְרִים
 אֹתוֹ עוֹד בְּתַפְלַת הַלַּחֲשׁ. וּבַחֲזֶרֶת
 תַּפְלַת הַשְּׁלִיחַ צָבֹר פּוֹסֵק
 מְלֹאמְרוֹ. וְשׁוֹב גַּם הַצְבֹּר אֵין
 אֹמְרִים בְּמִנְחָה, כִּיּוֹן שֶׁכָּבֹר
 שָׁמְעוּ מִהַשְּׁלִיחַ צָבֹר שֶׁפֶסֶק
 מְלֹאמְרוֹ. וְכֵי שֶׁמִּתְפַּלֵּל בִּיחִידוֹת,

יְקַדִּים לְהַתְפַּלֵּל אֶז תְּפִלַּת הַמוֹסֵף
 בְּכַדִּי שְׁעַדִּין לֹא פָסַק הַשְּׁלִיחַ צְבוּר
 מִלְּאמְרוֹ בַּעֲיֵרוֹת כִּי מִי שֶׁהוּא
 מִתְפַּלֵּל לְאַחַר שֶׁכָּבַר פָּסַק הַשְּׁלִיחַ
 צְבוּר לְאמְרוֹ בְּמוֹסֵף, אֵינוֹ אוֹמְרוֹ
 עוֹד. יֵשׁ מְקוֹמוֹת שְׁאוֹמְרִים בְּקִיץ
 מִנְּשִׁיב הָרוּחַ וּמִזְרִיד הַטָּל, וַיְכַרִּיז
 בֶּן הַשֹּׁמֵשׁ קוֹדֵם מוֹסֵף יוֹם רֵאשׁוֹן
 שֶׁל פֶּסַח, וְאֵז מִתְחִילִין לֵאמֹר בֶּן
 גָּם בְּלַחֲשׁ בְּמוֹסֵף וּבִסְקִין מִלְּאמְרוֹ
 מִזְרִיד הַגֶּשֶׁם.

טַעַה וְלֹא אָמַר מְשִׁיב הַרוּחַ
וּמִזְרִיד הַגֶּשֶׁם, אִם נִזְכָּר קוֹדֶם
שֶׁאָמַר הַבְּרָכָה מְחִיָּה הַמֵּתִים אוֹמַר
בַּמָּקוֹם שֶׁנִּזְכָּר רַק שֶׁלֹּא יִהְיֶה
בְּאַמְצַע עֲנִין, כְּגוֹן אִם נִזְכָּר לְאַחַר
שֶׁאָמַר וּמִקְּיָם אֲמוֹנָתוֹ, אוֹמַר גַּם
כֵּן לִישֵׁנִי עָפָר, וְאוֹמַר מְשִׁיב הַרוּחַ
וְכוֹ' מִי כְמוֹד וְכוֹ' וְאִם רוֹצֶה יְכוּל
לֵאמֹר לְגַמְרִי מְשִׁיב הַרוּחַ וּמִזְרִיד
הַגֶּשֶׁם מְכַלְכֵּל חַיִּים וְכוֹ', אֲבָל אִם
לֹא נִזְכָּר עַד לְאַחַר שְׁפִיָּם הַבְּרָכָה
מְחִיָּה הַמֵּתִים צָרִיד לַחֲזוֹר לְרֹאשׁ

תַּפְלָה שְׂמִנָּה עֲשֶׂיהָ (וְלֹא סָגִי
שִׁיתְחִיל אֶתָּה גְבוֹר כִּי ג' בְּרָכוֹת
הָרֵאשׁוֹנוֹת כְּחֶדָּא חֲשִׁיבִי לְעֲנִין זֶה, שְׂאֵם
סִיִּם הַבְּרָכָה שֶׁלֹּא כַהֲגֵן צָרִיךְ לַחֲזֹר
לְרֹאשׁ הַתַּפְלָה) (סימן קי"ד) טָעָה
בְּמַעְרִיב שֶׁל פֶּסַח אִם בְּשַׁחֲרִית אִם
בְּמוֹסָף וְלֹא אֶמְרוּ, אֵין צָרִיךְ
לַחֲזֹר.

סעיף ג'

יֵשׁ מְקוֹמוֹת, שְׂאוּמָרִים בְּמִין
מִשִּׁיב הָרוּחַ וּמִזְרִיד הַטָּל. אִם טָעָה
וְאָמַר כֵּן גַּם בַּחֲרָף, אִם לֹא נִזְכָּר

עַד לְאַחַר שְׁאָמַר בָּרוּךְ אַתָּה ה',
אוֹמַר הַבְּרָכָה מְחַיֶּה הַמֵּתִים, וְאֵין
צָרִיד לְחֹזֵר בְּשִׁבְלֵי הַזְכָּרָת גִּשְׁשׁ,
כִּיּוֹן שֶׁכָּבַר זָכַר טַל. וְאֵךְ אִם נִזְכָּר
מִקּוֹדֶם שְׁאָמַר אֶת הַשֵּׁם אוֹמַר
בְּמִקּוֹם דִּם לְקֹא עֲנִינָא מוֹרִיד
הַגֶּשֶׁם.

סעיף ד'

אִם טַעָה בְּקִיץ וְאָמַר מְשִׁיב הַרוּחַ
וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם, אִם נִזְכָּר קוֹדֶם
שְׁאָמַר הַבְּרָכָה מְחַיֶּה הַמֵּתִים, חֹזֵר
וּמַתְחִיל אֶתָּה גְּבוּר וְכו' (וְאֵין זֹאת

מִדִּין חֲזָרָה, אֵלָא כְּדִי שְׁתֵּהּא הִבְרָכָה
 נִכְרַת שְׁאִינוּ אוֹמַר בָּהּ מַשִּׁיב הָרוּחַ
 וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם). אֲבָל אִם לֹא נִזְכָּר עַד
 לְאַחַר שְׁסִים מַחֲיָה הַמֵּתִים חֲזָרָה
 לְרֹאשׁ הַתְּכֵלָה. אִם לֹא אָמַר רַק
 מַשִּׁיב הָרוּחַ וְלֹא אָמַר מוֹרִיד
 הַגֶּשֶׁם, אִינוּ מַזִּיק כָּלֵל וְאוֹמַר
 מְכַלְכֵּל חַיִּים וְכוּ'. אִם טָעָה
 בְּמַעְרִיב אוֹ בְּשַׁחֲרִית שֶׁל שְׁמִינִי
 עֲצָרַת וְאַמְרוּ, אֵין צָרִיד לְחֲזֹר
 לְרֹאשׁ (ק"ד).

מִתְחִילִין לֹאמַר טַל וּמָטָר, בְּתַפִּלַּת
עַרְבִית שֶׁל יוֹם שְׁשִׁים לְאַחַר
תְּקוּפַת תְּשִׁירִי וְהוּא בְּיוֹם ד' אָז
בְּיוֹם ה' לְחֹדֶשׁ דְּעֶצְעֵמָבֶער,
וְאוֹמְרִים עַד פֶּסַח.

סעיף ו'

אִם טָעָה וְלֹא אָמַר טַל וּמָטָר, אִם
נִזְכַּר קוֹדֶם שְׁשִׁים הַבְּרָכָה מְבִרֵךְ
הַשָּׁנִים, אוֹמֵר שֵׁם וְתֵן טַל וּמָטָר
לְבְרָכָה עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה וְשִׁבְעֵנוּ
וְכוּ' וְחוֹתֵם בָּרָאיוֹ. וְאִם לֹא נִזְכַּר
עַד לְאַחַר שְׁחָתָם הַבְּרָכָה מִתְפַּלֵּל

לְהִלָּן. וּבִתְוֹךְ בְּרַכַּת שְׁמַע קוֹלָנוּ
 אַחֲרֵי רִיקָם אֵל תְּשִׁיבֵנוּ, אֹמֵר וְתֵן
 טַל וּמָטָר לְבָרָכָה כִּי אֶתָּה שׁוֹמֵעַ
 וְכוּ' וְאַבְלֹו אִם לֹא נִזְכֹּר אָז רַק
 אַחֲרֵי שֶׁאָמַר בְּרוּךְ אַתָּה, כָּל שְׁלֹא
 אָמַר עַדִּין אֶת הַשֵּׁם, יָכוֹל לֵאמֹר
 וְתֵן טַל וּמָטָר לְבָרָכָה כִּי אֶתָּה
 שׁוֹמֵעַ וְכוּ' אֲבָל לֹא נִזְכֹּר עַד
 לְאַחֲרֵי שְׁפִימָה הַבְּרָכָה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה,
 חוֹזֵר וּמַתְחִיל בִּירֵךְ עָלֵינוּ וְכוּ' וְאִם
 לֹא נִזְכֹּר עַד לְאַחֲרֵי שֶׁאָמַר אֶת
 הַפָּסוּק יְהִי לְרַצּוֹן וְגו', חוֹזֵר

לראש התפלה.

סעיף ז'

טעה בקיין ואמר טל ומטר, חוזר
ומתחיל בדרך עלינו, ואם לא נזכר
עד לאחר שאמר את הפסוק יהיו
לרצון, חוזר לראש התפלה. (קי"ז)

סעיף ח'

אם נסתפק לו אם אמר משיב
הרוח או לא אמר, אם הוא לאחר
לי יום שפבר התפלל תשעים
פעמים בראוי, חזקתו שגם עתה
התפלל בחרגל שלו בראוי. אבל

בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם צָרִיךְ לַחְזוֹר
וְלַהֲתַפֵּל. וְכֵן בְּטַל וּמֶטֶר אִם
מִסְתַּפֵּק לוֹ לְאַחַר שְׁכַבָּר הֲתַפֵּל
תְּשַׁעִים תְּפִלוֹת כָּרְאוֹי מוֹקְמִינָן
אַחֲזִיקֶתִּיהָ שָׁגַם עֲתָה הֲתַפֵּל
כָּרְאוֹי, וְקֹדֶם לָכֵן צָרִיךְ לַחְזוֹר
וְלַהֲתַפֵּל. (קי"ד)

סעיף ט'

טַעַה בְּמַעְרִיב לַיִל רֹאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח,
וְהֲתַפֵּל תְּפִלַּת שְׁמֹנָה עָשָׂרָה שֶׁל
חֵל, וְנִזְכָּר לְאַחַר שְׁחַתְחִיל בִּירָךְ
עָלֵינוּ שֶׁהָדִין הוּא שְׁצָרִיךְ לְסַיֵּם כָּל

אוֹתָהּ בְּרָכָה (כְּמוֹ שֶׁאֶכְתֹּב לְקַמֵּן סִימָן
ע"ו) אֵינּוּ אוֹמֵר טַל וּמָטָר כִּיּוֹן
שֶׁגַם הַצְבּוֹר אֵינָם אוֹמְרִים, וְאִם
חָלָה הַשֵּׂאֱלָה (הוּא יוֹם הַתְּחִלָּה לְשֵׂאֱלָה
טַל וּמָטָר) בְּיוֹם שַׁבָּת, וְטָעָה
וְהַתְּפִלָּה שֶׁל חֵל וְהַתְּחִיל בִּרְדִּי
עֲלֵינוּ, גַּם כֵּן אֵינּוּ אוֹמֵר טַל
וּמָטָר, כִּיּוֹן שֶׁהַצְבּוֹר עֲדִין לֹא
הַתְּחִילוּ, וְהַיְחִיד נִגְרָר אַחֵר
הַצְבּוֹר. (קי"ז)

סעיף י'

שֶׁכַּח יַעֲלֶה וְיִבֹּא בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ

בְּשַׁחֲרִית אֹו בְּמִנְחָה, וּבַחֹל
הַמּוֹעֵד, בֵּין בְּשַׁחֲרִית בֵּין בְּמִנְחָה
בֵּין בְּמַעֲרִיב, אִם נִזְכָּר קוֹדֶם
שֶׁאָמַר יְהִי לְרָצוֹן, חוּזַר וּמִתְחִיל
רֵצָה, וְאַפְלוּ אִם נִזְכָּר קוֹדֶם
שֶׁהִתְחִיל מוֹדִים, כִּיּוֹן שְׁסִים בְּרַכּוֹת
הַמַּחֲזִיר שְׂכִינָתוֹ לְרָצוֹן, צָרִיךְ
לְהִתְחִיל רֵצָה (כְּמוֹ שְׂכַתְבְּתִי בְּמִשְׁיב
הָרוּחַ) אֲךְ אִם נִזְכָּר קוֹדֶם בְּרַכּוֹת
הַמַּחֲזִיר שְׂכִינָתוֹ לְרָצוֹן, אִם מְרוֹ שֵׁם
וּמִסִּים וְתַחֲזִינָה עֵינֵינוּ וְכוּ', וְאִם
לֹא נִזְכָּר עַד לְאַחַר יְהִי לְרָצוֹן

וְגו', חוֹזֵר לְרֹאשׁ הַתְּפִלָּה. וּבְרֹאשׁ
חֹדֶשׁ שָׁכַח יַעֲלֶה וַיָּבֹא בַּמַּעֲרִיב,
בֵּין שְׂרֹאשׁ חֹדֶשׁ הוּא ב' יָמִים, בֵּין
שְׂאִינוּ אֶלָּא יוֹם א', כִּיּוֹן שְׂאָמַר
בָּרוּךְ אַתָּה ה' וְהִזְכִּיר אֶת הַשֵּׁם,
שׁוֹב אֵינוּ חוֹזֵר, אֶלָּא מִסִּים
הַמַּחֲזִיר שְׂכִינָתוֹ לְצִיּוֹן וְגו' מַר
תְּפִלָּתוֹ. וְהַטַּעַם בְּזֶה מִפְּנֵי שֶׁלֹּא
הָיוּ מִקֵּדָשִׁין אֶת הַחֹדֶשׁ בְּלִילָה.
(תכ"ב ת"צ)

סעיף יא'

שָׁכַח בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ אִם בְּחֹל הַמוֹעֵד

יַעֲלֶה וַיָּבֹא בַשַּׁחֲרִית, אַף עַל פִּי
שֶׁלֹא נִזְכָּר עַד לְאַחַר שְׁהַתְּפִלָּה
מִדֹּסָף, (שְׁכָבָר זָכָר שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ וְשֶׁל
חַל הַמִּוֵּעַד) מִכָּל מָקוֹם, צָרִיךְ לַחְזוֹר
וּלְהַתְּפִלָּה שַׁחֲרִית, וְאִם עָבַר זְמַנָּה
יִשְׁלִימָנָה בַתְּפִלַּת הַמִּנְחָה. (עֵין
שַׁעֲרֵי תְשׁוּבָה סִימָן ק"ח סק"י"ב)
כִּדְלִקְמָן כ"א סְעִיף ד'. לְקָמָן סִימָן
כ' סְעִיף י'.

סעיף יב'

בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא צָרִיךְ לַחְזוֹר
וּלְהַתְּפִלָּה, צָרִיךְ לְהַמְתִּין כִּדֵּי הַלֹּוֹךְ

ד' אמות.

סעיף יג'

שְׁלִיחַ צְבֹר שְׁטָעָה בְּתַפְלַת הַלַּחֲשׁ,
 אֵינּוּ חֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל שֵׁנִית מִפְּנֵי
 טֵרַח הַצְבֹר, אֶלָּא סוֹמֵךְ עַל
 הַתְּפִלָּה שִׁיתְפַּלֵּל בְּקוֹל רָם, (וְלִכֵּן
 לְאַחַר חֲזֵרַת הַתְּפִלָּה יֹאמַר אֱלֹהֵי נִצּוֹר וְכוּ'
 וַיִּפְסִיעַ ג' פְּסִיעוֹת) אֲךָ אִם טָעָה בַּג'
 בְּרִכּוֹת רֵאשׁוֹנוֹת וְנִזְכָּר קוֹדֵם
 שֶׁהַשְּׁלִיחַ תְּפִלָּתוֹ, בְּעֵנִין שֶׁלֹּא יִהְיֶה
 בַּחֲזָרָתוֹ טֵרַח הַצְבֹר, יִחְזֹר (קכ"ג
 קכ"ו).

סעיף יד'

בְּיוֹם הַתַּעֲנִית בֵּין בְּתַעֲנִית צָבוּר
 בֵּין בְּתַעֲנִית יָחִיד, אוֹמְרִים
 בְּתַפִּלַּת הַמִּנְחָה בְּבִרְכַּת שְׁמַע
 קוֹלָנוּ, עֲנֵנוּ, וְכַשְּׁמַנְיַע לְבָבְךָ עַת
 צָרָה וְצוּקָה יְסִיִּם כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ
 וְכו'. וְאִם שָׂכַח מִלּוֹמַר עֲנֵנוּ, אִם
 לֹא נִזְכָּר עַד לְאַחַר שְׁאָמַר אֶת
 הַשֵּׁם מִבְּרַכַּת שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה, אֵינוֹ
 חוֹזֵר וְאוֹמְרוֹ, אֵלֶּא לְאַחַר שְׁאָמַר
 כָּל הַתְּפִלָּה, לְאַחַר אֱלֹהֵי נֶצַח קוֹדֶם
 שִׁיעָקֹר רַגְלָיו, אוֹמְרוֹ עַד בְּכָל עַת

צָרָה וְצוּקָה וּמַסִּים יִהְיוּ לְרָצוֹן
וְכוֹ', וְאִם לֹא נִזְכָּר עַד לְאַחֵר
שֶׁעָקַר רַגְלָיו, אֵינּוּ אוֹמְרוֹ עוֹד כָּלֵל
(תקס"ה).

סימן כ - דין חזרת תפלת השליח
צבור.

סעיף א'

כְּשֶׁפּוֹסַע הַשְּׁלִיחַ צָבּוּר מִתְפַּלֵּה
שֶׁבִּלְחַשׁ, עוֹמֵד בְּמָקוֹמוֹ כְּשֶׁעוֹר
הַלֹּךְ ד' אַמּוֹת וְחוּזֵר לְמָקוֹמוֹ
וְאוֹמֵר בְּלַחֲשׁ ה' שִׁפְתַּי תִּפְתַּח וְגו',
וּמִתְחִיל בְּקוֹל בָּרוּךְ אַתָּה וְכוֹ' וְכָל
אַחֵר יִזְהַר לַעֲשׂוֹתָק אֵז וְלִשְׁמַע הַיָּטֵב,

וְלִכְבוֹן לְמַה שֶּׁהוּא אוֹמֵר, וְלוֹמַר
 בְּרוּךְ הוּא, וּבְרוּךְ שְׁמוֹ וְאָמֵן עַל
 כָּל בְּרָכָה כָּרְאֵוּ. וְאַפְלוּ לְלַמֵּד
 אֶסוּר בְּשַׁעֲהַ שֶׁהַשְּׁלִיחַ צָבּוּר חוֹזֵר
 חֶתְפָּלָה, וְאֵין צָרִיד לֹאמַר שֶׁצָּרִיכִין
 לְזַהֵר מִשִּׁיחָה בְּטָלָה. וּמִי שֶׁנִּקַּל לוֹ,
 יֵשׁ לוֹ לַעֲמֹד כָּמוֹ שֶׁהוּא בְּעֶצְמוֹ
 מִתְפַּלֵּל שְׂמִנָּה עֲשִׂיָּרָה אוֹ בְּעֵינֵיהֶם
 עֲצוּמוֹת, אוֹ לְרֹאשׁוֹת תוֹךְ הַסְּדוּר
 מַה שֶּׁאָמַר הַשְּׁלִיחַ צָבּוּר (ק"א
 קכ"ג קכ"ד). קִצָּצַת נוֹחֲגִין שֶׁלְאַחַר
 קִדְּשָׁה חוֹלְצִין תְּפִלִּין שֶׁל רֵש"י

וּמִנִּיחִין תְּפִלִּין דְּרַבֵּנּוּ תַּם. וְעוֹשִׂין
שְׁלֹא כַּדִּין. (עֵין פְּרִי מַגְדִּים סִימָן ל"ד
מִשְׁבָּצוֹת סְעִיף קטן ב.)

סעיף ב'

בַּחֲזֶרֶת תְּפִלַּת הַשְּׁלִיחַ צָבּוּר, כִּיּוֹן
שֶׁהַשְּׁלִיחַ צָבּוּר כְּבָר הִתְפַּלֵּל בְּפָנָי
עֲצָמוֹ בְּלַחֲשׁ, וְאֵינּוּ חוֹזֵר אֶת
הַתְּפִלָּה רַק בְּשֶׁבִיל הַשּׁוֹמְעִים, לְכַן
צָרִיכִין שִׁיחִיו דּוֹקָא תַּשְׁעָה
שׁוֹמְעִין וְעוֹנִין, שְׁלֹא תִהְיֶינָה
בְּרִכוֹתָיו לְבִטּוּלָה (וְלֹא דַּמִּי לְמָה
שֶׁכָּתוּב בְּסִימָן ט"ו סְעִיף ז'). וְלְכַן

בְּשֵׁשׁ מִנִּין מְצַמְצֵם, צְרִיכִין
 לְהַשְׁגִּיחַ שְׁלֹא יִתְחִיל הַשְּׁלִיחַ צְבוּר
 חֲזֶרֶת הַתְּפִלָּה עַד שִׁנְאָמְרוּ כֻּלָּן
 תְּפִלּוֹתֵיהֶן שִׁיבְכֻלּוֹ לְעֲנוּת. (קכ"ד)

סעיף ג'

הַשְּׁלִיחַ צְבוּר צָרִיךְ לְזַהֵר, בְּשִׁחּוּא
 מִסִּים בְּרָכָה אַחַת, שְׁלֹא לְהִתְחִיל
 בְּרָכָה שְׁנִיָּה, עַד לְאַחַר שִׁנְאָמְרוּ רַב
 הַצְּבוּר אָמֵן. וְאִם הִתְחִיל תִּכְף
 בְּרָכָה אַחֲרָת, כְּגוֹן, שְׁסִים מִגֵּן
 אֲבָרָהֶם וְהִתְחִיל מִיָּד אֶתָּה גְּבוּר,
 אֲזִי כִּיּוֹן שִׁהִתְחִיל לוֹמַר, אֶתָּה

גבור, שוב אין אומרים אמן,
וענש בטול אמן, אז הוא עליו.

סעיף ד'

בקרשה, יזהר כל אחד לבון רגליו,
שיהיו שתיהן ביחד, כאלו היו רגל
אחת (כמו שכתוב ורגליהם רגל ישרה)
וכשאומרים קדוש, קדוש, קדוש,
וכן ברוך וימלך, מרים גופו
ועקבו למעלה. ונוהגין לשא
העינים למרום, וטוב שתהיינה
סגורות (קכ"ה).

סעיף ה'

בְּשִׁמְנֵי הַשְּׁלִיחַ צְבוּר לְמוֹדִים,
 מִשְׁתַּחֲוִים כָּל הַקָּהָל וְאוֹמְרִים
 מוֹדִים וְרַבָּנִי כֵּלָּו בְּהַשְׁתַּחֲוִיָּה,
 וְאֵי שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּתַפִּלַּת שְׁמִנָּה
 עֲשֶׂיָה וְשׁוֹמֵעַ שֶׁהַשְּׁלִיחַ צְבוּר
 הִגִּיעַ לְמוֹדִים, אִם הוּא עוֹמֵד
 בְּאַמְצַע בְּרָכָה, מִשְׁתַּחֲוִה גַם כֵּן.
 אֲבָל אִם עוֹמֵד בְּתַחֲלֵית בְּרָכָה, אִם
 בְּסוֹף בְּרָכָה, לֹא יִשְׁתַּחֲוֶה. מִשּׁוּם
 דְּאִסּוּר לְהוֹסִיף הַשְׁתַּחֲוִיּוֹת,
 בְּתַחֲלֵית בְּרָכָה אִם בְּסוֹף בְּרָכָה, עַל
 אוֹתָן שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרָנָם

לְבָרְכָהּ, כְּדִלְעִיל סִימָן י"ח סְעִיף
י"א (ק"ט קכ"ז).

סעיף ו'

קוֹדֶם שְׁאוֹמֵר הַשְּׁלִיחַ צְבוּר שִׁים
שְׁלוֹם, אוֹמֵר אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי
אֲבוֹתֵינוּ. בְּרַכְנוּ וְכו', וְכִשְׁאוֹמֵר
"וְשִׁמְרֶךָ" אוֹמְרִים הַקָּהֵל כֵּן יְהִי
רָצוֹן וְלֹא יֵאמְרוּ אָמֵן. וְכֵן
כִּשְׁאוֹמֵר וַיַּחֲנֶךָ וְשְׁלוֹם. וְאִין
אוֹמְרִים אוֹתוֹ רַק בְּשַׁחֲרִית
וּבְמוֹסָף, וְלֹא בְּמִנְחָה. רַק בְּתַעֲנִית
צְבוּר, שְׁאוֹמְרִים גַּם בְּמִנְחָה שִׁים

שְׁלוֹם, אֵז אֹמֵר הַשְּׁלִיחַ צְבוּר גַּם
אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. וְאִין
אֹמְרִים אֹתוֹ בְּבֵית אָבִל, וְלֹא
בְּתַשְׁעָה בְּאָב בְּשַׁחֲרִית (קכ"א)
קכ"ז)♦

סעיף ז'

לְאַחַר שֶׁגִּמַּר הַשְּׁלִיחַ צְבוּר
הַתְּפִלָּה, יֹאמַר בְּלַחֲשׁ יְהוָה לְרָצוֹן
וְגו' אָבִל לְפָסַע ג' פְּסִיעוֹת אֵינוֹ
צָרִיךְ שְׂסוּמָה עַל הַפְּסִיעוֹת שֶׁבְּסוֹף
הַקִּנּוּי שֶׁשָּׁלֵם. (קכ"ג)♦

סעיף ח'

בַּת־עֲנִית צָבוּר וַיֵּשׁ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת
 עֲשָׂרָה שָׁמַת עֲנִים וּמִשְׁלִימִים,
 אָמַר הַשְּׁלִיחַ צָבוּר בְּשַׁחֲרִית
 וּבְמִנְחָה עֲנֵנוּ קֹדֶם רְפָאֵנוּ. וְאִם
 טָעָה וְלֹא אֶמְרוּ, אִם נִזְכָּר קוֹדֶם
 שֶׁאָמַר אֵת הַשֵּׁם, מִן הַבְּרָכָה רוֹפֵא
 חוּלִי, חוֹזֵר וְאָמַר עֲנֵנוּ וְרְפָאֵנוּ.
 אֲבָל לֹא נִזְכָּר עַד לְאַחַר שֶׁאָמַר
 אֵת הַשֵּׁם, גּוֹמֵר הַבְּרָכָה רוֹפֵא חוּלִי
 עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, וְאָמַר עֲנֵנוּ בְּתוֹךְ
 בְּרַכַּת שׁוֹמְעַ תְּפִלָּה, וְחוֹתֵם שׁוֹמְעַ
 תְּפִלָּה כְּמוֹ יָחִיד. וְאִם שָׁכַח גַּם

שם, אומר לְאַחַר סיום התפלה
בְּלֹא חתימה.

סעיף ט'

אין אומרים תפלת שמנה עשרה
בְּקוֹל, אלא אם כן יש לְכָל הפחות
ששה אנשים, שהם רב מנין
שהתפילו עתה. אבל אם אין
ששה אנשים שהתפילו עתה, אין
אומרים כָּל השמנה עשרה בְּקוֹל,
אלא אחד אומר עד האל הקדוש
בְּקוֹל, ואומרים קדישה וגומר
תפלתו בְּלִחָשׁ. (ס"ט)

סעיף י'

כָּל מָקוֹם שֶׁהֵיחִיד אֵם טָעָה חוּזֵר
 וּמִתְפַּלֵּל, כִּמּוּ כֵן הַשְּׁלִיחַ צָבּוּר
 בַּחֲזָרָת הַתְּפִלָּה, אֵם טָעָה חוּזֵר
 וּמִתְפַּלֵּל חוּץ מִשְׁחֲרִית שֶׁל רֹאשׁ
 חֹדֶשׁ וְחָל הַמּוֹעֵד. שָׂאֵם שָׂכַח וְלֹא
 אָמַר יַעֲלֶה וְיָבֹא וְלֹא נִזְכָּר עַד
 שֶׁהַשְּׁלִיחַ תְּפִלָּתוֹ, אֵין מִחֲזִירִין
 אוֹתוֹ, כִּי מִשּׁוֹם טֵרַח הַצָּבּוּר,
 סִמְכִינָן עַל מֶה שִׁיזְכִּיר בַּתְּפִלָּת
 הַמּוֹסֵף, אֲבָל אֵם נִזְכָּר קוֹדֵם
 שֶׁהַשְּׁלִיחַ תְּפִלָּתוֹ, חוּזֵר לְרֵצָה וְאֵין

בְּזֶה טֵרַח הַצִּבּוֹר (קכ"ו).

סעיף יא'

חֵיּוֹב עַל הָאָדָם לֹאמַר קִדְּשָׁה עִם
הַצִּבּוֹר, וְגַם אֲמִן שְׁלֹאֲחַר הָאֵל
הַקָּדוֹשׁ, וְשְׁלֹאֲחַר שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה,
הוּא גַם כֵּן חֵיּוֹב כִּמּוֹ קִדְּשָׁה. וְכֵן
הַקִּדְּיָשִׁים שְׁאֹמְרֵי הַשְּׁלִיחַ צִבּוֹר,
חֵיּוֹב הוּא לַעֲנֹת עֲלֵיהֶם. וְכֵן
בְּמוֹדִים הוּא חֵיּוֹב לְשַׁחַת עִם
הַצִּבּוֹר. וְלִכֵּן אִם נִתְּאֲחַר לְבֹא
לְבֵית הַכְּנֶסֶת, בְּאֶפֶן שְׂאִינֹו יָכוֹל
לְהַתְּפִיל עִם הַצִּבּוֹר. וְהוּא מִכָּרַח

לְהַתְּפִלָּה בִּיחִידוֹת, אִם אֵין הַשָּׁעָה
 עוֹבְרָת, צָרִיךְ לְהַשְׁגִּיחַ שֶׁלֹּא יִתְפַּלֵּל
 שְׂמִנָּה עֲשִׂירָה, בַּשָּׁעָה שִׁפְסִיד
 מִלְּעֲנַת אֶחָד מִדְּבָרִים אֵלּוּ אֵלֶּא
 יִמָּתִין עַד שִׁיעֲנָה, וְאַחֵר כִּךְ יִתְפַּלֵּל
 שְׂמִנָּה עֲשִׂירָה. אֲבָל אֵל יִמָּתִין בֵּין
 גֹּאֵל יִשְׂרָאֵל לְתַפִּלַּת שְׂמִנָּה עֲשִׂירָה,
 דְּהֵא צָרִיךְ לְהַסְמִיךְ גֹּאֲלָה לְתַפִּלָּה,
 וְאַסּוּר לְהַפְסִיק בִּינֵיהֶם, אֵלֶּא
 יִמָּתִין קוֹדֵם שִׁירָה חֲדָשָׁה (וע"ש
 סימן ס"ט סעיף ז').

סעיף יב'

יְחִיד הָעוֹמֵד בְּתַפִּלַּת שְׂמִנָּה עֲשִׂירָה,
וּבְשָׁחוּא מְסִים מַחֲיָה הַמֵּתִים,
אוֹמְרִים הַצְּבוֹר קְדֻשָּׁת וּבָא לְצִיּוֹן,
אוֹ קְדֻשָּׁת יוֹצֵר, אֵינּוּ אוֹמֵר עֲמָהֶם
קְדוֹשׁ, לְפִי שְׂאִין הַקְּדוּשׁוֹת שְׁוֹת,
אַבֵּל אֵם הַצְּבוֹר אוֹמְרִים קְדֻשָּׁת
מוֹסֵף, אֵף עַל פִּי שָׁחוּא מִתַּפִּלָּה
שְׁחֲרִית, עוֹנָה עֲמָהֶם קְדוֹשׁ וְכו',
וְכֵן בְּהַפּוֹךְ וְקְדֻשָּׁת שְׁחֲרִית
וְקְדֻשָּׁת מוֹסֵף שְׁוֹת הֵן (ק"ט).

סימן כא - דין מי שלא התפלל
האיך ישלימנה

כְּבֹר נְתִיבָאֵר בְּסִימָן י"ח שְׁאֵם עָבֵר
 זְמַן תְּפִלָּה בְּמִזִּיד, אֵין לוֹ תִשְׁלוּמִין
 אֲבָל אִם מִחֲמַת שְׁגָגָה אִוּ אֲנָם לֹא
 הִתְפִּיל, אִוּ שְׁטַעָה בְּתִפְלָתוֹ בְּדָבָר
 שְׁצָרִיד לְחִזּוֹ וּלְהִתְפִּיל יָכוֹל
 לְהַשְׁלִימָהּ לְאַחַר תְּפִלָּה הַסְמוּכָה
 לָהּ, וְצָרִיד שִׁיתְפִּיל דְּיוֹקָא תְּפִלָּה
 שְׁחִיא זְמַנָּה, וְאַחַר כֵּךְ תְּפִלַּת
 הַתִּשְׁלוּמִין, דְּהֵינּוּ אִם לֹא הִתְפִּיל
 שְׁחִרִית, אֲזִי כְּשִׁגְיַע זְמַן תְּפִלַּת
 מְנַחָה, יִתְפִּיל מִתְחִלָּה, תְּפִלָּה לְשֵׁם
 מְנַחָה וְאוֹמַר תְּחִנוּן, וְאַחַר כֵּךְ מִיַּד

אומר אֲשֶׁרִי, וּמִתְפַּלֵּל עוֹד שְׁמִנָּה
עֲשֶׂה בְּשִׁבְלִי שִׁחְרִית. וְאִם לֹא
הִתְפַּלֵּל מִנְחָה, אֲזִי יִתְפַּלֵּל תְּחִלָּה
עַרְבִית, וְיִשְׁתָּה רַק כְּדֵי הַלֶּוֶךְ דִּי
אֲמֹת וְאֵינוֹ אומר אֲשֶׁרִי אֶלָּא מִיָּד
יִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת שְׁמִנָּה עֲשֶׂה בְּשִׁבְלִי
מִנְחָה, וְאִם לֹא הִתְפַּלֵּל עַרְבִית,
אֲזִי לְאַחַר תְּפִלַּת שִׁחְרִית, יאמר
תַּחֲנוּן וְאֲשֶׁרִי, וְיִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת
שְׁמִנָּה עֲשֶׂה לְשֵׁם עַרְבִית וְאַחַר
כֵּן יאמר לְמִנְצֵחַ וּבֹא לְצִיּוֹן וְכוּ',
וְאַסּוּר לוֹ לֶאֱכֹל עַד שִׁיתְפַּלֵּל גַּם

תפלה זו, שהיא לשם ערבית.

סעיף ב'

אם לא התפלל, בעוד שהיה לו
שהות לתפיל, מפני שהיה
חושב, שעדיין ישאר לו זמן, אחר
שיגמר אותו עסק שהוא מתעסק
בו, ובין כך וכך עברה לו השעה,
וכן מי שהיה טרוד לצורך ממנו,
שלא יבא לידי הפסד, ועל ידי פן
הפסיד זמן התפלה, אף על גב
דאסור להעביר זמן תפלה משום
הפסד ממון מפל מקום מקרי אנם,

וַיֵּשׁ לוֹ תַשְׁלוּמִין. וְכֵן אִם מַחֲמַת
שְׂכָרוֹת לֹא הָיָה רְאוּי לְהַתְּפִלָּה,
נֶחֱשָׁב גַּם כֵּן כְּאַנָּם אֲף עַל פִּי
שְׁהַתְּחִיל בְּאַסּוּר לְשֹׁתֵת, כְּשֶׁהֲגִיעַ
זְמַן תְּפִלָּה.

סעיף ג'

אִין תַשְׁלוּמִין לְתַפִּלָּה, אֲלֹא בַתְּפִלָּה
הַסְמוּכָה לָהּ. אֲבָל אִם נִתְאַחַר
יֹתֵר, אִין לָהּ עוֹד תַשְׁלוּמִין כְּגוֹן
אִם לֹא הִתְּפִלָּה לֹא שִׁחְרִית וְלֹא
מִנְחָה, אֲזִי מִנְחָה, יֵשׁ לָהּ
תַשְׁלוּמִין, לְאַחַר עֶרְבִית הַסְמוּכָה

לָהּ, אֲבָל שְׁחִירִית אֵין לָהּ תַּשְׁלֹּמִין,
כִּיּוֹן שֶׁעָבַר שְׁתֵּי זְמַנֵּי תַּפְלוֹת
שֶׁלֹּא הִתְפַּלֵּל, לֹא בְּזִמְנָהּ וְלֹא בְּזִמֶּן
מִנְחָה.

סעיף ד'

אִךְ בְּיוֹם שֵׁשׁ בּוֹ מוֹסֵף, אִם לֹא
הִתְפַּלֵּל שְׁחִירִית, יָכוֹל לְהַשְׁלִימָהּ
לְאַחַר מִנְחָה, (דְּכִיּוֹן דְּזִמֶּן תַּפְלֵת מוֹסֵף,
בְּדִיעָבַד עַד הַלֵּילָהּ, כִּמּוֹ מִנְחָה אִם כֵּן
לֹא עָבַר שְׁתֵּי זְמַנֵּי תַּפְלוֹת) וְלְאַחַר
תַּפְלֵת מוֹסֵף, אֵינּוּ יָכוֹל לְהַשְׁלִימָם
תַּפְלֵת שְׁחִירִית, (דְּכִיּוֹן שְׁמִזְכִּיר בָּהּ

קָרַבַּן מוֹסָף, אֵינָהּ רְאוּיָה שְׁתַּעֲלֶה לְתַפִּלַּת
שַׁחֲרִית. פְּרִי מִגִּדִּים סִימָן ק"ח, אֲבָרָהָם
סַעֲיָף קָטָן ו'). אַךְ עִם עֲדִין לֹא עָבַר
זְמַן תְּפִלַּת שַׁחֲרִית, יָכוֹל לְהַתְפַּלֵּל
שַׁחֲרִית, אַךְ עַל פִּי שֶׁכָּבַר הַתְּפִלָּה
מוֹסָף.

סעיף ה'

אֵין תַּשְׁלוּמִין לְתַפִּלָּה שֶׁהַפְסִיד,
אֵלֹא בְּזֶמֶן תְּפִלָּה הַסְמוּכָה לָהּ.
אֲבָל לֹא בְּשַׁעֲה שֶׁאֵינָהּ זְמַן תְּפִלָּה,
כְּגֹון אִם שָׁחָה הֶרְבֵּה, אַחֵר
שֶׁהַתְּפִלָּה הַתְּפִלָּה שֶׁהִיא חֹבֶת

שָׁעָה, אֵינּוּ יָכוֹל לְהִתְפַּלֵּל עוֹד,
 תִּשְׁלֹמֵי תְּפִלָּה שְׁהַפְסִיד, לְפִי שֶׁלֹּא
 תִּקְנֶנּוּ תִּשְׁלֹמֵי תְּפִלָּה שְׁהַפְסִיד,
 אֲלֵא בְּזִמָּן שָׁהוּא עוֹסֵק בַּתְּפִלָּה
 שְׁהִיא חוֹבַת שָׁעָה, שָׂאז כִּיּוֹן
 שָׁהוּא עוֹסֵק בַּתְּפִלָּה שְׁהִיא חוֹבַת
 שָׁעָה, שָׂאז כִּיּוֹן שָׁהוּא עוֹסֵק
 בַּתְּפִלָּה. הוּא מִשְׁלִים גַּם כֵּן מֵה
 שְׁחָסֵר (ק"ח).

סעיף ו'

תְּפִלַּת הַתִּשְׁלֹמֵי שָׁהוּא מִתְפַּלֵּל,
 חַיֵּב לְהִתְפַּלֵּל, כִּמּוֹ שָׁהוּא מִתְפַּלֵּל

אז תפלת החובה, כגון אם לא
התפלל מנחה בערב שבת, מתפלל
ערבית שתים של שבת, אף על פי
שהשניה באה לתשלום תפלת חל,
מכל מקום, כיון שעלתה הוא שבת,
מתפלל של שבת. ואם התפלל של
חל, חוזר ומתפלל, וכן בערב
ראש חודש אם לא התפלל מנחה
מתפלל ערבית שתים, ואומר
בשתיהן יעלה ויבא. ואם לא
התפלל ערבית בראש חודש,
שמתפלל שחרית שתים, אם שכח

יַעֲלֶה וַיָּבֹא אֶפְלֹ בַּשְּׁנִיָּה חוֹזֵר
וּמִתְפַּלֵּל, (אף על גב דתשלוּמין הִלִּילָה
הִיא, וְאִזּוּ לֹא הָיָה חוֹזֵר, מְכַל מְקוֹם
הַשְּׁתֵּא יִמָּא הוּא), וּבַשְּׁבִיטָה אִם לֹא
הִתְפַּלֵּל מִנְחָה, מִתְפַּלֵּל עֶרְבִית גַּם
בֶּן שְׁתַּיִם שֶׁל חֵל, אֶלָּא שֵׁשׁ חֲלוּק
בְּאַתָּה חוֹנְנֵתָנוּ. בְּרֹאשׁוֹנָה אֹמֵר
אַתָּה חוֹנְנֵתָנוּ, וּבַשְּׁנִיָּה אֵינוֹ
אֹמֵר. וְהַטַּעַם בָּזָה, כִּיּוֹן שְׂאֵתָה
חוֹנְנֵתָנוּ הוּא כְּמוֹ הַבְּדִילָה, וְאִין
מִבְּדִילִין ב' פְּעָמִים בַּתְּפִלָּה, וְהוּא
הַדִּין לְהַפְּדֵי, אִם שָׂכַח עֶרְבִית

בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת. מִתְפַּלֵּל שְׁחֲרִית
שְׁתֵּימ, וְאוֹמֵר בְּתַפִּלַּת הַתְּשׁוּבָה
אֵתָּה חוֹנְנֵתֵנוּ, לְפִי שְׁמַעְקֹר
הַתִּקְנָה, צָרִיךְ לְהַבְדִּיל בְּתַפִּלָּה (ק"ח
רצ"ד).

סעיף ז'

טַעַם בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ בְּמִנְחָה, וְלֹא
אֹמֵר יַעֲלֶה וַיָּבֹא, וְלִמְחֹר אֵינוֹ
רֹאשׁ חֹדֶשׁ, אִם כֵּן אַף אִם יִתְפַּלֵּל
עַרְבִית שְׁתֵּימ, לֹא יְרוּיחַ כְּלוּם,
שְׁחֲרִי אֵינוֹ יָכוֹל לֹמַר עוֹד יַעֲלֶה
וַיָּבֹא, וְכֵן לֹא יַעֲלֶה וַיָּבֹא, הֲרִי כְּבֹר

הַתַּפִּלָּה עַל כֵּן אֵינוֹ מִתְפַּלֵּל כֻּלָּל
לְתַשְׁלוּמִין.

סעיף ח'

תְּפִלַּת מוֹסָף, אַף עַל פִּי שְׁזִמְנָה כָּל
הַיּוֹם, וְאִם כֵּן הָיָה מַעְרִיב תְּפִלָּה
הַסְמוּכָה לָהּ, מִכָּל מָקוֹם אֵין לָהּ
תַשְׁלוּמִין בִּלְיָלָהּ, מִשּׁוּם דִּתְּפִלַּת
מוֹסָף נִתְקַנָּה מִשּׁוּם וְנִשְׁלָמָה פָּרִים
שְׁפָתֵינוּ וְכִיּוֹן שְׁעָבֵר זְמַנּוֹ בְּטֵל
קָרְבָּנוֹ.

סעיף ט'

מִי שֶׁחָזָא צָרִיךְ לְהַתְפַּלֵּל שְׁחָרִית

שְׁתֵּימָּה, אִם מִנְחָה שְׁתֵּימָּה, אִם הוּא
שְׁלִיחַ צְבוּר, יוֹצֵא בְּמָה שְׁהוּא
חוֹזֵר אֶת הַתְּפִלָּה בְּקוֹל רָם.

סעיף י'

מִי שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם הַתְּפִלָּה אִם לֹא,
בְּזִמָּן הַזֶּה (שֶׁאֵין מִתְּפִלָּה בְּנִדְבָה),
אֵינוֹ חוֹזֵר וּמִתְּפִלָּה (סימן ק"ז ק"ח).

סימן כב - דיני תחנון

סעיף א'

לְאַחַר הַשְּׂמִנָּה עֲשֶׂירָה, אוֹמְרִים
תַּחֲנוּן בְּנִפְּיֻת אַפִּים, וְאֵין לְדַבֵּר
שְׂיַחַת חֲלִין, בֵּין שְׂמִנָּה עֲשֶׂירָה

לְתַחֲנוּן.

סעיף ב'

בְּשַׁחֲרִית, כִּיּוֹן שֵׁשׁ תְּכַלֵּין
בְּשִׁמְאָלוֹ, נוֹטֵין עַל צַד יָמִין,
מֵשׁוּם כְּבוֹד הַתְּכַלֵּין, וּבְמִנְחָה,
נוֹטֵין עַל צַד שְׁמָאל.

סעיף ג'

נְכִילַת אַפַּיִם יֵשׁ לְהִיּוֹת מִיֵּשֶׁב, אַךְ
בְּשַׁעֲת הַדַּחֲקַן יוֹכֵל לְהִיּוֹת גַּם
מֵעַמָּד. לְאַחַר תַּחֲנוּן אֹמְרִים
וְאַנְחָנוּ לֹא נִדְעַ, וַיֵּשׁ לְאָמְרוֹ
בִּישִׁיבָה, וְאַחַר כֵּךְ עֹמְדִין

וְאוֹמְרִים מַה נַּעֲשֶׂה וְכו'.

סעיף ד'

אִין נְפִילַת אַפִּים כִּי אִם בְּמָקוֹם
שֵׁשׁ שָׁם סֵפֶר תּוֹרָה, אֲבָל בְּמָקוֹם
שֵׁאִין שָׁם סֵפֶר תּוֹרָה אֵף עַל פִּי
שֵׁשׁ שָׁם שְׂאֵר סִפְרֵי קֹדֶשׁ, אִין
נוֹכְלִין עַל פְּנֵיהֶם, אֲלָא אוֹמְרִים
אֵת הַמְזֻמּוֹר בְּלִי נְפִילַת אַפִּים.
וְכַשְּׁמַת פִּלְלִים בְּעֶזְרַת בֵּית הַכְּנֶסֶת,
וּפְתַח בֵּית הַכְּנֶסֶת פְּתוּחַ, נֶחֱשָׁב
כְּאִלּוּ הָיָה שָׁם סֵפֶר תּוֹרָה.

סעיף ה'

בְּשִׁמְת־פֶּלֶאֱלִין בְּבֵית אָבִל, אוּ בְּבֵית
הַמֶּת אַף עַל פִּי שְׂאִין שָׁם אָבִל,
אֵין אוֹמְרִים תַּחֲנוּן ז' יָמֵי אֲבֵלוֹת
אֲבָלוּ בְּמִנְחָה שֶׁל יוֹם ז'. וְנוֹהֲגִין
שָׁנָם בְּשׁוּבָם לְבֵיתָם אֵינָם
אוֹמְרִים. וְאֵם יֵשׁ אָבִל בְּבֵית
הַכֶּנֶסֶת, אֵין הַצְבֹּר נִגְרָרִין אַחֲרָיו,
וְאוֹמְרִים תַּחֲנוּן, אֵלָא שְׁהָאֵבֵל
אֵינּוּ אוֹמֵר.

סעיף ו'

אֵין אוֹמְרִים תַּחֲנוּן בְּבֵית הַכֶּנֶסֶת
שֶׁיֵּשׁ שָׁם מִלָּה, אוּ שְׁהַבַּעַל בְּרִית

או הסנדרק, או המוהל מתפללים
 שם, אף שהמילה תהא בבית
 אחר. ואם מתפללין מנחה, בבית
 התינוק קודם סעודת הבירה, או
 באמצע הסעודה, גם כן אין
 אומרים. אבל אם מתפללים לאחר
 ברכת המזון, אומרים. אף הבעל
 ברית והסנדרק והמוהל לא יאמרו
 אף לאחר ברכת המזון, משום
 דיום טוב שלחם הוא.

סעיף ז'

וכן אין אומרים, בבית הכנסת

וְיִשָּׁשׁ שָׁם חֲתָן, כָּל שְׂבַעַת יְמֵי
 מִשְׁתָּה שָׁלוֹ, אִם הִחָתֵן הוּא בַּחֲזֹר
 אִזְּ הַכֶּלֶה בְּתוּלָה. אֲבָל אֲלֵמֶן
 שְׁנֵשָׁא אֲלֵמָנָה, אֵין לוֹ רַק שְׁלֵשָׁה
 יָמִים וְאַחֵר כֶּךָ אֲזֹמְרִים. וּבִיּוֹם
 הַחֲפָה בְּשַׁחֲרִית אֲזֹמְרִים, וּבְמִנְחָה
 שֶׁהוּא סְמוּךְ לַחֲפָה אֵין אֲזֹמְרִים
 (קל"א).

סעיף ח'

אֵין אֲזֹמְרִים תַּחֲנוּן לֹא בְּרֵאשׁ
 חֹדֶשׁ וְלֹא בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בָּאָב, וְלֹא
 בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּשַׁבָּט וְלֹא בַּחֲנֻכָּה

וְלֹא בְּפֹרִים גָּדוֹל ב' יָמִים, וְלֹא
בְּפֹרִים קָטָן ב' יָמִים, וְלֹא בַּל"ג
בְּעֹמֶר, וְלֹא בְּכָל חֹדֶשׁ נִסָּן, וְלֹא
בְּתַשְׁעָה בְּאָב, וְלֹא בַּיָּמִים שְׁבִין
יוֹם כְּפוֹר לְסִכּוֹת, וְלֹא מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ
סִיוָן עַד לְאַחַר אֲסָרוֹ חֹג דְּשִׁבּוּעוֹת
וְלֹא בְּאֲסָרוֹ חֹג דְּסִכּוֹת, בְּכָל אֶלּוּ
אֵין אֹמְרִים בְּמִנְחָה שְׁלִפְנֵיהֶם,
אַבֵּל בְּעֶרְב רֹאשׁ הַשָּׁנָה וּבְעֶרְב
יוֹם הַכְּפֹרִים אֹמְרִים בְּמִנְחָה
שְׁלִפְנֵיהֶם. וּבְעֶרְב רֹאשׁ הַשָּׁנָה
אֹמְרִים גַּם בַּסְּלִיחוֹת רַק לְאַחַר כִּי

אין אומרים.

סעיף ט'

בְּשָׁנִי וּבַחֲמִשִּׁי לְפִי שָׁהֵם יָמִי
רָצוֹן, כִּי בְּאַרְבָּעִים יוֹם שָׁל קַבְלַת
לִוְחֹת שְׁנִיּוֹת, עָלָה מִשָּׁה רַבֵּנוּ
בְּיוֹם ה', וַיֵּרֶד בְּיוֹם ב', לְכֹן
מִרְבִּים בָּהֶם תַּחֲנוּנִים, וְאוֹמְרִים
קוֹדֶם תַּחֲנוּן, וְהוּא רַחוּם, וְאוֹמְרִים
אוֹתוֹ מְעַמָּד, וְצָרִיד לֵאמֹר
בְּכוּנָה, וּבִמְתִּינּוֹת, דְּרִיד תַּחֲנוּנִים.
וּבְיָמִים שֶׁאֵין אוֹמְרִים תַּחֲנוּן אֵין
אוֹמְרִים אוֹתוֹ.

סעיף י'

לְאַחַר תַּחֲנוּן אומרים חֲצִי קְדִישׁ.
ובשני ובחמשי אומרים, אל אֶרֶץ
אֲפִים [מַעֲמָד]. וְעַיִן לְקַמֵּן סִימָן
כ"ה סְעִיף ב', מְתִי אֵין אומרים
אותו (שם ובעט"ז מ' קל"ב).

סימן כג - קצת דיני קריאת ספר
תורה.

סעיף א'

בְּשִׁמוֹצִיָּאִין אֵת הַסֵּפֶר תּוֹרָה מִן
אֶרֶץ הַקֹּדֶשׁ, וְנוֹשְׂאִין אוֹתוֹ אֶל
הַתְּבָה, שְׁקוֹרִין בּוֹ שֵׁם, נוֹשְׂאִין
אוֹתוֹ דָּרֶךְ צָפוֹן, שְׂחֵאָה לִימִין

הַנּוֹשֵׂא, וְכַשֵּׁמֶחֶזִירִין אֹתוֹ אֵל
הָאֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ, נוֹשְׂאִין אֹתוֹ דֶּרֶךְ
דְּרוֹם, וְצָרִיכִין לְהַחֲזִיק אֶת הַסֵּפֶר
תּוֹרָה בְּיַד יָמִין, וּמִצָּרָה עַל כָּל
אָדָם שֶׁהֵסֵפֶר תּוֹרָה עוֹבֵר לְפָנָיו,
שִׁילּוֹ אֹתוֹ עַד אֵל הַתְּבָח.

סעיף ב'

הָעוֹלָה לַתּוֹרָה, יֵשׁ לוֹ לְהַתְּעַטֵּף
בְּטָלִית מְצֻצָת, וְעוֹלָה בְּדֶרֶךְ
קִצְרָה לוֹ, וְיוֹרֵד בְּדֶרֶךְ אֲרָכָה. וְאִם
שְׁנֵי הַדְּרָכִים שָׁוִים, עוֹלָה בְּדֶרֶךְ
הַיָּמִין, וְיוֹרֵד בְּדֶרֶךְ הַשְּׂמִינִי. וְנוֹהֲגִין

שְׁהוּא מִמֵּתִין, עַד שֶׁהָעוֹלָה אַחֲרָיו
אָמַר הַבְּרָכָה הָאַחֲרוֹנָה, וַיּוֹרֵד בֵּין
גִּבְרָא לְגִבְרָא (סימן י"ד קמ"א).

סעיף ג'

פֹּתֵחַ אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה, וְרוֹאֶה
בְּאַיִזָּה מָקוֹם יִקְרָא וְאוֹחֲזוּ כָּף
פֶּתוֹחַ בְּשֵׁתֵי יָדָיו, וְסוֹגֵר עֵינָיו,
וְאוֹמֵר בָּרְכוּ אֶת ה' הַמְּבָרֵךְ, וַיֵּשׁ
לוֹ לֵאמֹר בְּקוֹל כְּדֵי שִׁשְׁמְעוּ כָּל
הַקָּהָל. וְהֵם עוֹנִין בָּרוּךְ ה' הַמְּבָרֵךְ
לְעוֹלָם וָעֶד, וְאֵם לֹא שִׁמְעוּ הַצָּבוּר
אֶת הַמְּבָרֵךְ, אַף עַל פִּי שִׁשְׁמְעוּ

וְהַשְׁלִיחַ צָבֹר עוֹנָה, לֹא יַעֲנֶה
 עַמּוֹ. אֲלֹא לְאַחַר שְׁסִימִים הַשְׁלִיחַ
 צָבֹר, עוֹנִין אַחֲרָיו אָמֵן, לְאַחַר
 שְׁעָנֹה הַקָּהֵל בָּרוּךְ ה' הַמְּבָרֵךְ
 לְעוֹלָם וָעֶד, חוֹזֵר הָעוֹלָה וְאוֹמֵר גַּם
 כֵּן בָּרוּךְ ה' הַמְּבָרֵךְ לְעוֹלָם וָעֶד (עֵין
 לעיל סימן ט"ו סעיף ח), וְהַמְּבָרֵךְ
 הַבָּרֵךְ אֲשֶׁר בָּחַר וְכוּ', וְעוֹנִין
 הַקָּהֵל אָמֵן, וּמְסַלֵּק אֶת יָדוֹ
 הַשְׁמָאֵלִית, וְאוֹחִז אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה
 בְּשַׁעֲת הַקְּרִיאָה רַק בִּימֵינוֹ. הַקּוֹרֵא
 קוֹרֵא, וְהוּא קוֹרֵא עַמּוֹ בְּלַחֲשׁ.

וְאֵין הַקּוֹרֵא רֵשֵׁאי לְקֹרֵת, עַד
שֶׁיִּכְלֶה אָמֵן מִפִּי הַצֶּבֶר. וְכָל
הַקָּהָל יִכְוְנוּ דַעְתָּם לְשִׁמְעַי הַיָּטֵב
קֹרֵאת הַתּוֹרָה. לְאַחַר הַקִּרְיָא
חוֹזֵר הָעוֹלָה וְאוֹחֵז גַּם בְּשִׁמְעָלוֹ,
וְגוֹלָלוֹ וּמְבַרְךְ בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה.

סעיף ד'

אֶסוּר לְאַחֵז אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה
בְּעֵצָמוֹ עָרֹם, אֶלָּא יֵאָחֵז עַל יְדֵי
הַטְּלִית, אוֹ יֵאָחֵז בְּעֵמּוּדָיו. וַיֵּשׁ
מִחֲמִירֵין, שְׁגֵם בְּעֵמּוּדִים אֵין
אוֹחֵזִין עָרֹם עַל יְדֵי הַטְּלִית (קמ"ז).

סעיף ה'

הַעוֹלָה וְגַם הַקּוֹרֵא צָרִיכִין לַעֲמֹד.
וְאַפְלוּ רַק לְסִמְנָה עַל שׁוּם דְּבַר
אֲסוּר. מִשׁוּם דְּצָרִיכִין לַעֲמֹד
בְּאַיִמָּה, דְּכַשֵּׁם שֶׁנִּתְּנָה הַתּוֹרָה
בְּאַיִמָּה כִּךְ אָנוּ צָרִיכִין לְנַחֵג בָּהּ
בְּאַיִמָּה. וְאַךְ מִי שֶׁהוּא אָדָם חָלוּשׁ
יָכוֹל לְסִמְנָה קִצָּת סְמִיכָה כֹּל דִּהוּ.

סעיף ו'

בְּשַׁעֲה שֶׁהַעוֹלָה אֹמֵר בְּרָכוּ,
וְהַקָּהֵל אֹמְרִים בָּרוּךְ ה' הַמְּבָרֵךְ
לַעוֹלָם וָעֶד, צָרִיכִין כֹּל הַצָּבּוּר

לְעַמֵּד, אֲבָל בַּשָּׁעָה שְׁאוֹמֵר הַבְּרָכָה
 אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ, וְכֵן בַּשָּׁעָה
 הַקְּרִיאתָ, וּבַשָּׁעָה בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה,
 אֵין חַיִּיב שִׁיעֲמָדוֹ הַקֹּהֵל אֶלָּא
 הַמְּדַקְדָּקִין בַּמִּצּוֹת, מִחֲמִירִין עַל
 עֲצָמָם וְעוֹמְדִין וְכֵן נִכּוֹן. אֲבָל בֵּין
 גִּבּוֹרָא לְגִבּוֹרָא אֵין לְהַחֲמִיר כָּלֵל.
 (קמ"ו)

סעיף ז'

אם הַקּוֹרֵא בְּעֲצָמוֹ, הוּא עוֹלָה
 לַתּוֹרָה, צָרִיךְ שִׁיעֲמָד אַחֵר אֶצְלוֹ,
 שֶׁכַּשֵּׁם שֶׁנִּתְּנָה הַתּוֹרָה עַל יְדֵי

סְרַסֹּר (מִשָּׁה רִבֵּנוּ עָלֵינוּ הַשְּׁלוֹם), כָּךְ
אָנוּ צָרִיכִין לְנַחֵג בָּהּ עַל יְדֵי
סְרַסֹּר (קמ"א).

סעיף ח'

כִּיּוֹן שֶׁהַתְּחִיל הַקּוֹרֵא לְקֹרֵת, אֲסוּר
לְכָל הַקָּהָל לְדַבֵּר, אֲפִלּוּ בְּדַבְרֵי
תוֹרָה, וְאֲפִלּוּ בֵּין גִּבּוֹרֵא לְגִבּוֹרֵא,
וְאֲסוּר לְצֵאת מִבֵּית הַכְּנֶסֶת בְּשָׁעָה
שֶׁקוֹרִין בַּתוֹרָה, אֲבָל בֵּין גִּבּוֹרֵא
לְגִבּוֹרֵא שֶׁסֵּפֶר הַתוֹרָה מִגִּלָּל, יָכוֹל
לְצֵאת לְצֹרֶךְ גָּדוֹל.

סעיף ט'

בְּשֵׁשׁ כֹּהֵן בְּבֵית הַכֹּנֶסֶת צְרִיכִין
 לְקַרֵּת אוֹתוֹ תְּחִלָּה, וְאַפְלוּ אִם הוּא
 עִם הָאָרֶץ אֵלָּא שֶׁהוּא אָדָם כָּשֵׁר,
 הוּא קוֹדֵם אֲפֹלוּ לְתַלְמִיד חֶכֶם,
 וְאַפְלוּ אִם הַכֹּהֵן רוֹצֶה לְמַחֵל לֹא
 מִתְּהַנֵּי. וְאַחֵר הַכֹּהֵן קוֹרֵין לֵוִי, וְאִם
 אֵין שָׁם לֵוִי, קוֹרֵין אֶת הַכֹּהֵן אֲשֶׁר
 עָלָה בְּמִקְדָּמוֹ, וְאוֹמְרִים: בְּמִקְדָּמוֹ
 לֵוִי, וְאִם אֵין כֹּהֵן בְּבֵית הַכֹּנֶסֶת,
 קוֹרֵין בְּמִקְדָּמוֹ לֵוִי אוֹ יִשְׂרָאֵל, וְיֵשׁ
 לְקַרֵּת אֶת הַיּוֹתֵר גָּדוֹל בַּתּוֹרָה
 שְׂנַמְצָא שָׁם (עֵין מַג"א סקל"ה סק"ז),

וְאֹמְרִים: אִם אֵין כָּאן כֹּהֵן, לֹא
 בְּמִקּוֹם כֹּהֵן, אִם יִשְׂרָאֵל בְּמִקּוֹם
 כֹּהֵן. וְאִם קָרָא יִשְׂרָאֵל בְּמִקּוֹם
 כֹּהֵן, אֵין קוֹרֵין אַחֲרָיו לֹא. יָשׁוּב
 שֶׁכָּלם כֹּהֲנִים אִם לֹא, יַעֲשֶׂה
 שְׂאֵלַת חָכָם אֵיךְ יִתְנַהֲגוּ.

סעיף י'

אִם הַכֹּהֵן עוֹמֵד בְּקִרְיַאת שְׁמַע, אִם
 בְּבִרְכוֹת קִרְיַאת שְׁמַע, וּמִכָּל שִׁפּוֹן
 אִם עוֹמֵד בְּתַפִּלַּת שְׁמִנָּה עֶשְׂרִי,
 אֲפִלּוֹ אֵין שָׁם כֹּהֵן אַחֵר, אֵין קוֹרֵין
 אֹתוֹ, וְאֵין צָרִיכִין לְהַמְתִּין עָלָיו,

מִשּׁוֹם טָרַחַּא דְּצַבּוּרָא, אֵלֶּא קוֹרִין
 לִוי אִו יִשְׂרָאֵל, וְאִין אִוּמְרִים: אִם
 אִין פָּאן פִּהֵן, אֵלֶּא אִוּמְרִים: לִוי
 אִו יִשְׂרָאֵל בְּמָקוֹם פִּהֵן. וּבְדִיעָבֵד
 אִם קָרְאוּהוּ, אִם עוֹמֵד בְּקִרְיַאת
 שְׁמַע אִו בְּבִרְכוֹתֶיהָ, עוֹלָה וּמְבִרֵךְ
 אֶת הַבְּרָכָה, אֲבָל לֹא יִקְרָא עִם
 הַקּוֹרֵא אֵלֶּא יִשְׁמַע, וּמִכָּל מָקוֹם,
 אִם אֶפְשָׁר לוֹ, יֵשׁ לוֹ לְגַמֵּר אֶת
 הָעֲנִין שְׁחִוָּא עוֹמֵד בּוֹ, לְהִיכָא
 דְּסָלִיק עֲנִינָא, קוֹדֵם שְׁחִוָּא עוֹלָה.
 וְאִם עוֹמֵד בְּתַפְלֵת שְׁמִנָּה עֶשְׂרִי,

אֶפְלוּ קִרְאוֹהוּ לֹא יַעֲלֶה. וְכֵן בֵּין
 גֵּאֲלָה לְתַפְלָה לֹא יַעֲלֶה. וּבְתַפְלָת
 אֱלֹהֵי נֹצֵר וְכוּ' יַעֲלֶה, וְאִם הוּא
 עוֹמֵד בַּפְּסוּקֵי דְזִמְרָה, אִם אֵין שָׁם
 כֹּהֵן אַחֵר, אֶפְלוּ לְכַתְּחֵלָה קוֹרִין
 אוֹתוֹ, אֲךָ לֹא יִקְרָא עִם הַקּוֹרֵא.
 אֲבָל אִם יֵשׁ שָׁם אַחֵר, אֵין קוֹרִין
 אוֹתוֹ לְכַתְּחֵלָה, וְכֵן הֲדִין בְּלוֹי.

סעיף יא'

אִם קִרְאוֹ לְכֹהֵן אִוּ לְלוֹי וְאֵינָם שָׁם,
 לֹא יִקְרָאוּ לְאַחֵר בְּשֵׁמוֹ, שֶׁלֹּא
 יֵאמְרוּ עַל הָרִאשׁוֹן שֶׁהוּא פָּגוּם,

אֵלֶּא יֹאמְרוּ לְהֵאחָר׃ עֲלֶה אַתָּה,
 וְעֲלֶה, אַבְל בְּנוֹ יְכוּלִין לְקַרֵּא
 בְּשֵׁמוֹ, שְׂאִין בְּזֶה פָּגָם לְאַבִּיו,
 שְׂהִירֵי אִם הָאֵב הִיא פָּגוּם, גַּם הַבֶּן
 הִיא פָּגוּם, וְכֵן אִם הַכֹּהֵן אֹו הַלֵּוִי
 אֵינָם יְכוּלִים לַעֲלֹת מִפְּנֵי שְׁעוֹמְדִים
 בַּתְּפִלָּה, יְכוּלִין לְקַרֵּא בְּשֵׁמוֹ,
 שְׂהִירֵי הַכֹּל רוֹאִים שְׂאִינוֹ עוֹלָה
 מִפְּנֵי שְׂאִינוֹ רִשְׁאִי, וְאִם קָרְאוֹ
 לִישְׂרָאֵל וְאִינוֹ שָׁם, יְכוּלִין לְקַרֵּא
 לְאַחַר בְּשֵׁמוֹ, כִּי בִישְׂרָאֵל לֹא שִׁיךְ
 פָּגָם, וְכֵן אִם קָרְאוֹ לְכֹהֵן אֹו לְלֵוִי

לְאַחֲרוֹן אִזְּ לְמַפְטִיר, בְּשִׁבְתָּ וְיוֹם
טוֹב, וְאֵינָם שָׂם, יְכוּלִין לְקַרֵּא
לְאַחֵר בַּשֵּׁם.

סעיף יב'

אִם לֹא הָיָה כֹהֵן בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, אִזְּ
שֶׁהָיָה אֶלֶּא שָׁלֵא יִדְעוּ מִמֶּנּוּ,
וְקָרְאוּ לְיִשְׂרָאֵל בְּמִקוֹמוֹ, וְעָלָה,
אֶפְלוּ אִם אָמַר בָּרְכוּ אֵת ה'
הַמְּבָרֵךְ, אֶלֶּא שָׁלֵא פֶתַח עֲדִין אֵת
הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בְּאֵחָר בָּנוּ, וּבֵא הַכֹּהֵן
אִזְּ שְׁנֵי זָכָרוּ שְׁנֵי שָׁנוּ, קוֹרִין אֵת
הַכֹּהֵן וְעוֹלָה, וְאוֹמַר גַּם הוּא בָּרְכוּ

וְכוּ, וְהִשְׁרֵאֵל כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְבַּיֵּשׁ,
 יַעֲמֹד שָׁם עַד לְאַחַר שִׁיקְרָא הַכֹּהֵן
 וְהִלּוֹי וְאִזּוּ יִקְרְאוּהוּ. אֲבָל אִם כָּבַר
 אָמַר הִשְׁרֵאֵל אֶת הַשֵּׁם, מִן
 הַבְּרָכָה, שֶׁאָמַר בָּרוּךְ אַתָּה ה'
 שׁוֹב, אֵינּוּ עוֹלָה הַכֹּהֵן, וְכֵן הָדִין
 אִם קָרְאוּ לִלּוֹי בַּמָּקוֹם כֹּהֵן וּבֵא
 הַכֹּהֵן קוֹדֵם שֶׁאָמַר הִלּוֹי בָּרוּךְ
 אַתָּה ה', עוֹלָה הַכֹּהֵן, וְהִלּוֹי מִמֶּתִין
 וְקוֹרְאִין אוֹתוֹ אַחֲרָיו. וְכֵן הָדִין אִם
 לֹא הָיָה לוֹי, אִם שֶׁלֹּא יָדְעוּ מִמֶּנּוּ,
 וְקָרְאוּ אֶת הַכֹּהֵן גַּם בַּמָּקוֹם לוֹי,

וְאַחֲרַי כָּךְ בָּא הַלּוֹי, קוֹדֵם שְׂאֵמֶר
הַכֹּהֵן בְּרוּךְ אַתָּה ה' קוֹרֵין אֶת
הַלּוֹי וְעוֹלָה. (שם)

סעיף יג'

אֵין קוֹרֵין שְׁנֵי אַחִים זֶה אַחֲרֵי זֶה,
בֵּין שְׁתֵּם מִן הָאָב בֵּין מִן הָאִם.
וְכֵן הָאָב עִם בְּנוֹ אוֹ בֶּן בְּנוֹ, אֵין
קוֹרֵין זֶה אַחֲרֵי זֶה מִנְשׁוֹם עֵינָא
בִּישָׂא. וְאַפְלוּ הֵם אוֹמְרִים שְׂאֵינָן
מִקְפִּידִין. וְאַפְלוּ הָאֶחָד הוּא אַחֲרוֹן
וְהַשְּׁנִי מִבְּטִיר. וְדוֹקֵא בְּשִׁבְתָּ
שְׂאֵין מוֹצִיאִין סֵפֶר תּוֹרָה אַחֲרֵי

לַמַּטִּיר. אֲבָל כְּשֶׁמוֹצִי־אֵין סֵפֶר
תּוֹרָה אַחֵר לַמַּטִּיר מִתָּר. וְכֵן אִם
הַמַּטִּיר אֵינוֹ בֵּר מִצֻּחַ מִתָּר.
וּבְכָל אֵלּוּ אִם קָרְאוּהוּ וּכְבָר עָלָה
לֹא יֵרֵד. וּבְשְׁנֵי אַחִים רַק מִן הָאִם
וְהָאָב אִם בֶּן בֶּנוֹ אִם קָרְאוּהוּ,
אֲפִלּוּ עַד־יֵין לֹא עָלָה יַעֲלֶה. וּבְמִקּוֹם
הַצֹּרֶךְ יֵשׁ לְהַתִּיר בְּאֵלּוּ אֲפִלּוּ
לְכַתְּחִלָּה לְקַרְאֵם זֶה אַחֵר זֶה. (סימן
קמ"א וסד"ה)

סעיף יד'

מִי שֶׁעָלָה לְתוֹרָה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת

אֶחָד, וְאַחֵר כָּךְ נִזְדַּמֵּן לְבֵית כְּנֶסֶת
אַחֶרֶת וְקָרְאוּהוּ גַם כֵּן אֲפִלּוּ
לְפָרִשָׁה שֶׁכָּבַר עָלָה לָהּ עוֹלָה
שֵׁנִית וּמִבֵּרֶךְ אֶת הַבְּרָכוֹת (מגן
אברהם סימן רפ"ב סעיף קטן ט"ו).

סעיף טו'

בְּתַעֲנִית צָבוּר כְּשֶׁקוֹרִין וַיַּחֲלֵ, אִין
קוֹרִין לַעֲלֹת לַתּוֹרָה אֵלָּא לְמִי
שֶׁמֵּתַעֲנָה. וְאִם אִין כָּאֵן כֹּהֵן אַחֵר
אֵלָּא זֶה שֶׁאִינוֹ מֵתַעֲנָה, אִין שֶׁאִין
בְּדַעְתּוֹ לְהַשְׁלִים, קוֹרִין לִישְׁרָאֵל אִין
לְלוי בְּמִקוֹמוֹ. וְטוֹב שֶׁיֵּצֵא הַכֹּהֵן

מִבֵּית הַכְּנֶסֶת וְאִם יֵשׁ כֹּהֵן אַחֵר
 אֵינוּ צָרִיךְ לְצִאָתוֹ, אֲלָא יוֹדִיעַ שְׁלֹא
 יִקְרְאוּהוּ. וְאִם יִקְרְאוּהוּ לֹא יַעֲלֶה.
 וְאִם הוּא בְּשָׁנִי וּבַחֲמִשִּׁי, אַף עַל
 פִּי שְׁקוּרִין וַיַּחֲלֵ, מִכָּל מָקוֹם, כִּיּוֹן
 שְׁעֵתָהּ הוּא זְמַן קְרִיאַת הַתּוֹרָה,
 לָכֵן בְּדִיעָבֵד אִם לֹא יֵצֵא מִבֵּית
 הַכְּנֶסֶת וְקִרְאוּהוּ יַעֲלֶה.

סעיף טז'

וְכֵן מִי שֶׁדָּר בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁשֵּׁם
 עוֹשִׂין יוֹם טוֹב רַק יוֹם אֶחָד (מִלְּבַד
 רֹאשׁ הַשָּׁנָה), וּבֹא לְחוּץ לְאַרְץ, וְהָיָה

בְּבֵית הַכְּנֶסֶת בְּיוֹם שְׁנֵי שָׁל יוֹם
טוֹב, אֵין לְקָרֵת אֹתוֹ לַעֲלוֹת
לְתוֹרָה, וְהָיִין כְּמוֹ שִׁכְתַּבְתִּי
בַּסְּעִיף הַקּוֹדֶם.

סעיף יז'

סוּמָא נִזְהָגִין לְקָרֵתוֹ. וְאַף עַל פִּי
דְּרַבָּרַיִם שִׁכְכְּתָב אָסוּר לְקָרֵתוֹ
בְּעַל פֶּה, מִכָּל מָקוֹם, בְּזִמְן הַזֶּה,
כִּיּוֹן שֶׁהַקּוֹרֵא קוֹרֵא לְפָנָיו מִתָּר.
וְנִזְהָגִין שְׂאִין מִדְּקִדְקִין אִם הוּא
תִּלְמִיד חָכָם אִם עַם הָאָרֶץ
דְּמִסְתָּמָא יָכוֹל לְקָרֵת עִם הַקּוֹרֵא.

סעיף יח'

אם הִרְאֵנוּ לְהַעֲזוֹלָה הַמָּקוֹם שֶׁיִּקְרָא,
וּבִירָדָה, וְאַחֵר כִּדְּנִזְכָּרוֹ שֶׁאֵין זֶה
הַמָּקוֹם, אֲלֵא שֶׁבַּמָּקוֹם אַחֵר
צָרִיכִין לְקָרֵאת, בֵּין שֶׁכָּבַר הִתְחִילוֹ
לְקָרֵאת, בֵּין שֶׁעֲדִין לֹא הִתְחִילוֹ, אִם
הַמָּקוֹם שֶׁצָּרִיכִין לְקָרֵאת הִיָּה גַם כֵּן
גָּלוּי לְפָנָיו, אֲפֹלּוֹ הוּא בְּעֵמּוּד
אַחֵר, וְלֹא־אֶחָד הַמָּקוֹם שֶׁהִרְאֵנוּ לוֹ,
אֵין צָרִיד לְבִירָדָה שְׁנִית מִשּׁוֹם
דִּדְעָתוֹ הִיָּה עַל הַמָּקוֹם שֶׁבִירָדָה וְעַל
מִה שֶׁנִּגְלָה לְפָנָיו. אֲבָל אִם לֹא הִיָּה

הַמָּקוֹם גָּלוּי לְפָנָיו, אֵלֶּא שְׁצָרִיךְ
לְגַלֵּל אֶת הַסֵּפֶר, אִם אֵפֶלֶוּ הָיָה
הַמָּקוֹם נִגְלָה לְפָנָיו, אֵלֶּא שְׁחִוָּא
קוּדָם לְהַמָּקוֹם שְׁחִוָּא לֹא, צָרִיךְ
לְבָרֵךְ שְׁנִית הַבְּרָכָה, אֲשֶׁר בָּחַר
בָּנוּ. אֲבָל בָּרְכוּ לֹא יֹאמַר שְׁנִית,
וְיֹאמַר תְּחִלָּה בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד
מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד, עַל הַבְּרָכָה
הָרֵאשׁוֹנָה, שְׁבִירָךְ לְבַטְלָהּ. וְאִם
עֲדִין לֹא אָמַר אֵלֶּא בָּרוּךְ אַתָּה ה',
יְסִים לְמִדָּתֵי חֲקִיךָ. וְאִם הַמָּקוֹם
שְׁחִוָּא צָרִיךְ לְקַרֵּת הוּא לְמַעֲלָה

מִמָּקוֹם שֶׁהָרָאוּ לוֹ, אֲבָל הוּא
 סָמוּךְ, בְּאִפְּךָ שִׁיכּוּלִין לְקֶרֶת לוֹ גַּם
 ג' פְּסוּקִים מִמָּקוֹם שֶׁבִּירָךְ וְלִהְיוֹן,
 שֶׁהַכֹּל הוּא בְּפִרְשֵׁת הַיּוֹם יַעֲשֶׂה כֵן,
 וְלֹא יִבְרָךְ שְׁנִית. (ק"מ)

סעיף יט'

צָרִיךְ כָּל הָעוֹלָה לְקֶרֶת לְכָל הַפָּחוֹת
 ג' פְּסוּקִים. וּבְשָׁנִי וּבַחֲמִשִּׁי, וְכֵן
 בְּשִׁבְתָּ בְּמִנְחָה, צָרִיכִין לְקֶרֶת
 לְכָלֵם, לְכָל הַפָּחוֹת עֲשָׂרָה פְּסוּקִים.
 וַיֵּשׁ לְקֶרֶת לְהַשְׁלִישִׁי ד' פְּסוּקִים
 וּבְדִיעֻבָּד אִם צָרִיכִין לְקֶרֶת לְכָלֵם,

לְכָל הַפְּחוֹת עֲשֶׂרָה פְּסוּקִים, וְיֵשׁ
 לְקֹרֵת לְהַעֲלִישׁוֹ ד' פְּסוּקִים.
 וּבְדִיעֶבֶד אִם לֹא קָרָאוּ לְכָלם אֵלָּא
 ט' פְּסוּקִים, שֶׁלֹּשָׁה לְכָל אֶחָד,
 יֵצְאוּ, וּבְפוּרִים שְׁאִין קוֹרִין לְכָלם
 אֵלָּא ט' פְּסוּקִים זָהוּ, מִשּׁוֹם דְּסָלִיק
 עֲנִינָא. (קל"ז)

סעיף כ'

הַקּוֹרֵא בַּתּוֹרָה, לֹא יִסֵּים בְּמָקוֹם
 שֶׁלֹּא יִשְׁאַר מִשָּׁם עַד הַפָּרָשָׁה,
 דְּהֵינּוּ, פְּתוּחָהּ אוֹ סְתוּמָּה ג'
 פְּסוּקִים לְכָל הַפְּחוֹת. וְאִם כָּבֵר

בִּרְדָּה לְאַחַר שְׁסִימָה בְּפָחוֹת מִג' פְּסוּקִים סָמוּךְ לְפָרָשָׁה הַקּוֹרֵא אַחֲרָיו, אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַתְחִיל מִפְסוּק שְׁלִפְנִי, רַק יִתְחִיל מִמָּקוֹם שְׁפָסַק הָרֵאשׁוֹן, וַיִּקְרָא עִמּוֹ עוֹד ג' פְּסוּקִים בְּפָרָשָׁה שְׁנִיָּה. וְפָרָשָׁה שְׁלִישִׁית בָּהּ אֵלּא שְׁנֵי פְסוּקִים, מִתַּר לְהַפְסִיק שָׁם. אִם יֵשׁ פְּסוּקָא בְּאַמְצַע פְּסוּק, כְּגוֹן בְּתַחֲלִית פָּרָשָׁת פְּנִיחָם מִתַּר לְסִימָה אֲפִלּוּ בִּפְסוּק הַסָּמוּךְ לָהּ.

סעיף כא'

וְכֵן לֹא יִתְחִיל בְּפָחוֹת מִג' פְּסוּקִים
לְאַחַר הַתְּחִלַּת הַפָּרָשָׁה, וְלִכֵּן זֶה
שֶׁלְּפָנָיו, לֹא יִסִּים בְּפָחוֹת מִג'
פְּסוּקִים, לְאַחַר הַתְּחִלַּת הַפָּרָשָׁה.

סעיף כב'

יְכוּן לְהִתְחִיל תְּמִיד בְּדָבָר טוֹב
לְיִשְׂרָאֵל וְלָסִים בְּדָבָר טוֹב
לְיִשְׂרָאֵל, וְכֵן לֹא יִסִּים בְּמִי שֶׁעָשָׂה
מִנְּעִי שְׁחָרָע (קל"ח).

סעיף כג'

אִם קָרָאוּ לְאַחַד רַק ב' פְּסוּקִים,
וּבִירָךְ בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה צָרִיךְ לְחַזֵּר

וְלִקְרֹאת, וַיְבָרֶךְ בְּרָכָה לְפָנֶיהָ
וּלְאַחֲרֶיהָ. וְכִיוֵּן שֶׁלְאַחַר בְּרָכָה
אַחֲרוֹנָה, הָיָה הַסֵּחַ הַדַּעַת, עַל כֵּן
צָרִיךְ לְהַתְחִיל גַּם בְּרָכוֹ וַיִּקְרָא ב'
פְּסוּקִים שֶׁקָּרָא תְּחִלָּה, וְעוֹד פְּסוּקִים
אַחֵד עִמּוֹ, וְאֵם קָרָא זֹאת בַּעֲשֵׁינְשִׁי,
צָרִיכִין לְקֹרֵת עוֹד ב' פְּסוּקִים,
שֶׁיִּהְיוּ כֻּלָּם ד' פְּסוּקִים. וְאֵם קָרָא
זֹאת בְּכֹהֵן שֶׁלֹּא קָרָא רַק ב'
פְּסוּקִים, וְכִבָּר קָרְאוּ אַחֲרָיו לְוִי,
וְנִזְכָּרוּ אַחֲרַי כִּדְ, אֲזַי הִדִּין כֵּן הוּא,
אִם הָלֹוּ עֲדִין לֹא בִּירָד בְּרָכָה

וְאַשׁוּנָה, וְאַף שֶׁאָמַר בִּרְכוּ לֹא הָיִיתָ
 הַתְּחִלָּת הַבִּרְכָּה, וְלִכּוֹן יַחְזֹר הַכֹּהֵן
 וַיִּקְרָא ג' פְּסוּקִים בְּבִרְכוֹת, כִּמּוֹ
 שֶׁכֵּתִיב, וְהִלּוּי יִמְתִּין וַיִּקְרָא אַחֵר
 כֶּךָ. אֲבָל אִם כָּבַד בִּירְדֵּי הִלּוּי, אִזּוֹ
 יִקְרָאוּ עִם הִלּוּי מִמָּקוֹם שֶׁפָּסַק
 הַכֹּהֵן. (שָׂאם יִקְרָאוּ לְהִלּוּי מֵה שֶׁקְּרָאוּ
 לְהַכֵּהן, יִהְיֶה פָּגַם לְהַכֵּהנִים אֲשֶׁר הֵמָּה
 שָׁמָּה, כִּי יֹאמְרוּ שֶׁהִלּוּי הַתְּחִיל לְקֶרֶת
 בַּתּוֹרָה). וְאַחֵר הִלּוּי יִקְרָאוּ שְׁנֵי
 יִשְׂרָאֵלִים שִׁיְהִיו שְׁלֹשָׁה קְרוֹאִים,
 וְהַכֹּהֵן אֵינוֹ מִן הַמִּנְיָן, כִּיּוֹן שֶׁלֹּא

קָרָא רַק ב' פְּסוּקִים. וְאֵם קָרָה כֵּן
 בְּלִי, שֶׁלֹּא קָרָא רַק ב' פְּסוּקִים,
 וְהִשְׁרִיט בְּבֶרֶךְ בִּרְדִּי. וְקָרָא
 לְהִשְׁרִיט אֵלּוּ ב' פְּסוּקִים שֶׁקָּרָא
 הַלֵּל, וְעוֹד פְּסוּק אֶחָד וְיִקְרָא עוֹד
 יִשְׁרִיט אֶחָד לְתִשְׁלוֹם ג' קְרוּאִים.
 וְאֵם לֹא הָיָה כֹהֵן בְּבֵית הַכֹּהֲנִית,
 וְקָרָא יִשְׁרִיט בְּמִקוֹמוֹ, וְאֵרַע כֵּן
 שֶׁלֹּא קָרָא לוֹ אֶלָּא שְׁנֵי פְסוּקִים,
 וְלֹא נִזְכְּרוּ עַד לְאַחַר שֶׁקָּרָא
 יִשְׁרִיט שְׁנֵי, וּבִרְדִּי, אֲזִי יִתְחִיל
 הִשְׁרִיט הַשְּׁנֵי מִתְחִלַּת הַסְּדָרָה,

וְהִישָׁרְאֵל הָרֹאשׁוֹן יִמְתִּין וַיִּקְרָא
אַחֲרָיו, וְאַחֲרָיו יִקְרָאוּ עוֹד
לִישָׁרְאֵל.

סעיף כד'

קָטָן יִהְיֶה הַקּוֹרֵא, וְגַם אֵינוֹ עוֹלָה
לַתּוֹרָה. סִימָן ע"ט סְעִיף ט'.

סעיף כה'

לְאַחַר קְרִיאת הַתּוֹרָה אומרים חֲצִי
קֹדֵשׁ, וּמִגְבִּיהִין אֵת סֵפֶר הַתּוֹרָה.
הַמִּגְבִּיָּה פוֹתַח אֵת סֵפֶר הַתּוֹרָה
שֶׁיְהִיוּ שְׁלֹשָׁה עֲמוּדִים מִן הַכֶּתֶב
גָּלוּי, וּמִרְאֵהוּ לִימֵינוֹ וְלִשְׁמֹאלוֹ,

לפניו ולאחריו, כי מצוה על כל
האנשים לראות את הכתב
ואומרים וזאת התורה וכו',
וגלגליון את הספר. ומצוה לגלגלו
שיהא התפר באמצע שתי
הגלגלות, ויגלגלו, עד שיהא התפר
הסמוך באמצע. אם התפר שלפניו
יותר סמוך, יגלגלו לשם, ואם
התפר שלאחריו יותר סמוך, יגלגלו
לשם, ולמעט בגלגלה עדיף, משום
כבוד ספר תורה (קל"ד קמ"ז רפ"ב)

סעיף כו'

בְּכָל עֵת שֶׁקוֹרִין בַּתּוֹרָה, אוֹמְרִים
אַחֵר כֹּךְ חֲצִי קוֹדֵשׁ, לְבַד מִמִּנְחָה
בְּשַׁבָּת, וּבִמְנַחָה בְּתַעֲנִית,
שֶׁסּוֹמְכִין עַל הַקּוֹדֵשׁ, שְׁאוֹמְרִים
לְפָנַי תִּכְפֹּל שְׂמִנָּה עֲשִׂיָּה.

סעיף כז'

בְּשָׁנִי וּבַחֲמִשִּׁי אוֹמֵר הַשְּׁלִיחַ צָבוּר
לְאַחֵר הַגְּבָהָת הַתּוֹרָה, יְהִי רָצוֹן
וְכוּ', וְצָרִיכִין הַצָּבוּר לְשַׁמֵּעַ
וְלַעֲנֹת אָמֵן. וְכַשֵּׁאִין אוֹמְרִים
תַּחֲנוּן, אֵין אוֹמְרִים יְהִי רָצוֹן.

סעיף כח'

אַחֲרַי כָּךְ מִכְּנִיסִין אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה
לְאַרְזוֹן הַקֹּדֶשׁ, וּמַצִּיחַ עַל כָּל אָדָם,
שֶׁסֵּפֶר הַתּוֹרָה עוֹבֵר לְפָנָיו, וְכֵן
הַמַּגְבִּיהַּ וְהַגּוֹלֵל, שִׁילּוֹ אֹתוֹ עַד
לְפָנָי אֲרֹזֶן הַקֹּדֶשׁ.

סעיף כט'

בְּמָקוֹם שֶׁאֵין סֵפֶר תּוֹרָה קוֹרֵא
אֶחָד מֵהַתּוֹךְ חֲמֵשׁ בְּקוֹל רַם,
וְהַצָּבוֹר יִשְׁמְעוּ, שֶׁלֹּא תִשְׁתַּכַּח
תּוֹרַת קְרִיאָה.

סעיף ל'

עַשְׂרָה שְׁמֹת פְּלִלִים וְאֵין לָהֶם סֵפֶר

תּוֹרָה לְקֹרֵת, אֵין מְבִיאִים לָהֶם
 סֵפֶר תּוֹרָה לְצִדָּהּ הַקְּרִיאָה אֲפִלּוּ
 אִם הֵם חֲבוּשִׁים בְּבֵית הָאֲסוּרִים,
 וְאֲפִלּוּ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם
 הַכַּפּוּרִים. אֲךְ אִם מְכִינִים יוֹם אִו
 יוֹמִים מִקּוֹדֶם, אָרוֹן אִו תִּבְּה,
 שְׁעוֹשִׁין מִקּוֹם קְבוּעַ לִסְפֵּר תּוֹרָה
 מִתָּר. וְלְצִדָּהּ אָדָם חָשׁוּב וְחֹזֵא
 חוֹלָה, מִתָּר לְהַבִּיא גַם לְצִדָּהּ
 הַקְּרִיאָה לְבַד. וַיֵּשׁ אֲזַמְרִים דְּלֹאֲדָם
 חָשׁוּב אֲפִלּוּ אֵינוֹ חוֹלָה, וְלֹחֲזָה
 אֲפִלּוּ אֵינוֹ אָדָם חָשׁוּב מִתָּר. וַיֵּשׁ

לְהַקֵּל בְּשֵׁבֶת פָּרַשַׁת זָכָר, וּפָרַשַׁת
פָּרָה, מִפְּנֵי שֵׁשׁ אֲמָרִים שֶׁהֵן
דְּאוּרִיתָא. (עין לְקַמַּן סִימָן ק"מ) (סִימָן
קל"ה)

סימן כד - דין אם נמצא טעות
ופסול בספר תורה

סעיף א'

אם נמצא בְּסֵפֶר תּוֹרָה פְּסוּל
מִחֲמַת טְעוּת, אם הוא טְעוּת
גָּמוּר, אין קוֹרִין בוֹ, וְצָרִיכִין סֵפֶר
תּוֹרָה אַחֵר (וְעֵין לְקַמַּן סִימָן ע"ט סעיף
'). אִיזְהוּ טְעוּת גָּמוּר כְּגוֹן יֵתֵר אִו
חֶסֶר, אוֹ נִתְחַלֵּף אֶפְלוּ אֹת אַחַת

וְעַל יְדֵי זֶה מִשְׁתַּנָּה הַקְּרִיאָה כְּמוֹ
 תּוֹמִים תְּאוֹמִים, מִגְרִשִּׁיחַן
 מִגְרִשִּׁיחֶם. וְאַף עַל פִּי שֶׁהַפְּרוֹשׁ
 הוּא שָׁוָה, מִכָּל מָקוֹם, כִּיזוֹ
 שֶׁהַקְּרִיאָה אֵינָה שְׁוָה, הֲיֵי טֵעוֹת
 גְּמוּר. וְכֵן אִם הַטֵּעוֹת הוּא בְּעֵנִין,
 שְׂיִכּוּלִין לְקִרְתּוֹ כְּמוֹ שֶׁהִיא צָרִיד
 לְכַתֵּב, אֵלָּא שְׂכַתֵּב, בְּעֵנִין
 שֶׁמִּשְׁתַּנָּה הַפְּרוֹשׁ עַל יְדֵי זֶה, כְּגוֹן
 בְּפִרְשֵׁת תְּרוֹמָה, אִמָּה וַחֲצִי רַחֲבּוֹ,
 אִם בְּמָקוֹם רַחֲבּוֹ נִמְצָא כַּתוּב
 רַחֲבָה בְּה"א אַף עַל פִּי שְׂיִכּוּלִין

לְקַרְתָּ אֶת הַבֵּי"ת בְּחוּלָם, מִכָּל
מְקוֹם, כִּיּוֹן שֶׁכִּמוֹ שֶׁהוּא כְּתוּב,
הָיִי טְעוֹת שְׁמִשְׁתַּנָּה הַפְּרוֹשׁ, הָיִי
גַם כֵּן טְעוֹת גָּמוּר. אֲבָל אִם
הַטְעוֹת הוּא בְּעֵנִין שְׂאִינוֹ מִשְׁתַּנָּה,
לֹא הִקְרִיאה וְלֹא הַפְּרוֹשׁ, כְּגוֹן,
בְּמִקוֹם שֶׁצָּרִיךְ לְהִיזֹת אֲבוֹתָם
בּוֹא"ו אַחֵר הַבֵּי"ת, נִמְצָא בְּלֹא
וּא"ו, אִם בְּהַפְּוֹד, וְכֵן אִם בְּמִקוֹם
שֶׁצָּרִיךְ לְהִיזֹת מִלֵּא יו"ד שְׁמוֹשִׁית
כְּגוֹן אֲבוֹתֵיכֶם, נִמְצָא חֶסֶר יו"ד
אִם בְּהַפְּוֹד וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה, אִין

מוציאין ספר תורה אחר (לפי שאין
 ספרי תורה שלנו מדיקים כל כך שנאמר
 שהאחר יהיה יותר כשר), אבל אם
 חסרה יו"ד שרשית כגון, מה לך
 הגר אל תיראי, כתיב תיראי בלא
 יו"ד אחר התי"ו, או אל תירא
 אברם, כתיב תרא, צריכין
 להוציא ספר תורה אחר (עין שערי
 אפרים שער ו' סעיף יו"ד ובפתחי
 שערים שם) (קמ"ג).

סעיף ב'

נמצא תבה אחת חלוקה עד

שְׁנֵי־אֵיִת כְּשֵׁתִים, אִו שְׁנֵת־קָרְבוֹ
שְׁתֵּי תַבּוֹת, וְנִרְאוֹת כְּאַחַת, אִו
שְׁנֵי־מִצָּא תַבָּה יִתְרָה, בֵּין שְׁהִיא
תַבָּה זָרָה, שְׁאִין כָּאן מְקוֹמָה כָּלֵל,
בֵּין שְׁנֵי־תַבָּה תַבָּה אַחַת כְּפוּלָה
(עֵין בַּסֵּפֶר קֶסֶת הַסּוֹפֵר מִהַדּוּרָה תִּנִּינָא
לִשְׁכַּת הַסּוֹפֵר סִימָן ד' סְעִיף קטן ז), וְכֵן
אִם נִמְצָא שְׁנֵי בְּצוּרוֹת
הַפָּרָשִׁיּוֹת, כְּגוֹן פְּתוּחָה בְּמִקּוֹם
סְתוּמָה אִו סְתוּמָה בְּמִקּוֹם פְּתוּחָה,
אִו הַפֶּסֶק פָּרָשָׁה בְּמִקּוֹם שְׁאִינוֹ
צָרִיךְ אִו בְּמִקּוֹם שְׁצָרִיךְ לְהִיּוֹת

הַפֶּסֶק פֶּרֶשָׁה וְאֵינוֹ כָּל אֱלֹהֵי פְסוּלִים
גְּמוּרִים, וְצָרִיכִין לְהוֹצִיא סֵפֶר
תּוֹרָה אַחֵר.

סעיף ג'

נִמְצָא שְׁנֵדֶבֶק אֹת לְאוֹת, אִם
נִרְאָה שְׁנֵדֶבֶק לְאַחֵר הַכְּתִיבָה,
כָּשֶׁר, כֹּל שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנוּ צוּרוֹת
הָאוֹתִיּוֹת. אֲבָל אִם נִרְאָה שְׁנֵדֶבֶק
כֵּן בַּשְּׁעֵת כְּתִיבָה, אֲזִי יֵשׁ חֲלוּקָה,
שָׁאֵם נִדְבֵק כֵּן קוֹדֵם שְׁנֵגְמֵר
הָאוֹת, כְּגוֹן, נו"ן פְּשׁוּטָה שְׁנֵדֶבֶקָה
בְּאַמְצָעֶיהָ בְּרֶגֶל תִּי"ו וְכַדּוּמָה

פסול, אלא שבחל יכולין לגרוד
 שם להפרידם. אבל אם הדבוק
 נעשה בגמר האות, יש להכשיר,
 ואין צריכין להוציא ספר תורה
 אחר.

סעיף ד'

נמצא אות שהפסיד צורתו, בין
 שהיה מתחלת הכתיבה, בין
 שנעשה אחר כך על ידי נקב
 פסול. אבל אם נמצא נקב תוך
 אות, או מחוץ לאות והאות
 בצורתו, אלא שאינו מקוה גויל

וְנִכְרֹם שְׁהֵנָּקב נַעֲשֶׂה לְאַחַר
הַכְּתִיבָה כְּשֶׁר, כִּיּוֹן דְּבִשְׁעַת
הַכְּתִיבָה הִיָּה מִקָּדָה גְּוִיל. אִם קִפְצָה
הָדִין מֵאִיזָה אֹת וְאִינוּ שְׁחֹר
כְּרָאוֹי פְּסוּל.

סעיף ה'

אִם יֵשׁ סֶפֶק בְּאִיזָה אֹת, שְׁמַא אִין
צוּרְתָה עָלֶיהָ מִרְאִין לְתִינוּק,
שְׁאִינוּ לֹא חֲכָם וְלֹא טַפֵּשׁ (הָיִנוּ
שְׁאִינוּ מִבֵּין אֶת הָעֲנִין, אֲבָל יוֹדֵעַ וּמִבֵּין
אֶת הָאוֹתִיּוֹת) אִם קוּרָא כְּרָאוֹי,
כְּשֶׁרָה. וְאִם לֹא פְּסוּלָה. וְאִם

הַתִּינוּקוֹת מִחֻלְקִין, הוֹלְכִין אַחֵר
הָרֵב (לדוד אמת). וְדוֹקֵא בְּשֵׁאֲנוּ
מִסְפָּקִין מוֹעִיל הַתִּינוּק, מִשּׁוּם דֵּאִז
לֹא הָיָה רַק גָּלוּי מִלְּתֵא בְּעֻלְמָא.
אַבֵּל אִם אָנוּ רוֹאִים שְׂאִין הָאוֹת
בְּחֻלְקָתָהּ, וְכֵן אִם נִפְסְקוּ יוֹדִי
הָאֲלָ"ף, אִזּוּ יוֹדִי הָעֵי"ן וְהַשִּׁי"ן
וְרִגְלֵי הַתִּיו וְכַדוּמָה פֶּסוּל, אִף עַל
פִּי שְׁהַתִּינוּק קוֹרֵא אוֹתוֹ, כִּיּוֹן
שְׂעִינֵינוּ רוֹאוֹת שְׂאִין הָאוֹת
בְּתַקוּנָהּ.

סעיף ו'

כְּשֶׁמֵּרְאִין לְתִינוּק, אֵין צְרִיכִין
 לְכַסּוֹת לוֹ הָאוֹתִיּוֹת שְׁלֹאֲחֶרֶיו.
 אֲבֵל הָאוֹתִיּוֹת שְׁלִפְנֵיו נוֹהֲגִין
 לְכַסּוֹת. וְאִם נִפְסַק אֵיזָה אוֹת
 בַּנֶּקֶב, וְנִשְׁאַר מִקְצָתוֹ גַּם מִן הַנֶּקֶב
 וּלְמִטָּה, וְאִנּוּ מִסְפָּקִים אִם יֵשׁ
 בָּאוֹת עַד הַנֶּקֶב כִּשְׁעוֹר, צְרִיכִין
 לְכַסּוֹת הַחֵלֶק שְׁלִמִּטָּה מִן הַנֶּקֶב, כִּי
 הִתִּינוּק יִצְרָפוֹ וּבִאֲמַת אֵין לוֹ
 צָרוּף (ט"ז אוֹרַח חַיִּים סִימָן ל"ב סְעִיף
 קָטָן י'). וְכֵן אִם קִפְצָה הֶדְיוֹ
 מִמִּקְצַת אוֹת, וְנִשְׁאַר שָׁם אֵיזָה

רָשָׁם צָרִיכִין לְכַסּוֹתוֹ, שֶׁלֹּא יִצְרֹפוּ
הַתִּינוֹק (פרי מגדים סימן ל"ב).

סעיף ז'

כְּשֶׁנִּמְצָא פָסוּל שֶׁצָרִיכִין לְהוֹצִיא
סֵפֶר תּוֹרָה אַחֵר, אִם נִמְצָא בֵּין
גְּבָרָא לְגְּבָרָא, מוֹצִיאִין סֵפֶר תּוֹרָה
אַחֵר, וּמַתְחִילִין מִמָּקוֹם שֶׁפָּסְקוּ,
וּמִשְׁלִימִין מִנֵּין הַקְּרוֹאִים, וְהַעוֹלִין
כָּכָר בַּסֵּפֶר תּוֹרָה הַפָּסוּל עוֹלִין
לְמִנֵּין הַקְּרוֹאִים. וְאִם הוּא בַּשֵּׁבֶת
אִם אֶפְשָׁר לְקֹרֹת בְּסֵפֶר תּוֹרָה
הַשֵּׁנִי ז' קְרוֹאִים יַעֲשֶׂה כֵן (לְחוּשׁ

לדעת הגאונים, דסבירא להו דמה
שקראו בפספר תורה הפסול, אינו עולה
להם, דהא נוהגין בלאו הכי
להוסיף הרבה קרואים.

סעיף ח'

ואם נמצא הפסול באמצע
הקריאה, ביזה יוש חלוקי דעות
ומנהגים, וכל מקום יחזיק מנהגו,
ובמקום שאין מנהג קבוע, נראה
לי דיש לעשות כמו שכתוב
בשלחן ערוך, שלא לברך על ספר
תורה הפסול, אלא מפסיקין מיד,

וּמִוֹצִיאֵין סֵפֶר תּוֹרָה אַחֵר,
וּמִתְחִילִין מִמָּקוֹם שֶׁפָּסְקוּ. וְאִם
הִפְסִיקוּ בְּאַמְצַע פָּסוּק נִרְאָה לִי
דִּיתְחִילוּ מִתְחִלַּת הַפָּסוּק. וְגוֹמְרִין
אֶת הַפָּרָשָׁה (וְנִרְאָה דִּיקָרָא לוֹ בְּסֵפֶר
תּוֹרָה הַכָּשֵׁר לְכָל הַפְּחוֹת ג' פָּסוּקִים. וְאִם
אֵין עוֹד ג' פָּסוּקִים עַד תִּשְׁלוּם הַסֵּדֶרָה
יִתְחִילוּ לְמַפְרֵעַ קֶצֶת) וּמְבַרֵּךְ בְּרָכָה
אַחֲרוֹנָה. אֲבָל בְּרָכָה ראשונה אֵינוֹ
מְבַרֵּךְ דִּעְלָתָהּ לוֹ הַבְּרָכָה שֶׁבַרֵּךְ
עַל הַסֵּפֶר תּוֹרָה הַפָּסוּל (וּפָשׁוּט דָּאִם
יְכוּלִין לְקָרוֹת שְׁבָעָה קְרוּאִים בְּסֵפֶר תּוֹרָה
הַכָּשֵׁר, יַעֲשׂוּ כֵן כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי בַּסֵּעִיף

שֶׁלפָּנַי (זה). וְהוּא הָרִין אֲפֵלוֹ אִם לֹא
הִתְחִילוּ לְקָרוֹת כָּלֵל לְזֶה הָעוֹלָה,
שֶׁנִּמְצָא הַפֶּסוּל מִיָּד לְאַחַר הַבְּרָכָה,
גַּם כֵּן מוֹצִיִּים סֵפֶר תּוֹרָה אַחֵר
וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ עוֹד בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה.
וְאֵין לְחַלֵּק בֵּין קְרִיאָה הָאַחֲרוֹנָה,
לְשֹׂאֵר קְרִיאָה בְּעֲנִין זֶה. בַּמַּבְטִיר,
עֵין לְקַמֵּן סִימָן ע"ח סְעִיף ח'.

סעיף ט'

נִמְצָא פֶּסוּל בְּסֵפֶר תּוֹרָה וְאֵין שֵׁם
סֵפֶר תּוֹרָה אַחֵר, מִשְׁלֵמִין בּוֹ מִנִּין
הַקְּרוֹאִים בְּלֹא בְּרָכוֹת. וְעֵין לְקַמֵּן

סימן ע"ח סעיף ח', וסימן ע"ט
סעיף י'.

סעיף י'

יש אומרים שאם נמצא פסול
בספר תורה בחמש אחד, מתרין
לקרות בו בחמש אחר, כגון, אם
הפסול הוא בספר בראשית,
מתרין לקרות בו בברכות בספר
שמות. ויש לסמוך על זה בשעת
הדחק בשלא היה באפשרי לתקנו,
או שנמצא בשבת או יום טוב.
ומכל מקום, בשבת במנחה, אין

לְהוֹצִיאוֹ כִּיּוֹן שְׂאֵז אֵין הַקְּרִיָּאָה
 חוּבָה כָּל כָּךְ, דְּלֹא נִתְקַנָּה אֲלֹא
 מִשּׁוּם אֲוֵתָן שְׂאֵינָם בָּאִים בַּשְּׁנִי
 וּבַחֲמִשִּׁי לְבֵית הַכְּנֶסֶת (קמ"ג).

סעיף יא'

אם נִקְרָעָה הַתְּפִירָה שְׁבִין שְׁתֵּי
 יְרִיעוֹת, אם נִשְׁאַר הָרֹב תְּפִיִּר
 קוֹרִין בּוֹ. וְאם לֹא מוֹצִיאִין סֶפֶר
 תּוֹרָה אַחֵר. וְאם אֵין סֶפֶר תּוֹרָה
 אַחֵר, אם הִקְרַע הוּא בִּזְהַחֲמֵשׁ
 שְׁצַר־כֵּין לְקֶרֶת בּוֹ, אֵין קוֹרִין בּוֹ
 אֲלֹא אם כֵּן נִשְׁאַרוּ לְכָל הַפְּחוֹת ה'

תפירות. אבל אם הקרע הוא
בחמש אחר קורין בו אף על פי
שלא נשארו רק ב' תפירות.
(נקודות הכסף סימן רעח ובספר בני
יונה) (יו"ד סימן רע"א).

סעיף יב'

נמצא שערה או חלב שנטה על
אות או תבה, אם הוא בחל יסירו.
ואם הוא בשבת או יום טוב, אם
נראין האותיות יקראו בו כף.
אבל אם מכסין כל כף עד שאינן
נראין, אם במקום שאין צריכין

לְקָרוֹת שָׁם, יְכוּלִין לְקָרוֹת בּוֹ
 בְּבִרְכוֹת. אֲבָל אִם הוּא בְּמִקּוֹם
 שְׂצִרִיכִין לְקָרוֹת, וְאַסּוּר לְקָרוֹת
 אֲפִלּוֹ תֵּבָה אַחַת שְׁלֹא מִן הַכֶּתֶב
 עַל כֵּן אִם בְּאַפְשָׁרִי לְהַסִּיר אֶת
 הַשְּׂעוּה אוֹ הַחֲלָב כְּאַחֵר יָד, דִּהְיֵנוּ
 שְׁנֵת־יָבֵשׁ הַיָּטֵב, וַיִּכְפִּיל אֶת הַגְּוִיל
 שְׁעַל יָדֵי זֶה יִפֹּל, יַעֲשֶׂה כֵן, וּבָאֵם
 לָאוּ אֵין קוּרִין בּוֹ (עֵין פֶּרֶמ"ג
 מִשְׁבָּצוֹת סִימָן קמ"ג וּבֵאֵה"ט שָׁם סְעִיף
 קטן ט'). כְּשֶׁמְסִירִין בְּחֹל אֶת
 הַשְּׂעוּה וְהַחֲלָב, אִם הוּא עַל הַשֵּׁם

יִשְׁגְּחוּ שְׁלֹא יבֹא חֵם וְשִׁלּוֹם
לְמַחֲיִקַת הָאוֹתִיּוֹת, אֶלֶּא יַחֲמִמוּ
מִבַּחוּץ שִׁילָה הַשְּׁעָרָה אוֹ הַחֵלֶב.

סימן כה - דיני אשרי ובא לציון עד
גמר התפלה

סעיף א'

אוֹמְרִים אֲשֶׁרִי וְתִהְיֶה לְדוֹד וְגו',
וְצָרִיכִין לְכוּן בּוֹ הֵיטֵב, וּבִפְרָט
בַּפֶּסוּק פּוֹתַח אֶת יָדָהּ וְגו' יְכוּן
אֶת לְבוֹ מְאֹד. (כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי לְעִיל
סִימָן י"ד ב' עֵין שֵׁם) (סִימָן נ"א קל"ב).

סעיף ב'

אַחֵר כָּךְ אוֹמְרִים לְמַנְצַח, וְאֵלּוֹ

יָמִים שְׂאִין אוֹמְרִים אוֹתוֹ: רֹאשׁ
 חֹדֶשׁ, חֲנֻכָּה, וּפּוּרִים, וְהוּא הַדִּין
 בְּשָׁנָה מְעַבְּרַת בְּיוֹם י"ד וּט"ו
 שֶׁבְּאֶדָּר רֹאשׁוֹן, עֶרֶב פֶּסַח, וְעֶרֶב
 יוֹם הַכּוֹפּוּרִים, תְּשַׁעָּה בָּאָב. גַּם אֵין
 אוֹמְרִים אוֹתוֹ בְּבֵית הָאָבֵל, וּבִיוֹם
 שְׂאִין אוֹמְרִים לְמַנְצֵחַ, גַּם אֵל אֶרֶךְ
 אַפַּיִם אֵין אוֹמְרִים.

סעיף ג'

אוֹמְרִים קֹדֶשֶׁת וּבֹא לְצִיּוֹן עַם
 הַתְּרֻגּוֹם. וְצָרִיד לְזַחֵר מֵאֵד לְאַמְרָה
 בְּכוּנָה. וְהַתְּרֻגּוֹם יֵשׁ לְאַמְרוֹ

בְּלַחֲשׁ. [בְּבֵית הָאָבִל מִדִּלְגִּין

הַפֶּסוּק וַאֲנִי זֹאת בְּרִיתִי וְגו']

(*הוספה זו נמצאת הוצאת "זיס" למברג

תרמ"א, אשר נדפסה תחת השגחתו של

המחבר זצ"ל.)

סעיף ד'

אָסוּר לְאָדָם לְצֵאת מִבֵּית הַכְּנֶסֶת

קֹדֶם קִדְּשָׁה זֶה.

סעיף ה'

יֵשׁ לְהֵדָר לְאִמְרָה עִם הַצְּבוּר. וְלִכֵּן

אִם בָּא לְבֵית הַכְּנֶסֶת בְּשַׁעַה

שֶׁהַצְּבוּר אֹמְרִים אֹתָהּ יִאֲמְרָה

עֲמָהֶם אַף קֹדֶם תִּפְלְתּוּ. וְהוּא הִדִּין
 דִּיכּוּל לְאִמְרָה קֹדֶם שְׁנֵי הַפְּסוּקִים
 דִּהֲיֵנוּ וּבֵא לְצִיּוֹן וְגו' וְאַנִּי זֹאת
 בְּרִיתִי וְגו', וְאַחֲר כֵּן יֹאמֶר
 פְּסוּקִים אֵלֶּה, וּמִכָּל שְׁכֵן שְׁיִכּוּל
 לְדִלֵּג אֲשֵׁרִי וְלִמְנַצַּח, כִּדִּי שְׁיֹאמֶר
 קִדְשָׁה זֶה עִם הַצְּבוּר, וְאַחֲר כֵּן
 יֹאמֶר מַה שְׁדִּילֵג.

סעיף ו'

וְאֹמְרִים עָלֵינוּ לְשַׁבַּח וְכו',
 וְצָרִיכִין לְאִמְרוּ בְּאֵימָה וּבִירָאָה.
 וִיהוּ שֵׁעַ תִּקְנוּ בְּשַׁעָה שְׁכַב־שׁ אֶת

יְרִיחוֹ. וְאַחֵר כָּךְ אֹמְרִים מְזֻמּוֹר
שֶׁל יוֹם, וְשֶׁאֵר מְזֻמּוֹרִים בְּכָל
מָקוֹם וּמָקוֹם כְּפִי מִנְהֲגוֹ.

סעיף ז'

כְּשִׁיּוֹצֵא מִבֵּית הַכְּנֶסֶת, אֹמֵר
הַפָּסוּק, ה' נִחֲנִי וְגו' וּמִשְׁתַּחֲוֶה
מוֹל אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ, כְּתִלְמִיד הַנִּפְטָר
מֵרַבּוֹ. כְּשִׁיּוֹצֵא מִבֵּית הַכְּנֶסֶת לֹא
יֵצֵא וְאַחֲרָיו לְאֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ, אֶלָּא
יֵצֵד. וְכֵן בִּירִידָתוֹ מִן הַתֵּבָה
(קל"ב).

סעיף ח'

בְּשִׁיצָא מִבֵּית הַכְּנֶסֶת אֶסּוּר לָרוּץ
אוּ לְכַסֵּעַ פְּסִיעָה גָּסָה, לְפִי שֶׁמֶרְאָה
עֲצָמוֹ שֶׁעָכּוּב בֵּית הַכְּנֶסֶת הוּמָה
עָלָיו לְמִשָּׂא. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים
בְּשִׁחּוּלָּה לְעֶסְקָיו. אֲבָל אִם הוּלָּה
מִבֵּית הַכְּנֶסֶת לְבֵית הַמִּדְרָשׁ מִצָּוָה
לָרוּץ. (סימן צ')

סימן כו - דיני קדיש יתום

סעיף א'

נִמְצָאוּ בַּמִּדְרָשִׁים הָרַבָּה מַעֲשִׂיּוֹת,
כִּי עַל יְדֵי שֶׁהָבֵן אָמַר קְדִישׁ
בְּשִׁבְלֵי אָבִיו אוֹ אִמּוֹ, נִצּוּלִים מִן

הַדִּין. עַל כֵּן נִזְהָגִין לִזְמַר קַדִּישׁ.
וְכֵן לַעֲלֹת לַמִּפְטִיר וּלְהַתְפַּלֵּל לְפָנֵי
הַתְּבָה, וּבִפְרָט בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּתוֹת,
שֶׁהוּא הַזְמָן שֶׁחֲזוֹזְרוֹת הַנְּשָׁמוֹת
לְגִיהֲנָם, וְכֵן בְּכָל עֲרֵבִית שֶׁאֵז
תִּגְבְּרוֹת הַדִּין. וַיֵּשׁ בְּעַנְיָן הַקַּדִּישִׁים
בַּמָּה חֲלוּקֵי דִינִים עַל פִּי הַמְנַהֲגִים.

סעיף ב'

בְּתוֹךְ שִׁבְעָה, בֵּין שֶׁהוּא קָטָן בֵּין
גָּדוֹל, בֵּין תּוֹשָׁב בֵּין אֲזִיחַ, יֵשׁ לוֹ
כָּל הַקַּדִּישִׁים, וְדוּחָה כָּל הָאֲבָלִים.
וְאֶפְלוּ פָגַע הָרָגָל תוֹךְ שִׁבְעָה

הַמְבַטֵּל גִּזְרֵת שְׁבָעָה, וְכֵן לְאַחַר
שְׁבָעָה שְׁמַבְטִיל גִּזְרֵת שְׁלֹשִׁים,
לְעֲנִין קֹדֵישׁ אֵינוֹ מְבַטֵּל. וְכֵן לֹא
אֶמְרִינָן לְעֲנִין קֹדֵישׁ מִקְצֵת הַיּוֹם
בְּכֻלּוֹ. וְאַפְלוּ בְּמִנְחָה שֶׁל יוֹם
הַשְּׁבִיעִי, יֵשׁ לוֹ כָּל הַקֹּדֵישִׁים,
וּמִזְנִין שְׁבָעָה וְשְׁלֹשִׁים מִיּוֹם
הַקְּבוּרָה. וְאַף עַל פִּי שֶׁהָאֵבֵל לֹא
שָׁמַע מִיד, וְנוֹחַג אַחֵר כִּדְּ שְׁבָעָה
יָמֵי אֵבֵל. מִכָּל מָקוֹם, לְעֲנִין קֹדֵישׁ
אֵין לוֹ הֵין שְׁבָעָה. וְכֵן אִם מֵת
בְּרֵגֶל מִזְנִין לְעֲנִין קֹדֵישׁ מִיּוֹם

הַקְבִּירָה.

סעיף ג'

אם יש בבית הכנסת גם
יֵאֱהָרָצִיט (פי' יום השנה לפטירת
אביו או אמו). אֲזִי אם הבן שבעה
הוא קטן, שְׁחֹלָהּ כָּל יְמֵי הַשְּׁבָעָה
לְבֵית הַכְּנֶסֶת, יֵשׁ לְהֵאֱרָצִיט
קִדִּישׁ אֶחָד. וְאם יֵשׁ הָרְבָּה
יֵאֱהָרָצִיט, יֵשׁ לְכָל אֶחָד קִדִּישׁ
אֶחָד. וְאִפְּלוּ אם הַקָּטָן שְׁחֹא בֶן ז'
יִדְּחָה לְגִמְרֵי. וְאם יֵשׁ בֶּן שְׁלֹשִׁים,
יֵשׁ לוֹ גַּם בֶּן קִדִּישׁ אֶחָד. אֲבָל אם

יֵשׁ הַרְבֵּה בְּנֵי שְׁלֹשִׁים, אֵין הַקָּטָן
 בֶּן שְׁבַע נִדְחָה מִחֲמַתָּן לְגַמְרִי.
 וְאִם הוּא גָדוֹל, שְׂאִינוֹ הוֹלֵךְ כָּל
 הַשְּׁבָעָה לְבֵית הַכְּנֶסֶת אַף עַל פִּי
 שְׁמַת־פֶּלֶל בְּבֵיתוֹ בְּמִנְיִן, מִכָּל
 מְקוֹם, כְּשֶׁבָּא בְּשַׁבָּת לְבֵית הַכְּנֶסֶת
 אֹמֵר כָּל הַקִּדְיָשִׁים. וְאִם יֵשׁ שָׁם
 יֵאָחֲזִיצִיט, אֹמֵר גַּם כֵּן כָּל
 הַקִּדְיָשִׁים, מִלְּבַד קִדְיָשׁ אֶחָד יִטִּילוּ
 עָלָיו גּוֹרֵל. וְאִךְ כְּשֶׁנֶּתְבַּטֵּל מִמֶּנּוּ
 הַשְּׁבָעָה עַל יְדֵי רֶגֶל, אִם שְׁמַת
 אָבִיו בְּרֶגֶל, אֲזִי יֵשׁ לוֹ דִּין קָטָן,

כִּיּוֹן שֵׁכּוֹל לִילָךְ לְבֵית הַכְּנֶסֶת
בְּכָל יוֹם.

סעיף ד'

בֶּן ז' קָטָן, וּבֶן ז' גָּדוֹל בַּשָּׁבָת
כַּשֶּׁבֵּא לְבֵית הַכְּנֶסֶת, שְׁוִים
בְּקִדְּשֵׁי שָׁמַיִם, וְאֵם יֵשׁ גַּם יֵאָהָרֵצִיט,
הוּא נִדְּחָה מִחֲמַת הַגָּדוֹל. וְלִכֵּן יֵשׁ
לְהַגְדוֹל קִדְּשׁ אֶחָד יוֹתֵר מִן הַקָּטָן,
דְּהֵינּוּ הַקִּדְּשׁ שֶׁשְׁחִיָּה צָרִיךְ הַקָּטָן
לְתֵת לְהֵאָהָרֵצִיט.

סעיף ה'

יֵאָהָרֵצִיט וְכֵן בֶּן שְׁלֹשִׁים, קוֹדֵמִין

לְשֹׂאֵר אֲבָלִים שֶׁהֵם בְּתוֹךְ הַשָּׁנָה.
וּמִכָּל מְקוֹם יֵשׁ לָהֶם לְתֵת גַּם לָהֶם
אִיזָה קַדִּישִׁים. וַיֵּשׁ לְנֶחֱם שְׁקַדִּישׁ
דְּרַבָּנִן, וְגַם הַקַּדִּישׁ שֶׁלְאַחַר עֲלִינוּ,
יְהִי לְהִיאָהֳרָצִיט אִין לְבָן ל',
וְשֹׂאֵר הַקַּדִּישִׁים לְשֹׂאֵר הָאֲבָלִים,
אִם יִשְׁנֶם כְּמִנִּין הַקַּדִּישִׁים.

סעיף ו'

יְהִיאָהֳרָצִיט וּבָן שֶׁלְשִׁים הֵיכָא
דְּאִכָּא רִוְחָא (פ' כשיש אפשרות), בָּן
שֶׁלְשִׁים קָדָם, וְאִין לְהִיאָהֳרָצִיט רַק
קַדִּישׁ אֶחָד. וְאִם יֵשׁ הֶרְבֵּה

יִאֲהַרְצֵי־יִט יֵשׁ לְכָל אֶחָד קִדְיֵשׁ
אֶחָד, וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵבֵן שְׁלֹשִׁים
יְדָחָה לְגַמְרִי, מִשּׁוּם שֶׁהוּא יֹאמַר
לְמַחֲרָ. וְהִיאֲהַרְצֵי־יִט אִם לֹא יֹאמַר
הַיּוֹם, עָבַר זְמַנּוֹ.

סעיף ז'

אִם יֵשׁ שְׁנֵי אֲבָלִים שְׁוִים יֻטִּילּוּ
גּוֹרֵל בֵּינֵיהֶם, וְכִי שֶׁעָלָה לוֹ הַגּוֹרֵל
לֹאמַר עַרְבִית, יֵשׁ לְשְׁנֵי כְּנָגָד זֶה
קִדְיֵשׁ אֶחָד שֶׁחֲרִית בְּלֹא גּוֹרֵל. וְעַל
הַקִּדְיֵשׁ הַג' יֻטִּילּוּ גּוֹרֵל. וְכֵן אִם
יִשְׁנָם הֶרְבֵּה, גַּם כֵּן מִטִּילִין גּוֹרֵל.

וְמִי שֶׁעָלָה לוֹ הַגּוֹרֵל, לֹא יֵבֵא עוֹד
בְּתוֹךְ הַגּוֹרֵל עַד שִׁיאֲמְרוּ כֻלָּם.

סעיף ח'

הַתּוֹשֵׁב קוֹדֵם לְאוֹרֵחַ (אם אֵינוֹ תוֹךְ
שְׁבָעָה) וְאַחֲרָצִיט תּוֹשֵׁב
וְאַחֲרָצִיט אוֹרֵחַ אֵין לְהַאֲרִיחַ
כָּלֹם. בֶּן שְׁלֹשִׁים תּוֹשֵׁב, אִם תוֹךְ
הַשָּׁנָה תּוֹשֵׁב וְאַחֲרָצִיט אוֹרֵחַ,
יֵשׁ לְהַאֲרִיחַ קִדִּישׁ אֶחָד. וְאִם יֵשׁ
וְאַחֲרָצִיט תּוֹשֵׁב, וּבֶן שְׁלֹשִׁים
תּוֹשֵׁב, וְאַחֲרָצִיט אוֹרֵחַ, יֵשׁ גַּם
בֶּן לְהַאֲרִיחַ קִדִּישׁ אֶחָד, וְאֵינוֹ יָכוֹל

וַיֹּאחֲזֵצִיט הַתּוֹשֵׁב לומר לוֹ: אֲנִי
קוֹדֵם, כִּי יֹאמֶר: לֹא מִדִּידִךָ
קִשְׁקִילָנָא, אֲלֵא מִבֶּן שְׁלֹשִׁים.
וַיֹּאמֶר הַיֹּאחֲזֵצִיט תּוֹשֵׁב קִדִּישׁ
רֵאשׁוֹן, וַיֹּאחֲזֵצִיט אֲזִיחַ קִדִּישׁ
ב', וּבֶן שְׁלֹשִׁים קִדִּישׁ ג'.

סעיף ט'

אֲזִיחַ בֶּן שְׁלֹשִׁים וְתוֹשֵׁב תוֹךְ
הַשָּׁנָה שְׁוִים.

סעיף י'

וַיֹּאחֲזֵצִיט תּוֹשֵׁב וּבֶן שְׁלֹשִׁים
אֲזִיחַ, יֹאמֶר הַתּוֹשֵׁב קִדִּישׁ רֵאשׁוֹן

וְשֵׁנִי, וְהָאֲוֵרַח הַשְּׁלִישִׁי.

סעיף יא'

אֲוֵרַח בְּתוֹךְ הַשְּׁנָה, יֵשׁ לוֹ קֳדִישׁ א'
בְּתוֹךְ אֲבֵלִים תּוֹשְׁבִים בְּתוֹךְ
הַשְּׁנָה.

סעיף יב'

תּוֹשֵׁב נִקְרָא לְעֵנִין זֶה, כָּל שֵׁשׁ לוֹ
כָּאֵן דִּירַת קִבֵּעַ, אֵף עַל פִּי שְׂאִינוֹ
פּוֹרֵעַ מִם, אִם שְׂחִיָּא פּוֹרֵעַ כָּאֵן
מִם, אֵף עַל פִּי שְׂאִינוֹ דָּר כָּאֵן. וְכִי
שָׁבָא לְכָאֵן מִמָּקוֹם אַחֵר, לוֹמַר
קֳדִישׁ אַחֵר אָבִיו וְאִמּוֹ שְׂחִיָּא דְרִים

כָּאֵן, אַף עַל פִּי שְׁהִמָּה הָיוּ
 תּוֹשְׁבִים כָּאֵן, מִכָּל מְקוֹם, כִּי יִזְן
 שְׁהִבֵּן הִזָּה אֵינוֹ דָּר כָּאֵן וְאֵינוֹ
 פּוֹרֵעַ כָּאֵן מִם, אֵין לוֹ דִּין תּוֹשֵׁב.
 בַּעַל הַבֵּית שְׁמַחֲזִיק מְלַמֵּד אֹ
 מִשְׁרָת, אִם הֵם פְּנוּיִם נִקְרָאִים
 כָּאֵן תּוֹשְׁבִים. אֲבָל אִם יֵשׁ לָהֶם
 נָשִׁים בְּמְקוֹם אַחֵר, הָרִי הֵן כָּאֵן
 כְּאוֹרְחִים. וְהַלּוֹמֵד בִּישִׁיבָה, וְכֵן
 מְלַמֵּד חֲמִשָּׁכָר לְכַמָּה בַּעֲלֵי בָתִּים,
 אַף עַל פִּי שֵׁשׁ לָהֶם נָשִׁים בְּמְקוֹם
 אַחֵר, דִּינָם כָּאֵן כַּתּוֹשְׁבִים. הַמְּגִיד לְ

יְתוֹם בְּבֵיתוֹ אֶפְלוֹ בְּשָׂכָר, אִם אֵין
לוֹ לֹא אָב וְלֹא אִם, יֵשׁ לוֹ כָּאֵן דִּין
תּוֹשֵׁב. אֲבָל אִם יֵשׁ לוֹ אָב אִם
בְּמָקוֹם אַחֵר, אֶפְלוֹ מְגִדְלוֹ בְּתוֹרַת
צְדָקָה, יֵשׁ לוֹ דִּין אֲזִיחַ.

סעיף יג'

מִי שֶׁמֵּת פֶּלֶל בְּבֵית הַכְּנֶסֶת אִם
בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ תְּמִיד, אִם בָּא
לוֹמַר קֳדִישׁ בְּבֵית כְּנֶסֶת אַחֵר,
הָאֲבָלִים שֶׁבַשֵּׁם יְכוּלִין לְדַחֲתוֹ
וְאֶפְלוֹ הוּא תוֹךְ שְׂבָעָה, דְּגִרָע
מִתְּאֲזִיחַ, כִּי הָאֲזִיחַ אֵין לוֹ מָקוֹם

לְהַתְּפִילַל וְלוֹמַר קְדִישׁ, וְזֶה יֵשׁ לוֹ.

סעיף יד'

מִי שֶׁיָּכוֹל וְרָאוּי לְהַתְּפִילַל לְפָנֵי
הַתְּבָה, יִתְּפִילַל, וּמוֹעִיל יוֹתֵר
מִקְדִישׁ יְתוֹם, שֶׁלֹּא נִתְּקַן אֲלֵא
לְקַטְנִים. וּמִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַתְּפִילַל
כָּל הַתְּפִלָּה, יִתְּפִילַל מִן אֲשֵׁרֵי וּבֵא
לְצִיּוֹן וּלְהֵלֶן. וּמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ זְכוּת
יוֹתֵר בְּקְדִישִׁים, כְּגוֹן בֶּן ז' וְל',
יֵשׁ לוֹ גַּם כֵּן זְכוּת יוֹתֵר בְּעַנְיֵן
הַתְּפִלָּה. נוֹחֲגִין שְׂאִין אֲבֵל מִתְּפִילַל
לְפָנֵי הַתְּבָה בַּשַּׁבָּת וַיּוֹם טוֹב. אֲדַ

אם גם קודם האבלות, היה הרפו
 להתפלל בשבת ויום טוב, גם
 בזמן האבלות יתפלל. (שערי תשובה
 בשם תשובת מאיר נתיבים סימן פ', ועין
 לקמן סימן קכ"ח סעיף ח')

סעיף טו'

שנים ששנים בדין קדיש, ושניהם
 יכולים להתפלל לפני התבה,
 ומרצים בשוה לקהל, וטילו גורל,
 שהאחד יתפלל עד אשרי ובא
 לציון, והשני יתפלל אשרי ובא
 לציון. ואם אחד אינו יכול

לְהַתְפַּלֵּל לְפָנַי הַתְּבָה, אֹי שְׂאִינוֹ
 מִרְצָה לְקַהֵּל, וְהַתְפַּלֵּל הַשְּׁנִי, לֹא
 הַפְסִיד זֶה שֶׁהַתְפַּלֵּל זְכוּתוֹ
 בַּקִּדְיָשִׁים, וּמִכָּל מָקוֹם יֵשׁ לוֹ
 לְוִיתָר, לְהַנִּיחַ הַקִּדְיָשׁ לְמִי שֶׁלֹּא
 הַתְפַּלֵּל, וּמִכָּל שֵׁכֶן לְקַטְנִים.

סעיף טז'

מִי שֶׁהוּא אָבִל עַל אָבִיו, וְגַם עַל
 אִמּוֹ, מִכָּל מָקוֹם, אֵין לוֹ זְכוּת
 יוֹתָר בְּתַפִּלוֹת וְקִדְיָשִׁים מִשְּׂאֵר
 אָבִל, מִשּׁוּם דְּזַכָּרוֹן אֶחָד עוֹלָה
 לְכָאן וּלְכָאן. (כנ"י) וְעַיִן נוב"ה

סימן ה.

סעיף יז'

נוהגין שאין אומרים קדיש רק י"א
חדשים, שלא להחזיק אביו ואמו
ברשעים, דמשפט של רשעים הוא
י"ב חדש. שאם מת דרך משל,
יו"ד שבט, פוסק לומר ט' טבת,
וביו"ד טבת לא יאמר דהא הוי
יום א' בחדש י"ב, ויום א' בחדש
חשוב חדש, והוי כאלו אמר י"ב
חדש. ולענין זה מונים מיום
הקבורה, לא מיום המיתה. שאם

נִקְבַּר י"א שְׁבַט, אֲזִי פּוֹסֵק בִּיּוֹ"ד
 טַבַּת, כִּי הַמְשַׁפֵּט אֵינוֹ מַתְחִיל עַד
 לְאַחַר הַקְּבוּרָה (פּרמ"ג בַּסֵּפֶר נוֹעַם
 מַגִּידים). וְאַם הִיָּתָה שָׁנָה מְעַבְּרָת,
 פּוֹסֵק ט', (אוּ י') בְּסֵלֹו. וְיוֹם זֶה
 שֶׁהוּא פּוֹסֵק בּוֹ, יֵשׁ לוֹ כָּל
 הַקְּדִישִׁים. רַק לִיאֲהֲרָצִיט שִׁיךְ
 קִדִּישׁ א'. וְכֵן לְבֵן שְׁלֹשִׁים. וְאַם
 יֵשׁ כֶּמֶה יִיאֲהֲרָצִיט, אוּ בְּנֵי
 שְׁלֹשִׁים, נִדְּחָה הוּא מִפְּנֵיהֶם
 לְגַמְרִי. מִי שִׁיּוֹדֵעַ בְּאֲבִיו וְאִמּוֹ
 שֶׁהָיוּ רְשָׁעִים מֵאֲזֹתָן שְׁנֵדוֹנִין י"ב

חֲדָשׁ, רָאִוּי וּמַחֲיֵב שִׁיאֲמַר קִדִּישׁ
י"ב חֲדָשׁ.

סעיף יח'

בְּשִׁישׁ הֶרְבֵּה אֲבָלִים, רַחֲמָנָא
לְצִלָּן, אֲזִי כִּדִּי שְׁלֹא יִבְאוּ לִידֵי
קִטְטוֹת וּמְרִיבוֹת, נוֹחֲגִין בְּהֶרְבֵּה
מִקּוֹמוֹת, שְׂאוֹמְרִים ב' אִו ג'
בִּיחָד.

סעיף יט'

אִם אֵין בְּבֵית הַכֶּנֶסֶת אָבֵל עַל
אָבִיו וְאִמּוֹ, יֵאמַר אוֹתוֹ קִדִּישׁ מִי
שְׂאִין לוֹ אָב וְאִם, בְּעֵד כָּל מֵתֵי

יִשְׂרָאֵל. וַיֵּשׁ מִקִּוְמוֹת שְׁנֵהֲגוּ,
 שְׁשָׁאָר קְרוֹבִים אוֹמְרִים קְדִישׁ עַל
 קְרוֹבֵיהֶם, כְּשֶׁאֵין אֲבֵלִים עַל
 אֲבֵיהֶם וְאִמָּם. וְגַם כְּשֶׁיֵּשׁ אֲבֵלִים
 עַל אֲבֵיהֶם וְאִמָּם, אִם יֵשׁ מִי
 שְׁרוּצָה לוֹמַר קְדִישׁ אַחֵר אֲבִי
 זִקְנֹו, אוֹאֵם זִקְנָתוֹ, שְׁמִיתוֹ בְּלֹא
 בָּנִים, אוֹ אַחֵר בָּנֹו, אוֹ בָּתוֹ שְׁמִיתוֹ
 בְּלֹא בָּנִים, יְנִיחוּ לוֹ הָאֲבֵלִים לוֹמַר
 קְדִישׁ אֶחָד, לְאַחֵר שֶׁהֵם אָמְרוּ כָּל
 אֶחָד. וַיֵּשׁ מִקִּוְמוֹת שְׁנֵהֲגוּ, שְׁגַם
 שְׁשָׁאָר קְרוֹבִים אוֹמְרִים קְדִישׁ, אֲבָלֹו

בְּמִקּוֹם שֵׁשׁ אַבְלִים עַל אָב וָאֵם,
אֵלָּא שְׁעוֹשִׁים פְּשָׁרָה בִּינִיָּהֶם,
שְׂאִין אֹמְרִים כָּל כָּךְ קְדִישִׁים,
כִּמּוֹ הָאֲבִלִים עַל אָב וָאֵם, וְהוֹלְכִים
בְּכָל זֶה אַחֲרֵי הַמִּנְהָג, וּבְלִבֹּד שִׁיָּהָא
מִנְהָג קְבוּעַ בְּעִיר.

סעיף כ'

הַבַּת אֵין לָהּ לֹאמַר קְדִישׁ בְּבֵית
הַכִּנְסָת, אֲךְ יֵשׁ אֹמְרִים שָׂאֵם
רוֹצִים לַעֲשׂוֹת מִנִּין בְּבֵיתָהּ
שֶׁתֹּאמַר שָׂם הָרְשׁוֹת בְּיָדָם (כנ"י),
וְיֵשׁ אֹמְרִים דְּגַם זֹאת אֵין לַעֲשׂוֹת

(חוות יאיר סימן רכ"ב).

סעיף כא'

מִי שֶׁהָיָה לוֹ יֵאָחֲזֶיט, וְלֹא [הָיָה]
יָכוֹל לֵאמֹר קִדִּישׁ, כְּגוֹן, שֶׁהָיָה
בְּדַרְדֵּר, אִם שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לוֹ קִדִּישׁ,
יָכוֹל לֵאמֹר קִדִּישׁ בְּתַכְלִית עֲרֵבִית
שְׁלֵאֲחֵר הֵיִאָחֲזֶיט.

סעיף כב'

אִם עַל פִּי שְׂאֵמִירַת הַקִּדִּישׁ
וְהַתְּכִלּוֹת מוֹעִילוֹת לְהַאֲבוֹת, מִכָּל
מָקוֹם, אֵין אֵלּוֹ הֶעָקָר אֵלּא הֶעָקָר
הוּא שֶׁהַבָּנִים יֵלְכוּ בְּאַרְחַ מִישׁוֹר,

כִּי בָּזָה מְזֻכָּיִם אֶת הָאֲבוֹת. הֲכִי
אִיתָא בְּזוּהָר הַקָּדוֹשׁ (סוף פְּרָשַׁת
בְּחֻקֹּתַי), בֵּן יְכַבֵּד אָב, כְּמָה דְּאֵת
אָמֵר, כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֵת אִמֶּךָ,
וְאִוְקָמוּהָ בְּמִיכָלָא וּמְשִׁתֵּיא.
וּבְכָלָא, הָאִי בְּחִינֵי דְּאֵת־חַיִּב בִּיָּה.
בְּתַר דְּמִית, אִי תִימָא הָא פִּטוֹר
הוּא, לָאוּ הֲכִי דְּאֵף עַל גַּב דְּמִית
אֵת־חַיִּב בִּיקָרִיָּה יִתִּיר, דְּכֶתִיב כַּבֵּד
אֶת אָבִיךָ. דְּאִי הֲחֵוָא בְּרָא אֲזִיל
בְּאַרְחַת תַּקָּלָא, וְדֵאִי מְבִזָּה לְאֲבוּי
הוּא, וְדֵאִי עָבִיד לִיָּה קִלְנָא. וְאִי

הַחַוָּא בְּרָא אָזִיל בְּאַרְח מִישׁוֹר,
 וְתִקִּין עוֹבְדוֹי וְדַאי דָּא אִוְקִיר
 לְאַבּוּי, אִוְקִיר לִיה בְּהַאי עֲלָמָא
 גַּבֵּי בְנֵי נְשָׂא, אִוְקִיר לִיה בְּהַחַוָּא
 עֲלָמָא גַּבֵּי קַדְשָׁא בְּרִידָּהּ חוּא.
 וְקַדְשָׁא בְּרִידָּהּ חוּא חַיִּים עֲלֵהּ,
 וְאוֹתֵיב לִיה בְּכַרְסֵּיא דִּיקְנֵרִיה וְדַאי
 וְכוּ' עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ. וַיֵּשׁ לוֹ לְאַדָּם
 לְצַוּוֹת אֶת בָּנָיו לְהַחֲזִיק בְּאַיִזָּה
 מִצָּוָה, וְאֵם מִקִּימִין נְחָשָׁב יוֹתֵר
 מִן הַקִּדִּישׁ, וְחוּא תַּקְנָה טוֹבָה גַּם
 לְמִי שְׂאִין לוֹ בָּנִים אֲלָא בָּנוֹת.

סימן כז – הלכות תלמוד תורה

סעיף א'

אַחֲרֵי הַתְּפִלָּה יִקְבֹּעַ עֵת לְלִמּוּד
תּוֹרָה. וְצָרִיד שְׂאוֹתוֹ הָעֵת יִהְיֶה
קְבוּעַ, שֶׁלֹּא יַעֲבִירָנוּ אַף אִם סָבוּר
לְהִירוֹיַח הַרְבֵּה. וְאִם צָרִיד לַעֲשׂוֹת
אַיִזָּה דָּבָר נְחוּץ מְאֹד, יִלְמַד מִקֵּדָם
לְכָל הַפְּחוֹת פְּסוּק אֶחָד אוֹ הַלְכָּה
אַחַת, וַיַּעֲשֶׂה מֵה שְׁנֵי נְחוּץ לוֹ, וְאַחֲרֵי
כֵן יִשְׁלִים חֻקּוֹ. וּבִקְצַת קְהִלּוֹת
קְדוֹשׁוֹת נִתְיַסְדּוּ חֲבָרוֹת קְדוֹשׁוֹת,
לְלַמֵּד תּוֹרָה בְּרַבִּים מִיָּד לְאַחֲרֵי

הַתְּפִלָּה. וַיֵּשׁ לְכָל יִרְאָ שָׁמַיִם
לְהַתְּחַבֵּר אֲלֵיהֶם (אֹרַח חַיִּים סִימָן
קנ"ה).

סעיף ב'

כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל חַיֵּב לְלַמֵּד תּוֹרָה,
בֵּין עָנִי בֵּין עֲשִׁיר, בֵּין שָׁלֵם
בְּגוּפוֹ בֵּין בַּעַל יִסּוּרִין, בֵּין בַּחוּר
בֵּין זָקֵן גָּדוֹל. אֲפִלּוֹ עָנִי הַמַּחְזִיר
עַל הַפֶּתַח חַיִּים, חַיֵּב לְקַבֵּעַ לוֹ זְמַן
לְתַלְמוּד תּוֹרָה בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה,
שֶׁנֶּאֱמַר וְהִגִּיתָ בּוֹ יוֹמָם וּלְיָלָה. וְכֵי
שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ כָּלֵל לְלַמֵּד, אִם שְׂאִי

אֶפְשָׁר לוֹ מַחֲמַת רַב הַטְּרָדוֹת,
 יִסְפֹּק לְאַחֲרֵי הַלּוֹמְדִים, וְתַחֲשֹׁב
 לוֹ כְּאִלּוּ לוֹמֵד בְּעֶצְמוֹ, כִּמּוֹ
 שְׂדֵרֶשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרָם לְבָרָכָה
 בַּפֶּסוּק שְׁמַח זְבוּלֹן בְּצֵאתָהּ
 וְיִשְׁשָׁכָר בְּאֶהְלֶיךָ, זְבוּלֹן וְיִשְׁשָׁכָר
 עָשׂוּ שְׂתֵפוֹת. זְבוּלֹן עָסַק בְּסַחֲרָה
 וְיִסְפֹּק לְיִשְׁשָׁכָר פֶּרֶנְסָתוֹ, שְׂיַחֲיָה לוֹ
 פֶּנְאִי לְעַסֵּק בַּתּוֹרָה. לְפִיכָךְ הַקְּדִים
 הַפֶּסוּק זְבוּלֹן לְיִשְׁשָׁכָר, מִפְּנֵי
 שְׂתוּרָתוֹ שֶׁל יִשְׁשָׁכָר עַל יְדֵי זְבוּלֹן
 הִיָּתְהָ. וְכֵן מְצִינוּ בַּמִּשְׁנָה (זבחים

פ"א) שְׂמֵעוֹן אַחֵי עֲזַרְיָה אֹמֵר
וְכו', וְנִקְרָא שְׂמֵעוֹן עַל שֵׁם אָחִיו
עֲזַרְיָה, לְפִי שְׁעֲזַרְיָה עַם
בְּבִרְקִימָטִיא, וְהָיָה מְסַפֵּק צָרְכֵי
שְׂמֵעוֹן אָחִיו, שְׁהָיָה עוֹסֵק בַּתּוֹרָה,
וְהִתְנֹו בִּינֵיהֶם, שְׁיִהְיֶה חֵלֶק לְעֲזַרְיָה,
בְּשֹׁכֵר לְמוֹדוֹ שֶׁל שְׂמֵעוֹן. וְעַל כֵּן
פָּנִים יִתְאַמֵּץ כָּל אָדָם לְלַמֵּד, אֲפִלּוּ
רַק מְעַט, בְּכָל יוֹם וּבְכָל לַיְלָה.

סעיף ג'

מִי שְׁאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת תּוֹרָתוֹ
קָבֵעַ, אֵלָּא שְׁהוּא קוֹבֵעַ עֲתִידִים

לַתּוֹרָה, יַעֲסֹק בְּעֵתֵי הַלָּלוּ שֶׁהוּא
 קוֹבֵעַ, לְלַמֵּד הַהִלְכוֹת הַשְּׂכִיחוֹת,
 הַנִּצְרָכוֹת לַדַּעַת לְכָל אִישׁ יִשְׂרָאֵל,
 וְגַם בַּאֲגָדוֹת וּמִדְּרָשִׁים וְסִפְרֵי
 מוֹסֵר אֲשֶׁר יְסוּדָתָם בְּהִרְרֵי קֹדֶשׁ.
 מִמִּדְּרָשֵׁי רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרָנוּם לְבִרְכַּה
 שֶׁהֵם מוֹעִילִים לְהַחֲלִישׁ כַּח הַיִּצָּר
 הָרַע. וְאֲשֶׁרֵי מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֵן קְבוּעַ
 וְלֹא יַעֲבֹר, לְלַמֵּד בְּסֵפֶר "חֵן
 לְיִשְׂרָאֵל" דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ, וְכָל
 הַמּוֹסִיף מוֹסִיפִין לוֹ טוֹבָה מִן
 הַשָּׁמַיִם. (יו"ד סימן רמ"ו)

סעיף ד'

בְּשִׁחֻּא לֹאמַד וְצָרִיךְ לְצִאָּת לְחוּץ,
אַל יִנְיחַ אֶת הַסֵּפֶר פְּתוּחַ, כִּי עַל
יָדֵי זֶה מְשַׁכַּח תַּלְמוּדוֹ. (שפתי כהן
יורה דעה סימן רע"ז)

סעיף ה'

צָרִיךְ לְזַהֵר, בְּכָל מָה שִׁחֻּא לֹאמַד,
לְחוּצִיאוֹ בְּשִׁפְתָיו וְלִהְיוֹת שְׂמִיעַ
לְאָזְנוֹ. שְׁנֵאֵמַר לֹא יִמּוּשׁ סֵפֶר
הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיךָ, וְהִגִּיתָ בוֹ וְגו'.
וְכִי שְׂמֹעִיאוֹ בְּשִׁפְתָיו, אַף עַל פִּי
שְׂאִינּוֹ מִבֵּין, קִיָּם מִצְוַת וּלְמַדָּתָם

וְלִכּוֹן כָּל עַם הָאָרֶץ מְבָרֵךְ בְּרַכַּת
הַתּוֹרָה בַּשִּׁחַר, לִפְנֵי הַפְּסוּקִים, וְכֵן
בַּשְּׁעוּלָה לְסֹפֶר תּוֹרָה. וְכָל הָעוֹסֵם
בַּתּוֹרָה, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַבִּין, מִחֲמַת
קִצֹּר דַּעְתּוֹ, יִזְכֶּה לְהַבִּינָה בְּעוֹלָם
הַבָּא. (רז"ש הל' ת"ת)

סימן כח - הלכות ספר תורה
ושאר ספרי קדש

סעיף א'

מִצְוֹת עֲשֵׂה, עַל כָּל אִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל
לְכַתֹּב לוֹ סֹפֶר תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר,
וַעֲתֵה כָתְבוּ לָכֶם אֶת הַשִּׁירָה
הַזֹּאת, וְקִבְלוּ חֲכָמֵינוּ זְכָרוֹנָם

לְבָרְכָהּ פֶּרוֹשׁוֹ לְכַתֵּב אֶת כָּל
הַתּוֹרָה שֵׁשׁ בָּהּ חֲשִׁירָה, וְאַפְלוֹ
יֶרֶשׁ סֵפֶר תּוֹרָה מֵאֲבִיו, מִצּוּחַ
לְכַתֵּב מִשָּׁלוֹ. שָׂכַר לוֹ סוֹפֵר לְכַתֵּב
לוֹ סֵפֶר תּוֹרָה, אִם שֶׁקֵּנָאֻ, וְהָיָה בּוֹ
טַעֲוֹת וְחִגְיָהוּ, חֲרִי זֶה כָּאֵלּוּ כֹתָבוֹ.
וְאַסוּר לְמַכּוֹר סֵפֶר תּוֹרָה. אֲדָּ
בְּשַׁעֲת דְּחִק גְּדוּלָּה, יַעֲשֶׂה שְׂאֵלָת
חָכָם (יו"ד סימן ע"ר ובאורח חיים סימן
קנ"ג).

סעיף ב'

וְכֵן מִצּוּחַ עַל כָּל אִישׁ, לְקַנֹּת שְׂאֵר

ספרי קדש שלומדים מתוכן, כגון
 מקרא משנה, גמרא ופוסקים,
 שילמד מתוכן, וגם ישאלו
 לאחרים. ומי שאין ידו משגת,
 לקנות לו ספר תורה וגם שאר
 ספרי למוד, אפי' הספרים שהן
 לצורך למוד, הן קודמין. אמרו
 רבותינו זכרונם לברכה, וצדקתו
 עומדת לעד, זה הכותב (והוא הדין
 הקונה) ספרים ומשאלו לאחרים
 (יו"ד ע"ר כתוב' ד' ג').

סעיף ג'

חַיֵּב אָדָם לְנַחֵג כְּבוֹד גָּדוֹל בְּסֵפֶר
 תּוֹרָה. וּמִצְוָה לִיָּחֵד לוֹ מְקוֹם,
 וְלִכְבֹּד אֶת הַמְּקוֹם הַהוּא וּלְהַדְרֵוֹ
 בְּיֹתֵר. וְלֹא יֵרָק כְּנֶגֶד סֵפֶר תּוֹרָה,
 וְלֹא יֵאָחֵז סֵפֶר תּוֹרָה בְּלֹא
 מְטַפַּחַת. הָרוּאָה אֶת הַנוֹשֵׂא סֵפֶר
 תּוֹרָה, צָרִיךְ לַעֲמֹד לְפָנָיו, עַד
 שְׂיִכְנִים אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה לְמְקוֹמוֹ,
 אִם עַד שְׂאִינֹו רוּאָהוּ עוֹד. וּבְבֵית
 הַכִּנֶּסֶת בְּשַׁעַת שְׂמוֹצִיאִין וּמַכְנִיסִין
 אֶת הַסֵּפֶר תּוֹרָה, מִצְוָה לְכָל מִי
 שְׁעוֹבֶרֶת לְפָנָיו, לְלוֹתָהּ עַד

מִקּוֹמָהּ, וְכֵן הַמַּגְבִּיהַּ וְהַגּוֹלֵל, יֵלְכוּ
לְלוֹתָהּ (יו"ד רפב אורח חיים קמט) ♦

סעיף ד'

אֲפִלוּ שְׂאֵר סְפָרֵי קֹדֶשׁ אִם מִנְחִים
עַל סַפָּסֵל, אָסוּר לִישֹׁב עַל סַפָּסֵל
זֶה, אֲלֹא אִם הַסְפָּרִים מִנְחִים, עַל
אֵיזֶה דָּבָר שֶׁגְּבוּהָ לְכָל הַפְּחוֹת
טֶפֶחַ, וּמִכָּל שֹׁכֵן דְּאָסוּר לְהִנָּיֵחַ
סְפָרִים עַל גַּבִּי קֶרֶקַע. לֹא יִנָּיֵחַ
אָדָם סֵפֶר עַל בִּרְכִּיּוֹ, וְשֵׁנִי אֲצִילִי,
יָדָיו עָלָיו. בְּשַׁעַת הַדְּחָק מִתָּר
לִישֹׁב עַל גַּבִּי תִּבָּה שֵׁשׁ בָּהּ שְׂאֵר

סְפָרֵי קִדְשׁ. אֲבָל אִם יֵשׁ בָּהּ סֵפֶר
תּוֹרָה אֲסוּר. מִנִּיחִים חֲמִשִּׁים עַל
גִּבֵּי נְבִיאִים וּכְתוּבִים, וְכֵן כְּתוּבִים
עַל גִּבֵּי נְבִיאִים, וְנְבִיאִים עַל גִּבֵּי
כְּתוּבִים. אֲבָל אֵין מִנִּיחִין נְבִיאִים
וּכְתוּבִים, עַל גִּבֵּי חֲמִשִּׁים.

סעיף ה'

סֵפֶר תּוֹרָה שְׂבָלָה, גּוֹנְזִין אוֹתוֹ.
וְכֵן שָׂאָר סְפָרִים וּכְתָבֵי קִדְשׁ
וְתַשְׁמִישֵׁי קִדְשָׁהּ. וְאֲסוּר לְשַׂרְפּוֹ
(עֵין שו"ע אורח חיים סימן קנ"ד).

סעיף ו'

אין זורקין בתבי קדש, ואפלו
הלכות ואגדות, ואסור להפך אותן
על פניהם. ואם מצאן הפוכין
צריך להניחן כראוי (יו"ד סימן
רפ"ב).

סעיף ז'

אין להשתין מים בפני ספרים,
ולעת הצורך, על כל פנים יהיו
מנחים גבוהים עשרה טפחים (כלל
ל"א).

סעיף ח'

אין לעשות מפות ומעילים לדבר

שֶׁבִּקְדֻשָּׁהּ, מִדְּבַר שְׁנֵי שְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ
הָדִיּוֹט. וּבְדִיעָבֵד שֶׁכֶּכֶר נַעֲשֶׂה
מִתָּר. אֲבָל מִדְּבַר שְׁנֵי שְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ
לַעֲבֹדֶת אֱלֹהִים, אֲפֹלוֹ בְּדִיעָבֵד
אָסוּר (אֹרַח חַיִּים סִימָן קמ"ז קנ"ג
קנ"ד).

סעיף ט'

אָסוּר לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּסֵפֶר לְהַנָּאתוֹ,
כְּגֹן לְהַעֲמִידוֹ לְחֵגֶן מִפְּנֵי הַחֲמָה,
אוֹ בְּדִי שֶׁלֹּא יֵרָאֶה חֲבֵירוֹ מִה
שֶׁהוּא עוֹשֶׂה. אֲבָל אִם הַשְׁתַּמֵּשׁ
זִרְחַת עַל הַסֵּפֶר שֶׁהוּא לוֹמַד בּוֹ,

מִתָּר לְהַגֵּן בְּסֵפֶר אַחֵר כִּיּוֹן שְׂאִינוֹ
 עוֹשֶׂה לְהַנָּאתוֹ. וְכֵן לְהַנִּיחַ סֵפֶר
 תַּחַת סֵפֶר שֶׁהָיָה לוֹמַד בוֹ, כְּדִי
 לְהַגְבִּיחוֹ לְצִרְדָּה הַלְמוּד, יֵשׁ לְהַתִּיר.
 אֲבָל אִין לְהַנִּיחַ סֵפֶר בְּתוֹךְ סֵפֶר
 אַחֵר, שְׂלֹא יִצְטָרֵךְ לְחַפֵּשׂ אַחֵר כֶּךָ
 מְקוֹם לְמוּדוֹ. לֹא יִשְׁרֹטט אִיזָה
 קִנְטָרִם עַל חֲסֵפֶר, לְפִי שְׂאִין קִדְשָׁה
 בְּקִנְטָרִם, עַד שְׂיִכְתְּבוּ בוֹ. וְכֵן לֹא
 יִנְיחַ נִיר וְכַדוּמָה בְּסֵפֶר, לְמַשְׁמֶרֶת
 (מ"א סימן קנ"ד פת"ש ביו"ד ס"ס רפ"ב)

סעיף י'

הַמֵּאֲבֹד בְּתֵבִי קִדְּשׁ, עוֹבֵר בְּלֹא
דָּלָא תַעֲשֹׂן כֵּן לְה' אֱלֹהֵיכֶם.
וְצָרִיכִין לְמַחֲת בְּכוֹרֵי סִפְרֵיכֶם,
שְׂמֵד בְּקִין בְּתוֹךְ הַלּוֹחוֹת בְּתֵבִי
קִדְּשׁ. גַּם צָרִיכִין לְזַהֵר מְאֹד,
בְּשָׁנוֹתֵיכֶם סִפְרֵיכֶם קְדוֹשִׁים יִשָּׁנִים,
לְאַמֵּן אֵינּוּ יְהוּדֵי לְכַרְכֶּם מֵאֶחָדָשׁ,
שִׁיקְחוּ מֵהֶם אֶת הַלּוֹחוֹת הַיִּשָּׁנוֹת
לְהַצְנִיעָם, שֶׁלֹּא יִתְּנֶם הָאַמֵּן לְסֹפֶר
חֵל.

סעיף יא'

אֵין לִזְקָחִין סִפְרֵי תוֹרָה תְּפִלִּין

וּמְזֻזוֹת מִן הָאֵינוֹ יְהוּדִי, בִּיּוֹתָר
מִכִּדֵּי דְמִיָּהוּ, כִּדֵּי שְׁלֹא לְחֶרְגִילָן
לְגַנְבֵּן וּלְגַזְלָן. אֲבָל בְּכִדֵּי דְמִיָּהוּם
חֵיבִים לְקַנּוֹת, (אֲפֹלוּ בְּמָקוֹם שְׁצָרִיכִין
גְּנִיזָה) וְאֵם הָאֵינוֹ יְהוּדִי מִבֵּקֶשׁ
חֶרֶבָה, צָרִיךְ לַעֲסֹק וּלְדַבֵּר עִמּוֹ
בְּדַבְרֵי רְצוֹי, אֲדֹלֵי יִשְׁוּהָ עִמּוֹ
בְּכִדֵּי דְמִיּוֹ. וְאֵם עוֹמֵד בְּדַעְתּוֹ, אִז
מִנִּיחָן בִּידּוֹ (ט"ז). וְאִין לְבֵקֶשׁ מִן
הָאֵינוֹ יְהוּדִי שְׂתֵתָנָם בְּזוּל יוֹתָר
מִדָּאִי, פֶּן יִכְעֶם וְיִשְׁלִיכֵם לְמָקוֹם
אֲבוּד.

סעיף יב'

אם נפל ספר תורה מיִדּוֹ, אֶפְלוֹ
בְּנִרְתִּיקוֹ, צָרִיךְ לְהַתְעַנּוֹת. וְנוֹהָגִים
שָׁגָם הָרוֹאִים מִתְעַנִּים.

סעיף יג'

אָסוּר לְכַתֵּב פָּסוּק בְּלִי שְׁרִטוֹט (עֵין
מִגֵּן אֲבָרָהָם סִימָן ל"ב סעיף קטן ז'). יֵשׁ
אוֹמְרִים, דְּאָסוּר לְכַתֵּב דְּבָרֵי חֵל
בְּכַתֵּב אֲשׁוּרִית שְׂכוֹת־בֵּין בּוֹ
הַתּוֹרָה.

סימן כט – מדות שירגיל בהם
האדם את עצמו

סעיף א'

הָאֱנָשִׁים חֲלֻקִים הֵם בְּדַעוֹתֵיהֶם
 (פֶּרוֹשׁ בְּטַבֵּיעֵיהֶם), יֵשׁ אָדָם שֶׁהוּא
 בֶּעַל חֲמָה בּוֹעֵם תְּמִיד, וְיֵשׁ
 שֶׁדַּעְתּוֹ מִיִּשְׁבֵּת עָלָיו, וְאֵינוֹ בּוֹעֵם
 כָּלֵל, אִם שֶׁהוּא בּוֹעֵם פַּעַם אַחַת
 בְּחֶרְבָּה שָׁנִים. יֵשׁ אָדָם שֶׁהוּא גְּבִי
 לֵב בְּיֻזְתָּר, וְיֵשׁ שֶׁהוּא שְׂפֵל רוּחַ
 בְּיֻזְתָּר. יֵשׁ שֶׁהוּא בֶּעַל תִּאָּוָה,
 שֶׁלֹּא תִשָּׁבַע נֶפֶשׁ מִחֲלֹךְ בְּתִאָּוָה,
 וְיֵשׁ שֶׁהוּא לֵב טָהוֹר מְאֹד, וְלֹא
 יִתְאָוֶה אֲפֹלוֹ לְדַבָּרִים מְעֻטִּים
 שֶׁהֵגוּף צָרִיךְ לָהֶם. יֵשׁ בֶּעַל נֶפֶשׁ

רַחֲבָה, שְׁלֹא תִשָּׁבַע נַפְשׁוֹ מִכָּל
 מַמּוֹן שֶׁבָּעוּלָם, כְּעֵנִין שֶׁנֶּאֱמַר
 אֹהֵב כֶּסֶף לֹא יִשָּׁבַע כֶּסֶף, וַיֵּשׁ
 שָׁחֵד מִקֶּצֶר נַפְשׁוֹ, וְדִי לוֹ אֲבָלוֹ
 דְּבַר מוֹעֵט, שְׁלֹא יִסְפִּיק לוֹ וְלֹא
 יִרְדֹּף לְחַשִּׁיג דִּי צָרָכוֹ. וַיֵּשׁ שָׁחֵד
 מִסִּגָּה עֲצָמוֹ בְּרַעֲב. וְקוֹבֵץ עַל יָדוֹ,
 וְמֵה שָׁחֵד אוֹכֵל מִשָּׁלוֹ אוֹכֵלוֹ
 בְּצַעַר. וַיֵּשׁ שָׁחֵד מִפֶּזֶר כָּל
 מַמּוֹנוֹ, וְכֵן בְּכָל חֲמִדוֹת וְחִדְעוֹת,
 כְּגוֹן מֵחֻלָּל וְאוֹנֵן כִּילִי וְשׁוֹעֵ
 אֲכָזֶר וְרַחֲמֵן רֵד לֵבָב וְאַמִּיץ לֵבָב

וְכִיּוֹצֵא בָהֶן.

סעיף ב'

הַדָּרֵךְ הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר הוּא, שִׁירְגִיל
הָאָדָם אֶת עֲצָמוֹ לְלַכֵּת בְּדָרֵךְ
אֲמֻצָּעִי, לֹא יִתְאַוֶּה אֵלָּא לְדַבְּרִים
שֶׁהֵגוּף צָרִיךְ לָהֶן, וְאִי אֶפְשָׁר לְחִית
זוּלָתָן, כַּעֲנִין שֶׁנֶּאֱמַר צַדִּיק אוֹכֵל
לִשְׂבַע נֶפֶשׁ. וְכֵן לֹא יִהְיֶה עֹמֵל
בַּעֲסָקָיו, אֵלָּא לְהַשְׁיֵג דָּבָר שֶׁצָּרִיךְ
לוֹ לְחַיֵּי שְׁעָה, כַּעֲנִין שֶׁנֶּאֱמַר טוֹב
מֵעֵט לְצַדִּיק. וְלֹא יִקְפֹּץ יָדָיו בִּיזְתָר
וְגַם לֹא יַפְזֵר מִמּוֹנוֹ אֵלָּא יִתֵּן

צְדָקָה כְּפִי מִסֵּת יָדוֹ וּמִלֹּה כָּרְאוֹי
 לְמִי שֶׁצָּרִיךְ. וְלֹא יִהְיֶה מְחֻלָּל
 וְשׁוֹחֵק, וְלֹא עֵצֵב וְאוֹנֵן, אֲלֵא
 שְׂמִיחַ כָּל יָמָיו בְּנִחָת, בְּסִבָּר פָּנִים
 יְפוֹת. וְכֵן בְּשֵׁאֵר רַב הַמְדוּת, מִי
 שֶׁחֻלָּךְ בְּדֶרֶךְ הָאֱמֻצָּעִי נִקְרָא חֶכֶם.
 (רמב"ם הלכת דעות פ"א)

סעיף ג'

הַגִּאָּוָה הִיא מִדָּה רַעָה מְאֹד, וְאִסּוּר
 לְאָדָם לְנַחֵג בָּהּ אֲפִלּוּ בְּמִעוּט, אֲלֵא
 יִרְגִּיל אֶת עַצְמוֹ לְהִיֵּת שְׂפֵל רוּחַ,
 כְּמוֹ שֶׁצִּוּ חֲכָמֵינוּ זְכוֹרֵנָם לְבָרְכָהּ,

מֵאֵד מֵאֵד הָיִי שְׁפֹל רוּחַ וְאֵיךְ
תִּרְגֵּל אֶת עֲצָמְךָ לְהִיֵּת עָנִי וְשְׁפֹל
רוּחַ כָּל דְּבָרֶיךָ יִהְיֶה בְּנִחָת, רֹאשְׁךָ
כְּכֹף עֵינֶיךָ יִבִּיטוּ לְמַטָּה וְלִבְךָ
לְמַעְלָה. וְכָל אָדָם יִהְיֶה חָשׁוּב
בְּעֵינֶיךָ שֶׁהוּא גָדוֹל מִמֶּךָ. אִם הוּא
תִּלְמִיד חָכָם יוֹתֵר מִמֶּךָ, הָיִי אֲתָה
מְחִיב לְכַבְּדוֹ. וְכֵן אִם הוּא עָשִׂיר
מִמֶּךָ, גַּם כֵּן אֲתָה מְחִיב לְכַבְּדוֹ,
כְּדִמְצִינוּ רַבִּי הָיָה מְכַבֵּד עֲשִׂירִים.
וְתַחֲשֹׁב בְּהִיּוֹת כִּי הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ
נָתַן לוֹ עֲשָׂר, מִסֵּתֶמָּה רָאוּי הוּא

לְכֹדֶּה. וְאִם הוּא קָטָן מִמֶּה בְּחִכְמָה
אוּ בְּעֶשֶׂר, תַּחֲשֹׁב כִּי הוּא יוֹתֵר
צָדִיק מִמֶּה, כִּי הוּא אִם עוֹבֵר אִיזָה
עֲבָרָה, נֶחֱשֵׁב כְּשׁוֹגֵג וְאֲנוּס, וְאַתָּה
אִם עָבַרְתָּ עֲבָרָה אַתָּה מִזִּיד. אִם
כֹּה תַחֲשֹׁב תִּמְיֵד, לֹא תוּכַל
לְהִתְגַּאֲוֹת וְטוֹב לָךְ.

סעיף ד'

וְכֵן הַכַּעַם הִיא מְדָה רָעָה מְאֹד
וְרֵאוּי לְאָדָם לְהִתְרַחֵק מִמֶּנָּה מְאֹד.
וַיִּרְגֵּל אֶת עֲצָמוֹ שֶׁלֹּא יִכְעַם אֶבְלֹו
עַל דְּבַר שָׂרָאוּי לְכַעַם. וְאִם צָרִיךְ

לְהַטִּיל אִימָה עַל בָּנָיו וּבָנֵי בֵיתוֹ
 וְרָאָה עֲצָמוֹ בְּפָנֵיהֶם שְׂחֹא כּוּעַם
 כְּדֵי לִי־סָרַם, וְתִהְיֶה דַעְתּוֹ מִי־שָׁבַת
 בֵּינוֹ לְבֵין עֲצָמוֹ. אָמַר לִיה אֱלֹהֵי
 לָרַב יְהוּדָה אָחוּהָ דְרַב סָלָא
 חֲסִידָא, לֹא תִרְתַּח וְלֹא תִחְטִי (לֹא
 תִכְעַס, שְׂמַתוֹךְ הִכַּעַס אֶתָּה בָּא לִידֵי
 חֲטָא) לֹא תִרְוִי (לֹא תִשְׁתַּכַּר בִּיִין) וְלֹא
 תִחְטִי. עוֹד אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנָם
 לְבָרְכָה כָּל הַכוּעַם כְּאֵלּוֹ עוֹבֵד
 עֲבוֹדַת אֱלֹהִים, וְכָל מִינֵי גִיחָנָם
 שׁוֹלְטִין בוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר וְהָסַר כַּעַס

מִלְּבָבְךָ, וְהֶעֱבַר רָעָה מִבְּשָׂרְךָ וְאִין
 רָעָה אֶלֶּא גֵּהִינָם, שֶׁנֶּאֱמַר וְגַם רָשָׁע
 לְיוֹם רָעָה. בַּעֲלִי כַעַם אִין חַיִּיהֶם
 חַיִּים, לְפִיכָךְ צִוּוּ לְהִתְרַחֵק מִן
 הַכַּעַם, עַד שִׁינָהִיג עַצְמוֹ שֶׁלֹּא
 יִרְגִּישׁ אֶפְלוֹ לְדַבָּרִים הַמַּכְעִיסִים.
 וְזוֹ הִיא דְּרָךְ הַטּוֹבָה וְדְּרָךְ צַדִּיקִים,
 שֶׁהֵם עֲלֹבִין וְאִינָם עוֹלָבִין,
 שׁוֹמְעִין חֲרָפָתָם וְאִינָן מְשִׁיבִין,
 עוֹשִׂין מֵאֲהָבָה וְשֹׂמְחִים בִּיסוּרִים,
 עֲלִיהֶם הַכֶּתוּב אֹמֵר וְאֹהֲבִין
 כִּצֵּאת הַשֶּׁמֶשׁ בְּגִבּוֹרָתוֹ.

סעיף ה'

לְעוֹלָם יִרְבֶּה אָדָם בְּשִׁתְיָקָה, וְלֹא
 יִדְבַּר אִם בְּדַבְּרֵי תוֹרָה, אִם
 בְּדַבְּרִים שֶׁהוּא צָרִיךְ לְחַיֵּי גּוֹפּוֹ.
 וְאֶפְלוּ בְמֵה שֶׁצָּרִיךְ לְצָרְכֵי גּוֹפּוֹ,
 לֹא יִרְבֶּה דְּבָרִים. וְכִבֵּר אָמְרוּ
 רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנָם לְבָרְכָה כָּל
 הַמִּרְבֶּה דְּבָרִים מִבֵּיא חֵטָא. וְאָמְרוּ
 לֹא מִצָּאֵתִי לְגוֹף טוֹב מִשִּׁתְיָקָה.
 וְאָמַר רַבֵּא מֵאֵי דְּכִתְיָב מוֹת
 וְחַיִּים בִּיד לְשׁוֹן. דְּבַעֵי חַיִּים
 בְּלִשְׁנָה יַעֲסוּק בְּדַבְּרֵי תוֹרָה דְּבַעֵי

מִנּוֹת בְּלִישָׁנָה (יעסוק בדברי שטות).

סעיף ו'

לֹא יִהְיֶה אָדָם בֶּעַל שְׁחֹק
וּמַהֲתָלוֹת, וְלֹא עָצֵב וְאוֹנֵן אֶלֶּא
שְׂמֵחַ. כִּי אָמְרוּ זְכוֹרֵם לְבָרְכָה
שְׁחֹק וְקִלּוֹת רֹאשׁ, מִרְגִּילִין אֶת
הָאָדָם לְעִרְוָה, וְכֵן לֹא יִהְיֶה בֶּעַל
נֶפֶשׁ רַחֲבָה, נִבְהֵל לַחֹזֶן, וְלֹא עָצֵב
וּבָטֵל מִמְּלָאכָה, אֶלֶּא בֶּעַל עֵין
טוֹבָה, מִמַּעַט בְּעֵסֶק, וְעוֹסֵק
בַּתּוֹרָה. וְאוֹתוֹ הַמַּעַט שְׁחֹא חֶלְקוֹ
יִשְׂמַח בּוֹ. כִּי אָמְרוּ זְכוֹרֵם

לְבָרְכָהּ הַקְנָאָה וְהַתְּאוּה וְהַכְּבוֹד.
מוֹצִיאִין אֶת הָאָדָם מִן הָעוֹלָם
וְצָרִיד הָאָדָם לְהַתְּרִיחַ מֵהֵן (רמב"ם
פ"ב).

סעיף ז'

שָׁמָּה יֹאמַר הָאָדָם הוֹאִיל וְהַקְנָאָה
וְהַתְּאוּה וְהַכְּבוֹד וְכִיּוֹצֵא בָהֶם,
דִּירָד רָעָה הֵן, שֶׁמוֹצִיאִין אֶת הָאָדָם
מִן הָעוֹלָם, אֶפְרֹשׁ מֵהֵן בִּיּוֹתָר,
וְאַתְּרִיחַ לְצַד הָאַחֲרוֹן, עַד שֶׁלֹּא
יֵאכַל בָּשָׂר, וְלֹא יִשְׁתֶּה יַיִן, וְלֹא
יִשָּׂא אִשָּׁה, וְלֹא יֵשֵׁב בְּדִירָה נָאָה,

וְלֹא יִלְבַּשׁ מִלְבוּשׁ נָאֶה, אֶלָּא
 יִלְבַּשׁ שֵׁשׁ וְכֹדוּמָה, גַּם זֶה דִּירָה
 רָעָה הִיא, וְאָסוּר הוּא לִילֵךְ בָּהּ.
 חֲמֻחִילָה בְּדִירָה זֶה נִקְרָא חוּטֵא,
 שֶׁהָיָה כְּתִיב בַּנְּזִיר, וְכִפֹּר עָלָיו
 מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל הַנֶּפֶשׁ, וְאָמְרוּ
 רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֹנָם לְבָרְכָהּ וּמָה אִם
 נְזִיר שֶׁלֹּא פָרַשׁ אֶת עֲצָמוֹ אֶלָּא מִן
 חֵייוֹן צָרִיד פִּפְרָה. הַמּוֹנֵעַ אֶת
 עֲצָמוֹ מִכָּל דָּבָר וְדָבָר, עַל אַחַת
 כֹּמֶה וְכֹמֶה. לְפִיכָךְ צִוּוּ רַבּוֹתֵינוּ
 זְכוֹרֹנָם לְבָרְכָהּ שֶׁלֹּא יִמְנַע הָאָדָם,

אֱלֹא מִן הַדְּבָרִים שֶׁהַתּוֹרָה אָסְרָה
 לָנוּ, וְלֹא יֵאָסֹר עַל עֲצָמוֹ בְּנִדְרִים
 וּבְשִׁבוּעוֹת דְּבָרִים הַמִּתְּרִים. כִּי
 אָמְרוּ זְכוֹרֹנָם לְבִרְכָּה לֹא דִיךְ מֵה
 שֶׁאָסְרָה תּוֹרָה, אֱלֹא שֶׁאֵתָּה אוֹסֵר
 עָלֶיךָ דְּבָרִים הַמִּתְּרִים. וְאָמְרוּ
 רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֹנָם לְבִרְכָּה לְסִגְף אֶת
 עֲצָמוֹ בְּתַעֲנִית יוֹתֵר מִן הָרָאוּי.
 וְעַל כֵּן הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְכַיּוֹצֵא
 בָּהֶן, אָמַר שְׁלֵמָה הַמֶּלֶךְ עָלָיו
 הַשְׁלֹם אֵל תְּהִי צַדִּיק הַרְבֵּה, וְאֵל
 תִּתְחַכֵּם יוֹתֵר, לָמָּה תִּשּׁוּמָם. וְאָמַר

פִּלֵּם מִעַגֵּל רֶגֶלְךָ וְכָל דְּרָכֶיךָ יִכְנֹוּ.

סעיף ח'

כָּבֹר כַּתְּבֵנוּ (בְּסִימָן א' סעיף ג')

מֵאֲמַר יְהוּדָה בֶּן תִּימָא הָיִי עֵז

כְּנֵמֵר כּו' שְׁלֹא יִתְבַּיֵּשׁ מִכְּנֵי בְּנֵי

אָדָם הַמִּלְעִיגִים עָלָיו בְּעִבּוּדֵת

הַבּוֹרָא יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ, אֲבָל מְכַל

מִקּוֹם, לֹא יַעֲנֶה אוֹתָם דְּבִרֵי עֲזוּת,

שְׁלֹא יִקְנֶה קִנְיָן בְּנַפְשׁוֹ לְהִית עֵז

פְּנִים, אֲפֹלוֹ שְׁלֹא בְּמִקּוֹם עֲבֹדָתוֹ

יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ. (אוֹרַח חַיִּים סִימָן א').

סעיף ט'

וְכֵן אֵין לְהִתְקוּטֵט בְּשִׁבְלֵי אֵיזָה
 מִצָּוָה כְּגוֹן, לְהִתְפַּלֵּל לְפָנֵי הַתְּבָה,
 אִו לַעֲלֹת לַתּוֹרָה וְכִדּוּמָה,
 כְּדִמְצִינוּ בְּלֶחֶם הַפָּנִים, אַף שְׁחִוָא
 מִצָּוָה לְאַכְלוֹ, שְׁנִינוּ הַצְנוּעִים
 מוֹשְׁכִים יְדֵיהֶם וְחֲגֻרָגְרִין חוֹטְפִין
 וְאוֹכְלִין. (אוֹרַח חַיִּים סִימָן נ"ג)

סעיף י'

טַבַּע הָאָדָם הוּא, לְהִיזֹת נִמְשָׁךְ
 בְּמַעֲשָׂיו, אַחֲרֵי רַעִיו וְחֲבָרָיו וְאַנְשֵׁי
 מְקוֹמוֹ, לְפִיכָךְ צָרִיךְ הָאָדָם
 לְהִתְחַבֵּר לַצְדִּיקִים, וְלִישָׁב אֶצְל

הַחֲכָמִים תְּמִיד, כִּדִּי שִׁלְמֵד
מִמַּעֲשֵׂיהֶם. וַיִּתְּרֶחֶק מִן הָרָשָׁעִים
הַחֲלָכִים בַּחֲשָׁד, כִּדִּי שִׁלְא יִלְמֵד
מִמַּעֲשֵׂיהֶם. אָמַר שְׁלֵמָה הַמֶּלֶךְ עָלָיו
הַשָּׁלוֹם הוֹלֵךְ אֶת הַחֲכָמִים יַחְכֵּם,
וְרוֹעֶה כְּסִילִים יִרְעֶה. וְאוֹמַר אֲשֶׁרִי
הָאִישׁ וְגו'. וְאֵם הוּא דָר בְּעִיר
שְׂמִנָּהּ יִגִּיהָ רָעִים, וְאִין אֲנִישִׁיהָ,
הוֹלָכִים בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל יֵלֵךְ מִשָּׁם
לְדוֹר בְּעִיר שְׂאֵנִישִׁיהָ צְדִיקִים
וְנוֹהֲגִים בְּדֶרֶךְ טוֹבִים.

סעיף יא'

מִצֹּת עֲשֵׂה לְהַדְבִּק בְּתַלְמִידֵי
חֲכָמִים כְּדֵי לְלַמֵּד מִמֶּנּוּ עֲשִׂיהֶם,
כְּעֵינֶיךָ שֶׁנֶּאֱמַר וְבוֹ תִּדְבֹּק. וְכִי
אֶפְשָׁר לְאָדָם לְהַדְבִּק בַּשְּׂכִינָה,
אֲלֵא כִּי פֶרֶשׁ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרָם
לְבָרְכָהּ הַדְבִּק בְּתַלְמִידֵי חֲכָמִים.
לְפִיכָךְ צָרִיךְ הָאָדָם לְהִשְׁתַּדֵּל
שֶׁיִּשָּׂא בַת תַּלְמִיד חָכָם וְיִשָּׂא
בָתּוֹ לְתַלְמִיד חָכָם. וְלֹא כֹל
וְלִשְׁתּוֹת עִם תַּלְמִידֵי חֲכָמִים,
וְלַעֲשׂוֹת פְּרָקִים מֵיָּד לְתַלְמִיד חָכָם,
וְלִהְיוֹת חֲבֵיר אֲלֵיהֶם בְּכָל מִינֵי חֲבוּרָה,

שֶׁנֶאֱמַר וְלִדְבָקָהּ בּוֹ. וְכֵן צוּר
רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרָנָם לְבָרְכָהּ וְאָמְרוּ,
וְהוּא מִתְאַבֵּק בַּעֲפֹר רַגְלֵיהֶם
וְשׁוֹתָהּ בַּצֵּמָא אֶת דְּבָרֵיהֶם.

סעיף יב'

מִצֹּה עַל כָּל אָדָם, לְאַהֲבָה אֶת כָּל
אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל כְּגֹפֹו,
שֶׁנֶאֱמַר וְאַהֲבַת לְרֵעֶךָ כָּמוֹךָ לְפִיכָךְ
צָרִיךְ לְסַפֵּר בְּשִׁבְחוֹ (וְעֵין לְקַמֵּן סִימָן
ל' סעיף ד), וְלַחֲוֹם עַל מִמּוֹנּוֹ, כָּמוֹ
שֶׁהוּא חָם עַל מִמּוֹן שָׁלוֹ, וְרוֹצֵחַ
בְּכַבּוֹד עֲצָמוֹ. וְהַמְתַּכֵּד בְּקִלּוֹן

חֲבֵירוֹ, [אֵף עַל פִּי שְׂאִין חֲבֵירוֹ
 עוֹמֵד שָׁם, וְלֹא הִגִּיעַ לוֹ בַּעֲשֵׂת, וְלֹא
 בִּישׁוֹ אֵלָּא עָרַךְ מַעֲשָׂיו הַטּוֹבִים
 וְחִכְמָתוֹ, לְמוֹל מַעֲשֵׂה חֲבֵירוֹ, אִם
 חִכְמָתוֹ, כִּדִּי שִׁירָא מִכָּלֵל, שְׁחִיא
 מִכָּבֵד וְחֲבֵירוֹ בְּזוּי], אִין לוֹ חֵלֶק
 לְעוֹלָם הַבָּא [עַד שִׁישׁוּב בֵּית שׁוּבָה
 שְׁלֵמָה] (רמב"ם הל' תשובה פ"ד ה"ד) ♦

סעיף יג'

כָּל הַשּׁוֹנֵא אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל בְּלִבּוֹ,
 עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה שְׁנֵאמַר לֹא
 תִשָּׁנֵא אֶת אֶחֱיוֹ בְּלִבְּךָ (עין לקמן

סִימָן קפ"ט סְעִיף ה' . וְאִם חָטָא אִישׁ
 בְּגִגְדּוֹ, לֹא יִשְׁטַמְנוּ וְיִשְׁתַּקּוּ, כְּמוֹ
 שֶׁנֶּאֱמַר בְּרָשָׁעִים וְלֹא דִבֵּר
 אֲבִשָּׁלוֹם עִם אֱמִנוֹן לְמַרַע וְעַד
 טוֹב, כִּי שָׁנָא אֲבִשָּׁלוֹם אֶת אֱמִנוֹן,
 אֵלֶּא מִצְּרָה עָלָיו לְהוֹדִיעֵנוּ וְלֹא־מֵרָ:
 לְמָה עָשִׂיתָ לִּי כֹךְ וְכֹךְ, וְלְמָה
 חָטָאתָ לִּי בְּדַבָּר זֶה? שֶׁנֶּאֱמַר הוֹכֵחַ
 תּוֹכִיחַ אֶת עַמִּיתְךָ . וְאִם חָזַר וּבִקֵּשׁ
 מִמֶּנּוּ לְמַחֵל לוֹ, צָרִיךְ לְמַחֵל לוֹ,
 וְלֹא יִהְיֶה אֲכַזְרִי, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּתְּפֹלֵל
 אֲבָרָהָם אֶל הָאֱלֹהִים (שִׁירפא אֶת

אבימלך) (רמב"ם פ"ו), באבות הרבי
 נתן (סוף פרק ט"ז) ושנאת הבריות
 כיצד. מלמד שלא יכון אדם לומר:
 אהב את החכמים, ושנא את
 התלמידים, אהב את התלמידים,
 ושנא את עמי הארץ, אלא אהב
 את כלם ושנא את האפיקורסים,
 והמסיתים והמדיחים וכן
 המסורות. וכן דוד אמר משנאיך
 ה', אשנא ובתקוממיך אתקוטט,
 תכלית שנאה שנאתים, לאויבים
 היו לי, הלא הוא אומר, ואהבת

לִרְעֶךָ כָּמוֹךָ אֲנִי ה', מִה פַעַם, כִּי
אֲנִי בִּרְאִיתוֹ. וְאַם עוֹשָׂה מַעֲשֶׂה
עִמָּךְ, אֶתָּה אוֹהֲבוֹ. וְאַם לֹא אִי
אֶתָּה אוֹהֲבוֹ.

סעיף יד'

אֶסוּר לְאָדָם לְבַקֵּשׁ דִּין מִן הַשָּׁמַיִם
עַל חֲבֵרוֹ שֶׁעָשָׂה לוֹ רָעָה. וְדוֹקָא
בְּדִאִית לִיה דִּינָא בְּאַרְעָא. וְכָל
הַצּוֹעֵק עַל חֲבֵרוֹ (שִׁיעֲנֵשׁ מִן הַשָּׁמַיִם),
הוּא נֶעְנֵשׁ תַּחֲלָה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים
דְּאַפְלוֹ לִית לִיה דִּינָא בְּאַרְעָא,
אֶסוּר לְצַעֲקַ עָלָיו, אֶלָּא אִם כֵּן

הוֹדִיעֵנוּ תְּחִלָּה (חו"מ סימן תכ"ב).

סעיף טו'

הַרְוֵאָה אֶת חֲבֵרוֹ שְׂחָטָא, אִין
שְׂחָלָךְ בְּדַרְךְ לֹא טוֹב מְצִוָּה
לְהַחֲזִירוֹ לְמוֹטָב, וְלְהוֹדִיעֵנוּ שְׂחָוָא
חוֹטָא בְּמַעֲשָׁיו הָרָעִים, שְׁנֵאֵמַר
הוֹכַח תּוֹכִיחַ אֶת עַמִּיתְךָ. וְהַמּוֹכִיחַ
אֶת חֲבֵרוֹ, בֵּין בְּדַבָּרִים שְׂפִינּוּ
לְבִינּוּ בֵּין בְּדַבָּרִים שְׂפִינּוּ לְבִין
הַמָּקוֹם, צָרִיךְ לְהוֹכִיחוֹ בֵּין לְבִין
עַצְמוֹ, וַיִּדְבֹּר לוֹ בְּנִחָת וּבְלִשׁוֹן
רַכָּה, וַיּוֹדִיעֵנוּ שְׂאִינּוּ אִין מֵר לוֹ,

אֵלֶּא לְטוֹבָתוֹ, לְהַבִּיאֹ לְחַיֵּי עוֹלָם
הַבָּא. וְכֹל שֶׁאֶפְשָׁר בְּיָדוֹ לְמַחֲת,
וְאֵינּוּ מוֹחָה, הוּא נִתְּפָם בְּעוֹן זֶה,
כִּיּוֹן שֶׁהִיא אֶפְשָׁר לוֹ לְמַחֲת (רמב"ם
פ"ו).

סעיף טז'

בְּמַה דְּבָרִים אֲמוּרִים כְּשֶׁהוּא
מְדַמָּה שֶׁיִּשְׁמַע לוֹ. אֲבָל אִם יוֹדֵעַ
בּוֹ שֶׁלֹּא יִשְׁמַע לוֹ, אָסוּר לְהוֹכִיחוֹ,
דִּאֲמַר רַבִּי אֵילֶּעָא מִשּׁוּם רַבִּי
אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן, כְּשֶׁשָּׂם שְׁמִצּוּחַ
עַל אָדָם לֹאמַר דְּבַר הַנִּשְׁמַע כִּי

מִצֹּה עַל אָדָם, שֶׁלֹּא לֵאמֹר דָּבָר
שֶׁאֵינוֹ נִשְׁמָע. רַבִּי אֲבָא אוֹמֵר
חוֹבָה שֶׁנֶּאֱמַר אַל תּוֹכַח לֵץ פֶּן
יִשְׁנֶאֱדָה, הוֹכַח לְחָכָם וַיֶּאֱהָבָה.
(יבמות דף ס"ה ע"ב) (אורח חיים סימן
תר"ח)

סעיף יז'

אָסוּר לְאָדָם לְבַיֵּשׁ אֶת חֲבֵירוֹ, בֵּין
בְּדַבּוּר בֵּין בְּמַעֲשֵׂה, וְכָל שֶׁפֶן
בְּרַבִּים. וְאָמְרוּ זְכוּרָנָם לְבָרָכָה
הַמְּלַבֵּין פָּנֵי חֲבֵירוֹ בְּרַבִּים, אֵין לוֹ
חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא. עוֹד אָמְרוּ

זְכוּרָנִם לְבָרָכָה נַח לְאָדָם לְהַפִּיל
 אֶת עֲצָמוֹ לְכַבֵּשׁ הָאִישׁ, וְאֵל יִלְבִּין
 פָּנָי חֲבֵרוֹ בְּרַבִּים, שֶׁנֶּאֱמַר הִיא
 מוֹצֵאת. וְהִיא שְׁלָחָה אֶל חַמִּיהָ
 לֵאמֹר, לְאִישׁ אֲשֶׁר אֵלָּה לוֹ, אֲנֹכִי
 חָרָה. וְלֹא אָמְרָה לוֹ בְּפָרוֹשׁ אֵלָּא
 בְּרִמּוֹ. אִם יוֹדָה יוֹדָה, וְאִם לֹא,
 לֹא תִפְרָסְמוּ. לְפִיכָךְ צָרִיךְ הָאָדָם
 לְהִזָּהֵר מְאֹד, שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ אֶת חֲבֵרוֹ
 בְּרַבִּים, בֵּין קָטָן בֵּין גָּדוֹל, וְלֹא
 יִקְרָא אוֹתוֹ בְּשֵׁם שְׁחִוָּא בּוֹשֵׁ, וְלֹא
 יִסְפֹּר לְפָנָיו דְּבַר שְׁחִוָּא בּוֹשֵׁ

מִמֶּנּוּ. וְאֵם חֲטָא כְּנֶגְדּוֹ וְהוּא צָרִיד
לְהוֹכִיחוֹ, לֹא יִכְלִימֶנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר וְלֹא
תֵשֶׂא עָלָיו חֲטָא. בְּמַה דְּבָרִים
אֲמֹרִים בְּדְבָרִים שְׂבִין אָדָם
לְחַבְרוֹ. אֲבָל בְּדְבָרֵי שָׁמַיִם, אִם לֹא
חֲזֹר כְּשֶׁהוֹכִיחוֹ בַּסֵּתֶר, מִכְלִימִין
אוֹתוֹ בְּרַבִּים, וּמִפְּרִסְמִים חֲטָאוֹ,
וּמִחֲרָפִים אוֹתוֹ בְּפִנְיוֹ, וּמִבִּזְיוֹ
וּמִקְלָלִין אוֹתוֹ, עַד שִׁיחֲזֹר לְמוֹטָב,
כִּמּוֹ שֶׁעָשׂוּ, כָּל הַנִּבְיָאִים בִּישְׂרָאֵל,
וְאִין בּוֹ מִשּׁוֹם אוֹנָא דְּבָרִים,
שֶׁנֶּאֱמַר וְלֹא תוֹנוּ. אִישׁ אֶת

עֲמִיתוֹ וּפְרָשׁוֹ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרָם
לְבָרְכָה עֲמִיתוֹ, עִם שְׂאֵתָךְ בְּתוֹרָה
וּבְמִצְוֹת הַזִּהְיָרָה הַתּוֹרָה עַל
אוֹנָאָתוֹ, וְלֹא עַל הָעוֹבֵר עֲלֵיהֶן,
וְלֹא חֲזֵר בּוֹ, לְאַחַר שְׂחִיחָהוֹ
בְּסֵתֶר וּבְלִשׁוֹן רַכָּה.

סעיף יח'

מִי שֶׁחָטָא חֲבֵירוֹ כְּנֶגְדּוֹ, וְלֹא רָצָה
לְהוֹכִיחוֹ, וְלֹא לְדַבֵּר לוֹ כְּלוּם וּמַחֲל
לוֹ בְּלִבּוֹ, וְלֹא שִׁטְמוֹ, וְלֹא הוֹכִיחוֹ,
הֲרִי זֶה מַדַּת חֲסִידוֹת. לֹא הִקְפִּידָה
הַתּוֹרָה אֵלָּא עַל הַמִּשְׁטָמָה.

סעיף יט'

חַיֵּב אָדָם לְהִזָּהָר בְּיִתּוֹמִים
וְאַל־מִנּוֹת, שֶׁלֹּא יִדְבֹּר אֲלֵיהֶם אֶלָּא
רַבּוֹת, וַיִּנָּהֵג בָּהֶן מִנְהֵג כָּבוֹד. וְלֹא
יִכְאַיְבֵם אֲפֹלוּ בְּדַבָּרִים, מִפְּנֵי
שֶׁנֶּכֶף־שֵׁן שֶׁפָּלָה מֵאֵד, וְרוּחַן נְמוּכָה,
אֵף עַל פִּי שֶׁהָיוּ בַּעֲלֵי מָמוֹן. אֲפֹלוּ
אֲלִמְנָתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ, וִיתּוּמִיו מִזְהָרִים
אֲנֹו עֲלֵיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר כָּל אֲלִמְנָה
וִיתּוֹם לֹא תַעֲנוּן. בְּרִית כָּרַת לָהֶם
מִי שֶׁאֱמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, שֶׁכָּל זְמַן
שֶׁהָיוּ צוֹעֲקִין, מִחֲמַת הַחַמָּם

שְׁנַעֲשֶׂה לָהֶם הֵם נַעֲנִים שְׁנֹאמַר כִּי
 אִם צַעַק יִצְעַק אֵלַי, שְׁמַע אֲשַׁמַּע
 צַעֲקָתוֹ. בְּמֶה דְּבָרִים אֲמוּרִים
 שְׁעֵנָה אוֹתָן לְצַרָּךְ עֲצֹמוֹ. אֲבֹל
 עֵנָה אוֹתָם הָרַב, כִּדִּי לְלַמָּדָם תּוֹרָה
 אוֹ אֲמָנוֹת, אוֹ לְחֹלִיכֵן בְּדַרְךְ
 יִשְׂרָאֵל הֵרִי זֶה מִתָּר. וּמִכָּל מְקוֹם
 יִשְׁגִּיחַ לְנַהֲלָם בְּנַחַת וּבְרַחֲמִים
 גְּדוֹלִים, שְׁנֹאמַר כִּי ה' יָרִיב רִיבָם
 אֶחָד יִתּוֹם מֵאֵב וְאֶחָד יִתּוֹם מֵאֵם,
 וְעַד אֵימָתִי נִקְרָאִים יִתּוֹמִים לְעַנְיִן
 זֶה. עַד שִׁיְהִיו יְכוֹלִים לַעֲשׂוֹת כָּל

צָרִיכֵהֶם בְּעֶצְמָם, כְּשֶׁאֵר כָּל
הַגְּדוֹלִים.

סעיף כ'

צָרִיךְ הָאָדָם לִזְהָר, שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת
אִיזָה דְּבָר, שִׁיכּוֹלִין לְחַשֹּׁד אֹתוֹ
שֶׁעָשָׂה דְּבָר עֲבָרָה, (אִף עַל פִּי שְׂאִינוֹ
עוֹשֶׂה) כְּדִמְצִינוֹ שֶׁהִכִּיחַ הַתּוֹרָה אֶת
הַלְשָׁכָה לֹא הִיא נִכְנָם בְּבִגְד
הָעֵשׂוֹי. בְּעֶנְיִן שִׁיכּוֹלִין לְחַטֵּמִין בּוֹ
אִיזָה דְּבָר, לְפִי שֶׁצָּרִיךְ הָאָדָם
לְצֵאת יָדֵי הַבְּרִיּוֹת כְּדִירֶךְ שֶׁהוּא
צָרִיךְ לְצֵאת יָדֵי הַמָּקוֹם בָּרוּךְ הוּא

שֶׁנֶאֱמַר, וְהֵייתֶם נְקִיִּים מִזֶּה
וּמִיִּשְׂרָאֵל. וְאָמַר וּמִצָּא חֵן וְשִׂכַּל
טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם.

סעיף כא'

מִדַּת חֲסִידוֹת שֶׁלֹּא לְקַבֵּל מִתְּנָה,
רַק לְבַטֵּחַ בַּה' שְׂמִיחָן לוֹ הִי
מִחֲסוּרוֹ, שֶׁנֶאֱמַר וְשׂוֹנֵא מִתְּנוֹת
יְחִיָּה.

סימן ל – אסור רכילות, לשון הרע,
נקימה ונטירה,

סעיף א'

כְּתִיב לֹא תִלֵּךְ רֶכִיל בְּעַמֶּךָ, אִיזְהוּ
רֶכִיל, זֶה שְׁטוּעַן דְּבָרִים, וְהוּלָךְ

מִזֶּה לָזֶה, וְאָמַר: כָּךְ אָמַר פְּלוֹנִי,
כָּךְ וְכָךְ שִׁמְעָתִי עַל פְּלוֹנִי, אֶף עַל
פִּי שֶׁהוּא אֵמֶת וְגַם אֵין בּוֹ גְּנוּת
חֲרִי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא, וְהוּא עוֹן
גָּדוֹל, וְגוֹרֵם לַחֲרָג נִפְשׁוֹת
מִיִּשְׂרָאֵל, לְכָךְ נִסְמָךְ לוֹ, וְלֹא
תַעֲמֹד עַל דָּם יִרְעָה. צֵא וְלִמַּד מִה
אֶרֶע לְדוֹאֵג הָאֱדוֹמִי, שֶׁאָמַר
לְשֹׂאוֹל כִּי אֲחִימֶלֶךְ נָתַן לְדָוִד צִדָּה
וְחֶרֶב. אֶף עַל פִּי שֶׁחֲדָבָר הָיָה
אֵמֶת. וְגַם לֹא חֲרִי גְּנוּת לְאֲחִימֶלֶךְ,
שֶׁחֲרִי לֹא עָשָׂה בָּזֶה שׁוֹם מַעֲשֵׂה

רַע, וְגַם אִם שָׂאוֹל בְּעֵצְמוֹ הָיָה
שׂוֹאֵל לְאַחִימֶלֶךְ, הָיָה אוֹמֵר לוֹ מִה
שֶׁעָשָׂה, כִּי לֹא נִתְּכִין לְחֹטֵא בְּזָה
נֶגֶד שָׂאוֹל, עִם כָּל זֶה גָּרַם
הַרְכִּילוֹת שֶׁל דּוֹאָג, שֶׁנִּהְרָגוּ בַּמָּה
בְּהֲנִים (רמב"ם וכסף משנה הל' דעות
פרק ז').

סעיף ב'

יֵשׁ עוֹן גָּדוֹל מִזֶּה עַד מְאֹד, וְהוּא
בְּכָלֵל לְאוֹ זֶה, וְהוּא לְשׁוֹן הָרַע.
וְהוּא הַמְסַפֵּר בְּגִנּוֹת חֲבֵירוֹ אֵף עַל
כִּי שָׂאוֹמֵר אֱמֶת. אֲבָל הָאוֹמֵר

שָׁקָר, נִקְרָא מוֹצִיא שֵׁם רַע עַל
חֲבֵרוֹ. אֲבָל בַּעַל לְשׁוֹן הָרַע, זֶה
שִׁיּוֹשֵׁב וְאוֹמֵר: כָּךְ וְכָךְ עָשָׂה
פְּלוֹנִי, כָּךְ וְכָךְ הָיוּ אֲבוֹתָיו, כָּךְ
וְכָךְ שָׁמַעְתִּי עָלָיו, וְאוֹמֵר דְּבָרִים
שֶׁל גֵּנְאִי. עַל זֶה אָמַר הַכֹּתוּב
יִכָּרֵת ה' כָּל שֹׁפְתֵי חֲלָקוֹת לְשׁוֹן
מִדְּבָרֵת גְּדוּלוֹת. הַמִּקְבֵּל לְשׁוֹן הָרַע
הוּא גָרוֹעַ יוֹתֵר מִן הָאוֹמְרוֹ, וְלֹא
נֶחֱתָם גִּזֵּר דִּין עַל אֲבוֹתֵינוּ בַּמִּדְבָּר
אֲלֹא עַל לְשׁוֹן הָרַע בְּלִבָּד (רמב"ם
פרק ז')

סעיף ג'

עַד הַיֵּכָן לְשׁוֹן הָרַע. שָׁאֵל אֶחָד
לְחַבְרוֹ, אָנָּה אֶמְצָא אִישׁ. וְאָמַר לוֹ:
הַיֵּכָן נִמְצָא אִישׁ, בְּבַיִת פְּלוֹנִי,
שֵׁשׁ לוֹ הָרְבָּה בְּשָׂר וְדָגִים,
וּמִבְשָׁלִים שָׂם תְּמִיד (עֲרֹכִין דף ט"ו
ע"ב הגהות מיימוני מ"א ומחצית השקל
סימן קנ"ו).

סעיף ד'

וַיֵּשׁ דְּבָרִים שֶׁהֵם אֲבֹק לְשׁוֹן הָרַע.
כִּיצַד. אָמַר שְׂתָקוּ מִפְּלוֹנִי, אֵינִי
רוֹצֶה לְהוֹדִיעַ מָה אֵירַע וּמָה הָיָה,

וְכִיּוֹצֵא בְּדַבָּרִים אֵלֹוּ. וְכֵן הַמִּסְפָּר
בְּטוֹבוֹת חֲבֵרוֹ בְּפָנָי שׁוֹנְאָיו, הֲרִי
זֶה אֲבֹק לְשׁוֹן הָרַע, שְׂזָה גֹרֵם לָהֶם
שְׂיִסְפְּרוּ בְּגִנּוֹתָו. וְעַל זֶה הָעֲנִין
אָמַר שְׁלֹמֹה מְבָרֵךְ רַעְהוּ בְּקוֹל
גְּדוֹל, בַּבֶּקֶר הַשָּׂכֶם קָלָה תַּחֲשֹׁב
לוֹ, שְׂמַתוֹךְ טוֹבָתוֹ בָּא לְיָדִי רַעְתָּו.
וְכֵן הַמִּסְפָּר לְשׁוֹן הָרַע דֶּרֶךְ שְׂחוֹק
וְדֶרֶךְ קִלּוֹת רָאשׁ, כְּמוֹ שְׂאִינוֹ
מְדַבֵּר בְּשִׁנְאָה, הוּא שְׁשֹׁלֵמָה אָמַר
בְּחִכְמָתוֹ כְּמַתְּלֵהָ הַיּוֹרָה זִיקִים
חֲצִים וּפְנוֹת וְאוֹמַר הֲלֹא מְשַׁחֵק

אֲנִי. וְכֵן הַמִּסְפָּר לְשׁוֹן הָרַע,
בְּרִמָּאוֹת, שְׁעוֹשָׂה עֲצָמוֹ כְּאִלּוּ
מִסְפָּר רַק לְפִי תִּבְמוֹ, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ
שֶׁזֶהוּ לְשׁוֹן הָרַע, וְכַשְׁגּוֹעֲרִין בּוֹ,
אוֹמֵר, אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁזֶהוּ לְשׁוֹן הָרַע,
אוֹ שֶׁאֵלּוּ מַעֲשָׂיו שֶׁל פְּלוֹנִי.

סעיף ה'

אֶחָד הַמִּסְפָּר לְשׁוֹן הָרַע בְּפָנֶי
חֲבֵרוֹ אוֹ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, וְהַמִּסְפָּר
דְּבָרִים שְׂגוֹרִמִּים, אִם נִשְׁמָעוּ אִישׁ
מִפִּי אִישׁ, לְחַזֵּק חֲבֵרוֹ בְּגוֹפוֹ אוֹ
בְּמַמּוֹנוֹ. וְאֶפְלוּ לְחַצֵּר לוֹ אוֹ

לְהַפְחִידוֹ, הֲרִי זֶה לְשׁוֹן הָרַע. וְאִם
כָּבַר נֶאֱמָרוּ הַדְּבָרִים בְּפָנַי שְׁלֹשָׁה,
מִסֵּתֶמָּא כָּבַר נִתְפָּרֵסם הַדְּבָר. וְאִם
סִפֵּר הַדְּבָר אֶחָד מִן הַשְּׁלֹשָׁה פַּעַם
אַחֲרָת, אֵין בּוֹ מַשׁוּם לְשׁוֹן הָרַע,
וְהוּא שָׁלָא יִתְכַּוֵּן לְהַעֲבִיר הַקּוֹל
וְלַגְלוֹתוֹ יוֹתֵר. מֵה תִּקְנָתוֹ שֶׁל אָדָם
שָׁלָא יֵבֵא לִידֵי לְשׁוֹן הָרַע. אִם
תִּלְמִיד חָכָם הוּא, יַעֲסֹק בַּתּוֹרָה,
וְאִם עִם הָאָרֶץ הוּא, יִשְׁפִּיל דַּעְתּוֹ
(רמב"ם וגמרא שם)

סעיף ו'

אָמַר ר' יִרְמְיָה בַּר אֲבָא, אֲרַבְעָה
 כַּתּוֹת אֵין מִקְבָּלוֹת פָּנֵי שְׂכִינָה,
 כַּת לְצִיִּם, וְכַת חֲנָפִים וְכַת שִׁקָּרִים
 וְכַת מְסַפְּרֵי לְשׁוֹן הָרַע. כַּת לְצִיִּם,
 דְּכָתִיב מִשָּׁךְ יָדוֹ אֶת לוֹצְצִים (פֶּרֶשׁ
 רש"י מִשָּׁךְ יָדוֹ הֶקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְהִיֹּת
 אֶת לוֹצְצִים). כַּת חֲנָפִים דְּכָתִיב, כִּי
 לֹא לְפָנָיו חֲנָף יָבֹא. כַּת שִׁקָּרִים
 דְּכָתִיב הוֹבֵר שִׁקָּרִים לֹא יִכּוֹן לְנֶגֶד
 עֵינָי. כַּת מְסַפְּרֵי לְשׁוֹן הָרַע
 דְּכָתִיב כִּי לֹא אֵל חָפִץ רָשָׁע אֶתָּה
 לֹא יִגְרֹךְ רָע (וּפֶרֶשׁ רש"י, לֹא יִגְדֹר

עֲמָךְ רַע, וְגַבִּי מִסְפָּרִי לְשׁוֹן הָרַע כְּתִיב,
דְּכָתִיב בְּהֵוָּא פִּרְשָׁתָּא כִּי אֵין בְּפִיהוּ
נְכוּנָה וְגו' צַדִּיק אֶתָּה ה', לֹא יִגְוֹר
בְּמִגְוִרָךְ רַע (סוטה פרק ז) וְאָמְרוּ
רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרָנָם לְבָרָכָה כָּל
לִיצָנוֹתָא אֲסִירָא בַּר מְלִיצָנוֹתָא
דְּעַבְדֵּי אֱלִילִים דְּכָתִיב וַיְהִי
בַּצְּהָרִים וַיַּחֲתֵּל בָּהֶם אֱלֹהֵהוּ וְגו'.

סעיף ז'

הַנּוֹקֵם מִחֲבֵרוֹ עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה
שֶׁנֶּאֱמַר לֹא תִקּוֹם. וְכִיצַד הִיא
הַנְּקִימָה. אָמַר לְחֲבֵרוֹ. הַשְׂאֵלֶנִי

קִרְדָּמָה, אָמַר לוֹ: אֵינִי מֵשְׂאֵלָה.
 לְמַחֵר הָיָה חֲבֵרוֹ צָרִיד לְשֹׂאֵל
 מִמֶּנּוּ. אָמַר לוֹ חֲבֵרוֹ, הֵשְׂאֵלֵנִי
 קִרְדָּמָה. אָמַר לוֹ, אֵינִי מֵשְׂאֵלָה
 כִּמּוֹ שְׂאֵתָה לֹא הֵשְׂאֵלְתָנִי כֹּאֲשֶׁר
 שְׂאֵלְתִּי מִמֶּה, חֲרִי זֶה נֹקֵם וְעוֹבֵר
 בְּלֹא. אֵלֶּא כְּשִׁיבָא לוֹ לְשֹׂאֵל, יִתֵּן
 בְּלֵב שָׁלֵם, וְלֹא יִגְמַל לוֹ כֹּאֲשֶׁר
 גָּמַלּוּ, אֵלֶּא רָאִוִי לוֹ לְאָדָם לְהִיֵּת
 מִעֲבִיר עַל מַדּוּתָיו, עַל כָּל דְּבָרֵי
 הָעוֹלָם, שְׂאֵצֵל הַמְּבִינִים הַכֹּל דְּבָרֵי
 הַכֹּל וְהַבָּאִי, וְאֵינֶן כֹּדְאִי לְנִקָּם

עֲלֵיהֶם. וְכֵן אָמַר דָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו
הַשְּׁלֹם, אִם גָּמַלְתִּי שׁוֹלְמִי רָע
וְאַחֲלָצָה וְגו' (אסור קללה כַּתְּבֵנוּ
בְּסִימָן ו' סעיף ג').

סעיף ח'

אִם תִּרְצֶה לְהַנָּקֵם מֵאוֹיְבֶךָ. תּוֹסִיף
מַעֲלֹת טוֹבוֹת וְתִלֵּךְ בְּדַרְכֵי
יִשְׂרָאֵל, וּבִזָּה מִמִּילָא תִּנָּקֵם
מִשׁוֹנְאֶיךָ, כִּי הוּא יַצִּטֵּעַ עַל
מַדּוֹתֶיךָ, וְיִתְאַבֵּל בְּשִׁמְעוֹ שְׂמֶךָ
הַטּוֹב. אֲבָל אִם תַּעֲשֶׂה מַעֲשִׂים
מְכַעְרִים, אִזּוּ יִשְׁמַח שׁוֹנְאֶךָ עַל

קְלוֹנָה וְחִרְפָּתָהּ, וְהִנֵּה הוּא מִתְנַקֵּם
בָּהּ.

סעיף ט'

כָּל הַנוֹטֵר לְאַחַד מִיִּשְׂרָאֵל. עוֹבֵר
בְּלֹא תַעֲשֶׂה שֶׁנֶּאֱמַר וְלֹא תִטּוֹר אֶת
בְּנֵי עַמֶּךָ. כִּי־צַד הִיא הַנְּטִירָה.
רְאוּבֵן שֶׁאָמַר לְשִׁמְעוֹן: הַשְׂאִילֵנִי
דָּבָר פְּלוֹנִי, וְלֹא רָצָה שִׁמְעוֹן.
לְיָמִים בָּא שִׁמְעוֹן לְשֹׂאֵל אֵיזָה
חֶפֶץ מִרְאוּבֵן, וְאָמַר לוֹ רְאוּבֵן: הֵא
לָהּ, הֲרִינִי מִשְׂאִילָהּ וְאֵינִי כְמוֹתָהּ,
לֹא אֶשְׁלֵם לָהּ כְּמַעֲשֶׂיהָ. הָעוֹשֶׂה

כִּזְהָ עוֹבֵר בְּלֹא תַפֹּר, אֵלֶּא יִמְחָה
הַדָּבָר מִלְּבוֹ, וְלֹא יִזְכָּרְנוּ כָּלֵל. וְזוֹ
הִיא הַדְּעָה הַנְּכוֹנָה שֶׁאֵפֶשֶׁר
שִׁיתִּקְנִים בָּהּ יֵשׁוּב הָאָרֶץ, וּמִשָּׂאֵם
וּמִתָּנָם שֶׁל בְּנֵי אָדָם זֶה עִם זֶה
(רמב"ם שם) ♦

סימן לא – שכל כונות האדם יהיו
לשם שמים.

סעיף א'

אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנָם לְבִרְכָּה
אִיזוֹהִי פִרְשָׁה קְטַנָּה שֶׁכָּל גּוֹפִי
תּוֹרָה תְּלוּיִין בָּהּ. בְּכָל דְּרָכֶיךָ
דַּעְהוּ. פִּרוֹשׁ שֶׁאֵפֶלּוּ בְּדַרְכֶיךָ

שֶׁאַתָּה עוֹשֶׂה לְצַרְךָ גּוֹפֶה, דַּע אֶת
ה', וַעֲשֵׂה אֶת הַדְּבָרִים לְשִׁמוֹ
יִתְבָּרֵךְ. כְּגֹזֶן, הֶאֱכִילָהּ, וְהַשְׁתִּיחָהּ
וְהַחֲלִיכָהּ, וְהִשְׁיבָהּ, וְהַשְׁכִּיבָהּ,
הַקִּימָהּ, וְהַתְּשִׁימֶישׁ, וְהַשְׁיחָהּ, כֹּל
צָרָכֶי גּוֹפֶה, יִהְיוּ כֻלָּם לַעֲבוֹדָת
בּוֹרְאֶךָ, אִם לְדַבֵּר הַגּוֹיִם לַעֲבוֹדָתוֹ.

סעיף ב'

אֶכְלָה וְהַשְׁתִּיחָהּ, כִּי צַד. אֵין צָרִיךְ
לִזְמַר שֶׁלֹּא יֵאָכֵל וְיִשְׁתָּה דְּבָרִים
הַאֲסוּרִים, חֵם וְשִׁלּוֹם אֵלֶּא גַם
בְּדְבָרִים הַמִּתְּרִים, וְהִיָּה צִמָּא

וְרַעֲב, אִם וְאָכַל וְשָׁתָה לְהִנָּאתוֹ,
 אֵינוֹ מְשַׁבַּח, אֶלָּא יתְכַוֵּן בְּאֲכִילָתוֹ
 וְשִׁתּוֹתוֹ, שִׁיְהִיָּה לוֹ כַּח לַעֲבֹדַת
 הַבּוֹרֵא. לְפִיכָךְ לֹא יֵאָכַל כָּל שֶׁחֵחֵךְ
 מִתְאַוָּה לוֹ, כְּכֹלֵב וַחֲמֹר אֶלָּא
 יֵאָכַל דְּבָרִים הַמּוֹעִילִים וְטוֹבִים
 לְבְרִיאוֹת הַגּוֹף. וַיֵּשׂ אֲנָשִׁי מַעֲשֶׂה
 שְׁקָדָם אֲכִילָה אוֹמְרִים: הֲנִי רוֹצֵה
 לֵאָכַל וְלִשְׁתּוֹת, כִּדִּי שֶׁאֶהְיָה בָּרִיא
 וְחֹזֵק לַעֲבֹדַת הַבּוֹרֵא יתְבַרֵךְ שְׁמוֹ.

סעיף ג'

הַיִּשְׁיבָה וְהַקִּימָה וְהַחֲלִיכָה פִּיצֵד.

אֵין צָרִיךְ לֵאמֹר שְׁלֹא יֵשֵׁב בְּמוֹשָׁב
 לְצִיּוֹם, וְשְׁלֹא לַעֲמֹד בְּדֶרֶךְ חַטָּאִים,
 וְשְׁלֹא לִילֵךְ בַּעֲצַת רְשָׁעִים. אֲלֹא
 אֶפְלוֹ לֵישֵׁב בְּסוֹד יִשְׂרָאֵל, וְלַעֲמֹד
 בְּמָקוֹם צְדִיקִים, וְלִילֵךְ בַּעֲצַת
 תְּמִימִים, אִם עָשָׂה לְהַנָּאת עֲצָמוֹ,
 לְהַשְׂלִים חֶפְצוֹ וְתַאֲוָתוֹ, אֵין זֶה
 מְשִׁיבָה, אֲלֹא יַעֲשֶׂה לְשֵׁם שָׁמַיִם.
 וּמִכָּל מָקוֹם, גַּם אִם אֶפְשָׁר לוֹ
 לְכוּן לְשֵׁם שָׁמַיִם דּוֹקָא, אֵל יִמְנַע
 אֶת עֲצָמוֹ מִדְּבָרִים אֵלּוּ, כִּי מֵתוֹךְ
 שְׁלֹא לְשִׁמְיָה יָבֹא לְשִׁמְיָה.

סעיף ד'

שְׂכִיבָה, פִּיצֹד. אֵין צָרִיד לומר
בְּזִמָּן שִׁיכּוֹל לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה
וּבְמִצּוֹת, אִם מִתְּגַרָּה בְּשִׁינָה לַעֲנֹג
אֶת עֲצָמוֹ, שְׂאִינוֹ רָאוי לַעֲשׂוֹת
בֵּן, אֶלָּא אֲפֹלוּ בְּזִמָּן שְׂחִיא יִגַּע,
וְצָרִיד לִישׁוֹן כִּדִּי לָנוּחַ מִיִּגִּיעָתוֹ,
אִם עָשָׂה לְהִנָּאת גּוֹפּוֹ אִינוֹ
מְשַׁבֵּחַ, אֶלָּא יִתְכַּוֵּן לְתַת שְׁנָה
לְעִינָיו, וְלְגּוֹפּוֹ מְנוּחָה לְצָרָד
בְּרִיאַת גּוֹפּוֹ, וְשִׁלָּא תַּפְיָרָה דַּעֲתוֹ
בַּתּוֹרָה, מִחֲמַת מְנִיעַת הַשְּׁנָה.

סעיף ה'

תִּשְׁמִי־שׁ, כִּי־צַד. אֵין צָרִיךְ לומר
שֶׁלֹא יַעֲבֹר עֲבָרָה, חֵם וְשִׁלּוֹם, אֶלֶּא
אֲפֹלוּ בַּעֲוֹנָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה, אִם
עָשָׂה לַהֲנָאת גּוֹפּוֹ, אוֹ לְהַשְׁלִים
תַּאֲוָתוֹ, הֲרִי זֶה מַגִּנָּה. וְאֲפֹלוּ אִם
נִתְכַּוֵּן כִּדֵּי שְׂיִהְיוּ לוֹ בָּנִים,
שִׂישְׁמִשׁוֹ אוֹתוֹ וַיִּמָּלְאוּ מְקוֹמוֹ,
אֵינּוּ מְשַׁבַּח. אֶלֶּא יִתְכַּוֵּן שְׂיִהְיוּ לוֹ
בָּנִים לַעֲבֹדֶת בּוֹרְאוֹ אוֹ שְׂיִתְכַּוֵּן
לְהַבְרֹת אֶת גּוֹפּוֹ, וְלִקְיָם מַצּוֹת
עוֹנָה כְּאָדָם הַפּוֹרֵעַ אֶת חוּבוֹ.

סעיף ו'

הַשִּׁיחָה פִּיצֵד. אֵין צָרִיךְ לֹמַר
לְסַפֵּר לְשׁוֹן הָרַע אִו רְכִילוֹת
וְלִיצָנוֹת וְסִבֻּלוֹת פֶּה, חֵם וְשָׁלוֹם,
אֵלָא אֲפֹלוּ לְסַפֵּר בְּדַבְּרֵי חֲכָמִים,
צָרִיךְ שֶׁתִּהְיֶה כּוֹנֵתוֹ לְעִבּוּדַת
הַבּוֹרֵא, לְדַבֵּר הַמְּבִיא לְעִבּוּדָתוֹ.

סעיף ז'

וְכֵן בְּשִׁחָוָא עוֹסֵק בְּמִשְׁאָ וּמִתָּן, אִו
בְּמִלְאכָה לְהַשְׁתַּכֵּר בָּהּ, לֹא יִהְיֶה
בְּלִבּוֹ לְקַבֵּץ מָמוֹן בְּלִבָּד, אֵלָא
יַעֲשֶׂה כִּדֵּי שִׁיחָיָה לוֹ לְפָרְנָם בְּנֵי

בֵּיתוֹ, וְלִתְּ צְדָקָה וְלִגְדֹל בָּנָיו
 לְתִלְמוּד תּוֹרָה. כָּלְלוּ שֵׁל דְּבַר,
 חֵיב אָדָם לְשׁוּם עֵינָיו וְלִבּוֹ עַל
 דְּרָכָיו, וְלִשְׁקֹל כָּל מַעֲשָׂיו בְּמֵאזְנֵי
 שִׁכְלוֹ. וְכִשְׂרוּאָה דְּבַר שִׁיבָא לִידֵי
 עֲבוֹדַת הַבּוֹרָא יִתְעַלָּה יַעֲשֶׂהוּ, וְאִם
 לֹא לֹא יַעֲשֶׂהוּ. וְכִי שְׂנוּהָג כֵּן,
 נִמְצָא עוֹבֵד אֵת בּוֹרְאוֹ כָּל יָמָיו,
 אֲפֹלוּ בְּשַׁעַת שְׁבָתוֹ וְקוֹמוֹ וְהִלּוּכוֹ
 וּבְשַׁעַת מִשְׁאֹ וּמִתְנוֹ, וְאֲפֹלוּ
 בְּאֲכִילָתוֹ וּשְׁתִּיתוֹ אֲפֹלוּ
 בְּתִשְׁמִישׁוֹ וּבְכָל צָרָכָיו. וְעַל עֲנָיו

זֶה צוּר רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹנָם לְבָרְכָה
וְאָמְרוּ וְכָל מַעֲשֵׂיךָ יְהוֹי לְשֵׁם
שָׁמַיִם. וּבִדְרוֹךְ הַזֶּה זָקָה רַבָּנוּ
הַקָּדוֹשׁ אֶצְבְּעוֹתָיו לְמַעַלָּה בְּשַׁעַת
מִיתָתוֹ וְאָמַר, גָּלוּי וַיִּדְוַע לְפָנֶיךָ
שָׁלֹא נִהְיִיתִי מֵהֶם אֵלָּא לְשֵׁם שָׁמַיִם
(אוֹרַח חַיִּים סִימָן רל"א וּרְמַב"ם פֶּרֶק ג.)

סימן לב - שמירת הגוף על פי
הטבע

סעיף א'

הוֹאִיל וְהַיּוֹת הַגּוֹף בָּרִיא וְשָׁלֵם
מִדְּרָכֵי הַשֵּׁם הוּא, שְׁחָרִי אִי אֶפְשָׁר
שִׁיבִין אִו יִדַּע דְּבָר מִיִּדְיַעַת

הַבּוֹרָא וְהוּא חוֹלָה, לְפִיכָךְ צָרִיךְ
הָאָדָם לְהִרְחִיק אֶת עַצְמוֹ מִדְּבָרִים
הַמֵּאֲבִדִין אֶת הַגּוֹף, וְלִהְנֶהֱיֶה אֶת
עַצְמוֹ בְּדְבָרִים הַמְּבָרִין
וְהַמְּחַלִּימִים אֶת הַגּוֹף. וְכֵן הוּא
אוֹמֵר, וְנִשְׁמְרֶתֶם מְאֹד
לְנַפְשׁוֹתֵיכֶם.

סעיף ב'

הַבּוֹרָא בָּרוּךְ הוּא וּבָרוּךְ שְׁמוֹ,
בָּרָא אֶת הָאָדָם (וְכֵן כָּל בִּעְלֵי חַיִּים)
וְנָתַן בּוֹ חֵם טְבָעִי, וְזָחַו הַחַיּוֹת שֶׁל
הָאָדָם. שָׂאֵם יִכְבֶּה הָאֵשׁ הַטְּבָעִי,

אֲפֹם חִיּוֹתָו. וְהַחֲזַקְתָּ הָחֵם הַזֶּה הִיא
עַל יְדֵי הַמֵּאֲכָל אֲשֶׁר הָאָדָם אוֹכֵל,
כִּמּוֹ הָאֵשׁ הַבּוֹעֵר שָׂאֵם לֹא יוֹסִיפוּ
עָלָיו תָּמִיד עֲצִימִם, יִכָּבֶה לְגַמְיָרִי. כֵּן
הָאָדָם אִם לֹא יֹאכֵל, יִכָּבֶה הָאֵשׁ
אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ וְיָמוּת. הַמֵּאֲכָל נִטְחָן
בֵּין הַשָּׁנִים וּמִתְעַרֵּב עִם מֵיץ הָרֶקֶת
וַיִּתֵּךְ, וּמִשָּׁם יוֹרֵד לְאַצְטוֹמְכָא
וְנִטְחָן גַּם שָׁם, וּמִתְעַרֵּב עִם
הַמִּיצִים, מֵיץ הָאַצְטוֹמְכָא וּמֵיץ
הַמָּרָה, וַיִּתֵּךְ וַיִּתְּבֵשׁ מִהֶחֱמָה
וְהַמִּיצִים וּמִתְעַכְּלִי. הַבָּרוּר שָׂבוּ,

מִמֶּנּוּ נִזְוָנִים כָּל הָאֲבָרִים וּמִקְנֵי
חַיֹּת הָאָדָם. וְהַפְסֵלָת שֶׁהִיא
הַמִּזְוָה לְרֹחַ נְדָחָה לְחוּץ. וְעַל זֶה
אָנוּ אוֹמְרִים בְּבִרְכַּת אֲשֶׁר יֵצֵר
(לְפָרוֹשׁ אֶחָד), וּמִפְּלִיא לַעֲשׂוֹת,
שֶׁנֶּתַן הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת
הַטֶּבֶע בָּאָדָם לְבָרוּר אֶת טוֹב
הַמֵּאֲכָל, וְכָל אֶבֶר מוֹשֵׁךְ אֵלָיו
מִזְוָנוּ הָרָאוּי לוֹ, וְהַפְסֵלָת נְדָחָה
לְחוּץ. שָׂאֵם נִשְׁאָר הַפְסֵלָת בְּתוֹכוֹ,
יִתְעַפֵּשׂ וַיִּבֹא לִידֵי חֲלָיִים, רַחֲמָנָא
לְצִלָּן. וְלָכֵן רַב בְּרִיאֹת הַגּוֹף

וְחִלְשָׁתוֹ, תְּלוּי בְּעֵכּוֹל הַמֵּאֲכָל. אִם
 מִתְּעַכֵּל בְּדֶרֶךְ קָל וְטוֹב, אִזּוּ הָאָדָם
 בָּרִיא. אֲבָל אִם מִתְּקַלְקֵל הֶעֱכּוֹל.
 אִזּוּ נִחְלָשׁ הָאָדָם וְיָכוֹל לָבֹא לְיָדֵי
 סַכָּנָה, חֵם וְשִׁלּוֹם.

סעיף ג'

הֶעֱכּוֹל הַטוֹב הוּא, אִם הַמֵּאֲכָל
 אֵינְנוּ רַב, וְשִׂיחָא קָל לְהִתְעַכֵּל.
 שָׂאֵם אֲכָל הָאָדָם הֶרְבֵּה
 וְהָאֲצִטּוּמָא מְלֵא, אִזּוּ קָשָׁה
 הֶעֱכּוֹל, כִּי הָאֲצִטּוּמָא אֵינּוּ יָכוֹל
 אִזּוּ לְהִתְפַּשֵּׁט וְלְהִתְכַּוֵּץ כִּרְאוּי

בְּטִבְעוֹ וְלִטְחוֹן אֶת הַמֵּאֲכָל כִּרְאוֹי.
וּכְמוֹ הָאֵשׁ, שָׂאֵם יִרְבּוּ עָלָיו עֲצִים
יוֹתֵר מִדְּאִי, אֵינוֹ בּוֹעֵר יָפֵה,
כְּמוֹכֵן הַמֵּאֲכָל בְּאַצְטוּמָכָא. וְלִכֵּן
הָאָדָם אֲשֶׁר רוּצָה לְשִׁמּוֹר בְּרִיאוֹת
גּוּפוֹ, צָרִיךְ לְזַהֵר שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל, רַק
בְּשִׁעוֹר בֵּינוֹנִי לְפִי מִזָּג גּוּפוֹ, לֹא
מְעַט וְלֹא כָּל שִׁבְעוֹ. וְרַב הַחֲלָאִים
הַבָּאִים עַל הָאָדָם, אֵינָם אֵלָּא אִם
מִפְּנֵי מֵאֲכָלִים רָעִים, אִם מִפְּנֵי
שִׁחוּא מִמֶּלֶא בְטֵנוֹ וְאוֹכֵל אֲכִילָה
גַּסָּה אֲפִילוֹ מִמֵּאֲכָלִים טוֹבִים. הוּא

שְׁשֵׁלִמָּה אָמַר בְּחֻכְמָתוֹ, שֹׁמֵר פִּי
וְלִשְׁוֹנוֹ שֹׁמֵר מִצָּרוֹת נַפְשׁוֹ.
כְּלוּמָר, שֹׁמֵר פִּי מִלְּאֲכֹל מֵאֲכֹל
רַע אִם מִלְּשִׁבְעַת, וְלִשְׁוֹנוֹ מִלְּדַבֵּר
אֶלֶּא בְּצַרְכּוֹ. וְאָמַר הַחֲכָמִים, הָאוֹכֵל
דָּבָר מֵעֵט מִדְּבָרִים הַמְּזִיקִים, אֵינוֹ
מִזִּיק לוֹ כִּמוֹ הָאוֹכֵל הַרְבֵּה
מִדְּבָרִים הַטּוֹבִים.

סעיף ד'

הָאָדָם בְּנִעְוָרָיו כִּחַ הַעֲכֹל שֶׁלּוֹ
חֲזָקָה, וְעַל כֵּן צָרִיד מִזֶּזֶן תִּדְרִיר יוֹתֵר
מִן הָאִישׁ אֲשֶׁר הוּא בְּאִמְצָע יָמָיו.

וְהִזְקֵן לְחַלְשֹׁת כָּחוֹ צָרִיד שִׁיחִיה
מֵאֲכָלוֹ קָל, וּמַעֲט בְּכַמּוֹת וְהִרְבֵּה
בְּאֵיכוֹת לְהַחֲזִקַת כָּחוֹ.

סעיף ה'

בִּימֵי הַחֵם נֶחֱלָשִׁים כָּלִי הָעֹכּוֹל מִן
הַחֵם. וְעַל כֵּן רָאִוִי שִׁיחִיה שְׁעוֹר
הָאֲכִילָה בִּימֵי הַחֵם פָּחוֹת מִבִּימֵי
הַקָּר. וְשִׁעְרוֹ חֲכָמִי הָרוֹפְאִים
לְאֲכֹל בִּימֹת הַחֲמָה רַק שְׁנֵי
שְׁלִישִׁים מִמָּה שֶׁהוּא אוֹכֵל בִּימֹת
הַשָּׁמַיִם.

סעיף ו'

כָּלֵל גָּדוֹל בְּדַרְכֵי הָרְפוּאָה, שֶׁקֶדֶם
הָאֲכִילָה יִיגַע בַּהֲלִיכָה אוֹ בַּעֲבוּדָה
עַד שִׁיתַּחֲמֵם גּוֹפּוֹ אַחֵר כִּי יֹאכֹל.
וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר, בְּזֵעַת אֲפִיךָ תֹאכֹל
לֶחֶם. וְנֶאֱמַר, וְלֶחֶם עֲצָלוֹת לֹא
תֹאכֹל. וַיִּתִּיר חֲגוּרָתוֹ קֶדֶם אֲכִילָה,
(וְסִימָנָא, וְאֶקְחָה פֶת לֶחֶם, אֶקְחָה רָאשֵׁי
תְבוֹת לְמִפְרָע, הֵתֵר חֲגוּרָה קֶדֶם אֲכִילָה.
פֶת לֶחֶם רָאשֵׁי תְבוֹת, פֶּן תִּבָּא לְיַדִּי חֲלִי
מֵעֵים) וּבִשְׁעַת הָאֲכִילָה, יֵשֵׁב
בְּמָקוֹמוֹ אוֹ מִסֵּב עַל שְׁמָאלוֹ.
וְאַחֵר הָאֲכִילָה לֹא יִתְנוּעֵעַ הֲרִיבָה,

כִּי עַל יְדֵי זֶה יֵרֵד הַמֵּאֲכָל מִן
הָאֲצִטּוּמָא טָרָם שִׁית־עֲכָל וְיִזְיק
לוֹ, אֲלָא יִלָּךְ מִנֶּעַט וְיִנְוַח. וְלֹא יִטִּיל
וְלֹא יִיגַע אֶת עֲצָמוֹ לְאַחַר
הָאֲכִילָה. וְלֹא יִישֹׁן אַחֲרֵי הָאֲכִילָה
עַד שְׁתֵּי שָׁעוֹת, שְׁלֹא יַעֲלוּ
הָעֲשָׂנִים לְמַח וְיִזְיקוּהוּ. וְכֵן
הַמְּרִחֵן וְהַחֲקֹזָה וְהַמְּשָׁגֵל, אֵינָם
טוֹבִים לְאַחֲרֵי הָאֲכִילָה.

סעיף ז'

בְּנֵי הָאָדָם אֵינָם שְׂוִים בְּמִזְגָּם. יֵשׁ
מִי שְׂמִזְגּוֹ חָם, וְיֵשׁ מִי שְׂמִזְגּוֹ קָר,

וַיֵּשׁ מִי שְׂמִיזָהוּ מִמִּצֵּעַ. וְהַמֵּאכָלִים
 גַּם כֵּן מִשְׁנִים. וּמִי שְׂמִיזָהוּ מִמִּצֵּעַ
 יֵאָכֵל מֵאֲכָלִים שֶׁהֵם גַּם כֵּן
 מִמִּצְעִים. אֲכָל מִי שְׂאִין מִזָּהוּ
 מִמִּצֵּעַ, צָרִיד שִׂיאָכֵל מֵאֲכָלִים
 שֶׁהֵם קִצָּת הַפֶּךְ מִזָּהוּ. מִי שְׂמִיזָהוּ
 חֵם, לֹא יֵאָכֵל דְּבָרִים חֲמִים, כִּמּוֹ
 תֵּבֵלִין וּבְשָׁמִים, אֶלָּא יֵאָכֵל
 מֵאֲכָלִים שֶׁהֵם קִצָּת קָרִים
 וְחֲמוּצִים. וּמִי שְׂמִיזָהוּ קָר, יֵאָכֵל
 מֵאֲכָלִים שֶׁהֵם קִצָּת חֲמִים. וְכֵן
 יִשְׁתַּנֶּה הַמֵּאכָל לְפִי הַזְּמַן וּלְפִי

הַמִּקּוֹם. בִּימֹת הַחֲמָה יֹאכַל
מֵאֲכָלִים קָרִים, כִּמוֹ בֶּשֶׂר כְּבָשִׁים
וְגָדִים רַבִּים וְאַפְרוּחֵי תִרְנַגְלָת,
וְגַם קֶצֶת מֵאֲכָלִים חֲמוּצִים. וּבִימֵי
הַקָּר, מֵאֲכָלִים חֲמִים. וְכֵן בְּמַדִּינָה
קָרָה, מֵאֲכָלִים חֲמִים. וּבְמַדִּינָה
חֲמָה, מֵאֲכָלִים קָרִים.

סעיף ח'

הַמֵּאכֵל הַמִּמְצֵעַ הוּא לֶחֶם חֹטָה,
וְלֹא סֵלֶת מִמַּשֵּׁ, כִּי הַסֵּלֶת מִתְאַחֵר
מִלְּהֻתְעָכֵל, אֲךְ יִהְיֶה בּוֹ גַּם קֶצֶת
מִהַמְרֶסֶן וִיחָא נִתְחַמֵּן בְּמִצּוֹעַ וּבּוֹ

מֶלֶח וּמֵאֲפֹה תִּנּוֹר. וְיִתֵּר הַמֵּאֲכָלִים
שֶׁנַּעֲשׂוּ מִחֲחֻטָּה, אֵינָם טוֹבִים.
מִמִּינֵי הַבָּשָׂר, הַטּוֹב הוּא כֶּבֶשׂ בֶּן
שָׁנָתוֹ, וְכֵן הַגְּדִיִּים הַיוֹנְקִים. אֲךָ כָּל
מִינֵי בָנֵי מַעֲיִם וְגַם הָרֹאשׁ, הֵמָּה
לֹא טוֹבִים. הָעֲזִים וְהַפָּרָה הַזֵּיקָנָה
וְהַגְּבִינָה הַיִּשָּׁנָה, הֵמָּה מֵאֲכָלִים
רָעִים וְעָבִים. כָּל בָּשָׂר עוֹף, קָל
לְהַתְּעֵכֶּל יוֹתֵר מִבָּשָׂר בְּהֵמָה.
וְהַטּוֹב שֶׁבְּעוֹפּוֹת הַתִּרְנַנִּלִּית. אָמְרוּ
הָרוֹפְאִים, כִּי הַמֵּאֲכָל שֶׁהָאָדָם רָגִיל
בוֹ, אֵינוֹ מַזִּיק לוֹ, וְאַכְלוֹ הוּא

מֵאֲכָל רָע, כִּי הִחָרַגְל נַעֲשֶׂה טָבֵע,
וּבְלִבֵּד שְׁלֹא יִמְלֵא בּוֹ כְּרֶסוּ.

סעיף ט'

אֵין לְאָכֹל לֵב בְּהִמָּה אִו עוֹף,
מִשּׁוּם דִּקְשָׁה לְשִׁכְחָה. וְכֵן לֹא
יֵאֲכַל מִמָּקוֹם שְׂאֲכַל עֲכָבֵר אִו
חֲתוּל, דְּגַם כֵּן קָשָׁה לְשִׁכְחָה.
(הוריות יג.)

סעיף י'

זִמָּן הָאֲכִילָה הוּא כְּשִׁיתְאָוָה לְאָכֹל
תֵּאָוָה אֲמַתִּית לֹא זָרָה. וְלִהְבִּדִיל
בֵּין תֵּאָוָה אֲמַתִּית לְתֵאָוָה זָרָה הִיא

זאת. הראשונה נקראת רעב
 (הונגער) כי האצטומכא ריק.
 והשניה היא בשמתאזה מאכל
 מיוחד ונקראת תאבון (אפטיט)
 ובדרך כלל האדם הבריא והחזק,
 יאכל שתי פעמים ביום. וחלשים
 וזקנים יש להם לאכול אך מעט
 בפעם אחת. ויאכלו כך הרבה
 פעמים ביום, כי רבוי המאכל
 יחליש את האצטומכא. והרוצה
 לשמור בריאותו, לא יאכל עד
 שיהיה האצטומכא ריק מן המאכל

הַקּוֹדֵם. וְסִתָּם עֵכּוֹל בְּבִנְיָ אָדָם
הַבְּרִיאִים הָאוֹכְלִים מֵאֲכָלִים
מִמִּצְעִים וּמִתְעַכְּלִים בְּדֶרֶךְ הַמִּצְוָה,
הוּא לְשֵׁשׁ שָׁעוֹת. וְטוֹב לְהִשְׁמִיט
סְעוּדָה אַחַת בַּשָּׁבוּעַ, כִּדִּי
שִׁישְׁבוֹת הָאֲצִטּוּמָא מֵעֲבוּדָתוֹ
וְיִתְחַזֵּק כֹּחַ עֵכּוֹלוֹ. וְנִרְאֶה כִּי
הַשְׁמִטָּה זֹאת, טוֹב שֶׁתִּהְיֶה בְּעֶרְב
שַׁבָּת.

סעיף יא'

טוֹב לְהִרְגִּיל אֶת עַצְמוֹ לֶאֱכוֹל פֶּת
בְּשִׁחְרִית (עֵין מִסַּכַּת ב"מ דף קז ע"ב).

סעיף יב'

הַרְוֹצָה לְאֹכֹל בַּמָּה מִיַּי מֵאֲכָלִים,
 יִקְרִים לְאֹכֹל תַּחֲלָה אֶת הַמִּשְׁלָשׁ,
 וְלֹא יַעֲרִבם עִם הַמִּזֹּן, אֶלָּא שׁוֹהָה
 מְעַט בֵּינֵיהֶם. וְכֵן יִקְרִים אֶת
 הַמֵּאֲכָל הַקָּל שְׁהוּא נֹחַ לְהַתְעַכֵּל,
 כְּגֹן בְּשֵׁר עוֹף קוֹדֵם לְבֵשֶׁר בַּהֲמָה,
 בְּשֵׁר בַּהֲמָה דְּקָה קוֹדֵם לְבֵשֶׁר
 בַּהֲמָה גֶּסֶה. וְדְבָרִים שְׂמֵאֲמָצִין אֶת
 בְּנֵי מַעֲיִם יֹאכֵל מִיָּד לְאַחַר
 הָאֲכִילָה, וְאֵל יֹאכֵל מֵהֶם חֶרְבָּה.

סעיף יג'

מִהֵיּוֹת כִּי הִתְחַלַּת הָעֶכּוֹל הוּא
בַּפֶּה, עַל יְדֵי טְחִינַת הַשֵּׁנִים
וְהַתְּעֲרֵבוֹת עִם מִיץ הָרֶקָה לִכְן לֹא
יִבְלַע שׁוֹם מֵאֲכָל בְּלִי לְעִיסָה, כִּי
אִז תִּכְבֵּד הָעֶכּוֹל בְּאַצְטוּמָכָא
לְבַדּוֹ.

סעיף יד'

כָּבֵר אֲמַרְנוּ (בסעיף ז') כִּי בְּנֵי אָדָם
אֵינָם שׁוֹיִם בְּמִזְגָּם. וַיֵּשׁ לְכָל אִישׁ
לְבַחֹר עַל פִּי רוֹפְאִים בְּמֵאֲכָלִים
הַטּוֹבִים לְפִי מִזְגּוֹ וּמְקוֹמוֹ וְשִׁעְתּוֹ.
וּבְדַרְדֵּי כָלֵל, הֵנָּה הָרוֹפְאִים

הַקֹּדְמוֹנִים חֲלָקוּ אֶת הַמֵּאֲכָלִים
בַּמִּדְרָגוֹת שׁוֹנוֹת. יֵשׁ מֵאֲכָלִים
שֶׁהֵם רְעִים בְּיוֹתֵר עַד מְאֹד, וְרֵאשִׁי
לְאָדָם שֶׁלֹּא לֵאכֹל לְעוֹלָם, כְּגוֹן
הַדָּגִים הַגְּדוֹלִים הַמְּלוּחִים הַיִּשְׁנִים,
וְהַגְּבִינָה הַמְּלוּחָה הַיִּשְׁנָה, וְהַכֶּמְחִין
וּבִטְרִיּוֹת, וְהַבָּשָׂר הַמְּלוּחָה הַיִּשָּׁן,
וְיִין מְגֵתוֹ, וְחֵת־בָּשִׂיל שֶׁשָּׂחָה עַד
שְׁנֵדָף רִיחוֹ. וְכֵן כָּל מֵאֲכָל שֶׁרִיחוֹ
רַע אִם מֵר בְּיוֹתֵר, חֲרִי הוּא לְגוֹף
כְּמוֹ סֵם הַמּוֹת. וְיֵשׁ מֵאֲכָלִים שֶׁהֵם
רְעִים, אֲבָל אֵינָם כְּמוֹ הָרֵאשׁוֹנִים

לְרוּעַ, לְפִיכָךְ רְאֵי לְאָדָם שֶׁלֹּא
 לֵאכֹל מֵהֶם אֲלֵא מֵעַט אַחֵר יָמִים
 חֲרִיבָה, וְלֹא יִרְגִיל אֶת עֲצָמוֹ לְהִיזֹת
 מִזֹּנוֹ מֵהֶם אִי לֵאכֹל עִם מִזֹּנוֹ
 תְּמִיד, כְּגֹן דָּגִים גְּדוֹלִים וְגִבִּינָה,
 וְחֵלֶב שֶׁשָּׂחָה אַחֵר שֶׁנֶּחֱלֵב עֲשָׂרִים
 וְאַרְבַּע שָׁעוֹת, וּבִשָּׁר שְׁוָרִים
 גְּדוֹלִים וְתִישִׁים גְּדוֹלִים, וְלֶחֶם
 שְׁעוֹרִים וְלֶחֶם מִצּוֹת, וְהַכֶּרֶב
 וְהַחֲצִיר וְהַבָּצְלִים וְהַשּׁוּמִים
 וְהַחֲרָדִל וְהַצִּנּוֹן, כֹּל אֵלֶּה מֵאֲכָלִים
 רָעִים הֵם. וְאֵין רְאֵי לְאָדָם לֵאכֹל

מֵאֱלוֹ אֵלֶּא מְעַט עַד מְאֹד וּבִימוֹת
הַגְּשָׁמִים. אֲבָל בִּימוֹת הַחֶמְדָּה, לֹא
יֵאכֹל מֵהֶם כָּלֵל.

סעיף טז'

וַיֵּשׁ מֵאֲכָלִים שֶׁהֵם רָעִים וְאֵינָם
כִּמּוֹ אֱלוֹ. וְהֵם, כִּמּוֹ עוֹף הַמַּיִם (אֶוֹז
וּבִירוֹז), וּבְנֵי יוֹנָה הַקָּטָנִים, וְתַמָּרִים,
וְלֶחֶם שֶׁנִּלְוֶשׁ בַּשָּׁמֶן, וְהַסֵּלֶת שֶׁנִּפְּו
אוֹתָהּ כָּל צָרָכָה עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאָר
בָּהּ רֵיחַ מֵרָסָן, אֵין רָאוּי לְהַרְבּוֹת
בְּמֵאֲכָלוֹת אֵלֶּה.

סעיף טז'

לְעוֹלָם יִמְנַע הָאָדָם אֶת עַצְמוֹ
 מִפְּרוֹת הָאֵילָנוֹת, וְלֹא יִרְבֶּה לְאָכֹל
 מֵהֶם, אֲפֹלוּ יִבְשִׁים, וּמִכָּל שֶׁכֶּן
 רִטְבִּים. אֲבָל קֹדֶם שִׁית־בְּשָׁלוֹ
 בְּאֵילָן כָּל צֶרֶפֶן, הֲרִי הֵן פַּחַרְבוֹת
 לְגוֹף. וְכֵן הַחֲרוּבִים, רָעִים לְעוֹלָם.
 וְכָל הַפְּרוֹת הַחֲמוּצִים, רָעִים וְאִין
 אוֹכְלִין מֵהֶן אֲלֹא מְעַט בִּימּוֹת
 הַחַמָּה וּבִמְקוֹמוֹת הַחֲמִים.
 וְהַתְּאֵנִים וְהָעֲנָבִים וְהָרְמוֹנִים (עֵין
 ברמב"ם פֶּרֶק ד', וְכִפִּי הַנִּרְאָה דְּטָעוֹת
 סוֹפֵר יֵשׁ כָּאן וְצָרִיךְ לוֹמַר שֶׁקָּדִים בְּמָקוֹם

רְמוֹנִים) לְעוֹלָם טוֹבִים, בֵּין רִטְבִּים
בֵּין יְבֵשִׁים, וְאוֹכֵל אָדָם מֵהֶם כָּל
צָרְכוֹ. וּמִכָּל מָקוֹם לֹא יִתְמִיד
בַּאֲכִילָתָם, אַף עַל פִּי שֶׁהֵם טוֹבִים
מִכָּל פְּרִי הָאֵילָנוֹת.

סעיף יז'

בְּעֵינֵינוּ הַשְׁתִּיחַ, הַמֵּים הֵם הַמְּשֻׁקִּים
הַטְּבִיעִים לָאָדָם וּבְרִיאִים לְגוֹף. אִם
הֵם זִכִּים וְצִלּוֹלִים, מוֹעִילִים
שְׂשׂוֹמְרִים הַרְטִיבוֹת שֶׁבַּגּוֹף
וּמִמֶּהָרִים לְחוֹצִיא אֶת הַפֶּסֶלֶת.
כְּשִׁישְׁתָּה מֵיָם, יִבְחַר אֶת הַקָּרִים,

שֶׁהֵם מְרִיִּים הַצִּמְעוֹן וּמַטִּיבִים אֶת
 הָעֶכּוֹל יוֹתֵר מִן אֵלּוּ שְׂאִינָם קָרִים.
 אֲךָ לֹא יִהְיוּ קָרִים מְאֹד, שֶׁהֵם
 מְכַבִּים אֶת הָחֵם הַטְּבָעִי. וּמִכָּל
 שֹׁכֵן בְּשֶׁהָאָדָם הוּא עֵיף וְיִגַּע, יִזְהַר
 מְאֹד שֶׁלֹּא לְשָׂתוֹת מֵיִם קָרִים, כִּי
 אִזּוֹ חֵלֶב חֵלֶב נִתְחַמֵּם וְהוּא מִן הַתֶּךְ
 מִחֲמַת הָעֵיפּוֹת וְהִיגִיעָה וְחַמִּים
 הַקָּרִים יִזְיקוּ לוֹ עַד שְׂיוֹכֵל לְבֹא
 לְיָדֵי סַכָּנָה, חֵם וְשָׁלוֹם. וְאַף כִּי
 חַמִּים טוֹבִים לְבָרִיאֹת הַגּוֹף, מִכָּל
 מָקוֹם לֹא יִשְׁתָּה מֵהֶם חֲרִיבָה. אִין

לְשִׁתּוֹת מַיִם קֹדֶם הָאֲכִילָה, לְפִי
 שִׁיתֶּקֶרֶר הָאֲצִטּוּמָכָא וְלֹא יַעֲכֹל
 אֶת הַמִּזּוֹן כִּרְאוּי. וְגַם בְּתוֹךְ
 אֲכִילָתוֹ לֹא יִשְׁתָּה רַק מְעַט מַיִם
 מִזֶּה בִּיּוֹן. וְרַק כְּשֶׁהִמְאָכַל מִתְחִיל
 לְהִתְעַכֵּל, אָז יִשְׁתָּה שְׁעוֹר בִּינוֹנִי.
 וְכֵן אֵין לְשִׁתּוֹת מַיִם בְּצֵאתוֹ מִן
 הַמְּרִחִין, שֶׁלֹּא יִתְקַרֵּר הַכָּבֵד, וּמִכָּל
 שֶׁכֵּן שֶׁלֹּא יִשְׁתָּה בַּמְּרִחִין. וְכֵן לֹא
 יִשְׁתָּה אוֹתָם תִּכְּף אַחֵר הַמִּשְׁגָּל,
 לְפִי שֶׁאֵז הַחֵם הַטֹּבְעִי הוּא חֲלוּשׁ
 וַיִּהְיֶה גוֹרֵם שִׁיתֶּקֶרְרוֹ הָאֲבָרִים.

סעיף יח'

היין מחזיק החם הטבעי, ומטיב
את העכול, ומוציא את המותרות,
ועוזר לבריא את הגוף כשישתה
מהם שעור בגופו. מי שמחזק חלוש
יזהר מן היין, שמוסיף על
חלישותו וממלא את הראש
עשנים. היין יפה לזקנים ומזיק
לנערים, לפי שמעורר החם
הטבעי, והוא כמוסיף אש על אש.
ויש לזהר מן היין עד עשרים
ואחת שנה. אין ראוי לשתות יין

קֹדֶם אֲכִילָה אֵלֶּא מַעַט, כִּדִּי לְפִתְחֵי
 בְּנֵי הַמַּעֲיִם, וְלֹא בָּעֵת רַעְבוֹן, וְלֹא
 אַחֵר מִרְחֵץ וְזֵעָה, וְלֹא אַחֲרֵי עֲמָל
 וְיִגִּיעָה. וּבִתְוֹךְ הָאֲכִילָה לֹא יִשְׁתָּה
 אֵלֶּא מַעַט.

סעיף יט'

לְעוֹלָם לֹא יֵאָכַל אֲדָם אֵלֶּא בְּשִׁחוּא
 רַעֲב, וְלֹא יִשְׁתָּה אֵלֶּא בְּשִׁחוּא
 צָמָא, וְאֵל יִשְׁתָּה נִקְבִּיּוֹ אֲפִלּוּ רָגַע
 אֶחָד, וְלֹא יֵאָכַל עַד שִׁיבְדֵּק אֶת
 עַצְמוֹ יָפָה יָפָה, שְׂמָא צָרִיד
 לְנִקְבִּיּוֹ.

סעיף כ'

לְעוֹלָם יִשְׁתַּדֵּל אָדָם שִׂיחֵיו מֵעַיִן
רַפּוּיִם כָּל יָמָיו, וַיְהִי קָרוֹב
לְשִׁלּוֹת מֵעַט. וְזֶהוּ כָּלל גָּדוֹל
בְּרַפּוּאָה, כָּל זְמַן שֶׁהָרַעִי נִמְנַע אִם
יֵצֵא בְּקוֹשִׁי, חֲלָאִים רָעִים בָּאִים.
וְלִכֵּן כְּשֶׁרֹאָה אָדָם שֶׁמֵּעִיר נַחֲלָשׁוֹ
וְאֵין בָּהֶם כַּח הַדּוֹחָה, יִדְרוֹשׁ
בְּרוֹפְאִים לְהַגִּיד לוֹ בַּמָּה יִרְפָּה
אוֹתָם, אִישׁ אִישׁ לְפִי מִזְגּוֹ וְלְפִי
יָמָיו.

סעיף כא'

הִיגִיעָה בְּדֶרֶךְ מְמַצֵּעַת, טוֹבָה
 לְבָרִיאֹת הַגּוֹף (וְעֵין לַעִיל סְעִיף ו)
 אֲבָל הִיגִיעָה הַגְּדוֹלָה וְכֵן הַמְּנוּחָה,
 מִזִּיקִין לְגוֹף. בְּזִמָּן הַחֹם אֵין
 לְהַתִּיגֵעַ רַק מְעַט וּבְזִמָּן הַקָּר צָרִיד;
 יוֹתֵר. הָאָדָם הַשָּׂמֵן צָרִיד שִׁיתִּיגֵעַ
 יוֹתֵר מִן הָאָדָם הַכָּחוּשׁ.

סעיף כב'

הָרוֹצֶה לְשִׁמּוֹר אֶת הַבְּרִיאֹת,
 צָרִיד לְדַעַת הַתְּנוּעוֹת הַנִּפְשִׁיּוֹת
 וְלִזְהֹר מֵהֶן. וְהֵן, כְּמוֹ הַשְׂמִיחָה
 וְהִדְאָגָה וְהַפְעֵם וְהַפְחָד, שֶׁהֵן

פועלות בנפש. וצריך המשכיל
 שיהא שמח בחלקו כל ימי הבלו,
 ולא ידאג על עולם שאינו שלו,
 ולא יבקש יתרונות, ויהיה בטוב
 לבב ובשמחה הממצעת, כי היא
 סבה לגדל החם הטבעי, ולעכל
 המאכל, ולדחות המותרות, ולחזק
 אור העינים וכל ההרגשות, וגם
 יתחזק כח השכל. ואמנם לא
 להרבות השמחה במאכל ובמשתה
 כמו הסכלים, כי ברב השמחה
 יצא החמימות לשטח הגוף, ויתר

הַחֵם הַטֹּבֵעִי, וְיִתְקַרֵּר הַלֵּב בְּתֹאזֹם,
 וְיָמוּת בְּלֹא עֵתוֹ בְּפֶתַע. וּבְכַרְט
 יִקְרָה זֹאת לְאַנְשֵׁים שְׂמָנִים בְּגוֹפָם,
 לְפִי שֶׁהַחֵם הַטֹּבֵעִי בְּגוֹפָם מְעֵט,
 לְפִי שֶׁעוֹרְקֵיהֶם צָרִים וּמְרוּצֵת הָדָם
 שָׁהוּא מְקוֹר הַחֵם הַיָּא לְאֵט.
 הַדֹּאגָה הִיא הַפּוֹךְ הַשְּׂמָחָה, וְגַם
 הִיא מְזֻקָּת, לְפִי שֶׁמְקַרְרֶת אֶת
 הַגּוֹף, וְיִתְקַבֵּץ הַחֵם הַטֹּבֵעִי אֶל
 הַלֵּב וַיִּבְיָאֻהוּ אֶל הַמָּוֶת. הַכַּעַס
 מְעוֹרֵר חֲמִימוֹת הַגּוֹף עַד שִׂיּוֹלִיד
 מִין מִמֵּינֵי הַקְּדָחַת. הַפֶּחַד יוֹלִיד

בְּגוֹף קְרִירוֹת, וְלִכֵּן יִקְרָה לְמַפְחָד,
רַעְדָּה. וְכִשְׁתִּתְּרֶבֶה הַקְרִירוֹת, אֲוִלִי
יָמוֹת. וּמִכָּל שֵׁכֶן שְׁצָרִיד לְזִהָר
שֶׁלֹא יֵאָכֵל כְּשֶׁהוּא בְּכַעַם אִו
בְּפֶחַד אִו בְּדֹאגָה, אֲלֵא כְּשֶׁהוּא
בְּשִׁמְחָה מְמַצֵּעַת.

סעיף כג'

הַשָּׁנָה הַמְּמַצֵּעַת טוֹבָה לְבְרִיאוֹת
הַגּוֹף, לְפִי שִׁיתְעַכֵּל מְזוֹנוֹ וַיִּנּוּחוֹ
הַחוּשִׁים. וְאִם יִקְרָה לוֹ מַחֲמַת חֲלִי
שְׁאֵינוֹ יָכוֹל לִישֹׁן, צָרִיד שֶׁיֵּאָכֵל
דְּבָרִים הַמְּבִיאִים אֶת הַשָּׁנָה. אֲבָל

רבוי השנה, מזקת, לפי שיתמלא
 הראש מהאדים, כי ירבה העשן
 העולה מן הבטן אל המוח, וימלא
 הראש עשן ויזיק לגוף הזקן גדול.
 כמו שיש לו לאדם לזהר שלא
 ישן תכף אחר האכילה, כן יש לו
 לזהר שלא ישן בשעה ראשונה. כי
 בשאין מזון בגוף, יפעל החמימות
 במותרות ויתילד ממנו עשן נפסד
 ויעלה למוח. כשיישן, יהיו
 מראשותיו גבוהים, לפי שיעזור
 שירד המאכל מפי האצטומכא

וְיִתְמַעֲטוּ הָעֲשָׂנִים הָעוֹלָיִם לְמַח.
הַשָּׁנָה הַטְּבָעִית הִיא בְּלִילָה. וְשָׁנַת
הַיּוֹם מִזְקָת, וְאֵינָה טוֹבָה אֶלָּא
לְאוֹתָן שֶׁהִרְגְּלוּ בָּהּ (עֵין עוֹד בְּסֵדֶר
הַשָּׁנָה בְּסִימָן ע"א).

סעיף כד'

דֶּרֶךְ הִרְחִיצָה, שִׁיכָּנָם אָדָם לְמִרְחֵן
מִשְׁבָּעָה יָמִים לְשִׁבְעָה יָמִים. לֹא
יָכִינָם לְמִרְחֵן לֹא כְּשֶׁהוּא רָעֵב, וְלֹא
כְּשֶׁהוּא שָׁבַע, אֶלָּא כְּשִׁיתְחִיל
הַמִּזֹּן לְחֵתֶעֱכֵל. וְיִרְחֵן גּוֹפּוֹ
בְּחֵמִין וְאַחַר כֵּךְ בְּפוֹשְׁרִין וְאַחַר

כָּךְ בְּפוֹשְׁרִין מִן הַפוֹשְׁרִין עַד
שִׁירְחִין בְּצוֹנִין. כְּשִׁיצָא מִן
הַמְּרִחִין, יִלְבַּשׁ בְּגָדָיו וַיִּכְסֶּה רֹאשׁוֹ
הַיָּטֵב, שֶׁלֹּא תִשְׁלֹט בּוֹ רוּחַ קָרָה.
וְאַפְלוּ בַּיָּמֹת הַחֲמָה צָרִיד לְהַזְהֵר
בָּזָה. וַיִּשְׁתַּח לְאַחַר שִׁיצָא עַד
שֶׁתִּישָׁב נִכְשׁוֹ וַיִּנּוּחַ גּוֹפּוֹ וְתַסּוּר
הַחֲמִימֹת, וְאַחַר כֵּךְ יֹאכֵל. וְאַם
יִישׁוּן מְעַט כְּשִׁיצָא מִן הַמְּרִחִין קִדָּם
אַכִּילָה, חֲרִי זֶה יָפָה מְאֹד.

סעיף כה'

לְעוֹלָם יִשְׁתַּדֵּל אָדָם לָדוּר בְּמָקוֹם

שְׁהָאֵוִיר זֶה וְנָקִי, בְּמָקוֹם גְּבוּהָ
 וּבְבִנְיָן רָחֵב. וְאִם אֶפְשָׁר, לֹא יִדּוּר
 בְּקִיץ בְּמָקוֹם פְּתוּחַ לְצַד צְפוֹן, וְלֹא
 לְצַד מְזֻרָח, וְשָׁלֹא יִהְיֶה שָׁם שׁוֹם
 דְּבָר מְעֻפָּשׁ. וְטוֹב מְאֹד לְנִקּוֹת
 אֵוִיר הַבַּיִת תְּדִיר בְּרִיחוֹת טוֹבִים
 וּבַעֲשָׁנִים מוֹעִילִים.

סעיף כו'

הָאֵוִיר הַטּוֹב לְבְרִיאוֹת הַגּוֹף הוּא,
 שִׁיָּהָ מְמִזָּג שְׁוָה. מְמַצֵּעַ בֵּין הַקָּר
 וְהַחֹם. וְלָכֵן יִזְהָר כָּל אָדָם, שְׁלֹא
 יַחֲמֹם אֶת בֵּיתוֹ הַרְבֵּה בִּימֹת

הַחֲרָף בְּדָרְךְ אֲנָשִׁים בְּלִי דַעַת, כִּי
עַל יְדֵי רַב הַחֲמִימוֹת, הֶרְבֵּה
חֲלָאִים בָּאִים, רַחֲמָנָא לְצִלָּן, אֵלֹא
יַחֲמֹמוּ בְּאֶפֶן אֲשֶׁר לֹא יִרְגִישׁ שׁוֹם
קְרִירוֹת, וְלֹא יַחֲלוּ בִיּוֹתָר.

סעיף כז'

לְשִׁמּוֹר חוּשׁ הָרְאִיָּה, יִזָּהַר מִדְּבָרִים
אֵלֶּה, לֹא יֵבֵא בְּחִפְזוֹן בְּפַעַם אַחַת
מִמְּקוֹם חָשָׁךְ לְאוֹר גָּדוֹל. וְאִם
צָרִיךְ לִפְנֵם מִמְּקוֹם חָשָׁךְ לְמְקוֹם
אוֹר, יִפְתַּח אֶת הַדֶּלֶת מַעֲט
וַיִּסְתַּכֵּל בְּאוֹתוֹ אוֹר מַעֲט אֵיזָה

רָגַעִים, וְאַחַר כֵּן יִפְתָּח יוֹתֵר
 וַיִּסְתַּכֵּל גַּם כֵּן בְּאַוֹתוֹ אֲזַר אֵיזָה
 רָגַעִים, וְאַחַר כֵּן יִפְתָּח כִּלְהֵא. וְכֵן
 יַעֲשֶׂה גַם בְּבֹאוֹ מִמְּקוֹם אֲזַר
 לְמִקְוֵה חֲשֹׁךְ, כִּי הִתְמוֹרָה מֵאֲזַר
 לְחֲשֹׁךְ אֲזַר מִחֲשֹׁךְ לְאֲזַר בְּלִי מִמִּצְעֵה
 מִזִּיק לְרֵאשִׁיהֶ. וְלִכֵּן ה' יִתְבָּרֵךְ
 שְׁמוֹ, בְּרַחֲמָיו בָּרָא אֶת הָעוֹלָם
 בְּעֵנִין זֶה, שֶׁחֲשֵׁמֶשׁ זֹרַחַת עַל
 הָאָרֶץ מְעַט מְעַט, וְלֹא בְּפַעַם
 אֶחָת, וְכֵן שׁוֹקֵעַת מְעַט מְעַט. וְעַל
 זֶה אָנוּ מְבָרְכִין הַמֵּאִיר לְאָרֶץ

וְלִדְרִים עָלֶיהָ בְּרַחֲמִים, שְׂמֵאִיר לָנוּ
 בְּרַחֲמִים מְעַט מְעַט, וְלֹא בְּפַעַם
 אַחַת פְּתֹאֹם. אִזּוֹר הַחֲזִיר מִן
 הַשְּׂמֵשׁ, פֶּרוֹשׁ שֶׁהַשְּׂמֵשׁ זֹרֶחַת עַל
 אֵיזָה מְקוֹם וּמִשָּׁם בָּא הָאִזּוֹר, אִזּוֹר
 זֶה מְזִיק לְעֵינָיו. לָכֵן יִזְהַר מִלְּדוֹר
 בַּבַּיִת אֲשֶׁר כָּל הַחֲלוֹנוֹת רַק מֵצֵד
 צָפוֹן, כִּי הַשְּׂמֵשׁ אֵינָהּ בָּאָה לְצֵד
 צָפוֹן, וְכָל הָאִזּוֹר אֲשֶׁר שָׁמָּה הוּא
 רַק אִזּוֹר הַחֲזִיר. וְכֵן אֲפִלּוּ אִם
 הַחֲלוֹנוֹת הֵמָּה לְצֵד מִזְרָח אוֹ דָרוֹם
 אוֹ מַעֲרָב, אִם אֵין הַשְּׂמֵשׁ נִרְאִין

מִתּוֹךְ הַחֲלוּנוֹת, כְּגוֹן שִׁישׁ כְּנָגֶדן
 חֹמּוֹת גְּבוּחוֹת, הָרִי גַם כֵּן הָאֵוֶר
 הַבָּא הוּא רַק אֵוֶר הַחוּזֵר. יִזְהַר
 מִלַּעֲסֵק בְּכַתִּיבָה, אִו לְקָרוֹת בַּסֶּפֶר,
 אִו לַעֲשׂוֹת כָּל מְלָאכָה דְּקָה בְּאֵוֶר
 בֵּין הַשְּׂמֵשׁוֹת. וְכֵן בְּעֶצֶם הַיּוֹם
 כְּאֲשֶׁר הַשְּׂמֵשׁ בְּתַקְפָּה. וְכֵן לֹא
 יִרְבֶּה בְּכַתִּיבָה אִו לְקָרוֹת בַּסֶּפֶר
 בְּאֲזוֹתֵיּוֹת קִטְנוֹת וּבְכָל מְלָאכָה
 דְּקָה לְאֵוֶר הַנֶּר בַּלְיִלָה. הַחֲסִתְכֵּלוֹת
 הַרְבֵּה בְּצַבֵּעַ לָבֹן גַּם כֵּן מִזִּיקָה
 לַעֲיֵנִים. וְלָכֵן מֵרָאָה הַשָּׂמִים

בַּמִּרְאָה הִתְכַּלֶּתָּ, לֹא לִבָּן, כִּדִּי
שֶׁלֹא יִזִּיק לְעֵינָיו. וְכֵן הִתְכַּלֶּתָּ בְּלֹא
הֶרְבֵּה בַּמִּרְאָה אֲדוּם צֶחַ וְכֵן בִּאֵשׁ,
מִזִּיקָה גַם כֵּן. הָעֵשָׂן וְרִיחַ גַּבְרִית,
מִזִּיקוֹן גַם כֵּן. וְכֵן אֲבָק דֶּקֶת אִוֹ רוּחַ
הַבָּא לְנֶגֶד הָעֵינָיו, וְכֵן הִלִּיכָה
מִרְבֵּה וּפְסִיעָה גֶסֶה, וּבְכִיָּה מִרְבֵּה,
כִּמוֹ שֶׁאָמַר הַכֶּתוּב, כָּלוּ בְּדַמְעוֹת
עֵינָיו. וְהַקָּשָׁה מִכֵּלָּן הוּא רֵב
הַמִּשְׁגָּל. אֲבָל מִצִּוֹת ה' בָּרָה
מֵאִירַת עֵינָיו (רמב"ם).

סימן לג – דברים האסורים משום

סכנה

סעיף א'

אֲסוּר לֵאכֹל דָּג עִם בֶּשָׂר, וְאֶפְלוּ
עִם שֶׁמֶן עוֹפוֹת, מִפְּנֵי הַסַּכָּנָה.
וְאֵין לְצַלֵּת בֶּשָׂר עִם דָּג בַּתְּנוּרָה
אֶחָד, כְּשֶׁחֹא תְּנוּרָה קָטָן, אֶלֶּא
כְּשֶׁאֶחָד מֵהֶם מְכַסֶּה. אֲבָל
בַּתְּנוּרִים שֶׁלָּנוּ שֶׁהֵם גְּדוֹלִים אֵין
לְחוֹשֵׁשׁ.

סעיף ב'

כְּשֶׁאֲכִיל דָּגִים וְאַחַר כֵּךְ בֶּשָׂר אִם
לְהַכְיָה, יֵשׁ לֵאכֹל בֵּינֵיהֶם קִצָּת פֶּת,

וְלַשְׁתָּת אֵיזָה מִשְׁקָה, דְּחֵי קְנִיחַ
וְהִדְחָה.

סעיף ג'

צָרִיד לְזַהֵר מִזֵּעַת אָדָם, שְׁכָל זֵעַת
אָדָם הוּא סַם הַמָּוֶת, חוּץ מִזֵּעַת
הַפָּנִים. וְלָכֵן יִזְהַר שְׁלֹא יִתֵּן מֵאֲכָל
בֵּין בְּגָדָיו לְבָשָׁרוֹ מִפְּנֵי הִזְעָה. וְכֵן
לֹא יִתֵּן מַעוֹת לְתוֹךְ פִּיו, שְׁמָא יֵשׁ
עֲלֵיהֶם מַעַט זֵעָה, וְעוֹד שֶׁיֵּד הַכֹּל
מִמַּשְׁמֵשִׁין בָּהֶן, וְיֵשׁ מֵהֶם חוֹלִים
(יורה דעה סימן קט"ז)

סעיף ד'

צָרִיךְ כָּל אָדָם לְזַהֵר תְּמִיד
בְּשִׁמְרֵיחַ רֵיחַ אֵיזָה מֵאֲכָל, וּבְלֵט
כָּל הָרֶקֶן שֶׁבְּפִיו וְלֹא יִבְלָעֵנּוּ, כִּי
אִם בּוֹלְעוֹ, יוֹכֵל לְבַא לְיָדֵי סַכָּנָה,
חֵם וְשָׁלוֹם (כתובו' סא:)

סעיף ה'

יֵשׁ לְזַהֵר שֶׁלֹּא לְשַׁתֵּת מִשְׁקִים
שֶׁנִּתְּגְלוּ.

סעיף ו'

אֲסוּר לְהֵינֵן דְּבַר מֵאֲכָל אוֹ מִשְׁקִים
תַּחַת הַמָּטָה, אֲפֹלוּ הֵם מְכֻסִּים,
מִפְּנֵי שֶׁרוּחַ רָעָה שׁוֹרָה עֲלֵיהֶם.

וּבַכִּפְּרִים, וְשֵׁשׁ מִחֲזִיקִים תִּפְּוּחֵי
 אֲדָמָה וְשֶׁאֶר מֵאֲכָלִים תַּחַת
 הַמַּטּוֹת, וְיֵשׁ לְהַזְהִירָם עַל זֶה.

סעיף ז'

וְכֵן יִזְהָר מִכָּל דְּבָרִים הַמְּבִיאִים
 לַיָּדֵי סַכָּנָה, כִּי סַכָּנָתָא חֲמִירָא
 מֵאֲסוּרָא. וְיֵשׁ לְחַוֵּשׁ יוֹתֵר לְסַפֵּק
 סַכָּנָה מִלְּסַפֵּק אֲסוּר. וְלָכֵן אָסוּר
 לִילֹךְ בְּכָל מְקוֹם סַכָּנָה, כְּגוֹן, תַּחַת
 קִיר נִטְוִי, וְעַל גֶּשֶׁר רָעוּעַ, וְלֹא
 יֵצֵא יְחִידִי בַּלְיָלָה, וְלֹא יִישֹׁן יְחִידִי
 בַּחֲדָר בַּלְיָלָה. וְכֵן אָסוּר לַעֲשׂוֹת

מִיָּם מִן הַנְּהָרוֹת בַּלַּיְלָה, אִם לְהַנִּיחַ
פִּיו עַל קְלוֹחַ הַמַּיִם לְשִׁתּוֹת, שֶׁמֶא
יִבְלַע אֵיזָה דָּבָר הַמַּזִּיק (יו"ד קטן
חו"מ תכז).

סעיף ח'

נֹחֲגִין שֶׁבַשְׁעַת הַתְּקוּפָה מִנִּיחִין
קֶצֶת בְּרִזָּל עַל כָּל הַמַּשְׁקִים
וּמֵאֲכָלִים. וְעַל הַמַּבְשָׁלִים אִם
כְּבוֹשִׁים אִם מְלוּחִים אִין צָרִיכִין.

סעיף ט'

אֶסוּר לֶאֱכֹל מֵאֲכָלִים וּמַשְׁקִים
שֶׁנִּפְשׁוּ שֶׁל אֲרָם קֶצֶה בָּהֶם, אִם

מִתּוֹךְ כִּלִּים מְאוּסִים שֶׁנִּכְשׁוּ שָׁל
אָדָם קִצָּה בָהֶם, וְכֵן לֹא יֵאָכֵל
בִּידֵיָם מִזֵּה מִזֵּה. שֶׁכָּל אֵלּוּ הֵם
בְּכֻלָּל אֵל תִּשְׁקֹצוּ אֶת נִפְשׁוֹתֵיכֶם.
וְאַפְלוּ יֹאמַר שְׂאִין נִכְשׁוּ קִצָּה
בָּהֶם, בְּטִלָּה דַּעַתּוֹ אֵצֶל כָּל אָדָם.
סעיף י'

בְּהִמָּה אֹו עוֹף שֶׁהֵיוּ מִסְכָּנִים
וְנִשְׁחָטוּ, אִם עַל פִּי שֶׁהֵתְרוּ
בִּשְׁחִיטָה, הַמְדִּקְדָּקִים מִחֲמִירִים עַל
עֲצָמָם שֶׁלֹּא לְאָכְלָם.
סעיף יא'

אָסוּר לְקַצֵּץ אֵילָן מֵאֲכָל הָעוֹשֶׁה
 פְּרוֹת, (אֵילָן זֶה שֶׁהוּא עוֹשֶׂה רִבֵּעַ הַקָּב
 זֵיתִים, וְדָקֵל הָעוֹשֶׂה קָב תְּמָרִים, בְּבֹא
 קֵמָה צ"א) וְהִיא סִכָּנָה. וְאִם הוּא
 סָמוּךְ לְאֵילָנוֹת אַחֲרוֹת שֶׁחֲשׁוּבִים
 יוֹתֵר מִמֶּנּוּ וְהוּא מִכְחִישׁ אוֹתָם,
 וְכֵן אִם צָרִיךְ לְמָקוֹמוֹ, מִתָּר
 לְקַצֵּצוֹ (יורה דעה סימן קט"ז)

סעיף יב'

הַחוֹשֵׁשׁ בְּמַעְיוֹ, יֵשׁ עוֹשֵׂיין לְרַפּוּאָה
 שֶׁמַּעֲמִידִין עַל בִּטְנוֹ כְּלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ
 מַיִם חֲמִים, וְאָסוּר לַעֲשׂוֹת כֵּן מִפְּנֵי

הַסַּכָּנָה (אוֹרַח חַיִּים סִימָן ש"ו).

סעיף יג'

אָסוּר לַעֲבֹר בְּנַחַל שְׁמִימִיו רוֹדְפִין,
אִם הַמַּיִם מַגִּיעִים לְמַעְלָה מִמַּתְנֵיהֶם,
מִשּׁוּם סַכָּנָה, שֶׁלֹּא יִשְׁטַפוּהוּ הַמַּיִם
(יומא דף ע"ז ע"ב)

סעיף יד'

אָסוּר לְהוֹצִיא מִפִּיו דְּבַר פְּרַעְנוֹת
עַל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל, אֲפִלּוּ לוֹמַר, אֱלֹהִים
הֵיחָה פְּלוֹנִי קָיָם הֵיחָה בָּא לְכֹאֵן, כִּי
בְּרִית בְּרוּתָהּ לְשִׁפְתֵיהֶם. וְאִין
לַעֲשׂוֹת מוֹרָא לְתִינוּק בְּדַבָּר טָמֵא,

בְּגוֹן לֹא־מַר: חֲתוּל אִו פֶּלֶב יִקְחֶהוּ.
וְכֵן בְּכָל כִּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ, צָרִיךְ לְזַהֵר
מֵאֲד מִהֲרִגֵּל הַלְּשׁוֹן (וְעַיִן לְקַמֵּן סִימָן
ר"ז סְעִיף ג').

סימן לד - הלכות צדקה

סעיף א'

מִצְוֹת עֲשֵׂה לָתֵן צְדָקָה לְעֲנִי
יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר פֶּתוּחַ תִּפְתַּח אֶת
יָדְךָ לוֹ. וְנֶאֱמַר, וְחֵי אֲחִיךָ עִמָּךְ.
וְכָל הָרוֹאֶה עָנִי מִבֵּקֶשׁ וְהַעֲלִים
עֵינָיו מִמֶּנּוּ וְלֹא נָתַן לוֹ צְדָקָה,
עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר, לֹא

תֹּאמַרְךָ אֵת לְבַבְךָ וְלֹא תִקְפֹּץ אֵת
 יָדְךָ מֵאֲחִיךָ הָאֲבִיּוֹן. הַצִּדְקָה הִיא
 סִימָן לְזֶרַע אֲבָרָהֶם אֲבִינֹהוּ,
 שֶׁנֶּאֱמַר, כִּי יִדְעֶתִיו לְמַעַן אֲשֶׁר
 יִצְוָה אֵת בְּנָיו וְגו' לַעֲשׂוֹת צִדְקָה.
 וְאֵין כַּסֵּא יִשְׂרָאֵל מִתְכוּוֹן וְדַת
 הָאֱמֶת עוֹמֶדֶת אֵלָּא בַּצִּדְקָה,
 שֶׁנֶּאֱמַר בַּצִּדְקָה תִּכּוֹנְנִי. וְגֵדוּל
 הָעוֹשֶׂה צִדְקָה יוֹתֵר מִכָּל
 הַקָּרְבָּנוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר עוֹשֶׂה צִדְקָה
 וּמִשְׁפָּט, נִבְחָר לֵה' מִזִּבְחַת. וְאֵין
 יִשְׂרָאֵל נִגְאָלִין אֵלָּא בַּצִּדְקָה,

שְׁנֵאֵמַר צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט תִּפְדָּה
וְשָׁבִיהָ בְּצִדְקָהּ. לְעוֹלָם אֵין אָדָם
מֵעַנִּי מִן הַצִּדְקָה, וְאֵין דְּבַר רַע
וְלֹא חֵזֶק בָּא בְּשִׁבִּיל הַצִּדְקָה,
שְׁנֵאֵמַר, וְהָיָה מַעֲשֵׂה הַצִּדְקָה
שָׁלוֹם. כָּל הַמֵּרְחֵם, מֵרַחֲמִין עָלָיו,
שְׁנֵאֵמַר, וְנָתַן לָךְ רַחֲמִים וְרַחֲמֶיךָ
וְהִרְבֶּךָ. וְכָל מִי שֶׁהוּא אֲכֻזָּרִי, יֵשׁ
לְחֹשׁ לִיחֻסּוֹ. וְהִקְדוּשׁ בָּרוּךְ הוּא
קָרוֹב לְשׁוֹעֵת עֲנִיִּים, שְׁנֵאֵמַר
וְצַעֲקַת עֲנִיִּים יִשְׁמָע. לְפִיכָךְ צָרִיךְ
לְהִזָּהָר בְּצַעֲקָתָם, שֶׁהֲרִי בְּרִית

בְּרוּתָהּ לָהֶם, שְׁנֵאֵמַר, וְהִיא כִּי
יִצְעַק אֵלַי וְשָׁמַעְתִּי כִּי חֲנוּן אֲנִי,
וְאָמְרוּ בִּירוּשָׁלַיִם תִּרְעַע דָּלָא
תִּפְתַּח לְעֲנִיָּא תִּפְתַּח לְאִסְיָא. וַיְהִי
הָאָדָם אֵל לְבוֹ, שְׁחִיָּא מִבִּקְשׁ כָּל
שְׁעָה פִּרְנָסָתוֹ מִהִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא.
וּכְמוֹ שְׁחִיָּא מִבִּקְשׁ מִהִקְדוּשׁ בְּרוּךְ
הוּא יִשְׁמַע שׁוֹעֲתוֹ וְתַפְלָתוֹ, כִּי
יִשְׁמַע הוּא שׁוֹעֵת הָעֲנִיִּים. גַּם יְהִי
הָאָדָם אֵל לְבוֹ כִּי גִלְגַּל הוּא הַחוּזָר
בְּעוֹלָם, וְסוֹף שִׁיבָא הוּא אִין בְּנוֹ
אִין בֶּן בְּנוֹ לְקַבֵּל צְדָקָה. וְאֵל יַעֲלֶה

עַל לְבוֹ לֹמַר: אֵיךְ אַחֲסֵר מִמּוֹנִי
 לְתַנּוֹ לְעֲנִיִּים, כִּי יֵשׁ לוֹ לְדַעַת
 שְׂאִין הַמָּמוֹן שָׁלוֹ, אֲלֹא פִקְדוֹן
 לְעֲשׂוֹת בּוֹ רִצּוֹן הַמַּכִּיד, וְזֶה
 חֶלְקוֹ מִכָּל עֲמָלוֹ בְּעוֹלָם הַזֶּה,
 כְּדִכְתִּיב וְחָלַךְ לְפָנֶיךָ צְדָקָה.
 וְהַצְדָּקָה הִוא חֲזָרָה גְּזֵרוֹת רְעוֹת
 וּמִוֶּסֶפֶת חַיִּים (יורה דעה סימן רמ"ז,
 שֵׁבֶת דף קנ"א, ביצה דף ל"ב).

סעיף ב'

כָּל אָדָם חַיֵּב לְתֵן צְדָקָה כְּכִי
 הַשָּׁגַת יָדוֹ. וְאַפְלוּ עָנִי הַמִּתְפַּרְנֵם

מִן הַצְדָּקָה, וְכִגּוֹן שְׂיֵשׁ לוֹ מְעַט
מִמּוֹן שְׁלוֹ, וְאֵינוֹ נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן
בָּהֶם, דִּמְתָּר לוֹ לְפָל מִן הַצְדָּקָה.
כִּיּוֹן שְׂאִין לוֹ קֶרֶן כִּדִּי לְהַתְפָּרֵם
מִן הָרוּחַ, מִכָּל מָקוֹם, כִּיּוֹן שְׂיֵשׁ לוֹ
בַּמָּה לְהַתְפָּרֵם, חַיֵּב לֵיתֵן צְדָקָה
מִמָּה שְׂיִתְּנוּ לוֹ. וְאַפְלוֹ אֵינוֹ יָכוֹל
לֵיתֵן אֲלָא דָּבָר מְעַט, אֵל יִמְנַע
עֲצָמוֹ, כִּי הַמְעַט מִשְׁלוֹ חָשׁוּב כְּמוֹ
הַרְבֵּה מִן הָעֲשִׂיר. וְכֵן אָמְרוּ
רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵם לְבָרְכָה נֶאֱמַר
בְּעוֹלָת בְּהֵמָה, אִשָּׁה רֵיחַ נִיחוּחַ,

וּבְעוֹלָת עוֹף אִשָּׁה יֵיחַ רֵיחַ נִיחוּחַ,
 וּבִמְנַחָה אִשָּׁה יֵיחַ נִיחוּחַ, לֹאמַר
 לָךְ, אֶחָד הַמַּרְבֵּה וְאֶחָד הַמִּמְעִיט
 וּבְלִבֵּד שִׂיכּוֹן לְבוֹ לְאָבִיו
 שְׂבַשְׁמִימִים. אֲבָל כָּל שְׂאִין לוֹ אֵלֶּא
 דִּי פִּרְנָסָתוֹ, אֵינּוּ חַיֵּב לְתַן צְדָקָה
 דִּפְרִנָּסַת עֲצָמוֹ קוֹדֶמֶת לְכָל אָדָם
 (סימן רמ"ח רנ"א רנ"ג ומשנה סוף
 מנחות).

סעיף ג'

כַּמָּה נֹתָנִים לְעָנִי. דִּי מַחֲסוּרוֹ
 אֲשֶׁר יַחֲסֹר לוֹ. וְהֵינּוּ בְּעָנִי שְׂמִקְבֵּל

בַּחֲשָׁאִי, מִחֵיבִים אֲנִשִּׁי הָעִיר לַתֵּן
 לוֹ כָּל מַחֲסוֹרוֹ כֹּאֲשֶׁר הָיָה רָגִיל
 מִקֶּדֶם שֶׁהָעֲנִי. אֲבָל עָנִי הַמַּחֲזִיר
 עַל הַפְּתָחַיִם, נוֹתֵנִים לוֹ מִתְּנָה
 מֵעֵטָה לְפִי עֲרֹכּוֹ. וְלִכְּל הַפְּחוֹת
 יִתְּנוּ לוֹ בְּכָל עִיר לֶחֶם וּמִזֹּן שְׁעוֹר
 ב' סְעֻדוֹת וּמִקּוֹם לָלוֹן. מִפְּרִנְסִין
 וּמִלְּבִישֵׁין עֲנִי עוֹבְדֵי אֱלֹהִים עִם
 עֲנִי יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי הֶרְכִּי שָׁלוֹם (ר"נ
 רנ"א).

סעיף ד'

כִּמָּה יִתֵּן הָאָדָם צְדָקָה. שָׁנָה

ראשונה המעשר מן הקרן. מכאן
 ואילך יתן מעשר מן הרוח
 שהרויח כל שנה [חזן מצרכי
 ביתו], זו היא מדה בינונית.
 ומצוה מן המבחר שיתן חמש
 שנה ראשונה מן הקרן, ואחר כך
 כל שנה חמש מן הרוח. ואל
 יבזבז אדם יותר מן החמש, כדי
 שלא יצטרך הוא אחר כך
 לבריות. ודוקא כל ימי חייו. אבל
 בשעת מותו, יכול אדם לתן עד
 שלישי רבושו צדקה. אין לעשות

מִמַּעַשְׂר שְׁלֹו דְּבַר מִצְוָה, כְּגוֹן
 גְּרוֹת לְבֵית הַכְּנֶסֶת אוֹ שְׂאֵר
 דְּבָרִים לְמִצְוָה, רַק יִתְּנוּהוּ לְעֲנִיִּים.
 וְאִם נִזְדַּמְּנָה לוֹ מִצְוָה לְהִיּוֹת בַּעַל
 בְּרִית, אוֹ לְהַכְנִים חֲתָן וְכֵלָה עֲנִיִּים
 לְחֻפָּה וְכַדּוּמָה וְכוּן לְקִנְיָן סְפָרִים
 לְלִמּוּד בָּהֶם, וְלַהֲשִׂיאֵלָן לְאַחֲרִים
 לְלִמּוּד בָּהֶם, אִם לֹא הָיָה יְכוֹלֵת
 בְּיָדּוֹ, וְלֹא הָיָה עוֹשֶׂה אוֹתָהּ מִצְוָה
 מִמַּמּוֹן שְׁלֹו, יְכוֹל לְעַשׂוֹת
 מִמַּעַשְׂר. אִם קוֹנֶה סְפָרִים מִמַּעֲוֹת
 מִמַּעַשְׂר, צָרִיךְ לְזַהֵר לְהִשְׂאֵלָן

לְאַחֲרֵיהֶם, אִם לֹא כֹאשֶׁר הוּא צָרִיךְ
 לָהֶם, אֲזִי הוּא קוֹדֵם. וְגַם יִזְהַר
 לְכַתּוֹב עֲלֵיהֶם שְׁהֵם מְמַעוֹת
 מִנְעֵשֶׁר, לְמַעַן לֹא יַחְזִיקוּ בָהֶם בְּנֵיו
 אַחֲרָיו (סימן רמ"ח).

סעיף ה'

הַרוֹצֶה לְזַכּוֹת לְעַצְמוֹ, יְכוּף אֶת
 יִצְרוֹ הָרַע, וַיִּרְחִיב יָדוֹ, וְכָל דָּבָר
 שֶׁהוּא לְשֵׁם שָׁמַיִם יִהְיֶה מִתְּפֹאֵב
 וְהִיפָּהּ. אִם בָּנָה בֵּית תְּפִלָּה, יִהְיֶה
 נֶאֱדָה מִבֵּית יְשִׁיבָתוֹ. הָאֲכִיל רָעֵב,
 יִאֲכִילֵהוּ מִתְּפֹאֵב וּמִתְּפִלָּה

שֶׁבַּשְׁלָחָנוּ. כִּפָּה עָרַם, יְכַסְּהוּ
מִהִיפָה שֶׁבְּכַסּוֹתָיו. הִקְדִּישׁ דָּבָר,
יְקַדִּישׁ מִהִיפָה שֶׁבְּנִכְסָיו. וְכֵן הוּא
אוֹמֵר כָּל חֵלֶב לֶחַ' (סימן רמ"ח).

סעיף י'

הַנּוֹתֵן לְבָנָיו וּבָנוֹתָיו הַגְּדוֹלִים
שְׂאִינֹו חַיֵּב בְּמִזְוֹנוֹתֵיהֶם (שֵׁהֶם יוֹתֵר
מִבְּנֵי שֵׁשׁ שָׁנִים), כִּדִּי לְלַמֵּד אֶת
הַבָּנִים תּוֹרָה, וּלְהַנְהִיג אֶת הַבָּנוֹת
בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל, וְכֵן הַנּוֹתֵן מִתְּנוֹת
לְאָבִיו (שְׂאִינֹו יָכוֹל לְפַרְנְסוֹ, רַק מִמְּעוֹת
צְדָקָה שְׁלוֹ), וְהֵם צָרִיכִים לְכָךְ, הֲרִי

זֶה בְּכֹל צְדָקָה. וְלֹא עוֹד אֵלָּא
 שְׂצָרִיךְ לְהַקְדִּימוֹ לְאַחֲרִים. וְאַפְלוּ
 אֵינּוּ בְּנוֹ וְלֹא אָבִיו אֵלָּא קְרוֹבוֹ,
 הוּא קוֹדֵם לְכָל אָדָם. וְעַנֵּי בֵיתוֹ
 קוֹדְמִין לְעַנֵּי עִירוֹ, וְעַנֵּי עִירוֹ
 קוֹדְמִין לְעַנֵּי עִיר אַחֶרֶת, שְׁנֵאמַר
 לְאַחִיךָ לְעַנֵּיךָ וּלְאַבְיוֹנְךָ בְּאַרְצְךָ.
 אֲבָל גַּבְאֵי צְדָקָה הַמְּחַלְקִין אֶת
 הַצְדָּקָה, צָרִיךְ לְזַהֵר שֶׁלֹּא יִרְבֶּה
 לְקְרוֹבוֹ יוֹתֵר מִלְּשָׂאָר עַנִּיִּים (רנ"א
 רנ"ז).

כָּל הַנּוֹתֵן צְדָקָה לְעָנִי בְּסֵבֶר פָּנִים
 רַעוּת וּפָנִים כְּבוֹשׁוֹת בַּקָּרָקַע.
 אֲפֹלוּ נָתַן לוֹ אֶלֶף זְחוּבִים, אֲבֵד
 זְכוּתוֹ וְהַפְסִידָהּ, וְעוֹבֵר עַל וְלֹא
 יֵרַע לְבַבְּךָ וְגו'. אֲלֹא צָרִיךְ לָתֵן לוֹ
 בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוּת וּבְשִׂמְחָה,
 וּמִתְאוֹנֵן עָמוּ עַל צָרָתוֹ, כְּמוֹ
 שֶׁאָמַר אִיּוֹב אִם לֹא בְּכִיתִי לְקַשָּׁה
 יוֹם, עָגַמָּה נַפְשִׁי לְאַבְיוֹן. וַיִּדְבֹּר לוֹ
 דְּבָרֵי תִנְחומִים, שֶׁנֶּאֱמַר, וְלֵב
 אֶלְמָנָה אֲרַנֶּיךָ.

סעיף ח'

אָסוּר לְהַחֲזִיר אֶת הָעֲנִי שֶׁשָּׂאֵל
 רִיקָם. וְאַפְלוּ אֶתְּהָ נֹתֵן לוֹ גְּרוּגֶרֶת
 אַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר, אֵל יֹשֵׁב דָּךְ נִכְלָם.
 וְאִם אֵין בְּיָדְךָ כָּלֹם מֵה לָּתֵן לוֹ,
 פִּיִּסְהוּ בְּדַבָּרִים. וְאָסוּר לְגַעַר בְּעֲנִי
 אִו לְהַגְבִּיהַ קוֹלּוֹ עָלָיו בְּצַעֲקָה,
 מִכֵּנִי שֶׁלְּבוֹ נִשְׁפָּר וְנִדְּכָה, וְהָרִי
 הוּא אֹמֵר לֵב נִשְׁפָּר וְנִדְּכָה אֱלֹהִים
 לֹא תִבְזֶה. וְאֹי לוֹ לְמִי שֶׁהַכֹּלִים
 אֵת הָעֲנִי, אֶלָּא יִחְיֶה לוֹ כִּמּוֹ אָב,
 בֵּין בְּרַחֲמִים בֵּין בְּדַבָּרִים שֶׁנֶּאֱמַר,
 אָב אֲנִכִּי לְאֲבִיוָנִים.

סעיף ט'

הַצְדָּקָה הַיְיָ הִיא בְּכָל־לְהַנְדָּרִים
 (וְעֵין לְקַמֵּן סִימָן ס"ז סְעִיף ג') לְפִיכָךְ
 הָאָמֵר, הַיְיָ עָלַי סָלַע לְצָדָקָה אֲנִי
 הַיְיָ סָלַע זֶה צָדָקָה, חַיֵּב לְתַנָּה
 לְעֲנִיִּים מִיָּד. וְאִם אַחֵר עוֹבֵר בְּבֶל
 תֵּאֲחֹר, כִּיּוֹן שְׂיִכּוֹל לְתַנָּה מִיָּד.
 וְאִם אֵין עֲנִיִּים מְצוּיִים לוֹ, מִפְּרִישׁ
 וּמִנִּיחַ עַד שְׂיִמָּצֵא עֲנִיִּים. וְאִם נָדָר
 בְּבֵית הַכְּנֶסֶת צָדָקָה שְׁנוֹתָנִים לְיָדֵי
 הַגִּבְאִי, אֵינּוּ עוֹבֵר עַד שְׂיִתְבַּע
 אֲוֹתוֹ הַגִּבְאִי וְאִז עוֹבֵר עָלֶיהָ מִיָּד,

וְאֵם לֹא בְּשִׂיזְדֵּעַ שְׁחַגְבֵּאֵי אֵינוֹ
צָרִיךְ בְּעֵת הַמַּעוֹת, אֲלֹא שִׁנְיָחוֹ
אֶצְלוֹ.

סעיף י'

מִי שֶׁאָמַר: אֶתֵּן סֵלַע צְדָקָה לְפִלּוֹנִי,
אֵינוֹ עוֹבֵר עַד שִׁיבֵא אֹתוֹ עָנִי.
וְיָכוֹל כָּל אָדָם לְהַפְרִישׁ מַעוֹת
לְצְדָקָה, שִׁיחִיו מִנְּחִים אֶצְלוֹ לְחֻלְקָם
בַּמַּעַט מַעַט, כִּמּוֹ שִׁיַּרְאָה לוֹ (רנ"ז).

סעיף יא'

הַכּוֹפֶה אַחֲרֵים שִׁיִּתְּנוּ צְדָקָה
וּמַעֲשֵׂה אֹתָן, שֶׁכָּרוּ גָדוֹל מִשְׁכָּר

הַנּוֹתֵן, שֶׁנֶּאֱמַר וְהָיָה מַעֲשֵׂה
הַצְדָּקָה שְׁלוֹם. וְעַל גַּבְאֵי צְדָקָה
וְכַיּוֹצֵא בָהֶם שְׂגוּבִים אֶת הַצְדָּקָה,
נֶאֱמַר וּמַצְדִּיקֵי הָרַבִּים כְּכֹכְבִּים.
וְגַבְאֵי צְדָקָה שֶׁהֶעֱנִיִּים מִחֲרָפִים
אוֹתוֹ, אֵין לוֹ לְחֹשֶׁשׁ. כִּי עַל יְדֵי זֶה,
זְכוּתוֹ יוֹתֵר גָּדוֹל.

סעיף יב'

הַמַּעֲלָה הַגְּדוֹלָה שֶׁאֵין לְמַעֲלָה
הַיְמָנָה בְּמַעֲלֹת הַצְדָּקָה, הִיא
הַמַּחֲזִיק בַּיָּד יִשְׂרָאֵל הַמָּוֶה וּמַטָּה
יָדוֹ, קֹדֶם שֶׁהֶעֱנִי לְגַמְרִי, שִׁיתֵּן לוֹ

מִתְּנָה הַגּוֹנָה בְּדֶרֶךְ כְּבוֹד, אִם
 שִׁילָהּ מֵעוֹת, אִם יַעֲשֶׂה עִמּוֹ
 שְׂתָבוֹת, אִם יִמְצִיא לוֹ אֵיזָה עֵסֶק
 אִם מְלָאכָה כְּדֵי לְחַזֵּק יָדוֹ, עַד שֶׁלֹּא
 יִצְטָרֵךְ לִבְרִיּוֹת. וְעַל זֶה נֶאֱמַר,
 וְהִחֲזַקְתָּ בּוֹ. כְּלוּמָר הִחֲזֵק בּוֹ עַד
 שֶׁלֹּא יִפּוֹל.

סעיף יג'

יֵשׁ לְזֶהָר לְתֵן הַצְדָּקָה בְּהִסְתָּר בְּכָל
 מָה שֶׁאֵפְשָׁר. וְאִם אֵפְשָׁר לְתֵנָּה
 בְּאֶפֶן שְׂחֵוָא בְּעֶצְמוֹ אֵינּוּ יוֹדְעִים
 לְמִי נּוֹתְנָהּ, וְגַם הָעָנִי אֵינּוּ יוֹדְעִים

מִמִּי קִבְּלָה טוֹב מְאֹד. וְעַל כָּל פָּנִים
 לֹא יִתְפָּאֵר הָאָדָם בְּצִדְקָה שֶׁהוּא
 נוֹתֵן. אֲךְ אִם מִקְדִּישׁ אֵיזָה דָּבָר
 לְצִדְקָה, מִתָּר לוֹ שִׁיכָתֵּב שְׁמוֹ
 עָלָיו, שִׁיחֵא לוֹ לְזִכְרוֹן. וְרֹאשִׁי
 לַעֲשׂוֹת כֵּן (רמ"ט).

סעיף יד'

בִּיּוֹתֵר צָרִיכִין לְהַשְׁגִּיחַ עַל תְּלִמִּיד
 חָכָם עָנִי לָתֵת לוֹ לְפִי כְּבוֹדוֹ. וְאִם
 אֵינוֹ רוֹצֶה לְקַבֵּל, מִתְּעַסְקִין לְסַחֵר
 לוֹ סְחוּרָה, שְׁמוֹכָרִים לוֹ סְחוּרָה
 בְּזוּל וְקוֹנִים מִמֶּנּוּ סְחוּרָתוֹ בִּיקָר.

וְאֵם יוֹדֵעַ לְהַתְעִיֵּם בְּפֶרֶק מִטִּיא,
מִלְוִין לוֹ מַעוֹת לְסָחוֹר בָּהֶם.
וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוּרָנָם לְבִרְכָּה,
כֹּל הַמֵּטִיל מִלֵּאִי לְתַלְמִיד חָכָם,
זוֹכֶה וְיוֹשֵׁב בִּישִׁיבָה שֶׁל מַעֲלָה.
וְאָמְרוּ, כֹּל הַנִּבְיָאִים לֹא נִתְנַבְּאוּ
אֶלָּא לְעוֹשֶׂה פֶּרֶק מִטִּיא לְתַלְמִיד
חָכָם וּמַשִּׂיא בָתוֹ לְתַלְמִיד חָכָם.

סעיף טו'

לְעוֹלָם יִרְחִיק אָדָם אֶת עַצְמוֹ מִן
הַצָּדָקָה וַיִּגְלַל עַצְמוֹ בַּצַּעַר, שֶׁלֹּא
יִצְטָרֵךְ לְבָרִיּוֹת. וְכֵן צוּר חַכְמֵינוּ

זְכוּרָנָם לְבִרְכָּה, עֲשֵׂה שְׂבִיתָךְ חֹל
וְאַל תַּצְטִירָךְ לְבִרְיוֹת. וְאַפְלוּ הָיָה
חֶכֶם מְכַבֵּד וְהַעֲנִי, יַעֲסֵק בְּאַמְנוֹת
וְאַפְלוּ בְּאַמְנוֹת מְנוּלָת, וְאַל
יַצְטִירָךְ לְבִרְיוֹת.

סעיף טז'

כָּל מִי שְׂאִינוֹ צָרִיךְ לְטוֹל מִהַצְדָּקָה,
וּמִרְמָה אֵת הַבְּרִיּוֹת וְנוֹטֵל, אֵינוֹ
בֵּית עַד שִׁיַּצְטִירָךְ לְבִרְיוֹת. וְכָל מִי
שֶׁצָּרִיךְ לְטוֹל, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְחִיוֹת
אֶלָּא אִם כֵּן יִטּוֹל, כְּגוֹן זָקֵן אִו
חוּלָה אִו בַּעַל יִסּוּרִין, וּמִגִּים דְּעֵתוֹ

וְאֵינוֹ נוֹטֵל, הֲרִי זֶה שׁוֹפֵךְ דָּמִים
וּמִתְחַיֵּב בְּנִפְשׁוֹ, וְאֵין לוֹ בְּצַעְרוֹ
אֲלָא עֲוֹנוֹת וַחֲטָאִים. וְכָל מִי
שֶׁצָּרִיךְ לְטוֹל וּמִצְעֵר עֲצָמוֹ, וְדוֹחֵק
אֶת הַשָּׁעָה וְחַי חַיֵּי צַעַר, כְּדֵי שֶׁלֹּא
יִטְרִיחַ עַל הַצָּבוּר, אֵינוֹ מֵת עַד
שִׁפְרָנָם אַחֲרֵיהֶם, וְעָלִיו הַכַּתּוּב
אוֹמֵר, בָּרוּךְ הַגִּבּוֹר אֲשֶׁר יִבְטַח
בֵּה' וְגו' (רנ"ה).

סימן לה – הלכות חלה

סעיף א'

עֶסֶה מִחֲמִשָּׁת מִינֵי דָגָן חֵיבָת

בַּחֲלָהּ. קִדְּם שְׁמַפְרִישֵׁין חֲחֲלָה
מְבַרְכִין, בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ
מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהַפְרִישׁ חֲלָה. וְנוֹטְלִין כִּזְית
מִן הָעֵסָה וְשׁוֹרְפִין אוֹתָהּ בָּאֵשׁ.
וְהַמְנַחֵג לְשֹׂרֶפָה בַּתֵּנוּר שִׁיאָכּוּ שָׁם
אֶת הַלֶּחֶם (שכ"ב שכ"ד שכ"ח).

סעיף ב'

כִּמְהָ שְׁעוֹר הָעֵסָה שִׁית־חֵיב בַּחֲלָה.
כֹּל שֶׁנַּעֲשָׂה מִחֲמִשָּׁת רִבְעִים קֶמַח,
וְהֵם כֶּמוֹ מ"ג בִּיצִים וְחֲמֵשׁ בִּיצָה
(וְעֵין בַּכָּלָלִים אִיךָ מוֹדְדִין) (שכ"ד).

סעיף ג'

המצות שאופין לפסח, אף על פי
 שבכל עסה בפני עצמה לא היה
 שיעור חלה, מכל מקום כיון
 שמניחין אותן לתוך כלי אחד,
 הכלי מצרפן וחיבין בחלה.
 וצריכין להשגיח שיהיו כל
 המצות מנחות בתוך הכלי. ואף
 על פי שקצת מן המצה בתוך
 הכלי, וקצתה בולטת חוץ לכלי,
 גם כן מצטרפות. אבל אם מצות
 שלמות מנחות רק למעלה ולא

בְּתוֹךְ הַכֹּלִי, אֵינָן מְצַטְרָפוֹת.
וְאֵפֶלּוּ כִּסֵּה אוֹתָן בְּמִפָּה, לֹא מִהֲנִי.
אֲבָל אִם מִנִּיחַ הַמִּצּוֹת בְּסֻדִּין,
וּמִכִּסֵּה אוֹתָן גַּם כֵּן עִם הַסֻּדִּין,
נֶחֱשָׁב הַסֻּדִּין כְּמוֹ כֹּלִי וּמְצַרְפֵּן,
וְאִם שֶׁבְּאַמְצַע מִגְּלִין. רַק יִזְהַר
שֶׁלֹּא תֵצֵא מִצָּה שְׁלֵמָה חוּץ לְכִסִּי
(שְׂכָה וּבִד"ה וּפֶרֶמ"ג בְּאוֹרַח חַיִּים ת"נ"ז)

סעיף ד'

שְׂאֹר שֶׁנּוֹטְלִין מִן הָעֶפֶס, כִּדִּי
לְחַמֵּץ בּוֹ עֶפֶס אַחֲרָת, צָרִיכִין לְקַח
קֶדֶם שֶׁמִּפְרִישִׁין הַחֲלָה. אֲבָל שְׂאֹר

שְׁנוּטֵלִין לְחֶמֶץ בּוֹ מִשְׁקָה שְׁקוּרִין
חֲמִיצָה, צְרִיכִין לָקַח לְאַחַר
שֶׁהִפְרִישׁוּ חֲלָה.

סעיף ה'

לְאַחַר פֶּסַח שְׁלוֹקְחִין שְׂאֹר מֵאִינוּ
יְהוּדִי לְחֶמֶץ בּוֹ הָעֶסֶה, צְרִיכִין
לְזַהֵר לְהַפְרִישׁ חֲלָה יוֹתֵר גְּדוֹלָה
מִמָּה שֶׁהָיָה הַשְׂאֹר (שכ"ד).

סעיף ו'

הָעוֹשֶׂה עֶסֶה כִּדְרֵי לְבַשְׁלָה אִם
לְטַגָּנָה מִפְּרִישֵׁין מִמָּנָה חֲלָה בְּלֹא
בִּרְכָּה. וְאִם עוֹשֵׂין לְאַפּוֹת קִצָּת

מִמְנָה, אֲפֵלוּ דְּבָר מוּעָט, מִפְּרִישֵׁי
מִמְנָה חֲלָה בְּבִרְכָּה.

סעיף ז'

אם הֶעֱסָה נְלוּשָׁה בְּבִיצִים אוֹ
בְּשָׂאֵר מִי פֵרוֹת, יֵשׁ בָּהּ כִּמְחַ
סִפְקוֹת. וְלִכֵּן צָרִיד לְעֵרֵב בְּעֶסָה
קִצֵּת מִים אוֹ חֲלָב אוֹ דְּבֶשׁ
דְּבוֹרִים אוֹ יִין אוֹ שֶׁמֶן זֵית, דִּאֲז
מִפְּרִישֵׁי מִמְנָה חֲלָה בְּבִרְכָּה
(שכ"ט).

סעיף ח'

מִצֹּת הַפָּרֶשֶׁת חֲלָה שִׁיכָת לְהֹאשָׁה

בַּעֲלַת הַבַּיִת. אֵךְ אִם הָאִשָּׁה אֵינָה
בַּבַּיִתָּהּ, וַיֵּשׁ לְחוּשׁ כִּי עַד שְׁתַּבֵּא
תִּתְקַלְקַל הָעֶסֶה, אִזּוּ יְכוּלָה גַּם
הַמְשֻׁרֶתֶת אִם אֶדָם אַחֵר לְהַפְרִישׁ
(שכ"ח)

סעיף ט'

שֹׁכֵחַ לְהַפְרִישׁ חֲלָה בְּעֶרְבַּ שַׁבָּת,
בְּחוּצָה לְאֶרֶץ אוֹכְלִין בְּשַׁבָּת
וּמִנִּיחִין חֲתִיכָה אַחַת וּמִפְרִישִׁין
מִמֶּנָּה חֲלָה בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת. וְצָרִיד
שֶׁתִּהְיֶה חֲתִיכָה כְּדִי לְהַפְרִישׁ מִמֶּנָּה
חֲלָה, וַיִּשְׂאֵר מִמֶּנָּה עוֹד חֲלִין,

דְּבַעֲיָנָן שִׁיחֵיו שִׁירִיה נִכְרִין. וְעָרַב
פֶּסַח שָׁחַל לְהִיּוֹת בְּשַׁבָּת, וְשָׁכַחוּ
לְהַפְרִישׁ חֲלָה מִן הַחֲלֹת שְׂאֵפוֹ
לְכַבֹּד שַׁבָּת, יֵשׁ בָּזָה מְבוּכָה
גְּדוּלָּה, עַל כֵּן צָרִיד כָּל אִישׁ
לְהַזְהִיר בְּעָרַב שַׁבָּת וּלְהַזְכִּיר עַל
הַפְרָשַׁת חֲלָה (וְעַיֵן לְקַמֵּן סוּף סִימָן
קט"ו).

סימן לו – הלכות מליחה ובו כח'
סעיפים:

סעיף א'

קָדָם שָׁמוּלְחִין אֶת הַבָּשָׂר, צָרִיכִין
לְהַדִּיחַ אוֹתוֹ יָפָה יָפָה בַּמַּיִם.

שוֹרֵיץ אֹתוֹ בְּמַיִם לְעֶרְךָ חֲצִי
 שָׁעָה. וְצָרִיךְ שְׁתַּמְּיֵם יָכֶסּוּ כָּל
 הַבָּשָׂר. בְּמָקוֹם שֵׁשׁ דָּם בְּעֵין עַל
 הַבָּשָׂר, צָרִיכִין לְשַׁפְּשֹׁף, בְּמֵי
 הַשְּׂרִיחַ וְלְהַסִּירוֹ. וְכֵן בְּעוֹפּוֹת
 צָרִיכִין לְשַׁפְּשֹׁף הַיָּטֵב בְּמָקוֹם
 הַשְּׂחִיטָה. וְכֵן מִבְּנִיִּים בְּמָקוֹם
 שֵׁשׁ דָּם בְּעֵין. וְלִפְעָמִים נִמְצָא
 בַּבָּשָׂר אִם בְּעוֹף מָקוֹם שֶׁנֶּצֶר בוֹ
 דָּם מִחַמַּת מַכָּה, צָרִיכִין לְחַתֹּךְ
 הַמָּקוֹם הַזֶּה וְלְהַסִּירוֹ קֹדֶם הַשְּׂרִיחַ.
 בְּשִׁתְּמֵי קָרִים מְאֹד, יִנְיַח תְּחִלָּה

בְּמִקּוֹם חֵם קִצָּת לְהַפִּיג צִינָתוֹ,
קָדָם שְׁשׂוּרִין בְּהֵן אֶת הַבֶּשֶׂר, כִּי
מִחֲמַת הַקְּרִירוֹת שְׁבַמִּים, יִתְקַשֶּׁה
הַבֶּשֶׂר וְלֹא יֵצֵא אַחֵר כֶּךָ הַדָּם
בְּמִלְיָחָה (ב"י) (יו"ד סז סט) ♦

סעיף ב'

אִם שָׁכְחוּ וְנִשְׁרָה הַבֶּשֶׂר בַּמַּיִם
מִנְעַת לְעֵת, הַבֶּשֶׂר וְגַם הַכֶּלִי אֲסוּר.
וְכַבֵּד שְׁנֵי שְׁרָה בַּמַּיִם מִנְעַת לְעֵת,
יַעֲשֶׂה שְׂאֵלָת חָכָם (סימן סט וְעֵין
בַּחֲכָמִ"א כָּל לָד) ♦

סעיף ג'

בְּעֶרְבַּ שַׁבָּת שְׂאִין לוֹ פְּנֵאִי, אִין
בְּעֶנְיִן אַחֵר שְׂהַשְׁעָה דְּחֻקָּה, דִּי
לְשֹׁפְשֹׁף הֵיטֵב אֶת הַבָּשָׂר בַּמַּיִם,
וְיִשְׂרָה אַךְ מְעַט בַּמַּיִם. וְכִשְׂאִין
אֲדָמוּמִית בַּמַּיִם יְכוּלִין לְמַלּוֹחַ
אוֹתוֹ (חכמת אדם כלל ל').

סעיף ד'

אם לְאַחֵר הַשְּׂרִיָּה חֲתָכוּ חֲתִיכָה
אַחַת לְשִׁתָּיִם, צָרִיכִין לְהַדִּיחַ הֵיטֵב
מִקּוֹם הַחֲתָךְ, מִפְּנֵי הַדָּם שֶׁיִּשְׁנֶה
שָׁם.

סעיף ה'

בְּשָׂרַ שְׁנֵקָרֵשׁ מַחֲמַת הַקֹּר, צָרִיכִין
לְהַשְׁגִּיחַ שִׁפְפֵּשׁר, אֲבָל לֹא יִנְיחוּהוּ
אֶצְל תַּנּוּר שְׁהֶסֶק. וּבְשַׁעַת הַדְּחָק
יְכוּלִין לְשַׂרוּתוֹ בְּמַיִם פּוֹשְׁרִין (סח
סט ובחכמ"א).

סעיף ו'

הַכֹּלִי הַמֵּיחָד לְשַׂרִּית בְּשָׂר, אֵין
לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ דְּבָר אַחֵר שֶׁל מֵאֲכָל.

סעיף ז'

לְאַחַר שְׁנֵשְׂרָה הַבְּשָׂר צָרִיכִין
לְהַטִּיף מִמֶּנּוּ הַמַּיִם, כִּדִּי שֶׁלֹּא יִמָּם
הַמֶּלֶח מִן הַמַּיִם וְלֹא יוֹצִיא אֶת

הָדָם. וְצָרִיכִין לְהַשְׁגִּיחַ שֶׁלֹּא
יְתִיבֵשׁ הַבָּשָׂר לְגַמְרִי, בְּכֵדֵי שֶׁלֹּא
יִפּוֹל הַמֶּלֶח מֵעָלָיו.

סעיף ח'

הַמֶּלֶח לֹא יִהְיֶה דָק מְאֹד כַּקֶּמַח,
דְּאֵם כֵּן נִמָּס מִיָּד עַל הַבָּשָׂר וְאֵינוֹ
מוֹצִיא דָם. וְגַם לֹא יִהְיֶה גַם מְאֹד,
שֶׁמֶא שִׁפּוֹל מֵעַל הַבָּשָׂר, אֲלֵא יִהְיֶה
בֵּינוֹנִי כִּמּוֹ הַמֶּלֶח שֶׁנֶּעֱשֶׂה עַל יְדֵי
בָשׂוּל, וִיִּהְיֶה יָבֵשׁ שִׁית־פֶּזֶר הֵיטֵב.

סעיף ט'

צָרִיכִין לְפַזֵּר הַמֶּלֶח עַל הַבָּשָׂר בְּכָל

הַצָּדִידִין, שֶׁלֹּא יִשָּׂאֵר שׁוֹם מִקּוֹם
בְּלִי מִלֶּחֶם. וְלִכֵּן הָעוֹפּוֹת צָרִיכִין
לְפִתּוֹחַ אוֹתָן הֵיטֵב, כִּדִּי שִׂיחֲבֵל
לְמִלְחָן הֵיטֵב גַּם מִבְּכָנִים (סימן
ס"ט).

סעיף י'

הַבָּשָׂר בְּמִלְחָו צָרִיד לְהַנִּיחַ בְּמִקּוֹם
שִׂיחֲבֵל הָדָם לְזוּב מִמֶּנּוּ הֵיטֵב,
וְלִכֵּן לֹא יַעֲמִיד אֶת הַסֵּל עִם הַבָּשָׂר
עַל גַּבִּי קַרְקַע כִּי לֹא יוֹכֵל הָדָם
לְזוּב הֵיטֵב. וְאַפְלוּ לְאַחַר שֶׁכָּבַר
שֶׁהָאֵל הַבָּשָׂר בְּמִלְחָו שְׂעוֹר מְלִיחָה

קֹדֶם הִדָּחָה, לֹא יִתְנַחוּ בְּמִקּוֹם
שֶׁאֵין הָדָם יָכוֹל לָזוּב הֵיטֵב.
וְכַשְּׁמוֹלְחִין עַל גְּבִי דָף צָרִיכִין
לְהִנָּיחוּ בְּשִׁפּוּעַ, כְּדֵי שִׁיזוּב הֵיטֵב,
וְשֶׁלֹּא יִהְיֶה בּוֹ גּוּמָא שִׁית־קַבִּין בּוֹ
צִיר. וְהַמּוֹלֵחַ עוֹפּוֹת אֹרֶךְ שְׁלֹמֶה
שֶׁיֵּשׁ לוֹ תוֹךְ וּבֵית קְבוּלָה, צָרִיךְ
לְהַפִּךְ צֵד הַחֲלָל לְמַטָּה, כְּדֵי שִׁיוָּכַל
הָדָם לָזוּב הֵיטֵב.

סעיף יא'

יֵחָא הַבָּשָׂר מִנָּח בְּמִלְחוֹ שְׁעוֹר
שְׁעָה, וּבְשַׁעַת הִדָּחָה דִּי כ"ד

מְנוּטֵין (רְגָעִים) סִימָן ס"ט וּבִאזְרָח
חַיִּים סִימָן תנ"ט.

סעיף יב'

לְאַחַר שְׁחִיָּה הַבָּשָׂר מִנָּח בְּמִלְחָה
כְּשֶׁעוֹרָו, יִנָּפֵץ מִמֶּנּוּ הַמִּלַּח הַיָּטֵב,
וּמִדִּיחִין אֹתוֹ ג' פְּעָמִים בַּמַּיִם
הַיָּטֵב הַיָּטֵב. וְאַשָּׁה יֵרָאֵת ה', יֵשׁ
לָהּ לְהַשְׁגִּיחַ בְּעֶצְמָהּ עַל הַדַּחַת
הַבָּשָׂר, כִּי לְפָעָמִים הַמְשָׂרֶתֶת
אֲשֶׁר בַּכֶּתֶף תִּשָּׂא אֶת הַמַּיִם,
תַּצְמִצֵם, וַיְכוּלִין לָבוֹא, חֵם וְשִׁלּוֹם
לְאַסּוֹר דָּם. וְצָרִיכִין לְזַהֵר שֶׁלֹּא

לְהַנִּיחַ אֶת הַבָּשָׂר בְּתוֹךְ כָּלִי כָּלִי
מֵיָם קֹדֶם שְׁהוֹדָח (סימן ס"ט) ♦

סעיף יג'

צָרִיכִין לְזַהֵר בְּעוֹפּוֹת לְהַסִּיר אֶת
הָרֹאשׁ קֹדֶם הַשְׂרִיָּה. וְאִם נִמְלַח
הָעוֹף עִם הָרֹאשׁ, יַעֲשֶׂה שְׂאֵלַת
חָכָם. וְכֵן צָרִיכִין לְזַהֵר בְּזֶה
בְּבִהְמָה (סימן כ"ב וס"ה)

סעיף יד'

בָּשָׂר שֶׁלֹּא נִמְלַח עֲדִין, לֹא יִנְיֶחוּ
אוֹתוֹ בְּמָקוֹם שֶׁלְּפָנֵימִים יֵשׁ שָׁם
מְלַח. וְיֵשׁ לִיָּחָד כָּלִי לְבָשָׂר לְחוּד,

שֶׁלֹא לְהִנִּיחַ בְּכָלִי זֶה יְרָקוֹת אֹ
פְרוֹת, וְכִיּוֹצֵא בּוֹ דְּבָרִים שֶׁדָּרְכָן
לֹא כָל בָּלֹא הִדְחָה, כִּי דָם מִן
הַבָּשָׂר נִדְבָק בְּכָלִי וּמִן הַכָּלִי נִדְבָק
בָּהֶם (סימן ס"ט).

סעיף טו'

הָרֹאשׁ צָרִיכִין לְחַתְכוֹ קֹדֶם שְׂרִיחַ,
וְלִקַּח אֶת הַמַּח וְלִקְרוֹעַ אֶת הַקְרוֹם
שֶׁעָלָיו, וְלִשְׂרֹתוֹ וְלִמְלָחוֹ בְּפָנֵי
עֵצְמוֹ. וְאֵת הָרֹאשׁ צָרִיכִין לְמַלְחוֹ
מִבְּפָנָיו וּמִבַּחוּץ. וַיְכוּלִים לְמַלְחוֹ
גַּם עַל הַשְּׂעָרוֹת.

סעיף טז'

עֲצָמוֹת שֵׁשׁ בָּהֶן מֵחַ, אִם עֲדִין הֵן
דְּבוּקוֹת בַּבֶּשֶׂר, מוֹלְחִין עִם הַבֶּשֶׂר
בְּיַחַד כִּמּוֹ שֶׁהֵן. אֲבָל אִם נִפְרְדּוּ
מִן הַבֶּשֶׂר, יִמְלִיחַם בְּפָנֵי עֲצָמוֹן,
וְלֹא יִנּוּחוּ בְּמִלְחָן אֲצֵל הַבֶּשֶׂר
(ע"א).

סעיף יז'

רַגְלֵי בְּהֵמוֹת, צָרִיכִין לְחֻתָּךְ רֹאשִׁי
הַטְּלָפִים קֹדֶם הַשְׂרִיחַ, לְמַעַן יוּכַל
הֶדֶם לְזוּב מֵהֶן. וְצָרִיכִין לְהַנִּיחַ
אוֹתָן בְּאֶפֶן שִׁיּוּכַל הֶדֶם לְזוּב.

וַיִּכּוּלִּין לְמַלְחוֹ גַם עַל הַשְּׁעָרוֹת

(ס"ח וע"א)♦

סעיף יח'

הַלֵּב צָרִיכִין לְקַרֵּעַ קֶדֶם הַשְּׂרִיָּה

שֶׁיֵּצֵא הַדָּם מִמֶּנּוּ (ע"ב)♦

סעיף יט'

הַרְאָה נוֹהֲגִין גַם כֵּן לְחַתְכָּהּ

וְלַפְתָּח הַקְּנוֹקְנוֹת הַגְּדוֹלוֹת שֶׁבָּהּ

קֶדֶם הַשְּׂרִיָּה♦

סעיף כ'

הַכֶּבֶד יֵשׁ בּוֹ הַרְבֵּה דָם לְפִיכָךְ אֵין

לּוֹ תִּקְנָה לְבַשְׁלוֹ עַל יְדֵי מְלִיחָה

אֵלֶּא צְרִיכִין לְצַלּוֹתוֹ עַל הָאִישׁ.
אֲבָל צְרִיכִין מִקּוֹדֵם לְחַתּוּכוֹ הֵיטֵב,
וְלִהְיוֹתוֹ בְּחַתּוּכוֹ עַל הָאִישׁ, לְמַעַן
יִשָּׂאֵב הָאִישׁ הֵיטֵב כָּל הַדָּם שָׂבוּ.
וּמְדִיחִין אוֹתוֹ קוֹדֵם שְׂמַנִּיחִין
אוֹתוֹ עַל הָאִישׁ, וְכִשְׂמִנָּח עַל הָאִישׁ
מִזְלָחִין אוֹתוֹ שֶׁם קִצָּת, וְצוּלִין
אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּהְיֶה רָאוּי לְאַכִּילָה,
וְאַחַר כֵּן מְדִיחִין אוֹתוֹ יָפָה מִן
הַדָּם שְׂפִלְט. וַיֵּשׁ לְזָחַר לְהַדִּיחוֹ ג',
פְּעָמִים וְאַחַר כֵּן יְכוּלִין לְבַשְׁלוֹ.

סעיף כא'

צָרִיכִין לְזַהֵר לְצַלּוֹתוֹ הִזְקָא עַל
הָאֵשׁ וְלֹא בְּתַנּוּר גָּרוֹף. וְכֵן לֹא
יְבָרְכוּ אוֹתוֹ בְּנֵיר לְצַלּוֹתוֹ כִּדְּ
וְאַבְלֹו בְּנֵיר גָּרוֹעַ (פְּלִיס פֶּאפִּיר) (עֵין
סֵספֶּר פֶּתַח־י תְּשׁוּבָה).

סעיף כב'

אַבֵּל אֵין לְמַלּוּחַ כָּבֵד קֹדֶם צְלִיחָה
בְּדֶרֶךְ שְׂמוֹלְחִין בְּשָׂר. וּמִכָּל שִׁכּוֹן
שְׂאִין לְמַלּוּחַ כָּבֵד עִם בְּשָׂר בִּיחָד.

סעיף כג'

הַטְּחוּל הֵינוּ כְּשֶׁאֵר בְּשָׂר, רַק
צָרִיכִין לְהַסִּיר מִמֶּנּוּ קֹדֶם שְׂרִיחָה

אֶת הַקָּרוֹם שֶׁעָלִי, שְׂאֵסוֹר מִשּׁוֹם
חֵלֶב. גַּם צָרִיכִין לְנַקְרוֹ, מִשּׁוֹם
הַגִּידִין. נוֹטֵל רֹאשׁ הַגִּיד וּמִוֹשֵׁף
אוֹתוֹ וְנִמְשָׁכִין עָמּוֹ ג' חוּטִין
שֶׁבִּתּוֹכוֹ, וְצָרִיךְ לְזַהֵר שֶׁלֹּא יִפְסֹק
שׁוֹם חוּט. וְאִם נִפְסֹק, צָרִיךְ לְשַׁרְשׁ
אַחֲרָיו (סימן ס"ד ע"ד).

סעיף כד'

הַחֲלָחֵלֶת וְשֶׁאֵר מִנֵּי, מִוְלָחִין בְּצֹד
הַחִיצוֹן שֶׁהַשָּׂמֶן דְּבוֹק שָׁם. (ע"ה).

סעיף כה'

קֶבֶח שֶׁל עֵגֶל שֶׁנִּמְצָא בָּהּ חֵלֶב,

שׁוֹפְכֵינָא אֶת הַחֵלֶב קוֹדֵם שְׂרִיָּה,
וְהִירֵי הִיא כְּשֶׁאֵר בְּשֶׁר.

סעיף כו'

בִּיצִים שְׁנִמְצְאוּ בְּתוֹךְ עוֹפּוֹת, בֵּין
שֵׁהֶם קִטְנִים מְאֹד בֵּין שְׁנִגְמְרוּ
לְגַמְרֵי עִם קְלִיפָתָן, צְרִיכִין שְׂרִיָּה
וּמְלִיחָה וְהִדְחָה. אֲבָל לֹא יִמְלֶחֶן
אֲצֵל הַבֶּשֶׂר, אֶלָּא יִנְיֶחֶן בְּמָקוֹם
שֶׁלֹּא יִזוּב עַל־יָחֶן תְּהֵאֵר מִן הַבֶּשֶׂר.
וּבִיצִים אֵלּוּ, אֲפֹלוּ נִגְמְרוּ לְגַמְרֵי,
אִם־וָר לְאֹכְלוֹ בְּחֵלֶב (ע"ה פ"ז).

סעיף כז'

בַּשָּׂר שְׂשָׂהָה ג' יָמִים מֵעַת לְעַת
(קוּדֶם מְלִיחָה) אָסוּר לְבַשּׁוֹל אֶלָּא אִם
בֶּן נִשְׁרָה בִּינָתִים.

סעיף כה'

נֹחֲגִין בְּעוֹפּוֹת שְׂלֵאֲחַר שְׂהִסִּירוּ
הַנּוֹצֹצוֹת, מִהֲבָהִים אוֹתָן בְּאוֹר
לְהַסִּיר אֶת הַנִּשְׂאָר. וְצָרִיכִין לְזַהֵר
שֶׁלֹּא לְהִבָּהֵן כִּי אִם בְּשִׁלְהֶבֶת שֶׁל
קֵשׁ וְתֵבֶן, וְלֹא יַעֲשֶׂה שִׁלְהֶבֶת
גְּדוֹלָה וִיזָהֲרוּ לְהוֹלִיךְ הָעוֹפּוֹת אֲנָה
וְאֲנָה לְבַל יִתְחַמְּמוּ (ס"ח).

סימן לז – הלכות טבילת כלים ובו

יג' סעיפים:

סעיף א'

הַלּוֹקֵחַ כְּלִים הַשֵּׁיכִים לְסֻעָדָה
מֵעוֹבֵד כּוֹכָבִים, אֲפֹלוּ הֵם כְּלִים
חֲדָשִׁים, אִם הֵם שֶׁל מִיָּנִי מִתְּכַת
אוּ זְכוּכִית, אָסוּר לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן
שׁוּם תַּשְׁמִישׁ אֲפֹלוּ בְּצוּנָן, עַד
שֶׁטּוֹב לִין אוֹתָן בְּמַעֲיָן אוּ בְּמִקְוָה,
בְּמָקוֹם שֶׁכָּשֵׁר לְטַבִּילָת אִשָּׁה נְדָה,
כִּדִּי שִׁיֵּצְאוּ מִטְּמֵאתָו שֶׁל עוֹבֵד
כּוֹכָבִים לְקַדְּשָׁתוּ שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וְקִדְּם
הַטְּבִילָה, מְבָרְכִין עַל כָּלִי אֶחָד,

אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל
טְבִילַת כְּלִי. וְעַל שְׁנַיִם אִוֵּי יוֹתֵר,
מְבָרְכִין, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל טְבִילַת כְּלִים (יו"ד סימן
קכ קכא).

סעיף ב'

כִּיּוֹן שֶׁהַכֵּלִים צָרִיכִין טְבִילָה דְּיוֹקָא
בְּמַקוֹם שֶׁכָּאֵשׁ לְטְבִילַת נְשִׁים, לְכַן
צָרִיכִין לְזַהֵר שֶׁלֹּא לְהַטְבִּילָן
בְּנִהְרֹת בְּשַׁעַה שֶׁהֵן גְּדוֹלִים
מִגְּשָׁמִים וְהַפְּשָׁרֵת שְׁלֵגִים, וְזֶה
שָׂכִיחַ מְאֹד קוֹדֵם פֶּסַח שֶׁהַנְּהִרֹת

גְּדוּלִים וּמַטְבִּילִין שָׁם כְּלִים, וְאֵינּוּ
נִכּוּן, עֵין לְקַמֵּן סִימָן סִימָן קס"ב
(סִימָן ק"כ ר"א).

סעיף ג'

כְּלִי עֵץ אֵינּוּ צָרִיכִין טְבִילָה. וְאִם
יֵשׁ עֲלֵיהֶם חֲשׂוֹקֵי בִרְזָל, צָרִיכִין
טְבִילָה בְּלֹא בִרְכָּה. כְּלִי חָרָם גַּם
בֶּן אֵינּוּ צָרִיכִין טְבִילָה. וְאִם
מִצְפֵּין מִבְּנִים בְּאֶבֶר (שְׁקוֹרִין
גְּלַעְזִירֵט) צָרִיכִין טְבִילָה בְּלֹא
בִרְכָּה. וְכֵן כְּלִי חֲרָסִינָה (פּוֹרְצֵלִין)
(ק"כ).

סעיף ד'

אם הוא כלי ישן שנשתמש בו
העובד כוכבים באפן שצריך
הכשר בהגעלה או לבזק, צריך
להכשירו מקדם ואחר כך להטבילו
(קכ"א)

סעיף ה'

אם שואל או שוכר כלי מעובד
כוכבים אינו צריך טבילה. ואם
שואל או שוכר כלים מחנוני
ישאל צריך טבילה בלא ברכה,
והחנוני יודיע זאת למי שיקנה

אַחֲרֵי כֵן שֶׁלֹּא יִטְבִּילֵם שְׁנִית

בְּבִרְכָּה (טורי זהב).

סעיף ז'

יִשְׂרָאֵל הַמַּחְזִיק בֵּית יְצִיקָה (שְׁקוֹרִין

הוֹטֵעַ), וְהַפּוֹעֲלִים הֵם אֵינָם יְהוּדִים,

הַכֵּלִים שֶׁנַּעֲשִׂים שָׁמָּה, צָרִיכִין

טְבִילָה בְּלֹא בִרְכָּה.

סעיף ז'

יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּתֶן כֶּסֶף אֹ שֶׁאֵר מִיָּנִי

מִתְכַּת לְאֶמֶן עוֹבֵד כּוֹכָבִים

שֶׁנַּעֲשֶׂה לֹ כְּלִי, אֹ שִׁיתָקֵן לֹ כְּלִי

שֶׁהִיָּה נָקוֹב וְלֹא הִיָּה מַחְזִיק

רְבִיעִית, צָרִיךְ גַּם כֵּן טְבִילָה בְּלֹא
בִּרְכָּה.

סעיף ח'

אֵינּוּ צָרִיךְ טְבִילָה אֲלֹא כְּלִי
שֶׁמֶשֶׁת מַשִּׁים בּוֹ לִמְאֹכַל שֶׁהוּא
רָאוּי לְאֹכְלוֹ מִיָּד, כְּלִי שׁוּם תְּקוּן
אַחֵר, אֲבָל הַבְּרִזָּלִים שֶׁמֶתְקַנִּין
בָּהֶם אֶת הַמַּצּוֹת, וְשֶׁחֹתְכִין בָּהֶם
אֶת הָעֶסֶה, וְהַמַּחַט שֶׁתּוֹפְרִין בָּהּ
מִלִּיתָא (צואר עוף ממולא), וְכִיּוֹצֵא
בָּהֶן, אֵינּוּ צָרִיכִין טְבִילָה, אֲבָל
סִכּוּן שֶׁל שְׁחִיטָה, וְסִכּוּן

שֶׁמֶכֶּשֶׁי טֵיִן בּוֹ, כִּיּוֹן שֶׁאֵפֶשֶׁר
 לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּסִכִּין זֶה לְמֹאכַל
 שֶׁנֶּגְמַר, וְכֵן טַסִּים (בְּלַעֲכִין)
 שֶׁמִּנְיָחִים עָלֵיהֶם מִצּוֹת, צָרִיכִין
 טְבִילָה בְּלֹא בִּרְכָּה. וְדַרְיָפּוֹם (שֶׁלֹּשׁ
 רַגְלִים) שֶׁמִּעֲמִידִין עָלָיו אֵת הַקִּדְרָה,
 כִּיּוֹן שֶׁאֵין הַמֹּאכַל בְּעֶצְמוֹ נֹגֵעַ
 בּוֹ אֵינוֹ צָרִיךְ טְבִילָה. אֲבָל שִׁפּוֹד
 שֶׁל מַתְּכַת שֶׁצּוֹלִין עָלָיו בֶּשֶׂר,
 צָרִיךְ טְבִילָה בְּבִרְכָּה. יֵשׁ אֲזַמְרִים,
 דְּכֵלֵי זְכוּכִית גְּדוֹלִים (כְּגוֹן בִּקְבוּקִים),
 שֶׁאֵין שׁוֹתִין מִתּוֹכָן, רַק שֶׁמִּחֲזִיקִין

בְּהֵן אֶת הַמַּשְׁקָאוֹת לְעָרוֹת מֵהֵן
לְתוֹךְ הַכּוֹסוֹת, לֹא חֲשִׁיבִי כְּלִי
סְעוּדָה וְאֵינֶן צָרִיכִין טְבִילָה. וַיֵּשׁ
אוֹמְרִים, וְצָרִיכִין טְבִילָה (יד
אפרים), וַיֵּשׁ לְהַטְבִּילָן בְּלֹא בִּרְכָּה.

סעיף ט'

רַחֲיִם שֶׁל פְּלִפְלִין צָרִיכִין טְבִילָה
מִשּׁוּם הַמַּתְכָּת. אֲבָל הַתְּחִתּוֹן
שֶׁמִּקְבֵּל אֶת הַתְּבִלִּין, כִּיּוֹן שֶׁהוּא
שֶׁל עֵץ, אֵין צָרִיךְ טְבִילָה (ק"כ).
וְרַחֲיִם שֶׁל קֹפֶה (קאווע) יֵשׁ לְטַבֵּל
בְּלֹא בִּרְכָּה (עֵין פֶּתַח תְּשׁוּבָה)

סעיף י'

צָרִיכִין לְהַשְׁגִּיחַ קֹדֶם הַטְּבִילָה
 שִׁיְהֵא הַכֶּלִי נָקִי, וְלֹא יִהְיֶה עָלָיו
 שׁוֹם לְכָלוּף אוֹ חֲלוּדָה (אך רשם
 חֲלוּדָה אוֹ שְׁחֲרוּרִית בְּעֶלְמָא, שְׁדַּרְכוּ בְּכָךְ
 וְאֵין מִקְפִּידִין עָלָיו, אֵינוֹ מִזִּיק)
 וְצָרִיכִין לְהַטְבִּיל כָּל הַכֶּלִי בְּבֵית
 אֶחָת, שִׁיְהֵא כֻּלּוֹ בַּמַּיִם. וְכֶלִי שִׁישׁ
 לוֹ יָד, צָרִיךְ לְהִיּוֹת עִם הַיָּד בְּבֵית
 אֶחָת כֻּלּוֹ בַּמַּיִם. וְהָאָדָם הַמַּטְבִּיל
 וְאוֹחֵז הַכֶּלִי בְיָדוֹ, צָרִיךְ לְהַטְבִּיל
 מִתְחִלָּה יָדוֹ בַּמָּקוֹם שֶׁהוּא מַטְבִּיל.

וְלֹא יֵאָחֹז אֶת הַכֶּלִי בְּכַח בְּדַבּוּק
בֵּינוֹנִי. וְאִם מִטְבִּילִין עַל יְדֵי
שְׁקוּשְׁרִין אֶת הַכֶּלִי בְּחֶבֶל כְּגוֹן
שֶׁמִּטְבִּילִין בַּבְּיָר, צָרִיכִין לְהַשְׁגִּיחַ
שִׁיהִיָּה הַקָּשֶׁר רַפּוּי שְׂיוֹכָלוּ הַמַּיִם
לָבֹא בְּכָל מְקוֹם הַכֶּלִי.

סעיף יא'

אִם מִטְבִּיל כֵּלִים שֶׁפִּיהֶם צָר, צָרִיךְ
לְהַשְׁגִּיחַ שִׁיהִיו בַּמַּיִם עַד
שִׁית־מִלָּאוּ מַיִם, כִּי צָרִיכִין שִׁיבֹאוּ
הַמַּיִם עַל הַכֶּלִי מִבְּפָנָיו וּמִבַּחוּץ
(ק"כ ר"ב).

סעיף יב'

קָטָן וְקַטְנָה (עין לקמן סימן ס"ז סעיף
(ט) אינן נאמנין על טבילת כלים
(ק"כ).

סעיף יג'

אסור להטביל כלי בשבת ויום
טוב, ואם שכח להטבילו מקודם,
יתנהו לנכרי במתנה ויחזור
וישאלנו ממנו (עין טורי זהב סעיף
קטן י"ח) ואם הוא כלי שראוי
להביא בו מים במקום שמתר
לטהיל, ישאב בו מים ויביא

לְבֵיתוֹ, דִּלָּא מַחְזִי כְּמַטְבִּיל, וְלָא
יְבָרַךְ עָלָיו. (אורח חיים סימן שכ"ג
יו"ד סימן ק"כ).

סימן לח - הלכות פת ובשולי עובד
כוכבים וחלב עובד כוכבים

סעיף א'

אֲסֵרוּ חֲכָמִים לֶאֱכֹל פֶּת שֶׁל עוֹבֵד
כּוֹכָבִים. וַיֵּשׁ מְקוֹמוֹת שְׁמִקְלִין
וְלִזְקָחִין פֶּת מִנְחָתָם עוֹבֵד כּוֹכָבִים
בְּמָקוֹם שְׂאִין שָׁם נִחָתָם יִשְׂרָאֵל,
אוֹ אֲפֹלוֹ יֵשׁ, אֲלָא שְׂאִין הַפֶּת יִפָּח
כִּמוֹ זֶה. אֲבָל בְּפֶת שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת

עוֹבֵד כּוֹכָבִים, לֹא הִיּוּ מְקֻלִּין. אֲךָ
בְּשַׁעַת הַדְּחָק, וּמִי שֶׁהוּא בְּדֶרֶךְ,
אִם יָכוֹל לְהַשְׁיִיג פֶּת כָּשֵׁר, צָרִיךְ
לְהַמְתִּין עַד פְּרָסָה. וְלֹא מִקְרֵי פֶת
בַּעַל הַבַּיִת, אֲלֵא אִם עָשָׂא בְּשִׁבְלֵי
בְּנֵי בֵיתוֹ. אֲבָל אִם עָשָׂא לְמַכּוֹר
מִקְרֵי נַחְתוֹם, אֵף עַל פִּי שְׂאִין
דְּרַכּוֹ בְּכָךְ. וְכֵן נַחְתוֹם שְׁעֵשָׂא
לְבְנֵי בֵיתוֹ, מִקְרֵי בַּעַל הַבַּיִת. וַיֵּשׁ
מִי שְׂאוֹמֵר, דְּבִמְקוֹם שְׂאִין נַחְתוֹם
מִצּוֹי, מִתָּר אֲפִלּוּ בַּפֶּת שֶׁל בַּעַל
הַבַּיִת, וַאֲיֵנוּ צָרִיךְ לְהַמְתִּין עַל פֶּת

בָּשֵׁר. וְכֵן נוֹהֲגִין.

סעיף ב'

אם ישָׂרֵאֵל הַשְּׁלִיךְ אֶפְלוֹ רַק עֵץ
אֶחָד לְתוֹךְ הַתֵּנוּר בְּהִסְקוֹ, מִתָּר
הַפֶּת וְלֹא הָי פֶּת עוֹבֵד כּוֹכָבִים.

סעיף ג'

לֹא אָסְרוּ פֶּת שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים,
אֲלֹא שֶׁל חֲמִשָּׁה מִיָּנֵי דָגָן. אֲבָל פֶּת
קַטְנִיּוֹת (טענגרא קוקריטץ מאלִייע)
אֵינּוּ בְּכֻלָּל פֶּת, וְגַם אֵינּוּ אָסוּר
מִנְשׁוּם בְּשׁוּלֵי עוֹבֵד כּוֹכָבִים, דִּהָא

אינו עולה על שלחן מלכים.

סעיף ד'

פת שפניו טוחים בביצים, אסור
מנשום הביצים שעליו, דהוה להו
בשולי נכרי. ואותן רקיקים
שנאפים על ברזל ויש להוש
שנמשח הברזל באיזה שמן,
אסורים בכל ענין מנשום בליעת
אסור (יו"ד סימן קי"ב).

סעיף ה'

פת ישראל שאפאו עובד כוכבים,

גִּרֵּעַ מִפֶּת עוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְאִסּוּר
מִשּׁוּם בְּשׁוּלֵי עוֹבֵד כּוֹכָבִים אִם
לֹא הִכְשִׁיר אֶת הַתְּנוּרָה בְּהִשְׁלָכַת
עֵץ. וְצָרִיכִין לְזַהֵר בְּזֶה כְּשֶׁשׁוֹלְחִין
לְאַפּוֹת אֹז לְצִלּוֹת אֶצֶל נְחֹתוֹם
עוֹבֵד כּוֹכָבִים, שֶׁהִישָׁרְאֵל יִשְׁלִיךְ
עֵץ לְתוֹךְ הַתְּנוּרָה, אֹז שֶׁיִּפְּיחַ
הִישָׁרְאֵל אֶת הַפֶּת אֹז אֶת הַמַּחְבֵּת
לְתוֹךְ הַתְּנוּרָה (וְעֵין לְקַמֵּן רִישׁ סִימָן
ע"ב) (ק"ב ק"ג).

סעיף ו'

דְּבַר שְׂאִינֹו נֶאֱכָל כִּמּוֹ שְׂהוּא חֵי

וְגַם עוֹלָה עַל שִׁלְחַן מַלְכִּים לְלֶפֶת
בּוֹ אֶת הַפֶּת אוֹ לְפַרְפֶּרֶת, שֶׁבְּשֵׁלוֹ
אוֹ צִלְאוֹ עוֹבֵד כּוֹכָבִים, אֲכָלוֹ
בְּכָלִי יִשְׂרָאֵל וּבְבֵית יִשְׂרָאֵל, אָמַר
מֵנֶשֶׁם בְּשׁוּלֵי עוֹבֵד כּוֹכָבִים. אֲבָל
דָּבָר שֶׁהוּא נֶאֱכָל כִּמּוֹ שֶׁהוּא חֵי,
אוֹ שֶׁהוּא דָּבָר שֶׁאֵינוֹ חָשׁוּב וְאֵינוֹ
עוֹלָה עַל שִׁלְחַן מַלְכִּים, אֵין בּוֹ
מֵנֶשֶׁם בְּשׁוּלֵי עוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְאֵין
לְחֹשֶׁשׁ לְכָלִים דְּסִתָּם כִּלִּים אֵינוֹן בְּנֵי
יֹמֶן.

שְׂפָחָה עוֹבְדַת כּוֹכָבִים בְּבֵית
יִשְׂרָאֵל הַמְבַשֵּׁלֶת בְּשֶׁבִיל
הַיִּשְׂרָאֵלִים, נוֹחֲגִין לְהַקֵּל מִפְּנֵי
שְׂאֵי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יַחֲתֶה אֶחָד מִבְּנֵי
הַבֵּית בָּאֵשׁ.

סעיף ח'

אַבֵּל אִם הִיא מְבַשֵּׁלֶת בְּשֶׁבִיל
עֲצָמָה לְבַדָּה, אֵין רְגִילוֹת שִׁיחָתָה
יִשְׂרָאֵל, וְאֶפְשָׁר דְּלֹא מַחֲנֵי בְּזָח
חֲתוּוֹי, דְּגִרַע מֵאֵלּוּ מְבַשֵּׁלֶת בְּשֶׁבִיל
יִשְׂרָאֵל, וְלָכֵן אִם בְּשִׁלָּה דְּבָרִים
שֵׁישׁ בָּהֶם מְשׁוּם בְּשׁוּלֵי עוֹבְדֵי

כּוֹכָבִים, לֹא לְבַד הַתְּבִשִּׁיל אָסוּר,
אֵלֹא גַם הַקְּדָרָה נֶאֱסָרָה לְבִשְׁל בָּהּ
לְכַתְּחֻלָּהּ. וּבְדִיעֲבַד יַעֲשֶׂה שְׂאֵלֹת
חֲכָם.

סעיף ט'

עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁבִשְׁל בְּשֵׁבֶת
בְּשֵׁבִיל חוּלָה, הַתְּבִשִּׁיל אָסוּר
בְּמוֹצָאֵי שֵׁבֶת, אֲפִלּוּ לְחֻלּוּלָה אִם
אֲפֶשֶׁר בְּתִבְשִׁיל אַחֵר (עֵין פּר"ח יו"ד
סוף סימן קי"ג), וּבְכָלִים יֵשׁ לְהַתִּיר
אַחֵר מִנֵּעַת לְנֵעַת.

סעיף י'

בִּיצָה אַף עַל פִּי שְׂרָאוּיָה לְגַמְעָה
חֵיה, מִכָּל מְקוֹם, כִּיּוֹן דְּזָה חֵי רַק
אַכִּילָה עַל יְדֵי הֶדְחָק, אִם בְּשִׁלָּה
הַעֲוֵבֵד כּוֹכָבִים, אֲסוּרָה, וְכֵן כָּל
כִּיּוֹצֵא בְּזָה.

סעיף יא'

פְּרוֹת שֶׁלֹּא נִתְּבַשְׁלוּ בְּאֵילָן כָּל
צֶרֶפֶן, וְאֵינֶן נֶאֱכָלִין חֵיין, אֶלָּא עַל
יְדֵי הֶדְחָק. שְׁחָמְנִים מְטַגְנִים אוֹתָן
בְּסוּפֶר, אֲסוּרִין מִשּׁוּם בְּשׁוּלֵי
עוֹבֵד כּוֹכָבִים (ק"י"ג).

סעיף יב'

שֶׁכָּר שֶׁל תְּבוּאָה וְשֶׁל דְּבִשׁ,
נוֹחֲגִין בּוֹ הֵתֵר לְשִׁתּוֹ אֲפִלּוּ
בַּבַּיִת שֶׁמִּזְכָּרִין אוֹתוֹ הָעוֹבְדֵי
כּוֹכָבִים, וְאֵין בּוֹ מִשּׁוּם בְּשׁוּלֵי
עוֹבֵד כּוֹכָבִים, דִּהֲתְבוּאָה בְּטָלָה
בְּמֵימָם, רַק שֶׁצָּרִיכִין לְחַקֹּר אִם אֵין
מִנְעֲמִידִין אוֹתָן בְּשִׁמְרֵי יֵין.
וּבְמָקוֹם שִׁישְׁרָאֵלִים מְזַלְזְלִין
וּמְקַלְלִין בְּיֵין שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים, יֵשׁ
לְבַעַל נֶפֶשׁ לְחַחֲמִיר עַל עֲצָמוֹ גַּם
בְּשֶׁכָּר. וּבְעֲנִין שְׁתֵּית קֹאפֶּעַ (בְּלִי
חֶלֶב, דָּעָם חֶלֶב וְדֹאִי אָסוּר) וְכֵן

שֶׁאֵקָאֵלְאֵד וְטָה אֶצֶל עוֹבֵד
כּוֹכָבִים, שׁוֹמֵר נֶפֶשׁוֹ יִרְחֹק אֶת
עֵצְמוֹ (פת"ש סימן קי"ד בשם חכמ"א)
וְיֵשׁ מִתִּירִין לְשִׁתּוֹת דְּרָךְ אֲרֵעִי.
אֲבָל דְּרָךְ קְבִיעוֹת אָסוּר (קי"ד).

סעיף יג'

חֵלֶב שֶׁחֲלָבוֹ עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְאִין
יִשְׁרָאֵל רוֹאֶהוּ, אָסוּר אֲכָלוֹ לַעֲשׂוֹת
מִמֶּנּוּ גְבִינָה וְלִכְתְּחֻלָּה צָרִיד.
הַיִּשְׁרָאֵל לְהִיּוֹת בְּתַחֲלֹת הַחֲלִיבָה,
וְיִרְאֶה שֶׁחֲכָלִי הוּא נָקִי. וְנִחְגּוּ
לְהַחֲמִיר שֶׁלֹּא יִחְלֹב לְתוֹךְ חֲכָלִי

שְׂדֵרְכוֹ שֶׁל הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים לְחֹלֹב
לְתוֹכוֹ. וְשִׁפְחוֹת שִׁחּוֹלָבוֹת
הַבְּהֵמוֹת בְּבֵית יִשְׂרָאֵל אִם בְּדִיר
שֶׁלָּהֶם, כָּל מְקוֹם שֶׁאֵין בֵּית עוֹבֵד
כּוֹכָבִים מִפְּסִיק וְאֵין לְחוּשׁ לְבִהְמָה
טְמֵאָה, מִתָּר אֲפֹלוֹ לְכַתְחֻלָּה
לְהַנִּיחַן לְחֹלֹב. אֲבָל אִם בֵּית עוֹבֵד
כּוֹכָבִים מִפְּסִיק, צָרִיךְ שִׁיחָא שָׁם
יִשְׂרָאֵל. וְאֲפֹלוֹ קִטָּן אִם קִטְנָה בְּנֵי
ט' שָׁנָה סָגִי.

סעיף יד'

גְּבִינוֹת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים אֲסוּרוֹת.

וְאֵם הַיִּשְׂרָאֵל רֹאֶה הַחֲלִיבָה
וְעֲשֵׂית הַגְּבִינּוֹת, אֵם הַגְּבִינּוֹת
בְּשַׁעַת עֲשִׂיתָן הֵן שֶׁל יִשְׂרָאֵל
מִתְּרוֹת. אֲבָל אֵם הַגְּבִינּוֹת בְּשַׁעַת
עֲשִׂיתָן הֵן שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים
אֲסוּרוֹת.

סעיף טו'

הַחֲמָאָה תִּלְיָא בְּמִנְהַג הַמְּקוֹמוֹת.
יֵשׁ מְקוֹמוֹת שָׂאִין אוֹכְלִין חֲמָאָה
שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת
שָׂאֹכְלִין אוֹתָהּ. וּמִי שֶׁחֹלֵךְ
מִמָּקוֹם שָׂאִין אוֹכְלִין אוֹתָהּ לְמָקוֹם

שְׂאֹכְלִין אוֹתָהּ, אַף עַל פִּי שְׂדֵעָתָו
לְחִזּוֹר לְמָקוֹמוֹ. אוֹכֵל שָׁם עִמָּהֶם.
וְהֵחֹלֵף מִמָּקוֹם שְׂאֹכְלִין אוֹתָהּ
לְמָקוֹם שְׂאִין אוֹכְלִין אוֹתָהּ, אָסוּר
לְאָכְלָהּ שָׁם. (כָּעֵת נִשְׁמָע שְׂמִזְיָפִין אֶת
הַחֲמָאָה בְּשֶׁמֶן חֲזִיר, עַל כֵּן שׁוֹמֵר נִפְשׁוֹ
יִרְחָק).

סימן לט – דין מי שרוצה לאכל או
לשתות קדם הסעודה

סעיף א'

הַרוּצָה לְאָכֹל קֹדֶם נְטִילַת יָדַיִם
דְּבָרִים, שִׂיאֵכֵל מִמִּינֵי אֱלוֹ גַּם

בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה, בֵּין שְׁנֵיהֶם דְּבָרִים
שְׂצָרִיכִין לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם תוֹךְ
הַסְּעוּדָה, כְּגוֹן פִּירוֹת, בֵּין שְׁנֵיהֶם
דְּבָרִים שְׂאִין צָרִיכִין לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם
תוֹךְ הַסְּעוּדָה, כְּגוֹן מִינֵי לֶפֶתָן
וּמִינֵי קִטְנִיּוֹת וְתַפּוּחֵי אֲדָמָה, וְכוּ
אִם רוֹצֶה לְשַׁתֵּת אִיזָה מִשְׁקָה (חוּץ
מִן הַיַּיִן), קֹדֶם נְטִילַת יָדַיִם, וְגַם
בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה יִשְׁתֶּה, יֵשׁ בָּזָה
מִחֲלָקֶת הַפּוֹסְקִים, אִם הַדְּבָרִים
שְׂאֵכֵל אִם שְׁתֵּה קֹדֶם נְטִילַת יָדַיִם,
נִפְטָרִים בְּבִרְכַּת הַמַּזֶּזֶן, כְּמוֹ

שֶׁנִּפְטָרִים אֵלּוּ שְׂאֵכֵל בְּתוֹךְ
הַסְּעוּדָה, או שְׂאֵלּוּ שְׂאֵכֵל קֹדֶם
נְטִילַת יָדַיִם אֵינֶן נִפְטָרִים בְּבִרְכַּת
הַמַּזּוֹן. וְלִכֵּן יֵשׁ לְמַנַּע מִזֶּה וְלֹא
יֵאָכֵל וְלֹא יִשְׁתָּה מֵהֶם רַק קֹדֶם
הַסְּעוּדָה וַיְבָרֶךְ בְּרָכָה אַחֲרֹנָה,
וְלֹא יֵאָכֵל וְלֹא יִשְׁתָּה מֵהֶם בְּתוֹךְ
הַסְּעוּדָה. וְאִם לֹא בִּירֵךְ תִּחְלָה
בְּרָכָה אַחֲרֹנָה, יְבָרֶךְ בְּתוֹךְ
הַסְּעוּדָה אוֹ אֶפְלוּ לְאַחַר בְּרִכַּת
הַמַּזּוֹן. וְאִם אָכַל אוֹ שָׁתָה מִמֵּינִים
אֵלּוּ גַם בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה. יִחְדַּר אַחַר

בְּרַכַּת הַמִּזוֹן לֹא־כּוֹל אוֹ לְשִׁתּוֹת
אֵיזָה דְּבָר וְלִבְרֵךְ בְּרַכָּה אַחֲרוֹנָה,
לִפְטוֹר גַּם מֵה שֶׁאֵכֵל אוֹ שֶׁתָּה קוֹדֵם
נְטִילַת יָדִים.

סעיף ב'

אם רוֹצֵה לְשִׁתּוֹת יֵין קֹדֵם נְטִילַת
יָדִים. אֲפֹלוֹ לֹא יִשְׁתֶּה יֵין בְּתוֹךְ
הַסְּעוּדָה, מִכָּל מָקוֹם, יֵשׁ אוֹמְרִים
כִּי־זוֹן שֶׁהֵיִין בָּא לְפִתּוֹחַ בְּנֵי הַמַּעֲיָם,
וְלִהְיוֹת שִׁיד תַּאֲזוֹת הָאֲכִילָה, אִם כֵּן
הֵם בְּכָלֵל הַסְּעוּדָה וְנִפְטָר בְּבְרַכַּת
הַמִּזוֹן. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דֹּאֲפֹלוֹ אִם

שֹׁתָהּ יֵין גַּם בְּתוֹךְ הַסְעוּדָה, מִכָּל
מָקוֹם, אֵין הֵיִין שְׁלֹפֵי הַמִּזוֹן
נִבְטָר בְּבִרְכַּת הַמִּזוֹן. וְלִכֵּן יֵשׁ
לְמַנּוּעַ מִלְשָׁתוֹת קֹדֶם נְטִילַת יָדַיִם,
אֲלֹא אִם כֵּן יִשְׁתֶּה כּוֹס יֵין גַּם
לְאַחַר בְּרַכַּת הַמִּזוֹן, שִׁיבִירָךְ אַחֲרָיו
עַל הַגָּפֶן, וְיִבְטֹר גַּם מֵה שִׁשְׁתָּה
קֹדֶם נְטִילַת יָדַיִם. וְאִם רוֹצֶה
לְשָׁתוֹת יֵין שָׂרָף קֹדֶם הַסְעוּדָה בֵּין
שִׁשְׁתָּה גַּם בְּתוֹךְ הַסְעוּדָה בֵּין לֹא
יִשְׁתֶּה, יִזְהַר לֹא לְשָׁתוֹת קֹדֶם
הַסְעוּדָה רַק פְּחוֹת מִכִּזִּית. אֲבָל אִם

שְׁתָּה כַּזֵּית או יוֹתֵר, נֶפֶל לְיָדֶי
כִּפֶּק בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה.

סעיף ג'

אם רוֹצֶה לֶאֱכֹל קֹדֶם נְטִילַת יָדַיִם
מִיָּנִי מְזֻזוֹת, כְּגוֹן עוֹגַת דְּבֶשׁ,
עוֹגַת בִּיצִים וְכדוֹמָה, שֶׁבְּרָכָה
אַחֲרוֹנָה שָׁלָהֶם הִיא עַל הַמַּחֲיָה,
בֵּין שִׁיאֲכַל מֵהֶם גַּם בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה
בֵּין שֶׁלֹּא יֵאָכֵל מֵהֶם בְּתוֹךְ
הַסְּעוּדָה, מִכָּל מָקוֹם הֵן נִפְטָרִים
בְּבִרְכַּת הַמְּזוֹן (כִּי בְּרַכַּת הַמְּזוֹן
פוֹטֶרֶת בְּרַכַּת עַל הַמַּחֲיָה), וּבְלִבְדּוֹ שֶׁלֹּא

יִפְסִיק הַרְבֵּה בֵּין אֲכִילָה זוּ לְנִטְיִלָת
יָדָיו. אֲבָל אִם צָרִיךְ לְהַפְסִיק
הַרְבֵּה, צָרִיךְ לְבָרֵךְ תְּחִלָּה בְּרַכַּת
עַל הַמַּחֲיָה עַל מַה שְּׁאֵכֵל, וְאַחֲרָיו
יֵאכֹל מִמִּינֵיהֶם אֵלּוּ גַם בְּתוֹךְ
הַסְעוּדָה (עֵין חַיִּי אָדָם כָּלֵל מ"א).

סימן מ - הלכות נטילת ידיים
לסעודה

סעיף א'

הַרוּצָה לֵאכֹל פֶּת שְׁמִבְרָכִין עָלָיו
הַמוֹצֵא, צָרִיךְ לְטוֹל יָדָיו מִקֶּדֶם.
אִם הִפֵּת גָּדוֹל כִּפְּיָצָה מְבָרֵךְ עַל
הַנִּטְיִלָה. וּבְפָחוֹת מִזֶּה, אֵין

מְבָרְכִין עַל הַנְּטִילָה.

סעיף ב'

נְטִילַת יָדַיִם צָרִיךְ לְהִיּוֹת דּוֹקָא מִן
הַכֶּלִי. וְצָרִיךְ שִׁיְהִיָּה הַכֶּלִי שָׁלֵם
בְּלִי שׁוּם נֶקֶב אוֹ סֶדֶק מִפְּלֵשׁ. וְגַם
לְמַעַלָּה יִהְיֶה שְׁוָה בְּלִי שׁוּם חֲרִיץ
אוֹ בְּלִיטָה. וְאוֹתָן קִנְיָנִים שִׁישׁ
לָהֶם כְּמִין מַרְזֵב בּוֹלֵט בְּגַבָּה
מִשְׁפַּת הַכֶּלִי, שִׁיוְצָקִין מִמֶּנּוּ דֶּרֶךְ
שָׁם, אֵין נוֹטְלִין מִמֶּנּוּ לְיָדַיִם דֶּרֶךְ
שָׁם, כִּי אֵין לוֹ דִּין כֶּלִי, כִּיּוֹן
שֶׁאֵינּוּ מַחְזִיק שָׁם מְשָׁקִים, אֵלָּא

צָרִיכִין לְפָזֵל דְּרָדָּה שְׂפַת הַכֶּלִי
מִקּוֹם שֶׁמַּחֲזִיק מִשְׁקִין.

סעיף ג'

כֵּלִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲמֹד אֶלָּא עַל יְדֵי
סְמִיכָה, אִם מִתְחַלְתּוֹ נֶעֱשֶׂה כָּדָה
לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ עַל יְדֵי סְמִיכָה וְיֵשׁ לוֹ
דִּין כֵּלִי. אֲבָל אִם לֹא נֶעֱשֶׂה
לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ כָּדָה, כְּגֹוֶן, כְּסוּי כֵּלִי,
אֵין נוֹטְלִין מִמֶּנּוּ. וְיֵשׁ בָּזָה כִּמְחָה
חֲלוּקֵי דִּינִים בְּשִׁלְחָן עָרוּךְ.

סעיף ד'

שְׁעוֹר חֲמִים קָשָׁה לְשִׁיעַר בְּצִמְצוּם,

וְצָרִיכִין לְשַׁפּוֹךְ עַל כָּל יָד מַיִם
 בְּשַׁפֵּעַ, וְאָמַר רַב חֲסִידָא, אָנָּה
 מִשְׁאֵי מִלֹּא חֲפְנֵי מַיָּא וְיַהֲבֵי לִי
 מִלֹּא חֲפְנֵי טִיבוֹתָא. וְנוֹטְלִין תְּחִלָּה
 יָד יְמִין וְאַחֵר כַּף יָד שְׂמאל
 (כְּדִלְעִיל סִימָן ב' סְעִיף ג') וְיִבְאוּ
 הַמַּיִם עַל כָּל הַיָּד הַיְּמִנִי עַד הַקֶּנֶה
 שֶׁל זְרוּעַ וְלֹא יִשְׁאַר מִקּוֹם בְּלִי
 מַיִם. וְעַל כֵּן יִפְרִיד קֶצֶת
 הָאֶצְבָּעוֹת וְיַגְבִּיהֶן קֶצֶת כָּלִפִּי
 מִעֲלָה, בְּכַדֵּי שִׁפְיָנוּ הַמַּיִם בְּכָל
 אֶרֶץ הָאֶצְבָּעוֹת וּבְרֹאשׁוֹן וּבְרַחֲבֹן

סָבִיב, וַיָּבֹאוּ הַמַּיִם בְּשִׁפְיָהָ אַחַת,
וְלִכּוֹן אֵין לְטַל יְדֵיו מִכְּלִי שִׁפְיוֹ צַר
וְאֵין הַמַּיִם יוֹרְדִין בְּבֵת אַחַת.
וְנִכוּן לְשִׁפְיָהּ עַל כָּל יָד ב' פְּעָמִים.

סעיף ה'

לְאַחַר שֶׁנִּטַּל שְׁתֵּי יְדָיו, יִשְׁפֹּשֶׁן
בְּיָחַד וַיִּגְבִּיהֶן נֶגֶד רֹאשׁוֹ, כְּמוֹ
שֶׁאָמַר הַכֹּתוּב, שָׂאוּ יְדֵיכֶם וְגו'.
וְקֹדֶם שֶׁמִּנְגְּבוֹן יְבָרֶךְ אֶשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
בְּמִצּוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יְדֵים
(וְאֵף עַל גִּב דְּכָל הַמִּצּוֹת מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם
קֹדֶם עֲשִׂיתָן כְּדִלְעִיל סִימָן ט' סְעִיף ח',

מִכָּל מָקוֹם בְּנִטְלַת יָדַיִם, כִּיּוֹן שֶׁלְּפַעֲמִים
 אֵין יָדָיו נִקְיֹת קֹדֶם נִטְלָה, לָכֵן תִּקְנוּ
 בְּכָל נִטְלַת יָדַיִם לְבָרֵךְ אַחֵר הַנִּטְלָה,
 וְעוֹד דְּגַם נִגְוֵב הַיָּדַיִם הוּא מִן הַמְצֻוָּה)
 וְכִי שֶׁנִּזְחַק לְשִׁפּוֹךְ עַל כָּל יָד בִּ'
 פַּעֲמִים, יִשְׁפֹּךְ תְּחִלָּה עַל כָּל יָד
 פַּעַם אַחַת וַיִּשְׁפֹּשֶׁן וַיְבָרֵךְ וְאַחֵר
 כֵּךְ יִשְׁפֹּךְ פַּעַם שֵׁנִית עַל כָּל יָד.
 וַיִּזְחַר לְנִגְב יָדָיו יָפָה. וְלֹא יִנָּגְבּוּ
 בַּחֲלוּקוֹ, מִשּׁוּם דְּקָשָׁה לְשִׁכְחָה.

סעיף ו'

אם לְאַחֵר שֶׁשִּׁפֹּךְ הַמַּיִם עַל יָדוֹ
 אַחַת, נִגְע שָׁם בְּיָדוֹ הַשְּׁנִיָּה, אִם

אַחַר נִגַּע שָׁם, אֲזִי נִטְמָאוּ
הַמַּיִם שֶׁעַל יָדוֹ, וְצָרִיד לְנִגְבֹּן
וְלִטּוֹל פַּעַם שֵׁנִית. אֲךָ אִם אֶרֶע לֹא
כֵּן לְאַחַר שֶׁכָּבַר בִּירָד לֹא יִבְרָד
שֵׁנִית.

סעיף ז'

מִי שֶׁאֵין לוֹ כְּלִי, יִכּוֹל לְטַבּוֹל יָדָיו
בַּנְּהָר אוֹ בַּמִּקְוָה הַכְּשֻׁרָה לְטַבִּילַת
נָשִׁים (וְעֵין לְקַמֵּן סִימָן קס"ב דִּין
הַנִּהְרֹת), אוֹ בַּמַּעַיִן אֲפִלּוֹ אֵין בּוֹ מִ'
סָאָה, רַק שְׂמַת־כַּסּוֹת בּוֹ יָדָיו בְּפַעַם
אַחַת, וּמִבִּירָד גַּם כֵּן עַל נְטִילַת

יָדַיִם. וּבִשְׁעַת הַדְּחָק יָכוֹל לְטַבֵּל
יָדָיו גַּם בַּשֻּׁלָּה. אִם יֵשׁ עַל פְּנֵי
הָאָרֶץ הַרְבֵּה כְּמוֹ שְׁעוֹר מְקוֹה
(קנ"ס ק"ס). וְאִם צָרִיךְ לְטוֹל יָדָיו
מִתּוֹךְ מַשְׁאָבָה, יִנְיַח יָדוֹ הָאֶחָת
סָמוּךְ לָאָרֶץ, וּבְיָדוֹ הַשְּׁנִיָּה יִמְשֹׁךְ
לְהַבִּיאַ עָלָיו אֶת הַמַּיִם, וְאַחֵר כֵּךְ
יַחְלִיף יָדָיו, אִזּוֹ שְׂחִבְרוֹ יִמְשֹׁךְ לוֹ.
אֲבָל אִם הַיָּדִים גְּבוֹהוֹת מִן הָאָרֶץ
לֹא עָלְתָה לוֹ נְטִילָה (ס' דה"ח ע"ש).

סעיף ח'

מַיִם שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ מֵרְאִיָּהוּ, בֵּין מִחֲמַת

מִקּוֹמָם, בֵּין מַחֲמַת אֵיזָה דָּבָר
שֶׁנֶּפֶל לְתוֹכָן פְּסוּלִין לְנִטְיִלַת יָדֵים.
אֲבָל אִם נִשְׁתַּנוּ מַחֲמַת עֲצָמֵן
בְּשָׂרִים. מֵיָם שֶׁנֶּעֱשְׂתָה בָהֶם
מְלֹאכָה, כְּגוֹן שֶׁחֻדְחוּ בָהֶם כְּלִים,
אוֹ שֶׁשָּׂרוּ בָהֶם יִרְקוֹת, אוֹ שֶׁנִּתְּנוּ
בָהֶם כְּלִים עִם מִשְׁקִים לְצִנּוֹן, אוֹ
שֶׁמָּרַד בָּהֶן מִדּוֹת, גַּם כֵּן פְּסוּלִין.
וַיֵּשׁ פּוֹסְלִין גַּם מֵיָם שֶׁנִּמְאַסוּ, כְּגוֹן
שֶׁשְׂתָה מֵהֶם כָּלֵב אוֹ חֲזִיר
וְכוֹמָה, מִשּׁוֹם דִּנְעָשׂוּ כְּשׁוֹכֵין.
וַיֵּשׁ לְחוּשׁ לְדַבְּרֵיהֶם.

סעיף ט'

מִי שֶׁלֹּא נָטַל יָדָיו וְנִגַּע בַּמַּיִם, לֹא
 נִטְמָאוּ הַמַּיִם. וְלִכּוֹן הַיּוֹצֵא מִבֵּית
 הַכֶּסֶּא, יָכוֹל לְשַׁאוֹב מַיִם בְּחִפְזוֹ
 מִן הַחֲבִית לְרַחוּץ יָדָיו, וְהַנְּשֹׂאֲרִים
 בַּשָּׂרִים לְנִטְיִלַת יָדֵיהֶם. אֲבָל אִם
 שָׂכַשְׁךְ יָדָיו בְּתוֹךְ הַחֲבִית לְנִקּוּתָהּ,
 וְאַפְלוּ טָבַל בּוֹ רַק אֶצְבָּעוֹ הַקָּטָן
 לְנִקּוּתָהּ, נִכְסְלוּ כָּל הַמַּיִם מִפְּנֵי
 שֶׁנֶּעֱשְׂתָה בָּהֶם מְלָאכָה.

סעיף י'

מַיִם מְלוּחִים, סְרוּחִים, מְרִים אוֹ

עֲכוּרִים, אִם אֵין רְאוּיָן לְשִׁתּוֹת
כָּלֵב, פְּסוּלִים לְנִטְיִלַת יָדִים (ק"ס).

סעיף יא'

קֹדֶם הַנְּטִילָה צָרִיכִין לְהַשְׁגִּיחַ עַל
הַיָּדִים שֶׁיִּהְיוּ נְקִיּוֹת בְּלִי שׁוּם
חֲצִיצָה. וְכֵן שֶׁצִּפְּרָנֵי אֶצְבָּעוֹתָיו
גְּדוּלוֹת, צָרִיךְ לְדַקֵּק לְנִקּוּתָן, שֶׁלֹּא
יִהְיֶה בְּתַחְתֵּיהֶן טִיט וְצוּאָה, מִשׁוּם
דִּהְיוּ חֲצִיצָה. וְכֵן צָרִיךְ לְהַסִּיר
הַטַּבַּעַת, שֶׁלֹּא תִּהְיֶה חֲצִיצָה.

סעיף יב'

כֵּן שֶׁיָּדָיו צְבֻעוֹת, אִם אֵין שָׁם

מִמַּשּׁוֹת הַצָּבֵעַ כִּי אִם חֲזוֹתָא
בְּעִלְמָא, לֹא הָיִי חֲצִיצָה. אֲבָל אִם
יֵשׁ עָלֵיהֶם מִמַּשּׁוֹת הַצָּבֵעַ, אֲפִלּוּ
רַק מְעַט, הָיִי חֲצִיצָה. אֲךְ אִם הוּא
אֶמֶן בְּכָךְ, דִּהְיֵנוּ שְׁהוּא צָבֵעַ, וְכֵן
מִי שְׁהוּא טָבַח וִידֵיו מְלַכְלוֹת
מִדָּם, אִם שְׁהוּא סוֹפֵר וְאַצְבָּעוֹתָיו
מְלַכְלוֹת מִדֵּיו, וְהוּא רָגִיל בְּכָךְ,
וְכֹל בְּעָלֵי אֲמָנוֹת זֹאת אֵין
מִקְפִּידִין בְּכָךְ, לֹא הָיִי חֲצִיצָה,
אֲלֵא אִם כֵּן הוּא בָּרַב הֵיד. וְכֵן מִי
שֵׁישׁ לוֹ מִכָּה עַל יָדוֹ וְעָלֶיהָ רְטִיחָה

שֶׁמִצַּטְעָר לְהַסִּירָהּ, לֹא הוּי חֲצִיצָה
 (וְעֵין עוֹד בְּסִימָן קס"א דִּינִי חֲצִיצָה
 בְּטָבִילַת נָשִׁים, וְהוּא הֵדִין לְנִטְיִילַת יָדַיִם)
 (קסא) ♦

סעיף יג'

הַמַּיִם צָרִיכִים שְׂיִבְאוּ עַל הַיָּדַיִם
 מִכַּח גְּבָרָא. אֲבָל אִם הַמַּיִם בָּאִים
 מֵאֲלֵיהֶם, לֹא הוּי נְטִילָה. וְחֲבִית
 שֶׁיֵּשׁ בָּהּ בִּרְזָא וְהַסִּיר אֶת הַבִּרְזָא,
 אֲזִי הַמַּיִם הַבָּאִים בַּכַּח הָרֵאשׁוֹן,
 דִּהְיוּ קְלוּחַ הָרֵאשׁוֹן לְבִדּוֹ, נֶחֱשָׁב
 מִכַּח גְּבָרָא. אֲבָל הַמַּיִם הַבָּאִים

אֲחֵר כָּךְ, אֵינָם נֶחֱשָׁבִים מִכַּח
 גְּבֻרָא, אֵלָא כְּאֵלּוּ בָּאוּ מֵאֲלֵיהֶם.
 וְלִכֵּן מִי שֶׁהוּא רוֹצֶה לְטוֹל אֶת
 יָדָיו בְּדֶרֶךְ הַבְּרָזָא, צָרִיךְ לִידַע
 שֶׁבִּקְלוּחַ הָרֵאשׁוֹן תִּתְּכַסֶּה כָּל הַיָּד,
 וַיִּסְתּוֹם אֶת הַבְּרָזָא וַיַּחֲזוֹר
 וַיִּבְתְּחֶהוּ לְשִׁכָּחָה שְׁנִיָּה. וּמִי
 שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְשַׁעֵר, אֵין לוֹ לְטוֹל
 יָדָיו בְּדֶרֶךְ זֶה, וּמִכָּל שֹׁכֵן שֶׁאֵין
 לְטוֹל יָדָיו מִן הַכִּיּוֹר שֵׁשׁ לוֹ בְּרָזָא
 קָטָן וְהַקְלוּחַ הוּא דָּק.

סעיף יד'

אָסוּר לֵאכּוֹל בְּלֹא נְטִילָה, אַפִּלוּ אִם
רוּצֶה לְכַרֵּךְ יָדָיו בַּמַּפָּה. וְאִם הוּא
בַּדֶּרֶךְ וְאֵין לוֹ מַיִם, אִם יוֹדֵעַ כִּי
בְּעוֹד דֶּרֶךְ ד' מִלִּין לְפָנָיו אִם מִלִּ
לְאַחֲרָיו יִמָּצֵא מַיִם, מְחַיֵּב לְלַכֵּת
לְפָנָיו ד' מִלִּין, אִם לַחֲזוֹר לְאַחֲרָיו
מִלִּ לְטוֹל יָדָיו לְאַכִּילָה. אַבֵּל אִם
גַּם שָׁמָּה לֹא יִמָּצֵא מַיִם, אִם שֶׁהוּא
עִם חֲבוּרָה וּמִתְיָרָא לְהַפְרֵד מֵהֶם,
וְכֵן מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שָׂאֵר אֲנָם שְׂאִינוֹ
יָכוֹל לְטוֹל יָדָיו, יְכַרֵּךְ יָדָיו בַּמַּפָּה
אוֹ יִלְבֹּשׁ בִּתֵּי יָדָיו (כְּפָפוֹת)

[האנדרשודה] ויאכל כָּךְ (קס"ג).

סעיף טו'

העושה צרכיו קודם אכילה, שהוא
צריך לטול ידיו לברכת אשר יצר
וגם צריך לטול ידיו לסעודה יש
בזה כמה ספקות. על כן הנכון
שילטול תחלה ידיו שלא כדין
נטילת ידים לסעודה, דהינו
ששפך רק מעט מים לחפנו אחת,
וישפשה שתי ידיו במים אלו
וינגבם היטב ויברך אשר יצר,
ואחר כך יטול ידיו כדין נטילת

יְדֵי־ם לְסַעוּדָה וַיְבָרֶךְ עַל נְטִילַת
יְדֵי־ם (קסה)♦

סעיף טז'

מִי שֶׁבִּאֲמָצַע סַעוּדָה נָגַע בְּגוֹפוֹ
בַּמָּקוֹמוֹת הַמְּכַסִּים, אִם שֶׁחֲכַךְ
בְּרֹאשׁוֹ, אִם שֶׁהַשְּׁתֵּי־יָדַיִם, צָרִיךְ
לְטוֹל יְדָיו פַּעַם שְׁנִיתָ, אֲבָל לֹא
יְבָרֶךְ עַל־יָדָיו. וְכֵן אֲפִלּוֹ אִם עָשָׂה
צָרְכּוֹ וְנוֹטֵל יְדָיו בִּאֲמָצַע
הַסַּעוּדָה, אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֶךְ עַל
נְטִילַת יְדָיִם♦

סעיף יז'

הָאֹכֵל דָּבָר שֶׁטָּבֹּלֹו בַּמִּשְׁקָה, אִם
שָׁבָא מִשְׁקָה עַל הַמֵּאֲכָל וְעַדִּין הוּא
לֵח מִן הַמִּשְׁקָה, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא
אֵינוֹ נֹגֵעַ בַּמָּקוֹם הַמִּשְׁקָה, מִכָּל
מָקוֹם צָרִיךְ לְטוֹל יָדָיו תַּחֲלָה, רַק
לֹא יִבְרֹךְ עַל נְטִילַת יָדָיו. וְהִרְבֵּה
מִקָּלִין בְּדָבָר זֶה. אֲבָל כָּל יֵרָא
שָׂמִים יֵשׁ לוֹ לְהַחֲמִיר עַל עֲצָמוֹ.

סעיף יח'

מִשְׁקִים לְעֲנִין זֶה הֵמָּה שֶׁבָּעָה,
וְאֵלֹו הֵן: יֵין, וְכֵן חֲמֵץ מִיֵּין, דְּבִשׁ
דְּבוֹרִים, שְׁמֶן זֵית, חֲלָב, וּבְכֻלָּל זֶה

גַּם מִי חָלָב, טַל, דָּם שֶׁל בְּהֵמָה
 חַיָּה וְעוֹף (וְהֵינּוּ כְּשֹׂאוֹכְלוֹ לְרִפוּאָה)
 מַיִם. וְסִימָנָם י"ד שַׁח"ט ד"ם. אֲבָל
 שְׂאֵר מִי פֵרוֹת, אֲפִלּוּ בַּמָּקוֹם
 שֶׁרְגִילוֹ לַעֲשׂוֹת מִשְׁקִים לְשִׁתְיָה
 מִסְּחִיטָה אֵיזָה פֵרוֹת, אֵין לָהֶם דִּין
 מִשְׁקָה לְעֲנִין זֶה.

סעיף יט'

פֵרוֹת שֶׁמֶרְקָחִין בְּסֶפֶר אֵין צָרִיכִין
 נְטִילַת יָדִים, כִּי הַסֶּפֶר לֹא הוּא
 מִשְׁקָה, וְגַם הַלְחָלוּחִית שֶׁיֵּצֵא מִן
 הַפֵּרוֹת לֹא הוּא מִשְׁקָה, שְׁהוּא מִי

פירות. אֲבָל אִם מִרְקָחִין בְּדִבְשׁ,
אִם נִקְרָשׁ הַדִּבְשׁ הַיָּטֵב אֲזִי יֵצֵא
מִכֶּלֶל מִשְׁקָה וְנַעֲשֶׂה אֶכֶּל, וְאֵינֶן
צָרִיכִין נְטִילַת יָדִים. אֲבָל אִם לֹא
נִקְרָשׁ הַיָּטֵב, אֶלָּא נִתְעַבּוּ מֵעַט
וְעַד־יֵין הֵם נִגְרָיִם, צָרִיכִין נְטִילַת
יָדִים. וְכֵן חֲמָצָה שֶׁהִיא בְּכֶלֶל
הַחֲלָב, אִם הִיא קְרוֹשָׁה, אֵינָהּ
מִשְׁקָה רַק אֶכֶּל. אֲבָל אִם הִיא
נִמְוָחָה, הֵיאִרִי הִיא מִשְׁקָה.

סעיף כ'

דְּבָרִים שֶׁדָּרְכָן לֹאכֹלָן בְּלֹא כַּף

וּמִזֵּלָה, אֲכָלוּ הוּא אוֹכֵל עַל יְדֵי כַּף
אוֹ מִזֵּלָה, צָרִיךְ נְטִילַת יָדַיִם. אֲכָל
דְּבַר שְׂאִין דְּרַכּוֹ לְאַכּוֹל רַק עַל יְדֵי
כַּף, כְּגוֹן לְבִיבוֹת וְכִיוּצָא בְּזָה,
וְכֵן פֵּרוֹת מֵרְקָחִין בְּדַבֵּשׁ בְּמָקוֹם
שְׂאִין דְּרַכּוֹ לְאַכּוֹל רַק עַל יְדֵי כַּף
אוֹ מִזֵּלָה, אֵינֶן צָרִיכִין נְטִילַת יָדַיִם
(קנ"ח).

סעיף כא'

מִלַּח שְׁנַעֲשָׂה מִמֵּי־הַיָּם בְּכֻלָּל מַיִם
(כִּי הַמַּיִם אֵף עַל פִּי שְׁנַקְרָשׁוֹ, לֹא יֵצֵא
מִכֻּלָּל מִשְׁקָה). וְלָכֵן הַטּוֹבֵל צָנוּן

וְכַדּוּמָה בְּמַלַּח זֶה צָרִיךְ נְטִילַת
יָדַיִם. יֵין שָׂרָף שְׁנַעֲשֶׂה מִתְּבוּאָה
אוּ מִפֵּרוֹת אֵינּוּ מְשַׁקָּה לְעֵנִיז זֶה
דִּלָּא הָיִי זַעַח מִן הַתְּבוּאָה וּמִן
הַפֵּרוֹת וְאֵף עַל פִּי שֵׁשׁ בּוֹ גַּם
מַיִם וּמְזוּגָה גַּם כֵּן בְּמַיִם מְכַל מְקוֹם
הֵם הַמְעוּט. וְלָכֵן הַטּוֹבֵל בּוֹ אֵיזָה
דְּבָר וְאוֹכְלוֹ אֵין צָרִיךְ נְטִילַת
יָדַיִם, אֲבָל יֵין שָׂרָף שְׁנַעֲשֶׂה מִן
הַחֲרָצִנִּים וְחֲזָגִים אוּ מִן הַשְּׂמָרִים
שֶׁל יֵין, נִרְאֶה דִּהְיִי מְשַׁקָּה.

סימן מא - הלכות בציעת הפת

וברכת המוציא

סעיף א'

עַל לֶחֶם גָּמוּר שֶׁהוּא מִחֲמִשָּׁת מִיָּנִי
דָּגָן מְבָרְכִין לְפָנָיו הַמוֹצִיא,
וְלֹא־חֲרָיו בְּרֶכֶת הַמָּזוֹן. (ד"ן פת
הַבָּאָה בְּכֶסֶּנִּין יְבוֹאֵר בְּסִימָן מ"ח) (קס"ז
ר"ח).

סעיף ב'

יֵשׁ לְזָהָר שֶׁלֹּא לְחַפְסִיק בֵּין נְטִילַת
יָדַיִם לְהַמוֹצִיא, אֲבָל מִתָּר לֹא
לְעֲנוּת אָמֵן עַל אֵיזָה בְּרָכָה שֶׁהוּא
שׁוֹמֵעַ. וְשֶׁהִיא כְּדִי הַלּוֹךְ כ"ב

אֲמוֹת, אֹם מִבֵּית לְבֵית, אֲפֵלֹ
הָלוֹךְ מַעֲט, וְכֵן אִם דִּבֵּר מִה
שֶׁאֵינוֹ לְצָרְכֵי הַסְּעוּדָה מִקְרֵי
הַפֶּסֶק. וּבְדִיעָבֵד אִם הַפֶּסֶק לִית לֹן
בָּהּ, וּבְלֵבֵד שְׁלֹא עָשָׂה אִיזָה
מִנְעֵשָׁה בִּינָתִים, אֹם שֶׁהַפֶּלִיג
בְּדַבָּרִים, דִּאֲז הָיִי הַפֶּסֶק הַדִּעָת
וְצָרִיךְ נְטִילָה שְׁנִית.

סעיף ג'

בּוֹצֵעַ הַפֶּת בְּמִקּוֹם הַמִּבְחָר שָׁבוֹ,
מִפְּנֵי כְבוֹד הַבְּרָכָה. וְהַמִּבְחָר הוּא
מִקּוֹם הַקֵּשָׁה, שֶׁשָּׁם נֶאֱפָה הֵיטֵב,

וְהוּא הַמָּקוֹם שֶׁכִּנָּהַר הַמַּתְבַּקֵּעַ, כִּי
 בַּמָּקוֹם שֶׁמַּתְחִיל לְאַפּוֹת נִדְחָקָת
 הַעֲפָה עַד שֶׁמַּתְבַּקֵּעַ הַצַּד שֶׁכִּנָּה־הוּ.
 אֲדָּ זָקוּן שֶׁקָּשָׁה לוֹ לְאַכֹּל פֶּת קָשָׁה,
 יִבְצַע בַּמָּקוֹם הָרִדָּה. וּמַהֲיֹת כִּי אֵין
 לְהַפְסִיק בְּשִׁחִית הַחֲתוּךְ בֵּין בִּרְכַּת
 הַמוּצִיא לְאַכִּילָה, עַל כֵּן חוֹתֵךְ
 מַעֲט סְבִיב הַפֶּת כְּעֵין טַבַּעַת,
 בְּעֵינָיו שָׂאם יֶאֱחֹז בַּפְּרוּסָה, תִּעֲלֶה
 כָּל הַכֶּכֶר עִמּוֹ. שָׂאם לֹא כֵן חָשִׁיב
 בַּפְּרוּסָה, וְאֵנִן בְּעֵינָיו שִׁיבָרֵךְ
 בִּרְכַּת הַמוּצִיא בְּעוֹד שֶׁחֲפַת

שְׁלֵמָה, וַיְנַיְחֶנָּה מִחֲבֶרֶת לַפֶּת
 וַיְבָרֶךְ בְּרַכַּת הַמּוֹצִיא, וְאַחַר
 שְׁפִים הַבְּרָכָה יִפְרִידָנָה, כִּדִּי
 שְׁתַּכְּלָה הַבְּרָכָה בְּעוֹד שְׁחַפֶּת
 שָׁלֵם. וְכֵן כְּשֶׁבוֹצֵעַ מִכֶּכֶר שְׂאִינָה
 שְׁלֵמָה, לֹא יַחְתֹּךְ לְגִמְרֵי קֹדֶם
 הַבְּרָכָה, כִּדִּי שְׁתַּחֲא בְשַׁעַת
 הַבְּרָכָה יוֹתֵר גָּדוֹלָה. וּבְשִׁבְתָּ לֹא
 יַחְתֹּךְ כָּלֹל בַּכֶּכֶר עַד אַחֲרֵי הַבְּרָכָה,
 כִּדִּי שְׂיִהְיוּ הַכֶּכֶרוֹת שְׁלֵמוֹת מִמֶּנֶּשׁ
 (עֵין לְקַמֵּן סִימָן ע"ז סְעִיף י"ז) וְגַם
 בַּחֲלֵאם הֵיא עֲגָה דְקָה, וַיְבָרֶךְ קֹדֶם

הַבְּצִיעָה, כִּיּוֹן שְׂאִין שְׂהִיָּה
בְּשִׁבְרָה.

סעיף ד'

לֹא יִבְצַע פְּרוֹסָה קִטְנָה, מִפְּנֵי
שִׁנְרָאָה בְּצֵר עֵין. וְלֹא פְּרוֹסָה יוֹתֵר
מִכִּבִּיצָה, לְפִי שִׁנְרָאָה בְּרַעֲבָתָן.
וְדוֹקָא בְּשִׂאוֹכֵל לְבָדוֹ. אֲבָל אִם
אוֹכֵל עִם הָרַבָּה בְּנֵי אָדָם וְצָרִיד,
לִתֵּן מִן הַפְּרוֹסָה לְכֹל אֶחָד פְּזִית,
מִתֵּר לְבִצּוֹעַ כָּפִי מִה שִׁצְרִיד לוֹ.
וּבְשִׁבָּת אֲפִלוּ אִם אוֹכֵל לְבָדוֹ,
מִתֵּר לְבִצּוֹעַ כָּפִי מִה שִׁצְרִיד לְכֹל

הַסְּעוּדָה, מִפְּנֵי כְבוֹד הַשַּׁבָּת,
 לְהֵרָאוֹת חֲבִיבַת סְעוּדַת שַׁבָּת
 שְׂחָפִין לֶאֱכֹל בָּהּ הַרְבֵּה. יֵשׁ לֶאֱכֹל
 אֶת הַפְּרוֹסָה שְׂבָצֵעַ עָלֶיהָ קֹדֶם
 שִׁיאֲכַל פֶּת אַחֲרָתָּה, וְחֹאֵל מִשּׁוּם
 חֲבוּב מִצְוָה, כִּיּוֹן שֶׁבִּרְדּוֹ עָלֶיהָ.
 וְטוֹב לְזַהֵר שֶׁלֹּא יִתֵּן מִמֶּנָּה לְנִכְרֵי
 אֹי לְבַהֲמָה וְעוֹף.

סעיף ה'

קֹדֶם שִׁיבִרְדּוֹ יִתֵּן שְׁתֵּי יָדָיו עַל
 הַפֶּת, שִׁישׁ בָּהֶן י' אֶצְבָּעוֹת כְּנֶגֶד
 י' מִצְוֹת הַתְּלוּיֹת בַּפֶּת: לֹא

תַּחֲרוֹשׁ בְּשׂוֹר וּבַחֲמוֹר, כְּלָאִים,
 לֶקֶט, שְׂכַחָה, פֶּאֶה לֹא תַחֲסוֹם,
 תַּרוּמָה, מַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן, מַעֲשֵׂר
 שֵׁנִי, חֲלָה. וְלֶכֶן יֵשׁ י' תְּבוּת
 בְּבִרְכַּת הַמוֹצִיא וִי' תְּבוּת בַּפֶּסֶק
 עֵינֵי כֹל אֱלִיד יִשְׂבֶּרֶה, וִי' תְּבוּת
 בַּפֶּסֶק אֶרֶץ חֲטָה וְשִׁעוּרָה, וִי'
 תְּבוּת בַּפֶּסֶק וְיִתֵּן לָהּ. וְכַשִּׁיאֲמַר
 אֶת הַשֵּׁם, יִגְבִּיהַ אֶת הַלֶּחֶם.
 וּבְשִׁבָּת יִגְבִּיהַ שְׁתֵּיהֶן. וַיְבָרֶךְ
 בְּכוּנָה, וַיִּדְקֶדֶק לְהוֹצִיא הַיָּטִב אֶת
 הַחֲ"א שֶׁל הַמוֹצִיא. וְיִתֵּן רוּחַ קָצֵת

בֵּין תֵּבֶת לָחֶם לְתֵבֶת מֶן, שֶׁלֹּא
 לְהַבְלִיעַ אֶת הַמַּ"ם. וְלֵאחֲרֵי הַבְּרָכָה
 יֵאָכֵל מִיָּד בִּי אָסוּר לְהַפְסִיק בֵּין
 הַבְּרָכָה לְתַחֲלִית הָאֲכִילָה אֲפִלּוּ
 לְעֲנִיַּת אָמֵן. וַיֵּשׁ לְאָכֹל כִּזְיַת בְּלִי
 הַפֶּסֶק (וְעֵין לְקַמֵּן סִימָן נ' סְעִיף ה').

סעיף ו'

מִצֻּחַ לְהַבִּיאַ עַל הַשְּׁלֶחֶן מִלֶּחַ קֹדֶם
 שֶׁיִּבְצֵעַ, וַיִּטְבֹּל פְּרוֹסַת הַמוֹצִיא
 בַּמֶּלֶח, לְפִי שֶׁהַשְּׁלֶחֶן הוּמָה לְמִזְבֵּחַ
 (עֵין לְקַמֵּן סִימָן מ"ד סְעִיף ד'),
 וְהָאֲכִילָה לְקֶרְבֵּן, וְנֶאֱמַר, עַל כָּל

קִרְבָּנֶךָ תִּקְרִיב מִלַּח. וְלִפִּי שְׂהַשְׁלִיחוֹ
דוֹמָה לְמִזְבֵּחַ, טוֹב לְזַהֵר שֶׁלֹּא
לְהַרְוֶה עָלָיו כִּנָּה.

סעיף ז'

אם מִחֲלֵק פְּרוֹסוֹת הַמוֹצִיא
לְהַמְסִיךְ, לֹא יִזְרֶקוּ, דְּאִסּוּר לְזַרוֹק
אֶת הַפֶּת, וְגַם לֹא יִתְנַנֶּה לְתוֹךְ יָדוֹ,
אַלֶּא יִנְיַחֶנָּה לְפָנָיו (קס"ז).

סעיף ח'

מִצָּוָה לְבַצֵּעַ עַל הַפֶּת הַחֲשׂוּבָה
יֹתֵר. וְלִכּוֹן אִם יֵשׁ לְפָנָיו חֲתִיכַת
פֶּת וּפֶת שְׁלֵמָה, וְדַעַתּוֹ לֹא כָל תוֹךְ

הַסְּעוּדָה מִשְׁתֵּי־הֵן, וּשְׁתֵּי־הֵן מִמִּין
אֶחָד, אֶף עַל פִּי שְׁהַפַּת הַשְּׁלֵמָה
הִיא קַטְנָה יוֹתֵר מִן הַחֲתִיכָה, וְגַם
אֵינָה נִקְיָה כָמוֹ הַחֲתִיכָה, מִכָּל
מָקוֹם יִבְצַע עַל הַשְּׁלֵמָה שֶׁהִיא
חֲשׂוּבָה יוֹתֵר. אֲבָל אִם אֵין מִמִּין
אֶחָד, אֵלֹא שְׁהַשְּׁלֵמָה מִמִּין גָּרוּעַ,
כְּגוֹן, שְׁהַשְּׁלֵמָה הִיא פֶת כִּסְמִין,
וְהַחֲתִיכָה הִיא פֶת חֲטִים, אֲפִלּוּ
הִיא קַטְנָה, מִבֶּרֶךְ עַל שֵׁל חֲטִים.
וְאִם הַשְּׁלֵמָה הִיא שֵׁל שְׁעוּרִים, אֶף
עַל פִּי שֶׁהִיא גָּרוּעָה מִחֲטִין, מִכָּל

מִקּוֹם, כִּיּוֹן שְׁגַם שְׁעוֹרָה נִזְכָּרָה
בַּפְּרוֹשׁ בַּפְּסוּק, וְגַם הִיא שְׁלֵמָה,
לִכּוֹן יֵרָא שָׁמַיִם יֵשׁ לַחֲלוּק פְּבוֹד גַּם
לְזוֹ שֶׁל שְׁעוֹרִים וְשְׁלֵמָה. וְכִיצַד
עוֹשָׂה, מִנִּיחַ אֶת הַחֲתִיכָה תַּחַת
הַשְּׁלֵמָה וּבּוֹצֵעַ מִשְׁתִּיהוֹן יָחַד. אִם
שְׁתִּיהוֹן שְׁלֵמוֹת אִזְּ שְׁתִּיהוֹן חֲתוּבוֹת
וְשְׁתִּיהוֹן מִמִּין אֶחָד, יִבְרָךְ עַל הַנֶּקִי
יֹתֵר. וְאִם שְׁתִּיהוֹן שְׁוֹת בְּנִקְיוֹת
יִבְרָךְ עַל הַיֹּתֵר גָּדוֹלָה.

סעיף ט'

אִם יֵשׁ לְפָנָיו פֶּת יִשְׂרָאֵל וּפֶת

עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְאֵינוֹ נִזְהָר מִפֶּת
 עוֹבֵד כּוֹכָבִים, אִם שְׁתִּיחֶן שְׁלֵמוֹת
 אוֹ שְׁתִּיחֶן פְּרוֹסוֹת וְגַם שְׁוֹת
 בְּגִדְלוֹת וְהֵם מִמִּין אֶחָד, יְבָרֵךְ עַל
 פֶּת יִשְׂרָאֵל. וְאִם זֶה שֶׁל יִשְׂרָאֵל
 אֵינָה נָקִי כִּמּוֹ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים,
 יְבָרֵךְ עַל אֵיזָה מִהֶן שְׁיִרְצָה. וְאִם
 בַּעַל הַבַּיִת נִזְהָר מִפֶּת עוֹבֵד
 כּוֹכָבִים, אֵלָּא שֶׁהוּבָא בְּשִׁבְלִי
 אוֹרַח, יֵשׁ לְסֻלָּקָה מִן הַשְּׁלֶחַן עַד
 לְאַחַר בִּרְכַּת הַמוֹצֵיא.

כָּל דִּין קְדִימַת הַחֲשׁוּב, אֵינוֹ אֶלָּא
אִם בְּדַעְתּוֹ לֶאֱכֹל בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה
מִשְׁתִּיהוֹן. אֲבָל אִם אֵין דַּעְתּוֹ לֶאֱכֹל
בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה רַק מִפֶּת אַחַת,
יִבְצֵעַ עַל זֶה שְׂחֵוָא רוּצָה לֶאֱכֹל,
וְאֵין מִשְׁגִּיחִין בָּזָה עַל הַחֲשִׁיבוּת.

סימן מב – הלכות סעודה

סעיף א'

מִי שֵׁשׁ לוֹ בְּהִמּוֹת אֹ עוֹפּוֹת
שֶׁמְזוֹנֹתֵיהֶן עָלָיו, אָסוּר לוֹ לֶאֱכֹל
כָּלֹם עַד שִׁיתֵּן לָהֶם מֵאֲכָל, דְּכַתִּיב
וְנָתַתִּי עֲשָׂב בְּשִׂדְךָ לְבְּהֶמְתֶּךָ

וְאֵכֶלֶת וְשִׁבַּעְתָּ, הַקַּדִּימָה הַתּוֹרָה
מֵאֲכֹל בְּהֵמָה לְמֵאֲכֹל הָאָדָם.
וְלִשְׁתִּיָּה, הָאָדָם קוֹדֵם, דְּכַתִּיב
שְׁתֵּה וְגַם גְּמִלִיד אֲשַׁקָּה. וְכֵן כְּתִיב
וְהִשְׁקִיתָ אֶת הָעֵדָה וְאֶת בְּעִירָם.

סעיף ב'

לֹא יֵאָכֵל אָדָם וְלֹא יִשְׁתֶּה דֶּרֶךְ
רַעֲבָתָנוֹת. לֹא יֵאָכֵל מֵעֵפֶמֶד וְלֹא
יִשְׁתֶּה מֵעֵפֶמֶד. וִיחָא שֶׁלְּחָנוֹ נָקִי
וּמְכַסֶּה יָפֵה, אֲפֹלוֹ אֵין לוֹ לְאָכֹל
רַק דְּבָר שְׂאֵינֵנו חָשׁוּב. לֹא יֵאָחֳזוּ
פְּרוֹסָה גְּדוּלָּה כַּבִּיצָה וִיֵּאָכֵל

מִמֶּנָּה. וְלֹא יֵאָחֹז הַמֵּאֲכָל בְּיָדוֹ
אֶחָת וְיִתְּלוּשׁ מִמֶּנּוּ בְּיָדוֹ הַשְּׁנִיית.
לֹא יִשְׁתָּה כּוֹס יַיִן בְּפַעַם אֶחָת.
וְאִם שָׁתָה, חֲרִי זֶה גִּרְגָּרוֹן. בְּשֵׁתִי
פְּעָמִים, זֶהוּ דֶּרֶךְ אֶרֶץ. וּבְשֵׁלֶשׁ
פְּעָמִים, חֲרִי זֶה מִגַּפֵּי הָרוּחַ, אִם
לֹא כְּשֶׁהוּא כּוֹס גָּדוֹל בְּיֹתֶר, יְכוּל
לְשַׁתּוֹתוֹ אֲפֹלוּ בְּכַמָּה פְּעָמִים. וְכֵן
כּוֹס קָטָן מְאֹד, יְכוּל לְשַׁתּוֹתוֹ
בְּפַעַם אֶחָת (סימן ק"ע ובטור סימן
קס"א).

סעיף ג'

לֹא יִשּׁוּךְ פְּרוּסָה וַיִּנְיחָנָה עַל גְּבִי
הַשִּׁלְחָן, אוֹ יִתְנֶנָּה לַחֲבֵירוֹ אוֹ לְתוֹךְ
הַקְּעָרָה, כִּי שָׂמָּה הוּא מֵאוֹם
לַחֲבֵירוֹ. וְלֹא יִשְׁתָּה מִכּוּם וַיִּתֵּן
לַחֲבֵירוֹ לְשִׁתּוֹת הַמּוֹתָר, כִּי יֵשׁ לְכָל
אָדָם לְזֵהָר שֶׁלֹּא לְשִׁתּוֹת מְשִׁיזוּרֵי
כּוּם שֶׁשִּׁתָּה חֲבֵירוֹ, וְזֶה שָׂמָּה
מִחֲמַת הַבּוֹשָׁה יִשְׁתָּה בְּעַל פְּרָחוֹ.

סעיף ד'

לֹא יִהְיֶה אָדָם קַפְדָּן בְּסַעוּדָתוֹ, כִּי
הָאוֹרְחִים וּבָנֵי הַבַּיִת מֵתְבַיְּשִׁים אֵין
לְאָכּוֹל, כִּי חוֹשְׁבִים פֶּן מֵת־רָגִז

וּמִקְפִּיד עַל אֲכִילָתוֹ.

סעיף ה'

אֵין מְשִׁיחִין בַּסְּעוּדָה אֶפְלוּ בְּדַבְרֵי
תוֹרָה, מִפְּנֵי הַסַּכָּנָה, שֶׁמָּא יִקְרִים
קִנָּה לְיֶשֶׁט, וְאֶפְלוּ מִי שְׁנֵת עֵטֶשׁ,
אֶסוּר לֹאמַר לוֹ אֶסוּתָּא. אֲבָל שֶׁלֹּא
בַּשְּׁעֵת אֲכִילָה, מִצָּוָה לֹאמַר עַל
הַשְּׁלָחַן דְּבֵרֵי תוֹרָה. וַיֵּשׁ לְזַהֵר בְּזֶה
מְאֹד. וּמִנְהֵג טוֹב לֹאמַר אַחֵר
אֲכִילָת פְּרוֹסַת הַמּוֹצֵיא, מִזְמֹר
לְדוֹד ה' רוּעִי לֹא אֶחָסֶר, שֶׁהוּא
תוֹרָה וְגַם תְּפִלָּה עַל מְזֻזוֹתָיו.

וְאַחַר גָּמַר הַסְעוּדָה נוֹחֲגִין לוֹמַר
 בַּחֲלֵי, עַל נִהְרֹת בְּכָל וָגו'. וּבִשְׂבֻת
 וַיּוֹם טוֹב וְכָל הַיָּמִים שְׂאִין
 אוֹמְרִים בָּהֶם תַּחֲנוּן, אוֹמְרִים שִׁיר
 הַמַּעֲלוֹת בְּשׁוֹב ה' וָגו'. וּבְשִׁלּוֹמֵד
 עַל הַשְּׁלָחַן מִתּוֹךְ הַסֶּפֶר, צָרִיךְ
 לְהַשְׁגִּיחַ מְאֹד, כִּי שָׂכִיחַ לְהִיזֹת
 בַּסֶּפֶרִים תּוֹלְעִים קַטְנִים וַיּוֹכֵל לְבֹא
 לַיָּדִי אֶסּוּר, חֵם וְשָׂלוֹם.

סעיף ו'

שְׁנַיִם שְׂיוֹשְׁבִין עַל הַשְּׁלָחַן, אֶפְלוּ
 כָּל אֶחָד קַעֲרָה שָׁלוֹ לְפָנָיו, אוֹ

בְּמִינֵי פִרוֹת שֵׁשׁ לְכָל אֶחָד חֶלְקוֹ
 לְפָנָיו, מִכָּל מָקוֹם הַגָּדוֹל פּוֹשֵׁט יָדוֹ
 תַּחֲלָה. וְהַשּׁוֹלַח יָדוֹ בְּפָנָי מִי
 שֶׁגָּדוֹל מִמֶּנּוּ, הֵרִי זֶה גִּרְגָּרוֹ.

סעיף ז'

שְׁנַיִם שְׂאוֹכִלִים מֵתוֹךְ קַעֲרָה אַחַת
 וְהַפְסִיק אֶחָד מִלְּאֹכֹל כִּדִּי לְשִׁתּוֹת,
 אִם לַעֲשׂוֹת אֵיזָה דְּבָר קָטָן, דִּירָד
 אֶרֶץ הוּא שָׁגַם הַשְּׁנַיִם יַמְתִּין עָלָיו.
 אֲבָל אִם הֵמָּה שֶׁלְּשָׁה, אֵין הַשְּׁנַיִם
 פּוֹסְקִין בְּשִׁבְלִי הָאֶחָד.

סעיף ח'

עוֹשֶׂה אָדָם צָרָכָיו בַּפֶּת. וְהֵנִי מִלִּי,
 וְלֹא מִמָּאִים בֵּה. אֲכַל מִדִּי וְדִמָּאם
 בֵּה לֹא. הִלְכָּךְ אֵין סוּמְכִין בּוֹ אֶת
 הַקְּעָרָה אִם הִיא מְלֵאָה דְּבָר, שְׂאֵם
 יִפֹּל עַל הַפֶּת יִמָּאם. וְכִשְׂאוֹכְלִין
 אֵיזָה תַּבְשִׁיל עִם חֲתִיכוֹת פֶּת,
 וְהַפֶּת הוּא לוֹ בְּמִקּוֹם כֹּה, צָרִיד
 לְזַחַר לְאַכּוֹל בְּכָל פַּעַם קִצָּת מִן
 הַפֶּת, וְהַנְשָׂאָר לוֹ מִן הַפֶּת גַּם כֵּן
 יֵאָכֵל אוֹתוֹ אַחֵר כֶּךָ.

סעיף ט'

אָסוּר לְזַרוֹק פֶּת אֲכָלוֹ בְּמִקּוֹם

שְׂאֵינֵנוּ נִמְאָם, כִּי הִזְרִיקָה הִיא
בְּזִיוֹן. וְשָׂאָר מִיָּנִי אוֹכְלִים, אִם
נִמְאָסִין עַל יְדֵי הִזְרִיקָה, אֲסוּר
לְזַרְקוֹ. אֲבָל אִם אֵין נִמְאָסִין, כְּגוֹן
אֶגְזִזִים וְכִדּוּמָה, מִתָּר. לֹא יֵשֵׁב עַל
שֵׁק שֵׁשׁ בּוֹ פִּרוֹת, שֶׁנִּמְאָסִים עַל
יְדֵי כֶּדֶ. אֵין נוֹטְלִין אֶת הַיָּדִים בְּזִיוֹן
אוֹ בְּשָׂאָר מִשְׁקָה, מִשּׁוּם בְּזִיוֹן.
כְּשֶׁרוֹאֶה אִיזָה אֹכֵל מִנַּח עַל
הָאָרֶץ, צָרִיד לְהִגְבִּיחוֹ. מֵאֲכָל
שָׁהוּא רָאוי לְאָדָם, אֵין מֵאֲכִילִין
אוֹתוֹ לְבִהְמָה, מִשּׁוּם בְּזִיוֹן אֲכָלִין.

סעיף י'

אם צריך לעשות איזה רפואה
בפת או בשאר דבר מאכל, אף
על פי שנמאס בכך, מתיר.

סעיף יא'

יזהר מאד בפרורין שלא יזרקם,
שקשה לעניות, אלא יקבצם ויתנם
לעופות.

סעיף יב'

השותה מים, לא ישתה בפני
רבים, אלא יחפך פניו. ובשאר
משקין, אין צריך להחפך פניו.

סעיף יג'

אין מִסְתַּכֵּלִין בְּפָנֵי הָאוֹכֵל
וְהַשּׁוֹתֶה, וְלֹא בְּחֶלְקוֹ שֶׁלְּפָנָיו, כְּדֵי
שֶׁלֹּא לְבִישׁוֹ.

סעיף יד'

כֹּל מֵאֲכָל וּמִשְׁקָה שֶׁמְבִיאִין לְפָנֵי
הָאָדָם שֶׁיֵּשׁ לוֹ רֵיחַ וְהָאָדָם תָּאֵב
לוֹ, צָרִיךְ לְתֵן מִמֶּנּוּ מִיד דְּבַר מֵעֵט
לְהַמְשִׁמֵּשׁ, לְפִי שֶׁמַּזִּיק לְאָדָם
שֶׁרוֹאֶה לְפָנָיו מֵאֲכָל שֶׁהוּא מְתַאָּוֶה
לוֹ, וְאֵינוֹ אוֹכֵל מִמֶּנּוּ.

סעיף טו'

לֹא יִתֵּן אָדָם לְאָכֹל אֶלֶּא לְמִי
שִׂיּוּדֵעַ בּוֹ שִׂיטוֹל יְדֵיו וַיְבַרֵךְ
(קס"ט).

סעיף טז'

אִשָּׁה שֶׁאֵין בֶּעָלָהּ עֲמָה, אֵין לָהּ
לְשִׁתּוֹת יֵין. וְאִם הִיא בְּמָקוֹם אַחֵר
שֶׁלֹּא בְּבֵיתָהּ, אֶפְלוּ אִם בֶּעָלָהּ
עֲמָה, אֶסוּרָה לְשִׁתּוֹת. וְהוּא הֲדִין
שָׂאֵר מִשְׁקִין הַמְּשֻׁבָּרִים. וְאִם הִיא
רְגִילָה לְשִׁתּוֹת יֵין בְּפָנֶי בֶּעָלָהּ,
מִתְּרַת לְשִׁתּוֹת מִעַט שֶׁלֹּא בְּפָנֶי
בֶּעָלָהּ.

סעיף יז'

אָסור לְאַזְרְחִים לְטוֹל כָּלוּם מִמָּה
שֶׁלִּפְנֵיהֶם לִתֵּן בַּיֵּד בְּנוֹ אוֹ בַּתּוֹ
שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, כִּי שָׂמָא אֵין לְבַעַל
הַבַּיִת יוֹתֵר מִמָּה שֶׁהַבִּיא לְפָנֵיהֶם,
וְיִתְּבִישׁ שֶׁלֹּא יִהְיֶה לָהֶם דִּי. אַבֵּל
אִם יֵשׁ עַל הַשְּׁלֶחַן מוֹכֵן חֲרִיבָה,
מִתָּר.

סעיף יח'

הַנִּכְנָם לְבַיִת, לֹא יֵאמַר: תָּנוּ לִי
לְאַכּוֹל, עַד שֶׁיֵּאמְרוּ לוֹ הֵם (ק"ע).
אָסור לְאַכּוֹל מִסְעוּדָה שֶׁאֵינָהּ

מִסַּפֵּקֶת לְבַעֲלֶיהָ, שְׂזָהוּ אֲבִיךָ גִּזְלִי,
אִם עַל פִּי שֶׁהִבֵּעַל הַבַּיִת מִזְמִינוֹ
לֶאֱכֹל עִמּוֹ, וְהוּא עוֹן גָּדוֹל וּמִן
הַדְּבָרִים שֶׁקֵּנֶשָׁה לְשׁוֹב עָלֵיהֶם.

סעיף יט'

אִסּוּר לְצֵאת מִמְּקוֹמוֹ קֹדֶם שִׁיבְרָךְ
בְּרַכַּת הַמִּזוֹן, וְאַפְלוּ לְלַכֵּת
בְּאַמְצַע הַסְּעוּדָה לְחֶדֶר אַחֵר לְגִמּוּר
שֵׁם סְעוּדָתוֹ אוֹ שִׁיחֲזוֹר אַחֵר כִּי
לִכְאֹן לְגִמּוּר סְעוּדָתוֹ. וְאַפְלוּ לְלַכֵּת
רַק חוּץ לְבֵיתוֹ וְלִחְזוֹר אַחֵר כִּי
לִכְאֹן לְגִמּוּר סְעוּדָתוֹ, יֵשׁ לְזַהֵר

מִזֶּה. עֵבֶר וִיצָא, בֵּין שְׁהוּא גּוֹמֵר
 סְעוּדָתוֹ בַּמָּקוֹם שְׁהוּא שָׁם, בֵּין
 שְׁהוּא חוּזֵר לְכָאן לְגִמּוֹר סְעוּדָתוֹ,
 אֵינּוּ צָרִיךְ לַחֲזוֹר וּלְבָרֵךְ הַמּוֹצֵיא,
 דְּכֵיוֹן שֶׁקֵּבַע סְעוּדָתוֹ עַל הַפֶּת, אַף
 עַל פִּי שֶׁשָּׁנָה מְקוֹמוֹ, מִכָּל מָקוֹם
 נֶחֱשָׁב הַכֹּל לְסְעוּדָה אַחַת, רַק
 שִׁיזְהָר לֶאֱכֹל לְכָל הַפָּחוֹת כַּזֵּית
 פֶּת בַּמָּקוֹם שִׁיבָרֵךְ בְּרַפֶּת הַמְּזוֹן,
 אֲבָל בְּשֵׁאֵר דְּבָרִים (שֶׁאֵינָם פֶּת)
 אֵינּוּ כֵן.

סעיף כ'

אם אוכלין בחבורה ויצאו קצת
מהם על דעת שיחזרו לכאן כיון
שנשאר אפלו רק אחד מהן כאן
במקומו, לא נתבטלה הקביעות.
וכשחוזרין לקביעותן, חוזרין ולא
חיי חפסם.

סעיף כא'

אם בשעת ברכת המוציא היתה
דעתו ללכת אחר כך לבית אחר
לגמור שם סעודתו ולברך שם
ברכת המזון, נוהגין להתיר.
וצריך לזהר לאכול גם שם לכל

הַפְּחוֹת כַּזֵּית פֶּת־וְאֵין לַעֲשׂוֹת כֵּן
אַלֵּא לַעֲת הַצָּרֶה לְסַעוּדַת מִצְוָה.

סעיף כב'

הַמֶּת־פֶּלֶל בְּתוֹךְ הַסַּעוּדָה, כְּשֶׁחֲזֹזֵר
לְאַכּוֹל, אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ עוֹד
הַמּוֹצֵיא. וְכֵן אִם יֵשֶׁן בְּתוֹךְ
הַסַּעוּדָה שְׁנַת אֲרָעִי, אַף עַל פִּי
שֶׁנִּמְשָׁךְ אֵיזָה זְמַן לֹא מְקַרִּי הַפֶּסֶק.
וְכֵן אִם הִפְסִיק בְּשֹׂאֵר דְּבָרֵי
רְשׁוּת, כְּגוֹן שֶׁהִצְרִיךְ לְנִקְבֹּי
וְכִיּוֹצֵא בָּזָה. וּמִכָּל מְקוֹם בְּכָל אֵלּוּ
בָּעֵי נְטִילַת יְדֵים מִחֲדָשׁ, מִשּׁוּם

דִּהְיוּ הַפֶּסַח הַדַּעַת, אֵלֶּא אִם כֵּן
שָׁמַר יָדָיו. אֲךָ לֹא יִבְרָךְ עַל
הַנְּטִילָה, כִּי מִשּׁוֹם הַפֶּסַח הַדַּעַת אֵין
מְבָרְכִין עַל הַנְּטִילָה (סימן ק"ע קע"ח
ובסד"ה).

סעיף כג'

מִשָּׁמַר סְעוּדָתוֹ וְנָתַן דַּעַתוֹ לְבִרְךְ
בְּרַכַּת הַמָּזוֹן, אִם חוּזֵר וְרוֹצֶה
לֵאכּוֹל אִם לְשִׁתּוֹת, יֵשׁ בָּזָה הֶרְבֵּה
חֲלוּקֵי דִינִים לְעֲנִין הַבְּרָכוֹת. עַל כֵּן
יֵשׁ לְמִנוּעַ מִזָּה, אֵלֶּא מִיָּד פְּשָׁנָתוֹ
דַּעַתוֹ לְבִרְךְ בְּרַכַּת הַמָּזוֹן, יִבְרָךְ

בְּרַכַּת הַמָּזוֹן (קע"ט).

סימן מג - הלכות ברכות לדברים
שאוכלים ושותים בתוך הסעודה

סעיף א'

כָּל מִי שֶׁשָּׂאֹכְלִים בְּתוֹךְ הַסֵּעֻדָּה,
מְדַבְּרִים שְׂרָגִילִים לְאֹכֶלם בְּתוֹךְ
הַסֵּעֻדָּה לְשִׁבּוּעַ, כְּגוֹן בֶּשָׂר, דָּגִים,
מֵינֵי לֶפֶתָן, דִּיסָא וּמֵינֵי לְבִיבוֹת,
אֶפְלוּ דְּבָרִים שֶׁשָּׂאֹכְלִים בְּלֹא לֶחֶם,
כֵּלָם אֵינָם צָרִיכִין בְּרַכָּה לֹא
לְפָנֵיהֶם וְלֹא לְאַחֲרֵיהֶם, שְׂפִיזוֹן
שֶׁשָּׂאֹכְלִין אֹתָן לְשִׁבּוּעַ, תְּרֵי חוּ

בְּכֹל הַסְעוּדָה, וְכָל הַסְעוּדָה
נִגְרָרֶת אַחֲרֵי הַלֶּחֶם שֶׁהוּא עֶקֶר חַיֵּי
הָאָדָם. וְלָכֵן כֵּלָן נִפְטָרִין בְּבִרְכַּת
הַמּוֹצֵיא וּבְבִרְכַּת הַמָּזוֹן. וְאַפְלוּ
אִם נִשְׁלַחוּ לוֹ מִבֵּיתִים אַחֲרִים, אֵינּוּ
צָרִיד לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם, דְּסִתְמָא דַּעַת
הָאָדָם עַל כָּל מָה שֶׁיָּבִיאוּ לוֹ.

סעיף ב'

וְכֵן אֵינּוּ צָרִיד לְבָרֵךְ עַל כָּל מִינֵי
מִשְׁקִין, שֶׁהֵם שְׁקִין גַּם כֵּן בְּכֹל
הַסְעוּדָה הֵן, שֶׁאֵין דָּרֵךְ אֲכִילָה
בְּלֹא שְׁתִּיָּה, חוּץ מֵעַל הַיַּיִן, לְפִי

שְׁהִיִּין הוּא דְּבַר חָשׁוּב (שְׁכַפְמָה
מִקּוּמוֹת מְחִיבִים לְבָרֵךְ עָלָיו, אַף עַל פִּי
שֵׁאִינוּ צָרִיךְ לְשִׁתּוֹת, כְּגוֹן קִדּוּשׁ
וְהַבְדֵּלָה), צָרִיכִין לְבָרֵךְ עָלָיו גַּם
בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה. וְאִם בָּרֵךְ עַל הֵיִין
קֹדֶם נְטִילַת יָדַיִם וְהָיָה דַּעְתּוֹ
לְשִׁתּוֹת גַּם בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה, אִין
שְׁהוּא רָגִיל בְּכָךְ לְשִׁתּוֹת יִין בְּתוֹךְ
הַסְּעוּדָה, אִין צָרִיךְ לְבָרֵךְ עָלָיו
שֵׁנִית, כִּי נִפְטָר בְּבִרְכָּה שְׁבִירָה
לְפָנֵי הַסְּעוּדָה (וְעֵין לְעִיל סִימָן ל"ט
סְעִיף ב'). וְיִין שָׂרָף בְּמַדִּינַתּוֹ דִּיאִין

דִּרְךָ לַעֲשׂוֹתוֹ תִּמְיֵד בְּתוֹךְ
הַסְּעוּדָה הֵי סֵפֶק אִם הוּא בְּכֻלּוֹ
הַסְּעוּדָה אִם לֹא וְלִכֵּן אִם דַּעְתּוֹ
לַעֲשׂוֹת יֵין שָׂרָף בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה
יִשְׁתֶּה מִנְּעֵט קֹדֶם נְטִילַת יָדַיִם,
דִּהְיֵנוּ פָּחוֹת מִכֹּזֵית וִיבָרֵךְ עָלָיו
וִיכֻּן לִפְטוֹר גַּם מִה שִׁישְׁתָּה בְּתוֹךְ
הַסְּעוּדָה. וְאִם לֹא עָשָׂה כֵּן וִיבָרֵךְ
מִתְחִלָּה עַל קִצָּת סֵפֶר וִיפְטוֹר גַּם
אֶת הַיַּיִן שָׂרוּף. וַיֵּשׁ נוֹחֲגִין לְטַבּוֹל
מִנְּעֵט פֶּת בְּתוֹכוֹ, אֲבָל יֵשׁ
מִמַּקְפָּקִין עַל זֶה.

סעיף ג'

אם רוצה לאכל בתוך הסעודה
פרות בלא פת, כיון שאין הפרות
מעקר הסעודה, לכן אכלו אם היו
מנחין על השלחן קדם ברכת
המוציא, מכל מקום אינן נפטריין
בברכת המוציא וצריך לברך
עליהם ברכה ראשונה. אבל ברכה
אחרונה אינן צריכין כי נפטריין
בברכת המזון. ואם אינו רוצה
לאכל הפרות רק עם פת, אינו
צריך לברך עליהם כי הם טפלים

לְחֵפֶת. וְאִם רוּצָה לֶאֱכֹל קִצָּתָן עִם
פֶּת וּקִצָּתָן בְּלֹא פֶת, צָרִיךְ לְזַהֵר
לֶאֱכֹל תְּחִלָּה בְּלֹא פֶת וַיְבָרֶךְ
עֲלֵיהֶם, וְאַחֵר כֶּךָ יִכּוֹל לֶאֱכֹל גַּם
עִם הַפֶּת. אֲבָל אִם יֹאכֵל תְּחִלָּה עִם
פֶּת וְאַחֵר כֶּךָ יֹאכֵל בְּלֹא פֶת, אֶכָּא
סַפְקָא בַּבְּרָכָה. וַיֵּשׁ שְׂרָגִילִין לֶאֱכֹל
בֵּין מֵאֲכָל לְמֵאֲכָל אֵיזָה דְּבָר
שְׂמֵמֵשִׁיד תַּאֲוֹת הָאֲכִילָה, כְּגוֹן זֵית
מָלֹחַ לִימוֹנִים מְלֹחִים, צִנּוֹן
וְכַדּוּמָה, זָהוּ נִקְרָא מִחֲמַת
הַסְּעוּדָה, כִּיּוֹן שֶׁעַל יְדֵי כֵן הוּא

יֹאכֹל יוֹתֵר. וְלֹכֵן אֵין צָרִיד לְבָרֵךְ
עָלָיו שֶׁהִפֹּת פּוֹטְרוֹ (עֵין מ"א ס' קעד
סקי"א).

סעיף ד'

אם קוֹבֵעַ עֵקֶר סְעוּדָתוֹ עַל הַפֵּרוֹת
שֶׁיֹּאכֹלֵם עִם הַפֵּת, כִּיּוֹן שֶׁהֵם עֵקֶר
הַסְּעוּדָה, נִפְטָרִים בְּבִרְכַּת הַמּוֹצֵיא,
אֲפִלּוּ לֹא הָיָה אָז עַל הַשְּׁלֶחֶן, רַק
צָרִיד שֶׁתַּחֲלֹת אֲכִילַת הַפֵּרוֹת יִהְיֶה
עִם הַפֵּת, וְאַחַר כֵּךְ גַּם מֵה שֶׁיֹּאכֹל
בְּלֹא פֶת, אֵינּוּ צָרִיד לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם
(קע"ז).

סעיף ה'

פירות המבשלין לצרכי הסעודה,
כמו שרגילין לבשל קנוח סעודה
(צו שפייז) בין עם בשר בין בלא
בשר, יש לאכל מהם בתחלה
ובסוף קצת עם פת, ובאמצע יכול
לאכל מהן גם בלא פת, ואין
צריכין ברכה (עין חי"א ומ"א ס'
קעז).

סעיף ו'

מעשה אופה כגון עוגת ספר
עוגת שקדים וכדומה, אם אוכל

מִהֵן מַחֲמַת רַעְבוֹן כִּדִּי לְשִׁבּוֹעַ
מִהֵן, אֵינּוּ צָרִיד לְבָרֵךְ עָלֶיהֶן. אֲבָל
אִם אוֹכֵל מִהֵן רַק לְתַעֲנוּג, יֵשׁ סֵפֶק
בְּבִרְכָּהּ. וְעַל כֵּן רָאוי לְאָדָם לְכוּן
בְּשַׁעַת בִּרְכַּת הַמוֹצֵיא, לְפָטוֹר כָּל
מֶה שִּׁיאֲכַל מִמִּינֵי אֱלוֹ (סימן קס"ח
עין שם).

סעיף ז'

אִם לְאַחַר גִּמַּר הַסְּעוּדָה קָדָם בִּרְכַּת
הַמִּזוֹן שׁוֹתֶה קֹאפֶּעַ כִּדִּי לְעַכֵּל
הַמִּזוֹן שִׁיאֲכַל, צָרִיד לְבָרֵךְ עָלָיו
בִּרְכָּה רֵאשׁוֹנָה, כִּי מֶה שֶּׁהוּא בֹא

לְעֵכָּל אֵינֹו נְחָשָׁב מִצָּרֵכֵי הַסְּעוּדָה.
וּמִכָּל מָקוֹם טוֹב לְבָרֵךְ עַל מַעֲט
סֶכֶר בְּרִכַּת שֶׁהַכֹּל לְפִטוֹר אֶת
הַקֶּפֶה (עֵין חַי אָדָם וּמִגֵּן אֲבָרָהִם סִימָן
קע"ד).

סימן מד - הלכות מים אחרונים
וברכת המזון

סעיף א'

בְּדִין מֵיִם אַחֲרוֹנִים, הֲרֵבָה מְקַלִּים,
אֲבָל נֶכּוֹן לְכָל יֵרָא שָׁמַיִם לְזַהֵר
בָּהֶם. וְאִין צָרִיכִין לְטוֹל אֶלָּא עַד
פֶּרֶק שְׁנֵי מִן הָאֲצָבָעוֹת, וְיִשְׁפִּיל
יָדָיו קֹדָם שְׁמִנְגָבֹן. וְהַמְּבָרֵךְ הוּא

נוטל בראשונה.

סעיף ב'

אין נוטלין על גבי קרקע במקום
שבני אדם הולכין, מפני שרוח
רעה שורה על מים אלו, אלא יטול
לתוך כלי או תחת השלחן, ומנגב
ידיו ואחר כך מברך ברכת המזון,
ולא יפסיק בין הנטילה לברכת
המזון (קפא).

סעיף ג'

אין להסיר המפה והלחם עד לאחר
ברכת המזון, שיהא פת מנחת על

הַשֵּׁלֶחַן בְּשַׁעַת בְּרַכַּת הַמִּזֹּן,
 לְהִרְאוֹת כִּי יֵשׁ שָׂפַע מֵאֵת ה'
 יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ לְאָכַל וּלְהוֹתִיר, כְּמוֹ
 שֶׁאָמַר אֱלֹהֵשׁעַ לְמִשְׁרָתוֹ, כִּי כֹה
 אָמַר ה' אֶכְלֶה וְהוֹתֵר. וְעוֹד מִשּׁוֹם
 דְּהַבְּרָכָה אֵינָה שׁוֹרָה עַל דְּבַר רִיק,
 אֲלֵא כְּשֵׁיֵשׁ שֵׁם אֵיזָה דְּבַר, כְּמוֹ
 שֶׁאָמַר אֱלֹהֵשׁעַ לְאַשָּׁת עוֹבְדֵיהָ, מֵהַ
 יֵשׁ לָךְ בַּבַּיִת.

סעיף ד'

נוֹחֲגִין לְהַסִּיר אֶת הַסְּכִינִים מֵעַל
 הַשֵּׁלֶחַן קֹדֶם בְּרַכַּת הַמִּזֹּן אִם

לְכַסּוֹתָן, כִּי הַשֵּׁלַחן הַזֶּה לְמִזְבֵּחַ,
 וּבִמְזִיבָה נֶאֱמַר, לֹא תִנִּיף עָלֵיהֶם
 בִּרְזֵל, לְכִי שֶׁהַבִּרְזֵל מְקַצֵּר יָמָיו שֶׁל
 אָדָם, וְהַמִּזְבֵּחַ מֵאֲרִיךְ יָמֵי הָאָדָם,
 וְאֵינוֹ בִּדְיִן שְׂיוֹנָה הַמְקַצֵּר עַל
 הַמֵּאֲרִיךְ. וְגַם הַשֵּׁלַחן מֵאֲרִיךְ יָמָיו
 שֶׁל אָדָם וּמִכַּפֵּר עֲוֹנוֹתָיו בְּהַכְנָסַת
 אֲזִיחִים, שֶׁגָּדוֹל כָּחָה שֶׁל לְגִימָה
 שְׂמֵשְׂרָה שְׂכִינָה. וְנִהְגוּ בְּהִרְבֵּה
 מִקּוֹמוֹת שֶׁלֹּא לְכַסּוֹתָן בְּשֵׁבֶת וַיּוֹם
 טוֹב כִּי בַחַל מְכַסִּין אוֹתָן מִפְּנֵי
 שֶׁהֵן כָּחוֹ שֶׁל עֵשׂוֹ, וּבְשֵׁבֶת וַיּוֹם

טוֹב אֵין שְׁטַן וְאֵין פֶּגַע רָע,
וּמִנְהֶגֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל תּוֹרָה הִיא
(ק"פ).

סעיף ה'

אֶפְלוּ לֹא אָכַל רַק כִּזִּית פֶּתַח צָרִיד
לְבָרֵךְ בְּרֶכֶת הַמִּזּוֹן (קפ"ד).

סעיף ו'

לֹא יְבָרֵךְ מְעַמָּד, וְלֹא מְחַלֵּךְ, אֶלָּא
מִי־שָׁב. וְאֶפְלוּ הִיא חוֹלֵךְ בְּתוֹךְ
בֵּיתוֹ כְּשֶׁאֵכַל, אִם שֶׁהִיא עוֹמֵד אִם
שֶׁהִיא מִסָּב, כְּשֶׁצָּרִיד לְבָרֵךְ צָרִיד
לִישָׁב, כִּדִּי לְכוּן דַּעַתוֹ בִּיּוֹתָר. וְגַם

לֹא יֵהָא מִסֵּב, שְׁחִיא דְּרִךְ גִּלְגָּל,
אֵלָא יֵשֵׁב, וְיִלְבַּשׁ מַלְבוּשׁ הָעֵלְיוֹן,
וְגַם יִנְיחַ הַכּוֹבֵעַ בְּרֹאשׁוֹ, שִׁיחֵא
מִזְרָא שָׁמַיִם עָלָיו, וְיַעֲזִיר הַכּוֹנֵה
וְיִבְרֹךְ בְּאֵימָה וּבִירְאָה, וְלֹא יַעֲשֶׂה
שׁוּם דְּבָר בְּשַׁעַה שְׁחִיא מְבִרֵךְ
(קפ"ט).

סעיף ז'

נִזְהָגִין שְׁחֵשׁוּמַעִים עֲזָנִין אֲמִן
לְאַחַר הַרְחֵמֵן שְׁבִבְרַכַּת הַמִּזֹּן,
מִשׁוּם דְּאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ, כְּשֶׁשׁוּמַעַ
אֶחָד מִתְפַּלֵּל דְּבָר אֵו מְבִרֵךְ

לִישָׁרְאֵל אֲפֹלוּ בְּלֹא הַזְכָּרַת הַשֵּׁם,
חַיֵּב לַעֲנֹת אָמֵן (קפ"ט).

סעיף ח'

עֵבֶר וְשָׂחָה מְלַבֵּד בְּרַכַּת הַמָּזוֹן
עַד שֶׁעוֹר עָבֹל, וְהֵינּוּ שְׂמַת־חֵיל
לְהִיּוֹת רָעֵב, אֵין לוֹ עוֹד תַּקָּנָה
לְבָרֵךְ. יֵשׁ אֲזַמְרִים, וְשֶׁעוֹר עָבֹל
הוּא שָׂעָה וְחֲמֵשׁ. וּמִכָּל מָקוֹם
בְּסַעֲוֹדוֹת גְּדוּלוֹת לְפָעָמִים יוֹשְׁבִים
בֵּין הָאֲכִילָה לְבְרַכַּת הַמָּזוֹן יוֹתֵר
מִזְמָן זֶה, וְהֵינּוּ מִפְּנֵי שְׁגָם בִּינָתִים
עוֹסְקִים בְּשִׁתְיָה וּפְרַפְרָאוֹת. וּמִכָּל

מִקּוֹם הַנֶּכּוֹן שֶׁלֹא לְשַׁחֲוֹת הַרְבֵּה.

סעיף ט'

עֵבֶר וַיֵּצֵא מִמִּקְוָמוֹ קֶדֶם בְּרַכַּת
הַמִּזְוֶה, אִם יֵשׁ לוֹ בַּמִּקּוֹם שֶׁהוּא
שָׁם, קִצַּת פֶּתַח, יֵאָכֵל שָׁם וַאֲיֵין
צָרִיד? לְבָרֵךְ עָלָיו בְּרַכַּת הַמּוֹצֵיא
(כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי בְּסִימָן מ"ב סעיף י"ט)
וַיְבָרֵךְ אַחֲרַי כִּי בְרַכַּת הַמִּזְוֶה שָׁם.
וְאִם אֵינֶן לוֹ שָׁם פֶּתַח כָּלֵל, צָרִיד
לִחְזֹר לַמִּקְוָמוֹ לְבָרֵךְ. וְאִם הוּא
רְחוֹק כָּל כֵּךְ שֶׁיֵּשׁ לְחוּשׁ שְׁעָר
שֶׁיִּחְזֹר לַמִּקְוָמוֹ יִשְׁחָה שְׁעָר עֲכָוִל

יְבָרֵךְ בְּמָקוֹם שֶׁהוּא שָׁם (קפ"ד).

סעיף י'

בְּשֵׁבֶת שֶׁחָל בּוֹ רֹאשׁ חֹדֶשׁ אִם יוֹם
טוֹב אִם חָל הַמּוֹעֵד, אֲמַרִים תְּחַלֵּה
רִצָּה, וְאַחֵר כֶּךָ יַעֲלֶה וַיָּבֵא, מִפְּנֵי
שֶׁהַשֵּׁבֶת תִּדְרִיר וּמִקֵּדֶשׁ יוֹתֵר מֵהֶם
(קפ"ח).

סעיף יא'

מִי שֶׁשָּׂכַח וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם בֵּרַךְ
בְּרֶכֶת הַמָּזוֹן אִם לֹא, אִם הוּא שָׁבֵעַ
(דִּאֲז בְּרֶכֶת הַמָּזוֹן דִּאֲוֵרִיתא), צָרִיךְ
לְבָרֵךְ פַּעַם שְׁנִית. וְכֵן אִם נִרְדָּם

בְּשֵׁנָה בְּאַמְצַע בְּרֶכֶת הַמִּזּוֹן,
וּבְשֵׁהָקִיץ אֵינוֹ יוֹדֵעַ הֵיכָן פָּסֵק,
צָרִיד לְחַזֹּר לְרֹאשׁ בְּרֶכֶת הַמִּזּוֹן.
וְאִשָּׁה שֶׁנִּסְתַּפְּקָה אִם בִּרְכָה אִם
לֹא, אֵינָה צָרִיכָה לְבַרֵּךְ פַּעַם
שֵׁנִית.

סעיף יב'

טַעַה בְּשֵׁבֶת וְלֹא אָמַר רְצָה, אִם
בִּיּוֹם טוֹב וְלֹא אָמַר יַעֲלֶה וְיִבֹּא,
אִם נִזְכָּר קֹדֶם שֶׁהִזְכִּיר אֶת הַשֵּׁם
מִן הַבְּרָכָה שֶׁל בָּרוּךְ אַתָּה ה' בּוֹנֵה
בְּרַחֲמָיו יְרוּשָׁלָּיִם, אִם אָמַר שֵׁם רְצָה

אֹי יַעֲלֶה וְיִבָּא, וְאַחַר כֵּן וּבְנֵה
 וְכוּ. אֲבָל אִם לֹא נִזְכָּר עַד לְאַחַר
 שֶׁהִזְכִּיר אֶת הַשֵּׁם, מִסַּיִם אֶת
 הַבְּרָכָה בּוֹנֵה בְּרַחֲמָיו יְרוּשָׁלַיִם
 אָמֵן, וְאוֹמֵר שֵׁם בִּשְׁבַת בָּרוּךְ
 אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר
 נָתַן שְׁבָתוֹת לְמַנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל
 בְּאַהֲבָה לְאוֹת וּלְבָרִית בָּרוּךְ אַתָּה
 ה' מֶלֶךְ שֶׁהַשְׁבָּת וּבִיּוֹם טוֹב
 אוֹמֵר שֵׁם בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ
 מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר נָתַן יָמִים טוֹבִים
 לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְשִׁשּׁוֹן וּלְשִׁמְחָה אֶת

יוֹם חַג (פְּלוֹנִי) הַזֶּה, בָּרוּךְ אַתָּה ה'
 מִקֵּדֶשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְמָנִים. וְאִם חָל
 יוֹם טוֹב בַּשַּׁבָּת וְשָׂכַח רֵצָה וְגַם
 יַעֲלֶה וַיָּבֹא, אֹמֵר בָּרוּךְ אַתָּה ה'
 אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר נָתַן
 שַׁבָּתוֹת לְמַנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל
 בְּאַהֲבָה לְאוֹת וְלִבְרִית, וַיָּמִים
 טוֹבִים לְשִׁשּׁוֹן וְלִשְׂמֻחָה אֶת יוֹם
 חַג (פְּלוֹנִי) הַזֶּה, בָּרוּךְ אַתָּה ה',
 מִקֵּדֶשׁ הַשַּׁבָּת וַיִּשְׂרָאֵל וְהַזְמָנִים.
 וְאִם אָמַר רֵצָה וְלֹא אָמַר יַעֲלֶה
 וַיָּבֹא, אֹמֵר כִּמּוֹ בְּיוֹם טוֹב בְּלִבָּד.

וְאִם אָמַר יַעֲלֶה וַיָּבֹא וְלֹא רָצָה,
אוֹמֵר כְּמוֹ בְּשֵׁבֶת בְּלָבָד.

סעיף יג'

אִם לֹא נִזְכָּר עַד לְאַחַר שְׁהַתְחִיל
הַבְּרָכָה שְׁלֹא־חָרִיָּה, שֶׁהִיא, בְּרוּךְ
אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הֵאֵל
אֲבֵינוּ וְכוּ', אֲפִלּוּ לֹא אָמַר רַק
תֵּבֶת בְּרוּךְ בְּלָבָד (בְּשִׁלְחַן עָרוּךְ שֶׁל
הַתַּנְיָא) שׁוֹב אֵין לוֹ תִּקְנָה בְּבִרְכַּת
אֲשֶׁר נָתַן. וְלָכֵן אִם הוּא בִּשְׁתֵּי
סְעוּדוֹת הָרֵאשׁוֹנוֹת, חוּזַר לְרֹאשׁ
בְּרִכַּת הַמָּזוֹן, וְכִשְׁלֹא אָמַר עַד־יֵין

רַק בָּרוּךְ אַתָּה ה' יְסִיִּם, לְמִדְנוּ
חֻקֶּיךָ, כִּדִּי שֶׁלֹּא יִהְיֶה לְבַטָּלָה, וְאַחַר
כֵּן חוֹזֵר לְרֹאשׁ בְּרֶכֶת הַמִּזּוֹן. אֲבָל
בְּסֻעֻדָּה שְׁלִישִׁית, שֶׁאֵפֶלּוּ בַּשֵּׁבֶת
אֵינּוּ מְחִיב לֶאֱכֹל פֶּת דִּוְקָא, וּמִכָּל
שֶׁכֶּן בַּיּוֹם טוֹב, וּבְרֶכֶת הַמִּזּוֹן
אֵינּוּ חוֹבֵת הַיּוֹם עָלָיו, לִכֵּן אֵינּוּ
חוֹזֵר לְרֹאשׁ אֶלָּא גּוֹמֵר כֵּן בְּרֶכֶת
הַמִּזּוֹן. אֲבָל אִם נִזְכַּר בְּמִקּוֹם
שֶׁיִּכּוֹל לְתַקֵּן בְּבְרֶכֶת אֲשֶׁר נָתַן
וְכו', מְחִיב לְתַקֵּן אֵפֶלּוּ בְּכַמָּה
סֻעֻדוֹת שֶׁאֵכֵל.

סעיף יד'

טַעַה בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ וְלֹא אָמַר יַעֲלֶה
וַיָּבֹא, אֹמֵר בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ
מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר נָתַן רֹאשִׁי
חֳדָשִׁים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְזִכְרוֹן,
וַאֲנִינוּ חוֹתָם (וַאֲיִן חֲלוּק בָּזָה בֵּין בְּיוֹם
בֵּין בְּלִילָה) וּבְחֹל הַמּוֹעֵד אִם לֹא
אָמַר יַעֲלֶה וַיָּבֹא יֹאמַר בָּרוּךְ אַתָּה
ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר נָתַן
מוֹעֲדִים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְשִׁשּׁוֹן
וּלְשִׁמְחָה אֶת יוֹם חַג (פְּלוֹנִי) חֲזָה,
בָּרוּךְ אַתָּה ה' מִקֵּדֶשׁ יִשְׂרָאֵל

וְהַזְמִינִים. וּבְרֹאשׁ הַשָּׁנָה אֹמַר,
 בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
 אֲשֶׁר נָתַן יָמִים טוֹבִים לְעַמּוֹ
 יִשְׂרָאֵל אֶת יוֹם הַזְכָּרוֹן הַזֶּה, בָּרוּךְ
 אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וַיּוֹם
 הַזְכָּרוֹן. וְאֵם לֹא נִזְכָּר עַד לְאַחַר
 שְׁהַתְּחִיל הַבְּרָכָה שְׁלֹאֲחֶיהָ אֵינוֹ
 חוֹזֵר לְרֹאשׁ מִשּׁוֹם דְּבְרֹאשׁ חֲדָשׁ
 וּבַחֲלֵי הַמּוֹעֵד אֵינוֹ מְחַיֵּב לְאָכֹל פֶּתַח
 דִּיקָא.

סעיף טו'

רֹאשׁ חֲדָשׁ שְׁחָל בְּשִׁבְתָּ וְשָׂכַח

רִצָּה וְגַם יַעֲלֶה וַיָּבֵא וְנִזְכָּר
 וְאָמַר בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
 הַעוֹלָם אֲשֶׁר נָתַן כּוֹלָל גַּם רֹאשׁ
 חֹדֶשׁ בֵּין בִּפְתִּיחָהּ בֵּין בִּחְתִּימָהּ
 וְאָמַר אֲשֶׁר נָתַן שַׁבָּתוֹת לְמִנוּחָהּ
 לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה לְאוֹת
 וְלִבְרִית, וְרֹאשֵׁי חֹדָשִׁים לְזִכְרוֹן
 בָּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ חַשְׁבַּת
 וַיִּשְׂרָאֵל וְרֹאשֵׁי חֹדָשִׁים. אַף עַל פִּי
 שֶׁבְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ לְבַד אֵינוֹ חוֹתֵם,
 חָכָא כִּיּוֹן שֶׁחֹא חוֹתֵם בְּשִׁבְלִי
 שַׁבָּת מִזְכִּיר גַּם רֹאשׁ חֹדֶשׁ. אִם

אָמַר רִצָּה וְלֹא אָמַר יַעֲלֶה וַיָּבֹא,
וְלֹא נִזְכָּר עַד לְאַחַר שְׁהַתְּחִיל
הַבְּרָכָה שֶׁלְאַחֲרֶיהָ, אֵינוֹ חֹזֵר
לְרֹאשׁ, וְהוּא שֶׁל שִׁבְתֵּי אָמַר,
וּבְשִׁבְלֵי רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֵינוֹ חֹזֵר.
וְאִם אָמַר יַעֲלֶה וַיָּבֹא וְלֹא אָמַר
רִצָּה, וְהוּא חֹזֵר לְרֹאשׁ, צָרִיךְ
לֵאמֹר גַּם יַעֲלֶה וַיָּבֹא. וְהוּא הֵדִין
לְחַל הַמִּזְעָד וְרֹאשׁ הַשָּׁנָה.

סעיף טז'

בַּחֲנֻכָּה וּבַפּוּרִים אִם שָׁכַח לֵאמֹר
עַל הַנְּסִים, וְלֹא נִזְכָּר עַד לְאַחַר

שֶׁאָמַר אֶת הַשֵּׁם מִחֲתִימַת הַבְּרָכָה,
 שֶׁאָמַר, בְּרוּךְ אַתָּה ה', אֵינוֹ חֲזָז.
 אֲךָ בְּתוֹךְ הֶרְחָמִן יֹאמַר, הֶרְחָמִן
 הוּא יַעֲשֶׂה לָנוּ נִסִּים וְנִפְלְאוֹת,
 כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה לְאַבְרָהָם בְּיָמֵי הָהֵם
 בְּזִמְנוֹ הַזֶּה בְּיָמֵי מַתְתִּיָּהוּ וְכו',
 בְּיָמֵי מֶרְדֳּכַי וְכו' (קפ"ז).

סעיף יז'

הֵיךְ אוֹכֵל בַּשֵּׁבֶת וְחֹשֶׁכָה לוֹ, כִּיּוֹן
 שֶׁעֲדִין הוּא לֹא הִתְפַּלֵּל עַרְבִית,
 אֹמֵר רִצָּה, וְכֵן בְּיוֹם טוֹב, וְרֹאשׁ
 חֹדֶשׁ וְחֲנֻכָּה וּפְּנִיָּם, כִּיּוֹן

שֶׁהִתְחַלֵּת הַסְּעוּדָה הִיתָה בַּיּוֹם,
 צָרִיךְ לְהִזְכִּיר מֵעַנֵּין הַיּוֹם, אַף עַל
 פִּי שְׁמִבְרָךְ בִּלְיָלָהּ. וְאִם אֲכַל
 שֶׁהִתְחַלֵּת הַסְּעוּדָה הִיתָה בַּיּוֹם,
 צָרִיךְ לְהִזְכִּיר מֵעַנֵּין הַיּוֹם, אַף עַל
 פִּי שְׁמִבְרָךְ בִּלְיָלָהּ. וְאִם אֲכַל
 בְּעֶרְבַּ רֹאשׁ חֹדֶשׁ וְנִמְשְׁכָה סְעוּדָתוֹ
 גַּם תּוֹךְ הַלְיָלָהּ, וְאֲכַל גַּם בִּלְיָלָהּ
 כַּזֵּית פֶּתַח, וְלִמְחֹר הוּא רֹאשׁ חֹדֶשׁ,
 אֹמֵר רֵצָה וְגַם יַעֲלֶה וַיָּבֵא. וְכֵן
 בַּחֲנֻכָּה וּפּוּרִים. וַיֵּשׁ חוֹלָקִין, מִשּׁוּם
 דִּהְיוּ כְּתֻרְתֵּי דְסֻתְרֵי. עַל כֵּן יֵשׁ

לְמַנּוֹעַ שְׁלֹא לֵאכּוֹל אֶז בְּלִילָה

(קפ"ח).

סעיף יח'

אם יש עובד כוכבים בבית
כְּשֶׁמְבַרֵּךְ בְּרַכַּת הַמִּזּוֹן, יאמר
אוֹתֵנוּ בְּנֵי בְרִית כָּלָנוּ יחד.

סימן מה - הלכות ברכת הזמון

סעיף א'

שְׁלֵשָׁה שְׂאֵכְלוּ בְּיחד צְרִיכִין לְבַרֵּךְ
בְּזִמּוֹן, וּמִצְוָה שִׁיבְרֵכּוּ עַל הַכּוֹס.
אם אֶפְשָׁר, צְרִיכִין לְהַדִּיר שִׁיחִיָּה
כּוֹס יין. וְאם אֵי אֶפְשָׁר בְּיין, יִהְיֶה

שֶׁכֶּר אֹי יִין דְּבִשׁ (מעד) אֹי יִין
 שָׁרף כְּשֶׁהוּא חֲמַר מְדִינָה, דְּהִינוּ
 שְׂאִין יִין גָּדֵל שָׁם בְּדֶרֶךְ יוֹם מִן
 הָעִיר, וְעַל כֵּן הוּא בִּיקָר, וְרַגְלִים
 לְשִׁתּוֹת מִשְׁקִים אֵלּוּ בְּמָקוֹם יִין.
 וַיֵּשׁ אֲזַמְרִים, דְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן אֲפִלּוּ
 בִּיחִיד טְעוּנָה כּוּם. וְנוֹהֲגִין
 הַמְדַּקְדְּקִים כְּשֶׁמְבַרְכִּין בִּיחִיד,
 שֶׁלֹּא לְאַחֲוֹז הַכּוּם בִּיד, רַק מִנִּיחִין
 אוֹתוֹ עַל הַשִּׁלְחָן לְפָנֵיהֶם.

סעיף ב'

מוֹזְגִים אֵת הַכּוּם תְּחִלָּה, וְאַחֵר כֶּף

נוטלין לידיים (קפ"א).

סעיף ג'

יין ששתו ממנו, כל הנשאר בכלי
נעשה פגום, ופסול לברכת המזון
עד שיתקנו, דהיינו שנותן לתוכו
קצת יין או קצת מים שאינם
פגומים, וכיון שצריך למלא את
הכוס לשם ברכה, לכן אם הכוס
פגום והוא מתקנו, צריך לשפכו
לתוך קנקן, ומתוך הקנקן לתוך
הכוס לשם ברכה.

סעיף ד'

הַכּוֹס שֶׁמְבָרְכִין עָלָיו צָרִיךְ שִׁיחָא
שְׁלָם. וְאַפְלוּ נִשְׁבֵּר רַק הַבָּסִים שֶׁל
מַטָּה, פָּסוּל. וְאַפְלוּ פְּגִימָה כָּל
שֶׁהִיא בְּשֵׁפֶת הַכֶּלִי, אִם שְׁנִסְדָּק,
פָּסוּל. וְטָעוֹן הִדְחָה מִבְּפָנִים
וְשִׁטִּיפָה מִבַּחוּץ, אִם מִקֵּנַח וְיָפָה
שִׁיחָא נָקִי, וְשׁוֹפֵךְ מִן הַקֵּנֶקֶן
לְתוֹכוֹ לְשֵׁם בְּרָכָה, וִיחָא מִלֵּא,
וְהַמְבַּרֵךְ מִקְבְּלוֹ בְּשֵׁתִי יָדָיו
(לְהִירָאוֹת חֲבִיבוֹת הַכּוֹס, שֶׁהוּא חוֹשֶׁק
לְקַבְּלוֹ בְּכָל כַּחוֹ) וְכִדְכִיתִּיב שְׂאוֹ
יָדֵיכֶם קֹדֶשׁ וּבִרְכוּ אֶת ה'. וּמִסִּיר

אַחֲרֵי כֵן יִדּוּ הַשְּׂמֵאלִית וְאַחֲזוּ
לְבִדָּהּ בְּלִי סִיּוּעַ הַשְּׂמֵאלִית (שְׁלֹא
יִהְיֶה נִרְאָה כְּמִשָּׂא עָלָיו). וְנוֹתֵן עֵינָיו
בּוֹ כְּדֵי שְׁלֹא יִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מִמָּנוֹ.
וּמַחֲזִיקוֹ לְמַעֲלָה מִן הַשְּׁלֶחַן טַפַּח,
דְּכַתִּיב כּוּם יִשׁוּעוֹת אֶשָּׂא, וּבְשֵׁם
ה' אֶקְרָא. וְאַחֲרֵי יִדּוּ יִתְּחוּזוּ בִּימִין
דִּידֵיהֶם, שֶׁהוּא שְׂמֵאל שֶׁל כָּל אָדָם.
וַיֵּשׁ לְהַסִּיר מִן הַשְּׁלֶחַן הַכֵּלִים
הַיִּקְיָם (קפ"ג)

סעיף ה'

אִם בְּנֵי הַמַּסָּבָה שְׂוִים בְּמַעֲלָה, וַיֵּשׁ

בִּינֵיהֶם כֹּהֵן, מִצָּוָה לְכַבְּדוֹ בְּבִרְכַּת
 הַמִּזְוֶה, שֶׁנֶּאֱמַר וְקִדַּשְׁתּוּ. אֲבָל אִם
 יֵשׁ בִּינֵיהֶם אָדָם גָּדוֹל וְחָשׁוּב,
 יְבָרֶךְ הוּא. וְנוֹחֲגִין לָתֵת לְאֲבִל
 לְבָרֶךְ. וְדוֹקָא כְּשֶׁשָּׂוִים בַּמַּעֲלָה.
 וְרֵאשִׁי לְכַבֵּד בְּבִרְכַּת הַמִּזְוֶה לְמִי
 שֶׁהוּא טוֹב עֵין, שׁוֹנֵא בְּצַע וְגוֹמֵל
 חֶסֶד בְּמַמּוֹנֹו, שֶׁנֶּאֱמַר, טוֹב עֵין
 הוּא יְבָרֶךְ אֵל תִּקְרִי יְבָרֶךְ אֱלֹא
 יְבָרֶךְ (קפ"ג ר"א)

סעיף ו'

הַמְּבָרֵךְ יֹאמַר מִתְחַלָּה, הֵב לָן

וְנִבְרָךְ, כִּי כָל מְלֵי דְקִדְשָׁה בְּעִי
הַזְמָנָה (אוֹ יֹאמַר בלע"ז, בלשון אשכנז,
"רבותי מִיר וועלען בענטשען)
וְהַמַּסְבִּין עוֹנֵין, יְהִי שֵׁם ה' מְבָרָךְ
מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם. וְאַחֲרַי כָּךְ אוֹמַר
הַמְבָרָךְ, בְּרִשּׁוֹת וְכוּ', נְבָרָךְ
שְׂאֵכְלָנוּ וְכוּ', וְהַמַּסְבִּין אוֹמְרִים,
בָּרוּךְ שְׂאֵכְלָנוּ מִשְׁלֹ וְכוּ'. וְחוֹזֵר
הַמְבָרָךְ וְאוֹמַר גַּם הוּא, בָּרוּךְ
שְׂאֵכְלָנוּ וְכוּ'. וְנוֹחֲגִין בְּקִצַּת
מְקוֹמוֹת שְׁלֹאֲחַר שְׁפִים הַמְבָרָךְ
וּבְטוֹבוֹ חֲיִינוּ עוֹנֵין הַמַּסְבִּין אָמֵן.

וּבְקִצַּת מְקוֹמוֹת לֹא נִהְגוּ לֵאמֹר
אֱמִין. גַּם יֵשׁ מִנְהֻגִים שׁוֹנִים בְּעֲנִין
אֲמִירַת בָּרוּךְ הוּא וּבָרוּךְ שְׁמוֹ. יֵשׁ
נוֹהֲגִין שֶׁהַמְבָרֵךְ אוֹמְרוֹ כְּשֶׁמִּזְמִין
רַק בְּשִׁלְשָׁה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, שְׂאִין
לֵאמֹרוֹ אֵלָּא כְּשֶׁמִּזְמִין בְּעֶשְׂרָה,
שֶׁמִּזְכִּיר אֶת הַשֵּׁם, אִזּוֹ יֵאמְרוּ. וְכֵן
יֵשׁ לְנֶחֱוָה. וְהַמְסַבִּין לֹא יֵאמְרוּהוּ.
וּמִכָּל שֵׁכֶן מִי שֶׁמְבָרֵךְ בְּרֶכֶת
הַמִּזֵּן בְּלֹא זְמַן שֶׁלֹּא יֵאמְרוּ.

סעיף ז'

הַמְבָרֵךְ יְבָרֵךְ בְּקוֹל, וְהַמְסַבִּין

יֹאמְרוּ עַמּוֹ מִלָּה בְּמִלָּה בְּלַחֲשׁ.
וּבְסוֹף כָּל בְּרָכָה יְקַדִּימוּ לְסַיֵּם קִדְּם
לְהַמְבָּרֵךְ, כִּדִּי שִׁיעֲנוּ אָמֵן עַל
בְּרַכָּתוֹ (קפ"ג).

סעיף ח'

אַחַר בְּרַכַּת הַמִּזוֹן מְבָרֵךְ עַל הַכּוֹס
שֶׁבִּירֵךְ עָלָיו, וְשׁוֹתָה שְׁעוֹר רְבִיעִית
כִּדִּי שִׁיחֲכַל לְבָרֵךְ בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה.
אִם הַכּוֹסוֹת שֶׁל הַמַּסְבִּין הֵן
פְּגוּמוֹת, צָרִיד הַמְבָרֵךְ לִתֵּן מִכּוֹסוֹ
מֵעַט לְתוֹךְ כּוֹסוֹת שֶׁלָּהֶם אַחַר
שֶׁבִירֵךְ בּוֹרֵא כִּדִּי הַגָּפֶן קִדְּם

שִׁישְׁתָּהּ הוּא, כִּדִּי שִׁיבְרָכוּ גַם הֵם
עַל כּוֹסוֹת שְׂאִינָן פְּגוּמוֹת. וְכֵן אִם
כוֹסוֹת שְׁלֵהֵן רִיקָנוֹת, נוֹתֵן לְתוֹכָן
מִנְעֵט מִכּוֹס שֶׁל בְּרָכָה, וְלֹא יִטְעֲמוּ
עַד שִׁיטְעוּם הַמְּבַרֵּךְ. אֲבָל אִם יֵשׁ
לָהֶן כּוֹסוֹת בְּפָנֵי עֲצָמָן וְאִינָן
פְּגוּמוֹת, אֵין הַמְּבַרֵּךְ צָרִיד לְתֵן
לָהֶם מִכּוֹס שֶׁלּוֹ, וַיְכוּלִין לְטַעַם קֹדֶם
שִׁיטְעוּם הוּא, וְכֵן נָכוֹן, וְטוֹב אִם
אֶפְשָׁר שִׁיְהִיָּה לְכָל אֶחָד כּוֹס מִלֵּא.

סעיף ט'

אִם הַמְּבַרֵּךְ אֵינוֹ רוֹצֶה לְשַׁתּוֹת יֵשׁ

אומרים דיכול לתן לאיש אחר מן
המסבין שיברך בורא פרי הגפן,
וישתה שער רביעית ויברך
ברכה אחרונה. ויש אומרים דאין
לעשות כן, אלא דוקא המברך
בזמן הוא יברך על הכוס, וכן
נכון לעשות (ק"צ).

סעיף י'

שנים שאכלו ביחד, מצוה להם
לבקש שלישי שיצטרף עמם
לזמן, ואכלו אם בא השלישי
לאחר שהשנים כבר גמרו

מְלַאכּוֹל. אֵלֶּא שָׁאם הָיוּ מְבִיאִין
לָהֶם עוֹד אֵיזָה דְּבָר לְקַנּוּחַ סְעוּדָה
הָיוּ אוֹכְלִין, מִצָּוָה עֲלֵיהֶם לְצַרֵּף
אֶת הַשְּׁלִישִׁי לְזִמּוֹן, דְּהֵינּוּ שְׂתֵתְנוּ
לוֹ לְאֹכּוֹל כִּזֵּית שְׂתֵת־חֵיב בְּבִרְכָּה
אַחֲרוֹנָה וְיִצְטָרֵף עִמָּהֶם. וַיֵּשׁ
אוֹמְרִים, דְּבַעֲיָנָן דְּיִקָּא פִתָּה. וַיֵּשׁ
אוֹמְרִים, דְּסָגִי גַם בְּשָׂאָר מִיַּיִן דְּגָן.
וַיֵּשׁ אוֹמְרִים, דְּאַפְלוּ פִּירוֹת אוֹ
יִרְקוֹת סָגִי. וַיֵּשׁ אוֹמְרִים עוֹד,
דְּאַפְלוּ אֵינּוּ אוֹכֵל, רַק שׁוֹתָה
רְבִיעִית מֵאֵיזָה מִשְׁקָה, חוּץ מִן

הַמַּיִם, מִצְטַרֵּף, וְכֵן נוֹהֲגִין. וְאַף עַל
 פִּי שֶׁלֹּא אָכַל אֲלֹא שָׁתָה, יָכוֹל
 לֵאמֹר, שֶׁאֵכָלֶנּוּ, כִּי שָׁתִּיחַ בְּכֻלָּל
 אֲכִילָה. וְלֵאחֲרַי שְׁסִימוּ חֵזֶן אֶת
 הַכֵּל, אִזּוּ יִבָּרֵךְ הוּא בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה
 עַל מַה שֶׁאֵכָל אִזּוּ שָׁתָה. וְאַם בָּא
 הַשְּׁלִישִׁי לֵאחֲרַי שֶׁכָּבַר נִטְלוּ יְדֵיהֶם
 בְּמַיִם אַחֲרוֹנִים, שׁוֹב אֵינּוּ מִצְטַרֵּף
 עִמָּהֶם.

סעיף יא'

שֶׁלֵּשָׁה שֶׁאֵכָלוּ בְּיַחַד, כִּיּוֹן
 שֶׁנִּתְחַיְּבוּ בְּזִמּוֹן, אֵינָם רֵשָׁאִים

לְחַלֵּק. וְכֵן אֲרַבְעָה אֹחַ חֲמִשָּׁה,
אֶפְלוֹ אֶחָד מֵהֶם אֵינוֹ רֹשֵׁאִי לְבָרֵךְ
בְּפָנַי עֲצָמוֹ, שֶׁכָּלֵם נִתְחַיְבוּ בְּזִמּוֹן.
אֲבָל אִם הֵם שְׁנֵי אֹחַ יוֹתֵר עַד
עֲשָׂרָה, יְכוּלִין לְחַלֵּק, שִׁישָׁאֵר זִמּוֹן
לְכָל חֲבוּרָה (קצ"ג).

סעיף יב'

אִם הֵם עֲשָׂרָה, נִתְחַיְבוּ לְבָרֵךְ בְּשֵׁם
דְּהֵינּוּ שֶׁהַמְּבָרֵךְ אֹמֵר, נְבָרֵךְ
אֱלֹהֵינוּ שְׂאֵבֵלָנוּ מִשָּׁלוֹ וְכוּ' וְלֹא
יֹאמַר נְבָרֵךְ לְאֱלֹהֵינוּ, וְהַמְּבָרֵךְ
אֹמֵר יֵם בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ שְׂאֵבֵלָנוּ

מִשְׁלֹ וְכוּ'. וְכִיּוֹן שְׁנַת־חֵיבוּ לְבָרֵךְ
בְּשֵׁם, אֲסוּרִים לְחַלֵּק, אֵלֶּא אִם כֵּן
הֵם עוֹשִׂים אֹי יוֹתֵר, אִז מִתְּרִין
לְחַלֵּק, שִׁישְׂאָר לְכָל חֲבוּרָה זְמוֹן
בְּשֵׁם.

סעיף יג'

אִם טַעַה הַמְזַמֵּן בַּעֲשָׂרָה וְגַם
הַעוֹנִים וְלֹא הִזְכִּירוּ אֶת הַשֵּׁם
בְּבִרְכַּת הַזְמוֹן, אֵינָם יְכוּלִים לְחַזֹּר
וּלְזַמֵּן בְּשֵׁם, כִּיּוֹן שֶׁכָּבַר יֵצֵאוּ יְדֵי
חוּבַת זְמוֹן, אֵלֶּא שֶׁבִטְלוּ מִצִּוַּת
הַזְכָּרַת הַשֵּׁם, וּמִעֲוֹת שֶׁלֹא יוּכַל

לְתַקוֹן הוּא. אֲבָל אִם הָעוֹנִים עֲדִין
 לֹא עָנוּ אַחֲרָיו, כִּיּוֹן שֶׁעֲדִין לֹא
 נִתְקַיְמָה מִצְוַת זְמִין, יַחֲזֹר הַמְּבָרֵךְ
 וַיִּזְמֵן בְּשֵׁם (קצ"ב).

סעיף יד'

אִם שִׁבְעָה אָכְלוּ פֶתַח, וְשִׁלְשָׁה
 אָכְלוּ פִּירוֹת אֹר שְׁתֵּי מִשְׁקִין, בְּעֵנִין
 שְׁחֵיבִין בְּבִרְכָּה אַחֲרוֹנָה, יְכוּלִין
 לִזְמֵן בְּשֵׁם. (בְּכָאן כִּלִּי עֲלָמָא מוֹדוּ
 דְּסִגִּי בִּפְרוֹת וּבִמְשָׁקָה) וּמִצְוָה לְהַדִּיר
 אַחֲרַי עֲשָׂרָה לְבִרְךְ בְּשֵׁם. אֲבָל אִם
 רַק שִׁשָּׁה אָכְלוּ פֶתַח אֵינָם יְכוּלִים

לְזַמֵּן בַּשֵּׁם, דְּרַבָּא דְּמִנְכָּר בְּעֵינֵן

(קצ"ג קצ"ז).

סעיף טו'

כָּל שֶׁאֵכְלוּ בְּיַחַד, אֲכָלוּ לֹא אֶכְלוּ

כָּל הַסְּעוּדָה בְּיַחַד, אֲלֵא שִׁישְׁבוּ

לְאֹכַל וּבִרְכוּ בְּרַכַּת הַמּוֹצֵיא, אֲכָלוּ

כָּל אֶחָד אֹכֵל מִכֶּכֶּר שָׁלוֹ, כִּיּוֹן

שֶׁנִּקְבְּעוּ יַחַד, בֵּין בְּשִׁלְשָׁה בֵּין

בְּעֶשְׂרָה אֵינָן רִשְׁאִין לְחַלֵּק. וְאֲכָלוּ

אֶחָד רוֹצֶה לְגַמֹּר סְעוּדָתוֹ קֹדֶם

שֶׁיִּגְמְרוּ הָאַחֵרִים, אֵינָן רִשְׁאִין

לְחַלֵּק. אֲבָל אִם לֹא קִבְּעוּ עַצְמָם

בַּת־חֵלֶת הַסְּעוּדָה, אֵלֶּא שֶׁלֹּא
 שְׁשָׁנִים כָּבֵד אָכְלוּ, אֲכָלוּ לֹא אָכְלוּ
 עֲדִין רַק כִּזִּית וּבֵא הַשְּׁלִישִׁי וְקִבַּע
 עִמָּהֶם, אִם גָּמַר סְעוּדָתוֹ עִמָּהֶם,
 חַיִּבִּים בְּזִמּוֹן. אֲבָל אִם רָצָה לְגַמֵּר
 סְעוּדָתוֹ קֹדֶם לָהֶן, כִּיּוֹן שֶׁלֹּא
 הִתְחִיל עִמָּהֶם וְגַם לֹא גָמַר עִמָּהֶם,
 רֵשִׁאִי לְחַלֵּק וּלְבַרֵּךְ בְּפָנָי עֲצֻמוֹ.
 וּמִכָּל מָקוֹם מִצָּוָה הוּא לְהַמְתִּין
 שִׁיבְרָכוּ בְּזִמּוֹן. אִם הוּא אֵנָם אִוֹ
 מִתִּירָא מִהַפְסֵד, אֲכָלוּ קִבַּע עֲצֻמוֹ
 עִמָּהֶם בַּת־חֵלֶת, מִתָּר לְגַמֵּר סְעוּדָתוֹ

קִדְּם לָהֶם, וּלְבִרְךָ בְּפָנַי עֲצָמוֹ. אֲבֵל
אִם אֵין הַדְּבָר נְחוּץ, צָרִיךְ לְהַחֲמִיר
(קצ"ג ר').

סעיף טז'

שֶׁלֹּא שֶׁאֲכָלוּ בִּיחָד וְשָׁכַח אֶחָד
מֵהֶם וּבִרְךָ בְּרַכַּת הַמַּזְזֵן בְּפָנַי
עֲצָמוֹ, יְכוּלִין לְזַמֵּן לְאַחַר שֶׁגִּמְרוּ
זֶה בְּרַכַּת הַמַּזְזֵן. וַיַּעֲנֶה גַם הוּא,
בָּרוּךְ שֶׁאֲכָלְנוּ מִשְּׁלוֹ וְכו'. אֲבֵל
אִם זֶה נִצְטָרֵף לְזַמֵּן עִם שְׁנַיִם
אַחֲרֵים, שׁוֹב אֵינוֹ יָכוֹל לְהִצְטָרֵף
לְזַמֵּן עִם אֵלוֹ. וְאִם שְׁנַיִם בִּרְכוּ,

אֲכָלוּ בְּפָנַי עֲצָמָן, בָּטַל זְמֹן

(קצ"ד).

סעיף יז'

שֶׁלֹּא שָׂאֵכְלוּ, וְשָׁנִים גָּמְרוּ

סְעוּדָתוֹ וְרוּצִים לְבָרָךְ, וְאַחַד עֲדִין

לֹא גָמַר סְעוּדָתוֹ וְאֵינוֹ רוּצָה

לְבָרָךְ, צָרִיד הוּא לְהַכְסִיךְ

מִסְעוּדָתוֹ, כִּדִּי שִׁיבָרְכוּ בְּזְמֹן

וַיַּעֲנֶה גַם הוּא עֲמָהֶם וַיּוֹצֵא יָדָיו

זְמֹן. וַיִּמָּתִין עַד שֶׁסִּיֵּם הַמְּבָרָךְ הַזֶּה

אֶת הַכֹּל, וְאַחֵר כָּךְ יָכוֹל לֶאֱכֹל,

וְאֵין צָרִיד לְבָרָךְ בְּרָכָה רַאשׁוֹנָה,

כִּיּוֹן שְׂדֵעָתוֹ הִיָּה לְאָכֹל עוֹד.
וּבְשִׁינָמוֹר סְעוּדָתוֹ יְבָרֵךְ בְּרַכַּת
הַמַּזּוֹן. אֲבָל שְׁנַיִם, אֵינָן צְרִיכִין
לְהַפְסִיק בְּשֶׁבִיל אֶחָד, אֶלָּא אִם
יִרְצוּ לַעֲשׂוֹת לוֹ לְכַבּוֹדוֹ לְפָנִים
מִשׁוֹרֵת הַדִּין. וְעַשְׂרָה שְׂאֵכְלוּ
בִּיחָד, צְרִיכִין אַרְבָּעָה לְהַפְסִיק
בְּשֶׁבִיל שְׁשָׁה שָׂהִם הָרַב. וְאֵינָן
צְרִיכִין לְהַמְתִּין, רַק עַד שְׂאֵמְרוּ
בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ וְכוּ'. וְלֵאחֲרַי שְׂאֵמְרוּ
הֵם סְעוּדָתוֹ יִזְמְנוּ לַעֲצָמָן בְּלִי
הַזְכָּרֶת הַשֵּׁם (סימן ר').

סעיף יח'

בְּסֵעוּדוֹת גְּדוּלוֹת שֶׁהֲרֵבָה מִסְבִּין
שָׁם, יֵשׁ לְבַחַר שִׁיבְרָךְ מִי שֶׁקוֹלוֹ
חֲזָק, כִּדִּי שִׁישְׁמְעוּ כָּל הַמְּסִבִּין מִן
הַמְּבָרֵךְ לְכָל הַפְּחוֹת עַד הַזֶּן אֶת
הַכֹּל. וְאִם אֵי אֶפְשָׁר בְּכָךְ, יְבָרְכוּ
בַּחֲבוּרוֹת שֶׁל עֲשָׂרָה עֲשָׂרָה.

סעיף יט'

שֶׁתִּי חֲבוּרוֹת שְׂאוֹכְלִין בְּבֵית אֶחָד
אוֹ בְּשְׁנֵי בָתִּים, אִם מִקְצָתָן רוֹאִין
אִלוֹ אֶת אִלוֹ, מַצְטָרְפוֹת לְזִמּוֹן.
וְאִם לֹא, אִלוֹ מִזְמָנִין לְעֲצָמָן,

וְאֵלּוּ מִזְמָנֵי לַעֲצֻמָּן. וְאֵם יֵשׁ
שְׁמֵשׁ אֶחָד לְשֵׁתִיָּהּ, הוּא מִצְרָפֶן,
וְכַגֹּן שְׁנִכְנָסוּ מִתְחִלָּה עַל דַּעַת
לְהַצְטִירָף יֶחֶד. וְכָל הַיָּכֵא
שְׁמִצְטִירָפֹת, צָרִיכִין שִׁשְׁמֵעוּ כֵּלָן
מִן הַמְּבָרֵךְ לְכָל הַפְּחוֹת עַד הַזֶּן אֶת
הַכֹּל (קצ"ה).

סעיף כ'

מִי שֶׁהוּא אֶצֶל הַמְּבָרְכִים בְּזִמּוֹן,
וְהוּא לֹא אֹכֵל וְלֹא שֹׁתֵה עִמָּהֶם,
כְּשֶׁהוּא שׁוֹמֵעַ שֶׁהַמְּבָרֵךְ אֹמֵר,
נְבָרֵךְ שְׂאֵבֶלְנוּ מִשָּׁלוֹ עוֹנָה הוּא:

בָּרוּךְ וּמְבָרֵךְ שְׁמוֹ תָּמִיד לְעוֹלָם
וָעֶד. וְאֵם מְזַמֵּינִין בְּעֶשְׂרָה, וְאוֹמְרִים
הַמְּבָרֵךְ נְבִירָךְ אֱלֹהֵינוּ וְכוּ' עוֹנֶה
גַּם הוּא, בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ וּמְבָרֵךְ שְׁמוֹ
תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד. וְאֵם בָּא לְאַחֵר
שֶׁכָּבֵר אָמַר הַמְּבָרֵךְ נְבִירָךְ וְכוּ'
וְשׁוֹמְעֵי שְׁהַעוֹנִים אוֹמְרִים בָּרוּךְ
שְׂאֵכְלָנוּ וְכוּ' אוֹ בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ
שְׂאֵכְלָנוּ וְכוּ', עוֹנֶה אַחֲרֵיהֶם אָמֵן
(קצ"ח).

סעיף בא'

שֶׁלֹּא שֶׁלֹּא כָּל אֶחָד מִכֻּלָּם

שֶׁלּוֹ, וְאַחַד מֵהֶם אֵכֵל פֶּת עוֹבֵד
 בּוֹכָבִים, וְשְׁנַיִם נִזְחָרִים מִפֶּת עוֹבֵד
 בּוֹכָבִים, מִכָּל מָקוֹם מִצְטַרְפִּין
 לְזִמּוֹן וְיִבְרַךְ זֶה שְׂאֵכֵל פֶּת עוֹבֵד
 בּוֹכָבִים, שֶׁהוּא יָכוֹל לְאַכּוֹל גַּם עִם
 הַנִּזְחָרִים. וְכֵן אִם אֶחָד אוֹכֵל
 מִאֲכָלֵי חֵלֶב, וְשְׁנַיִם מִאֲכָלֵי בֶשֶׂר,
 מִצְטַרְפִּין, וְיִבְרַךְ זֶה שְׂאֵכֵל מִאֲכָלֵי
 חֵלֶב, שֶׁהוּא יָכוֹל לְאַכּוֹל גַּם עִם
 הַנִּזְחָרִים. אֲדָּא אִם זֶה שְׂאֵכֵל
 מִאֲכָלֵי חֵלֶב אֵינוֹ שׁוֹתֵה יֵין, אוֹ
 שְׂאֵיִן כֹּאֵן אֵלֶּא שִׁכָּר שֶׁהוּא חָדָשׁ,

וְהוּא נִזְהָר מִיֵּחָדָשׁ, מוֹטֵב שִׁיבְרָךְ
 זֶה שֶׁאֵכֵל בְּשָׂר, בְּכוֹס, מִלְּבִירָךְ
 בְּלֹא כוֹס. וְאִם אֶחָד אֵכֵל גְּבִינָה
 קִשָּׁה וְשֵׁנִים בְּשָׂר, יֵשׁ אוֹמְרִים
 דִּאיֵין מִצְטַרְפִּין. וְיֵשׁ אוֹמְרִים,
 דְּמִכָּל מְקוֹם מִצְטַרְפִּין, כֵּין
 שִׁיכוֹלִין לֶאֱכֹל מִלֶּחֶם אֶחָד, וְיֵשׁ
 לְהַקֵּל (סִימָן קצ"ו וּבַחֲי"א).

סעיף כב'

נָשִׁים שֶׁאֵכְלוּ עִם אֲנָשִׁים שְׁנֵת חֵיבוֹ
 בְּזִמּוֹן, נִתְחַיְבוּ גַם הֵנָּה וְצָרִיכוֹת
 לְשִׁמּוּעַ בְּרַכַּת הַזִּמּוֹן. קָטָן נוֹהֵגִין

שֵׁאִין מִצְטַרֵּף לְזִמּוֹן, עַד שֶׁהוּא בֶּן
י"ג שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, אִזּוּ מִצְטַרֵּף
וְיָכוֹל לְבָרֵךְ גַּם הוּא בְּזִמּוֹן אֶף עַל
פִּי שֶׁלֹּא נִבְדָּק אִם הֵבִיא שְׂתִי
שְׁעָרוֹת.

סעיף כג'

מִי שֵׁאִינוֹ קוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע
שְׁחֲרִית וְעֶרְבִית, אִזּוּ שֶׁהוּא עוֹבֵר
עֲבֵרוֹת בְּפִרְהָסִיָּא, אִינוֹ מִצְטַרֵּף
לְזִמּוֹן. גַּר גָּמוּר מִצְטַרֵּף לְזִמּוֹן,
וְגַם הוּא יָכוֹל לְבָרֵךְ וְלוֹמַר, עַל
שְׁהֲנַחֲלָתָּ לְאַבּוֹתֵינוּ, דְּכָתִיב

בְּאַבְרָהָם כִּי אָב הַמּוֹן הוּא
נִתְּתִיךָ. וְדִרְשִׁינָן, לְשַׁעֲבֹר הִיא אָב
לְאַרְם, מִכָּאן וְאֵילָךְ לְכָל הַגּוֹיִם
(קצ"ט).

סימן מו – הלכות מאכלות אסורות

סעיף א'

דָּם הַנִּמְצָא בְּבִיצִים, אֲסוּר,
וְלִפְעָמִים כָּל הַבִּיצָה אֲסוּרָה. וְלִכּוֹן
כְּשֶׁעוֹשִׂים מֵאֶכָּל עִם בִּיצִים יֵשׁ
לְבַדֵּק אוֹתָן.

סעיף ב'

דָּם דְּגָיִם מִתֶּר. אֵךְ אִם קָבֵצוּ

בְּכָלִי, אָסוּר, מִפְּנֵי מִרְאִית הָעֵין.
לְפִיכָךְ אִם נִכָּר שֶׁהוּא מִדְּגִים כְּגוֹן
שֵׁשׁ בּוֹ קַשְׁקָשִׁים, מִתָּר.

סעיף ג'

אִם נֶשֶׁךְ כֶּכֶר וְכַדוּמָה וְיֵצֵא דָם
מִשְׁנָיו עַל גִּבִּי הַכֶּכֶר, צָרִיךְ לַחֲתוֹךְ
מִקּוֹם הַדָּם וּלְזַרְקוֹ. אֲבָל הַדָּם שֶׁבִּין
הַשְּׁנַיִם מוֹצֵצוֹ בְּחֵל, פֶּיּוֹן שֶׁלֹא
פָּרַשׁ (וְלֹא בְשִׁבָּת, כִּמוֹ שֶׁאֶכְתֵּב לְקַמּוֹ
סִימָן פ' סָעִיף נ"ד) (יו"ד סִימָן ס"ו).

סעיף ד'

לְפַעֲמִים נִמְצָא דָם בְּתוֹךְ הַחֲלָב,

שֶׁהָדָם יֵצֵא עִם הַחֵלֶב מִדִּי
הַבְּהֵמָה, וְצָרִיכִין לַעֲשׂוֹת בְּזָה
שְׂאֵלַת חָכָם.

סעיף ה'

בְּשֶׁר בְּחֵלֶב אֶסוּר בְּאֹכִילָה
וּבְבִשּׁוּל וּבַהֲנָאָה, וְלֹכֵן אִם נֹאסֵר
אִיזָה דָּבָר מִתַּעֲרֹבָת בְּשֶׁר בְּחֵלֶב,
צָרִיכִין לַעֲשׂוֹת שְׂאֵלָה מֵה לַעֲשׂוֹת
בוֹ, כִּי לְפָעָמִים נֹאסֵר גַּם בַּהֲנָאָה,
וְלְפָעָמִים אֵינּוּ נֹאסֵר בַּהֲנָאָה (פ"ז).

סעיף ו'

שְׁנֵי יִשְׂרָאֵלִים הַמִּכִּירִים זֶה אֶת זֶה,

אֶפְלוּ הֵם מִקְפִּידִים זֶה עַל זֶה, אֲסוּר
 לָהֶם לֶאֱכֹל עַל שְׁלָחַן אֶחָד זֶה בְּשֵׁר
 וְזֶה מִמֵּאכֵל חֵלֶב, עַד שִׁיעָשׂוּ אֵיזָה
 חֶפֶר, כְּגוֹן, שִׁיאֲכֹל כָּל אֶחָד עַל
 מִפֶּה שְׁלוֹ, אִם שִׁנִּיחוּ עַל הַשְּׁלָחַן
 בֵּין הַמֵּאכָלִים אֵיזָה דְּבַר שִׁאִין
 דְּרַכּוֹ לְהִיזֹת שָׁם. וְיִהְיֶה זְהִירִים
 שְׁלֹא לְשִׁתּוֹת מִכָּלִי אֶחָד, מִפְּנֵי
 שֶׁהַמֵּאכֵל נִדְבָק בַּכָּלִי.

סעיף ז'

וְכָל שֹׁכֵן שֶׁצָּרִיכִין לְזַהֵר שְׁלֹא
 לֶאֱכֹל מִכֶּכֶּר אֶחָד עִם בְּשֵׁר וְעִם

חֶלֶב. וְכֵן נִזְהָגִין לִיָּחֵד פִּלִּים לְמַלְחָה,
אֶחָד לְמֵאכְלִי בֶּשֶׁר וְאֶחָד לְמֵאכְלִי
חֶלֶב, כִּי לְפַעֲמִים טוֹבִלִים בְּמַלְחָה
וְנִשְׁאָרִים שְׂיוּרֵי מֵאֲכָל בְּמַלְחָה.

סעיף ח'

נִזְהָגִין לְרִשֹּׁם אֶת הַסִּכִּין הַמִּיָּחֵד
לְמֵאכְלִי חֶלֶב, וְכֵן כָּל פִּלִּי חֶלֶב
שֶׁלֹּא יֵבֵאוּ לְיָדֵי חֲלוּף.

סעיף ט'

אֲכָל בֶּשֶׁר אִם אֲכָלוּ רַק תַּבְּשִׁיל שֶׁל
בֶּשֶׁר, לֹא יֵאכֹל מֵאכְלִי חֶלֶב עַד
שִׁישְׁהָה שֵׁשׁ שָׁעוֹת. וְחֲלוּעָם

לְתִינוּקָה, צָרִיד גַּם כֵּן לְהַמְתִּין. וְאַף
עַל פִּי שְׂשֻׁחָה כַּשְּׁעוֹר, אִם מִצָּא
בַּשָּׂר בֵּין הַשְּׁנַיִם, צָרִיד לְהַסִּירוֹ.
אֲבָל אֵינוֹ צָרִיד לְהַמְתִּין אַחֵר כִּדְּ:
רַק יִקְנֶח אֶת פִּיו וַיִּדְיחוֹ, דְּהֵינּוּ
שְׂיֹאכַל מְעַט פֶּת וַיִּקְנֶח בּוֹ פִּיו,
וְגַם מְדִיחוֹ בְּמַיִם אוֹ בְּשֶׁאֵר
מִשְׁקָה.

סעיף י'

אִם לֹא הָיָה בַּתְּבָשִׁיל לֹא בַּשָּׂר וְלֹא
שֶׁמֶן שֶׁל בַּשָּׂר, אֲלֹא שְׁנֵת בְּשִׁיל
בְּקִדְרָה שֶׁל בַּשָּׂר, אֲכָלוֹ לֹא הֵיטָב

מוֹדַחַת יָפָה, מִתָּר לֶאֱכֹל אַחֲרָיו
[מֵאֲכָלִי] חֵלֶב.

סעיף יא'

אֲכֹל גְּבִינָה, מִתָּר לֶאֱכֹל אַחֲרֶיהָ
בֶּשֶׂר מִיֵּד בְּסַעֲוֶדָה אַחֲרָתָהּ, וּבִלְבֹד
שִׁיבְדֵּק יָדָיו אִם אֵין שׁוּם דְּבַר
מִחֲגִבִּינָה נִדְבָּק בָּהֶם, אִו יִרְחֹצֵם
בְּמַיִם, וְגַם יִנָּקֵר שְׁנָיו וַיִּדְיַח פִּיו.
וְאִם הִיתָה חֲגִבִּינָה קָשָׁה, דְּחִינּוּ
שְׁהַעֲמָדָה בִּקְבָהּ, וַיִּשְׁנָה שְׁשָׁה
חֲדָשִׁים אִו שְׁהִיא מִתְלַעֶת, אִם
רוֹצֶה לֶאֱכֹל אַחֲר כָּךְ מֵאֲכָלִי

בֶּשָׂר, צָרִיד גַּם כֵּן לְהַמְתִּין שֵׁשׁ
שָׁעוֹת.

סעיף יב'

מִי שֶׁאָכַל גְּבִינָה וְרוֹצֶה לְאָכֹל
בֶּשָׂר, צָרִיד לְבַעַר מֵעַל הַשִּׁלְחָן
שִׁירֵי פֶת שֶׁאָכַל עִם הַגְּבִינָה.
וְאִם הוּא לְאָכֹל גְּבִינָה עַל מִפָּה
שֶׁאָכְלוּ בֶּשָׂר. וְכֵן לְהַפּוֹד. גַּם אִם הוּא
לְחֶמֶת בְּסִכּוּן שֶׁל בֶּשָׂר פֶּת לְאָכְלוֹ
עִם גְּבִינָה. וְכֵן לְהַפּוֹד, וְאִם הוּא
חֶסֶד בְּסִכּוּן נָקִי. וּבְשַׁעַת הַדְּחָק כְּגוֹן
שֶׁהוּא בִּדְרֹד, מִתָּר לוֹ לְחֶמֶת.

בְּסִכּוּן שֶׁל בֶּשֶׂר בְּשִׁחוּא נָקִי
וּמִקְנֵחַ הֵיטֵב הֵיטֵב לֶאֱכֹל עִם
גְּבִינָה וְכֵן בְּהַפּוּדָה (פ"ט)

סעיף יג'

אִם חֲתָךְ בְּסִכּוּן שֶׁל בֶּשֶׂר בְּצִלִּים,
אוֹ שֶׁאֵר דְּבַר חֲרִיף וְנִתְּנָם לְמֹאכֵל
חֲלָב אוֹ בְּהַפּוּדָה, צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת
שְׂאֵלַת חָכָם (צ"ו).

סעיף יד'

הַעֲזוּשָׁה תִּבְשִׁיל מִבֶּשֶׂר, בַּחֲלָב
שִׁקְדִים, צָרִיךְ לְהַנִּיחַ בְּתוֹכוֹ
שִׁקְדִים, מִפְּנֵי מֵרָאִית הָעֵין.

סעיף טו'

נוֹהֲגִין שֶׁלֹא לְהַגְעִיל כְּלִי חָלָב
לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בוֹ בְּבֶשֶׂר אֹ אוֹ אֶפְכָּא.

סעיף טז'

יֵין וּבֶשֶׂר וְחֲתִיכַת דָּג שְׂאִין בּוֹ
סִימָן, שֶׁמִּפְקִידִין אֹ שׁוֹלְחִין בְּיַד
עוֹבֵד כּוֹכָבִים, וּמִכָּל שֵׁכָן בְּיַד
יִשְׂרָאֵל חֲשׂוֹד, צָרִיךְ שְׁנֵי חוֹתְמוֹת.
אַבֵּל יֵין מִבֶּשֶׂל, וְכֵן הַחֲמִץ שֶׁל יֵין
וְחָלָב וּפֶת וְגִבְיָנָה, סָגִי בְּחוֹתָם
אַחַד.

סעיף יז'

אם שולח או מפקיד איזה דבר
בשק, צריך שיהיו התפירות
מבבנים ולקשרו ולחתמו.

סעיף יח'

אם ארע ששלח על ידי עובד
כוכבים בהמה או עוף שחוטים או
שאר דבר בלא חותם, יעשה
שאלת חכם.

סעיף יט'

גבינות ושאר דברים שהם ביד
עובד כוכבים, אף על פי שהם
בחותם או בדפוס שהם כשרים,

כָּל שֶׁלֹא יִדְעֵנוּ מִי חֶתְמוֹ, אֲסוּרִין.

סעיף כ'

יֵשׁ לְזָהָר שֶׁלֹא לְבִשָּׁל אוֹ לְצַלֹּת
יִשְׂרָאֵל וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים שְׁתֵּי
קְדֵרוֹת זֶה אֶצֶל זֶה, זֶה בְּשֵׁר כְּשֵׁר
וְזֶה בְּשֵׁר טֵרֶפֶה, אִם הִקְדֵּרוֹת אוֹ
הַמַּחֲבֵתוֹת מְגִלּוֹת. וְכֵן יֵשׁ לְזָהָר
שֶׁלֹא לְהַנִּיחַ הִקְדֵּרוֹת אֶצֶל
הַשְּׂפָחוֹת כְּשֵׁאִין יִשְׂרָאֵל בְּבֵית
וְאֵינוֹ יוֹצֵא וְנִכְנָם.

סעיף כא'

מִי שֵׁאִין מִכִּירִין אוֹתוֹ שְׁחָזָא

מִחֲזֹק בְּכַשְׁרוֹת, אֲסוּר לְקַנּוֹת מִמֶּנּוּ
 יֵין אֹי שֶׁאֵר דְּבָרִים שֵׁשׁ לְחוּשׁ
 בָּהֶם לְאִסוּר. מִיָּהוּ אִם נִתְאַרַח
 אֶצְלוֹ, אֹכֵל עִמּוֹ כֹּל שֶׁלֹּא נֹדַע לוֹ
 שֶׁהוּא חָשׁוּד (ק"י"ט)♦

סעיף כב'

יֵשׁ לְזַהֵר מִלְּהַנִּיחַ בְּבֵית עוֹבֵד
 כּוֹכָבִים כְּלִי שֵׁשׁ לְחוּשׁ שֶׁמֶא
 נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ. וְאֶפְלוֹ נִתְּנוֹ לְאִמּוֹ
 לְתַקְּנוֹ, אִם יֵשׁ לְחוּשׁ שֶׁמֶא
 נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ, יַעֲשֶׂה שְׂאֵלָת חָכָם
 (קכב)♦

סעיף כג'

לפְּעָמִים לֹקְחִין עוֹף כָּפוֹת
וּמִשְׁלִיכִין אוֹתוֹ אֶרְצָה, וְאַחַר כֵּן
שׁוֹחֲטִין אוֹתוֹ, וְהוּא אֶסוּר גָּמוּר,
כִּי בְּהֵמָה אִם עוֹף שֶׁנֶּפֶל, אֵין לוֹ
הֵתֵר עַד שֶׁרוֹאִין אַחֲרַיִךְ שֶׁחֲלָךְ
אֶרְבֵּעַ אַמּוֹת הָלוֹךְ יָפָה. וְגַם
בְּכַבָּשִׁים וּבַעֲגָלִים צָרִיכִין לְזַהֵר
בְּזָה מְאֹד (נ"ח).

סעיף כד'

בִּימֵי הַקֵּץ שְׂכִיחַ מְאֹד בְּבֵר
אֲזִיזִים, שֶׁנֶּמְצָאוֹת בּוֹעוֹת קִטְנוֹת,

בְּמִין יִבְלֶה (ווארצלען) בְּבִנֵי מַעֲיָם,
וְהִרְבֵּה נִטְרָפוֹת עַל יְדֵי כָּד, עַל כֵּן
צָרִיכִין לְזַהֵר מְאֹד לְבַדֵּק הַבִּנֵי
מַעֲיָם, וּכְשֶׁנִּמְצָא בּוֹעוֹת קִטְנּוֹת
יַעֲשֶׂה שְׂאֵלֶת חָכָם (מ"ו).

סעיף כה'

אִין לְשִׁין עֶסֶה בְּחֻלָּב, שְׂמָא יֵאכֹל
הַפֶּת עִם הַבֶּשֶׂר. וְאִם לֹשׁ, כָּל הַפֶּת
אֶסוּרָה אֲפֹלוּ לֹאכְלָהּ לְבַדָּהּ, גִּזְרָה
שְׂמָא יֵאכֹלָה עִם בֶּשֶׂר. וְאִם הִיָּה
דְּבַר מִנְעֻט כִּדִּי אֲכִילָת פַּעַם אַחַת,
אִין שְׂשֻנָּה צוּרַת הַפֶּת שְׂיִהֵא נִכָּר

שֶׁלֹא לֶאֱכֹלָהּ עִם בֶּשֶׂר, מִתֵּר. וְכֵן
הֲדִין אִם לֵשׁ עֵסָה עִם שֶׁמֶן שֶׁל
בֶּשֶׂר. וְאִין לְאַפּוֹת שׁוּם פֶּת עִם
צִפִּיחִית (פִּלְאדִין) אִו פֶּשֶׁטִּידָא
בְּתֵנּוֹר, דְּחִישִׁינָן שְׂמָא יָזוּב מִן
הַחֲמָאָה אִו מִן הַשֶּׁמֶן תַּחַת הַפֶּת.
וְאִם זָב תַּחֲתִיהָ, דִּינָהּ כְּאֵלּוּ נִלְוֵשׁ
עִמָּהּ, דְּאִסּוּר לֶאֱכֹלָהּ אֲפֵלּוּ לְבָרָה
(צ"ז).

סעיף כו'

פֶּת שְׂאֵפָאָה עִם הַצְּלִי בְּתֵנּוֹר אֶחָד,
אִם הָיָה הַתֵּנּוֹר סָתוּם וְהַצְּלִי מְגֻלָּה,

אֲסוּרָה הִפֹּת לֹאכְלָהּ בְּחֵלֶב. אֲבֵל
אִם הֵצְלִי הִיָּה מִכֶּסֶּה אוֹ שֶׁהִיָּה
הַתֵּנוּר פְּתוּחַ, וְהוּא תֵּנוּר גָּדוֹל
כִּתְנוּרִים שְׁלָנוּ, מִתָּר. וּמִכָּל מָקוֹם
לְכַתְחֻלָּהּ יֵשׁ לִזְהַר שֶׁלֹּא לְצִלוֹת
בְּשָׂר בְּתֵנוּר שְׂאוּפִין בּוֹ פֶת,
דְּחִישֵׁינָן שְׂמָא יִזְוֵב הַשֶּׁמֶן תַּחַת
הַפֶּת. וְאַפְלוּ הֵצְלִי הוּא בַּמַּחְבֵּת,
יֵשׁ לְחוּשׁ (צ"ז ק"ח).

סעיף כז'

תֵּנוּר שְׂזֵב בְּקֶרֶקַע שְׁלוֹ שֶׁמֶן אוֹ
חֵלֶב, צָרִיד הֶסֶק כִּדְיוֹ, עַד שֶׁיִּלְכוּ

הַגָּחָלִים עַל פְּנֵי כֵּלָו וְיִתְּלֶבֶן (סימן
צז קכא ובחכ"א ומ"א באורח חיים סימן
תסא).

סעיף כח'

תִּרְנַגּוּלִים מִסֻּרְסִים נוֹהֲגִים לֹא כָּלָם,
מִשּׁוּם דְּסוּמְכִין דְּמִסְתַּמָּא הָעוֹבֵד
כּוֹכָבִים הַמְסַרֵּם הוּא אֱמֵן וּבְקִי
בְּדָבָר, שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה בַּתְּפִירָה אִיזָה
רְעוּתָא, בְּבִנֵי מַעֲיִם (וְעֵין לְקַמֵּן סִימָן
קצ"א סעיף ו'). אֲבָל אִם נִמְצָא בָּהֶן
אִיזָה רְעוּתָא, אֲפֹלוּ רַק שְׂאִינֵן
מִנְּחִין פָּרְאֵי הֵן אֲסוּרִין.

סעיף כט'

בְּקִצָּת מְקוֹמוֹת נוֹהֲגִין הָעוֹבְדֵי
כּוֹכָבִים הַמַּפְטָמִין אֶזְזוֹת לְמַכָּרִין
לִישְׂרָאֵלִים, שְׂדוֹקְרִין אוֹתָן תַּחַת
כְּנִפֵּיהֶם בְּמַחֵט וְכַדוּמָה, כְּדֵי
שִׁית־נֶפֶח הַבָּשָׂר וִיתְרָאוּ שְׂמֵנוֹת,
וְיֵשׁ בָּזָה גַם כֵּן שְׂאֵלַת חָכָם אִם הֵן
בְּשֵׁרוֹת אוֹ לֹא (עֵינִן שׁו"ת אַמְרֵי אֵשׁ
יו"ד סִימָן כ"ד). וְכֵן בְּהֵמָה אֲשֶׁר
לִפְעָמִים מַחֲמֵת רֹב אֲכִילָהּ
מִסֵּת כֹּנֶת, וְרַפּוּאָתָהּ שְׂדוֹקְרִין
אוֹתָהּ בְּמַרְצֵעַ נֶגֶד הַכֶּרֶם, יֵשׁ בָּזָה

גַּם כֵּן שְׂאֵלֶת חָכָם אֵם הִיא כְּשִׁרָה

(עֵין שו"ת אמרי אש יו"ד סימן ע"ה).

סעיף ל'

נֹחֲגִין לַעֲשׂוֹת פִּרוֹת מִרְקָחִין,

שְׁנוֹת־נִים אֶת הַפִּרוֹת תּוֹךְ צְלוּחִית,

וּמַכֶּסִּין וְקוֹשְׁרִין אֶת פִּיהַ

בְּשִׁלְפּוּחִית בְּהֶמְהָ, וְכֹךְ מַעֲמִידִין

אוֹתָהּ לְתוֹךְ תֵּנוּר חֵם שִׁירְקָחוֹ

הַפִּרוֹת, צָרִיכִין לְזַהֵר שִׁיחָא

הַשִּׁלְפּוּחִית מִבְּהֶמְהָ כְּשִׁרָה,

וְהַכְּשִׁירָה גַּם בְּמִלִּיחָה וְהִדְחָה

כָּרְאוּי.

סעיף לא'

בְּאַרְזֵת וּנְהָרֹת שְׂמִיחֻקִּין שִׁישׁ
בְּמִימֵיהֶם תִּזְלְעִים, אָסוּר לְשַׁתּוֹתוֹ
עַד שִׁיסָּנֵנוּ אוֹתוֹ. וְאַפְלוּ בְּדִיעָבֵד
אִם בְּשֵׁל בְּאוֹתוֹ מֵיִם יֵשׁ לְאַסוֹר (עֵין
חכ"א). וְכֵן אָסוּר לְשַׁרֹּת בְּמֵיִם אֵלּוּ
בְּשָׂר אוֹ לְהַדִּיחַ בָּהֶם דָּבָר מֵאַכָּל,
כִּי הֵתוּלְעִים נִדְבָּקִים בַּמֵּאֲכָל.

סעיף לב'

כְּשֶׁמִּסָּנֵין אֶת הַמֵּיִם, צָרִיכִין לְזַהֵר
לְסָנֵן דְּרָד מִפָּה, שֶׁלֹּא יִהְיֶה
בְּאַפְשָׁרִי לְעַבּוֹר אֶפְלוּ תוֹלָע דָּק

שַׁבְּדִקִין.

סעיף לג'

חֲמֵץ שֶׁהֵתְלִיעַ אָסוּר עַל יְדֵי סִינּוֹן,
כִּי תוֹלָע דֵּק שַׁבְּדִקִין שֶׁנִּתְחַוָּה
בְּחֲמֵץ, עוֹבֵר דְּרֹךְ כָּל מַפָּה, וְהַסְנוֹן
גָּרוּעֵי גִרְעָה וְיוֹתֵר טוֹב שֶׁלֹּא
לְסַנְּנוֹ, כִּי הַתוֹלָע הַמִּתְחַוָּה
בַּמִּשְׁקִין שֶׁבַכְלִים, אֵינוֹ נֶאֱסָר כָּל
זְמַן שֶׁלֹּא פָּרַשׁ, וְעַל יְדֵי הַסְנוֹן
אֵכָא לְמִיחָשׁ שָׂמָא יְפָרוּשׁ עַל
הַמְסַנְּנֵת וְאַחַר כֵּךְ יַחְזוֹר. וְהַמְבַּחֵר
לְהַרְתִּיחַ תְּחַלָּה אֶת הַחֲמֵץ וְלְסַנְּנוֹ

אַחֲרֵי כֵן דִּמְאַחַר שְׁחַתּוּלָּע מֵת עַל
יְדֵי הִרְתִּיחָהּ, שׁוֹב לֹא יַעֲבֹר
בְּסֻנּוֹן (חכמת אדם כלל ל"ח).

סעיף לד'

תּוֹלְעִים הִגְדִּילִים בַּפִּרוֹת בְּעוֹדָם
בְּמַחְבֵּר, אֲסוּרִין, אִם עַל פִּי שֶׁלֹּא
פָּרָשׁוּ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְלִפְעָמִים
נִמְצָא בַּפִּרִּי וְכֵן בַּפּוֹלִים וְקִטְנִיּוֹת
כְּמִין נִקְרָא שְׁחוּרָה, וְהוּא מָקוֹם
שֶׁהִתְחִיל הַתּוֹלָע לְהִתְרַקֵּם, וְצָרִיךְ
לְטָלָה מִשָּׁם בְּעֶמְקוֹ, וְאֲסוּרָה כְּמוֹ
הַתּוֹלָעַת עֲצָמָה.

סעיף לה'

כֹּל פְּרִי שֶׁהָרֶכֶז לְהַתְּלִיעַ בְּעוֹדוֹ
 מִחֶבֶר, אִם עָבְרוּ עָלָיו שְׁנַיִם עָשָׂר
 חֹדֶשׁ מִשְׁנַת־לֹשׁ, מִתָּר, כִּי כֹל בְּרִיָּה
 שֶׁאֵין בָּהּ עֶצֶם, אֵינָה מִתְּקַיֶּמֶת
 שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ, וְכֵן נַעֲשֶׂתָהּ
 כְּעֶפְרָא בְּעֶלְמָא. וּמִשּׁוּם חֲשֵׁשׁ
 שְׁמָא הִתְּלִיעוּ בְּתִלּוּשׁ, צְרִיכִין
 לְבִדּוֹק וּלְהַשְׁלִיךְ. הִתְּלִיעִים
 וְהִבְחֹשִׁין שְׁנַמְצָאוּ בַּחוּץ, וְאַחַר
 כֵּן יִתְּנֵם לַמֵּים צוֹנְנִים וַיַּעֲרֵבֵם
 יָפָה יָפָה, וַיַּעֲלוּ. הִתְּלִיעִים

וְהַמִּנְקָבִים לְמַעַל וְיִשְׁלִיכֶם, וְאַחַר
כֵּן יִתְּנֶם בְּמִים רוֹתְחִין, שָׂאֵם
נִשְׁאַרָה בָּהֶם תּוֹלַעַת יְמוֹת מִיָּד
וְלֹא תִפְרֹשׁ. וְאִין לְסִמּוֹן עַל זֶה רַק
בְּקִטְנִיּוֹת וְעֵדֵשִׁים וְכִדּוּמָה, וְדוֹקָא
לְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ.

סעיף לו'

כָּל הַפְּרוֹת שֶׁצָּרִיכִין בְּדִיקָה, צָרִיךְ
לְפַתַּח כָּל אֶחָד וְאַחָד, וְלַחֲשֹׁלֶיךָ
אֶת הַגִּרְעִינִין לְמַעַן יוּכַל לְבַדֵּקוֹן
יָפֶה יָפֶה. וְצָרִיכִין לְזַחַר בְּזֶה מְאֹד
בְּשִׁמְרָקָחִין פְּרוֹת בְּדַבֵּשׁ וְסִפֵּר,

וְכֵן כְּשֶׁעוֹשִׂין רְבָה. וְלֹא מִהֲנִי מֵהַ
שְׂבִדֵּק מִקְצָתוֹ. וְאַפְלוּ בְּדֵק אֶת
הָרֵב לֹא מִהֲנִי, אֲלֵא צָרִיךְ לְבִדֵּק
כָּל פְּרִי וְפָרִי.

סעיף לז'

לְפַעֲמִים נִמְצָא בַּקֶּמַח וְכִיּוֹצֵא בּוֹ
תוֹלָעִים גְּדוֹלִים, וְסָגִי כְּשֶׁמִּנְפָּה
אוֹתוֹ בְּנִפְּהָ, שְׂאִין הַתוֹלָעִים
עוֹבְרִים. אֲבָל אִם נִמְצָאוּ בּוֹ
תוֹלָעִים קְטַנִּים (מִלְבֵּן) לֹא מִהֲנִי
הַנִּפְּהָ. וְכִי שִׂישׁ לוֹ חֲטִיף מִתּוֹלָעִין,
יַעֲשֶׂה שְׂאֵלַת חָכָם אִיךָ יִטְהַרְמֵם.

סעיף לח'

כָּל דְּבָר שֶׁהֵתְלִיעַ, וְהוּא דְּבָר שְׂאִין
הֶדְרֵךְ לְבִדְקוֹ מִתּוֹלְעִים, אֲסוּר
לְמַכְרוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים כְּשִׁישׁ
לְחֹשֶׁשׁ שְׂמָא יַחֲזֹר וַיִּמְכְּרֵנוּ
לִישָׂרְאֵל. וּמֵתָר לְעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ יִין
שָׂרָף, וְלֹא חִישִׁינָן שְׂמָא יָבֵא בּוֹ
לִידֵי תַקְלָה לְאֹכְלוֹ כֶּךָ, וּבְלִבֵּד
שְׂלֹא יִשְׁהֶנּוּ זְמַן רַב.

סעיף לט'

הַרְבֵּה מֵינֵי יָרְקוֹת שְׂמִחֲזָקִין
בְּתוֹלְעִים. וַיֵּשׁ שְׂמִחֲזָקִין בְּתוֹלְעִים

קִטְנִים (מילבן). ומה שֶׁהֵנָּשִׁים
 אֲמָרוּת שֶׁמֵּהֲבֵבִין אֶת הַיָּרֵק
 בְּאֵשׁ, אֵינוֹ מוֹעִיל. וַיֵּשׁ מִיָּנִי פִּירוֹת
 וְכֵן מִיָּנִי יָרְקוֹת שֶׁמִּחֲזָקִין כָּל כָּךְ
 בְּתוֹלְעִים עַד שֶׁכִּמְעַט אֵי אֶפְשָׁר
 לְבַדֵּקוֹ, וְרֹאאֵי לְכָל יֵרֵא שָׁמַיִם שֶׁלֹּא
 לֵאכֹלָן כָּלָל. וַיֵּשׁ מִיָּנִי פִּירוֹת
 שֶׁהֵגְרַעֲיִין מִחֲזָקִים בְּתוֹלְעִים
 וְאֶסוּר לֵאכֹלָן.

סעיף מ'

בְּאֵגוּזִים שְׂכִיחִים מְאֹד תוֹלְעִים
 קִטְנִים וְהַמְבָּחֵן לָזֶה כְּשֶׁלֹּקְחִין אֶת

הֶאֱכֹל מִתּוֹךְ הַקִּלְפָּה וּמִכֵּין בַּקִּלְפָּה
עַל אֵיזָה מָקוֹם חֵם קִצָּת, יוֹצֵאִין
הַתּוֹלְעִים שֶׁנִּשְׁאַרְוּ בְּתוֹךְ הַקִּלְפָּה,
וְצָרִיכִין לְזַהֵר בָּזָה מְאֹד.

סעיף מא'

לְפַעֲמִים נִמְצָא בְּפִרוֹת מֵרִקְחִים
בְּדַבֵּשׁ וְסֹפֶר, שֵׁשׁ לְמַעֲלָה סְבִיב
הַכֹּלִי תוֹלְעִים קִטְנִים. יִנָּקוּ אוֹתוֹ
הַיֵּטֵב, וְיִקְחוּ קִצָּת גַּם מִן הַמֵּאֲכָל
עַד שֶׁיִּהְיֶה בָּרוּר שֶׁלֹּא נִשְׁאַר בְּתוֹךְ
הַמֵּאֲכָל.

סעיף מב'

חֲתָךְ פְּרִי אֹרֶז צִנּוֹן בְּסִכִּין וְחֲתָךְ גַּם
 הַתּוֹלַעַת שֶׁהִיא בָּהֶם יִקְנַח אֶת
 הַסִּכִּין הַיָּטֵב, וְגַם מִן הַצִּנּוֹן אֹרֶז מִן
 הַפְּרִי יִקְלָף קֹצֶת בְּמָקוֹם הַחֲתָךְ (ט"ז
 צו וחכ"א).

סעיף מג'

בְּתוֹךְ הַדָּגִים נִמְצְאוּ לְפַעֲמִים
 תּוֹלְעִים בַּמֶּחֱ אוֹ בַּכֶּבֶד אוֹ בַּמַּעֲיִם
 אוֹ בַּפֶּה אוֹ בְּאֲזָנָיִם וּבַפֶּרֶט בְּדָג
 נִקְרָא זֶאֱבַב הַמַּיִם (העכט) יֵשׁ בּוֹ
 תּוֹלְעִים דְּקִיִּם וְאַרְפִּים, וּבְמָקוֹם
 הַשְּׂכִיחַ צָרִיכִין בְּדִיקָה, וְכֵן בְּדָג

מִלֹּחַ (הַעֲרִינֵג) שְׂכִיחַ בְּתוֹךְ הַחֲלָב
 תוֹלְעִים דְּקִיּוֹם וְצָרִיכִין בְּדִיקָה. וַיֵּשׁ
 מִקּוֹמֹת שֵׁשׁ עַל הַדָּגִים מִבַּחוּץ
 אֶצֶל הַסְּנַפִּירִין וְגַם עַל הַסְּנַפִּירִין
 וּבְתוֹךְ הַפֶּה וְאַחֲרֵי הָאֲזָנִים,
 שָׂרָצִים קְטָנִים מְאֹד, וְהֵם עֲגָלִים
 כְּעֶדְשָׁה, וְצָרִיכִין לְבַדֵּק שָׁם וּלְגַרְרֵן
 הֵיטֵב.

סעיף מד'

תוֹלְעִים הַנִּמְצָאִים בַּגְּבִינָה אִם
 אֵינָן נִמְאָסִין עָלֶיּוּ, מִתָּרִין כָּל זְמַן
 שֶׁלֹּא פָּרְשׁוּ לְגַמְרֵי.

סעיף מה'

הַרְבֵּה אֲזַהֲרוֹת הַזְּהִירָה הַתּוֹרָה
בְּשֶׁרֶצִים, וְעוֹבְרִין עָלֶיהֶן בְּכַמָּה
לְאוֹיִן, וּמַטְמְאִין אֶת הַנֶּפֶשׁ
בְּדַכָּתִיב וְנִטְמָתָם בָּם. וְלִכּוֹן צָרִיךְ
הָאָדָם לְזַהֵר בְּמֵאֵד מְאֵד שֶׁלֹּא
יִכָּשֵׁל בָּהֶם.

סעיף מו'

הַשּׂוֹאֵל לְמוֹרָה הוֹרָאָה אֵיזָה שְׂאֵלָה
וְאַסְרוֹ, אָסוּר לוֹ לְשַׂאוֹל עוֹד
לְמוֹרָה הוֹרָאָה אַחֵר, אֲלֵא כֵן
הוֹדִיעוּ שֶׁכֶּבֶר הוֹרָה הָרֹאשׁוֹן

לְאֶסוּר (ס' רמב).♦

סימן מז - הלכות סתם יינם
והכשר הכלים ממנו

סעיף א'

סֶתֶם יֵינָם בְּזִמָּן הַזֶּה, וְכֵן מִגַּע
עוֹבֵד פּוֹכְבִּים בַּיִן שָׁלָנוּ, יֵשׁ
אוֹמְרִים, דִּאיֵנוּ אֶסוּר רַק בְּשִׁתְיָה
וְלֹא בַּהֲנָאָה. וְלֵכֵן מִתָּר לִישְׁרָאֵל
לְגַבּוֹת בְּחוּבוֹ סֶתֶם יֵינָם, מִפְּנֵי
דִּהְיוּ כְּמִצִּיל מִיִּדֵיהֶם. וְהוּא הֲדִין
בְּשֵׁאֵר הַפֶּסֶד, כְּגוֹן אִם עָבַר וְקָנָה.
אֲבָל לְכַתְחָלָה אֶסוּר לְקַנֹּת כִּדִּי
לְהַשְׁתַּכַּר בּוֹ. וְיֵשׁ מְקָלִין גַּם בַּזָּה

וְטוֹב לְהַחְמִיר.

סעיף ב'

מִתָּר לַעֲשׂוֹת מִרְחִין מִסְתָּם יינם
אַפְלוֹ לְחוּלָה שְׂאִין בּוֹ סַפָּנָה (קנ"ה).

סעיף ג'

יין כָּשֵׁר שְׁנֵת בַּשֵּׁל, דְּהִינוּ
שְׁהֲרֵתִיחַ וְנִתְמַעֵט מִמֶּדֶתוֹ עַל יְדֵי
הֲרֵתִיחָה, אִם נִגַּע בּוֹ עוֹבֵד
כּוֹכָבִים, מִתָּר אַפְלוֹ בְּשִׁתְּיָה. אַבֵּל
יין שְׁנוֹת נִין לְתוֹכוֹ לַעֲנָה
(ווערמוטה), כֹּל שְׁשֵׁם יין עָלָיו וְלֹא
נִתְבַּשֵּׁל נֶאֱסָר.

סעיף ד'

תבשיל שזין מערב בו ואינו נפר,
אכלו עדיו לא הרתיח, אינו נאסר
במגע עובד פוכבים.

סעיף ה'

זין מזוג אם יש בו ששה חלקים
מים, בטל היין. ואינו נאסר במגע
עובד פוכבים. אבל זין צמודים,
דהינו שנתן מים על הצמודים,
הרי זה כזין גמור (ע"ל ססנ"ג).

סעיף ו'

התמד, דהינו מים שנותנים על

הַחֲרֻצִּים אוֹ עַל הַשְּׂמִרִים, כָּל
שֶׁהוּא מְשַׁבֵּחַ לְשִׁתָּהּ, אֵין לְהַתִּירוֹ
אִם נִגַּע בּוֹ עוֹבֵד כּוֹכָבִים.

סעיף ז'

עֲנָבִים דְּרוֹכוֹת בְּגִיגִית, כִּיּוֹן
שֶׁנֶּמְשָׁךְ מִמֶּנּוּ יֵין אֲכָלוֹ מְעַט, אוֹ
שֶׁשָּׂאב מִמֶּנּוּ יֵין בְּכָלִי, נִקְרָא חֵפֶל
יֵין וְנֶאֱסַר בְּמִגַּע עוֹבֵד כּוֹכָבִים,
אֲכָלוֹ לֹא נִגַּע אֲלֹא בַּחֲרֻצִּים
וּבִזְגִּים. וְלָכֵן גִּיגִיּוֹת עֲנָבִים
דְּרוֹכוֹת עוֹמְדוֹת בְּבֵית עוֹבֵד
כּוֹכָבִים יֵשׁ לְאֶסוֹר, שְׂמָא הִמְשִׁיךְ

**מִמְנָה. וְאָסוּר לְדַרְךְ עַל יְדֵי עוֹבֵד
בּוֹכָבִים, אֲפֹלוּ בְּגִיגִית פְּקוּקָה.**

סעיף ח'

**יֵשׁ לְהַזְהִיר מִלְּהוֹצִיא אֶת הַחֲרָצִנִּים
וְהַזָּגִים מִן הַגָּתוֹת עַל יְדֵי עוֹבֵד
בּוֹכָבִים, אֲפֹלוּ לְאַחַר שְׁחוּצֵיאוֹ
מֵהֶם יֵין רֹאשׁוֹן וְשֵׁנִי, כִּי שָׁמָּה יֵשׁ
עֲלֵיהֶם עוֹד טוֹפַח יֵין (קכ"ג).**

סעיף ט'

**עוֹבֵד בּוֹכָבִים שֶׁשָּׁפַךְ מַיִם לְתוֹךְ
הַיֵּין, אִם נִתְּכֵין לְמִזְגוֹ, אָסוּר
בְּשִׁתְּיָה. וְאִם לֹא נִתְּכֵין לְמִזְגוֹ,**

וְאֶפְלוּ הוּא סָפֵק, מִתָּר (קכ"ה)♦

סעיף י'

חֲמִין יין שֶׁנַּעֲשָׂה מִיין כָּשֵׁר, אִם
הוּא חֲזֵק כָּל כָּךְ שֶׁמִּבְעֵבֶע
כְּשֶׁנִּשְׁוֹכֵין אוֹתוֹ עַל הָאָרֶץ, שׁוֹב
אֵינּוּ נֶאֱסָר בְּמַגֵּעַ עוֹבֵד כּוֹכָבִים.
אֲבָל אִם נַעֲשָׂה מִסֻּתָּם יֵינָם, לְעוֹלָם
הוּא בְּאִסּוּרוֹ.

סעיף יא'

וְכֵן יין שֶׁרָף שֶׁנַּעֲשָׂה מִסֻּתָּם יֵינָם,
וְכֵן מִתְחַרְצָנִים וְהִזְגִּים וְהַשְׁמָרִים,
הֲרִי הוּא כִּיין עֲצָמוֹ. אֲבָל הַנַּעֲשָׂה

מִיֵּין כָּשֵׁר אֵז לְאַחַר שְׁנַעְשָׁה יֵין
שָׂרָף אֵין מִגַּע עוֹבֵד כּוֹכָבִים
אוֹסְרֵתּוּ.

סעיף יב'

מִלַּח שֶׁל יֵין (וויינֶשְׁטֵיין) (טֶרְטֶר)
נִתְּפֶשֶׁט הַמִּנְהָג לְהַתִּיר, פִּיּוֹן שְׂאִין
בּוֹ הִנָּאָה לְחֹף (סימן קכ"ג ובחכמת
אדם).

סעיף יג'

מִגַּע עוֹבֵד כּוֹכָבִים עַל יְדֵי דָּבָר
אַחֵר, וְכֵן הֵבֵא מִבְּחוּר, יַעֲשֶׂה
שְׂאֵלָת חָכָם (קכד קכה).

סעיף יד'

הַשּׁוֹלַח יֵין עַל יְדֵי עוֹבֵד כּוֹכָבִים,
צָרִיד לְהַשְׁגִּיחַ הֵיטֵב בְּכָל מָקוֹם
שֶׁיֵּשׁ בְּרִזָּא אוֹ מְגוּפָה לְחַתּוֹם
בְּשָׁנֵי חוֹתְמוֹת (ק"ל). ♦

סעיף טו'

יִשְׂרָאֵל שְׁעוֹשֶׂה יֵינוֹ שֶׁל עוֹבֵד
כוֹכָבִים בְּהַכְשֵׁר כְּדֵי לְמַכְרוֹ אַחֵר
כֶּךָ לְיִשְׂרָאֵלִים, יֵשׁ בָּזָה כַּמָּה חֲלוּקֵי
דִּינִים, וְלַפְעָמִים אֲפִלּוֹ שְׁנֵי
חוֹתְמוֹת וְגַם מִפְתֵּחַ לֹא מֵהֵנִי.
וְצָרִיד לְשַׁאֵל לְמוּרָה חוֹרָאָה כְּדַת

מֵה לַעֲשׂוֹת, וְשׂוֹמֵר נִפְשׁוֹ יִרְחֹק
מִיָּין כָּזֶה.

סעיף טז'

בָּלִים שֶׁל סֵתֶם יֵינָם, אִם הֵם בָּלִים
שֶׁאֵין הֶדְרֵךְ לְהַחֲזִיק בָּהֶם יֵין אֵלֶּא
זֶמֶן קִצָּר, וְגַם לֹא הִיָּה בָּהֶם הֵיָּין
מֵעַת לָעַת, בֵּין שֶׁהֵם שֶׁל עוֹר בֵּין
שֶׁהֵם שֶׁל עֵץ וְשֶׁל זְכוּכִית וְשֶׁל
אֶבֶן וְשֶׁל מַתְּכֶת, אִם אֵינָם
מְזַפְּתִין, מְדִיחִין הֵיטֵב בְּמַיִם שֶׁלֹּא
פְּעָמִים וּמַתָּרִים. וְאִם הֵם מְזַפְּתִין,
יֵשׁ לָהֶם דֵּין אַחֵר. וְכֵן כָּלִי חָרָם יֵשׁ

לָהֶם יֵין אַחֵר.

סעיף יז'

כִּלִּים הֶעֱשׂוּיִים לְהַכְנִים בָּהֶם יֵין
לְקִיּוֹם, דִּהְיֵנוּ שְׂמִיחָדִין אֹתוֹ
לְהַחֲזִיק בָּהֶם יֵין לְכָל הַפְּחוֹת
שֶׁלֹּא יָמִים, אֶף עַל פִּי שֶׁהַכֹּלִי
הוּא שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְהַעֲוֹבֵד כּוֹכָבִים
הַחֲזִיק בּוֹ אֶת הַיֵּין רַק זְמַן מִעָט,
מִכָּל מָקוֹם צָרִיךְ הַכֹּשֵׁר עַל יְדֵי
עֲרֵוֵי דִּהְיֵנוּ מִמְּלָאִים אֶת הַכֹּלִי מִיָּם
עַל כָּל גְּדוֹתָיו, וַיַּעֲמֵד כָּךְ לְכָל
הַפְּחוֹת עֹשִׂיָם וְאַרְבַּע שָׁעוֹת,

מֵעַתָּה לְעַתָּה, וְאַחֲרֵי כֵן שׁוּפָה אֶת
 הַמַּיִם וְנוֹתֵן בּוֹ מַיִם שְׁנַיִם, וַיַּעֲמֵד
 כֵּן לְכָל הַפְּחוֹת מֵעַתָּה לְעַתָּה, וְכֵן
 עוֹשָׂה פַּעַם שְׁלִישִׁית. וְאִין צָרִיכִין
 שְׂיִהְיוּ הַשְּׁלֹשָׁה מֵעַתָּה לְעַתָּה דּוֹקָא
 רְצוּפִין. וְאִם עָמְדוּ בּוֹ הַמַּיִם כַּמָּה
 יָמִים וְלֹא שָׁפְכָם, לֹא עָלָה לוֹ אֲלָא
 לְמֵעַתָּה לְעַתָּה אֶחָד. יֵשׁ אֲזַמְרִים,
 דְּאִם הֵיִין הָיָה בּוֹ מֵעַתָּה לְעַתָּה, לֹא
 מִתְּכַשֵּׁר בְּעֵרּוֹי, מִשּׁוּם דְּכַבּוּשׁ
 כְּמִבְשָׁל וּבְעִי הִתְעַלָּה. וּבְמָקוֹם
 שְׂאִין צָרָה גָּדוֹל, יֵשׁ לְהַחֲמִיר כֵּן.

סעיף יח'

כְּלֵי זְכוּכִית כִּיּוֹן שֶׁהֵם חֲלָקִים
וְקָשִׁים, אַף עַל פִּי שֶׁמַּכְנִיסִין בָּהֶם
יֵין לְקִיּוֹם, סָגִי לְהוֹ בַּהֲדָחָה שֶׁלֹּא
בְּעָמִים.

סעיף יט'

כְּלֵי שֶׁהֵיחַ בּוֹ יֵין שֶׁלָּנוּ וְעָרָו אֶת
הַיֵּין, וּבָעוֹד שֶׁהֵיחַ הַכְּלֵי טוֹפַח עַל
מִנָּת לְהַטְפִּיחַ נֶגַע שָׁם עוֹבֵד
כּוֹכָבִים סָגִי לְהוֹ בַּהֲדָחָה שֶׁלֹּא
בְּעָמִים, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא כְּלֵי
שֶׁמַּכְנִיסִין בּוֹ לְקִיּוֹם.

סעיף כ'

הא דמִהְנֵי הַדָּחָה אִם עָרוּי, זָהוּ
בְּשִׁלָּא נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ יֵין רַק בְּצוּנָן.
אֲבָל אִם נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ בְּחֻמִּין, צָרִיד
הִנֵּעֲלָה כָמוֹ מִשְׁאֵר אֶסְוֵרִין.

סעיף כא'

כִּלֵּי הַגֶּת אֵף עַל פִּי שְׂאִין מִכְּנִיסִין
בָּהֶם יֵין לְקִיּוֹם, כִּיּוֹן שֶׁמִּנְשֵׁת מִשִּׁין
בָּהֶם יֵין בְּשִׁפְעַת חֲמִירִי, וְצָרִיכִין
שְׂאִילָת חָכָם אִידָּהּ לְהַכְשִׁירָן.

סעיף כב'

כָּל הַכֵּלִים שֶׁנִּתְיָשְׁנוּ שְׁנַיִם עָשָׂר

חֲדָשׁ, מִתָּרִים, כִּי בֹדְאֵי כָלָה כָּל
לְחֻלּוּחֵי יֵין שָׂבָהּם. וְאַפְלוּ נָתַן
לְתוֹכָן מֵיָם תוֹךְ שְׁנַיִם עָשָׂר חֲדָשׁ,
אֵין בְּכֹךְ כָּלֹם.

סימן מח – דיני ברכות על מאכלים
מחמשת מיני דגן

סעיף א'

לֶחֶם שֶׁהוּא מִחֲמִשֶּׁת מִיָּנֵי דָגָן אֵלֶּא
שֶׁהוּא פֶת הַבָּאָה בְּכִיסָנִין, אִם
אוֹכֵל מִמֶּנּוּ פָחוֹת מִשְׁעוֹר קְבִיעֶת
סְעוּדָה, אֵינוֹ צָרִיךְ נְטִילַת יָדַיִם,
וְאֵין מְבָרְכִין עָלָיו הַמּוֹצֵא אֵלֶּא
בּוֹרֵא מִיָּנֵי מְזֻזּוֹת וְלֹא־חֲרִיו עַל

הַמַּחֲיָה. אֲבָל אִם אוֹכַל מִמֶּנּוּ
שְׁעוֹר קִבִּיעַת סְעוּדָה, אֲזִי דִינוֹ
בְּלֶחֶם גָּמוּר וְצָרִיד נְטִילַת יָדַיִם
וּמְבָרְכִין עָלָיו הַמוֹצֵיא וְלֹא־חֲרִיו
בְּרֶכֶת הַמָּזוֹן (אוֹרַח חַיִּים סִימָן קנ"ח
קס"ח).

סעיף ב'

מֵהוּ פֶת הַבָּאָה בְּכִיסְנִין. יֵשׁ
אוֹמְרִים שֶׁהֵיא פֶת שְׁנַעֲשִׂית בְּמִין
כִּיסִּים, מִמֶּלֶאָה בְּפִרוֹת אוֹ בְּבֶשֶׂר
אוֹ בַּגְּבִינָה (עֵין אֵה"ע) וְכִיוֹצֵא בָהֶן,
וְכֵן בְּשְׁנַעֲשִׂית כָּמוֹ צִפְיָחִית

(פלאדין). וַיֵּשׁ אוֹמְרִים שֶׁהִיא פֶת
שְׁנֵלוֹשָׁה בְּשֶׁמֶן אוֹ בְּשֶׁמֶן אוֹ
בְּדִבֶּשׁ אוֹ בְּחֶלֶב אוֹ בְּבִיצִים אוֹ
בְּשֶׁאֶר מִי פֵרוֹת, אֲכָלוּ עֵרֵב בּוֹ גַּם
מֵיִם, אֲלֹא שֶׁהֵם הִמּוֹעֵט וְאֵנָּה
נִקְטִינָה בְּדִבְרֵי שְׁנֵיהֶם לְהַקֵּל,
וּמַחְזִיקִין אֵלָיו לְפַת הַבָּאָה בְּכִיסָנִין.

סעיף ג'

שְׁעוֹר קִבִּיעַת סְעוּדָה לָאוּ בְּדִידִיה
מִשְׁעָרֵינוֹ אֲלֹא בָּרֵב בְּנֵי אָדָם כִּמְה
שְׂרָגִילִין לְאָכֹל בְּסְעוּדַת צְהָרִים
אוֹ בְּסְעוּדַת עֶרֶב לְשִׁבּוּעַ. אִם הוּא

אוֹכֵל בְּשֹׁעוֹר זֶה אֵף עַל פִּי שְׁחֵוָא
 אֵינוֹ שָׁבַע, מִכָּל מְקוֹם דִּינוֹ כִּמוֹ
 לָחֶם. וְאִם אָכַל פֶּת זֶה עִם לִפְתָּן,
 מִשְׁעָרִין גַּם כֵּן, אִם אַחֲרִים הָיוּ
 אוֹכְלִין אוֹתָהּ בְּלִפְתָּן הָיוּ שְׁבָעִים.
 וְאִם אָכַל בְּלֹא לִפְתָּן שֹׁעוֹר קָטָן
 וְחֵוָא שָׁבַע, וְאַחֲרִים אִם הָיוּ
 אוֹכְלִין כָּךְ לֹא הָיוּ שְׁבָעִים, אֶלָּא
 שְׂאֵם הָיוּ אוֹכְלִין אוֹתָהּ עִם לִפְתָּן
 הָיוּ שְׁבָעִים, חֲרִי לֵיה גַּם כֵּן דִּין
 לָחֶם.

אם מתחלה היה בִּדְעָתוֹ לֶאֱכֹל רַק
מַעֲט, וּבִרְךָ בּוֹרֵא מִיָּנִי מִזִּנּוֹת,
וְאַחַר כֵּן נִמְלֵךְ לֶאֱכֹל שְׁעוֹר
קִבִּיעַת סְעוּדָה, אם בָּזָה שְׁחֵוָא
רוּצָה לֶאֱכֹל עוֹד אֵין בּוֹ שְׁעוֹר
קִבִּיעַת סְעוּדָה אֶלָּא בְּצִרוּף מֵה
שְׂאֵכֵל קֹדֶם, אוֹכֵל כֵּן וּמִבִּרְךָ אַחַר
כֵּן בְּרַכַּת הַמִּזֶּזֶן. אֲבָל אם בָּזָה
שְׁחֵוָא רוּצָה לֶאֱכֹל עוֹד יֵשׁ בּוֹ
שְׁעוֹר קִבִּיעַת סְעוּדָה, צָרִיךְ לִטּוֹל
יָדָיו וּלְבִרְךָ בְּרַכַּת הַמּוֹצִיא עַל מֵה
שְׁחֵוָא רוּצָה לֶאֱכֹל. אֲבָל בְּרַכַּת

עַל הַמַּחֲיָה אֵין צָרִיךְ לְבָרֵךְ עַל מַח
שֶׁאֵכֵל, לְפִי שֶׁיִּצְטָרֵף עִם מַח
שֶׁאֵכֵל וַיִּפְטֹר בְּבִרְכַּת הַמַּזֶּן.

סעיף ה'

עֵסָה שֶׁנִּלְוְשָׂה בְּמֵימַם וּבְלִילְתָּהּ
רְכָה, אִם אֶפְתָּא בְּתַנּוּר אִוּ אֶפְלוּ
בְּאַלְפִם בְּלֹא מַשְׁקָה, וְאַפְלוּ מִשַּׁח
אֶת הָאַלְפִם בְּשִׁמּוֹן, שְׁלֹאֲתַשְׁרֵף
הָעֵסָה, זֶה לֹא חָשׁוּב מַשְׁקָה, וְדִינָהּ
כְּמוֹ לָחֶם גָּמוּר, וְאַפְלוּ אוֹכֵל מִמֶּנּוּ
רַק כִּזְיֹת, צָרִיךְ נְטִילַת יָדַיִם
וְהַמּוֹצֵיא וּבִרְכַּת הַמַּזֶּן. וְאִם טַגְנָה

בַּמִּשְׁקָה, לֹא לֶחֶם הוּא, אֲפֹלוֹ
אוֹכַל מִמֶּנָּה כִּדִּי שְׂבִיעָה. וְכֵן
אוֹתָן רְקִיקִין שֶׁהֵן דִּקּוּן מְאֹד
שְׂאוּפִין בְּדַפּוּם בֵּין שְׁנֵי בִרְזָלִין,
אֵין לָהֶם דִּין לֶחֶם. וְאֲפֹלוֹ אוֹכַל
מֵהֶם כִּדִּי שְׂבִיעָה, מְבַרֵּךְ רַק בּוֹרֵא
מִיָּנִי מְזֻזָּנוֹת, וְלֹאֲחֲרָיו עַל הַמַּחֲיָה.
וְלַפְעָמִים עוֹשִׂין עֶסֶה רַבָּה מְאֹד,
דִּהְיוּ שְׁנוֹתָנִים קִמַּח וּמִים בְּקִדְרָה,
וּמַעְרָבִין אוֹתָם בַּכֶּף וְשׁוֹפְכִין
אוֹתָהּ עַל עֲלֵי יִרְקוֹת וְנֹאפִית
בְּתַנּוּר עַל הָעֲלִים, אָז יֵשׁ לוֹ דִּין

פֶּת הַבָּאָה בְּכִסְנִין.

סעיף ז'

עֶסֶה שְׁנֵת בִּשְׁלָה וְאַחַר כֶּךָ נֶאֱכָתָה,
כְּגֹזן כְּעֻכִּים (בייג'ל) וְכִדּוּמָה, לֶחֶם
גָּמֹר הוּא. וְדוֹקָא כְּשֶׁנֶּאֱכָתָה הֵיטֵב
(עין פרמ"ג סימן קס"ח סעיף א סקל"ט).

סעיף ז'

לֶחֶם גָּמֹר שֶׁבִּשְׁלֹו אִו טַגְנוֹ
בְּחִמָּאָה וְכִדּוּמָה, אֲפִלּוּ הֶעָבִיר
מִמֶּנּוּ תֹאֵר לֶחֶם, כְּגֹזן, שֶׁטָּחוּ
בְּבִיצִים, אִם יֵשׁ בַּפְּרוּסָה כִּזִּית, כָּל
דִּין לֶחֶם עָלָיו. וְאִם אֵין בְּכָל

פְּרוּסָה כַּזֵּית, אֶף עַל פִּי שְׁעַל יְדֵי
הַבָּשׂוּל נִפְחוּ וַיֵּשׁ בְּכָל פְּרוּסָה
כַּזֵּית, אִם שְׁנֵדֶבֶק עַל יְדֵי הַבָּשׂוּל
וְנִעְשָׂה גֹשׁ גָּדוֹל, וְאִפְלוּ יֵשׁ
עֲלֵיהֶם תֹּאֵר לָחֶם, מִכָּל מָקוֹם אֵין
לוֹ דִּין לָחֶם וּמִבְּרֶכֶן עָלָיו רַק בּוֹרֵא
מִיָּנִי מְזֻזָּנוֹת, וְלֹא־חֲרִיו עַל הַמַּחֲיָה,
וְאִפְלוּ אָכַל כִּדֵּי שְׂבִיעָה. וְאִם לֹא
בִשְׁלֹן אֶלָּא שְׁעָרָה עֲלֵיהֶם רָטֹב
רוֹתֵחַ, חֲרִי סָפֵק בְּרָכָה, מִשּׁוּם
דְּמִסְפָּקָא לָן, אִי עֲרֹוּי חָשׁוּב בִּשְׁוֹל
לְעֲנִין זֶה אִם לֹא. וְאֵין לְאַכּוֹל זֹאת

אֵלֶּא כִּתּוּב הַסְּעוּדָה, וְאִם לֹא בִּשְׁלֹן
אֵלֶּא שְׂרָאן בְּמִשְׁקִים אוֹ בְּמֶרְק
וְכַדוּמָה, וְאִין בְּפֶרוֹסוֹת כִּזִּית, בִּזָּה
תְּלוֹי אִם יֵשׁ בָּהֶן תֵּאֵר לֶחֶם אוֹ
לֹא, שְׂאֵם יֵשׁ לָהֶן תֵּאֵר לֶחֶם הֵּי
לָהֶן דִּין לֶחֶם גָּמוּר. וְאִם אִין לֶחֶם
תֵּאֵר לֶחֶם, אִין לֶחֶם דִּין לֶחֶם.
וְאִפְּלוּ אֲכַל כִּדֵּי שְׂבִיעָה, מְבַרֵּךְ רַק
בּוֹרֵא מִינֵי מְזֻזָּנוֹת, וְלֹא־חֲרִיו עַל
הַמַּחֲיָה. אִם נִשְׁתַּנָּה מֵרֵאָה הַמִּשְׁקִין
מִחֲמַת הַפֶּרוֹסוֹת, בִּידוּעַ שְׁנֵאֲבֵד
מֵהֶם תֵּאֵר לֶחֶם. וְכֵן אִם נִשְׁרֹו בִּיִין

אָדָם אֵין לָהֶם עוֹד תֵּאָר לָחֶם.

סעיף ח'

עֶסֶה שְׁנֵלֹשָׁה אֲפֵלוּ בְּמִים לְבַד
וּבְשִׁלָּה, מְבַרֵךְ עָלָיו בּוֹרֵא מִיָּנִי
מְזֻנֹת, וְלֵאחֲרֶיהָ עַל הַמַּחֲיָה,
אֲפֵלוּ אֲכַל שְׁעוֹר שְׂבִיעָה. וְכֵן
גְּרִיסִין (גְּרוֹיפֶען) שְׁנַעֲשִׂין מַחֲמֶשֶׁת
מִיָּנִי דָגָן וּבְשִׁלָּה, מְבַרֵךְ עָלֶיהָ
גַּם כֵּן בּוֹרֵא מִיָּנִי מְזֻנֹת,
וְלֵאחֲרֶיהָ עַל הַמַּחֲיָה, אֲפֵלוּ אֲכַל
שְׁעוֹר שְׂבִיעָה. וְאִם אוֹכֵל עִם
הַמָּרֵק, וְכֵן מֵאֲכִיל עֶסֶה שְׂאוֹכֵלִין

עם המרק או עם החלב שנתבשרו
בה, אין צריך לברך על המרק
והחלב, כי המה טפלים ובטלים
לגביהן. אבל אם בשל רק מעט
לביבות או גריסים, ועקר פונתו
רק בשביל הרטב או החלב, בענין
זה אין בטליו ומברך עליהן
שחכל. ואף על פי שאוכל גם
הלביבות והגריסים אין הרטב
והחלב בטליו כיון שהן העקר.
ומכל מקום כדי לעשות על צד
היותר טוב, ראוי לברך תחלה

שֶׁהַכֹּל עַל הָרֵטֶב אִם עַל הַחֵלֶב לְבַד
וְלִשְׁתּוֹת קִצָּת, וְאַחַר כֵּן יְבָרֵךְ עַל
הַלְבִּיבוֹת אִם הַגְּרִיסִין, בּוֹרֵא מִיָּנִי
מְזֻזָּנוֹת (עֵין מַחֲה"ש סִימָן רה סק"ו)
שֶׁגַם הֵמָּה אֵינָן טְפִלוֹת אֶף עַל פִּי
שֶׁאֵין הַכּוֹנֵה בְּשִׁבְלָן, לְפִי שֶׁמִּין
דָּגָן הוּא חָשׁוּב, וְאֵינּוּ נַעֲשֶׂה טְפִלָּה
לְהַפְסִיד בְּרִכָּתוֹ, כֹּל שֶׁבָּא לְתֵן
טַעַם בְּקִדְרָה (קסח רב רה רח).

סעיף ט'

מֵאֲכָלִים שְׁעוֹשִׂים מִמִּצָּה כְּתוּשָׁה
אִם מִלָּחֶם מְפֹרָר, כְּגוֹן כִּפְתָּאוֹת

וְלִבִּיבוֹת (קנעדעל, קרעמזיל),

שְׁמַעְרֵבִים אוֹתָן בְּשֵׁמֶן וְבִיצִים
וְחֶלֶב, וְגוֹבְלִין וּמִבְשָׁלִין אוֹ
מִטְגָּנִין אוֹתָן, מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן
בֹּרֵא מִיָּנִי מְזֻנּוֹת וְאַחֲרֵיהֶן עַל
הַמַּחֲיָה.

סעיף י'

דְּבָרִים מִמִּינֵי דָגָן שֶׁבִשְׁלָן עִם
שָׂאֵר מִיָּנִים, כְּמוֹ שֶׁהוּא הֶדְרֵךְ
שְׁמִיבִשְׁלִין פֶּרוּרֵי עֶסֶה (פְּתִיתִין)
(פֶּערֶפֶל) עִם פּוֹלִין אוֹ קִטְנִיּוֹת,
(אַפּוֹנָה) וְאַפְלוֹ מִין אֶחָד הוּא הָרֵב,

מִכָּל מָקוֹם, כִּיּוֹן שֶׁכָּל אֶחָד מִבְּדֵל
בְּפָנַי עֲצָמוֹ, צָרִיד לְבָרֵךְ שְׁתֵּי
בְּרָכוֹת, דְּהֵינּוּ שְׁמִבְרֵךְ תְּחִלָּה עַל
קֶצֶת פִּירוּרֵי עֶסֶה בּוֹרֵא מִיָּנִי
מִזִּזְנוֹת וְאוֹכְלֵן, וְאַחֲרֵי כֵן מִבְּרֵךְ
עַל קֶצֶת פּוֹלִין בּוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה
וְאוֹכְלֵן, וְאַחֲרֵי כֵן אוֹכְלֵן בִּיחָד,
וְהָרֵטֵב הוּא טָפֵל וְאֵין צָרִיד לְבָרֵךְ
עָלֶיהָ (וְעוֹד שֶׁהֲרִי נִפְטָרָה בְּבִרְכַּת בּוֹרֵא
פְּרֵי הָאֲדָמָה, כְּדִלְקָמֶן סִימָן נ"ד סְעִיף
ב'). אֲבָל אִם נִתְּמַעְכוּ וְנִתְּעָרְבוּ
יַחַד, כְּגוֹן, מֵאֲכָל שְׁעוֹשִׁין

שְׁמַעְרֵבִין קַמַּח וּבִיצִים וְגִבִּינָה
וּמִטְגָּנִים אוֹ מִבְשָׁלִים אוֹתוֹ, אֲף
עַל פִּי שֶׁהַקַּמַּח הוּא הַמַּעֲט, מִכָּל
מָקוֹם כִּיּוֹן שֶׁהוּא מִחֲמִשֶּׁת מִינֵי
דָּגָן, הוּא חָשׁוּב וּמְבָרְכִין עָלָיו
בּוֹרָא מִינֵי מְזֻזּוֹת, וְאַחֲרָיו עַל
הַמַּחִיָּה. וְאַמֶּנֶם דְּיוֹקָא בְּשִׁנּוֹתָנִים
אֶת הַקַּמַּח בְּשֶׁבִיל שִׂיתָן טַעַם.
אֲבָל אִם לֹקְחִין רַק מְעַט קַמַּח
לְדַבֵּק בְּעֶלְמָא, כְּמוֹ שֶׁהוּא חֲדָרָךְ
שְׂמַת־קִנִּין מִינֵי לִפְתָּן בְּמַעֲט קַמַּח,
וְכֵן אוֹפִין מַעֲשֵׂה אוֹפָה מְשִׁקְדִים

וְסֵפֶר וּבִיצִים, וְנוֹתָנִים בּוֹ רַק
מֵעַט קִמַּח לְדָבָק בְּעֵלְמָא, אִזּוּ בְּטֵל
הַקִּמַּח וְאִין מְבָרְכִין רַק עַל הָעֶקֶר.
וְכֵן רֵטֵב שְׁמֵב־שְׁלִין וּמִתְקַנֵּין
אוֹתָהּ עִם קִצָּת קִמַּח קָלוּי וּמְטַגֵּן
בְּחִמְצָא, אִין מְבָרְכִין עַל הָרֵטֵב כִּי
אֵם שֶׁהַכֹּל. אֲבָל אֵם הוּא בּוֹרֵר אֶת
הַפְּרוּרִים הַמְטַגֵּנִים וְאוֹכְלֵן בְּכַנֵּי
עֲצָמֵן, צָרִיד לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם בּוֹרֵא
מִיָּנִי מְזֻנּוֹת. וְאֵם אוֹכֵל מֵהֶם
כִּזְיֹת, צָרִיד לְבָרֵךְ אַחֲרֵיהֶן עַל
הַמַּחֲיָה (ר"ד ר"ה ר"ח).

סימן מט – דיני ברכת היין וברכת הטוב והמטיב

סעיף א'

עַל הַיַּיִן מְבָרְכִין בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן,
וְלֵאחֲרָיו עַל הַגָּפֶן וְכוּ'. וְאִין חֲלוּק
בַּיַּיִן, אֲפֹלוּ הוּא עַדִּין תּוֹסֵם, וְאֲפֹלוּ
זֶב מַעֲצָמוֹ, וְאֲפֹלוּ יֵין מְבִשָּׁל אִו
קוֹנְדִּיטִין, דְּהֵינּוּ שְׁנָתָנוּ לְתוֹכוֹ
דְּבִישׁ וּבִשְׁמִים אִו לְעֵנָה שְׁחֵא מַר,
אֲפֹלוּ הַיַּיִן מֵרִיחַ כַּחֲמִין, כִּיּוֹן שֵׁישׁ
לוֹ טַעַם יֵין הוּא יֵין לְעֵנִין בְּרָכָה.
אֲבָל אִם נִתְחַמֵּין בְּעֵנִין שֵׁישׁ בְּנִי
אָדָם שְׁנִמְנָעִין לְשִׁתּוֹ מִפְּנֵי

חֲמִיצוֹתָיו, יֵשׁ סֶפֶק בְּבִרְכָּתוֹ (וְאִם
 שִׁיכּוֹל לְבָרֵךְ בְּתַחֲלָתוֹ שְׁהַכֹּל, עַדִּין יֵשׁ
 סֶפֶק בְּבִרְכָּה אַחֲרוֹנָה) • וְלִכֵּן אֵין
 לְשַׁתְּתוֹ אֲלָא אִם כֵּן יְבָרֵךְ תְּחִלָּה
 עַל יַיִן טוֹב (דִּין יֵין צְמוּקִים עֵין לְקַמֵּן
 סוֹף סִימָן נ"ג) •

סעיף ב'

הַחֲרִיצָנִים שֶׁהוֹצִיאוּ מֵהֶם חֵיזֵן רַק
 עַל יְדֵי דְרִיכָה וְלֹא נִעְצְרוּ בְּבֵית
 הַכֹּדֶר, אִם נָתַנוּ עֲלֵיהֶם מַיִם, אֲפִלּוּ
 לֹא מִצָּאוּ יוֹתֵר מִמֶּנּוּ שְׁנֵתָנוּ, אִם
 אֲפִלּוּ מִצָּאוּ פְּחוֹת, מִכָּל מָקוֹם אִם

טַעֲמוֹ יֵין מְבַרְכִין עָלָיו בּוֹרֵא פְּרִי
הַגֶּפֶן. אֲבָל אִם נֶעְצְרוּ הַחֲרָצִנִּים
בְּבֵית הַכֹּדֶד וְאַחֵר כֶּךָ נִתְּנוּ עֲלֵיהֶם
מַיִם אוֹ שְׁנֵתָנוּ מַיִם עַל שְׁמִירֵי יֵין,
אֵינוֹ אֵלָּא כַּמַּיִם.

סעיף ג'

יֵין שְׁנֵתָעֵרֵב בְּמַיִם, אִם אֵין בִּיּוֹן
אֵלָּא אֶחָד מִשְׁשָׁה חֲלָקִים שְׁבַמַּיִם,
וְדַאי בָּטֵל הֵיּוֹן וְאֵינוֹ רַק כַּמַּיִם.
וְאִם יֵשׁ בּוֹ יֵין יוֹתֵר, אִם דֶּרֶךְ
אֲנָשִׁי הַמָּקוֹם לְמִזְגֹּה אוֹתוֹ כֹּל כֶּךָ
וְלִשְׁתֹּתוֹ בְּמָקוֹם יֵין, מְבַרְךְ עָלָיו

בִּזְרָא פְּרִי הַגָּפֶן וְלֵאחֲרָיו עַל הַגָּפֶן.
וְאִם לֹא, בְּטִלָּה דְּעֵתוֹ (ר"ד).[•]

סעיף ד'

בְּשֵׁם שְׁחַפַּת אֵם קֹבֵעַ עָלָיו פּוֹטֵר
כָּל מֵינֵי מֵאֲכָל, כִּדְּהִיּוֹן אֵם קוֹבֵעַ
עֲצָמוֹ לְשִׁתּוֹ יֵין, פּוֹטֵר שְׂאֵר
מִשְׁקִין מִבְּרָכָה רֵאשׁוֹנָה וּמִבְּרָכָה
אַחֲרוֹנָה. וְדוֹקָא אֵם הַמִּשְׁקִין הִי
עוֹמְדִין לְפָנָיו בְּשַׁעַת שְׂבִירָה עַל
הִיּוֹן אִזְּ שֶׁהִיָּה עַל כָּל פָּנִים בְּדַעְתּוֹ
לְשִׁתּוֹת אִתָּן מִשְׁקִים. אֲבָל אִם לֹא
הִיָּה לְפָנָיו וְלֹא הִיָּתָה דְּעֵתוֹ עֲלִיהֶן,

הַיַּי סַפֵּק אִם צָרִיד לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן אוֹ
לֹא. עַל כֵּן, יִמְנַע אֶת עֲצָמוֹ מֵהֶם
עַד לְאַחַר שִׁיבָרֵךְ בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה
עַל הַיַּיִן, אוֹ שִׁיבָרֵךְ עַל אֵיזָה דְּבַר
מֵאֲכָל שֶׁהַכֹּל וַיִּכְוֶן לְפָטוֹר גַּם אֶת
הַמִּשְׁקִין.

סעיף ה'

אִם לֹא קָבַע אֶת עֲצָמוֹ לְשִׁתּוֹת יַיִן,
אֵלָא שָׁתָה דְּרֵךְ אֲרַעִי, וְגַם לֹא
הִיתָה דְּעֵתוֹ לְשִׁתּוֹת מִשְׁקִים
אַחֲרֵים, אִזּוֹ וְדַאי צָרִיד לְבָרֵךְ
בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה עַל מִשְׁקִים אַחֲרֵים,

אֵלֶּא דְּאִכְלֵי אֲכָא סַפֵּק בְּבִרְכָּה
 אַחֲרֵיכֵן אִם נִפְטָרָה בְּבִרְכַּת עַל
 הַגָּפֶן שִׁיבִירָךְ עַל הַיֵּין אִם לֹא. עַל
 כֵּן יֵשׁ לְאָכֹל אֵיזָה פְּרִי שִׁיבִירָךְ
 אַחֲרָיו בּוֹרֵא נִפְשׁוֹת רַבּוֹת לְפָטוֹר
 גַּם אֶת הַמַּשְׁקִין.

סעיף ו'

הַמְקַדֵּשׁ עַל הַיֵּין וְדַעְתּוֹ לְשִׁתּוֹת יֵין
 שָׂרָף אִם קֹאפֶע, יֵשׁ סַפֵּק אִם נִפְטָרוֹ
 בְּבִרְכָּה שֶׁעַל הַיֵּין אִם לֹא. עַל כֵּן
 יֵשׁ לוֹ לְכוּן שְׁלֹא לְפָטְרָם. וְאַף עַל
 פִּי כֵן יְבִירָךְ עַל מַעַט סֵפֶר שֶׁהַכֹּל

לְפַטוֹר גַּם אֶת הַמִּשְׁקִין.

סעיף ז'

בְּשִׁמְבִּרָה עַל הַיַּיִן בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה,
וַיֵּשׁ שָׁם גַּם אֲנָשִׁים אַחֲרֵיהֶם, יֹאמַר:
סִבְרִי רַבּוֹתִי, רְצוֹנוֹ לֹמַר, תָּנוּ
דַּעַתְכֶם לְשִׁמְעַי, כִּדִּי שִׁיפּוֹסִיקוּ
מֵאֲכִילָתוֹ לְשִׁמְעַי הַבְּרָכָה.

סעיף ח'

שָׁתוּ מִיַּיִן אַחָד, בֵּין בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה
בֵּין שְׁלֹא בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה וְהִבִּיאוּ
לָהֶם יַיִן אַחֵר, אֵינּוּ מְבַרְרִים עָלָיו
בּוֹרֵא פְּרִי הַגֶּפֶן, כִּיּוֹן שְׁלֹא נִמְלָךְ

וְלֹא אֶסַּח דַּעְתָּהּ מִיֵּין, אֲבָל מְבָרֵךְ
עָלָיו הַטּוֹב וְהַמְּטִיב. וְכֵן אִם
הֵבִיאוּ לָהֶם עוֹד יֵין שְׁלִישִׁי,
מְבָרְכִין גַּם כֵּן עָלָיו הַטּוֹב
וְהַמְּטִיב. וְכֵן עַל הָרֵבָה (מֵעֲבָדָא
דְּרַבִּי עַל כָּל חֲבִית וְחֲבִית שֶׁהִיא פּוֹתַח
הָיָה מְבָרֵךְ הַטּוֹב וְהַמְּטִיב) (ירושלמי
ברכות סוף פרק כ"ד מברכין).

סעיף ט'

וְאִם הָיָה נִמְלֵךְ מִמֶּשׁ בְּאֶפֶן שְׁצָרִיךְ
לְבָרֵךְ שְׁנִית בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן (עין
לְקַמֵּן סִימָן נ"ז), מְבָרֵךְ תַּחֲלָה הַטּוֹב

וְהַמְטִיב וְאַחַר כֵּן בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן.

סעיף י'

**הָא דְּמַבְרֵכִין הַטּוֹב וְהַמְטִיב, דּוֹקֵא
בְּסֵתֶם, שְׂאִינּוּ יְדוּעַ שְׁהַשְׁנִי גְּרוּעַ
מִן הָרֵאשׁוֹן, אִף עַל פִּי שְׂאִינּוּ יְדוּעַ
אִם מְשַׁבַּח מִן הָרֵאשׁוֹן. אֲבָל אִם
יְדוּעַ שְׁהוּא גְּרוּעַ מִן הָרֵאשׁוֹן, אֵין
מַבְרֵכִין עָלָיו. אִךְ כְּשֶׁהוּא בָּרִיא
לְגוֹף יוֹתֵר מִן הָרֵאשׁוֹן, אִף עַל פִּי
שְׁהוּא גְּרוּעַ בַּטַּעַם, מַבְרֵכִין עָלָיו
הַטּוֹב וְהַמְטִיב.**

סעיף יא'

אֶפְלוּ הִיָּה לָהֶם מִתְחִלָּה שְׁתֵּי יֵינֹת,
אֶלָּא שְׁלֹא הִיָּה לְפָנָיו יַחַד כְּשֶׁבִרְךְ
בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן, מְבִרְךְ עַל הַשְּׁנֵי
הַמְּשֻׁבָּח הַטּוֹב וְהַמְּטִיב. אֲבָל אִם
הָיוּ שְׁנֵיהֶן לְפָנָיו עַל הַשְּׁלֵחַן, אֵינֶנּוּ
מְבִרְךְ הַטּוֹב וְהַמְּטִיב, אֶלָּא בּוֹרֵא
פְּרִי הַגָּפֶן מְבִרְךְ עַל הַמְּשֻׁבָּח
לְפָטוֹר גַּם אֶת הַגָּרוֹעַ.

סעיף יב'

אֵין מְבִרְכִין הַטּוֹב וְהַמְּטִיב אֶלָּא
אִם יֵשׁ עוֹד מִן הַיֵּין הָרֵאשׁוֹן
וְרוֹצִים לַשְׁתּוֹת אֶת הַשְּׁנֵי מִשּׁוֹם

שְׁנֵי יֵין. אֲבָל אִם מִחֲמַת שְׁהֵיִן
הָרָאשׁוֹן כָּלָה מְבִיאִין אֶת הַשְּׁנִי,
אֵין מְבָרְכִין עָלָיו.

סעיף יג'

אֵין מְבָרְכִין הַטּוֹב וְהַמְּטִיב אֶלָּא
בְּשֵׁישׁ אַחֵר עָמַד שֶׁהוּא שׁוֹתָה גַם
כֵּן מִשְׁתֵּי הַיֵּינוֹת. דְּהָכִי מִשְׁמַע,
הַטּוֹב לוֹ וְהַמְּטִיב, לְחַבְרוֹ. וְהוּא
הָדִין אִם אֲשַׁתּוֹ וּבָנָיו עָמַד. אֲבָל
אִם הוּא יְחִידִי, אֵינוֹ מְבָרֵךְ.

סעיף יד'

הָאִזְרַח שְׁמַעֲב אֶצֶל בַּעַל הַבֵּית,

אם בעל הבית נותן את הקנקן על השלחן שישתה מי שירצה, כמו שעושין בסעודות גדולות, אם כן, היין הוא כמו בשתפות ומברכין הטוב והמטיב. אבל אם בעל הבית נותן לכל אחד בוסו, אין מברכין הטוב והמטיב, כיון שאין להם שתפות ביין. ואפלו בעל הבית אינו מברך (קע"ה).

סעיף טו'

אחד יכול לברך להוציא את כלם, ויאמר תחלה: סברי וכו' שיתנו

לֵב לְשִׁמְעַי וְיַעֲנוּ אָמֵן שְׂיֵצְאוּ
בְּבִרְכָתוֹ. וְדוֹקֵא כְּשִׁישׁ לְכָל אֶחָד
כּוֹסוֹ לְפָנָיו שְׂיִטְעֵם מִיָּד, שְׂלֹא יִהְיֶה
הַפֶּסֶק בֵּין הַבִּרְכָּה לְשִׁתְיָהּ.

סעיף טז'

אם מְבַרֵךְ בְּרִכַּת הַמַּזֶּן עַל כּוֹס יַיִן
אַחֵר, אֵינּוּ צָרִיךְ לְבַרֵךְ עָלָיו הַטּוֹב
וְהַמְּטִיב, שֶׁהוּא יוֹצֵא בְּמֵה שְׂאֵמֶר
בְּבִרְכַּת הַמַּזֶּן הַטּוֹב וְהַמְּטִיב
(קע"ה).

סימן נ - כללים בברכה ראשונה
מברכת הנהנין

סעיף א'

כְּתִיב לַה' הָאָרֶץ וּמִלְאָהּ, שֶׁהַכֹּל
 הוּא כָמוֹ הַקֹּדֶשׁ, וְכָמוֹ שְׁאֵסוּר
 לְהַנּוֹת מִן הַקֹּדֶשׁ עַד לְאַחַר
 הַפְּדִיּוֹן, וְהַנֶּהֱנָה מִן הַקֹּדֶשׁ בְּלֹא
 פְּדִיּוֹן מַעַל, כָּמוֹ כֵּן אֵסוּר לְהַנּוֹת
 מִן הָעוֹלָם הַזֶּה בְּלֹא בִרְכָּה,
 וְהַבִּרְכָּה הוּא הַפְּדִיּוֹן. וְהַנֶּהֱנָה בְּלֹא
 בִרְכָּה, כְּאִלוּ מַעַל בְּקֹדֶשׁ ה'
 יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ. וְאֵין שְׁעוֹר לְבִרְכָּה
 רִאשׁוֹנָה, שֶׁאֶפְלוּ אוֹכֵל אוֹ שׁוֹתָהּ
 כֹּל שֶׁהוּא חַיֵּב לְבָרֵךְ בִּרְכָּה
 רִאשׁוֹנָה.

סעיף ב'

אף על פי שברדיעבד אם טעה
 וברך שהכל על כל דבר, אכלו על
 פת או יין יצא (כדלקמן סימן נ"ו),
 לכתחלה אסור לעשות כן, אלא
 צריך ללמד להבין איזה ברכה
 יברך על כל מין ומין. ואך בדרב
 שאי אפשר לברר מאיזה מין הוא,
 או שנסתפקו הפוסקים ואי אפשר
 להכריע, אז יוצאין בברכת
 שהכל. ואם הוא דבר שיכול
 לפטרו בתוך הסעודה עדיף טפי.

סעיף ג'

הַדָּבָר שֶׁמְבָרְכִין לְאָכְלוֹ אוֹ לְשִׁתּוֹ
אוֹ לְהַרְיֵחַ בוֹ אוֹ לַעֲשׂוֹת בוֹ מְצֻחַ,
צָרִיד שִׁינָּקוּ אוֹתוֹ קֹדֶם הַבְּרָכָה בְּיַד
יְמִינוֹ, וַיִּכְוֶן אֵיזָה בְּרָכָה הוּא צָרִיד
לְבָרֵךְ עָלָיו, כִּדִּי שֶׁכְּשִׁיזְכִּיר אֶת
הַשֵּׁם שֶׁהוּא עֹקֵר הַבְּרָכָה, יֵדַע מֵה
שִׁיטָּים וַיִּבְרָךְ. וְאִם לֹא אֶחָזוּ כָּלֵל,
אֵלֹא שֶׁהָיָה לְפָנָיו כְּשֶׁבִּרָךְ עָלָיו,
יֵצֵא. אֲבָל אִם לֹא הָיָה לְפָנָיו כָּלֵל
כְּשֶׁבִּרָךְ, אֵלֹא שֶׁהִבִּיאוֹ לוֹ אַחֵר
כִּדִּי, אַף עַל פִּי שֶׁבִּשְׁעַת הַבְּרָכָה

הִיתָה דַּעְתּוֹ עָלָיו, לֹא יֵצֵא וְצָרִיךְ
לְבָרֵךְ שֵׁנִית.

סעיף ד'

נִטַּל בְּיָדוֹ פָּרִי לְאֲכָלוֹ וּבֵרַךְ עָלָיו
וְנָפַל מִיָּדוֹ וְנֶאֱבַד אוֹ נִמְאָם עַד
שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְאֲכִילָה, וְכֵן אִם בֵּרַךְ
עַל כּוֹס מִשְׁקָה וְנִשְׁפַּךְ הַכוֹס, אִם
יֵשׁ לְפָנָיו עוֹד מִמִּין זֶה וְגַם דַּעְתּוֹ
הִיתָה לְאֲכֹל אוֹ לְשִׁתּוֹת יוֹתֵר
מִמָּה שֶׁלָּקַח בְּיָדוֹ, וְאִם כֵּן הִיתָה
הַבְּרָכָה גַּם עַל הַנִּשְׁאָר, וְאֵינוֹ
צָרִיךְ לְבָרֵךְ שֵׁנִית. אֲבָל בְּסִתָּם, לֹא

חֲלָהּ הַבְּרָכָה, רַק עַל מֵה שֶׁהִיָּה
 בִּידּוֹ, וְצָרִיךְ לְבָרֵךְ שְׁנִית. וְכֵן
 אֲפִלּוּ אִם הִיתָה דְּעֵתוֹ לֹאכּוֹל אִו
 לְשִׁתּוֹת יוֹתֵר, אֲלֵא שֶׁלֹּא הִיָּה
 לְפָנָיו בְּשַׁעַת הַבְּרָכָה, וְהוּבֵא לוֹ
 עֲתָה, צָרִיךְ לְבָרֵךְ שְׁנִית, אֲפִלּוּ
 בְּעֵנִין שֶׁאֵם הִיָּה אֹכֵל אִו שׁוֹתָה
 אֶת הָרֵאשׁוֹן, לֹא הִיָּה צָרִיךְ לְבָרֵךְ
 עַל זֶה שֶׁהוּבֵא לוֹ, הֲכֵא שְׂאֵנִי.

סעיף ה'

צָרִיךְ שֶׁלֹּא יִפְסִיק יוֹתֵר מִכִּדִּי
 דְּבוּר בֵּין הַבְּרָכָה לְאֲכִילָה. וְאֲפִלּוּ

בְּשַׁעֲת לְעִיסָהּ, אָסוּר לְהַפְסִיק עַד
שׁוֹבֵלֵעַ, (דִּהָא עַל הַלְעִיסָה אֵינוֹ צָרִיךְ
בְּרָכָה כַּדְלָקָמֶן סְעִיף ז'). וְאִם הַפְסִיק
בְּדַבּוּר בֵּין הַבְּרָכָה לְאֲכִילָה שְׁלֹא
מִעֲנִין הָאֲכִילָה, צָרִיךְ לַחֲזוֹר
וּלְבַרֵּךְ. אֲבָל אִם שָׁחָה בְּשִׁתְיָקָה,
אֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזוֹר וּלְבַרֵּךְ. וְשֶׁהִיָּה
שָׁחִיא לְצִרְךָ הָאֲכִילָה, לֹא חָשִׁיב
הַפְסִיק כָּלֵל. וְלָכֵן כְּשֶׁרוֹצֶה לְאָכּוֹל
פְּרִי גִדּוֹל וְלַחֲתוֹךְ מִמֶּנּוּ חֲתִיכוֹת,
יְבַרֵּךְ כְּשֶׁהִפְרִי שָׁלֵם, מִשּׁוּם דְּמִצְוָה
לְבַרֵּךְ עַל הַשָּׁלֵם, וְהַשְׁחִיָּה לֹא הֵיאֵ

הַפֶּסֶק, מִשּׁוֹם שֶׁהוּא לְצֻרָה
הַאֲכִילָה. אֲךָ כְּשֶׁרוֹצֶה לֶאֱכֹל אִיזָה
פְּרִי וְאֵין לוֹ יוֹתֵר, וַיֵּשׁ לְחֹשׁ
שֶׁמָּא פְּרִי זֶה מִתְּלַע שְׂאִינוֹ רְאוּי
לֶאֱכִילָה, יִפְתָּחֵנוּ וַיְבַדְּקֵנוּ קֹדֶם
הַבְּרָכָה (ר"ב ב ר"ו) ♦

סעיף ו'

הַשּׁוֹתֶה מַיִם וְשׁוֹפֵךְ מֵעַט קֹדֶם
שְׁתִּיתוֹ מִשּׁוֹם חֲשֵׁשׁ מַיִם הָרַעִים,
יִשְׁפֹּךְ קֹדֶם שְׁתִּיתָחִיל לְבָרֵךְ וְלֹא
אַחֵר הַבְּרָכָה, מִשּׁוֹם בְּזִיוֹן הַבְּרָכָה
(ר"ו) ♦

סעיף ז'

הַטּוֹעֵם אֶת הַתְּבַשִּׁיל אִם צָרִיךְ
מִלַּח וְכִיּוֹצֵא בּוֹ וּפּוֹלֵט, אֵינּוּ צָרִיךְ
לְבָרֵךְ. אֲבָל אִם בּוֹלֵעַ יֵשׁ סַפֵּק, אִם
צָרִיךְ לְבָרֵךְ כִּיּוֹן שֶׁהוּא בּוֹלֵעַ אִם
אֵינּוּ צָרִיךְ לְבָרֵךְ כִּיּוֹן שֶׁאֵין כּוֹנֵן
לְאַכִּילָה, וְלִכְּוֹן יִזְהַר שֶׁיִּכְוֹן לְהַנּוֹת
מִמֶּנּוּ בְּתוֹרַת אַכִּילָה וַיְבָרֵךְ עָלָיו
וַיְבָלֵעַ (ר"י).

סעיף ח'

הָאוֹכֵל אִם שׁוֹתָה לְרַפּוּאָה, אִם הוּא
דֹּבֵר מִטַּעַם וְנִהְיָה מִמֶּנּוּ, מְבָרֵךְ

עָלִיו לְפָנָיו וְלֵאחֲרָיו בְּרָכָה הִרְאֵנוּהָ
לוֹ, וְאַפְלוֹ הוּא דְּבַר אֶסּוּר, כִּיּוֹן
שֶׁהַתּוֹרָה הִתִּירָה לוֹ עֲתָה, צָרִיד
הוּא לְבָרֵךְ עָלָיו. וְאַם הוּא דְּבַר
מֵר, שְׂאֵינוֹ נֶהְנֶה מִמֶּנּוּ, אֵינוֹ
מְבָרֵךְ עָלָיו. הַשּׁוֹתָה בִּיצָה חֵיָה
לְצַחֲצַח קוֹלוֹ, אֵף שְׂאֵינוֹ נֶהְנֶה
מִטַּעֲמוֹ, נֶהְנֶה הוּא מִמְּזוֹנָה, דְּמִיּוֹן
זֵין וּמְבָרֵךְ עָלֶיהָ.

סעיף ט'

נִכְנָם לוֹ דְּבַר בְּגָרוֹנוֹ וְשׁוֹתָה
מִשְׁקִין אִוְּ אוֹכֵל חֲתִיכַת פֶּת

לְבַלְעוֹ אוֹ שְׂאֵר דְּבַר שְׁנֵהֲנָה
 מִמֶּנּוּ, צָרִיךְ לְבָרֵךְ עָלָיו לְפָנָיו
 וְלֵאחֲרָיו. אֲבָל אִם שׁוֹתָה מִיָּם
 שֶׁלֹּא לְצִמְאון, אֵלֶּא כִּי לְהַבְלִיעַ
 מֵה שֶׁנִּכְנֵם לוֹ בְּגִרּוֹנוֹ, אוֹ לְצָרֵךְ
 אַחֵר, לֹא יְבָרֵךְ, לְפִי שֶׁאֵין הִנָּאָה
 לְאַדָּם בְּשִׁתִּית הַמַּיִם אֵלֶּא כְּשֶׁהוּא
 שׁוֹתָה לְצִמְאון.

סעיף י'

שָׂכַח וְהִכְנִים אוֹכְלִין לְתוֹךְ פִּיו
 בְּלֹא בִרְכָּה, אִם הוּא דְּבַר שְׂאֵף אִם
 יִפְלִיטוּ לֹא יִהְיֶה נִמְאָם, יִפְלִיטוּ

לְתוֹךְ יָדוֹ וַיְבָרֶךְ עָלָיו. וְלֹא יְבָרֶךְ
 עָלָיו בְּעוֹדוֹ בְּפִיו, מִשּׁוּם דְּכָתִיב
 יִמָּלֵא פִי תְהִלָּתְךָ. וְאִם הוּא דִּבֶּר
 שְׁמֵךְ יִפְלִיטוּ יִהְיֶה נִמְאָם, כִּיּוֹן
 דִּיאֲסוּר לְאַבֵּד אוֹכְלִין, מִסְּלָקוֹ בְּפִיו
 לְצַד אֶחָד וּמִבָּרֶךְ עָלָיו. וְאִם אֶרְע
 לוֹ כֵּן בְּמִשְׁקִין, שְׂאֵי אֶפְשָׁר לוֹ
 לְסַלֵּק לְצַד אֶחָד, אֲזִי אִם יֵשׁ לוֹ
 עוֹד מִשְׁקִין, יִפְלֹט אֵלָיו לְאַבּוֹד.
 וְאִם אֵין לוֹ יוֹתֵר וְהוּא דְּחֹק עַל
 זֶה הַמַּעַט שֶׁבְּתוֹךְ פִּיו, בּוֹלְעוֹ
 וַיְבָרֶךְ אַחֵר כִּךְ בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה

(דְּכִיּוֹן דְּנִזְכָּר בְּעוֹדוֹ בְּפִיו, דּוּמָה קֶצֶת
 לְעוֹבֵר לְעֵשִׁיתוֹ), אֲבָל בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה
 לֹא יְבָרֵךְ. אֲךָ אִם הוּא יֵין וְשֵׁתָה
 רַבִּיעִית, יְבָרֵךְ גַּם בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה
 (קע"ב).

סעיף יא'

הֵיוּ לְפָנָיו שְׁנֵי מִיָּנִים שֶׁבְּרִכּוֹתֵיהֶם
 שְׁוֹת, כְּגוֹן אֶגּוֹז וְתַפּוּחַ, שֶׁיִּכּוֹל
 לְבָרֵךְ עַל אֶחָד וְלִפְטוֹר גַּם הַשְּׁנַיִם,
 חַיֵּב לַעֲשׂוֹת כֵּן, וְאִם הוּא לֹא לְבָרֵךְ
 עַל אֶחָד בְּכוֹנֵה שְׁלֹא לִפְטוֹר אֶת
 הַשְּׁנַיִם כִּדִּי לְבָרֵךְ גַּם עָלָיו בְּפָנָיו

עצמו, משום דאסור לגרם ברכה
 שאינה צריכה. ויברך על היותו
 חשוב (כדלקמן סימן נ"ה) ונפטר
 השני, אף על פי שלא היתה פונתו
 לפטרו. אבל אם בירך על זה
 שאינו חשוב, אינו נפטר החשוב
 אלא אם כן היה דעתו לפטרו.
 אבל אם בירך בסתם, צריך לחזור
 ולברך על החשוב, דאינו בדין
 שפטר שואינו חשוב לחשוב דרך
 גררא (רי"א רט"ו).

סעיף יב'

אֲבֵל אִם הֵם שְׁנֵי מִיָּנִים, כְּגֹזן פְּרִי
הָעֵץ וּפְרִי הָאֲדָמָה אוֹ דָּבָר
שֶׁבִּרְכָתוֹ שֶׁהַכֹּל, אֵף עַל גֵּב
דְּבָדִיעֵבֶד אִם בִּירָךְ עַל כָּלָם שֶׁהַכֹּל,
אוֹ שֶׁבִּירָךְ עַל פְּרִי הָעֵץ בּוֹרֵא פְּרִי
הָאֲדָמָה יֵצֵא, מִכָּל מָקוֹם, לְכַתְחֻלָּה
אֶסוּר לַעֲשׂוֹת כֵּן, אֵלֶּא יִבְרָךְ עַל
כָּל אֶחָד וְאֶחָד בְּרַכָּה הַמִּיְחָדָת לוֹ,
וּבְרַכַת בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ קוֹדֶמֶת (עֵין
לְקַמֵּן סִימָן נ"ה סְעִיף ד'). וְאַפְלוּ יֵשׁ
לְפָנָיו יֵין וְעֵנָבִים, וְרוֹצֶה לַעֲשׂוֹת
יֵין קֹדֶם וּמִבְרָךְ בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן,

אֶף עַל פִּי שְׁאֵם הוּא מִתְכַּוֵּן לְפִטוֹר
בְּבִרְכָּה זוֹ גַם הָעֲנָבִים יְכוּל
לְפִטְרוֹ, מִכָּל מָקוֹם לְכַתְחֻלָּה לֹא
יַעֲשֶׂה כֵן, אֶלָּא יְכוּן שֶׁלֹּא לְפִטוֹר
אֶת הָעֲנָבִים, כִּדִּי לְבִירָךְ גַּם עָלֵיהֶם
בְּרִכָּה הַמַּתְקִנָּת, שֶׁהִיא בּוֹרֵא פְּרִי
הָעֵץ.

סעיף יג'

בְּכָל הַדְּבָרִים, חוּץ מִן הַפֶּת
(שֶׁנֶּתְבָּאֵר דִּינוֹ בְּסִימָן מ"ב סְעִיף י"ט,
כ', כ"א) אִם שָׁנָה מְקוֹמוֹ, אֶף עַל פִּי
שֶׁלֹּא הִסִּיחַ דַּעְתּוֹ, נֶחֱשָׁב כְּמוֹ הַפֶּת

הַדַּעַת, וְלִכּוֹן מִי שֶׁאֵכֹל אוֹ שׁוֹתָה
בְּחֶדֶר אֶחָד וְאַחֵר כִּדּוּשׁ הוֹלֵךְ לְחֶדֶר
אַחֵר לְגִמּוּז שֶׁם אֲכִילָתוֹ וְשִׁתּוֹתוֹ,
אֲכָלוּ מִמֵּין הָרֹאשׁוֹן. וְאַכְלוּ אוֹחִז
בְּיָדוֹ אֶת הַמֵּאכֵל אוֹ הַמְּשַׁקָּה
וְנוֹשְׂאוֹ אֶל הַחֶדֶר הָאַחֵר, מִכָּל
מָקוֹם צָרִיד לְבָרֵךְ עָלָיו שֶׁם מִחֲדָשׁ
בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה. אֲבָל בְּרָכָה
אַחֲרֹנָה עַל מֶה שֶׁאֵכֹל תְּחִלָּה, אֵינוֹ
צָרִיד, כִּי הַבְּרָכָה שִׁבְרֵךְ בִּסּוּף,
תַּעֲלֶה לְשִׁנְיָהֶם.

סעיף יד'

וְכֵן אִם הִלֵּךְ לַחוּץ וְאַחַר כָּךְ חוֹזֵר
 לְמָקוֹמוֹ לִגְמוֹר אֲכִילָתוֹ, צָרִיךְ
 לְבָרֵךְ מִחֲדָשׁ בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה. בְּמֵה
 דְּבָרִים אֲמוּרִים, כְּשֶׁהוּא אוֹכֵל
 לְבֵדוֹ, אוֹ כְּשֶׁהוּא אוֹכֵל עִם אֲחֵרִים
 וְכֻלָּם שָׁנוּ אֶת מְקוֹמָם. אֲבָל אִם
 אֶחָד נִשְׁאַר עַל מְקוֹמוֹ, אֲזִי גַם אֵלּוּ
 שֶׁהִלְכוּ, כִּיּוֹן שֶׁדַּעְתָּם לַחֲזוֹר לְכָאן
 אֵל זֶה שֶׁנִּשְׁאַר כָּאן, וְלִגְמוֹר כָּאן
 אֲכִילָתוֹ, לָכֵן כְּשֶׁחוֹזְרִין וְאוֹכְלִין
 אוֹ שׁוֹתִין, אֵינָן צָרִיכִין לְבָרֵךְ
 מִחֲדָשׁ, דְּכִיּוֹן שֶׁנִּשְׁאַר כָּאן אֶחָד,

לֹא נִתְּבַטְּלָה הַקְּבִיעוּת, וְכֵלָם
חוֹזְרִין לְקְבִיעוּתָן, וְנֶחֱשָׁב הַכֹּל
בְּסְעוּדָה אַחַת.

סעיף טו'

בְּחֶדֶר אֶחָד מִפְּנֵה לְפְנֵה, אֶף עַל פִּי
שְׁתֵּי חֲדָרִים גָּדוֹל מְאֹד, לֹא הָיָה שְׁנֵי
מְקוֹם.

סעיף טז'

אִם אוֹכֵל פֵּרוֹת בְּגֵן שְׁחֵזָא מִקֶּרֶף
מִחֲצוֹת וּבִירָךְ עַל פֵּרוֹת מֵאֵילָן
אֶחָד עַל דַּעַת לְאַכֹּל גַּם מֵאֵילָנוֹת
אַחֵרִים, יָכוֹל לְאַכֹּל גַּם מֵאֵילָנוֹת

אַחֲרֵי־כֵן אֵף עַל פִּי שְׂאִינֹו רוֹאֶה
מִקוֹמוֹ, כֹּל שֶׁלֹּא הִסִּיחַ דַּעְתּוֹ, וְאִין
צָרִיחַ לְבָרֵךְ שֵׁנִית. אֲבָל אִם אִין
חֶגֶן מִקֵּץ מַחְצוֹת, וּמִכָּל שֹׁכֵן מִגֵּן
זֶה לְגֵן אַחֵר, לֹא מַהֲנִי דַּעְתּוֹ.

סימן נא - כללים בברכה אחרונה

סעיף א'

עַל פִּירוֹת הָאֵילָן חוּץ מִשְׁבַּעַת
הַמִּינִים (כְּדִלְקָמֶן סָעִיף ז') וְעַל כָּל
פִּירוֹת הָאֲדָמָה וִירְקוֹת, וְכָל דָּבָר
שְׂאִין גְּדוּלוֹ מִן הָאָרֶץ, מִבֶּרֶךְ
לְאַחֲרֵיהֶם בּוֹרֵא נִפְשוֹת וְכו',

וְאֶפְלוּ אָכַל וְשָׁתָה נִפְטָר בְּבִרְכָּה
אַחַת (ר"ז) ♦

סעיף ב'

בְּרַכָּה אַחֲרוֹנָה וְכֵן בְּרַכַּת הַמָּזוֹן
אֵין מְבָרְכִין אֲלָא אִם כֵּן אָכַל
בַּשְּׁעוֹר, דִּהְיֵינוּ כַּזֵּית. אֲבָל עַל
פָּחוֹת מִפְּשְׁעוֹר, אֵינוּ צָרִיד בְּרַכָּה
אַחֲרוֹנָה. וְעַל מִשְׁקִין, יֵשׁ אוֹמְרִים,
דֵּאִינוּ חַיֵּב בְּבִרְכָּה אַחֲרוֹנָה אֲלָא
אִם כֵּן שָׁתָה רַבִּיעִית. וַיֵּשׁ
אוֹמְרִים, דְּגַם עַל מִשְׁקִין אִם שָׁתָה
כַּזֵּית, חַיֵּב בְּבִרְכָּה אַחֲרוֹנָה, וְלִכֵּן

לְצֵאת מִיַּד סִפְקָא, יֵשׁ לְזַהֵר שֶׁלֹּא
 לַעֲשׂוֹת אֲלֵא פְחוֹת מִכִּזִּית אוֹ
 רְבִיעִית. וְאֵין חֲלוּק בֵּין יֵין שֶׁרָף
 לְשֶׁאֵר מִשְׁקִין (ק"צ ר"י)

סעיף ג'

דְּבַר שֶׁהוּא בְּבִרְיָתוֹ, דְּחִינּוּ, אֲגוּז
 אֶחָד אוֹ שֶׁאֵר פְּרִי, וְאֲכָלוּ קִטְנִית
 אֶחָת, יֵשׁ אוֹמְרִים, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין
 בּוֹ כִּזִּית, מִכָּל מָקוֹם כִּיּוֹן שֶׁהוּא
 פְּרִי שָׁלֵם, מְבָרְכִין אַחֲרָיו בְּרִכָּה
 אַחֲרוֹנָה. וְיֵשׁ חוֹלְקִין. וְלָכֵן לְצֵאת
 מִיַּד סִפְקָא, אֵין לְאָכֹל פְּחוֹת

מפזית. ואם נתחלק הדבר קדם
האכילה, בטל ממנו חשיבותיה,
ולכלי עלמא אין מברכין עליו
ברכה אחרונה בפחות מפזית.

סעיף ד'

כל האכלין מצטרפין לכזית. ואם
אכל פחצי זית מדבר שםברכין
אחריו בורא נפשות רבות, וכחצי
זית מדבר שםברכין עליו ברכה
מעין שלש, או אפלו פחצי זית
פת, מברך לאחריהן בורא נפשות
רבות. ונראה לי, דהוא הדין אם

אֲכַל כַּחֲצֵי זֵית מִפְּרוֹת שְׁמִבְּרֵכִין
 לְאַחֲרֵיהֶן עַל הָעֵץ, וְכַחֲצֵי זֵית
 מִמֵּין שְׁמִבְּרֵכִין לְאַחֲרֵיוֹ עַל הַמַּחֲיָה
 אֹ כַחֲצֵי זֵית פֶּת (דְּהַשְׁתָּא אֵין כָּאן
 שׁוּם מֵין שְׁבִרְכָה אַחֲרוֹנָה שְׁלוֹ בּוֹרָא
 נְפָשׁוֹת רַבּוֹת) מִכָּל מָקוֹם מְבָרֵךְ
 לְאַחֲרֵיהֶן בּוֹרָא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת (עֵין
 מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל סִימָן ר"י סְעִיף קָטָן א').
 וְאִם אֲכַל כַּחֲצֵי זֵית מִמֵּין
 שְׁמִבְּרֵכִין לְאַחֲרֵיוֹ עַל הַמַּחֲיָה
 וְכַחֲצֵי זֵית פֶּת, מְבָרֵךְ לְאַחֲרֵיהֶן
 עַל הַמַּחֲיָה. וְשִׁתָּיָה עִם אֲכִילָהּ אֵין

מצטרפין.

סעיף ה'

אכל כחצי זית ושהה, וחזר ואכל
כחצי זית, אם מתחלת האכילה
הראשונה עד סוף האכילה לא היה
זמן יותר, כי אם כדי אכילת פרם,
מצטרפות שתי האכילות ומברך
ברכה אחרונה. אבל אם שהה
יותר, אין מצטרפות. ובשתיה,
אפלו שהה פחות מזה, אין
מצטרפות.

סעיף ו'

שְׁתֵּה מִשְׁקָה חֵם בְּמַעַט מְעַט, (כְּגוֹן
טֶה אוֹ קֶאֱפֶע), כִּיּוֹן שְׂאִינוֹ שׁוֹתֶה
בְּפַעַם אַחַת כִּשְׁעוֹר, אַף עַל פִּי
שְׂדֵרֶךְ שְׁתִּיתוֹ בְּכֶךְ, מִכָּל מָקוֹם
אֵין מִצְטַרְפִּין וְאִינוֹ מְבַרְךְ בְּרִכָּה
אַחֲרוֹנָה (ר"י).

סעיף ז'

בְּשִׁבְעָה מִיָּנִים נִשְׁתַּבַּח אֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל, וְכִתִּיב, אֶרֶץ חֹפֵה
וְשְׁעוֹרָה וְגֶפֶן וְתֵאנָה וְרִמּוֹן, אֶרֶץ
זֵית שֶׁמֶן וְדָבָשׁ וְבָתָר הָכִי כְּתִיב,
אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְּמִסְכָּנֹת תֹּאכַל בָּהּ

לֶחֶם וְאֹכֵלֶת וְשֹׁבְעֶת וּבִרְכָּתָּהּ וְגו'
 וְכִיּוֹן שֶׁבְּלֶחֶם מְבֹאֵר בַּתּוֹרָה,
 וְאֹכֵלֶת וְשֹׁבְעֶת וּבִרְכָּתָּהּ לִכּוֹן עַל
 הַלֶּחֶם מַחֲמֶשֶׁת מִיָּנִי דָגָן, שֶׁהֵן
 חֲטָה וְשְׁעוֹרָה הַמְּפָרְשִׁין, וְכִסְמִים
 וְשֹׁבְלֶת שׁוּעַל וְשִׁיפּוֹן, שֶׁהֵם גַּם כֵּן
 נִכְלָלִין בְּחֲטָה וְשְׁעוֹרָה, מְבָרְכִין
 אַחֲרָיו בְּרַכַּת הַמָּזוֹן, שֶׁהֵן שְׁלֹשׁ
 בְּרָכוֹת שְׁלֵמוֹת וְגַם בְּרַכַּת הַטּוֹב
 וְהַמְּטִיב (שְׁנֵת־קָנָה אַחֵר כַּךְ בִּיבְנָה).
 אֲבָל כָּל שֵׁאִינוֹ לֶחֶם גָּמוּר אֵלֶּא
 מִיָּנִי מְזֻנּוֹת מֵאֵלּוֹ חֲמִשָּׁת מִיָּנִי

דָּגוּ וְכֵן עַל הַגָּפֶן דְּהִינּוּ יֵין, וְגַם
 עֲנָבִים בֵּין לַחִים בֵּין יְבֵשִׁים בֵּין
 גְּדוֹלִים בֵּין קְטַנִּים, וְתֵאֲנִים
 וְרַמּוֹנִים וְזִיתִים, וְתִמְרִים שֶׁהֵם
 דְּבֶשׁ הָאֱמֹר בַּתּוֹרָה, לְפִי שֶׁמֵּהֶם
 זָבַח הַדְּבֶשׁ, עַל כֵּן אֵלּוּ מְבָרְכִין
 בְּרָכָה אַחֲרֹנָה בְּרָכָה אַחַת מֵעֵין
 שֶׁלֹּשׁ, שֶׁהִיא כּוֹלֶלֶת בְּקִצּוֹר הַשְּׁלֹשׁ
 בְּרָכוֹת וְגַם הַטּוֹב וְהַמְּטִיב
 שֶׁבְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן.

סעיף ח'

בְּבִרְכָּה מֵעֵין שֶׁלֹּשׁ שְׁלֹשָׁה מִיָּנִי

מִזִּזְנוֹת, פֹּתַח עַל הַמַּחֲיָה וְעַל
הַכֹּלְכָּה, וְחוֹתֶם וְנוֹדָה לָךְ עַל
הָאָרֶץ וְעַל הַמַּחֲיָה, בָּרוּךְ אַתָּה ה'
עַל הָאָרֶץ וְעַל הַמַּחֲיָה וְעַל
הַכֹּלְכָּה. וְעַל הַיִּין, פֹּתַח עַל הַגֶּפֶן
וְעַל פְּרֵי הַגֶּפֶן, וְחוֹתֶם [וְנוֹדָה לָךְ]
עַל הָאָרֶץ וְעַל פְּרֵי הַגֶּפֶן, בָּרוּךְ
אַתָּה ה' עַל הָאָרֶץ וְעַל פְּרֵי הַגֶּפֶן.
וְעַל הַפְּרוֹת, פֹּתַח עַל הָעֵץ וְעַל
פְּרֵי הָעֵץ, וְחוֹתֶם [וְנוֹדָה לָךְ] עַל
הָאָרֶץ וְעַל הַפְּרוֹת בָּרוּךְ אַתָּה ה'
עַל הָאָרֶץ וְעַל הַפְּרוֹת וּבְאָרֶץ

יִשְׂרָאֵל אֹי אֶפְלוֹ בְּחוּץ לְאֶרֶץ, אִם
 אֶכֶל מִפְּרוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֹמֵר,
 עַל הָאֶרֶץ וְעַל פְּרוֹתֶיהָ. אֶכֶל מִיְּנֵי
 מִזֻּזְנוֹת וְגַם שְׂתָה יֵין כּוֹלֵל שְׁנֵיהֶם
 בְּבִרְכָּה אַחַת. וְכֵן פְּרוֹת וַיֵּין,
 וְאֶפְלוֹ עֲנָבִים וַיֵּין, פְּרוֹת וּמִיְּנֵי
 מִזֻּזְנוֹת, אֹי אֶפְלוֹ מִיְּנֵי מִזֻּזְנוֹת וַיֵּין
 וּפְרוֹת, כּוֹלֵל שְׂלִשְׁתָּן, וִיקָדִים עַל
 הַמַּחֲיָה, וְאַחֵר כֶּךָ עַל הַגֶּפֶן, וְאַחֵר
 כֶּךָ עַל הָעֵץ. וְכַשְּׁכוֹלֵל עַל הַמַּחֲיָה
 עִם שְׂאֵר מִיין, לֹא יֹאמֵר בִּחְתִּימָה
 וְעַל הַכֹּלְכָה, אֶלֶּא יֹאמֵר, בָּרוּךְ

אֶתָּה ה', עַל הָאָרֶץ וְעַל הַמַּחִיָּה וְעַל
 פְּרֵי הַגֶּפֶן, אֹו עַל הַמַּחִיָּה וְעַל
 הַפְּרוֹת, אֹועַל הַמַּחִיָּה וְעַל פְּרֵי
 הַגֶּפֶן וְעַל הַפְּרוֹת. וְכָבֵד נְדָפְסָה
 הַנִּסְחָא בַּסְדּוּרִים, וְצָרִיךְ כָּל אִישׁ
 יִשְׂרָאֵל לְהִיזוֹת בְּקִי בַּבְּרָכָה זֹו בְּעַל
 פָּה.

סעיף ט'

בְּשֵׁבַת יוֹם טוֹב וְרֹאשׁ חֹדֶשׁ
 מִזְכִּירִין בָּהּ מְעַנִּינָא דִּיּוֹמָא. וְאִם
 שָׁכַח וְלֹא הִזְכִּיר, אֵין מַחֲזִירִין
 אוֹתוֹ.

סעיף י'

יֵשׁ לְהַחֲמִיר בְּבִרְכָּה זוֹ כִּמּוֹ
בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן בְּדַבָּרִים שֶׁנִּזְכְּרוּ
בְּסִימָן מ"ד סְעִיף ו'.

סעיף יא'

בְּבִרְכַּת בּוֹרֵא נִפְשׁוֹת יֵשׁ אֲמָרִים,
שֶׁבִרְאֵת. וְיֵשׁ אֲמָרִים שֶׁבִרְא, וְכֵן
עֶקֶר. וּפְרוּשָׁה שֶׁל הַבִּרְכָּה הוּא,
בוֹרֵא נִפְשׁוֹת רַבּוֹת וְחֶסְרוֹנָן,
שֶׁבִרְא הַנִּפְשׁוֹת וְגַם מַחֲסוּרָם,
דִּהְיֵנוּ כָּל צָרָכֵי סְפוּקוֹ, שֶׁהֵם
דַּבָּרִים הַכִּרְחִיִּים לְצֹרֶךְ קִיּוּם

חַיּוֹתָן, כְּמוֹ הַלֶּחֶם וְהַמַּיִם, וְגַם עַל
 כָּל שְׂאֵר הַדְּבָרִים שֶׁבָּרָא שְׂאֵינָם
 הַכֹּרְחִיִּים כָּל כָּךְ אֵלָּא לְהַתְעַנֵּג
 בָּהֶם, כְּמוֹ פֵרוֹת וְכַדּוּמָה, אֲנוּ
 מְבָרְכִים אוֹתָךְ חַי הָעוֹלָמִים.
 וְצָרִיכִין לֵאמֹר חַי"ת בְּפִתָּח (הַגָּאֹן
 רַבִּי אֱלִיָּהוּ מוֹיִלְנָא, זְכַר צַדִּיק לְבִרְכָּה,
 הַסִּכִּים עִם הַפּוֹסְקִים שֶׁכָּתְבוּ לְחַתָּם
 הַבִּרְכָּה בַּשֵּׁם, וְלֵאמֹר בָּרוּךְ אַתָּה ה' חַי
 הָעוֹלָמִים) (סימן ר"ז) ♦

סעיף יב'

אֲכַל פֵּרוֹת שֶׁבִּרְכָּה אַחֲרֵינָה שֶׁלָּהֶם

בְּרָכָה מֵעֵין שְׁלֹשׁ, וְגַם פִּירוֹת הָעֵין
שֶׁבְּרָכָה אַחֲרוֹנָה שְׁלֹחַן הוּא בּוֹרֵא
נִפְשׁוֹת, מְבָרֵךְ בְּרָכָה מֵעֵין שְׁלֹשׁ.
וְכִיּוֹן שֶׁהוּא מְזַכֵּיר בָּהֶם פְּרֵי עֵין,
נִפְטָרִים בְּזֶה כָּל פְּרֵי עֵין שֶׁאֵכֵל.
אַבֵּל אִם נִתְחַיֵּב בְּרִפְת בּוֹרֵא
נִפְשׁוֹת עַל מִין אַחֵר, אֵינוֹ נִפְטָר
בְּבְרָכָה מֵעֵין שְׁלֹשׁ, וַיְבָרֵךְ תְּחִלָּה
בְּרִפְת מֵעֵין שְׁלֹשׁ וְאַחֵר כֶּךָ בּוֹרֵא
נִפְשׁוֹת.

סעיף יג'

לְכַתְּחִלָּה אֶסוּר לְאָדָם לְצִאֵת

בְּמִקְוֵמוֹ, אִם לְעֵסֶק בְּאַיִזָּה דְּבָר עַד
 שִׁיבְרָה בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה, שְׁמַא
 יִשְׁכַּח מִלְּבָרָהּ. וּבְדִיעָבָד כְּשִׁיצֵא
 בְּמִקְוֵמוֹ, אִם הוּא צָרִיךְ לְבָרָהּ
 בּוֹרֵא נִפְשׁוֹת רַבּוֹת, יְכוּל לְבָרָהּ
 בְּמִקְוֵמוֹ שֶׁהוּא שָׁם. אֲבָל אִם צָרִיךְ
 לְבָרָהּ בְּרָכָה מֵעֵין שְׁלֹשׁ, צָרִיךְ
 שִׁיחֲזוֹר לְמִקְוֵמוֹ, כְּמוֹ בְּבִרְכַּת
 הַמָּזוֹן לְעֵיל סִימָן מ"ד סְעִיף ט'
 (סִימָן קפ"ד וּבְחֵי אָדָם).

סעיף יד'

אֲכַל וְשָׁתָה וְלֹא בִרָה מִיָּד בְּרָכָה

אֲחֵרוֹנָהּ יְכוּל לְבָרֵךְ עַד שְׁעַת
עֲבוּל, דְּהֵינּוּ כָּל זְמַן שְׂאִינּוּ תֵּאָב
לְאַכּוּל פִּירוֹת. וְלֵאחֲרֵי שְׁתִּיָּהּ, כָּל
זְמַן שְׂאִינּוּ צָמֵא. וְלֵאחֲרֵי זְמַנִּים
אֵלּוּ, אֵינּוּ יְכוּל לְבָרֵךְ עוֹד. וּמִי
שְׂאִינּוּ בְּקִי לְשַׁעֵר, רָאוי לוֹ
בְּשִׁנְזֹכֶר שְׁלֹא בִּרְךְ בְּרָכָה אֲחֵרוֹנָהּ,
לְבָרֵךְ עַל מִין מִמִּין שְׂאֵכֵל וְיֵאָכֵל
וְיִבָּרֵךְ בְּרָכָה אֲחֵרוֹנָהּ, לְפִטּוֹר גַּם
אֶת הָרֵאשׁוֹן (קפ"ד).

סעיף טו'

אֲכֹל אִי שְׁתִּיָּה וְהִקְיָא, לֹא יְבָרֵךְ

בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה, דְּלֹא גֵרַע מִנְתַּעֲכֵל

(שע"ת רח.)♦

**סימן נב - דיני ברכת בורא פרי
העץ ובורא פרי האדמה ושהכל**

סעיף א'

**עַל פְּרוֹת הַגִּדְלִים בְּאֵילָן, מְבָרְכִין
בּוֹרֵא פְּרֵי הָעֵץ. וְעַל פְּרוֹת הַגִּדְלִים
בַּאֲדָמָה, וְהֵם כָּל מִינֵי לֶפֶתָן
וִירְקוֹת וְקִטְנִיּוֹת וְטֶאֱטֶאֱרִקֵּעַ (תִּירָס)
וְעֲשָׂבִים, מְבָרְכִין בּוֹרֵא פְּרֵי
הַאֲדָמָה. וְלֹא נִקְרָא אֵילָן, אֲלָא זֶה
שֶׁהַעֲנָפִים שָׁלוּ נִשְׁאָרִים גַּם בַּחֲרֹף**

וּמִזְצִיָּא אַחֲרַ כָּךְ עָלִים מִן הָעֲנָפִים,
וְאַפְלוּ הֵם דְּקִין כְּגִבְעוּלֵי פִשְׁתָּן.
אַבֵּל אִם הָעֲנָפִים כָּלִים לְגִמְרֵי
בַּחֲרֹף וְאֵינֶנּוּ נִשְׁאָר רַק הַשְּׂרֵשׁ, לֹא
נִקְרָא אֵילָן, וּמְבָרְכִין עַל הַפְּרוֹת
בּוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה (ר"ב ב ר"ג)

סעיף ב'

עַל דְּבַר שְׂאִין גְּדוּלוֹ מִן הָאָרֶץ,
כְּמוֹ בֶּשֶׂר, דָּגִים, חֲלָב, גְּבִינָה, וְכוּ
עַל כָּל מִינֵי מִשְׁקִים, חוּץ מִן הַיֵּין
וְשֶׁמֶן זֵית, מְבָרְכִין שְׁהַכֹּל נִהְיָה
בְּדַבָּרוֹ. וְתַבַּת נִהְיָה, יֵשׁ לוֹמַר

היו"ד בקמין.

סעיף ג'

במהין ובטירות (שוואמען) אף על
פי שהן גדלין מלחלוחית הארץ,
יניקתן אינה מן הארץ אלא מן
האוויר, ולכן אינן נקראין פרי
האדמה, ומברכין עליהן שהכל
(ר"ד).

סעיף ד'

אין מברכין בורא פרי העץ או
בורא פרי האדמה, אלא על דבר

שְׁהוּא טוֹב לְאֹכְלוֹ חַי וְגַם הַדָּרֵךְ
הוּא לְאֹכְלוֹ חַי. אֲבָל אִם אֵין הַדָּרֵךְ
לְאֹכְלוֹ חַי אֵלֶּא מִבְּשָׁל, אַף עַל פִּי
שְׁהוּא טוֹב לְמֵאֲכָל גַּם כְּשֶׁהוּא חַי,
מִכָּל מָקוֹם אֵינּוּ חָשׁוּב כָּל כָּךְ,
וְאֵין מְבָרְכִין עָלָיו בְּרִכְתּוֹ אֵלֶּא
כְּשֶׁאֹכְלוֹ מִבְּשָׁל. אֲבָל אִם אֹכְלוֹ
חַי, אֵינּוּ מְבָרְךְ עָלָיו אֵלֶּא שְׁחֵכֵל.
וְכַבּוּשׁ הָרִי הוּא כְּמִבְּשָׁל. וְלִכֵּן עַל
כָּרוֹב (קְרוֹיט) כְּכַבּוּשׁ מְבָרְכִין בּוֹרֵא
פְּרִי הָאֲדָמָה. וְכֵן מְלִיחַ הוּא
כְּמִבְּשָׁל לְעֵנִין זֶה.

סעיף ה'

על הצנן מברכין בורא פרי
האדמה. וכן על שומים ובצלים
בשהן רבין ודרבן לאכלן חיים, אף
על פי שעל פי הרב אין אוכלין
אותן רק עם פת, מכל מקום גם
אם אוכלן בלא פת, מברכין עליהן
בורא פרי האדמה. אבל אם
הזקינו, שהם חריפים מאד, ואין
דרבן לאכלן חיים, מי שאכלן חיים,
מברך עליהם שהכל.

סעיף ו'

דְּבָרִים שֶׁהֵם טוֹבִים יוֹתֵר כְּשֶׁהֵם
חַיִּין מִכְּשֶׁהֵם מִבְּשָׁלִין, שֶׁהַבְּשׂוּל
מִגֵּרֵעַ אוֹתָן, אֵין מְבָרְכִין עָלֵיהֶן
כְּשֶׁהֵן מִבְּשָׁלִין אֵלֶּא שֶׁהַכֹּל. וְאַף
עַל פִּי שֶׁבְּשָׁלִין עִם בָּשָׂר וְעַל יְדֵי
הַבָּשָׂר נִשְׁתַּבְּחוּ, מִכָּל מָקוֹם אֵין
הַבָּשָׂר הוּא הַעֲקָר, וְאֵין מְבָרְכִין
עָלֵיהֶן אֵלֶּא שֶׁהַכֹּל. אֲבָל אִם בְּשָׁלִין
בְּאֶפֶן שֶׁהֵן הַעֲקָר וּמִכָּל מָקוֹם
נִשְׁתַּבְּחוּ, כְּגוֹן שֶׁשֶּׁהֵן בְּשִׁמּוֹן אוֹ
בְּדַבֵּשׁ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ, מְבָרְכִין עָלֵיהֶן
הַבְּרָכָה הִרְאוּיָהּ לָהֶן, דְּמַח לִי אִם

נִתְּבַשְׁלוּ בְּמַיִם אֹר בְּשִׁמּוֹן וְדַבֵּשׁ
(ר"ה).

סעיף ז'

מִיָּנִי פִּרוֹת הַגְּרוּעִים, הַגְּדִלִים עַל
אֲטָדִים וְקוֹצִים אֹר בְּשִׁאֲרֵי אֵילָנוֹת
שֶׁיֵּצְאוּ מֵאֵלֶיהֶן וְלֹא נִטְעוּ לְהוֹ
אֲנָשִׁי, כָּמוֹ תַּפּוּחֵי יַעַר וְכַדּוֹמָה,
שֶׁכְּשֶׁהֵם חַיִּין אֵינָן רְאוּיִין לְאֲכִילָה,
אֶף עַל פִּי שֶׁבְּשִׁלּוֹן אֹר טַגָּנוֹ בְּדַבֵּשׁ
וְסֹפֶר וְהֵן רְאוּיִין לְאֲכִילָה, אֵין
מְבָרְכִין עַלֵּיהֶן אֶלָּא שְׁחַכְלֵי. אֲבָל
לְוִזִּין (הַאֲזַעֲלוֹס) אֶף עַל פִּי שְׁגִדִּלִים

בִּיעֹר, חֲשׁוּבִים הֵם, וּמְבָרְכִין
עֲלֵיהֶם בּוֹרֵא פְּרֵי הָעֵץ (ר"ג).

סעיף ח'

עֲשׂוּבִים הַגְּדִלִים מֵאֲלֵיהֶם בְּלִי
זְרִיעָה, אֵף עַל פִּי שֶׁהֵן רְאוּיִין
לְאָכֹל חַיִּין, וְאַפְלוּ בְּשִׁלּוֹן וְחֹא
מֵאֲכָל חֲשׁוּב, מִכָּל מָקוֹם כִּיּוֹן
שָׂאִין זֹרְעִין אוֹתוֹ, אֵינּוּ חֲשׁוּב
פְּרֵי וּמְבָרְכִין עָלָיו שֶׁהַכֹּל. אֲבָל
חֶסֶה [סַעֲלֵאט] וְכַדּוּמָה שֶׁנִּזְרַע,
מְבָרְכִין עָלָיו בּוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה.
וְגַם בְּעֲשׂוּבִים הַגְּדִלִים מֵאֲלֵיהֶן, אִם

יֵשׁ בָּהֶם פְּרוֹת חֲשׂוּבִים, כְּגוֹן
יֶאֱגִדְעֵם וּמֵאֲלִינֵעַם מְבָרְכִין עֲלֵיהֶם
בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה.

סעיף ט'

דְּבַר שְׂאִינּוֹ עֵקֶר הַפְּרִי, אֵינּוֹ חֲשׂוֹב
כְּמוֹ הַפְּרִי עֲצָמוֹ, אֲלָא יוֹרֵד
מִדִּירָגָה אֶחָת, שָׂאֵם הוּא פְּרִי עֵץ,
מְבָרְכִין עַל הַטָּפֵל בּוֹרֵא פְּרִי
הָאֲדָמָה. וְאֵם הוּא פְּרִי הָאֲדָמָה,
מְבָרְכִין עַל הַטָּפֵל שֶׁהַכֹּל. וְלִכּוֹן
אֵילָן צֶלֶף (קאפערנבויים) שֶׁהָעֵלִין שָׁלוֹ
רְאוּיִין לְאַכִּילָהּ, וְיֵשׁ בְּעָלִים כְּמִין

תִּמְרִים בִּזְמַנָּם, כְּמוֹ בְּעֵלִים שֶׁל
עֲרֵבָה, וְאֲבִיוֹנוֹת הֵן עֵקֶר הַפְּרִי,
וְקַפְּרִיסִין הֵן הַקִּלְפָּה שֶׁסְּבִיב הַפְּרִי,
כְּמוֹ קִלְפֹת הָאֲגוּזִים, וְרֵאזִים גַּם
כֵּן לְאֲכִילָה, עַל הָאֲבִיוֹנוֹת שֶׁהֵן
עֵקֶר הַפְּרִי, מִבֶּרֶךְ בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ,
וְעַל הָעֵלִין וְעַל הַתְּמָרוֹת וְעַל
הַקַּפְּרִיסִין, בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה, וְכֵן
עָלֵי וְרָדִים (ראזענבלעטער) שְׁנֵי קָחוּ
בְּדִבְשׁ וְסֹפֶר, מִבְּרַכִּין בּוֹרֵא פְּרִי
הָאֲדָמָה, אֵף עַל פִּי שְׁגִדִּים בְּאֵילָן,
מִפְּנֵי שֶׁאֵינֶן עֵקֶר הַפְּרִי. וְכֵן

קִלְפוֹת תְּפוּחֵי זָהָב שֶׁנֶּרְקְחוּ בְּדִבְשׁ
וְסֹכָר, מְבָרְכִין עֲלֵיהֶם בּוֹרֵא פְּרֵי
הָאֲדָמָה. וְעַל קִלְפוֹת קִשּׁוּאִין
שֶׁמִּטְגְּנִין בְּדִבְשׁ וְסֹכָר, מְבָרְכִין
שֶׁהַכֹּל. וְעַל הַשְּׂרָבִיטִין מִהַקִּטְנִיּוֹת
שֶׁזּוֹרְעִין בַּשָּׂדוֹת, אֵף עַל פִּי שֶׁהֵן
מִתּוֹקִים, אִם אֲכָלָן בְּלֹא הַקִּטְנִיּוֹת,
מְבָרְכִין עֲלֵיהֶם שֶׁהַכֹּל. וְאִלּוּ
שֶׁזּוֹרְעִים בַּגִּנּוֹת עַל דַּעַת לְאֲכָלָן
חַיִּין בַּשְּׂרָבִיטִיָּהֶן, אֲפִלּוּ כְּשֶׁאוֹכֵל
הַשְּׂרָבִיטִין לְחוּד, יֵשׁ לְבָרֵךְ בּוֹרֵא
פְּרֵי הָאֲדָמָה (ר"ב ר"ד).

סעיף י'

גִּרְעֵינִין שֶׁל פְּרוֹת אֵם הֵם מְתוּקִים,
מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם בּוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה,
אֲבֵל גִּרְעֵינִים הַמָּרִים אֵינָם
נֶחֱשָׁבִים כִּלְלֵי, וְאֵם אוֹכֵלָן כֶּךָ, אֵינּוּ
מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם כִּלְלֵי. וְאֵם מְתֻקָּן עַל
יְדֵי הָאֹר וְכַדוּמָה, מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם
שֶׁהַכֹּל.

סעיף יא'

שֶׁקָּדִים הַמָּרִים, כְּשֶׁהֵם קִטְנִים שָׂאז
עֶקֶר אֲכִילָתוֹ הִיא הַקִּלְפָּה שֶׁאֵינָהּ
מְרָה, וְעַל דַּעַת כֵּן נוֹטְעִין אוֹתוֹ,

מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן בּוֹרֵא פְּרֵי הָעֵץ.
וְכַשֵּׁהֶן גְּדוּלִים שָׂאז עֵקֶר הָאֲכִילָה
הוּא מֵה שְׂבֻכָּנִים וְהוּא מֵר, אִם
אוֹכֵלֶן כָּד, אֵינּוּ מְבָרֵךְ כָּלֵל. אֲבָל
אִם מִתְקֵן עַל יְדֵי הָאֱוֵר אוֹ דְּבַר
אַחֵר, כִּיּוֹן דְּפָרִי נִינְהוּ וְגַם עַל
דַּעַת כֵּן נוֹטְעִין אוֹתָן, מְבָרֵךְ
עֲלֵיהֶן בּוֹרֵא פְּרֵי הָעֵץ (ר"ב).
שְׂקָדִים הַמְּחַפִּין בְּסִפּוֹר אֵף עַל פִּי
שְׁהִסְפֹּר הוּא חָרֵב, מִכָּל מָקוֹם
מְבָרֵכִין עֲלֵיהֶן בּוֹרֵא פְּרֵי הָעֵץ.
וְכַלְמוֹם הַמְּחַפֶּה בְּסִפּוֹר מְבָרֵכִין רַק

שֶׁהַכֹּל כִּי הֵקֵלְמוּם אֵינוֹ פְּרִי.

סעיף יב'

פירות שלא נגמר בשולן על
האילן, אבלו בשולן או מטגן בדבש
וכדומה, כמו שהוא הדרך לטגן
פירות שלא נגמרו, בדבש או סכר,
מדרך עליהם שכל. אך על
אתרוג מטגן בדבש או בסכר יש
לברך בורא פרי העץ.

סעיף יג'

נובלות, והן פירות שנשרפו מן

הַחֵם וְנָבֵל וְנָפֵל מִן הָאֵילָן קֹדֶם
שְׁנֵת־קִלְקֵל כִּיּוֹן שְׁחָוָא דְּבַר
שְׁנֵת־קִלְקֵל אֵין מְבָרְכִין עָלָיו רַק
שְׁחָפֵל. וְכֵן פֶּת שְׁעַפְשָׁה וְתַבְשִׁיל
שְׁנֵת־קִלְקֵל קִצָּת מְבָרְכִין עָלֶיהָ
שְׁחָפֵל. אֲבָל אִם נִתְּקִלְקֵל לְגַמְרֵי
עַד שְׁאֵינֶן רְאוּיִין לְאַכִּילָה, אֵין
מְבָרְכִין עָלֶיהָ כָּלֵל. וְכֵן חֲמִין
גָּמוּר (שְׁמַבְעֵי כְּשֹׁפְכִין אוֹתוֹ עַל
הָאָרֶץ) אֵין מְבָרְכִין עָלָיו כָּלֵל. וְאִם
עֲרָבוּ בָמִים עַד שְׁרָאוּי לְשִׁתְיָה
מְבָרְכִין עָלָיו שְׁחָפֵל.

סעיף יד'

וַיֵּשׁ מִיָּנִי פְרוֹת שְׂדֵרְכָן בְּכָךְ
שְׂאִינָן מִתְּבַשְׁלִים לְעוֹלָם עַל
הָאֵילָן, אֲלֵא אַחַר שְׁנוּטְלִין אוֹתָן
מִן הָאֵילָן מִנִּיחִין אוֹתָן בְּתוֹךְ קֵשׁ
וְתֵבָן וְכַדוּמָה וְעַל יְדֵי כָךְ
מִתְּבַשְׁלִין, כְּגוֹן הָאֲגָסִים הַקִּטָּנִים
(אֲשֶׁר־צֵן) פִּיזֵן שְׂדֵרְכָן בְּכָךְ, מְבָרְכִין
עַל־יָהּ בּוֹרֵא פְּרֵי הָעֵץ (ר"ב ר"ד)

סעיף טו'

יֵשׁ מִיָּנִי פְרוֹת שְׂאִיִּין בָּהֶם אֲלֵא
שָׂרָף בְּעֶלְמָא כְּנוּם בְּתוֹךְ הַחֲרָצִנִּים

(וְנִקְרְאִים קְאָלִינַעַס) וְאֵינָן רְאוּיִין
לְאַכִּילָה אֶלָּא מוֹצְצִין אוֹתָן וְזוֹרְקִין
הַקְּלָפוֹת, מְבָרְכִין עַל מְצִיצָה זוֹ
שֶׁהַכֹּל, (דְּכִיּוֹן שֶׁעָקְרוּ אֵינוֹ אֶלָּא לַמִּשְׁקָה
הַיּוֹצֵא מִמֶּנּוּ אֵין עָלָיו שֵׁם פְּרִי כָּלֵל),
וְאַכְלוּ הוּא בּוֹלַע גַּם הַקְּלָפָה
וְהַגִּרְעִין, אֵינוֹ מְבָרֵךְ רַק שֶׁהַכֹּל.

סעיף טז'

אֵין מְבָרְכִין בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ
וְבוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה אֶלָּא כְּשֶׁנֶּכַר
בְּמִקְצֵת שֶׁהוּא פְּרִי. אֲבָל אִם
נִתְרַסַּק עַד שֶׁאֵינוֹ נֶכַר כָּלֵל מִמֶּה

הוא, כגון, [רבה] (לעקפאר)

(פאוועדלא, לאטווערג) שִׁמְבִּשְׁלִין

מִשְׁזִּיפִין וְקִטְנִיּוֹת שְׂרָסְקִין לְגַמְרִי

וְכַדוּמָה, מְבָרְכִין עֲלֵיהֶם שְׁהַכֵּל.

וְבִדְיָעֵבֶד אִם בֵּרַךְ עֲלֵיהֶם בְּרָכָה

הִרְאוּיָה לָהֶן יֵצֵא. וְאִם רַב דִּירָךְ

אֲכִילַת אוֹתָן פֵּרוֹת הוּא עַל יְדֵי

רְסוּק שְׂמִרְסְקִין אוֹתָן לְגַמְרִי,

מְבָרְכִין אַף לְכַתְחֻלָּה בְּרָכָה

הִרְאוּיָה לָהֶן (ר"ב ר"ד ר"ה).

סעיף יז'

אָרִז וְדַחֵן (הִירִז וְרִיִּז) שְׁנֵת בִּשְׁלוֹ,

אם לא נתמנעו, מברך עליהם
בורא פרי האדמה. ואם נתמנעו
או שטחן ועשה מהן פת, יש חלוקה
בין ארז לדחן, כי מצד הדין על
הארז מברך בורא מיני מזונות,
ועל הדחן שהכל. אלא שיש לנו
ספק איזהו ארז ואיזהו דחן, לכן
ירא שמים לא יאכל בין דחן בין
ארז שנתמנעו אלא בתוך
הסעודה. ובשעת הדחק שאין לו
פת מברך בין על הדחן בין על
ארז שהכל ולאחריהם בורא

נִפְשׁוֹת רַבּוֹת. עַל פֶּת הָעֵשׂוֹי
מִקְטָנוּיּוֹת (תָּרַם) טַעֲנָגְרָא קוֹקְרִיטִז.
מֵאֵלֵי"ע טִירְקִישֶׁעַן ווִיִּיטֵין, אֲפֵלּוּ
בְּמִקְוֹמוֹת שְׂדֵרְכָן בְּלָחֶם זֶה,
מְבָרְכִין עָלָיו שְׁהַכֹּל (עֵין פְּרִי מִגְדִּים
סִמֵּן ר"ח, מְשַׁבְּצוֹת סְעִיף קָטָן י"א,
וְשִׁינֹרִי בִּרְכָה סִימֵן ר"ז). (דִּין עֵרֶב
קִמְחִין, עֵין בְּשִׁלְחָן עֲרוּךְ סִימֵן ר"ח
ס"ט).

סעיף יח'

עַל הַסֵּפֶר מְבָרֵךְ שְׁהַכֹּל. וְכֵן
הַמּוֹצֵין קָנִים מִתּוֹקִים, מְבָרֵךְ

שֶׁהַכֹּל. וְכֵן [קִנְמוֹן וְשׁוֹשׁ]
צִמְרִינֵד וְלֹא קִרְיָטִין שְׂכּוֹסְסִין
וְבוֹלְעִין רַק טַעַם וּפּוֹלְטִין הָעֶקֶר
מְבָרְכִין עָלֶיהֶן שֶׁהַכֹּל.

סימן נג - דין רטב ומשקה של
פרות וירקות

סעיף א'

כָּל הַפְּרוֹת וִירְקוֹת שֶׁסָּחָטִין וְחוֹצִיא
מֵהֶן מִשְׁקִין, מְבָרֵךְ עַל הַמִּשְׁקִין
שֶׁהַכֹּל. וְכֵן דְּבַשׁ הַזֵּב מִן הַתְּמָרִים,
כִּי אֵין שׁוֹם מִשְׁקָה נִקְרָא פֶּרִי, רַק
הֵיִין וְשָׁמֶן זֵית. וְהֵיִין שֶׁהוּא חָשׁוּב
מְאֹד, קֹבְעוּ לוֹ בְּרָכָה מִיַּחֲדָת,

בוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן. וְשֶׁמֶן זַיִת שֶׁהוּא
גַּם כֵּן חָשׁוּב, אִם נֶחֱנָה מִמֶּנּוּ,
בְּעֲנִין שֶׁהוּא צָרִיד לְבָרֵךְ עָלָיו,
מְבָרְכִין עָלָיו בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ
(כְּדִלְקָמֶן סִימָן נ"ד סְעִיף ח')

סעיף ב'

פְּרוֹת שֵׁאִין דְּרַכָּן לְבָשׂוּל אֵלֶּא
לְאֹכְלוֹ חַיִּין, אִם בְּשֻׁלֹן מְבָרֵךְ עַל
הַרְטָב שֶׁחֵכֶל. אֲבָל פְּרוֹת שֶׁדְּרַכָּן
לִיבָשׁוֹן וְלְבִשְׁלוֹן וְהֵן שְׂכִיחִים לְרַב
וְנִטְעִי לְהוֹ אֲדַעְתָּא דְּהַכִּי, אִם
בְּשֻׁלֹן כִּדִּי לְאֹכֹל הַפְּרוֹת וְגַם

לַעֲשׂוֹת אֶת הַרְטָב מְבִרָּךְ עַל
 הַרְטָב בּוֹרֵא פְּרֵי הָעֵץ, וְאֶפְלוֹ אֵינוֹ
 אוֹכֵל מִן הַפְּרוֹת. וְכֵן קִטְנִיּוֹת
 וִירָקוֹת, בְּמָקוֹם שֶׁדֶּרֶךְן לְבִשְׁלָם,
 לֹא־כָלם וְגַם לַעֲשׂוֹת הַרְטָב, מְבִרָּךְ
 עַל הַרְטָב בּוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה,
 וְאֶפְלוֹ אֵינוֹ אוֹכֵל מִן הַמֵּאֲכָל
 (וְהַחֲלוּק שֶׁבֵּין זֶה לָמָּה שֶׁכָּתַבְתִּי בְּסֵעִיף
 א', יֵשׁ אוֹמְרִים מְשׁוּם דִּהְתָּם אֵין דֶּרֶךְן
 בְּכָךְ לְסַחֹט אֶת הַפְּרוֹת אוֹ יִרְקוֹת
 לְהוֹצִיא מִמֵּיהֶן, וְהָכָא דֶּרֶךְן בְּכָךְ. וַיֵּשׁ
 אוֹמְרִים, מְשׁוּם דִּיוֹתָר נִכְנָס טַעַם הַפְּרֵי
 וְהִירָק בְּמֵים שֶׁמִּבְשְׁלִין אוֹתָן בָּהֶם, מֵאֲשֶׁר

הוא בַּמִּשְׁקָה שָׁזָב מֵהֶן). אֲבָל אִם אֵין
כּוֹנֵנֶת הַבָּשׂוּל רַק בְּשִׁבִּיל הַפְּרוֹת
אוּ הִירְקוֹת, אֲזִי כְּשֶׁאֵינּוּ אוֹכֵל מִן
הַפְּרוֹת וְהִירְקוֹת אֵלֶּא שׁוֹתָה אֶת
הָרֶטֶב לְבַד, מְבַרֵךְ שֶׁהַכֹּל. וְאִם
בְּשִׁלּוֹן עִם בָּשָׂר בִּיחָד, אֲכֹלּוּ אִם
כּוֹנֵנֶת הַבָּשׂוּל גַּם בְּשִׁבִּיל הָרֶטֶב,
לְעוֹלָם מְבַרֵךְ עַל הָרֶטֶב שֶׁהַכֹּל, כִּי
הַבָּשָׂר הוּא הָעֵקֶר (ר"ב ב ר"ה).

סעיף ג'

פְּרוֹת שֶׁשָּׂרְאָן אוּ בְּשִׁלּוֹן רַק
בְּשִׁבִּיל הָרֶטֶב, מְבַרֵךְ עָלֶיו שֶׁהַכֹּל,

וְלִכּוֹן מְבָרְכִין עַל קֹאפֶּעַ וְעַל טֵה
שֶׁהֵכֵל. וְכֵן עַל הַשֶּׁכֶר, בֵּין שֶׁהוּא
מִתְמָרִים בֵּין שֶׁהוּא מִשְׁעוּרִים.

סעיף ד'

יְרָקוֹת אִו פֵּרוֹת שְׂכּוּבֵשִׁין אֹתָן
בְּמַיִם שִׁית־חֲמִצָּה, אִף עַל פִּי
שְׂדֵרָפֶן בְּכָף, כְּגוֹן [קִשּׁוּאִים,
מְלֶכְפֹּזְנִים, סֶלֶק, כְּרוֹב] גּוֹרְקֵן,
אֹגֶרְקִים, רֵאחֶטֶע רִיבֵעֵן, צוּוִיקֵעֵל,
בּוֹרֵאקִים קֶרוִיטֶם. מִכָּל מָקוֹם, אִין
מְבָרְכִין עַל הָרֶטֶב, כִּי אִם שֶׁהֵכֵל.
וְאִף עַל פִּי שְׁטֵעִם הַיֶּרֶק וְהַפְּרִי

בְּרֵטֶב, מִכָּל מָקוֹם, הוֹאִיל וְאִין
 עֵקֶר הַכְּבִישָׁה בְּשִׁבִּיל שְׂתֵּתָנוּ טַעַם
 בַּמַּיִם, אֵלֶּא בְּשִׁבִּיל שְׁגָם הֵמָּה
 בְּעֶצְמָם יִתְקֶנוּ עַל יְדֵי הַכְּבִישָׁה,
 לָכֵן מְבָרְכִין רַק שְׁחָכְלָ. וּמִכָּל
 מָקוֹם אִם אָכַל תְּחִלָּה אֶת הַיָּרֵק
 וּבֵרֵךְ בּוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה, וְאַחֵר כֹּף
 רוֹצֵה לְשִׁתּוֹת גַּם הָרֵטֶב, יֵשׁ סֶפֶק
 אִם צָרִיךְ לְבֵרֵךְ עַל הָרֵטֶב, כִּי
 שְׁמָא יֵצֵא בְּבִרְכַּת בּוֹרֵא פְּרֵי
 הָאֲדָמָה, גַּם עַל הָרֵטֶב. לָכֵן לֹא
 יַעֲשֶׂה כֵּן.

סעיף ה'

וכן פירות וירקות וקטניות
וכדומה, שבשולן במשקה, שיש לה
טעם בעצמותו, כגון בחמץ או
בחמיצה (בארשט) או בחלב,
מברכין על הרטב שהכל. ואם
אכל תחלה את המאכל, יש ספק
אם אין הרטב נפטר בברכה זאת
(שם).

סעיף ו'

צמחין שיש בהן לחלוחית כל פה,
שאם היו דורכין אותן יצא מהן

וְבִשְׁוֹן, אִם כֶּתֶשׁוֹן וְשָׂרָה אֹתוֹן
 בְּמֵי לְצֶרֶךְ שְׂתִיָּה וְלֹא לְצֶרֶךְ
 אֲכִילַת הַצְּמוּקִין, אִם שָׂרָה שְׁלֵשָׁה
 יָמִים וְתוֹסֵם, וְלֵאחֶר שְׁלֵשָׁה יָמִים
 עָרָה מֵהֶם אֶת הַמַּשְׁקָה לְכָלִי אַחֶר,
 חֲרִי מַשְׁקָה זֶה יֵין גָּמוּר מְבָרְכִין
 עָלָיו בּוֹרָא פָּרִי הַגָּפֶן, וְלֵאחֲרָיו
 בְּרָכָה מֵעֵין שְׁלֵשׁ. וּבְכָל מָקוֹם
 שֶׁצָּרִיכִין כּוֹס יֵין יוֹצֵאִין בּוֹ.
 וְצָרִיכִין לִרְאוֹת שִׁיחֵיו הַצְּמוּקִין
 יוֹתֵר מֵחֶלֶק שְׁנֵי שְׁבִמֵי, שְׁבִמֵי,
 וּמִשְׁעָרִים אֶת הַצְּמוּקִין כְּמוֹ שֶׁהֵיוּ

בְּלִחוּתָן קִדְּם שְׁנֵת־יָבוֹשׁוּ (עין שע"ת
 סימן ר"ד סעיף ה'). וְדוֹקָא בְּשִׁנְעֵשָׁה
 עַל יְדֵי שְׂרִיָּה כְּמוֹ שִׁכְת־בְּתִי, אֲבָל
 אִם בִּשְׁל אֶת הַצְמוּקִין בְּמִים, אֵינוֹ
 נִעְשֶׂה יִין עַל יְדֵי הַבִּשּׁוּל (כֵּן כָּתוּב
 בְּסֵפֶר הַחַיִּים וְדִלָּא כְּמוֹ שִׁכְתוֹב בְּסֵפֶר חַיִּי
 אָדָם הִלְכוֹת שִׁבְת כָּל ל' ו' סעיף ו').
 (וְאִם שָׂרָה אוֹ בִּשְׁל אֶת הַצְמוּקִין עַל דַּעַת
 לֶאֱכֹל גַּם אֶת הַצְמוּקִין, יֵשׁ כִּמָּה סְפִיקוֹת
 בַּבִּרְכָּה שֶׁעַל הַמִּשְׁקָה) (ר"ב ר"ד).

סימן נד – דין עקר וטפל

סעיף א'

אִם אֲכָל שְׁנֵי דְּבָרִים אוֹ אוֹכֵל

וְשׁוֹתָהּ, וְהָאֶחָד עֶקֶר אֶצְלוֹ, וְהַשֵּׁנִי
הוּא טַפֵּל לוֹ, שְׂאִין כּוֹנֵנֵתוֹ לְאֶכְלוֹ,
אֲלֹא בְשִׁבִּיל הָעֶקֶר, וְאִם לֹא הִיָּה
לוֹ הָעֶקֶר לֹא הִיָּה אוֹכֵל כָּלֵל אֶת
הַטַּפֵּל, כְּגֹון שֶׁחֲלֹשׁ לְבוֹ, וּבְכִדִּי
לְחִזְקָה לְבוֹ אוֹכֵל דָּג מְלִיחַ אוֹ צִנּוֹן,
אֲלֹא מִפְּנֵי שֶׁהֵם דְּבָרִים חֲרִיפִים
אוֹכֵל גַּם מְעַט פֶּת, אוֹ דָּבָר אַחֵר
לְמִתָּק הַחֲרִיפּוֹת, וְכֵן אִם מִתְאַוָּה
לְשֹׂתֹת יֵין שָׂרָף וְשׁוֹתָהּ, וּבְכִדִּי
לְמִתָּק הַחֲרִיפּוֹת אוֹכֵל אַחֲרָיו מְעַט
פֶּת, אוֹ אֵיזָה פָּרִי, מְבַרֵּךְ רַק עַל

הַעֲקָר, וְעַל הַטָּפֵל אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ
 לֹא לְפָנָיו וְלֹא לְאַחֲרָיו, כִּי נִפְטָר
 בְּבִרְכָּה שֶׁעַל הַעֲקָר, וְגַם נִטִּילַת
 יָדַיִם אֵינוֹ צָרִיךְ.

סעיף ב'

וְדוֹקָא אִם אוֹכֵל אֶת הַעֲקָר תִּחְלָה
 וְאַחֵר כֶּךָ אֶת הַטָּפֵל, וּבִשְׁעָה
 שֶׁבֵּרֵךְ עַל הַעֲקָר הִיָּה דַּעְתּוֹ לְאַכּוֹל
 גַּם אֶת הַטָּפֵל, אוֹ שֶׁהוּא רָגִיל
 בְּכֶךָ, דִּהְיוּ כְּבָאֵלּוּ הִיתָה דַּעְתּוֹ לְכֶךָ
 וְאוֹכֵל אֶת הַטָּפֵל בְּאֵתוֹ מִעֲמֵד,
 לְאַפּוּקֵי אִם חֵלֶךְ בִּינָתַיִם לְחֶדֶר

אַחַר, שָׂאז צָרִיד לְבַרֵּךְ גַּם עַל
הַטָּפֵל.

סעיף ג'

וְכֵן אִם אוֹכֵל מִתְחַלֵּה אֶת הַטָּפֵל
וְאַחַר כֵּךְ אֶת הָעֶקֶר, כִּגְוֹן שְׂרוּצָה
לְשִׁתּוֹת יֵין אֹי יֵין שָׂרָף, וְכִדִּי שִׁלָּא
לְשִׁתּוֹת אֱלִיבָא רִיקָנָא אוֹכֵל תְּחִלָּה
אֵיזָה דְּבַר קָטָן, צָרִיד לְבַרֵּךְ גַּם עַל
הַטָּפֵל. וְאַמָּנָם כִּיּוֹן שְׂחִוָא רַק טָפֵל
עָתִיד, יֵשׁ אוֹמְרִים, דִּירֵד מִבְּרַכְתּוֹ
וְאֵין מִבְּרַכִּין עָלָיו רַק שְׂחִבָּל, וְיֵשׁ
חוֹלְקִין. וְלְחֻצִּיא אֶת עֲצָמוֹ מִיָּדִי

בְּבִקְאָה, יְשֻׁתָּהּ תַּחֲלָה קִצָּת מִן הָעֵקֶר
וַיְבָרֶךְ עָלָיו לְפִטּוֹר אֶת הַטָּפֶל
(רי"ב)

סעיף ד'

אם כִּוְּנָתוֹ לְשִׁנְיָהֶם, כְּגוֹן שֶׁהוּא
שׁוֹתֶה יֵין שָׂרָף וְאוֹכֵל גַּם מִיַּי
כִּיסָּנִין וְדְבַשָּׁנִין (האניג קוכען) אוֹ
מִרְקַחַת וְכַדוּמָה, צָרִיךְ לְבָרֶךְ עַל
שִׁנְיָהֶם. וַיְבָרֶךְ תַּחֲלָה עַל הַכִּיסָּנִין
אוֹ הַמִּרְקַחַת שֶׁהֵם חֲשׂוּבִים, וְאַחַר
כֵּן מְבָרֶךְ עַל הַיֵּין שָׂרָף, וּמִכָּל
שֵׁכַן אִם אוֹכֵל פֶּת כִּיסָּנִין וְשׁוֹתֶה

גַּם כֵּן קִאֲפַע שְׁצָרִיךְ לְבָרֵךְ עַל
שְׁנֵיהֶם, דְּהֵינּוּ תַּחֲלָה עַל פֶּת
הַכִּיסִּין וְאַחַר כֵּךְ עַל הַקִּאֲפַע
שְׁהֵרִי כִּוְנָתוֹ לְשְׁנֵיהֶם.

סעיף ה'

שְׁנֵי מִיָּנִים שְׁנֵת בְּשָׁלוֹ יַחַד, אִם כָּל
מִין מִבְּדֵל לְעֶצְמוֹ, מְבָרֵךְ עַל כָּל
מִין בְּפָנָי עֶצְמוֹ בְּרָכָה הִרְאוּיָה לוֹ.
אַבֵּל אִם נִתְמַעְכּוֹ וְנִדְבָקוֹ, אֲזִי
אֲזַלִּין בְּתַר רַבָּא, וְמָה שְׁהוּא הָרַב
זֶהוּ הָעֶקֶר וּמְבָרְכִין עָלָיו, וְהַשְׁנֵי
נִבְטָר. אֲךְ אִם אֶחָד הוּא מִתְחַמֶּשֶׁת

מִי־נִי דָגוּן, אֶף עַל פִּי שֶׁהוּא הַמַּעֲוֵט
 הוּא הָעֶקֶר, כִּמּוֹ שֶׁכַּתְּבֹתִי בְּסִמָּן
 מ"ח סְעִיף י' עֵינִן שָׁם (ר"ח רי"ב).

סְעִיף י'

מֵאֲכָל שְׁנֵתָן לְתוֹכוֹ חֶלֶב אֹ מֶרֶק
 לְאֲכָלָם בְּיַחַד, אִם עֶקֶר כּוֹנֵנָתוֹ
 הַמֵּאֲכָל, אֲזִי מְבָרֵךְ רַק עָלָיו,
 וְהַחֶלֶב אֹ הַמֶּרֶק טַפִּלִּים. וְאִם
 כּוֹנֵנָתוֹ רַק עַל הַמֶּרֶק וְהַחֶלֶב, מְבָרֵךְ
 עָלֵיהֶם, וְהַמֵּאֲכָל הוּא טַפֵּל. וְאִם
 כּוֹנֵנָתוֹ עַל שְׁנֵיהֶם (וְאִין בְּרִכּוֹתֵיהֶן
 שְׁוֹת), מְבָרֵךְ תַּחֲלָה עַל הַמֵּאֲכָל

וְאוֹכֵל מִמֶּנּוּ מְעַט, וְאַחַר כֵּן מְבַרֵּךְ
עַל הַמָּרֶק אוֹ עַל הַחֲלָב. וְאִין
הוֹלְכִין בְּזֶה אַחַר הָרֶב. וְאַפְלוּ אִם
הַמֵּאֲכָל הוּא מִין דָּגָן, אֵינוֹ נֶחֱשָׁב
עָקָר לְעֵנִין זֶה, (מֵאֲכָל שְׁנֵת־בִּשְׁל בְּמִים
אוֹ בְּחֲלָב, עֵין לְעֵיל סִימָן מ"ח וְסִימָן
נ"ג) (סִימָן קס"ח ר"ב).

סעיף ז'

בְּשָׂמִים שְׁחוּקִים שְׂעָרְבֵן עִם סֶכֶר,
הַבְּשָׂמִים הֵם הָעֶקֶר וּמְבַרְכִין
עֲלֵיהֶם בְּרָכָה הָרְאוּיָה לָהֶן. עַל
אַגוֹז מוֹסְקָט בּוֹרָא פְּרִי הָעֵץ. עַל

קִנְיָמוֹן (צִימְרִינָד) בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה.
וְכֵן עַל זִנְגָבִיל (אוֹנֶגְבֶּעַר) בּוֹרֵא פְּרִי
הָאֲדָמָה.

סעיף ח'

הַשּׁוֹתֶה שֶׁמֶן זֵית כֶּמוֹ שֶׁהוּא, אֵינוֹ
מְבֻרָךְ עָלָיו כָּלֵל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִזֵּיק
לוֹ. וְאִם עֲרָבוֹ עִם שֶׁאֵר דְּבָרִים,
הוּא הַטָּפֵל וּמְבֻרָךְ רַק עַל הָעֶקֶר.
אִךְ אִם יֵשׁ לוֹ מֵחוּשׁ שֶׁהוּא צָרִיךְ
אֶת הַשֶּׁמֶן לְרִפּוּאָה, וּבְכֵדִי שֶׁלֹּא
יִזִּיק לוֹ הוּא מְעֲרָבוֹ בְּשֶׁאֵר דְּבָר,
מֵאַחַר שֶׁעֶקֶר כּוֹנֵנֵתוֹ עַל הַשֶּׁמֶן, אֵף

עַל פִּי שְׁהוּא הַמַּעֲט, מְבָרֵךְ עָלָיו
 בְּרַכְתּוֹ שֶׁהִיא בּוֹרֵא פְּרֵי הָעֵץ
 וּפּוֹטֵר אֶת הַדֶּבֶר הָאֲחֵר. וְאִם הוּא
 צָמֵא וְעֵקֶר פּוֹנֵתוֹ לְשִׁתּוֹת לְצָמָאוֹ,
 אֵלֶּא שְׂאֵגֵב הוּא נוֹתֵן בּוֹ שְׁמֹן
 לְרַפּוּאָה, מְבָרֵךְ רַק עַל הַמַּשְׁקָה.
 וְכֵן הֵדִין אִם נוֹתֵן לְתוֹךְ הַמַּשְׁקָה
 אֶגּוֹז מוֹסֵקֵט אוֹ קִנְמֹן (צִימְרִינֵד) אוֹ
 זֶנֶב־בִּיל, דִּאֲזִלִּינָן בְּתֵר הַכּוֹנֵה.

סעיף ט'

כָּל מִינֵי מַרְקָחַת, הִדְבַּשׁ וְחִסְפָּר הֵן
 טַפְלִים וּמְבָרְכִים עַל עֵקֶר הַפְּרִי

בְּרַכְתּוֹ הִרְאֵיהָ לוֹ (וְעֵין לְעֵיל סִימָן
נ"ב).

סימן נה - דין קדימה בברכות

סעיף א'

מִי שֵׁשׁ לְפָנָיו מִיָּנִי פְרוֹת הֲרֵבָה,
וְהוּא רוֹצֶה לֶאֱכֹל מִכָּלָם, אִם
בְּרַכּוֹתֵיהֶן שְׁוֹת, יִבְרַךְ עַל זֶה
שֶׁהוּא חָבִיב לוֹ וְחָפֵץ בּוֹ יוֹתֵר.
וְאִם שְׁנֵיהֶן שְׁוִים לוֹ בַּחֲבִיבוּת,
אֲזִי אִם יֵשׁ בֵּינֵיהֶם מִמִּין שְׁבָעָה
שְׁנֵשֶׁת בָּחָה בָּהֶן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל (עֵין
לְעֵיל סִימָן ז'), יִבְרַךְ עַל זֶה, אַף עַל

פִּי שְׁאֵינוֹ אֵלָא חֲצִי פְּרִי וְהַשְּׂאֵר
הֵן שְׁלֵמִים. וְאִם אֵין בֵּינֵיהֶם מִמִּין
שְׂבָעָה, אִם אֶחָד שָׁלֵם וְאֶחָד אֵינוֹ
שָׁלֵם, שָׁלֵם עָרִיף. וְכֵן אִם אֵין
בְּרִכּוֹתֵיהֶן שְׁוֹת אֵלָא שְׂאֶחָד
בְּרִכָּתוֹ בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ, וְאֶחָד
בְּרִכָּתוֹ בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה, שְׂצָרִיף
לְבָרֵךְ עַל שְׁנֵיהֶם, אִם הָאֶחָד חֲבִיב
עָלָיו, יְבָרֵךְ תְּחִלָּה עַל הַחֲבִיב. וְאִם
שְׁנֵיהֶם שְׁוִים לוֹ, יְבָרֵךְ תְּחִלָּה עַל
זֶה שְׂחִוָּא מִמִּין שְׂבָעָה, אֲפֹלוּ הוּא
חֲצִי. וְאִם אֵין בֵּינֵיהֶם מִמִּין

שְׁבָעָה, שָׁלֹם עָדֶיךָ. וְאַם שְׁנֵיהֶם
שְׁלָמִים אוֹ שְׁנֵיהֶם חֲסָרִים, יִקְדִּים
בּוֹרֵא פָּרִי הָעֵץ לְבוֹרֵא פָּרִי
הָאֲדָמָה.

סעיף ב'

אִם כֻּלָּן הֵן מִמִּין שְׁבָעָה וְשׁוּיִם לוֹ
בַּחֲבִיבוֹת, צָרִיךְ לְהִקְדִּים אֶת זֶה
שֶׁהִקְדִּימוֹ הַפֶּסוּק. וְאֶרֶץ בִּתְּרָא,
שֶׁנֶּאֱמַר בַּפֶּסוּק, הַפֶּסֶק אֶת הַסֵּדֶר.
נִמְצָא לָפִי זֶה, כִּי תִמָּרֵם קוֹדְמִים
לְעֹנָבִים, לָפִי שֶׁתִּמָּרֵם הֵם שְׁנֵי
לְאֶרֶץ בִּתְּרָא, וְעֹנָבִים הוּא שְׁלִישִׁי

לְאֶרֶץ קַמָּא. וְדוֹקָא עֲנָבִים. אֲבֵל
יֵין, כִּיּוֹן שֶׁהוּא דְּבָר חָשׁוּב וְקָבְעוּ
לוֹ בְּרָכָה לְעֶצְמוֹ, הוּא קוֹדֵם לְכָל
הַפְּרוֹת.

סעיף ג'

הָא דִּישׁ מַעֲלָה לְמִין שְׂבָעָה, דוֹקָא
כְּשֶׁנִּגְמְרָה הַפְּרִי. אֲבֵל פְּרִי שֶׁלֹּא
נִגְמְרָה אֵין לָהּ מַעֲלָה, דִּלָּא
מִשְׁתַּבַּח קָרָא בְּמִדֵּי דִּלָּא חֲזִי. וְכֵן
אִם אוֹכְלוֹ שֶׁלֹּא בְּדֶרֶךְ הַנֶּאֱתוֹ,
כְּגוֹן הַכּוֹסִים חֲפָזָה, אֵין לָהּ קְדִימָה.

סעיף ד'

אִם יֵשׁ לְפָנָיו דָּבָר שֶׁבִּרְכָתוֹ בּוֹרֵא
פְּרִי הָעֵץ אֹו בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה,
וְגַם דָּבָר שֶׁבִּרְכָתוֹ שֶׁהַכֹּל וְרוֹצֶה
לֵאכּוֹל מִשְׁנֵיהֶם, בְּרַכַּת בּוֹרֵא פְּרִי
הָעֵץ וּבְרַכַּת בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה
קוֹדְמוֹת, שֶׁהֵן חֲשׁוּבוֹת, לְפִי שֶׁהֵן
מְבֹרָרוֹת יוֹתֵר, שְׁאֵינֶן פּוֹטְרוֹת
אֶלָּא מִיֵּן אֶחָד, וְשֶׁהַכֹּל הִיא בְּרַכָּה
כּוֹלֶלֶת הֶרְבֵּה. וְאַפְלוּ אִם זֶה
שֶׁבִּרְכָתוֹ שֶׁהַכֹּל הוּא חֲבִיב לוֹ
יוֹתֵר, מִכָּל מְקוֹם, צָרִיךְ לְהַקְדִּים
בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ אֹו בּוֹרֵא פְּרִי

הַאֲדָמָה (רי"א).

סעיף ה'

בְּרַכַּת בּוֹרֵא מִיָּנִי מְזֻנּוֹת קוֹדֶמֶת
גַּם לְבְרַכַּת הַיּוֹן, וּמִכָּל שֶׁכֶּן בְּרַכַּת
הַמּוֹצִיא, שֶׁהֵרִי הִיא קוֹדֶמֶת גַּם
לְבְרַכַּת בּוֹרֵא מִיָּנִי מְזֻנּוֹת. וְלָכֵן
בְּשֵׁבֶת וַיּוֹם טוֹב כְּשֶׁמִּקְדֵּשׁ עַל
הַיּוֹן, צָרִיךְ לְכַסּוֹת אֶת הַפֶּת, שֶׁלֹּא
יֵרָאֶה בְּשֵׁתוֹ, שֶׁמִּקְדִּימִין לוֹ בְּרַכַּת
הַיּוֹן. וְכֵן בְּשִׁחְרִית שֶׁמִּקְדֵּשׁ וְאוֹכֵל
אַחֵר כֶּךָ מִיָּנִי מְזֻנּוֹת, צָרִיךְ
לְכַסּוֹתוֹ בְּשַׁעַת הַקִּדּוּשׁ (רי"א רע"א

רצ"ט).

סימן נו - דין טעות בברכות

סעיף א'

טַעֲהָ וּבִרְךָ עַל לֶחֶם גָּמוּר בּוֹרֵא
מִיָּנִי מְזֻנּוֹת אִו עַל פֶּת כִּיסָנִין
הַמּוֹצִיא, יֵצֵא. אֲבָל אִם בִּרְךָ עַל
תַּבְשִׁיל אֲכָלוּ מִמִּיָּנִי דָגָן הַמּוֹצִיא,
לֹא יֵצֵא (חיי"א כלל נ"ח) טַעֲהָ וּבִרְךָ
עַל עֲנָבִים בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן, יֵצֵא.
וְכֵן אִם טַעֲהָ בְּבִרְכָּה אַחֲרוֹנָה
וּבִרְךָ עַל הַגָּפֶן, יֵצֵא. שְׁהִירִי גַם
הָעֲנָבִים פְּרִי הַגָּפֶן הֵם (ר"ח).

סעיף ב'

טַעַה וּבִרְךְ עַל פְּרֵי הָעֵץ בּוֹרֵא פְּרֵי
הָאֲדָמָה, אִם שָׁחִיו שְׁנִיָּהֶם לְפָנָיו
וְטַעַה וְהִקְדִּים לְבִרְךְ עַל פְּרֵי
הָאֲדָמָה וְנִתְכַּוֵּן לְפִטּוֹר בְּזָח גַּם אֶת
פְּרֵי הָעֵץ, יֵצֵא, שְׁחֵרִי גַם הָעֵץ יוֹנֵק
מִן הָאֲדָמָה. אֲבָל אִם בִּירְךְ עַל פְּרֵי
הָאֲדָמָה בּוֹרֵא פְּרֵי הָעֵץ, לֹא יֵצֵא.
וְלִכּוֹן אִם הוּא מְסַפֵּק בְּאִיזָה פְּרֵי
אִם הוּא פְּרֵי הָעֵץ אִם פְּרֵי הָאֲדָמָה
וְאִי אֶפְשָׁר לוֹ לְבִרְר בְּשׁוּם אֶפֶן,
יְבִרְךְ עָלָיו בּוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה.

סעיף ג'

טַעַה וּבִרְךָ עַל הַיַּיִן בּוֹרֵא פְּרִי
הָעֵץ, אִם נִזְכָּר מִיָּד, יֹאמַר תּוֹךְ
בְּדִי דְּבוֹר, בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן. וְאִם
לֹא נִזְכָּר מִיָּד יֵצֵא בְּדִיעָבֵד (ר"ח). ♦

סעיף ד'

עַל כָּל דְּבָר אֲפֵלוּ עַל הַפֶּת וְעַל
הַיַּיִן, אִם טַעַה וּבִרְךָ שְׁהַכֵּל יֵצֵא
(וְעַיִן לַעֲיֵל סִימָן נ' ס"ב). ♦

סעיף ה'

אֵף עַל פִּי שְׁלֹכֶת חֲלָה צָרִיד לְדַקְדָּק
וּלְכוּן עַל מַה שְּׁהוּא מְבִירךָ (כְּמוֹ

שֶׁכֶּתֶבְתִּי בְּסִימָן נ' סְעִיף ג' מִכָּל מָקוֹם
בְּדִיעָבֵד אִם טָעָה בְּכַוָּנָה, כִּגְזוֹן
שֶׁלֹּקַח בִּידּוֹ כּוּם קִסְבֵּר שְׁחִוָּא יִין,
וּבִירָךְ עַל דְּעֵת, שְׁחִוָּא יִין, וְקִדָּם
שְׁאָמַר בּוֹרָא פְּרִי הַגֶּפֶן נִזְכָּר
שְׁחִוָּא מֵיָם אִו שִׁכָּר וְסִיָּם שְׁחִכָּל
נִהְיָה בְּדִבְרוֹ, אֵינּוּ צָרִיךְ לַחֲזוֹר
וּלְבִירָךְ, דְּמַשּׁוּם טָעוּת בְּכַוָּנָה אֵינּוּ
צָרִיךְ לַחֲזוֹר וּלְבִירָךְ. וְכָל שֶׁכֶּן אִם
טָעָה בְּהַפּוּךְ, שְׁחִיָּה סָבוּר שְׁחִוָּא
שִׁכָּר אִו מֵיָם וּבִירָךְ עַל דְּעֵת לֹאמַר
שְׁחִכָּל, וְקִדָּם שְׁאָמַר שְׁחִכָּל נִזְכָּר

שְׁהוּא יֵין, וְסִיּוֹם בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן,
 שֶׁיֵּצֵא. שְׁהֲרִי אֶפְלוֹ אִם הָיָה מִסִּיּוֹם
 כְּפִי הַכּוֹנֵה הָיָה יוֹצֵא.

סעיף ו'

אֶפְלוֹ אִם סִיּוֹם כָּל הַבְּרָכָה בְּטֵעוֹת,
 אֵלֹא שֶׁנֶּזְכָּר תוֹךְ כְּדֵי דְבוּר וְתִקֵּן
 אֲמִירָתוֹ, כְּגוֹן שֶׁלָּקַח כּוֹס מַיִם אִז
 שָׁכַר קֶסֶבֶר שְׁהוּא יֵין וְיִבְרַךְ בּוֹרֵא
 פְּרִי הַגָּפֶן, וְנֶזְכָּר מִיַּד שְׁהוּא מַיִם
 אִז שָׁכַר וְסִיּוֹם שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בְּדַבְּרוֹ,
 וְכךָ הִיתָה אֲמִירָתוֹ, בּוֹרֵא פְּרִי
 הַגָּפֶן שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בְּדַבְּרוֹ, יֵצֵא.

סעיף ז'

וְאִם לֹא נִזְכַּר תּוֹךְ כְּדֵי דְבוּר,
צָרִיךְ לְבָרֵךְ מִחֲדָשׁ בְּרַכַּת שְׁהַכֵּל
אִם הוּא רוֹצֶה לְשַׁתֵּת כּוּם זֶה. וְאִם
הָיָה בְּדַעְתּוֹ לְשַׁתֵּת גַּם יֵין אַחֵר,
יִקַּח יֵין וְיִשְׁתֶּה מִיָּד, וְאִינּוֹ צָרִיךְ
בְּרַכָּה שְׁנִיָּה כֹּל שֶׁלֹּא הִפְסִיק
בְּדְבוּר (עֵינִן לְעִיל סִימָן נ' סְעִיף ד'
וְסְעִיף ה'). וְאַכְּלוּ טַעַם תְּחִלָּה מִן
הַכּוּם וְעַל יְדֵי טְעִימָתוֹ נִודַע לוֹ
שֶׁהוּא מִיָּם אִו שֶׁכָּר מִכָּל מְקוֹם לֹא
הָיָה הִפְסִיק בְּדִיעָבָד (וּלְעֵינֵינוּ קִידוּשׁ

ע"ל ס' עז ס' יב).

סימן נז - דין ברך על מאכל או
משקה, ואחר כך הביאו לו עוד

סעיף א'

בֵּרֶךְ עַל הַלֶּחֶם וְלֹא הָיָה בְּדַעְתּוֹ
לֵאכּוֹל יוֹתֵר מִמָּה שֶׁהֵכִין לוֹ, כְּגוֹן
שֶׁקָּנָה לוֹ לֶחֶם אֹו גִּלְסָקָא וְסִבֵּר
שֶׁהָיָה לוֹ דֵּי, וְשׁוֹב נִתְאַוָּה לֵאכּוֹל
יוֹתֵר וְשָׁלַח לְקַנּוֹת לוֹ עוֹד, אֲפִלּוּ
יֵשׁ לְפָנָיו עוֹד מִמָּה שֶׁהֵכִין לוֹ
בִּתְחִלָּה, מִכָּל מְקוֹם, צָרִיךְ לְבָרֵךְ
שְׁנִית הַמּוֹצִיא עַל מַה שֶׁהֵבִיאוּ לוֹ,

מִשּׁוּם דִּהְיוּ נִמְלָךְ. אֲבָל מִי שִׁישׁ
לוֹ לֶחֶם בְּבֵיתוֹ וְחֹתָךְ לְעֶצְמוֹ
חֲתִיכָה, שֶׁהִיא סָבּוּר שֶׁהִיא לוֹ הִיא
וְאַחֵר כָּךְ נִתְאַוָּה לְיוֹתֵר וְחֹתָךְ לוֹ
עוֹד, אֵף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ עוֹד מִן
הָרֵאשׁוֹן, אֵינּוּ צָרִיךְ לְבָרֵךְ שֵׁנִית,
דִּזְהָ לֹא מִקְרִי נִמְלָךְ, כִּי הִדְרָךְ הוּא
כָּךְ.

סעיף ב'

בָּרַךְ עַל הַפִּרוֹת שֶׁהוּא אוֹכֵל
וְהִבִּיאוּ לוֹ אַחֵר כָּךְ עוֹד פִּרוֹת, אִם
בְּשַׁעֲת הַבִּרְכָּה הִיתָה דְּעָתוֹ עַל כָּל

מה שביאו לו, אזי אכלו אם אין
לו עוד מהראשונים, ואכלו אינן
ממין הראשון אלא שברכותיהן
שוות, אינו צריך לברך שנית על
אלו שהביאו לו. ואם הוא נמלך
ממש, דחינו שמתחלה לא היתה
דעתו לאכול רק אלו שהם לפניו,
ואחר כך נמלך לאכול יותר, אזי
אכלו הם ממין הראשון וגם יש
לפניו עוד גם מהראשונים, מכל
מקום צריך לברך על אלו שהביאו
לו.

סעיף ג'

וְאִם בְּתַחֲלָה הִיתָה דַּעְתּוֹ סֵתָם לֹא
כָּךְ וְלֹא כָּךְ, אֲזִי יֵשׁ חֲלוּקָה, שְׂאֵם
בְּשַׁעָה שֶׁהֵבִיאוּ לוֹ הַשְּׁנָיִים לֹא הִיָּה
לוֹ עוֹד מִהָרָאשׁוֹנִים צָרִיךְ לְבָרֵךְ
שְׁנִית. אֲבָל אִם הִיָּה לוֹ אֶז עוֹד
מִהָרָאשׁוֹנוֹת, יֵשׁ סִפּק אִם צָרִיךְ
לְבָרֵךְ שְׁנִית עַל הַשְּׁנָיִים אִז אֵינוֹ
צָרִיךְ. לְכֵן טוֹב לְזַהֵר שֶׁכְּשֶׁהוּא
מְבָרֵךְ, תִּהְיֶה דַּעְתּוֹ עַל כָּל מֵה
שֶׁהֵבִיאוּ לוֹ. וְאִם לֹא הִיתָה דַּעְתּוֹ
כָּךְ אֲלֵא בִּסְתָמָא, כִּיּוֹן דִּיאֵכָא

סִפְקָא בְּבִרְכָּהּ, יֵשׁ לוֹ לְמַנּוֹעַ אֶת
עֲצָמוֹ מִלְאֲכָלָם.

סעיף ד'

הֵבִיאוּ לוֹ פְּרִי שֶׁהוּא חָשׁוּב וְחָבִיב
עָלָיו יוֹתֵר מִן הָרֵאשׁוֹנִים אוֹ שֶׁהוּא
מִמִּין שְׂבֻעָה, אֲפִלּוּ יֵשׁ לְפָנָיו עוֹד
מִהָרֵאשׁוֹנִים, צָרִיךְ לְבָרֵךְ עַל זֶה
שֶׁהֵבִיאוּ לוֹ, כִּי מֵה שֶׁאֵינּוּ חָשׁוּב
אֵינּוּ יָכוֹל לְפַטֹּר אֶת הַחֲשׁוּב דֶּרֶךְ
גִּרְרָא, אֲלָא דוֹקָא בְּשִׁנְת־כּוֹן לְפַטְרוֹ
(כְּדִלְעִיל סִימָן נ' סְעִיף י"א).

סעיף ה'

בִּרְךָ עַל הַשֵּׁכָר וְנִתְּכֵן לַפֶּטוֹר כֹּל
מִה שֶׁיִּבִּיאוּ לוֹ מִבְּרֶכֶת שֶׁהַכֹּל,
וְהִבִּיאוּ לוֹ דָּגִים, אֵינּוּ צָרִיד לְבִרְךָ
עַל הַדָּגִים. אֲבָל אִם הִיתָה דַּעְתּוֹ
בְּתוֹכָם, אֲכָלוּ אִם בְּשַׁעַת שֶׁיִּבִּיאוּ לוֹ
אֶת הַדָּגִים עַד־כֵּן הִיא שֵׁכָר לַפֶּנִּי, מִכָּל
מָקוֹם צָרִיד לְבִרְךָ עַל הַדָּגִים.
וְלֹא דָמִי לְפָרוֹת, אֲכָלוּ שֶׁאֵלּוּ
תַּפּוּחִים וְאֵלּוּ אֶגְדָּזִים, מִכָּל מָקוֹם
הַכֹּל מִיֵּן אֲכָל הוּא. אֲבָל שֵׁכָר
וְדָגִים הֵמָּה לְגַמְרִי שְׁנֵי מִינִים
מִחֲלָקִים. זֶה אֲכָל וְזֶה מִשְׁקָה, וְאֵינּוּ

פּוֹטְרִין זֶה אֶת זֶה, אֵלֶּא אִם כֵּן הָיוּ
לִפְנֵינוּ בַּשַּׁעַת בְּרָכָה, אוּ שְׁהִיתָה
דַּעַתּוֹ עֲלֵיהֶם (סימן ר"ו).

סעיף ו'

כֹּל זֹאת לֹא מִיָּרִי אֵלֶּא בְּאֶדָם
הָאוֹכֵל מִשָּׁלוֹ, אֲבָל אִם הוּא אוֹכֵל
אֶצֶּל חֲבֵירוֹ, כִּיּוֹן שֶׁבִּרְךָ עַל מִין
אֶחָד, פּוֹטֵר כָּל מִה שֶׁיִּבִּיאוּ לוֹ
אֲפִלוּ אִין לוֹ עוֹד מִתְּרַאשׁוֹנִים,
דִּהְכֹּל תְּלוּי בְּדַעַת הַבֶּעַל הַבֵּית.
אךְ אִם נִמְלָךְ מִמֶּנּוּ, אִזְ צָרִיךְ
לְבָרְךָ שֵׁנִית. וְאִם לֹא הָיָה בְּדַעַת

בַּעַל הַבַּיִת לְהַבִּיאַ יוֹתֵר רַק
לְבִקְשֵׁת הָאֲזֻרָּחִים נָתַן לָהֶם, גַּם כֵּן
אֵינָן צָרִיכִין לְבָרֵךְ, לְפִי
שֶׁהָאֲזֻרָּחִים סוֹמְכִין בְּדַעְתָּם
שֶׁהַבַּעַל הַבַּיִת מְסַתֵּמָא יִתֵּן לָהֶם
כָּל צָרָכָם (סימן קע"ט ובחיי"א).

סעיף ז'

מִי שֶׁבָּא לְסְעוּדָה וְנָתַנוּ לוֹ כּוֹס
וּבִרְךָ עָלָיו, וְאַחֵר כָּךְ שׁוֹב נָתַנוּ לוֹ
כּוֹסוֹת, אִם הַמְנַהֵג הוּא כֵּן,
מְסַתֵּמָא חֵיתָה דַּעְתּוֹ עַל כָּלָם וְאֵינוֹ
צָרִיךְ לְבָרֵךְ עוֹד (קעד).

סימן נח – דין ברכת הריח.

סעיף א'

כִּשְׁם שֶׁאִסּוּר לְאָדָם לְהֵנוּת מִמֵּאֲכָל
אוּ מִשְׁקָה קֹדֶם שִׁיבְרֵד, כִּךְ אִסּוּר
לוֹ לְהֵנוּת מִרִּיחַ טוֹב קֹדֶם שִׁיבְרֵד,
עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר, כָּל הַנְּשָׁמָה תִּהְיֶה לִּי.
אֵיזָהוּ דָּבָר שֶׁהַנְּשָׁמָה נִהְיֶית
מִמֶּנּוּ וְאֵין חֲגוּף נִהְיָה מִמֶּנּוּ. הָיִ
אִמָּר, זֶה הִרִיחַ. אֲבָל לְאַחֲרָיו אֵינּוּ
צָרִיד לְבָרֵד, מִשּׁוּם דְּכַשְׁמִפְסִיק
הִרִיחַ מִחֲטָמוֹ, כִּכְר עֲבָרָה הִנָּאתוֹ
וְהָיִ כִּמּוֹ אֲכָל שְׁנֵת עֵכָל בְּמַעֲיוֹ.

סעיף ב'

כיצד מברך על הריח הטוב. אם זה שימצא ממנו הריח הוא פרי שהוא ראוי לאכילה, בין שהוא פרי העץ בין שהוא פרי האדמה, אף על פי שאינו ראוי לאכילה אלא על ידי תערובות, כגון אגוז מוסקט, ציטראן (לימון) ואתרוג (בשאר ימות השנה, חוץ מסכות שיתבאר בסימן קל"ז סעיף ז') מכל מקום כיון שעקרו לאכילה מברך אשר נתן (ויש אומרים הנותן) ריח טוב בפרות.

וְדוֹקָא כְּשֶׁנֶּתְכֵינָן לְהַרְיחַ בּוֹ. אֲבָל
אִם לֹא נִתְכֵּינָן לְהַרְיחַ אֵלֶּא לֹאכִילָהּ,
וְהַרְיחַ בָּא לוֹ מִמִּילָא, אֵינּוּ צָרִיד
לְבָרֵךְ עַל הָרִיחַ. הַמְרִיחַ בְּקֹאפֶּעַ
קָלוֹי שְׂיֵשׁ לוֹ רִיחַ טוֹב, מְבָרֵךְ
אֲשֶׁר נָתַן רִיחַ טוֹב בַּפִּרוֹת.

סעיף ג'

אִם זֶה שְׂיֵצֵא מִמֶּנּוּ הָרִיחַ הוּא עֵץ
אוֹ מִין עֵץ, מְבָרֵךְ בּוֹרֵא עֲצֵי
בְּשָׁמַיִם. וְלֵכֶן עַל הַחֲדָם וְעַל וְרֵד
שְׁקוֹרִין רֹאזֶען וְעַל הַלְּבוֹנָה
וְכִיּוֹצֵא בָהֶם, מְבָרְכִין בּוֹרֵא עֲצֵי

בְּשָׂמִים, דְּכִיּוֹן דְּעֶקְרוֹ אֵינוֹ
לְאַכִּילָה אֲלָא לְהַרִיחַ לֹא הוּי פֶּרִי.
עַל פְּלִפְלִין וְעַל זַנְגָּבִיל (אונגבער) יֵשׁ
אוֹמְרִים דְּמְבָרְכִין, וְיֵשׁ אוֹמְרִים
דְּאִין מְבָרְכִין, עַל כֵּן אִין לְהַרִיחַ
בָּהֶם.

סעיף ד'

עַל עֵשֶׁב וְיֶרֶק מְבָרְכִין בּוֹרֵא
עֲשֵׂבֵי בְּשָׂמִים (העי"ן בְּחִירָק וְהַבִּי"ת
רְפוּיָה, כִּי הַחִירָק הִיא תְּנוּעָה קָלָה וְגַם
הַבִּי"ת שֶׁל בְּשָׂמִים רְפוּיָה דְּסֻמוּכָה
לֹא הוּי) וְהַסִּימָן לִידַע מֵהָ הוּא עֵץ

וְמֵה הוּא יֵרֶק, כֹּל שֶׁהִגְבְּעוּל הוּא
קָשָׁה כְּגִבְעוּל שֶׁל פִּשְׁתָּן, וּמִתְקָיִם
מִשָּׁנָה לְשָׁנָה וּמוֹצִיא עָלֶיךָ זֶהוּ
עֵץ. וְאוֹתוֹן שֶׁהִגְבְּעוּל לְעוֹלָם רָדָה,
הֵרִי עֲשִׂבִי בְּשָׁמִים.

סעיף ה'

אִם אֵינוֹ לֹא מִין עֵץ וְלֹא מִין עֲשִׂב
כְּמוֹ הַמוֹסֵק (פִּיזָאם) מְבָרֵךְ עָלָיו
בּוֹרֵא מִיָּנִי בְּשָׁמִים. וְכֵן עַל
פְּטָרִיּוֹת (שְׁוֹעֵמֶלִיד) יְבִשּׁוֹת שִׁישׁ
לְהֵן רֵיחַ טוֹב, אִם מֵרֵיחַ בָּהֶן נִרְאָה
לִי הֵישׁ לְבָרֵךְ בּוֹרֵא מִיָּנִי בְּשָׁמִים.

סעיף ו'

עַל שָׁמֶן אֲפֹרֶסְמוֹן הַגָּדֹל בְּאַרְץ
יִשְׂרָאֵל, לַחֲשִׁיבוֹתָו שֶׁגָּדֹל בְּאַרְץ
יִשְׂרָאֵל קָבְעוּ לוֹ בְּרָכָה בְּפָנֵי עֲצָמוֹ
וּמְבָרְכִין עָלָיו בּוֹרֵא שָׁמֶן עָרֵב.

סעיף ז'

בִּרְדָּה עַל שֵׁל עֵץ עֲשָׂבִי בְּשָׁמִים,
וְכֵן לְהַפּוֹדָה, לֹא יֵצֵא. אֲבָל אִם בִּרְדָּה
בּוֹרֵא מִיָּנִי בְּשָׁמִים עַל כָּל הַמִּינִים,
יֵצֵא. וְלִכֵּן בְּכָל דָּבָר שֶׁהוּא מְסַפֵּק
בְּבִרְכָתוֹ, וְאִי אֶפְשָׁר לוֹ לְהַתְּבָרֵר,
מְבָרְדָה עָלָיו בּוֹרֵא מִיָּנִי בְּשָׁמִים.

וְנִרְאָה לִי דָאָם בִּרְךְּ עַל פְּרֵי הָעֵץ
בוֹרֵא עֲצֵי בְּשָׁמִים, יֵצֵא. וְעַל כֵּן
נִרְאָה לִי כִּי עַל צִפּוֹרִין (נֶעֱגְלִיךְ
קִרְנַפֵּל) וְכֵן עַל קִלְפַת תַּבּוּחַ זָהָב
(מֵעֶרְאֲנָצֶעֶן) וְלִימוֹנִים (צִיטְרָאֲנִין) יֵשׁ
לְבָרְךְ בּוֹרֵא עֲצֵי בְּשָׁמִים.

סעיף ח'

שָׁמֶן אֹר מֵיִם שֶׁבְּשָׁמּוֹ בְּבִשְׁמִים,
אִם בְּעֲצֵי בְּשָׁמִים, מְבָרְךְ בּוֹרֵא
עֲצֵי בְּשָׁמִים. וְאִם בְּעֶשְׂבֵי בְּשָׁמִים,
מְבָרְךְ בּוֹרֵא עֶשְׂבֵי בְּשָׁמִים. וְאִם
הָיָה בּוֹ עֲצִים וְעֶשְׂבִּים מְבָרְךְ בּוֹרֵא

מִיָּנִי בְּשָׁמַיִם. וְכֵן בְּכָל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ
רֵיחַ מֵעָרֵב מִמִּינֵי שֹׁנִים, מְבָרֵךְ
בּוֹרֵא מִיָּנִי בְּשָׁמַיִם. אִם הוֹצִיאוּ
הַבְּשָׁמִים מִן הַשָּׁמֶן וּמִן הַמַּיִם, יֵשׁ
סֶפֶק אִם מְבָרְכִין עֲלֵיהֶם, כִּיּוֹן שֶׁלֹּא
נִשְׁאַר שָׁם הָעֵקֶר. עַל כֵּן אֵין
לְהַרְיחַ בָּהֶם.

סעיף ט'

הִיוּ לְפָנָיו פָּרִי הַמִּרְיחַ וְעֵצֵי
בְּשָׁמִים וְעֵשְׂבֵי בְּשָׁמִים וּמִיָּנִי
בְּשָׁמִים, מְבָרֵךְ עַל כָּל אֶחָד בְּרֹכָה
הִרְאוּהָ לוֹ, וּמִקֳּדִים לְבָרֵךְ תְּחִלָּה

עַל הַפָּרִי וְאַחֵר כָּךְ עַל הָעֵץ, וְאַחֵר
כָּךְ עַל עֵשְׂבִי בְּשָׂמִים וְאַחֵר כָּךְ עַל
מִינֵי בְּשָׂמִים.

סעיף י'

מִגִּמְרֵי, דְּהֵינּוּ שְׂמֵשִׁמִּין בְּשָׂמִים
עַל גַּחְלִים שִׁיעֲלָה רֵיחַ טוֹב,
מְבָרְכִין עָלָיו מִשִּׁיעֲלָה הָעֵשׂוֹן קֹדֶם
שִׁיעֲלֵה לוֹ הָרֵיחַ, כִּמּוֹ בְּכֹל בְּרַכַּת
הַנֶּחֱנִין. אֲבָל לֹא יְבָרֵךְ קֹדֶם שִׁיעֲלָה
הָעֵשׂוֹן, דְּבִעֲיָנָן בְּרַכָּה סְמוּכָה
לְהִנָּאָה. אִם הִמְגִּמְרֵי הוּא מִיֵּן עֵץ,
מְבָרֵךְ עֲצֵי בְּשָׂמִים. וְאִם שָׁל עֵשְׂבִי,

עֲשֵׂי בְּשָׁמִים. וְאַם שֶׁל שְׂאֵר
מִיָּנִים, בּוֹרֵא מִיָּנִי בְּשָׁמִים. וְדוֹקֵא
בְּשִׁמְגָמֵר בְּשֶׁבִיל לְהַרִיחַ, אֲבָל מֵה
שֶׁמַּעֲשֵׂינִי בְּשֶׁבִיל לְבַטֵּל הַסְּרָחוֹן
בְּדֶרֶךְ שְׁנוֹתָנִין בְּשָׁמִים אֵצֶל
הַמֵּתִים, אֵין מְבָרְכִין עָלָיו כָּלֵל.

סעיף יא'

וְכֵן כָּל דְּבָר שֶׁאֵינּוּ עוֹמֵד לְהַרִיחַ,
כְּגוֹן בְּשָׁמִים הַמֵּנְחִים בַּחֲדָר
לְסִחוּרָה, וְכֵן מִגָּמֵר שֶׁמֶגְמָרִין בּוֹ
אֶת הַכֵּלִים, שֶׁלֹּא נַעֲשֶׂה לְהַרִיחַ
בְּעֶצְמוֹ, רַק לְהֵן רִיחַ בַּכֵּלִים, אֵין

מְבָרְכִין עֲלֵיהֶם, אַף עַל פִּי שְׁחָוָא
מִתְכַּוֵּן לְהַרִּיחַ.

סעיף יב'

הַנִּכְנָם לְתוֹךְ חֲנוּת שֶׁל בְּשָׂמִים אִזְּ
(אֶפְסָטָהֶעק) בֵּית מַרְקָחַת וְנִתְכַּוֵּן
לְהַרִּיחַ, מְבָרֵךְ בּוֹרֵא מִיָּנִי בְּשָׂמִים,
כִּי הַבְּשָׂמִים שֶׁבַּחֲנוּת עוֹמְדִין
לְהַרִּיחַ, דְּנִיחָא לִיה, לְבַעַל הַחֲנוּת
שֶׁנִּרְיחוּ בְּנֵי אָדָם וִיקְנוּ. נִכְנָם
וִיוֹצֵא נִכְנָם וִיוֹצֵא, אִם הִיתָה
דְּעָתוֹ מִתְחַלָּה לְחִזּוֹר, אִינוּ צָרִיךְ
לְבָרֵךְ. וְאִם הִסִּיחַ דְּעָתוֹ אִזְּ שֶׁנִּצָּא

וְשָׂחָה זְמַן מְרִבָּה אֹךְ שְׁנֵכָנִם
לְחֲנוּת אַחֲרָת, צָרִיד לְבָרֵךְ בְּכָל
פְּעָם.

סעיף יג'

רֵיחַ שְׂאִין לוֹ עֶקֶר, כְּגוֹן בְּגָדִים
שֶׁהֵם מְגִמְרִים, אֹךְ שֶׁהֵיוּ בְּשָׂמִים
מִנְּחִים בְּכָלִי וְקָלֵט רֵיחַ, וְכֵן
הַמִּשְׁמֵשׁ בְּאַתְרוּגִּים אֹךְ בְּשֶׂאֶר
פְּרוֹת הַמְּרִיחִים וְנִשְׂאֵר בְּיָדוֹ אֹךְ
בְּבִגְדוֹ רֵיחַ, אֵין מְבָרְכִין עָלָיו.

סעיף יד'

בְּסִימָן קנ"ב סְעִיף ח יבֵּאֵר, דְּאִסּוּר

לְהַרְיֵחַ בְּבִשְׁמִים שֶׁל אִשָּׁה. וּבְסִימָן
קס"ז סְעִיף ו' יבֹאֵר דְּאֶסּוּר לְהַרְיֵחַ
בְּרֵיחַ שְׁנַעֲשָׂה לַעֲבֹדֶת כּוֹכָבִים,
וּמִכָּל שֵׁכָן דְּאֶסּוּר לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם
(רס"ז רי"ז).

סימן נט - דין ברכת שהחינו
והטוב והמטיב

סעיף א'

עַל שְׁמוֹעוֹת טוֹבוֹת שֶׁשָּׁמַע מִפִּי
אָדָם נֶאֱמָן שֶׁרָאָה אֶת הַדָּבָר, וּמִכָּל
שֵׁכָן אִם הוּא בְּעֶצְמוֹ רָאָה אֶת
הַדָּבָר, אִם הִיא טוֹבָה רַק לוֹ לְבַדּוֹ,
מְבָרֵךְ שֶׁחֲחִינוּ. וְאִם הִיא טוֹבָה לוֹ

וְגַם לְאַחֲרֵיהֶם, מְבָרֵךְ בְּרוּךְ אַתָּה ה'
 אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַטּוֹב
 וְהַמְּטִיב. כְּלוּמַר, טוֹב לוֹ וְגַם
 מְטִיב לְחִבְרוֹ. אִם בְּשַׁעַח שְׂחִיא
 רוּאָה אִי שׁוֹמֵעַ אֶת הַשְּׂמוּעָה אֵינוֹ
 יָכוֹל לְבָרֵךְ מִחֲמַת גּוֹפּוֹ אִי מִחֲמַת
 מְקוֹמוֹ, יָכוֹל לְבָרֵךְ אַחֵר כִּי. וְכֵן
 בְּבִרְכַּת דִּין הָאֶחָד (רכ"ב רכ"ג).

סעיף ב'

חַיֵּב הָאָדָם לְבָרֵךְ אֶת ה' יְתִבָּרֵךְ
 שְׁמוֹ גַּם עַל הַרְעָה, שֶׁנֶּאֱמַר,
 וְאַהֲבַת אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ

וּבְכָל נֶפֶשׁ וּבְכָל מְאֹדָהּ. בְּכָל
 לְבָבָהּ, בְּשָׁנֶי יִצְרֵיהָ, בַּיָּצָר טוֹב
 וּבַיָּצָר הָרָע (פִּרּוּשׁ, גַּם כְּשֶׁהוּא עוֹסֵק
 בַּעֲנִיָּי עוֹלָם הִזֵּה יִקְיִם בְּכָל דְּרָכֶיהָ
 דַּעְהוּ, עֵין לְעֵיל סִימָן ל"א). וּבְכָל
 נֶפֶשׁ, אֲפֹלוּ הוּא נוֹטֵל אֶת נֶפֶשׁ.
 וּבְכָל מְאֹדָהּ, בְּכָל מְמוֹנָהּ. דָּבָר
 אַחֵר, בְּכָל מְאֹדָהּ, בְּכָל מַדָּה וּמַדָּה
 שֶׁהוּא מוֹדֵד לָהּ, בֵּין מַדָּה טוֹבָה
 בֵּין מַדָּה פְּרָעָנוּת, הִיא מוֹדָה לוֹ.
 מֵה הוּא מְבַרֵךְ. עַל שְׂמוֹעוֹת רָעוֹת
 מְבַרֵךְ, בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ

הַעוֹלָם דִּין הָאֱמֶת. אִם בָּאוּ לוֹ
כַּמָּה שְׂמוֹעוֹת בְּבֵת אַחַת, בֵּין
טוֹבוֹת בֵּין רָעוֹת, דֵּי לוֹ בְּבִרְכָּה
אַחַת. וְחַיֵּב אָדָם לְבָרֵךְ גַּם עַל
הַרְעָה בְּרָעָה שְׁלֵמָה וּבְנֶפֶשׁ חַפְצָה,
כִּמוֹ שֶׁהוּא מְבָרֵךְ עַל הַטּוֹבָה,
שֶׁנֶּאֱמַר, חֶסֶד וּמִשְׁפָּט אֲשִׁירָה לְךָ
ה' אֲזַמְּרָה. אִם חֶסֶד אֲשִׁירָה וְאִם
מִשְׁפָּט, אֲשִׁירָה כִּי גַם הַרְעָה
לְעוֹבְדֵי ה' יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ, הִיא
שְׂמִינִימָה וְטוֹבָתָם, כִּי כִּיּוֹן שְׂמִינִימָה
בְּאַהֲבָה מֵהַשְׁגֵּז עָלָיו ה' יִתְבָּרֵךְ.

שְׁמוֹ, בְּאַמוּנָתוֹ, כִּי הַכֹּל כִּפְּרֵת
עֲוֹנוֹתָיו. נִמְצָא כִּי בְּקִבְלַת רְעָה
זוֹ, הוּא עוֹבֵד אֶת ה', וְהַעֲבֹדָה
הִיא שְׂמִיחָה לוֹ (ברכות פ"ט. אורח
חיים סימן רכ"ב).

סעיף ג'

הַגִּיעַ אֵלָיו טוֹבָה אִם שֶׁשָּׁמַע
שְׂמוּעָה טוֹבָה, אִם עַל פִּי
שְׂהַדְּבָרִים מֵרָאִין שֶׁטוֹבָה זֶה
תִּגְרֹם לוֹ רְעָה, כְּגוֹן שֶׁנִּמְצָא
מִצִּיָּאָה וְאִם יִשְׁמַע הַדָּבָר לְמַלְךְ
יִקַּח כָּל אֲשֶׁר לוֹ, מִכָּל מָקוֹם מְבִרֵךְ.

הטוב והמטיב. וכן נגעה אליו
 רעה או שמע שמועה רעה, אף על
 פי שהדברים מראים שרעה זו
 גורמת לו טובה, כגון, שבא לו
 שטף על שדהו ומזיק תבואתו,
 וכשיעבור השטף טובה היא לו,
 שהשקה את שדהו, מכל מקום
 מברך דין האמת, שאין מברכין
 על העתיד להיות אלא על מה
 שאירע עתה (רכ"ב).

סעיף ד'

לעולם יהא אדם רגיל לומר: כל

מֵה דְּעֵבִיד רַחֲמָנָא לְטַב עֵבִיד.

סעיף ה'

יְלֻדָּה אִשְׁתּוֹ זָכָר, מְבָרֵךְ הַטּוֹב

וְהַמְטִיב, וְגַם הָאִשָּׁה תְּבָרֵךְ כֵּן.

וְאִם מֵתָה הָאִשָּׁה בְּלֻדְתָּהּ, מְבָרֵךְ

שֶׁהַחַיִּינוּ, דִּהּא לִיכָא הַטָּבָה

לְאַחֲרֵינוּ. וְכֵן אִם מֵת הָאָב קֹדָם

שֶׁיְלֻדְתָּהּ, הִיא מְבָרֶכֶת שֶׁהַחַיִּינוּ.

סעיף ו'

מֵת אָבִיו אִוְּאָחַד מִשְׁאָר קְרוֹבִיו,

אִוְּאֶפְלוּ אֵינוֹ קְרוֹבוֹ אֶלָּא שְׁחָוָא

אָדָם כְּשֶׁר, וּמִכָּל שְׂכֵן תְּלִמִיד חֲכָם

שְׁהוּא מְצַטֵּעַר עָלָיו, מְבָרֵךְ בָּרוּךְ
אֶתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, דִּין
הָאֱמֶת. וְעַל שֶׁאֵר אָדָם שְׂאִינוּ
מְצַטֵּעַר כָּל כָּךְ, אֹמֵר בָּרוּךְ דִּין
הָאֱמֶת בְּלֹא שֵׁם וּמַלְכוּת. אִם
נִשְׁאֵר מֵאֲבִיו מִמּוֹן לִירֵשׁ, מְבָרֵךְ
גַּם כֵּן שֶׁהֵחִינוּ. וְאִם יֵשׁ לוֹ עוֹד
אֲחִים לְחִלּוֹק בִּירֵשָׁה, אֲזִי בְּמָקוֹם
בְּרִכַּת שֶׁהֵחִינוּ מְבָרֵךְ הַטּוֹב
וְהַמְּטִיב.

סעיף ז'

בָּנָה אִו קָנָה בֵּית אִו קָנָה כְּלִים אִו

מִלְּבוֹשֵׁים חֲשׂוּבִים, אֲפֵלּוּ הִיוּ לוֹ
כִּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ תַּחֲלָה, אֲלֵא שֶׁאֵלּוּ
לֹא הִיוּ שָׁלוֹ מֵעוֹלָם (לְאַפּוֹקִי מִכָּרֶן
וְחֵזֶר וְקִנְיָן) וְהוּא שֶׁמֶח בָּהֶם, מְבָרֵךְ
שֶׁהֵחִינּוּ. וַיֵּשׁ לְבָרֵךְ בְּשַׁעַת הַקִּנְיָן
אִם גָּמַר הַבְּנִין, אִם עַל פִּי שְׁעָדִין
לֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם, כִּי אֵין הַבְּרָכָה
אֲלֵא עַל שְׂמֵחַת הַלֵּב שֶׁהוּא שֶׁמֶח
בְּקִנְיָתוֹ (רכ"ג).

סעיף ח'

וְכַשֵּׁי לְבַשׁ הַמִּלְבוֹשׁ, יְבָרֵךְ מִלְּבִישׁ
עֲרֻמִּים. וְאִם שֶׁכָּבֹר בָּרֵךְ שְׁחָרִית

מִלְּבִישׁ עֲרֻמִּים, חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ
 כְּשֶׁלֹּבֵשׁ. אֵךְ אִם לְבָשׁ שְׁחֵרִית,
 נִפְטָר בְּבִרְכָּה זֹאת. יֵשׁ אֲמָרִים
 דִּהְקוּנָה כּוּבֵעַ, כְּשֶׁמְשִׁימוֹ בְּרֹאשׁוֹ
 יְבָרֵךְ עוֹטֵר יִשְׂרָאֵל בְּתַפְאֶרֶה,
 וּבִאֲזוּר יְבָרֵךְ אֲזוּר יִשְׂרָאֵל
 בְּגִבּוֹרָה. וְיֵשׁ חוֹלְקִין, עַל כֵּן טוֹב
 לְלַבֵּשׁ פַּעַם הָרִאשׁוֹנָה שְׁחֵרִית
 וַיְכַוֵּן לְפִטְרָן בְּבִרְכּוֹת אֵלּוּ שֶׁאֲמַר
 אֲוֹתָן בְּסֵדֶר הַבְּרָכּוֹת. קִנָּה לוֹ
 טְלִית שֶׁל מִצְוָה, אֲזִי לְאַחַר שֶׁעָשָׂה
 בּוֹ אֶת הַצִּיצִית, יְבָרֵךְ שְׁחֵחִינוּ.

וְאִם לֹא בִּירְךָ אָז, יְבִירְךָ בְּעֶפְסוֹף
הָרֵאשׁוֹן לְאַחַר שֶׁבִּירְךָ לְהַתְעַפֵּס
בְּצִיצִית.

סעיף ט'

קָנָה כָּלִים שִׁישֵׁת מִשּׁוֹ בָּהֶם הוּא
וּבְנֵי בֵיתוֹ, מִבִּירְךָ הַטּוֹב וְהַמְטִיב.

סעיף י'

אִם נָתַנוּ לוֹ בְּמִתְנָה, מִבִּירְךָ הַטּוֹב
וְהַמְטִיב, שֶׁהִיא טוֹבָה לוֹ, וְגַם
לְהַנּוֹתוֹ טוֹבָה, כִּי אִם זֶה הַמְקַבֵּל
הוּא עָנִי, הֲרִי הִיא טוֹבָה לְהַנּוֹתוֹ
שֶׁזָּכָהוּ הַשֵּׁם יְתִבְרַךְ לְהֵן צְדָקָה.

וְאֵם הַמִּקְבֵּל הוּא עֲשִׂיר, שְׁמַח

הַנּוֹתֵן, שְׂזָה מִקְבֵּל מִמֶּנּוּ מִתְּנָה.

סעיף יא'

עַל סְפָרִים חֲדָשִׁים שְׁקָנָה, אֵינוֹ

מְבָרֵךְ שֶׁחֲחִינוּ, מִשּׁוּם דְּמִצּוֹת לֹא

לְהַנּוֹת נִתְּנָה.

סעיף יב'

עַל דְּבַר שֶׁאֵינוֹ חָשׁוּב כָּל כָּךְ, כְּגוֹן

חֲלוּקָה, אִם מִנְעָלִים וְאַנְפִּלָּאוֹת, אֵין

לְבָרֵךְ, וְאַפְלוֹ אֵם הוּא עָנִי שְׁשִׁמַּח

בָּהֶם. וְעֲשִׂיר גָּדוֹל שְׁקָנָה כִּלִּים

חֲדָשִׁים, שֶׁרָאוי לְבִינוּנִי לְשִׁמַּח

בָּהֶם, אֵלֶּא שֶׁהוּא לְעֶשְׂרוֹ אֵינָם
חֲשׁוּבִים אֲצֵלוֹ כֹּל כֶּךָ וְאֵינוֹ שֶׁמַּח
בָּהֶם, גַּם כֵּן לֹא יִבָּרֵךְ.

סעיף יג'

נוֹחֲגִין לוֹמַר לְמִי שֶׁלְבַשׁ בְּגָד
חֲדָשׁ: תְּבַלֶּה וְתַחֲדֵשׁ. וְעַל מְנַעְלִים
אוֹ שֶׁאֵר בְּגָדִים שֶׁנַּעֲשׂוּ מֵעוֹרוֹת,
וְאֶפְלוֹ מִבְּהֵמוֹת וְחִיּוֹת טְמֵאוֹת,
וְאֶפְלוֹ אִם הָעוֹרוֹת הֵם תְּפוּרִים רַק
תַּחַת הַבְּגָד, אֵין אוֹמְרִים תְּבַלֶּה
וְתַחֲדֵשׁ, כִּי אִם יַחֲדָשׁ בְּגָד כְּזֶה,
צָרִיכִין מִתְחַלֵּה לְהַמִּית בְּעַל חֵי,

וְכִתִּיב, וְרַחֲמֵיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו.

סעיף יד'

פֶּרִי שֶׁהוּא מִתְחַדֵּשׁ מִשָּׁנָה לְשָׁנָה,
בְּפַעַם הָרֵאשׁוֹנָה שֶׁהוּא אוֹכְלוֹ,
יְבָרֵךְ שֶׁהַחַיִּינוּ, וַיְבָרֵךְ תְּחִלָּה
שֶׁהַחַיִּינוּ וְאַחַר כֵּן בְּרַכַּת הַפֶּרִי.
וְאִם שָׁכַח וַיְבָרֵךְ תְּחִלָּה בְּרַכַּת
הַפֶּרִי, יְכוּל לְבָרֵךְ גַּם אַחַר כֵּן
שֶׁהַחַיִּינוּ וְלֹא הָיָה הַפֶּסֶק. וְאִם לֹא
בָּרַךְ בְּאֶכִּילָה הָרֵאשׁוֹנָה, שׁוֹב אֵינוֹ
מְבָרֵךְ. אִם יֵשׁ לְפָנָיו פֶּמָּה מִיָּנִים
חֲדָשִׁים, הֵי בְּבְרַכַּת שֶׁהַחַיִּינוּ אַחַת

לְכָלֵּם. שְׁנֵי מִיָּנִים, אֶף עַל פִּי שְׁהֵם
דּוֹמִים קִצָּת, כָּמוֹ דְּבִדְבָנִים
מְתוּקִים (קִירֶשֶׁן) וְדְבִדְבָנִים חֲמוּצִים
(וויינקסל), וְאַפְלוֹ אֵינֶן חֲלוּקִין
בַּשְּׂמוֹת אֵלָּא בַּטַּעַם, כָּמוֹ תְּאֵנִים
לְבָנוֹת וְתֵאֵנִים שְׁחֹרֹת, אִם בִּרְדִּי
שֶׁהַחֵינּוֹ עַל מִין אֶחָד, כְּשֶׁנִּזְדַּמֵּן לוֹ
אַחֵר כִּי מִין הַשְּׁנִי, מְבַרֵּךְ גַּם עָלָיו
שֶׁהַחֵינּוֹ כִּי שְׁתֵּי שְׂמָחוֹת הֵן.

סעיף טו'

אִם בִּרְדִּי שֶׁהַחֵינּוֹ עַל עֲנָבִים, יִשַּׁ
אֲזַמְּרֵם, דִּאִין צָרִיד לְבַרֵּךְ עוֹד

שֶׁהַחֲיִינוּ עַל הַיּוֹן הַחֲדָשׁ, כִּי שְׂמֵחָה
 אַחַת הִיא, שֶׁהַיּוֹן יוֹצֵא מִן
 הָעֲנָבִים, וַיֵּשׂ אֲזַמְרִים, דְּמִכָּל מְקוֹם
 צָרִיד לְבָרֵךְ שֶׁהַחֲיִנוּ גַם עַל הַיּוֹן
 הַחֲדָשׁ, מִשּׁוֹם דִּישׁ בּוֹ שְׂמֵחָה
 יִתְּרָה מִבְּעֲנָבִים. וְעַל כֵּן טוֹב שְׂאֵם
 בָּרֵךְ שֶׁהַחֲיִנוּ עַל עֲנָבִים, אֲזִי
 כְּשֶׁשּׂוֹתָה יוֹן חֲדָשׁ, יְבָרֵךְ תְּחִלָּה
 שֶׁהַחֲיִנוּ עַל אֵיזָה מִיּוֹן חֲדָשׁ לְכַטּוֹר
 גַּם אֶת הַיּוֹן. אֲבָל אִם בָּרֵךְ תְּחִלָּה
 שֶׁהַחֲיִנוּ עַל הַיּוֹן, לְכֵלִי עֲלֵמָא אֵינוֹ
 מְבָרֵךְ עוֹד עַל עֲנָבִים. וְכָל זֶה

דוֹקָא כְּשֶׁהוּא שוֹתָה אֶת הַיַּיִן
כְּשֶׁהוּא תִירוֹשׁ, שְׁהוּא נִכְרַ שְׁהוּא
יַיִן חֲדָשׁ. אֲבָל אִם אֵינוֹ שוֹתֶהוּ עַד
שְׁהוּא יַיִן, אֲפֹלוֹ לֹא בִירָךְ שְׁהַחֲיֵנוּ
עַל עֲנָבִים, אֵינוֹ מְבִירָךְ עָלָיו
שְׁהַחֲיֵנוּ, מִשּׁוֹם דְּאֵינוֹ נִכְרַ בֵּין
חֲדָשׁ לַיָּשָׁן.

סעיף טז'

אֵינוֹ מְבִירָךְ שְׁהַחֲיֵנוּ עַל הַבֶּסֶר אֲלֹא
כְּשֶׁהִבְשִׁילוֹ הָאֲשָׁכּוֹלוֹת עֲנָבִים, וְכֵן
בְּכָל פְּרִי אֲחֵר גְּמָרוֹ.

סעיף יז'

נוֹחֲגִין שְׂאִין מְבָרְכִין שֶׁחֲחִינוּ עַל
הִירְקוֹת וּמִינֵי לְפָתוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן
מֵתִקִּימִים זְמַן רַב עַל יְדֵי
שְׁמַטְמִינִין אוֹתָן בַּקֶּרְקַע וּבַחֹל,
וְגַם הֵן מְצוּיִין וְגַם אֵין בָּהֶם
שְׁמָחָה כָּל כּוּף.

סעיף יח'

אֵין מְבָרְכִין שֶׁחֲחִינוּ עַל הָרִיחַ,
מִשּׁוּם דְּמִן הָרִיחַ נֶחְנֵית הַנְּשָׁמָה,
וְהַנְּשָׁמָה הִיא נִצְחִית.

סעיף יט'

עֲתִיד אָדָם לֵיתֵן דִּין וְחֶשְׁבוֹן עַל כָּל

מֵה שֶׁרָאֵתָה עֵינֶיךָ וְלֹא אָכַל. ר'
 אֶלְעָזָר הָיָה מְצַמֵּצִים לִיה פְּרִיטִי
 וְקָנָה לוֹ מִכָּל דְּבָר פֶּעַם אַחַת
 בַּשָּׁנָה וְאָכַל. (ירושלמי סוף קידושין)

סעיף כ'

הָרוּאָה אֶת חֲבֵרוֹ לְאַחַר שְׁלֹשִׁים
 יוֹם (עין סימן שְׁאַחַר זֶה סעיף י"ב)
 וְהוּא חָבִיב עָלָיו מְאֹד, וּמִכָּל שֹׁכֵן
 אֲדָם שֶׁהוּא גָדוֹל מִמֶּנּוּ, כְּגוֹן אָבִיו
 אִם רַבּוֹ, וְשִׁמְח בְּרֵאִיתוֹ, מְבִרֵךְ
 שֶׁהַחֲיוֹנוֹ, אֵף עַל פִּי שְׁבִתוֹ; הַזְמִין
 קִבֵּל מִמֶּנּוּ מִכֶּתֶב. וְאִם רוּאָהוּ

לְאַחַר שְׁנַיִם עָשָׂר חֳדָשׁ, מְבָרֵךְ
 בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם,
 מַחְיֶה הַמֵּתִים, (מִפְּנֵי שְׁנִשְׁכַּח מִן הַלֵּב,
 כִּמוֹ שֶׁהַמֵּת נִשְׁכַּח לְאַחַר שְׁנַיִם עָשָׂר
 חֳדָשׁ, דִּכְתִּיב נִשְׁכַּחְתִּי כִּמֵּת מִלֵּב הָיִיתִי
 כְּכֹלִי אוֹבֵד. מֵה כָּלִי מִי שֶׁאֵבֵד אוֹתוֹ וְלֹא
 מִצָּאוֹ בְּתוֹךְ שְׁנַיִם עָשָׂר חֳדָשׁ מִתִּיאֵשׁ
 מִמֶּנּוּ, אַף הַמֵּת נִשְׁכַּח מִן הַלֵּב לְאַחַר
 שְׁנַיִם עָשָׂר חֳדָשׁ), וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ
 שֶׁהַחַיִּינוּ. אֲבָל אִם קִבֵּל מִמֶּנּוּ
 מִכֶּתֶב בְּתוֹךְ הַזְּמַן, אוֹ שֶׁשָּׁמַע
 בְּתוֹךְ הַזְּמַן מִשְׁלוֹמוֹ, אֵינוֹ מְבָרֵךְ
 מַחְיֶה הַמֵּתִים, אֶלָּא שֶׁהַחַיִּינוּ. וְאֵין

חֲלוּק בֵּין זְכָרִים לְנִקְבוֹת, דְּאִפְלוּ
הָאִישׁ שֶׁשָּׁהוּא רֹאֶה אֶת אִשְׁתּוֹ אוֹ
אִמּוֹ אוֹ אֲחֹתוֹ אוֹ בֶּתוֹ, וְכֵן
הָאִשָּׁה שֶׁהִיא רֹאֶה אֶת בַּעְלָהּ אוֹ
אָבִיהָ אוֹ אֲחִיהָ אוֹ בְּנָהּ, מְבָרְכִין
כֵּן.

סעיף כא'

חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא רֹאֶה אוֹתוֹ מֵעוֹלָם,
אֵלֹא שֶׁעַל יְדֵי מִכְתָּבִים שֶׁהֵרִיצוּ
מִזֶּה לָזֶה נַעֲשֶׂה אוֹהָבִים, אִם רֹאֶהוּ
אַחֵר כְּדֵי אֵינּוּ מְבָרֵךְ עַל רְאִיתוֹ,
דְּכִיּוֹן שֶׁלֹּא הִתְרָאוּ מֵעוֹלָם פָּנִים

אֶל פָּנִים, אֵין הָאֲהָבָה גְּדוּלָּה כָּל
כּוֹ, שִׁיחָא שְׂמַח בְּרֵאִיתוֹ (רכ"ה).
(דין הטוב והמטיב על שְׁנוי יֵין, כָּתוּב
בְּסִימָן מ"ט)

סימן ס - דין ברכות הראיה

סעיף א'

הַרְוָאָה אֵילָנִי מֵאֲכָל שְׂמוֹצִיאֵין
פֶּרֶחַ, מְבָרֵךְ בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ
מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁלֹּא חָסַר בְּעוֹלָמוֹ
כָּלֹם וּבָרָא בּוֹ בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת
וְאֵילָנוֹת טוֹבִים לְהֵנּוֹת בָּהֶם בְּנֵי
אָדָם. וְאֵינוּ מְבָרֵךְ אֶלָּא פַּעַם אַחַת
בְּכָל שָׁנָה. וְאִם אַחֵר מְבָרֵךְ עַד

שְׁגָדְלוּ הַפְּרוֹת, לֹא יִטְבֵּיךְ עוֹד. יֵשׁ
 אֹמְרִים דָּאם לֹא בֵּיךְ בַּפֵּעַם
 הָרֵאשׁוֹנָה שָׂרָאָה אֶת הַפְּרָחִים,
 שׁוֹב לֹא יִבְרֵךְ (מחה"ש סימן רכ"ו)

סעיף ב'

עַל הַזִּיקִים, וְהוּא כּוֹכַב הַיּוֹרָה כַּחֲזֵן
 בְּאֶרֶץ הַשָּׁמַיִם מִמָּקוֹם לְמָקוֹם,
 וְנִמְשָׁךְ אֲזָרוֹ כְּשֵׁבֶט, וְעַל הַכּוֹכַב
 שֵׁשׁ לוֹ זָנָב וְשֵׁבֶט שֶׁל אֲזָרָה, וְעַל
 רַעֲיֵדָת הָאֶרֶץ, וְעַל רוֹחוֹת שֶׁנִּשְׁבּוּ
 בַּזֵּעָף, וְעַל הַבְּרָקִים, עַל כָּל אֶחָת
 מֵאלוֹ מְבִרֵךְ, בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ

מֶלֶךְ הָעוֹלָם עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה

בִּרְאשִׁית. (וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ עַל הַזִּיקִים, כִּי

אִם פַּעַם אַחַת בְּלִילָה, אֶף עַל פִּי שְׂרָאָה

עוֹד כּוֹכַב אַחֵר רֵץ. וְעַל הַכּוֹכַב שֵׁשׁ לֹו

זָנַב, כִּיּוֹן שֶׁבֵּרֵךְ עָלָיו, אֵינוֹ מְבָרֵךְ עוֹד,

אֲלָא כְּשֶׁלֹא רָאָהוּ עַד לְאַחֵר שְׁלֹשִׁים

יּוֹם). וְעַל הָרַעַם, אִם שָׁמְעוּ לְאַחֵר

שֶׁעָבַר הַבָּרַק מְבָרֵךְ, בָּרוּךְ אַתָּה ה'

אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁכָּחוּ וְגִבּוֹרָתוֹ

מִלֹּא עוֹלָם. וְאִם רָאָה אֶת הַבָּרַק

וְשָׁמַע אֶת הָרַעַם בְּיַחַד, מְבָרֵךְ רַק

בְּרַכָּה אַחַת, עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה

בִּרְאשִׁית. וְכֵן אִם בֵּרַךְ עַל הַבָּרַק

עושה מעשה בראשית, ובתוך
 כדי דבור להברק נשמע הרעם,
 אינו צריך לברך עליו, כי נפטר
 בברכה שעל הברק. אין מברכין
 על הברק או על הרעם אלא תוך
 כדי דבור. אבל אם הפסיק יותר,
 שוב לא יברך.

סעיף ג'

כל זמן שלא נתפזרו העבים,
 נפטר בברכה אחת. נתפזרו
 העבים והשמים נזדככו בין ברק
 לברק ובין רעם לרעם, צריך

לְחַזֹּר וּלְבַרֵךְ. וְהַבְּרָקִים שֶׁנִּרְאִים
בְּלֹא רַעַם אֵלָּא מִחֲמַת הַחֵם, אֵינָם
בְּבְרָקִים מִמֶּשׁ וְאֵין מְבָרְכִין
עֲלֵיהֶם.

סעיף ד'

הַרְוָאָה קִשְׁתָּהּ מְבַרֵךְ, בָּרוּךְ אַתָּה
ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, זִכְרֵךְ
הַבְּרִית וְנֶאֱמַן בְּבְרִיתוֹ וְקָנִים
בְּמֵאֲמָרוֹ. אָסוּר לְהַסֵּת כֹּל הַרְבֵּה
בִּקְשָׁתָהּ (רכ"ט).

סעיף ה'

עַל הַיָּמִים וְעַל הַחֲרִים הַגְּבוּהִים

הַמַּפְרָסִים בְּעוֹלָם מַחֲמַת גְּבָהִם,
מְבָרֵךְ עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית.

סעיף ו'

הַרְוָאָה חֲמָה בְּתַקּוּפָתָהּ וְהִיא
מַשְׁמֵנָה וְעוֹשֶׂרִים לְשִׁמְנָה וְעוֹשֶׂרִים
שְׁנָה, שְׁתַּקּוּפַת נִסָּן אֲזִי בְּתַחֲלִית
לֵיל רַבִּיעִי, מְבָרֵכִין בַּיּוֹם הָרַבִּיעִי
בַּבֶּקֶר כְּשֶׁהִיא זוֹרַחַת, בָּרוּךְ אַתָּה
ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, עוֹשֶׂה
מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית. וְקֹדֶם הַבְּרָכָה יֵשׁ
לֵאמֹר הַמְּזִמּוֹר, הַלְלוּיָהּ, הַלְלוּ אֶת
ה' מִן הַשָּׁמַיִם וְגו', וְאַחֵר כָּךְ

אוֹמְרִים הַבְּרָכָה, וְאַחַר כֵּן אֵל
אֲדוֹן וְכוּ', עַד וְחִיּוֹת הַקֶּדֶשׁ, וְאַחַר
כֵּן מִזְמוֹר הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד
אֵל וְגו', וְאַחַר כֵּן עָלֵינוּ לְשַׁבַּח
וְקַדִּישׁ.

סעיף ז'

לְכַתְּחִלָּה יֵשׁ לְבָרֵךְ בַּבֶּקֶר מִיַּד
בְּהֵנִין הַחֲמָה מֵשׁוּם דְּזִרְיָזִין
מִקַּדְיָמִין לְמַצּוֹת. וְטוֹב אִם אֶפְשָׁר
לְבָרֵךְ בְּאַסַּפַּת עָם, מֵשׁוּם דְּבָרָב
עָם הַדֶּרֶת מְלֵךְ. (וְיֵשׁ לְהַכְרִיז בַּיּוֹם
שֶׁלְפָנָיו לְמַעַן יֵדְעוּ לְהִתְאַסֵּף). אִם אֵי

אֶפְשָׁר לְהִתְאַסֵּף תִּכָּף בַּבֶּקֶר אֲלֵ
 יִתְאַחֲרוּ בְּשִׁבְלֵי זֶה, אֲלֵא כֹל אֶחָד
 יְבָרֵךְ מִיָּד כְּשֶׁרוֹאֶה זְרִיחַת הַשֶּׁמֶשׁ,
 כִּי עֲנִין זְרִיזִין מִקְדִּימִין דְּחֵי לְעֲנִין
 בְּרַב עַם. וּבְדִיעֲבַד, אִם לֹא בִּרְךְ
 בַּבֶּקֶר, יָכוֹל לְבָרֵךְ עַד שְׁלֹשׁ שָׁעוֹת
 שֶׁל הַיּוֹם, וּבְשָׁעַת הַדְּחָק עַד חֲצוֹת
 הַיּוֹם. וְלָכֵן אִם בַּבֶּקֶר יֵשׁ עֲנָנִים
 הַמְּכַסִּים אוֹתָהּ, יִמָּתִין עַד קְרוֹב
 לַחֲצוֹת, אוֹלֵי תִתְגַּלֶּה, וַיְבָרֵךְ בְּשֵׁם
 וּמַלְכוּת. וְאִם לֹא נִתְגַּלְתָּהּ, יְבָרֵךְ
 בְּלֹא שֵׁם וּמַלְכוּת. (שְׁנַת קדוֹשׁ הַחֲמֵה

הִיתָה שְׁנַת תַּרְכָּ"ט. וְתִהְיֶה אִם יִרְצֶה
הַשֵּׁם בְּשְׁנַת תַּרְנ"ז, תַּרְפ"ה, תַּש"ג,
תַּש"מ"א. יְהִי רָצוֹן שְׁנוּזָכָה לְאוֹר שְׁבַעַת
יָמֵי בְּרֵאשִׁית (רכ"ט).

סעיף ח'

מִי שֶׁעָשָׂה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נֵם
שֶׁלֹא בְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע, כְּשֶׁרוֹאֶה אֶת
הַמָּקוֹם שֶׁנַּעֲשָׂה לוֹ שֵׁם הַנֵּם מְבִירָה,
בָּרוּךְ אַתָּה ה', אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
שֶׁעָשָׂה לִי נֵם בַּמָּקוֹם הַזֶּה (וְעֵין
לְקַמֵּן סִימָן ס"א), וְגַם בָּנוּ וּבְנֵי בָנוּ,
אֲפֹלוּ אוֹתָם שְׁנוּלָדוּ קִדְּם שֶׁנַּעֲשָׂה

הֵנָּם גַּם כֵּן מְבָרְכִין. פִּי־צַד
מְבָרְכִין. בְּנוֹ מְבָרֵךְ, שֶׁעָשָׂה נֵם
לְאָבִי בַּמָּקוֹם הַזֶּה. וְאֵם הֵם רַבִּים,
אוֹמְרִים לְאָבִינוּ. כֵּן בְּנוֹ אוֹמֵר
לְאִבּוֹתַי. וְאֵם הֵם רַבִּים, אוֹמְרִים
לְאִבּוֹתֵינוּ. וְאִי שֶׁנֶּעֱשָׂה לוֹ נֶסִים
הַרְבֵּה, בְּהַגִּיעַ לְאַחַד מִכָּל
הַמָּקוֹמוֹת שֶׁנֶּעֱשָׂה לוֹ נֵם, צָרִיךְ
לְהַזְכִּיר כָּל שְׂאֵר הַמָּקוֹמוֹת, וַיְכַלּוּל
כֻּלָּם בְּבִרְכָּה אַחַת וַיֹּאמֶר, שֶׁעָשָׂה
לִי נֵם בַּמָּקוֹם הַזֶּה, וּבַמָּקוֹם פְּלוֹנִי.
וְכֵן בָּנָיו מַזְכִּירִין כָּל שְׂאֵר

הַמְקוֹמוֹת (רי"ח).

סעיף ט'

הַרוֹאֶה חָכָם גָּדוֹל בַּתוֹרָה
מִי־שׂוֹרֵאֵל, מְבַרֵךְ, בָּרוּךְ אַתָּה ה'
אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שְׁחֹלֵק
מַחְכְּמָתוֹ לִירֵאָיו, (לְפִי שִׁשְׂרֵאֵל הֵם
חֹלֵק אֵלֶּה וְדַבָּקִים בּוֹ, לְכֵן אוֹמֵר שְׁחֹלֵק)
וְהַרוֹאֶה חָכָם גָּדוֹל בַּחֲכָמַת הָעוֹלָם
מֵאַמּוֹת הָעוֹלָם, מְבַרֵךְ בָּרוּךְ אַתָּה
ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁנֶּתַן
מַחְכְּמָתוֹ לְבֶשֶׁר וְדָם.

סעיף י'

הַרְוָאָה מִלֶּךְ מִמַּלְכֵי אֲמוֹת הָעוֹלָם
מְבָרֵךְ, בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ
הָעוֹלָם, שֶׁנָּתַן מְכַבֹּדוֹ לְבִשְׁרֵי וְדָם.
וְאַפְלוּ אֵינוּ רוֹאֶה אֶת הַמֶּלֶךְ מִמַּשׁ,
אֲלָא שֶׁהוּא רוֹאֶה בְּכַבֹּדוֹ וַיִּזְדַּע
בְּבִרְוֵר שֶׁהַמֶּלֶךְ הוּא שָׁם, יָכוֹל
לְבָרֵךְ בְּרָכָה זוֹ. וְסוּמָא יְבָרֵךְ בְּלֹא
שֵׁם וּמַלְכוּת. וּמַצְוָה לְהַשְׁתַּדֵּל
לְרֹאוֹת בְּכַבֹּד מַלְכֵיָם. וְאִם רָאָה
אוֹתוֹ פַּעַם אַחַת, אֵל יִבְטֹל מִלְמוּדוֹ
לְרֹאוֹתוֹ, אֲלָא אִם בָּא אַחֵר כִּי
בְּחִיל יוֹתֵר וּבְכַבֹּד גָּדוֹל יוֹתֵר.

סעיף יא'

הַרְוֹאָה קִבְּרֵי יִשְׂרָאֵל, מְבָרֵךְ, בָּרוּךְ
אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר
יָצַר אֶתְכֶם בְּדִין וְכו', וְעַל קִבְּרֵי
עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אומֵר, בּוֹשָׁה
אִמְכֶם מְאֹד, חֲפָרָה יוֹלְדֶתְכֶם, הִנֵּה
אַחֲרִית גּוֹיִם מְדַבֵּר צִיָּה וְעַרְבָּה
(ירמיהו נ יב) ♦

סעיף יב'

כָּל בְּרָכוֹת הָרְאִיָּה הַנִּזְכָּרוֹת, אִם
חֲזַר וְרָאָה אֹתָם הַדְּבָרִים בְּעֶצְמָם,
אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ, אֲלָא אִם כֵּן

הִיתָה בֵּין רְאִיָּה לְרְאִיָּה שֶׁלְּעֵשִׁים
 יוֹם, דְּהֵינּוּ חוּץ מִיוֹם הָרְאִיָּה
 הָרְאִיָּה וְחוּץ מִיוֹם הָרְאִיָּה
 הַזֹּאת, יְהִיָּה שֶׁלְּעֵשִׁים יוֹם, אֲבָל אִם
 רוֹאֶה דָּבָר אַחֵר כִּזֶּה שֶׁרְאֶה אֵז,
 כְּגוֹן מֶלֶךְ אַחֵר, וְקִבְּרִים אַחֲרִים
 וְכַדּוּמָה, חוּזָר וּמְבַרֵּךְ גַּם בְּתוֹךְ
 שֶׁלְּעֵשִׁים יוֹם (רכ"ד).

סעיף יג'

הַרוֹאֶה כּוֹשֵׁי, וְגַחְזֹר, דְּהֵינּוּ שֶׁחֲזָא
 אָדָם הַרְבֵּה. וְחִלּוּקוֹ, דְּהֵינּוּ שֶׁחֲזָא
 לְבָן הַרְבֵּה, וְחִקְפָּת, דְּהֵינּוּ שֶׁחֲזָא

אֶרֶץ יִדְקוּ וְהַנֶּנֶם, וְהַדְּרִקוּנָה, דְּהִינוּ
 מִי שֶׁהוּא מֵלֵא יִבְלֹת. וּפְתוּי
 הָרֵאשׁ, שֶׁכָּל שְׁעָרוֹתָיו דְּבוֹקוֹת זֹ
 בָּזוּ, וְאֵת הַפִּיל וְאֵת הַקֹּף, מְבַרֵךְ
 בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
 מִשְׁנֵה הַבְּרִיּוֹת. וְאֵינוּ מְבַרֵךְ אֱלֹה
 בַּפֶּעַם הָרֵאשׁוֹנָה, שֶׁהַשְּׁנוּי עָלָיו
 גָּדוֹל מְאֹד.

סעיף יד'

הָרֵאשׁ אֵת הַחֶגֶר, וְאֵת הַקִּטָּע,
 דְּהִינוּ שְׁנֵי קִטָּעֵי יָדָיו. וְאֵת הַסּוּמָא,
 וּמִכָּה שְׁחִין, וּבִהָקוּ, וְהוּא מִי

שֶׁמֵנֵמַר בְּנִקְדוֹת לְבָנוֹת, אִם הֵם
מִמֵּי אֲמֵם, מְבָרֵךְ בַּפֶּעַם
הָרֵאשׁוֹנָה, שֶׁהוּא רוֹאֶה אוֹתָם,
מִשְׁנָה הַבְּרִיּוֹת. וְאִם נִשְׁתַּנּוּ אַחֵר
כֶּךְ וְהוּא מִצַּעַר עֲלֵיהֶם, מְבָרֵךְ דִּין
הָאֵמֶת.

סעיף טו'

הָרוֹאֶה אֵילָנוֹת טוֹבוֹת וּבְרִיּוֹת
נְאוֹת, אֲפִלּוּ עוֹבֵד כּוֹכָבִים (שָׂרָא
אוֹתוֹ בְּרֵאיָה בְּעֶלְמָא, כִּי אָסוּר לְהִסְתַּכֵּל
בּוֹ), אִם בְּהִמָּה, מְבָרֵךְ בָּרוּךְ אַתָּה
ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁכָּכָה לוֹ

בְּעוֹלָמוֹ. וְאֵין מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם אֱלֹא
פַּעַם רְאֵשׁוֹנָה וְלֹא יוֹתֵר, לֹא עֲלֵיהֶם
וְלֹא עַל אַחֲרֵיהֶם, אֱלֹא אִם כֵּן הָיוּ
נִבְּאִים מֵהֶם (רכ"ה).

סימן סא - ברכת הגומל ועוד קצת
ברכות פרטיות

סעיף א'

אֲרַבְעָה צָרִיכִים לְהוֹדוֹת. יוֹרְדֵי
הַיָּם כְּשֵׁיגִיעוֹ לְמַחֲזֵז חֶפְצָם, וְכֵן
הוֹלְכֵי מִדְּבָרִיּוֹת אֹף בְּשֵׂאֵר דְּרָדָה
שְׁמִיחָזֵק שֵׁשׁ בּוֹ סִכָּנָה, כְּשֵׁיגִיעוֹ
לְמַחֲזֵז חֶפְצָם, וּבְכֻלָּל זֶה גַּם מִי
שֶׁהָיָה בְּסִכָּנָה אַחֲרֵת וְנִצֵּל הֵימָנָה,

בְּגוֹן שְׁנַפֵּל עָלָיו כֹּתֵל אִו נִגְחֹ
שׁוֹר אִו שְׁבָאוֹ עָלָיו לְסִטִּים בְּדֶרֶךְ
וְשׁוֹדְדֵי לִילָה וְנֹצֵל מֵהֶם וְכַדֻּמָּה
וּמִי שֶׁהָיָה חוֹלָה שְׁיֵשׁ בּוֹ סַכָּנָה
בְּגוֹן מַכָּה שֶׁל חֲלָל, אִו שֶׁהָיָה
מוֹטֵל בַּמַּטָּה שֶׁלֹּא שָׁח יָמִים מִחַמַּת
הַחֲלִי וְנִתְרַפֵּא וְהוֹלֵךְ עַל בָּרִיו. וּמִי
שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִים,
אֲפֹלוֹ רַק עַל עֲסָקֵי מָמוֹן וַיֵּצֵא.
וְסִימָנָךְ וְכָל הַחֲיִי"ם יוֹדוּךָ סְלָה,
חוֹלָה, יְסוּרִים, יָם, מִדְּבַר. מֵה
מְבִירָךְ. בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶךְ

הַעוֹלָם, הַגּוֹמֵל לַחַיִּים טוֹבוֹת
שֶׁגָּמְלָנִי כָּל טוֹב. וְהַשּׁוֹמְעִים
אֲמָרִים, מִי שֶׁגָּמְלָךְ טוֹב הוּא
יִגָּמְלָךְ כָּל טוֹב סָלָה.

סעיף ב'

צָרִיד לְבָרֵךְ בְּרָכָה זֹאת בְּפָנֵי
עֲשָׂרָה, חוּץ מִמֶּנּוּ, וְשָׁנִים מֵהֶם
יְהִיוּ תִּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁעוֹסְקִים
בַּהֲלָכוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר, וִירוּמָמוּהוּ
בִּקְהָל עָם וּבְמוֹשָׁב זִקְנִים יִהְיוּ לָהֶם.
וְאֵם אֵינָם נִמְצָאִים לוֹ תִּלְמִידֵי
חֲכָמִים, אֵינּוּ מְעַכְבִּים. וְנוֹהֲגִין לְבָרֵךְ

בְּשִׁעוּלָהּ לַתּוֹרָה, לְאַחַר שְׁבִירָה
 בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה. וְלִכְתּוּחָהּ אֵין
 לְאַחֲרָה יוֹתֵר מִשְׁלֹשָׁה יָמִים. וְלִכּוֹן
 אִם נִצֵּל בְּיוֹם ב', יְבִירָה מִיָּד בְּלֹא
 סֶפֶר תּוֹרָה, וְלֹא יִמָּתִין עַד יוֹם ה'.
 וְכֵן אִם הָיָה אָבִל, שְׂאִינוֹ רֵשָׁאִי
 לְעֵלּוֹת לַתּוֹרָה, לֹא יִמָּתִין אֶלָּא
 יְבִירָה מִיָּד. אֲךְ יְבִירָה מְעַמָּד בְּפָנַי
 עֲשָׂרָה כְּמוֹ שְׁכַת־בֵּתִי. וּבְדִיעָבֵד
 אִם אַחֲרֵי יוֹתֵר מִשְׁלֹשָׁה יָמִים, יָכוֹל
 לְבִירָה גַם אַחֲרֵי כֵךְ (רי"ט).

סעיף ג'

מִי שֶׁנַּעֲשָׂה לֹו נִם, יֵשׁ לֹו לְהַפְרִישׁ
 לְצַדִּיקָה מִמּוֹן כָּפִי הַשָּׂגַת יָדוֹ,
 וַיַּחֲלֵק לְלוֹמְדֵי תוֹרָה. וַיֹּאמֶר: הֲרִינִי
 נוֹתֵן מַעֲוֹת אֵלָיו לְצַדִּיקָה, וַיְהִי רָצוֹן
 שֶׁיִּהְיֶה נָחֵשׁב כְּאֵלָיו הַקֶּרְבָּתִי תוֹדָה
 (וְעַיֵן סֵדֶר אֲמִירַת קָרְבֵּן תוֹדָה בַּסֵּפֶר חֲיִי
 אָדָם סוֹף חֵלֶק רֵאשׁוֹן). וְטוֹב וְרָאוּי לֹו
 לְתַקֵּן אֵיזָה צָרָכֵי רַבִּים בְּעִיר,
 וּבְכָל שָׁנָה בַּיּוֹם הַזֶּה יִתְבּוֹדֵד
 לְהוֹדוֹת לַה' יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ וְלִשְׁמוֹחַ
 וְלִסְפֹּר אֶת הַנֶּם (סִימָן רִי"ח וּבַחֲיִי"א).

סעיף ד'

הַנֶּכֶן לְהַקִּיז דָּם, וְכֵן קֵדָם שְׂיֹאכַל
אוּ יִשְׁתֶּה אוּ יַעֲשֶׂה אִיזָה דְּבַר
לְרַפּוּאָה, יִתְפַּלֵּל קֵדָם תְּפִלָּה קִצְרָה,
וַיֹּאמֶר: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה'
אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׂיִהְיֶה לִּי
עֵסֶק זֶה לְרַפּוּאָה, כִּי רוּפֵא חֲנָם
אַתָּה. וְאִם דְּבַר זֶה שָׁחֲוָא אוֹכֵל אוּ
שׁוֹתֶה לְרַפּוּאָה צָרִיכִין לְבָרֵךְ עָלָיו
(עֵין לְעִיל סִימָן נ' סְעִיף ח'), וַיֹּאמֶר
תְּחִלָּה תְּפִלָּה זֹאת, וְאַחֵר כָּךְ יְבָרֵךְ
(כֵּן נִרְאֶה לִּי, שֶׁלֹּא לְהַפְסִיק בֵּין הַבְּרָכָה
לְאַכִּילָה). לְאַחֵר שְׂהַקִּיז דָּם, מְבָרֵךְ

וְאֹמַר: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
הָעוֹלָם, רוֹפֵא חוֹלִים.

סעיף ה'

הַמַּתְעִיטֵשׁ אֹמֵר לוֹ חֲבֵרוֹ: אֲסוּתָא.
וְהוּא יֹאמַר לוֹ: בָּרוּךְ תִּהְיֶה. וְאַחַר
כֵּן אֹמֵר, לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי ה',
וְהַמַּתְפַּלֵּל עַל חֲבֵרוֹ, הוּא נִעְנֶה
תְּחִלָּה.

סעיף ו'

הַמַּתְפַּלֵּל עַל מֵה שֶׁעָבַר, כְּגוֹן
שֶׁשָּׁמַע קוֹל צוּחָה בָּעִיר, וְאֹמַר:
יְהִי רָצוֹן שְׁלֹא יִהְיֶה קוֹל זֶה בְּתוֹךְ

בֵּיתִי. אִם שְׁחִיתָהּ אֲשֶׁתּוֹ מִעֲבָרָה
וְלֵאחֶר אַרְבָּעִים יוֹם מִעֲבָרָה
מִתְפַּלֵּל וְאוֹמֵר: יְהִי רָצוֹן שְׁתֵּלֵד
אֲשֶׁתִּי זָכָר, הֲרִי זֶה תְּכַלֵּת שְׁוֹא, כִּי
מֵה שְׁחִיחָה הִיָּה. אֲבָל בְּתוֹךְ
אַרְבָּעִים יוֹם מוֹעִילָה תְּכַלֵּה וְיָכוֹל
לְהִתְפַּלֵּל. וְלֵאחֶר אַרְבָּעִים יוֹם יָכוֹל
לְהִתְפַּלֵּל, שִׁיחָה הוֹלֵד זֶרַע שֶׁל
קִימָא, טוֹב לְשָׁמַיִם וְטוֹב לְבָרִיּוֹת.

סעיף ז'

הַנִּכְנָם לָמַד אֶת גִּרְנוֹ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ
יְתִפֵּל וְיֹאמַר, יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה'

אֱלֹהֵי שֵׁת־שָׁלַח בִּרְכָּה בְּכָרִי הַזֶּה.
הִתְחִיל לְמַד, אֹמֵר, בָּרוּךְ הַשּׁוֹלַח
בִּרְכָּה בְּכָרִי הַזֶּה (וְאֹמֵר בְּלֹא שֵׁם
וּמְלָכוּת). מִדָּד וְאַחֵר כֵּךְ הִתְפַּלֵּל,
הֲרִי זֶה תְּפִלַּת שְׂוָא, שְׂאִין הַבִּרְכָּה
מִצִּוְיָהּ אֵלֶּא בְּדָבָר הַנֶּעֱלָם מִן הָעֵין
(ר"ל).

סעיף ח'

מִי שֶׁנֶּעֱשָׂה בְּנוֹ בֵּר מִצְוָה,
בְּשִׁעוּלָה לְתוֹרָה בַּפֶּעַם הָרִאשׁוֹנָה,
לְאַחֵר שֶׁבִּירָךְ בִּרְכָּה אַחֲרוֹנָה עַל
סֵפֶר הַתּוֹרָה, מְבִירָךְ הָאֵב וְאֹמֵר,

בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם,
 אֲשֶׁר פָּטַרְנִי מִעֲנָשׁוֹ שֶׁל זֶה (עֵין
 בַּסֵּפֶר חִי"א). וּמִצָּוָה עַל הָאָדָם
 לַעֲשׂוֹת סְעוּדָה בְּיוֹם שְׁנַעֲשָׂה בְּנוֹ
 בַּר מִצָּוָה, דִּהְיֵנוּ בְּיוֹם שְׁנִכְנַם
 לְשַׁנַּת הָאָרֶבֶעַ עֲשִׂירָה. וְאִם הִנֵּעַר
 הוֹרֵשׁ, הֵי סְעוּדַת מִצָּוָה אֲפִלּוּ
 אֵינָהּ בְּאוֹתוֹ יוֹם (רַכָּה).

סעיף ט'

אִם הֵיְתָה עֲצִירַת גְּשָׁמִים, אֲפִלּוּ
 בַּמִּדְיָנוֹתֵינוּ שֶׁהֵגְשָׁמִים תִּדְרִירִים
 וְאֵינָן נִעְצָרִין כָּל כָּךְ, אִם אֲרַע

שְׁנַעְצָרוּ כָּל כָּךְ עַד שֶׁהָיָה הָעוֹלָם
בְּצַעַר, אֲזִי כְּשִׁירְדוֹ הַגְּשָׁמִים, אִם
יֵרְדוּ כָּל כָּךְ וְרַבּוֹ עַל הָאָרֶץ
שֶׁמֶנְעָלִים אֲבַעֲבוּעוֹת מִן הַמָּטָר
וְהוֹלְכִין זֶה לְקִרְאָת זֶה, צָרִיכִין
לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם.

סעיף י'

מֵה מְבָרֵךְ. אִם אֵין לוֹ שְׂדֵה, אוֹמֵר:
מוֹדִים אֲנִי לָךְ ה' אֱלֹהֵינוּ, עַל כָּל
טָפָה וְטָפָה שֶׁהוֹרֵדָה לָנוּ, וְאֵלּוּ
פִּינוּ מֵלֹא שִׁירָה פִּיָּם וְכו' (כְּמוֹ
שֶׁהוּא בְּבִרְכַּת נִשְׁמַת) עַד וַיִּקְדִּישׁוּ

וַיִּמְלִיכוּ אֶת שְׁמֶךָ מִלְכֵּנוּ. בָּרוּךְ
 אַתָּה ה', אֵל רַב הַחֲדָאוֹת
 וְתַשְׁבְּחוֹת. וְאֵם יֵשׁ לּוֹ שְׂדֵה
 בְּשֶׁת־כּוֹת עִם יִשְׂרָאֵל אַחֵר, מְבָרֵךְ
 הַטּוֹב וְהַמְּטִיב. וְאֵם אֵין לּוֹ שְׂתָף
 יִשְׂרָאֵל בַּשְּׂדֵה, אַף עַל פִּי שֵׁשׁ לּוֹ
 אִשָּׁה וּבָנִים, מְבָרֵךְ שְׂחֵינּוּ.
 בְּרַכַּת הַטּוֹב וְהַמְּטִיב וּבְרַכַּת
 שְׂחֵינּוּ, מְבָרֵךְ אַף עַל פִּי שְׂאִינּוּ
 רוֹאֶה אֶת הַגְּשָׁמִים, אֵלָּא שְׂחֵינּוּ
 שׁוֹמֵעַ שְׂיִוְרָדִים גְּשָׁמִים. אֲבֵל
 בְּרַכַּת מוֹדִים אֲנַחְנוּ, אֵינּוּ אוֹמֵר

אֵלֶּא מִי שֶׁהוּא רוֹאֶה אֶת הַשָּׁמַיִם.

סימן סב - הלכות משא ומתן

סעיף א'

צָרִיךְ לִזְהֹר מְאֹד שֶׁלֹּא לְהוֹנֹת אֶת
חֲבֵירוֹ. וְכָל הַמַּאֲנָה אֶת חֲבֵירוֹ, בֵּין
שֶׁהַמּוֹכֵר מַאֲנָה אֶת הַלּוֹקֵחַ, בֵּין
שֶׁהַלּוֹקֵחַ מַאֲנָה אֶת הַמּוֹכֵר, עוֹבֵר
בְּלֹא, שְׁנֵאֲמַר, וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר
לְעַמִּיתְךָ אֹךְ קָנָה מִיַּד עַמִּיתְךָ אֶל
תּוֹנוֹ אִישׁ אֶת אֶחָיו. וְהִיא הַשְּׂאֵלָה
הָרֵאשׁוֹנָה שֶׁשּׂוֹאֲלִין אֶת הָאָדָם
בַּשָּׁעָה שֶׁמִּכְנִיסִין אוֹתוֹ לַדִּין,

נִשְׁאַתָּ וְנִתְּתָ בְּאַמוּנָה (חו"מ רכז,
שֶׁבֶת לֹא. וְעַיִן בְּאוֹרַח חַיִּים קְנָה, וּבִיו"ד
רמז).

סעיף ב'

כְּשֵׁם שִׁישׁ אֶסּוּר אֲוֹנָא בְּמִשְׁא
וּמִתָּן, כִּי יֵשׁ אֶסּוּר אֲוֹנָא
בְּשִׁכִּירוֹת וּבְקַבְלָנוֹת וּבְחִילוֹף
מִטְבֵּעַ.

סעיף ג'

הַנּוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּאַמוּנָה, אֵינוֹ
חוֹשֵׁשׁ לְאֲוֹנָא. פִּיצֵד. חֶפֶץ זֶה
בְּכֹךְ וְכֹךְ לְקַחְתּוֹ, כִּי וְכִי אֲנִי

רוצה להשתכר בו, אף על פי
שהוא נתאנה בלקיחתו, וכל
המתאנה אינו רשאי להונות
אחרים בשביל זה, מכל מקום זה
מתר, שהרי זה כמפרש לו, שלא
יסמוך על שוי המקח אלא על
הדמים שנתן הוא בעדו.

סעיף ד'

מי שיש לו איזה דבר למכור,
אסור לו ליפוטו כדי לרמות בו,
כגון להשקות בהמה מי סבין
שמנפחין וזקפין שערותיה כדי

שֶׁתִּרְאֶה שְׂמִנָּה, אִם לְצָבוֹעַ כָּלִים
יִשְׁנִים כְּדִי שִׁיתֶּרְאוּ כַּחַדְשִׁים, וְכָל
כִּיּוֹצֵא בִּזְהָ.

סעיף ה'

וְכֵן אֶסוּר לְעֵרֵב מַעַט פִּרוֹת רָעִים
בְּחֶרֶבָה פִּרוֹת יָפִים כְּדִי לְמַכְרֵם
בְּחִזְקַת יָפִים, אִם לְעֵרֵב מִשְׁקָה רַע
בִּיפָּה. וְאִם הִיא טַעֲמוֹ נָכָר, מִתָּר
לְעֵרֵב, כִּי הִלּוּקַח יִרְגִּישׁ.

סעיף ו'

מִתָּר לְחַנּוּנִי לְחַלֵּק קָלִיּוֹת וְאַגּוּזִים
לְתִינוּקוֹת, כְּדִי לְחַרְגִּילָם שִׁיקְנוּ

מִמֶּנּוּ. וְכֵן יָכוֹל לְמַכּוֹר בְּזוֹל יוֹתֵר
מִהַשְׁעָר, כִּדִּי שִׁיקְנוּ מִמֶּנּוּ, וְאִין
בְּנֵי הַשּׁוּק יָכוּלִין לְעַכֵּב עָלָיו.

סעיף ז'

הַמּוֹדֵד אִם שׁוֹקֵל חֶסֶד לְחִבְרוֹ אִם
אֲפִילוֹ לְנִכְרִי, עוֹבֵר בְּלֹא,
שֶׁנֶּאֱמַר, לֹא תַעֲשֶׂה עוֹל בַּמִּדָּה
בַּמִּשְׁקָל וּבַמִּשְׁוֹרָה (וְעֵין לְקַמֵּן סִימָן
קפ"ב סעיף א' וְסעיף ד'). וְעַנְשׁ
הַמִּדּוֹת וְהַמִּשְׁקָלוֹת קִשָּׁה מְאֹד,
שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְמוֹדֵד אִם לְשׁוֹקֵל שֶׁקָּר
לְשׁוֹב בִּתְשׁוּבָה הַגּוֹנֶה, שֶׁאִינוֹ

יִדְעַ מָה וְלָמִי יָשִׁיב. וְאַף שִׁיעָשָׂה
צָרָכִי רַבִּים, אֵין זֹאת תְּשׁוּבָה
הַגּוֹנָה. (רל"א).

סעיף ח'

כְּתִיב, לֹא יִהְיֶה לָּךְ בְּכִסֶּךָ אֶבֶן
וְאֶבֶן גְּדוֹלָה וְקִטְנָה, לֹא יִהְיֶה לָּךְ
בְּבֵיתְךָ אֵיפָה וְאֵיפָה גְּדוֹלָה וְקִטְנָה,
אֶבֶן שְׁלֵמָה וְצֶדֶק יִהְיֶה לָּךְ, אֵיפָה
שְׁלֵמָה וְצֶדֶק יִהְיֶה לָּךְ וְגו'. וְתֵבֶת
בְּכִסֶּךָ וְכֵן תֵּבֶת בְּבֵיתְךָ, נִרְאוֹת
לְכֹאזְרָה כְּמִיתָרוֹת, וְדָרֵשׁ
רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרָם לְבָרָכָה, לֹא יִהְיֶה

לָךְ בְּכִיסָּךְ, מִמּוֹן. מֵה טַעַם, מִשּׁוֹם
 אָבִן וְאָבִן. לֹא יִהְיֶה לָּךְ בְּבֵיתְךָ,
 צָרְכֶּיךָ. מֵה טַעַם, מִשּׁוֹם אֵיפָה
 וְאֵיפָה. אֲבָל אָבִן שְׁלֵמָה וְצֶדֶק אִם
 יִהְיֶה בְּבֵיתְךָ, יִהְיֶה לָּךְ מִמּוֹן. וְכֵן
 אֵיפָה שְׁלֵמָה וְצֶדֶק אִם יִהְיֶה
 בְּבֵיתְךָ, יִהְיֶה לָּךְ צָרְכֶּיךָ. עוֹד אָמְרוּ
 רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנָם לְבָרָכָה, מֵה
 יַעֲשֶׂה אָדָם וְיִתְעַשֶּׂר. יֵשֵׁא וְיִתֵּן
 בְּאַמוּנָה, וְיִבְקֹשׁ רַחֲמִים מִמִּי
 שֶׁהֶעֱשֶׂר שָׁלוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר, לִי הַכֶּסֶף
 וְלִי הַזָּהָב (נדה דף ע').

סעיף ט'

צָרִיךְ לְמַדּוּד וְלִשְׁקוֹל בְּעֵינַי יָפָה,
שִׂיחִיָּה עוֹדֶה עַל הַמַּדָּה, שֶׁנֶּאֱמַר,
אֵיפָה שְׁלֵמָה וְצֶדֶק יִהְיֶה לָּהּ. מִה
תִּלְמוּד לֹא־מַר וְצֶדֶק. אֲמַרָה תוֹרָה,
צֶדֶק מִשְׁלָךְ וְתֵן לוֹ (בבא בתרא פח:
חושן משפט סימן רל"א סעיף י"ד)

סעיף י'

צָרִיךְ לְמַדּוּד בְּמִנְהַג הַמְּדִינָה וְלֹא
יִשְׁנֶה כָּלֵל. מִקּוֹם שֶׁנֶּהְגּוּ לְגִדּוֹשׁ,
לֹא יִמְחֹק אֲפִילוֹ בְּרִצּוֹן חֲלוּקָה
שֶׁפָּחַת לוֹ מִדְּמִים. וּמִקּוֹם שֶׁנֶּהְגּוּ

לְמַחֲזֹק, לֹא יִגְדוּשׁ אֲפִילוּ בְּרִצּוֹן
הַמּוֹכֵר שְׂמוֹסִיף לוֹ דָּמִים, כִּי
הַתּוֹרָה הִקְפִּידָה עַל עוֹוֹת הַמְדוּת,
כֵּן תֵּצֵא תַקְלָה עַל יְדֵי זֶה, שִׁירָאָה
הָרְוָאָה שְׂמוֹדְדִין כָּךְ וַיִּדְמָה לוֹ
שֹׁכֵךְ הִיא מִדַּת הָעֵיר, וַיִּמְדֹּד כֵּן
לְאַחַר שְׂאֵינֹו יוֹדֵעַ גַּם כֵּן אֶת
הַמִּנְהָג וַיִּטְעֶהוּ.

סעיף יא'

חִיבִים רָאשֵׁי הַקָּהָל לְהַעֲמִיד מְמַנִּים
שִׁיחֵיו מְחַזְּרִים עַל הַחֲנִיּוֹת. וְכָל מִי
שֶׁנִּמְצָא אֹתוֹ מְדָה חֲסָרָה אִו מְשָׁקֵל

חֶסֶר אִם מֵאֲזַנִּים מִקְלָקְלִים, רִשְׁאִים
לְהַכּוֹתוֹ וּלְקַנְסוֹ כַּנֶּרְאָה בְּעֵינֵיהֶם.

סעיף יב'

אִסּוּר לְאָדָם לְהַשְׁחִית מִדָּה חֲסִירָה
בְּבֵיתוֹ אִם בַּחֲנוּתוֹ, אֶף עַל פִּי
שְׂאִינֹו מוֹדֵד בָּהּ. וְאִם מִשְׁחָה,
עוֹבֵר בְּלֹא, שֶׁנֶּאֱמַר, לֹא יִהְיֶה לָּךְ
בְּכִיסְךָ אָבִין וְאָבִין גְּדוֹלָה וְקִטְנָה,
לֹא יִהְיֶה בְּבֵיתְךָ אֵיפָה וְאֵיפָה
גְּדוֹלָה וְקִטְנָה. וְאֶפְלוּ לַעֲשׂוֹת אֶת
הַמִּדָּה עָבִיט לְמִי רַגְלִים, אִסּוּר,
שֶׁמָּא יָבֹא מִי שְׂאִינֹו יוֹדֵעַ וְיִמְדֹּד

בִּה. וְאִם יֵשׁ מִנְהֶג בְּעִיר שְׂאִין
 מוֹדֵדִין אֵלָּא בְּמִדָּה הִרְשומָה
 בְּרֶשֶׁם הִידוּעַ וְזוֹ אֵינָה רְשומָה,
 מִתָּר לְהַשְׁחִיתָהּ.

סעיף יג'

הַמַּחֲזִיר אַחֵר דְּבָר לְקִנּוּתוֹ אִזּוֹ
 לְשֹׁכְרוֹ, בֵּין קֶרְקַע בֵּין מַטְלְטָלִים,
 בֵּין מִנְכָּרִי בֵּין מִיִּשְׂרָאֵל, וְכָבֵר
 הַשּׂוֹר עַל הַדְּמִים, וְקִדָּם שְׁגָמְרוֹ אֶת
 הַקִּנּוּי, בֶּא אַחֵר וְקִנְיָאֵו אִזּוֹ שְׁכָרוֹ,
 נִקְרָא רֶשַׁע. אֲבָל אִם עַדִּין לֹא
 הַשּׂוֹר עַל הַדְּמִים, אֵלָּא שְׁהִמּוֹכֵר

רוצה בכך והקונה רוצה בפחות,
מתר לאחר לקנותו. ואסור להשיג
גבול רעהו בשכירות בבתים
וכדומה מנכרי (רל"ז).

סעיף יד'

הנותן מעות לחברו לקנות לו
קרקע או מטלטלין, והלך השליח
וקנה את החפץ במעותיו בשביל
עצמו, הרי זה רמאי. ואם קנאו
במעות של המשלח, מחיב לתנו
לו, אף על פי שקנאו לעצמו.

סעיף טו'

מִי שֶׁנִּתֵּן אֲפִילוֹ רֶק מִקְצַת דָּמִים
 עַל הַמִּקָּח אוֹ שֶׁרֶשֶׁם עַל הַמִּקָּח
 סִימָן בְּפָנַי הַמְּזִכָּר, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ
 הַמְּזִכָּר רֶשֶׁם מִקְחֲךָ, אֵף עַל פִּי
 שֶׁהוּא בְּעֵנֶיךָ שֶׁלֹּא קָנָה בָּזָה, מִכָּל
 מָקוֹם כָּל הַחוּזָר בּוֹ, בֵּין הַלֹּקָח
 בֵּין הַמְּזִכָּר, לֹא עָשָׂה מַעֲשֵׂה
 יִשְׂרָאֵל וְחַיֵּב לְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע,
 דִּהְיֵנוּ שְׂאוֹרְרִין אוֹתוֹ בְּבֵית דִּין
 וְאוֹמְרִים, מִי שֶׁפָּרַע מֵאֲנָשִׁי דוֹר
 הַמִּבּוֹל וּמֵאֲנָשִׁי דוֹר הַפְּלָגָה
 וּמֵאֲנָשִׁי סְדוּם וְעַמּוּרָה וּמִמְצָרִים

שֶׁטָבְעוּ בַּיּוֹם, הוּא יִפְרַע מִמִּי
שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד בְּדַבָּרוֹ.

סעיף טז'

וְרֵאיוֹ לֹא לְאָדָם לְעֹמֵד בְּדַבָּרוֹ,
שֶׁאֵכָפְלוֹ לֹא נָתַן עֲדִין מַעוֹת, וְלֹא
רָשָׁם אֶת הַדָּבָר וְלֹא נִגְמַר הַקְנָיִן,
אִם הִשְׁוּוּ עַל הַמַּחִיר, אֵין לְשׁוֹם
אֶחָד מֵהֶם לְחִזּוֹר, וּמִי שֶׁהוּא חוֹזֵר,
בֵּין הַלֹּקָח וּבֵין הַמּוֹכֵר, הֲרִי זֶה
מִמַּחֲסְרֵי אֲמָנָה, וְאֵין רוּחַ חֲכָמִים
נוֹחָה הַיָּמָנוּ, כִּי רָאיוּ לְאִישׁ
יִשְׂרָאֵל לְעֹמֵד בְּדַבָּרוֹ, כִּמּוֹ

שֶׁנֶאֱמַר שְׂאֵרֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יַעֲשׂוּ
עוֹלָה וְלֹא יִדְבְּרוּ כֶזֶב. וַיֵּרָא שָׁמַיִם
יֵשׁ לוֹ לְקַיָּים אֲפָלוֹ מִחֲשָׁבֶת לְבוֹ,
שֶׁאֵם חָשַׁב וְגַם בְּלִבּוֹ לְמַכּוֹ לוֹ
בְּסִכּוּם זֶה, וְהָלָה לֹא יִדַּע
מִמִּחֲשַׁבְתּוֹ, וְחוּסִיף לוֹ עַל סִכּוּם
זֶה, לֹא יִקַּח מִמֶּנּוּ כִּי אֵם סִכּוּם זֶה
שֶׁגַּם בְּלִבּוֹ לְקַיָּים מִחֲשַׁבְתּוֹ,
וְדוֹבֵר אֱמֶת בְּלִבָּבוֹ. וְכֵן הִלְוִיקַח
שֶׁגַּם בְּלִבּוֹ לְקַנּוֹת בַּסִּכּוּם כִּדְּ
וְכִדְּ, אֵין לוֹ לְחִזּוֹר בּוֹ. וְכֵן כָּל
כִּיּוֹצֵא בָּזֶה בַּשָּׂאָר דְּבָרִים שֶׁבִּין

אָדָם לַחֲבֵרוֹ, יֵשׁ לוֹ לְקַיֵּם מַחֲשָׁבוֹת
 לְבוֹ, אִם גָּמַר בְּלִבּוֹ לַעֲשׂוֹת אֵיזָה
 טוֹבָה וְיֵשׁ בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹתָהּ. אֲבָל
 צָרִיכִי עֲצָמוֹ, כָּל שְׂאִין בָּהֶם סֵרֵךְ
 מִצָּוָה, אֵין צָרִיךְ לְקַיֵּם אֲפִלּוּ מוֹצֵא
 שְׁפָתָיו (סימן ר"א ר"ד וז"ש הלכות
 מכירה).

סעיף יז'

וְכֵן מִי שֶׁאָמַר לַחֲבֵרוֹ, לֵיתֵן לוֹ
 אֵיזָה מִתְּנָה קִטְנָה, שְׂזָה סָמךְ
 בְּדַעְתּוֹ שֶׁבּוֹדָאִי יֵיתֵן לוֹ, אִם חֲזַר
 וְלֹא נָתַן לוֹ, הָרִי זָה מִמַּחֲסָרִי

אֲמַנָּה. אֲבָל בְּמַתָּנָה מְרַבָּה אֵין בָּהּ
חֶסֶד וְחַסְדֵּי אֲמַנָּה, שֶׁהֵרִי זֶה לֹא סִמֵּךְ
דַּעְתּוֹ עַל זֶה. וּמִכָּל מָקוֹם בְּשַׁעַח
שֶׁהוּא אֹמֵר לְתֵן לוֹ, צָרִיךְ לְהִיזָּת
בְּדַעַת גְּמוּלָה, וְלֹא יֵהֵא בְּדַעְתּוֹ
לְשַׁנּוֹת, כִּי לְדַבֵּר אֶחָד בַּפֶּה וְאֶחָד
בַּלֵּב, אֲסוּר מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר
אֵיפֹת צִדִּיק וְחַיִּין צִדִּיק יִהְיֶה לָכֶם.
מֵה תִּלְמֹד לֹאֲמַר חַיִּין צִדִּיק, וְחֵלֶּא
חַיִּין בְּכָלֵל אֵיפֹה הוּא, אֶלָּא שִׁיְהֵא
חַיִּין שְׁלֵךְ וְלֹא שְׁלֵךְ צִדִּיק. וְכָל זֹאת
לְעֵשִׂיר. אֲבָל הָאֹמֵר לְתֵן לְעַנִּי,

בֵּין מַתָּנָה מַעֲטָת בֵּין מַתָּנָה
מְרֻבָּה, אֵינוֹ יָכוֹל לַחְזֹר בּוֹ מִן
הַדִּין, מִפְּנֵי שֶׁנַּעֲשֶׂה כְּמוֹ נֶדֶר.
וְאֵפֶלֶוּ גַּם בְּלִבּוֹ לְהֵן, צָרִיד לְקַיֵּם
מִחֲשֻׁבָּתוֹ (סימן ר"ד רי"ב רמ"ט.
וביורה דעה סימן רנ"ח וז"ש).

סעיף יח'

הַרְוָצָה לְמִכּוֹר קַרְקַע אִם בֵּית, וּבֵאוֹ
שְׁנַיִם, כָּל אֶחָד אֹמֵר: אֲנִי אֶקַּח
בְּדָמִים אֵלָיו, וְאֵין אֶחָד מֵהֶם בֹּעֵל
הַמָּצָר, אִם הָיָה אֶחָד מֵהֶם מִיּוֹשְׁבֵי
עִירוֹ וְהֵשִׁנִּי מֵעִיר אַחֲרָתָּהּ, בֶּן עִירוֹ

קוֹדֵם. הִיוּ שְׁנֵיהֶם מִיּוֹשְׁבֵי עִירוֹ
 וְאַחַד מֵהֶם שָׁכֵנוֹ, שָׁכֵנוֹ קוֹדֵם.
 וְאִם הַשְׁנִי הוּא חֵבְרוֹ הֶרְגִיל עִמּוֹ
 וְשָׁכֵנוֹ אֵינוֹ רָגִיל עִמּוֹ כָּלֵל, חֵבְרוֹ
 קוֹדֵם. הִיָּה אֶחָד מֵהֶם חֵבְרוֹ וְאַחַד
 מֵהֶם קְרוֹבוֹ, חֵבְרוֹ קוֹדֵם, שֶׁנֶּאֱמַר
 טוֹב שָׁכֵן קְרוֹב מֵאֵח רְחוֹק. אֲבָל
 לְשֹׂאֵר כָּל אָדָם, קְרוֹבוֹ קוֹדֵם, חוּץ
 מִתְּלִמִּיד חֲכָם שֶׁקוֹדֵם וְאֶפְלוּ
 לְשָׁכֵנוֹ וְחֵבְרוֹ הֶרְגִיל אֶצְלוֹ. אֲבָל
 אִם הִיָּה אֶחָד מֵהֶם בַּעַל הַמִּצָּר,
 הוּא קוֹדֵם לְכֻלָּם. וְאֶפְלוּ לְאַחַד

שְׁמַכְרוּ לְאַחַר, יָכוֹל בַּעַל הַמִּצָּר
 לִתֵּן אֶת הַדָּמִים לְהַלֻּקָּה וְלִסְלֵק
 אוֹתוֹ. וְאַפְלוּ לְאַחַר שְׁמַכְרוּ לְאַחַר,
 יָכוֹל בַּעַל הַמִּצָּר לִתֵּן אֶת הַדָּמִים
 לְהַלֻּקָּה וְלִסְלֵק אוֹתוֹ. וְאַפְלוּ הַלֻּקָּה
 הוּא תַלְמִיד חָכָם וְשָׂכֵן וְקָרוֹב
 לַמּוֹכֵר, וְהַמִּצָּרִין הוּא עִם הָאָרֶץ
 וְרָחוֹק מִן הַמּוֹכֵר, הַמִּצָּרִין קוֹדֵם
 וּמִסְלֵק אֶת הַלֻּקָּה. וְכָל קְדִימוֹת
 אֵלוֹ, מִצֻּת חֲכָמִים הֵם, לְקַיֵּם מִה
 שֶׁנֶּאֱמַר וַעֲשִׂיתָ הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב
 בְּעֵינַי ה' (סימן קע"ה ורז"ש).

סימן סג - אסור להונות בדברים ולגנב דעת הבריות

סעיף א'

כְּשֵׁם שְׂאוֹנָאָה אֲסוּרָה בְּמִקַּח
וּמִמְכָּר, כִּי אֲסוּרָה אֲוֹנָאָה
בְּדַבָּרִים, שֶׁנֶּאֱמַר וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ
אֶת עַמִּיתוֹ וְיִרְאֵת מֵאֱלֹהֶיךָ, זֶה
אֲוֹנָאָה דְּבָרִים. וְגִדּוּלָה אֲוֹנָאָה
דְּבָרִים מֵאֲוֹנָאָה מִמּוֹן, שְׂזָה נִתֵּן
לְהַשְׁבּוֹן וְזֶה לֹא נִתֵּן לְהַשְׁבּוֹן, זֶה
בְּמִמּוֹנוֹ וְזֶה בְּגוּפוֹ. וְהַצּוּעַק עַל
אֲוֹנָאָה דְּבָרִים, נִעְנָה מִיָּד. וְצָרִיךְ
לְזַהֵר בְּיֹתֵר מֵאֲוֹנָאָה אֲשֶׁתּוֹ, שֶׁלֹּא

לְצַעֲרָהּ בְּדַבָּרִים, לְפִי שְׂהֵאֲשָׁה רַכָּה
בַּטֶּבֶעַ, וְעַל צַעַר מַעֲטָה הִיא בּוֹכָה,
וְהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ מִקְפִּיד עַל הַדְּמָעוֹת,
וְשַׁעֲרֵי דְמָעוֹת לֹא נִנְעָלוּ.

סעיף ב'

כִּי־צָדִיק הוּא אֲוֵנָא דְּבָרִים. לֹא
יֵאמֹר לְחִבְרוֹ, בְּכַמָּה אֶתָּה רוֹצֶה
לְהֵן חֶפֶץ זֶה, וְהוּא אֵינוֹ רוֹצֶה
לְקַנְתּוֹ. הִיָּה אֶחָד מִבִּקְשֵׁי לְקַנְתִּי
תְּבוֹאָה, לֹא יֵאמֹר לוֹ, לָךְ אֵצֶל
פְּלוֹנִי, וְהוּא יוֹדֵעַ שְׂאִין לוֹ לְמִכּוֹר.
אִם הִיָּה חִבְרוֹ בַּעַל תְּשׁוּבָה לֹא

יֹאמַר לוֹ, זְכוֹר מַעֲשֵׂיךָ הַרְאֵשׁוֹנִים.
אִם בָּאוּ יְסוּרִים עַל חֲבֵרוֹ, רַחֲמָנָא
לְצִלָּן, לֹא יֹאמַר לוֹ בְּדַרְךָ שְׁאַמְרוּ
חֲבֵרֵי אֵיזֶב לְאֵיזֶב, הֲלֹא יִרְאֶתְךָ
בְּסִלָּתְךָ וְגו', זְכוֹר נָא מִי הוּא נָקִי
אֲבָד, (וְהֵם שְׁאַמְרוּ לוֹ כֵּן, מִפְּנֵי שֶׁהִיא
מַעֲנוֹת דְּבָרִים כָּל־פִּי הַשְּׁגָחַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ
וּמִדּוֹתָיו). אִם שְׁאַלּוּ מֵאֵתוֹ אֵיזָה
דְּבַר חֲכָמָה, לֹא יֹאמַר לְמִי שְׁאֵינוֹ
יודֵעַ אוֹתָהּ חֲכָמָה, מָה אֵתָּה תִּשְׁיֵב
בְּדַבַּר הַזֶּה. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּדַבָּרִים
אֵלּוֹ שֶׁהֵם צֶעַר הַלֵּב.

סעיף ג'

מי שיש לו שם כנוי לגנאי, אף על
פי שהוא רגיל באותו כנוי, ואינו
מתבייש בו, אם זה פונתו לבישו,
אסור לקרותו בכנוי זה, משום
אונאת דברים.

סעיף ד'

אסור לגנב דעת הבריות (פרוש
לרמות בדברים, אף על פי שאין בו
חסרון ממון), אפלו דעת עובד
כוכבים. ולכן אסור למכור לו
בשר נבלה בחזקת שחטה. אם

מִזְכָּר אֵיזָה דְּבָר שֵׁשׁ בּוֹ מוֹם, אֵף
עַל פִּי שֶׁהַדְּבָר שֶׁהָיָה כְּמוֹ שֶׁהוּא
מִזְכָּרוֹ לוֹ, מִכָּל מָקוֹם צָרִיךְ
לְהוֹדִיעַ לְהַלֻּקָּה אֶת הַמוֹם (וְעַיִן
לְקַמֵּן סִימָן קפ"ב סְעִיף ד') (וּבַמִּתְנָה לְכָא
מִשּׁוֹם גְּנֵבַת דְּעֵת).

סעיף ה'

לֹא יִבְקֹשׁ מִחֲבֵרוֹ שִׂיאֲכֹל אֲצִלּוֹ
כְּשֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁלֹּא יֵאָכֵל. לֹא יִתֵּן
לוֹ מִתְנָה כְּשֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁלֹּא יִקְבֹּל,
וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בִּזְהָ, שֶׁהוּא אֶחָד
בִּפְנֵי וְאֶחָד בְּלֵב, יֵרָאֶה לְחֲבֵרוֹ

שְׁהוּא מְכַבְּדוֹ, וְאֵין פּוֹנֵתוֹ שְׁלֵמָה,
אֲסוּר, אֲלֵא יְהֵא תְּמִיד פִּיו וְלִבּוֹ
שׁוּיָם, וַיִּנְהֵג בְּשִׁפְתַּי אֶמֶת וְרוּחַ
נִכּוֹן וְלֵב טָהוֹר.

סימן סד - שלא לעשות סחורה
בדבר האסור

סעיף א'

כָּל דָּבָר שֶׁאֲסוּר מִן הַתּוֹרָה
בְּאֲכִילָה, אֵף עַל פִּי שְׁהוּא מִתָּר
בַּהֲנָאָה, אִם הוּא דָּבָר הַמִּיָּחֵד
לְמֵאכֹל, אֲסוּר לַעֲשׂוֹת בּוֹ סְחוּרָה
אוֹ לְהַלְוֹת עָלָיו. וְאַפְּלוּ לְקַנְתּוֹ
לְהַאֲכִילוֹ לְפוֹעֵלוֹ אֵינוֹ יְהוּדִי,

אָסוּר. אַבֵּל דְּבַר שְׂאִינֹו עוֹמֵד
 לְאַכִּילָהּ, כְּגוֹן סוּסִים וַחֲמוּרִים,
 מִתֵּר לַעֲשׂוֹת בָּהֶם סְחוּרָה. וְחֵלֶב
 גַּם כֵּן מִתֵּר בְּסְחוּרָה, שֶׁהֲרִי נֶאֱמַר
 בּוֹ, יַעֲשֶׂה לְכָל מְלֹאכָה.

סעיף ב'

אִם נִזְדַּמֵּן לְאָדָם בְּאַקְרָאֵי דְּבַר
 אָסוּר, כְּגוֹן, שֶׁצֵּד דְּגִים וְעֵלָה
 בְּמִצּוֹדָתוֹ דָּג טָמֵא, וְכֵן מִי
 שֶׁנִּזְדַּמְּנָה לוֹ נְבִלָה וְטִרְפָּה בְּבֵיתוֹ,
 מִתֵּר לְמַכְרוֹ, כִּיּוֹן שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן
 לְכַדּוֹ. וְצָרִיד לְמַכְרוֹ מִיֵּד, וְלֹא

יִמָּתִין עַד שֶׁתֵּהא שְׁמִנָּה אֶצְלוֹ.
וְיָכוֹל לְמַכְרֵן גַּם עַל יְדֵי שְׁלִיחַ, אֲף
עַל פִּי שֶׁהַשְּׁלִיחַ יְרוּיחַ בּוֹ. אֲבָל לֹא
שִׁיקָנָה הַשְּׁלִיחַ לַחֲלוּטִין, דָּאָם כֵּן,
הוּא אֶצְלוֹ סְחוּרָה.

סעיף ג'

וְכֵן מִתָּר לְגַבּוֹת בְּחוּבוֹ דְּבָרִים
טִמְאִים וְיִמְכְּרֵם מִיָּד, דָּאָסוּר
לְהַשְׁחִיזָן כִּדִּי לְהַשְׁתַּכֵּר בָּהֶם, אֲבָל
מִתָּר לְהַשְׁחִיזָן בְּכִדִּי שְׁלֹא יִפְסִיד
מִן הַקֶּנֶן.

סעיף ד'

דְּבַר שְׂאִין אֶסּוּרוֹ אֵלֶּא מִדְּרַבָּנָן,
כְּגוֹן גְּבִינּוֹת שֶׁל נֶכְרִי, מִתַּר
לַעֲשׂוֹת בּוֹ סְחוּרָה.

סימן סה – הלכות רבית

סעיף א'

לְפִי שֶׁנִּפְשׁוּ שֶׁל אָדָם בְּטַבְעוֹ חוֹמֵד
וּמִתְאַוָּה אֶל הַמָּמוֹן, וְקָרֹב יוֹתֵר
שִׁיחָא הָאָדָם נֶכְשֵׁל בְּאַסּוּר רַבִּית
מִבְּשָׂאֵר אֶסּוּרִין שֶׁבְּמָמוֹן, כִּי בְּגִזְלָה
וְאוֹנְאָה וְכִדּוּמָה, חֲרִי מִשְׁגִּיחַ עַל
עַצְמוֹ שֶׁלֹּא יִהְיֶה נֶגְזֵל וְשֶׁלֹּא
יִתְאַנֶּה, וְגַם זֶה שֶׁחֹא רֹצֵחַ לְגִזְזָל

או להזנות את חברו, לפעמים
הוא נמנע מחמת בושה או מחמת
יראה, מה שאין כן ברבית, כי
הלזה נותן לו ברצונו הטוב, והוא
שמה, כי מצא מקום לזות על כל
פנים ברבית, וגם המלזה חושב
בדעתו, כי הרי הוא עושה טובה
גדולה עם הלזה שיוכל להרויח
בממון זה בפלי בפלים יותר מן
הרבית, ולכן נקל מאד שיהא אדם
נתפתה חם ושלום מן היצר הרע
להיות נכשל באסור זה. על כן

הַחֲמִירָה תִּזְרֹתֵנוּ הַקְדוּשָׁה מֵאֵד
בְּאַסוּר זֶה, וְהִרְבֵּה לְאוֹיֵן נֶאֱמָרוּ
בוֹ, הַמִּלּוֹה עוֹבֵר בְּשִׁשָּׁה לְאוֹיֵן,
וְלֹא יִקּוּם בְּתַחֲתֵית הַמִּתִּים, שֶׁנֶּאֱמַר
בְּנֶשֶׁךְ נָתַן וְתִרְבִּית לָקַח וְחִי, לֹא
יִחְיֶה. הַלּוֹה עוֹבֵר בְּשִׁלְשָׁה לְאוֹיֵן,
הַסּוֹפֵר, וְהַעֲדִים וְהַעֲרֵב עוֹבְרִים כָּל
אַחַד בְּלֹאוֹ אֶחָד. וְכֵן הַפְּרִסוּר
שֶׁהִיָּה בִּינֵיהֶם אִו שְׁפִיעַ לְאַחַד
מֵהֶם, כְּגוֹן שֶׁהוֹרָה מִקּוֹם לְהַלּוֹה
לְלוֹת אִו שֶׁהוֹרָה מִקּוֹם לְהַמִּלּוֹה
לְהַלּוֹת, גַּם כֵּן עוֹבֵר בְּלֹאוֹ אֶחָד

(יו"ד קס)♦

סעיף ב'

מי שנכשל ולקח רבית, מחיב
להחזירהו (מלבד רבית מקדמת ורבית
מאחרת דלקמן עין סעיף ו') (קס"א)♦

סעיף ג'

אבלו לא פסק עמו את הרבית
בשעת הלואה, אלא שהלוח לו
בחנם עד זמן פלוני, או שמכר לו
איזה סחורה בהקפה עד זמן פלוני,
או שחיב לו בענין אחר לשלם לו,
יהיה מאיזה ענין שיהיה, ובהגיע

זמן הפרעון פוסק לו איזה דבר
בשביל שיהיה לו את הזמן, גם
זאת היא רבית.

סעיף ד'

אבלו אם הלזה נותן לו יותר
מהעתו בשעת הפרעון, שלא
התנה עמו, ואינו אומר שנותנו
לו בשביל רבית, גם כן אסור.

סעיף ה'

אבלו אומר לו הלזה בשעת נתינת
הרבית שהוא נותנה לו במתנה,
גם כן אסור לקבלה ממנו. אבל

אם כִּבֵּר לָקַח מִמֶּנּוּ רַבִּית, וְהַמְלִיךָ
עוֹשֶׂה תְּשׁוּבָה, וְרוֹצֶה לְהַחֲזִירָה
לְהַלְוָה וְהוּא מוֹחֵל לוֹ, מִתָּר.

סעיף ו'

אִם־לִקְדוֹם לְהַקְדִּים אֶת הָרַבִּית אוֹ
לְאַחַר אֹתָהּ. פִּי־צַד. הִיָּה רֵאוּבֵן
רוֹצֶה לְלוֹוֹת מִשְׁמַעוֹן מַעוֹת,
וּמִקְדִּים וְשׁוֹלַח לוֹ מִתְּנָה וּפִרְשׁ לוֹ
בְּשִׁבְלִי שִׁילְוֹהוּ, אוֹ שֶׁהֵיָא מִתְּנָה
מִרְבָּה, דְּמִסְתָּמָא הוּי כְּאֵלּוּ פִּרְשׁ
לוֹ שֶׁהֵיָא בְּשִׁבְלִי שִׁילְוֹהוּ, זוֹהִי
רַבִּית מִקְדָּמָת. לָוָה מִמֶּנּוּ וְהַחֲזִיר

לוּ מְעוֹתָיו, וְהִיא שׁוֹלַח לוֹ מִתְּנָה
בְּשִׁבְלִי מְעוֹתָיו שְׁהִיוּ בְּטִלּוֹת
אַצְלוֹ, זֹהִי רְבִית מְאַחֶרֶת.

סעיף ז'

אם אֶחָד מִלֵּוָּה מְעוֹתָיו לְחֶבְרוֹ עַל
זְמַן מָה, כִּדִּי שִׁיחֲזוֹר זֶה וְיִלְוֶהוּ
פַּעַם אַחֶרֶת סָךְ יוֹתֵר לְזְמַן כְּזֶה אִם
סָךְ כְּזֶה לְזְמַן אֶרֶךְ יוֹתֵר, זֹהִי
רְבִית גְּמוּלָּה. וְאם מִלֵּוָּה לוֹ עַל
מִנָּת שִׁיִּלְוֶה לוֹ פַּעַם אַחֶרֶת סָךְ כְּזֶה
לְזְמַן כְּזֶה, יֵשׁ אוֹמְרִים שְׁגָם כֵּן
אֶסוּר, וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּמִתָּר. וְיֵשׁ

לְהַחֲמִיר. אִךְ אִם לֹא הִתְנוּ כֵּן אֵלָּא
 שֶׁהוּא מַלְוָה לוֹ בְּרִצּוֹנוֹ פֶּעַם
 אַחֲרֵת, אִךְ עַל פִּי שְׂאִינֹ עוֹשֶׂה כֵּן,
 אֵלָּא מִחֲמַת שְׂזִיָּה גַם כֵּן כְּבָר
 הִלְוָהוּ, בְּזִיָּה יֵשׁ לְהַקֵּל.

סעיף ח'

צָרִיךְ הַמַּלְוֶה לְזַהֵר שֶׁלֹּא לְהַנֹּת מִן
 הִלְוָה, שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ כָּל זְמַן
 שֶׁמַּעֲוָתוֹ בִּידוֹ, אֲפִלּוּ בְּדָבָר שֶׁהִיא
 עוֹשֶׂה לוֹ אִךְ אִם לֹא הִלְוָהוּ. שְׂכִיזִין
 שְׂנֵהֲנָה שֶׁלֹּא בְּרִשּׁוֹתוֹ, נִרְאֶה
 שֶׁסּוֹמֵךְ עָלָיו שֶׁבְּשִׁבְלֵי מַעֲוָתוֹ

שְׂבִידוֹ יִמְחַל לוֹ. אֲבָל אִם נִהְנָה
מִמֶּנּוּ מִדַּעְתּוֹ, מִתֵּר בְּדָבָר שֶׁהִיָּה
עוֹשֶׂה לוֹ אֵף אִם לֹא הִלְזָהוּ, וּבְלִבֵּד
שֶׁלֹא יִהְיֶה דָבָר שֶׁל פְּרִהֲסִיָּא (ק"ס).

סעיף ט'

אִם לֹא הִיָּה הִלְזָה רְגִיל לְהַקְדִּים
לְהַמְלִיָּה שָׁלוֹם בְּפַעַם אַחֲרֵת, אָסוּר
לְהַקְדִּים לוֹ, וְאָסוּר לְכַבֵּדוֹ בְּאַיִזָּה
כְּבוֹד בְּבֵית הַכְּנָסֶת אוֹ בַּמָּקוֹם
אַחֵר, אִם לֹא הִיָּה רְגִיל כֵּן גַּם
בְּפַעַם אַחֲרֵת. וְכֵן שָׂאָר רַבִּית
דְּבָרִים בְּעִלְמָא אָסוּר, שֶׁנֶּאֱמַר

נִשְׁדָּה כָּל דְּבַר אֲשֶׁר יִשְׁדָּה, אֲפִלּוּ
 דְּבוּר אָסוּר. וְכֵן הַמַּלְוָה מִזְהָר עַל
 רִיבִית דְּבָרִים, כְּגוֹן אִם אוֹמֵר
 לְהַלְוָה, הוֹדִיעֵנִי אִם יֵבֵא פְּלוֹנִי
 מִמָּקוֹם פְּלוֹנִי, אֶף עַל פִּי שְׂאִינוֹ
 מִטְּרִיחוֹ אֵלֶּא בְּאַמִּירָה בְּעֶלְמָא, אִם
 לֹא הִיא רְגִיל עָמּוֹ בְּזָה קֶדֶם לְכֵן,
 וְעַתָּה סוֹמֵךְ עַל הַלְוָאתוֹ לְצוּרֹת
 עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִכְנָע לוֹ, הֲרִי זֶה
 רִבִּית. וְאִם תֹּאמַר, וְהָא פְּתִיב,
 עֶבֶד לְזֶה לְאִישׁ מַלְוָה, זֶהוּ אֵינוֹ
 אֵלֶּא לְעַנְיָן אִם נָפַל בִּינֵיהֶם דִּין

וְדַבְּרִים, וְאָמַר הַמֶּלֶךְ, נִלְךָ לְבֵית
 דִּין הַגְּדוֹל לְדוֹן שָׁם, וְהַלֵּךְ אָמַר
 לְדוֹן כָּאן, מְחִיב הַלֵּךְ לִילְךָ כִּמּוֹ
 שְׂרוּצָה הַמֶּלֶךְ, וְהַמֶּלֶךְ אֵינוֹ
 מְחִיב לָלֶכֶת לְבֵית דִּין הַגְּדוֹל
 שֶׁבְּמָקוֹם אַחֵר, מַשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר עֶבֶד
 לֹא לְאִישׁ מֶלֶךְ (סימן ק"ס וסימן
 קס"ו, ובחו"מ סימן י"ד).

סעיף י'

אֶפְלוּ טוֹבַת הַנָּאָה שְׂאִינָה מִמּוֹן,
 אָסוּר לְהַמְלִיךָ לְהַנּוֹת מִן הַלֵּךְ,
 כְּגוֹן שָׂאָם הַמֶּלֶךְ הוּא בַּעַל

מִלְאכָה, וְהִלְוָה הִזָּה אֵין דְּרַכּוֹ לִתֵּן
 לוֹ מִלְאכָה בְּפַעַם אַחֲרֵת, רַק עֲתֵה
 מַחֲמַת שְׁהִלְוָהוּ רוֹצֶה לְתֵת לוֹ
 מִלְאכָתוֹ, אָסוּר (קס)♦

סעיף יא'

אָסוּר לְהִלְוֹת לְאַחַד סָאָה תְּבוּאָה
 שְׁיַחֲזִיר לוֹ אַחֵר כִּי סָאָה תְּבוּאָה,
 אֲפִלּוּ מִיָּן בְּמִינוֹ, כִּי שְׁמַא תְּתִיקָר
 בִּינָתִים הִתְבוּאָה וְנִמְצָא זֶה מַחֲזִיר
 יוֹתֵר מִמָּה שְׁלָוָה. אֵךְ יַעֲשֶׂנוּ דְּמִים,
 שְׂאֵם תְּתִיקָר הִתְבוּאָה לֹא יִתֵּן לוֹ
 רַק הִדְּמִים. וְאֵם יֵשׁ לְלוֹה אֲפִלּוּ רַק

מַעַט מִמִּין זֶה, מִתָּר לְלוֹת אֲפֵלוֹ
כַּמָּה כּוֹרִין. וְכֵן אִם יֵשׁ לְאוֹתוֹ מִין
שֶׁעַר קְבוּעַ בַּשּׁוּק, מִתָּר לְלוֹת, אַף
עַל פִּי שְׂאִין לְלוֹת כָּלֹם מִזֶּה הַמִּין.
וְכָל זֶה בְּמִין בְּמִינוֹ. אֲבָל מִין
בְּשְׂאִינוֹ מִינוֹ, כְּגוֹן לְהַלּוֹת סָאָה
חֲטִין בְּסָאָה דַּחַן, אֲסוּר בְּכָל עֲנִין,
אַף עַל פִּי שֶׁהֵן בְּשֶׁעַר אֶחָד וַיֵּשׁ לוֹ
דַּחַן. וּבְדָבָר קָטָן שְׂאִין דֶּרֶךְ
לְהַקְפִּיד בְּיוֹקְרָא וְזוּלָּא, מִתָּר בְּכָל
עֲנִין. וְלָכֵן מִתְּרַת אִשָּׁה לְהַלּוֹת
כֹּפֶר לָחֶם לְחֻבֵּרְתָּהּ (קס"ב).

סעיף יב'

הַמִּלְוָה מְעוֹת עַל מִשְׁכּוֹן בֵּית אֹ
שָׂדֶה אֹ מְקוֹם בְּבֵית הַכְּנֶסֶת
וְהַמִּלְוָה יִקַּח אֶת הַפָּרוֹת
מִהַּמִּשְׁכּוֹן, צָרִיד לְהִיּוֹת בְּנִכֵּיתָא,
דְּהִינּוּ שְׂיִנְכָה לוֹ מִן הַחוּב דְּבַר
קָצוּב לְכָל שָׁנָה, שָׂזוּ תַּהֲיִיָּה
הַשְּׂכִירֹת שְׁנוֹתֵן הַמִּלְוָה. וְאַפְלוּ
הַשְּׂכִירֹת שָׂדֶה יוֹתֵר מִמָּה שְׂקָצְבוּ
בִּינֵיהֶם, מִתָּר. אֲבָל לֹא יִחָזֵר
הַמִּלְוָה וְיִשְׁכְּרוּ לְהַלְוָה עֲצָמוֹ.
וְעוֹד יֵשׁ בְּעֶנְיִן מִשְׁכְּנֵיתָא, הַרְבֵּה

חֲלוּקֵי דִינֵיהֶם, וְאֵין לַעֲשׂוֹת כִּי אִם
עַל כֵּי שֶׁאֵלֶּת חֲכָם.

סעיף יג'

דְּבַר שֶׁיֵּשׁ לוֹ שֵׁעַר יְדוּעַ, אָסוּר
לְמַכְרוֹ בְּיוֹתֵר מִן הַשֵּׁעַר מִפְּנֵי
שֶׁמִּמֶּתִין לוֹ אֶת הַמַּעֲוֹת. אֲבָל דְּבַר
שֶׁאֵין לוֹ שֵׁעַר יְדוּעַ, אֵף עַל כֵּי
שֶׁאִם הָיָה נֹתֵן לוֹ עֲתָה אֶת
הַמַּעֲוֹת, הָיָה נֹתֵן לוֹ בְּפִחוֹת,
וּבְשִׁבִּיל שֶׁהוּא מִמֶּתִין אֶת הַמַּעֲוֹת
מִזְכָּר לוֹ קֶצֶת בְּיוֹתֵר, מִתָּר.
וּבְלִבֹּד שֶׁלֹּא יַעֲלֶהוּ הַרְבֵּה (וְכָתוּב

בְּחֻוֹת דַּעַת, דִּהְיֵנוּ שְׁתּוֹת אוֹ יוֹתֵר) עַד
שֶׁנֶּכֶר לְכָל שֶׁבִּשְׂבִּיל הַמִּתְנָת
הַמַּעוֹת הוּא מַעֲלֵהוּ. וְגַם אִם לֹא
מַעֲלֵהוּ הֶרְבֵּה, אֲלֹא שֶׁהוּא מְפַרֵּשׁ
וְאוֹמֵר, אִם תִּתֵּן לִי מִיָּד אֶת
הַמַּעוֹת, הֲרִי הוּא לְךָ בַּעֲשָׂרָה, וְאִם
בְּהֶקְפָּה, תִּתֵּן לִי בְּאַחַד עָשָׂר,
אֲסוּר. וְכֵן אִם הֶקְוָה קוֹנֶה אֶת
הַסְּחוּרָה בִּיקָר כִּדִּי לְמַכְרָה מִיָּד
וְלִהְיוֹת בְּשִׂבְיָל שִׁיחִיו הַמַּעוֹת
בִּידוֹ אֵיזָה זְמַן, גַּם כֵּן אֲסוּר
(מהרלב"ח וְעֵין חֹתֶם סוֹפֵר סִימָן קל"ז).

סעיף יד'

מִי שֵׁשׁ לוֹ שֵׁטֶר חוֹב עַל חֲבֵרוֹ
 מִתָּר לְמַכְרוֹ לְאַחַר בְּפִחוֹת, וְאַפְלוּ
 קֹדֶם זְמַן הַפְּרָעוֹן. וְיִכְתֹּב הַמּוֹכֵר
 לְהַלְוָתוֹ, אֲנִי מוֹכֵר לְךָ שֵׁטֶר זֶה,
 וְקֵנִי לְךָ אִיהוּ וְכָל שְׁעִבּוּדוֹ. וְצָרִיד
 שִׁיחָא הָאַחֲרִיּוֹת עַל הַלְוָתוֹ. רַק
 אַחֲרִיּוֹת שֶׁבָּא מִחֲמַת הַמּוֹכֵר, כְּגוֹן
 שֶׁהַשֵּׁטֶר פָּרוּעַ וְכִדּוּמָה, יִכּוֹל
 לְהִיּוֹת עַל הַמּוֹכֵר. וְכַשֵּׁם שֶׁיִּכּוֹל
 לְמַכּוֹר אֶת הַשֵּׁטֶר לְאַחַר בְּפִחוֹת,
 כֵּמוֹ כֵּן יִכּוֹל לְמַכְרוֹ גַּם לְהַלְוָה

בְּעֶצְמוֹ.

סעיף טו'

וּבְאִפֵּן זֶה יְכוּלִין לְהוֹעִיל, כְּגוֹן
רְאוּבֵן שֶׁצָּרִיךְ לְמַעוֹת בְּנִימָן, הוּלָךְ
אֲצֵל שְׂמֵעוֹן, וְשְׂמֵעוֹן נוֹתֵן לוֹ
שֹׁטֵר חוֹב עַל עֶצְמוֹ, שֶׁהוּא חַיֵּב
לְפָרֹעַ לְרְאוּבֵן מֵאָה זְהוּבִים בְּחֹדֶשׁ
תְּשִׁירִי (וּכְנֶגֶד זֶה נוֹתֵן גַּם רְאוּבֵן שֹׁטֵר
חוֹב כְּזֶה לְשְׂמֵעוֹן, שֶׁהוּא חַיֵּב לְפָרֹעַ לוֹ
מֵאָה זְהוּבִים בְּתִשְׁרִי, כִּדִּי שִׁיָּהָא שְׂמֵעוֹן
בְּטוֹחַ), וְהוּלָךְ רְאוּבֵן וּמֹכֵר אֶת
שֹׁטֵר הַחוֹב שִׁישׁ לוֹ עַל שְׂמֵעוֹן

לְלוֹי עֲתָה בְּנִיסָן בְּעֵד תְּשַׁעִים
 זְהוּבִים (חוות דעת) (וּמִכָּל שָׁכֵן שָׂאם
 יֵשׁ לְשִׁמְעוֹן שְׁטַר חוֹב עַל יְהוּדָה אֲשֶׁר
 זָמַן הַפָּרֵעוֹן הוּא לְאַחַר זָמַן, שֶׁהוּא יָכוֹל
 לְמַכְרוֹ לְרֵאוּבֵן בְּהִקְפָּה עַד הַזָּמַן וְרֵאוּבֵן
 יִתֵּן לוֹ שְׁטַר חוֹב עַל זֹאת, וְשׁוֹב יִמְכֹּר
 רֵאוּבֵן אֶת שְׁטַר הַחוֹב הַזֶּה בְּעֵד כִּמָּה
 שְׁיֹכֵל). אֲבָל אִם רֵאוּבֵן יִכְתֹּב
 שְׁטַר חוֹב עַל עֲצָמוֹ לְמַכְרוֹ
 לְשִׁמְעוֹן, אֲפֹלוֹ עַל יְדֵי שְׁלִיחַ, אָסוּר
 (חכמת אדם כלל קמ"ג).

סעיף טז'

אָסוּר לְקַנּוֹת תְּבוּאָה אוֹ שְׂאֵר דָּבָר

בְּהִקְדַּמַּת מַעוֹת, וְשִׁיתָן לוֹ אֶת
 הַתְּבוּאָה לְאַחַר זְמַן, דְּחִישִׁינָן
 שְׁמָא בֵּינְתִים תְּתִיקָר הַתְּבוּאָה
 אַחַר כֵּךְ בְּזִמַּן שִׁיתָן לוֹ אֶת
 הַתְּבוּאָה, וְנִמְצָא הַלֹּקַח נוֹטֵל
 יוֹתֵר מִשְּׁעוֹר מַעוֹתָיו בְּשֶׁבִיל
 שְׁהִקְדִּים אֶת הַמַּעוֹת. אֲבָל אִם יֵשׁ
 לְהַמּוֹכֵר גַּם עֵתָה כָּל הַתְּבוּאָה
 שְׁהוּא מוֹכֵר, אֵף עַל פִּי שְׁלֹא
 יִתְנַנֶּה לְלֹקַח עַד לְאַחַר זְמַן מִתָּר,
 כִּי מִה שֵׁי שֶׁלְּהֶאֱדָם יָכוֹל לְמַכּוֹר
 אֲפִלּוּ בְּזֵל הֶרְבֵּה בְּרָצוֹנוֹ, וְאֲפִלּוּ

הַתְּבוּאָה לֹא נִגְמָרָה עַד־יֵין לְגַמְרִי
כָּרְאוֹי, אֲלֹא שְׂצָרִיכָה עוֹד מִלְּאֲכָה
אַחַת אוֹ שְׁתֵּי מִלְּאֲכֹת, נְחֻשֶׁבֶת
כְּאִלּוּ הִיא גְּמוּרָה וּמֵתָר. אֲבָל אִם
מִחֲסָרֶת עוֹד שָׁלֹשׁ מִלְּאֲכֹת, אָסוּר.
(וְעֵין בְּסִימָן שְׁלֹאֲחֵר זֶה הֵתָר לְהִקְדַּמַּת
מַעוֹת עַל סְחוּרָה)

סעיף יז'

וְאִם הִקְבַּע הַשַּׁעַר לַתְּבוּאָה, יָכוֹל
לְקַנּוֹת בְּהִקְדַּמַּת מַעוֹת כְּפִי הַשַּׁעַר,
אִף עַל פִּי שְׂאִין לְהַמּוֹכֵר כָּלוּם,
שְׁהֲרִיאֲבָלוֹ תַתִּיקוּר אַחֵר כִּדְּ

הַתְּבוּאָה, אֵין הַלֹּקַח מִרְוִיחַ בְּמֵה
 שֶׁהַקֹּדִים אֶת הַמַּעוֹת, כִּיּוֹן שֶׁהִיא
 יָכוֹל לְקַנּוֹת אֶז הַתְּבוּאָה בַּמַּעוֹתֶיו
 בְּשַׁעַר זֶה. וּמֵאַחַר שֶׁפָּסַק בְּהִתָּר,
 אֵף עַל פִּי שְׁנֵת־יִקְרָה אַחֵר כִּי
 הַתְּבוּאָה, בְּשַׁעַת הַפְּרֵעוֹן, וְאֵינוֹ
 רוֹצֶה לָתֵת לוֹ אֶת הַתְּבוּאָה שֶׁפָּסַק
 עָלֶיהָ, יָכוֹל לְשׁוּמָה עַל סְחוּרָה
 אַחֲרֵת שִׁיתֵן לוֹ, אִז שִׁיתֵן לוֹ
 מַעוֹת כַּשּׁוּוֹי שֶׁל עֲתָה (סימן תמ"ה)
 וְעַיִן בְּקוֹנְטֵרס שַׁעַר דְּעָה בְּסוֹף הַסֵּפֶר
 שַׁעַר מִשְׁפָּט סִימָן קע"ה סְעִיף קָטָן ב'.

וְדֹלָא כְּמוֹ שְׂכָתוֹב בְּשִׁלְחַן עָרוֹךְ שֶׁל
הַתַּנְיָא סְעִיף כ"ח).

סעיף יח'

מִי שֵׁשׁ לוֹ סְחוּרָה שְׁנִמְכָּרָת כָּאֵן
בְּזוּל וּבִמְקוֹם אַחֵר בִּיָּקָר, וְאָמַר לוֹ
חֲבֵירוֹ: תִּנָּה לִי סְחוּרָה זֹאת
וְאוֹלִיכָנָה לְמָקוֹם הַיָּקָר וְאֶמְכָּרָנָה
שָׁם וְאֶעֱשֶׂה צָרָכִי בַּמַּעוֹת עַד זְמַן
פְּלוּנִי, וְאֶפְרַעְנָה לָךְ כִּפִּי מִנֶּה שְׂחִיָּה
שָׁוָה שָׁם לְאַחֵר נִכְיּוֹן הַחוּצָאוֹת
שֶׁעָלוּ עַל הַסְּחוּרָה, אִם הָאֲחֵרִיּוֹת
בְּהִלְכָּה הִיתָה עַל הַלּוֹקָתָה, אָסוּר.

וְאֵם הָאֲחֵרִית עַל הַמּוֹכֵר, מֵתָר.
וְהוּא שִׁיתָן לְהִלְוָה אִיזָה דְּבָר
בְּשִׁבִיל טָרְחוֹ.

סעיף יט'

מֵתָר לְהִלְוָה לְחֹבְרוֹ מֵאָה דִּינָרִין
שִׁיקָנָה בָּהֶם סְחוּרָה עַל הִירִיד,
וּבְשׁוּבָם לְבֵיתָם יִתֵּן לוֹ הִלְוָה מֵאָה
וְעֶשְׂרִים דִּינָרִין בַּעֲדָהּ, וּבְלִבְד
שִׁיקָבֵל חֲמִלָּה אֶת הַסְּחוּרָה
וְיִזְכָּנָה לְבֵיתוֹ וְתִהְיֶה אֲחֵרִית
הַדָּרֵךְ עַל חֲמִלָּה, דְּחֵי כֶּמוֹ שִׁישׁ
לוֹ חֵלֶק בְּרוּחַ הַסְּחוּרָה, הוּא אֵיל

וּמִקְבֵּל עָלָיו אַחֲרֵיכֵן (קע"ג).

סעיף ב'

רְאוּבֵן שָׁחַד לְמָקוֹם שְׁקוּנִים
סְחוּרָה בְּזוּל, יְכוּל שְׁמַעוֹן לֵאמֹר
לֹא, הֵבֵא לִי סְחוּרָה מִשָּׁם וְאֲנִי אֶתֶן
לְךָ רוֹחַ כֶּךָ וְכָךְ, וּבְלִבִּי שְׂתִּיהָא
אַחֲרֵיכֵן הַסְחוּרָה עַל רְאוּבֵן עַד
שֶׁהָיָא מוֹסְרָה לְשְׁמַעוֹן.

סעיף בא'

מִתָּר לְהַרְבוֹת שְׂכָר הַקָּרְקַע. כִּי־צַד
הַשְּׂכִיר לֹא אֶת הַחֲצֵר וְאֵמַר לֹא
קָדָם שֶׁהַחֲזִיק בּוֹ, אִם תִּתֵּן לִי אֶת

הַשְׂכִּירוֹת מִיָּד, הֲרִי הוּא לָךְ
 בַּעֲשָׂרָה זְהוּבִים לְשָׁנָה. וְאַם תִּשְׁלַם
 לִי בְּכָל חֹדֶשׁ, תִּתֶּן לִי בְּעֵד כָּל
 חֹדֶשׁ זְהוּב אֶחָד, מִתָּר. וְהַטַּעַם
 בְּזֶה, מִשּׁוּם דְּמַצֵּד הֲרִין שְׂכִירוֹת
 אֵינָה מַשְׁתַּלְמִת אֶלָּא לְבִסּוּף. הֲלִכְךָ
 כֹּאשֶׁר לִזְקַח מִמֶּנּוּ זְהוּב בְּכָל
 חֹדֶשׁ, דְּהוּוּ לְהוּ שְׁנַיִם עָשָׂר
 זְהוּבִים, אֵין זֶה שְׂכָר הַמִּתְנַת
 הַמַּעוֹת, שְׁהֲרִי אֵינּוּ מְחִיב לְשַׁלֵּם
 בְּמִקְדָּם, וְמָה שְּׂאֵמַר לוֹ אִם תִּתֶּן
 לִי מִיָּד, הֲרִי הִיא לָךְ בַּעֲשָׂרָה, אִז

מוֹחֵל לוֹ שְׁנֵי זְהוּבִים, לְפִי שְׁמִקְדִּים
לוֹ לְשֵׁלֶם קֶדֶם זְמַן הַפְּרָעוֹן, וְזֶה
מִתָּר.

סעיף כב'

וְדוֹקָא בְּשִׁכִּירוֹת קֶרְקַע מִתָּר לוֹ
לְהַרְבּוֹת בְּעֶנְיִן הַזֶּה, מִפְּנֵי
שֶׁהַקֶּרְקַע נִקְנִית לוֹ מִיָּד. אֲבָל
לְהַרְבּוֹת בְּשִׁכִּירוֹת פּוֹעֵל, אֲסוּר
בְּעֶנְיִן זֶה, דְּהֵינּוּ שְׂאֵם שׁוֹכֵר אֶת
הָאָדָם שֶׁיַּעֲשֶׂה לוֹ מְלָאכָתּוֹ לְאַחַר
זְמַן וּמִקְדִּים לוֹ שְׂכָרוֹ הַיּוֹם קֶדֶם
שֶׁנִּכְנָס לְמְלָאכָה וּבְשִׁבִּיל זֶה יַעֲשֶׂה

לוֹ אֶת הַמִּלְאכָה בְּפִחוֹת מִן הָרְאוּי,
 זֹאת אָסוּר, דְּכִיוּן דְּהַפּוּעַל אֵינוֹ
 מַשְׁתַּעֲבֵד מִהַשְׁתָּא הוּי לִיה בְּמוֹ
 הִלּוּאָה. אֲךָ אִם הַפּוּעַל נִכְנָם
 לַמִּלְאכָתוֹ מִיָּד, אֵף עַל פִּי שְׁלֹא
 יִגְמֹר אֶת הַמִּלְאכָה עַד לְאַחַר יָמִים
 הָרַבָּה, מִתָּר לְהַקְדִּים לוֹ שְׂכָרוֹ
 בְּשִׁבְיָל שִׁיעָשָׂה בְּזוּל, דְּכִיוּן
 שְׁתֵּי חֵיל מִיָּד בַּמִּלְאכָה הוּי לִיה
 שְׂכִירוֹת וְלֹא הִלּוּאָה (סימן קע"ו
 וחו"מ ססימן קצ"ה).

מִתָּר לְהַרְבוֹת בְּנִדּוּנֵי תַּחְנִים,
כְּגוֹן שֶׁפֶסֶק נִדּוּנֵיָא לְבִתּוֹ וְהִתְנָה
עִם חֲתָנּוּ שֶׁכָּל שָׁנָה שִׁינִיחַ אֶצְלוֹ
אֶת הַנִּדּוּנֵיָא יִתֵּן לוֹ כָּךְ וְכָךְ שְׂכָר,
מִתָּר, שְׂאִין זֶה אֵלָּא כְּמוֹסִיף לוֹ
נִדּוּנֵיָא, וּבֹאֵלוֹ אָמַר לוֹ אֲנִי נוֹתֵן
לְךָ מִתְּנָה כָּךְ וְכָךְ לְזִמָּן פְּלוֹנִי. וְאִם
לֹא אֶתֵּן לְךָ לְזִמָּן פְּלוֹנִי, עוֹד אֲנִי
מוֹסִיף לְךָ כָּךְ וְכָךְ, דִּמִּתָּר. וְדוֹקָא
בְּשִׁחְתָּנוּ כֵּן מִיָּד בְּשַׁעַת כְּתִיבֶת
חֲתָנָאִים. דְּכִיּוֹן דְּעַד עֲתִידָא לֹא הָיָה
עָלָיו שׁוּם חֵיּוֹב, אִם כֵּן חֲכָל הוּא

חַיִּיב אֶחָד. אֲבָל אִם בְּשַׁעַת
כְּתִיבַת הַתְּנָאִים, נִתְחַיֵּב בְּסִתָּם סָךְ
נְדוּנֵיָא וּבְשַׁעַת הַחֲתֻנָּה רוֹצִים
לְהַתְפִּישׁ לָתֵת לוֹ דְּבַר מָה בְּשִׁבְלֵי
הַרְחַבַת הַזְמָן, אָסוּר, וְצָרִיכִין
לַעֲשׂוֹת בְּדַרְךְ הַתֵּר.

סעיף כד'

יִשְׂרָאֵל שְׁלֹחַ מַעֲוֵבֵד כּוֹכָבִים
בְּרַבִּית, וְיִשְׂרָאֵל אַחֵר יִהְיֶה עֵרֵב,
אִם הוּא בְּעֶנְיִן שְׂאִין הַמַּעֲוֵבֵד
כּוֹכָבִים יָכוֹל לְתַבּוֹעַ תְּחִלָּה אֶלָּא
אֶת הַלֹּחַ וְאֵךְ כְּשֶׁלֹּא יִהְיֶה אֶפְשָׁר

לַגְבוֹת מִן הַלְוָה, אִזּוּ יָכוֹל לְתַבּוֹעַ
 מִן הָעֶרֶב, מִתָּר. אֲבָל אִם הוּא
 בְּעֵנִין שֶׁהַעֲוֹבֵד כּוֹכָבִים יָכוֹל
 לְתַבּוֹעַ תְּחִלָּה אֶת הָעֶרֶב, אִם כֵּן,
 הֲיֵי כֹאֲלוֹ הָעֶרֶב לָוָה מִן הָעֲוֹבֵד
 כּוֹכָבִים וְהַלְוָה לְיִשְׂרָאֵל הַלְוָה
 וְאַסּוּר. וְכֵן עֹבֵד כּוֹכָבִים שְׁלֹוה
 מִיִּשְׂרָאֵל בְּרַבִּית וִיִּשְׂרָאֵל אַחֵר
 הוּא עֶרֶב, אִם הוּא בְּעֵנִין שְׂאִין
 הַמְלִוָה יָכוֹל לְתַבּוֹעַ תְּחִלָּה אֶלֶּא
 אֶת הָעֲוֹבֵד כּוֹכָבִים הַלְוָה, וְאִךְ
 כֹּאֲשֶׁר לֹא יִמָּצֵא אֶצְלוֹ הָעֲוֹבֵד

כּוֹכְבִּים הַלְוָה אֵז יִגְבֶּה מִן הָעֶרֶב,
מֵתָר. אֲבָל אִם הוּא בְּעֵנִין שִׁיכּוּל
לְתַבּוּעַ תְּחַלָּה גַם אֶת הָעֶרֶב, אִם
כִּן הָעֶרֶב הוּא כְּמוֹ לוֹה, וְאִסּוּר.
וְאִם הִישָׁרָאֵל עֶרֶב רַק בְּעֵד הַקָּרוֹן
וְלֹא בְּעֵד הָרַבִּית מֵתָר (בְּדִין יִשְׂרָאֵל
שְׁלוֹה מִיִּשְׂרָאֵל וְיִשְׂרָאֵל אַחֵר יִהְיֶה עֶרֶב,
וְהַלְוָה מְשַׁלֵּם לוֹ עֲבוּר זֶה שֶׁ"טוֹרִי זֶהב"
וְהַ"שְׁפָתִי כֹהֵן" בְּ"נִקְדּוֹת הַכֶּסֶף" מִקְלִין,
הִנֵּה דַעַת הַ"חֲנוּת דַּעַת" לְהַחֲמִיר, עֵין
שָׁם) (ק"ע).

סעיף כה'

עוֹבֵד כּוֹכְבִּים שֶׁאֵמַר לְיִשְׂרָאֵל, לוֹה

בְּשִׁבְלִי מְעוֹת בְּרַבִּית מִיִּשְׂרָאֵל
עַל מִשְׁכּוֹן זֶה, אִם אֶפְלוּ אֵינֶנּוּ נוֹתֵן
לוֹ מִשְׁכּוֹן אֲלָא שְׁטַר חוֹב, וְהַמְלִיחַ
סוֹמֵךְ אֶת עֲצָמוֹ רַק עַל הַמִּשְׁכּוֹן
אִם עַל הַשְׁטַר שֶׁל עוֹבֵד בּוֹכָבִים,
וְעַל הַשְּׁלִיחַ אֵין שׁוּם אַחֲרִיּוֹת,
מִתָּר. וְאֶפְלוּ אִם הִיִּשְׂרָאֵל הַשְּׁלִיחַ
מִבִּיא אֶת הָרַבִּית לְהַמְלִיחַ, מִתָּר
לְקַבְּלָהּ, וּבְלִבֵּד שְׁהַמְלִיחַ יִגְמֹר זֹאת
בְּדַעְתּוֹ, שֶׁכָּל אַחֲרִיּוֹת הַמִּשְׁכּוֹן
וְהַמְעוֹת, בֵּין בַּהֲבָאָה בֵּין בַּחֲזָרָה
כָּל עַל אַחֲרִיּוֹתוֹ, וְעַל הַשְּׁלִיחַ לֹא

יְהִיָּה שׁוּם אַחֲרִיּוֹת.

סעיף כו'

וְכֵן יִשְׂרָאֵל שְׁנָתָן מִשְׁכּוֹן אִו שְׁטַר
חֹב לְיִשְׂרָאֵל חֲבֵרוֹ, שִׁילּוֹה
בְּשִׁבְלֹו עַל זֶה מַעֲוֹת בְּרַבִּית
מִעֲוֹבַד כּוֹכָבִים, אִם הָעֲוֹבַד
כּוֹכָבִים אֵינּוּ מוֹמֵךְ רַק עַל
הַמִּשְׁכּוֹן אִו עַל הַשְׁטַר. וְעַל הַשְּׁלִיחַ
אֵין שׁוּם אַחֲרִיּוֹת, מִתָּר. וְכֵן אִם
הַיִּשְׂרָאֵל הִלּוֹה תַּחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל
חֲבֵרוֹ עַל מִשְׁכּוֹן, וְאַחֵר כִּךְ אָמַר
לְהַמְלִיחַ, לָוֶה מַעֲוֹת מִעֲוֹבַד

כּוֹכָבִים בְּרַבִּית עַל מִשְׁכּוֹן זֶה
וְעָלִי לְשֵׁלֶם הַקֶּנֶרֶן וְהַרְבִּית, אִם
הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים סוֹמֵךְ אֶת עֲצָמוֹ
עַל הַמִּשְׁכּוֹן בְּלִבָּד, מֵתָר.

סעיף כז'

יִשְׂרָאֵל שֶׁהִלְוָה לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים עַל
מִשְׁכּוֹן בְּרַבִּית כֶּךָ וְכֶךָ לְחֹדֶשׁ,
וְאַחֵר כֶּךָ בֶּאֱ הִישָׁרֵאֵל לְחִבְרוֹ
שֶׁהוּא יְלוֹוֶה לוֹ אֶת הַמַּעוֹת עַל
מִשְׁכּוֹן זֶה, וְשֶׁהוּא יִטּוֹל אֶת
הַרְבִּית שֶׁתַּעֲלֶה מִהַיּוֹם עַד הַפָּרֵעוֹן,
מֵתָר. אֲבָל אִם הִישָׁרֵאֵל הָרֵאשׁוֹן

כְּבָר זָקַף אֶת הַקֶּרֶן עִם הָרַבִּית לְכָל
זְמַן הַהִלְוָאָה הָרִי הַכֹּל הִיא כְּקֶרֶן
שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְאַסּוּר לָלוֹת עַל
מִשְׁכּוֹן זֶה מִיִּשְׂרָאֵל חֲבֵרוֹ בְּרַבִּית,
דִּהְיִי כְּאֵלּוֹ נָתַן אֶת הָרַבִּית מִכִּיסוֹ.

סעיף כח'

מַעֲוֹתָיו שֶׁל יִשְׂרָאֵל מִמְּקָדוֹת בְּיַד
עוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְהִלּוּחַ אֲוֹתָם
לְיִשְׂרָאֵל בְּרַבִּית, אִם הָיוּ בְּאַחֲרִיּוֹת
הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים שָׂאֵם יֵאבֵד הַחֹב
יִתְחַיֵּב הוּא לְשַׁלֵּם בְּמַעֲוֹתָיו, מִתָּר.
וְאִם אֵינּוּ בְּאַחֲרִיּוֹת הָעוֹבֵד

כּוֹכְבִּים, אָסוּר (קסט) וְלֹכֵן בְּמִקּוֹם
 שֵׁשׁ קְבוּצוֹת מְעוֹת, (קפות חסכוֹן)
 (שְׁפָאֲרִיקָאסע) וְכִדּוּמָה, שֵׁשׁ
 לִישְׂרָאֵלִים חֲלָקִים (מְנִיּוֹת) (אֶקְצִיעֵן)
 שְׁמָה וִישְׂרָאֵלִים לִזִּים מִשֵּׁם
 בְּרַבִּית, אַף עַל פִּי שֶׁהַמִּנִּים הֵמָּה
 עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים, מִכָּל מִקּוֹם נִרְאָה
 לִי דְאָסוּר גְּמוּר הוּא. וְלֹכֵן אָסוּר
 לִתֵּן לְשֵׁם מְעוֹת, כִּי שְׁמָא יְלֹחַ
 יִשְׂרָאֵל שְׂאִינוּ הָגוֹן. וְכֵן אָסוּר
 לְלוֹת מִשֵּׁם, כִּי שְׁמָא נִתֵּן לְשֵׁם
 יִשְׂרָאֵל שְׂאִינוּ הָגוֹן.

סעיף כט'

שֶׁתּוֹכֵינִי שְׂצָרִיכִין לְלוֹת מַעוֹת
בְּרַבִּית מַעוֹבֵד כּוֹכָבִים, יַעֲשֶׂה
שְׂאֵלַת חָכָם אֵיךְ לַעֲשׂוֹת (עֵין "טוֹרֵי
זֶהב" סימן ק"ע סְעִיף קָטָן ג'. "חֲנוּת
דַּעַת" שם סְעִיף קָטָן א'. וּבִשְׁלָחַן עָרוֹךְ
"הַתְנַיָּא" הַלְכוֹת רַבָּת סְעִיף ס"ד).

סעיף ל'

מִזְמָר אָסוּר לְלוֹת מִמֶּנּוּ בְּרַבִּית,
וְגַם לְהַלְלוֹת לוֹ בְּרַבִּית יֵשׁ לְהַחֲמִיר
(קנט).

סימן סו - הלכות עסקא

סעיף א'

הנזותן לחברו מעות שיתעסק בהן
והרוח יהיה לחצאין, וגם ההפסד
יהיה על שניהם בשוה, זהו נקרא
עסקא ואסור, מפני כי החצי
ממעות אלו היא מלוה ביד
המקבל, שהרי היא באחריות שלו
והוא נוטל את הרוח, וגם ההפסד
עליו. והחצי הוא פקדון אצלו,
שהרי הוא באחריות הנזתן, והוא
לוקח את הרוח מחצי זה, וגם
ההפסד מחצי זה עליו. והמקבל
שהוא מתעסק וטורח בחצי

הַפְּקָדוֹן שֶׁהוּא שֵׁיף לְהַנֹּתוֹ, זֶה
 רַק מִפְּנֵי שְׁנוֹתָן לוֹ אֶת הַחֲצִי
 בַּהֲלוֹאָה, וְהָרִי רַבִּית וְאַסוּר. וַיֵּשׁ
 הַתֵּר לָזֶה, אִם הַנֹּתוֹן נֹתֵן לְהַמְקַבֵּל
 אִיזָה שְׂכָר בְּשִׁבִּיל הָעֵמֶל וְהַטֹּרַח
 שֶׁהוּא מִתְעַסֵּק בְּחֵלְקוֹ. וַיֵּשׁ לְקַצּוֹן,
 אִזְּ שִׁיתָן לוֹ מִיָּד בְּשַׁעַת נְתִינַת
 הַמַּעֲוֹת שְׂכָרוֹ. וְדִי אֶפְלוֹ בְּדָבָר
 מוֹעֵט (קעז).

סעיף ב'

יְכוּלִין לְהַתְּנוֹת, שְׁלֹא יִהְיֶה הַמְקַבֵּל
 נֶאֱמָן לוֹמַר שֶׁהַפְּסִיד מִן הַקֶּרֶן כִּי

אִם עַל פִּי עֵדִים כְּשֵׁרִים, וְעַל הָרוּחַ
לֹא יֵחָא נֶאֱמָן כִּי אִם בְּשִׁבוּעָה
(קס"ז).

סעיף ג'

גַּם יְכוּלִין לְהַתְנוּת שְׁהַבְרָה הִיא
בְּיַד הַמִּקְבֵּל, שָׂאם יִרְצֶה לְתַת
לְהַנּוֹתוֹ כֶּךָ וְכֶךָ בְּעַד חֲחֻלָּק הָרוּחַ
שָׁלוֹ, תֵּהֵא הַרְשׁוֹת בְּיָדוֹ, וְכָל
מִזְתֵּר הָרוּחַ יִשְׁאַר לוֹ. וְדָרָךְ זֶה
הוּא נִכּוֹן, כִּי מִסְתַּמָּא הַמִּקְבֵּל לֹא
יִרְצֶה לְשַׁבַּע, וַיִּתֵּן לְנוֹתוֹ כְּפִי מִה
שִׁיקָצְבוּ בִּינֵיהֶם, וַיִּזְהוּ הֵתֵר עֶסְקָא

הַנְּהוּג בִּיְיָנוּ. וְאַפְּלוּ אִם הַמִּקְבֵּל
יֵדַע אַחֵר כִּי בְּעֶצְמוֹ שֶׁלֹּא הָרִוּחַ,
אוֹ אֲפֵלוּ אִם הַפְּסִיד, יָכוֹל לִתֵּן
לְהַנֹּתֵן אֶת הַקֶּרֶן עִם הָרוּחַ שֶׁקֶצְבוֹ
בִּיְיָהֶם, וְאִין כָּאן שׁוּם אִסּוּר,
דְּכִיוּן שֵׁשׁ עָלִיו חֵיּוֹב שְׁבוּעָה,
יָכוֹל לְפָטֹר אֶת עֶצְמוֹ בְּמִמּוֹנוֹ מִן
הַשְּׁבוּעָה.

סעיף ד'

אַבֵּל שִׁיקָנָה הַמִּקְבֵּל אֶת חֶלֶק הָרוּחַ
שֶׁל הַנֹּתֵן בְּכִי וְכִי, שִׁיחִיָּה מְחִיב
לִיתֵת לוֹ אַחֵר כִּי כִי וְכִי בְּכִי

אִפֹּן, זֶהוּ אָסוּר, אֲלֵא צָרִיךְ שִׁיחִיָּה
לְהַמְקַבֵּל הַבְּרָרָה.

סעיף ה'

נָתַן לוֹ עֶסְקָא עַל זְמַן, וְנִתְעַכֵּב
אֲצִלּוֹ הַמַּעוֹת גַּם אַחֵר זְמַן
הַפְּרָעוֹן, צָרִיךְ הַמַּתְעַסֵּק לִתֵּן לוֹ
רוּחַ גַּם בְּעֵד הַזְּמַן שְׁאַחֵר כָּדֵי, כִּי
מִסְתַּמָּא נִשְׁאַר בְּיָדוֹ עַל תְּנָאֵי
הָרֵאשׁוֹן. וּמִכָּל מְקוֹם טוֹב יוֹתֵר
לְכַתֵּב תַּכְפֵּף בְּתוֹךְ שְׁטַר עֶסְקָא,
שְׁאֵם יִשְׁאַר הַמַּעוֹת אֲצִל הַמְקַבֵּל
לְאַחֵר הַזְּמַן, יִהְיֶה גַּם כֵּן בְּתֵנָאֵי

זֶה.

סעיף ו'

נִסַּח שְׁטַר עֶסְקָא:

מִזְדָּה אֲנִי חָתוּם מִטָּה שֶׁקִּבַּלְתִּי
לְיָדִי מֵאֵת ר' רַאזְבֵּן הוֹרְוִין
מֵאוֹנְגֹּוֹאֵר סָךְ מֵאָה זְהוּבִים (אֵס"ו)
בְּתוֹרַת עֶסְקָא לְחֲצִי שָׁנָה מִיּוֹם
דְּלִמְטָה, וְהִתְחַיַּבְתִּי אֶת עֲצָמִי שֶׁכָּל
סְחוּרָה טוֹבָה שֶׁתִּהְיֶה נִרְאִית בְּעֵינַי
שֶׁהִיא הֵיזְתָּר קְרוּבָה לְהַרְוִיחַ בָּהּ,
מִחֲיָב אֲנִי לְקַנּוֹת בְּעַד סָךְ הַנִּזְכָּר
לְעֵיל, וְהֵם קוֹדֵמִין לְמַעֲוֹתַי. וְכָל

הַרוּחַ שֵׁיתֵן ה' לְיָדִי מֵאֲזוּתָהּ
סְחוּרָה, יִהְיֶה מְחַצָּה הַרוּחַ לִי
וְהַמְחַצָּה לִי רֹאשׁוֹבֵן הַנִּזְכָּר לְעִיל,
וְכֵן חֵם וְשָׁלוֹם לְהַפְסֵד הוּא חֶלֶק
בְּחֶלֶק. וּמִיָּד לְאַחַר כָּלֹּת חֲצִי שָׁנָה
מִיּוֹם דְּלִמְטָה אֲנִי מַחֲיֵב לְהַחֲזִיר
לִי רֹאשׁוֹבֵן הַנִּזְכָּר לְעִיל אֶת הַקָּרָן
וְגַם חֲצִי רוּחַ שָׁלוֹם, וְלֹא יִהְיֶה לִי
נֶאֱמָנוֹת לֹאמַר הַפְסַדְתִּי אֲלֹא עַל פִּי
שְׁנֵי עֲדִים בְּשָׂרִים, וְעַל הַרוּחַ לֹא
אֶהְיֶה נֶאֱמָן, רַק בְּשִׁבּוּעָה. וְאוּלָּם
תִּנָּאִי הִיא בִּינֵינוּ שָׂאֵם אֶרְצָה לְתֵן

לוּ בְּעֵד חֵלֶק רֹחַ שְׁלוֹ י' זְהוּבִים,
 אֲזִי אֵין לוֹ עָלַי שׁוּם תְּבִיעָה, כִּי
 הַמִּזְתָּר שִׁיף לִי לְבַד אֶפְלוּ יְבִרָר
 שְׁתִּיהַּ הַרְבֵּה רֹחַ וְכָל דִּין תּוֹרַת
 נְאֻמָּנוֹת לְבַעַל הַשֹּׁטָר אַף לְאַחַר
 זְמַן הַפְּרָעוֹן. וְכָל זְמַן שֶׁלֹּא אֶחָזִיר
 אֶת הַמַּעֲוֹת הַנִּזְכָּרוֹת לְעֵיל, הֵם
 בְּיָדִי בְּעֶסְקָא בְּאַפֵּן הַנִּזְכָּר לְעֵיל.
 אֲוִנְגוֹרָאָר כ"ח שְׁבַט תרל"א לפ"ק.

שְׁמַעוֹן אֵיִזְנֵשְׁטֵיִן

בַּפְּנִינוּ עֲדִים:

לוֹי בְּלוֹי־שְׁטֵיִן יְהוּדָה הוֹיכְבַּעֲרָגֶער

סעיף ז'

אם השעה דחוקה ואי אפשר להם
לכתב שטר עסקא, יכולין להתנות
כל הדברים הנזכרים לעיל בעל
פה.

סעיף ח'

אם מקדים מעות על סחורה,
יכתבו שטר הטר עסקא בענין זה:
מורה אני חתום מטה, שקבלתי
מאת ר' ראובן וויינשטאק
מאונגואר סך מאה זהובים (אעס"ו)
להתעסק במעות אלו, (במאשין)

[בַּמְכוּנָה] שְׁאֲנִי מַחְזִיק בְּכַפֵּר

זֹאחֵאן עַד רֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן, הֵבֵא

עָלֵינוּ לְטוֹבָה, וְהָרוּחַ שִׁיעֵלָה לְעֶרְךָ

מַעוֹת אֱלֹהִים, לְאַחַר נְכוּיֹן כָּל

הַחוּצָאוֹת, יִהְיֶה מַחְצָה שְׁלִי

וּמַחְצָה לְר' רֵאוּבֵן הַנִּזְכָּר לְעִיל,

וְכֵן חֵם וְשִׁלּוֹם הַהֶפְסֵד יִהְיֶה חֶלֶק

בְּחֶלֶק. וּמִיָּד בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן,

הֵבֵא עָלֵינוּ לְטוֹבָה, אֲנִי מְחִיב

לְהַחְזִיר לְר' רֵאוּבֵן הַנִּזְכָּר לְעִיל אֶת

הַקֶּרֶן עִם חֶלֶק הָרוּחַ שְׁלֹו. וְלֹא

אֶחָא נֶאֱמַן לֹאמַר הַפְסֵדִי אֶלֶּא

בְּבִרְוֹר, עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים כְּשִׁרִים,
וְעַל הָרוּחַ לֹא אֶחָא נֶאֱמָן כִּי אִם
בְּשִׁבוּעָה. אֲךָ זֹאת הִתְנָה בִּינֵינוּ
שָׂאֵם אֶרְצָה בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ נִסָּן הִבָּא
עָלֵינוּ לְטוֹבָה לְתֵן לָר' רֵאוּבֵן
הַנִּזְכָּר לַעֲמִיל בְּעֵד הַקֶּרֶן וְגַם בְּעֵד
חֵלֶק הָרוּחַ שָׁלוֹ סָךְ חֲמִשׁ מֵדוֹת
סְפִירָט, אֲזִי אֵין לוֹ עָלַי עוֹד שׁוּם
תְּבִיעָה יוֹתֵר. וְכָל דֵּין תּוֹרַת
נֶאֱמָנוֹת לְבַעַל הַשֵּׁטֶר, אַף לְאַחַר
זְמַן הַפְּרָעוֹן. וְקִבַּלְתִּי שְׂכָר עָמָלִי:
אוֹנְגִּוּאָר י"א תִּשְׁרִי תרל"א לפ"ק.

שמעון בלומנטאל

בפנינו עדים:

לוי בלוישטיין יהודה הלוי טויב

סעיף ט'

אם הנזקין רוצה שהמקבל יתן לו
שטר חוב פשוט ואמין, כחן
המדינה, בכדי שאם המקבל יסרב
מלפרוע או ימות, יהא לו נקל
לגבות מעותיו על ידי ערפאות,
אלא שבכל פה הם מתנים שמעות
אלו הן בתורת עסקא, לא מהני,
ואפלו השטר אינו אלא על הקרן

לְבַד, דְּכִיּוֹן שְׁהֵנוֹתָן יָכוֹל לְגַבּוֹת
 כָּל הַמַּעֲוֹת בְּשֹׁטֵר חוֹב שְׂבִידוֹ
 וְאֶפְלוּ אִם יִהְיֶה הַפֶּסֶד בָּרוּר, אֲסוּר.
 וְאֶפְלוּ אִם הַמִּקְבֵּל מֵאֲמִין לְהֵנוֹתָן
 וְהוּא אָדָם חָסִיד, מִכָּל מָקוֹם לֹא
 מִתְּהַנֵּי. וְאֶפְלוּ אִם הַמִּקְבֵּל נוֹתֵן
 לְהֵנוֹתָן גַּם שֹׁטֵר עֶסְקָא, שְׂכָתוֹב
 בּוֹ כִּי הַמַּעֲוֹת שְׂנֵכְתָבוֹ בְּשֹׁטֵר
 חוֹב הֵן בְּתוֹרַת עֶסְקָא, גַּם כֵּן לֹא
 מִתְּהַנֵּי, דְּאֶפְלָא לְמִיחָשׁ שְׂפָמָא הֵנוֹתָן
 אִזּוּ יוֹרְשֵׁיו יַעֲלִימוּ אַחֲרַיָּךְ אֶת
 שֹׁטֵר הָעֶסְקָא וְיִגְבּוּ בְּשֹׁטֵר חוֹב.

וְאֵין הַתֵּר לָזֶה, אֲלֵא שְׂשִׁילֵי שׁוֹ אֶת
שֵׁטֶר הָעֶסְקָא בְּיַד שְׂשִׁילֵי שׁ, אִם
שֶׁהֵנֹתֵן יַחְתֵּם אֶת עֲצָמוֹ עַל שֵׁטֶר
הָעֶסְקָא וִיחַא מִנָּח בְּיַד הַמַּקְבֵּל, אִם
שֶׁיִּכְתְּבוּ עַל שֵׁטֶר הַחוּב, שְׂחִיא עַל
פִּי אֶפֶן הַמַּבְאָר בְּשֵׁטֶר עֶסְקָא, אִם
לְכָל הַפְּחוֹת יִיחָדוּ עֵדִים שְׂשִׁילֵי שׁ
הַחוּב הוּא בְּתוֹרַת עֶסְקָא. וְבְכָל
אֲפֵנִים אֵלֹו, אֲפֵלֹו אִם נִכְלַל בְּשֵׁטֶר
הַחוּב הַקָּרוֹן עִם הָרוֹחַ, שִׁפִּיר דְּמִי
(סימן קס"ז קע"ז ובחכמת אדם).

שֵׁטֶר עֶסְקָא לֹא מַחְנֵי לְהַתִּיר אֶלָּא
אִם הָאֲמַת כֵּן הוּא, שְׁחֵוּא נוֹטֵל
אֶת הַמַּעוֹת לַעֲשׂוֹת בּוֹ אֵיזָה עֶסְקָא.
אֲבָל אִם אֵינוֹ נוֹטֵל אֶת הַמַּעוֹת
לְצַרֵּךְ עֶסְקָא אֶלָּא לְפַרְעַ אֵיזָה חוֹב
וְכַדוּמָה, אִזּוֹ לֹא מַחְנֵי שֵׁטֶר עֶסְקָא,
כִּיּוֹן שְׁחֵוּא שְׁקָר. אֲבָל יְכוּלִין
לַעֲשׂוֹת בְּאִפְסָן זֶה, כְּגוֹן רְאוּבֵן
שְׁחֵוּא צָרִיךְ לַמַּעוֹת, וַיֵּשׁ לוֹ אֵיזָה
סְחוּרָה אֲפֹלוּ בְּמִקּוֹם אַחֵר, יְכוּל
לְמַכְרָה לְשִׁמְעוֹן אֲפֹלוּ בְּזוּל גְּדוּל,
וּבִתְנָאִי שְׁחֵבְרָה בְּיַד רְאוּבֵן,

שָׂאֵם לֹא יִמְסְרָנָה לְיָדֵי שְׂמֵעוֹן עַד
 יוֹם פְּלוּנִי, יִתֵּן לוֹ בַּעֲדָהּ כָּךְ וְכָךְ,
 (שִׁיְהִי לְשְׂמֵעוֹן רוּחַ פָּרְאוֹי), וְשְׂמֵעוֹן
 יִתֵּן לְרֵאשִׁיבֵן אֶת הַמַּעוֹת וַיַּעֲשֵׂה
 קִנְיֹן סוּדָר לְקִיּוֹם הַמִּקָּח, דִּהְיֵנו
 שְׂשֵׂמֵעוֹן הַלּוֹקָח יִתֵּן קֶצֶת מִבְּגָדוֹ
 לְרֵאשִׁיבֵן שִׁיתָפִם בּוֹ, וּבִזָּה הוּא
 קוֹנֶה אֶת הַסְּחוּרָה שֶׁל רֵאשִׁיבֵן,
 וְאַפְלוּ, שֶׁלֹּא בִפְנֵי עֵדִים, וְהַסְּחוּרָה
 הִיא בְּאַחֲרֵיּוֹתָיו שֶׁל שְׂמֵעוֹן הַקּוֹנֶה.

סעיף יא'

וְכֵן רֵאשִׁיבֵן שִׁתָּה חַיֵּב לְשְׂמֵעוֹן

מַעוֹת, וּבַהֲגִיעַ זְמַן הַפָּרֵעוֹן אֵין לוֹ
מַעוֹת לְרֹאוּבֵן, וְהַתַּפְשֵׁרוֹ שֶׁשֶׁמַּעוֹן
יִמָּתִין לוֹ אֵיזָה זְמַן, בְּיָזָה גַּם כֵּן
אֵין תַּקְנָה בְּשֵׁטֶר עֶסְקָא, אֶלָּא
שֶׁרֹאוּבֵן יִמָּכֹר לְשֶׁמַּעוֹן אֵיזָה
סְחוּרָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּאַפֵּן הַנִּזְכָּר לְעִיל,
וְשֶׁמַּעוֹן יַחְזִיר לוֹ אֶת שֵׁטֶר הַחֹב
שֶׁהָיָה לוֹ עָלָיו מִכָּבֶר, וְרֹאוּבֵן יִתֵּן
לוֹ שֵׁטֶר עַל הַסְחוּרָה אֲשֶׁר קָנָה
מֵאֵתוֹ בְּאַפֵּן הַנִּזְכָּר לְעִיל.

סעיף יב'

יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּתַן לַחֲבֵירוֹ בְּהִמָּחָה לְגִדְלָהּ

וְשִׁיחֲלָקוּ אַחֵר כָּךְ בְּרוּחַ דִּינוּ כִּמּוֹ
שָׁנָתוֹ לוֹ מַעוֹת בְּעֶסְקָא (עין ביורה
דעה סימן קע"ז).

סימן סז - הלכות נדרים ושבועות

סעיף א'

אֵל תְּהִי רָגִיל בְּנִדְרִים. כָּל הַנּוֹדֵר,
כֹּאֵלוֹ בּוֹנָה בַּמָּה בַשְּׁעֵת אֲסוּר
הַבְּמוֹת. וְהַמְקִימוֹ, כֹּאֵלוֹ הַקָּרִיב
עָלֶיהָ קָרְבָּן, שְׁחִיב מִשּׁוּם שְׁחוּטֵי
חוּץ, כִּי טוֹב יוֹתֵר שִׁשְׂאֵל עַל
נִדְרוֹ וְיִתִּירוֹ לוֹ. וְהֵנִי מֵלִי בַשָּׂאֵר
נִדְרִים. אֲבָל נִדְרֵי הַקֹּדֶשׁ, מִצְוָה

לְקַיְמָן, שֶׁנֶּאֱמַר נִדְרֵי לַה' אֲשֶׁלֶם.
 וְלֹא יִשְׁאַל עָלָיו אֱלֹא בְשַׁעַת הַדַּחֲק
 (ר"ג, ר"ל).

סעיף ב'

וְכֵן יִתְרַחֵק מִן הַשְּׁבוּעָה. אֲבָל אִם
 עָבַר וְנִשְׁבַּע עַל אֵיזָה דָּבָר, לֹא
 יִשְׁאַל עָלָיו אֱלֹא יַעֲמֹד בְּשַׁבּוּעָתוֹ,
 אִם עַל פִּי שְׁחָוָה מִצַּטֵּעַר, שֶׁנֶּאֱמַר,
 נִשְׁבַּע לְחַרֵּעַ וְלֹא יִמִּיר. וְכֵתִיב
 אַחֲרָיו, עוֹשֶׂה אֱלֹה לֹא יִמְוָט
 לְעוֹלָם. וְאִין נִשְׁאַלִין עַל הַשְּׁבוּעָה
 אֱלֹא בְשַׁעַת הַדַּחֲק (ר"ג ר"ל).

סעיף ג'

צָרִיךְ לְזַהֵר שֶׁלֹּא יִדּוֹר שׁוּם דְּבָר.
וְאִפְלוּ לְצַדִּיקָה אֵין טוֹב לְדוֹר, אֲלֵא
אִם יֵשׁ לוֹ בְּיָדוֹ מֵה שֶׁהוּא רוֹצֶה
לְתֵן, וְיֵתֵן מִיָּד. וְאִם אֵין לוֹ, יִמָּתִין
עַד שֶׁיִּהְיֶה לוֹ וְיֵתֵן בְּלֹא נֶדֶר. וְאִם
פּוֹסְקִים צַדִּיקָה, וְצָרִיךְ לְפַסּוֹק
עִמָּהֶם, יֹאמַר בְּפִרוֹשׁ, שֶׁהוּא פּוֹסֵק
בְּלִי נֶדֶר. וְכֵן כְּשֶׁמִּזְכִּירִין נְשָׁמוֹת,
שֶׁנּוֹדְרִין לְצַדִּיקָה, יֵשׁ לוֹמַר בְּלִי
נֶדֶר (וְעֵין לְעֵיל סִימָן ט). אִם הוּא
בְּעֵת צָרָה, מֵתָר לוֹ לְנִדּוֹר.

סעיף ד'

אם דעתו לקבֹּעַ לוֹ איִזָּה לְמוֹד
 בַּתּוֹרָה אוֹ לַעֲשׂוֹת איִזָּה מִצְוָה,
 וְהוּא יֵרָא פֶּן יתְרַשֵּׁל אַחֵר בָּהּ, אוֹ
 שֶׁהוּא מִתְיָרָא פֶּן יִסִּיתֶהוּ הַיֵּצֵר
 לַעֲשׂוֹת איִזָּה אִסּוּר אוֹ לְמַנְעוֹ
 מִלַּעֲשׂוֹת איִזָּה מִצְוָה, מִתָּר לוֹ
 לְזַרְזֵי נַפְשָׁה בְּנִדָּר אוֹ בְּשִׁבּוּעָה,
 דֹּאמֵר רַב, מִנִּין שְׁנֵי שְׂבָעִין לְקַיָּם
 אֶת הַמִּצְוָה לְזַרֵּז אֶת עַצְמוֹ אַף עַל
 פִּי שֶׁהוּא מִשְׁבָּע וְעוֹמֵד מֵאֵחָר סִינִי,
 שְׁנֵי אֲמָר, נִשְׁבַּעְתִּי וְאַקְיָמָהּ לְשִׁמּוֹר

מִשְׁפָּטִי צְדָקָה. וְאַפְלוּ אִם לֹא אָמַר
 בְּלִשׁוֹן נֶדֶר אוֹ שְׁבוּעָה, אֲלֹא
 בְּדַבָּר בְּעִלְמָא, הִי נֶדֶר וּמַחֲיִב
 לְקַיֵּם. וְלִכֵּן צָרִיךְ הָאָדָם לִזְהֹר
 בְּשִׁחְוָא אוֹמֵר שִׁיעָשָׂה אִיזָה דְּבַר
 מִצְוָה, שִׁיאֲמַר בְּלִי נֶדֶר. וְטוֹב
 שִׁירְגִיל הָאָדָם אֶת עֲצָמוֹ כֵּן, אֲפֹלוּ
 בְּאֲמָרוֹ לַעֲשׂוֹת דְּבַר רְשׁוּת, כִּדִּי
 שְׁלֹא יִכְשֵׁל, חֵם וְשָׁלוֹם, בַּעֲזוֹן
 נְדָרִים.

סעיף ה'

מִי שֶׁנִּדְרָה נְדָרִים כִּדִּי לְתַקֵּן

מִדֹּתָיו, הֵרִי זֶה זָרִיז וּמִשְׁבַּח.
 כִּי־צַד. הֵרִי שְׁהִיָּה זֶלֶל, וְנָדַר שְׁלֹא
 יֵאָכֵל בְּשָׂר אֵיזָה זְמַן, אִם שְׁהִיָּה
 שׁוֹגָה בִּיָּין, וְאָסַר עָלָיו אֶת הַיָּין
 וְשָׂאֵר מִשְׁקִין הַמִּשְׁכָּרִין וְכֵן מִי
 שְׁהִיָּה מִתְּגָאָה בִּיכּוֹר וְקָבֵל עָלָיו
 נְזִירוֹת וְכִי־צַא בָּזָה, נְדָרִים כְּאֵלֶּה,
 הַמָּה עֲבוֹדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ,
 וְעַל אֵלֶּה אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ זְכָרוֹנָם
 לְבִרְכָּה, נְדָרִים סִיג לְפָרִישׁוֹת.
 וּמִכָּל מָקוֹם גַּם בְּנְדָרִים כְּאֵלֶּה אֵין
 לוֹ לְאָדָם לְהַרְגִּיל אֶת עַצְמוֹ, אֶלָּא

יֵשׁ לוֹ לְהִתְגַּבֵּר עַל יִצְרוֹ גַּם בְּלֹא
נְדָרִים (ר"ג).

סעיף ו'

אִין הַנֶּדֶר חָל אֶלָּא אִם הָיָה פִּיו
וְלִבּוֹ שְׁוִים. אֲבָל אִם נֶדֶר בְּטֵעוֹת,
שֶׁלֹּא הָיָה דַּעְתּוֹ כִּמּוֹ שֶׁחוֹצִיא
בְּשִׁפְתָיו, אִם שֶׁחֲרָהּ בְּלִבּוֹ נֶדֶר
וְלֹא חוֹצִיא בְּשִׁפְתָיו, אִין זֶה נֶדֶר.

סעיף ז'

מִי שֶׁנֶּחֱג אִיזָה חֲמִירָא בְּדַבְרִים
חֲמִירִים מְדִינָא, מִחֲמַת סִיג
וּפְרִישוֹת, כְּגוֹן תַּעֲנִיּוֹת שְׁבִימִי

הַסְּלִיחוֹת, אִם שָׁלָא לְאַכּוֹל בֶּשָׂר
וְשָׁלָא לְשִׁתּוֹת יֵין מִשְׁבֵּעָה עֲשָׂר
בְּתַמּוֹז וְאֵילָךְ, וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה, אֲפִלּוּ
לֹא נָהַג כֵּן רַק פַּעַם הִרְאֵשׁוּנָה,
אֵלֶּא שֶׁהָיָה בְּדַעְתּוֹ לְנִחוּג כֵּן
לְעוֹלָם, אִם שֶׁנִּהַג כֵּן שְׁלֹשׁ פְּעָמִים,
אִם עַל פִּי שָׁלָא הָיָה בְּדַעְתּוֹ לְנִחוּג
כֵּן לְעוֹלָם, וְלֹא הִתְנָה שְׂיִהְיֶה בְּלִי
נֶדֶר, וְרוֹצֵה לְחַזֵּר מִפְּנֵי שְׂאִינוֹ
בְּרִיא, צָרִיךְ הִתְרָה, וְיִפְתָּח
בַּחֲרֻטָּה, שֶׁהוּא מִתְחַרֵּט עַל מַה
שֶׁנִּהַג כֵּן לְשֵׁם נֶדֶר. לְכֵן מִי שֶׁהוּא

רוצה לנהוג באיזה חמרות לסיג
 ופרישות, יאמר בתחלה שאינו
 מקבל עליו כן בנדר, וגם יאמר
 שאין בדעתו לנהוג כן אלא בפעם
 אחת, או בפעמים שירצה ולא
 לעולם (רי"ד).

סעיף ח'

ביצד מתירין את הנדר או
 השבועה, הולך אצל שלשה
 אנשים בני תורה, ואחד מהם יהיה
 בקי בהלכות נדרים, שיידע איזה
 נדר יכולין להתיר ואיזה מהן אינן

יכולין להתיר, ואיך מתירין, והם
 יתירו לו. ומי שגדר בחלום, טוב
 שיתירו לו עשרה בני תורה.

סעיף ט'

אף על פי שלענין כל המצות
 שבתורה אין הבן נעשה גדול עד
 שיהיו לו שלש עשרה והביא
 שערות, והבת אינה גדולה עד
 שיהיו לה שתיים עשרה שנה
 והביאה סימנים, אבל לענין נדר
 ושבועה, יש להם קרימה שנה
 אחת. שהקטן בן שתיים עשרה

שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, וְהִקְטִנָּה בֵּת אַחַת
עֲשִׂירָה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, אֲפֹלוּ לֹא
הֵבִיאוּ סִימָנִים, אִם מִבֵּינִים לְשֵׁם
מִי נָדָרוּ וְנִשְׁבְּעוּ, נִדְרָם נִדָּר
וְשִׁבְעוּתָן שְׁבוּעָה. אֲבָל פְּחוּתִים
מִזְמַן זֶה, אֲפֹלוּ מִבֵּינִים, אֵין
דְּבָרֵיהֶם כָּלוּם. וּמִכָּל מָקוֹם גּוֹעֲרִין
בָּהֶם וּמִכֵּין אוֹתָן שְׁלֹא יִרְגְּלוּ
לְשׁוֹנָם בְּנִדְרִים וְשִׁבְעוֹת. וְאִם
הוּא דָּבָר קָטָן וְקָל שְׂאִין בּוֹ עֲנֹוֹי
נִכְפָּשׁ, גּוֹזְרִין עָלֵיהֶם שִׁיקוּמוֹהוּ.

סעיף י'

הָאֵב מִפֶּר נְדָרֵי בָתּוֹ עַד שְׁתַּתְּבָּהּ,
 דְּהִינּוּ שְׂיָהִיו לָהּ שְׁתֵּים עָשָׂרָה שָׁנָה
 וְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים. וְהוּא שָׁלָא נִשְׂאָתָא.
 וְהַבֶּעַל מִפֶּר נְדָרֵי אִשְׁתּוֹ. כִּי־צַד
 מִפִּירִין. אֹמֵר שְׁלֹשׁ פְּעָמִים, מוֹפֵר
 אִם בָּטֹל אִם שָׂאָר לְשׁוֹן הַמּוֹרָה
 שֶׁהוּא עוֹקֵר אֶת הַנֶּדֶר מֵעֲקָרוֹ, בֵּין
 שֶׁאֹמֵר כֵּן בְּפָנֶיהָ אִם שָׁלָא בְּפָנֶיהָ.
 אֲבָל לְשׁוֹן הַתּוֹרָה, לֹא מִתְּנֵי בְּאֵב
 וּבַבֶּעַל, וְגַם אִין יְכוּלִין לְהַפֵּר רַק
 בִּיּוֹם שְׁמַעָם. דְּהִינּוּ אִם שְׁמַעוּ
 בַּת־חַלָּת חַלְּלָהּ, מִפִּירִין כָּל חַלְּלָהּ

וְכָל הַיּוֹם שְׁלֹא־חָרִיו. וְאִם שָׁמְעוּ
בַּיּוֹם סָמוּךְ לְצֵאת הַכּוֹכָבִים, אֵין
מְפִירִין רַק עַד צֵאת הַכּוֹכָבִים,
וְיֹתֵר אֵינָן יְכוּלִין לְהַפֵּר. בַּשֵּׁבֶת
לֹא יֹאמַר לָהּ מוֹפָר לִיכִי כִּמּוֹ בַּחֲלֹל,
אֶלָּא מִבִּטּוֹל בְּלִבּוֹ, וְאֹמַר לָהּ טְלִי
אֲכִלִּי, וְכִיּוֹצֵא בָזֶה. וְאִם הָאֵב אוֹ
הַבַּעַל אָמְרוּ תַּחֲלָה שְׁחִוָּא מְרֻצָּה
מִן הַנֶּדֶר, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָמַר
בְּפִרוּשׁ, אֶלָּא שְׁאָמַר לְשׁוֹן שְׁחִוָּא
מִזְרָה שְׁחִוָּא מְרֻצָּה, וְאַפְלוּ אִם רַק
בְּלִבּוֹ חָשַׁב שְׁחִוָּא מְרֻצָּה בְּנִדְרָהּ,

שׁוֹב אֵינּוּ יָכוֹל לְהַפֵּר (וְאִם תִּלְתֶּה
הַנֶּדֶר בְּמַעֲשֵׂה, עֵין "שִׁפְתֵי כֹהֵן" סִימָן
רלד סְעִיף קָטָן מה).

סעיף יא'

אִיזָה נְדָרִים יָכוֹלִין הָאֵב אוֹ הַבַּעַל
לְהַפֵּר. דּוֹקָא דְּבָרִים שֵׁשׁ בָּהֶם
עֲנִי נַפְשׁ, כְּגוֹן רְחִיצָה, קְשׁוּט,
כַּחֲוֵל וּפְרָכּוּם, וְכִיּוֹצֵא בָּזָה. וְהַבַּעַל
יָכוֹל לְהַפֵּר גַּם דְּבָרִים שֵׁאִין בָּהֶם
עֲנִי נַפְשׁ, אִם הֵן מִן הַדְּבָרִים
שֶׁבֵין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ וְגוֹרָמִים אִיבָה
בֵּינֵיהֶם. אֲבָל אֵלּוּ, אֵינָן מִתָּרִים

אֵלֶּא כֹּל זְמַן שֶׁהֵיא יושֶׁבֶת תַּחֲתָיו.
וְלֵאחֶר שְׁנֵת־אֶלְמָנָה אוֹ נִתְּגָרֶשָׁה,
אֲסוּרָה בָּהֶן.

סימן סח – דין תפלת הדרך ושאר
דברים שצריכין לזהר בדרך

סעיף א'

הַיּוֹצֵא לְדֶרֶךְ, בֵּין מִבֵּיתוֹ בֵּין
מִמָּקוֹם שֶׁהָיָה לָּו בְּדֶרֶךְ, וְכֵן
בַּחֲזָרָתוֹ לְבֵיתוֹ, לֵאחֶר שִׁיּוֹצֵא
מִעֲבוּרָה שֶׁל הָעִיר, דִּהְיֵנוּ שְׂבָעִים
אַמָּה וּשְׁנֵי שְׁלִישֵׁי אַמָּה לֵאחֶר
שִׁכְּלוּ כָּל הַבָּתִּים, מִתְּפִלָּל תְּפִלַּת

הַדֶּרֶךְ, יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ
וְאֵלֵינוּ אֲבוֹתֵינוּ, שְׁתּוּלִיכֵנוּ לְשִׁלּוֹם
וְכוֹ'. אֹמְרָה בְּלִשׁוֹן רַבִּים, רַק
"וְתַתֵּנִי לְחֵן, אֹמֵר בְּלִשׁוֹן יְחִיד.
וְיֹתֵר טוֹב לְאֹמְרָה לְאַחַר שִׁיּוּצָא
מִלְּמַעְבְּרָה שֶׁל עֵיר. וְכַשְׁחֲוָא
כְּבָר בַּדֶּרֶךְ וְלֹן בְּאַיִזָּה עֵיר, יְכוּל
לְאֹמְרָה בַּבֶּקֶר גַּם קֹדָם שִׁיּוּצָא.

סעיף ב'

אֵין לְהַתְּפִלָּל אֹתָהּ אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ
לוֹ לְלִכּוֹת לְכָל הַפְּחוֹת פְּרָסָה.
וְלִכְתּוּחָהּ יֵשׁ לוֹ לְהַתְּפִלָּל בְּתוֹךְ

פֶּרֶסָה הָרֵאשׁוֹנָה. וְאִם שָׁכַח, יְכוּל
לְהִתְפַּלֵּל כָּל זְמַן שֶׁהוּא בַּדֶּרֶךְ,
וּבְלִבֹּד שְׁעָדִין לֹא הִגִּיעַ לְתוֹךְ
פֶּרֶסָה הַסְּמוּכָה לְעִיר שֶׁהוּא רוֹצֶה
לָלוֹן בָּהּ.

סעיף ג'

תְּפִלַּת הַדֶּרֶךְ צָרִיכִין לְאֲמָרָה סָמוּךְ
לְבִרְכָּה אַחֲרֶת. וְלִכֵּן אִם יוֹצֵא
בַּבֶּקֶר וְאוֹמֵר בַּדֶּרֶךְ בְּרַכַּת הַשִּׁחַר,
אוֹ שֶׁהָיָה לֵן בַּדֶּרֶךְ בְּאַיִזָּה עִיר (שֶׁאֵין
יְכוּל לֹמַר תְּפִלַּת הַדֶּרֶךְ גַּם קֹדֶם שִׁיצֵא)
וְאוֹמֵר אֲפֹלוֹ קֹדֶם שִׁיצֵא בְּרַכַּת

הַשֵּׁחֵר, יֹאמְרָה אַחֵר בְּרַכַּת הַגּוֹמֵל
חֲסִדִּים טוֹבִים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל. וְאִם
הוּלֵךְ לְאַחֵר הַתְּפִלָּה מִבֵּיתוֹ, יֹאכֵל
אֹז וְשֶׁתָּה אֵיזָה דָּבָר עַל הַדֶּרֶךְ,
וְיִבְרַךְ בְּרַכָּה אַחֲרוֹנָה, וְסָמוּךְ לָהּ
יֹאמַר תְּפִלַּת הַדֶּרֶךְ, אֹז יִטִּיל מִיָּם
וְיִבְרַךְ אֲשֶׁר יֵצֵר, וְיִסְמְכָהּ לָהּ.

סעיף ד'

יֵשׁ לְאֹמְרָה בְּעֵמִידָה, וְאִם הוּא
רוֹכֵב אֹז הוּלֵךְ בְּעֵגְלָה, אִם אֶפְשָׁר
לְהַעֲמִיד הַבְּהֵמָה, יַעֲמִידָנָה, מִשּׁוֹם
דְּרוֹכָב בְּמַהֲלָךְ דָּמִי. וְאִם לֹא,

יֹאמְרָה כָּךְ.

סעיף ה'

אִין אֹמְרִים אֹתָהּ אֲלֹא פַּעַם אַחַת
בְּכָל יוֹם שֶׁהִיא הוֹלֶךְ. אֲבָל אִם
חָנָה בְּאִיזָה עֵיר עַל דַּעַת לָלוֹן שָׁם,
וְאַחֵר כָּךְ נִמְלֶךְ וַיֵּצֵא מִמֶּנָּה לַעֲבוֹר
חוּצָה לָהּ אִם לָשׁוּב לְבֵיתָהּ, אֹמְרָה
פַּעַם שְׁנִית. אִם הוֹלֶךְ בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה
אִם שֶׁהִיא לֵן שָׁלֹא בְּמִקּוֹם יָשׁוּב,
פַּעַם הָרֵאשׁוֹנָה אֹמְרָה בַּחֲתִימָה,
וּבְשֵׁאֵר הַיָּמִים אֹמְרָה בְּלֹא
חֲתִימָה. כִּי כָּל זְמַן שָׁלֹא לֵן בְּמִקּוֹם

ישוב, נחשב הכל לדרך אחד.

סעיף ו'

טורם צאתו לדרך, יש לו לתן צדקה, שנאמר, צדק לפניו יחלף וישם לדרך פעמיו. ויש לטול רשות מהגדולים שבבעיר שיברכו אותו שיצליח בדרךכו. ויש להשתדל שילוו אותו איזה אנשים. ומהלוח את חברו, כשהוא פורש ממנו, צריך לעמוד במקומו עד שהחולף יתעלם מעיניו (מהריעב"ץ). המברכים להחולף

בְּדֶרֶךְ לֹא יֹאמְרוּ לוֹ לֵךְ בְּשִׁלּוֹם
אַלֵּא לֵךְ לְשִׁלּוֹם. שֶׁהָרִי דָּוִד אָמַר
לְאַבְשִׁלּוֹם, לֵךְ בְּשִׁלּוֹם, הֲלֹךְ וְנִתְּלָה.
וַיִּתְּרוּ שֶׁאָמַר לְמִשָּׁה, לֵךְ לְשִׁלּוֹם,
עָלָה וְהִצְלִיחַ. כְּשֶׁהוּא בְּדֶרֶךְ, יַעֲסֹק
בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר, וּבְלִכְתּוֹךָ בְּדֶרֶךְ.
וַיֹּאמֶר בְּכָל יוֹם אֵיזָה מִזְמוֹרֵי
תְהִלִּים בְּכֹנֶנָה וְהִכְנַעְתָּ. וַיִּזְהַר
שֶׁתִּהְיֶה לוֹ פֶּתַע עָמוֹ, אֲפִלּוֹ הוּלֵךְ
בְּמִקּוֹם קָרוֹב. גַּם יֵשׁ לוֹ לִקְחַ עָמוֹ
צִיצִית, שֶׁמֶא שֶׁתִּפְסֵל לוֹ צִיצִית וְלֹא
יִשְׁיג אַחֲרָת וַיִּתְּבַטֵּל מִמִּצְוָה.

לְעוֹלָם יִכָּנַם אָדָם בְּכִי טוֹב וַיֵּצֵא
בְּכִי טוֹב. פֶּרוּשׁ, כְּשֵׁיכָנַם עֲרֵבִית
לְבֵית הַמֶּלֶךְ, יִכָּנַם בְּעוֹד הַחֲמָה
זוֹרֶחַת, וְלִמְחֹר יִמָּתִין עַד הַנֶּץ
הַחֲמָה וַיֵּצֵא, וְאִז טוֹב לוֹ, כִּמּוֹ
שְׂכֵתוֹב וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת הָאֹר פִּי
טוֹב. לֹא יֵאָכֵל הָרֶבֶה כְּשֶׁהוּא
בַּדֶּרֶךְ (אוֹרֶחַ חַיִּים סִימָן ק"י).

סעיף ז'

בְּאֶכְסְנִיא שְׁהוּא אוֹכֵל שְׂמָה, צָרִיךְ
לְדַקֵּדק אִם בֹּעֵל הַבֵּית וְאֵנְשֵׁי בֵיתוֹ
הֵמָּה כְּשֵׁרִים וְנֶאֱמָנִים. וְאִם רוֹצֶה

לְאַכּוֹל בַּשָּׂר בְּמָקוֹם שְׂאֵינּוּ יְדוּעַ
לוֹ, צָרִיךְ לַחְקוֹר וְלִדְרוֹשׁ הֵיטֵב מִי
הוּא הַשּׁוֹחֵט וּמִי הוּא הָרֹב
הַמְשַׁגֵּחַ עָלָיו, כִּי בַעֲוֹנוֹתֵינוּ
הָרַבִּים רַבָּה הַמַּכְשִׁילָה, וְהַמְשַׁכֵּיל
יָבִין. וּמִכָּל שָׂכָן בֵּינָם, אֲשֶׁר
בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ הָרַבִּים רַבּוֹ הַמַּתְפַּרְצִים,
וְצָרִיכִין חֲקִירָה וְדִרְיָשָׁה (יו"ד סימן
קי"ט).

סעיף ח'

כְּשֶׁהוּא מַתְפַּלֵּל תְּפִלַּת שַׁחֲרִית
בַּדֶּרֶךְ, יִזְהַר לְהַתְעַטֵּף בְּטָלִית גָּדוֹל

כִּמּוֹ שֶׁהוּא מִתְפַּלֵּל בְּבֵית הַכְּנֶסֶת,
כִּי הִטְלִית הַקָּטָן, רְחוּק שִׁיחִיָּה
בַּשְּׁעָרִים. אִם הוּלֵךְ בְּרֶגְלָיו, אֲזִי
בְּשֵׁאוֹמֵר הַפָּסוּק שִׁמַּע יִשְׂרָאֵל
וְכוֹ, וּבָרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ
לְעוֹלָם וָעֶד, צָרִיד לַעֲמֹד, שִׁיכּוֹן
לְבוֹ הֵיטֵב. וְאִם רוֹכֵב אִי יוֹשֵׁב
בַּעֲגָלָה, מֵתָר. וּבִתְפִלַּת שְׁמִנָּה
עֲשִׂיָּה יַעֲמֹד. וְאִם הוּא נָחוּץ
לְדֶרֶכוֹ, אִם יָכוֹל לַעֲמֹד, לְכֹל
הַפְּחוֹת בְּשֵׁלֶשׁ בְּרָכוֹת רִאשׁוֹנוֹת
וּבְשֵׁלֶשׁ בְּרָכוֹת אַחֲרוֹנוֹת, מוֹטֵב.

וְאֵם לָאוּ, יִתְפַּלֵּל מִיָּשׁוּב בַּעֲגָלָה,
וַיַּעֲשֶׂה הַכַּרְיָעוֹת מִיָּשׁוּב. וְאִמָּנָם
טוֹב יוֹתֵר שִׁיתְפַּלֵּל אֲפֹלוּ מִיֵּד
בַּעֲלֹת הַשַּׁחַר, וְגַם מִנְחָה אֲפֹלוּ
מִיֵּד חֲצִי שָׁעָה אַחֵר חֲצוֹת הַיּוֹם,
כִּדִּי שְׂיוֹכֵל לְהִתְפַּלֵּל מֵעַמּוּד
וְכַרְאֹי. (הַשְּׁעוֹר שֶׁהוּא מְחִיב לַחֲזוֹר
אַחֵר מִיָּם וְכִדִּי לְהִתְפַּלֵּל בַּעֲשָׂרָה, כָּתוּב
בְּסִימָן י"ב סָעִיף ה' וְסָעִיף ח עֵין שָׁם)
(אוֹרֵחַ חַיִּים סִימָן סג פט צד רלג
ובחיי"א).

מַחֲלֵף בַּדֶּרֶךְ וְהִגִּיעַ עַתָּה הָאָכַל וְלֹא
מֵצֵא מַיִם, נִתְבָּאֵר בְּסִימָן מ' סְעִיף
י"ד. וּבְסִימָן מ"ב סְעִיף י"ט
נִתְבָּאֵר, שֶׁהָאָכַל פֶּת, אָסוּר לְצֵאת
מִמְּקוֹמוֹ, עַד שֶׁיִּבְרַךְ בְּרַכַּת הַמִּזוֹן.
וּבְסִימָן מ"ד סְעִיף ו' נִתְבָּאֵר,
שֶׁצָּרִיד לְבָרַךְ מִיֵּשֵׁב דוֹקָא. וְאִמְנָם
אִם אָכַל בַּדֶּרֶךְ כְּשֶׁהוּא מְחֵלֵף,
מִתָּר לְבָרַךְ בְּרַכַּת הַמִּזוֹן גַּם כֵּן
כְּשֶׁהוּא מְחֵלֵף, מִפְּנֵי שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ
מִיֵּשֵׁב עָלָיו אִם יִצְטָרֵךְ לְהִתְעַכֵּב.
אֲבָל אִם אָכַל מִיֵּשֵׁב, גַּם בְּרַכַּת

הַמְזוֹן צָרִיד לְבָרֵךְ מִיָּשָׁב (קפ"ג).

סעיף י'

קִצַּת נוֹהֲגִין שֶׁבְּהִיּוֹתָם בַּדֶּרֶךְ
וְאוֹכְלִים בְּבֵית עוֹבֵד פּוֹכְבִּים, אֵין
מְבָרְכִין בְּזִמּוֹן, מִשּׁוּם דִּלָּא הָיִי
קַבֵּיעוֹת. וּמִכָּל מָקוֹם אִם קַבֵּעוּ
עַצְמָן שֶׁם לֹאכֹל בְּיַחַד, אֵינוֹ נִכּוֹן
לְבַטֵּל הַזִּמּוֹן. וַיֹּאמְרוּ, הֲרַחֲמֵן הוּא
יִשְׁלַח לָנוּ בְּרָכָה מְרֻבָּה בְּמָקוֹם
הַלִּיכָתָנוּ וּבְמָקוֹם יִשְׁיבָתָנוּ עַד
עוֹלָם. וְאִם אוֹכְלִים מִשָּׁל אֶחָד,
יְכוּלִין לוֹמַר, הֲרַחֲמֵן הוּא יְבָרֵךְ

אֶת בַּעַל הַבַּיִת הַזֶּה, וְקָאֵי עַל בַּעַל
הַסְּעוּדָה, וְאֵם לָאוּ, יֹאמְרוּ, הֲרַחֲמֵנוּ
הוּא יְבָרֵךְ אֹתָנוּ. וְעַיִן לְעֵיל סוּף
סִימָן מ"ד (קצ"ג).

סעיף יא'

מִדִּינָא, אָסוּר לִילֵךְ בְּעֶרְבַּ שַׁבָּת
יֹתֵר מִשְׁלֹשׁ פַּרְסָאוֹת, בֵּין לְבֵיתוֹ
בֵּין לְמָקוֹם אַחֵר כְּדֵי שְׂיוֹכְלוֹ
לְהַכִּין צָרְכֵי סְעוּדוֹת שַׁבָּת כְּרָאוּי.
וּבְמִדִּינוֹת אֵלּוּ אֵין נִזְהָרִין בַּזָּה,
מִפְּנֵי שָׂרֵב בְּנֵי אָדָם מְכִינִים
בְּרוּחַ. וּמִכָּל מָקוֹם צָרִיךְ כָּל אָדָם

לְזַהֵר מְאֹד שְׂיִכְנֹם לֹא שְׂפִיזָא בְּעוֹד
הַיּוֹם גָּדוֹל, כִּי הֶרְבֵּה חָלוּל שִׁבְתָּ
בָּא עַל יְדֵי מַה שְּׂמַתְאֲחֵרִים. לְכֹן
יֵהֵא נִזְהָר מְאֹד, וְלֹא יִסִּיתֵנוּ הַיִּצָּר
לִזְמַר, עוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל וְהַדָּרָךְ טוֹב
(רמ"ט).

סעיף יב'

מִי שֶׁהוּא בְּיוֹם שִׁבְתָּ קֹדֶשׁ בַּדָּרָךְ
בְּמָלוֹן וַיֵּשׁ לוֹ מַעוֹת, אִם יָכוֹל
לְהַפְקִידוֹ אִם לְהַצְנִיעוֹ, אֲסוּר
לְהַחֲזִיקוֹ בְּכִיסוֹ, שְׂחֵרֵי הֵם מִקְצָה.
וְאִם מִתִּירָא שְׂמָא יִגְבֹּהֶן מִמֶּנּוּ,

יִתְפַּרֵּן בְּעֶרְבַּ שַׁבָּת בְּבִגְדוֹ וַיֵּשֶׁב
 בַּבַּיִת, וְלֹא יֵצֵא בָהֶן בְּמָקוֹם שְׂאִין
 עֲרוֹב. אֲךָ אִם יֵשׁ לְחוּשׁ שְׂמָא
 מִחֲמַת זֶה שְׂאִינוֹ יוֹצֵא כָּל הַיּוֹם
 מִבֵּיתוֹ, יִרְגִּישׁוּ שְׂיֵשׁ לוֹ מַעוֹת
 וַיִּגְזְלוֹן מִמֶּנּוּ, מִתֵּר לְצֵאת בָּהֶן
 כְּשֶׁהֵן תְּפִלּוֹת בְּבִגְדוֹ. אֲבָל אִם הֵן
 בְּכִיסוֹ, בְּכָל עֲנִין אָסוּר (סימן ש"א)
 (עֵין עוֹד בְּסִימָן קפ"ט, דְּבָרִים שְׂצָרִיכִין
 לְזַהֵר בְּדֶרֶךְ).

סימן סט – דיני תפלת מנחה

סעיף א'

אָמַר רַבִּי חֵלְבּוֹ אָמַר רַב הוּנָא,
לְעוֹלָם יִזְהָר אָדָם בְּתַפִּלַּת הַמִּנְחָה,
שֶׁהָרִי לֹא נִעְנָה אֵלָיו אֶלָּא
בְּתַפִּלַּת הַמִּנְחָה, שֶׁנֶּאֱמַר וַיְהִי
בַּעֲלֹת הַמִּנְחָה וַיִּגַּשׁ אֵלָיוּ. וְהַטַּעַם
שֶׁתַּפִּלַּת הַמִּנְחָה הִיא חֲשׂוּבָה כָּל
כָּךְ, מִפְּנֵי כִּי תַפִּלַּת הַשַּׁחַר זְמַנָּה
יְדוּעָה, בַּבֶּקֶר בְּקוֹמָם מִמַּטָּתוֹ יִתְפַּלֵּל
מִיַּד קֹדֶם שֶׁיִּהְיֶה טָרוּד בַּעֲסָקָיו. וְכֵן
תַּפִּלַּת עֶרְבִית בְּלֵילָה זְמַנָּה יְדוּעָה,
בְּבֹאוֹ לְבֵיתוֹ וְהוּא פָּנּוּי מַעֲסָקָיו.
אַבָּל תַּפִּלַּת הַמִּנְחָה הוּא בְּעוֹד

שְׁהִיּוֹם גָּדוֹל וְהָאָדָם טָרוּד בְּעִסְקָיו
וְהוּא צָרִיךְ לְשׁוֹם אֵל לְבוֹ וְלַפְּנוֹת
מִכָּל עִסְקָיו וְלַהֲתַפְּלֵל, עַל כֵּן
שִׁכְרָה הִרְבֵּה מְאֹד (טור רלב). ♦

סעיף ב'

עֵקֶר זְמַנָּה הוּא בֵּית שַׁע שְׁעוֹת
וּמַחְצָה וְלִמְעֵלָה, וְהִיא נִקְרָאת
מִנְחָה קְטַנָּה. וּבְשַׁעַת הַדְּחָק, כְּגוֹן
שֶׁהוּא צָרִיךְ לְצֹאת לַדֶּרֶךְ אוֹ שֶׁהוּא
צָרִיךְ לֶאֱכֹל. יְכוּל לַהֲתַפְּלֵל מִיָּד
לְאַחַר שֵׁשׁ שְׁעוֹת וּמַחְצָה, וְהִיא
נִקְרָאת מִנְחָה גְּדוֹלָה. וְהַמִּשְׁךְ זְמַנָּה

הוּא לְכַתְּחִלָּה עַד שְׁעָה וְרַב־עֵיט
 שְׁעָה קֹדֶם הַלֵּילָה וְלֹא יוֹתֵר, וְזֶה
 נִקְרָא פֶּלֶג הַמִּנְחָה, כִּי מִשְׁעַת
 מִנְחָה קֹטְנָה עַד הַלֵּילָה הוּא שְׁתֵּי
 שָׁעוֹת וּמַחְצָה, וְהַחֲצִי מִזֶּה הִיא
 שְׁעָה וְרַב־עֵיט. וּבְדִיעָבֵד אִם
 בְּשִׁעַת הַדְּחָק, יָכוֹל לְהַתְּפִלָּל עַד
 צֵאת הַכּוֹכָבִים. וְכֵן נוֹהֲגִין עַתָּה
 בְּרַב הַקְּהֵלוֹת, שְׁמַת־פֶּלֶלִין מִנְחָה
 סְמוּךְ לַלֵּילָה. וְשָׁעוֹת אֵלּוּ הֵמָּה
 שָׁעוֹת זְמַנִּיּוֹת, דִּהְיוּנוּ לְפִי עֶרֶךְ
 הַיּוֹם, מִזְּרִיחַת הַחֲמָה עַד שְׁקִיעַתָּהּ

מִתְחַלֵּק הַיּוֹם לְשָׁנִים עָשָׂר חֲלָקִים,
וְאֵם הַיּוֹם גָּדוֹל שְׁמִנָּה עֶשְׂרֵה
שָׁעוֹת, אֲזִי שָׁעָה וּמַחְצָה נְחֻשֶׁבֶת
לְשָׁעָה.

סעיף ג'

אִסּוּר לְהִתְחִיל לְאָכּוֹל אֶפְלוּ סְעוּדָה
קִטְנָה סְמוּךְ לְמִנְחָה קִטְנָה. וְסְמוּךְ,
הֵינוּ חֲצִי שָׁעָה קֹדֶם. וְאֵם אֵינוּ
קוֹבֵעַ עֲצָמוֹ לְסְעוּדָה, אֶלָּא שְׂאוּכָל
אִזּוֹ שׁוֹתָה דְּרֹךְ אֶרְעֵי פְרוֹת אִזּוֹ
תִּבְשִׁיל, אֶפְלוּ מִחֲמִשָּׁת מִיָּנִי דְּהָךְ,
יֵשׁ מִתִּירִין. אֲבָל יֵשׁ לְהַחֲמִיר גַּם

בִּזְהָּ. וְכֵן אָסוּר לִכְנֹס לַמִּרְחֵץ אֹו
לְהַסֵּת פֶּר סָמוּךְ לְמִנְחָה קִטְנָה.
וְסְעוּדָה גְּדוּלָּה, כְּגוֹן סְעוּדַת
נְשׂוּאִין אֹו בְּרִית מִילָּה וְכַדוּמָה,
אָסוּר לְהַתְחִיל אַפְּלוֹ סָמוּךְ לְמִנְחָה
גְּדוּלָּה, דְּהֵינּוּ מִתְּצוֹת הַיּוֹם אָסוּר,
אַלְּא יִמָּתִינּוּ עַד זְמַן מִנְחָה גְּדוּלָּה,
וְיִתְפַּלְּלוּ קוֹדֵם הַסְּעוּדָה. וּבְמָקוֹם
שֶׁקוֹרִין לְבֵית הַכֶּנֶסֶת וְהוּא רָגִיל
לֵילֵךְ לְבֵית הַכֶּנֶסֶת לְהַתְפַּלֵּל
בְּצַבּוּר, מִתָּר לְהַתְחִיל סְעוּדָה
קִטְנָה סָמוּךְ לְמִנְחָה קִטְנָה, וְגַם

אֲחֵר כָּךְ, וּבִלְבָד שְׁמִיד שְׁקוֹרִין
 לְבֵית הַכְּנֶסֶת, יִפְסִיק מִמֶּנּוּ שְׁחֵוָא
 עָסוּק, לְהַתְפִּיל. וְסְעוּדָה גְדוּלָּה
 סְמוּךְ לְמִנְחָה קִטְנָה, אָסוּר לְהַתְחִיל
 אֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שְׁקוֹרִין לְבֵית
 הַכְּנֶסֶת, וְאֲפִלּוּ סְמוּךְ לְמִנְחָה גְדוּלָּה
 יֵשׁ לְהַחֲמִיר.

סעיף ד'

לְהַתְפִּיל מִנְחָה, צָרִיכִין גַּם כֵּן
 נְטִילַת יָדַיִם עַד הַפָּרֶק כִּמּוֹ לְהַתְפִּיל
 שְׁחֵרִית, וְכַמְבָּאָר לְעֵיל בְּסִימָן י"ב
 סְעִיף ה' וְסְעִיף ו'. (עֵין חֵי אָדָם כָּלִל

ל"ג סעיף ו' ובשלחן ערוך של התניא
 סימן צ"ב במראה מקום אות כ"ג) וכן
 לתפלת מעריב אם הפסיק אחר
 מנחה, וכן למוסף אם הפסיק אחר
 שחרית, צריך לטל ידיו.

סעיף ה'

אין לומר אשרי שקדם מנחה עד
 שיהא מנין בבית הכנסת, כדי
 שהשליח צבור יאמר הקדיש על
 מה שאמרו בעשרה. ואם אמרו
 אשרי בלא מנין ואחר כך נשלם
 המנין, יאמרו איזה מזמור ואחר

כֹּה יֹאמַר הַשְּׁלִיחַ הַצָּבֹר קְדִישׁ. וְיֵשׁ
 לַשְּׁלִיחַ הַצָּבֹר לְהַתְעַטֵּף בְּטָלִית
 קֹדֶם אֲשֶׁר י, שֶׁלֹּא לְהַפְסִיק בֵּין
 אֲשֶׁר לְקְדִישׁ. וְאִם לֹא הִיָּתָה טָלִית
 עַד לְאַחַר שֶׁאֵמַר אֲשֶׁר י, יְתַעַטֵּף
 וְיֹאמַר אִיזָה פְסוּקִים שְׁעֲלֵיהֶם
 יֹאמַר קְדִישׁ.

סעיף ו'

אִם הִשְׁתַּעֲה רְחוּקָה וְקָרֹב לְלִילָה,
 מִתְחִיל שְׁלִיחַ הַצָּבֹר מִיָּד אַחַר
 קְדִישׁ, הַשְּׁמִנָּה עֲשִׂיָּה בְּקוֹל רָם.
 וְהַצָּבֹר לֹא יְתַפְּלוּ אֶלָּא שׁוֹמְעִים

וְעוֹנִים עַד שִׁיאֲמַר הָאֵל הַקָּדוֹשׁ,
 אֲזִי עוֹנִים אֲמִן וּמִתְפַּלְלִים בְּלַחֲשׁ.
 וְאִם הִשְׁעָה דְּחוּקָה בְּיֹתֵר וַיֵּשׁ
 לְחוּשׁ שָׂאֵם יִמְתִּינוּ עַל שְׁלִיחַ
 הַצָּבוּר עַד לְאַחַר שִׁיאֲמַר הָאֵל
 הַקָּדוֹשׁ, לֹא יִסִּימוּ תַּפְלָתָם בְּעוֹד
 יוֹם, יְכוּלִין לְהִתְפַּלֵּל מִיָּד עִם שְׁלִיחַ
 הַצָּבוּר בְּלַחֲשׁ מְלָח בְּמִלָּה עַד הָאֵל
 הַקָּדוֹשׁ. וְטוֹב אִם אֶפְשָׁר שִׁיְהִי
 לְכָל הַפָּחוֹת אֶחָד שִׁיעֲנָה עַל
 בְּרָכוֹת שְׁלִיחַ הַצָּבוּר אֲמִן (קכ"ד
 רל"ב).

סעיף ז'

מִי שֶׁבָּא לְבֵית הַכְּנֶסֶת וּמֵצֵא
 צַבֹּר מִתְּפִלָּין שְׂמֹנֶה עָשָׂרָה,
 מִתְּפִלָּל עִמָּהֶם שְׂמֹנֶה עָשָׂרָה וַיֹּאמֶר
 אֲשֶׁרִי לְאַחַר הַשְּׂמֹנֶה עָשָׂרָה. וְאִם
 לֹא יוּכַל לְגַמּוֹר שְׂמֹנֶה עָשָׂרָה, קֹדֶם
 שֶׁיָּבֹא שְׁלִיחַ הַצַּבֹּר לְקֹדֶשָׁה, וְאִם
 יִמָּתִין עַד לְאַחַר שִׁגְמוֹר שְׁלִיחַ
 הַצַּבֹּר כָּל הַשְּׂמֹנֶה עָשָׂרָה עִם
 הַקֹּדֶשׁ, יַעֲבֹר זְמַן הַתְּפִלָּה, יִמָּתִין
 וַיִּתְּפִל בְּלַחֲשׁ עִם שְׁלִיחַ הַצַּבֹּר
 בַּחֲזֹרֶת הַתְּפִלָּה מְלָא בְּמִלָּה, וַאֲמַר

עֲמוֹ כָּל נֶסֶח הַקִּדְשָׁה, וְגַם לְדוֹר
 וָדוֹר וְכוּ', כָּמוֹ שֶׁהוּא אוֹמֵר, וַיִּסְיֵם
 עֲמוֹ בְּשׁוּה בְּרַכַּת הָאֵל הַקָּדוֹשׁ
 וּבְרַכַּת שׁוּמַע תְּפִלָּה. וְגַם מוֹדִים
 יֹאמֵר בְּשׁוּה, כִּדִּי שִׁישְׁחָה עִם
 הַצְּבוֹר. רַק בַּיּוֹם תַּעֲנִית צְבוֹר, לֹא
 יֹאמֵר עִם שְׁלִיחַ הַצְּבוֹר עֲנֵנוּ, אֲלֹא
 אוֹמְרוֹ בְּשׁוּמַע תְּפִלָּה, כָּמוֹ שֶׁאָר
 יַחֲיד. וְכֵן אִם רוֹצֶה לְהַתְּפִלָּה
 מִעֲרִיב עִם הַצְּבוֹר, וְאִם יִמְתִּין עַד
 אַחֵר חֲזֶרֶת שְׁלִיחַ הַצְּבוֹר אֶת
 הַתְּפִלָּה יִצְטָרֵךְ לְהַתְּפִלָּה עַרְבִית

בִּיחִידוֹת יִתְפַּלֵּל מִנְחָה עִם חֲזָרָת
 הַשְּׁלִיחַ הַצָּבוּר, וְאִם בָּא סָמוּךְ
 לְקִדְּשָׁה יִמָּתִין עַד לְאַחַר שִׁיאֲמַר
 הַשְּׁלִיחַ הַצָּבוּר הָאֵל הַקָּדוֹשׁ, וְיַעֲנֶה
 אָמֵן, וְאִזּוּ יִתְפַּלֵּל. וְאִם שִׁיפְסִיד
 עֲנִית אָמֵן שֶׁלְאַחַר שׁוּמַע תְּפִלָּה
 וְגַם מוֹדִים (שֶׁהֵם חַיִּיבִים), מִכָּל מְקוֹם
 הַכִּי עָרִיף טָפִי, מְלַחֶפְסִיד תְּפִלָּת
 עֲרַבִית עִם הַצָּבוּר, וּמִכָּל שִׁפְךָ, אִם
 הַשָּׁעָה עוֹבְרָת מִזְמַן מִנְחָה (וְעֵין
 לְעֵיל סִימָן כ' סְעִיף י"א).

סעיף ה'

אם נמשכה תפלת המנחה עד
הלילה, לא יאמרו תחנון, כי אין
אומרים תחנון בלילה. וצריכין
לזהר ולהשגיח שלא תמשך עד
הלילה ממש, כי אז אין אומרים
קריש תתקבל על התפלה
שהתפללו ביום, כיון שהלילה שייך
ליום המחרת (קל"א רלד).

סעיף ט'

מי שבא בערב שבת למנחה
בבית הכנסת, והקהל כבר קבלו
שבת אז יום טוב, דהינו בשבת

אָמְרוּ מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת,
וּבְיוֹם טוֹב אָמְרוּ בְּרָכוּ, לֹא יִתְפַּלֵּל
מִנְחָה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת הַזֹּאת, אֶלָּא
יִלֹךְ חוּץ לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְיִתְפַּלֵּל.
וְאִם שׁוֹמֵעַ שְׁשִׁלִּיחַ הַצְּבוֹר אוֹמֵר
בְּרָכוּ, לֹא יַעֲנֶה עִם הַצְּבוֹר, שְׂאֵם
יַעֲנֶה בְּרָכוּ שׁוֹב אֵינּוּ רִשְׁאֵי
לְהִתְפַּלֵּל אַחֵר כִּי תִכְלֶה שָׁל חֵל.
(אם טָעָה וְעָנָה, יִתְפַּלֵּל עֲרֵבִית שְׁתֵּימָה,
כְּדִלְעִיל סִימָן כ"א) וְאִם בָּא סָמוּךְ
לְקַבֵּל שַׁבָּת וְיוֹם טוֹב, אַף עַל פִּי
שֶׁלֹא יוּכַל לְגַמֵּר הַשְּׂמִנָה עֲשִׂיָּה

קוֹדֵם שִׁיקְבְּלוּ שַׁבָּת אִזּוּ יוֹם טוֹב,
יָכוֹל לְהַתְפַּלֵּל כִּיּוֹן שְׁמַת־חַיִּל בְּהַתֵּר
(רס"א רס"ג).

סימן ע - דיני תפלת מעריב

סעיף א'

זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל תְּפִלַּת
עֶרְבִית הוּא מִשְׁנַרְאִין שֶׁלֹּא
כּוֹכָבִים קָטָנִים, וּבִיּוֹם הַמַּעֲנָן
יִמָּתִין עַד שֶׁיֵּצֵא הַסָּפֶק מִלְּבוֹ.
וְעַכְשָׁיו נִזְהָגִין לְהַתְפַּלֵּל בַּצְּבוֹר
מִמַּעְרִיב תַּכְף אַחֲרֵי מִנְחָה, אֲף עַל פִּי
שְׁעָדִין אֵינּוּ לִילָה, מִפְּנֵי טֶרַח

הַצְבֹּר, שְׁהוּא טַרַח לְאַסֵּף הַצְבֹּר
שְׁנִית, וּבְלִבֵּד שֶׁלֹּא יִהְיֶה קֶדֶם פְּלֶג
הַמִּנְחָה, כִּי אִזְ אֶפְלוּ בְּדִיעֲבַד אֵינָם
יוֹצְאִין. וְאַשְׁרֵי לְמִי שֶׁמֵּת פֶּלֶל
עַרְבִית בְּצָבֹר בְּלִילָה, וּבֵין מִנְחָה
לְמַעְרִיב עוֹסֵק בַּתּוֹרָה, לְחַבֵּר
הַלִּילָה עִם הַיּוֹם בַּתּוֹרָה, שְׁהוּא
עֲנִין גָּדוֹל. וְעַל כָּל פָּנִים רָאוּי לְכָל
יֵרֵא שָׁמַיִם, שָׂאֵם הַתֶּפֶל בְּצָבֹר
קֶדֶם הַלִּילָה, לֹא יֵאָכֵל קֶדֶם הַלִּילָה
אֶלָּא יִמָּתִין, וּמִיָּד לְאַחַר צֵאת
הַכּוֹכָבִים יִקָּרֵא שְׁלֹשׁ הַפָּרָשִׁיּוֹת

שֶׁל קְרִיאַת שְׁמַע. וְמִי שֶׁאֵינוֹ
מִתְפַּלֵּל בְּצַבּוּר, אָסוּר לוֹ לְהִתְפַּלֵּל
תְּפִלַּת עֲרֵבִית קֹדֶם צֵאת הַכּוֹכָבִים.
סעיף ב'

לְכַתְּחִלָּה צָרִיךְ לְהִתְפַּלֵּל עֲרֵבִית
מִיָּד בְּצֵאת הַכּוֹכָבִים. וְאָסוּר
לְהִתְחִיל לֶאֱכֹל אוֹ לַעֲשׂוֹת שׁוּם
דְּבָר, וְאַפְלוּ לְלַמֵּד, חֲצִי שָׁעָה קוֹדֶם
צֵאת הַכּוֹכָבִים, כִּמּוֹ סָמוּךְ לְמִנְחָה
קִטְנָה (וְעֵין לְעֵיל סִימָן ס"ט סְעִיף ג').
וְאִם אֵין לוֹ פְּנָאִי, כְּגוֹן שְׁחוּא
לוֹמֵד בְּרַבִּים, עַל כָּל פָּנִים לֹא

יֵאָחַר יוֹתֵר מִחֲצוֹת הַלַּיְלָה.
וּבְדִיעָבֵד אֶפְלוֹ אַחֵר חֲצוֹת עַד
שֶׁלֹּא עָלָה עֲמוּד הַשָּׁחַר יָצָא (פ"ט
רל"ב רל"ה) ♦

סעיף ג'

מִי שֶׁבָּא לְבֵית הַכְּנֶסֶת לְתַפִּלָּה
עֶרְבִית וּמָצָא שֶׁהַצְבֹּר עוֹמְדִין
לְהַתְפַּלֵּל שְׂמֹנֶה עָשָׂרָה, אֶפְלוֹ עַדִּין
אֵינוֹ לֵילָה, אֶלָּא מִפְּלֵג הַמִּנְחָה
וְלִמְעֻלָּה, מִתְפַּלֵּל עֲמָהֶם שְׂמֹנֶה
עָשָׂרָה, וְאַחֵר כֶּךָ כְּשִׁיחִיָּה לֵילָה
יֹאמַר קְרִיאַת שְׁמַע עִם הַבְּרוּכֹת.

וְאֵם הַצָּבוּר עוֹמְדִין בְּאַמְצַע
 קְרִיאת שְׁמַע וּבְרָכוֹתֶיהָ וַיֵּשׁ לוֹ
 שָׁהוֹת לוֹמַר קֹדֶם שִׁיגִיעוּ לְתַפִּלַּת
 שְׁמִנָּה עֲשִׂיָּה, קְרִיאת שְׁמַע עִם
 הַבְּרָכוֹת עַד שׁוֹמֵר עִמּוֹ יִשְׁרָאֵל
 לְעַד יַעֲשֶׂה בֶן, וַיִּדְּלֵה בָרוּךְ ה'
 לְעוֹלָם וָכּוֹ, וַאֲיֵנוּ צָרִיךְ לֵאמֹר
 אַחֲרַי כִּי לְאַחַר הַתַּפִּלָּה (מהרי"עב"ץ),
 וְאֵם הוּא לֹא הַתַּפִּלָּה עַד־יֵין מִנְחָה,
 יַתַּפִּלָּל תַּפִּלַּת שְׁמִנָּה עֲשִׂיָּה שֶׁל
 מִנְחָה, בְּשָׁעָה שֶׁהַצָּבוּר אוֹמְרִים
 קְרִיאת שְׁמַע עִם הַבְּרָכוֹת, וַיִּשְׁתַּחֲוֶה

מַעֲט לְכָל הַפָּחוֹת בְּדֵי הַלֹּוֹד ד' אֲמוֹת, וְיִתְפַּלֵּל אַחֵר בֶּךָ שְׁמִנָּה עֶשְׂרֵה עִם הַצְּבוֹר לְמַעְרִיב. וְאַחֵר בֶּךָ בְּשִׁיחִיָּה לִילָה, יֹאמַר קְרִיאַת שְׁמַע עִם הַבְּרָכוֹת.

סעיף ד'

מִן בְּרוּךְ ה' לְעוֹלָם עַד יֵרָאוּ עֵינֵינוּ, יֵשׁ לוֹמַר בִּישִׁיבָה. וְאַסּוּר לְהַפְסִיק מִן תְּחִלַּת וְחֹאֵל רַחוּם עַד לְאַחֵר הַשְּׁמִנָּה עֶשְׂרֵה. וְיִמָּחַ שְׁחַשְׁמָשׁ מִכְרִיז יַעֲלֶה וְיָבֹא וְיִטַּל וְיִמָּטַר לֹא הָיָה הַפְסֵק, מִשּׁוֹם דְּהָיָה

צִרְךָ הַתְּפִלָּה.

סעיף ה'

אם נשאר אדם יחידי מתפלל
מעריב בבית הכנסת בלילה, חיב
חברו להמתין עד שיסיים תפלתו,
כדי שלא תתבלבל מחשבתו. ואם
התחיל להתפלל בשעה שלא יוכל
לסיים תפלתו עם הצבור, אינו חיב
להמתין עליו, שחרי מוכחא מלתא
דאדעתא דהכי נכנס, שאינו
מפחד.

סימן עא - סדר הלילה

סעיף א'

אֶחָד תְּפִלַּת עֲרֵבִית צָרִיךְ לְקַבֵּעַ
עַתָּה לְתוֹרָה, לְקַיֵּם וְהִגִּיתָ בּוֹ יוֹמָם
וְלַיְלָה. וַיֵּשׁ לְחֹשֶׁךְ בַּלַּיְלָה שָׁאֵם
יֹאכֵל תְּחִלָּה תַּחְטִיפוּנוּ שְׁנָה, מִתּוֹךְ
שְׁחֵמָה יִגַּע, וְחִטְבֵּעַ מִבִּקְשָׁת
מְנוּחָה, וְנִמְצָא מִתְבַּטֵּל מִתּוֹרָה.
עַל כֵּן יֵשׁ לְזַהֵר שֶׁיִּקְבַּע לוֹ עַתָּה
לְלִמּוֹד קוֹדֵם הָאֲכִילָה. אֲךָ אִם הוּא
רָעִב וְלִבּוֹ חֲלָשׁ, שָׁלֹא אָכֹל בַּיּוֹם
לִשְׁבֹּעַ, יִטְעֵם מֵעֵט כִּדִּי לִישׁוֹב
דַּעְתּוֹ, וְאַחֵר כִּךְ יִלְמֹד קִצָּת, וְאַחֵר

כָּךְ יֵאָכֵל סְעֻדָּתוֹ דֵּי צָרְכוֹ, וַיַּחְזֹר
 לְלִמּוּד תּוֹרָה אִישׁ אִישׁ כְּכִי
 הִשְׁתַּגְּתוּ. אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנָם
 לְבִרְכָּה, לֹא אֶבְרָא לֵילָה אֶלָּא
 לְגִרְסָא, וְהֵינּוּ בְּלֵילִי חֲרָף, וּמִכָּל
 מְקוֹם גַּם בְּלֵילוֹת הַקְּצָרִים צָרִיךְ
 לְלִמּוּד מְעַט בְּכָל לֵילָה, לְקַיֵּם
 וְהִגִּיתָ בּוֹ יוֹמָם וְלַיְלָה. וּמִן חֲמִשָּׁה
 עָשָׂר בָּאָב וְאֵילָךְ יוֹסִיף מְעַט מְעַט.
 וְאָמַר רִישׁ לְקִישׁ, כָּל הָעוֹסֵם
 בַּתּוֹרָה בְּלֵילָה, חוֹטֵשׁ שֶׁל חֶסֶד
 נִמְשָׁךְ עָלָיו בַּיּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר, יוֹמָם

יִצְוָה ה' חֲסֵדוֹ וּבִלְלִילָה שִׁירָה עָמִי.
 מִה טַעַם יוֹמָם יִצְוָה ה' חֲסֵדוֹ,
 מִנְשׁוֹם וּבִלְלִילָה שִׁירָה עָמִי. וְאָכַל
 וְאָמַר, אָמַר רִישׁ לְקִישׁ, כָּל
 הָעוֹסֵם בַּתּוֹרָה בְּעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁהוּא
 דוֹמֶה לְלִילָה, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא
 מוֹשֶׁה עָלָיו חֹטֵט שֶׁל חֶסֶד בְּעוֹלָם
 הַבָּא שֶׁהוּא יוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר, יוֹמָם
 יִצְוָה ה' חֲסֵדוֹ וּבִלְלִילָה שִׁירָה עָמִי.
 וּמִכָּל שֹׁכֵן מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֵן קְבוּעַ
 לְמֹד בְּכָל יוֹם וְנִתְבַּטֵּל בַּיּוֹם,
 שֶׁהוּא צָרִיד לְהַשְׁלִים חֵקוֹ בִּלְלִילָה.

סעיף ב'

רְאֵאִי לְאָדָם בֵּינוֹנִי הַבָּרִיא לְמַעַט
 בְּסַעֲוֵדָת הַלֵּילָה, וְתִהְיֶה קִלְחָה
 מִסַּעֲוֵדָת הַיּוֹם, וְיִרְוִיחַ בָּזָה אֲרַבְעָה
 דְּבָרִים, א. יִשְׁמַר בְּרִיאָתוֹ ב. יִהְיֶה
 נִשְׁמַר מִדְּבַר רָע, שְׁלֹא יָבֹא לְיָדֵי
 מַקְנֵה לֵילָה, שְׁבֹא מַחֲמַת אֲכִילָה
 גִּסָּה וְדְבָרִים הַמַּחֲמִימִים. ג. שְׂיִהְיוּ
 חֲלוֹמוֹתָיו נְחִים וּמִיִּשְׁבִּים, כִּי מֵרַב
 אֲכִילָה וְשִׂתְיָה הֶרְבֵּה, פְּעָמִים
 בָּאִים חֲלוֹמוֹת קָשִׁים וְזָרִים ד.
 שְׁלֹא תִכְבֵּד שְׁנָתוֹ עָלָיו, וְיִקְוֶה

בְּזִמְנוֹ הָרֵאשִׁי, וְדִי לְאָדָם הַבָּרִיא
 לִישׁוֹן שֵׁשׁ שָׁעוֹת. וַיִּזְהַר שֶׁלֹּא לִישׁוֹן
 בְּחֶדֶר יְחִידִי, וְלֹא לִישׁוֹן בְּמָקוֹם חֵם
 בְּיֹתֵר וְלֹא בְּמָקוֹם קָר בְּיֹתֵר.

סעיף ג'

רֵאשִׁי לְכָל יֵרָא שָׁמַיִם שְׁקָדָם
 הַלִּיכָתוֹ לִישׁוֹן, יִפְשֹׁפֶשׂ בְּמַעֲשָׂיו
 שֶׁעָשָׂה כָּל הַיּוֹם, וְאִם יִמָּצָא
 שֶׁעָשָׂה עֲבָרָה יִתְחַרֵּט וַיִּתְוַדֶּה עָלֶיהָ
 וַיִּקְבֹּל עַל עֲצָמוֹ בְּלֵב שָׁלֵם, שֶׁלֹּא
 לַעֲשׂוֹתָהּ עוֹד, וּבִכְפָּרֵט בַּעֲבֻרוֹת
 הַמִּצְוֹת, כְּגוֹן חֲנִיפוֹת שְׁקָרִים,

לִיצָנוֹת, וְלִשְׁוֹן הָרַע, צָרִיכִין
 בְּדִיקָה בִּיּוֹתֵר. גַּם יִתֵּן הָאָדָם אֶל
 לְבוֹ לְמַחֵל לְכָל אָדָם שֶׁחָטָא בְּנֶגְדּוֹ,
 שֶׁלֹּא יַעֲנֶשׁ שׁוֹם אָדָם מִחֲמַתּוֹ.
 דְּאִיתָא בַּגְמָרָא, כָּל מִי שֶׁחֲבָרוֹ
 נֶעֱנֶשׁ עַל יְדוֹ, אֵין מַכְנִיסִין אוֹתוֹ
 בְּמַחֲצָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא.
 וַיֹּאמֶר שֶׁלֹּשׁ פְּעָמִים, שָׂרִי לְכָל
 מָאן דִּי צִעֲרִין. וְאַחֵר כֵּךְ יֹאמַר
 רַבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם חֲרִינִי מוֹחֵל וְכוּ'.

סעיף ד'

אם לא קרא שלש הפְּרָשִׁיּוֹת שֶׁל

קְרִיאַת שְׁמַע בְּשִׁחְיָהּ לִילָהּ, אֲזִי
 יֹאמַר כָּל הַשָּׁלֹשׁ פְּרָשִׁיּוֹת בְּקְרִיאַת
 שְׁמַע שְׁעַל הַמַּטָּה. אֲבָל אִם אֶמְרָם
 בַּלִּילָהּ, אֵינּוּ צָרִיךְ לֹמַר בְּקְרִיאַת
 שְׁמַע שְׁעַל הַמַּטָּה, כִּי אִם פְּרָשָׁה
 הִרְאֵנוּהָ בְּלִבָּהּ. וּמִכָּל מְקוֹם
 לְמַצֹּחַ מִן הַמִּבְחָר יֹאמַר כָּל שָׁלֹשׁ
 הַפְּרָשִׁיּוֹת, וְאַחֵר כֵּךְ אֲזַמְּרֵם
 מִזְמוֹרֵי וּפְסוּקֵי דִּרְחֵמִי, כְּמוֹ
 שְׁנֵדָפִים בַּסְדּוּרִים. וְאוּלָם בְּרַב
 הַסְדּוּרִים נִדְפָּם בְּרִכַּת הַמַּפִּיל קִדְּם
 קְרִיאַת שְׁמַע. וְיִזְתָּר טוֹב לֹמַר

בְּרִכַּת הַמִּפּוֹל בְּסוֹף, שְׁתֵּהא
 הַבְּרָכָה סְמוּכָה לַשְּׁנָה. וַיֹּאמֶר
 קָרִיאת שְׁמַע עִם הַמְּזוּמָרִים קֹדֶם
 שְׁחִילָה לְמִטָּתוֹ, וּבְרִכַּת הַמִּפּוֹל
 יֹאמֶר בְּשִׁחּוּא עַל מִטָּתוֹ (עֵין לְעִיל
 סוֹף סִימָן ה'), וְקֹדֶם שְׁחִילָה לְמִטָּתוֹ
 יִלָּךְ אֶל הַמְּזוּזָה וַיִּנְיחַ אֶצְבָּעוֹתָיו
 עָלֶיהָ וַיֹּאמֶר, ה' שׁוֹמְרֵי וְגו', וְאַחֲרֵי
 כֵן יֹאמֶר שְׁבַע פְּעָמִים, בְּכָל
 דְּרָכָיָהּ גו' וְלֵאחֲרַי שְׁאֵמֶר בְּרִכַּת
 הַמִּפּוֹל, לֹא יֹאכֹל וְלֹא יִשְׁתֶּה וְלֹא
 יְדַבֵּר עַד שְׁיִישֵׁן. אִם אֵינוֹ יָכוֹל

לִישׁוֹן יֹאמַר עוֹד הַפַּעַם קְרִיאת
 שְׁמַע וְהַמְזֻמּוֹרִים וּפְסוּקֵי דְרַחֲמֵי,
 וְחוֹזֵר וְקוֹרֵא עַד שֶׁתַּחֲטִיפוּנוּ שֵׁנָה,
 אוֹ יֹאמַר כַּמָּה פְּעָמִים פְּסוּקִים
 יֵאלֹף, תוֹרָה צוּרָה לָנוּ וְגו', אֵשׁ תְּמִיד
 וְגו' סְעָפִים שָׁנאת וְגו', אִזְרֵעַ
 וְגו' עַד שֶׁתַּחֲטִיפוּנוּ שֵׁנָה, וְהִיא
 סִגְלָה לְהַנְצִל מִמִּקְרָה לִילָה רַחֲמָנָא
 לְצִלָּן. וְתֵהָא כּוֹנֵנָתוֹ בַּשֵּׁנָה לְחִזְקוֹ
 כּחוֹ לְעֲבוֹדַת קוֹנוֹ וְאַזִּי נַחֲשָׁבֶת לוֹ
 לְעֲבוֹדַת שָׁמַיִם. אִם צָרִיךְ לְשַׁמֵּשׁ
 מִטָּתוֹ, לֹא יֹאמַר תְּחִלָּה בְּרִפְת

הַמַּפִּיל, אֵלֶּא אַחֵר כָּךְ קוֹרֵא לְכֹל
הַפְּחוֹת פֶּרֶשָׁה הָרֵאשׁוֹנָה שֶׁל
קְרִיאת שְׁמַע וְאוֹמֵר בְּרַבַּת הַמַּפִּיל
(סימן סעיף א רל"א רל"ה רל"ט).

סעיף ה'

יְבָשִׁיט מִלְּבוּשָׁיו מִנְּעָלָיו וְלֹא יִישָׁן
בְּמִלְּבוּשָׁיו. כְּשֶׁחֹלֵץ מִנְּעָלָיו
וּפּוֹשֵׁט בְּגָדָיו, חֹלֵץ וּפּוֹשֵׁט שֶׁל
שְׂמָאל תְּחִלָּה. וְלֹא יִנְיַח מִלְּבוּשָׁיו
תַּחַת מְרֵאשׁוֹתָיו, כִּי מִשְׁכַּח
לְמוֹדוֹ, וְצָרִיךְ לְזַהֵר מְאֹד לְחֻרְגָּיִל
אֶת עַצְמוֹ לְשֹׁכֵב עַל צִדּוֹ. וְאִסּוּר

גִּדּוּל לְשֹׁכֵב פְּרָקָדָן דְּהִינּוּ גִבּוֹ
 לְמַטָּה וּפָנָיו לְמַעְלָה, אִם בְּהַפּוּךְ
 פָּנָיו לְמַטָּה וְגִבּוֹ לְמַעְלָה, אֵלֶּא
 דִּינָקָא עַל צִדּוֹ. וְטוֹב שִׁישְׁכֵּב
 בְּתַחֲלֵית שְׁנָתוֹ עַל צִד שְׂמֹאל,
 וּבִסּוֹף עַל צִד יְמִין, וְהוּא טוֹב
 לְבָרִיאֹת הַגּוֹף, כִּי הַכָּבֵד מִנָּח
 בְּצִד יְמִין, וְהַאֲצִטּוּמָא בְּצִד
 שְׂמֹאל. וְכֵּן שָׂר יִטָּה עַל צִד שְׂמֹאל,
 אֲזִי יֵהֵא הַכָּבֵד עַל הַאֲצִטּוּמָא
 וַיַּחֲמֹמָה בְּחֵמוֹ, וּבִזָּה יִתְעַכֵּל הַמִּזּוֹן
 מִתְּחִלָּה. וְאַחֲרֵי שְׁנַת עֵכֶל הַמִּזּוֹן

סימן עב – גדל קדשת שבת והמחללו הרי הוא כמו עובד כוכבים ודיני

הכנסת שבת – סעיף ג' – עמוד 1108

רְאֵי לֹו שְׂפִיטָה עַל צַד יָמִין, כִּדִּי
שֶׁתְּנוּחַ הָאֵיצֶטוּמָכָא וְתִירַד פְּסוּלָת
הַמֵּאכָל. וְלֹא יִתְהַפֵּךְ מִצַּד אֶל צַד
פְּעָמִים הֶרְבֵּה (אוֹרַח חַיִּים סִימָן ב',
רמב"ם פֶּרֶק ד' מֵהִלְכוֹת דְּעוֹת,
מֵהֲרִיעַב"ץ אה"ע סִימָן כג, שְׁבִילִי
אֲמוֹנָה). (הִלְכוֹת צְנִיעוֹת תְּבִאֲרָנָה אִם
יִרְצֶה הַשֵּׁם בְּסִימָן ק"נ).

סימן עב - גדל קדשת שבת
והמחללו הרי הוא כמו עובד
כוכבים ודיני הכנסת שבת

סעיף א'

שֶׁבֶת קִדְשׁ הוּא הָאֵזֶת הַגָּדוֹל

וְהַבְרִיתָ, שְׁנֵתָן לָנוּ הַקְדוּשָׁה בָּרוּךְ
הוא, לְדַעַת כִּי בַשְּׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה
ה' אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ וְכָל
אֲשֶׁר בָּהֶם וְשָׁבַת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי,
וְהוּא יְסוֹד הָאֱמוּנָה. וְאָמְרוּ
רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרָנָם לְבָרְכָהּ שְׁקוּלָה
שִׁבַּת כָּכָל הַמַּצּוֹת. כָּל הַמְשַׁמֵּר
אֶת הַשִּׁבַּת כְּהִלְכָתוֹ, כְּאֵלּוּ מְקַיֵּם
כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּה. וְכָל הַמַּחְלִיל אֶת
הַשִּׁבַּת, כְּאֵלּוּ כָפַר בְּכָל הַתּוֹרָה
כֻּלָּה (רמב"ם סוף הלכות שִׁבַּת ומגיד
משנה שם, וחיי"א ריש הלכות שִׁבַּת). ♦

וְכֵן הוּא אֹמֵר בְּעֶזְרָא, וְעַל הַר
סִינַי יִרְדֶּתָּ וְגו' וְתִתֵּן לָהֶם
מִשְׁפָּטִים יִשְׂרָאֵל וְתוֹרוֹת אֱמֶת
וְגו', וְאֵת שַׁבָּת קֹדֶשׁ הוֹדַעְתָּ
לָהֶם.

סעיף ב'

וְכָל הַמַּחֲלִיל אֶת הַשַּׁבָּת בְּפֶרֶה־סִיָּא,
הֲרִי הוּא כְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים לְכָל
דְּבָרָיו. אִם נוֹגֵעַ בִּיָּין אוֹסְרוֹ.
וְהַפֶּת שֶׁהוּא אוֹפֶה הֲרִי כִּמּוֹ פֶּת
שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים. וְכֵן חֵת־בְּשִׁיל
שֶׁהוּא מִבְּשִׁיל, הֲרִי כִּמּוֹ בְּשׁוּלִי

עוֹבֵד כּוֹכָבִים (וְעֵין לְעֵיל סִימָן ל"ח).

וּפְרֵה־סִיא הוּי בְּפָנַי עֲשֶׂרָה

מִי־שָׂרָאֵל. וְלֹא דוֹקָא שְׁעוֹשָׂה

בְּפָנֵיהֶם מִמֶּשׁ, אֶלָּא שְׂיִוְדֵּעִין

מִהֶעֱבָרָה (ש"ך סִימָן קנ"ז סְעִיף קטן

ד'), דְּהֵכִי מוֹכַח בְּש"ס וּפּוֹסְקִים,

גַּבִּי וְהָא אֶסְתֵּר פְּרֵה־סִיא הוּה. וְכֵן

כָּתַב הַפָּרִי מְגִדִּים (יו"ד סִימָן ב'.

שפ"ד סְעִיף קטן י"ז), פְּרִסוּם הוּי

עֲשֶׂרָה מִי־שָׂרָאֵל אִזְּ שְׂיִדֵּעַ

שְׂיִתְפָּרְסֶם (יו"ד סִימָן ב').

לְפִיכָךְ מְשַׁבַּח הַנְּבִיא וְאוֹמֵר,
אֲשֶׁרִי אֲנוֹשׁ יַעֲשֶׂה זֹאת וְכֵן אָדָם
יִחְזִיק בָּהּ שׁוֹמֵר שַׁבָּת מִחֻלּוֹ וְגו',
וְכָל הַשׁוֹמֵר אֶת הַשַּׁבָּת כְּהִלְכָתוֹ
וּמִכְבָּדוֹ וּמַעֲנֵנּוּ כְּפִי בַּחֹ, גַּם כֵּן
מִפָּרֵשׁ עַל פִּי הַנְּבִיא שֹׁכְרוֹ גַּם
בְּעוֹלָם הַזֶּה, חוּץ מִן הַשָּׂכָר הָרַב
הַצָּפוֹן לְעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר, אִם
תָּשִׁיב מִשַּׁבָּת רַגְלְךָ עֲשׂוֹת חֲפָצְךָ
בַּיּוֹם קֹדֶשִׁי, וְקִרְאתָ לַשַּׁבָּת עֲנָה
לְקַדּוֹשׁ ה' מְכַבֵּד, וְכִבְדֹתוֹ מִעֲשׂוֹת
דְּרָכֶיךָ, מִמַּצּוֹא חֲפָצְךָ וְדַבָּר דָּבָר,

אִז תִּתְּעַנֶּה עַל ה', וְהִרְפִּיתִיךָ עַל
בְּמֹתַי אֶרֶץ, וְהֵאֲכִילְתִּיךָ נַחֲלֹת
יַעֲקֹב אָבִיךָ כִּי פִי ה' דִּבֶּר (רמב"ם
שם).

סעיף ד'

בְּתֵיב זָכַר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקֹדֶשׁוֹ.
פֶּרוּשׁ שִׁיזְכוּר בְּכָל יוֹם וַיּוֹם אֶת
יוֹם הַשַּׁבָּת לְקֹדֶשׁוֹ, שָׂאם נִזְדַּמֵּן לוֹ
דִּבֶּר מֵאֲכָל חָשׁוּב שְׂאִינוֹ שְׂכִיחַ
בְּכָל יוֹם וְהוּא דִּבֶּר שְׂאִינוֹ
מִתְקַלְקֵל, יִקְנֶהוּ לְכָבוֹד שַׁבָּת.
וּבְעֶרְב שַׁבָּת, מִצָּוָה שְׂשִׁכִּים

בַּבִּקּוּר לְקִנְיָת צָרְכֵי שַׁבָּת. וַיִּכּוֹל
לְקִנְיָת גַּם קֹדֶם הַתְּפִלָּה וּבִלְבֹד
שֶׁלֹא יֵאָחֵז עַל יְדֵי זֶה הַתְּפִלָּת
צָבֹר. וְטוֹב יוֹתֵר לְקִנְיָת בְּעֶרְב
שַׁבָּת לְכַבּוֹד שַׁבָּת, מִלְקִנְיָת בְּיוֹם
ה'. אֲךָ דָּבָר שֶׁצָּרִיךְ הַכָּנָה, יִקְנֶה
בְּיוֹם ה'. וְעַל כֵּן כָּל דָּבָר שֶׁהוּא קוֹנֶה,
יֵאמָר לְכַבּוֹד שַׁבָּת. מִתְקַנֵּת עֲזָרָא,
שֶׁיִּהְיוּ מְכַבְּסִין הַבְּגָדִים בַּחֲמִשִּׁי
בְּשַׁבָּת לְכַבּוֹד שַׁבָּת. וְלֹא בְּעֶרְב
שַׁבָּת, מִפְּנֵי שֶׁבְּעֶרְב שַׁבָּת צָרִיךְ
לְהִתְעַסֵּק בְּצָרְכֵי שַׁבָּת.

סעיף ה'

מַצּוּה עַל כָּל אָדָם שְׂאֵף עַל פִּי
שֵׁשׁ לוֹ כֹּמֶה מִשְׁרָתִים, מִכָּל מְקוֹם
יַעֲשֶׂה גַם הוּא בְּעֶצְמוֹ אֵיזָה דָּבָר
לְכָבוֹד שֵׁבֶת כְּדִי לְכַבְּדוֹ, כְּדִמְצִינוּ
בְּאַמּוֹרָאִים, רַב חֲסִידָא הָיָה מְחַתֵּךְ
אֶת הַיֶּרֶק דֵּק דֵּק, וְרַבָּה וְרַב יוֹסֵף
הָיוּ מְבַקְעִים עֵצִים, וְר' זִירָא הָיָה
מִדְּלִיק אֶת הָאֵשׁ, וְרַב נַחֲמָן הָיָה
מְתַקֵּן אֶת הַבַּיִת וּמִכָּנִים כָּלִים
הַצָּרִיכִים לְשִׁבָּת, וּמִפְּנֵה כָּלִי הַחֹל.
וּמֵהֶם יִלְמַד כָּל אָדָם וְלֹא יֹאמַר לֹא

אֶפְגָּם בְּכִבּוּדִי, כִּי זָהוּ כְּבוֹדוֹ
שֶׁהוּא מְכַבֵּד אֶת הַשַּׁבָּת (ר"נ).

סעיף ו'

הַמְנַהֵג בְּכָל יִשְׂרָאֵל לְאַפּוֹת
בְּבִתְיָהֶם לְחֻמִּים לְכְבוֹד שַׁבָּת, לֹא
מַבְעִיָא אִם אוֹכְלִים בִּימֵי הַחֹל פֶּת
פֶּלֶטֶר עוֹבֵד כּוֹכָבִים, שֵׁשׁ לְזָהָר
לְאַכּוֹל בַּיּוֹם הַשַּׁבָּת קֹדֶשׁ פֶּת
יִשְׂרָאֵל, אֵלֶּא אֶפְלוּ אִם בָּחַל אוֹכֵל
פֶּת פֶּלֶטֶר יִשְׂרָאֵל, מִכָּל מְקוֹם
לְכְבוֹד שַׁבָּת יֵאָפוּ בְּבִיתָם כִּדִּי
שְׁתֵּי קָנִים הָאִשָּׁה מַצּוֹת הַפָּרִשָׁת

חֲלָהּ, כִּי אָדָם הָרָאשׁוֹן נִבְרָא
בְּעֶרְבַּ שַׁבָּת וְהָיָה חֲלָתוֹ שֶׁל עוֹלָם,
וְהָאִשָּׁה בְּחֻטְאָהּ אֲבִידָתוֹ, וְעַל כֵּן
צָרִיכָה הִיא לְתַקֵּן דְּבַר זֶה. וְעוֹשִׂין
שֶׁלֹּאִשָּׁה לְחֻמִּין, גָּדוֹל וּבִינּוֹנִי וְקָטָן.
הַבִּינּוֹנִי לְסְעוּדַת חֲלִילָהּ, וְהַגָּדוֹל
לְסְעוּדַת הַיּוֹם, לְהִרְאֹת כִּי כְּבוֹד
הַיּוֹם עָדִיף, וְהַקָּטָן לְסְעוּדָה
שְׁלִישִׁית.

סעיף ז'

יָכוִין בְּשָׂר וְדָגִים יָפִים וּמִטַּעֲמִים
וַיֵּין מְשַׁבַּח כָּפִי יִכְלָתוֹ, כִּי מִצְוָה

לֹא־כֹל בְּכֹל סְעוּדָה מִסְעוּדוֹת שַׁבָּת
דָּגִים, אִם אֵינָם מִזִּיקִין לוֹ. אֲבָל אִם
מִזִּיקִין לוֹ אִם שְׂאֵינָם עֲרֵבִים לוֹ,
לֹא יֵאכְלֵם, כִּי הַשַּׁבָּת לְעֹנֶג נִתֵּן
וְלֹא לְצַעַר. וַיִּשְׁחִיז אֶת הַסַּכִּין,
שֶׁזָּהוּ גַם כֵּן מִכְבוֹד הַשַּׁבָּת, וַיִּתְּקֵן
אֶת הַבַּיִת, וַיִּצִיעַ אֶת הַמַּטָּוֶת,
וַיִּפְרֹם מִפָּה עַל הַשְּׁלֶחָן, וְתִהְיֶה
פְּרוּסָה כָּל יוֹם הַשַּׁבָּת. וַיֵּשׁ
מִדְּקֹדֶקֶין לְפָרֶם שְׁתֵּי מַפּוֹת. וַיִּשְׁמַח
בְּבִיאַת הַשַּׁבָּת. וַיִּחְשׁוּב בְּדַעְתּוֹ,
אֵלּוּ הֵיחָ מִצָּפָה שֶׁיָּבוֹא אֵלָיו אֵיזָה

אָדָם יָקָר וְחָשׁוּב, אֵיךְ הָיָה מְתַקֵּן
אֶת הַבַּיִת לְכַבֹּדוֹ, וּמִכָּל שֹׁכֵן
לְכַבֹּד שַׁבָּת מִלְּכָתָא, בְּקִצָּת
מְקוֹמוֹת עוֹשֵׂין פִּשְׁטִידָא אִין
מִלִּיתָא לְסְעוּדָת לַיִל שַׁבָּת, זָכָר
לְפָנֵי שְׁהֵיָה מִנַּח כָּמוֹ בְּקִפְסָה, טַל
לְמַטָּה וְטַל לְמַעְלָה. יֵשׁ לְטַעַם
בְּעֶרְב שַׁבָּת אֶת הַתְּבִשִּׁי לִין
שֶׁנֶּעֱשֶׂה לְשַׁבָּת (רמ"ב ב ר"נ רס"ב).

סעיף ח'

אֲכָלוּ עָנִי שְׂבִי שְׂרָאֵל יִזְדָּרֵז
וְיִתְאַמֵּץ לְעֲנֵג אֶת הַשַּׁבָּת. וַיַּצְמִצֵם

בְּכָל הַשָּׁבוּעַ כִּדְרֵי שְׂיָהִיָּה לֹו מַעֲוֹת
לְכַבֹּוד שַׁבָּת. וְאִם אֵין לֹו מַעֲוֹת,
יְלֹוה אֲפֹלוֹ עַל מַשְׁכֹּונֹות לְצַרְכֵי
שַׁבָּת. וְעַל זֶה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ
זְכוֹרָנוֹם לְבִרְכָּה, בְּנִי, לֹו עָלֵי וְאֲנִי
פּוֹרֵעַ. וְכָל מְזֻנֹותֵיו שֶׁל אָדָם,
קְצוּבִים לֹו מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה, חוּץ
מֵחֻצָּאוֹת שַׁבָּת וַיּוֹם טוֹב שְׁאֵם
מוֹסִיף מוֹסִיפִין לֹו. וְאִם הִשָּׁעָה
דְּחֻקָּה לֹו בַּיּוֹתָר, עַל זֶה אָמְרוּ
רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרָנוֹם לְבִרְכָּה, עֲשֵׂה
שַׁבָּתְךָ חֵל וְאַל תַּצְטִירָךְ לְבִרְיוֹת.

וּמִכָּל מָקוֹם אִם אֶפְשָׁר לוֹ, יֵרָאֶה
עַל כָּל פָּנִים לַעֲשׂוֹת לְכַבֹּד שַׁבָּת
אִיזָה דְּבָר מַעֲט, כְּגוֹן דְּגִימָה קַטְנִים
וְכַדוּמָה. מִי שֶׁשָּׁלַח לוֹ אִיזָה דְּבָר
לֵאכֹל בְּשַׁבָּת, יֵשׁ לוֹ לֵאכֹל
בְּשַׁבָּת וְלֹא לְהַשְׁאִירוֹ לַחֵל.

סעיף ט'

אִין לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּדֶרֶךְ קַבֵּעַ
בְּעֶרֶב שַׁבָּת, מִמְּנַחָה קַטְנָה
וְלִמְעֻלָּה (עֵין לַעֲיֵל סִימָן ס"ט סְעִיף ב').
אֲבָל בְּדֶרֶךְ אֲרָעִי, מֵתָר. וְלִצְרָךְ
שַׁבָּת, גַּם אַחֲרַי כֶּךָ מֵתָר. וְלַעֲשׂוֹת

בגדי חברו בשכר, אסור. אך מי
שהוא עני ורוצה להשתכר לצורך
שבת, מתר לו כל היום, כמו בחל
המועד. לספר את ישראל, מתר
כל היום, אפלו מעשה אמן, אפלו
בשכר, מפני שהתפלת נפלת
שנעשית עכשו בשביל השבת.
יש להסגיר את החניות שעשה אחת
לפני השבת (אם הוא בדרך, עין לעיל
סימן ס"ח סעיף י"ב רנ"א רנ"ו).

סעיף י

מתשע שעו זמניות ולמעלה,

מִצְוָה לְהַמָּנֵעַ מִסְעוּדָה, אֲפֹלוּ מֵהַ
שָׂהוּא רָגִיל בְּחֹל. וּסְעוּדָה שְׂאִינוּ
רָגִיל בָּהּ בְּחֹל אֲפֹלוּ הִיא סְעוּדַת
מִצְוָה, אִם הִיא אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָהּ
בְּיוֹם אַחֵר, אֲסוּר לַעֲשׂוֹתָהּ בְּעֶרֶב
שַׁבָּת כָּל הַיּוֹם, אֲפֹלוּ בַּבֶּקֶר. אֲךֹ
סְעוּדַת מִצְוָה שְׂזִמְנָה קָבוֹעַ הַיּוֹם,
כְּגוֹן מִילָה וּפְדִיּוֹן חֵבֶן וְכַדּוּמָה,
מֵתָר. וּמִכָּל מָקוֹם נָכוֹן לְהַקְדִּימָהּ
בַּבֶּקֶר וְלֹא יִרְבֶּה בָּהּ, וּמִכָּל שִׁפְךְ
שֶׁלֹא לֵאכּוֹל אֲכִילָה גִּסָּה, כִּדִּי
שִׂיאָכָלוּ סְעוּדַת שַׁבָּת לְתֹאבּוֹן

(רמ"ט).

סעיף יא'

חַיֵּב כָּל אָדָם לְהַשְׁלִים פְּרָשִׁיּוֹתָיו
עִם הַצָּבוּר, דְּהֵינּוּ שִׁיקָרָא בְּכָל
שָׁבוֹעַ פְּרָשָׁת הַשָּׁבוֹעַ שְׁנַיִם מִקְרָא
וְאַחַד תַּרְגוּם. וּמִיּוֹם רֵאשִׁיט וְאַיִלָּד
חָשׁוּב עִם הַצָּבוּר, (שְׁכָּבַר הִתְחִילוּ
הַצָּבוּר פְּרָשָׁה זֹו בְּשַׁבָּת בְּמִנְחָה). אֲבָל
הַמַּצֹּחַ מִן הַמִּבְחָר הֵיא לְקָרְתָּהּ
בְּעֶרְב שַׁבָּת אַחֲרֵי חֲצוֹת הַיּוֹם. וַיֵּשׁ
לְקָרוֹת כָּל פְּרָשָׁה, דְּהֵינּוּ פְּתוּחָה
אִזְ סְתוּמָה, שְׁנֵי פְּעָמִים, וְאַחֲרֵי כֵן

הַתַּרְגוּם עָלֶיהָ, (כֵּן הַסִּכּים הֵגְאוֹן הָרַב
רַבִּי אֱלִיהוּ מוֹיִלְנָא זָכָר צַדִּיק לְבָרָכָה)
וְאַפְלוּ הַפָּרָשָׁה מִסִּימַת בְּאַמְצַע
פָּסוּק, יַפְסִיק שָׁם. וּבִגְמַר יֵשׁ לוֹמַר
אַחַר הַתַּרְגוּם פָּסוּק אֶחָד בַּתּוֹרָה,
כִּדִּי לְסִימָה בַּתּוֹרָה. וְטוֹב שֶׁלֹּא
יַפְסִיק בְּשִׁיחָה בֵּין הַקְּרִיאָה.
וְנוֹחֲגִין לְקַרְוֹת גַּם הַחֲפֻטָּה. וַיֵּשׁ
נוֹחֲגִין עוֹד לוֹמַר אַחֲרַי כֶּךָ שִׁיר
הַשִּׁירִים. וְכֵן שֶׁהוּא בִּדְרֹךְ וַאֲיִן לוֹ
רַק חֲמֵשׁ בְּלִי תַּרְגוּם, יִקְרָא שְׁתֵּי
פְּעָמִים מִקְרָא. וְכַשֵּׁיבּוֹא לְמָקוֹם

שִׁיחִיָּה לֹא תִרְגְּמוּ, יִקָּרָא הַתִּרְגוּם
(רפ"ה). גַּם יֵשׁ לוֹ לְכָל יִרְאֵ שָׁמַיִם,
לְלַמֹּד פֶּרוֹשׁ רִשְׁ"י עַל הַסְּדֵרָה,
וְאִם לֹא בַר הָכִי הוּא יִלְמַד פֶּרוֹשׁ
אֲשֶׁכֶּנֶזי (לוֹעֲזִי) עַל הַסְּדֵרָה, כְּגוֹן
סֵפֶר "צִאֵינָה וְרֵאֵינָה" וְכוּמָה,
שִׁיבִין עֲנִין הַסְּדֵרָה.

סעיף יב'

מִצָּוָה עַל כָּל אָדָם לִרְחוּץ בְּכָל
עֶרֶב שַׁבָּת פָּנִיו יָדָיו וְרִגְלָיו
בְּחֻמִּין. וְאִם אֶפְשָׁר, יִרְחֹץ כָּל גּוּפוֹ
בְּחֻמִּין (ר"מ), וְיִטְבֹּל אֶת עַצְמוֹ

בְּמִקְנֶה (וְהֶגְאֹן מֵהֲרִיעַב"ץ כָּתַב, שֶׁלֹּא
יִרְחֵץ כָּל גּוֹפּוֹ, מִשּׁוּם דְּקָשָׁה לְתַשְׁמִישׁ
בָּאוֹתוֹ יוֹם) ♦

סעיף יג'

אֶסוּר לִירְחוֹץ עִם אָבִיו וְחֲמִיו וּבַעַל
אִמּוֹ וּבַעַל אֶחָתוֹ. וּבִמְקוֹם
שְׁנוֹהֶגֶין לְכַסּוֹת עֲרוֹתָן בְּבֵית
הַמִּירְחֵץ, מִתָּר. וְכֵן הֵתְלֵמִיד לֹא
יִרְחֵץ עִם רַבּוֹ, וְאִם צָרִיךְ לוֹ
שִׁישְׁמִשְׁנוּ, מִתָּר.

סעיף יד'

וּמִצְוָה לְחַף אֶת הָרֹאשׁ וְלִקַּץ אֶת

הַצַּפְרָנִים, וְכֵן לְגַלַּח שְׁעָרוֹת רֹאשׁוֹ
אִם הָיוּ גְדוּלוֹת. וְאִין לְקַן צַפְרָנִי
יָדָיו וְרַגְלָיו בְּיוֹם אֶחָד. גַּם אִין
לְקַן צַפְרָנָיו אִם לְגַלַּח שְׁעָרוֹת
בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ, אֲפֹלוּ חָל בְּעֶרְב
שַׁבָּת. יֵשׁ מִקְפִּידִין שְׁלֹא לְטוֹל אֶת
הַצַּפְרָנִים כְּסִדְרָן אֲלֵא בְּדִלּוּג,
דְּהֵינּוּ בְּיָמִין מִתְּחִילִין בְּאַצְבַּע
הַסְּמוּכָה לְאַגּוּדָל, וְהַסִּימָן בְּדִאָג"ה
וּבְשִׁמְאָל מִתְּחִילִין בְּאַצְבַּע
הָרְבִיעִית וְהַסִּימָן דְּבִהָג"א. גַּם יֵשׁ
מִקְפִּידִין שְׁלֹא לְטוֹל אֶת הַצַּפְרָנִים

בְּיוֹם ה', כִּי מִתְחִילִין לְגָדוֹל בְּיוֹם
שַׁבָּת, שֶׁהוּא יוֹם הַשְּׁלִישִׁי. טוֹב
לְזַהֵר לְשָׂרָף אֶת הַצְּפָרְנִים (אוֹרַח
חַיִּים סִימָן ר"ס). ♦

סעיף טז'

בְּכָל עֶרֶב שַׁבָּת יִכְשֹׁפֶשׁ בְּמַעֲשָׂיו,
וַיִּתְעוֹרֵר בַּתְּשׁוּבָה לְתַקֵּן כָּל
הַקְּלָקוּלִים שֶׁעָשָׂה בְּשָׁשֶׁת יָמֵי
הַמַּעֲשֶׂה, כִּי עֶרֶב שַׁבָּת כּוֹלֵל כָּל
יָמֵי הַשָּׁבוּעַ, כִּמּוֹ עֶרֶב רֵאשִׁי חֹדֶשׁ
כּוֹלֵל כָּל הַחֹדֶשׁ (סְפָרִי מוֹסֵר). ♦

סעיף טז'

יִשְׁתַּדֵּל שִׁיחֵיו לוֹ בְּגָדִים נָאִים, וְגַם
טֹלִית שֶׁל מִצְוָה נָאָה לְכַבֹּד שַׁבָּת,
דְּכָתִיב וְכִבְדֹתָו, וְדַרְשִׁינָן, שֶׁלֹּא
יְהִי מַלְבוּשׁוֹ שֶׁל שַׁבָּת כְּמַלְבוּשׁוֹ
שֶׁל חָל (רס"ב). וְאַפְלוּ הוּא בְּדָרְךְ
בֵּין הַנֶּכְבָּרִים, מִכָּל מָקוֹם יִלְבֹּשׁ
בְּגָדֵי שַׁבָּת, כִּי אֵין הַמַּלְבוּשִׁים
לְכַבֹּד הָרוּאִים אֲלֵא לְכַבֹּד הַשַּׁבָּת
(ח"י אָדָם).

סעיף יז'

הַתְּבַשְׂיָלִין צָרִיכִין לְהַשְׁגִּיחַ לְחִסְיוֹן
מִן הַגָּחָלִים קֹדֶם שַׁבָּת, (עין לְקַמֵּן

סימן פ' סעיף ה'. ואם שכח ולא
הסירן, אזי אם יבא בשבת לקחת
את הקדרה וגחלים בוערות סביב
לה, שאם יקח את הקדרה יזיז את
הגחלים אסור לישראל לקחת
אותה. ועל ידי אינו יהודי, מתר.

סעיף יח'

התבשילין שמטמינין בתנור ליום
השבת פנהוג, אף על פי שהפתח
אינו טוח בפיט, מתר. ואסור
לפתח את התנור בלילה, כי שמא
יש קדרות שעדיין לא נתבשלו כל

צָרָפֶן. וְעַל יְדֵי שְׂמִיטָתָם אַחֵר כָּךְ
אֶת הַתְּנוּרָה, יִגְרַם בְּשׁוּל.

סעיף יט'

הָא דְּמִתָּר לְהַטְמִין גַּם בְּשֵׂאִין
הַתְּנוּרָה טוֹחַ בְּטִיט, זָהוּ דְּוָקָא
בְּשִׂמְטַמִּינִין בְּשָׂר, וְכֵן אֲפִלּוּ
בְּשִׂמְטַמִּינִין מִינֵי קַטְנִיּוֹת וּמִינֵי
בָּצֵק, אֲלָא שְׂמִיטַמִּינִים זְמַן הִרְבֵּה
קִדְּם הִלְיָלָה בְּאַפֵּן שְׂיוֹכְלוּ לְהַתְּבַשֵּׁל
קִדְּם הִלְיָלָה קִצָּת עַד שִׁיְהִיּוּרְאֻיִים
לְאַכִּילָה עַל יְדֵי הִדְחָק. אֲבָל
בְּשִׂמְטַמִּינִין מִינֵי קַטְנִיּוֹת וּמִינֵי

בַּצֵּק סָמוּךְ לְלִילָהּ צָרִיכִין הִזְקֵא
לְטוּחַ אֶת הַתְּנוּרָה בְּטִיט (כִּי מִן
הַסֵּתֶם אֵינוֹ גָּרוּף וְקָטָן כִּרְאוֹי).
וְצָרִיכִין לְזַהֵר בְּזֶה. כִּי אִם לֹא עָשׂוּ
כֵן, אִזּוֹ אֶפְלוֹ בְּדִיעֲבַד הַמֵּאֲכָלִים
אֲסוּרִים עַד לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת בְּכִדֵּי
שִׁיעָשׂוּ.

סעיף כ'

בְּשַׁבָּת כְּשֶׁפּוֹתְחִין אֶת הַתְּנוּרָה
שֶׁהוּא טוּחַ בְּטִיט, יֵשׁ לְפָתַחוֹ עַל
יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי. וְאִם אֵין אֵינוֹ
יְהוּדִי יֵשׁ לְפָתַחוֹ עַל יְדֵי קָטָן. וְאִם

אֵין קָטָן, מֵתָר גַּם לְגָדוֹל לְפָתְחוֹ,
וַיֵּשׁ לַעֲשׂוֹת עַל יְדֵי שְׁנֵוִי (רנ"ט).

סעיף כא'

הַמַּטְמִין קֹאפֶּעַ בְּעֶרְבַּ שַׁבָּת בְּתוֹךְ
הַגּוֹמָה לְצִרְךָ שַׁבָּת וּמַכְסֶּהוּ בְּכָרִים
וְכַדוּמָה, שִׁיָּהָא חֵם, אִם הוּא
מַטְמִינוּ בְּתוֹךְ הַחֹל, אָסוּר לְהַטְמִין
כָּל הַכְּלִי בְּתוֹךְ הַחֹל. וְאַפְלוּ אֵינוֹ
מַטְמִין כָּל הַכְּלִי אֲלָא מִקְּצָתוֹ וְעַל
מִקְּצָתוֹ מְכַסֶּה בְּבִגְדִים וְכַדוּמָה
בְּאַפֿוֹן שֹׁכֵל הַכְּלִי מְכַסֶּה מְכַל
הַצְּדָדִים, גַּם זֶה אָסוּר, אֲלָא צָרִיךְ

לַעֲשׂוֹת בְּאֶפֶן זֶה, שֶׁהַכֹּלִי אֲשֶׁר
בְּתוֹכוֹ הֶקְדָּשׁ יִטְמִינוּ רַק עַד
חֲצִיזָה אוֹ עַד שְׁלִישִׁיתוֹ בְּתוֹךְ הַחוּל,
וְהַמֹּתֵר יִהְיֶה בְּאֵוִיר, וְיִתֵּן עַל
הַגִּזְמָה דָּף אוֹ יִכְפֶּה עָלָיו כֹּלִי,
שֶׁיִּהְיֶה אֲוִיר בֵּינוֹ וּבֵין הַכֹּלִי
שֶׁבְּתוֹכוֹ הֶקְדָּשׁ, וְאִזּוֹ יָכוֹל לִתֵּן
עָלֵיהֶם בְּגָדִים וְכָרִים וְכִדּוּמָה
(הי"א) • (יִתֵּר דִּינֵי הַטְּמֵנָה בְּשִׁלְחֵן עָרוֹךְ

סימן רנ"ז, רנ"ח, רנ"ט.)

סעיף כב'

סָמוּךְ לַחֲשִׁכָה יִשְׁאַל לְאִנְשֵׁי בֵיתוֹ

סימן עג – באיזה אפן מתר לתת קודם שבת מלאכה לאינו יהודי ולהשאל
ולהשכיר לו כלים – סעיף א' – עמוד 1136

**בְּלִשּׁוֹן רַכָּה, הַפְּרִשְׁתֶּם חֲלָה.
וַיֹּאמֶר לָהֶם, הֲדֹלִיקוּ אֶת הַנֶּר.**

סעיף כג'

**חַיֵּב אָדָם לְמַשְׁמֵשׁ בַּבְּגָדָיו בְּעֶרְב
שַׁבָּת קֹדֶם חֲשֻכָה אִם אֵין מַחֲט
תְּחוּבָה בָּהֶם אִו אִם אֵין אִיזָה דְּבַר
בַּכִּיסִים, וְאַפְלוּ בְּמָקוֹם שִׁישׁ
עֲרוֹב, שְׂמָא יֵשׁ בָּהֶם אִיזָה דְּבַר
מִקְצָה (רנ"ב).**

סימן עג - באיזה אפן מתר לתת
קודם שבת מלאכה לאינו יהודי
ולהשאל ולהשכיר לו כלים

סעיף א'

סימן עג – באיזה אפן מתר לתת קודם שבת מלאכה לאינו יהודי ולהשאל
ולהשכיר לו כלים – סעיף ב' – עמוד 1137

אָסוּר לְהַנִּיחַ לְאִינוֹ יְהוּדִי שְׂעֵשָׂה
מְלָאכָה יִשְׂרָאֵל בַּשַּׁבָּת, וּסְמִכּוּהוּ
עַל הַפֶּסוּק, כֹּל מְלָאכָה לֹא יַעֲשֶׂה,
דְּמִשְׁמַע אֲבָלוֹ עַל יְדֵי אִינוֹ יְהוּדִי.
וְאִם מוֹסֵר לְאִינוֹ יְהוּדִי אֶת
הַמְּלָאכָה בְּעֶרְבַּ שַׁבָּת, אַף עַל פִּי
שֶׁהָאִינוֹ יְהוּדִי עוֹשֶׂה בַּשַּׁבָּת,
מֵתָר. אֲבָל רַק בְּאֵלוֹ הָאֲפָנִים א.
שֶׁהָאִינוֹ יְהוּדִי יִקַּח אֶת הַחֲפִץ
מִבֵּיתוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל קֹדֶם הַשַּׁבָּת
וְלֹא בַּשַּׁבָּת.

סעיף ב'

(ב) שִׁיקָצִין לְאִינוֹ יְהוּדֵי שְׂכָרוֹ,
שָׂאז הוּא עוֹשֶׂה אֶת הַמְּלָאכָה
בְּשִׁבִיל עֲצָמוֹ, שִׁיקָבֵל שְׂכָרוֹ. וְלִכּוֹן
מִי שֵׁשׁ לוֹ מְשִׁירַת אִינוֹ יְהוּדֵי
לְזִמּוֹן יְדוּעַ, אָסוּר לְהַנִּיחַ לוֹ לַעֲשׂוֹת
מְלָאכָה בְּשַׁבָּת, מִפְּנֵי שֶׁהַמְּלָאכָה
הִיא רַק לְתוֹעֵלָת הַיִּשְׂרָאֵל. וְאִינוֹ
יְהוּדֵי הַנוֹסְעִים לְאִיזָה מְקוֹם וַיִּשְׂרָאֵל
נֹתֵן לוֹ אֲגָרַת שִׁישָׁאָה שְׂמָחָה.
וַיִּשְׁאַחַּ גַּם בְּשַׁבָּת, צָרִיךְ הַיִּשְׂרָאֵל
לְתַת לוֹ אִיזָה שְׂכָר, כִּדְרֵי שֶׁהָאִינוֹ
יְהוּדֵי יַעֲשֶׂה בְּשִׁבִיל שְׂכָרוֹ וְלֹא

בְּחִנָּם.

סעיף ג'

(ג). הַשֹּׁכֵר יֵהְיֶה קְצוּב לְכָל
הַמְּלָאכָה, וְלֹא יֵהְיֶה הָאֵינוֹ יְהוּדִי
שֹׁכֵר יוֹם (רמג רנב).

סעיף ד'

(ד). אִסּוּר לְקַבֵּעַ לְהָאֵינוֹ יְהוּדִי
שֶׁיַּעֲשֶׂה הַמְּלָאכָה בַּשַּׁבָּת, וְאַפְּלוּ
אִם אֵינוֹ קוֹבֵעַ לוֹ בַּפֶּרוֹשׁ שֶׁיַּעֲשֶׂה
בַּשַּׁבָּת, אֲלֹא שֶׁהוּא קוֹבֵעַ לוֹ זְמַן
שֶׁיִּגְמֹר הַמְּלָאכָה סָמוּךְ לְאַחַר

הַשַּׁבָּת, וַיִּדְוַע כִּי אֵי אֶפְשָׁר שִׁיגְמֹר
אֶת הַמְּלָאכָה עַד יוֹם זֶה, אִם לֹא
יַעֲשֶׂה גַם בַּשַּׁבָּת, גַּם כֵּן אָסוּר. וְכֵן
אִם שׁוֹלַח בִּידּוֹ אֲגֻרָת וְאוֹמֵר לוֹ,
רֵאֵה שְׁתַּבִּיאֶהוּ שָׂמָּה בְּיוֹם פְּלוֹנִי,
וַיִּדְוַע כִּי אֵי אֶפְשָׁר לְהַגִּיעַ שָׂמָּה
אֲלֹא אִם כֵּן יֵלֵךְ גַּם בַּשַּׁבָּת, גַּם כֵּן
אָסוּר. וְכֵן אִם יוֹם הַשּׁוֹק הוּא בְּיוֹם
הַשַּׁבָּת, אָסוּר לָתֵת לַנֶּכְרִי מַעֲוֹת
בְּעֶרְבַּ שַׁבָּת שִׁיקָנָה לוֹ אִיזָה דָּבָר
שִׁידְוַע שְׂאִינוּ מוֹצֵא לְקִנּוּתוֹ כִּי
אִם בַּשַּׁבָּת. וְכֵן אָסוּר לָתֵן לוֹ אִיזָה

סימן עג – באיזה אפן מתר לתת קודם שבת מלאכה לאינו יהודי ולהשאל
ולהשכיר לו כלים – סעיף ה' – עמוד 1141

דְּבַר לְמַכְרוֹ בְּעֵינָיו זֶה. וְאוֹלָם אֵפֶן
זֶה שְׂאִינוֹ קוֹבֵעַ לוֹ בְּפִירוֹשׁ שִׁיעָשָׂה
בַּשַּׁבָּת, אֵינוֹ אֶסוּר, אֲלָא בַּנּוֹתָן לוֹ
בְּעֶרְבַּ שַׁבָּת, אֲבָל קוֹדֵם לָכֵן, מִתָּר
לָתֵת לוֹ הַחֶפֶץ לַעֲשׂוֹת אוֹ מַעֲשֵׂה
לְקִנּוּת, וְטוֹב שֶׁלֹּא לָדוּר כָּלֵל בְּעִיר
שִׁיזָם הַשּׁוֹק הוּא בַּשַּׁבָּת, כִּי אִי
אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִחַטָּא. וְאִם הַשּׁוֹק
אֵינוֹ בְּשִׁכּוּנַת הַיְּהוּדִים, אֵין לָחֵשׁ.

סעיף ה'

(ה). הַמְּלָאכָה לֹא תִּהְיֶה בְּמַחְבֵּר
לְקַרְקַע, כְּגוֹן בְּנִין אוֹ עֲבוֹדַת

סימן עג – באיזה אפן מתר לתת קודם שבת מלאכה לאינו יהודי ולהשאל
ולהשכיר לו כלים – סעיף ה' – עמוד 1142

הַשְּׂדֵה. אֲבָל עֲבֹדֶת הַבְּנִין, אֲסוּר
שִׁיעָשָׂה אֵינוֹ יְהוּדִי בַשַּׁבָּת, אֲף עַל
פִּי שֶׁהַיִּשְׂרָאֵל קִצֵּץ עִמּוֹ כֹּל שֶׁכֵּר
הַבְּנִין לְגַמְרֵי. וּבַשְּׂעֵת דְּחֵק גָּדוֹל
יַעֲשֶׂה שְׂאֵלֶת חָכָם. וְאַפְלוּ לְסִתָּת
אֲבָנִים אוֹלְתָן קוֹרוֹת לְצֹרֶךְ בְּנִין,
אִם יִדְוֶעַ שְׂהֵמָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל,
וְהַנְּכָרִי עוֹשֶׂה בְּרָחוּב בְּמִקּוֹם
פֶּרֶהֶסִיָּא, אֲסוּר שִׁיעָשָׂה בַשַּׁבָּת.
וְכֵן עֲבֹדֶת הַשְּׂדֵה כְּגוֹן לַחֲרוֹשׁ
וְלִקְצוֹר וְכַדוּמָה, אֲפֹלוּ אִם שֶׁכֵּר
אֶת הָאֵינוֹ יְהוּדִי שִׁיעָשָׂה כֹּל

סימן עג – באיזה אפן מתר לתת קודם שבת מלאכה לאינו יהודי ולהשאל
ולהשכיר לו כלים – סעיף ה' – עמוד 1143

הַמְּלָאכָה בְּעֵד סְכוּם יְדוּעַ וְאֵינוֹ
שֹׁכֵיר יוֹם, אֲסוּר. אֲבָל אִם הָאֵינוֹ
יְהוּדִי נוֹטֵל חֵלֶק מִן הַתְּבוּאָה,
וְהַמְּנַהֵג הוּא כֵּן בְּאוֹתוֹן הַמְּקוֹמוֹת,
שֶׁהַעֲוֹבֵד אֶת הָאֱדוּמָה נוֹטֵל חֵלֶק
בַּתְּבוּאָה, מִתֵּר. וְאִם הַשְּׂדֵה הוּא
בַּמְּקוֹם רְחוֹק שְׂאִין יִשְׂרָאֵל דֵּר
בְּתוֹךְ תְּחוּם שִׁבַּת מְּנַנּוּ, מִתֵּר גַּם
בְּשֹׁכֵירוֹת בְּסְכוּם יְדוּעַ, וּבְלֵבֶד
שֶׁלֹא יֵחָא הָאֵינוֹ יְהוּדִי שֹׁכֵיר יוֹם.

סעיף ו'

אִם בָּנוּ גוֹיִם לְיִשְׂרָאֵל בֵּית בְּשִׁבַּת

**בְּאֶסוּר, נִכּוֹן לְהַחֲמִיר שְׁלֹא יִכָּנֵם
בוֹ (וַיֵּשׁ בָּזֶה כַּמָּה חֲלוּקֵי דִינִים).**

סעיף ז'

**מִי שֵׁיִשׁ לוֹ שָׂדֶה אֹו רִיחִים, מִתָּר
לְהַשְׁכִּירָן לְאִינוֹ יְהוּדִי, וְאִם עַל פִּי
שְׂאִינוֹ יְהוּדִי עוֹשֶׂה בָהֶם מְלָאכָה
בַּשַּׁבָּת. אֲבָל מִרְחֵן אֶסוּר לְהַשְׁכִּיר
לוֹ. וְאִם הַמִּרְחֵן אִינוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל
אֲלֹא בַּשְׁכִּירוֹת מֵאִינוֹ יְהוּדִי,
יַעֲשֶׂה שְׂאֵלָת חָכָם אִידָּיִם יִנְהַג בּוֹ.
וְכֵן מִי שֶׁהוּא מִחֲזִיק מִכֶּם פֶּנְדֵּק
(ווירטסהויז), מְלַבְּנָה (ציגעל הוטע)**

סימן עג – באיזה אפן מתר לתת קודם שבת מלאכה לאינו יהודי ולהשאל
ולהשכיר לו כלים – סעיף ה' – עמוד 1145

בֵּית יִצְיָקָה לְזָכוּכִית (גלאז הוטטע)
וְכַדוּמָה, צָרִיךְ שְׂאֵלָת חָכָם אִיךְ
יִנְהַג בָּהֶם (רמ"ג רמ"ד).

סעיף ח'

בְּבֵיתוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אָסוּר לְהַנִּיחַ
לְאִינוֹ יְהוּדִי שֶׁיַּעֲשֶׂה מְלָאכָה בְּשׁוּם
אֶפֶן. וְאַבְלוּ מִשָּׁרֵת אִינוֹ יְהוּדִי
שָׂרוּצָה לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּשִׁבְלִי
עֲצָמוֹ צָרִיכִין לְמַחֲזֹת בּוֹ (רנב שה).

סעיף ט'

אָמֵן אִינוֹ יְהוּדִי שֶׁיַּעֲשֶׂה מְלָבוּשׁ

סימן עג – באיזה אופן מתר לתת קודם שבת מלאכה לאינו יהודי ולהשאל
ולהשכיר לו כלים – סעיף ה' – עמוד 1146

בְּשֶׁבִיל יִשְׂרָאֵל, וְהִבִּיאוּ לוֹ בַּשַּׁבָּת,
מִתֵּר לְלִבָּשׁוֹ. וְאִם יִדּוּעַ שֶׁגָּמְרוּ
בַּשַּׁבָּת, אֵין לְלִבָּשׁוֹ כִּי אִם לְצֹרֶךְ
גָּדוֹל. אֲבָל אֲסוּר לְקַח כְּלִים
וּמַלְבוּשִׁים מִבֵּית הָאֱמֹן, אֲפִלּוּ
מֵאֱמֹן יִשְׂרָאֵל בַּשַּׁבָּת וְיוֹם טוֹב.
וְאֵינוּ יְהוּדִי שֶׁאֵינוּ אֱמֹן, אֵלֶּא
שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֲנוּת שְׁמוּכָר מִנְּעָלִים
וְכֵדוּמָה, מִתֵּר לְיִשְׂרָאֵל הַמַּכִּירוֹ
לְקַח מִמֶּנּוּ בַּשַּׁבָּת וּלְנַעֲלָם, וּבְלִבֹּד
שֶׁלֹּא יִקְצֹץ עָמוֹ דְּמֵי הַמִּקָּח, וְגַם
לֹא יִהְיוּ דְּבָרִים שֶׁחֻבָּאוּ מֵחוּץ

לְתַחֵם (רנ"ב).

סעיף י'

כִּלִּים שְׁעוֹשִׂין בָּהֶם מְלָאכָה, כְּגוֹן
מַחֲרֵשָׁה וְכִיּוֹצֵא בָהֶם, אִסּוּר
לְהַשְׁכִּיר לְאִינוֹ יְהוּדִי בְּעֶרְבַּ שַׁבָּת.
וְאִם עַל פִּי שְׂאִין אֲנוּ מְצוּיִם עַל
שְׁבִיתַת כִּלִּים, מִכָּל מָקוֹם כִּיּוֹן
שֶׁהוּא נוֹטֵל שָׂכָר וְהַשְׁכִּירוֹ בְּעֶרְבַּ
שַׁבָּת, מֵחֳזִי כְּאִלוֹ הָאִינוֹ יְהוּדִי
הוּא שְׁלוּחוֹ. וּבִיּוֹם ה' מִתָּר לוֹ
לְהַשְׁכִּירוֹ. וְלֹא־שָׂאִיל לוֹ, מִתָּר אֲפִלּוּ
בְּעֶרְבַּ שַׁבָּת, וְאֲפִלּוּ כִלִּים שְׁעוֹשִׂין

סימן עג – באיזה אופן מתר לתת קודם שבת מלאכה לאינו יהודי ולהשאל
ולהשכיר לו כלים – סעיף ה' – עמוד 1148

בָּהֶם מְלָאכָה, וּבְלִבֵּד שִׁיקָחֵם הָאֲיִנוּ
יְהוּדֵי מִבֵּיתוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל קֹדֶם
הַכִּנְסַת שַׁבָּת. אֲפֹלוּ אִם מִתְּנָה עִם
הָאֲיִנוּ יְהוּדֵי שְׁחֵוָא יִשְׁאַל לוֹ עֲבוֹר
זֹאת כִּלְיוֹ בַּפַּעַם אַחֲרָת, מִתָּר, וְלֹא
אֶמְרִינֵן בְּכִי הָאִי גִוְנָא דִּיהוּי
בְּשִׁכְרוּת. וְכֵן לְהַשְׁכִּיר לוֹ כְּלִים
שְׂאִין עוֹשִׂין בָּהֶם מְלָאכָה, מִתָּר
אֲפֹלוּ בְּעֶרְב שַׁבָּת כְּשֶׁאֲיִנוּ יְהוּדֵי
מוֹצִיאֵם קֹדֶם שַׁבָּת (רמ"ו).

סעיף יא'

הָא דִּמִּתָּר לְהַשְׁכִּיר כְּלִים לְאֲיִנוּ

סימן עג – באיזה אפן מתר לתת קודם שבת מלאכה לאינו יהודי ולהשאל
ולהשכיר לו כלים – סעיף ה' – עמוד 1149

יְהוּדִי בְּאַפְּנֵי־הַנִּזְכָּרִים, הִזְכָּרָא
בְּשֵׁאִינוֹ נוֹטֵל שְׂכָר שַׁבָּת בְּפָנֵי
עֲצָמוֹ אֵלֶּא בְּהַבְלָעָה תוֹךְ שְׂאֵר
יָמִים, כְּגוֹן שֶׁמִּשְׁכִּיר לְחֹדֶשׁ אִם
לְשָׁבוּעַ, וְאָמַר לוֹ: בְּעֵד כָּל שָׁבוּעַ
אִם בְּעֵד כָּל חֹדֶשׁ תִּתֶּן לִי כֶּךָ וְכָךְ,
אִם אֶפְלוֹ בְּעֵד כָּל ב' יָמִים אִם כָּל
ג' יָמִים. אֲבָל שְׂכָר שַׁבָּת בְּפָנֵי
עֲצָמוֹ, אִסּוּר לְטוֹל. אֶפְלוֹ הַשְּׁכִיר
לוֹ לְשָׁנָה וְחוֹשְׁבִים יָמִים נִפְרָדִים,
שֶׁאָמַר: אֲנִי מִשְׁכִּיר לָךְ לְשָׁנָה אִם
לְחֹדֶשׁ, וּבְעֵד כָּל יוֹם וְיוֹם תִּתֶּן לִי

כָּךְ וְכָךְ, אַף עַל פִּי שְׁאַחַר כָּךְ
מִשְׁלָם הָאֵינוֹ יְהוּדִי בְּעֵד כָּל הַיָּמִים
בַּבַּת אַחַת, אֲסוּר לְטוֹל שְׂכָר
הַמַּגִּיעַ לַשַּׁבָּתוֹת, כִּיּוֹן שְׂמַח־שְׂבִין
יָמִים נִפְרָדִים. וְאֲסוּר לְטוֹל שְׂכָר
שַׁבָּת שְׁלֹא בַּחֲבֻלָּה, אֲפִלּוּ בְּעֵד
כָּלִים שְׂאִין עוֹשִׂין בָּהֶן מְלָאכָה,
וְאֲפִלּוּ בְּעֵד חֶדֶר לְדוֹר בּוֹ (רמ"ו מו).
וְאֲסוּר שְׂכָר שַׁבָּת הוּא בֵּין מֵאִינוֹ
יְהוּדִי בֵּין מִיִּשְׂרָאֵל.

סימן עד - דין המפליג בספינה

סעיף א'

אֵין מַפְלִיגִין בַּסְּפִינָה עַל הַיָּם פְּחוֹת
 מִשְׁלֹשָׁה יָמִים קֹדֶם שַׁבָּת, דִּהְיוּ
 מִיָּוֶם ד' וְאֵילָךְ אֲסוּר. אֲבָל אִם
 הוּלָךְ לְדַבֵּר מַצָּוָה, מִתָּר, אֲפֹלוּ
 בְּעֶרֶב שַׁבָּת.

סעיף ב'

עַל הַנְּהוּרוֹת, מִתָּר לְהַפְלִיג בַּסְּפִינָה
 בְּכָל עֲנִין, אֲפֹלוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת,
 וּבְלֵבֶד שֶׁלֹּא יִצְטָרֵךְ הַיִּשְׂרָאֵל
 לַעֲשׂוֹת שָׁם מְלָאכָה בַּשַּׁבָּת, וְאֲפֹלוּ
 אִם בְּהִמּוֹת מוֹלִיכוֹת אֶת הַסְּפִינָה,
 מִתָּר.

סעיף ג'

היכא דמתר להפליג בספינה
 בערב שבת, אם נכנס בה בערב
 שבת וישב שם עד חשכה, אף על
 פי שחזר לביתו ולן בביתו, מתר
 לכנס בה אחר כך ביום השבת,
 ובלבד שלא תלך הספינה בשביל
 ישראלים לחוד. אך מאחר שהיה
 בביתו בשבת, קנה שביתה
 בביתו, ולכן אם הלכה הספינה
 יותר מתחום שבת ובאה בשבת
 ליבשה, אין לו שם אלא ד' אמות,

וְיִזְתֶּר מִזֶּה אָסוּר לוֹ לְלַכֵּת שָׁמָּה.
וְעַיִן לְקַמֵּן סִימָן צ"ה.

סעיף ד'

לְלַכֵּת בַּסְּפִינָה בַּשַּׁבָּת כְּדִי לְהַתְּפִלָּה
בַּעֲשָׂרָה אִו לְמַצּוּה אַחֲרָת, אִם
הַסְּפִינָה הוֹלֶכֶת גַּם בַּשְּׁבִיל אַחֲרִים,
יֵשׁ לְהַתִּיר. וּמִכָּל מָקוֹם יֵשׁ
לְהִישָׁרְאֵל לְכַנֵּם לְתוֹךְ הַסְּפִינָה
בַּעֲרֵב שַׁבָּת בְּעוֹד יוֹם לִישָׁב שָׁמָּה
עַד שֶׁתַּחֲשֹׁךְ, וְאַחֲרַיִךְ יָכוֹל לְחַזֵּר
לְבֵיתוֹ, וְחֹזֵר בַּשַּׁבָּת לְתוֹךְ
הַסְּפִינָה. אֲבָל שֶׁתִּלָּךְ הַסְּפִינָה

בְּשִׁבְיָל הַיִּשְׂרָאֵל לְבַד, אֵין לְהַתִּיר
(עֵין בְּסֵפֶר נְתִיב חַיִּים סִימָן רמ"ח
שֶׁהָאֵרִיד בְּעֵנִין זֶה) (רמה) ♦

סימן עה – דין הדלקת הנרות

סעיף א'

חַיֵּב כָּל אָדָם לְהַפְרִישׁ עֲצָמוֹ
מִמְּלָאכָה וּלְהַדְלִיק אֶת הַנֵּרוֹת לְכָל
הַפְּחוֹת חֲצִי שָׁעָה קֹדֶם צֵאת
הַכּוֹכָבִים. וְאִם אָמְרוּ בְּבֵית
הַכֹּהֲנִים מִזְמֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת,
אֵף עַל פִּי שְׁעָרָיו יֵשׁ שְׁתֵּי שָׁעוֹת
עַד הַלְּיָלָה, מִכָּל מְקוֹם חָל שַׁבָּת עַל

הַמַּעֲטָה וְאֶסוּרִים בְּכָל הַמְּלָאכֹת.
וְאִפְלוּ מִי שֶׁבָּא מֵעִיר אַחֲרֵת
לְבָאֵן, חָלַ עָלָיו שַׁבַּת מִיָּד
כְּשֶׁאָמְרוּ בְּצַבּוּר מִזְמֹר שִׁיר לְיוֹם
הַשַּׁבָּת. וּבְעִיר שִׁישׁ בָּהּ שְׁנֵי בָתֵּי
כְּנִסִּיּוֹת אֵין אֶחָד נִגְרָר אַחֲרֵי חֲבֵרוֹ.

סעיף ב'

מִצֻּחַ לְהַרְבּוֹת בְּנִירוֹת לְכַבּוֹד
שַׁבָּת. יֵשׁ נוֹהֲגִין לְהַדְלִיק עֲשָׂרָה,
וְיֵשׁ מִדְּלִיקִין שִׁבְעָה. וְעַל כָּל פָּנִים
רְאוּי שֶׁלֹּא לְפַחֹת מִשְׁתֵּי נִירוֹת,
נֶגֶד זְכוּר וְשִׁמּוֹר, וְאֵךְ בְּשַׁעַת

הַדְּחַק, גַּם בְּחֵד סָגִי. וַיְהִי אֲרָכִים
שִׁידִלְקוּ לְכָל הַפְּחוֹת עַד לְאַחַר
הָאֲכִילָה. וַיַּהֲדַר לְקִנּוֹת נִרוֹת יָפִים,
וַאֲמַר רַב הוֹנָא הָרַגִּיל בְּנֵר שִׁבַּת
לְהַשְׁתַּדֵּל בּוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ יָפָה, הוֹיִן לוֹ
בָּנִים תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר כִּי
נֵר מִצֻּה וְתוֹרָה אֹר. עַל יְדֵי נֵר
מִצֻּה, בָּא אֹר תוֹרָה. וְלָכֵן רָאוּ
שֶׁתַּתְּפִּיל הָאִשָּׁה בְּשַׁעַת הַדְּלָקָה,
שִׁיתֵּן לָהּ הַקֶּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בָּנִים
זְכָרִים מְאִירִים בַּתוֹרָה (רס"ג), וְטוֹב
שֶׁתַּתֵּן מִקֵּדָם אֵיזָה פְּרוּטוֹת

לְצַדִּיקָהּ. וְאֵשָׁה קְנִישֵׁת רוּחַ בְּגִדּוֹל
 בָּנִים אוֹ שְׂאִין לָהּ כָּלֵל, סִגְלָה
 שֶׁתֹּאמַר לְאַחַר הַדִּלְקַת הַנְּרוֹת,
 הַחֲפֻטָּה שֶׁל יוֹם רֵאשׁוֹן דְּרֵאשׁ
 הַשָּׁנָה. וְטוֹב שֶׁתִּבֶּין מֵה שֶׁהִיא
 אוֹמֶרֶת, וְתֹאמַר בְּכֹנָה.

סעיף ג'

מִצֻּה מִן הַמִּבְחָר לְהַדְלִיק בְּשֶׁמֶן
 זֵית. וְגַם שֶׁמֶן חֲרָגִיל בִּינִינו
 שְׁקוֹרִין שֶׁמֶן פְּרָחִים (בלומענעהל)
 כֶּשֶׁר. אֲבָל שְׂאֵר שְׁמָנִים, יֵשׁ מֵהֶם
 שְׂאִינָם כֶּשֶׁרִים, וְגַם הַפְּתִילָה יִהְיֶה

שֶׁתִּהְיֶה מִצְמָר גָּפֶן אוֹ פִּשְׁתָּן אוֹ
 קִנְבוֹם, כִּי בִשְׂאֵר דְּבָרִים, יֵשׁ מֵהֶם
 שְׂאִינָם כְּשָׂרִים. וּבְמַדִּינַתְנוּ נֹחֲגִין
 לְהַדְלִיק בְּנֵרוֹת הָעֲשׂוּיִם מֵחֶלֶב,
 וְהֵן כְּשֵׁרוֹת אֲבָל לְהַנִּיחַ חֲתִיכַת
 חֶלֶב בְּתוֹךְ כָּלִי וּבְתוֹכוֹ פְּתִילָה,
 אֲסוּר לְהַדְלִיק כֵּן. הַמְדִּלִיק צָרִיד
 שֶׁיִּדְלִיק עַד שֶׁיֵּאָחַז הָאֵוֶר בְּרֹב
 אֹתָהּ חֲתִיכַת פְּתִילָה הַיּוֹצֵאתָ מִן
 הַנֵּר. וְכֵן בְּנֵרוֹת הָעֲשׂוּיִם מֵחֶלֶב
 צָרִיד שֶׁיֵּאָחַז הָאֵוֶר בְּרֹב הַפְּתִילָה
 הַיּוֹצֵאתָ.

סעיף ד'

כָּבֵר יְדוּעַ שְׂכָל הַמְצוֹת מְבָרְכִין
עֲלֵיהֶם עוֹבֵר לַעֲשׂוֹתוֹ. אֲבֵל
בְּהַדְלָקַת הַנְּרוֹת לְשַׁבָּת, כִּי
שְׂבִיחַ הַלָּקָה מְקַבֵּל הָאִשָּׁה שַׁבָּת עַל
עֲצָמָהּ, וְהַבְּרָכָה הִיא הַתְּחִלָּה
לְהַדְלָקָה, וְאִם כֵּן אִם תְּבַרֵךְ תְּחִלָּה,
לֹא תוּכַל עוֹד לְהַדְלִיק, עַל כֵּן הִיא
מְדַלֶּקֶת תְּחִלָּה. וְכֵי שֶׁתִּהְיֶה
הַבְּרָכָה עוֹבֵר לַעֲשׂוֹתוֹ, פּוֹרֵשֶׁת
יָדֶיהָ כְּנֶגֶד פָּנֶיהָ שֶׁלֹּא תִּרְאֶה
הַנְּרוֹת, וּמְבָרְכָת וּמְסִירָה אֶת

הַיָּדִים וְרוֹאֶה אֶת הַנֵּרוֹת, וְהָיִ
 כְּאִלּוּ בִּרְכָה קִדְּם הַהֲדָלָקָה. (וּמִשּׁוּם
 לֹא פֶלּוּג, נוֹהֲגוֹת כֵּךְ גַּם בַּיּוֹם טוֹב).
 וְעַקֵּר הַנֵּרוֹת שֶׁבַּחֵן הָיִ קַבְּלַת
 שַׁבָּת, הֵן אֵלּוּ שְׁעֵל הַשְּׁלֶחֶן
 שְׂאוּכָלִין עָלָיו, וְעַל כֵּן תִּדְּלִיק
 אוֹתָן בְּאַחֲרוֹנָה. וּבִשְׁעַת הַצִּדֻקָּה,
 כְּגוֹן שֶׁהֵיא צְרִיכָה לְלַכֵּת לַטְּבִילָה
 אוֹ לַחֲפָה, אוֹ לְשִׂאֵר דְּבָר נְחוּמִין,
 תּוֹכֵל לְחַתְנוֹת שְׂאִינָה מִקַּבְּלַת
 שַׁבָּת בַּהֲדָלָקָה (עֵינִן לְקַמֵּן ק"ס סְעִיף
 ה'), וְאִז תּוֹכֵל לְבַרֵּךְ קִדְּם הַהֲדָלָקָה.

וְאֶפְלוּ תִּנְאִי בַלֵּב, סָגִי.

סעיף ה'

מִצֻּת הַדִּלְקַת הַנֵּרוֹת חֲלָה בֵּין עַל
הַאֲנָשִׁים בֵּין עַל הַנָּשִׁים, אֵלָּא
שֶׁהַנָּשִׁים מִזְהָרוֹת בָּהּ יוֹתֵר, מִפְּנֵי
שֶׁהֵן מְצוּיֹת בַּבַּיִת. וְעוֹד מִפְּנֵי
שֶׁהָאִשָּׁה כְּבָתָה נֵרוֹ שֶׁל עוֹלָם,
שֶׁהִיא טִיָּאָה לְאָדָם הָרָאשׁוֹן
וְהִיא שׂוֹכָה נְשֻׁמָּתוֹ שֶׁקָּרוּיָה נֵר, כִּמּוֹ
שְׂכַת־וֹב, נֵר אֱלֹהִים נְשֻׁמַּת אָדָם,
וְלָכֵן צָרִיכָה הִיא לְתַקֵּן זֹאת
בְּהַדְלַקַת הַנֵּרוֹת לְכַבּוֹד שְׂכַת.

וְלִכֵּן אִם הָאִשָּׁה בְּבֵיתָהּ הִיא
 קוֹדֶמֶת לַמִּצְוָה זֹאת. וּמִכָּל מְקוֹם
 יֵשׁ לוֹ לְהֵאִישׁ גַּם כֵּן לְסַיֵּעַ בַּמִּצְוָה
 וִיתֵקֵן אֶת הַנֵּרוֹת וַיַּהֲבִיב אוֹתָן,
 דִּהְיוּ שְׂיִדְלִיקוֹן וַיַּכִּיבֵן כִּדִּי שְׂיִהְיוּ
 נוֹחִים אַחֵר כֶּךָ לְהַדְלִיק. וְאִשָּׁה
 יוֹלֶדֶת, בַּשֵּׁבֶת הָרֵאשׁוֹן יִדְלִיק
 הַבַּעַל וַיְבָרֶךְ. אֲבָל אַחֵר כֶּךָ וְגַם
 בְּכָל פַּעַם שֶׁהִיא נִדָּה, הִיא מְדַלֶּקֶת
 וּמְבָרֶכֶת.

סעיף ו'

נוֹהֲגוֹת הַנָּשִׁים שֶׁקִּדְּמוּ הַדְלָקָת

הַנֶּרֹת, רוֹחֲצוֹת וְלוֹבְשׁוֹת בְּגָדֵי
שַׁבָּת, וְאַשְׁרֵי לָהֶן. וְצָרִיכִין
לְהַתְּפִיל מִנְחָה תַּחֲלָה, כִּי בְּהִדְלָקַת
הַנֶּרֹת הִיא מִקְבֵּלַת שַׁבָּת עַל
עֲצָמָה וְאֵינָה יְכוּלָה לְהַתְּפִיל אַחֵר
כִּי מִנְחָה שֶׁל חֵל. וְאַשָּׁה
שֶׁנִּתְאַחֲרָה בַּעֲסָקֶיהָ וּבָאָה לְבֵיתָהּ
קָרוֹב לַחֲצֵי שָׁעָה קֹדֶם שַׁבָּת, שָׂאֵם
תִּרְחִין וְתִלְבֹּשׁ, תּוֹכֵל לָבֹא לְיָדֶי
סֶפֶק חֲלוּל שַׁבָּת, מִצָּוָה יוֹתֵר
שֶׁתִּדְּלִיק כְּמוֹת שֶׁהִיא מֵשֶׁתְּבוֹא
חֵם וְשָׁלוֹם לְיָדֶי סֶפֶק חֲלוּל שַׁבָּת.

וְאִם הַבַּעַל רוֹאֶה שֶׁהִיא מֵת־אֲחֶרֶת
מִלְּבֹא, מַצָּוָה גְּדוּלָּה שֶׁיִּדְּלִיק הוּא
וְאֵל יִשְׁגִּיחַ בְּרַגְזָהּ.

סעיף ז'

אִם הָאִישׁ מִדְּלִיק הַנֵּרוֹת, וְהוּא
צָרִיד לַעֲשׂוֹת אַחֵר כִּדְּאִיזָה
מִלְּאָכָה, טוֹב גַּם כֵּן שִׁיתְנָה שְׂאִינֹו
מִקַּבֵּל שַׁבָּת בְּחֵדְלָקָה זֹו. אֲבָל
בְּדִיעָבֵד אִם לֹא חֲתָנָה, יִכּוֹל
לַעֲשׂוֹת אַחֵר כִּדְּאִיזָה מִלְּאָכָה, כִּי
בְּחֵדְלָקָה הַבַּעַל אֵין מִנְחָה שְׂחֹוּא
מִקַּבֵּל שַׁבָּת.

סעיף ח'

צָרִיכִין לְהַדְלִיק בְּמָקוֹם שִׁיאֲכָלוּ,
 שִׁיחָא נָכַר שְׂמֵד לִיקֵן לְכַבּוֹד שַׁבָּת,
 וְלֹא לְהַדְלִיק בְּמָקוֹם אַחֵר וּלְהַנִּיחָם
 אַחֵר כֶּךָ בְּמָקוֹם אַחֵר. אֲךְ בְּשַׁעַת
 הַדְחָק, כְּגוֹן שֶׁהָאִשָּׁה חוֹלָה וְאִינָהּ
 יְכוּלָה לְלַכֵּת אֶל הַשְּׁלֶחֶן, מִדְּלֻקָּת
 בְּשִׁהִיא בַּמַּטָּה, וּמַעֲמִידִין אוֹתָם
 אַחֵר כֶּךָ עַל הַשְּׁלֶחֶן בְּבֵית זֶה, כִּי
 כָּל הַבַּיִת נֶחֱשָׁב מְקוֹמָן. וְנָשִׁים
 שְׂמֵד לִיקֵין הַנֵּרוֹת בַּסֵּפֶה, וְאַחֵר כֶּךָ
 נוֹשְׂאוֹת אוֹתָן לְתוֹךְ הַבַּיִת, לֹא

יִפֶּה הֵן עוֹשׂוֹת. נֵר שֶׁהוּא דוֹלֵק
 מִנֶּעֶרֶב שִׁבָּת, צָרִיכִין לְכַבּוֹתוֹ
 וְלַחֲזוֹר וְלַהֲדָלִיקוֹ לְכַבּוֹד שִׁבָּת,
 כִּדִּי שִׁיחָא נֶכֶד שְׁמִדָּלִיק לְכַבּוֹד
 שִׁבָּת.

סעיף ט'

צָרִיךְ לַהֲדָלִיק הַנֵּרוֹת בְּכָל הַחֲדָרִים
 שֶׁמִּשְׁתַּמֵּשׁ שָׁם. מִי שֶׁהוּא בְּבֵיתוֹ
 אֵצֶל אִשְׁתּוֹ, כִּיּוֹן שֶׁהִיא מְבָרַכַת
 עַל הַנֵּרוֹת שֶׁבְּחֶדֶר אֶחָד, אֵין
 צָרִיכִין לְבָרֵךְ עַל הַחֲדָלָקָה שֶׁבְּשָׂאֵר
 חֲדָרִים. אֲבָל אִם הוּא בְּמָקוֹם אֲחֵר,

אִם יֵשׁ לוֹ שָׁם חֶדֶר מִיָּחָד, צָרִיךְ
לְהַדְלִיק וּלְבָרֵךְ. וְאִם הֵם רַבִּים
שְׁנֵת־אֲכֻסָּנוּ בְּחֶדֶר אֶחָד, יִשְׁתַּתְּפוּ
לְקִנּוֹת נִרוֹת, וַיְדְלִיק אֶחָד וַיְבָרֵךְ
וַיַּכְיֶז לְהוֹצִיא אֶת כָּלם בְּבִרְכָתוֹ,
וְגַם הֵם יַכְיִנוּ לְצֵאת בְּבִרְכָתוֹ.
וְאִם אֵין לוֹ חֶדֶר מִיָּחָד, אֵלֹא שְׁהוּא
בְּחֶדֶר אֶחָד עִם בַּעַל הָאֲשִׁפִּיזָא
יִשְׁרָאֵל, אֵינּוּ צָרִיךְ לְהַדְלִיק, כִּיּוֹן
שֶׁאֲשַׁתּוֹ מִדְּלֻקַּת עָלָיו בְּבֵיתוֹ.
וּבַחֲזָרִים הַלּוֹמְדִים בְּמָקוֹם אֲחֵר,
אִם יֵשׁ לָהֶם חֶדֶר מִיָּחָד, צָרִיכִין

לְהַדְלִיק בְּבִרְכָּהּ. וְיִשְׁתַּתְּפוּ גַם כֵּן
 לְקִנּוּת נִרוֹת וְאַחַד יְבָרֵךְ וְיוֹצִיא
 אֶת כָּלם. וְצָרִיכִין שִׁיְהִיו הַנִּרוֹת
 דוֹלְקִים עַד שִׁיבְאוּ שְׁמָהּ. וְאִם אֵין
 לָהֶם חֶדֶר מִיַּחַד, כִּיֹּון שְׂאִין לָהֶם
 נָשִׁים שְׁמֵי־לִיקוֹת, צָרִיכִין לְתַת
 פְּרוּטָה לְבַעַל הַבַּיִת, שֶׁתְּהִיָּה לָהֶם
 שְׂתַבּוֹת בִּנְרוֹת. וּמִי שֶׁהוּא סָמוּךְ
 עַל שְׁלַחַן בַּעַל הַבַּיִת, הוּא בְּכָל־
 בְּנֵי בֵיתוֹ וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהִשְׁתַּתֵּף.

סעיף י'

נוֹהֲגִין שְׂאֵפְלוּ כַּמָּה נָשִׁים, מִדְּלִיקוֹן

נִרְוֹת בְּבֵית אֶחָד וְכָל אַחַת
מִבְּרָכָת עַל נִרְוֹת שָׁלֹה, כִּי כִּמְחָה
שְׁנֵתוֹסֵף אֲזָרָה, יֵשׁ בָּהּ שְׂמִיחָה
יִתְרָה. וְאַךְ יֵשׁ לְזִיכָר שְׁלֹא
תִּדְלִיקָנָה שְׁתֵּי בְּמִנּוֹרָה אַחַת.
וּבְשַׁעַת הַדְּחָק מִקִּלּוֹן גַּם בְּזָח.

סעיף יא'

אֵין לִתֵּן מַיִם אֶפְלוֹ מִבְּעוֹד יוֹם
לְתוֹךְ נֶקֶב הַמִּנּוֹרָה שְׂמִיכָנִיסִין שֵׁם
אֶת הַנֵּר שֶׁל חֵלֶב אֵו שֶׁל שַׁעֲוָה,
כִּדִּי שְׂכָשִׁיגִיעַ לְשֵׁם יִתְכַּבֵּה.
וּבְמִקּוֹם צִרְדָּה, יֵשׁ לְהַקֵּל אִם נוֹתֵן

מִבְּעוֹד יוֹם. אֲבָל לְהַעֲמִיד כָּלִי עִם
מַיִם תַּחַת מְנוֹרָה הַתְּלוּיָהּ, כִּדִּי
שָׂאֵם יִפְּלוּ נִיצוֹצוֹת יִתְּכַבּוּ, אֲסוּר
גַּמּוּר הִיא, אֲפֹלּוּ לְהַעֲמִידוֹ מִבְּעוֹד
יוֹם. וְלַהַעֲמִיד כָּלִי בָּלִי מַיִם לְקַבֵּל
הַנִּיצוֹצוֹת מִתָּר, אֲפֹלּוּ מִשְׁחַשְׁכָּה,
כִּי נִיצוֹצוֹת אֵין בָּהֶם מִמַּשׁ.
וְלַהַעֲמִיד הַכָּלִי בְּשֶׁבִיל שִׁטְפֵיטָה
לְשֵׁם הַשְׁמָן אוֹ הַחֲלָב מִשְׁחַשְׁכָּה,
אֲסוּר, דְּכִיּוֹן שָׂאֵם יִטְפֵיטָה יֵאָסֵר
הַכָּלִי בְּטִלְטוּל, נִמְצָא שֶׁהוּא מְבַטֵּל
כָּלִי מֵהִיכָּנוּ וְאֲסוּר, מִשּׁוּם דְּהוּי

בְּאֵלֹהֵי דְּבָקוֹ שָׁם. אֲבָל לְהַעֲמִידוֹ
מִבְּעוֹד יוֹם, מִתָּר. וְאַם נָטַף לְתוֹכוֹ
שָׁמֶן, אֲסוּר לְהַסְתֵּיף מִמֶּנּוּ בְּשִׁבְתּוֹ,
וְהַכֵּלִי אֲסוּר בְּטִלְטוּל. וְאַם לֹא נָטַף
לְתוֹכוֹ, לֹא נֶאֱסָר הַכֵּלִי בְּטִלְטוּל עַל
יְדֵי מַחֲשָׁבָה בְּעֶלְמָא.

סעיף יב'

טוֹב לְהַנִּיחַ אֶת הַחֲלוֹת עַל הַשְּׁלֶחָן
קֹדֶם שֶׁמֵּדִיקוֹן אֶת הַנְּרוֹת,
כְּדִלְקָמֶן סִימָן פ"ט סעיף ב'.

סעיף יג'

אִשָּׁה סוּמָא אִם יֵשׁ לָהּ בַּעַל, יִדְּלִיק

הַבַּעַל וַיְבָרֶךְ. וְאִם אֵין לָהּ בַּעַל
וְהִיא דָּרָה לְבָדָה מִדְּלֻקָּת וּמִבְרָכָת.
וְאִם דָּרָה עִם אַחֲרִים בְּבֵית אֶחָד
וְהָאַחֲרִים מִדְּלִיקוֹן, מִדְּלֻקָּת הַסּוּמָא
בְּלֹא בְרָכָה. אֲדָּא אִם הִיא עֲקָרָת
הַבֵּית תְּדַלִּיק הִיא תַּחֲלָה וְתִבְרָךְ,
וְאַחֲר כֵּן יְדַלִּיקוּ הָאַחֲרִים וַיְבָרְכוּ.

סעיף יד'

אִשָּׁה שֶׁשָּׁכְחָה פַּעַם אַחַת לְהַדְלִיק,
תְּדַלִּיק כָּל יְמֶיהָ נֵר אֶחָד יוֹתֵר
מִמָּה שֶׁחִיתָה רְגִילָה. וְכֵן אִם
שָׁכְחָה כִּמְהָ פַּעַמִּים תְּדַלִּיק תְּמִיד

נר אחד יותר, והוא משום הכר,
שתהא זהירה מכאן ולהבא. ולכן
אם מחמת אגם לא הדליקה, אינה
צריכה להוסיף.

סימן עו – דיני התפלות בשבת
וביום טוב

סעיף א'

נוהגין להקדים תפלת ערבית של
שבת יותר מבימות החל, ונכון
הוא פדי להקדים קבלת שבת בכל
מה שאפשר, רק שיהא מפלג
המנחה ולמעלה. ואף הנוהגין
להתפלל כל ימי החל מעריב

בְּזִמְנָהּ, דְּהִינּוּ בְּצֵאת הַכּוֹכָבִים,
יְכוּלִין לְהַקְדִּים בְּשֵׁבֶת. וְאַפְלוּ
שֶׁלְפָעָמִים בִּימֹות הַחֹל מִתְפַּלְלִין
מִנְחָה בְּשַׁעַה שְׁמִת־פֶּלֶלֶן עֲתָה
עֶרְבִית, אֵין חוֹשְׁשִׁין בְּזָה בְּתַפִּלַּת
עֶרְבִית שֶׁל שֵׁבֶת, שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מִצְוָה,
שְׁמוֹסִיף מֵחֹל עַל הַקִּדְּשׁ.

סעיף ב'

בְּבִרְכַּת הַשְּׂכִיבֵנו אֵין חוֹתְמִין
בָּמוֹ בְּחֹל שׁוֹמֵר עָמוּ יִשְׂרָאֵל, כִּיּוֹן
שֶׁבִרְכָּה זֹה הִיא עַל כָּלֹת עִם
יִשְׂרָאֵל, וְכָלֹת עִם יִשְׂרָאֵל אֵינָם

צָרִיכִים שְׁמִירָה בַּשַּׁבָּת, כִּי הַשַּׁבָּת
מִגֵּן עָלֵינוּ, אֲלֵא אֹמְרִים, וּפְרוֹם.
וְחוֹתֶמֶין, בָּרוּךְ אַתָּה ה' הַפּוֹרֵם
וְכוֹ' וְכֵן בְּיוֹם טוֹב. אִם טָעָה וְסִים
כְּמוֹ בְּחֵל, אִם נִזְכַּר מִיָּד לְאַחַר
תֵּבֶת לְעַד, יֹאמַר מִיָּד, הַפּוֹרֵם סִפֵּת
שָׁלוֹם וְכוֹ', אֲבָל אִם לֹא נִזְכַּר עַד
לְאַחַר כְּדֵי דְבוּר, אֵינוֹ צָרִיךְ
לְאָמְרוֹ עוֹד.

סעיף ג'

נוֹחֲגִין לוֹמַר בְּתַפִּלַּת עֶרְבִית,
וְיִנְחֹחוּ בָּהֶם, וּבְשַׁחֲרִית וּמוֹסָף,

וַיְנַחֲחוּ בּוֹ. וּבַמִּנְחָה, שִׁבְתּוֹת

קֹדֶשׁ וַיְנַחֲחוּ בָּם.

סעיף ד'

אַחַר תְּפִלַּת הַלֶּחֶשׁ בְּעֶרְבֵית

בַּשַּׁבָּת אֹמְרִים כָּלָם בְּיַחַד, וַיְכַלּוּ.

וַיֵּשׁ לְאַמְרוֹ מְעַמָּד, לְפִי שִׁבְזָה אָנוּ

מְעִידִים לְהַקְדֹּשׁ בָּרוּךְ הוּא

בַּמַּעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית, וְהַעֲדִים צְרִיכִין

לְהַעֲיִד מְעַמָּד.

סעיף ה'

אַחַר כֵּךְ אֹמְרֵי שְׁלִיחַ הַצְּבוֹר

בְּרַכָּה אַחַת מֵעֵין שְׁבַע, דְּהַיְיָנוּ,

בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֵלֵינוּ
אֲבוֹתֵינוּ וְכו', מִגֵּן אֲבוֹת וְכו',
אֱלֹהֵינוּ וְאֵלֵינוּ אֲבוֹתֵינוּ וְכו',
וּמְסִים בָּרוּךְ אַתָּה ה' מִקֵּדֶשׁ
הַשַּׁבָּת. וַיֵּשׁ לְהַקְהֵל לְעַמּוֹד בְּשַׁעַת
שֶׁ שָׁלַח הַצִּבּוֹר אוֹמֵר בִּרְכָה זֹאת,
וַיִּשְׁמְעוּ הַיָּטִב. וְנוֹהֲגִין שְׂאוֹמְרִים
עַמּוֹ מִגֵּן אֲבוֹת, עַד זִכָּר לְמַעֲשֵׂה
בְּרֵאשִׁית. וְגַם הַמִּתְפַּלֵּל בִּיחִידוֹת,
יְכוּל לֵאמֹר מִגֵּן אֲבוֹת עַד זִכָּר
לְמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית, אֲבָל יוֹתֵר לֹא
יֵאמֵר.

סעיף ו'

בְּכָל שַׁבָּתוֹת הַשָּׁנָה אוֹמְרִים בְּרָכָה
זֹאת, אֲפֹלוּ בְיוֹם טוֹב, וּבַשַּׁבָּת
שָׁחַל לְאַחַר יוֹם טוֹב. אֵךְ בַּשַּׁחַל
יוֹם טוֹב רֵאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח בַּשַּׁבָּת,
אֵין אוֹמְרִים אוֹתָהּ.

סעיף ז'

אֵין אוֹמְרִים אוֹתָהּ אֲלֹא בַּמָּנִין
קְבוּעִים. אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מִתְפַּלְלִין
בַּעֲשָׂרָה אֲלֹא בְּאַקְרָאִי, כְּגוֹן בְּבֵית
הַחֲתָן אוֹ בְּבֵית הָאֵבֶל, אֵין
אוֹמְרִים אוֹתָהּ. וְאִם קָבְעוּ מָקוֹם

לְהַתְפִּיל בַּעֲשָׂרָה אֵיזָה שְׁבוּעוֹת,

כָּמוֹ בִּירְדִים, יֵשׁ לְאַמְרָה (רסח).

סעיף ח'

בַּמְדִּינוֹת אֵלּוֹ נוֹהֲגִין שְׁשָׁלִיחַ

הַצְּבוּר מִקִּדְשׁ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת בְּלִילֵי

שַׁבָּתוֹת וַיָּמִים טוֹבִים (חוץ מִשְׁנֵי

לֵילוֹת הָרָאשׁוֹנִים שֶׁל פֶּסַח). וְכִיוֹן

שֶׁהוּא אֵינוֹ יוֹצֵא בְּקִדְשׁ זֶה,

וְאִם־לוֹ לְטַעַם קִדְּם קִדְשׁ, לְכֹן

כִּדִּי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה בְּרַכָּתוֹ לְבַטְלָהּ,

נוֹתְנִים לְטַעַם לְקַטֵּן שְׁחֲגִיעַ לְחֲנוּךְ,

וְהַקָּטָן יִשְׁמַע אֶת הַבְּרָכָה מִמֶּנּוּ

וְיִוָּצֵא בָּהֶם, וְנִמְצָא שֶׁלֹּא בִּרְדֵּי
 לְבַטְלָהּ (דְּמִתָּר לְהֶאֱכִיל אֶת הַקָּטָן קֹדֶם
 קְדוּשָׁה, כִּמּוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקָמֶן בְּסִימָן קס"ה,
 אִם יִרְצֶה הַשֵּׁם) וְאִם אֵין קָטָן בְּבֵית
 הַכְּנֶסֶת, יִכּוֹן הַמְּקַדֵּשׁ אֹף אֲדָם
 אַחֵר, לְיֵצֵאת בַּקְדוּשׁ זֶה. וַיִּשְׁתַּח
 שְׁעוֹר רַב־יָעִית כִּדִּי לְבִירָה בְּרַכָּה
 אַחֲרוֹנָה, וְאַף עַל פִּי כֵן יָכוֹל הוּא
 לְחַזֹּר וּלְקַדֵּשׁ בְּבֵיתוֹ לְהוֹצִיא אֶת
 אֲשֶׁתוֹ וּבָנָיו בֵּיתוֹ אִם אֵין יוֹדְעִין
 לְקַדֵּשׁ בְּעֶצְמָן. וְהָא דִּיּוֹצֵא בַּקְדוּשׁ
 שֶׁבְּבֵית הַכְּנֶסֶת, אַף עַל גַּב דִּיאֵין

קְדוּשָׁה אֵלֶּה בְּמָקוֹם סְעוּדָה בְּשִׁעֲת
הַדַּחֲק סוֹמְכִין עַל הַפּוֹסְקִים
הַסְּבִירָא לָהּ, דִּי אִם שׁוֹתָה
רְבִיעִית שְׁלֵמָה מִן הַכּוֹס. וְטוֹב
שִׁישְׁתָּה רְבִיעִית חוּץ מִכְּמֵלֶה
לְגַמְיָו, דְּהֵינּוּ כְּמֵלֶה לְגַמְיָו מִשּׁוּם
קְדוּשָׁה, וְעוֹד רְבִיעִית מִשּׁוּם סְעוּדָה.

סעיף ט'

נֹחֲגִין לומר פֶּרֶק בְּמָה מִדְּלִיקִין.
וְאֵין אֲזַמְרִים אֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב שְׁחָל
בְּשַׁבָּת, וְלֹא כְּשְׁחָל יוֹם טוֹב בְּעֶרֶב
שַׁבָּת, וְלֹא בְּשַׁבָּת חֵל הַמּוֹעֵד

(ע"ר).

סעיף י'

נוהגין שֶב־שַׁבָּת אֵין מִשְׁכִּימין כָּל
כָּךְ לָבֹא לְבֵית הַכְּנֶסֶת כְּמוֹ בְּחֹל,
מִשּׁוּם דְּשִׁינָה מֵעַנָּה שַׁבָּת הִיא,
וְאִם מְכוּהָ אֶקְרָא, דְּבִקְרֵבן הֵתְמִיד
שֶׁל יָמוֹת הַחֹל נֶאֱמַר בַּבֶּקֶר,
וּבִשְׁבָּת נֶאֱמַר וּבַיּוֹם הַשַּׁבָּת,
דְּמִשְׁמַע אַחֲרֵי. וּמִכָּל מָקוֹם צְרִיכִין
לְזַהֵר שֶׁלֹּא לְאַחֵר זְמַן קְרִיאת שְׁמַע
וְתַבְלָה.

סעיף יא'

זמן תפלת מוסף הוא מיד אחר
תפלת שחרית, ואין לאחרה יותר
מעד סוף שבע שעות. ואם התפלל
אותה אחר שבע שעות, נקרא
פושע, ואף על פי כן יצא ידי
חובתו, מפני שזמנה כל היום.

סעיף יב'

היו לפניו להתפלל שתי תפלות,
אחת של מנחה ואחת של מוסף,
בגזן שאחר מלתפלל מוסף עד
שש שעות ומחצה, צריך להתפלל
תחלה מנחה ואחר כך מוסף,

מִשׁוֹם דְּמִנְחָה תְּדִירָה יוֹתֵר, וְקִמָּא
לְן תְּדִיר וְשִׁאיִנוּ תְּדִיר, תְּדִיר
קוֹדֵם. וּמִכָּל מְקוֹם בְּצַבּוֹר אֵין
לַעֲשׂוֹת כֵּן (רפ"ו).

סעיף יג'

בְּקִדְשָׁה דְּמוֹסָף שְׁאוּמְרִים, שְׁמַע
יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד, וּמִיָּד
אוּמְרִים הִקְהֵל, אֶחָד הוּא אֱלֹהֵינוּ
וְכו', הוּא טְעוֹת, כִּי אָסוּר לֵאמֹר
תֵּבֶת אֶחָד שְׁתֵּי פְעָמִים רְצוּפּוֹת.
אֵלָּא יֵאמֹר ה' אֶחָד, הוּא אֱלֹהֵינוּ
וְכו', אַךְ שְׁלִיחַ הַצַּבּוֹר שְׁחֵא

מִמֶּתִין עַל הַצָּבוּר, יְכוֹל הוּא
לְהַתְחִיל בְּתַבַּת אֶחָד, כִּיּוֹן
שֶׁהַפְּסִיק בִּינָתָם (עֵין בְּסִידוּר). ♦

סעיף יד'

בְּמִנְחָה קוֹדֵם קְרִיאַת הַתּוֹרָה,
אוֹמְרִים וְאֲנִי תְּפִלָּתִי וְגו', וְהוּא עַל
פִּי מֶה שֶׁדִּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרָם
לְבָרְכָה בַּפְּסוּק, יְשִׁיחוּ בִּי יוֹשְׁבֵי
שַׁעַר וְנִגְיָנוֹת שׁוֹתֵי שֶׁכָּר. וְכַתִּיב
אַחֲרָיו, וְאֲנִי תְּפִלָּתִי וְגו', אָמַר הָיָה
לְפָנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רַבּוֹנוּ שֶׁל
עוֹלָם, אֵין אֲמָה זֶה כְּשֶׁאָר אֲמוֹת

הַעֲזֹלָם. אַמּוֹת הָעֲזֹלָם כְּשֵׁהֶם
שׁוֹתִים וּמִשְׁתַּכְּרִים הוֹלְכִין
וּבּוֹחֲזִין. וְאֵנוּ לֹא בֵן, אֲלֹא אֶף עַל
פִּי שְׁשַׁתִּינוּ, וְאֲנִי תַּכְלָתִי וְגו' וְלִכֵּן
אוֹמְרִים אוֹתוֹ לִפְנֵי קְרִיאת
הַתּוֹרָה, לְהוֹדוֹת לְיוֹצֵרֵנוּ, שֶׁלֹּא שָׁם
חֻלְקֵנוּ כָּהֶם, וְאַפְלוּ הֲרָקִים שֶׁבָּנוּ,
בָּאִים לְשִׁמְעַתּוֹרָה. וּבְיוֹם טוֹב
שָׁחַל בְּחַל, שְׂאִין קוֹרִין בַּתּוֹרָה,
אֵין אוֹמְרִים אוֹתוֹ. אֲבָל בַּשַּׁבָּת,
אֶף עַל פִּי שְׂאִין סֵפֶר תּוֹרָה לְקִרְוֹת,
מִכָּל מָקוֹם אוֹמְרִים אוֹתוֹ.

וְאוֹמְרִים אוֹתוֹ אִזְּ כִּדְם הַחֲצִי
קִדְיֵשׁ, כִּדִּי שֶׁלֹּא לְהַפְסִיק בֵּין
הַקִּדְיֵשׁ לְתַפִּלָּת שְׁמוֹנָה עָשָׂרָה.

סעיף טו'

לְאַחַר חֲזֵרַת הַשְּׁמוֹנָה עָשָׂרָה
נוֹחֲגִין לוֹמַר צְדָקָתְךָ צְדָקָה וְהַמָּה
שֶׁלֹּשָׁה פְּסוּקִים, כְּעֵין צְדוּק הַדִּין
עַל שְׁלֹשָׁה צְדִיקִים שֶׁנִּכְטְרוּ בְּשָׁעָה
זֹאת, יוֹסֵף, מִנְשֶׁה וְדָוִד. וְאַם הוּא
בַּיּוֹם שֶׁאֵם הָיָה חָלֹל לֹא הָיוּ אוֹמְרִים
תַּחֲנוּן, אֵין אוֹמְרִים אוֹתוֹ. אֲךְ
כְּשֶׁמֵּת פְּלָלִים בְּצַבּוּר בְּבֵית אָבִל,

אֹמְרִים אֹתוֹ, דָּאָם לֹא יֵאמְרוּהוּ,
הוּא פְּרִהֲסִיא, וְאֵין אֲבִלוֹת פְּרִהֲסִיא
בַּשַּׁבָּת.

סעיף טז'

אם טעה בַּשַּׁבָּת אוּ בַּיּוֹם טוֹב
וְהִתְחִיל בְּרִכוֹת אֲמִצְעִיּוֹת שֶׁל חֵל
וְנִזְכָּר בְּאֲמִצֵּעַ בְּרָכָה, צָרִיךְ לְגַמֵּר
כֹּל אֹתָהּ בְּרָכָה שֶׁהִתְחִיל, וְאַחֵר
כִּי מִתְחִיל בְּרָכָה אֲמִצְעִית שֶׁל
שַׁבָּת אוּ שֶׁל יוֹם טוֹב. וְהַטַּעַם
הוּא, מִשּׁוּם דְּמִן הַדִּין הִיא רְאוּיָה
לְתַקֵּן גַּם בַּשַּׁבָּת וַיּוֹם טוֹב כֹּל

בְּרָכוֹת הָאֲמֻצָּעִיּוֹת כָּמוֹ בַּחֲלֵל,
וְלַהֲזָכִיר קִדְשֵׁי הַיּוֹם בְּבִרְכַּת רִצָּה
כָּמוֹ בְּרֵאשׁ חֹדֶשׁ וְחֵל הַמּוֹעֵד. אֲלֹא
מִפְּנֵי כְבוֹד שִׁבְתַּי וְיוֹם טוֹב לֹא
הִטְרִיחוֹ חֲכָמֵינוּ, וְתִקְּנוּ בְּרָכָה אַחַת
אֲמֻצָּעִית לְקִדְשֵׁי הַיּוֹם. אֲבָל זֶה
שֶׁהִתְחִיל בְּרָכָה שֶׁל חֵל, יֵשׁ לוֹ
לְגִמּוֹר אוֹתָהּ בְּרָכָה, כִּיּוֹן שֶׁהִיא
רְאוּיָה לְאִמְרָה עֲתָה מִן הַדִּין.

סעיף יז'

אֲבָל לֹא הִתְחִיל רַק תִּבְּחָה אַחַת מִן
הַבְּרָכָה וְנִזְכָּר מִיָּד, צָרִיךְ לְגִמּוֹר כָּל

הַבְּרָכָה, חוץ מְבִרְכֵת אֶתָּה חוֹנֵן,
שָׁאֵם לֹא אָמַר עַדִּין רַק תִּבֶּת אֶתָּה,
כִּיּוֹן שָׁגַם תְּפִלּוֹת עֲרֵבִית וּמְנַחָה,
מִתְחִילִין אֶתָּה לָכֵן אִם בְּתַפִּלַּת
עֲרֵבִית אִוּ מְנַחָה אַף עַל פִּי שֶׁשָּׂכַח
שֶׁהוּא שֵׁבֶת וְהִתְחִיל תִּבֶּת אֶתָּה
עַל דַּעַת לֹאמַר אֶתָּה חוֹנֵן, אִם נִזְכָּר
מִיָּד שֶׁהוּא שֵׁבֶת, אֵינּוּ צָרִיךְ לֹאמַר
בְּרִכַּת אֶתָּה חוֹנֵן, אֶלָּא גּוֹמַר
וְאוֹמַר קִדְשָׁתָּ וְכוּ'. [וּבְמְנַחָה, אֶחָד
וְכוּ'] וְאִם אֵרַע לוֹ כֵּן בְּשַׁחֲרִית,
אֲזִי אִם הָיָה הַטָּעוֹת מִחֲמַת שְׁחִיָּה

סוֹבֵר שֶׁהוּא חָל, צָרִיךְ לְגַמּוֹר
בְּרַכַּת אֶתָּה חוּנֵן. אֲבָל אִם יִדַּע
שֶׁהוּא שֶׁבֶת וְשֶׁצָּרִיךְ לֵאמֹר יִשְׁמַח
מִנְּשָׁה, אֵלֶּא שֶׁנִּכְשֵׁל בְּלִשְׁוֹנוֹ מִתְחַמֵּת
חֶרְגָלוֹ וְאָמַר תִּבְּת אֶתָּה, אֵינּוּ
צָרִיךְ לְגַמּוֹר בְּרַכַּת אֶתָּה חוּנֵן,
אֵלֶּא אֲמַר יִשְׁמַח מִנְּשָׁה. דְּכִיּוֹן
שֶׁיֵּשׁ בְּתַפְלוֹת שֶׁבֶת גַּם כֵּן תְּפִלוֹת
שְׂמֵת חֵילִין אֶתָּה, חֲרִי לִי כְּמוֹ
שֶׁטָּעָה בְּתַפְלוֹת שֶׁבֶת מִזֵּו לְזֵו,
מֵאַחֵר שֶׁיִּדַּע שֶׁהוּא שֶׁבֶת וְלֹא
אָמַר עֲדִין רַק תִּבְּת אֶתָּה.

סעיף יח'

אם לא נזכר עד בברכות
האחרונות, (דהינו מן רצה ולהלן)
פוסק באמצע ברכה במקום
שנזכר, ומתחיל בשל שבת או
יום טוב וגומר בסדר. ואם לא
נזכר עד לאחר שחתחיל לומר
יהיו לרצון, חוזר לראש התפלה.

סעיף יט'

בתפלת המוספין אם טעה
בברכות אמצעיות של חל, פוסק
באמצע ברכה במקום ברכה

שְׁנֵי זְכוּרֵי בָּהּ וּמִתְחִיל בְּרָכָה
אֲמַצְעִית שֶׁל תְּפִלָּת מוֹסֵף, כִּי
בְּתִפִּלָּת מוֹסֵף לֹא הִיא כָּלֵל מִן
הַדִּין לְהִתְפַּלֵּל כָּל הַבְּרָכוֹת
הָאֲמַצְעִיּוֹת כִּמּוֹ בַּחֲלֹ, אֲלֹא בְּרָכָה
אַחַת שֶׁל מוֹסֵף.

סעיף כ'

מִי שֶׁטָּעָה וְהִתְחִיל תְּפִלָּה שֶׁל חֹל
בְּשַׁבָּת, סִימָן רַע לוֹ, וַיִּפְשֹׁט
בְּמַעֲשָׁיו כָּל יְמֵי הַשָּׁבוּעַ הַבָּא,
וַיַּעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה.

סעיף כא'

טַעֲה בְּבִרְכָּה אֲמַצְעִית שֶׁל תְּפִלוֹת
הַשַּׁבָּת מִזֹּו לְזֹו, אִם נִזְכֵּר קִדְּם
שֶׁאָמַר אֶת הַשֵּׁם מִחֲתִימַת הַבְּרָכָה,
חוּזָר לְתַחֲלִית הַבְּרָכָה שֶׁהִיָּה לוֹ
לְהַתְּפִיל עָתָה. אֲבָל אִם לֹא נִזְכֵּר
עַד לְאַחַר שֶׁאָמַר אֶת ה', גּוֹמֵר
וְאוֹמֵר מִקֵּדֶשׁ הַשַּׁבָּת וְיוֹצֵא
בְּדִיעָבָד לְפִי שֶׁהַעֲקָר מִבְּרָכוֹת
הָאֲמַצְעִיּוֹת הִיא רְצָה נָא
בְּמִנוּחַתֵּנוּ, וְהִיא שְׂוָה בְּכָל
הַתְּפִלוֹת.

סעיף כב'

בְּמֶה דְּבָרִים אֲמֹרִים, בְּתַפִּלוֹת
עַרְבִית שַׁחֲרִית וּמִנְחָה. אֲבֵל
בְּתַפִּלוֹת מוֹסֵף, אִם הִתְפַּלֵּל
בְּמִקוֹמָהּ תְּפִלָּה אַחֲרֶת, לֹא יֵצֵא,
הוֹאִיל וְלֹא הִזְכִּיר קֶרֶבֶן מוֹסֵף. וְכֵן
אִם בְּמִקוֹם עַרְבִית אִו שַׁחֲרִית אִו
מִנְחָה הִתְפַּלֵּל מוֹסֵף, לֹא יֵצֵא,
הוֹאִיל וְהִזְכִּיר קֶרֶבֶן מוֹסֵף, וְאָמַר
שֶׁקֶר לִפְנֵי הַמָּקוֹם בָּרוּךְ הוּא (רסח).
סעיף כג'

אִם טָעָה בְּתַפִּלוֹת יוֹם טוֹב שֶׁהָיָה
לוֹ לַחֲתוּם מִקֵּדֶשׁ יִשְׂרָאֵל וְהִזְמִנִּים,

וְחַתָּם מִקֹּדֶשׁ הַשְּׁבֵת, אִם חֹזֵר
בְּתוֹךְ כְּדֵי דְבוּר וְאָמַר מִקֹּדֶשׁ
יִשְׂרָאֵל וְהַזְמָנִים, יֵצֵא. וְאִם לֹא,
צָרִיךְ לַחֲזוֹר וּלְהַתְחִיל אֶת־הַ
בְּחִירָתָנוּ וְכוּ' (תפ"ז).

סימן עז – דיני הקדוש והסעודות
בלילה וביום

סעיף א'

מִצֻּת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה לְקֹדֶשׁ אֶת
יוֹם הַשְּׁבֵת בְּדְבָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר זָכוֹר
אֶת יוֹם הַשְּׁבֵת לְקֹדֶשׁ, כְּלוּמַר
זָכְרָהּ זְכִירַת שְׁבֵת בַּקְדוּשׁ. וְצָרִיךְ
לְזָכְרָהּ בְּכָנִיסָתוֹ בַּקְדוּשׁ וְגַם

בִּיצִיאָתוֹ בַּהֲבִדְלָה. וְתִקְנוּ חֲכָמִים
שֶׁתִּהְיֶה זְכִירָה עַל כּוֹס יַיִן, בֵּין
בְּכַנִּיסָתוֹ בֵּין בִּיצִיאָתוֹ (רע"א).

סעיף ב'

יְכוּלִין לְקַדֵּשׁ וּלְאָכֹל אֶת עַל פִּי
שְׁעָרָיו אֵינוֹ לִילָה. אֶת הַנּוֹהֲגִין כָּל
יָמוֹת הַחַל לְהַתְפַּלֵּל מִמַּעַרִיב בְּזִמְנָה
וּבְשֵׁבֶת מִקְדָּיִמִין (כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב
בְּסִימָן שֶׁלִּפְנֵי זֶה), אֵלּוֹ אֲסוּרִין לְאָכֹל
מִשְׁהֲגִיעַ חֲצִי שָׁעָה קֹדֶם צֵאת
הַכּוֹכָבִים. וְלָכֵן אִם אֵין יוֹתֵר
מִחֲצִי שָׁעָה עַד הַלֵּילָה, צָרִיכִין

לְהַמְתִּין עַד הַלֵּילָה, וְאַזּ יִקְרְאוּ
תַּחֲלָה שֶׁלֹּשׁ פַּרְשֵׁי־זֹת שֶׁל קְרִיאַת
שְׁמַע, וְאַחֵר כָּךְ יִקְדֹּשׁ. וְאַסּוּר
לְטַעַם כָּלֹם וְאַכְלוּ מִיָּם קֹדֶם קְדוּשָׁה.

סעיף ג'

מִצְוָה לִקְדֹּשׁ עַל יֵין יֶשֶׁן, וּמִצְוָה
לְבָרֹךְ יֵין יָפֵה. וְאִם אֶפְשָׁר, יֵשׁ
לְהַדָּר אַחֵר יֵין אָדָם. וּבַמָּקוֹם שֶׁאֵין
יֵין כָּשֵׁר כָּרְאוּ מִצּוֹי, מִקְדָּשִׁין גַּם
עַל יֵין צְמוּקִים (עֵין לַעֲיֵל סִימָן נ"ג
סעיף ו). וַיְכִלּוּ, יֵשׁ לוֹמַר מְעַמָּד.
וּמִסֵּת כָּל בִּנְיָוֹת, וְאַחֵר כָּךְ יֵשׁב.

וּמִסֵּת כָּל בְּכוֹם וּמִבְּרֶךְ בּוֹרֵא פְּרִי
הַגֶּפֶן וְאֶשֶׁר קִדְּשָׁנוּ וְכוּ'. וְאִם אֵין
לוֹ יֵין, מִקִּדְּשֵׁין עַל הַפֶּת וְלֹא עַל
שְׂאֵר מִשְׁקִין (רע"א רע"ב).

סעיף ד'

גַּם הַנְּשִׁים חַיִּבוֹת בְּקִדּוּשׁ. עַל כֵּן
יִשְׁמְעוּ הַיֵּיטֵב אֶת הַקִּדּוּשׁ וְיַעֲנוּ
אֲמֵן, אֲבָל בָּרוּךְ הוּא וּבָרוּךְ שְׁמוֹ
לֹא יֵאמְרוּ (עֵין לְעִיל סִימָן ו' סעיף ט).
וְקָטָן אֲפִלּוּ הוּא בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה
שָׁנָה, אִם אֵינוֹ יָדוּעַ שֶׁחֲבִיא שְׁתֵּי
שְׁעָרוֹת, אֵינוֹ מוֹצִיא אֶת הָאִשָּׁה,

וְלִכּוֹן תִּקְדָּשׁ הָאִשָּׁה בְּעֶצְמָהּ. וְאִם
אֵינָה יוֹדַעַת, תֹּאמַר עִם הַקָּטָן מִלָּה
בְּמִלָּה. וְגַם אִם שׁוֹמֵעַת אֶת הַקְדוּשׁ
מִן הַבַּעַל אוֹ מֵאִישׁ אַחֵר, יוֹתֵר
נִכּוֹן הוּא שֶׁתֹּאמַר עִם הַמִּקְדָּשׁ
מִלָּה בְּמִלָּה (עֵין דָּגוּל מִרְבָּה. וְעֵין
בְּשִׁלְחוֹן עָרוֹךְ הַתֵּנִיָּא). (אם יֵשׁ כִּמָּה בַּעֲלֵי
בָתִּים בְּבֵית אֶחָד, אֵיךְ יִתְנַהֲגוּ בַּקְדוּשׁ,
עֵין לְקַמֵּן סִימָן קל"ה סְעִיף ו') (רע"א).

סעיף ה'

יֵין שְׁנֵת־חֲמִיץ, אֵין מִקְדָּשִׁין עָלָיו.
וְכֵן יֵין שְׁיֵשׁ לוֹ רֵיחַ רָע, אַף עַל פִּי

שְׁלֹא נִתְחַמֵּץ, אֶלָּא רִיחוֹ וְטַעְמוֹ
 יִין, שְׂמֵבָרְכִין עָלָיו בּוֹרֵא פְּרִי
 הַגֶּפֶן, רַק שְׂמֵסְרִיחַ קִצָּת מִחֲמַת
 שְׁהִיָּה בְּכָלִי מָאוֹם, וְכֵן אִם הוּא
 מֵרִיחַ אַחֵר הֶחָבִית (תּוֹסֶפֶת שֵׁבֶת בִּשְׁם
 ש"א) אֵין מְקוֹדֵשִׁין עָלָיו. וְכֵן יִין
 שְׂעָמָד מְגֵלָה אֵיזָה שְׁעוֹת (אֶף עַל
 גַּב דְּהֶאֱדָנָא לָא קְפִידִין אֲגֵלוֹי), אֵין
 מְקוֹדֵשִׁין עָלָיו מִשּׁוּם הֶקְרִיבָהּ נָא
 לְפִחְתָּךְ הִירְצָךְ אֹהֵי שָׂא פְּנִיךָ. יִין
 שֵׁשׁ בּוֹ קְמַחִין, יֵשׁ לְסַנְנֹ. וְאִם אֵי
 אֶפְשָׁר לְסַנְנֹ, מְקוֹדֵשִׁין עָלָיו כָּךְ.

אַבֵּל אִם יֵשׁ עָלָיו קְרוֹם לָבָן, אֵין
מִקְדָּשִׁין עָלָיו דְּמִסְתָּמָא פָּג טַעֲמוּ.

סעיף ז'

מִקְדָּשִׁין עַל יֵין מְבַשֵּׁל וְעַל יֵין
שֵׁשׁ בּוֹ דְּבִשׁ. אֲךָ יֵשׁ אוֹמְרִים,
שֶׁאֵין מִקְדָּשִׁין עָלֵיהֶם, כִּיּוֹן דְּאֵינֶן
רְאוּיִין לְמִזְבֵּחַ. עַל כֵּן אִם אֶפְשָׁר,
יֵשׁ לְהַדָּר אַחֵר יֵין אַחֵר (ער"ב).

סעיף ז'

הַכּוֹס צָרִיךְ לְהִיזֹת שָׁלֵם וְנָקִי. וְכָל
הַדִּינִים שֶׁהֵן בַּכּוֹס שָׁל בְּרִכַּת
הַמָּזוֹן (לְעֵיל סִימָן מ"ה סָעִיף ג' וְסָעִיף

ד') יש גם בכום של קדוש בין
ביום בין בלילה, וכן בכום של
הבדלה. וטוב לקדש בלילה על
כום גדול שישיר ממנו לקדוש
היום ולהבדלה.

סעיף ח'

החלות תהיינה מכסות בשעת
קדוש. ואפלו הוא מקדש עליהן,
תהיינה מכסות בשעת קדוש זכר
למן שהיה מכסה בטל מלמטה
ומלמעלה.

סעיף ט'

הַמְקֵדֵשׁ, יִשְׁתָּה מִן הַכּוֹס לְכָל
הַפְּחוֹת כְּמֵלֵא לְגִמּוֹ בְּלִי הַפֶּסֶק.
וּמִצֹּה שִׁטְעָמוֹ כָּלֵם מְכוּס שֶׁל
בִּרְכָּה. מִי שֶׁאֵינוֹ שׁוֹתָה יֵין מִחֲמַת
גִּדְרֵי אֹ מִחֲמַת שְׂמִזִּיק לוֹ וְכַדוּמָה,
אֵין לוֹ לְקַדֵּשׁ עַל חֵיין עַל סִמּוֹ
שִׁשְׁתּוֹ הַמְסַבִּין (רעא רעב).

סעיף י'

יֵין שֶׁל קְדוּשָׁה לְפִי שְׁחֵוָא מִצָּרְכֵי
הַסְּעוּדָה, אֵינוֹ טָעוֹן בִּרְכָּה לְאַחֲרָיו,
דְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן פּוֹטְרָתוֹ. אֲךָ יֵשׁ
פּוֹסְקִים דְּסִבִּירָא לְהוֹ, דְּאֵינוֹ

פּוֹטְרֵתוֹ. עַל כֵּן אִם אֶפְשָׁר, יֵשׁ לוֹ
לְהֵדָר, שְׁלֹא־חַר בְּרַכַּת הַמִּזּוֹן יִבְרַךְ
עַל כּוֹם יֵין וְיִשְׁתָּה רַב־יַעֲיִת, וְיִבְרַךְ
בְּרַכָּה אַחֲרוֹנָה לְפָטוֹר גַּם אֶת
הַכּוֹם שֶׁל קֳדוּשׁ.

סעיף יא'

עַל הַיֵּין שֶׁבְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה אֵינּוּ
צָרִיד לְבָרֵךְ, שֶׁנִּכְטָר בְּבְרַכַּת
בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן שֶׁבְּקֳדוּשׁ (ער"ב).

סעיף יב'

קֳדֵשׁ עַל הַכּוֹם סָבַר שֶׁהוּא יֵין,
וְאַחַר כֵּךְ נִמְצָא שֶׁהוּא מַיִם אִם

שֶׁאֵר מִשְׁקָה, יַחֲזֹר וַיִּקְדֵּשׁ עַל
 הַיַּיִן. וְאִם עָמַד לְפָנָיו יַיִן עַל
 הַשִּׁלְחָן. וְהִיתָה דַּעְתּוֹ לְשִׁתּוֹת יַיִן
 גַּם בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה, אִינוּ צָרִיךְ
 לְקַדֵּשׁ שְׁנִיתָ, דְּהוּי כְּאֵלּוּ קִדְּשׁ עַל
 הַיַּיִן. וְאִם לֹא הָיָה יַיִן לְפָנָיו עַל
 הַשִּׁלְחָן, אֲבָל הָיָה יַיִן בְּבֵיתוֹ
 וְהִיתָה דַּעְתּוֹ לְשִׁתּוֹת בְּתוֹךְ
 הַסְּעוּדָה, אִין צָרִיךְ לְבָרֵךְ בּוֹרֵא
 פְּרִי הַגֶּפֶן, אֶלָּא אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ וְכוּ'
 (וְעֵין לְעֵיל סִימָן נ"ו סְעִיף ז'), וְאִם
 הָיָה חֶבֶם שֶׁל שִׁכָּר אִוּ מִי דְּבִשׁ

(מעד) בַּמָּקוֹם שֶׁהוּא חֲמֵר מְדִינָה

(עין לעיל סימן מ"ה סעיף א'), בְּכָל

אֶפֶן אֵין צָרִיךְ לְקַדֵּשׁ שְׁנִית, אֲלֵא

יְבָרֵךְ שֶׁחֲכָל וְיִשְׁתַּחֲוֶה. וּבַמָּקוֹמוֹת

שֶׁנִּזְחָגִין לְקַדֵּשׁ אַחֵר נְטִילַת יָדִים

קֹדֶם בְּצִיעַת חֲפֶת, גַּם כֵּן אֵין צָרִיךְ

לְחַזֵּר וּלְקַדֵּשׁ, אֲלֵא מְבָרֵךְ

הַמּוֹצִיא. וְחַי כְּאֵלוֹ קַדֵּשׁ עַל חֲפֶת

(רע"א).

סעיף יג'

גַּם בַּיּוֹם בְּסֻעֻדַּת שַׁחֲרִית צָרִיךְ

לְקַדֵּשׁ עַל הַכּוֹס, דְּהֵינּוּ שְׁמִבְרֵךְ

עָלִיו בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן, וְזֶהוּ הַקְּדוֹשׁ.
וְגַם נָשִׁים חַיְבוֹת בְּקִדּוֹשׁ זֶה
(פרמ"ג). וְגַם קִדְּם קְדוֹשׁ זֶה, אֲסוּר
לְטַעַם כָּלָם, וְאַפְלוּ מֵיָם, כְּמוֹ
בְּקִדּוֹשׁ הַלֵּילָה (וְעַיִן לְעֵיל סִימָן ח'
סעיף ב') וּמִצָּוָה מִן הַמִּבְחָר שֶׁיִּהְיֶה
קְדוֹשׁ זֶה גַּם כֵּן עַל הַיֵּין הַיָּקָא.
וְאִם חָבִיב לוֹ יֵין שָׂרָף וּמִקְדָּשׁ
עָלָיו, גַּם כֵּן יוֹצֵא, אֲדָּ שֶׁיִּהְיֶה הַכּוֹס
מִחֲזִיק רַב־עֵיט, וְיִשְׁתָּה מְלֹא לְגִמְיּוֹ
בְּלִי הַפֶּסֶק וְאִם מִקְדָּשׁ עַל הַיֵּין
וְרוֹצֵה לְשִׁתּוֹת גַּם יֵין שָׂרָף אִם

קאפּע, (עין לעיל סימן מ"ט סעיף ו').

סעיף יד'

**בין בלילה בין ביום, אין קדוש
אלא במקום סעודה, שנאמר,
וקראת לשבת ענג, ודרשו
רבתינו זכרונם לברכה, במקום
שאתה קורא לשבת, כלומר,
קריאה הקדוש, שם יהא ענג. ואם
קדש בבית זה ואוכל בבית אחר,
אכלו אם בשעת קדוש היה בדעתו
כן, אינו יוצא ידי קדוש, וגם
צריך לאכול מיד לאחר הקדוש.**

וְאֵם לֹא אָכַל מִיָּד לְאַחַר הַקְדֻשׁ,
לֹא יֵצֵא יְדֵי קְדֻשׁ. וּבַיּוֹם אִם
שָׁאִינֻ רֹצֵחַ לְאָכֹל מִיָּד סְעוּדָה
קְבוּעָה, יִכּוֹל לְקַדֵּשׁ וְלְאָכֹל קֶצֶת
פֶּת כִּיסָּנִין, וְאִזְ צָרִיד לְשִׁתּוֹת מִן
הַכּוֹם רְבִיעִית, כִּדִּי לְבָרֵךְ בְּרַכָּה
עַל הַמַּחֲיָה וְעַל פְּרֵי הַגֶּפֶן. וְזֹאת
יִכּוֹל לַעֲשׂוֹת גַּם קֹדֶם מוֹסֵף אִם
לְבֹ חֲלוֹשׁ (עֵין סְעִיף שְׁאַחַר זֶה)
וּמִזֵּהל שְׁחֵא צָרִיד לְבָרֵךְ עַל כּוֹם
הַמִּילָה וְעֵדִין לֹא קִדְשׁ, יִשְׁתָּה מִן
הַכּוֹם כְּמֵלֵא לְגִמּוֹ וְעוֹד רְבִיעִית

(עין סימן שלפני זה סעיף ח')

סעיף טו'

מתר לטעם אחר תכלת שחרית
קדם תכלת מוסף וטעמה הינו
פת כביצה ולא יותר. ופרות,
אכלו הרבה, כדי לסעוד את הלב,
ובלבד שיקדש תחלה וישתה
במלא לגמיו ועוד רביעית יין,
(דלעת הצרך סמכין, דזאת הוי קדוש
במקום סעודה), או ישתה רביעית
יין ויאכל פזית מחמשת מיני דגן

(רע"ג רפ"ו).

סעיף טז'

כָּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל בֵּין אִישׁ אֶזְרָא
אִשָּׁה, חַיִּבִּים לֶאֱכֹל בְּשִׁבְתָּ שֶׁלֹּשׁ
סְעוּדוֹת, אַחַת בַּלַּיְלָה וּשְׁתַּיִם בַּיּוֹם.
וְחַיִּב לֶאֱכֹל בְּכָל סְעוּדָה פֶּת,
וְאַפִּלוּ בְּסְעוּדָה שְׁלִישִׁית יִזְהַר מְאֹד
לֶאֱכֹל פֶּת דּוֹקָא. (וְכִיוֵן שֶׁהוּא נוֹטֵל
יָדָיו וּמְבַרֵךְ עַל הַנְּטִילָה, צָרִיךְ לֶאֱכֹל
פֶּת כַּבִּיצָה, עֵין לְעֵיל סִימָן מ' סְעִיף א').
לְכֹן יִזְהַר כָּל אָדָם, שֶׁלֹּא לְמַלְאֵת
כַּרְסוֹ בְּסְעוּדַת שַׁחֲרִית, כִּדִּי שִׁיכַל
לְקַיֵּם מִצְוַת שְׁלֹשׁ סְעוּדוֹת, וְאִם אִי

אֶפְשָׁר לוֹ כָּלֹל לֶאֱכֹל פֶּת גְּמוּרָה,
יֹאכֵל לְכָל הַפְּחוֹת פֶּת כִּיסָּנִין אוֹ
שָׂאֵר מֵאֲכָל הָעֵשׂוֹי מִחֲמֶשֶׁת מִיָּנִי
דָּגָן שֶׁמֶבְרָכִין עָלָיו בּוֹרֵא מִיָּנִי
מִזֹּנֹת, שֶׁהוּא נִקְרָא מִזֹּן. וְאִם גַּם
זֹאת אֵי אֶפְשָׁר לוֹ, יֹאכֵל עַל כָּל
פָּנִים דְּבָרִים שֶׁדֶּרֶךְ לִלְפֹת בָּהֶם אֶת
חֵפֶת, כְּגֹן בָּשָׂר וְדָגִים וְכִיּוֹצֵא
בָּהֶם. וְאִם גַּם זֹאת אֵי אֶפְשָׁר לוֹ,
יֹאכֵל עַל כָּל פָּנִים פְּרוֹת מִבְּשָׂלִים.
זִמָּן סְעוּדָה שְׁלִישִׁית הוּא מִשִּׁגְרִיעַ
זִמָּן מִנְחָה גְּדוּלָּה, דְּהִינּוּ מִשֵּׁשׁ

שְׁעוֹת וּמַחֲצָה וְאֵילָף.

סעיף יז'

וְחַיֵּב לְבַצוֹעַ בְּכָל סְעוּדָה עַל שְׁתֵּי
בְּכָרוֹת שְׁלֵמוֹת, וְאוֹחֵז שְׁתֵּי הֶן
בְּיָדוֹ בַּשָּׁעָה בְּרַכַּת הַמּוֹצֵא
וּבּוֹצֵעַ אַחַת מֵהֶן. וְנוֹהֲגִין לְרַשּׁוֹם
בַּסִּבִּין עַל הַכֶּכֶר בַּמָּקוֹם שְׂרוּצָה
לְבַצוֹעַ, וְהַטַּעַם, מִפְּנֵי שֶׁבַח לְ
צָרִיכִין לְחֻתָּךְ קִצָּת סְבִיב הַפֶּתַח
קִדָּם בְּרַכַּת הַמּוֹצֵא, כְּמוֹ
שֶׁכָּתוּב בְּתֵי בְּסִימָן מ"א סְעִיף ג',
וּבַשִּׁבְתָּ אֵי אֶפְשָׁר, מִשּׁוּם דְּבַעֲיָנָן

שִׁיחִיָּה חֶפֶת שְׁלֵמָה בְּשַׁעַת הַבִּרְכָּה,
 וְלִכֵּן עַל כָּל פָּנִים רוֹשְׁמִין מְקוֹם
 הַחֲתָךְ, כִּדְי שִׂידְעוּ הֵיכָן יִחַתְּכוּ
 וְלֹא יִצְטָרְכוּ לְהַפְסִיק הַרְבֵּה וְלַעֲיֹן
 בְּאַיִזָּה מְקוֹם יִחַתְּכוּ. וַיֵּשׁ לְהַנִּיחַ
 הַכִּפּוּרוֹת שְׁתֵּיהֶם זֶה שֶׁהוּא רוֹצֶה
 לְבַצֹּעַ אוֹתָהּ לְפָנָיו, כִּדְי שֶׁלֹּא
 יִצְטָרֵךְ לְהַעֲבִיר עַל הַמִּצְוָה. וְאַפְלוּ
 אוֹכֵל כֹּמָה סְעוּדוֹת צָרִיךְ בְּכָל
 סְעוּדָה שְׁתֵּי כִפּוּרוֹת שְׁלֵמוֹת. וְכֵן
 בְּשִׁמְקֵי שֶׁ בַּיּוֹם בְּשַׁחֲרִית קֹדֶם
 הַסְּעוּדָה הַקְּבוּעָה וְאוֹכֵל פֶּת

בִּיסָנִין, יֵשׁ לְקַחַת שְׁתֵּים שְׁלֹמֹת
(כֵּן רָאִיתִי לְנֶהוֹג אֶצֶל גָּדוֹל אֶחָד).

סעיף יח'

אם אין לְכָל הַמַּסְבִּין בַּשְּׁלֶחַן לֶחֶם
מִשְׁנָה, אֵלֶּא לִפְנֵי אֶחָד, יִבְצַע הוּא
לְהוֹצִיא אֶת כָּלָם, וְגַם בְּבִרְכַּת
הַמּוֹצִיא יֵצְאוּ בְּמַח שְׁבִירָה חֲבוּצֵעַ.
וְקֹדֶם שִׁבְרָה הַמּוֹצִיא, יֹאמַר:
בְּרִשׁוֹת מוֹרֵי וְרִבּוֹתֵי, וְלֵאחֶר
שְׁטַעַם הוּא מִפְּרוּסַת הַמּוֹצִיא,
נֹתֵן לְכָל אֶחָד פְּרוּסָה וְאוֹכְלִים
(רע"ד רצ"א).

סעיף יט'

אם לא קרא הפרשה בערב שבת,
לא יאכל שבת בשחרית עד
שיקראה, ואם לא קראה קדם
האכילה, יקרא על כל פנים קדם
מנחה, ובדיעבד, עד סוף יום
שלישי (רפ"ה).

סעיף כ'

אסור להתענות בשבת לשם
תענית, אפלו זמן קצר, ואפלו
שלא לשם תענית, אסור על כל
פנים להתענות עד חצות.

סעיף כא'

אָסוּר לְהַצְטִיעַר, חֵם וְשָׁלוֹם, עַל
אַיִזָּה צָרָה רַחֲמָנָא לְצַלּוֹ, אֲלֵא
יִבְקֹשׁ רַחֲמִים מִבַּעַל הַרְחָמִים.

סעיף כב'

מִצְוָה לְהַרְבּוֹת בְּפִרְיָת וּמִגְדָּנוֹת
וּמִיָּנִי רִיחַ, כִּדִּי לְהַשְׁלִים מֵאָח
בְּרָכוֹת וּמִצְוָה לְעַנְּגוֹ בְּכָל דְּבָר
שֶׁהוּא לוֹ לְעַנְּגוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר, וְקִרְאתָ
לְשִׁבְתָּ עֲנָג.

סעיף כג'

אַחַר סְעוּדַת שַׁחֲרִית, אִם רָגִיל

לִישָׁן, יִישָׁן. אֲבָל אֵל יֹאמֶר: אִישָׁן
מִפְּנֵי שֶׁאֲנִי צָרִיד לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה
אוֹ לְלָכֶת בַּדֶּרֶךְ בַּלַּיְלָה.

סעיף כד'

אַחֵר כֶּךָ קוֹבְעִים לְלִמּוּד תּוֹרָה.
בְּפִרְשַׁת שֵׁשֶׁת נֶאֱמַר, וַיִּקְהַל מֹשֶׁה,
וְדָרָשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנָם לְבָרָכָה,
לָמָּה נֶאֱמַר בְּפִרְשָׁה זֶה וַיִּקְהַל, וְלֹא
נֶאֱמַר כֵּן בְּכָל הַתּוֹרָה כְּלָה. אָמַר
הַקְדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמַעַן יִרְדּוּ
וַעֲשֶׂה לִּי קְהִלּוֹת גְּדוּלוֹת בַּשָּׁבָת,
כְּדֵי שֶׁיִּלְמְדוּ הַדּוֹרוֹת הַבָּאִים

אַחֲרֵי־לֵהֲקַהִיל קְהִלּוֹת בְּכָל שַׁבָּת
 לְלַמֵּד תּוֹרָה בְּרַבִּים. עוֹד אָמְרוּ,
 לֹא נִתְּנוּ שַׁבָּתוֹת וַיָּמִים טוֹבִים
 לְיִשְׂרָאֵל אֲלֹא לְעַסּוֹק בָּהֶם בַּתּוֹרָה,
 כִּי הִרְבֵּה אֲנָשִׁים טְרוּדִים כָּל יְמֵי
 הַחַל בְּמַלְאכָתָם וְאִין לָהֶם פְּנֵאִי
 לְעַסּוֹק בַּתּוֹרָה בְּקִבְיָעוֹת, וּבְשַׁבָּת
 יוֹם טוֹב שָׁהֶם פְּנוּיִם מִמַּלְאכָתָם,
 יְכוּלִין לְעַסּוֹק בַּתּוֹרָה פָּרָאִי.
 לְפִיכָךְ בַּעֲלֵי מַלְאכָה וּבַעֲלֵי בָתִּים
 שְׂאִינָם עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה כָּל יְמֵי
 הַשָּׁבוּעַ, הֵמָּה מְחַיִּבִים יוֹתֵר לְעַסּוֹק

בַּתּוֹרָה בְּיוֹם שַׁבָּת קֹדֶשׁ, אִישׁ
אִישׁ כָּפִי הִשָּׁגָתוֹ וַיַּכְלֶתוּ (ר"צ).

סימן עח - הלכות קריאת ספר
תורה בשבת ויום טוב והחיובים

סעיף א'

כְּשֶׁמוֹסִיפִין בַּשַּׁבָּת, יְכוּלִין לְקַרֵּת
כֹּהֵן אִוִּי לֹא לְאַחֲרוֹן, כִּיּוֹן שֶׁכָּבֹר
הַשְּׁלִימוֹ שֶׁבָּעָה גִבּוֹרִי. וְגַם שֶׁחֹזֵא
הָאַחֲרוֹן מֵעַקֵּר הַקְּרוֹאִים (חוץ מן
הַמַּפְטִיר) וְכֵן הַמַּפְטִיר יְכוּלִין לְקַרֵּת
כֹּהֵן אִוִּי, וְאַפְלוּ כֹהֵן אֶחָד
לְאַחֲרוֹן וְכֹהֵן אֶחָד לַמַּפְטִיר, יְכוּלִין

לְקָרֹאת, כִּיּוֹן שֶׁחֲקֹדֵי־שׁ מִפְּסִיק
בֵּינֵיהֶם. וּבְשִׁמְחַת תּוֹרָה
שֶׁמוֹצִיאִין שְׁלֹשָׁה סְפָרֵי תּוֹרָה,
יְכוּלִין לְקָרֹאת כֹּהֵן אֶחָד לַחֲתָן
תּוֹרָה וְאֶחָד לַחֲתָן בְּרֵאשִׁית וְאֶחָד
לְמַפְטִיר, כִּיּוֹן שֶׁכָּל אֶחָד קוֹרֵא
בְּסֵפֶר תּוֹרָה אַחֵר. אֲבָל בְּרֵאשִׁי
חֹדֶשׁ טִבַּת שֶׁחָל לַחֲיוֹת בְּשַׁבָּת, אֵף
עַל פִּי שֶׁמוֹצִיאִין גַּם כֵּן שְׁלֹשָׁה
סְפָרֵי תּוֹרָה, אֲבָלוֹ אִם רוֹצִים
לְקָרֹאת בְּסֵפֶר תּוֹרָה הֲרֵאשׁוֹן
שְׁמֹנָה עָבָרִי, אֵין רִשְׁאִין לְקָרֹאת

לְהַכִּיָּהוּ שְׂיִהְיֶה הַשְּׂמִינִי, כִּיּוֹן
שְׁעֵדִין אֵין מִשְׁלִימִין הַקְּרִיָּאָה
בַּסֵּפֶר זֶה. וְהַמְשָׁלִים הוּא בַּסֵּפֶר
הַשְּׂנִי שְׁקוֹרִין בּוֹ פַּרְשַׁת רֹאשׁ
חֹדֶשׁ וְאֵז יְכוּלִין לְקַרְוֹתוֹ. וְכֵן הֵדִין
בַּשַּׁבָּת שְׁקָלִים וּפַרְשַׁת הַחֹדֶשׁ
כְּשֶׁהֵן בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ (סִימָן קל"ה
ובסד"ה).

סעיף ב'

אם קָרְאוּ לְכַהֵן אֹל לְלוֹי בְּאַמְצַע
הַמִּנְיָן, יַעֲלֶה אַחֵר בְּמָקוֹמוֹ וְהוּא
יִמָּתִין אֲצֵל הַתִּבָּה וְיַעֲלֶה לְמַפְטִיר

או לְאַחֲרוֹן לְאַחַר מִנִּין הַקְּרוֹאִים.

סעיף ג'

בַּשַּׁבָּת שְׁקוֹרִין שְׁתֵּי סְדְרוֹת, יֵשׁ
לְחַבֵּר הַסְּדְרוֹת עִם הָעוֹלָה הָרְבִיעִי
(שם).

סעיף ד'

קָלִילִּים שֶׁבַּפֶּרֶשׁ בְּחִקְתִּי וּבַפֶּרֶשׁ
כִּי תָבֹא, אֵין מִפְסִיקִין בִּינֵיהֶן.
וְצָרִיד לְהַתְחִיל פְּסוּק אֶחָד מִקֵּדָם.
אֵךְ לְמַעַן לֹא יִתְחִיל בַּפֶּרֶשׁ פְּחוֹת
מִשְׁלֹשָׁה פְּסוּקִים, צָרִיד שִׁיתְחִיל

שֶׁלֹּא תִּשָּׂא פְסוּקִים קֹדֶם הַקְּלָלֹת,
וְלִבְסוֹף צָרִיךְ גַּם כֵּן לְקַרֹּת לְכָל
הַפָּחוֹת פְּסוּקִים אֶחָד אַחֵר הַקְּלָלֹת,
אֲדָּהּ יִרְאֶה שֶׁלֹּא יִסַּיִם פָּחוֹת
מִשֶּׁלֹּא פְסוּקִים מִן הַתְּחִלָּה
הַפָּרָשָׁה (עֵין לְעִיל סִימָן כ' כ"א כ"ב)
בַּפָּרָשָׁה כִּי תִשָּׂא קוֹרֵין עִם הַלֵּוִי
כָּל פָּרָשָׁה הָעֹלָה עַד וּמִשְׁרֵתוֹ
יְהוֹשֻׁעַ וְגו' וְהַטַּעַם, כִּי בְּנֵי לֵוִי לֹא
הָיוּ בַּעֲשִׂיַת הָעֹלָה וְנוֹחֲגִין לְקַרֹּת
בְּקוֹל נְמוּדָּה מִן וִיחָד אֶל מִשָּׂא
כָּלֵלֹתוֹ עַד וִיחָל מִשָּׂא.

וּבְשִׁמַּת־חַיִּל וַיַּחֲלֶה חוֹזֵר וְקוֹרֵא
בְּקוֹל רָם עַד וַיִּפֹּן וַיֵּרֶד מִשָּׁה,
וּבְשִׁמַּת־חַיִּל וַיִּפֹּן חוֹזֵר וְקוֹרֵא בְּקוֹל
נָמוּךְ עַד וּמִשָּׁה יִקַּח אֶת הָאֶהָל,
וְחוֹזֵר וְקוֹרֵא בְּקוֹל רָם עַד סוֹף
הַפָּרָשָׁה. וְגַם הִקְלִלוֹת שֶׁבַּפָּרָשָׁה
בְּחִקְתִּי וּפָרָשָׁה כִּי תֵבֵא קוֹרֵין
בְּקוֹל נָמוּךְ. וְאֵת הַפָּסוּק וְזִכַּרְתִּי
אֶת בְּרִיתִי יַעֲקֹב קוֹרֵין בְּקוֹל רָם.
וְאַחֵר כִּדּוּ הַפָּסוּק וְהָאָרֶץ תִּעֲזֹב וְגו',
נָמוּךְ, וְאַף גַּם זֹאת בְּקוֹל רָם עַד
הַסּוֹף. וּבְפָרָשָׁה כִּי תֵבֵא לִירְאָה

אֶת הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד עַד סוֹף הַפָּסוּק
בְּקוֹל רָם, וְאַחֵר כֶּךָ נִמְוֶה. וְאַף גַּם
זֹאת, בְּקוֹל רָם עַד הַסּוֹף. וּבַפֶּרֶשֶׁת
כִּי תִבּוֹא, לִירְאָה אֶת הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד
עַד סוֹף הַפָּסוּק, בְּקוֹל רָם, וְאַחֵר
כֶּךָ נִמְוֶה עַד וְאִין קוֹנָה. וְגַם
בַּפֶּרֶשֶׁת בְּהַעֲלֹתָּ נֹחֲגִין לְקָרוֹת
בְּקוֹל נִמְוֶה מִן וִיחִי הָעָם
בְּמִתְאוֹנְנִים עַד וְהַמֶּן כְּזֹרֵעַ גָּד.
וְהַטַּעַם לְהִירְאֹת שָׁחַם מִתְחַרְטִים.
וְכָל מֶה שֶׁקּוֹרֵא בְּקוֹל נִמְוֶה, צָרִיךְ
שְׂיִחָא עַל כָּל פָּנִים הַקּוֹל נִשְׁמַע

לַצְבֹּר, וְאֵם לֹא כֵן אֵינָם יוֹצְאִים
יְדֵי חוֹבֵת קְרִיאָה (פרי חדש) ♦
אַרְבָּעִים וּשְׁנַיִם מַסָּעוֹת שְׁבַבְרֵשֶׁת
וְאֵלָּה מַסָּעֵי, אֵין לְהַפְסִיק בָּהֶם,
שֶׁהֵם נֶגֶד שֵׁם מ"ב (מגן אברהם)
(תכ"ח) ♦

סעיף ה'

בֵּין גִּבְרָא לְגִבְרָא צְרִיכִין לְגַלֵּל אֶת
הַסֵּפֶר תּוֹרָה, וְאֵין צְרִיכִין לְכַסּוֹתוֹ.
אֲךְ קֹדֶם מַפְטִיר שְׁאוּמְרִים קֹדֵישׁ
וְיֵשׁ זְמַן אֶרֶץ צָרִיד לְכַסּוֹתוֹ בַּמְּעִיל
שָׁלוֹ, וְכֵן בְּכָל מָקוֹם שֵׁישׁ זְמַן

אָרְךְ כְּגוֹן שְׁמִזְמוּרִין לְחַתֵּן וְכִיּוֹצֵא
בוֹ. וְנִרְאֶה דְּהוּא הָדִין כְּשִׁמְאַרְיָכִין
בְּמִי שְׁבִירָךְ (סימן קל"ט ובסד"ה).

סעיף ו'

אִם טָעוּ בַּשִּׁבָּת וְקָרְאוּ עִם הַשְּׁשִׁי
עַד גְּמָר הַסְּדָרָה, לֹא יֵאמַר קִדְּיֵשׁ,
אַלֵּא יִקְרְאוּ מִיָּד אֶת הַמַּכְטִיר,
וַיִּשְׁלִים גַּם לְמַנְיִן שֶׁבָּעָה קְרוֹאִים.
וְלֵאחֲרַי שִׁיאֲמַר הַחֲפֻטָּה עִם
הַבְּרָכוֹת, אִזּוּ יֵאמַר הַקִּדְּיֵשׁ. וְכֵן
בְּיוֹם טוֹב אִם טָעוּ וְקָרְאוּ עִם
הַרְבֵּיעִי עַד הַגְּמָר, לֹא יֵאמְרוּ

בְּקִדְיָשׁ, אֵלֶּא יִקְרְאוּ מִיָּד אֶת
הַמִּפְטִיר לְסֵפֶר תּוֹרָה הַשְּׁנִי וְאַחֲרֵי
הַחֲפֻטָּה וְהַבְּרָכּוֹת יֹאמְרוּ הַקִּדְיָשׁ
(סימן רפ"ב ובסד"ה)♦

סעיף ז'

בְּשִׁעְרֵיכִין לְהוֹצִיא שְׁלֹשָׁה סְפָרֵי
תּוֹרָה וְאִין לָהֶם אֵלֶּא שְׁנַיִם לֹא
יִגְזָלְלוּ אֶת הַשְּׁנִי לְקִרְוֹת בּוֹ מֵהַ
שִׁעְרֵיכִין לְקִרְוֹת בְּשִׁלְיָשׁ, אֵלֶּא
יִקְחוּ אֶת הָרֵאשׁוֹן לְקִרְוֹת בּוֹ (שם)♦

סעיף ח'

אם נמצא פסול בספר תורה
נתבאר הדינים בסימן כ"ד. ואם
נמצא הפסול באמצע קריאת
המפטיר, אם הוא מפטיר של
חובת היום, כגון ביום טוב
ובשבת ראש חודש או שקלים
וכדומה שמוציאין ספר תורה
אחר למפטיר, אז דינו כמו
בפרשה אחרת. אבל בשבת,
פשוט שהמפטיר חוזר וקורא מה
שקרא השביעי, שאין זאת אלא
משום כבוד התורה (שלא יהא כבוד

הַתּוֹרָה וְכָבוֹד הַנָּבִיא שְׁוִים, שֶׁהַקּוֹרֵא
בַּתּוֹרָה מְבַרֵךְ תְּחִלָּה וְסוֹף, וְגַם הַקּוֹרֵא
בַּנָּבִיא מְבַרֵךְ תְּחִלָּה וְסוֹף, לְכֵן תִּקְנוּ
שֶׁהַמַּפְטִיר יִקְרָא תְּחִלָּה גַם בַּתּוֹרָה,
לְהִירָאוֹת שֶׁהַקְּרִיאָה בַּתּוֹרָה הִיא הָעֶקֶר),
בְּזֶה אֵין מוֹצִיאִין סֵפֶר תּוֹרָה אַחֵר,
אַלָּא גּוֹמְרִין בְּסֵפֶר תּוֹרָה זֶה, וְאֵינוֹ
מְבַרֵךְ בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה, וְהַחֲפֻטָּה
אוֹמֵר בְּבִרְכוֹת. וְאִם נִמְצָא הַפְּסוּל
קֹדֶם שֶׁיִּבְרַךְ בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה, נִרְאֶה
דִּישׁ לְהוֹצִיא סֵפֶר תּוֹרָה אַחֵר. וְאִם
אֵין סֵפֶר תּוֹרָה אַחֵר, אֲזִי מִי

שֶׁיַּעֲלֶה בְּאַחֲרֹנָה הוּא יֹאמַר
הַחֲפֻטָּה עִם הַבְּרָכוֹת. וְאִם עֲדִין
לֹא אָמְרוּ הַקְּדִישׁ, יֹאמְרוּהוּ לְאַחַר
הַחֲפֻטָּה (כְּדִלְעִיל סְעִיף ו').

סעיף ט'

בְּסִימָן כ"ד סְעִיף א' נִתְּבָאָר, דְּאִם
נִמְצָאָה טַעוֹת בְּחֶסֶר וְיִתֵּר, כָּל
שְׂאִינֹו מִשְׁתַּנָּה לֹא הִקְרִיָּאָה וְלֹא
הִפְרוּשׁ, אֵין מוֹצִיָּאִין סֵפֶר תּוֹרָה
אַחֵר. מִכָּל מְקוֹם אִם נִמְצָא כֵּן
בְּשִׁבְתָּהּ, אַף עַל פִּי שְׂאִין מוֹצִיָּאִין
סֵפֶר תּוֹרָה אַחֵר עַל כָּל פְּנִיָּם לֹא

יִקְרָאוּ בְּסֵפֶר תּוֹרָה זֶה יוֹתֵר
מִשְׁבָּעָה קְרוֹאִים, וְהַשְׁבִּיעִי יִקְרָא
הַחֲפֹטֶה בְּבִרְכּוֹת, וְלֹא יֹאמְרוּ
קֹדֶשׁ עַד לְאַחַר קְרִיאת הַחֲפֹטֶה
וְהַבִּרְכּוֹת, (וְהֵינּוּ בְּשֵׁבֶת פָּשׁוּט, אֲבָל
כְּשֶׁהַמַּפְטִיר הוּא מֵחֻבַּת הַיּוֹם, כְּמוֹ
בְּסַעֲיָף שֶׁלִּפְנֵי זֶה וְדַאי צָרִיכִין לְקַרֹּת
לְמַפְטִיר) וּבְמִנְחָה לֹא יוֹצִיאֻהוּ
(תְּשׁוּבָה מֵאַהֲבָה חֵלֶק רֵאשׁוֹן סִימָן נ"א.
וְעֵין לְעִיל בְּסִימָן כ"ד סַעֲיָף א' בְּהַעֲרָה
הַשְּׁנִיָּה בְּסוּפָה) ♦

סעיף י'

בְּיוֹם שְׁמוֹצִיאיִן שְׁנֵי סְפָרֵי תוֹרָה
וְנִמְצָא פָסוּל בְּרֵאשׁוֹן, וַיֵּשׁ עוֹד
סֵפֶר תוֹרָה בְּהִיכָל, וְרוֹצִים לְקַחַת
עִתָּהּ אֶת הַסֵּפֶר הַשְּׁנִי לְקִרְוֹת
מִתּוֹכּוֹ, וְאַחֵר כֶּךָּ יוֹצִיאוּ סֵפֶר
תוֹרָה אַחֵר לְקִרְיָאָהּ הַשְּׁנִיָּה, לֹא
יַעֲשׂוּ כֵן, כִּי צָרִיכִין לְקִרְוֹת מִתּוֹךְ
סֵפֶר הַתּוֹרָה מֵהַ שְׁחֹכֵן בְּשִׁבְיָלוֹ.
וְכֵן בְּיוֹם שְׁמוֹצִיאיִן שְׁלֹשָׁה סְפָרֵי
תּוֹרָה (עֵין פָּרִי מְגִדִּים אֲשֶׁל אַבְרָהָם סוּף
סִימָן קמ"ג). וְכֵן אִם הִחֲלֹפוּ סְפָרֵי
הַתּוֹרָה, שְׁלָקְחוּ תִּחְלָה אֶת הַמּוֹכֵן

לְאַחַר כָּךְ, יִגְלֹלֶהוּ וַיִּקְחוּ אֶת הַשְּׁנִי
[כִּדִּי] לְקָרוֹת מִתּוֹךְ כָּל סֵפֶר תּוֹרָה
לְמַה שְּׁחוּכָן.

סעיף יא'

סֵדֶר הַחִיּוּבִים, הַקֹּדֶם קוֹדֵם. א. חֲתָן
בְּיוֹם חֲפָתוֹ. ב. וְחֲתָן, בְּשֵׁבֶת
שְׁלֹפְנֵי הַחֲתָנָה שְׂמִינָרִים לוֹ, דְּהֵינּוּ
שָׂהוּא בַּחוּר. וְנֶעַר שְׂנַעֲשָׂה בַּר
מִצָּה בְּאוֹתוֹ שָׁבוּעַ, הֵמָּה שְׁוִים.
ג. סִנְדֵּק בְּיוֹם הַמִּילָה וְהוּא הַתּוֹפֵס
אֶת הַתִּינוֹק בְּשַׁעַת הַמִּילָה. ד.
סִנְדֵּק בְּיוֹם הַמִּילָה, שְׂמִינָרִים אֶת

הַתִּינוּק לְבֵית הַכְּנֶסֶת לְמוֹלוֹ. ה.
בַּעַל הַיּוֹלָדֶת שְׂיִלְדָּה בַּת וְהוֹלָכָה
לְבֵית הַכְּנֶסֶת. ו. בַּעַל הַיּוֹלָדֶת
שְׂיִלְדָּה בֶּן וְהוֹלָכָה לְבֵית הַכְּנֶסֶת.
וְאִם אֵינָן הוֹלְכוֹת לְבֵית הַכְּנֶסֶת,
אֵין הַבְּעָלִים חַיִּיבִים, אֶלָּא אִם הוּא
יוֹם אַרְבָּעִים וְאַחַד לְזִכֹּר אִזּוֹ יוֹם
שְׂמוֹנִים וְאַחַד לְנִקְבָּה, שָׁאִזּוֹ הוּא
זְמַן הַבָּאָה הַקָּרִבָּן. ז. חֲתָן שְׂהִיתָה
חֲתָנָתוֹ מִיוֹם רַבִּיעִי וְאִילָּךְ, בְּשֵׁבֶת
שְׁלֹאֲחֵר הַחֲתָנָה. וְדוֹקָא כְּשִׁהִיָּה
בַּחֹר אִזּוֹ הִיא בְּתוּלָה. ח. יוֹם

הַשָּׁנָה (יארצייט) בּוֹ בַּיּוֹם. ט. אָבִי
הַתִּינוֹק בַּיּוֹם הַמִּילָה. י. יֶאֱרִיצִיט
שִׁיחִיה לּוֹ בְּשָׁבוֹעַ שְׁלֹאֲחַר הַשַּׁבָּת.
יא. מוֹהֵל בַּיּוֹם הַמִּילָה. יב. הַסִּנְדֵּק,
וְאַחֲרָיו אָבִי הַבֵּן, וְאַחֲרָיו הַמֹּהֵל
בַּשַּׁבָּת שְׁלֹפְנֵי הַמִּילָה. שְׁנֵי בַּעֲלֵי
חִיּוּבִים שְׁוִים, תָּלוּי בְּדַעַת הַסִּגָּן
אִם יִטְיֵלוּ גּוֹרָל. מִי שְׁאִין לּוֹ
עִירוֹנוֹת, אֵינוֹ דּוֹחָה שׁוּם חִיּוּב.
נוֹחֲגִין לְקָרוֹת לְמִי שְׁעָתִיד לְצֵאת
לְדֶרֶךְ אַחֲרַי שַׁבָּת, אִם שָׁבָא מִן
הַדֶּרֶךְ. וְכֵן נוֹחֲגִין לְחִלּוֹק כָּבוֹד

לְאִזְרַח נִכְבָּד לְקָרְתּוֹ, אֲבָל אֵין
דּוֹחִין שׁוּם חַיִּיב (רפ"ב ובסד"ה) ♦

סימן עט - דיני מפטיר

סעיף א'

קִדְּם שְׁקוּרִין לַמַּפְטִיר, אִזְמָרִים חֲצִי
קָדִישׁ. וְכַשֵּׁאִזְמָרִים חֲקָדִישׁ יִהְיֶה
סֵפֶר הַתּוֹרָה שְׁקָרְאוּ בּוֹ עֵתָה וְגַם
סֵפֶר הַתּוֹרָה שִׁיקָרְאוּ בּוֹ מַפְטִיר,
שְׁנִיָּהֶם עַל הַשְּׁלָחַן. וּבִיּוֹם שִׁישׁ
שְׁלֹשָׁה סְפָרֵי תּוֹרָה, אֵין צָרִיכִין
לְהַנִּיחַ גַּם אֶת הָרֵאשׁוֹן.

סעיף ב'

הַמַּפְטִיר לֹא יִתְחִיל בְּבִרְכּוֹת
הַהַפְטָרָה, עַד לְאַחַר שְׁהַגּוּלָּל כַּרְדָּ
אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה בְּמַטְפַּחַת.

סעיף ג'

בְּבִרְכָּה הָרֵאשׁוֹנָה (לפני הַהַפְטָרָה)
לְאַחַר הַנֶּאֱמָרִים בְּאַמַּת, אֵין עוֹנִין
אִמֵּן עַד לְבִסּוֹף שְׁמַיִם וָעֶדֶק, כִּי
הַכֹּל בְּרָכָה אַחַת הִיא. וְכֵן בְּבִרְכָּה
הָרֵאשׁוֹנָה מְבָרְכּוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת,
אֵין עוֹנִין אִמֵּן אַחַר אַמַּת וָעֶדֶק,
כִּי גַם נֶאֱמָן אֶתָּה וְכו', שִׁיךְ
לְבִרְכָּה זֹה. וְלִפִּי שֵׁשׁ טוּעִים

לַעֲנוֹת אָמֵן בְּמִקְוֹת אֱלֹהִי לְכֹן
טוֹב שֶׁהַמַּפְטִיר לֹא יַעֲשֶׂה שֵׁם שׁוֹם
הַפֶּסֶק, לְמַעַן יֵדְעוּ כִּי אֵין שֵׁם סִיוָם
הַבְּרָכָה (ס' רפד ובסד"ה) ♦

סעיף ד'

אָסוּר לְדַבֵּר בְּשַׁעַה שֶׁהַמַּפְטִיר
קוֹרֵא אֶת הַהַפְּטָרָה (קמ"ו) ♦

סעיף ה'

עֶקֶר הַדִּין, שֶׁזֶה שַׁעֲלָה לְמַפְטִיר
הוּא בְּלִבּוֹ יֹאמַר הַהַפְּטָרָה,
וְהַצְבּוֹר יֹאמְרוּ אַחֲרָיו בְּלַחֲשׁ. וְמֵה
שֶׁנֶּחֱגוּ שֶׁהַצְבּוֹר אֹמְרִים בְּקוֹל רָם

עם המפטיר, אין זה רק מחמת
חסרון ידיעה, ונכון לביטל המנהג.
וגם יש שעושין שהיות באמירת
הפטרה, שאף אחר שנים המפטיר
ההפטרה והתחיל הברכות אין
רוצים להפסיק באמירת ההפטרה,
ולא יפה הם עושים, שאם אומרים
בקול רם, אינם שומעים קול
דברים בהתחלת ברכות המפטיר,
ולפעמים גורמים שגם אחרים
הסמוכים להם אין שומעין, ואף
אם מנמיכים קולם קצת בהתחלת

הַבְּרָכוֹת, מִכָּל מָקוֹם הֵם בְּעֶצְמָם
 אֵינָם שׁוֹמְעִין. לָכֵן יֵשׁ לְנֶחֱג, כִּי
 מִיָּד שִׁישְׁמַע שְׁהַמְפָּטִיר סִיִּים
 הַחֲפֻטָּה וּמִתְחִיל הַבְּרָכוֹת, אַף עַל
 כִּי שֶׁהוּא עֲדִין לֹא סִיִּים, יִהְיֶה מִתּוֹן
 בְּשֵׁתִיקָה עַד שִׁסִּים הַמְפָּטִיר
 הַבְּרָכוֹת, וְאַחֵר כִּךְ יִסִּים הוּא
 אֲמִירַת הַחֲפֻטָּה. גַּם הַמְפָּטִיר
 יִהְיֶה זָהִיר, שֶׁלֹּא לְהִתְחִיל אֲמִירַת
 הַבְּרָכוֹת, עַד שִׁפְסוּק קוֹל הַחֲמוּז
 הָרֵב לְגַמְרִי.

סעיף ו'

בְּשַׁבָּת שְׁנֵתִי פִּרְשִׁית מַחְבְּרוֹת
מִפְטִירִין בַּחֲפֻטָּה שֶׁל פִּרְשָׁה
שְׁנִיָּה, לְבַד בְּאַחֲרֵי קְדוּשִׁים בְּשֶׁהֵן
מַחְבְּרוֹת, שְׂאֵז מִפְטִירִין הֵלֵא כְּבִנִי
כְּשִׁימ, בְּקִצָּת חֲמִשִּׁים נְרֵשְׁמָה
לְפִרְשֵׁת וַיִּשְׁלַח הַחֲפֻטָּה וַיִּבְרַח
יַעֲקֹב. וְהִיא טְעוּת, כִּי הַחֲפֻטָּה זֶה
שִׁיכָה לְפִרְשֵׁת וַיִּצָּא, וְהַחֲפֻטָּה
וַיִּשְׁלַח הוּא חֲזוֹן עוֹבְדִיָּה (רפ"ד
תכ"ה).

סעיף ז'

רֹאשׁ חֹדֶשׁ שְׁחַל לְהִיּוֹת בְּשַׁבָּת,

מִפְטִירֵין הַשָּׁמַיִם כְּסֵאִי, וְאִם טָעָה
וְקָרָא הַהִפְטָרָה שֶׁל פֶּרֶשֶׁת הַשְּׁבוּעָה,
אִם עֲדִין לֹא אָמַר הַבְּרָכוֹת
הָאַחֲרוֹנוֹת, יֹאמַר גַּם הַשָּׁמַיִם כְּסֵאִי
וַיְבָרֶךְ אַחֲרַי כֶּךָ. וְאִם לֹא נִזְכַּר עַד
לְאַחֲרֵי הַבְּרָכוֹת, יֹאמַר הַשָּׁמַיִם
כְּסֵאִי בְּלֹא בְּרָכוֹת. וְאִם חָל רֹאשׁ
חֹדֶשׁ בְּאַחַד בְּשִׁבְתָּ, מִפְטִירֵין מִמָּחָר
חֹדֶשׁ. וְאִם טָעָה, דִּינוֹ כִּמּוֹ בְּשִׁבְתָּ
רֹאשׁ חֹדֶשׁ, חָל רֹאשׁ חֹדֶשׁ בְּשִׁבְתָּ
וּבִיּוֹם הָרִאשׁוֹן, מִפְטִירֵין הַשָּׁמַיִם
כְּסֵאִי.

סעיף ח'

בַּשַּׁבָּת חל המוֹעֵד פֶּסַח, אִין
 מִזְכִּירִין בְּבִרְכּוֹת הַפֶּטְרָה שֶׁל
 פֶּסַח, לֹא בְּאַמְצֵעַ וְלֹא בַּחֲתִימָה,
 אֲלֹא מִסִּים מִקֳּדֵשׁ הַשַּׁבָּת. אֲבָל
 בַּחֲל המוֹעֵד סְבוֹת (כִּיּוֹן שְׁאוּמְרִים
 הֵלֵל שָׁלֵם וְגַם חֲלוּק בִּקְרִבְנוֹת),
 מִזְכִּירִין כָּמוֹ בְּיוֹם טוֹב שֶׁל סְבוֹת
 שֶׁחֲל בַּשַּׁבָּת.

סעיף ט'

קָטָן שֶׁהִגִּיעַ לְחֲנוּךְ שֶׁיִּזְדַּע לְמִי
 מְבָרְכִין, וְיִזְדַּע לְחֲתָךְ אֶת

האִזְתִּיּוֹת בְּטוֹב, עוֹלָה לְמַפְטִיר
 בַּשֵּׁבֶת וּבִיּוֹם טוֹב, מִלְּבַד בְּפִרְשֵׁת
 זְכוֹר וּבְפִרְשֵׁת פָּרָה (כְּדִלְקָמָן סִימָן
 ק"מ) וּבַשֵּׁבֶת שׁוּבָה, וְכֵן בִּיּוֹם
 שְׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח שְׁמַפְטִירִין
 הַשִּׁירָה, נוֹחֲגִין שָׂאִין קָטָן עוֹלָה
 לְמַפְטִיר. וְכֵן בִּיּוֹם רֵאשִׁשׁוֹן
 דְּשָׁבוּעוֹת, שְׁמַפְטִירִין בַּמֶּרְכָּבָה
 דִּיחֲזִקְאֵל, נוֹחֲגִין לְקַרְאֵי הַקָּא גָּדוֹל
 וְחָכָם. וְכֵן בַּשֵּׁבֶת חֲזוֹן נוֹחֲגִין
 לְקַרְאֵי אֶת הָרַב לְמַפְטִיר (עֵין מִגֵּן
 אֲבָרָהָם סִימָן רס"ב סְעִיף קָטָן י"ב).

סעיף י'

לֹא נִתְקַנָּה קְרִיאַת הַפִּטְרָה עִם
 בְּרָכוֹת, אֲלָא לְאַחַר שְׁקִירָאוֹ
 בַּתּוֹרָה בְּבְרָכוֹת, כֹּל הַקְרוֹאִים
 הִרְאִוּוּם. אֲבָל אִם נִמְצָא פְסוּל
 בְּסֵפֶר תּוֹרָה בְּשֵׁבֶת פְּשׁוּטָה, אֲפִלּוּ
 בַּשְּׂבִיעִי, וְלֹא הָיָה סֵפֶר תּוֹרָה אַחֵר
 וְלִכֵּן לֹא בִירָד בְּאַחֲרוֹנָה, וְכֵן
 כְּשֶׁמִּפְטִירִין בְּחוּבַת הַיּוֹם (עֵין לְעִיל
 סִימָן ע"ה סעיף ח) אֲפִלּוּ נִמְצָא
 בַּמִּפְטִיר אֲזִי אֵין מְבָרְכִין בְּרָכוֹת
 הַהִפְטָרָה, אֲלָא אוֹמְרִים אוֹתָהּ בְּלֹא

בְּרִכּוֹת. אֲבָל בְּשֵׁבֶת פְּשׁוּטָה, אִם
לְאַחַר שֶׁקָּרְאוּ שְׁבָעָה קְרוֹאִים
בְּבְרִכּוֹת, נִמְצָא הַפְּסוּל, הֵן
בְּקְרוֹאִים שְׁחֹסִיפוּ, הֵן בַּמַּפְטִיר,
נִרְאָה דִּישׁ לְקָרוֹת הַהִפְטָרָה
בְּבְרִכּוֹת (וְעֵין לְעִיל סִימָן ע"ח סוּף
סְעִיף ח').

סימן פ - קצת ממלאכות האסורות בשבת

(עֲקָר הַמִּלָּאכוֹת שֶׁנֶּאֱסְרוּ לָנוּ לַעֲשׂוֹתָם
בְּשֵׁבֶת, כָּבֵד נִוְדָּעוּ לְרַב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְלֹא
נִכְתָּב כָּאֵן רַק מִדְּבָרִים שֶׁלֹּא נִוְדָּעוּ לְרַבִּים
וְהֵמָּה דְּבָרִים שְׁכִיחִים).

סעיף א'

אסור להשתמש לאור הנר דבר
 שצריך עיון קצת, דגזרו רבנן,
 שמא ישכח ויטה את הנר, לקרב
 את השמן אל הפתילה, ויתחייב
 משום מבעיר ושנים, מתריין
 לקרות מתוך ספר אחד בענין
 אחד, שאם יבא אחד להטות,
 חברו יזכירחו, ובנרות שלנו
 שהחלב או השעוה פרוך על
 הפתילה, נוהגין להתיר. אך צריך
 לעשות איזה חכמה, שלא יבא

לְקַצֹּץ רֹאשׁ הַפְּתִילָה שְׁנַעֲשֶׂה פָּחָם.
וְלַהֲרַמֵּב"ם, הוּא אֶסוּר דְּאוֹרִיתָא.
וְאִפְלוּ עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדֵי אֶסוּר
לְקַצֹּץ רֹאשׁ הַפְּתִילָה (סימן ער"ה
רע"ח).

סעיף ב'

אֶסוּר לְפַתוֹחַ דְּלֶת אֹחַלּוֹן נֶגֶד נֶר
הַזֵּלָק בְּשִׁחּוּא קָרוֹב לָהֶם, שְׁמַא
יִכַּבֵּה עַל יְדֵי זֶה. אֲבָל מִתֵּר לְסַגֹּר
דְּלֶת וְחִלּוֹן. וּפְתַח הַתֵּנּוֹר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ
אֵשׁ, אֶסוּר, בֵּין לְפַתוֹחַ בֵּין לְסַגֹּר,
כִּי עַל יְדֵי זֶה הוּא מִבְּעִיר אֹחַ

מַכֶּכֶּה (רעז רגט) ♦

סעיף ג'

אָסוּר לְעָרוֹת רָטֵב רוֹתַח עַל
חֲתִיכוֹת לֶחֶם אֹ מַצּוֹת, אֶלָּא יַעֲרֶה
תַּחֲלָה אֶת הָרָטֵב לְתוֹךְ הַקִּיעָרָה
וְיִתְקַרֵּר קִצָּת עַד שִׁיְהֶא רָאוּי
לְאַכִּילָה, וְאַחֵר כֶּךָ יִתֵּן שָׂמָּה אֶת
הַלֶּחֶם אֹ הַמַּצּוֹת. אֲבָל כָּל זְמַן
שֶׁהָרָטֵב הוּא רוֹתַח, אֲפִלּוּ הוּא
בַּקִּיעָרָה, אָסוּר לְהֵן לְתוֹכוֹ לֶחֶם אֹ
מַצּוֹת. וְכֵן אֵין לְהֵן מִלֵּחַ אֹ
תַבְלִין לְתוֹךְ הָרָטֵב אֲפִלּוּ הוּא

בִּקְעָרָה וּמִכָּל שֹׁכֵן לְתוֹךְ הַקְּדָרָה,
כָּל זֶמֶן שֶׁהוּא רוֹתֵחַ, אֲלֵא יִמָּתִין
עַד שֶׁתִּקְרַר קִצָּת שִׁיחָא רָאוי
לְאַכִּילָהּ. וּבַמִּלַּח שֶׁנַּעֲשֶׂה עַל יְדֵי
בָּשׂוּל יֵשׁ מִקָּלִין. וְהַמַּחְמִיר גַּם
בִּזְהָ, תֵּבֵא עָלָיו בִּרְכָה. וְכֵן אֵין
לְעֵרוֹת קֹאפֶּע אִם טַה רוֹתֵחַ לְהַכִּילִי
שְׂרוּצִים לְשִׁתּוֹת בּוֹ אִם יֵשׁ שָׁם
צוּקָר (סֶפֶר) אֲלֵא יַעֲרָה תַּחֲלָה אֶת
הַקֹּאפֶּע וְהַטָּה, וְאַחֵר כֶּךָ יִתֵּן
לְתוֹכוֹ אֶת הַצּוּקָר. וּבַמָּקוֹם צָרָךְ
יֵשׁ לְהַקִּיל.

סעיף ד'

אָסוּר לְהִתֵּן פָּרִי אֹר מַיִם עַל הַתַּנּוּר
 לְאַחַר שְׁהֵפֶק, מִשּׁוּם דְּאַבְשָׁר
 שִׁירְתִּיחַ הַמַּיִם וְשִׁינְצָלָהּ הַפָּרִי.
 וְאַבְלוּ אֵין דַּעְתּוֹ אֵלָא לְחַמֵּם אוֹתָם
 קִצָּת, מִכָּל מָקוֹם אִם בַּמָּקוֹם הַזֶּה
 אֲבִשָׁר שִׁירְתִּיבִשְׁלוֹ אוֹ יִצְלוּ, אָסוּר
 לְחַמֵּמֶן שָׁם. וְכֵן פִּשְׁטִידָה שִׁישׁ בָּהּ
 שִׁמּוֹן אֵין לְהַעֲמִידָה נֶגֶד הַמְדוּרָה
 אוֹ עַל הַתַּנּוּר בַּמָּקוֹם שְׁתוּכָל
 לְהִרְתִּיחַ, אֲף עַל פִּי שִׁיאֵין דַּעְתּוֹ
 אֵלָא לְחַמֵּמָה. אֲבָל בַּמָּקוֹם שִׁיאֵי

אֶפְשָׁר שִׁיתָ בְּשֻׁלוֹ אֶלָּא יִתְחַמְמוּ
 קִצָּת שָׁם, מִתָּר לְתָנָם, וְאַפְלוּ
 נִקְרָשׁ הַשָּׁמֶן אוֹ הַמַּיִם מִחֲמַת הַקֹּר.
 אֲבָל לְתוֹךְ הַתֵּנוֹר שֶׁהַטְּמִינוּ בּוֹ,
 אֲסוּר לְתֵת שׁוֹם דָּבָר
 צוֹנֵן שִׁיתְחַמֵּם, אֶף עַל פִּי שְׂאִי
 אֶפְשָׁר לְהַרְתִּיחַ שָׁם. וְלִצְרוֹךְ קִצָּת
 חוּלָה, יַעֲשֶׂה שְׂאֵלַת חָכָם (עֵין נִשְׁמַת
 אָדָם) (רנ"ג רנ"ט שי"ח ש"כ). וְקִצָּת
 נוֹחֲגִין לְהַחֲזִיר בַּשָּׁבֶת הַמֵּאֲכָלִים
 לְתוֹךְ הַתֵּנוֹר שֶׁהַטְּמִינוּ בּוֹ, כִּיּוֹן
 שֶׁהֵם עֲדִין חַמִּים. אֲךָ אִם נִצְטַנְנוּ

לְגַמְרֵי, אֲזִסְרֵם. וּבַעַל נַפֶּשׁ יֵשׁ לוֹ
לְהַחֲמִיר בְּכָל עֲנִין.

סעיף ה'

בְּשַׁבָּת אָסוּר לְהַטְמִין בְּשׁוּם דָּבָר,
(אֲפֹלוּ בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ מוֹסִיף הֶבֶל). לְכַן
אִם נוֹטֵל קִדְרָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ תַּבְשִׁיל
שְׁנֵת בֵּשֶׁל בָּהּ אוֹ שְׁנֵת חֲמֹם בָּהּ,
אָסוּר לְכַרְכָּה אוֹ לְכַסּוֹתָהּ בְּכָרִים
וּבְסֹתוֹת וְכַדוּמָה לְשִׁמּוֹר חֲמָה.

סעיף ו'

דָּבָר שֶׁאֵי אֶפְשָׁר כָּלֵל לְאָכְלוֹ בְּלִי
הֶדְחָה, אָסוּר לְהַדְיחוֹ בְּשַׁבָּת אֲפֹלוּ

בְּצוֹנֵן. וְדָג מְלוּחַ (הערינג) מֵתָר
לְשָׂרוֹתָו בְּמֵי צוֹנָיִם, לְפִי שְׁגָם
קָדָם הַשְּׂרִיָּה רָאוּי לְאַכִּילָה.

סעיף ז'

חֲרָדֵל וְתַמְכָּא וְשָׂאָר מֵיָנִי טְבוּלִין
שֶׁלֹּא נָתַן בָּהֶם חֲמֵץ מִבְּעוֹד יוֹם,
אֲסוּר לִתֵּן בָּהֶם בַּשַּׁבָּת, אֲלֵא
בְּשֵׁנָיו, דְּהֵינּוּ, שְׂיִיתָן תְּחַלֵּה אֶת
הַחֲמֵץ בַּכֶּלִי, וְאַחֲר כֵּךְ יִתֵּן לְתוֹכוֹ
אֶת הַחֲרָדֵל אוֹ הַתַּמְכָּא. וְלֹא
יַעֲשֶׂנוּ בְּלִילָה עָבָה, אֲלֵא יִשְׁפּוֹךְ
הַרְבֵּה, שֶׁתִּהְיֶה בְּלִילָתוֹ רַבָּה, וְגַם

לֹא יַעֲרְבוּ בְכֶּךָ וְכִדּוּמָה, אֶלָּא
בְּאַצְבָּעוֹ אוֹ שִׁינָּעֵנֶעַ בְּכִלִּי עַד
שִׁית־עָרֵב (שכ"א) ♦

סעיף ח'

פְּרוֹת שְׁנִמְצָאוּ תַּחַת אֵילָן,
אַסוּרִים אֲכָלוֹ בְּטִלְטוּל, שָׁמָּה נֶכְלוּ
הַיּוֹם. וְכֵן כָּל פְּרוֹת שְׁאֵצֵל אֵינוֹ
יְהוּדִי, אִם יֵשׁ לְהַסְתֵּפֶק שָׁמָּה
נִתְּלָשׁוּ הַיּוֹם, אַסוּרִים אֲכָלוֹ
בְּטִלְטוּל (וְלַעֲנִין חֲשֵׁשׁ חוּץ לַתְּחוּם, עֵין
לְקַמֵּן סִימָן צ"ה סְעִיף י"ז) (שכ"ב שכ"ה
ובחיי"א) ♦

סעיף ט'

אָסוּר לְרִדּוֹת דְּבִשׁ הַמַּחְבֵּר
בַּכּוּרָת. וְכֵן אָסוּר לְרִסֵּק חֲלוֹת
דְּבִשׁ, אֲפֵלּוּ נִתְּלָשׁוּ אֶת־מוֹל
מִהַכּוּרָת. וְאִם לֹא רִסֵּק אֹתוֹ קֹדֶם
שֵׁבֶת, אֲזִי הַדְּבִשׁ הַזֶּה מֵהֵן בַּשֵּׁבֶת
אָסוּר. אֲבָל הַדְּבִשׁ הַזֶּה בַּכּוּרָת,
מֵתָר (סִימָן ש"כ"א וּבַחֲי"א).

סעיף י'

פֵּרוֹת שֶׁנִּתְּפְּזְרוּ בְּמָקוֹם אֶחָד בַּבַּיִת
אִם בַּחֲצֵר מֵתָר לְקַבְּצָם. אֲבָל אִם
נִתְּפְּזְרוּ אַחַת הֵנָּה וְאַחַת הֵנָּה

דִּאֲכָא טֶרְחָא לְקַבְּצֵם, אָסוּר
לְקַבְּצֵם לְתוֹךְ הַסֵּל, אֱלָא מִלְּקַט
וְאוֹכֵל (שכ"ה).

סעיף יא'

קִטְנִיּוֹת וְכַדוּמָה שֶׁהֵן בְּקִלְפָתָן,
שְׁקוֹרִין שֶׁרְבִיטִין (שויטין), אִם
הֵן לַפּוֹת עֲדִין לַחֹת וְרֵאיוֹת גַּם
כֵּן לְאַכִּילָה, מִתָּר לַפָּתָח וְלַקַּחַת
מִהֵן אֵת הַקִּטְנִיּוֹת, (דִּהּוּי כִּמְפָרִיד
אֲכָל מֵאֲכָל). אֲבָל אִם הֵן לַפּוֹת
נְתִיבֵי שׁוֹ וְאֵינָן רֵאיוֹת עוֹד
לְאַכִּילָה, אָסוּר לַקַּחַת מִהֵן אֵת

הַקְטָנִיּוֹת. וְכֵן יֵשׁ לְזַהֵר מִלְּהוֹצִיא
אֶת הָאֲגוּזִים מִתּוֹךְ הַקְלָפָה הִירְקָה
שֶׁלָּהּ, וְכֵן הַשְׂמֵשְׁמִים מִתּוֹךְ
הַקְלָפָה (ס' ש"ט).

סעיף יב'

אָסוּר לְסַחֵט פֵּרוֹת לְצֹרֶךְ הַמִּשְׁקִין.
וְלִכֵּן אָסוּר לְסַחֵט לִיְמוּנִים
(צִיטְרָאנֶען) לְתוֹךְ הַמַּיִם לַעֲשׂוֹת
מִשְׁקָה שְׁקוּרִין לִיְמוּנָה. וְאַפְלוּ
לְמִצּוֹן פָּרִי בְּפִיו, יֵשׁ אוֹסְרִין. וְיֵשׁ
לְזַהֵר עַל כָּל פָּנִים בַּעֲנָבִים, שֶׁלֹּא
לְמִצּוֹן אֶת הַמִּשְׁקָה וְלִזְרוֹק אֶת

הֲקִלְפוֹת. אֲבָל אִם אֵינוֹ צָרִיךְ
לַמַּשְׁקִין הַיּוֹצְאִין, מִתֵּר לְסַחֲטוֹ,
וְלִכֵּן מִתֵּר לְסַחֲט חֶסֶה (סעלאט)
וְקִשּׁוּאִים מְלַכְפוֹנִים (גורקען)
שֶׁהַמַּיִם הוֹלְכִין לְאִבּוֹד.

סעיף יג'

לֹא תִקְלַח אִשָּׁה חֲלָב מִדִּידָהּ לְתוֹךְ
הַכּוֹס אוֹ לְתוֹךְ הַקְּדָרָה וְתִינִיק אֶת
בְּנָהּ. אֲבָל מִתְּרֵת לְקַלַּח מִחֲלָב
כִּידֵי שְׂיֵאֲחִז הַתֵּינוֹק אֶת הַדֵּד וְיִינֶק.
וְאִם יִזְזֶה לְהִתִּיז מִחֲלָבָהּ עַל אֵיזָה
דָּבָר לְרַפּוּאָה בְּמָקוֹם שֶׁאֵין בּוֹ

סִכָּנָה וְלֹא צִעָרָא יִתָּרָה.

סעיף יד'

מִתָּר לִתֵּן שֶׁמֶן קָרוֹשׁ עַל מֵאֵכֶל
חֵם, אֶף עַל פִּי שְׁחוּא נִימּוּחַ. הַשְּׁלֵג
וְהַבָּרַד, אֵין מִרְסָקִין אוֹתָן בְּיָדֵיהֶם,
וְהֵינּוּ לְשִׁבְרָם לְחֻתִּיכוֹת, כְּדֵי
שְׁיִזְבּוּ מִמֵּיהֶם. אֲבָל נוֹתֵן הוּא
לְתוֹךְ הַכּוֹס שֶׁל יַיִן אִוּ מַיִם כְּדֵי
לְצַנְנָם וְהֵם נִימּוּחִים מֵאֲלֵיהֶם וְאֵינּוּ
חוֹשִׁשִׁים. וְצָרִיךְ לְזַהֵר בַּחֲרָף, שֶׁלֹּא
יִטֹּל יָדָיו בְּמַיִם שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם שְׁלֵג אִוּ
בָּרַד. וְאִם יִטּוֹל, יִזְהַר שֶׁלֹּא יְדַחֲקֵם

בֵּין יָדָיו, שֶׁלֹּא יִהְיֶה מְרַסֵּק. וּמִתָּר
 לְשִׁבּוֹר קָנַח כְּדֵי לְטוֹל מִיָּם
 מִתְּחֵתָיו. וְלִהְשֵׁתִין בְּתוֹךְ הַשְּׁלֵג,
 טוֹב לְזַהֵר אִם אֶפְשָׁר. וְכֵן יֵשׁ
 לְזַהֵר, שֶׁלֹּא לִהְשֵׁתִין עַל גַּבִּי טִיט
 אִזְּ לְתוֹךְ עֶפֶר תַּחוֹת (שיח שכ).

סעיף טו'

אֲכֹל הַמַּעֲרֵב עִם פְּסֻלָּתוֹ, מִתָּר
 לְבָרֹר אֶת הָאֲכֹל מִתוֹךְ הַפְּסֻלָּתוֹ,
 אֲבָל לֹא אֶת הַפְּסֻלָּתוֹ מִתוֹךְ הָאֲכֹל.
 וְגַם אֶת הָאֲכֹל, אֲסוּר לְבָרֹר עַל
 יָדֵי כָּלִי, אֲלֵא דוֹקָא בִּיד. וְדוֹקָא

מֵהַ שֶׁהוּא צָרִיךְ לֵאכֹל מִיָּד.
 וְאִפְּלוּ בְּמֵאכָלִים שְׂרוּצִים לְבָרוּר
 מֵהַ שֶׁיֵּאכְלוּ עֵתָהּ מִמֶּה שִׁישְׂאִירוֹ,
 צָרִיכִין לְזַהֵר לְבָרוּר מֵהַ שְׂרוּצִים
 לֵאכֹל עֵתָהּ, וְלֹא לְבָרוּר מֵהַ
 שְׂרוּצִים לְחֵנִיחַ. כִּי מֵהַ שְׂרוּצִים
 לֵאכֹל עֵתָהּ, חָשׁוּב אֲכֹל. וּמֵהַ
 שְׂרוּצִים לְחֵנִיחַ, חָשׁוּב פְּסָלָת.
 אֲפִלוּ לְקַלּוֹף שׁוֹם אִם בְּצֵלִים
 וְלְחֵנִיחַם, אָסוּר מִשׁוֹם בּוֹיָר, וְאֵינּוּ
 מִתָּר לְקַלּוֹף אֲלֹא מֵהַ שֶׁצָּרִיכִין
 לֵאכֹל מִיָּד (ש"ט שכ"א). וְחֵקֶלֶלֶפָה

הַעֲלִיזָה שֶׁעַל הַשּׁוּם הַמְסַבֵּב כֹּל
הַחֲלָקִים, יֵשׁ לְאַסּוֹר לְהַסִּירָהּ אֶפְלוּ
לְצַרְדָּה אֲכִילָה מִיָּד, מִשּׁוּם דְּהוּי
מִפָּרֶק, תּוֹלָדָה דְּדִישָׁה (פְּרִי מִגְדִּים
סִימָן שִׁי"ט. אֲשֶׁל אֲבָרָהֶם סָעִיף קָטָן ח'.
הַנִּיחַ בְּצַרְדָּה עִיּוֹן, עֵיִן שֵׁם)

סעיף טז'

אֶפְלוּ בְּמִדֵּי דְלָאוּ בַּר אֲכִילָה שִׁיף
אֶסּוֹר בְּרִירָה, כְּגוֹן בְּכֵלִים וְכִיּוֹצֵא
בָּהֶם דְּמָה שֶׁהוּא רוֹצֵה לְהַשְׁתַּמֵּשׁ
בּוֹ עֲתָה, הוּי כְּמוֹ אֲכֹל, וְהַשְׁאָר
הוּי כְּמוֹ פְּסָלָת.

סעיף יז'

אין לסנן שום משקה, כי יש בזה
 כמנה חלוקי דינים. אבל מתר
 לשתות על ידי מפה, דלא שייך
 בורר אלא במתקן הענין קדם
 אכילה או שתיה. אבל בענין זה,
 אינו אלא מעכב את הפסלת שלא
 תכנס לתוך פיו. ומכל מקום
 לשתות מים כך על ידי מפה, יש
 אסורין משום כבוס. ויש להקל
 בשעת הדחק פשיאין לו מים נקיים
 לשתות. ומכל מקום לא ישתה

דִּירָךְ בֵּית יָד מִן הַכֹּתֶנֶת שָׁלוֹ,
דְּבִזָּה אֶכָּא לְמִיחָשׁ טַפִּי, שְׁמָא
יִסְחָט.

סעיף יח'

מִשְׁקָה קֹאפֶּעַ שֵׁישׁ בְּתַחֲתִיתוֹ
הַקֹּאפֶּעַ מִמֶּשׁ שְׁהוּא הַפְּסָלָת, וְכֵן
שְׁאָר מִשְׁקָה שֵׁישׁ בְּתַחֲתִיתוֹ
שְׁמָרִים אִו שְׁאָר פְּסָלָת כְּשֶׁמְעָרִין
אוֹתוֹ, צָרִיכִין לְזַהֵר שֶׁלֹּא לְעָרוֹת
כָּל הַצָּלוּל, אֲלָא יִשְׁאִיר מְעַט אֲצִל
הַפְּסָלָת. וְחָלַב שֶׁהָעֵמֶד אֲסוּר
לְקַלּוֹט מֵה שֶׁלְּמַעֲלָה הַנִּקְרָא

בְּמַעֲטִין, רַק מֵה שְׁצָרִיד לְאֹכֹל
עֲתָה וְגַם בְּזָה יִזְהַר שֶׁלֹּא יִקַּח הַכֹּל,
רַק יִשְׁאִיר קִצָּת עַל הַחֲלָב הַתְּחִתּוֹן
(ש"ט) ♦

סעיף יט'

אִם נָפַל זָבֹוב וְכִדּוּמָה לְתוֹךְ
הַמֵּאֲכָל אוֹ הַמִּשְׁקָה, לֹא יִסִּיר אֶת
הַזָּבֹוב לְבִדּוֹ, אֲלֹא יִקַּח גַּם קִצָּת
מִהַמֵּאֲכָל אוֹ מִהַמִּשְׁקָה וַיִּזְרֹק עָמוֹ
(ש"ט) ♦

סעיף כ'

אִם צָרִיד לְדוֹךְ פְּלִפְלִין אוֹ מַלְח

וְכִיּוֹצֵא בּוֹ לְתֵת לְתוֹךְ הַמֵּאֲכָל,
מִתֵּר לְדוֹךְ בְּקוֹתָא דְּסַכֵּינָא עַל
הַשְּׁלֶחָן וְכִיּוֹצֵא בּוֹ, אֲבָל לֹא
בְּמִדּוּכָה וְלֹא בְּמִכְתָּשֶׁת.

סעיף כא'

אֶסוּר לְחַתּוֹךְ בְּצִלִּים וְשֶׁאֵר יְרָקוֹת
אֲלֹא דוֹקָא סָמוּךְ לְסַעוּדָה וְגַם אִז
לֹא יַחְתְּכֶם דִּק דִּק מְאֹד.

סעיף כב'

דְּבָר שֶׁחֲמִלָּח פּוֹעֵל בּוֹ לְרַכּוֹ אִז
לְהַפִּיג חֲרִיפוֹתָיו, אֶסוּר לְמַלְחוֹ
מִשּׁוּם דְּחֵי כִּמוֹ מְעַבֵּד. וְלִכּוֹ

אָסוּר לְמַלּוֹחַ (גורקען) חֵיִין, וְכֵן
צָנוּן אִוּ בְּצָלִים אָסוּר לְמַלּוֹחַ,
אֲפֵלוּ מֵה שְׂצָרִיד לְאוֹתָהּ סְעוּדָה,
אֲלֹא מִטְבִּיל בְּמִלַּח חֲתִיכָה חֲתִיכָה
וְאוֹכֵל. אֲבֵל בִּיצִים וּבֶשֶׂר מִבְּשָׁל
וְכִיּוֹצֵא בָהֶם שְׂאִין חֲמִלַח מוֹעִיל
לְהֵן אֲלֹא שִׁיתֵן בָּהֶם טַעַם מִלַּח,
מֵתָר לְמִלָּחַם לְאַכְלָם בְּאוֹתָהּ
סְעוּדָה. אֲבֵל בְּשִׁבִּיל לְהִנְיָחַם
לְסְעוּדָה אַחֲרָת, אָסוּר.

סעיף כג'

אִין לְמַלּוֹחַ בִּיחַד חֲרִיבָה פּוֹלִין

וְקִטְנִיּוֹת מִבְּשָׁלִים כִּי הַמְּלִיחָה
מוֹעִילָה בָּהֶן לְרַכֵּכֶן. וְאַפְלוּ כִּדִּי
לְאַכֵּלָן לְאַלְתֵּר, אָסוּר.

סעיף כד'

"סאלאט", "גורקען", וכן שאר
מִינֵי טְבוּלִין שֶׁעוֹשִׂין מִבְּצָלִים
וְכַדוּמָה, מֵתָר לְמַלְחָן סָמוּךְ
לְסַעוּדָה, שְׂכִיזֵן שְׁנוֹתָנִים לְתוֹכָן
מִיֵּד שֶׁמֶן וְחֶמֶן מִחֲלִישִׁין כֹּחַ
הַמֶּלֶח. אֲבָל אָסוּר לְמַלְחָן
וְלִחְשִׁחוֹתָן אִיזָה זָמָן.

סעיף כה'

אֶסוּר בּוֹנֶה, שֵׁיף גַּם בַּמֵּאֲכָל, כְּגוֹן
הַמַּגֵּב וְגִבֵּינָה אוֹ שְׂמִדָּבָק פִּירוֹת
וּמִשּׁוּה אוֹתָן שִׁיְהִי יָפִין וְלִכּוֹ
כְּשֶׁחֹתְכִין בְּצָלִים עִם בָּצִים אוֹ
עִם חֶלֶב מִדָּג מְלוּחַ (הַעֲרִינֵג) יֵשׁ
לְזַהֵר שֶׁלֹּא לְהַשְׁוֹתָן וְלִפְּוֹתָן, אֶלֶּא
יִנְיָחַם כְּמוֹ שֶׁהֵם. (עֵין מַגֵּן אַבְרָהָם
סִימָן שִׁ"ט סְעִיף קֹטֵן י"ח, וּסִימָן שִׁ"ט
סְעִיף קֹטֵן י"ח, וּסִימָן ש"מ סְעִיף קֹטֵן
י"ז).

סעיף כו'

כְּשֶׁמְדִיחִין כְּלִים בְּמִים רוֹתְחִין לֹא

יַעֲרָה הַמַּיִם עַל הַכֵּלִים אֲלֵא יַעֲרָה
 אֶת הַמַּיִם לְתוֹךְ כְּלִי אֲחֵר וְאֲחֵר כֵּךְ
 יִתֵּן בָּהֶם אֶת הַכֵּלִים. וְלֹא יְדִיחֵם
 בַּמַּפָּה, מִשּׁוּם אֶסּוּר סְחִיטָה, אֲלֵא
 מְדִיחֵם בְּסִמְרָטוּט הַמֵּיחָד לְכַךְ,
 שֶׁאֵינּוּ מִקְפִּיד עָלָיו לְסַחֲטוֹ גַּם
 בְּחֵל. וְכִשְׁמִדִּיחַ כְּלִי זְכוּכִית, לֹא
 יְדִיחֵם בְּשִׁבְלָת שׁוּעָל וְכַדּוּמָה.
 וְאֶסּוּר לְהַדִּיחַ כֵּלִים בַּשַּׁבָּת אֲלֵא
 אוֹתָן שֶׁצָּרִיכִין לַשַּׁבָּת (דִּין טְבִילַת
 כֵּלִים בַּשַּׁבָּת וְיוֹם טוֹב, עֵין לְעֵיל סוּף
 סִימָן ל"ז) (רנ"ב ש"ב שכ"ג).

סעיף כז'

כָּל דָּבָר שֶׁהִישָׁרְאֵל אָסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ,
אָסוּר גַּם כֵּן עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי.
וּמִכָּל מָקוֹם בִּימֵי הַחֲרָף, כִּיּוֹן
שֶׁמִּתְרִין לְהַסִּיק אֶת הַתֵּנוֹר כְּדֵי
לְחַמֵּם אֶת הַבַּיִת עַל יְדֵי אֵינוֹ
יְהוּדִי, (כְּמוֹ שֶׁאֲכַתְּבֶה לְקַמֵּן סִימָן צ'
סעיף יח), נוֹחֲגִין שֶׁהֵאִינוּ יְהוּדִי
מֵעַמִּיד אֶת הַתְּבַשְׁלִין שֶׁנֶּצֶטְנָנוּ,
עַל הַתֵּנוֹר קֹדֶם שֶׁהוּא מַסִּיקוֹ,
וְאַחֵר כִּךְ מַסִּיקוֹ. דְּכִיּוֹן שֶׁאֵין
הַכּוֹנֵה בְּהַסָּקָה זֹאת לְחַמֵּם אֶת

הַתְּבַשְׁלִין, אֵלֶּא לְחֵמֶם אֶת הַבֵּית,
יֵשׁ מִתִּירִין. וְדוֹקֵא שִׁיעֲמִידָם קֹדֶם
הַהִסָּקָה וְלֹא אַחֵר כִּי. וּפְשִׁיטָא
שָׂאֵם אֵין הַכּוֹנֵה בַּהִסָּקָה בְּשֶׁבִיל
הַבֵּית אֵלֶּא בְּשֶׁבִיל הַתְּבַשְׁלִין,
וְדֹאֵי אָסוּר בְּכָל עֲנִין. וְיֵשׁ אוֹסְרִין
אֲפֹלוּ אִם הַכּוֹנֵה הִיא בְּשֶׁבִיל
לְחֵמֶם אֶת הַבֵּית. וְאַף עַל פִּי
שֶׁהַמְּנַהֵג בְּהַמִּתִּירִין, מִכָּל מָקוֹם כָּל
בְּעַל נֶפֶשׁ יֵשׁ לוֹ לְהַחֲמִיר עַל עֲצָמוֹ
בְּמָקוֹם שֶׁאֵין שָׁם צֶרֶךְ כָּל כֵּךְ.
וּמִכָּל שֶׁכֵּן בְּאוֹתוֹן תַּנּוּרֵי בִּרְזֵל

הַעֲשִׂינָהּ לְבַשָּׁל עֲלֵיהֶן תְּמִיד (שפאר
קיכע), אַף עַל פִּי שְׂמִסִּיקִים בָּהֶן
בַּשַּׁבָּת לְצַרְדָּה חֲמוּם הַבֵּית, וְגַם
הָאֵינוֹ יְהוּדֵי מַעֲמִיד עָלָיו אֶת
הַתְּבִשִּׁילִין קֹדֶם הַהִסָּקָה, מִכָּל מָקוֹם
הֵיכָל אֶת ה' יִמְנַע מִזֶּה.

סעיף כח'

הַשּׂוֹפָד מִשְׁקִים בְּמָקוֹם שֶׁהִקְרַקַּע
מִצְמַחַת, חַיֵּב מֵשׁוּם זִוְרַע, שֶׁהֵרִי
הַמִּשְׁקָה גֹרֵם שֶׁתְּצַמַּח הִקְרַקַּע.
וְעַל כֵּן יֵשׁ לְזַהֵר מִלְּאָכּוֹל בַּגָּנָה, כִּי
בְּקִשֵּׁי יָכוֹל לְזַהֵר שֶׁלֹּא לְשַׁפּוֹד.

מִשְׁקִים עַל הָאָרֶץ. וּמִלְבַּד זֹאת, יֵשׁ
בַּגָּנָה אֶסוּר טְלָטוּל (עֵין סִימָן פ"ג)
(של"ו שנ"ח).

סעיף כט'

כַּפּוֹג שְׂאִין לוֹ בֵּית אַחִיזָה, אֵין
מִקְנָחִין בּוֹ (ש"כ).

סעיף ל'

אֶסוּר לָרֶק בַּמָּקוֹם שֶׁהָרוּחַ יִפְזֹר
אֶת הָרֶק (שי"ט).

סעיף לא'

בְּתוּלָה, אֶסוּרָה לְקַלּוֹעַ שְׁעָרוֹתֶיהָ
בַּשֵּׁבֶת, וְלֹא לְהַתִּיר קְלִיעָתָהּ, אֲבָל

יְכוּלָּהּ לְתַקֵּן שְׁעָרוֹתֶיהָ בְּיָדֶיהָ.
וּבַמֶּסֶרֶק הָעָשׂוּי מִשֵּׁעַר חֲזִיר, אִם
הוּא קָשָׁה מְאֹד שְׂאִי אֶפְשָׁר שְׁלֹא
יַעֲקֹר שְׁעָרוֹת, אֲסוּר לְסַרֵּק בּוֹ.
אֲבָל אִם אֵינוֹ קָשָׁה, מִתְּרֵת לְתַקֵּן
בּוֹ שְׁעָרוֹתֶיהָ, וּמִכָּל שֹׁכֵן אִם הִיא
מִיַּחֲדָת אֹתוֹ לְכַךְ (שג שכו).
סעיף לב'

בְּגֵד וְכִיּוֹצֵא בּוֹ שֵׁשׁ עָלִיו אֵיזָה
לְכַלּוֹד, מִקְנָחוֹ בְּסִמְרֻט וְכִיּוֹצֵא
בּוֹ. אֲבָל לֹא יִשְׁפּוֹךְ עָלָיו מַיִם.
מִשּׁוּם דְּנִתְיָנָת הַמַּיִם, הֵי חֲמוֹ כְּמוֹ

כבוס. ולכן אם תינזק השתיין על
איזה בגד, אסור לשפוך עליו מים.
(אבל השתיין על הקרקע או על כלי עץ
או עור, מתר לשפך שם מים),
ובשארם נוטל ידיו ורוצה לנגבן
במפה, טוב לשפשפן היטב זו בזו
להסיר המים, כדי שלא ישאר
עליהם רק מעט מים, (דבמעט מים
שהוא מנגבן, כיון שהוא דרך לכלוך,
לא הוי כבוס). ובמפה צבועה אין
לחוש בכל ענין (דלא שייך בה כבוס
כל כך).

סעיף לג'

חֲבִית שֵׁשׁ בָּהּ מַיִם וְכִיּוֹצֵא בּוֹ,
אֲסוּר לְפָרֵם עָלָיו בְּגָד שֶׁאֵינוֹ מִיַּחַד
לָהּ, לְכַסּוֹתוֹ בּוֹ, דְּחִישֵׁינָן שְׁמָא
יָבוֹא לְיָדֵי סְחִיטָה. אֲבָל בְּבִגְד
הַמִּיַּחַד לָהּ מִתָּר לְכַסּוֹתָהּ, דְּכִיּוֹן
דְּמִיַּחַד לָהּ, לֹא חִישֵׁינָן שְׁמִסְחוּט
(וְעֵין לְקַמֵּן סְעִיף פ) (שכ).

סעיף לד'

אִם נִשְׁפָּכוּ מַיִם עַל הַנִּשְׁלָחוֹן
וְכִדּוּמָהּ, אֲסוּר לְקַנְחוֹ בְּבִגְד שֶׁהוּא
מִקְפִּיד עָלָיו, דְּכִיּוֹן דְּאִפְּא מַיִם

מִרְבִּים, חִישִׁינָן שְׁמָא יִסְחוּט. וְכֵן
לֹא יִנָּגַב בַּמַּפָּה כּוֹסוֹת אוֹ שְׂאֵר
כֵּלִים שְׁפִיחֵן צָר, דְּמַחֲמַת דְּחֻקָּם
נִסְחָט הַמַּשְׁקָה (ש"ב).

סעיף לה'

הִיָּה הוֹלֵךְ וְיִרְדּוּ גְּשָׁמִים עָלָיו וְעַל
בְּגָדָיו, מִתָּר לֵילָךְ לְבֵיתוֹ.
וְכִשְׁפוֹשֶׁטֶן, אָסוּר לְשַׁטְחֵן כְּדִי
שִׁיתִּיבָשׁוּ. וְאֶפְלוֹ הֵיוּ לְחִים רַק מִן
הַזַּעַה, אָסוּר לְשַׁטְחֵן, וְכֵל שֶׁכֵּן
דְּאָסוּר לְשַׁטְחֵן נֶגֶד הָאֵשׁ. וְאֶפְלוֹ
אִם לְבוֹשׁ בָּהֶם, אָסוּר לְעֲמֹד נֶגֶד

הַאֵשׁ בַּמָּקוֹם שֶׁהוּא חֵם הֲרֵבָה. וְכֵן
אֲסוּר לְנַעַר בֶּגֶד מִן הַפְּתִים, וּבֶגֶד
שֶׁהוּא מִקְפִּיד עַל מִימֵיו, אֲסוּר
אֲפֹלוּ לְטַלְטֵלוֹ לְאַחַר שֶׁפִּשְׁטוֹ
מֵעָלָיו, דְּחִיּוּשֵׁינָן שָׂמָא יִסְחָטְנוּ.
סעיף לו'

הִיָּה חוֹלֵךְ וְהִגִּיעַ לְאַמַּת הַפְּתִים, יָכוֹל
לְדַלֵּג וְלִקְפֹּץ עָלֶיהָ, אֲפֹלוּ הוּא
רַחֲבָה. וּמִוֶּטֶב שִׁידֵּלָהּ מִמָּה שִׁיקוּרָהּ,
מִפְּנֵי שֶׁמֶרְבֵּה בְּהִלּוּךְ. וְאֲסוּר
לְעֵבֹר בָּהּ, שֶׁלֹּא יָבוֹא לִידֵי
סְחִיטָה. וְאֲפֹלוּ בַּמָּקוֹם אַחֵר בַּמָּקוֹם

שִׁיכּוּל לְהַחֲלִיק וְלַפּוֹל בַּמַּיִם, אָסוּר
לִילָךְ בַּשַּׁבָּת, שָׁמָּה יֵשְׁרוּ בְּגָדָיו
וַיָּבֹא לְיָדֵי סְחִיטָה.

סעיף לז'

הִיָּה הוֹלֵךְ לְדַבֵּר מִצְוָה, כְּגוֹן
לְהַקְבִּיל פָּנֵי אָבִיו א֥וֹ רַבּוֹ א֥וֹ מִי
שֶׁגָּדוֹל מֵמֶנּוּ בְּחֻכְמָה, יָכוֹל לַעֲבֹר
בַּנֶּהֱרָ, וּבְלִבֵּד שִׁיעָשָׂה שְׁנוּי, כְּגוֹן
שֶׁלֹא יוֹצִיא יָדוֹ מִתַּחַת לְשַׁפַּת
חֵלֶקֶן, כְּדֵי שִׁיזְכּוֹר וְלֹא יָבֹא לְיָדֵי
סְחִיטָה. וְאָסוּר לַעֲבֹר בְּסַנְדְּלוֹ,
דְּכִיּוֹן דְּאֵינוֹ יָכוֹל לְהִדָּקוֹ וְלִקְשָׁרוֹ

יָפֶה, חִישֵׁינָן דְּלִמָּא נָפֵל וְאֵתִי
 לְאֵתוּי (לְטִלְטְלוֹ). אֲבָל בְּמִנְעָלוֹ,
 מִתָּר. וְכִיּוֹן שְׁהִלָּךְ לְדַבֵּר מִצְוָה,
 מִתָּר לוֹ אֵף לְחִזּוֹר. וְאִם הוּלָךְ
 לְשִׁמּוֹר פִּירוֹתָיו (דְּשִׁמִּירַת מָמוֹנוֹ, הֵי
 גַם כֵּן קָצַת מִצְוָה), מִתָּר לוֹ לַעֲבֹר
 בַּהֲלִיכָה, אֲבָל לֹא בַּחֲזָרָה (ש"א).

סעיף לח'

טִיט שְׁעַל בְּגָדוֹ, אִם הוּא לֵחַ,
 מִגָּרְדוֹ בְּצַפְרֵן אוֹ בְּסַכִּין. אֲבָל אִם
 הוּא יָבֵשׁ, אָסוּר לְגָרְדוֹ, מִשּׁוּם
 דִּהְיִי כְּטוֹחֵן.

סעיף לט'

בַּגָּד שֶׁחֹזֵר, אֲסוּר לְנַעֲרוֹ מִן הַשֵּׁלֵג
אוֹ מִן הָאֲבָק. אֲבָל לְהַסִּיר מֵעַלְיוֹ
הַנוֹצֵצוֹת בִּידּוֹ, מִתָּר. וַיֵּשׁ חוֹשְׁשֵׁי
גַם בְּזֹאת.

סעיף מ'

טִיט שֶׁעַל רֶגְלוֹ אוֹ מִנְעָלָיו, יָכוֹל
לְהַסִּירוֹ בְּדַבָּר שֶׁמִּתָּר לְטַלְטֵלוֹ, אוֹ
שִׁיקְנָחוֹ בְּקוֹרָה, אֲבָל לֹא יִקְנָחוֹ לֹא
בִּכְתָל וְלֹא בַּקֶּרְקַע. וּבַשְּׁעֵת הַדְּחָק
כַּגֹּן שֶׁצּוֹאָה עַל רֶגְלוֹ אוֹ עַל
מִנְעָלָיו, וַאֲיֵן לוֹ דָּבָר שֶׁמִּתָּר

לְטַלְטֵלוֹ, יָכוֹל לְקַנֵּחַ בַּכֹּתֶל. וְאִם
אֵין כֹּתֶל, יִקְנֶחַ בַּקֶּרְקַע. וְאִם יֵשׁ לוֹ
מַיִם, יָכוֹל לְרַחֵץ הַמִּנְעֵל גַּם בַּמַּיִם
אִם הוּא שֶׁל עוֹר, (כִּי בְעוֹר, שְׂכָשׁוּךְ
בְּעֵלְמָא לֹא הָיִי כְבוֹס, אֲלֹא כְשֶׁמֶשֶׁשְׁפֹּו
צֵד זֶה עַל צֵד זֶה כְּדֶרֶךְ הַכּוֹבְסִים). אֲבָל
בְּסַכִּין, אָסוּר לְגַרֵּד הַפִּיט וְהַצֹּאֵה
מִן הַמִּנְעֵל שֶׁל עוֹר. וְהַבְרִיז שֶׁלִּפְנֵי
הַבַּיִת שֶׁעָשׂוּי לְכָךְ, אִם הוּא חֵד,
אָסוּר לְגַרֵּד בּוֹ. וְאִם אֵינוֹ חֵד,
מִתָּר.

סעיף מא'

נִתְּלַלְכָּהּ יָדוֹ בְּטִיטָה, לֹא יִקְנָחָהּ
בַּמַּפָּה שֶׁמִּקְנָחִין בָּהּ הַיָּדִים (דְּחִישִׁינָן
שָׁמָּה יְכַבְּסֶהָ) (ש"ב).

סעיף מב'

אָסוּר לְצַבֹּעַ שׁוּם דְּבָר, אֲפִלּוּ
בְּצַבֵּעַ שְׂאִינֹו מִתְקַיֵּם, וְלִכֵּן אָסוּר
לְאִשָּׁה לְצַבֹּעַ פָּנֶיהָ וַיֵּשׁ לְזָהָר
בְּשִׁידֶיּוֹ צְבוּעוֹת מִפְּרוֹת שְׂאֵכֵל,
שֶׁלֹּא יִגַּע בְּבִגְדוֹ, מִפְּנֵי שְׂצוּבָעוֹ.
וְכֵן דָּם חֲטָמֹו וְדָם מִכַּתּוֹ לֹא יִקְנָח
בַּמַּפָּה (וְעֵין לְקַמֵּן סִימָן צ"א סְעִיף י"א)
(ש"כ שכ"ח).

סעיף מג'

אין לתן כרכם לתוך התבשיל
מפני שצובעו, (כך כתוב בספר חיי
אדם).

סעיף מד'

אסור לקלוע או לשזור אכלו שני
חוטין או שערות התלושות (שג
שיז).

סעיף מה'

הדרך הוא בשצריכין לקשר איזה
דבר בשני חוטין או משיחות, או
שמשבבים חוט או משיחה אחת

וְכֹשְׁרֵינִי שְׁנֵי הַקְּצוּזֹת יַחַד בְּדֶרֶךְ
 הַחֲגוּרָה, עוֹשֵׂינִי שְׁנֵי קְשָׁרִים זֶה עַל
 גַּב זֶה, כִּי בְּקֶשֶׁר אֶחָד לֹא יִתְחַזֵּק.
 וְאִם לַעֲשׂוֹת כֵּן בַּשַּׁבָּת, שְׁנֵי
 קְשָׁרִים זֶה עַל גַּב זֶה, אֶפְלוּ בְּדָבָר
 שְׂדֵרְכּוֹ לְהַתִּירוֹ בּוֹ בַּיּוֹם, וְצָרִיכִין
 לְזַהֵר בַּמַּטְפַּחַת שְׂכּוֹרְכִין סְבִיב
 הַצָּוָאר (הַאֲלֻזְטוֹךְ) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בָּהּ
 בַּשַּׁבָּת שְׁנֵי קְשָׁרִים. וְכֵן בְּעֶרְב
 שַׁבָּת לֹא יִהְיֶה בָּהּ שְׁנֵי קְשָׁרִים,
 דָּאֵם כֵּן אִם לְהַתִּירוֹ בַּשַּׁבָּת
 כְּדִלְקָמֶן. וְכֵן לַעֲשׂוֹת אֶפְלוּ קֶשֶׁר

אֶחָד בְּרֹאשׁ אֶחָד שֶׁל חוּט אֹז
מְשִׁיחָה, אֹז לְפֹל שְׁנֵי הַקְּצוֹת זֶה
אֶצֶל זֶה וְלַעֲשׂוֹת בְּשֵׁנֵיהֶם בִּיחָד
קָשֶׁר אֶחָד, אֶסּוּר. כִּיּוֹן דְּבִזָּה גַּם
קָשֶׁר אֶחָד מִתְּקִיָּם. וְלַעֲשׂוֹת בְּשֵׁנֵי
קְצוֹת זֶה עִם זֶה קָשֶׁר אֶחָד וְעָלִיו
עֲנִיבָה, אִם הוּא דָּבָר שֶׁדָּרְכוֹ
לְהַתִּירוֹ בּוֹ בַּיּוֹם מִתָּר. וְאִם לֹא,
אֶסּוּר, אֲפֹלוּ אִם הוּא דִּעְתּוֹ לְהַתִּירוֹ
בּוֹ בַּיּוֹם. אֲבָל לַעֲשׂוֹת שְׁתֵּי
עֲנִיבוֹת זֶה עַל גִּבֵּי זֶה, מִתָּר, וְאֲפֹלוּ
חֲרִיבָה, וְאֲפֹלוּ אִם דִּעְתּוֹ שִׁיעֲמוֹד

כֵּן יָמִים רַבִּים (סִימָן שִׁי"ן, וּבְחִי
אָדָם).

סעיף מז'

קִנְיָן שֶׁאֵסוּרִין לַעֲשׂוֹתוֹ, קִנְיָן כִּזְזָה
אֵסוּרִין גַּם כֵּן לְהַתִּיר. וּבִמְקוֹם
צִעֲרָה, יֵשׁ לְהַתִּיר עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי
(שִׁי"ז).

סעיף מז'

הַיָּרֵךְ הַחֲטִיטִים, שֶׁקָּנָה שְׂתוּפְרִין אֶת
הַבֶּגֶד כָּרְאוּי, מִחֲבָרִים אֶת
הַחֲתִיכוֹת בְּתַפִּירוֹת מִרְּחוֹת,
וְאַחֵר כִּדְּמִסִּירִין אֶת הַחֲטִיטִין

מֵאלֹו הִתְפִּירוֹת, וְאָסוּר לְהַסִּיר
בְּשַׁבָּת (ש"ב).

סעיף מח'

בְּגָדִים הַעֲשׂוּיִם לְהַכְנִים בָּהֶם
מְשִׁיחָה אוֹ רְצוּעָה, כְּגוֹן מְכַנְסִים
אוֹ מְנַעְלִים אוֹ חֲלוּקָה, אִם הַבְּגָד
חָדָשׁ, אָסוּר לְהַכְנִיסוֹ בָּהֶם, מִשּׁוּם
דִּהְיוּ תְּקוּן מְנָא. וּבִישׁוֹן אִם אֵין
הַנֶּקֶב צָר, שְׂאִין טִרְח לְהַכְנִיסָהּ
מִתָּר. וְאִם יֵשׁ טִרְח, אָסוּר.

סעיף מט'

לְפַעֲמִים אֵיזָה תְּפִירָה מִתְּקַלְקֶלֶת

וּמִתְפַּרְדּוֹת הַחֲתִיכוֹת קִצָּת זוּ מִזֶּה,
וּמִשְׁכִּין בְּחוּט הַתְּפִירָה וְהֵן
מִתְהַדְּקוֹת וּמִתְחַבְּרוֹת, אֲסוּר
לַעֲשׂוֹת כֵּן בַּשַּׁבָּת מִשּׁוּם דְּהִי
תוֹפֵר (ש"מ).

סעיף נ'

נִירֹת שְׁנֵד בְּקוֹ שֵׁלָא בְּכֻנָּה, כְּמוֹ
שֵׁל פֶּעַמִּים נְדָבָקוֹ דְּפִי סְפָרִים
מִחֲמַת הַצָּבֵעַ שֶׁצָּבֵעַן הַכּוֹרֵךְ אִין
שְׁנֵד בְּקוֹ אֵיזָה דְּפִין בַּשְּׁעוּרָה מִתָּר
לְפַתְחֵן (ש"מ).

סעיף נא'

כֵּלִים שֶׁפָּרְכוּ סְבִיב פִּיהֶם בְּמַטְלִית
וְקִשְׁרוּהוּ בְּמַשִּׁיחָה, מִתָּר לְקַרְעוֹ
בַּשַּׁבָּת, שֶׁזֶהוּ מִקְלָקֵל, וּמִתָּר לְצַרְדֵּי
שַׁבָּת (סימן שי"ד ובחיי"א).

סעיף נב'

אָסוּר לְצַרְדֵּי שוֹם בַּעַל חַי בַּשַּׁבָּת,
(וְעֵין לְקַמֵּן סִימָן פ"ז סְעִיף כ', כ"א).
וְאִפְלוּ פִּרְעוֹשׁ אָסוּר לְתַפּוֹם, וְאִךְ
אִם הִיא עַל גּוֹף הָאָדָם וְעוֹקְצוֹ,
מִשּׁוֹם צַעֲרָא דְּגוֹפָא מִתָּר לְטַלּוֹ
וְלְזַרְקוֹ. אֲבָל אָסוּר לְהַרְגוֹ כִּי אָסוּר
לְהַרְגוֹ שוֹם בַּעַל חַי. אִךְ הַכּוֹנִים

כִּיּוֹן שֶׁהֵן מִתְּהוּוֹת רַק מִן הַזְעָה,
מִתָּר לְהַרְגֵן. וּמִכָּל מְקוֹם אֱלֹ
שׁ בְּבִגְדִים אֲסוּר לְהַרְגֵן, אֲלֵא נֹטְלִין
וְזוֹרְקִין. רַק אֱלֹ שְׁנֵי מִצְּאוֹ בְּרֹאשׁ,
מִתָּר לְהַרְגֵן.

סעיף נג'

יֵשׁ לְזִהַר, כְּשֶׁרוֹצֶה לְסַתּוֹם תְּבֵחַ
אוֹ כָּלִי שֶׁיֵּשׁ שָׁם זְבוּבִים,
שֶׁיִּכְרִיחַם תַּחֲלָה מִשָּׁם, כִּי כֹאֲשֶׁר
הוּא סוֹתֵם, הֵמָּה נִצְוֵדִים שְׁמָה.
וּמִכָּל מְקוֹם אֵינֶנּוּ צָרִיךְ לְדַקֵּדק
וְלְבַדֵּדק שֶׁלֹא יִשְׁאַר שָׁם כָּלֵל, אֲלֵא

יְפַרִיחַ מֵה שְׁנֵרְאָה לוֹ.

סעיף נד'

אָסוּר לְהוֹצִיא דָם. וְאִפְלוּ דָם שְׂבִין
הַשְּׁנַיִם אָסוּר לְמִצּוֹן. וְכֵן אָסוּר
לְהַנִּיחַ עַל הַמִּכָּה רְטִיחַ הַמוֹצִיאָה
דָם וְלִחָה. וּמִכָּל שְׂכֵן דְּאָסוּר לְדַחוּק
אֶת הַמִּכָּה לְהוֹצִיא דָם אוֹ לִחָה (עֵין
לְקַמֵּן סִימָן צ"א סְעִיף י"א).

סעיף נה'

צִיצִיִן שֶׁהֵן כְּמִין רְצוּעוֹת דְּקוֹת
שֶׁפָּרְשׁוּ מֵעוֹר הָאֶצְבָּע סְבִיב
הַצַּפֵּרֶן, אָסוּר לְהַסִּירָן, בֵּין בְּכָלִי

בֵּין בֵּיד בֵּין בְּשָׁנִים. וְצָפֹרָן
שֶׁנֶּפֶרֶשׁ רַבּוֹ וְקָרֹב לְהִנָּתֵק
וּמִצְעָרוֹ, מִתָּר לְהַסִּירוֹ בֵּיד, אֲבָל
לֹא בְכָלִי. וְאִם לֹא פֶרֶשׁ רַבּוֹ, אָסוּר
לְהַסִּירוֹ אֶפְלוֹ בֵּיד (שכ"ח).

סעיף נו'

אָסוּר לְשַׁפּוֹךְ לְתוֹךְ הַחֲמִין שְׂאֵר
מִשְׁקִים, שִׁיתְּהוּ גַם כֵּן חֲמִין.

סעיף נו'

בְּשָׂר שֶׁלֹּא נִמְלַח וְחָל יוֹם שְׁלִישִׁי
שֶׁלֹּא בַּשַּׁבָּת, שְׂאֵם לֹא יְדִיחוּהוּ
יֵהָא נֶאֱסָר, יֵשׁ לְהַדִּיחוֹ עַל יְדֵי

אֵינּוּ יְהוּדִי. אֲבָל עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל,
אָסוּר.

סעיף נח'

אָסוּר לְמַרְחֵ רְטִיָּה, וְכֵן שְׁעָרָה אִוּ
זָפֶת. לְכֵן אָסוּר לְהִתֵּן שְׁעָרָה אִוּ
שֶׁמֶן עָב בַּנֶּקֶב לְסִתְמוֹ אִוּ לְדַבְּקוֹ
עַל אֵיזָה דָּבָר לְסִימָן. אֲבָל אֲכָל
מִתָּר לְמַרְחֵ, כְּגוֹן חֲמֻצָּה עַל הַלֶּחֶם
וְכַדּוּמָה (ש"ד שכ"א).

סעיף נט'

אָסוּר לְשַׁבּוֹר אִוּ לְחֻתָּךְ כָּל דָּבָר
שֶׁאֵינּוּ מֵאֲכָל. אֲבָל מִה שֶׁחֲוָא

מֵאֶכֶל, אֲפֹלוּ רַק לְבַהֲמָה, מִתֵּר.
וְלִכֹּן מִתֵּר לְחֵתוֹף קֹשׁ לְחֻצוֹן בּוֹ
שְׁנֵיו. וְעֵצִי בְּשָׂמִים, מִתֵּר לְמִלּוֹל
וְלִקְטוֹם כִּדִּי לְהַרִּיחַ בָּהֶם, וְאֲפֹלוּ
הֵם קָשִׁים כָּעֵץ. אֲבָל לְקְטוֹם אוֹתָם
כִּדִּי לְחֻצוֹן שְׁנֵיו, אֲסוּר.

סעיף ס'

אֵילָן בֵּין שְׁחֵוּא לַח בֵּין שְׁחֵוּא
יָבֵשׁ, אֵין מַשְׁתַּמְשִׁין בּוֹ שׁוּם
תְּשֻׁמִּישׁ, וְאַף עַל פִּי שְׂאִינּוּ מְנִידוֹ.
(וְדָאם מְנִידוֹ, בְּלָאוּ הֵכִי אַכָּא אֲסוּר
מִקְצָה). אֵין עוֹלִין בּוֹ, וְאֵין נִתְּלִין

בּוֹ. וְאָסוּר לְהַנִּיחַ עָלָיו אֵיזָה חֶפֶץ
 אוֹ לְטַלּוֹ מִמֶּנּוּ אוֹ לְקַשּׁוֹר בּוֹ
 בְּהִמָּה וְכָל כִּיּוֹצֵא בָהֶם. וְאִפְלוּ
 בְּצִדֵּי הָאֵילָן, אָסוּר לְהַשְׁתַּמֵּשׁ.
 וְלִכֵּן אִם סֵל תִּלְוִי עָלָיו, אָסוּר לְטוֹל
 אֵיזָה דָּבָר מִתּוֹךְ הַסֵּל, אוֹ לְתַן
 לְתוֹכוֹ, דְּהַסֵּל הוּא צִדֵּי הָאֵילָן.
 אֲבָל אִם יִתֵּד תִּקְוָעָה בָּאֵילָן וְעָלֶיהָ
 תִּלְוִי סֵל, מִתָּר לְטוֹל מִתּוֹכוֹ אוֹ
 לְתַן לְתוֹכוֹ, מִשּׁוּם דָּאז הוּא הַסֵּל
 צִדֵּי צִדֵּדִין. וְהַסֵּל, אָסוּר לְקַח מִשָּׁם
 אוֹ לְתַלּוֹתוֹ שָׁם, מִשּׁוּם דְּמִשְׁתַּמֵּשׁ

בֵּיתֵךְ דְּהוּי צְדִידֵי הָאֵילָן.

סעיף סא'

כָּלִי שְׂזוּרְעִין בּוֹ מֵינֵי עֲשָׂבִים אִם
שׁוֹשְׁנִים לְנוֹי אִם לְהַרְיחַ, אָסוּר
לְתַלּוֹשׁ מִמֶּנּוּ, כְּמוֹ שְׂאֵסוּר לְתַלּוֹשׁ
מִן הָאֵילָן. וְצָרִיכִין לְזַהֵר שֶׁלֹּא
לְטַלְטֵל מֵעַל גַּבִּי קַרְקַע לְהַעֲמִידוֹ
בְּמָקוֹם אֲחֵר. דְּכִיּוֹן שֶׁכְּשֶׁהוּא
עוֹמֵד עַל הַקַּרְקַע, מֵרִיחַ הָאָרֶץ הוּא
גָּדֵל, אִם כֵּן הַנּוֹטֵל מִשָּׁם, הוּי כְּמוֹ
תוֹלֵשׁ. וְכֵן אִם עוֹמֵד בְּמָקוֹם אֲחֵר,
אָסוּר לְטַלְטֵל וְלַהֲעֲמִידוֹ עַל הַקַּרְקַע,

מִשּׁוּם דְּבִזְהָה הוּא כְּמוֹ זֹרֵעַ.
וְצָרִיכִין לְזַהֵר בְּכָל זֶה, בֵּין שֶׁהוּא
שֶׁל עֵץ בֵּין שֶׁהוּא שֶׁל חֶרֶם, בֵּין
שֶׁהוּא נָקוֹב, בֵּין שֶׁאֵינוֹ נָקוֹב
(של"ו).

סעיף סב'

אָסוּר לְכַתֵּב אוֹ לַעֲשׂוֹת אֵיזָה צִיּוּר
אֲפִלּוּ בְּאַצְבָּעוֹ עִם הַמַּשְׁקִין שֶׁעַל
הַשִּׁלְחָן אוֹ עַל הַהֶבֶל שֶׁעַל הַחֲלוֹן
זְכוּכִית (שְׁמִשֵּׁת הַחֲלוֹן) וְכֵן בְּכָל
דְּבָר, אֲף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מִתְקַיֵּם.
וְאֲפִלּוּ לַעֲשׂוֹת רֶשֶׁם בְּעֵלְמָא

בְּצַפְרָנוֹ עַל אֵיזָה דָּבָר לְסִימָן,
אָסוּר. נִמְצְאָה שְׁעוֹה וְכַדוּמָה
שֶׁנִּטְפָּה עַל הַסֶּפֶר, אֲפֹלוּ רַק עַל
אוֹת אַחַת, אָסוּר לְהַסִּירָהּ (וְעַיִן לְעִיל
סִימָן כ"ד סְעִיף י"ב).

סעיף סג'

כַּשֵּׁם שֶׁאָסוּר לְכַתּוֹב, כֵּן אָסוּר
לְמַחֲזֹק כָּל מֵה שֶׁנִּכְתַּב. וּמִכָּל
מָקוֹם אוֹתָן עוֹגוֹת שֶׁעָשׂוּ עַל־יָהֳזֵן
אוֹתֵיהֶן וְצִיּוּרֵיהֶם, מִתָּר לְשַׁבֵּרָן
וּלְאַכֵּלָן בַּשַּׁבָּת. אֲךָ אִם נַעֲשֶׂה כֵן
לְסַגֵּלָה לְקַטְנֵיהֶם, יֵשׁ לְהַחֲמִיר בָּהֶם.

סעיף סד'

סְפָרִים, שֶׁעַל חֲדֵי הַגְּלִיזוֹת מִבַּחוּץ
נִכְתְּבוּ אוֹתֵיהֶן, יֵשׁ אוֹסְרִין לְפִתְחוֹ
אוֹ לְסַגְּרוֹ בַּשַּׁבָּת וַיֵּשׁ מַתִּירִין, וְכֵן
נוֹהֲגִים. וּמִכָּל מָקוֹם מֵאַחַר שֶׁיֵּשׁ
אוֹסְרִין יֵשׁ לְמַנּוּעַ מִלְּכָתוֹב כֵּן
(ש"מ).

סעיף סה'

מִתֵּר לֵאמֹר לַחֲבֵרוֹ, מֵלֵא לִי כְּלִי זֶה
אֲפֹלוֹ הוּא מִיֵּיחָד לְמִדָּה, וְאֲפֹלוֹ הוּא
שֶׁל מוֹכֵר, אֲלֵא שֶׁחֲלוּקָה נוֹטֵל
וּמוֹלִיכוֹ לְבֵיתוֹ. וּמִכָּל שֶׁכֵּן שָׂאם

הַלֹּקֶחַ מִבֵּיא כָּלִי שְׁלֹו וְאוֹמֵר,
 מִלֵּא לִי כָּלִי זֶה, וְיִדְּאִי מִתָּר. אֲבָל
 לְמַדּוֹד בְּכָלִי הַמֵּי־חַד לְמַדָּה שֶׁל
 הַמּוֹכֵר וְלִשְׁפּוֹךְ לְתוֹךְ כָּלִי שֶׁל
 לֹקֶחַ, אֲסוּר. וְכֵן מִתָּר לֹמֵר
 לְחֵבֵרוֹ: תֵּן לִי חֲמֵשִׁים אֲגוּזִים
 וְכַדּוּמָה, וּבִלְבַד שְׁלֵא יִזְכִּיר לוֹ שֵׁם
 מַדָּה וְלֵא דָּמִים, וְגַם לֹא יַעֲשֶׂה
 חֲשָׁבוֹן, לֹמֵר, הֲרִי שֵׁשׁ לָךְ בִּידֵי
 חֲמֵשִׁים אֲגוּזִים, תֵּן לִי עוֹד חֲמֵשִׁים
 וַיְהִי לָךְ בִּידֵי מֵאָה. וּמִכָּל שֶׁכֵּן
 שְׁלֵא יִזְכִּיר לְשׁוֹן מְכָר, אֲפִלּוֹ אֵינוֹ

קוֹצֵץ הַדְּמִים, וְאַפִּלוּ לְצַרֵּךְ שֵׁבֶת.
וְעַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי, אָסוּר לְקַנּוֹת
בַּשֵּׁבֶת, וְהוּא הֵדִין בְּשִׁכִּירוֹת (ש"ו
שכ"ג שכ"ה).

סעיף סו'

מִתֵּר לֹאמַר לְחֲבֵרוֹ, מֵלֵא לִי כְּלִי זֶה
אוֹ תֵּן לִי בּוֹ עַד הָרֶשֶׁם הַזֶּה,
וְלִמְחֹר נִמְדָּוֹד אוֹתוֹ אוֹ נִשְׁקוֹל
אוֹתוֹ (שכ"ג).

סעיף סז'

כְּשֵׁם שְׁאָסוּר לַעֲשׂוֹת אֲפִלוּ בְּנִין
עֲרֵאִי בַּשֵּׁבֶת, כִּךְ אָסוּר לְחוֹסִיף עַל

בְּנֵי קָבוֹעַ, אֲפֹלוּ תוֹסֶפֶת עָרָאִי.
וְלִכֵּן פֶּתַח שְׂאִינּוֹ עָשׂוּי לְכַנִּיסָה
וַיִּצִיֵּאָה תַּדְרִיר אֶלָּא לְעֵתִים רְחוֹקוֹת,
אִם עָשָׂה לָּהּ דְּלֵת שְׂאִינָה סוֹבֶבֶת
עַל צִירֶיהָ (צִיר, הוּא עֵץ אוֹ בְּרִזֵּל
הַבּוֹלֵט מִן הַדְּלֵת שֶׁמְכַנִּיסִין בְּחֹר שְׁלִמְטָה
בְּאַסְקָפָה, וְלִמְעֻלָּה בַּמִּשְׁקוֹף, שֶׁתִּהְיֶה הַדְּלֵת
חוֹזֶרֶת לְכָאן וּלְכָאן, וְהוּא הַדִּין בְּמָה
שֶׁנוֹהֲגִין בְּמִדִּינָתָנוּ לְתֵקֵן אֶת הַדְּלֵתוֹת
בְּאֵנְגֵלְעֵן) בְּצִירִים קִטְנִים
הַמְתַּחֲבְרִים לְמַזְוֶזַת הַפֶּתַח. אֶלָּא
שֶׁקְשָׁרָה שָׁם וְתִלְאָה שָׁם לְנַעוֹל
בָּהּ, אִם יֵשׁ צִיר בְּדֵלֶת זֶה, אוֹ

אֶפְלוֹ אֵין בָּהּ עֲתָה, אֶלָּא שְׁהִיָּה לָהּ
 צִיר וְנִשְׁבֵּר וּמְקוֹמוֹ נִכְר, מִתָּר
 לְנַעוֹל בָּהּ בַּשַּׁבָּת. וְאֶפְלוֹ אִם הִיא
 בְּעֵנִין שְׁכָשְׁפוֹת חִים אוֹתָהּ הִיא
 נִגְרָרֶת עַל הָאָרֶץ, וְכִשְׁנוּעֶלֶין בָּהּ
 מִגְבִּיהִין אוֹתָהּ וּמַעֲמִידִין אוֹתָהּ עַל
 הָאֶסְקָפָה, מִכָּל מָקוֹם מִתָּר, דְּכִיּוֹן
 שְׁהִיא קְשׁוּרָה וְתִלּוּיָהּ, וְגַם יֵשׁ בָּהּ
 חֶכֶר צִיר, נִכְר שְׁהִיא דְּלֵת הָעֲשׂוּיָה
 לְנַעִילָהּ וּפְתִיחָה וְאֵינוֹ נִרְאָה
 כְּבוֹנָה. וּמִכָּל שְׁכָן אִם יֵשׁ לָהּ עֲדִין
 צִיר. וּבְלִבָּד שְׁלֵא יַחְזִיר אֶת הַצִּיר

לְמִקְוָמוֹ, דְּבִזָּה הוּא בּוֹנָה.

סעיף סח'

אַבֵּל אִם אֵין לָהּ הַכֵּר צִיר, אָסוּר
לְנַעוֹל בָּהּ בַּשַּׁבָּת, דְּכִיּוֹן שְׁהַפְתַּח
אֵינוֹ עָשׂוּי לְהַפְתַּח אֵלָּא לְעֵתִים
רְחוּקוֹת וְהִדְלָת אֵינָה נְכִיָּרָת כְּדִלָּת,
נִרְאִית הַנְּעִילָה כְּמוֹ בְּנִין. אַךְ אִם
הִיא קְשׁוּרָה וְתִלּוּיָהּ יָפָה בְּעֵינֵין
שָׂאָה כְּשֶׁהִיא פְּתוּחָה אֵינָה נְכִיָּרָת
עַל הָאָרֶץ, אֲפֹלוֹ אֵינָה גְּבוּחָה מִן
הָאָרֶץ אֵלָּא כְּמֵלֵא נִימָה, נְכִיָּרָת
הִיא שְׁהִיא דִּלָּת וּמִתָּר לְנַעוֹל בָּהּ.

סעיף סט'

אם אינה קשורה ותלויה כלל,
וכשפותחין שומטין אותה לגמרי,
אסור לנעול בה בשום אופן פתח
שאינו עשוי לכניסה ויציאה
תדיר. אבל פתח העשוי לכניסה
ויציאה תדיר, מתר לנעול בה,
ואפלו אין בה הכר ציר.

סעיף ע'

דלת העשויה מלוח אחד, אין
נועלין בה פתח שאינו עשוי
לכניסה וליציאה תדיר. ואפלו יש

לָהּ צִיר, אִם אֵינָהּ סוֹבֶבֶת עַל
צִירֶיהָ, דְּכִיוֹן שְׂאֵינָהּ אֶלָּא מְלוּחַ
אֶחָד וְאֵינָהּ סוֹבֶבֶת עַל צִירֶיהָ,
נִרְאֶה כְּבוֹנָה וְסוֹתָם מִקּוֹם הַפְתּוּחַ,
אֲבָל בְּפִתַח הָעֵשׂוּי לְכַנִּיסָהּ וִיִּצְיָאָהּ
תְּדִיר, יֵשׁ לְחַקֵּל לְנַעוֹל בָּהּ. וְדוֹקָא
בְּשֵׁי־שָׁם אֲסֻקְפָּהּ, דִּיאִז נִכָּר שְׂחִיאָה
פְּתַח.

סעיף ע"א

פִּקֵּק הַחֲלוֹן, כְּגוֹן לוּחַ אִז שְׂאָר כָּל
דְּבָר שְׂסוֹת־מִין בּוֹ אֶת הַחֲלוֹן,
יְכוּלִין לְסַתְּמוֹ בּוֹ אֲפִלּוּ אִם אֵינּוּ

קִשּׁוֹר שֵׁם. וְהוּא שֶׁכֶּבֶר סֵתָם בּוֹ
פַּעַם אַחַת קִדָּם הַשַּׁבָּת, אוֹ שֶׁחָשַׁב
עָלָיו קִדָּם הַשַּׁבָּת לְסֵתוֹם בּוֹ. אֲבָל
אִם לֹא סֵתָם בּוֹ מֵעוֹלָם, וְגַם לֹא
חָשַׁב עָלָיו, אֲסוּר לְסֵתוֹם בּוֹ
בַּשַּׁבָּת, אִם הוּא דָּבָר שֶׁדֶּרֶךְ
לְבַטְלוֹ שֵׁם שִׂיחָא שֵׁם לְזִמָּן אֶרֶךְ.
אֲבָל דָּבָר שֶׁאֵין דֶּרֶךְ לְבַטְלוֹ שֵׁם
אֵלֶּא לְזִמָּן קִצָּר, כְּגוֹן בְּגָד וְכִיּוֹצֵא
בּוֹ, מִתָּר לְסֵתוֹם בּוֹ בְּכָל עֲנִין (עֵין
בַּחֲיֵי אָדָם).

סעיף עב'

דְּלִתּוֹת וְחִלּוֹנוֹת, אֶף עַל פִּי שֶׁחַן
 תְּלוּיִם עַל צִירֵי בִרְזֵל שֶׁנֶּקֶל
 לְהַסִּירָן וְלְהַחֲזִירָן, מִכָּל מָקוֹם אֲסוּר
 בַּשַּׁבָּת לְהַסִּירָן אִם לְתוֹתָן, כִּי
 הִתּוּלָה אוֹתָן הֵי כְּבוֹנָה וְהַמְסִירָן
 הֵי כְּסוּתָר (סימן שי"ג ובחיי"א).

סעיף עג'

אֲסוּר לְכַבֵּד אֶת הַבַּיִת, אֲפִלּוּ הוּא
 מְרֻצָּף בְּאַבְנִים אִם בְּנִסְרִים. וְעַל
 יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי, מִתָּר. וְאִם עוֹשֶׂה
 עַל יְדֵי שְׂנֵאִי גִדּוּל, כְּגוֹן עַל יְדֵי
 כֶּנֶף אֲרוֹז וְכַדוּמָה, מִתָּר אֲפִלּוּ עַל

יְדֵי יִשְׂרָאֵל (של"ז).♦

סעיף עד'

לֹא יִשְׁפֹּשֶׁף בְּרִגְלוֹ רֶקַע שֶׁעַל גִּבִּי
חֲקָרְקַע, אֲבָל מִתָּר לְדָרֶם עָלָיו בְּלֹא
שִׁפּוּף.

סעיף עה'

אָסוּר לְפָנּוֹת בַּשִּׁידָה נִיר בַּשִּׁבָּת.
(וּבְשֵׁל חֲבֵרוֹ, אָסוּר אֲפֹלוֹ לְכַנֵּס [בוֹ],
וְאֲפֹלוֹ בַחֲל כְּדִלְקָמָן סִימָן קפ"ג סעיף
ה').♦

סעיף עו'

מִחֲצָה אֲפֹלוֹ הִיא עֲרֵאִית, אִם

נַעֲשִׂית לְהַתִּיר אֵיזָה דְּבָר, אָסוּר
לַעֲשׂוֹתָהּ בְּשַׁבָּת וּבְיוֹם טוֹב. וְלִכְן
אָסוּר לַעֲשׂוֹת מַחֲצָה עַל יְדֵי וִילּוֹן,
וְכַדּוּמָה בְּפָנֵי אֹר חֲנֹךְ, כְּדֵי
שִׁשְׁמֵשׁ מִטָּתוֹ. וְכֵן לְפָנֵי סְפָרִים,
כְּדֵי לְשִׁמֵּשׁ אוֹ לַעֲשׂוֹת צָרָכִיו (עֵין
לְקַמֵּן סִימָן ק"ג סְעִיף ו'). דְּכִיּוֹן
שִׁמְחָצָה מִתְּרַת, הֵיא, חוֹלְקֵת שָׁם
רְשׁוֹת בְּפָנֵי עֲצָמָהּ, וְהָרִי זֶה
כְּעוֹשָׂה אֶחָל. אֲבָל מִתָּר לְכַסּוֹת
הַסְּפָרִים בְּשָׁנֵי כְּסוּיִין זֶה עַל גֵּב
זֶה, שְׂאִין בְּזֶה מִשּׁוֹם אֶחָל. וְאִם

הַיְלֹךְ הַתְּלוּי לְפָנַי הַמְּטָה הִיָּה
פָּרוּם מִבְּעוֹד יוֹם, בֵּין מִן הַצַּד בֵּין
מִלְמַעְלָה, מִתַּר בַּשֵּׁבֶת לְפָרְסוֹ כֵּלּוֹ,
מִשּׁוּם דְּהוּי רַק תּוֹסֶפֶת אֶהְלָ עֲרָאִי.
אַבֵּל מֵה שֶׁהַיְלֹךְ תְּלוּי תְּמִיד
בְּקִצָּה אֶחָד מִקְּפֵל, לֹא מִצְטָרֵף
לְטַפַּח, כִּיּוֹן שְׂאִינּוֹ לְשֵׁם אֶהְלָ. וְכֵן
מִחִיצָה הַמְּתַקְּפֶלֶת (שְׁקוֹרִין שְׂפֵאנִישׁ
וְנֹאנֵד), אֲסוּר לְפַתְחָהּ, אֲלֹא אִם כֵּן
הִיתָה פְּתוּחָה קִצָּת מִעֶרֶב שֵׁבֶת.
אַבֵּל מֵה שֶׁהִיא עוֹמֶדֶת מִקְּפֶלֶת,
אֵף עַל פִּי שֶׁהִדְּכֹן רָחֵב יוֹתֵר

מִטְפַּחַת, לֹא מִהֲנִי. אֲבָל מִחֲצֵת
עֲרֵאִי שְׂאִינָה עֲשׂוּיָה לְחֵתִיר אִיזָה
דְּבָר, אֵלֶּא לְהִגֵּן בְּפָנֵי הַחֲמָה, אִו
בְּפָנֵי הָרוּחַ שֶׁלֹּא יִכָּבֵה הַנֵּרוֹת
וְכַדוּמָה, מִתָּר לַעֲשׂוֹתָהּ.

סעיף עז'

וְאַהֲל, דְּהִינּוּ גַּם הַמֵּאֲהִיל, אַף עַל
פִּי שְׂאִינּוּ נַעֲשֶׂה אֵלֶּא לְהִגֵּן מִפָּנֵי
הַחֲמָה אִו מִפָּנֵי הַגְּשָׁמִים וְכַדוּמָה,
וְאַפְלוּ הוּא אַהֲל עֲרֵאִי, אִם הוּא
טֶפַח עַל טֶפַח בְּרוּם טֶפַח, אָסוּר
לַעֲשׂוֹתוֹ. וְלָכֵן עֲרִיסָה שֶׁל תִּינּוֹק

שְׁנוֹתָנִים בָּהּ חֲשׂוּקִים שֶׁל עֵץ
וּפּוֹרְסִין עֲלֵיהֶם סְדִין, אֲסוּר לְפָרוֹם
אוֹתוֹ בְּשֵׁבֶת וּבִיּוֹם טוֹב, אֲלֵא אִם
כֵּן הָיָה מִבְּעוֹד יוֹם פָּרוֹם טַפַּח,
דִּהְיִי רַק תּוֹסֶפֶת אֶהְלָ עֲרֵאֵי דִמְתָּר.
וְכֵן אִם הֲחֲשׂוּקִים סְמוּכִין זֶה לְזֶה
בְּפָחוֹת מִנְּשֵׁלֶשָׁה טַפָּחִים, נֶחֱשָׁבִים
כְּאַהֲלָ, (כִּי הִלָּכָה לְמִנְשָׁה מְסִינִי הִיא,
שֶׁכָּל פָּחוֹת מִנְּשֵׁלֶשָׁה טַפָּחִים, חָשׂוּב
כְּלָבוֹד, פָּרוֹשׁ כְּמַחְבֵּר וְסָתוּם), וְדִמְתָּר
לְפָרוֹם עֲלֵיהֶם סְדִין.

סעיף עח'

תָּבֹה שֶׁהַכֹּסֵי שָׁלָה אֵינָה מְחַבֵּרֶת
לָהּ בְּצִירִים, אָסוּר לְטַלּוֹ מִשָּׁם,
מִשּׁוּם דִּהְיוּ סוֹתֵר אֹהֶל. וְכֵן אָסוּר
לְכַסּוֹת בּוֹ, מִשּׁוּם דְּעוֹשָׂה אֹהֶל.
וְכַשְּׁנוֹתֶינִי טַבֵּלָא עַל חֲבִית לְהִיּוֹת
לְשִׁלְחוֹ, צָרִיכִין לְהַעֲמִיד אֶת
הַחֲבִית בַּצֵּד הַפְּתוּחַ לְמַטָּה, שָׂאֵם
יִתֵּן אֶת הַדָּף עַל הַצֵּד הַפְּתוּחַ, חֲרִי
הוּא עוֹשָׂה אֹהֶל.

סעיף עט'

פִּי הָעֶשֶׂן (אַרְבֵּה) (קוֹיִמֵן רויכפאנג) אֵם
הוּא מִן הַצֵּד, שֶׁהִסְתִּימָה הִיא כְּמוֹ

תּוֹסֶפֶת מַחֲצָה, מִתָּר לְסַתְמוֹ. אֲבֵל
אִם הוּא לְמַעֲלָה, אָסוּר לְסַתְמוֹ
בַּשֵּׁבֶת וּבִיּוֹם טוֹב, מַעֲשֵׂה דְעוּשָׁה
אֶחָל. וְאִם קְבוּעָה שָׁם דִּלְתָּ שֶׁל
בְּרִזָּל סוֹבֶבֶת עַל צִירִים, מִתָּר
לְסַתְמוֹ בָּהּ, דְּכִיוֹן שֶׁהִיא קְבוּעָה
שָׁם, הֲיִי לָהּ כְּדִלְתָּ הַסּוֹבֶבֶת עַל
צִירִים (עֵין פְּרִי מִגְדִּים סִימָן שט"ו,
אֲשֶׁל אֲבָרָהָם סְעִיף קָטָן ז').

סעיף פ'

בְּגֵד שֶׁשׁוּטָחִין עַל פָּנָיו חֲבִית
לְכַסּוֹתָהּ, אִם הֶחָבִית אֵינָה מְלֵאָה

לְגַמְרֵי, אֵלֶּא שֵׁשׁ בֵּין הַמְּשָׁקִים
שֶׁבַת וְכֹה לְהַכְסוּי חָלָל טַפַּח, אֲזִי
לֹא יִכַּסֶּה אֹתָהּ עַל פָּנֵי כִלָּה,
מִשּׁוּם אֲהֵל, אֵלֶּא יִנְיַח מִקְּצַת פִּיהָ
מִגָּלָה (וְעֵין לְעֵיל סְעִיף ל"ג).

סעיף פא'

כָּל מְחַצֵּה אִו אֲהֵל שְׁאֲסוּרִין
לְעֲשׂוֹתוֹ, אִם הוּא עָשׂוּי, אֲסוּרִין
לְהַסִּירוֹ, מִשּׁוּם דְּחִוֵּי מוֹתֵר אֲהֵל.

סעיף פב'

אֲסוּר לְשַׂאת מְכַסֶּה הָעָשׂוּי לְהַגֵּן
מִפְּנֵי הַחֲמָה אִו מִפְּנֵי הַגְּשָׁמִים,

שְׁקוֹרִין שִׁירָם (שְׁמִשָּׁה/מְטָרִיה) מִפְּנֵי
שֶׁהוּא עוֹשֶׂה אֶהָל (חִי"א, וְעֵין שַׁע"ת
סִימָן ש"א).

סעיף פג'

כִּלִּים שֶׁהֵם שֶׁל פְּרָקִים תְּחוּבִים זֶה
בְּזֶה וְנִפְרָדוֹ, אִם הִרְכָּם לְהִיּוֹת
תָּמִיד רְפוּיִם, מִתָּר לְהַחֲזִירָם כָּף.
אֲבָל אִם הִרְכָּם לְהִיּוֹת מְהֻדָּקִים
בְּחֻזָּק, אָסוּר לְהַחֲזִירָם אֲפִלּוּ
בְּרִפּוּיָן. וְכֵן אִם הֵם מְחַבְּרִים עַל
יְדֵי חֲרִיצִים (בְּרָגִים) (שְׂרוּיָף) פִּיּוֹן
שֶׁהִרְכָּם לְהִיּוֹת מְהֻדָּקִים בְּחֻזָּק, אִם

הֵם פְּרוּדִים, אָסוּר לְחַבֵּרם אֶפְלוּ
בְּרִפּוּיָן. אֵךְ כִּסּוּי כְּלִים, מִתַּר
לְהַסִּירָן וְכֵן לְחַבֵּרָן, כִּיּוֹן שְׂאִינָן
עֲשׂוּיִין לְקִיּוֹם, רַק לְפַתַּחַן וּלְסַתְּמוֹן
תְּדִיר.

סעיף פד'

מִכַּבֵּשׁ (פֶּרַעַס) וְהֵם שְׁנֵי לִוְחוֹת זָה
עַל זָה וְכוּבֵשִׁין בִּינִיחָן בְּגָדִים, אִם
הַמִּכַּבֵּשׁ הוּא שֶׁל בָּעַל הַבַּיִת, מִתַּר
לְפַתַּחוֹ לְקַנְחַת הַבְּגָדִים לְצַרְךָ שֵׁבֶת
וַיּוֹם טוֹב. אֲבָל אֵין כּוּבֵשִׁין אֹתוֹ,
לְפִי שֶׁהוּא לְצַרְךָ חֵל. וּמִכַּבֵּשׁ שֶׁל

כּוֹבֵסִין אֹו שְׂאָר אֲמַנִין, אָסוּר
לְפַתּוֹחַ, דְּכִיּוֹן שְׂחָוָא מְהֵרָק בְּחִזָּק,
פְּתִיחָתוֹ דּוֹמָה לְסְתִירָה, וְאַפְלוּ אִם
הִיָּה פְתּוּחַ מִבְּעוֹד יוֹם, אָסוּר
לְקַחַת מִשָּׁם אֶת הַבְּגָדִים בְּשִׁבְתָּ
וַיּוֹם טוֹב גְּזִירָה, שְׂמָא יָבוֹא לְפַתּוּחֹ
עֲתָה.

סעיף פה'

סַפֵּסֵל שֶׁנִּשְׁמָטָה אַחַת מִרְגְּלָיו,
אָסוּר לְהַחֲזִירָהּ, וְגַם אָסוּר לְסַמְכוּ
עַל סַפֵּסֵל אַחֵר, אֲלֵא אִם כֵּן כָּבֵר
יֵשֵׁב עָלָיו כָּדָּה, אֲבָל מִתָּר לְהַנִּיחַ דָּהָ

עַל סַפְסָלִים אִו עַל חֲתִיכוֹת עֲצִים
שֶׁהֵכִינָם מֵעֶרֶב שֶׁבֶת לְכָךְ.

סעיף פו'

כְּלִי הַמּוֹרָה אֶת הַשָּׁעוֹת (שָׁעוֹן)
(אוֹהַר זִיגְעֵר), אֲפִלּוּ שְׁעָדִין חוּלָה,
אֲסוּר לְהַעֲרִיכוֹ בְּשֶׁבֶת וַיּוֹם טוֹב,
שֶׁלֹּא יִפְסִיק הַלִּיכָתוֹ. וּבַיּוֹם טוֹב
שֵׁנִי, יֵשׁ לְהַקֵּל כָּל זְמַן שְׁעָדִין
חוּלָה, לְהַעֲרִיכוֹ לְצֶרֶךְ הַיּוֹם, אֲבָל
לֹא לְצֶרֶךְ יוֹם שְׁלֹאֲחֵרִיו. וְלְצֶרֶךְ
חוּלָה, יֵשׁ לְהַתִּיר בְּכָל עֲנִין, אִם
אֵינּוּ נִמְצָא אֵינּוּ יְהוּדֵי בְּנִקָּל.

סעיף פז'

אָסוּר לְהַשְׁמִיעַ קוֹל שֶׁל שִׁיר
בְּשַׁבָּת בְּכָלִי אֹו בַּאֲבָרִיו (חוץ
מִפִּיּו), אֲפֹלוּ לְהַכּוֹת בְּאַצְבָּעוֹתָיו
זוּ עַל זוּ אֹו עַל הַלּוּחַ לְהַשְׁמִיעַ קוֹל
אֹו לְקַשְׁקֵשׁ בְּאַגָּז אֹו בְּזוּג לְתִינוּק
שֶׁלֹא יִבְכֶּה. וְלֹא מִטַּפְחִין יָד עַל
יָד, וְלֹא מִרְקָדִין. וְלִכְבוֹד הַתּוֹרָה
מִתָּר לְטַפֵּחַ וּלְרַקֵּד. וְגַם הָעוֹשֶׂה
לְתִינוּק בְּדִי שֶׁלֹא יִבְכֶּה, אֵין
מוֹחִין, פִּיּוֹן שֶׁיֵּשׁ מִתִּירִין.

סעיף פח'

קוֹל שְׂאִינֹו דְּרֵךְ שִׁיר, מִתָּר
 לְהַשְׁמִיעַ, וְלָכֵן מִתָּר לְהַקִּישׁ עַל
 הַדָּלָת כְּדֵי שִׁיפְתָּחוּ לוֹ, וְכִיּוֹצֵא
 בָּזֶה. וַיֵּשׂ אֲזַמְרִים, שָׂאָה עַל פִּי כֵן
 אָסוּר לְהַשְׁמִיעַ קוֹל בְּכָלִי הַמֵּיחָד
 לְכָדָה, כְּגוֹן לְהַקִּישׁ עַל הַדָּלָת
 בַּטֶּבַעַת הַקְּבוּעָה בָּהּ, אֹו בַּפְּעֻמּוֹן
 הַמֵּיחָד לָזֶה. וְכֵן אֲזַתָּן כָּלִי שְׁעוֹת
 (שְׁעוֹנִים) (אוֹהָר זִיגְעֵר), שֶׁהֵן עֲשׂוּיֹת
 לְקִשְׁקֵשׁ הַשְּׁעוֹת עַל יְדֵי מַח
 שְׂדוּחֶקִין בָּהֶן אֹו שְׂמוֹשְׁכִין בְּחוּט
 הַמֵּיחָד לְכָדָה, אֵין לַעֲשׂוֹת כֵּן

בְּשַׁבָּת וַיּוֹם טוֹב.

סעיף פט'

הַמְשַׁמֵּר פְּרוֹת אֹרְעִים מִפְּנֵי חֵיה
וְעוֹף, לֹא יִסְפִּיק כַּף אֶל כַּף, וְלֹא
יִטַּפֵּחַ כַּפּוֹ עַל יָרְכוֹ, וְלֹא יִרְקֹד
בְּרַגְלָיו כְּדֵי לְהַבְרִיחַם בְּדֶרֶךְ שְׁחֵוָא
עוֹשֶׂה בַּחֲלֵל.

סעיף צ'

אֵין שׁוֹחֲקִין בְּאַגְזִים וְכִיּוֹצֵא בָהֶם
עַל גַּבֵּי קַרְקַע, אֲפִלּוּ מִרְצָף, וּמִכָּל
מָקוֹם אֵין לְמַחוֹת בְּנָשִׁים וְקִטְנִים,
לְפִי שֶׁבּוֹדֵאִי לֹא יִשְׁמְעוּ, וּמוֹטָב

שִׁיְהִיּוּ שׁוֹגְגִים וְאַל יִהְיֶה מְזִידִים
(של"ח).

סעיף צא'

בְּעֵינַיִן קְפוּל בְּגָדִים, יֵשׁ חֶרֶבָה
חֲלוּקֵי דִינִים, וְאֵין לְקַפֵּל שׁוּם בְּגָד
(ש"ב).

סעיף צב'

טְלִית שְׂאֵחַז בּוֹ הָאֵזֶר, מִתָּר לְשַׁפֵּךְ
עָלָיו שְׂאֵר מִשְׁקִין שְׁלֵא בְּמִקּוֹם
אֵשׁ, כִּדִּי שֶׁכְּשִׁיגִיעַ לְמִקּוֹם
הַמִּשְׁקִים, תִּכְבֶּה, אֲבָל מֵיָם, אָסוּר
לְשַׁפֵּךְ עָלֶיהָ.

סעיף צג'

אין מציעין את המטה משבת
למוצאי שבת. אף על פי שיש
שהות ביום שיוכל לישן עליה
בשבת עצמו, מכל מקום כיון
שאין דעתו לישן עליה עד למוצאי
שבת, הרי הוא מכין משבת לחל
ואסור (ש"ב).

סימן פא - ארבע רשיות לשבת

סעיף א'

ארבע רשיות לשבת, רשות
היחיד, רשות הרבים, פרמלית,

וּמְקוֹם פְּטוֹר. וְנִבְאָר קִצָּת מֵהֵן
בְּקִצָּרָה.

סעיף ב'

אִיזָה רְשוּת הַיָּחִיד. מִקּוֹם שָׁהוּא
לְכָל הַפְּחוּת אֲרַבְעָה טַפָּחִים עַל
אֲרַבְעָה טַפָּחִים, (שָׁזָהוּ מִקּוֹם חָשׁוּב
שָׂרְאוֹי לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ), וּמִקָּוָה בְּמַחֲצוֹת
גְּבוּהוֹת לְכָל הַפְּחוּת עֲשָׂרָה טַפָּחִים
(אֲפֹלוֹ אֵינָן שְׁלֵמוֹת לְגִמְרִי). וְחֲרִיץ
עָמֵק עֲשָׂרָה טַפָּחִים וְרַחֵב אֲרַבְעָה
טַפָּחִים, גַּם כֵּן דִּינוֹ בְּמַחֲצָה (עֵין
חֲכָם צָבִי סִימָן ה'). וְכֵן בּוֹר שָׁהוּא

עֲמֻק עֲשָׂרָה וְרֹחַב אַרְבָּעָה עַל
אַרְבָּעָה, וְכֵן תֵּל שְׁהוּא גְבוּהָ וְרֹחַב
אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה. וְאַפְלוּ כְּלִי,
כְּגוֹן תֵּבָה, אִם גְּבוּהָ עֲשָׂרָה אִו
חֲבִית שְׁהִיא עֲגֻלָּה וְיֵשׁ בָּהּ לְרַבֵּעַ
אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה, כֹּל אֵלּוּ אֲפֻלוּ
הֵן בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים אִו בְּכַרְמְלִית,
הֵרִי הֵן נְחָלָקוֹת לְעֶצְמוֹן וְהֵן רִשּׁוֹת
הַיְחִיד. וְאַזְוִיר רִשּׁוֹת הַיְחִיד הוּא
רִשּׁוֹת הַיְחִיד עַד לְרַקִּיעַ.
וְהַמְחִיצוֹת עֶצְמוֹן שֶׁהֵן מִקִּיפּוֹת
לְרִשּׁוֹת הַיְחִיד עַל גְּבִיחָן גַּם כֵּן דִּין

רְשׁוֹת הַיְּחִיד לָהֶן. וְהַחֲזָרִים
 שֶׁבַּמַּחֲצוֹת שְׁכָלָי רְשׁוֹת הַיְּחִיד,
 אֲפֹלוּ הֵן מִפְּלִשִּׁים מַעְבָּר לְעֵבֶר,
 כִּיּוֹן שִׁיכּוּלִין לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן
 בְּרְשׁוֹת הַיְּחִיד, הֲרִי הֵן בְּטָלִין
 אֲצִלָּה וְנֶחֱשָׁבִים כְּרְשׁוֹת הַיְּחִיד.
 (וְאִם הֵם רַק כְּלָפִי חוּץ, יִתְבָּאֵר בְּסַעֲיָף
 שְׁלֵאֲחֵר זֶה).

סעיק ג'

אִיזוּהִי רְשׁוֹת הָרַבִּים. רְחֹבּוֹת
 וְשׁוּקִים שֶׁהֵן שֵׁשׁ עָשָׂרָה אַמָּה עַל
 שֵׁשׁ עָשָׂרָה אַמָּה, שֶׁכֵּן הִיא רְחֹב

הַדָּרֵךְ בְּמַחֲנֶה לְוִיָּה שְׂבַמְדָּבָר. וְכֵן
 דְּרָכִים שְׂעוּבָרִין בָּהֶם מַעֲיִר לְעִיר
 וְרַחֲבִים שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה, הֲרִי הֵן
 רְשׁוֹת הָרַבִּים. וְכָל דָּבָר שֶׁהוּא
 בְּרְשׁוֹת הָרַבִּים, אִם אֵינוֹ גְּבוּהָ
 שֶׁלְּנֶשֶׁה טַפְּחִים מִן הַקֶּרְקַע, אֲפִלּוּ
 הוּא קוֹצִים אֹז צוֹאָה שְׂאִין רַבִּים
 דּוֹרְסִים עֲלֵיהֶם, מִכָּל מָקוֹם בְּטֵל
 הוּא לְגַבִּי הַקֶּרְקַע וְהֲרִי הוּא
 בְּרְשׁוֹת הָרַבִּים. וְכֵן גּוֹמָא בְּרְשׁוֹת
 הָרַבִּים, אִם אֵינָה עֲמֻקָּה שֶׁלְּנֶשֶׁה
 טַפְּחִים, הֲרִי הוּא בְּרְשׁוֹת הָרַבִּים.

וְהַחֲזִירִים שֶׁבִּכְתָּ לֵים כְּלָפִי רְשׁוֹת
הַרְבִּים וְאֵינָם מִכְּלָשִׁים לְפָנִים
לְרְשׁוֹת הַיְּחִיד, אִם הֵם נִמְוָכִים
מִנְשֵׁלָּה טַפָּחִים לְקַרְקַע, בְּטָלִי
לְגַבִּי רְשׁוֹת הַרְבִּים, וְהָרִי הֵן
כְּרְשׁוֹת הַרְבִּים. וְאִם הֵן לְמַעְלָה
מִנְשֵׁלָּה טַפָּחִים נְדוּנִין לְפִי
מִדּוֹתֵיהֶן, אִם יֵשׁ בָּהֶם אֲרַבְּעָה עַל
אֲרַבְּעָה וְהֵם לְמַטָּה מִנְשֵׁרָה
טַפָּחִים, הָרִי הוּא כְּרַמְלִית. וְלְמַעְלָה
מִנְשֵׁרָה טַפָּחִים, הָרִי רְשׁוֹת הַיְּחִיד.
וְאִם אֵין בָּהֶם אֲרַבְּעָה עַל אֲרַבְּעָה

הֲרִי הֵם מְקוֹם פְּטוֹר, בֵּין שֶׁהֵם
 לְמַעַלָּה מִנְעֻשָּׁה בֵּין שֶׁהֵם לְמַטָּה
 מִנְעֻשָּׁה. הַמְּבֹאֵרוֹת שֶׁנִּכְנָסִין
 לְרֵשׁוֹת הָרַבִּים, לְפַעֲמִים הֵן רֵשׁוֹת
 הָרַבִּים וְלְפַעֲמִים הֵן פְּרָמְלִית, וַיֵּשׁ
 בָּזֶה הָרַבִּה חֲלוּקִי דִּינִים. יֵשׁ
 אֲזַמְרִים, שְׂכָל שְׂאִין שְׂשִׁים רַבּוֹא
 אֲנָשִׁים עֹזְבֵּרִים בּוֹ בְּכָל יוֹם פְּדֻגְלִי
 מִדְּבָר, אֵינּוּ רֵשׁוֹת הָרַבִּים אֶלָּא
 פְּרָמְלִית. וְלָכֵן בְּזִמָּן חֲזָה, אֵין לָנוּ
 רֵשׁוֹת הָרַבִּים. וְכָל יִרְא שְׂמִים
 יַחְמִיר לְעַצְמוֹ.

סעיף ד'

אִיזָהוּ כַּרְמְלִית. מְקוֹם שְׂאִין הַלּוּף.
 לְרִבִּים, וְגַם אֵינוֹ מִקָּף בְּמַחֲצוֹת
 כְּרֵאזִי, כְּגוֹן הַשָּׂדוֹת וְנֶהָר שְׂחֵא
 עֵמֶק לְכָל הַפָּחוֹת עֲשָׂרָה טַפָּחִים
 וְרַחֵב לְכָל הַפָּחוֹת אַרְבַּעַה טַפָּחִים.
 וּמִבּוֹאֹת שֵׁשׁ לָהֶן שֶׁלֹּשׁ מַחֲצוֹת,
 וְאַצְטוֹנִית (הוּא מְקוֹם שֶׁלִּפְנֵי הַחֲנִיּוֹת
 שֶׁהַסּוֹחָרִים יוֹשְׁבִים), וְאַיִצְטַבָּא (הוּא
 מְקוֹם שֶׁמִּנִּיחִים עָלָיו פֶּרֶק מִטֵּיָא) שֶׁלִּפְנֵי
 הָעַמּוּדִים בְּרֵשׁוֹת הָרִבִּים, וְהִיא
 רַחֲבָה אַרְבַּעַה וְגַבּוּהָה שֶׁלֹּשָׁה

מַפְחִים אִזְּ יוֹתֵר עַד עֲשָׂרָה מַפְחִים.
 וְכֵן מִקּוֹם שֵׁשׁ בּוֹ אַרְבַּעַה עַל
 אַרְבַּעַה מִקּוֹף בְּמַחְצוֹת שְׁאִינֵן
 גְּבוּהוֹת עֲשָׂרָה, וְתֵל שֵׁשׁ בּוֹ
 אַרְבַּעַה עַל אַרְבַּעַה וְגְבוּהַ מִנְּשֵׁלֶשָׁה
 וְעַד עֲשָׂרָה, וּבּוֹר שְׁהוּא אַרְבַּעַה
 עַל אַרְבַּעַה וְעַמֵּק מִנְּשֵׁלֶשָׁה וְעַד
 עֲשָׂרָה, וְעוֹד יֵשׁ הֶרְבֵּה שְׁהֵן
 כְּרַמְלִית. (וְלִשּׁוֹן כְּרַמְלִית הוּא לִשּׁוֹן רֶךְ
 מֶל, פֶּרוּשׁ לֹא לֶח וְלֹא יִבֵּשׁ, אֶלֶּא
 בִּינוֹנִי. הָכָא נִמִּי לֹא רִשּׁוֹת הִיחִיד, לְפִי
 שְׁאִין לוֹ מְחֻצוֹת כָּרְאוּי. וְגַם לֹא רִשּׁוֹת
 הֶרְבִּים, לְפִי שְׁאִין רַבִּים הוֹלְכִים שָׁם)

(שמה שנו) ♦

סעיף ה'

אִיזָהוּ מִקּוֹם פְּטוֹר. כָּל מִקּוֹם
בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים שָׂאִין בּוֹ אֲרַבְּעָה
עַל אֲרַבְּעָה וְהוּא גְבוּהָ מִשְׁלָשָׁה
וְלִמְעֻלָּה, אִם בּוֹר שָׂאִין בּוֹ אֲרַבְּעָה
עַל אֲרַבְּעָה וְעַמֻּמָּה מִשְׁלָשָׁה לְמַטָּה,
וְכֵן מִקּוֹם שָׂאִין בּוֹ אֲרַבְּעָה עַל
אֲרַבְּעָה וּמִקָּף בְּמַחְצוֹת מִשְׁלָשָׁה
וְלִמְעֻלָּה. וְכָל אֵלּוּ דְיוֹקֵא בְּשִׁיחָן
בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים הֵן מִקּוֹם פְּטוֹר.
אֲבָל אִם הֵן בְּכַרְמְלִית, הֲרִי הֵן גַּם

כֵּן פְּרַמְלִית (שמ"ה).

סימן פב - אסור העברה והוצאה
מרשות לרשות

סעיף א'

בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים וּבְכַרְמְלִית אָסוּר
לְטַלֵּל שׁוּם דָּבָר אֲרַבֵּעַ אַמּוֹת,
בֵּין לְשֵׂאת אֹתוֹ בֵּין לְזָרוֹק אֹתוֹ
בֵּין לְהוֹשִׁיט אֹתוֹ. וְלְטַלֵּלוֹ אֵיזָה
פְּעָמִים פָּחוֹת פָּחוֹת מֵאַרְבַּע
אַמּוֹת, גַּם כֵּן אָסוּר.

סעיף ב'

אָסוּר לְשֵׂאת אֹל לְזָרוֹק אֹל לְהוֹשִׁיט
שׁוּם דָּבָר מִרִּשּׁוֹת הַיָּחִיד לְרִשּׁוֹת

הַרְבֵּיִם אִם לְכַרְמְלִית, וְכֵן מִרְשׁוֹת
הַרְבֵּיִם אִם מִכַּרְמְלִית לְרְשׁוֹת
הַיְחִיד, וְכֵן מִרְשׁוֹת הַרְבֵּיִם
לְכַרְמְלִית אִם מִכַּרְמְלִית לְרְשׁוֹת
הַרְבֵּיִם. אֲבָל מִקּוֹם פְּטוֹר מִתָּר
לְהוֹצִיא וּלְהַכְנִים מִמֶּנּוּ לְרְשׁוֹת
הַיְחִיד וְלְרְשׁוֹת הַרְבֵּיִם וּלְכַרְמְלִית
וּמֵהֶם לְתוֹכוֹ, וּבְלִבֹּד שֶׁלֹּא יִטְלַל
אֶת הַחֶפֶץ אֲרֻבֵּעַ אַמּוֹת בְּרְשׁוֹת
הַרְבֵּיִם אִם בְּכַרְמְלִית. וְלִפִּי שֵׁשׁ
הַרְבֵּה חֲלוּקִים מֵהִי רְשׁוֹת הַרְבֵּיִם
וּמֵהִי כַרְמְלִית וּמֵהִי רְשׁוֹת הַיְחִיד,

(מִלְבַּד אֵלּוֹ שְׁכַת־בְּנוֹ בַּסִּימָן שֶׁלִּפְנֵי זֶה),
לִכּוֹן בְּעִיר שְׂאִינָה מִתְקַנֶּת
בְּעִירוֹבִין, מִי שְׂאִינֹו בָקִי, צָרִיד
לְזַהֵר שֶׁלֹּא לְטַלֵּל שׁוּם חֶפֶץ
מִמָּקוֹם שֶׁהוּא מִנָּח לְמָקוֹם הַחֲלוּק
מִמֶּנּוּ, כִּי אִם בְּמָקוֹמוֹת שֶׁהֵתֵר
בְּרוּר לוֹ.

סעיף ג'

נְטִילַת הַחֶפֶץ מִמָּקוֹם שֶׁהוּא מִנָּח,
נִקְרָא עֲקִירָה, וְהַנָּחַת הַחֶפֶץ נִקְרָאת
הַנָּחָה. וְגַם עֲקִירָה בְּלֹא הַנָּחָה אִם
הַנָּחָה בְּלֹא עֲקִירָה, אָסוּר לַעֲשׂוֹת.

וְלִכֵּן אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל שְׂחִיתוֹ אֵיזָה
 חֶפֶץ לִידוֹ שֶׁל נִכְרִי, שִׁיּוּצִיאוֹ
 מִרְשוּת הַיְחִיד לְרְשוּת הָרַבִּים אוֹ
 לְכַרְמְלִית, כִּי הַיִּשְׂרָאֵל עוֹשֶׂה בָזָה
 אֶת הָעֲקִירָה, אֲלֹא הַנִּכְרִי בְעֶצְמוֹ
 יִקַּח אֶת הַחֶפֶץ. וְכֵן כְּשֶׁמֵּבִיא
 הַנִּכְרִי אֵיזָה חֶפֶץ, לֹא יִקַּחְהוּ
 הַיִּשְׂרָאֵל מִיָּדוֹ, כִּי בָזָה עוֹשֶׂה
 הַיִּשְׂרָאֵל אֶת הַהִנָּחָה, אֲלֹא הַנִּכְרִי
 בְעֶצְמוֹ יִנִּיחַ אֶת הַחֶפֶץ. וְצָרִיכִין
 לְזַהֵר בָּזָה בְּתִינוּק שֶׁהָעֵרְלִית
 נוֹשֶׂאת אוֹתוֹ לְבֵית הַכְּנָסֶת לְמוֹל

שֶׁתִּקַּח בְּעֶצְמָה אֶת הַתִּינוֹק בְּבֵיתוֹ,
וּבְבֵיתוֹ אֶל הַחֵצֵר אוֹ עֲזָרַת בֵּית
הַכֹּנֶסֶת וְתִקְחֶהּ יִשְׂרָאֵלִית (ש"ז)
שכ"ה שמ"ו שמ"ז שמ"ט).

סעיף ד'

חֵצֵר שֵׁשׁ בּוֹ פִּרְצָה, אִם נִשְׁאָר מִן
הַמַּחֲצָה בְּצֵד אֶחָד רָחֵב אֲרֻבָּעָה
טַפָּחִים בְּגִבָּה עֲשָׂרָה טַפָּחִים מִן
הַקֶּרְקַע, אוֹ שְׁנֵי שְׁנֵי צִדֵּי
הַמַּחֲצָה בְּכָל צֵד רָחֵב טַפַּח בְּגִבָּה
עֲשָׂרָה טַפָּחִים מִן הַקֶּרְקַע, אוֹ
שְׁנֵי שְׁנֵי צִדֵּי הַמַּחֲצָה בְּכָל

צד רחב טפח בגבה עשרה
 טפחים, אִזִּי אם אין בפרצה יותר
 מעשר אמות, אינו צריך שום
 תקון, כי הפרצה הזאת נחשבת
 כמו פתח. אבל אם הפרצה יתרה
 מעשר אמות, וכן אם לא נשאר
 מן המחצה מצד אחד רחב ארבעה
 טפחים או משני הצדדים מכל צד
 רחב טפח, ומכל שכן אם נפרץ
 במלואו, דהינו שאין שום מחצה
 בצד אחד פזה א, אִזִּי אפלו אם
 אין בפרצה רק שלשה טפחים,

אֲסוּרִין לְטַלֵּל בְּחֶצֶר זֶה עַד
שְׂתֵקֵנוּ אוֹתָהּ שָׁם, (וְהִתְקוֹן הַמְּבָחַר
הוא) בְּצוּרַת הַפֶּתַח. (וְאִם דָּרִים שָׁם
שְׁנֵי בַּעֲלֵי בָתִּים אוֹ יוֹתֵר, צָרִיכִין עוֹד
לַעֲשׂוֹת עֲרוּבֵי חֲצֵרוֹת, וַיִּבְאֵר, אִם יִרְצֶה
הַשֵּׁם בְּסִימָן צ"ד).

סעיף ה'

זֶה שְׂאֵמָרְנוּ דָּאָם אֵין בַּפְּרָצָה
שְׂבַחֲצֵר יוֹתֵר מִעֶשֶׂר אַמּוֹת
נְחֻשֶׁבֶת כְּמוֹ פֶתַח וְאֵינוֹ צָרִיךְ
תְּקוּן, זֶהוּ רַק בְּפְרָצָה אַחַת. אֲבָל
בְּשֵׁתִים אוֹ יוֹתֵר, צָרִיךְ שְׂיָהָא

הַעוֹמֵד הַנִּשְׁאָר עַל כָּל פָּנִים כְּמוֹ
הַפְּרוֹץ. אֲבָל אִם הָיָה הַפְּרוֹץ
מֵרֶבֶה עַל הַעוֹמֵד, כָּל שֶׁהַפְּרִצָּה
יִתְּרָה מִנְּשִׁלְשָׁה טַפְחִים, צָרִיכָה
תִּקּוּן.

סעיף ו'

מִהוּ צוּרֵת הַפֶּתַח. נוֹעֵץ קִנָּה מִכָּאן
וְקִנָּה מִכָּאן, כָּל אֶחָד לֹא פָחוֹת
מִגִּבֵּה עֲשָׂרָה טַפְחִים. וְנוֹתֵן עֲלֵיהֶם
קִנָּה אִזְ חוּט. וְצָרִיךְ שִׁיהְיָה הַקִּנָּה
אִזְ הַחוּט דוֹקָא עַל רֹאשִׁיהֶן וְלֹא מִן
הַצַּדִּדִין. וְאִם תִּחַב מִסְמְרוֹת

בְּרֵאשִׁי הַקְּנִים וְכִרְךָ הַחוּט עָלֵיהֶם,

שָׁפִיר דָּמִי, (פְּרִי מִגְדִּים מְשֻׁבָּצוֹת סִימָן

שם"ג סְעִיף קָטָן י"ט). וְצָרִיד שָׁכַל

קָנָה לֹא יֵהָא רְחוּק מִן הַמַּחְצָה

שֶׁלֹּא טַפְחִים, וְגַם לֹא יֵהָא גְבוּהָ

מִן הַקְּרָקַע שֶׁלֹּא טַפְחִים, (עֵין

שַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה סִימָן שם"ג) וּבְשַׁעֲת

הַדָּחֵק שָׂאִי אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת צוּרַת

הַפֶּתַח רַק בְּעֵנִין שֶׁהַקְּנִים יֵהִיוּ

רְחוּקִים מִן הַפֶּתַח לִים שֶׁלֹּא טַפְחִים

יֵשׁ לְהַקֵּל (תְּשׁוּבוֹת רַבִּי עֲקִיבָא אִיגַר

סִימָן י"ח, עֵין שָׁם) (שֶׁסָּב שֶׁסָּג).

סעיף ז'

חצר או בית שבת וחים לתוך
הרחוב, והדלת נפתחת לפנים,
והמזוזות עם המשקוף שעל
גביהם, והאסקפה שבתחתית הן
לצד הרחוב, הנה המקום הזה
לפעמים הוא רשות היחיד,
ולפעמים הוא פרמלית. ולפי שאין
הכל בקיאים בזה, לכן מטיילין עליו
מספק חמר רשות היחיד וחמר
פרמלית, אסור להוציא משם
להרחוב שהוא רשות הרבים או

בְּרַמְלִית, וְלֹא מִן הָרְחוֹב לְשֵׁם, כִּי
שָׁמָּה הוּא רְשׁוֹת הַיְּחִיד. וְכֵן אָסוּר
לְהוֹצִיא מִן הַבַּיִת אֹר מִן הַחֲצֵר
לְשֵׁם, וְלֹא מִשֵּׁם לְתוֹכָם, כִּי שָׁמָּה
הוּא בְּרַמְלִית. וְלָכֵן אִם הִפְתָּח
נְעוּל וְצָרִיכִין לְפִתְחוֹ, צָרִיכִין
לְזַהֵר שֶׁהָאֵינוֹ יְהוּדֵי יְבָנִים אֶת
הַמַּפֶּתַח בְּתוֹךְ הַמִּנְעוּל, וְלֹא־חַר
שִׁיפֹתְחוֹ אֶת הַמִּנְעוּל, טָרָם יִפְתָּח
יִשְׂרָאֵל אֶת הַדֶּלֶת, יָסִיר הָאֵינוֹ
יְהוּדֵי אֶת הַמַּפֶּתַח, כִּי אִם יִפְתָּח
יִשְׂרָאֵל אֶת הַדֶּלֶת בְּעוֹד שֶׁהַמַּפֶּתַח

תוֹךְ הַמִּנְעוּל, הֲרִי הַכִּנִּים אֶת
הַמִּכְתָּח מִכִּרְמְלִית לְרֵשׁוֹת הַיְּחִיד.

סעיף ח'

בְּהֶרְבֵּה מְקוֹמוֹת יֵשׁ בָּתִּים אֲשֶׁר
הֵגַג נִמְשָׁךְ מִן כֹּתֵל הַבַּיִת לְתוֹךְ
הָרְחוֹב וְנִסְמָךְ שָׁם עַל עַמּוּדִים,
אֲסוּר לְהוֹצִיא מִן הַבַּיִת לְשָׁם אִם
לְהַכְנִים מִשָּׁם לְבַיִת. וְכֵן אֲסוּר
לְטַלֵּט שָׁם אֶרְבַּע אַמּוֹת, מִשּׁוֹם
דְּדִינוֹ כִּמּוֹ הָרְחוֹב, רֵשׁוֹת הָרַבִּים
אִם כִּרְמְלִית. וְאַף שְׁחֵגַג נִתּוֹן עַל
הָעַמּוּדִים, דְּהוּי צוּרַת הַכְּתָח דְּדִינָה

בְּמַחֲצָה, מִכָּל מָקוֹם הָרִי מִן
הַצָּדָדִים אֵין מַחֲצָה, וְלִכֵּן צָרִיךְ
לְהַעֲמִיד מִקְצָה מִזֶּה קִנָּה אֶחָד אֲצֵל
הַכֶּתֶל שֶׁל הַבַּיִת נֶגֶד הָעַמּוּד שֶׁהֵגֵג
עָלָיו, שִׁיחָא גַם כָּאן צוֹרֵת הַפֶּתַח,
וְכֵן מִן מִקְצָה הַשְּׁנַי. וְאִם כִּמְה
בִּתְיִם סְמוּכִים זֶה אֲצֵל זֶה, בְּעֵנִין
זֶה דִּי לָהֶם שִׁיעָשׂוּ כֵן בְּקִצָּה
הַבַּיִת אֲשֶׁר מִקְצָה מִזֶּה, וּבְקִצָּה
הַבַּיִת אֲשֶׁר מִקְצָה מִזֶּה, וַיַּעֲשׂוּ
עֲרוּבֵי חֲצָרוֹת (מ"ו).

מִתֵּר לְתֵן לְפָנַי אֵינִי יְהוּדִי מְזוֹנוֹת
בְּחֵצֵר אִו בַּבֵּית, אֶף עַל פִּי שְׂיִוְדֵעַ
שְׂיִוְצִיָּאם לְחוּץ, רַק שְׂלֹא יִתְּנֵם
לְתוֹךְ יְדֹו, דָּאָם כֵּן, הוּא עוֹשֶׂה אֶת
הַעֲקִירָה. וְדוֹקָא כְּשֵׁישׁ לְהֵאִינוּ
יְהוּדִי רְשׁוֹת לְאֹכְלִים שָׁם אִם יִרְצֶה.
אֲבָל אִם אֵין לוֹ רְשׁוֹת לְאֹכְלִים שָׁם
אִו שְׂהֵם מְזוֹנוֹת מְרִבִּים, שְׂאִי
אֶפְשָׁר שְׂיֹאכְלִים שָׁם, וְכֵן שְׂאֵר
חֲפָצִים שְׂנִכָּר הִדְבָּר שְׂיִוְצִיָּאם
לְחוּץ, אֶסוּר, מִפְּנֵי שְׂנִרְאָה כְּנוֹתָן
לוֹ עַל מְנַת לְחוֹצִיא.

סעיף י'

הַאֲשֶׁה מְדַדָּה אֶת בְּנֵה אֲפֹלוּ
בְּרִשּׁוֹת הָרְבִיּוֹם, וּבְלִבּוֹ שֶׁלֹּא
תִּגְרָרְהוּ, אֲלֵא יֵהֵא מִגְּבִיָּה רִגְלוֹ
הָאֶחָת וַיִּנָּיֵחַ הַשְּׁנִיָּה עַל הָאָרֶץ
וַיִּשְׁעֶן עָלֶיהָ עַד שִׁיַּחְזוֹר וַיִּנָּיֵחַ רִגְלוֹ
שְׁהַגְּבִיָּה, שְׁנִמְצָא לְעוֹלָם הוּא
נִשְׁעָן עַל רִגְלוֹ הָאֶחָת. אֲבָל
כְּשֶׁהִיא גּוֹרֶרֶת שְׁתֵּי רִגְלָיו הֲרִי זֶה
כְּנוֹשְׂאָתוֹ וְאֶסוּר אֲפֹלוּ בְּכַרְמְלִית.
וְלִשְׂאֵת אֹתוֹ מִמָּשׁ אֲפֹלוּ אִם הוּא
גָּדוֹל כָּל כֶּךָ שִׁיִּכּוֹל לִילֹךְ בְּרִגְלָיו

לְבַדּוֹ, אֲסוּר אֲפִלּוּ בְּכַרְמְלִית, שֶׁלֹּא
 אָמְרוּ הַחַי נוֹשֵׂא אֶת עֲצָמוֹ אֵלֶּה
 לְפִטּוֹר מִחֲטָאת. אֲבָל עַל כָּל פָּנִים
 שְׂבוֹת אֶכָּא, וּבְכַרְמְלִית הִיא
 שְׂבוֹת דְּשְׂבוֹת, וְצָרִיכִין לְהַזְהִיר
 לְרַבִּים, שֶׁטּוֹעִין בָּזָה (שֶׁלֹּחַן עָרוֹךְ שֶׁל
 הַתֵּנִיָּא סִימָן שח סְעִיף פא. וְעֵין תְּשׁוּבַת
 ר' עֲקִיבָא אֵיגָר סִימָן כח). ♦

סעיף יא'

אִמַּת הַמַּיִם הָעוֹבְרִת בְּתוֹךְ הַחֲצֵר,
 אֲסוּר לְמַלְּאָתָּהּ מַיִם מִמֶּנָּה. (וּבִשְׁלֹחַן
 עָרוֹךְ סִימָן שנ"ו מְבֹאָר אֵיךְ יִתְקַנָּה). ♦

סעיף יב'

לא יַעֲמֹד אָדָם בְּרֵשׁוֹת הַיַּחִיד
וַיִּשְׁתֵּין אִו יָרֵק לְרֵשׁוֹת הָרַבִּים אִו
לְכַרְמְלִית, וְכֵן מִרֵּשׁוֹת הָרַבִּים אִו
מִכַּרְמְלִית לְרֵשׁוֹת הַיַּחִיד, וְכֵן
מִרֵּשׁוֹת הָרַבִּים לְכַרְמְלִית, אִו
מִכַּרְמְלִית לְרֵשׁוֹת הָרַבִּים. וְכֵן לֹא
יִלֹּךְ אֶרְבַּע אַמּוֹת בְּרֵשׁוֹת הָרַבִּים
אִו בְּכַרְמְלִית אִו מִרֵּשׁוֹת לְרֵשׁוֹת
וְרֵקוֹ בְּכַיּוֹ, אִם כָּבֵד תִּלְשׁוּ בְּכַיּוֹ
מִמָּקוֹם לְמָקוֹם (ש"נ).

סעיף יג'

מֵתָר לְשִׁפּוֹךְ שׁוֹכֵכִין בְּחֶצֶר שֵׁשׁ
בָּה אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת,
אֵף עַל פִּי שְׂיוּצָאִין לְרֵשׁוֹת הָרַבִּים
(שנ"ז).

סימן פג - הקף מחצות לא מהני
אלא כשהקף לדירה

סעיף א'

הֵקֵף מְחֻצּוֹת לְטִלְטֵל בְּתוֹכָן, לֹא
מֵהֲנִי אֵלָא בְּשִׁהְקָה לְדִירָה. וּמֵהוּ
נִקְרָא מִקָּה לְדִירָה. זֶה שֶׁבָּנָה לוֹ
בֵּית דִּירָה, אֹ שֶׁפֶתַח פֶּתַח מִבֵּיתוֹ
וְאַחַר כֵּן הִקִּיף שָׁם בְּמֻחְצוֹת,
כְּדוּרָה שְׁעוֹשִׁין הַחֲצָרוֹת לְבָתִּים,

אִז אֶפְלוֹ אִם הוּא גָדוֹל הַרְבֵּה
מְאֹד, הֲיִי רְשׁוֹת הַיְחִיד גְּמוּרָה.
אֲבָל כָּל שְׁהֶקֶף שֶׁלֹּא לְשֵׁם דִּירָה,
כְּגוֹן גִּנּוֹת וּפְרָדִים, שְׂאִין
הַמַּחְצוֹת עֲשׂוּיֹת אֵלָּא לְשִׁמּוֹר מֵהַ
שְׁבִתוֹכָן, בְּאֵלּוֹ יֵשׁ חֲלוֹק בְּגָדָלָן.
אִם אֵינּוּ גָדוֹל מִבֵּית סֵאתִים
(שִׁיבְאֵר בְּסַעִיף שְׁלֹאֲחֵר זֶה), מִתָּרִין
לְטִלְטֵל בְּתוֹכוֹ (וְעֵין לְקַמֵּן סַעִיף ג)
אֲבָל אִם הוּא גָדוֹל מִבֵּית סֵאתִים
הֵינּוּ כְּכֹרֵמְלִית.

כִּמְהָ הוּא שְׁעוֹר סְאֲתִים. כִּמּוֹ
שְׁהִיָּה חֲצֵר הַמִּשְׁכָּן, מֵאָה אֲמָה
אַרְדֹּ: וְחֲמִשִּׁים אֲמָה רַחֲב. וְאִם הוּא
מֵרֶבַע, עוֹלָה בַּחֲשֹׁבוֹן שְׁבָעִים
אֲמָה וְאַרְבָּעָה טַפָּחִים עַל שְׁבָעִים
אֲמָה וְאַרְבָּעָה טַפָּחִים (וּבְאַמּוֹת שְׁלָנוּ
חֲמִשִּׁים וְשֵׁלֹשׁ עַל חֲמִשִּׁים וְשֵׁלֹשׁ וּמֵעֶט
יֹתֵר). וְאִם הַמָּקוֹם עָגֹל אִזּוּ בִשְׂאֵר
צִיּוֹר צָרִיכִין גַּם כֵּן לַחֲשׁוֹב כֵּן
שִׁיעוּלָה בְּתִשְׁבָּרָת (בְּמֵרֶבַע), חֲמִשָּׁת
אַלְפִים אֲמָה. (וּבְאַמּוֹת שְׁלָנוּ שְׁלֹשָׁת
אַלְפִים שְׁבַע מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים). אַךְ אִם

אֲרָכּוֹ יוֹתֵר עַל פִּי שְׁנַיִם בְּרָחֲבּוֹ
אֶפְלוֹ רַק אֶמָּה אַחַת, אִזּוּ נֶחֱשָׁב
כְּיוֹתֵר מִבֵּית סַאתִים כִּיּוֹן שְׂאִינוֹ
דוֹמָה לַחֲצֵר הַמְּשֻׁכָּן.

סעיף ג'

מִקּוֹם שְׂמִינְקָה שֶׁלֹּא לְשֵׁם דִּירָה,
וְהוּא אֵינוֹ גָּדוֹל מִבֵּית סַאתִים,
שְׂמִינְתָּר לְטִלְטֵל בְּתוֹכוֹ, אִם יֵשׁ
בְּסֻמוֹךְ לוֹ חֲצֵר, מִתָּר גַּם כֵּן
לְהוֹצִיא מִתּוֹכוֹ לַחֲצֵר וּמִחֲצֵר
לְתוֹכוֹ, כֵּלִים שֶׁשֶּׁבְּתוֹ בְּתוֹכוֹ אִזּוּ
בְּחֲצֵר, כִּי נֶחֱשָׁב לְרֵשׁוֹת אַחַת עִם

הַחֲצֵר. אֲבָל אֵינּוּ רְשׁוּת אַחַת עִם
הַבַּיִת, שֶׁהַכֵּלִים שֶׁשָּׁבְתוּ בְּתוֹכוֹ,
אִסּוּר לְהַכְנִיסָן לְתוֹךְ הַבַּיִת וְהַכֵּלִים
שֶׁשָּׁבְתוּ בַּבַּיִת, אִסּוּר לְהַכְנִיסָן
לְשָׁם.

סעיף ד'

מָקוֹם שֶׁהֵקֵף שָׁלֹא לְשָׁם דִּירָה,
דִּהְיִנּוּ שֶׁמִּתְחַלֵּץ הַקִּיף בַּמַּחְצוֹת,
וְאַחֵר כִּי בָנָה שָׁם בַּיִת דִּירָה אִזּוֹ
שֶׁפֶתַח לְשָׁם פֶּתַח מִבֵּיתוֹ, מֵאִי
תִּקְנֶתִּיהָ לַעֲשׂוֹתוֹ מִקֵּץ לְדִירָה.
יִפְרֹץ בַּמַּחְצוֹת מָקוֹם יֵתֵר עַל עֶשְׂרֵי

אֲמוֹת, (כִּי עָשָׂר אֲמוֹת חֲשׁוּבוֹת כְּפֶתַח,
וְיֵתֵר מִכֵּן הָיִי פֶרֶצָה), וְנִתְּבַטְּלוּ
הַמַּחְצוֹת, וְאַחֲרֵי כֵן יִגְדֹּר אוֹתָהּ,
וְנִחְשָׁב מִקּוֹף לְדִירָה.

סעיף ה'

חֲצֵר שֶׁהִיא יוֹתֵר מִבֵּית סְאֵתִים,
וְנִטְעָ בָּהּ אֵילָנוֹת, אֲפִלּוּ בִּרְבָּהּ, לֹא
נִתְּבַטְּלָה בְּזֶה הַדִּירָה וְעַדִּין חֲשׁוּבָה
מִקְּפַת לְדִירָה, שֶׁכֵּן דָּרָךְ הָאָדָם
לְהַסְתּוֹפָף בְּצֵל אֵילָנוֹת. אֲבָל אִם
זָרַע בָּהּ זָרְעִים, אִם זֶה בְּרֹב הַחֲצֵר,
(אֲפִלּוּ אִינוּ בְּמָקוֹם אֶחָד אֶלָּא מִפְּזָר),

נִתְּבַטְּלָהּ בְּזֶה הַדִּירָה וְחֲשׂוּבָה כִּלָּה
כַּגְנָה. וְאִם זֶה בְּמוֹעֵט הַחֲצֵר, אִם
הוּא פְּחוֹת מִבֵּית סְאֲתִים, בְּטֵל
לְגַבִּי הַחֲצֵר וְכֵלּוֹ דִּינוֹ כְּחֲצֵר. אֲבָל
אִם הוּא יוֹתֵר מִבֵּית סְאֲתִים (בְּמָקוֹם
אֶחָד), הֲרִי מְקוֹם הַזֵּרֵעַ כָּמוֹ
כַּרְמְלִית, וְחֲשָׁאָר מִן הַחֲצֵר הֲרִי
הוּא פָּרוּץ בְּמִלּוּאוֹ לְמָקוֹם הָאֲסוּר,
וְאֲסוּר לְטַלְטֵל גַּם בּוֹ רַק בְּאֶרְבַּע
אֲמוֹת.

סעיף ו'

וְכֵן חֲצֵר שְׂאִין בָּהּ אֵלֶּא בֵּית

סֵאתִים אוֹ פָחוֹת וְזָרַע בְּמִקְצֵתָהּ,
גַּם כֵּן נִדוֹן אַחֵר הָרֵב. וְאִם רַבָּה
זָרִיעַ, אֵף עַל פִּי שְׂמֵתָרִין לְטִלְטֵל
שָׁם, כִּיּוֹן שְׂאִינָה יוֹתֵר מִבֵּית
סֵאתִים, מִכָּל מָקוֹם כֵּלִים שֶׁשָּׁבְתוּ
בַּבַּיִת, אֲסוּר לְהוֹצִיא לְשָׁם (כְּמוֹ
שֶׁכֶּתֶבְתִּי בְּסֵעִיף ג'). וְלִכֵּן צָרִיךְ
לַעֲשׂוֹת מַחֲצָה בְּכַנִּי הַגָּנָה, שֶׁיִּהְיֶה
מִתֵּר לוֹ לְהוֹצִיא מִן הַבַּיִת אֶל
הַחֲצֵר (שנ"ח).

סימן פד - דיני הוצאה דרך מלבוש
ותכשיט

כָּל דְּבַר שְׂאִינוֹ לֹא מִלְבוּשׁ וְלֹא
 תַּכְשִׁיט, אֲסוּר לְצֵאת בּוֹ לְרֵשׁוֹת
 הָרַבִּים אוֹ לְכַרְמְלִית. וְלִכֵּן אֲסוּר
 לְצֵאת בְּמַחַט הַתְּחוּבָה בְּבִגְדוֹ,
 וְאַפְלוֹ בְּמַחַט שְׂאִין בָּהּ נֶקֶב.
 וְאַפְלוֹ לְצַרֵּךְ לְבִישָׁה, יֵשׁ לְהַחֲמִיר
 בְּאִישׁ. אֲבָל אִשָּׁה כִּיּוֹן שְׂדֵרֶךְ
 הַנָּשִׁים לְהַעֲמִיד קַשׁוּרִיָּהּ, כְּגוֹן
 הַצְּעִיפִים וְכַדּוּמָה בְּמַחֲטִין, מִתְּפִלָּה
 לְצֵאת בָּהֶן לְצַרֵּךְ הַלְּבִישָׁה. וְדוֹקָא
 בְּמַחַט שְׂאִינָה נְקוּבָה. אֲבָל לֹא
 בְּמַחַט נְקוּבָה.

סעיף ב'

בְּתַכְשִׁיטִין, יֵשׁ גַּם כֵּן דְּבָרִים
שְׂאֵסְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרָם לְבָרְכָה
לְצֵאת בָּהֶם בַּשֵּׁבֶת לְרֵשׁוֹת הָרַבִּים.
יֵשׁ תַּכְשִׁיטִין שְׂאֵסְרוּ לְאַנְשִׁים, וְיֵשׁ
תַּכְשִׁיטִין שְׂאֵסְרוּ לְנָשִׁים, וְהֵינּוּ
תַּכְשִׁיטִין שֶׁיֵּשׁ לְחוּשׁ שְׂמָא תְּסִירָם
לְהִירָאוֹתָן. וְעַכְשָׁיו נִתְּפַשׁט הַמִּנְהַג
לְהַתִּיר, וְהַפּוֹסְקִים כָּתְבוּ טַעְמִים
לָזֶה. וְיִירָא שְׂמִים יֵשׁ לוֹ לְהַחֲמִיר
עַל עֲצָמוֹ (עֵין שֶׁלְּחַן עָרוֹךְ סִימָן ש"א
וְסִימָן ש"ג). וּבִבְרִיט יֵשׁ לְזַהֵר, שֶׁלֹּא

יֵצֵא אִישׁ בְּטַבַּעַת שְׂאִיִּן עָלֶיהָ

חֹתָם מִכַּתָּח (עֵין תּוֹסֶפֶת שִׁבַּת סִימָן

ש"ג סְעִיף קָטָן ל"ט). וּמִכָּל שָׁכֵן שְׁלֹא

יֵשָׁא אֶצְלוֹ כָּלִי הַשְּׁעוֹת (שְׁעוֹן)

(אוֹהַר, זִיגְעֵר), וְאֶפְלוֹ קָשׁוֹר בְּרַבִּיד

הַזֶּהָב שֶׁהוּא נֹשֵׂא עַל צִוָּאָרוֹ וְהוּא

תַּכְשִׁיט. אֲבָל כָּלִי הַשְּׁעוֹת (שְׁעוֹן)

הַמִּנָּח בְּתוֹךְ הַכִּיִּם, הָיִי מִשָּׂא

[מִמֶּשׁ] וְאִין לוֹ הֶתֶר.

סְעִיף ג'

מִכַּתָּח שֶׁל כֶּסֶף, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא

נֶעֱשֶׂה לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ, כִּיּוֹן שֶׁהוּא

גַּם לְתַכְשִׁיט, נוֹהֲגִין לְצַאת בּוֹ
בַּשֵּׁבֶת, אֲבָל בְּתֵי עֵינַיִם (מִשְׁקָפִים)
(ברִילֵל) אֵף עַל פִּי שֶׁהֵן מְשַׁבְּצוֹת
בְּכֶסֶף, אֲסוּר לְצַאת בָּהֶן.

סעיף ד'

אֲסוּר לְאַשָּׁה לְתַת בֶּגֶד עַל צַעֲיָפָה,
וְכֵן הָאִישׁ עַל הַכּוֹבֵעַ שֶׁלּוֹ מִפְּנֵי
הַגְּשָׁמִים, שְׂאִין זֶה דֶּרֶךְ מַלְבוּשׁ.
וְאֵם כּוֹנֵנָתוֹ שֶׁלֹּא יַצְעֲרוּ אוֹתוֹ
הַגְּשָׁמִים מֵתָר.

סעיף ה'

הַחֲגֹר, וְכֵן הַחוּלָה שֶׁעֲמַד מִחֲלִיו,

וְכֵן זָכוּן מִפְּלֶגֶה, שְׂאֵי אֶפְשָׁר לוֹ לִילֵךְ
בְּלֹא מִקַּל, מִתֵּר לוֹ לִילֵךְ בְּמִקַּל
בִּידּוֹ. אֲבָל אִם אֶפְשָׁר לוֹ לִילֵךְ
בְּלֹא מִקַּל, וּבִתְוֹךְ בֵּיתוֹ הוֹלֵךְ בְּלֹא
מִקַּל, אֲזָא כְּשֶׁהוֹלֵךְ לַחוּץ נוֹטֵל
אוֹתוֹ לְהַחֲזִיק בּוֹ, אָסוּר. וְכֵן
הַסּוּמָא אָסוּר לְצֵאת בְּמִקַּל בְּעֵיר
שְׂאֵינָהּ מִתְּקַנָּה בְּעֵירוֹבִין. וְכֵן
שְׂאֵינָהּ צָרִיךְ כָּלֵל לְמִקַּל, אָסוּר לוֹ
לְצֵאת בּוֹ אֲפִלּוּ בְּמִקוֹם שִׁישׁ
עֵירוֹבִין, מִשּׁוּם זִלְזוּתָא דְּשַׁבָּת.

מִי שֶׁהוּא אָסוּר בְּשִׁלְשָׁלוֹת, מִתּוֹ
לְצֵאת בָּהֶן.

סעיף ז'

אִין יוֹצְאִים בְּקִשְׁרִים וְהֵם עֲצִים
גְּבוּהִים שִׁישׁ בָּהֶם מוֹשָׁב לְכַף
הַרְגֵּל, וְהוּלָכִין בָּהֶם בְּטִיט וּבַמַּיִם.

סעיף ח'

יוֹצְאִים בְּרִטְיָה שֶׁעַל הַמַּכָּה, (וּבְלִבֵּד
שֶׁלֹּא יִנִּיחַ אוֹתָהּ בַּשֵּׁבֶת עַל גִּבִּי הַמַּכָּה,
כְּדִלְקָמֶן סִימָן צ"א סעיף י') כִּי לְפִי
שֶׁהִיא מַרְפֵּאת, הֲרִי הִיא כְּתֹכֵשִׁיט.
וַיְכוּל לְכַרְכָּה בַּמַּטְלִית שְׂאִינָה

חֲשׂוֹבָה וּבִטְלָה לְגַבֵּי הַרְטִיָּה. אֲבֵל
דָּבָר חָשׁוּב כְּגוֹן מְטַפַּחַת וְכוּמָה,
אֶסוּר לְכַרֵּךְ עָלֶיהָ, לְפִי שְׂאִינֹו בִּטְלָה
לְגַבֵּי הַרְטִיָּה וְגַם לֹא הָיִי דֶרֶךְ
מִלְבוּשׁ, וְהָיִי מִשָּׂא.

סעיף ט'

יוֹצֵאִין בְּמוֹד שְׁנוֹתָנִים בְּאֵזֶן לְבִלְעַ
לְחָה שֶׁל צוֹאֵת הָאֵזֶן, וְדוֹקָא
כְּשֶׁהוּא קָשׁוּר וּמְחַדֵּק שָׁם הֵיטֵב
שֶׁלֹא יוּכַל לְפֹל. וְכֵן יוֹצֵאִין בְּמוֹד
שְׁבִיבִינְדֵל, אִם הוּא בְּאֶפֶן שְׂאִינֹו
יְכוּל לְפֹל מִשָּׁם.

סעיף י'

לא תצא אשה במוך שחתקינה
לגדיתה, שלא לטנף בגדיה. וכן לא
תצא בסינר שהיא לובשת בשביל
זאת, אלא אם כן הוא מלבוש
גמור. אבל אם נותנת את המוך
או את הסינר בשביל להציל את
עצמה מן הצער שאם יפול הדם
על בשרה ויתביש, יהא לה צער,
מתרת לצאת בהן.

סעיף יא'

במקום רפוש וטיט, מתר להגביה

קִצָּת בְּגָדָיו, שֶׁלֹּא יִתְלַכְלוּכוּ. אֲבָל
לְהַגְבִּיהֶם לְגִמְרֵי אִסּוּר.

סעיף יב'

מִתָּר לְצִאָת בִּשְׂבָת בְּשָׁנֵי
מַלְבוּשִׁים זֶה עַל גֵּב זֶה, וְאַף עַל פִּי
שֶׁאֵינּוּ צָרִיךְ לְעֲצֹמוֹ אֶת הַמַּלְבוּשׁ
הַשָּׁנִי, אֲלָא שְׁמוּצִיאוֹ לְצֹרֶךְ חֲבֵרוֹ
וְכַדּוּמָה. וְדוֹקָא בְּשִׁדְרָכוֹ לְפַעֲמִים
גַּם בַּחֵל לְלִבּוֹשׁ שָׁנִי מַלְבוּשִׁים
כֵּאלֹל, דְּהָיִי דָּרֶךְ מַלְבוּשׁ (וְאַף עַל פִּי
שֶׁבָרַב פְּעָמִים אֵינּוּ לוֹבֵשׁ כֵּן). אֲבָל אִם
אֵין חֲדָרֶךְ לְעוֹלָם לְלִבּוֹשׁ שָׁנִי

מִלְבוּשֵׁים כְּאֵלֶּה, אֲסוּר לְצֵאת בָּהֶן
בַּשֵּׁבֶת מִשּׁוּם דְּהַשְׁנִי הוּא כִּמּוֹ
מִשָּׂא. וְכֵן הָדִין בַּשְּׁנִי אֲנִפִּלֹת
(גרבים) וּבְכוּבֵע גָדוֹל עַל כּוּבֵע קָטָן
(קאפל) וְכוּדוּמָה.

סעיף יג'

וַשְׁתִּי חֲגוּרוֹת זו עַל גַּב זו, אִם
מִנְהַג הַמָּקוֹם לְחֲגוּר כֶּךָ, לְמַטָּה
חֲגוּרָה גְרוּעָה וְעָלֶיהָ חֲגוּרָה
חֲשׂוּבָה, מִתָּר לְחֲגוּר כֶּךָ גַּם
בַּשֵּׁבֶת, וְאַף עַל פִּי שְׁעֵתָה אֵין לוֹ
צִרְדָּה רַק בְּאַחַת, וְהַשְׁנִיָּה מוֹצִיָּאה

לְצַרְרָהּ חֲבֵירוֹ. אֲבָל אִם אֵין הַדָּרָה
לְחִגּוּר בְּשֵׁתִי חֲגוּרוֹת, אָף עַל פִּי
שֶׁהוּא רוֹצֶה לְחִגּוּר כִּךְ בְּשִׁבִּיל
עֲצָמוֹ, אָסוּר, דְּכִיוֵּן שֶׁיֵּשׁ לוֹ דִּי
בְּאַחַת, הֵי הַשְּׁנִיָּה כִּמוֹ מִשָּׂא.
וּבְכָל מָקוֹם מִתָּר לְצֵאת בְּשֵׁתִי
חֲגוּרוֹת, כְּשֵׁי שׁ מִלְבוּשׁ מִפְּסִיק
בִּינֵיהֶן, כְּגוֹן הַתְּחִתּוֹנָה עַל
הַמְּכַנְסִים, וְהַעֲלִיּוֹנָה עַל גִּבִּי
הַפָּרָבֵל, שָׂאז יֵשׁ לוֹ הַנָּאָה וְתוֹעֵלָתָהּ
מִשֵּׁתֵי הֶן.

סעיף יד'

מִטְפַּחַת שְׂמֹנְנֵחִים בָּהּ אֶת הָאֵף,
נוֹחֲגִין לְכַרְכָּה תַּחַת בִּגְדֵי הָעֲלִיוֹן
עַל הַמְּכַנְסִים. וַיִּזְהַר שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת
בָּהּ שְׁנֵי קְשָׁרִים זֶה עַל גַּב זֶה (עֵין
לְעֵיל סִימָן פ' סְעִיף מ"ה) וַיֵּירָא שְׂמִימִים
אִם הוּא נֹחֵג לְשָׂא רְצוּעוֹת
הַמַּחְזִיקוֹת אֶת הַמְּכַנְסִים
(הוֹיזֵעֵנְטֵרֶעֶגֶר) יִסִּירֵן בַּשִּׁבְתָּהּ כִּדִּי
שֶׁתִּהְיֶה לוֹ הַמִּטְפַּחַת לְצִדָּהּ. וַיֵּשׁ
נוֹחֲגִין לְכַרְכָּה סְבִיב הַצְּוָאר. וְזֶה
אֵינוֹ מִתָּר, אֲלֹא אִם אֵין לוֹ שֵׁם
מִטְפַּחַת אַחֲרָת וְהוּא רָגִיל לְפַעֲמִים

לְכָרוֹךְ שָׁם מִטַּפַּחַת מִפְּנֵי הַקֹּר,
וַיִּקְשְׁרוּהוּ בַּהֶתֶר. אֲבָל אִם נִוְתְּנָה
רַק עַל הַצָּוָאר וְהַקְצוּזָה תְּלוּיָה לִּי
לְפָנָיו, זֶהוּ אֶסוּר גָּמוּר. וְכֵן לְכַרְכָּה
סְבִיב הָרֶגֶל אִם סְבִיב הַיָּד וְלִצְאָתָהּ
בָּהּ, אֶסוּר.

סעיף טו'

בְּתֵי יָדַיִם [כְּסִיּוֹת, כְּכַפּוֹת]
(הַאֲנֵדְשׁוּהוּ), יֵשׁ מִתִּירִין לִצְאָתָהּ בְּהֵן
בַּשֵּׁבֶת וַיֵּשׁ אֲזֻסְרִין. וּבְזֶה הָעֵשׂוּי
לְחֵמֶם שְׂתֵי הַיָּדַיִם בְּיַחַד [יְדוּנִית]
(מוֹף) יֵשׁ לְהַקֵּל טַפִּי.

סעיף טז'

מִתֵּר לְצֵאת בְּטִלִּית מְצִיצַת בְּדָרָד;
מִלְבוּשׁ. אֲבֵל אִם מִקְפְּלָה סְבִיב
צִוְּאוֹ בְּמָקוֹם שֶׁאֵין תְּדָרָד לְלִבָּשָׁה
כָּךְ, אָסוּר.

סעיף יז'

בְּגָד שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁתֵּי רְצוּעוֹת אִו
מְשִׁיחוֹת לְקִשְׁרוֹ בְּהֶקֶן, אִו שֶׁיֵּשׁ לוֹ
קְרָסִים לְחִבְרוֹ וְנִפְסֵק אֶחָד מֵהֶן, אִם
עַל פִּי שְׁחֵשְׁנִי שֶׁנִּשְׁאַר כְּנֶגְדּוֹ אֵינוֹ
חָשׁוּב, מִכָּל מָקוֹם אִם דַּעְתּוֹ לְתַקְּנוֹ
אַחֵר כָּךְ לְחִבִּיא לוֹ בֶּן זִמְנוֹ, אִם כֵּן

זֶה שֶׁנִּשְׁאַר אֵינוֹ בָּטֵל לְגַבִּי הַבֶּגֶד
וְהָיָה כִּמוֹ מִשָּׂא. וְאָסוּר לְצֵאת
בְּבֶגֶד זֶה. אֲבָל אִם אֵין דַּעְתּוֹ
לְתַקְנוֹ, אִם כֵּן, כִּיּוֹן שֶׁזֶה שֶׁנִּשְׁאַר
אֵינוֹ דָּבָר חָשׁוּב, הָיָה הוּא בָּטֵל
לְגַבִּי הַבֶּגֶד וּמִתָּר לְצֵאת בּוֹ. וְאִם
הוּא דָּבָר חָשׁוּב, כְּגוֹן מְשִׁיחָה שֶׁל
מִשִּׁי אֹךְ קֶרֶם שֶׁל כֶּסֶף, אֵף עַל פִּי
שְׂאִין דַּעְתּוֹ לְתַקְנוֹ, אֵינוֹ בָּטֵל
לְגַבִּי הַבֶּגֶד וְאָסוּר לְצֵאת בּוֹ.

סעיף יח'

בַּעֲלֵי הַקְּרָחָה שֶׁמִּנְיָחִין עַל רֵאשִׁיחֹן

פִּשְׁתָּן סְרוּק אוֹ צֶמֶר מְנַפֵּין שִׁיָּהּ
נִרְאָה כְּשֶׁעַר בְּרֹאשֵׁיהֶן [פֶּאֶה
נִכְרִית] (פְּרוּק) מִתְּרִין לְצֵאת בּוֹ
בַּשַּׁבָּת לְרֵשׁוֹת הָרַבִּים, שְׁתַּכְשִׁיט
שָׁלָהֶם הוּא (וּבְלִבֵּד שֶׁהוּכֵן מֵעֶרֶב
שַׁבָּת).

סעיף יט'

הַנּוֹשֵׂא בַמִּינֵה, צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת שְׂאֵלָת
חֲכָם, אִם מִתֵּר לְצֵאת בָּהּ בַּשַּׁבָּת
אוֹ לֹא, כִּי לֹא כָּל הַקְּמָעוֹת שׁוּיִם.
וְאִשָּׁה הַנּוֹשֵׂאֶת אֶבֶן הַנִּקְרָאת
שְׁטֵעֶר־נָשׁוּם כִּדִּי שָׁלֹא תִפִּיל,

מִתַּרְתִּי לְצֵאת בָּהּ בַּשַּׁבָּת (ש"א)
ש"ג).

סימן פה - דין אם נפלה דלקה בשבת

סעיף א'

אם חם ושלום נפלה דלקה בשבת,
חשו רבותינו זכרונם לברכה, כי
בעל הבית ובני ביתו אשר שם
הדלקה, אם יתעסקו בהצלה, והמה
נחפזים ובהולים על ממונם, שמא
מתוך כך ישכחו שהיום שבת
ויכבדו את הדלקה על פן אסרו
להציל אפלו חפצים שהיו מתירין

בְּטִלְטוּל לְמָקוֹם שְׂמִתָּרִין לְהוֹצִיא,
וְרַק מֵה שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ לְהִיוֹם,
מִתָּר לוֹ לְהַצִּיל. פִּי־צַד. נִפְלָה דְּלִקָּה
בְּלֵיל שַׁבָּת קֹדֶם הַסְּעוּדָה, מִצִּיל
מִזֶּזֶן שֶׁלֹּשׁ סְעוּדוֹת, הֲרָאוּי לְאָדָם,
לְאָדָם. הֲרָאוּי לְבִהמָה, לְבִהמָה.
וּבִשְׁחֲרִית, מִזֶּזֶן שְׁתֵּי סְעוּדוֹת.
וּבִמְנַחָה, מִזֶּזֶן סְעוּדָה אַחַת. וְאִם
יֵשׁ בְּכָלִי אֶחָד מֵאֲכָלִים הֶרְבֵּה,
כְּגֹן סֵל מִלֵּא כִפְרוֹת, וְחֲבִית
מִלֵּאָה יֵין וְכוּ' מֵה, פִּי־זֶן שְׂמוֹצִיאָם
בְּפַעַם אַחַת, מִתָּר. וְכֵן אִם פֶּרֶשׁ

סִדִּין וְכֹדוּמָה וְקִבֵּץ בּוֹ כָּל מֵה
שִׁיכּוּל לְהוֹצִיא מִמֵּאכָלִים
וּמִשְׁקָאוֹת וּמוֹצִיאָן בְּפַעַם אַחַת,
מִתָּר. גַּם מִתָּר לוֹ לְהוֹצִיא כָּל
הַכֵּלִים שֶׁהוּא צָרִיךְ לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם
הַיּוֹם.

סעיף ב'

וְאוֹמֵר לְאַחֲרֵים בָּאוּ וְהִצִּילוּ לָכֶם,
וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִצִּיל מִזֶּזֶן שֶׁהוּא
צָרִיךְ לוֹ אִם כָּלִי אֶחָד שֶׁמִּחְזִיק
אֵפֶלֶס הַרְבֵּה וְהֵרִי הוּא שֶׁל הַמִּצִּיל,
כִּיּוֹן שֶׁבַעַל הַבַּיִת הַפְּקִיר וְזָכָה זֶה

מִן הַהֶפְקֵר. וְאִם הוּא יֵרָא שְׁמַיִם
 וּמַחְזִיר לְבַעַל הַבַּיִת מֵה שְׁהֲצִיל,
 כִּיּוֹן שִׁיּוּדֵעַ שְׁלֹא הֶפְקִיר בְּרִצּוֹנוֹ,
 מִתָּר לוֹ לְקַחַת שְׁכָר הַהֲצָלָה, וְאִין
 זֶה שְׁכָר שַׁבָּת, כִּיּוֹן שֶׁמִּצַּד הַדִּין
 הַכֹּל הוּא שְׁלֹו. וּמִכָּל מְקוֹם מִדַּת
 חֲסִידוֹת שְׁלֹא לְפֹול שְׁכָר עַל טֶרֶח
 הַצָּלָה שְׁבַשַּׁבָּת, אֵף עַל פִּי שְׂאִינוֹ
 שְׁכָר שַׁבָּת, כִּי הַחֲסִיד יֵשׁ לוֹ לְוִיתָר
 מִשְׁלֹו בְּכָל דָּבָר שִׁישׁ בּוֹ נִדְנֹד
 עֲבָרָה.

סעיף ג'

וְכָל זֹאת, רַק לְמַקּוֹם שְׂמֵתָרִין
 לְהוֹצִיא לְשֵׁם. אֲבָל לְמַקּוֹם
 שְׂאֵסוּרִין לְהוֹצִיא, אֲסוּר לְהַצִּיל
 שׁוּם דָּבָר. אֲךָ בְּגָדִים שְׂיֻכּוֹלִין
 לְלַבֵּשׁ, מִתֵּר לוֹ לְלַבּוֹשׁ, וְלַעֲטוֹף
 כָּל מֵה שְׂיֻכּוֹל, וּמִוֹצִיא אֲפִלּוּ
 לְרֵשׁוֹת הָרַבִּים, וּפּוֹשֵׁט וְחוֹזֵר
 וְלֹבֵשׁ וּמוֹצִיא אֲפִלּוּ כָּל הַיּוֹם.
 וְיֻכּוֹל לוֹמַר גַּם לְאַחֲרִים, בִּאֵן
 וְהַצִּילוֹ, וּמַצִּילִין כֵּן.

סעיף ד'

וְהַבָּתִּים שְׂאֵין שָׁם הִדְלָקָה, אֵלֶּא

שֶׁהֵם קְרוֹבִים וִירָאִים שְׁתַּגִּיעַ גַּם
 לָהֶם, כִּיּוֹן שֶׁהֵם אֵינָם בְּחוּלִים כָּל
 כָּד, מִתַּרְיֵן לְהַצִּיל כָּל דָּבָר לְמַקּוֹם
 שְׁמִתָּרִין לְהוֹצִיא לְשֵׁם. וְיֵשׁ
 אוֹמְרִים, דְּגַם מַעוֹת וְשָׂאֵר דְּבָרִים
 יִקָּרִים אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מִקְצִין, מִתַּר
 לְהַצִּיל מִן הַחֲפֵסֵד הַגָּדוֹל
 חֲפֵת־אוֹמִי, כְּגוֹן דְּלָקָה אוֹ שִׁטָּף
 מַיִם אוֹ גִּזְלָה, עַל יְדֵי מַה שְׁמַנִּיחִין
 עֲלֵיהֶם אִיזָה דְּבָר מֵאֲכָל וּמִטְּלָטְלִין
 אוֹתָן כֵּן בִּיחָד. (אֲבָל בְּמַקּוֹם אֲחֵר,
 אֵין שׁוֹם הֵתָר לְטְלָטֵל כֵּן מִקְצָה). וְיֵשׁ

מִקְלִין עוֹד יוֹתֵר, שְׂאֵפְלוֹ לְבָדִין
יְכוּלִין לְטַלְטֵלָן, מֵשׁוּם דְּבִמְקוֹם
הַפֶּסֶד גָּדוֹל פְּתֵאוֹמִי, נִדְחָה אֶסּוּר
מִקְצָה, וּבְלִבֵּד שְׂלֵא יוֹצִיא לְמִקְוֹם
שְׂאֵסוּרִין לְהוֹצִיא.

סעיף ה'

כָּל סַפְּרֵי קוֹדֵשׁ, בֵּין שֶׁהֵן בְּכֶתֶב
בֵּין שֶׁהֵן בְּדפוס, מַצִּילִין אוֹתָן
מִפְּנֵי הַדְּלָקָה אוֹ שֶׁטָּף מֵיִם
וְכַדּוֹמָה, אֶפְלוֹ לְחַצֵּר אוֹ לְמַבּוּי
שְׂאֵסוּרִין לְהוֹצִיא לְשֵׁם מַחֲמַת
שְׂלֵא עָשׂוּ עֵרוֹב. וְהוּא כְּשֶׁהֵן

מִתְקַנֵּין בְּעֵנֵין שְׁהִיוּ מוֹעִילִים
עֲרוּבֵי חֲצָרוֹת אוֹ שְׁתּוּפֵי מְבוֹאוֹת.
וְעַל יְדֵי אֵינֶנּוּ יְהוּדִי, מִתָּר לְהַצִּילָן
בְּאִפְלוֹ דְּרֶךְ רִשּׁוֹת הָרַבִּים (הַצֵּלַת הַמַּת
מִן הַדִּלְקָה, עֵין לְקַמֵּן סִימָן פ"ח סְעִיף
ט"ז).

סעיף ו'

מִצִּילֵין תֵּיבַת הַסֵּפֶר עִם הַסֵּפֶר, וְתֵיבַת
הַתַּפְּלִין עִם הַתַּפְּלִין.

סעיף ז'

סֵפֶר תּוֹרָה קוֹדֵם לְהַצִּיל לְשֵׁאֵר
סְפָרִים.

סעיף ח'

בְּשֵׁשׁ חֲשֵׁשׁ סֶפֶק סִכָּנָה נִפְשׁוֹת,
מִתָּר לְכַבּוֹת אֶת הַדְּלָקָה. וְלִכּוֹן
בְּמִקּוֹמוֹת שֶׁהִישָׁרְאֵלִים דְּרִים בֵּין
הַנְּכָרִים, מִתָּר לְכַבּוֹת אֶת הַדְּלָקָה,
אֲפִלּוּ הוּא בְּבֵית נְכָרִי, וְהַכֹּל לְפִי
הַעֲנִיָּן. וְדוֹקָא לְכַבּוֹת מִתָּר. אֲבָל
אִסּוּר לְחַלֵּל שַׁבָּת כְּדִי לְהַצִּיל
מִמּוֹן. וְאִם עָבַר וְחַלֵּל, יִלּוּ אֵל
הָרַב לְבַקֵּשׁ שְׂיִירָהוּ תְּשׁוּבָה.

סימן פו – דין רחיצה

סעיף א'

אָסוּר לְרַחוּץ כָּל גּוֹפּוֹ אוֹ אֶפְלוֹ רֹב
 גּוֹפּוֹ בְּמַיִם חֲמִיִּם, אֶפְלוֹ הוֹחֲמוֹ
 בְּעֶרֶב שַׁבָּת. וְאֶפְלוֹ לְרַחוּץ שְׁלֹא
 בְּפַעַם אַחַת, אֶלָּא אַבֵּר אַבֵּר, אָסוּר
 בְּרֹב גּוֹפּוֹ. וְאֶפְלוֹ לְכַנֵּם לְמַרְחֵץ רַק
 לְחִזְיָע, גַּם כֵּן אָסוּר. אֲבָל מִתַּר
 לְרַחוּץ פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו בְּחֲמִין
 שֶׁהוֹחֲמוֹ בְּעֶרֶב שַׁבָּת.

סעיף ב'

חֲמִיִּם שֶׁהֵם מִמְּקוֹרָם נוֹבְעִים חֲמִיִּם,
 כִּמוֹ חֲמִי טְבִירָה וְכוּמָה, אִם הֵם
 בִּקְרָקֵעַ וְאִין הַמָּקוֹם מְקוּרָה, מִתַּר

לְרַחוּץ בָּהֶם אֲפֹלוּ כָּל גּוֹפּוֹ. אֲבָל
אִם הֵם בְּכָלִי אוֹ שֶׁהַמָּקוֹם מְקוּרָה
אֲסוּר. וְאֲפֹלוּ לְכַנֵּם לְבֵית הַמִּרְחֵץ
רַק לְחִזְיָע, אֲסוּר. וַיֵּשׁ אוֹמְרִים,
דְּכָל שֶׁהֵם בַּקְּרִקָּע, אֲפֹלוּ הַמָּקוֹם
מְקוּרָה, מִתָּר לְרַחוּץ בָּהֶם.

סעיף ג'

מִתָּר לְטַבֵּל כָּל גּוֹפּוֹ בְּצוּנָן. אֲבָל
לֹא יַעֲמֹד אַחֲרַי כִּי נִגָּד הַתַּנּוּר
לְהַתְּחַמֵּם, מִשּׁוֹם דִּהְיוּ כְרוּחֵץ
בְּחֻמִּין. וְאֲפֹלוּ רַחֵץ רַק יָדָיו בְּמִים
צוּנָנִים לֹא יִחַמְּמוּ אֵצֶל הַתַּנּוּר

בְּעוֹדֶךָ לַחֹתַם מִשּׁוֹם דְּהוּי כְּרוּחִין
בְּמַיִם שְׁחוּחֲמוֹ הַיּוֹם, דְּאָסוּר
לְרַחוּץ בָּהֶם אַפְלוֹ אַבְר אַחַד, אֵלֶּא
צָרִיד לְנִגְבֵּן תַּחֲלָה יָפָה. וְעַיִן לְעֵיל
סִימָן פ' סְעִיף ל"ב, שִׁישֵׁב שֶׁכֶּן קוֹדֵם
הַנִּגְוֵב, שְׁלֹא יִשְׁאַר עֲלֵיהֶן רַק מְעַט
מַיִם (שֵׁב שִׁכּו). ♦

סעידה די

הָרֹחֵץ צָרִיךְ לְזַהֵר שֶׁלֹּא לְסַחֹט
שְׁעָרוֹ. וְכֵן צָרִיךְ לְזַהֵר שֶׁלֹּא לְשׁוּט,
כִּי אִם לְשׁוּט בַּשֵּׁבֶת וּבִיּוֹם טוֹב.
וְכֵן אִם לְהַנְשִׁיט אֵיזָה דָּבָר, כְּגֹון

הַקִּסְמִין שֶׁעַל הַמַּיִם. וְאֵם רוֹחֵץ
בַּמָּקוֹם שֶׁאֶסוּרִין לְטַלֵּל, צָרִיךְ
עוֹד לְזַהֵר, שֶׁקֹּדֶם צִאתוֹ יִסִּיר
תְּחִלָּה הַמַּיִם שֶׁעַל גּוּפוֹ וְשִׁעְרוֹתָיו,
וַיִּנָּגְבּוּם יָפֶה שְׁלֹא יִשְׁאַרוּ עָלָיו מַיִם
וַיּוֹצִיֵאם מִרְשׁוֹת לְרִשׁוֹת. וְגַם
בַּנֶּהָר עֲצָמוֹ צָרִיךְ לְזַהֵר, שְׁלֹא יִשָּׂא
אֶת הַמַּיִם שֶׁעָלָיו, אֲרֻבַּע אַמּוֹת, כִּי
הַנֶּהָר הוּא כְּרַמְלִית. וְלִפִּי שְׂאִין
כֻּלָּם יוֹדְעִים לְזַהֵר, עַל כֵּן נִתְּפֵשֵׁט
הַמִּנְהָג בַּמְּדִינּוֹת אֵלּוּ, שְׁלֹא לְרַחוּץ
כָּלֵל בַּשַּׁבָּת אֶפְלוּ בְּצוּנָן, כִּי אִם

לְצַרֵּךְ מִצְוָה, כְּגוֹן אִשָּׁה נָדָה

(כִּדְלָקָמֶן סִימָן קס"ב סְעִיף ז') וְאִישׁ
לְקָרִיו.

סְעִיף ה'

מֵתָר לְעַמֵּד עַל שְׁפֹת הַנְּהָר וְלִרְחוּץ

יָדָיו בַּנְּהָר, וְאִין זֶה אֶסּוּר בְּמָה

שֶׁהוּא מוֹצִיא אֶת הַיָּמִים שֶׁעַל יָדָיו

מִן הַנְּהָר עַל שְׁפָתָו, לְפִי שֶׁהַנְּהָר

הוּא כְּרַמְלִית וְשְׁפֹת הַנְּהָר הוּא גַם

בֵּן כְּרַמְלִית, וּמֵתָר לְהוֹצִיא

מִכְרַמְלִית לְכְרַמְלִית בְּפָחוֹת

מֵאֲרָבַע אַמּוֹת, רַק שִׁיזְהָר לְנֶגֶב

יָדָיו הֵיטֵב קֹדֶם שְׁיִלָּה אַרְבַּע אַמּוֹת

סעיף ו'

מִתַּר לְשׁוֹף יָדָיו בְּמִרְסֵן אֶף עַל פִּי
שְׁהִידִים רְטִבוֹת, וּבְלִבֵּד שְׁלֹא יִתֵּן
אֶת הַמַּיִם עַל הַמִּרְסֵן מִמַּשׁ. אֲבֵל
אֲסוּר לְשׁוֹף יָדָיו בְּמִלַּח וְכֹל שֶׁכֵּן
בְּבוֹרִית [סִבּוֹן] (זי"ף) מִשּׁוּם דְּנִמּוּחַ
(שכ"ו).

סעיף ז'

מַיִם שֶׁאֵין תְּהֵרָה לְרַחוּץ בָּהֶם אֵלֶּא
לְרַפּוּאָה, כְּגוֹן שֶׁהֵם רְעִים אִו
מֵאוֹסִים, אֲסוּר לְרַחוּץ בָּהֶם

בַּשֵּׁבֶת, כִּי־יֵרָא שֶׁהוּא מְכַוֵּן לְרַפּוּאָה
(עֵין לְקַמֵּן סִימָן צ"א). בְּמַה דְּבָרִים
אֲמוּרִים, כְּשֶׁשׁוּהָה בָּהֶם. אֲבָל אִם
אֵינוֹ שׁוּהָה בָּהֶם, מִתָּר, שְׂאִינוֹ
נִרְאָה אֵלָּא כְּמִקֵּר. וּבַחֲמִי טְבִירָא
וְכַדוּמָה, אִם אֵין חֲדָרָךְ לְרַחוּץ
בָּהֶם אֵלָּא לְרַפּוּאָה, אֲסוּר לְרַחוּץ
בָּהֶם בַּשֵּׁבֶת לְרַפּוּאָה, אֲפִלּוֹ אֵינוֹ
שׁוּהָה בָּהֶם.

סימן פז – דברים שצריכין לזהר
בבהמות חיות ועופות

סעיף א'

כְּתִיב לְמַעַן יִנּוּחַ שׁוֹרָךְ וַחֲמוֹרָךְ
 וְגו', הֲרִי כִי הִזְהִירָה הַתּוֹרָה, שְׁגֵם
 הַבְּהֵמָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל תִּנּוּחַ. וְלֹא
 בְּהֵמָה בְּלִבָּד, אֲלָא כָּל בַּעֲלֵי חַיִּים.
 וְלִכֵּן אָסוּר לְהַנִּיחַ לְבְּהֵמָתוֹ
 שֶׁתּוֹצִיא אֵיזָה מִשָּׂא, שֶׁאֵפֶלּוּ יִצְאָה
 מֵאֶלֶיָּה לְרֵשׁוֹת הָרִבִּים וְהוֹצִיאָהּ
 מִשָּׂא, עָבַר הוּא עָלֶיהָ עַל מִצְוֹת
 עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה. וְאִם דִּבֶּר שֶׁהוּא
 לָהּ לְנוֹי, מִכָּל מָקוֹם הֲרִי מִשָּׂא.
 אֲבָל דִּבֶּר שֶׁהוּא לְרַפּוּאָתָהּ, כִּמּוֹ
 אֶגֶד [תַּחֲבֹשֶׁת] שֶׁעַל הַמִּכָּה מִתְּפֹרֶת

לִצְאָת בּוֹ. וְכֵן דִּבֶּר יְיָ אֱלֹהֵי אֲרִיכָה
 לְשִׁמְיָתָהּ, הֲוֵי לָהּ כִּמּוֹ מִלְּבוּשׁ
 לְאָדָם וּמִתָּרַת לִצְאָת בּוֹ. וְאֵךְ מֵה
 יְשָׁהוּא רַק לְשִׁמְיָרָה יִתְּרָה, אָסוּר.
 וְכֵן דִּבֶּר יְיָ שְׂבֵחָמָה זֶה אֵינָה
 מִשְׁתַּמְּרַת בָּזָה, אֶף עַל פִּי שְׂבֵחָמָה
 אַחֲרַת מִשְׁתַּמְּרַת בּוֹ, הֲוֵי לָהּ לְגַבִּי
 בְּהֵמָה זֶה מִשָּׂא וְאָסוּר.

סעיף ב'

הַסּוּם יוֹצֵא בְּאַפְסָר אֹר בְּרֶסֶן, אֲבָל
 לֹא בְּשִׁנְיָהֶם. וּמִתָּר לְכֶרֶךְ חֶבֶל
 הָאֶפְסָר סְבִיב צִוְּאָרוֹ וְיוֹצֵא בּוֹ, רַק

שִׁיחָא כָרוֹךְ בְּרַפְיוֹן קִנְצַת כְּדֵי
 שְׂיוֹכַל לְהַכְנִים יָדוֹ מִתְּהַרָה בֵּין
 הַכְּרִיכָה לְצִוְּאָרוֹ כְּדֵי לְמַשְׁכוֹ אִם
 יִרְצֶה לְהַשְׁמִיט. וּמִתָּר לְטַלְטֵל
 בְּאַפְסָר וְלִתְנוֹ עָלָיו, וּבְלִבֵּד שְׁלֹא
 יִשְׁעֶן עָלָיו, מִשּׁוֹם דְּאִסּוּר לְסַמֵּךְ
 בַּשֵּׁבֶת עַל בַּעַל חַי. אֲבָל הַחֲמוֹר,
 לֹא יֵצֵא בְּרֶסֶן שֶׁל בְּרִזָּל, לְפִי שֶׁזָּחָהוּ
 לְשִׁמְיָרָה יִתְּרָה אֲצֵל הַחֲמוֹר, וְשׂוֹר
 וּפָרָה שְׂאִינָן צָרִיכִין שְׂמֹר אֲסוּרִין
 לְיֵצֵאת בְּחֶבֶל סְבִיב צִוְּאָרָם, אֲלֹא
 אִם רְגִילִין לְבְרוּחַ. אִם קָשֶׁר חֶבֶל

בְּפִי הַסּוֹם, הֲרִי זֶה מִשָּׂא, לְפִי
שְׂאִינוֹ מִשְׁתַּמֵּר בּוֹ, שְׂחִיא נִשְׁמַט
מִפִּיו, וְאִינוֹ דּוֹמָה לְאַפְסָר, שְׂחִיא
קָשׁוּר בְּרֹאשׁוֹ.

סעיף ג'

סוֹם וְכֵן שָׂאָר בְּהֵמוֹת, לֹא יֵצֵאוּ
בְּמַרְדֵּעַת. וְאֵךְ הַחֲמוֹר, יוֹצֵא
בְּמַרְדֵּעַת שְׂלֹא יִתְקַרֵּר, מִפְּנֵי
שְׁטַבְעוֹ לְהִתְקַרֵּר. וְאִם קָשׁוּר לוֹ
הַמַּרְדֵּעַת מִעֲרֹב שִׁבַּת, מִתָּר שִׂיֵּצֵא
בּוֹ בְּשִׁבַּת, שְׁמִלְבוּשׁוֹ הֵיאָ. אֲבָל
אִם אֵינָהּ קָשׁוּרָה לוֹ, לֹא יֵצֵא בָּהּ,

גִּזְרָה שְׁמָא תִּפְּלֵ מֵעַלְיוֹ וַיִּבְיָאֲנָה
 בִּידּוֹ, וּבִשְׂבַת אִי אֶפְשָׁר לְקַשְׂרָהּ
 לוֹ, מִפְּנֵי שְׁצָרֶיהָ לְהִתְקַרֵּב אֵלָיו
 וְלִסְמוֹ עָלָיו. וְאֵךְ כְּשֶׁחֲחֲמוֹר
 בְּחֵצֵר, מִתָּר לָתֵת עָלָיו מִרְדֵּעַת
 מִפְּנֵי הַצָּנָה, וּבִלְבֹד שֶׁלֹּא יֵצֵא בָּהּ.
 אֲבָל עַל הַסּוֹם, לֹא יִתֵּן מִרְדֵּעַת
 כָּלֵל, אִם לֹא כְּשֶׁחֲקַר גָּדוֹל שְׁמִזִּיק
 גַּם לְהַסּוֹם. וְכֵן בִּימֹת הַחֲמָה
 שֶׁחֲזָבוּבִים רַבִּים וּמִצְעָרִים אֹתוֹ,
 מִתָּר לָתֵת עָלָיו מִרְדֵּעַת, וּבִלְבֹד
 שִׁיחָא נִזְהָר שֶׁלֹּא יִסְמֹךְ עַצְמוֹ עַל

הַבְּהֵמָה בַּשָּׂעֵת הַכֹּסִי. וְלַחֲסִיר
מִרְדֵּעַת בַּשָּׂבָת, בֵּין מִן הַחֲמֹר
בֵּין מִן הַסּוֹם, אָסוּר, כִּיּוֹן דְּלִית
לֵיהּ צַעַר אִם לֹא יִסְרָנָהּ.

סעיף ד'

אָסוּרָה לְצֵאת בְּזוּג, אִף עַל פִּי
שֶׁהוּא פְּקוּק וְאִינוֹ מִקְשֵׁקֶשׁ. וְאִבְלוֹ
בְּעִיר שֶׁהִיא מִתְקַנֶּת בְּעֵרוֹבֵין,
אָסוּר שְׂתֵצָא בּוֹ. רַק בְּחֶצֶר, מִתָּר
שִׁיחֶיהָ עָלֶיהָ. וְאִם אִינוֹ פְּקוּק,
וּמִקְשֵׁקֶשׁ, אִבְלוֹ בְּחֶצֶר, אָסוּר
לְהִיזֹת עָלֶיהָ.

סעיף ה'

מִתָּר לְהוֹלִיךְ אֶת הַסּוֹם בְּחֶבֶל
 שֶׁבָּרֶסֶן, וּבִלְבֹד שִׂיאֲחוֹ בִקְצֵה
 הַחֶבֶל, שֶׁלֹּא יֵצֵא מִיָּדוֹ טַפַּח, וְגַם
 לֹא יִגִּיעַ הַחֶבֶל שְׂבִיץ יָדוֹ לְבִהְמָה
 עַד טַפַּח סָמוּךְ לָאָרֶץ. וְאִם הַחֶבֶל
 אָרֹךְ הִרְבֵּה, יִכָּרְכוּ עַל צִוְּאֵר הַסּוֹם.

סעיף ו'

שְׁתֵּי בִהְמוֹת אִו יוֹתֵר שֶׁהֵן
 קְשׁוּרוֹת זוּ בְּזוּ, וְהוּא תוֹפֵם בְּיָדוֹ
 אֶפְסָר אֶחָד וְכֻלָּן נִמְשְׁכוֹת זוּ אַחֵר
 זוּ, אִסּוּר לַעֲשׂוֹת כֵּן בַּשִּׁבָּת, אֶפְלֹ

בְּעִיר הַמֵּתֶקֶנֶת בְּעִירוֹבִין. אֲבָל
מִתָּר לְתַפּוֹם כַּמָּה אַפְסָרֵי בַּהֲמוֹת
בִּידוֹ לְהוֹלִיכֵן, כְּדָרָךְ שְׁנֵת־בְּאֵר
בְּסַעֲיָה שְׁלֹפְנֵי זֶה.

סעיף ז'

אֵין הַתִּרְנַגּוֹלִין יוֹצְאִין בַּחוּטִין
שֶׁקוֹשְׁרִין בָּהֶם לְסִימָן, אִם שְׁלֹא
יִשְׁבְּרוּ כֵלִים. אֲבָל אִם קוֹשְׁרִין
רַגְלֵיהֶן שְׁלֹא יוּכְלוּ לְבָרוּחַ, וְכֵן
סוֹסִים הָרוּעִים בַּשָּׂדֶה וְקוֹשְׁרִין
שְׁתֵּי יְדֵיהֶן יַחַד, שְׁלֹא יוּכְלוּ
לְבָרוּחַ, מִתָּר, וּבְלִבָּד שְׁלֹא יִקְשׁוּר

עֲקוֹד אֹרֶגְלִי. עֲקוֹד, הֵינוּ שְׁקוֹשׁ
 יָד עִם רֶגֶל. וְרֶגֶל, הֵינוּ שְׁקוֹשׁ
 אַחַת מִרְגְּלָיו כִּלְפֵי מַעֲלָה, שֶׁלֹּא
 תִלָּךְ רַק עַל שְׁלֵשׁ, שְׁזָה אֲפִלוֹ בַחֲלֵ
 אֲסוּר, מִשּׁוֹם צִעַר בַּעֲלֵי חַיִּים.

סעיף ח'

מִי שִׁישׁ לוֹ מִשְׁרַת אֵינוֹ יְהוּדִי
 וְרוֹכֵב עַל הַבְּהֵמָה בַּשַּׁבָּת,
 כְּשֶׁמוֹלִיכָהּ לְהַשְׁקוֹתָהּ אֵינוֹ צָרִיךְ
 לְמַנְעוֹ, כִּי אֲסוּר הִרְכִּיבָהּ בַּשַּׁבָּת,
 אֵינוֹ מִשּׁוֹם מִשָּׂא הַבְּהֵמָה, כִּי הַחִי
 נֹשֵׂא אֶת עֲצָמוֹ, (וְאֵינוֹ אֲסוּר רַק

מִדֶּרֶבֶן, וּבִבְהֵמָה לֹא גִזְרוּ, אֲלֵא
הָאֶסוּר הוּא עַל הָאָדָם, שֶׁהִי שְׂרָא לֵאלֹ
אֶסוּר לְרִכּוֹב בַּשֵּׁבֶת וְאֵינוֹ יְהוּדִי
לִית לֹן בָּהּ. וְאֶפְלוּ הוּא נוֹתֵן אֶכָּף
אִזְּ בִּגְד לְרִכּוֹב עָלָיו הֵם בְּטָלִים
לְגַבִּי הָרוֹכֵב, רַק שְׂאֵר דְּבָר לֹא
יִנִּיחַ עַל הַבְּהֵמָה.

סעיף ט'

מִתָּר לֵאמֹר לְאֵינוֹ יְהוּדִי לְחַלּוֹב
הַבְּהֵמוֹת בַּשֵּׁבֶת, מִשּׁוּם צֶעַר בַּעֲלֵי
חַיִּים, כִּי הֶחָלָב מִצְעָרָה. וְהֶחָלָב
אֶסוּר בּוֹ בַּיּוֹם אֶפְלוּ בְּטָלְטוּל, אֲלֵא

הַאִינוּ יְהוּדִי יַעֲמִידֵנוּ בְּמָקוֹם
הַמְּשֻׁתָּמֵר. וְכֵן מִתָּר לֵאמֹר לְאִינוּ
יְהוּדִי, לְהַבְרוֹת הָאֲזוֹת פַּעַם אַחַת
בַּיּוֹם, מִשּׁוֹם צַעַר בְּעָלֵי חַיִּים (סימן
ש"ה).

סעיף י'

אִסּוּר לְהַשְׁאִיל אוֹ לְהַשְׁכִּיר בְּהֶמְתּוֹ
לְאִינוּ יְהוּדִי, אֶלָּא בְּתַנְאֵי
שִׁיחֲזִירָנָה לוֹ קֹדֶם שִׁבְתָּ. וְאִם אֵרַע
שֶׁלֹּא הִחֲזִירָהּ יִפְקִירָהּ הִישָׁרְאֵל קֹדֶם
הַשִּׁבְתָּ אֲפֹלוּ בִּינוּ לְבֵין עֲצָמוֹ, כִּדִּי
לְהַנְצִל מֵאִסּוּר. אֲבָל לְכַתְּחִלָּה

אָסוּר לְהַשְׂאִיל אֹו לְהַשְׁכִּיר עַל
כַּמֶּנֶּה זֶה (רמ"ו).

סעיף יא'

לֹא יִמְדוּד אָדָם שְׁעוּרִים לָתֵת לְפָנֵי
בְּהֵמָתוֹ, אֲלֵא מִשְׁעַר בְּאָמֶד דַּעְתּוֹ.

סעיף יב'

אֲגִידַת שַׁחַת, אִם אֵינוֹ קָשׁוּר בְּקִשּׁוֹר
שֶׁל קִימָא (דִּהְיוּ שְׁנֵי קָשָׁרִים זֶה עַל
גַּב זֶה), מִתָּר לְחֻתִּירָה וְלִתְנָה לְפָנֵי
בְּהֵמָה. וּמִתָּר לְחֻתוֹף דְּלוּעִין קָשׁוֹת
לְפָנֵי בְּהֵמָה, וְהוּא כְּשֶׁנִּתְלָשׁוּ

מֵאֶת־מוֹל. וְאִם הִדְלוּ־עֵין רַבּוֹת
וַיִּכּוֹלָה לֹאֲכַלְוֹן כֹּד, אֲסוּר לְחַתְכוֹן.

סעיף יג'

מִתָּר לְהַעֲמִיד בְּהֶמְתּוֹ עַל גִּבִּי
עֹשִׁימִים מִחֲבָרִים כֹּדִי שֶׁתֹּאכַל, כִּי
אֵין זֹאת מְלָאכָה אֲצִלָּה מִח
שֶׁתִּעֲקֹר הַעֲשִׁימִים, אֲדַרְבָּה נִיח לָהּ,
אֲבָל עֹשִׁימִים שֶׁתִּלְשֹׁן אֵינּוּ יְהוּדִי
בַּשַּׁבָּת, שֶׁהֵם מְקַצִּים, אֲסוּר
לְהַעֲמִיד שָׁם בְּהֶמְתּוֹ שֶׁתֹּאכַל, אֲלֹא
אִם כֵּן אֵין לָהּ מִח לִּאֲכֹל, אִז מִתָּר
מִשּׁוּם צִעַר בַּעֲלֵי חַיִּים. וְכֵן אִם

אין לה מה לשמות, מתר לומר
לאינו יהודי להביא לה מים מן
הבאר שבכרמלית (שכד שכה).

סעיף יד'

אין תולין על הבהמה כים או כלי
שתאכל מתוכו, כיון שזה אינו
אלא לתענוג בעלמא לבהמה, שלא
תצטרך לשוח צוארה, ואסור
לטרוח בשבת בשביל תענוג
הבהמה. אבל עגלים וסוּחִים
שצואתן קצר ומצטערים לאכול
מן הקרקע, מתר לתלות להן כלי

עם מאכל בַּחֲצֵר. אֲבֵל לֹא יֵצֵאוּ
בוֹ, מִפְּנֵי שְׁמֵשׁא הוּא לְהֵן (ש"ה)♦

סעיף טו'

אֵין לְהַשְׁלִיךְ תְּבוּאָה לְעוֹפוֹת
בַּמָּקוֹם לֵחַ, שִׁיכּוֹל לְהִיּוֹת שְׁתֵּשֶׁא
שָׁם קִצָּת וְתִצְמִיחַ אַחֵר כּף♦

סעיף טז'

חַנוּתֵן מִסְפּוֹא לְבִהְמוֹת, אִסּוּר
לְהִתְנוֹ תְּחִלָּה בְּכִבְרָה לְהוֹצִיא חֵמֶץ
וְלִנְקוּתוֹ. אֲבֵל אִם אֵינוֹ מְכֻוֵּן לְכֵף,
מִתָּר לְקַחַת אוֹתוֹ בְּכִבְרָה וְלְהִתְנוֹ

בַּאֲבוּם.

סעיף יז'

הַנּוֹתֵן מִרְסֵן לְבַהֲמוֹת אֹו לְעוֹפוֹת,
אֲסוּר לָתֵת לְתוֹכוֹ מַיִם. וְאִם נָתַן
בוֹ מַיִם עָרֵב שֵׁבֶת, אֲסוּר לְגַבְלוֹ
בַּשֵּׁבֶת. אֲבָל מִתָּר לְנַעֲרוֹ מִכְּלֵי אֵל
כְּלֵי, כְּדֵי שְׂוִיתָ עָרֵב.

סעיף יח'

בַּהֲמוֹת, חֲיֹוֹת וְעוֹפוֹת הַגְּדֹלִים
בַּבַּיִת, שְׂמִזְזוֹנוֹתֵיהֶן מוּטָלִין עָלֶיהָ,
מִתָּר לָתֵת לָהֶם מְזֻזָּנוֹת בַּשֵּׁבֶת.

אֲבָל אֹתָן שְׂאִינָן גְּדִלִים בַּבַּיִת
 וְאֵין מְזֻנְוֹתֵיהֶן עָלֶיהָ, אָסוּר
 לְטַרוּחַ בְּשֶׁבִיל לֵיתָן לָהֶם מְזֻנּוֹת.
 וְאִפְלוּ לְהַשְׁלִיךְ לִפְנֵיהֶם, אָסוּר.
 וְלִכֵּן אָסוּר לֵיתָן מְזֻנּוֹת לִפְנֵי
 הַיּוֹנִים, לְפִי שִׂיּוּצָאֵין וְאוֹכְלִין
 בַּשָּׂדֶה. נוֹתֵנִין מְזֻנּוֹת לִפְנֵי כָּלֵב.
 וְאִפְלוּ שֶׁל הַפֶּקֶר, יֵשׁ קִצָּת מִצֹּחַ
 לֵיתָן לוֹ מִנֶּעֱט מְזֻנּוֹת, שֶׁהָרִי הַקָּדוֹשׁ
 בָּרוּךְ הוּא חֵם עָלָיו עַל שֶׁמְזֻנּוֹתָיו
 מוֹעֲטִין, וּמִשְׁחָה אֲכִילָתוֹ בְּמַעֲיוֹ
 שֶׁלֹּא שָׂח יָמִים. יֵשׁ נוֹחֲגִין לְתַת

חֲטִיִּים לִפְנֵי הָעוֹפֹת בְּשֶׁבֶת שִׁירָה,
וְאֵינּוּ נָכוֹן, שֶׁהֲרִי אֵין מְזוֹנוֹתֵיהֶן
עָלֶיהָ (שכ"ד).

סעיף יט'

מִתָּר לְחַזְמִין אֵינּוּ יְהוּדֵי לְבֵיתוֹ
לֶאֱכֹל עֲמֹ בְּשֶׁבֶת. וְאֵף עַל פִּי
שְׁאֵסוֹר בְּיוֹם טוֹב מִשׁוֹם גְּזֵרָה
שְׁמָא יִרְבֶּה בְּשֶׁבִילוֹ (כדלקמן סימן
צ"ח) אֲבָל בְּשֶׁבֶת אֵין לְחוּשׁ לְזֵאת,
וּמִתָּר לְתֵת אֶפְלוֹ לוֹ לְבִדּוֹ מְזוֹנוֹת.
וְאֵף עַל פִּי שְׁאֵין מְזוֹנוֹתָיו עָלֶיהָ,
מִכָּל מָקוֹם כִּיֹּן שְׁמִפְרָנְסִין עוֹבְדֵי

כּוֹכָבִים מִפְּנֵי דִרְכֵי שָׁלוֹם, חָשׁוּב
בְּמִזְוֹנֹתָיו עָלֶיךָ (וְעַיִן לְעֵיל סִימָן פ"ב
סעיף ט').

סעיף כ'

בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף שֶׁלֹּא הִרְגָּלוּ עַד־יָן
לָבוֹא בְּעֶרְב לְכָלוּב שְׁלָהֶם. וְכֵן
אֲפֹלוּ אִם הִרְגָּלוּ, אֲלֹא שְׁעֵתָהּ
מִרְדּוֹ וּבִרְחוֹ, אֲסוּר לְהַכְנִיסָן לְתוֹךְ
הַכָּלוּב אִם לְתוֹךְ הַבַּיִת. וְאֲפֹלוּ אִם
הֵם בַּבַּיִת אִם בַּכָּלוּב, אֲלֹא שְׁהֵדָּלָת
פְּתוּחָהּ, אֲסוּר לְסַגְּרָהּ, מִשּׁוּם דְּבִזָּה
הֵמָּה נִצְוִדִים וְהָיִי אֲסוּר צִידָהּ.

סעיף כא'

וְאֵם כְּבֹר הֲרֹגָלוֹ וְהִמָּה בְּנֵי תַרְבוֹת
שְׂדֵרְכָן לְבֹא בְּעֶרְב לְמִקּוֹמָם
וַיֵּצְאוּ, וְהוּא חוֹשֵׁשׁ שֶׁלֹּא יִגְנְבוּ
אוֹתָם, מִתֵּר לְדַחוֹתָן שִׁילְכוּ לְמִקּוֹם
הַמִּשְׁתַּמֵּר. אֲבָל לֹא יִקַּח אוֹתָם
בַּיָּדִים, שֶׁהֲרִי הֵם מִקְצִים.

סעיף כב'

אֵין מִיִּלְדִּין אֶת הַבְּהֵמָה בַּשֵּׁבֶת,
וְאֶפְלוּ לְסַעְדָּהּ, הֵינּוּ שְׂאוּחִז אֶת
הַיֶּלֶד שֶׁלֹּא יִפּוֹל לְאַרְצָן, אֲסוּר.

סעיף כג'

מִכָּה בַת־חֲלָתָהּ שִׁישׁ לְהַבְהִמָּה צֶעַר
מִמֶּנָּה, סָכִין אוֹתָהּ בְּשֶׁמֶן. אֲבָל
בַּסּוּף, שִׁאִין הַסִּיכָה אֵלָּא מִשּׁוּם
תַּעֲנוּג, אֲסוּר.

סעיף כד'

אם אֲכָלָה פֶּרֶשִׁינִין הֶרְבֵּה וְכִדּוּמָה
וּמַצְטַעֲרָתָהּ, יָכוֹל לְהַרְיֵצָה בַּחֲצֵר
כִּדִּי שֶׁתִּיגַע וְתִתְרַפֶּא. אם אֲחִזָּה
דָּם, יָכוֹל לְהַעֲמִידָהּ בַּמַּיִם כִּדִּי
שֶׁתִּצְטַנֵּן. וְאם הוּא סָפֵק, שָׂמָא אם
לֹא יִקְיִזוּ לָהּ דָּם, תָּמּוּתָהּ מִתָּר
לִזְמַר לְאִינוּ יְהוּדִי לְהַקְיִזָּה. וְכֵן

שָׁאֵר רְפוּאוֹת, עוֹשִׂין לָהּ עַל יְדֵי
אֵינּוּ יְהוּדִי (של"ב).

סימן פח – דיני מקצה בשבת

סעיף א'

מִקְצָה מִדַּעַת, דְּהֵינּוּ שֶׁהִקְצָחוּ
הָאָדָם מִדַּעַתוֹ מִלְּאֹכְלוֹ בַּשַּׁבָּת,
מִחֲמַת שְׂאִינּוּ רָאוּי לְאֲכִילָה אֲלֹא
עַל יְדֵי הִדְחָק, אִם שֶׁרָאוּי לְאֲכִילָה
אֲפִלּוּ בְּלֹא דִּחְקָא אֲלֹא שֶׁהִקְצָחוּ
לְסַחֲרָהּ, אִם עַל פִּי שְׁנֵתָנוּ לְאוֹצָר,
וְכֵן דָּבָר שֶׁהוּא רָאוּי הַיּוֹם לְמֹאכֵל
בְּלִבִּים, אִם עַל פִּי שֶׁבָּעֵרָב שַׁבָּת

לֹא הִיָּה עֹמֵד לְכָךְ, כְּגֹון בְּהִמָּה
 וְעוֹף שְׁנֵת־נִבְלוֹ בַּשַּׁבָּת, וְכֵן דְּבַר
 שְׁנֵת־שֶׁתֶּנָּה הַיּוֹם מִמָּה שֶׁהִיָּה
 אֶת־מוֹל, אֲבָל מִכָּל מָקוֹם גַּם הַיּוֹם
 עֲדִין רָאוי לְאַיִזָּה תַּשְׁמִישׁ, כְּגֹון
 כָּלִים שְׁנֵת־שֶׁתֶּבְרוּ הַיּוֹם וְעֲדִין
 רָאויִין לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן מֵעִין
 תַּשְׁמִישׁוֹן הָרֵאשׁוֹן לְקַבֵּל בָּהֶן אִיזָּה
 מֵאֲכָל אוֹ מִשְׁקָה, וְכֵן עֲצָמוֹת
 שְׁנֵת־פָּרְקוֹ הַיּוֹם מִן הַבֶּשֶׂר וְהֵן
 רָאויִין לְכָל־בָּיִם, כָּל אֵלּוֹ מִתַּרְיִין
 לְטַלְטֵל בַּשַּׁבָּת, חוּץ מִמָּה שֶׁדָּחָה

בִּידֵי־ם כְּגֹן גְּרוֹגְרוֹת וְצִמּוּקִין.

סעיף ב'

דְּבָרִים שְׂאֵינָם רְאוּיִם כָּלֵל
לְאַכִּילַת אָדָם כְּמוֹ שֶׁהֵן אֲפֵלוֹ עַל
יְדֵי הַדַּחֲקָה, שְׂצָרִיכִין בְּשׂוּל, וְאֵף עַל
גַּב שְׂרָאוּיִם לְבִהְמוֹת אֹ לְכָל־בָּיִם,
הֲרִי פִיּוֹן שֶׁהֵם מוֹכָנִים לְמֵאֲכֹל
אָדָם לְאַחַר זְמַן, אֵינָם עוֹמְדִין
לְבִהְמוֹת וְלְכָל־בָּיִם, וְכֵן דְּבָרִים
שְׂאֵינָם רְאוּיִין בַּשֵּׁבֶת לְשׁוּם
תַּשְׁמִישׁ, כְּגֹן עֵצִים וְנוֹצוֹת שֶׁל
עוֹפוֹת, וְעוֹרוֹת בְּהֵמוֹת, וְצִמּוּר אֹ

פִּשְׁתָּן, וְכָל בַּעֲלֵי חַיִּים אֲפֵלוּ שֶׁהָיוּ
 בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְקִלְפֵי אֲגוּזִים וְקִלְפֵי
 בִּיצִים, וְעֲצָמוֹת קְשׁוֹת, שֶׁאֵינָן
 רְאוּיֹת אֲפֵלוּ לְכַלְבִּים, וְדִלְתָן
 וְחִלְזָנוֹת הַבַּיִת, (דְּאָסוּר לְתִלְתָּן
 בַּשַּׁבָּת), וְכֵן שִׁבְרֵי כֵלִים שֶׁאֵינָן
 רְאוּיִין עוֹד לְשׁוּם תַּשְׁמִישׁ, כָּל אֵלּוּ
 וְהַדּוּמָה לָהֶם, אֲסוּרִין בְּטִלְטוּל.
 וּמִכָּל מָקוֹם כָּלִי זְכוּכִית
 שֶׁנִּשְׁתַּבְּרוּ בְּמָקוֹם שֶׁיְכוּלִין לְחַזֵּקוֹ,
 מִתַּר לְפָנֹת הַשִּׁבְרִים (ש"ח).

מֵאֲכָל שְׁהוּא אֶסוּר בְּאֲכִילָה וּמִתֵּר
 בְּהִנָּאָה, וְהוּא רָאוי לְאֵינוֹ יְהוּדִי
 כְּמוֹ שְׁהוּא, כְּגוֹן בֶּשֶׂר מִבְּשָׁל
 וְכִדּוּמָה, וְיָכוֹל הוּא לְתֵנוֹ לְאֵינוֹ
 יְהוּדִי שְׁהוּא שְׁלוֹ, מִתֵּר לְטַלְטְלוֹ.
 אֲבָל אִם אֵינוֹ רָאוי לְאֵינוֹ יְהוּדִי
 כְּמוֹ שְׁהוּא, כְּגוֹן בֶּשֶׂר חַי, (וְגַם
 לְכָלִּבִּים אֵינוֹ עוֹמֵד, כִּיּוֹן שְׂרָאוי לְאֵינוֹ
 יְהוּדִי), אִם שְׂאֵינוֹ יָכוֹל לְתֵנוֹ לְאֵינוֹ
 יְהוּדִי מִפְּנֵי שְׂאֵינוֹ שְׁלוֹ אֵלֶּא שֶׁל
 אַחֵר, אֶסוּר לְטַלְטְלוֹ.

סעיף ד'

נוֹלָד, וְהֵינּוּ דְּבָר שְׁנֵת־חֲדָשׁ הַיּוֹם,
 כְּגוֹן אֶפֶר מִן אֵשׁ שְׁהֶסְקָה הַיּוֹם עַל
 יְדֵי אֵינּוּ יְהוּדִי, וְכֵן בִּיצָה שְׁנוֹלָדָה
 הַיּוֹם, וּמֵימִם הַזֹּחֲלִין מִן הָאֵילָנוֹת
 בְּיָמֵי נִיסָן, וְכֵן אֲפֹלוֹ לֹא נִתְחַדֵּשׁ
 הַיּוֹם, אֲלָא שְׁבָא מִכַּח מַעֲשֶׂה,
 שֶׁהָיוּ אֲסוּרִין לַעֲשׂוֹת הַיּוֹם, כְּגוֹן
 פָּרוֹת שְׁנֶפְלוּ מִן הָאֵילָן אִו שֶׁתִּלְשֵׁן
 אֵינּוּ יְהוּדִי, וְחֲלָב שְׁנֶחֱלַב הַיּוֹם
 וְכִדּוּמָה, גַּם כֵּן אֲסוּרִין בְּטִלְטוּל.
 וּפֶת שֶׁאֶפְאַה אֵינּוּ יְהוּדִי בַּשַּׁבָּת
 בְּעִיר שֶׁרָבָה נִבְרִים, דְּמִסְתַּמָּא

אֲדַעְתָּא דַּאִינוּ יְהוּדֵי אַפָּאָה, אִם
הוּא שַׁעַת הַדַּחֲק אִו לְצַרְךָ מִצְוָה,
מִתָּר לִישְׂרָאֵל לֹאכֹלָה בַּשַּׁבָּת.

סעיף ה'

כֻּלִּים שֶׁהֵם מִיַּחֲדִים לַעֲשׂוֹת בָּהֶם
מִלֵּאכָה הֶאֱסוּרָה לַעֲשׂוֹת בַּשַּׁבָּת,
כְּגוֹן מִכֶּתֶשֶׁת וְרַחִים וְקֶרֶנֶם
[פִּטְיָשׁ] (הֵאמֵר) וְקֶרֶדֶם, וּמִכִּבְדּוֹת,
שֶׁמִּכִּבְדִּין בָּהֶן אֶת הַבַּיִת, וְשׁוּפָר,
וּמִנּוּרָה, וּמַחֲט שֶׁתּוֹפְרִין בָּהֶם,
וְנִירוֹת שְׁלֵמִים, בֵּין שֶׁל חֵלֶב בֵּין
שֶׁל שַׁעֲוָה, וּפְתִילוֹת מִצָּמֶר גָּפֶן

וּבְגֵד שֶׁעֲטִינֵז שְׂאֵסוֹר לְלִבְשׁוֹ, וְכֵן
 כָּל כִּיּוֹצֵא בְּאֵלָיו מִתָּר לְטִלְטֵלָן
 לְצִרְדָּה גּוֹפֶה, כְּגוֹן קֶרֶנָּה לְפִצּוּעַ בּוֹ
 אֶגְזִיזִים, קֶרֶדֶם לְחִתָּהּ בּוֹ דְּבַר
 מֵאֲכָל, מִחֵט שְׂלֵמָה לְפֹל בָּהּ אֶת
 חֲקוּיָן. (אֲבָל אִם נָטַל עֵקֶצָה אוֹ חֲדָה,
 אֶסוּרָה בְּכָל טִלְטוּל). וְכֵן מִתָּר
 לְטִלְטֵלָן לְצִרְדָּה מִקּוֹמָן, דְּחִינוֹ
 שְׂצָרִיד לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּמִקּוֹם שֶׁחֲכָלִי
 מִנָּח שָׁם. וְכִיּוֹן שֶׁנִּטְלָה בְּהִתָּר, וְכֵן
 אִם שָׂכַח וְנִטְלָה בִּידּוֹ, מִתָּר
 לְטִלְטֵלָהּ גַּם יוֹתֵר וְלְהַנִּיחוֹ בְּמִקּוֹם

שִׁירְצָה. אֲבָל שְׁלֹא לְצַרֵּךְ גּוֹפֵן
 וְשְׁלֹא לְצַרֵּךְ מִקּוֹמָן, אֲלֵא לְטַלְטֵלָן
 בְּשִׁבְיָל עֲצָמָן לְבַד, שְׁלֹא יִגָּנְבוּ אוֹ
 יִתְקַלְקְלוּ, אֲסוּר לְטַלְטֵלָן. וְתַכְלִין
 גַּם כֵּן אֲסוּרִין לְטַלְטֵל. אֲךָ אִם
 מִנְּחִים בַּמָּקוֹם בְּזִיוֹן שְׂיוֹכְלוֹ
 לְהַתְלַכְלֵךְ, מִתָּר לְטַלְטֵלָן וְלַהֲנִיחָם
 בַּמָּקוֹם דְּמִשְׁתַּמְרִין (ש"ח).

סעיף ו'

מִקְצָה מִחֲמַת חֶסֶד רֶוֶן כִּים, דְּהִינוּ
 דְּבָרִים שֶׁהָאָדָם מִקְצָה מִדַּעְתּוֹ
 לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא

מִקְפִּיד עֲלֵיהֶם שְׁלֹא יִתְקַלְקְלוּ, כְּגוֹן
כְּלִי אֲמָנוּת שֶׁמִּקְפִּיד עֲלֵיהֶם שְׁלֹא
יִפְגְּמוּ, וְסָבִין שְׁמַת־קָנִים בּוֹ אֶת
הַקְּלָמוֹם, וְסָבִין שֶׁל שְׁחִיטָה, וְסָבִין
שֶׁל מִילָה, וְכֵן נִיר הָעוֹמֵד
לְכַתִּיבָהּ, וְשֹׁטְרֵי חוּבוֹת, וְכַתְּבֵי
חֶשְׁבוֹנוֹת, וְאַגְרוֹת שֶׁהוּא מִקְפִּיד
עֲלֵיהֶן לְשַׁמְרוֹן, וְכֵלִים הַיְקָרִים
שֶׁאֵינּוּ מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם כָּלֵל, וְכֵן כָּל
דָּבָר שֶׁמִּחְמַת שֶׁמִּקְפִּיד עָלָיו, הוּא
מִיַּחַד לוֹ מְקוֹם וְאֵינּוּ מִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ,
וְכֵן כֵּלִים שֶׁבַח־נוֹת שְׁעוֹמְדִים

לְמַכִּירָה, אֲפֹלוּ הֵם כֹּלֵי סְעוּדָה, אִם
 אֵין דְּרָכּוֹ לְהַשְׁאִילָן, (אֲבָל אִם דְּרָכּוֹ
 לְהַשְׁאִילָן לְפַעֲמִים, אֵינֶן מְקַצִּים) כֹּל
 אֵלוֹ וְהַדּוּמָה לָהֶם, וְכֵן כִּים הַמִּיחָד
 לְמַעוֹת, הוּיִן מְקַצִּים מִחֲמַת חֶסֶד
 כִּים וְאִסּוּרִין בְּטִלְטוּל אֲפֹלוּ לְצַרְדֵּי
 גּוֹפֶן אִו לְצַרְדֵּי מְקוֹמוֹ.

סעיף ז'

דָּבָר שֶׁאֵין עָלָיו שֵׁם כֹּלֵי כֶּלֶל, כְּגוֹן
 עֲצִים וְאֲבָנִים וְחֲתִיכוֹת בִּרְזָל
 וְכַדּוּמָה, אִסּוּר גַּם כֵּן בְּכֹל טִלְטוּל,
 אֲפֹלוּ לְצַרְדֵּי גּוֹפֶן וְצַרְדֵּי מְקוֹמוֹ,

אֵלֶּא אִם כֵּן יִחַדּוּ בְּעֶרְבַּ שַׁבָּת
 לְאַיִזָּה תִּשְׁמִישׁ שִׁישׁ שֶׁתִּמַּשׁ בּוֹ
 לְעוֹלָם. וְלִכֵּן אָסוּר לְטוֹל קִיסָם
 לְחִצּוֹן בּוֹ שְׁנָיו. נִרוֹת שְׂאִינָן
 שְׁלֵמִים, גַּם כֵּן אֵין שֵׁם כָּלִי עֲלֵיהֶם
 וְאָסוּרִין בְּכָל טְלָטוּל. וְכֵן סֵלָם שֶׁל
 עֲלִיָּה, אֵין עָלָיו תּוֹרַת כָּלִי.

סעיף ח'

כָּלִי שֶׁמִּלְאכָתּוֹ לְהַתֵּר אִזְ אֲפִלּוּ
 לְאָסוּר וְלְהַתֵּר, כְּגוֹן קִדְרוֹת, וְאֲפִלּוּ
 כָּלִים מְאוּסִים (דְּבִשְׁבַת מְקַצֶּה מִחֲמַת
 מְאוּס מִתֵּר) מִתֵּר לְטְלָטְלָן אֲפִלּוּ רַק

בְּשִׁבְיָהּ הַכֹּלִי שֶׁלֹּא יִגָּנֵב אִם יִשָּׁבֵר.
 אֲבָל שֶׁלֹּא לְצַרֵּךְ כָּלֵל, אִם
 לְטַלְטֵל. וְכֵתִיב הַקֹּדֶשׁ וְאֵכָלֶיךָ,
 מִתֶּר לְטַלְטֵל, אֲפֹלוּ שֶׁלֹּא לְצַרֵּךְ
 כָּלֵל (ש"ח).

סעיף ט'

כַּשֵּׁם שֶׁאִם לְטַלְטֵל אֶת הַמִּקְצָה
 אִם אֶת הַנוֹלָד, כִּי אִם לְתֵן כֹּלִי
 תַּחְתִּיהֶן כִּי שִׁפְלוּ לְתוֹכוֹ, כִּי
 שֶׁעַל יְדֵי זֶה הוּא מְבַטֵּל אֶת הַכֹּלִי
 שֶׁלֹּא יוּכַל לְטַלְטֵל עוֹד, וְחֵרִי זֶה
 כֹּאֲלוּ חֲבָרוֹ שֶׁם בְּטִיט, אֲבָל מִתֶּר

לְכַפּוֹת סַל לְפָנַי הָאֶפְרוּחִים כְּדֵי
 שְׂשַׁעֲלוּ וַיֵּרְדּוּ בּוֹ, כִּי לְאַחַר שְׁלֹא
 יִהְיֶה עָלָיו, מִתָּר לְטַלְטֵלוֹ. וְאִם הָיָה
 עָלָיו בֵּין הַשְּׂמֵשׁוֹת, נֶאֱמַר הַסֵּל
 בְּטַלְטוֹל לְכָל הַיּוֹם.

סעיף י'

עָפָר וְחוֹל הַצָּבֹר בְּזוּיּוֹת בְּחֶצֶר
 אֹף בַּבַּיִת, מִתָּר לְטַלְטֵלוֹ, דְּכִיּוֹן
 דְּצָבְרוּ זֶה הוּא הַזְמָנָתוֹ לְתַשְׁמִישׁ.
 אֲבָל אִם הוּא מְפֹזָר, בָּטֵל לְגַבֵּי
 קֶרֶקַע וְאֶסוּר בְּטַלְטוֹל. וְכֵן אִם
 חֲתָךְ קֶדֶם שַׁבָּת עָנָף מִן הָאֵילָן

לְהַנִּיף בּוֹ וּלְהַבְרִיחַ הַזְּבוּבִים
 וְכִיּוּצֵא בּוֹ, מִתָּר לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ
 בַּשַּׁבָּת, כִּיּוֹן שִׁיחֲדוֹ לְכַךְ וְעֶשְׂאוֹ
 כְּלִי. אֲבָל אָסוּר לְקַח בַּשַּׁבָּת בְּד
 מִן הַמַּכְבִּדוֹת, שֶׁהֲרִי הוּא מְקַצֵּה.
 וְאַפְלוֹ נִטְלוֹ אֵינּוּ יְהוּדִי, אָסוּר
 לְטַלְטֵלוֹ.

סעיף יא'

נִסְרִים שֶׁל בַּעֲלֵי בָתִּים שְׂאִינָם
 עוֹמְדִין לְסַחֲרָה מִתָּר לְטַלְטֵלוֹ.
 וְשֶׁל אֲמֹן, אָסוּר, אֲלֵא אִם כֵּן חָשַׁב
 עָלֵיהֶם מִבְּעוֹד יוֹם לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם

בַּשַּׁבָּת (שח).♦

סעיף יב'

כָּל מִקְצָה, אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא
בְּטִלְטוּל. אֲבָל בְּנִגְיָעָה בְּעִלְמָא
שְׂאֵינוֹ מְנַדְנָדוֹ שָׂרִי. וְלִכּוֹן מִתָּר
לִגַּע בְּמִנְוָרָה הָעוֹמֶדֶת, אֲפִלּוֹ נִרוֹת
דוֹלָקִים בָּהּ, וְכֵן מִתָּר לִקַּח דָּבָר
הַתָּר הַמִּנָּח עַל גַּבִּי מִקְצָה. אֲבָל
אָסוּר לִגַּע בְּמִנְוָרָה הַתְּלוּיָה, כִּי גַם
בְּנִגְיָעָה בְּעִלְמָא הוּא מְנַדְנָדָה.
וּמִתָּר לְכַסּוֹת דָּבָר מִקְצָה בְּדָבָר
שְׂאֵינוֹ מִקְצָה, מִפְּנֵי הַשָּׁמַיִם

וְכִדּוּמָה (רס"ה ש"ח של"ח).

סעיף יג'

טְלִטּוּל כָּל־אַחַר יָד, מִתָּר בְּמִקְצָה.
וְלִכּוֹן אִם שָׁכַח אֵיזָה דְּבָר מִקְצָה עַל
אֵיזָה כָּלִי אִו שֶׁנִּכְלָה שָׁם בַּשַּׁבָּת,
אִם צָרִיד לְכָלִי הַמִּתָּר אִו לְמִקּוֹמוֹ,
מִתָּר לְנַעֲרוֹ אִו לְשֹׂא אֶת הַכָּלִי
לְמִקּוֹם אַחֵר וְלְנַעַר אֶת הַמִּקְצָה.
וְכֵן יָכוֹל לַעֲשׂוֹת אִם שָׁכַח מַעֲוֹת
בַּכִּים שֶׁבְּבִגְדוֹ וְהוּא צָרִיד לְבִגְדוֹ.
אַבֵּל בְּשִׁבְלִי הַמִּקְצָה לְחוּד, אָסוּר
לַעֲשׂוֹת כֵּן. (וְאִם הִנִּיחַ קֹדֶם שַׁבָּת

בְּכוּנָה דָּבַר מִקְצָה עַל כָּלִי, נַעֲשֶׂה בְּסִים
 לְדָבַר הָאֲסוּר, וַיִּבְאֵר אִם יִרְצֶה הַשֵּׁם
 בְּסִימָן שְׂאֵחַר זֶה) ♦

סעיף יד'

אַבֵּל בְּשֵׂאִינוֹ צָרִיךְ לְהַכְלִי הַמִּתָּר,
 אֲסוּר לְטַלְטֵלוֹ אִם יֵשׁ עָלָיו דָּבַר
 מִקְצָה. וְלָכֵן אֲסוּר לְטוֹל בִּידָיו
 תִּינוֹק אֲפִלּוּ בְּרִשּׁוֹת הַיְּחִיד, אִם
 יֵשׁ בִּידּוֹ אָבֶן אוֹ שְׂאֵר דָּבַר מִקְצָה.
 אֲדָּא אִם יֵשׁ לְהַתִּינוֹק גְּעָגוּעִין שְׂאֵם
 לֹא יִטְלוּהוּ יַחְלָה, וְגַם אִי אֶפְשָׁר
 לְהַשְׁלִיךְ מִידּוֹ הָאָבֶן וְכַדוּמָה, מִפְּנֵי

שִׁי־צֶעֶק וְיִבְכָּה, אֵז מֵתָר לְפָלוֹ עַל
 יָדָיו בְּרִשּׁוֹת הַיְחִיד, וְאִם יֵשׁ בְּיָדֵי
 הַתִּינוֹק אֵיזָה מִטְבֵּעַ, אָסוּר אֲפֹלוֹ
 לְאַחֲזוֹ בְּיָדוֹ וְהוּא מְחַלֵּף בְּרִגְלָיו,
 וְאֲפֹלוֹ בְּרִשּׁוֹת הַיְחִיד, וְאֲפֹלוֹ יֵשׁ
 לוֹ גִּעְגּוּעִין, מִשּׁוֹם דְּאִכָּא לְמִיחָשׁ,
 שְׂמָא יִפֹּל הַמִּטְבֵּעַ מִיָּדֵי הַתִּינוֹק
 וְזֶה יִשְׁכַּח שְׁחִיּוֹם שִׁבָּת וְיִגְבִּיהוּ,
 וְנִמְצָא מְטִלְטֵל מִקְצָה בְּטִלְטוּל
 גָּמוּר. וְאָסוּר אֲפֹלוֹ בַּמָּקוֹם סַכָּנָה
 חֲלִי, כִּיּוֹן שְׂאִין שָׁם שׁוֹם סַכָּנָה
 נִפְשׁ אִם לֹא יִטְלָנוּ (ש"ט ש"י שי"א).

סעיף טז'

מֵת, אָסוּר לְטַלְטֵל בְּשַׁבָּת. אֲבָל
 מֵתָר לְשִׁמוּט אֶת הַכֹּר מִתְּחִילָה,
 שֶׁלֹּא יִסְרִיחַ, וּבִלְבָּד שֶׁלֹּא יִזְיז בּוֹ
 שׁוּם אֵבֶר. וְאִם הָיָה פִּיּוֹ נִפְתָּח
 וְחוּלָה, קוֹשֵׁר אֶת הַלְּחִי בְּעַנְיִן שֶׁלֹּא
 יוֹסִיף לְהַפְתִּיחַ, אֲבָל לֹא כִּדֵּי שִׁסְגָּר
 מִה שֶׁכָּבֵר נִפְתָּח, שְׂאֵם כֵּן הָיָה
 מִזִּז אֵבֶר (וְעֵין לְקַמֵּן סוּף סִימָן קכ"ד).

סעיף טז'

אִם נִפְלָה דְּלִקָּה וִירָאִים שֶׁלֹּא יִשְׂרָף
 חֵמֶת, מֵתָרִין לְטַלְטֵל אַגַּב דְּבֵר

הֵתֵּר, דְּהֵינּוּ שְׂמִנְיָחִין עָלָיו אֹ
 אֲצִלּוֹ אֵיזָה דְּבַר מֵאֲכָל, וּמִטְלָטֵל
 שְׁנֵיהֶם בִּיחָד. וְאִם אֵין דְּבַר מֵאֲכָל,
 מִנְיָחִין עָלָיו אֵיזָה כְּלִי אֹ מִלְּבוּשׁ
 שְׂמִתָּהּ בְּטִלְטוּל. וְאִם גַּם זֶה אֵין,
 אֲזִי מִטְלָטֵלִין אוֹתוֹ לְבִדּוֹ. בֵּין כֹּךְ
 וּבֵין כֹּךְ אֵין מִטְלָטֵלִין אוֹתוֹ אֶלָּא
 לְמַקּוֹם שְׂמִתָּרִין לְחוּצִיא לְשָׁם.
 אֲבָל לְמַקּוֹם שְׂאֵסוּרִין לְחוּצִיא, אֵין
 לְחוּצִיא כִּי אִם עַל יְדֵי אֵינּוּ יְהוּדֵי

(ש"י"א) ♦

כָּל דְּבַר מְטַנֵּף, כְּגוֹן רְעִי וְקִיא
 צוֹאֵה, בֵּין שֵׁל אָדָם בֵּין שֵׁל
 תִּרְנָגוּלִים, אִם הֵם בְּבֵית אֹ בַּחֲצֵר
 שְׂוֹשְׁבִים שָׁם בְּנֵי אָדָם, מִתָּר
 לְהוֹצִיאָם לֹא שָׁפָה. וְכִשְׁמוֹצִיא גִרָּה
 שֵׁל רְעִי אֹ עֲבִיט שֵׁל מִי רִגְלִים,
 כָּל זְמַן שֶׁהַכֹּלִי עֲדִין בִּידוֹ, מִתָּר
 לְהַחֲזִירוֹ, כְּדִין כָּל מְקַצֵּה שֶׁבְּעוֹדוֹ
 בִּידוֹ, מִתָּר לְטַלְטֵלוֹ לְהַנִּיחוֹ בְּמָקוֹם
 שְׂוִירָצָה. אֲבָל לְאַחַר שֶׁהַנִּיחוֹ מִידוֹ,
 אִסּוּר לְטַלְטֵלוֹ, מִשּׁוּם דְּמֵאִים טְפִי
 (וְגֵרַע מִשְׁאָר מְקַצֵּה מִחֲמַת מְאוּס). וְאֵךְ

כְּשֶׁצָרִיכִין לֹא מֵשׁוּם כְּבוֹד
הַבְּרִיּוֹת, מִתָּר לְהַחֲזִירוֹ (ש"ח). וְכֵן
אִם יָכוֹל לָתֵת בְּתוֹכוֹ מַיִם, שִׁיְהִי
רְאוּיָן לְשִׁתֵּית בְּהֵמָה, יָכוֹל
לְהַחֲזִירוֹ כֹּךְ.

סעיף יח'

מִתָּר לָתֵן כָּלִי תַּחַת הַדֶּלֶף בַּשֵּׁבֶת.
וְאִם נִתְּמָלָא, שׁוֹכֵכוֹ וּמַחֲזִירוֹ
לְמָקוֹמוֹ, וְהוּא שִׁיְהֵא הַדֶּלֶף רְאוּי
לְרַחֲיצָה. אֲבָל אִם הַמַּיִם מְאֻסִּים,
אָסוּר לָתֵן שָׁם כָּלִי, מֵשׁוּם דִּיאִין
עוֹשִׂין גִּרָּף שֶׁל רָעִי לְכַתְּחָלָה. וְאִם

עֵבֶר וְנִתְּנוּ וְהוּא בְּמִקּוֹם דְּמֵאִים
עָלָיו, מִתָּר לְהוֹצִיאוֹ (דִּין מִקְצָה
בְּמִקּוֹם הַפֶּסֶד גָּדוֹל, עֵין לְעֵיל סִימָן פ"ה
סְעִיף ד'. וְדִינִי מִקְצָה בְּיוֹם טוֹב וְדִין
מִקְצָה מִחֲמַת מִצּוֹה, יִבְאֲרוּ אִם יִרְצָה
הַשֵּׁם בְּמִקּוֹמָם) ♦

סימן פט - דין בסיס לדבר האסור

סעיף א'

כָּלִי שֶׁלֹּא שֶׁהֵנִיחַ עָלָיו בְּעֶרְבַּ שַׁבָּת
דְּבָר מִקְצָה בְּכוֹנֶה, וְהִיתָה דִּעְתּוֹ
שִׁיחָא מִנָּח שָׁם בְּהַכְנָסַת שַׁבָּת,
נַעֲשֶׂה הַכָּלִי בָּסִים לְדָבָר הָאָסוּר.
וְאִכְלוּ נָטַל מִשָּׁם הַמִּקְצָה בְּיוֹם

הַשַּׁבָּת, מִכָּל מָקוֹם כִּי־זוֹן שֶׁהִיָּה
מִנָּח שָׁם בֵּין הַשְּׂמֵשׁוֹת וְנַעֲשֶׂה אִז
הַכֹּלִי בַסִּים לְדַבֵּר הָאֲסוּר, אֲסוּר
לְטַלְטֵלוֹ גַּם אַחֵר כֶּךָ כָּל הַיּוֹם,
אַפִּלּוֹ לְצַרְדָּה גּוֹפּוֹ וְלְצַרְדָּה מִקּוֹמוֹ.

סעיף ב'

הִיָּה מִנָּח שָׁם בְּהַכְנֵסֶת שַׁבָּת גַּם
דִּבֶּר הַתֵּר, וְנַעֲשֶׂה הַכֹּלִי בַסִּים
לְדַבֵּר הָאֲסוּר וְלְדַבֵּר הַמֵּתֵר, אִם
הַדִּבֶּר הַמֵּתֵר יוֹתֵר חָשׁוּב לוֹ, מֵתֵר
לְטַלְטֵלוֹ. וְאִם הַדִּבֶּר הָאֲסוּר יוֹתֵר
חָשׁוּב לוֹ, אֲסוּר לְטַלְטֵלוֹ. וְלִכּוֹן

טוֹב לְהַנִּיחַ אֶת הַחֲלוֹת עַל הַשְּׁלָחוֹ
 קוֹדֵם בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, כִּדִּי שִׂיחִיו
 הַמַּפָּה וְהַשְּׁלָחוֹ בָּסִים לְנֵרוֹת
 וְלַחֲלוֹת, וִיחִיו מִתָּרִין בְּטִלְטוּל.
 וְאִם לֹא עָשָׂא כֵן, הֲרִי נַעֲשֶׂה
 הַמַּפָּה וְהַשְּׁלָחוֹ בָּסִים לְדָבָר הָאֲסוּר
 לְחוּד וְאֲסוּרִין בְּטִלְטוּל. וּמִכָּל
 מָקוֹם בְּדִיעָבָד אִם יֵשׁ צָרָה גָּדוֹל,
 כְּגוֹן, שֶׁנֶּפֶל נֵר עַל הַשְּׁלָחוֹ וְצָרִיכִין
 לְנַעֲרוֹ, יֵשׁ לְסַמֵּךְ עַל הַפּוֹסְקִים
 דְּסִבִּירָא לְחוּ, דְּלֹא נַעֲשֶׂה בָּסִים,
 אֲלֹא אִם דַּעַתּוֹ שֶׁתִּשְׂאֵר שָׁם

הַמִּקְצֶה כָּל יוֹם הַשַּׁבָּת, וְהָרִי
הַמִּנְהֶג לְהַסִּיר בְּשַׁחֲרִית אֶת
הַמִּנְוֹרוֹת עַל יְדֵי אֵינֹו יְהוּדִי וְלֹא
נַעֲשֶׂה בָּסִים (וּבְשִׁלְחַן עָרוֹךְ שֶׁל הַתְּנִיָּא
כְּתוּב, דְּהַמֶּפֶה בְּלֹא הָכִי לֹא הָיִי בָּסִים,
עֵין שָׁם בְּסִימָן שֵׁט ס"ט).

סעיף ג'

הָיוּ מַעֲוֹת בְּכִים הַתְּפֹור בְּבִגְדֹו
מִתָּר לְטַלְטֵל אֶת הַבֶּגֶד, שְׂאִין כָּל
הַבֶּגֶד נַעֲשֶׂה בָּסִים אֲלֹא חֲכִים,
וְחֲכִים בְּטֵל לְגַבִּי הַבֶּגֶד. אֲבָל אִין
לְלִבָּשׁוֹ אֲפֹלוּ בְּבִיתֹו, דְּחִישִׁינֹו

שָׁמָּא יֵצֵא בּוֹ לְרֵשׁוֹת הָרַבִּים (וְאִם
הוא בַּדֶּרֶךְ וַיֵּשׁ לוֹ מַעוֹת, עֵינַן לְעִיל סִימָן
ס"ח סְעִיף י"ב). אֲבָל תֵּבָה שְׂבָתוֹךְ
הַשְּׁלָחַן [מִגֶּרֶה] (שׁוֹבֵלֵאד) וַיֵּשׁ מַעוֹת
בַּתֵּבָה, אֲסוּר לְטַלֵּל אֶת הַשְּׁלָחַן,
מִשּׁוּם דְּהַתֵּבָה הוּא כָּלִי בְּכַנִּי
עֲצָמוֹ וְאֵינָהּ בְּטֵלָה לְגַבִּי הַשְּׁלָחַן.

סעיף ד'

לֹא נַעֲשֶׂה בְּסִים, אֶלָּא אִם כֵּן
הַמִּקְצָה הִיָּה מִנַּח שָׁם בֵּין
הַשְּׂמֵשׁוֹת. אֲבָל אִם לֹא הִיָּה שָׁם
בֵּין הַשְּׂמֵשׁוֹת רַק אַחֲרַי כָּךְ הַנִּיחוּ

שָׁם, לֹא נַעֲשֶׂה בָּסִים, וּמִתָּר
 לְטַלֵּל אֶת הַכֹּלִי אֲפֹלוּ בַשְּׁעָה
 שְׁהַמְקִצָה עָלָיו. וְלִכּוֹן מִתָּר לְנַעַר
 אֶת הַשְּׁלֶחָן אִם אֶת הַמִּפָּה מִנְעֲצָמוֹת
 וְקִלְפִין, בְּשֵׁאִין הַשְּׁלֶחָן וְהַמִּפָּה
 נַעֲשֶׂוּ בָּסִים מִכַּח הַנִּרְוֹת, כִּמּוֹ
 שֶׁכֵּתִיב לְעִיל סְעִיף ב'.

סעיף ה'

וְלֹא נַעֲשֶׂה בָּסִים אֲלֵא אִם הַנִּיחוֹ
 בְּכוּנָה שִׁיחָא מִנַּח שָׁם בֵּין
 הַשְּׁמִשׁוֹת. אֲבָל אִם נִשְׂאָר שָׁם
 מִחֲמַת שְׂכָחָה אִם שָׁנָפֵל מִנְעֲצָמוֹ

לְשֵׁם, לֹא נַעֲשֶׂה בְּסִים.

סעיף ו'

וְלֹא נַעֲשֶׂה בְּסִים אֲלֵא כְּלִי שְׁלֹו.
אֲבָל אִם הִנִּיחַ דְּבָר מְקַצֵּה עַל כְּלִי
שֶׁל אַחֵר, לֹא נַעֲשֶׂה בְּסִים, דִּאיִן
אָדָם אֲזַסֵּר דְּבָר שְׂאִינֹו שְׁלֹו בְּדִלָּא
נִיחָא לִיה לְחִבְרִיה.

סימן צ - דין עשית חפציו בלא
מלאכה ומלאכה על ידי גוי

סעיף א'

יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁהֵן אֲסוּרִין בַּשִּׁבְתָּה,
אֵף עַל פִּי שְׂאִינֹן דּוֹמִין לְמִלְאכָה

וְאֵינָם מְבִיאִין לַיָּד מְלָאכָה. וּמִפְּנֵי
מָה נֶאֱסָרוּ. מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר, אִם
תָּשִׁיב מִשְׁבֶּת רֵגְלֶיךָ עֲשׂוֹת חֲפָצֶךָ
בַּיּוֹם קֹדֶשׁ וְגו', וְכַבֵּדְתוּ מַעֲשֵׂוֹת
הַדָּרָכֶיךָ מִמִּצְוֵה חֲפָצֶךָ וְדַבֵּר דָּבָר.
מִהָא דְכָתִיב, "וְכַבֵּדְתוּ מַעֲשֵׂוֹת
הַדָּרָכֶיךָ" הָרָשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרָם
לְבָרָכָה, שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַלּוֹכֶה בַּשְּׁבֶת
כְּהַלּוֹכֶה בַּחֹל. לְפִיכָךְ אָסוּר לָרוּץ
בַּשְּׁבֶת. אֲבָל לְדַבֵּר מִצְוָה, מִתָּר
לָרוּץ, (מִדְּכָתִיב הַדָּרָכֶיךָ, מִשְׁמַע, הַדָּרָכֶיךָ
אָסוּרִים, אֲבָל הַדָּרָכֶיךָ שְׁמִים מִתָּרִין)

וּמִצְוָה לָרוּץ (עֵין לְעֵיל סִימָן י"ב

סְעִיף יא) (סִימָן צ' ש"א).

סְעִיף ב'

וּמִהָא דְכַתִּיב, מִמִּצְוֹא חֲפֻצָּה,

דְּרֵשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרָנָם לְבִרְכָּה,

חֲפֻצֵּיךְ אֲסוּרִים, אֲפֹלוּ אֵינְךָ עוֹשֶׂה

מִלְאכָה, כְּגוֹן שֶׁהוּא מַעֲיִן בְּנִכְסִיו,

מָה הֵם צָרִיכִין לְמַחֵר, גַּם זֹאת

אֲסוּר. וְכֵן אֲסוּר לְטַיֵּל בְּעֵיר כִּדִּי

לְמִצְוֹא סוֹם אִו סְפִינָה אִו קַרוֹן

לְשֹׁכְרָם אַחֲרֵי הַשְּׂבִיתָ, אִם נִכְר

הֶדְבַר שֶׁהוּלָךְ בַּשְּׂבִיל כֶּךָ. אֲבָל

לְשִׁמּוֹר חֲפָצָיו אֹחַ חֲפָצֵי חֲבֵרוֹ,

מִתָּר.

סעיף ג'

אָסוּר לְהַחֲשִׁיךְ עַל הַתְּחוּם, דְּהֵינּוּ

לֵילָךְ בַּשֵּׁבֶת עַד סוֹף הַתְּחוּם אִם

פְּחוֹת וְלִהְיוֹת עַכְבַּשׁ שָׁם עַד שֶׁתִּחַשֵּׁךְ

כְּדֵי לְמַהֵר דְּרַכּוֹ לֵילָךְ מִשָּׁם

וְהִלָּאָה, שְׂכִיזוֹן שְׁחוּלָךְ מִשָּׁם וְהִלָּאָה

בְּמוֹצָאֵי שֵׁבֶת, נִכְרַח הַדָּבָר שֶׁעֲקָר

הַלּוֹכוֹ הִיָּה בַּשֵּׁבִיל כֶּךָ. וְדוֹקָא

כְּשֶׁמִּתְחַשֵּׁךְ שָׁם, כְּדֵי לֵילָךְ וְלַעֲשׂוֹת

דְּבָר שְׂאֵי אֶפְשָׁר בְּשׁוּם אֶפֶן

לַעֲשׂוֹתוֹ בַּשַּׁבָּת, כְּגוֹן לְשֹׁכֵר
 פּוֹעֲלִים אוֹ לְתוֹשֵׁב פְּרוֹת אוֹ
 לְהַבִּיא פְּרוֹת הַמִּקְצִין, שְׂאִין שׁוֹם
 הַתָּר לַעֲשׂוֹת דְּבָרִים אֵלּוּ בַּשַּׁבָּת.
 אֲבָל מִתָּר לְהַחֲשִׁיד עַל הַתְּחוּם כְּדִי
 לְהַבִּיא בְּהִמָּתּוֹ, כִּיּוֹן שָׂאֵם הָיוּ
 בָּתִּים עַד שָׂם קְרוֹבִים זֶה לָזֶה
 שֹׁבְעִים אֲמָה, הָיָה מִתָּר לְהַבִּיאֵם
 גַּם בַּשַּׁבָּת. וְכֵן לְהַבִּיא פְּרוֹת
 הַתְּלוֹשִׁין שְׂאִינָן מִקְצִין, מִתָּר, כִּיּוֹן
 שָׂאֵם הָיוּ מִחֲצוֹת מִקְיָפוֹת כָּל
 הַדֶּרֶךְ, הָיָה מִתָּר, גַּם בַּשַּׁבָּת, וְכָל

כִּיּוֹצֵא בָּזָה. וְכֵן מִתָּר לִילָךְ בַּשֵּׁבֶת
תוֹךְ הַתְּחוּם אֶל הַגְּנָזָה, לְתֹלֵשׁ שָׁם
פְּרוֹת בְּמוֹצְאֵי שֵׁבֶת, מִשּׁוֹם דְּאִינוּ
נִכָּר שְׁהֵלָךְ בַּשְּׁבִיל זֶה, אֶלָּא
הָרוֹאִים יֹאמְרוּ שְׁהֵלָךְ לְטִיֵּל אִזּוֹ
לְבַקֵּשׁ בְּהִמָּתוֹ שְׁנֵאבְדָּה לוֹ, וְאַחַר
כֵּן כְּשֶׁהָיָה שָׁם נִמְלָךְ וְנִשְׁאַר עַד
הַלִּילָה כִּדִּי לְתֹלֵשׁ פְּרוֹתָיו (ש"ו)
ש"ז).

סעיף ד'

וּמֵחָא דְּכֻתִּיב, וְדִבֵּר דְּבָר, דְּרִשּׁוּ
רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרָנָם לְבָרָכָה, שְׁלֹא

יִהְיֶה דְּבוּרָךְ שֶׁל שַׁבָּת כְּדְּבוּרָךְ שֶׁל
חֵל. הֲלִכְךָ אָסוּר לֹאמַר: דְּבַר פְּלוֹנִי
אֶעֱשֶׂה לְמַחֵר, אִם סְחוּרָה פְּלוֹנִית
אֶקְנֶה לְמַחֵר. וְהִינוּ דְּבַר שְׁהִיּוֹם אִי
אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתוֹ בְּשׁוּם אֶפֶן. אֲבָל
דְּבַר שְׁהִיּוֹה אִיזָה צַד לַעֲשׂוֹתוֹ
הִיּוֹם, אִם עַל פִּי שְׁעֵתָה אִין זֶה
הַצַּד, מֵתָר (כְּמוֹ שְׁכַתְּבָתִי בְּסֵעִיף ג.)
וְלִכּוֹן מֵתָר לֹאמַר, לְמָקוֹם פְּלוֹנִי
אֵילֵךְ לְמַחֵר, רַק שֶׁלֹּא יֹאמַר לְשׁוֹן
הַמִּשְׁמַע שֶׁיֵּלֵךְ בְּקִירוֹן, וְגַם לֹא
יִרְבֶּה לְדַבֵּר בְּזֶה. וְאַפְלוּ בְּשִׁיחַת

דְּבָרִים בְּטָלִים, אָסוּר לְהַרְבוֹת.
 וְאָסוּר לְסַפֵּר בַּשֵּׁבֶת דָּבָר שֶׁל צֶעַר.
 אָסוּר לְאָדָם לְחַשֵּׁב חֶשְׁבֹּנוֹת בְּפִיו
 בַּשֵּׁבֶת, בֵּין חֶשְׁבֹּן שְׁעָתִיד לְהֵיוֹת
 בֵּין חֶשְׁבֹּן שְׂכָר עָבֵר, אֶלָּא
 שְׂצָרִיד לוֹ עֵדִין לִידַע אֹתוֹ, כְּגוֹן
 כֶּךָ וְכֶךָ הוֹצֵאתִי עַל בְּנֵין פְּלוֹנֵי
 לְשֹׁכֵר פּוֹעֲלִים, וְעֵדִין נִשְׁאָר בְּיָדוֹ
 מִשֹּׁכֵר הַפּוֹעֲלִים, שְׂצָרִיד הוּא
 לְדַעַת אֶת חֶשְׁבֹּנוֹ, אָסוּר. אֲבָל
 חֶשְׁבֹּנוֹת שְׂאִין לוֹ בָּהֶם צָרָה,
 מִתָּר לְחֶשְׁבֹן, וּבְלִבּוֹ שֶׁלֹּא יִרְבֶּה

בָּהֶם, שְׂאֵסוּר לְהַרְבוֹת בְּשִׁיחָה
בְּטִלָּה בַּשַּׁבָּת, כְּמוֹ שִׁכְתַּבְתִּי
לְעִיל.

סעיף ה'

מִדְּכַתִּיב חֲפֶצֶךָ לְמַדּוֹ רַבּוֹתֵינוּ
זְכָרוֹנָם לְבָרָכָה, דִּיאִין אֲסוּרִין אֵלֶּא
חֲפֶצֶי הָאָדָם, אֲבָל חֲפֶצֶי שָׁמַיִם
מִתְּרִין. לְפִיכָךְ מֵחֲשִׁיכִין עַל
הַתְּחוּם מֵשׁוּם צָרָכִי מִצָּוָה, וְכֵן
מִתֵּר לְפִקּוּחַ עַל עֲסָקֵי רַבִּים בַּשַּׁבָּת,
כְּגוֹן לִילָךְ לְשִׁלְטוֹן, אוֹ לְבֵית וְעַד
הַשָּׂרִים לְדַבֵּר בְּשִׁבְלָם, שְׂצָרָכִי

הַרְבֵּי־הֵם כְּמוֹ חֶפְצֵי שָׁמַיִם. וְכֵן
מִתָּר לְדַבֵּר עִם מְלִמֵּד אֲדוֹת
תִּינוּקָה, אִם יִרְצֶה לְקַחְתּוֹ לְלַמְדּוֹ
סֵפֶר אוֹ אֲפֵלּוֹ אֲמָנוֹת, שְׂזוּהִי גַם
בֶּן מִצְוָה, שָׂאֵם לֹא תִהְיֶה לוֹ
אֲמָנוֹת לְפָרִים אֶת עֲצָמוֹ, יִלְסֹטֵם
אֶת הַבְּרִיּוֹת. אֲבָל אֲסוּר לְשַׁכּוֹר
אֶת הַמְּלִמֵּד בַּשֵּׁבֶת, כִּי הַשְׂכִּירוֹת
הִיא שְׂבוֹת גְּמוּלָהּ, וְלֹא הִתְרָה
אֲפֵלּוֹ בַּשְּׂבִיל מִצְוָה, וְרַק מִחַ
שְׂאִינּוֹ אֲסוּר אֵלָּא מִפְּנֵי מִמְצָא
חֶפְצָךְ וְדַבֵּר דָּבָר, זֶה הִתָּר בַּשְּׂבִיל

מִצְוָה. וּמִתָּר לְהַכְרִיז עַל אֲבֵדָה
בַּשַּׁבָּת, שֶׁהַשַּׁבָּת אֲבֵדָה מִצְוָה
הִיא.

סעיף ו'

מִדְּכַתִּיב וְדִבֵּר דִּבֵּר, לְמַדּוּ
רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנָם לְבָרָכָה, דִּדּוּקָא
דְּבוֹר אָסוּר. אֲבָל הִרְחֹר, מִתָּר.
וְלִכֵּן הִרְחֹר בְּעֶסְקִיו מִתָּר. וּמִכָּל
מָקוֹם מַשׁוּם עֲנָג שַׁבָּת, מִצְוָה
שֶׁלֹּא יִחְשַׁב בָּהֶם כָּלֵל, וִיחָא
בְּעֵינָיו כְּאִלּוּ כָּל מְלָאכָתוֹ עֲשׂוּיָה.
וְזִהוּ שַׁכָּתוּב, שֶׁשֶּׁשֶּׁת יָמִים תַּעֲבֹד

וְעֵשִׂיתָ כָּל מְלָאכָתָהּ, וְהָרִי אֵין
אָדָם יָכוֹל לַעֲשׂוֹת כָּל מְלָאכָתּוֹ
בְּשִׁבּוּעַ אֶחָד. אֵלֶּה יִרְאֶה הָאָדָם
בְּכָל שַׁבָּת כְּאֵלּוֹ מְלָאכָתּוֹ עֲשׂוּיָהּ,
וְאֵין לָהּ עֲנָג גָּדוֹל מִזֶּה (ש"ו). וּמִכָּל
שֵׁכֶן שֶׁלֹּא יִחְרָהוּ בְּדַבָּר שְׁגוּרָם לוֹ
טָרְדָה אוֹ דֹאגָה.

סעיף ז'

מִתֵּר לוֹמַר לְפֹעֵל, הֲנִירָא בְּעֵינֶיהָ
שְׂתוּכָל לַעֲמֹד עִמִּי לְעֶרְב, אִם עַל
פִּי שְׂמַתוֹךְ כִּךְ מִבֵּין שְׂצָרֶיךָ לוֹ
לְעֶרְב לְשָׁכְרוֹ לְמִלָּאכָה, לְפִי שֶׁלֹּא

נֹאמַר אֲלֵא דְבוֹר מְפָרֵשׁ. אֲבֵל לֹא
יֹאמַר לוֹ, הִיָּה נִכוֹן עָמִי לְעֶרְבִי,
שְׂזָהוּ כְּמַדְבֵּר בְּפִרוֹשׁ שְׂרוּצָה
לְשֹׁכְרוֹ (ש"ז). ♦

סעיף ח'

הַשּׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל לְשִׁמּוֹר לוֹ אֵיזָה
דְּבָר, אִסּוּר לְהַפּוֹעֵל לְקַח שְׂכָר
שֵׁבֶת בְּפָנָי עֲצָמוֹ. אֲבֵל אִם הִיָּה
מִשְׁכָּר לְשִׁבּוּעַ אוֹ לְחֹדֶשׁ, מֵתָר
לְטוֹל בְּהַבְלָעָה גַם שְׂכָר שֵׁבֶת (וְעֵין
לְעֵיל סִימָן ע"ג) (ש"ו). ♦

סעיף ט'

אָסור לִתֵּן מִתְּנָה לַחֲבֵרוֹ, אֲלֵא דְּבַר
שְׁהוּא לְצַרְךָ שִׁבְתָּ. וְכֵן אָסור לִתֵּן
מִשְׁכּוֹן לַחֲבֵרוֹ, אֲלֵא אִם כֵּן הוּא
לְצַרְךָ מִצְּוָה אִי לְצַרְךָ שִׁבְתָּ. וְלֹא
יֵאמַר לוֹ הִילָךְ מִשְׁכּוֹן, אֲלֵא נוֹתֵן
בְּתָם.

סעיף י'

שְׁטֵרִי הֶדְיוֹטוֹת, דִּהְיֵנוּ שְׁטֵרִי
חֹבֹת וְחִשְׁבוֹנוֹת וְאִגְרוֹת שֶׁל
שְׂאֵלָת שְׁלוֹם, אָסור אֲפִלּוֹ לְעֵין
בָּהֶם בְּלִי קְרִיאָה (בפיו), וְאַף עַל פִּי
שְׂאֵינִי אֲלֵא מִחֲרָהּ, מִכָּל מָקוֹם

אָסוּר. וְלֹא אָמְרוּ דְּהִרְחוּר מִתֵּר,
אֲלֹא כְּשֵׁאִינוּ נֹכַח שְׂמִיחָהּ
בַּחֲפָצִים הָאֲסוּרִים. אֲבָל כֵּאֵן
שֶׁנֹּכַח לְכֹל שְׂמִיחָהּ בַּחֲפָצִים
הָאֲסוּרִים, הֵרִי זֶה בְּכֻלָּל אָסוּר
מִמַּצּוֹא חֲפֶצֶךָ. וְכִי שֶׁנִּשְׁתַּלְחָה לוֹ
אֲגֻרָת וְאִינוּ יוֹדְעֵי מַה כָּתוּב בָּהּ,
מִתֵּר לְעֵין בָּהּ כִּי שָׂמָא יֵשׁ בָּהּ
דְּבָר שְׂצָרִיד לוֹ לְגוֹפּוֹ, אֲבָל לֹא
יִקָּרָא בְּכִיו. וְאִם יוֹדְעֵי שֶׁאִינוּ רַק
מִנְעֲנֵי מִשָּׂא וּמִתֵּן, אָסוּר אֲפִלּוּ
לְעֵין בָּהּ, וְגַם אָסוּר בְּטִלְטוּל מִנְשׁוּם

מקצה.

סעיף יא'

כֹּתֵל אֹו טַבָּלֹא שֵׁישׁ בֹו אֵיזָה
צוּרוֹת אֹו דְיוֹקְנָאוֹת (פאטרעטן)
וְכַתוּב תַּחְתִּיהֶן, זֹו צוּרַת פְּלוֹנִי
וְזֹה דְיוֹקָן פְּלוֹנִי, אָסוּר לְקַרוֹת
כֹּתֵב זֶה בְּשֵׁבֶת. וְאַפְלוּ לְעֵין בֹו
בְּלִי קְרִיאָה, אָסוּר. וְכֵן סְפָרִי
מִלְחָמוֹת וְסְפָרִי דְבָרֵי הַיָּמִים שֶׁל
מִלְכֵי אֲמוֹת הָעוֹלָם, וְכֵן מְלִיצוֹת
וּמִשְׁלִים שֶׁל שִׁיחַת חֲלִין, כְּגוֹן סֵפֶר
עֲמָנוּאֵל, וּמִכָּל שֵׁכֶן דְבָרֵי חֲשֵׁק,

אָסוּר לְקַרְוֹתָן בַּשַּׁבָּת, וְאַפְלוּ לְעֵין
בָּהֶם בְּלִי קְרִיאָה בְּכִיוּ. וְאַף בְּחֹל
אָסוּר מַעֲשֵׂוֹם מוֹשֵׁב לְצִיד, אַפְלוּ
הֵם כְּתוּבִים בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ. וּבְדַבְּרֵי
חֶשֶׁק יֵשׁ עוֹד אָסוּר, שְׂמַנְגָּרָה יֵצֵר
הָרַע בְּעֶצְמוֹ. אֲבָל אוֹתָן סַפְּרֵי
דְּבָרֵי הַיָּמִים, שִׁיּוּצָאִים מֵהֶם עֲנִינֵי
מוֹסֵר וְיִרְאָת שָׁמַיִם, כְּגוֹן סַפֵּר
יוֹסִיפוֹן וְכִיּוּצָא בּוֹ, אַפְלוּ כְּתוּבִים
בְּלִשׁוֹן לְעֵז, מִתָּר לְקַרְוֹתָם אַפְלוּ
בַּשַּׁבָּת. וּמִכָּל מְקוֹם אֵין רְאוּי
לְהַרְבוֹת בָּהֶם.

סעיף יב'

אָסוּר לְמַדֵּד בַּשֵּׁבֶת אֵיזָה דָּבָר אִם
הוּא לְצֻרָה, אֵלָא אִם כֵּן הוּא לְצֻרָה
מִצּוּה.

סעיף יג'

בַּמָּקוֹם פְּסָדָא מִתָּר לְדָבָר בְּצֻרָכִיו,
בֵּין עַם יִשְׂרָאֵל בֵּין עַם אֲיִנוּ יְהוּדִי.

סעיף יד'

כָּל דָּבָר שֶׁהַיִּשְׂרָאֵל אָסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ,
אָסוּר לֵאמֹר לְאִינוּ יְהוּדִי לַעֲשׂוֹתוֹ,
דְּאִמִּירָה לְאִינוּ יְהוּדִי הָיִי שְׁבוּת.
וְאִפְלוּ לְרַמּוֹז לוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ, אָסוּר.

וְאָפֵלוּ לוֹמַר לוֹ קִדְּם שַׁבָּת שְׁיַעֲשֶׂה
בַּשַּׁבָּת, גַּם כֵּן אָסוּר. וְכֵן אָסוּר
לוֹמַר לְאִינוֹ יְהוּדִי בַּשַּׁבָּת שְׁיַעֲשֶׂה
לְאַחַר שַׁבָּת. וְדָבָר זֶה אִינוֹ מְשׁוּם
שְׁבוּת, כִּיּוֹן דְּהַמְלָאכָה נַעֲשִׂית
בַּשַּׁעֲת הַתַּר, אֲלֹא אָסוּר מְשׁוּם
מִמְצוֹא חֻפְצָה. וְלָכֵן לְצִרְדֵּי מִצְוָה
מִתַּר (ש"ו ש"ז).

סעיף טו'

אָפֵלוּ אִם הִנֵּכְרִי בֹא מַעֲצָמוֹ
לַעֲשׂוֹת אִיזָה מְלָאכָה בַּשַּׁבָּת
יִשְׁרָאֵל, צָרִיךְ הִישָׁרְאֵל לְמַחוֹת בּוֹ.

וְלִכֵּן אֵינוֹ יְהוּדִי שְׂרוּצָה לְהַסִּיר
הַפֶּחַם מִנֵּרוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל כִּדִּי
שֶׁיִּדְּלִיקוּ יָפֶה, צָרִיכִין לְמַחֲזֹת בּוֹ.

סעיף טז'

אִם רוֹאֶה אָדָם שֶׁיּוֹכֵל לָבוֹא לִידֵי
הַפֶּסֶד, כְּגוֹן שֶׁנִּתְרוֹעָעָה לוֹ חֲבִית
שֶׁל יֵין וְכוּמָה, מִתָּר לְקַרֹּת
לְנִכְרֵי לְשָׁם, אֶף עַל פִּי שֶׁיִּדְעַ
שֶׁהַנִּכְרֵי בּוֹדְאֵי יִתְקַנּוּ, וְאַפְלוּ
בְּמִלְאכָה גְּמוּרָה, וּבְלִבֵּד שֶׁיִּזְהַר
חֵי־יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא לֹאמַר לוֹ שׁוּם רֶמֶז
צָרוּי לְתִקּוֹן. אֲבָל מִתָּר לֹאמַר לְפָנָיו,

כָּל מִי שֶׁ־צִיל הֶפֶסֶד זֶה, לֹא יִפְסִיד
שְׁכָרוֹ. וְאִין לַעֲשׂוֹת זֹאת אֱלֹא
בַּמָּקוֹם הֶפֶסֶד מְרַבָּה (ש"ז).

סעיף יז'

דְּבַר שְׂאִינוֹ מְלָאכָה גְּמוּרָה וְאִינוֹ
אֶסוּר אֱלֹא מִשּׁוּם שְׁבוּת, אִם הוּא
צָרָךְ מִצְוָה אוֹ בַּמִּקְצֵת חוּלִי, מִתָּר
לִזְמַר לְאִינוֹ יְהוּדִי לַעֲשׂוֹתוֹ. וּמִזֵּה
נִהְגוּ לְשַׁלּוֹחַ אִינוֹ יְהוּדִי בַּשַּׁבָּת
לְהַבִּיא שְׁכָר אוֹ שְׂאֵר דְּבַר לְצָרָךְ
שַׁבָּת אֵף בַּמָּקוֹם שְׂאִין עֵרוֹב. וְאִין
לְהַתִּיר אֱלֹא בַּשַּׁעַת הַדְּחָק, שְׂאִין

לו מה לעשות. אבל בשביל
תענוג בעלמא, אין להתיר. ולומר
לאינו יהודי להביא מחוץ לתחום,
אבלו בדיעבד אסור בשבת מה
שהביא. ויש אומרים, דהוא הדין
במקום הפסד, כגון לטלטל סחורה
הנפסדת מן השמים, מתיר על ידי
אינו יהודי. ויש לסמוך על
דבריהם במקום הפסד גדול (ש"ז
שכ"ה ובנ"א).

סעיף יח'

בעת הקור, מתיר לומר לגוי להסיק

אֶת הַתְּנוּרָה, מִשּׁוּם דְּהַכֵּל חוֹלִים
אֶצֶל הַצֵּנָה. אֲבָל אִם אֵינוֹ מִכֶּרֶח
כָּל כּוֹךְ, אֵין לַעֲשׂוֹת זֹאת. וְגַם
אֶסוּר לְהַנִּיחַ לְאֵינוֹ יְהוּדִי שִׁפְסִיק
אֶת הַתְּנוּרָה בַּשֵּׁבֶת אַחֲרֵי חֲצוֹת
הַיּוֹם כִּדִּי שִׁיְהֶא חֵם בְּלִילָה (רע"ו).

סעיף יט'

אֶסוּר לְשַׁלּוֹחַ אֵינוֹ יְהוּדִי חוּץ
לְתַחוּם בְּשִׁבִּיל קְרוֹבֵי חֲמַת אֵו
בְּשִׁבִּיל סְפָדָן, (וְעֵין לְקַמֵּן סִימָן קצ"ג
סעיף ח')

סעיף כ'

נְכַרִי הַמְּבִיא תְּבוּאָה לְיִשְׂרָאֵל
בְּחֹבּוֹ וְהַיִּשְׂרָאֵל נֹתֵן לוֹ אֶת
הַמִּכָּתֵחַ לְאַזְכָּרוֹ, וְהָאֵינוֹ יְהוּדִי
מִזִּיד וּמִזֶּה לְשֵׁם, מִתָּר, מִשּׁוּם
דְּהָאֵינוֹ יְהוּדִי בְּמִלְאכָת עֲצָמוֹ הוּא
עוֹסֵק, כִּי אֵין הַתְּבוּאָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל
עַד לְאַחַר הַמִּדְיָדָה. וְהַיִּשְׂרָאֵל מִתָּר
לוֹ לְעַמּוֹ שֵׁם, שֶׁלֹּא יִטְעֶה אֹתוֹ,
וּבְלִבֹּד שֶׁלֹּא יִדְבֹּר עִמּוֹ כָּלֵל מִן
הָעַם. אֲבָל אִם הֵבִיאוֹ לוֹ תְּבוּאָה
שָׁלוֹ, אָסוּר לוֹמַר לָהֶם לְפָנֶיהָ מִן
הָעֵגְלוֹת לְתוֹךְ אֲזָכְרוֹ. וְאַפְלוֹ אִם

מַעֲצָמָם רוֹצִים לְפַנּוֹתָהּ צָרִיד
לְמַחֲוֹת בָּהֶם (רמ"ד ש"ז).

סעיף כא'

נִכְרֵי הָעוֹשֶׂה גְּבִינָה מִחֲלָב שֶׁלּוֹ
וְהִישָׁרְאֵל רוֹאֶה אֶת הַחֲלִיבָה
וְהַגְּבוֹן כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה מִתְּרֵת
לִישָׁרְאֵל וְיֻכַּל לְקַנְתָּהּ לְאַחַר שִׁבְתָּהּ,
אֶף עַל פִּי שֶׁהַנִּכְרֵי מְכֻוֵּן בְּשִׁבְלֵי
הִישָׁרְאֵל לְמַכְרָהּ לוֹ, הֲרִי זֶה מִתָּר,
כִּיּוֹן שֶׁהַגְּבִינָה עֲדִין שֶׁל הַנִּכְרֵי
הִיא וְלְטוֹבַת עֲצָמוֹ הוּא עוֹשֶׂה.
וּמִתָּר לִישָׁרְאֵל אֲפִלּוּ לֹא לֵאמֹר לוֹ

שֶׁעָשָׂה וְאַפְלוּ בַּשַּׁבָּת, שְׁמַתָּר
לומר לנכרי עֲשֵׂה מְלַאכָתְךָ, אַפְלוּ
מִגֵּיעַ מִזֶּה רוּחַ לִישְׁרָאֵל.

סעיף כב'

אֵינוֹ יְהוּדִי שֶׁקָּנָה סְחוּרָה מִיִּשְׂרָאֵל
וּבָא בַּשַּׁבָּת לְקַחְתָּהּ, אִם אֶפְשָׁר יֵשׁ
לְמַנְעוֹ.

סעיף כג'

מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ יֶאֱרֻצִּיט (יום זכרון
הוריו) בַּשַּׁבָּת וְשָׂכַח לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל
יֶאֱרֻצִּיט, יְכוּל לומר לֹאֵינוֹ יְהוּדִי

בין השמשות שידליק, אבל לא
בשבת (מג"א סימן רס"א סק"ו).

סימן צא – דין מי שיש לו מחוש
וחולה שאין בו סכנה

סעיף א'

מי שיש לו מחוש בעלמא וְחַוָּא
מַתְחִיזק וְחוֹלָה כְּמוֹ בְּרִיא, אָסוּר
לַעֲשׂוֹת לוֹ שׁוּם רְפוּאָה, אֲפִלּוּ
בְּדַבָּר שְׂאִין בוֹ מְשׁוּם מְלֹאכָה,
וְאֲפִלּוּ לְסוּף בְּשִׁמּוֹן, בֵּין בְּעֶצְמוֹ
בֵּין עַל יְדֵי אֲחֵרִים, וְאֲפִלּוּ עַל יְדֵי
אֵינוֹ יְהוּדִי.

סעיף ב'

כָּל אֹכְלִים וּמַשְׁקִין שֶׁהֵם מֵאֲכַל
 בְּרִיאִים, מִתָּר לְאֹכְלוֹ וְלַשְׁתּוֹתוֹ
 לְרַפּוּאָה, אִם עַל פִּי שֶׁהֵם קָשִׁים
 לְקִצָּת דְּבָרִים וּמוֹכָחַא מִלְּתֵא
 דְּלְרַפּוּאָה עֵבִיד, אֲפִלּוּ הִכִּי שָׂרִי.
 וְכָל שְׂאִינֹו מֵאֲכַל וּמַשְׁקָה בְּרִיאִים,
 אִסּוּר לְאֹכְלוֹ וְלַשְׁתּוֹתוֹ לְרַפּוּאָה.
 מִתָּר לְאֹכְלוֹ שְׂרָפִים מְתוּקִים (מִיֵּצִים
 סְמִיכִים) (זַעֲפָטֶל) וְלַגְמוּעַ בִּיצָה חֲיָה
 כִּדִּי לְהַנְעִים אֶת הַקּוֹל, וְאִין בּוֹ
 מִשּׁוּם רַפּוּאָה, כִּיּוֹן שְׂאִין לוֹ מִכַּח

בגרונו.

סעיף ג'

החושניש בשניו במחוש בעלמא
ואין לו צער גדול (ועין בסימן שאחר
זה סעיף ד) לא יגמע בהן חמין או
שאר משקה לרפואה ויפלוט את
המשקה, אלא מגמע ובו לע או
טובל בו פת ואוכלו כדרךכו. וכן
החושניש בגרונו לא יערערנו
באיזה משקה, אלא בולע. ואם
נתרפא, נתרפא (שכ"ח).

סעיף ד'

הַחֹשֶׁשׁ בְּמַתְנֵיוֹ וְכַדּוּמָה, וְכֵן מִי
שֵׁשׁ לוֹ חֲטָטִין בְּרֹאשׁוֹ, בְּמַדִּינֹת
אֵלוֹ, כִּיּוֹן שְׂאִין נוֹהֲגִין לְסוּף
בְּשָׂמֶן, כִּי אִם לְרֹפְאוֹהָ, אֲסוּר לְסוּף
בַּשֵּׁבֶת, מִשּׁוּם דְּמוּכָחָא מִלְּתֵא
דְּלְרֹפְאוֹהָ קָעָבִיד.

סעיף ה'

הַגּוֹנֵחַ מִכָּאֵב לֵב שְׂרֹפְאוֹתָיו לִינוֹק
בְּכִיו מִן הָעֵז, מִתָּר לוֹ לִינוֹק
בַּשֵּׁבֶת, (מִשּׁוּם דִּינִיקָה, הוּי מְפָרֵק
כְּלֵאחֵר יָד, וּמִשּׁוּם צִעָרָא דְּחִלִּי, לֹא גִזְרוּ
רַבָּנִין) (שכח).

סעיף ז'

הַחוֹשֵׁשׁ בְּמַעֲיוֹ, מִתָּר לִתֵּן עֲלֵיהֶם
כּוֹס שְׁעָרוֹ מִמֶּנּוּ חֲמִין, אֶף עַל פִּי
שְׁעָדִין יֵשׁ בּוֹ הֶבֶל (וְעֵין לְעֵיל סִימָן
לג סעיף יב). וְכֵן מִתָּר לְהַחֵם בְּגָדִים
וְלְהַנִּיחַ עָלָיו.

סעיף ז'

מִי שֶׁנִּגְפָּה יָדוֹ אִוּ רֵגְלוֹ, צוֹמָתָהּ
בִּיָּין בְּדִי לְהַעֲמִיד הַדָּם, אֲבָל לֹא
בְּחֲמִין, מִפְּנֵי שֶׁהוּא חָזק וְיֵשׁ בּוֹ
מִשּׁוֹם רְפוּאָה. וְאִם הוּא מְעֻנָּה, אֶף
חֵיָּין לוֹ כִּמּוֹ חֲחֻמִּין, וְאִסּוּר. וְאִם

הוא על גב היד או גב הרגל או
שנעשה על ידי ברזל, מתר
לרפאת בכל דבר, כדלקמן סימן
צ"ב סעיף ה'.

סעיף ה'

יש לו איזה מחוש בעיניו, לא יתן
עליהם רק תפל. (פרוש רק שבפיו
בעוד שלא טעם כלום) דמוכחא
מלתא דלרפואה, אבל מי שאינו
יכול לפתח עיניו, מתר ללחלח
ברק תפל, כי אין זאת לרפואה,
אלא לפתח העינים קמבין.

סעיף ט'

מי שֶׁמִּצַּטֵּעַר מֵרַב הַמֵּאֲכָל שְׂאֵכֵל,
מִתָּר לְתַחֵב אֶצְבָּעוֹ לְתוֹךְ גְּרוֹנוֹ
בְּדֵי שִׁיקָיָא.

סעיף י'

מִכָּה שְׂאֵין בָּהּ סַכָּנָה, לֹא יִנִּיחַ
עָלֶיהָ רְטִיחָה, אֲפִלּוּ עֲשָׂתָהּ מֵאֶת־מוֹל,
וְלֹא כָּל דָּבָר שֶׁהוּא מְשׁוּם רְפוּאָה,
אֲפִלּוּ עָלָה אִם חֲתִיכָת בָּגֵד יִבֶּשׁ
וַיִּשֶׁן, שֶׁהוּא מְרַפָּא גַם כֵּן. אֲבָל
נֹתֵן עָלֶיהָ אֵיזָה דָּבָר לְשִׁמְרָה שֶׁלֹּא
תִּפְרֹט. הִיתָה עָלֶיהָ רְטִיחָה מֵאֶת־מוֹל,

מִגִּלָּה קִצְתָּהּ וּמִקְנֶהּ פִּי הַמִּכָּה
וְחֹזֶר וּמִגִּלָּה קִצְתָּהּ הַשְּׁנִיָּה
וּמִקְנֶהּ וְרִטְיָה עֲצָמָהּ לֹא יִקְנֶה
מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְמַרְחֵה נִפְלָה הָרִטְיָה
מֵעַל גִּבִּי הַמִּכָּה עַל גִּבִּי הַקֹּרֶקֶע לֹא
יִחְזִירָנָה נִפְלָה עַל גִּבִּי כָּלִי
יִחְזִירָנָה וְאִם מִצְטַעֵר הָרִבָּה מִתָּר
לֹאמַר לְאֵינוֹ יְהוּדֵי לְחִזְזִירָהּ אֲבָל
אֶסוּר לֹאמַר לְאֵינוֹ יְהוּדֵי לַעֲשׂוֹת
רִטְיָה בַּשִּׁבָּת, כִּי מֵרוּחַ הָרִטְיָה
הוּא אֶסוּר דְּאִזְרִיתָא וְאֶסוּר אֲפִלּוּ
עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדֵי, אִם לֹא כְּשִׁחְלָה

כָּל גּוֹבּוֹ. (כְּדִלְקָמֶן סְעִיף ט"ז)

סְעִיף יא'

אָסוּר לְהַנִּיחַ בְּגָד עַל מַכָּה שְׂיוּצָא
מִמֶּנָּה דָם, מִפְּנֵי שְׁהָדָם יִצְבֹּעַ
אוֹתוֹ, וּמִכָּל שֹׁכֵן בְּגָד אָדָם, שֶׁהוּא
מִתְקַנֵּנוֹ. וְגַם אָסוּר לְדַחֵק בַּמַּכָּה
לְהוֹצִיא אֶת הַדָּם. אֲלֵא כִּי צָד
עוֹשָׂה. רוֹחֵץ בְּמַיִם אֹף בִּיּוֹן
לְהַעֲבִיר הַדָּם, וְאַחֵר כֶּךָ יִכְרֹךְ עָלֶיהָ
סְמֶרְטוּט. וְאִם אֵין הַדָּם פּוֹסֵק עַל
יָדֵי רְחִיצָה, יִנִּיחַ שָׂמָּה קוּרֵי
עַכְבִּישׁ וְיִכְרֹךְ עָלֶיהָ סְמֶרְטוּט. אֲדָּ

יֵשׁ מִפְּקָקִים בְּזָה, מִשּׁוֹם דְּקוּרֵי
עַבְבֵי שׁ מִרְפְּאִים, עַל כֵּן אִם
אֶפְשָׁר, יֵשׁ לַעֲשׂוֹת עַל יְדֵי אֵינוֹ
יְהוּדֵי (שכ"ח).

סעיף יב'

הַפּוֹתַח מִרְסָא בְּדֵי לְהַרְחִיב פִּי
הַמַּכָּה, בְּדֶרֶךְ שְׁהַרְוֵאִים עוֹשִׂים,
שֶׁהֵם מִתְכַּוְּנִים לְרַפּוּאָה לְהַרְחִיב
פִּי הַמַּכָּה, הֵרִי זֶה חַיֵּב, שֶׁזֶּוּ הִיא
מְלֻאכֶת הָרוּפֵא. וְאִם פְּתַחַה רַק
בְּדֵי לְחוּצִיא מִמֶּנָּה אֶת הַלְּחָה
שֶׁמִּצַּעֲרָתוֹ, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ אִם

תַּחֲזֹר וְתַפֵּתָם מִיָּד, הֲרִי זֶה מִתָּר
 מִשׁוּם צַעֲרוֹ. וְדוֹקָא לְנִקְבָּהּ עַל יְדֵי
 מַחֲט וְכַדוּמָה אֲבָל לֹא בְּצַפְרָנִיו,
 מִשׁוּם דִּתּוּלֵּשׁ קֶצֶת מֵעוֹר הַמְּרִסָּא,
 וַיֵּשׁ בָּזָה חֵיּוֹב. וְגַם עַל יְדֵי מַחֲט
 וְכַדוּמָה, כִּיּוֹן שֵׁשׁ לְחוּשׁ, שְׁמָא
 יִתְכַּוֵּן שְׁתֵּשָׁא פְתוּחָהּ, כִּדִּי
 שְׁתּוּצִיא לְחָה גַם אַחֲר כָּךְ עַל כֵּן
 אִם אֶפְשָׁר יֵשׁ לַעֲשׂוֹת עַל יְדֵי
 נִבְרִי.

סעיף יג'

מִי שֵׁשׁ לוֹ נִקְבַּ בְּזִרְעֵ שְׁקוֹרִין

"אֶפְטוֹרָא" (פונטינעללע,

אימפעראטור), אַם נִסְתַּם הַנֶּקֶב קִצָּת,
אָסוּר לְהֵן לְתוֹכוֹ קִטְנִית שִׁפְתָּהּ,
דִּהָא כּוֹנֵנָהּ שִׁישְׁאָר פְּתוּחַ. וְרִטְיָה
(שְׁנַעֲשִׁית מֵאֶתְמוֹל) מִתָּר לְהֵן עַל
הָאֶפְטוֹרָא שֶׁהִיא רַק לְשִׁמְרוֹ. אֲךְ
אִם יוֹדֵעַ שֶׁהַרְטִיָּה מוֹצִיָּאה לְחָה אִוּ
דָּם, אָסוּר. וְכֵן אִם בָּא לְקִנְיָהּ, אִם
יוֹדֵעַ שֶׁעַל יְדֵי הַקִּנּוּי יֵצֵא דָם אִוּ
לְחָה, אָסוּר לְקִנְיָהּ, (וְלֹא דָמִי לְפֻתָּהּ
מֵרָסָא, דִּהְתָּם בְּמֵרָסָא, הַלְחָה וְהָדָם כָּנוּס
וְעוֹמֵד בְּפָנַי עֲצָמוֹ וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה חֲבוּרָה.

אֲבָל כֹּאן שֶׁהִלָּחָה וְהָדָם מִבְּלָעִים בִּבְשׁוֹר,
אם מוציאם עושה חבורה) ♦

סעיף יד'

מִכָּה שְׁנֵת־רַפָּאָה, נוֹתֵנִין עָלֶיהָ
רְטִיָּה שֶׁעַשָּׂאָה מֵאֶת־מוֹל, שְׂאִינָה
אֵלָּא לְשִׁמְרָהּ. וּמִתָּר לְהַסִּיר גְּלִידֵי
מִכָּה.

סעיף טז'

נִתְחַב לוֹ קוֹץ, מִתָּר לְהוֹצִיאֹ
בְּמַחֲט, וּבְלִבֵּד שְׂיִזְהָר שֶׁלֹּא יוֹצִיא
דָּם, דְּעֵבִיד חֲבוּרָה.

סעיף טז'

חולָה שֶׁנֶּפֶל מַחֲמַת חָלִיו לְמִשְׁכָּב
וְאֵין בּוֹ סַכָּנָה, אִם שֵׁשׁ לוֹ מִחוּשׁ
שֶׁמִּצַּטֵּעַ וְחָלָה מִמֶּנּוּ כָּל גּוֹפּוֹ,
שָׂאזֹ אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא חוֹלָה, כְּנֶפֶל
לְמִשְׁכָּב דָּמִי, אִם מְרִים לְאִינוֹ יְהוּדִי
לַעֲשׂוֹת לוֹ רְפוּאָה וְלִבְשֵׁל בְּשִׁבְלֹו.
וּמִתָּר לוֹ לֶאֱכֹל בַּשַּׁבָּת בְּשׂוּלֵי
אִינוֹ יְהוּדִי, כִּיּוֹן שֶׁהִתָּר לוֹ הַיּוֹם
הַבְּשׂוּל עַל יְדֵי אִינוֹ יְהוּדִי (וְעֵין
לְעֵיל סִימָן ל"ח סְעִיף ט').

סעיף יז'

וּמִתָּר לוֹ לֶאֱכֹל וְלַעֲשׂוֹת סְמִי

רְפוּאָה, וְכֵן לַעֲשׂוֹת לוֹ אֵיזָה
 רְפוּאָה, בֵּין הוּא בְּעַצְמוֹ בֵּין
 אַחֲרֵיהֶם, וּבְלִבֵּד שֶׁלֹּא יִהְיֶה בְּדַבָּר
 אֵיזָה אֶסוּר מְלֹאכָה, אֲפֹלוֹ אֶסוּר
 דְּרַבָּנָן. אֲבָל כָּל שִׂישׁ בּוֹ אֲפֹלוֹ
 אֶסוּר דְּרַבָּנָן, אֶסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ כִּי
 אִם עַל יְדֵי אֵינּוֹ יְהוּדִי. וְאִם אֵין
 אֵינּוֹ יְהוּדִי, יֵשׁ לְהַתִּיר לַעֲשׂוֹת עַל
 יְדֵי יִשְׂרָאֵל אֶסוּר דְּרַבָּנָן עַל יְדֵי
 שְׁנַיִם (שכ"ח).

סעיף יח'

רוֹפֵא אֵינּוֹ יְהוּדִי שֶׁהוּא מִצְמִיחַ

[מַרְכִּיב] אַבְעֻבּוֹעוֹת (בלאטון)

אומפפּען) לילדים אַם יכּוּל הַיִּשְׂרָאֵל

לפּיסן בּממוֹן שִׁיעֶשָׁה לַאחֵר

הַשַּׁבָּת יַעֲשֶׂה כֵן. וְאִם לֹא,

וְצָרִיכִין לַעֲשׂוֹת בַּשַּׁבָּת, אֵל יַחֲזִיק

יִשְׂרָאֵל אִז אֶת הַיֶּלֶד, אֲלֹא אֵינוֹ

יְהוּדִי יַחֲזִיקוֹ (כֵּן כָּתוּב בְּסֵפֶר תְּשׁוּבָה

מֵאֲהָבָה).

סימן צב - דין חולה שיש בו סכנה
ודין אנוס לעברה.

סעיף א'

דַּחוּיָּה הִיא שַׁבָּת אֲצֵל סַכָּנָת

נִפְשׁוֹת, כְּמוֹ שְׁאֵר כָּל הַמְצוֹת
שֶׁבַת־וְרָה. לָכֵן חוֹלָה שֵׁישׁ בּוֹ סִכָּנָה
וְהוּא אָדָם כָּשֵׁר, וְאֵף עַל פִּי
שְׁלִפְעָמִים עוֹשֶׂה עֲבֵרָה לְתַאֲבוֹן
(עֵין יו"ד סִימָן קנ"ח וחו"מ סִימָן תכ"ה).
וְאַפְלוּ הוּא תִינּוֹק בֶּן יוֹמוֹ, מִצָּוָה
לְחַלֵּל עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת. וְאִם הַחוֹלָה
אֵינוֹ רוֹצֶה, כּוֹפִין אוֹתוֹ עַל כֵּךְ.
וְעוֹן גָּדוֹל הוּא בִּידּוֹ לְהִיזֹת חֲסִיד
שׁוֹטָה, שְׁלֹא לְהַתְרַפֵּא בְּשִׁבְלֵי אִיזָה
אֶסּוּר, וְעָלָיו נֶאֱמַר וְאֵךְ אֶת דְּמֻכָּם
לְנַפְשׁוֹתֵיכֶם אֲדַרְשׁ. וְהִזְרִיז לְחַלֵּל ;

בְּשֶׁבִיל חוֹלָה שֵׁשׁ בּוֹ סַכָּנָה, הֲרִי
 זֶה מְשַׁבַּח. וְאַפְלוּ יֵשׁ אֵינוֹ יְהוּדִי
 לְפָנֵינוּ, מִשְׁתַּדְּלִין לַעֲשׂוֹת עַל יְדֵי
 יִשְׂרָאֵל. וְכָל מִי שֶׁחָלַל שַׁבָּת
 בְּשֶׁבִיל חוֹלָה שֵׁשׁ בּוֹ סַכָּנָה, אַף
 עַל פִּי שֶׁלֹּא הִצְרִיךְ לוֹ, הֲרִי זֶה יֵשׁ
 לוֹ שָׂכָר, כְּגֹן שֶׁאָמַר הָרוּפֵא,
 חוֹלָה זֶה צָרִיךְ גְּרוּגָרַת אַחַת, וְרָצוּ
 תַּשְׁעָה אֲנָשִׁים וְתִלָּשׁ כָּל אֶחָד
 גְּרוּגָרַת וְהִבִּיא, כֻּלָּם יֵשׁ לָהֶם שָׂכָר
 טוֹב מֵאֵת ה' יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ, אַפְלוּ
 הַבְּרִיא הַחוֹלָה בְּרֹאשׁוֹנָה. וְכֵן

בְּשִׁבְיָל כָּל פְּקוּחֵי נַפְשׁ, וְאַפְלוּ סִפְקֵי
פְּקוּחֵי נַפְשׁ, מִצָּרָה לְחַלֵּל עָלָיו אֶת
הַשַּׁבָּת, וְלַעֲשׂוֹת בְּשִׁבְיָלוֹ כָּל
אֲסוּרֵי דְאֻרִיתָא, שְׂאִין לָךְ דְּבַר
שְׁעוּמַד בְּפָנֵי פְקוּחֵי נַפְשׁ, כִּי לֹא
נִתְּנָה הַתּוֹרָה אֲלָא לְמַעַן הַחַיִּים,
שֶׁנֶּאֱמַר אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם
וְחֵי בָהֶם, וְלֹא שְׂיִמּוּת בָּהֶם, חוּץ
מִעֲבוֹדָה זָרָה גְלוּי עֲרִיזוֹת וְשִׁפְיֹכַת
דָּמִים, שֶׁהֵם בְּיַהֲרֹג וְאֵל יַעֲבֹר (סימן
שכח שכט, וביו"ד סימן קנז).

כָּל אָדָם שֶׁהוּא אֹמֵר, מִכִּיר אֲנִי
בְּאוֹתוֹ חוֹלָה שֶׁהוּא מְסַכֵּן, אִם אֵין
שָׁם רוֹפֵא מִמַּחֲה שְׁמִיכֵי שׁוֹ, נֶאֱמָן
וּמַחֲלִין עָלָיו אֶת הַשִּׁבָּת. וְאִפְלוּ
אֵינוֹ אֹמֵר בְּבִרְוֹר, אֲלֵא אֹמֵר
שְׁנֵרְאָה לוֹ, שְׁצָרִיכִין לְחַלֵּל עָלָיו
אֶת הַשִּׁבָּת, שׁוֹמְעִין לוֹ וּמַחֲלִין
עָלָיו, מִשּׁוּם דְּסַפֵּק נַפְשׁוֹת, לְחַקֵּל.
אִם רוֹפֵא אֶחָד אֹמֵר שֶׁהוּא מְסַכֵּן
וְשֶׁהוּא צָרִיךְ לְרַפּוּאָה פְּלוֹנִית,
וְרוֹפֵא אֶחָד אֹמֵר שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ, אִין
שֶׁחֲחוּלָה אֹמֵר שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ,

שומעין להרופא שאומר שהוא
צריך. ואם החולה אומר שהוא
צריך לרפואה פלוגית, והרופא
אומר שאינו צריך, שומעין
לחולה. אך אם הרופא אומר
שרפואה זו תזיקהו, שומעין
לרופא.

סעיף ג'

אם רופא בקי, אפלו הוא אינו
יהודי, או שאר מבין אומר, שאף
על פי שעתה עדיין אין חולה
בסכנה, מכל מקום אם לא יעשו

לו רְפוּאָה זֹאת, אֶפְשָׁר שֶׁתִּכָּבֵד
עָלָיו הַחֲלִי וְיִכּוֹל לָבֹא לְיָדֵי סַכָּנָה,
אֲפִלּוּ הַחוּלָה אֹמֵר שְׂאִינוֹ צָרִיד,
שׁוֹמְעִין לְרֹפֵא וּמַחֲלִין אֶת
הַשִּׁבָּת. וְאִם הָרֹפֵא אֹמֵר, שְׂאִם
לֹא יַעֲשֶׂה לוֹ רְפוּאָה זֹאת וְדֹאֵי
יָמוּת, וְאִם יַעֲשֶׂה לוֹ יִכּוֹל לְהִיט
שְׂיִחֶיהָ, מְחַלְלִין גַּם כֵּן אֶת הַשִּׁבָּת.
עֵין עוֹד בְּסִימָן קל"ג מִן סְעִיף י"ג
עַד סְעִיף י"ח (שכ"ח שכ"ט תרי"ח).

סעיף ד'

כָּל מִכָּה שֶׁבְּכָנִים הִגּוּף, דִּהְיֵנוּ מִן

הַשָּׁפָּה וְלַפְּנִים וְגַם הַשְּׁנִים בְּכָל־לַיְלָה,
וְהֵינּוּ קוֹלָל שְׂמֵחַמַּת מִכָּה אוֹ
בוֹעָה וְכִיּוֹצֵא בָּזָה, מִחֲלָלִין עָלֶיּוּ
אֶת הַשַּׁבָּת וְאֵינּוּ צָרִיךְ אֲמֹר,
שֶׁאֲפֹלוּ אֵין שָׁם בְּקִיָּאִים וְחוֹלָה
אֵינּוּ אוֹמֵר כְּלוּם, עוֹשֵׂין לוֹ כֹּל מִמַּה
שֶׁרְגִילִים לַעֲשׂוֹת בְּחֵל. אֲבָל
בְּשִׂיּוּדָעִים וּמַכִּירִים בְּאֻתּוֹ חֲלִי
שְׂמֵחַמַּתִּין וְאֵינּוּ צָרִיךְ לְחַלּוֹל שַׁבָּת
אֵין מִחֲלָלִין. מִחוּשִׁים אֵינּוּ נִקְרָאִין
מִכָּה. וְמִי שֶׁחוּשֵׁשׁ בְּשֵׁנוֹ וּמַצִּטֵּעַ
עָלֶיהָ מְאֹד עַד שֶׁחֲלָה מִמְּנָה כֹּל

גופו, מתר לוֹמַר לְאִינוֹ יְהוּדִי
שׁוֹצֵי אָה.

סעיף ה'

מִכָּה שֶׁעַל גֵּב הַיָּד וְשֶׁעַל גֵּב הָרֶגֶל,
וְכֵן עַל כָּל מִכָּה שֶׁנַּעֲשֶׂתָה מִחֲמַת
בְּרִזָּל, וְעַל שְׁחִין שֶׁבְּכִי הַטֹּבַעַת,
וְכֵן מִי שֶׁבִּלַּע עֲלוֹקָה אוֹ שֶׁנִּשְׁכָּו
כָּלֵב שׁוֹטָה אוֹ אֶחָד מִזֹּחֲלֵי עָפָר,
אֲבָלוֹ סָפֵק אִם מִמִּית אִם לֹא, וְכֵן
מִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ קִדְחַת חֲזָק בִּיּוֹתָר,
מִחֲלָלִין עָלָיו אֶת הַשִּׁבְתָּ. אֲבָל עַל
קִדְחַת הַמְצוּיָה, אֵין מִחֲלָלִין, אֲלָא

עוֹשֵׂין עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי.

סעיף ו'

מִי שֶׁאַחֲזוֹ דָם, מִקִּיזִין אֹתוֹ מִיָּד.
וְכָל שֶׁהִקִּיז דָם וְנִצְטַנֵּן, עוֹשֵׂין לוֹ
מִדּוּרָה לְהַתְחַמֵּם אֲפֹלוּ בַת־קוֹפֶת
תַּמּוּז.

סעיף ז'

הַחוֹשֵׁשׁ בְּשֵׁתִי עֵינָיו אִם שֶׁהִיָּה
בְּאַחַת מֵהֶן צִיר אִם שֶׁהִיָּה שׁוֹתְתוֹת
אִם שֶׁהִיָּה דָם שׁוֹתְתוֹת אִם שְׂאֵר דָּבָר
שֶׁהוּא סַכָּנָה לְעֵין, מִחֻלָּלִין עָלָיו
אֶת הַשַּׁבָּת.

סעיף ח'

חולה שיש בו סכנה שצריך
לבשר, ויש כאן בשר אסור,
שוחטין עבדו ואין מאכילין אותו
בשר אסור, משום דחישינן, שמא
בשיתודע לו שהאכילו אותו בשר
אסור, יקוץ בו. אבל במקום דלכא
למיחש לשמא יקוץ בו, כגון
שהוא קטן או שדעתו מטרפת,
מאכילין אותו בשר אסור ואין
שוחטין עבדו בשבת (שכ"ח).

סעיף ט'

הַמְבַּנֵּשׁ בְּשַׁבַּת בְּשִׁבּוּל חוֹלָה,
אִסּוּר לְבָרִיא לֹאכְלוֹ בַּשַּׁבַּת, אֲבָל
לְמוֹצָאֵי שַׁבַּת מִתֵּר מִיָּד גַּם לְבָרִיא
אִם בְּנֵשְׁלוֹ יִשְׁרָאֵל, וְעֵין לְעֵיל סִימָן
לח סעיף ט (שיח).

סעיף י'

מִי שְׂרוּצִים לְאַנֵּם אוֹתוֹ שִׁיעָבֹר
עֲבָרָה לְפִי שָׁעָה, אֲפֹלוֹ הִיא עֲבָרָה
חֲמוּרָה, אֵין מַחֲלִין עָלָיו שַׁבַּת,
כִּדִּי לְהַצִּילוֹ מִן הָעֲבָרָה. אֲבָל אִם
רוּצִים לְאַנֵּם אוֹתוֹ לְהַמִּיר אֶת הַדָּת
וְלְהוֹצִיאוֹ מִכֻּלֵּי יִשְׂרָאֵל אֲפֹלוֹ הוּא

קָטָן אוֹ קַטְנָה הַחַיִּיב הוּא עַל כָּל
מִי שֶׁבִּידוֹ לְהַשְׁתַּדֵּל לְהַצִּילוֹ, אֲפִלּוּ
צָרִיד: לְחַלֵּל שַׁבָּת בְּאַסוּרֵי
דְּאוּרִיתָא, כָּמוֹ שֶׁמַּחֲבִין לְחַלֵּל
שַׁבָּת בְּשֶׁבִיל חוֹלָה שֵׁישׁ בּוֹ סַכָּנָה,
דְּכַתִּיב וְשִׁמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת
הַשַּׁבָּת, אֲמַרָה תוֹרָה, חֲלָל עָלֶיךָ
שַׁבָּת אַחַת כִּדֵּי שִׁשְׁמֹר שַׁבָּתוֹת
הַרְבֵּה. וְאַפִּלּוּ אִם הוּא סָפֵק אִם
תוֹעִיל הַהֲשָׁתַדְלוֹת אוֹ לֹא, מִכָּל
מָקוֹם חַיִּיבִין לְחַלֵּל שַׁבָּת לְהַשְׁתַּדֵּל
בְּכָל מַה דְּאַפְשָׁר, כָּמוֹ שֶׁמַּחֲלִין

בְּשֶׁבִיל סֵכֶךְ פְּקוּחַ נַפְשׁ. אֲבָל מִי
שֶׁפָּשַׁע וְרוֹצֵחַ לְהַמִּיר, אֵין מַחֲלִין
עָלָיו אֶת הַשִּׁבָּת בְּאַסּוּר דְּאוֹרִיתָא,
דְּכִיוּן שֶׁפָּשַׁע, אֵין אוֹמְרִים לְאַדָּם
חֲטָא בְּשֶׁבִיל שְׂיִזְכָּה חֲבֵרָה. וּמִכָּל
מָקוֹם בְּאַסּוּר דְּרַבָּנָן, כְּגוֹן לְלַכֵּת
חוּץ לְתַחוּם וְלִרְכּוֹב עַל גִּבֵּי סוּם
אוֹ לֵילֵךְ בַּעֲגָלָה, וְכוּן לְטַלְטֵל מַעוֹת
וְכַדוּמָה, יֵשׁ מִתִּירִין לְחַלֵּל בְּשֶׁבִיל
לְהַצִּילוֹ (ש"ו).

סימן צג – דיני יולדת ובו ה'
סעפים:

מִיד כְּשֶׁהִתְחַלָּה הָאִשָּׁה לְהַרְגִישׁ
סִימָנִי לְדָה, אֲפֹלוּ הִיא מְסַפֶּקֶת,
קוֹרְאִין לָהּ מִיּוֹלָדֶת אֲפֹלוּ מִמָּקוֹם
רְחוֹק כִּמְנָה פְּרָסָאוֹת.

סעיף ב'

יוֹלָדֶת הָרִי הִיא כְּחוֹלָה שֵׁשׁ בּוֹ
סַכָּנָה, וּמִחֲלָלִין עָלֶיהָ אֶת הַשֵּׁבֶת
לְכָל מֶה שֶׁהִיא צָרִיכָה. אֲךְ אִם
אֲפֹשֶׁר לַעֲשׂוֹת עַל יְדֵי שְׁנֵוֵי אִו עַל
יְדֵי אֵינֹו יְהוּדִי, עוֹשִׂין. וְנִקְרָאת
יוֹלָדֶת מִשֵּׁת־שֵׁב עַל הַמִּשְׁבֵּר אִו
מִשְׁעָה שֶׁהֵדֶם שׁוֹתֶת וְיוֹרֵד, אִו

שֵׁאִין בָּהּ כֹּחַ לְלָכֶת בְּעֶצְמָהּ. גַּם
הַמַּפְלֵת לְאַחַר אַרְבָּעִים יוֹם
מִטְבִּילָתָהּ דִּינָהּ כִּיּוֹלֶדֶת.

סעיף ג'

כָּל שְׁלֹשָׁה יָמִים הָרֵאשׁוֹנִים, אֲפִלּוּ
אוֹמֶרֶת שֵׁאִינָה צְרִיכָה, מִחֲלָלִין
עָלֶיהָ אֶת הַשֵּׁבֶת. וְאַחַר כֵּן אִם
אִין בָּהּ חָלִי אַחֵר, רַק צֶעַר הַלֵּידָה,
עַד שֶׁבָּעָה יָמִים, אִם אוֹמֶרֶת
צְרִיכָה אֲנִי, מִחֲלָלִין עָלֶיהָ. וְאִם
אוֹמֶרֶת שֵׁאִינָה צְרִיכָה, אִין
מִחֲלָלִין. מוֹנִין יָמִים אֵלּוּ מִיּוֹם

הַלְדָּה וְלֹא מֵעַתָּה לְעַתָּה, כְּגֹזֶן אִם
יְלִדָּה בַּיּוֹם רְבִיעִי לְעַתָּה עֶרֶב, הָרִי
הִיא בַּיּוֹם שֶׁבַת לְאַחַר שְׁלֹשָׁה. וְאִם
יְלִדָּה בַּשַּׁבָּת לְעַתָּה עֶרֶב, הָרִי הִיא
בַּשַּׁבָּת הַבָּאָה לְאַחַר שְׁבַעָה. וְאִם
יֵשׁ קִצָּת חֲשֵׁשׁ סָכָנָה, שְׁחֵאשָׁה
חֲלוּשָׁה בְּטַבְעָהּ, הַמִּקֵּל לְמִנּוֹת
יָמִים אֵלּוּ מֵעַתָּה לְעַתָּה לֹא הַפְסִיד.

סעיף ד'

לְאַחַר שְׁבַעָה יָמִים, אֶפְלוּ אוֹמְרֵת
צָרִיכָה אָנִי, אֵין מְחַלְלִין עָלֶיהָ,
אֶלָּא הָרִי הִיא עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם

בְּחֻלָּה שְׂאִין בּוֹ סַכָּנָה וְעוֹשִׂין כָּל
צָרָכֶיהָ עַל יְדֵי אִינוֹ יְהוּדִי. אֲבָל
לְהַסִּיק עֲבוֹרָהּ, מִתָּר אֲפֹלוֹ יִשְׂרָאֵל
(כְּשֶׁלֹּא נִמְצָא אִינוֹ יְהוּדִי בְּנִקְל), וְאֲפֹלוֹ
בֵּת קוֹפֶת תַּמּוּז, מַשּׁוּם דִּיּוֹלָדֶת כָּל
שְׁלֹשִׁים יוֹם מִסַּכָּנָתָהּ הִיא בִּצְנָה.

סעיף ה'

הַיּוֹלֵד שְׁנוּלָד, מִרְחִיצִין אוֹתוֹ
וְחוֹתְכִין אֶת טַבּוּרוֹ, וּמִיִּשְׁרִין
אֲבָרָיו, וְעוֹשִׂין לוֹ כָּל צָרָכָיו. אֲךְ
אִם אִינוֹ בֶּן קִימָא, כְּגוֹן שְׁנוּלָד
לְשִׁמּוֹנָה חֲדָשִׁים, אֲסוּרִין לְטַלְטְלוֹ,

אֵלֶּא אֲמַר שׁוֹחָה עָלָיו וּמִנִּיקָתוֹ,
מִפְּנֵי צֵעַר הַחֲלָב הַמִּצֵּעַר אוֹתָהּ
(של).

סימן צד - דיני ערובי חצרות.

סעיף א'

שְׁנֵי יִשְׂרָאֵלִים אִם יוֹתֵר הֶחָדָרִים
בְּחֶצֶר אַחַת, כֹּל אֶחָד בְּחֶדֶר בְּפָנָיו
עֹצֶמֹה, אֲסוּר לְטַלֵּט לֹא מִן הַבָּתִּים
לְחֶצֶר, וְלֹא מִן הַחֶצֶר לְבָתִּים וְלֹא
מִבֵּית לְבֵית. וְאִפְּלוּ בְּלֹא דֶרֶךְ
הַחֶצֶר, כְּגוֹן שִׁישׁ פֶּתַח אִם חֲלוֹן
בֵּין בֵּיתוֹ שֶׁל זֶה לְבֵיתוֹ שֶׁל זֶה,

אַסוּרִין לְטַלֵּל דְּרֹךְ שָׁם (עֵין מִגַּן

אברהם סימן שס"ו סעיף קטן א) •

וּמִצּוּחַ עֲלֵיהֶם לַעֲשׂוֹת עֲרוּבֵי

חֲצֵרוֹת, שֶׁלֹּא יִבְאוּ לְיָדֵי מִכָּשׁוֹל

(שס"ו) •

סעיף ב'

שֶׁתִּי חֲצֵרוֹת שֵׁשׁ בֵּינֵיהֶם פֶּתַח,

אִם רוֹצִים, עוֹשִׂים כָּל בְּנֵי חָצֵר

עֲרוּב אֶחָד בְּבָנֵי עֲצָמָם, וּמִתְּרִים

כָּל בְּנֵי הַחָצֵר לְטַלֵּל בַּחָצֵר

שָׁלָהֶם. אֲבָל אַסוּרִים לְטַלֵּל מִחָצֵר

לְחָצֵר כֻּלָּם שֶׁשָּׁבְתוּ בַּבַּיִת. וְאִם

רוצים, עושים כל הדברים בשתי
חצרות, ערוב אחד, כדי שיהיו
מתרין לטלטל גם מחצר לחצר
אפלו כלים ששבתו בבית. ואם
יש בין החצרות אפלו רק חלון
שהוא לכל הפחות רחב ארבעה
טפחים וגבוה ארבעה טפחים והוא
בתוך עשרה טפחים סמוך לארץ
ואין בו סריגה גם כן יכולין
לערב ביחד. אבל בפחות מזה
אין יכולין לערב ביחד. ואם יש
חלון בין שני בתים, אפלו הוא

גְּבוּהָ לְמַעַלָּה מֵעֲשָׂרָה טַפָּחִים,
יְכוּלִין לְעָרֵב בִּיחָד (מִשּׁוּם דְּבִיתָא
כְּמֵאן דְּמִלִּיא דְּמִי) (שַׁעֲב).♦

סעיף ג'

שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת זֶה לְפָנִים מִזֶּה, וּבְנֵי
הַחֲצֵר הַפְּנִימִית אֵין לָהֶם דֶּרֶךְ אֶל
הָרְחוֹב, רַק דֶּרֶךְ הַחֲצֵר הַחִיצוֹנָה,
שֵׁשׁ פֶּתַח בֵּין הַחֲצֵרוֹת וְדֶרֶךְ שָׁם
הוֹלְכִין אִם רוֹצִים, מְעַרְבִים עֲרוֹב
אַחַד בִּיחָד. אִם לֹא עָרְבוּ בִיחָד,
אִם בְּנֵי הַפְּנִימִית לְבָדָם עָרְבוּ, הֵם
מִתְּרִים לְטַלֵּל בַּחֲצֵר שְׁלָהֶם, וּבְנֵי

הַחֵיצוֹנָה אֲסוּרִים. וְאִם בְּנֵי
הַפְּנִימִית לֹא עֲרְבוּ אֵלָּא בְּנֵי
הַחֵיצוֹנָה לְבָדָם עֲרְבוּ, לֹא מִהֲנִי
לָהֶם הָעֲרוּב, כִּי מֵאַחַר שֶׁבְּנֵי
הַפְּנִימִית יֵשׁ לָהֶם דְּרִיסַת הָרֶגֶל
דֶּרֶךְ הַחֲצֵר הַחֵיצוֹנָה, הֵם אוֹסְרִים
עַלֵּיהֶם. וְזֶהוּ דִּוְקָא אִם בְּנֵי
הַפְּנִימִית לֹא עֲרְבוּ, דְּאִזּוּ כִּיּוֹן שֶׁהֵם
אוֹסְרִים זֶה עַל זֶה בְּמִקּוֹמָם, דִּהְיוּ
לִיה רֶגֶל הָאֲסוּרָה בְּמִקּוֹמָהּ. וְרֶגֶל
הָאֲסוּרָה בְּמִקּוֹמָהּ, אוֹסֶרֶת גַּם
בְּמִקּוֹם אַחֵר. אֲבָל אִם עֲרְבוּ גַם

הם בפני עצמם, שאז מתרים
לטלטל במקומם, והוי לה רגל
המתרת במקומה, אינם אוסרים
גם על החיצונה. וכן אם בפנימית
אינו דר רק ישראל אחד, שאינו
אסור במקומו, גם על החיצונה
אינו אוסר. ואם בפנימית דרים
שנים ולא ערבו, אף על פי
שבחיצונה אינו דר אלא אחד,
כיון דהוי לה רגל האסורה
במקומה, אוסרים גם על היחיד.

סעיף ד'

בֵּיתֵי הַבְּנוּיִים בְּעֵלְיָה (שטאק)
וְלִפְנֵיהֶם מִרְפֶּסֶת (גאניג) שְׂמֻמָּנָה
יורדים בַּמִּדְרָגוֹת לְתוֹךְ הַחֲצֵר
וּמִחֲצֵר לְרֵשׁוֹת הָרְבִּים, דִּינָם גַּם
כֵּן כְּשֶׁתִּי חֲצֵרוֹת זֶה לְפָנִים מִזֶּה,
וְהַמִּרְפֶּסֶת הִיא כְּמוֹ חֲצֵר פְּנִימִית
(שע"ה).

סעיף ה'

בֵּית שֵׁשׁ בּוֹ שְׁתֵּי דִירֹת, דְּהִינּוּ
שֵׁשׁ פְּרוֹזְדוֹר (פארהויז, קיכע) אֲשֶׁר
דָּרָךְ זֶה נִכְנָסִים לְדִירָה זֶה וְגַם
לְדִירָה זֶה, וְדָרִים בְּשְׁתֵּי הַדִּירֹת

שְׁנֵי בַּעֲלֵי בָתִּים, אֲסוּרִים לְהוֹצִיא
 אֶפְלוֹ מִבֵּית לְפָרוֹזְדוֹר. וְכֵן אֶפְלוֹ
 בְּדִירָה אַחַת שֶׁהִיא חֲלוּקָה לְשְׁנֵי
 חֲדָרִים וְדָרִים בָּהֶם שְׁנַיִם, אֵף עַל
 פִּי שֶׁהַפְּנִימִי אֵין לוֹ פֶּתַח אֶלָּא
 לְהַחֲצוֹן וּמִן הַחֲצוֹן יוֹצְאִין
 לְחֲצֵר, מִכָּל מָקוֹם אֲסוּרִין לְטַלְטֵל
 אֶפְלוֹ מִחֲדָר לְחֲדָר עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה
 עֲרוֹב. (וְאִם שְׁנֵי הַבָּתִּים אִוְּ הַדִּירוֹת
 שֵׁכִים לְאִישׁ אֶחָד וְהוּא הַשֹּׁכֵר דִּירָה
 לְחֵבְרוֹ וַיֵּשׁ לוֹ גַּם כֵּן שֶׁם תְּפִיסַת יָד,
 עֵין בְּזָה בַּשְּׁלָחַן עָרוֹךְ סִימָן ש"ע, וּבְחֵי
 אָדָם כָּלֵל עַג סִימָן ג' וְסִימָן ד')

סעיף ו'

כיצד עושין את הערוב (מן
המבחר). אחד מבעלי הבתים
שבחצר, לוקח בערב שבת כפר
אחד שלם משלו, ומזכה אותו על
ידי אחר לכל הדירים בחצר, והינו
שאומר לאחר בלשון שהוא מבין
ענין זה: קח כפר זה וזכה בו
בשביל כל הישראלים הדירים
בחצר זה (או בחצרות אלו). ולוקח
זה את הכפר ומגביחו טפח.
והמערב לוקחו ממנו ומברך ברוך

אֶתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר
 קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוֹת
 עֲרֹב, וְאוֹמַר בְּהֲדִין עֲרֹבָא יִהְיֶה
 שְׂרִי לָנָא לְאַפּוֹקִי וְלַעֲיוּלֵי מִן
 הַבָּתִּים לְחֹצֵר וּמִן הַחֹצֵר לַבָּתִּים
 וּמִבֵּית לְבֵית, לְכֹל יִשְׂרָאֵל הַדָּרִים
 בַּבָּתִּים שֶׁבְּחֹצֵר הַזֹּאת. וְכִיּוֹן
 שֶׁכָּלָם זָכוּ בְּכָפֹר זֶה, וּבְכִנּוּסֵת
 שֶׁבֶת הוּא מִנַּח בַּבֵּית הַזֶּה שֶׁל
 הַמַּעֲרֵב, נַחֲשָׁבִים כְּאִלוּ כָּלָם דָּרוּ
 בַּבֵּית הַזֶּה, וְלָכֵן מִתָּרִים לְטַלְטֵל
 מִהַבָּתִּים לְחֹצֵר וּמִחֹצֵר לַבָּתִּים

וּבְכָל הַחֲצֵר.

סעיף ז'

צָרִיךְ לְזַכּוֹת דּוֹקָא עַל יְדֵי אַחֵר.
וְלִכֵּן לֹא יִזְכָּה עַל יְדֵי בְנוֹ וּבִתּוֹ
הַקְטָנִים אֵף עַל פִּי שְׂאִינָם סְמוּכִים
עַל שְׁלֻחָנוֹ, מִשּׁוּם דִּידָם כִּידּוֹ. אֲבָל
עַל יְדֵי קָטָן אַחֵר, יָכוֹל לְזַכּוֹת
(דְּבִמִּידֵי דִרְבָּנָן, קָטָן זֹכֶה לְאַחֵרִים).
וְאִם אֶפְשָׁר, לֹא יִזְכָּה עַל יְדֵי
אֲשֶׁתּוֹ, שְׂמַעְלָה לָּהּ מִזִּזְנוֹת, וְגַם
לֹא עַל יְדֵי בְנוֹ וּבִתּוֹ הַגְּדוֹלִים אִם
הֵם סְמוּכִים עַל שְׁלֻחָנוֹ, מִשּׁוּם דִּישׁ

אומרים, וגם אלו נחשבים כידו.
ומכל מקום בדלית ליה איש אחר
יכול לזכות על ידיהו. ואם הבן
נשא אשה, אף על פי שסמוך על
שלחן אביו, לכלי עלמא יכול
לזכות על ידו (שם"ו).

סעיף ח'

כמה הוא שיעור הערוב. בזמן
שהם שמונה עשר בעלי בתים או
פחות, שיעורו בגרוגרת (שהיא כמו
שליש ביצה) לכל אחד, חוץ מזה
שהוא עושה את הערוב ומניחו

בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ (כִּי הוּא אֵינוֹ צָרִיךְ לִתֵּן
 פֶּת, כִּיּוֹן שֶׁבִּלְאוֹ הָכִי הוּא דָּר שָׁם) וְאִם
 הֵם יוֹתֵר מִשְׁמוֹנָה עָשָׂר, אֲפִלּוּ הֵם
 אֶלֶף, שְׁעוּרֵם מִזֶּזֶן שְׁתֵּי סְעוּדוֹת,
 שֶׁהֵם שְׁמוֹנָה עָשָׂר גְּרוּגָרוֹת, שֶׁהֵן
 כְּמוֹ שֵׁשׁ בִּיצִים. וַיֵּשׁ אֲזַמְרִים
 שֶׁהֵם כְּמוֹ שְׁמוֹנָה בִּיצִים, (וּלְפִי זֶה
 כְּגִרוּגָרֶת, הוּא כְּשִׁלִּישׁ וּתְשִׁיעִית בִּיצָה)
 (שם"ח).

סעיף ט'

צָרִיךְ שֶׁלֹּא יִקְפִּיד עַל הָעֶרֶב אִם
 יֵאָכְלֵנוּ חֲבֵרוֹ. וְאִם מִקְפִּיד עָלָיו,

אֵינּוּ עֵרֹב. לָכֵן צָרִיךְ לְזַהֵר שֶׁלֹּא
לְעֵרֹב בְּדָבָר שֶׁהַכֵּין לְצִדּוֹ שֶׁבֶת
(שם"ו).

סעיף י'

הָעֵרֹב צָרִיךְ לְהִיּוֹת מִנַּח בַּמָּקוֹם
שֶׁכָּל אֶחָד מֵן בַּעֲלֵי הַבָּתִּים
שֶׁנַּעֲשֶׂה בְּשִׁבְיָלָם, יָכוֹל לָבוֹא שָׂמָּה
בֵּין הַשְּׂמֵשׁוֹת. וְלָכֵן אִם הִיא שָׂם
אוֹ בְּשִׁכּוּנָה מֵתָּה, רַחֲמָנָא לִיצְלָן,
וְאֶחָד מֵן בַּעֲלֵי הַבָּתִּים הוּא כֹּהֵן
וְלֹא הִיא יָכוֹל לָבֹא בֵּין הַשְּׂמֵשׁוֹת
אַל הָעֵרֹב, בָּטֵל הָעֵרֹב (ע"ן פרמ"ג

משבצות סוף סימן שס"ו.

סעיף יא'

יש לעשות ערובי חצרות בכל
ערב שבת, ובשבת יבצע עליו,
כדלקמן סימן ק"ב סעיף ב, (כי אינו
צריך להיות קיים רק בכנסת שבת). אך
אם יש לחוש פן ישכח פעם אחת,
יכול לערב בכפר אחד לכל
השבתות שעד הפסח. וכשאומר
בהדין וכו' ימים בכל השבתות
שעד הפסח הבא עליו לטובה.
וצריך שיעשה הכפר, דק ואפוי

היטב שלא יתקלקל. ולשבת
שבתוך הפסח, יעשה הערוב
במצה בשרה (שס"ח שצ"ג).

סעיף יב'

אין עושין ערובי חצרות ביום
טוב. ואם חל יום טוב בערב
שבת, צריכין לעשותו בערב יום
טוב.

סעיף יג'

מי שאוכל במקום אחר וישן
במקום אחר, מקום אכילתו היא
העקר לענין זה, ושם הוא אוסר

אם אוכל שם משלו בחדר מיוחד.
אבל במקום שהוא ישן, אינו
אוסר.

סעיף יד'

המתארח בחדר, יש אומרים,
דאפלו נתארח בבית בפני עצמו,
אם לא נתארח דרך קבע אלא
לשלישים יום או לפחות מזה, אינו
אוסר על בני החדר, וכלם מתרין
לטלטל, בין מבתי בעלי הבתים
בין מבית האורח, ואפלו אם
האורחים רבים, ובעל הבית אחד.

וְדוֹקָא בְּדֹאכָא בַּעַל הַבַּיִת קָבוּעַ,
אֲפִלּוּ הוּא אֵינוֹ יְהוּדִי (עֵין יד
אֲפִרִּים), דָּאזְ הָאֲזָרְחִים בְּטָלִים
לְגַבֵּה. אֲבָל אִם כָּלָם הֵם אֲזָרְחִים,
אֲזַסְרִין זֶה עַל זֶה אִם יֵשׁ לְכָל אֶחָד
חֶדֶר מִיָּחָד לְאַכִּילָהּ. וְאִם יֵשׁ
בֵּינֵיהֶם אֵינוֹ יְהוּדִי, צָרִיכִין לְשַׁכּוֹר
רְשׁוֹתָיו בְּדִלְקָמָן, וְיֵשׁ אֲזַמְרִים,
שְׂאִין חֲלוּק בֵּין אֲזִירָח לְבַעַל הַבַּיִת,
דְּכָל שְׂיֵשׁ לוֹ חֶדֶר מִיָּחָד לְאַכֹּל שָׁם,
דֵּינוֹ כְּבַעַל הַבַּיִת (עֵין בִּס' אה"ע).
וְכֵן יֵשׁ לְחַחֲמִיר לְכַתְּחָלָהּ. וְיֵשׁ

לָהֶם לְעֶרֶב בְּלֹא בִרְכָּהּ. וּבְדִיעָבָד
יֵשׁ לְסִמְנָךְ עַל סִבָּרָא הָרֵאשׁוֹנָה.

סעיף טו'

יִשְׂרָאֵל הֶדֶר עִם אֵינוֹ יְהוּדֵי בַּחֲצֵר
אַחַת, אֵין הָאֵינוֹ יְהוּדֵי אֹסֶר עָלָיו,
מִתָּר לְטַלְטֵל מִבֵּית לְחֲצֵר וּמִחֲצֵר
לְבֵית. וְאַבְלוּ הֵם שְׁנֵי יִשְׂרָאֵלִים אֹ
יֹתֵר, רַק שְׁהֵם דְּרִים בְּאַפֵּן שְׁהֵם
לֹא הָיוּ צָרִיכִין לְעֶרֶוּב, כִּמְבֹאֵר
לְעֵיל סְעִיף י"ג, אֲזִי גַם כֵּן אֵין
הָאֵינוֹ יְהוּדֵי אֹסֶר עָלֵיהֶם. אֲבָל אִם
הֵם שְׁנֵי יִשְׂרָאֵלִים אֹ יֹתֵר שְׁהָיוּ

צָרִיכִין לְעֵרֵב, אִזּוּ אֵם דָּר שָׁם גַּם
 אֵינוּ יְהוּדִי, הוּא אוֹסֵר עֲלֵיהֶם,
 וְאֵינָם יְכוּלִים לְעֵרֵב עַד שִׁשְׁכָרוּ
 מִמֶּנּוּ אֶת הָרְשׁוּת. וְאֵם דָּרִים שָׁם
 שְׁנֵי זָבָרִים אִזּוּ יוֹתֵר, צָרִיכִין
 לְשַׁכֹּר מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד.

סעיף טז'

אֲפִלּוּ אֵם הָאֵינוּ יְהוּדִי דָר בְּחֵצֵר
 אַחֶרֶת, אֵלָא שְׂאִין לוֹ דֶּרֶךְ לְרְשׁוּת
 הָרַבִּים רַק דֶּרֶךְ הַחֵצֵר שֶׁהִיא לְרַבִּים
 דָּרִים בָּהּ, אִזּוּ שְׂחֵא דָר בְּעֵלְיָהּ,
 וְהַמְדִּירָגוּת הֵן לְתוֹךְ הַחֵצֵר, גַּם כֵּן

אומר עליהם.

סעיף יז'

אם החצר היא של ישראל, אלא
שהשכיר או השאיל שם דירה
לאינו יהודי, אינו אומר, כי לא
השכיר או השאיל לו על דעת
שיאסור על בני ישראל, ואכלו אם
בעל החצר בעצמו אינו דר שם.

סעיף יח'

כיצד שוכרין. אומר לו הישראל:
השכר לי רשותך במעות אלו.
ואינו צריך לפרש לו כדי להתיר

הַטְּלָטֹל. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ, תֵּן לִי
רְשׁוּתָּךְ, אַף עַל פִּי שְׁמִפְּרֵשׁ לוֹ כְּדִי
שְׂאוּכַל לְטַלְטֵל בְּחֵצֶר, לֹא מֵהֲנִי.

סעיף יט'

יָכוֹל לְשַׁכּוֹר אֲפִלּוּ מֵאֲשֵׁתוֹ, וְאַפִּלּוּ
מִמִּשְׁרָתוֹ.

סעיף כ'

שֹׁכֵר אֶת הָרְשׁוּת סִתָּם, מֵהֲנִי לְכָל
זְמַן שֶׁלֹּא חָזַר בּוֹ הָאִינוֹ יְהוּדִי
וְהוּא דָר שָׁם. אֲבָל אִם יֵצֵא מִשָּׁם
אִינוֹ יְהוּדִי זֶה וְנִכְנָם אַחֵר
בְּמִקוֹמוֹ, צָרִיכִין לְשַׁכּוֹר מֵאֲחָדָם

מִזֵּה הַשְּׁנִי. וְאִם שָׁכַר לְזָמַן, וּבִתּוֹךְ
הַזָּמַן הַשְּׁכִיר הָאֵינוֹ יְהוּדִי וְיִרְתּוֹ
לְאֵינוֹ יְהוּדִי אַחֵר, דִּי בַּשְּׁכִירוֹת
הָרְאשׁוֹן. אֲבָל אִם מֵת אִו שְׁמִכְרָה
לְאַחֵר בְּתוֹךְ הַזָּמַן, צָרִיד לְחַזֹּר
וְלִשְׁכֹּר מִהַיּוֹרֵשׁ אִו מִחֲלוּקָה. וְאִם
שָׁכַר מִמַּשְׁרֵתוֹ, אִם שָׁכַר סֶתֶם, לֹא
מִהֲנִי אֵלָא כָּל זָמַן שֶׁהַמַּשְׁרֵת הַזֶּה
הוּא שָׁם. וְאִם שָׁכַר לְזָמַן אֲפִלּוּ
נִסְתַּלֵּק הַמַּשְׁרֵת, מִהֲנִי הַשְּׁכִירוֹת
עַד הַזָּמַן.

סעיף כא'

בְּכָל מָקוֹם שֶׁנֶּתְבַטְּלָה הַשְּׂכִירוֹת
וְצָרִיכִין לַחֲזוֹר וְלִשְׁכּוֹר, צָרִיכִין
גַּם כֵּן לַעֲשׂוֹת עֵרֹב מִיַּחַדְשׁ, דְּאִין
עֵרֹב חוּזָר וְנִעְוָר.

סעיף כב'

אם אי אפֿשר לִשְׁכּוֹר מִמָּנּוּ אֶת
הָרֵשׁוֹת, יִבְקֹשׁ מִמָּנּוּ אֶחָד מִן
הַיִּשְׂרָאֵלִים שֶׁיִּשְׁאַל לוֹ מָקוֹם
בְּרֵשׁוֹתָו הַמֵּיָּחָד לוֹ לְהַנִּיחַ שָׁם
אֵיזָה חֶפֶץ, וַיִּנָּיֵחַ שָׁם אֶת הַחֶפֶץ,
וּבִזָּה קוֹנָה הַיִּשְׂרָאֵל אֶת הַמָּקוֹם.
וְאַפְּלוֹ לָקַח אֶת הַחֶפֶץ מִשָּׁם קִדָּם

שַׁבָּת, מִכָּל מָקוֹם כִּי־זָן שְׁהִיָּה
לְהִישָׁרְאֵל רְשׁוֹת לְהַנִּיחַ שָׁם חֶפְצוֹ
גַּם בַּשַּׁבָּת, נֶחֱשָׁב כְּאִלּוּ יֵשׁ לוֹ שָׁם
חֵלֶק בַּדִּירָה, וְיָכוֹל הִישָׁרְאֵל הַזֶּה
לְהַשְׁכִּיר אֶת הָרְשׁוֹת לְכָל בְּנֵי
הַחֲצָר.

סעיף כג'

יִשְׁרָאֵל מוֹמָר אִם שְׁהוּא מַחֲלֵל
שַׁבָּת בַּפְּרָה־מִיָּא (יֵשׁ אוֹמְרִים, אֲפִלּוּ
רַק בְּאֶסּוּר דְּרַבָּנָן), הֲרִי הוּא כְּאִינּוֹ
יְהוּדִי וְצָרִיכִין לְשַׁכֵּר מִמֶּנּוּ רְשׁוֹת
(שפ"ה).

סעיף כד'

בְּחֶרֶבָּה קֹהֲלוֹת מִתְּקַנִּים כָּל
הַמְּבֹאֵאוֹת וְהָרְחוּבוֹת בְּעֶרְוֵבִין
(דְּהֵינּוּ בְּצוּרַת הַפֶּתַח וְכְדוּמָה) וְשׁוֹכְרִין
רְשׁוֹת מִן הַנִּכְרִי לְמַעַן יוֹכְלוּ
לְטַלְטֵל בְּכָל הָעִיר. וְצָרִיכִין
לַעֲשׂוֹת כָּל הַתְּקוּנִים עַל יְדֵי רַב
מִמַּחֲה וּבָקִי. וּבִמְקוֹמוֹת אֵלּוּ
נוֹחֲגִין לְחַנִּיחַ אֶת עֵרְוֵבֵי הַחֲצָרוֹת
בְּבֵית הַכְּנֶסֶת (מִשּׁוּם דֵּי־שׁ לוֹ דִּין
שְׁתָּף, וְאֵינּוּ צָרִיךְ דוֹקָא בֵּית דִּיָּרָה)
(שם"ו שצ"א).

סעיף כה'

אַבֵּל בַּמְקוֹמוֹת שְׂאִין הָעִיר
מִתְקַנֶּת בְּעֶרְוֵבִין, גַּם כְּשֶׁעוֹשִׂין
עֶרְוֵבִי חֲצֵרוֹת בְּשִׁבְלֵי הַדִּירִים
שֶׁבַחֲצֵר בֵּית הַכְּנֶסֶת, אָסוּר לְהַנִּיחַ
אֶת הָעֶרְוֵב בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, אֶלָּא
צָרִיכִין לְהַנִּיחוֹ בְּבֵית דִּירָה (עֵין
מַחֲצִית הַשָּׁקֶל סוּף סִימָן שְׁסָה בְּשֵׁם חֲכָם
צָבִי). ♦

סעיף כו'

עִיר הַמִּתְקַנֶּת בְּעֶרְוֵבִין וְנִתְקַלְקַל
הָעֶרְוֵב בַּשַּׁבָּת, אִזּוּ כָּל הַחֲצֵרוֹת

שֶׁהוּן בְּתַקוּנָּו וְאֵין בְּהוּן פְּרִצָּה
 הַאֲוִסְרָת (עֵין לְעִיל סִימָן פ"ב סְעִיף ד'
 ה') אֶפְלוּ יֵשׁ בְּחֲצֵר כִּמְנָה בְּתֵיבָם,
 מִתְּרִין לְטַלְטֵל שָׁם כָּל אֲוֵתוֹ
 הַשַּׁבָּת. וְאֵף עַל פִּי שְׁעָרֹב
 הַחֲצֵרוֹת הוּא בְּרֵשׁוֹת אַחֲרָת
 שְׁנַחֲלָקָה עֲתָה מִחֲצֵר זֶה מִכָּל
 מָקוֹם מִתֵּר, מִשּׁוּם דְּלַעֲנִין זֶה
 אֲמֵרִינָן, שַׁבָּת כִּיּוֹן דִּהֲתָרָה,
 הֲתָרָה. וְכִיּוֹן שֵׁשׁ חֲשָׁשׁ גָּדוֹל
 שֶׁלֹּא יִכְשְׁלוּ רַבִּים לִשְׂאֵת גַּם
 בְּמָקוֹם שְׁנַאֲסֵר, כִּיּוֹן שְׁחֲרָגְלוֹ

בְּהֵתֵר, עַל כֵּן אִם אֶפְשָׁר לְתַקְּנוֹ עַל
יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי, מִתֵּר. וְאִם נִקְרַע
הַחֶבֶל שֶׁבְּצוּרַת הַפֶּתַח וְאֶפְשָׁר
שֶׁהָאֵינוֹ יְהוּדִי יְתַקְּנוֹ בַּעֲנִיבָה אִוּ
בְּקֶשֶׁר אֶחָד וְעַנִּיבָה עַל גַּבִּיּוֹ, מֵהַ
טוֹב.

סעיף כז'

אִם חָל יוֹם טוֹב בְּעֶרֶב שַׁבָּת
וְנִתְקַלְקַל אָז הָעֵרֹב, אַף עַל גַּב
דְּהָעֵרֹב מוֹעִיל גַּם לְיוֹם טוֹב לְעַנְיִן
דְּבָרִים שְׂאֵינָם לְצֻרָה (כְּדִלְקָמֶן סִימָן
צ"ח סעיף ל"ד), לֹא אֶמְרִינָן, הוֹאִיל

וְהִתֵּר לְיוֹם טוֹב, הִתֵּר גַּם לְשַׁבָּת,
מִשּׁוּם דְּיוֹם טוֹב וְשַׁבָּת, שְׁתֵּי
קִדְשוֹת הֵן (מג"א סימן שס"ג).

סימן צה - דין ערובי תחומין

סעיף א'

אִסּוּר לְצֵאת בַּשַּׁבָּת וּבְיוֹם טוֹב
מִמָּקוֹם שְׁשַׁבָּת, יוֹתֵר מִתַּחֲוֹם,
שֶׁהוּא שְׁנֵי אַלְפִּים אַמָּה. וּמִקוֹמוֹ
שֶׁל אָדָם הוּא אַרְבַּע אַמּוֹת. וְהֵינּוּ
אִם הָיָה בֵּין הַשְּׁמֵשׁוֹת בַּשָּׂדֶה.
אֲבָל אִם שַׁבָּת בְּתוֹךְ הָעִיר, כָּל
הָעִיר הִיא מִקוֹמוֹ. וְעֲבוּרָה שֶׁל

עִיר, נְחֻשֵׁב גַם כֵּן לְעִיר. וְאִיזָה
 הוּא עֲבוּרָה. שֶׁבָּעִים אַמָּה וּשְׁנֵי
 שְׁלִישֵׁי אַמָּה, וְשִׁיף לְעִיר אֶף עַל פִּי
 שְׂאִין שָׁם בְּנִין, וְהוּא הַנִּקְרָא קֶרֶפֶף
 הָעִיר. וּמִמָּקוֹם שִׁיכָּלָה, מִתְחִילִין
 לְמִדֹּד תְּחוּם שִׁבְתָּ.

סעיף ב'

עִיר שֶׁהִיא מִקְנֶפֶת חוּמָה, אֲפִלּוּ הִיא
 גְּדוּלָּה מְאֹד, מִחֲלֹף אֶת כָּלָה
 וְעֲבוּרָה וּמִשָּׁם תְּחוּם שִׁבְתָּ. וְכֵן
 עִיר שֶׁאֵינָהּ מִקְנֶפֶת חוּמָה וְהַבָּתִּים
 סְמוּכִים זֶה לָזֶה, כֹּל שְׂאִין בֵּין בֵּית

לְבַיִת יוֹתֵר מִן שְׁבָעִים אַמָּה וְשְׁנֵי
שְׁלִישִׁים, נֶחֱשָׁב חֲבוּר, וְשִׁיף לְעִיר,
אֲפִלּוּ הוּא מֵהַלֵּךְ כַּמָּה יָמִים.
וּמִבֵּית הָאֲחֵרוֹן, מוֹדֵדִין אֶת
הַקֶּרְפֵּף וְתַחֲוֹם שַׁבָּת.

סעיף ג'

אִין נֹתְנִים קֶרְפֵּף אֶלָּא לְעִיר. אֲבֵל
לְבַיִת אֶחָד, אִין נֹתְנִין קֶרְפֵּף, אֶלָּא
תַּכָּף מִקִּיר הַבַּיִת וְחוּצָה מִתְּחִיל
לְמִדֵּד תַּחֲוֹם שַׁבָּת.

סעיף ד'

הָיוּ שְׁתֵּי עִירֹת סְמוּכוֹת זֶז לְזֶז,

נֹתְנִים קֶרְפֶּף לָזוֹ וְקֶרְפֶּף לָזוֹ. וְלִכְן
אִם אֵין בִּינֵיהֶן יוֹתֵר מִשְׁעוֹר שְׁתֵּי
קֶרְפֹּת, נֶחֱשָׁבוֹת שְׁתֵּיהֶן לְעִיר
אַחַת.

סעיף ה'

יֵשׁ כַּמָּה דְּבָרִים בְּעֲנִין מְדִידַת
תַּחֲנוּם שֵׁבֶת לְהַקֵּל, וְאֵין לַעֲשׂוֹת כִּי
אִם עַל יְדֵי בָקִי (שצ"ו שצ"ז שצ"ח
שצ"ט).

סעיף ו'

הַנֶּצְרָךְ לְלָכֶת בַּשֵּׁבֶת אִם בְּיוֹם טוֹב
יוֹתֵר מִתַּחֲנוּם שֵׁבֶת, צָרִיךְ לְהַנִּיחַ

בְּעֶרְבַּ שַׁבָּת אִם בְּעֶרְבַּ יוֹם טוֹב
 עֲרוּבֵי תַּחְוּמִין. וְצָרִיךְ לְהַנִּיחַ
 בְּתוֹךְ תַּחְוּם הָעִיר בְּמָקוֹם שֶׁהִיא
 מֵתָר לֹא לִלְכֹּת שָׁם (עֵין מַג"א סִימָן
 ת"ח סְעִיף קטן א'). וּבְמָקוֹם שֶׁהִנִּיחַ
 אֶת הָעֲרוּב, נֶחֱשָׁב לוֹ כְּאִלּוּ הוּא
 דֶּרֶשׁ שָׁם, וְלִכּוֹן יֵשׁ לוֹ מְמָקוֹם הַהוּא
 שְׁנֵי אֲלָפִים אַמָּה לְכָל צֶדֶד. וּמִמֵּילָא
 מוֹבָן, כִּי מֵה שֶׁהוּא מַרְוִיחַ בְּצֶד
 זֶה שֶׁהוּא מַנִּיחַ אֶת הָעֲרוּב, הוּא
 מִפְסִיד מֵצֶד הָאֲחֵר. דִּירָךְ מִשָּׁל, אִם
 הִנִּיחַ אֶת הָעֲרוּב בְּסוֹף שְׁנֵי אֲלָפִים

אִמָּה לְצַד מִזְרָח, אֲסוּר לוֹ לָלֶכֶת
 כָּלֹם לְצַד מַעֲרָב, שְׁהִירֵי כָּבֵר הוּא
 רְחוֹק מִמָּקוֹם דִּירָתוֹ תַּחֲסוֹם שִׁבַּת
 (ת"ח תט"ז).

סעיף ז'

כִּי צַד עוֹשֵׂיין אֶת הָעֶרֶב. לִזְקַח פֶּתַח
 כְּדֵי מִזְוֹן שְׁתֵּי סְעוּדוֹת אוֹ לְפֶתֶן
 (כְּגוֹן בְּצָלִים אוֹ צִנּוֹן וְכְדוּמָה), שִׁישׁ בּוֹ
 שְׁעוֹר לְאָכְלוֹ עִם פֶּתַח, שְׁהִיא כְּדֵי
 מִזְוֹן שְׁתֵּי סְעוּדוֹת חוּץ מִן הַמִּלָּח
 וּמִן הַמַּיִם שְׁאִין מַעֲרָבִין בָּהֶם,
 וְהוּלָךְ אֶל הַמָּקוֹם שְׁהוּא רוֹצֶה

לְהַנִּיחַוּ, וּמְבַרְרֵךְ בָּרוּךְ אַתָּה ה'
 אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
 בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוֹת עֲרוֹב.
 וְאוֹמֵר, בָּזָה הָעֲרוֹב, יֵהֵא מִתָּר לִי
 לִילְךְ מִמָּקוֹם זֶה אֲלֵפִים אַמָּה לְכָל
 רוֹחַ וְחוּזָר לְבֵיתוֹ. יָכוֹל לְהַנִּיחַ
 עֲרוֹב אֶחָד לְכַמָּה שִׁבְתוֹת, וּבְלִבְד
 שְׁנֵינִיחָנוּ בְּמָקוֹם הַמְּשֻׁתָּמֵר, שֶׁלֹּא
 יֵהֵא נֶאֱבָד אוֹ נִתְקַלְקַל (שפ"ו ת"ח
 תט"ו תט"ז).

סעיף ח'

יָכוֹל לְשַׁלּוֹחַ אֶת הָעֲרוֹב עַל יְדֵי

שְׁלִיחַ שִׁנְיָהוּ בְּשִׁבְלֹו, וַיְבָרֶךְ
הַשְּׁלִיחַ וַיֹּאמֶר, בָּזָה הָעֲרוֹב יֵהֵא
מִתָּר לְפָלֹאֲנִי לִילָךְ וְכוּ'. וְצָרִיד
שִׁיחָא הַשְּׁלִיחַ גָּדוֹל וְבַר דַּעַת אֲבָל
עַל יְדֵי קָטָן, אֵין שׁוֹלְחִין. וְאַפְלוּ
לֹא חָזַר הַשְּׁלִיחַ אֶל מְשַׁלְּחוֹ, יָכוֹל
לְסַמְךָ עָלָיו, דְּחִזְקָה שְׁלִיחַ עוֹשֶׂה
שְׁלִיחוּתוֹ (ת"ט).

סעיף ט'

יָכוֹלִין לְעַרְב בְּעֲרוֹב אֶחָד בְּשִׁבְלִי
כַּמָּה אֲנָשִׁים, וְהוּא שִׁיחָא בְּעֲרוֹב
שְׁעוֹר לְכָל אֶחָד וְאַחַד. וְצָרִיד

לִזְכוּת לָהֶם עַל יְדֵי אַחֵר כְּמוֹ
 בְּעֶרְוֵי חֲצָרוֹת (סימן צ"ד סעיף ו'
 ז'). וְאִין מְעַרְבִין עֶרְוֵי תְּחֻמִּין
 לְאָדָם אֶלָּא לְדַעְתּוֹ (עֵין אֹרַח חַיִּים
 סִימָן תי"ד). וְהַמְנִיחַ, אִם הוּא שְׁלִיחַ
 לְכָלֶם, אוֹמֵר: יֵהָא מִתָּר לְפָלוֹנִי
 וְלְפָלוֹנִי. וְאִם מִנִּיחוֹ גַם בְּשֶׁבִילּוֹ,
 אוֹמֵר, לִי וְלְפָלוֹנִי וְלְפָלוֹנִי (תי"ג).

סעיף י'

צָרִיד שִׁיְהֵא הָעֶרֶב מְנַח בְּמָקוֹם
 שְׂאֵפֶשֶׁר לְאָכְלוֹ בֵּין הַשְּׂמֵשׁוֹת, בְּלִי
 עֲשִׂית אֶסּוּר דְּאוֹרִיתָא. וְלִכֵּן אִם

הַנִּיחוּ בְּגוּמָא וְכִסְהוּ בְּעֶפֶר, לֹא
הָיָה עֵרֹב. כִּסְהוּ בְּאַבֵּן הָיָה עֵרֹב.
נִתְּנוּ בְּאֵילָן, אִם הָאֵילָן קָשָׁה הָיָה
עֵרֹב. הַנִּיחוּ עַל אֵילָן אוֹ קִנָּה רִדָּה,
אֵינוֹ עֵרֹב (סימן ת"ח וּבְחֵי אָדָם).

סעיף יא'

אִם נוֹתֵן אֶת הָעֵרֹב בְּתוֹךְ עֵיר,
אֲזִי כָּל הָעֵיר נִחְשָׁבֶת לוֹ לְמִקּוֹם
עֵרֹבוֹ וְיָכוֹל לְלַכֵּת כָּל הָעֵיר, אֲפִלּוּ
הִיא גְּדוֹלָה מְאֹד, וְגַם חוּץ לָעֵיר
כִּדֵּי עֲבוּרָה וְתַחֲנוּם שִׁבְתָּהּ, שְׁחָרִי
נִחְשָׁב כְּאִלּוּ הוּא דָּר בְּאוֹתָהּ הָעֵיר

(ת"ח ובחי"א).

סעיף יב'

אם יש בתוך התחום איזה עיר
שהיא מקננת חומה או שהיא
מתקנת בערובין, אינה נמדדת
ואינה עולה לחשבון אלא לארבע
אמות. ודוקא כשהתחום שבת
מגיע עד חוץ לעיר, כגון שמן
הערוב עד העיר יש חמש מאות
אמה וארבע העיר הוא אלה אמה,
אז העיר אינה נחשבת אלא
לארבע אמות, ויש לו מחוץ לעיר

עוד אֵלֶּף וְאַרְבַּע מֵאוֹת וְתִשְׁעִים
וְשֵׁשׁ אֲמוֹת. וְאֵין חֲלוּק בֵּין צַד זֶה
שֶׁלִּפְנֵי הָעֶרֶב בֵּין הַצַּד שֶׁלְאַחַר
הָעֶרֶב. אֲבָל אִם תְּחֹם הַשַּׁבָּת
כָּלָה בְּאַמְצַע הָעִיר, אָסוּר לוֹ לָלֶכֶת
יֹתֵר, כִּיּוֹן שֶׁהוּא חוּץ לַתְּחֹם, כִּי
בְּעֵינָיו זֶה לֹא נֶחֱשָׁבֶת לוֹ כֹּל הָעִיר
לְאַרְבַּע אֲמוֹת.

סעיף יג'

וְכֵן הֵדִין בְּשִׁהְנִיחַ אֶת הָעֶרֶב
קָרוֹב לְשָׁנֵי אֲלָפִים אַמָּה מִחוּץ
לָעִיר, בְּשִׁהְיָא חוּזֵר אַחֵר כִּדְּ

לְעִירוֹ, כָּלוּ אֲלֵפִים הָאֵמָּה מִמְּקוֹם
 עֲרוֹבוֹ בְּתַחֲלֹת הָעִיר קֹדֶם בֵּיתוֹ,
 אֲסוּר לוֹ אֲכָלוֹ לָשׁוּב לְבֵיתוֹ. (כֵּן
 הוּא דַעַת רַב הַפּוֹסְקִים וְכֵן עֲקָר. עֵין
 אֲלֵיהֶם רַבָּה) (ת"ח).

סעיף יד'

אִין מְעַרְבִין עֲרוֹבֵי תְּחֻמִּין אֲלָא
 לְדַבֵּר מִצָּוָה, כְּגוֹן לְהַתְּפִיל
 בַּעֲשָׂרָה, אוֹ לְהַקְבִּיל פָּנֵי רֶבּוֹ, אוֹ
 חֵבֶרֶוֹ שָׁבָא מִן הַדֶּרֶךְ, אוֹ לְסַעֲוֹדֵת
 מִצָּוָה, אוֹ לְפִקּוּחַ עַל עַמְּקֵי רַבִּים,
 אוֹ שֶׁהוּא בָּא מִן הַדֶּרֶךְ וְרוֹצֶה

לִילָךְ לְבֵיתוֹ וְכַדוּמָה (תט"ו).

סעיף טו'

אֵין מִנִּיחִין עֲרוּבֵי תַּחְוּמִין לֹא
בַּשַּׁבָּת וְלֹא בְיוֹם טוֹב. וְלִכֵּן אִם
חָל יוֹם טוֹב בְּעֶרְב שַׁבָּת וְהוּא
רוֹצֶה לָלֶכֶת בַּשַּׁבָּת, צָרִיךְ לְהַנִּיחַ
אֶת הָעֲרוּב בְּעֶרְב יוֹם טוֹב. וְכֵן
בְּיוֹם טוֹב לְאַחַר הַשַּׁבָּת וְרוֹצֶה
לָלֶכֶת בְּיוֹם טוֹב צָרִיךְ לְהַנִּיחַ אֶת
הָעֲרוּב בְּעֶרְב שַׁבָּת. (דין הַמְּעַרְב
בְּרִגְלָיו בְּשִׁלְחַן עָרוּךְ סִימָן ת"ט סעיף ז').
וְדִין יוֹם טוֹב הַסָּמוּךְ לַשַּׁבָּת אוֹ שְׁנֵי יָמִים

טובים של גליות ורוצה לערב ליום
הראשון לצד זה וליום השני לצד זה,
בסימן תט"ז).

סעיף טז'

כליו ובהמותיו של אדם, הרי הם
כרגליו. ובמקום שהוא אינו רשאי
להלך, גם אותן אין אדם רשאי
להוליכן. ואם השאילן לאחר או
השכירן או מסרן לשמירה, הרי הן
כרגליו של זה שהם אצלו. ואפלו
הוא אינו יהודי, קנו בהמה
והכלים שביתה אצלו. ולא עוד,

אֵלֶּא גַם הַחֲפָצִים שֶׁל אֵינוֹ יְהוּדִי
קוֹנִים שְׁבִיתָהּ בְּמִקּוֹמָם שֶׁהִיוּ בֵּין
הַשְּׂמִשּׁוֹת (שצ"ז ת"א).

סעיף יז'

נִכְרִי שֶׁהֵבִיא פָּרוֹת שְׂאִין לְחוּשׁ
בָּהֶם שְׁנֵת לְשׁוֹ הַיּוֹם, (וְכֵן בְּכָל דָּבָר
שְׂאִין לְחוּשׁ שְׁנַעֲשֶׂתָהּ בּוֹ הַיּוֹם מְלָאכָה)
אֵלֶּא שִׁישׁ אֶסּוּר תְּחוּמִּים, אִם
הֵבִיאוֹ בְּשִׁבְלִי עֶצְמוֹ אוֹ בְּשִׁבְלִי
אֵינוֹ יְהוּדִי אַחֵר, מִתָּרִין לִישָׂאֵל
מִיָּד אֶפְלוֹ בְּאֶכִּילָהּ, אֵלֶּא שְׂאֶסּוּרִין
לְטַלְטֵלָם חוּץ לְאֶרֶבַע אַמּוֹת, אֵלֶּא

אם כן הביאם לתוך הבית, או
שהעיר מתקנת בערובין, אזי
מתרין בטלול בכל העיר, שכל
מקום שמתרין לטלול שם נחשב
כמו תוך ארבע אמות. ואם הביאן
בשביל ישראל, אסורין לישראל
זה ולכל בני ביתו עד לערב כדי
שיעשו, דהינו זמן שהיו יכולים
להביאם. ומכל מקום מתרין לו
בטלול תוך ארבע אמות או
במקום המתר בטלול. ובספק אם
הובאו מחוץ לתחום, גם כן

אֶסְוִיֵּן, אֵלֶּא אִם כֵּן יֵשׁ לְתִלּוֹת
יֹתֵר שֶׁלֹּא הוּבָאוּ מִחוּץ לְתַחוּם
(שכ"ה תקט"ו).

סעיף יח'

קִימָא לֹן, דִּיאִין תְּחוּמִין לְמַעְלָה
מִנְעֲשָׂרָה טַפְחִים. וְלִכֵּן מִי שֶׁבָּא
לְתוֹךְ סְפִינָה בְּעֶרְב שַׁבָּת קִדָּם
בְּנִיסַת שַׁבָּת וְהִלְכָה הַסְפִינָה אֶפְלוּ
דֶּרֶךְ רְחוֹקָה, מִכָּל מָקוֹם כְּשֶׁהִגִּיעַ
בַּשַּׁבָּת לְנִמְל וִיצֵא, יֵשׁ לֹן מִנְשָׁם
אֲלֵפִים אֶמָּה לְכָל צֵד, כִּי מִסְתַּמָּא
בְּהִלְיַבַת הַסְפִינָה הוּא תְּמִיד

לַמַּעֲלָה מֵעֲשָׂרָה טַפָּחִים עַד הַקֶּרֶקַע,
 וְלֹא קָנָה שְׁבִיתָה עַד הַמָּקוֹם שֶׁהוּא
 בָּא לִיבֻשָּׁה. אֲבָל אִם בְּתוֹךְ הַשִּׁבְת
 יֵצֵא מִהַסְפִּינָה וְחִזֹּר וְנִכְנַם לְתוֹכָהּ,
 מֵאַחֵר שֶׁהִיָּה בַשִּׁבְת בִּיבֻשָּׁה, קָנָה
 שָׁם שְׁבִיתָה. וְאִם הִלְכָה הַסְפִּינָה
 אַחֵר כִּי חוּץ לַתְּחוּם, אֲזִי אֵין לוֹ
 שָׁם אֵלָּא אֲרִבַּע אַמּוֹת, כִּדִּין יוֹצֵא
 חוּץ לַתְּחוּם. וְכֵן אִם הִיתָה הַסְפִּינָה
 בַּשִּׁבְת בַּמָּקוֹם אֶחָד שֶׁאֵין שָׁם
 עֲשָׂרָה טַפָּחִים עַד הַקֶּרֶקַע, קָנָה שָׁם
 שְׁבִיתָה. וְאִם מִסְתַּפֵּק אִם הִיתָה

בַּמָּקוֹם כָּזֶה אִם לֹא, אֲזַיְנֶן לְקַלָּא

(סימן רמ"ח ת"ד ת"ה וְעַיֵן סִימָן ת"ו).

סימן צו – דיני תפלת ערבית ודיני
הבדלה.

סעיף א'

נוֹחֲגִין שְׂמַאֲחֵרִין תְּפִלַּת עֶרְבִית.

וּבִאֲמִירַת וְהוּא רַחוּם וּבָרְכוּ,

מִמְּשִׁיכִין בְּגִגּוֹן, כְּדִי לְחֻסִּיף מֵחֵל

עַל הַקֹּדֶשׁ. בְּתִפְלַת עֶרְבִית

אוֹמְרִים, אֵתָּה חוֹנֵנֵתֵנוּ. וְאִם שָׂכַח

וְלֹא אָמַר, אִם נִזְכָּר קִדָּם שֶׁאָמַר

אֵת הַשֵּׁם מִן הַבְּרָכָה, אוֹמְרוּ

בַּמָּקוֹם שֶׁנִּזְכָּר וְגו', וְאוֹמַר וְחֲנֵנוּ

וְכוּ', אֲבָל אִם לֹא נִזְכָּר עַד לְאַחַר
שֶׁאָמַר אֶת הַשֵּׁם, גּוֹמַר אֶת
הַבְּרָכָה חֹזֵן הַדַּעַת, וְאֵינוֹ חֹזֵר,
שֶׁהָיָה יְבָדִיל אַחֲרֵי כֵן עַל הַכּוּם, רַק
שֶׁיִּזְהַר מְאֹד שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת שׁוּם
מְלָאכָה, וְשֶׁלֹּא יִטַּעַם כָּלוּם קֹדֶם
שֶׁיְבָדִיל עַל הַכּוּם. וְאִם עָשָׂה
מְלָאכָה אִוֵּ טַעַם, צָרִיךְ לְחַזֵּר
וּלְהַתְפַּלֵּל. (וְמִי שֶׁאֵין לוֹ כּוּם לְהַבְדִּיל
עָלָיו וְשָׁכַח לומר אֶתָּה חוֹנֵנֵתָנוּ יֵשׁ לוֹ
דִּינִים אַחֲרִים). ♦

סעיף ב'

לְאַחַר שְׂמִנָּה עֲשֶׂינָה, אֹמְרִים חֲצִי
 קִדְּשׁ. אַחֲרַי כֶּךָ אֹמְרִים וַיְהִי נַעֲמֵם,
 לְפִי שְׁחֵוָא מִזְמֹר שֶׁל בִּרְכָּה, שֶׁבּוֹ
 בִּרְךְ מִנְּשָׂה אֶת יִשְׂרָאֵל בְּשַׁעֲהָ
 שְׁסִימֹו מְלָאכָת הַמִּשְׁכָּן. וַיֵּשׁ
 לְאַמְרוּ מְעַמָּד. וְנוֹחֲגִין לְכַפֹּל אֶת
 הַפָּסוּק הָאַחֲרוֹן אֶרֶךְ יָמִים וְגו'.
 אַחֲרַי כֶּךָ אֹמְרִים וְאַתָּה קְדוֹשׁ וְגו',
 וְסִדֵּר קִדְּשָׁה, שְׁשִׁיךְ לְוִיחִי נַעֲמֵם,
 שְׁעֵל יְדֵי מְלָאכָת הַמִּשְׁכָּן, שְׂרַתָּה
 שְׂכִינָה בְּיִשְׂרָאֵל, וְזָחִי, וְאַתָּה
 קְדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל. אִם

חל יום טוב בשבוע הבא, אפלו
 בערב שבת, אין אומרים ויהי
 נעם ואתה קדוש, דכיון שאומרים
 בויהי נעם ומעשה ידינו כוננהו,
 צריך שיהיו כל ששת ימים ראויין
 למלאכה, וכיון שאין לומר ויהי
 נעם, גם ואתה קדוש אין אומרים,
 דשיכי להדי. לאחר ויהי נעם
 ואתה קדוש אומרים קדיש שלם,
 ואחר כך אומרים ויתן לך, ועלינו.
 וכל זאת האריכות שמאריךין
 לאחר תפלת ערבית במוצאי

שַׁבָּת, הוּא כְּדִי שִׁישְׁהוּ יִשְׂרָאֵל
בְּהַשְׁלֵמַת סְדִירָהֶם, כְּדִי לְהַאֲרִיךְ
לְרַשְׁעִים מִלְּחֹזֶר לְגִיהֶנָּם, כִּי
מִמֶּתִינִים לָהֶם עַד שֶׁתִּשְׁלִים כְּנִסְיָהּ
הַאֲחֵרוֹנָה שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל אֶת סְדִירָהּ
(רצ"ה).

סעיף ג'

כַּשֵּׁם שֶׁמִּצְוָה לְקַדֵּשׁ אֶת הַשַּׁבָּת
בְּכִנּוּסָתָהּ עַל כּוֹס יַיִן, כֵּן מִצְוָה
לְקַדֵּשׁהּ בִּיצִיאָתָהּ עַל כּוֹס יַיִן,
וְהֵינּוּ בְּהַבְדֵּלָהּ. וּמְבָרְכִים גַּם עַל
הַבְּשָׁמִים וְעַל הַנֵּר. וְגַם נָשִׂים

חִיבוֹת בְּהַבְדִּילָהּ וְעַל כֵּן יִשְׁמְעוּ
הֵיטֵב בְּרַכַּת הַבְדִּילָהּ בַּמָּקוֹם שֶׁאֵין
לְמִצְוָא יֵין מִבְדִּילִין עַל שֹׂכֵר אִם
מֵעַד [מִי דְבַשׁ] אִם שֶׁאֵר מִשְׁקָה,
שֶׁהוּא חֹמֶר מְדִינָה (עֵין לְעֵיל סִימָן
מ"ה סְעִיף א'), חוץ מִן הַמַּיִם (רצ"ו).

סעיף ד'

כִּיּוֹן שֶׁהִגִּיעַ בֵּין הַשְּׁמֵשׁוֹת, אָסוּר
לִּיאָכֹל אִם לְשַׁתּוֹת שׁוּם דָּבָר, חוץ
מִן הַמַּיִם, קֹדֶם הַבְדִּילָהּ. אֲךָ מִי
שֶׁמֵּאֲרִיד בְּסְעוּדָה שְׁלִישִׁית, אֲכָלוּ
עַד תוֹךְ הַלֵּילָהּ, מִתָּר, כִּיּוֹן

שְׁהֵתְחִיל בְּהִתָּר. וּמִתָּר לוֹ לְשִׁתּוֹת
גַּם מִכּוּם שֶׁל בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, מִפְּנֵי
שֶׁהוּא גַּם כֵּן שֵׁיךְ לְסַעֲדָה. וְדוֹקָא
כְּשֶׁדִּרְכוֹ לְבָרֵךְ תָּמִיד עַל הַכּוּם.
אַבֵּל מִי שֶׁמְבָרֵךְ לְפַעֲמִים בְּלֹא כּוּם
(מִפְּנֵי שְׁסוּמָךְ עַל הַפּוֹסְקִים דְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן
אֵינָה טְעוּנָה כּוּם), אָסוּר לוֹ לְשִׁתּוֹת
עֲתָה מִכּוּם בִּרְכַּת הַמָּזוֹן קֹדֶם
הַבְּרָכָה.

סעיף ה'

גַּם מִלְּאֲכָה אֵין לַעֲשׂוֹת קֹדֶם
הַבְּרָכָה, וְהַנָּשִׁים שֶׁצָּרִיכוֹת לְהִדְלִיק

נִרְזֹת קִדְּם הַבְּדִלָּה, יֹאמְרוּ תְּחִלָּה,
בָּרוּךְ הַמַּבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל, בֵּין
אֹר לְחֹשֶׁךְ, בֵּין יִשְׂרָאֵל לְעַמִּים,
בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יָמֵי
הַמַּעֲשֶׂה, בָּרוּךְ הַמַּבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ
לְחֹל. וְאֵם חַל יוֹם טוֹב בְּיוֹם
רֵאשִׁוֹן, יְסִימוּ הַמַּבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ
לְקֹדֶשׁ.

סעיף ו'

מִי שֶׁמֵּאַחַר לְהַתְּפִיל עַרְבִית
בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת אֹ שְׁמֵ מִשְׁיָךְ
סְעוּדָתוֹ בְּלִילָה, מֵתָר לוֹ לוֹמַר

אֶפְלוּ לִישְׂרָאֵל שְׁכָבָר הַתַּפִּלָּה
וְהַבְדִּיל בַּתְּפִלָּה, שִׁיעָשָׂה לוֹ
מְלָאכָה. וּמֵתָר לוֹ לְהַנּוֹת וְלֶאֱכֹל
מִמְּלָאכָתּוֹ, אַף עַל פִּי שְׁאַחַר כֵּךְ
מִזְכִּיר עֲדִין שֶׁל שַׁבָּת בְּבִרְכַּת
הַמָּזוֹן (רס"ג).

סעיף ז'

בְּשִׁמּוּזַג אֶת הַכּוֹס לְהַבְדִּיל, וּמֵלֵא
עַל כָּל גְּדוּתָיו עַד שִׁישְׁפֹךְ קִצַּת
מִמֶּנּוּ, וְזֶהוּ לְסִימָן בְּרָכָה. וְנוֹטֵל
אֶת הַכּוֹס בִּימִין וְאֶת הַבְּשָׂמִים
בְּשִׁמְאֵל עַד אַחֲרֵי שְׁמִבְרֵךְ בּוֹרָא

פְּרִי הַגָּפֶן, וְאַחֵר כָּךְ נוֹטֵל אֶת
הַכּוֹס בַּשְּׂמַאל וְהַבְּשָׂמִים בְּיָמִין
וּמְבַרֵךְ בּוֹרֵא מִיָּנִי בַּשְּׂמִימָה, וְאַחֵר
כָּךְ מְבַרֵךְ עַל הַנֵּר, וְאַחֵר כָּךְ שׁוֹב
נוֹטֵל אֶת הַכּוֹס בְּיָמִינוֹ וּמְבַרֵךְ
בְּרַכַּת הַמַּבְרִיל. וְלֵאחֵר הִגְמָר,
יּוֹשֵׁב וְשׁוֹתָה כָּל הַכּוֹס כֻּלּוֹ
בְּעֶצְמוֹ, וְהַמְנַעַט שֶׁנִּשְׂאָר בַּכּוֹס,
שׁוֹפְכוֹ וּמְכַבֵּה בּוֹ אֶת הַנֵּר, וְרוֹחֵץ
בּוֹ עֵינָיו לְחִבּוּב מִצָּוָה. וְנוֹחֲגִין
שָׂאִין הַנָּשִׁים שׁוֹתוֹת מַכּוֹס
הַבְּרָלָה.

סעיף ח'

יש לתן בתוך הבשמים קצת
פיזעם [מושק], לפי שעליו מברכין
לכלי עלמא בורא מיני בשמים.
ויש לקח גם חרס, הואיל ואתעביר
בה מצוה חדא זמנא, לתעביר בה
גמי מצוה אחריתא.

ט חרס, מצוה שיהא משעוה
מאיזה נרות קלועים יחד, שהוא
אבוקה. ואם אין לו, יברך על שני
נרות אחרים שיתקרבו יחד
בשלהבת, שתהא אבוקה. ונוהגין

שְׁלֵאֲחַר בּוֹרֵא מְאֹרֵי הָאֵשׁ,
מִסֵּת כָּלִין בַּצְּפָרְנִים. וַיֵּשׁ לְרֹאשׁוֹת
בַּצְּפָרְנֵי יַד יְמִין. גַּם נוֹחֲגִין
לְהִסֵּת כָּל בְּכַף יַד יְמִין. וַיֵּשׁ לְכַפֵּף
אַרְבַּע הָאֲצָבָעוֹת עַל הָאֲגוּדָל לְתוֹךְ
כַּף הַיָּד, וַיִּסֵּת כָּל בַּצְּפָרְנִים וּבְכַף
הַיָּד בְּבֵת אֶחָת, וְאַחַר כֵּךְ פּוֹשֵׁט
אֶת הָאֲצָבָעוֹת וּמִסֵּת כָּל בַּצְּפָרְנִים
מֵאַחֲזֵרִיהֶן (רצ"ט).

סעיף י'

סוּמָא אֵינוֹ מְבָרֵךְ עַל חֵנֶר. וּמִי
שֶׁאֵינוֹ מְרִיחַ לֹא יְבָרֵךְ עַל

הַבְּשָׁמַיִם (רצז רצח).♦

סעיף יא'

אם לאחר שְׁבִירָה על היין ואוֹחַז
את הַבְּשָׁמַיִם בְּיָדוֹ וְנִתְכַּוֵּן לְבִירָה
עֲלֵיהֶם, טָעָה בְּלִשְׁוֹנוֹ וְאָמַר, בּוֹרָא
מְאֹרֵי הָאֵשׁ, וְתוֹךְ כְּדֵי דְבוֹר נְזִכָּר
וְסִיָּם עוֹד בּוֹרָא מִיַּי בְּשָׁמַיִם,
עָלְתָה לוֹ הַבְּרָכָה לְהַבְּשָׁמַיִם,
וּמְבִירָה אַחֲרַיְכֶם עַל הַיָּר. אֲבָל אם
נִתְכַּוֵּן בְּבִרְכָּתוֹ עַל הַיָּר, עָלְתָה לוֹ
עַל הַיָּר, וּמְבִירָה אַחֲרַיְכֶם עַל
הַבְּשָׁמַיִם.

סעיף יב'

מִצֻּה לְהַרְבּוֹת קִצָּת בְּנֵרוֹת
בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, וְלֹאמַר הַזְמִירוֹת
לְלוֹזוֹת אֶת הַשַּׁבָּת בִּיצִיאָתָהּ דֶּרֶךְ
כְּבוֹד כְּדֶרֶךְ שְׂמֵלִיךְ אֶת הַמֶּלֶךְ
בִּיצִיאָתוֹ מִן הָעִיר. וּמִזְכִּירִין
אֱלֹהֵינוּ הַנּוֹבִיא וּמַתְּפִלִּין שִׁיבָא
וַיִּבְעֹשׂ לָנוּ הַגָּאֹלָה לְפִי שְׂאִין
אֱלֹהֵינוּ בָּא בְּעֶרְב שַׁבָּת, שְׁלֹא
לְבַטֵּל אֶת יִשְׂרָאֵל מֵעֲסָקֵי צָרָה
הַשַּׁבָּת. וְגַם בַּשַּׁבָּת אֵין מַתְּפִלִּין
שִׁיבָא, כִּיּוֹן דְּמַסְפָּקָא לָן, דְּלָמָּא יֵשׁ

תְּחִימוֹתֵי לַמַּעֲלָה מֵעֲשָׂרָה וְאֵינוֹ
יָכוֹל לָבֹא בַשַּׁבָּת, וְעַל כֵּן לְאַחַר
שְׁעֵבְרָה הַשַּׁבָּת שְׂיָכוֹל לָבוֹא, אָנוּ
מִתְפַּלְלִים שְׂיָבוֹא וַיִּבְעֹר לָנוּ טוֹב.
וְעוֹד אֵיתָא בַּמִּדְרָשׁ, דְּבָכֵל מוֹצֵאֵי
שַׁבָּת אֵלֵיהּ נִכְנָם לָגֵן עֵדֶן וַיּוֹשִׁיב
תַּחַת עֵץ חַיִּים, וְכוּתֵּב זְכוּתָן שֶׁל
יִשְׂרָאֵל הַמְּשֻׁמְרִים אֶת הַשַּׁבָּת,
וְלָכֵן מִזְכִּירִין אוֹתוֹ אִזּוּ לְטוֹבָה.

סעיף יג'

מִי שֶׁאֵפְשָׁר לוֹ, יִקְנֶה סְעוּדַת מְלוּחָה
מִלִּפְנֵי בִּכְתּוּב וְתִבְשִׁיל חֵם, וַיִּסְדֹּר

שְׁלַחְנוּ יָפָה לְכַבֹּד הַלְלוּת הַשְּׁבֵת.
וּמִי שֶׁאֵי אֶפְשָׁר לוֹ לֵאכֹל פֶּת,
יֵאכֹל לְכֹל הַפְּחוֹת מִיַּי מִזֹּנוֹת אֹ
פֵרוֹת (סימן ש').

סעיף יד'

מִי שֶׁהִבְדִּיל בְּבֶר, יְכוֹל לְהִבְדִּיל
בְּשֶׁבִיל בָּנָיו שֶׁהִגִּיעוּ לְחֲנוּךְ
לְהוֹצִיאָן יְדֵי חוֹבָתָן, וּמִכָּל שֶׁכֵּן
בְּשֶׁבִיל גָּדוֹל. וְדוֹקָא כְּשֶׁאֵינָן
יְכוֹלִין לְהִבְדִּיל בְּעֶצְמוֹ. אֲבָל מִי
שֶׁיֹּדֵעַ לְהִבְדִּיל בְּעֶצְמוֹ, יִבְדִּיל
בְּעֶצְמוֹ. וְהַמְבְּדִיל בְּשֶׁבִיל אַחֲרֵיהֶם,

בְּשִׁמְכֶרְךָ בּוֹרֵא מִיָּנִי בְּשָׁמַיִם,
צָרִיךְ לְהַרְיֵחַ בָּהֶם, שֶׁלֹּא תִּהְיֶה
בְּרַכָּתוֹ לְבַטָּלָה, (דְּבִרְכַּת בּוֹרֵא מִיָּנִי
בְּשָׁמַיִם בְּהִבְדָּלָה, לֹא נִתְקַנָּה אֶלָּא בְּשִׁבְלֵי
הַנָּאֵת אָדָם). וּבְשִׁבְלֵי נָשִׁים לְחוּד,
אֵין לְהַבְדִּיל מִי שֶׁהִבְדִּיל כְּבָר
(מִשּׁוֹם דִּישׁ אומרים דְּפִטּוּרֹת).

סעיף טו'

שֶׁכַּח אִו נֶאֱמַר אִו הַזִּיד וְלֹא הִבְדִּיל
בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, יָכוֹל לְהַבְדִּיל עַד
סוֹף יוֹם שְׁלִישִׁי. אֲבָל לֹא יִבְרַךְ לֹא
עַל הַבְּשָׁמַיִם וְלֹא עַל הַיָּר, רַק

בְּרֵכַת בּוֹרֵא פְּרִי הַגֶּפֶן וּבְרֵכַת
הַמִּבְדִּיל. וְלֵאחֶר שְׂכָלָה יוֹם
הַשְּׁלִישִׁי, אֵינּוּ יָכוֹל לְהַבְדִּיל עוֹד,
כִּי שֶׁלֹּשָׁה יָמִים הָרֵאשׁוֹנִים שֶׁל
הַשָּׁבוּעַ, נִקְרָאִים יָמִים שְׁלֵאָחַר
שַׁבָּת, וְהֵרִי הֵן בְּכָלֹל מוֹצָאֵי שַׁבָּת.
אֲבָל שֶׁלֹּשָׁה יָמִים הָאַחֲרוֹנִים,
נִקְרָאִים, יָמִים שְׁלִפְנֵי שַׁבָּת הַבָּאָה,
וְאֵין לָהֶם עֲנִין לְשַׁבָּת שְׁעִבְרָה
(רצ"ט).

סימן צז - הלכות ראש חדש
וקדוש לבנה

יֵשׁ נוֹהֲגִין לְהַתְעַנּוֹת בְּעֶרְב רֹאשׁ
חֹדֶשׁ. וְאוֹמְרִים סֵדֶר יוֹם כְּפֹר
קָטָן, לְפִי שֶׁבּוֹ מֵת־כְּפָרִין כָּל
הַעֲוֹנוֹת שֶׁל כָּל הַחֹדֶשׁ, וְהַמִּיא
דְּשַׁעִיר רֹאשׁ חֹדֶשׁ. וְכֵמוֹ שֶׁאֵנוּ
אוֹמְרִים בְּמוֹסָף, זְמַן כְּפָרָה לְכָל
תּוֹלְדוֹתָם. וְכָל מָקוֹם לְפִי מִנְהַגוֹ
(עֵין פֶּרִי חֹדֶשׁ) (תִּי"ז).

סעיף ב'

מִצְוָה לְהַרְבּוֹת בְּסַעֲוֵדָה בְּרֹאשׁ
חֹדֶשׁ. וְאֵם חָל בַּשַּׁבָּת, יַעֲשֶׂה
תַּבְשִׁיל אֶחָד יוֹתֵר מִבְּשָׂאֵר

שַׁבָּתוֹת.

סעיף ג'

ראש חודש, מתר בעשיית מלאכה.
ונשים נוהגות שלא לעשות בו
מלאכה, ומנהג הגון הוא ואין
להקל להם.

סעיף ד'

הלל צריך לאמרו בעמידה ולא
יבסיק בו. וישתדל לאמרו עם
הצבור. ולכן אם בא לבית הכנסת
סמוך להלל, יאמר הלל עם הצבור
ואחר כך יתפלל. ואם הוא עומד

בְּפֶסְחֵנוּ יִזְמְרָהּ (דְּהֵינּוּ מִן הַיּוֹדוּ עַד
לְאַחֵר אֵז יִשִּׁיר) יִקְרָא הַלֵּל עִם הַצִּבּוֹר
וְלֹא יִבְרַךְ לֹא בְּתַחֲלָה וְלֹא בַסּוֹף,
כִּי בִרְכַּת בָּרוּךְ שֶׁאֵמַר וּבִרְכַּת
יִשְׁתַּבַּח, עָלָיו לֹא גַם לְהַלֵּל. וְדוֹקֵא
בְּרֵאשִׁי חֹדֶשׁ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת כֵּן,
שֶׁאֲזַמְּרִים הַלֵּל רַק בְּדִלּוּג, וְכֵן
בְּחֹל הַמּוֹעֵד וַיָּמִים הָאַחֲרוֹנִים שֶׁל
פֶּסַח. אֲבָל כְּשֶׁאֲזַמְּרִים הַלֵּל שָׁלֵם,
אֵינּוּ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת כֵּן. וְכִי שֶׁאֵמַר
הַלֵּל שֶׁלֹּא בַצִּבּוֹר, אִם יֵשׁ שָׁם
שְׁנַיִם אַחֲרִים, יֹאמַר לְפָנֵיהֶם הַיּוֹדוּ

לְה' וְגו' כִּדְרֵי שִׁיעָנוּ הֵם. דְּכִיּוֹן
שֶׁאָמַר הוֹדוּ, מִשְׁמַע שֶׁאָמַר
לְאַחֲרֵיהֶם. (דִּין אֲמִירַת הַלֵּל בְּבֵית הָאָבֶל
רַחֲמָנָא לִיצְלָן עֵין לְקַמֵּן סִימָן ר"ז).

סעיף ה'

לְאַחֲרֵי הַלֵּל, אֲמִירַת קִדְּשׁ שְׁלָם,
וּמִוִּצִיאוֹת סֵפֶר תּוֹרָה וְקוֹרִין
אַרְבָּעָה. הַכֹּהֵן קוֹרֵא שְׁלֹשָׁה
פְּסוּקִים, שֵׁהֵם: וַיִּדְבֹּר, צוּ, וְאֶמְרָת.
וְהַלְוֵי חוֹזֵר וְקוֹרֵא וְאֶמְרָת, וְקוֹרֵא
אֶת הַכֹּהֵן אֶחָד, וְעֹשֶׂה יְרִית הָאֵיפָה.
וַיִּשְׁרָאֵל קוֹרֵא עוֹלָת תָּמִיד עַד

וּבְרָאשֵׁי חֲדָשֵׁיכֶם. וְרִבִּיעֵי קוֹרָא
וּבְרָאשֵׁי חֲדָשֵׁיכֶם וּגְו' (תכ"ג).

סעיף ז'

רֹאשׁ חֹדֶשׁ, אָסוּר בְּתַעֲנִית
וּבְהִסְפָּד, וְאִין אוֹמְרִים בּוֹ צְדוּק
חֲדִין (עֵין בְּשִׁלְחַן עָרוֹךְ אֶרַח חַיִּים סִימָן
ת"כ, בְּטוֹרֵי זֶהב וּמָגֵן אֲבָרָהֶם וּמִפְרָשֵׁים).

סעיף ז'

חִיבִין לְקַדֵּשׁ אֶת הַלְּבָנָה בְּכָל
חֹדֶשׁ. וְאִין מִקְדָּשִׁין אוֹתָהּ אֶלָּא
בְּשִׁחֳוָא וְדַאי לִילָהּ שְׁנִירָאִית
זְרִיחָתָהּ עַל גַּבֵּי הַקְרָקֶע וְרֹאשֵׁי

לְהַנּוֹת מֵאַזְרָהּ. אִם נִתְּכַסְתָּה בְּעֵב,
 אֵין מְקַדְשִׁין אוֹתָהּ, אֶלָּא אִם כֵּן
 הוּא דַּק וְקַלּוּשׁ. וְאִם הִתְחִיל לְבִירָךְ
 וְאַחֵר כָּךְ נִתְּכַסְתָּה בְּעֵב, גּוֹמֵר אֶת
 הַבְּרָכָה. אֲבָל אִם הוּא מְשַׁעֵר שְׁלֹא
 יוּכַל לְגַמּוֹר אֶת הַבְּרָכָה קֹדֶם
 שְׁתַּתְּכֶסֶה, אֲסוּר לוֹ לְהִתְחִיל.

סעיף ח'

אֵין לְקַדְשָׁהּ רַק תַּחַת הַשָּׁמַיִם וְלֹא
 תַּחַת גֶּגֶז. אֲבָל אִם אֵין לוֹ מְקוֹם
 נָקִי אוֹ מִחֲמַת אֲנָם אַחֵר, יְכוּל
 לְקַדְשָׁהּ גַּם בְּתוֹךְ הַבַּיִת בְּעֵד

החלוץ.

סעיף ט'

מִצְוָה מִן הַמִּבְחָר לְקַדְּשָׁהּ בְּמוֹצָאֵי
שַׁבָּת כְּשֶׁהוּא מְבַשֵּׁם וּמְלַבֵּשׁ
בְּבִגְדֵי נָאִים. אֲךְ אִם מוֹצָאֵי
שַׁבָּת יְהִי לְאַחַר עֲשָׂרָה יָמִים מִן
הַמוֹלָד, אִם שֵׁשׁ אִיזָה חֲשֵׁשׁ שְׁמָא
לֹא יוּכַל לְקַדְּשָׁהּ, אֵין מִמַּתִּינִין
לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת. מִצְוָה לְקַדְּשָׁהּ
בְּאַסְפֵּת עַם, מִשּׁוֹם דְּבָרָב עַם
חֲדָרַת מִלֵּךְ. אֲבָל אֵל יִתְעַכֵּב
בְּשִׁבְלִי זֶה, כִּי מִצְוֹת זְרִיזִין

מִקְדָּמִין, דְּחֵי לְמִצְוֹת בְּרַב עָם (עֵין
לְעֵיל סִימָן ס' סְעִיף ז).

סעיף י'

אֵין מִקְדָּשִׁין אֹתָהּ עַד שִׁיעֲבֹרוּ
עָלֶיהָ לְכָל הַפְּחוֹת שֶׁלֹּשָׁה יָמִים מִן
הַמּוֹלָד. וַיֵּשׁ מִמֶּתִינִין שְׁבָעָה יָמִים.
וּבְשַׁחֲל מוֹצָאֵי שִׁבַּת קֹדֶם שְׁבָעָה
יָמִים, אֵין לְהַמְתִּין, אֶלָּא יְקַדְּשׁוּהָ
בְּמוֹצָאֵי שִׁבַּת. וְאֵין מִקְדָּשִׁין
אֹתָהּ אֶלָּא עַד חֲצֵי תֵשַׁע וְעֶשְׂרִים
יּוֹם, שְׁנַיִם עָשָׂר שָׁעוֹת, וְשָׁבַע
מֵאוֹת וְתֵשַׁע יָמִים וְשָׁלֹשָׁה חֳלָקִים

וְשֶׁהוּא אֲרֻבָּה עָשָׂר מַעַת לַעַת
וְשֶׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה שָׁעוֹת וְעֶשְׂרִים
וְשֶׁתִּים דְּקוֹת (מִנוּטִין) מִן הַמוֹלָד.

סעיף יא'

אִין לְקַדְשָׁה קוֹדֶם תְּשַׁע בָּאָב, וְכֵן
בְּשֶׁהוּא אָבֵל אֵלָא אִם כֵּן לֹא
יִשְׁלִים אֲבֵלוֹתָו עַד שִׁיְהִיו עֶשְׂרֵה
מַעַת לַעַת מִן הַמוֹלָד, אִזּוּ יְקַדְשָׁה
בִּימֵי אָבֵלוֹ. וְאִין לְקַדְשָׁה בְּשֶׁהוּא
בְּתַעֲנִית עַד שִׁיִּטְעֵם מִקְדָּם. וּמִכָּל
מָקוֹם בְּמוֹצָאֵי יוֹם הַכַּפּוּרִים, כִּיּוֹן
שָׂאז יוֹצְאִים מִבֵּית הַכְּנֶסֶת

בְּשִׁמְחָה עַל מַחֲלַת הַעֲוֹנוֹת
מִקֳּדָשֵׁינָא אֶתְהַ מִּיד.

סעיף יב'

אִין לְקַדְשָׁהּ, לֹא בְּלֵיל שַׁבָּת וְלֹא
בְּלֵיל יוֹם טוֹב, אֶלָּא בְּשַׁעַת הַדְּחָק,
שְׁבַמְּוָצֵי שַׁבָּת יַעֲבֹר הַזְּמַן.

סעיף יג'

סוּמָא מִתָּר לְקַדְשָׁהּ (תכ"ו).

סעיף יד'

אִם הִלְבְּנָה זִוְרַחַת בְּתַחֲלַת הַלֵּילָה
קִדְּם שְׁחַתְחִילוֹ לְהַתְפִּיל מִעָרִיב,
אִם יֵשׁ עוֹד זְמַן אֵיזָה לֵילוֹת

לְקַדְּשָׁהּ, מִתְּפִלִּין תְּחִלָּה מֵעֲרִיב,
 וְאַחֵר כִּדּוּשׁ מִקְדָּשֵׁין אֹתָהּ, מִשּׁוּם
 הַתְּדִיר וְשִׂאֵינוּ תְּדִיר תְּדִיר קוּדֵם,
 וְעוֹד דְּקָרִיאת שְׁמַע הָיִי דְּאִזְרִיתָא.
 אֲבָל אִם אֵין עוֹד זְמַן רַק שְׁנַיִם אִזְּ
 שְׁלֹשָׁה לֵילוֹת, בְּזִמְן קֶצֶר כְּזֶה יֵשׁ
 לְחוּשׁ שְׁמַא תְּתַכַּסֶּה בְּעֵבִים. וּבְעֵת
 הַגְּשָׁמִים, גַּם בְּשִׁישׁ עוֹד זְמַן
 אַרְבַּעָה לֵילוֹת, יֵשׁ לְחוּשׁ לְכַסּוֹי
 עֲנָנִים, וְיֵשׁ לְהַקְדִּים קְדוּשׁ לְבִנְה.
 וְאִם נִרְאֶתָה הַלְּבָנָה בְּעֵת
 שִׂאִזְמָרִים קָרִיאת שְׁמַע וּבִרְכוּתֶיהָ,

אם הזמן מצמצם כל כך שבעוד
 שיגמרו שמנה עשרה יעבר זמן
 קדושה, יכולין להפסיק אפלו
 באמצע ברכות קריאת שמע או
 או באמצע קריאת שמע לקדש
 אותה. אך אם אפשר, יגמרו את
 הפרק, לקדשה בין הפסקים (עין
 לעיל סימן טז סעיף א) (נוב"ק סימן
 מא).

סעיף טז

אם בחדש אדר לא נראתה עד ליל
 ארבעה עשר שהוא זמן קריאת

הַמַּגִּלָּה, יְקַדְּשׁוּ תַּחֲלָה אֶת הַלְּבָנָה,
 וְאַחֵר כֵּךְ יִקְרְאוּ אֶת הַמַּגִּלָּה. וְאִם
 נִרְאָתָה בְּאַמְצַע קְרִיאת הַמַּגִּלָּה,
 אִם הוּא בְּזִמָּן שָׁגַם לְאַחֵר שִׁיגְמֵרוֹ
 אֶת הַקְּרִיאָה, יְהִיָּה עוֹד שְׁחֹת
 לְקַדְּשָׁהּ, אִין מִפְּסִיקִין בְּאַמְצַע
 קְרִיאת הַמַּגִּלָּה. אֲבָל אִם עַד
 שִׁיגְמֵרוֹ אֶת הַמַּגִּלָּה יַעֲבֹר זְמַנָּהּ,
 אֲזִי אִם כָּל הַקָּהֶל עֲדִין לֹא קִדְּשׁוּ
 אוֹתָהּ, יִפְסִיקוּ לְקַדֵּשׁ אוֹתָהּ, וְאַחֵר
 כֵּךְ יִגְמְרוּ אֶת הַמַּגִּלָּה. אֲבָל אִם רַק
 יַחִיד לֹא קִדְּשׁ אוֹתָהּ, שְׂאֵם יִפְסִיק

לְקַדְּשָׁהּ, יִצְטָרֵךְ אַחֵר כֶּךָ לְגַמּוֹר
 אֶת הַמַּגְלָה בִּיחִידוּת, לֹא יִפְסִיק,
 מִשּׁוּם דְּפָרְסוּמֵי נֶפֶס עֲדִיף (נודע
 ביהודה שם) ♦

סימן צח - הלכות יום טוב

סעיף א' כֹּל מְלָאכָה שְׂאֵסוּר
 לַעֲשׂוֹתָהּ בַּשַּׁבָּת, אֲסוּר לַעֲשׂוֹתָהּ
 בְּיוֹם טוֹב. וְכֵמוֹ שֶׁבַּשַּׁבָּת אֲסוּר
 לַעֲשׂוֹת אֲפִלּוּ עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי,
 כֵּמוֹ כֵּן בְּיוֹם טוֹב. וְכַשֵּׁם שֶׁאֲדָם
 מֵצִיָּה עַל שְׁבִיתַת בְּהֶמְתּוֹ בַּשַּׁבָּת,
 כֶּךָ הוּא מֵצִיָּה בְּיוֹם טוֹב. וְאֵין בֵּין

יום טוב לַשַּׁבָּת אֵלֶּא אֲכָל נֶפֶשׁ
 בְּלִבָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר, אֵךְ אֲשֶׁר יֹאכַל
 לְכָל נֶפֶשׁ הוּא לְבַדּוֹ יַעֲשֶׂה לָכֶם,
 דְּהֵינּוּ, לִישָׁה, אֲפִיָּה, שְׁחִיטָה
 וּבִשּׁוּל. וְהוֹצֵאָה וְהִבְעֵרָה מִתְרוֹת
 בְּיוֹם טוֹב גַּם שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ אֲכָל
 נֶפֶשׁ, אֵלֶּא לְצֹרֶךְ אַחֵר, כְּמוֹ
 שֶׁקָּבְלוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנָם לְבִרְכָּהּ,
 דְּאֶמְרֵינָן בְּהוּ, מִתּוֹךְ שֶׁהִתְרוּ לְצֹרֶךְ
 אֲכָל נֶפֶשׁ הִתְרוּ נִמְי שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ
 אֲכָל נֶפֶשׁ, אֵלֶּא לְצֹרֶךְ אַחֵר (תצה).
 וְנֵר שֶׁל יֶאֱרִצִּיט (יום זכרון להוריו),

אֵין לְהַדְלִיק בְּיוֹם טוֹב (עֵין ספר שו"ת
אמרי אש, אורח חיים סימן מ', וְעֵין לעיל
ס"ס צ')

סעיף ב'

אֵין עוֹשִׂין גְּבִינָה בְּיוֹם טוֹב, וְאֵין
עוֹשִׂין חֲמָצָה בְּיוֹם טוֹב. וְכֵן אֵין
מַעְמִידִין חֶלֶב עַל יְדֵי קֶבֶה אוֹ
שָׂאֵר דְּבָרִים, שִׁית־קַיִץ הַחֶלֶב
וְיִקְפֶּה. וְכֵן אָסוּר לְקַלוֹט שֶׁמֶן
הַחֶלֶב (סמעטען) מִן הַחֶלֶב, אֶלֶּא
שִׁנִּיחַ מֵעַט עַל הַחֶלֶב הַתְּחִתוֹן,
כִּמּוֹ בְּשִׁבָּת. וְגַם זֶה אֵינוֹ מִתָּר

אֵלֶּא כִּי מֵה שְׁהוּא צָרִיךְ לָבוֹ בַּיּוֹם.
אֲבָל לְצִדֵּק מִחֵר, אֲסוּר, מִשּׁוּם
הַכֶּנֶּה. וְאִם חוֹשֵׁשׁ לְהַפְסֵד, מִתֵּר
לְקַלּוֹט בְּעֵנִין הַנִּזְכָּר עַל יְדֵי אֵינוֹ
יְהוּדִי (תק"י).

סעיף ג'

תִּבְלִין שָׂאֵם יִטְחֹן אוֹתָם קֹדֶם יוֹם
טוֹב יִפְיֶגּוּ טַעַמָּן, מִתֵּר לְדוּכָן בַּיּוֹם
טוֹב עַל יְדֵי שְׁנוּי, כְּגוֹן שִׁיטָּה אֶת
הַמִּכְתָּשֶׁת לְצִדֵּדִין אוֹ שִׁידוּךְ עַל
הַשְּׁלֶחֶן וְכִיּוּצָא בּוֹ. וְכֵן תִּמְכָּא
(קריין) שְׁגוּרֵרִין אוֹתוֹ עַל הַמּוֹרֵג

(ריבאייזען), לא יגרור לתוך קערה
 כדרפו בחל, אלא על מפה. וקאפע
 אין לטחון בריחים, אלא ידוכו
 במדוכה ועל ידי שנוי. אבל טוב
 יותר לעשות הכל מערב יום טוב.
 ודברים שאינם מפיגין טעמם,
 ודאי צריכין לזהר לדוכן מערב
 יום טוב, אך אם שכח, יש להתייר
 גם כן על ידי שנוי. וכל חנוכה,
 אינו מתר אלא מה שחוא צריך
 לאותו היום ולא למחר. ויש
 להחמיר, שלא לעשות אלא מה

וְשִׁצְרִיךְ לוֹ עֵתָהּ לְאוֹתָהּ סְעוּדָה.
וְגַם בְּדִיכַת מִצָּה, יֵשׁ לְזֵהָר בְּזָה.

סעיף ד'

אֶסוּר לְבַקֵּעַ עֵצִים אִו אֶפְלוֹ לְשִׁבְרוֹ
בֵּיד. וְאֶסוּר לְלַקֵּט עֵצִים מִמָּקוֹם
שֶׁהֵם מְפִזְרִין.

סעיף ה'

כְּשֶׁהוּא עוֹרֵךְ אֶת הָעֵצִים עַל
הָאֲבָנִים לְהַבְעִיר אֵשׁ, אֶסוּר,
מִשּׁוּם דְּעוֹשֶׂה אֶחָל, דְּהָיִי כְּמוֹ שְׂתִי
מִחֲצוֹת וְגַם עַל גְּבִיָּהּ. וְצִרִיךְ
שִׁנְעֵשֶׂה שְׁנוּי, דְּהֵינּוּ שִׁיאֲחִז אֶת

הַעֲצִים בִּידֹו וַיִּתֵּן אֶת הָאֲבָנִים
 תַּחְתֵּיהֶם. וְכֵן כְּשֶׁמַּעֲמִיד קָדְרָה עַל
 אֲבָנִים לְהַבְעִיר תַּחְתֵּיהֶן צָרִיד.
 שִׁיאֲחֹז אֶת הַקְּדָרָה בִּידֹו וַיִּכְנִים
 אֶת הָאֲבָנִים תַּחְתֵּיהֶן אֲבָל לֹא
 יִנְיַחָנָה עַל גְּבִי הָאֲבָנִים.

סעיף ו'

אִין נֹפְחִין אֵשׁ בְּמַפּוֹחַ כְּדֵי שֶׁלֹּא
 יַעֲשֶׂה כְּדָרָד שֶׁהָאֲמָנִין עוֹשִׂין.
 וְהָעוֹלָם נֹחֲגִין הֵתָר בְּמַפּוֹחַ שֶׁל
 בַּעֲלֵי בָתִּים עַל יְדֵי שְׁנוּי לְהַפְכוֹ
 מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה. אֲבָל בְּמַפּוֹחַ שֶׁל

אֶמְנִין, אֲפֹלוּ עַל יְדֵי שְׁנוּי אִסּוּר

(תק"ב).

סעיף ז'

מִתָּר לְבָרֵךְ קְטַנִּיּוֹת מֵה שְׁחֵוָא

צָרִיךְ לְאוֹתוֹ הַיּוֹם, אֲבָל לֹא בְּנִפְחָה

וְלֹא בְּכִבְרָה, וְגַם לֹא יִתְּנֵם לְתוֹךְ

הַמַּיִם כִּדֵּי שְׂיִצּוֹף הַפֶּסֶלֶת אִין

הָאֲכָל, אֲלֹא יְבָרֵךְ בְּיָדוֹ וְיִלְקֹט מֵה

שְׁחֵוָא נָח לוֹ יוֹתֵר. אִם נָח לוֹ

לְלִקֹּט הַפֶּסֶלֶת, יִלְקֹט הַפֶּסֶלֶת. וְאִם

נָח לוֹ לְלִקֹּט הָאֲכָל יִלְקֹט הָאֲכָל

(תק"י).

סעיף ה'

קַמַּח שֶׁכֶּבֶר הִיָּה מִרְקָד אֵלָא שְׁחֵוּא
רוֹצֶה לְרַקְדּוֹ שְׁנִיתָ, יֵשׁ לְרַקְדּוֹ עַל
יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי אֹו עַל יְדֵי שְׁנֹוִי,
דְּהֵינֹו שִׁירְקָד בְּאַחֲוִירֵי הַנֶּפֶת. וְכֵן
יַעֲשֶׂה בְּמִצּוֹת דּוּכּוֹת. וְקַמַּח
שֶׁעֲדִין לֹא הִיָּה מִרְקָד, אָסוּר לְרַקְדּוֹ
אֵלָא עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי וּבְשְׁנֹוִי.
אָסוּר לְבָרֵר פְּסֻלָּת מִתּוֹךְ הַקַּמַּח,
בְּגוֹן, שֶׁנֶּפֶל לְתוֹכוֹ צְרוּרוֹת
וְכִדּוּמָה. וְאַפְלוּ לְבָרֵר מִתּוֹךְ מִצּוֹת
כְּתוּבוֹת אֶת הַפְּרוּרִים הַגְּדוֹלִים,

אסור (תק"ד תק"ו).

סעיף ט'

**לישׁה מתרת ביום טוב, ומכל
מקום לא ימדוד את הקמה, אלא
יקח באמר הדעת. ואם אינו
מצמצם את המדה, אלא פוחת או
מוסיף, מתר (תק"ו).**

סעיף י'

**בצק מחתך (אטריות, פתיתים)
שמבשלים לאכלו עם רטב (נודעל,
פערפיל), יש ללוש בערב יום טוב,
כי הישנים יותר טובים. ואם לא**

לֵשׁ מִעֶרֶב יוֹם טוֹב, יְלוֹשׁ בְּיוֹם
טוֹב עַל יְדֵי שְׁנָוִי. דְּהֵינּוּ שְׂאֵם
דְּרַכּוֹ לְלוֹשׁ עַל דָּף, יְלוֹשׁ עַל מַפָּה
וְכַדוּמָה. וְגַם תַּבְשִׁיל שְׂאֵינּוּ
מִתְקַלְקֵל, כְּגֹן פֵּרוֹת יְבֵשִׁים
וְכַדוּמָה, יֵשׁ לְבִשְׁלָם בְּעֶרֶב יוֹם
טוֹב (תצ"ה).

סעיף יא'

עֶפֶס שֶׁלֹּשָׁה בְּיוֹם טוֹב מִתָּר
לְהַפְרִישׁ מִמֶּנָּה חֲלָה. אֲבָל אֲסוּר
לְשַׂרְפָּה, דִּאיִן שׁוֹרְפִין קֳדָשִׁים בְּיוֹם
טוֹב. וְגַם אֲסוּר לְאַפּוֹתָהּ, מִשּׁוּם

וְאֵינָהּ רְאוּיָה לְאַכִּילָהּ, שֶׁהֲרִי פֶלְנוּ
 טַמְאֵי מֵתִים. וְאַסּוּרָה גַם בְּטִלְטוּל.
 רַק בְּעוֹדָה בִּידּוֹ, יְנִיחָנָה בְּמִקּוֹם
 הַמְּשֻׁתָּמֵר עַד מוֹצָאֵי יוֹם טוֹב
 וְיִשְׁרָפְנָה. וְעַסָּה שֶׁלֹּשׁ בְּעֶרְבַּי יוֹם
 טוֹב, אָסוּר לְהַפְרִישׁ מִמֶּנָּה חֲלָה
 בַּיּוֹם טוֹב, אֲלָא אֹפָה וְאוֹכֵל
 וּמִנִּיחַ קִצָּת פֶּת שִׁפְרִישׁ מִמֶּנּוּ
 בְּמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב. וְצָרִיךְ שִׁפְנִיחַ
 פֶּת כִּדֵּי שִׁפְרִישׁ מִמֶּנּוּ וְיִשְׁאַר עוֹד
 קִצָּת (עֵין לְעִיל סִימָן ל"ה סְעִיף ט')
 (תק"ו).

סעיף יב'

אסור לגבול טיט ביום טוב, ואפלו
על ידי אינו יהודי. ולכן אם צריך
לסתום את התנור שמטמינין בו
לצורך שבת, צריך שיכין לו טיט
מגבול מערב יום טוב, גם לקח
רפש מהרחוב, אסור, אלא אם כן
הכינו בערב יום טוב והניחו בקרן
זוית. ונכון לזהר שלא לטוח את
הטיט או הרפש, אלא יסתמוהו
בלא טיחה, משום דיש אסורים
אפלו לצורך אכל נפש (עין חכ"א

כלל צב סעיף א.

סעיף יג'

עופות שיהם בביתו או בחצר
העומדים לאכילה, והם כבר הרגלו
בבית, שאכלו יוצאין לחוץ באים
לערב לביתו, מתר לצודן אכלו
חוץ לחצר לצוד יום טוב לשחטן.
אבל שלא לצוד אכילה, אסור
לצודן. ואם הם חדשים שלא
הרגלו, אסור לצודן אכלו לצוד
אכילה, אכלו פשהו בביתו. אך
בלילה פשהו יושבין, מתר לקחתן.

וּבְכָל עֲנִין יֵשׁ לְזַהֵר שְׂיִבְרוֹר
מִמַּעַרְב יוֹם טוֹב אֵיזָה שְׂהוּא רוֹצֶה
לְשַׁחֵט בְּיוֹם טוֹב, כִּי שְׂמָא זֶה
שְׂיִטּוֹל יִמָּצֵא בְּחוּשׁ, וְנִמָּצֵא
שְׂטֵלְטֵל שְׂלֹא לְצַרְדֵּי. וְעוֹפּוֹת
שְׂאֵינָן עוֹמְדִין לְאַכִּילָה אֶלֶּא
לְבִיזִים, הֵן מְקַצִּים.

סעיף יד'

יוֹנֵי שׁוֹבָד וְיוֹנֵי עֲלִיָּה, אֵף עַל פִּי
שְׂכַבְר הִרְגָּלוֹ לְבֹא לְקַנְיָהֵן, אֲסוּר
לְצוּרָן, אֶפְלוֹ הִזְמִינָן מִמַּעַרְב יוֹם
טוֹב.

סעיף טז'

הַאֲגֵד שֶׁעַל רַגְלֵי הָעוֹפּוֹת, מִתָּר
לְאַחַר שְׁחִיטָה לְחֹתְכוֹ אוֹ לְשָׂרְפוֹ.
וּמִתָּר לְתַפּוֹר עוֹפּוֹת שְׂמַמ־לָאִין
אוֹתָן, אֵךְ צָרִיךְ לְזַהֵר לְהַכְנִים אֶת
הַחוּט בְּתוֹךְ הַמַּחַט בְּעֶרְבַּיּוֹם
טוֹב. וְאִם לֹא הִכְנִיסוּ מִעֶרְבַּיּוֹם
טוֹב, אָסוּר לְהַכְנִיסוֹ בַּיּוֹם טוֹב.
לְאַחַר שְׁתַּפְּרוֹ, מִתָּר לְשָׂרוֹף אֶת
הַחוּט הַנִּשְׁאָר (תק"ט).

סעיף טז'

רַגְלֵים שֶׁבְּבִיבָר, אִם אֵי אֶפְשָׁר

לְתַפְסֹן בְּיָדַיִם אֶלָּא בְּכָלִי, אָסוּר
 לְתַפְסֹן. אֲבָל אִם אֶפְשָׁר לְתַפְסֹן
 בְּיָדַיִם מִתָּר לְתַפְסֹן אֲפֹלוּ בְּכָלִי.
 וְאִם יֵשׁ שָׁם דְּגָיִם חֲרִיבָה, צָרִיךְ
 שְׂיִזְמִין בְּעֶרְבַּ יוֹם טוֹב אֶת זֶה
 שֶׁהוּא רוֹצֶה לְקַחַת בְּיוֹם טוֹב
 שְׂיַעֲשֶׂה בּוֹ אֵיזָה סִימָן. וְאִם צָרִיךְ
 לְכַלֵּם, יִזְמִין אֶת כָּלָם, דְּחִינּוּ
 שְׂיֵאמַר בְּעֶרְבַּ יוֹם טוֹב: כָּל אֵלּוּ
 הַדְּגָיִם אֲנִי מִזְמִין לְיוֹם טוֹב (סִימָן
 תצ"ז ובחיי"א).

סַפֵּק צִידָה וְסַפֵּק מוֹכֵן, אָסוּר.
וְלִצְרָךְ גְּדוּלָּה, יֵשׁ לְהַקֵּל בְּיוֹם טוֹב
שֵׁנִי, אֲךָ לֹא בִּרְאשׁ הַשָּׁנָה.

סעיף יח'

כָּל בַּעֲלֵי חַיִּים שֶׁהֵם מִקְצִין, אָסוּר
לְהַשְׁקוֹתָן אוֹ לְתֵן לָהֶם מִזֹּנוֹת
בְּסִמּוּךְ לָהֶם, אֲלֵא בְּרַחוּק קִצָּת.

סעיף יט'

שַׁחַט עוֹף וְנִמְצָא טִרְפָּה, אָסוּר
לְטַלְטְלוֹ, כִּמּוֹ שֶׁאֵר מִקְצָה. אֲבֵל
אִם שַׁחַט בְּהֵמָה וְנִמְצָאת טִרְפָּה,
מִתָּר לְהַצְנִיעָה בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא

תִּתְּקַלְקַל. וְאִם אֵי אֶפְשָׁר לְהַצְנִיעָה
 שְׁלֹא תִתְּקַלְקַל, מִתָּר לְמַכְרָה לְאִינוֹ
 יְהוּדֵי בְּאַפֵּן שְׁלֹא יִקְצִין דְּמִים וְלֹא
 יִשְׁקוּל. וְאוּלֵי גַם בְּאַוֲזִים מְפֻטָּמִים
 דְּשִׁכִּיחַ בְּהוּ טִרְפוֹת, יֵשׁ לְהַקֵּל.

סעיף כ'

אִין לְשַׁחֵט בְּהֵמָה בְּיוֹם טוֹב, אֶלָּא
 לְצִרְדָּה גָּדוֹל. וְאַסוּר לְמַכּוֹר אֶת
 הַבָּשָׂר בְּמִשְׁקָל וְלֹא בְּקִצִּיצַת
 דְּמִים, אֶלָּא נֹתֵן לוֹ אִיזָה חֵלֶק
 סָתָם וְלֵאחֲרַיִם יוֹם טוֹב יִשְׁלַם לוֹ

(תצ"ח ת"ק).

סעיף כא'

הַשּׁוֹחֵט בְּהֵמָה בַּיּוֹם טוֹב, טוֹב
 שֶׁלֹּא לְבָדֵק אֶת הָרֶאָה עַד לְאַחַר
 שִׁפְשִׁיט אֶת הָעוֹר, כִּי אִם יְבָדֵק
 וְתִמְצָא טִרְפָּה, אָסוּר לְהַפְשִׁיטָהּ.
 מִתָּר לְטַלֵּל אֶת הָעוֹר מִבְּהֵמָה
 שֶׁשָּׁחָטָה הַיּוֹם כִּדְרֵי לְהַצְנִיעָהּ, אֲבָל
 לֹא לְשַׁטְחָהּ עַל גִּבִּי יְתִדוֹת. וְשָׂאָר
 עוֹרוֹת, אֲסוּרִין בְּטַלְטוּל. וְכֵן
 הַנּוֹצֵצוֹת מֵעוֹף שֶׁשָּׁחָטוּ הַיּוֹם, מִתָּר
 לְטַלְטֵלן לְהַצְנִיעֵן. אֲבָל שָׂאָר
 נוֹצֵצוֹת, אָסוּר לְטַלְטֵלן (תצ"ז תצ"ט).

סעיף כב'

מִתָּר לְמַלּוֹחַ בְּשָׂר לְהַכְשִׁירוֹ מִדָּמוֹ,
 אֲפִלּוּ הִיחָ אֶפְשָׁר לְמַלְחוֹ מֵאֶתְמוּל.
 וְדוֹקָא אִם יֵשׁ בּוֹ לְצִרְדָּה הַיּוֹם. וְאִם
 יֵשׁ לוֹ בְּשָׂר יוֹתֵר וְהוּא מִתִּירָא
 שְׁלֵא יִתְקַלְקַל מִתָּר לְמַלּוֹחַ הַכֹּל
 בְּיַחַד אֲפִלּוּ הִרְבָּה. גַּם מִה שְׂאִינּוֹ
 לְצִרְדָּה הַיּוֹם, דְּהַכֹּל חֲדָא טְרַחָא
 הִיא, אֲבָל בְּשָׂר שְׂכָבֵר נִמְלַח
 מִדָּמוֹ, וְכֵן דְּגִים שֶׁהִיחָ אֶפְשָׁר
 לְמַלְחוֹ בְּעֶרְבַּ יוֹם טוֹב, אֲסוּר
 לְמַלְחוֹ בְּיוֹם טוֹב (ת"ק).

סעיף כג'

בְּשִׁעוּשָׁה מַעֲשֵׂה אֹפֶה בְּיוֹם טוֹב,
אָסוּר לַעֲשׂוֹת בּוֹ צִיּוּרִים עַל יְדֵי
דְּבוּם, אֹ בִיד לַעֲשׂוֹת מִן הָעֶסֶה
אִיזָה צִיּוּרִים כְּעוֹפּוֹת וְכַדוּמָה
(חיי"א כלל צ"ב).

סעיף כד'

אָסוּר לְמַיֵּחַ שׁוּם דָּבָר בְּיוֹם טוֹב
כְּמוֹ בַּשִּׁבָּת. וְלִכֵּן אָסוּר לְחַמֵּם נֵר
שֶׁל שִׁעוּזָה אֹ שֶׁל חֵלֶב לְדַבְּקוֹ
בַּמִּנְיָה אֹ בַבֵּית לְשִׁמּוֹת יִמְיָח.
וְאִם הִשְׁפּוּפָה מְמִילָא בְּחֵלֶב,

יָכוֹל לְנַקּוֹתוֹ בְּדַבָּר שְׂאִינוֹ מִקְצָה.

סעיף כה'

אָסוּר לְכַבּוֹת אֵשׁ בְּיוֹם טוֹב.
וְאֶפְלוּ לְגֵרָם כַּבּוּי, אָסוּר. וְלִכְן
אָסוּר לְהַעֲמִיד נֵר דוֹלֵק בְּמִקּוֹם
שֶׁיָּכוֹל לְנַשֵּׁב הָרוּחַ וְלְכַבּוֹתוֹ. וְאִם
עַל פִּי שְׁעָתָה אֵין הָרוּחַ מְנַשְּׁבָת.
וְכֵן אָסוּר לְפַתּוֹחַ דְּלֶת אֹ חֲלוֹן
כַּנֶּגֶד הַנֵּר הַדוֹלֵק, כְּדִלְעִיל סִימָן פ'
סעיף ב' (ת ו').

סעיף כו'

מִתָּר לְכַסּוֹת אֶת הָאֵשׁ בְּכָלִי אֹ

בְּאַפֶּר מוֹכֵן (עֵין לְקַמֵּן סִימָן צ"ט
 סעיף ד.) וְאַף עַל פִּי שְׂאֵפֶשֶׁר
 שִׁיכָּבֶה קִצָּת עַל יְדֵי הַכֶּסֶף, מִכָּל
 מָקוֹם כִּיּוֹן שְׂאֵינֹו מְכֻוֵּן לְכַבּוֹי (וְגַם
 הֵי מְלָאכָה שְׂאֵינָה צְרִיכָה לְגוּפָה), מִתֵּר
 לְצַרְדֵּי יוֹם טוֹב. וְדוֹקָא לְצַרְדֵּי אֲוֵתוֹ
 הַיּוֹם. אֲבָל לְצַרְדֵּי הַלֵּילָה אֲסוּר דְּהֵא
 הַלֵּילָה שִׁיךְ לְיוֹם שְׁנִי.

סעיף כז'

אֵין מִגְעִילִין וְאֵין מְלַבְּנִין כִּלִּים
 שְׂנֵאָסְרוּ וְדִין טְבִילָת כִּלִּים עֵין
 לְעֵיל סוּף סִימָן ל"ז.

סעיף כח'

דין הַדַּחַת פְּלִים בְּיוֹם טוֹב כְּמוֹ
בְּשַׁבָּת, וְאַסוּר לְהַדְיָחַן מִיוֹם טוֹב
רֵאשׁוֹן לְיוֹם טוֹב שֵׁנִי.

סעיף כט'

אַסוּר לְהַסִּיק כִּדֵּי לְחֵמֶם אֶת הַבֵּית,
אַלְא אִם הַקֹּר גָּדוֹל, שֶׁהַמֵּאֲכָלִים
נִקְרָשִׁים, וְחַי צִרְדָּה אֲכָל נֶפֶשׁ. אֲבָל
אִם אֵין הַקֹּר גָּדוֹל, אַסוּר. רַק עַל
יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי מִתָּר.

סעיף ל'

מִתָּר לְחֵמֶם מִיָּם לְרַחֵן יְדֵיו, אֲבָל

לֹא כָּל גּוֹפּוֹ. וְלִצְרוּךְ הַתִּינוּקָה, אִם
 צָרִיכִין לְרַחֲצוֹ, אֲסוּר גַּם כֵּן לְחַמֵּם
 מַיִם בְּשִׁבְלֹו, אֲפִלּוּ עַל יְדֵי אֵינוֹ
 יְהוּדִי. אֲךְ יְכוּלִין לְהַרְבוֹת
 בְּשִׁבְלֹו, דְּהֵינּוּ בְּשִׁצְרִיכִין קִצָּת
 מַיִם לְבִשּׁוּל, מִתֵּר לְחַמֵּם אֲפִלּוּ
 יוֹרָה גְדוֹלָה, רַק שְׂיִתֵּן כָּל הַמַּיִם
 קִדָּם שֶׁהַעֲמִידָה עַל הָאֵשׁ, וְלֹא
 יוֹסִיף אַחֵר כָּךְ. וְאִם הַתִּינוּקָה חוֹלָה
 קִצָּת, מִתֵּר לְחַמֵּם בְּשִׁבְלֹו עַל יְדֵי
 אֵינוֹ יְהוּדִי (סימן תקיא ובחיי"א).

סעיף לא'

אָסוּר לְהוֹצִיא אֶשׁ, בֵּין מֵאֶבֶן בֵּין
מִזְכּוּכִית (ברענגלאז) בֵּין מַעֲצִים
הַנְּעָשִׂים בְּגַפְרִית [גַּפְרוֹר]
(צינדהעלצעל) (תק"ב) ♦

סעיף לב'

אִין עוֹשִׂין מִגִּמְרָה, דְּהֵינּוּ לְפִזּוֹר מִיְּנֵי
בְּשָׂמִים עַל הַחֲחָלִים, בֵּין לְחָרִיחַ
בֵּין לְגִמְרָה אֶת הַבֵּית אֹו כְּלִים,
דְּכַתִּיב לְכָל נֶפֶשׁ, וּבְעֵינָן דְּבַר
הַשּׁוּחַ לְכָל נֶפֶשׁ. אַבֵּל מִגִּמְרָה אֵינּוּ
נִצְרָד אֶלָּא לְמַפְנָקִים וּמַעֲנָגִים.
וּבְעֵינָן עֲשׂוֹן הַטִּיטוֹן (טאבאק

רויכען), נְחֻלָּקוּ הַפּוֹסְקִים זְכָרוֹנָם
 לְבָרְכָהּ. וְגַם לְהַמְקִלִּים צָרִיכִים
 לְזַהֵר שֶׁלֹּא לְהִדְלִיק בְּנֵיר וְלֹא
 בְּגַחֲלָת, מֵעוֹשֵׁם כְּשֶׁזּוֹרְקוֹן עַל הָאָרֶץ
 נַעֲשֶׂה כַּבּוּי, וּבְנִקְל יוֹכֵל לְטַעוֹת
 לַעֲשׂוֹת כֵּן בְּיוֹם טוֹב, כִּיזוֹן שְׂרָגִיל
 לַעֲשׂוֹת כֵּן בַּחֲל. וְאִם כְּתוּבִים עַל
 הַנֵּיר אֲוֹתֵיזוֹת בְּכֶתֶב אֹ בְּדַפּוֹם
 וְהוּא שׁוֹרְפוֹ, אֶכָּא גַם אֶסּוּר
 מִחִיקָה (עֵין פֶּרַמ"ג) אֶלָּא צָרִיךְ
 לְהִדְלִיק מִשְׁלֵהֶבֶת. וְגַם אֵין לַעֲשׂוֹן
 מִתּוֹךְ כָּלִי (פִּיף) [מִקְטָרֶת] חֲדָשָׁה.

גַּם אָסוּר לְחַתֵּךְ אֶת הַפִּיטוֹן
[הַטֵּבֵק] בְּיוֹם טוֹב, וְנִרְאֶה דְּהוּא
הָדִין דְּאָסוּר לְהַסִּיר אֶת הַקְּצוּוֹת
מִן סִיגְרִין [הַסִּיגְרוֹת].

סעיף לג'

דְּבַר שְׂאִינֹו מְלֹאכָה גְּמוּרָה וְאָסוּר
לַעֲשׂוֹתוֹ בַּשַּׁבָּת, מִשּׁוּם רְפוּאָה
לְחוּלָה שְׂאִין בּוֹ סַכָּנָה (כְּמִבְּאָר לְעִיל
סִימָן צ"א) גַּם בְּיוֹם רֵאשׁוֹן שָׁל יוֹם
טוֹב וְכֵן בַּשָּׁנִי יָמִים טוֹבִים שָׁל
רֵאשׁ הַשָּׁנָה. (עֵין לְקַמָּן צ"ט סְעִיף ב'),
אָסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ כִּי אִם עַל יְדֵי אִינֹו

יְהוּדִי. אֲבָל בְּיוֹם טוֹב שְׁנִי (חוץ
 מֵרֵאשׁ הַשָּׁנָה), מִתָּר לַעֲשׂוֹתוֹ גַּם עַל
 יְדֵי יִשְׂרָאֵל. אֲבָל מִלֵּאכָה גְּמוּרָה,
 אֲסוּר לַעֲשׂוֹתָהּ לְחוּלָה שְׂאִין בּוֹ
 סִכָּנָה, אֲפֹלוּ בְּיוֹם טוֹב שְׁנִי, כִּי
 אִם עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי (עֵין שִׁלְחַן
 עָרוֹךְ סִימָן תצ"ו סְעִיף ב'. וַיֵּשׁ לַעֲשׂוֹת
 שְׂאִילַת חָכָם) (תצ"ו).

סעיף לד'

הוֹצָאָה, מִתְּרַת בְּיוֹם טוֹב, אֲפֹלוּ
 מִה שְׂאִינוֹ לְצַרֵּךְ אֲכָל נֶפֶשׁ, וּבְלִבֵּד
 שְׂיִהָא בָּהּ אֵיזָה צַרֵּךְ אַחֵר (כְּמוֹ

שְׁכַת־בְּתִי בְּסַעֲיָא א', אֲבָל שָׁלֹא לְצַרְדֵּי
 כָּלָל, אֲסוּר לְהוֹצִיא כִּי אִם בְּמִקּוֹם
 שְׁמִתָּר לְהוֹצִיא בַּשִּׁבָּת. וְגַם לְצַרְדֵּי
 אֲכָל נֶפֶשׁ, כְּגוֹן כִּדֵּי יֵין, לֹא יִשָּׂא
 מִשָּׂא גָדוֹל כִּמּוֹ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בַּחֲלָל,
 אֲלֹא יִשְׁנָה. וְאִם אֵי אֶפְשָׁר לְשִׁנּוֹת,
 כְּגוֹן שֵׁשׁ לוֹ הֲרֵבָה אֲזֵרְחִים עוֹשֶׂה
 כְּדִרְכּוֹ (תק"י תקי"ח).

סעיף לה'

כָּל הַמְּלָאכּוֹת הַמִּתְּרוֹת לַעֲשׂוֹת
 בְּיוֹם טוֹב זֶהוּ דוֹקָא לְצַרְדֵּי אָדָם,
 אֲבָל לֹא לְצַרְדֵּי בַּהֲמָה, דְּכֵתִיב,

יַעֲשֶׂה לָכֶם, וְדַרְשִׁינָן לָכֶם וְלֹא
לְבַהֲמָה. וְלָכֵן אָסוּר לְבַשֵּׁל אֹ
לְהוֹצִיא אֵיזָה דְּבָר לְצִרְדָּה בְּהִמָּה,
כְּמוֹ בַּשֵּׁבֶת.

סעיף לו'

אָסוּר לְבַשֵּׁל אֹ לְאַפֹּת לְצִרְדָּה אֵינֹ
יְהוּדִי. אֲךְ מִי שֵׁשׁ לוֹ מְשִׁירַת אֵינֹ
יְהוּדִי, יָכוֹל לְהוֹסִיף וּלְבַשֵּׁל בְּקִדְרָה
אַחַת, שִׁיחָא בָּהּ גַּם בַּשֵּׁבִיל
הַמְשִׁירַת. אֲבָל בַּשֵּׁבִיל אֵינֹ יְהוּדִי
מְכַבֵּד, אָסוּר אֲפֹלוֹ לְהוֹסִיף. וְלֹא
עוֹד, אֲלֵא אֲפֹלוֹ אִם בַּשֵּׁל הִישָׁרְאֵל

אז אָפּה בַּשְּׁבִיל עֲצָמוֹ, אָסוּר
לְהַזְמִין אֵינּוּ יְהוּדֵי שְׂאֵכֵל עָמוֹ.
וְאֵד אֵינּוּ יְהוּדֵי שְׂאֵינּוּ מִתְּכַבֵּד
בוֹ, מִתָּר לָתֵת לוֹ אִיזָה דְּבָר מִמָּה
שֶׁבְּשֵׁל אִז אָפּה. וְלֹאֲכֹת פֶּת אֲכָלוֹ
בַּשְּׁבִיל אֵינּוּ יְהוּדֵי מִשְׁרָתוֹ, אָסוּר.
סעיף לז'

אָסוּר לְהוֹצִיא שׁוֹם דְּבָר בַּשְּׁבִיל
אֵינּוּ יְהוּדֵי כִּי אִם בַּמָּקוֹם שְׂמִתָּר
לְהוֹצִיא בַּשַּׁבָּת.

סימן צט - דיני מקצה ביום טוב

סעיף א'

כָּל מִקְצָה הָאָסוּר בְּטִלְטוּל בִּשְׁבֹּת,
אָסוּר גַּם בְּיוֹם טוֹב. וַיֵּשׂ אֲזַמְרִים,
וְגַם מִקְצָה מִדַּעַת, וּמִקְצָה מִחֲמַת
מָאוֹם, אֵף עַל פִּי שְׂמִתָּרִין בִּשְׁבֹּת,
אֲזַמְרִין בְּיוֹם טוֹב. וְלָכֵן פִּירוֹת
שֶׁהִקְצָה אֹתָם לְסַחֲוָרָה, אֲזַמְרִין
בְּיוֹם טוֹב, אֶלָּא צָרִיד שִׁיזְמִינָם
בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב, דְּהֵינּוּ שִׁיאָמַר,
מִפִּירוֹת אֵלּוּ אֲכִל לְמַחָר. וּבִפִּירוֹת
הָעֲזוּמָדִין לְמַכֵּר מַעֲטָמַעַט, יֵשׁ
לְהַקֵּל (תצ"ה).

סעיף ב'

בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי נִשְׁנָה הַלְּבָב, וְאִם
 אֵין בְּהַלְבָּבוֹתָ. אֲבָל מִתָּר לְכַפֹּת
 עָלֶיהָ כָּלִי שֶׁלֹּא תִשָּׁבֵר. וְאִם נִשְׁנָה
 בְּיוֹם רֵאשׁוֹן, מִתָּר בְּיוֹם שֵׁנִי.
 וְאִם יוֹם טוֹב שֵׁנִי הוּא שַׁבָּת,
 אֲסוּרָה גַם בַּשַּׁבָּת. וְכֵן אִם יוֹם
 רֵאשׁוֹן הוּא שַׁבָּת וְנִשְׁנָה בּוֹ,
 אֲסוּרָה גַם לְמַחֲר שְׁחֵוָה יוֹם טוֹב
 שֵׁנִי. וְכֵן שַׁבָּת הַסָּמוּךְ לְיוֹם טוֹב,
 בֵּין לְפָנָיו בֵּין לְאַחֲרָיו, נִשְׁנָה בְּזֶה
 אֲסוּרָה בְּזֶה. וּבְרֵאשׁוֹ הַשָּׁנָה, גַם אִם
 נִשְׁנָה בְּיוֹם רֵאשׁוֹן, אֲסוּרָה גַם

בַּשְּׁנִי (כִּי שְׁנֵי הַיָּמִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה,
כְּיוֹמָא אָרִיכְתָּא דְּמִיָּא. וְהֵינּוּ לְחֻמְרָא כְּמוֹ
הַכָּא. אֲבָל לְעֵנִין מַה שֶּׁבְּשָׂאָר יָמִים
טוֹבִים אָסוּר לַעֲשׂוֹת מִיּוֹם רֹאשׁוֹן לְיוֹם
שְׁנִי כְּדִלְקָמֶן בְּסִימָן ק"א, אֵין חֲלוּק בֵּין
שָׂאָר יָמִים טוֹבִים לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה, דְּגַם
בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה אָסוּר, דְּלִקְלָא לֹא אָמְרִינָן
כְּיוֹמָא אָרִיכְתָּא דְּמִיָּא). וְאַם חָל רֹאשׁ
הַשָּׁנָה בְּיוֹם ה' וּבְיוֹם ו', אֲפֹלוּ
נולָדָה בְּיוֹם ה', אֲסוּרָה גַּם בַּשַּׁבָּת.
שַׁחַט תִּרְנַגְלָת וּמִצָּא בָּהּ בִּיצִים,
אֲפֹלוּ הֵן גְּמוּרֹת, מִתְּרוֹת אֲפֹלוּ בּוֹ
בְּיוֹם. (דִּין הַחֲלָב עֵין לְקָמֶן קא סְעִיף

(ה) (תקג תקיג)

סעיף ג'

עצים, לא התירו בטלול אלא
לצורך הסקה. אבל שלא לצורך
הסקה, אסורים בטלול. ולכן אין
מומכין לא את הקדרה ולא את
הדלת בבקעת (תק"ב).

סעיף ד'

אפר כירה שהסקה מערב יום
טוב, מתיר לטלול ביום טוב,
מפני שהוא מוכן לכל צרכי
האדם, לכסות בו צואה או רק

וְכִדּוּמָה. וְאִם הִסְקָה בְּיוֹם טוֹב, אִם
הוּא עֲדִין חֵם שְׁרָאוֹי לְצִלּוֹת בּוֹ
בִּיצָה, מִתָּר לְטַלְטֵלוֹ לְכָל צָרְכֵי
הָאָדָם. אֲבָל אִם נִצְטַנֵּן, אָסוּר
בְּטַלְטוּל, מְשׁוּם דְּהָרִי לָהּ נוֹלֵד,
אֶתְמוּל הִיא עֲצִים וְהַיּוֹם אֶפֶר,
וְגִרּוּעַ מִמִּקְצָה (עֵין לְעִיל סִימָן פ"ח
סְעִיף ד') (תצ"ח).

סעיף ה'

אֲגוּזִים שְׂאֵכְלָן קֹדֶם יוֹם טוֹב, מִתָּר
לְהַסִּיק בְּקִלְפִּיהֶן, אֲבָל אִם שְׂאֵכְלָן
בְּיוֹם טוֹב, אָסוּר לְהַסִּיק בְּקִלְפִּיהֶן.

וְאֶפְלוּ לְטִלְטֵלָהּ אָסוּר. וְכֵן שְׂאֵר
קְלָפֹת אֵף עַל פִּי שְׂרָאוֹיֹת
לְבִהְמָה, מִשּׁוּם דִּהְיִי לָהּ נוֹלָד,
דְּאֶתְמוּל הָיָה עוֹמְדוֹת לְאָדָם.

סימן ק - הלכות נשיאת כפים

סעיף א'

מִצִּוֹת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה עַל הַכֹּהֲנִים
שִׁיבְּרֻכּוֹ אֶת הָעָם, שֶׁנֶּאֱמַר, כֹּה
תְּבָרְכּוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְכָל כֹּהֵן
שָׂאִין בּוֹ מִדְּבָרִים הַמְּעַכְבִּים אוֹתוֹ
וְאֵינּוּ עוֹלָה לְדוֹכָן, עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה.
וְאֵינּוּ עוֹבֵר אֲלָא בְּשִׁקּוּרָאִין אוֹתוֹ,

שְׁנֵי אַמֵּר, אָמֹר לָהֶם וְתִרְגְּמֵם
אֶזְנֵק לָוֶם, כִּד תִּימָרוֹן לְחוֹן, (וְעֵין
לְקָמֶן סְעִיף ח'). וְחִמְנָהֶג בְּמִדֵּינֹתֵינוּ,
שְׂאִין נְשִׂאת כַּפִּים אֶלָּא בְּיוֹם
טוֹב, מְשֹׁם דָּאז שְׂרוּיִים בְּשִׁמְחַת
יוֹם טוֹב, וּבְיוֹם חֲכַפּוּרִים יֵשׁ בּוֹ
שִׁמְחַת מְחִילָה וְסְלִיחָה, וְטוֹב לֵב
הוּא יְבָרֵךְ (וְעֵין לְעִיל סִימָן מ"ה סְעִיף
ה'), מֵה שְׂאִין כֵּן בְּשִׂאָר יָמִים,
אֶפְלוּ בְּשִׁבְתוֹת חֲשָׁנָה, שְׁטָרוּדִים
בְּחִרְחוּרִים עַל מַחֲיָתָם וְעַל בְּטוּל
מְלָאכָתָם. וְאַפְלוּ בְּיוֹם טוֹב אִין

נושאין בפיהם אלא בתכלת מוסף,
 שיוצאין אחר כך מבית הכנסת
 וישמחו בשמחת יום טוב (ועין
 לקמן סימן קל"ח סעיף ח'). עוד נזהגין
 במדינותינו, שביום טוב שחל
 להיות בשבת, אין נשיאת כפים,
 אלא ביום הכפורים, שאכלו חל
 בשבת, נושאין בפיהם. ויש
 מקומות שנוהגין שבכל יום טוב,
 אכלו חל בשבת, נושאין בפיהם,
 וכן נכון יותר.

סעיף ב'

אֵין נְשִׂיאת כַּפַּיִם אֶלָּא בַּעֲשָׂרָה,
וְהַכֹּהֲנִים מִן הַמִּנְיָן, לְפִי שְׁגָם הֵם
בְּכֻלָּל הַבְּרָכָה, שֶׁנֶּאֱמַר וְאַנִּי
אַבְרָכֶם.

סעיף ג'

קֹדֶם נְשִׂיאת כַּפַּיִם, לֹא יִשְׁתַּח
הַכֹּהֵן לֹא יֵין וְלֹא שָׂאֵר מִשְׁקָה
מִמִּשְׁקִים הַמְּשֻׁכְּרִין. וְאִם לְבוֹ
חֶלֶשׁ וְרוּצָה לֶאֱכֹל פֶּת כִּיסָּנִין
קֹדֶם מוּסָף, יִשְׁמַע קְדוּשַׁת מֵאֲחֵר (עֵין
לְעֵיל סִימָן ע"ז סְעִיף ט"ו).

סעיף ד'

קִדְּם הַדּוֹכָן, צָרִיךְ הַכֵּהוּ לְפָנָיו יָדָיו
 עַד הַפָּרֶק, שֶׁהוּא חֲבוּר הֵיךְ עִם
 הַזֵּרוע, בְּדֶרֶךְ שֶׁהִיוּ מְקַדְּשִׁין אֶת
 יְדֵיהֶם בַּמִּקְדָּשׁ לְעִבּוּדָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר,
 שָׂאוּ יְדֵיכֶם קִדְּשׁ וּבָרְכוּ אֶת ה'.
 וַיֵּשׁ סֶפֶק אִם צָרִיכִין לְבָרֵךְ עַל
 נְטִילָה זֶה אִין צָרִיכִין לְבָרֵךְ,
 כִּיּוֹן שֶׁבָּרַךְ עַל נְטִילַת יְדֵים בְּקוֹמָו
 מִמַּטָּה. וּמִסְפֵּקָא נֹחֲגִין שֶׁלֹּא
 יְבָרֵךְ. וְאִם נִגַּע בִּינְתֵיב בַּמִּקּוֹם
 מִטָּנָה, הֵיךְ רָאוי לְבָרֵךְ עַל נְטִילָה
 זֶה, אֵלֶּא שֶׁלֹּא נִחְגֹּו. וְרָאוי לְכַל

כִּהְיוּ יֵרָא שָׁמַיִם, לְשִׁמּוֹר הֵיטֵב יָדָיו
 מִנְטִילַת יָדַיִם שַׁחֲרִית, שֶׁלֹּא לִגַּע
 בַּמָּקוֹם הַמְּלֻכָּה, כִּדִּי שֶׁלֹּא יִצְטָרֵף
 לְבָרֵךְ שֵׁנִית.

סעיף ה'

הֲלֹא יוֹצֵק אֶת הַמַּיִם עַל יָדָיו
 הַכֹּהֲנִים, עַל שֵׁם שְׁנֶאֱמַר, וְגַם אֶת
 אֲחִיךָ מִטָּה לֹא וְגו' הַקָּרֵב אֶתְּךָ
 וְיָלֹוּ עָלֶיךָ וַיִּשְׁתְּרוּךְ. וְאִם אֵין שֵׁם
 לֹא, יִצּוֹק בְּכוֹר פֶּטֶר רַחֵם שְׁחֵא
 קְדוֹשׁ, עַל יָדוֹ. וְאִם גַּם בְּכוֹר אֵינוֹ,
 מוֹטֵב שֶׁהַכֹּהֵן בְּעֶצְמוֹ יִצָּק, וְלֹא

יִצְנֶה יִשְׂרָאֵל. הֲלֹא אִם הִבְכוֹר אֲשֶׁר
יִצְנֶה מִיָּם עַל יְדֵי הַכֹּהֲנִים, אִם אֵין
יְדֵיו נִקְיֹת, יֵשׁ לוֹ לְרַחוּץ יְדָיו
תְּחִלָּה.

סעיף ו'

אִם הָיָה לְעֵלֹת לְדוּכָן בְּמִנְעָלִים.
וְיִחַלֵּץ הַמִּנְעָלִים קֹדֶם נְטִילַת יְדָיו,
וְטוֹב לְזַהֵר לְהִצָּנִיעַ הַמִּנְעָלִים תַּחַת
הַסַּפָּסִים, שֶׁלֹּא יִהְיוּ מְגֻלִּין וְנִרְאִין,
מִפְּנֵי כְבוֹד הַצְבּוֹר.

סעיף ז'

בְּשֵׁשְׁלִיחַ הַצְבּוֹר מִתְחִיל רִצְחָה,

צָרִיכִין כָּל הַכֹּהֲנִים לַעֲקֹר
 מִמְּקוֹמוֹתֵיהֶם לַעֲלוֹת לְדוֹכֵן. וְעַל
 בֶּן יִטְלוּ אֶת יְדֵיהֶם קֹדֶם לָכֵן, כְּדֵי
 שֶׁכְּשֵׁיאָמַר שְׁלִיחַ הַצִּבּוֹר רִצָּה,
 יַעֲקֹרוּ מִמְּקוֹמָם לַעֲלוֹת לְדוֹכֵן עִם
 יָדַיִם רְאוּיֹת לְבִרְכָּה. וּבְדִיעָבֵד גַּם
 אִם נָטְלוּ יְדֵיהֶם אַחֵר כֵּךְ, שֶׁפִּיר
 דָּמִי.

סעיף ח'

כְּשֶׁעָלוּ לְדוֹכֵן, עוֹמְדִים וּפְנִיָּהֶם
 כְּנֶגֶד אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ שֶׁבַּמִּזְרָח,
 וְאוֹמְרִים מוֹדִים דְּרַבָּנָן עִם הַצִּבּוֹר,

וְאַחֵר כָּךְ אֹמְרִים, יְהִי רָצוֹן
מִלְפָּנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וְאַלֵּינוּ אַבּוֹתֵינוּ
שֶׁתִּהְיֶה בְּרָכָה זוֹ שֶׁצִּוִּיתָנוּ לְבָרֵךְ
אֶת עַמֶּךָ יִשְׂרָאֵל, בְּרָכָה שְׁלֵמָה,
וְלֹא יִהְיֶה בָּהּ שׁוּם מְכַשּׁוֹל וְעוֹן
מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם. וּמֵאַרְיֵכִין
בְּתַפְלָה זוֹ עַד שִׁיכְלָה שְׁלִיחַ
הַצְּבוֹר וְלֵךְ נֶאֱחָ לְחֹדוֹת, כִּדְרֵי
שִׁיעָנוּ הַצְּבוֹר אָמֵן גַּם עַל תַּפְלָה
זֹאת. הַשְּׁלִיחַ צְבוֹר אֹמֵר אֱלֹהֵינוּ
וְאַלֵּינוּ אַבּוֹתֵינוּ, בְּרָכָנוּ בְּבָרָכָה
וְכוּ' בְּלַחֲשׁ, וְתִיבַת כֹּהֲנִים אֹמֵר

בְּקוֹל רָם, וּבִזְהָה הוּא קוֹרֵא אֶת
הַכֹּהֲנִים שִׁיבְּרֻכוּ. וְשׁוֹב אוֹמֵר
בְּלַחֲשׁ, עִם קְדוּשָׁה כְּאֶמֶר. וְלֵאחֶר
שִׁקְרָא שְׁלִיחַ הַצְּבֹרֵר כֹּהֲנִים,
מִתְחִילִים וּמְבָרְכִים כֻּלָּם בְּיַחַד,
בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם,
אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּקִדְּשָׁתוֹ שֶׁל אֶהְרֹן,
וְחוֹפְכִין פְּנֵיהֶם כָּלפִּי הָעַם,
וּמְסִימִים אֶת הַבְּרָכָה, וְצִוָּנוּ לְבָרֵךְ
אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה. וְעוֹנִין
הַצְּבֹרֵר אָמֵן. אֲבָל שְׁלִיחַ הַצְּבֹרֵר
לֹא יַעֲנֶה אָמֵן, מִשּׁוֹם דְּהוּי הַפֶּסֶק.

מה שאומרים באהבה, הוא
 לאפוקי שאם הצבור שונאים את
 הכהן או הכהן שונא את הצבור,
 לא ישא את כפיו, וספכה הוא
 לכהן אם ישא את כפיו, ועל כן,
 יש לו לצאת מבית הכנסת. אם
 אין בבית הכנסת אלא כהן אחד,
 אינו אומר שליח הצבור כהנים
 בקול רם, אלא הוא מעצמו מחזיר
 את פניו.

סעיף ט'

מגביהים את ידיהם נגד כותליהם,

וּבִשְׁטִימִים   אֹתָן,   וְחוֹלְקִין

אֶצְבְּעוֹתֵיהֶם שִׁיְהִיו בֵּינֵיהֶן חֲמִשָּׁה

אֲוִירִים, דְּהֵינּוּ בֵּין שְׁתֵּי אֶצְבְּעוֹת

לְשֵׁתִי אֶצְבְּעוֹת אֲוִיר אֶחָד, וּבֵין

שְׁתֵּי אֶצְבְּעוֹת לְאַגּוּדָל גַּם כֵּן אֲוִיר

אֶחָד, וְכֵן בֶּיֶד הַשְּׁנֵיָהּ, הֲרִי אֶרְבָּעָה

אֲוִירִים. וּבֵין אֲגוּדָל לְאַגּוּדָל גַּם כֵּן

אֲוִיר אֶחָד, הֲרִי חֲמִשָּׁה אֲוִירִים.

וְצָרִיד לַעֲשׂוֹת כֵּן, מִשּׁוּם דְּכָתִיב,

מִצִּיץ מִן הַחֲרָבִים, ה' חֲרָבִים.

וְצָרִיד לְזַהֵר מֵאֵד, שֶׁלֹּא יִגְעוּ

רֹאשֵׁי הָאֲגוּדָלִין זֶה בְּזֶה, שֶׁלֹּא

יִתְקַלְקַל הַחֲלוֹן. וְצָרִיךְ לְהַגְבִּיהַ אֶת
הַיָּד הַיְמָנִית קֹצֶת לְמַעַלָּה
מִהַשְׁמָאלִית, וִיְהֵא אֲגוּדֵל יָמִין עַל
אֲגוּדֵל שְׁמָאל, (עֵין מִגֵּן אֲבָרָהָם
וְלְבוּשֵׁי שָׂרָד). וּפּוֹרְשֵׁין כַּפֵּיהֶם,
שֶׁיְהִיָּה תוֹךְ כַּפֵּיהֶם כְּנֶגֶד הָאָרֶץ,
וְאַחֲרֵי יְדֵיהֶם כְּנֶגֶד הַשָּׁמַיִם.

סעיף י'

בַּשָּׁעָה שֶׁהַכֹּהֲנִים מְבָרְכִים אֶת
הָעָם, לֹא יִבִּיטוּ וְלֹא יִסִּיחוּ דַּעְתָּם,
אֲלֹא יִהְיוּ עֵינֵיהֶם כָּלפִּי מִטָּה, כְּמוֹ
בַּתִּפְלָה, וְהָעָם יִכּוֹנוּ לְבָרָכָה, וִיְהִיוּ

פְּנֵיהֶם נֶגֶד פְּנֵי הַכֹּהֲנִים, אֲבָל לֹא
 יִסְתַּכְּלוּ בָהֶם. וְגַם הַכֹּהֲנִים בְּעֶצְמָם
 לֹא יִסְתַּכְּלוּ בִּידֵיהֶם. וְנִהְגוּ לְשִׁלְשֵׁל
 אֶת הַטְּלִית עַל פְּנֵיהֶם, וִידֵיהֶם חוּץ
 לַטְּלִית. וְגַם הַצַּבּוּר מִשְׁלֹשְׁלִין אֶת
 הַטְּלִיתִים עַל פְּנֵיהֶם שְׁלֹא יִסְתַּכְּלוּ.

סעיף יא'

הָעָם שְׂאֵחֹרֵי הַכֹּהֲנִים, אֵינָם בְּכָלִל
 הַבְּרָכָה, אֲלָא אִם כֵּן הָיוּ אֲנוּסִים.
 אֲבָל הָעָם שֶׁמֶן הַצִּדֻדִּים לְפָנֵיהֶם,
 הֵמָּה בְּכָלִל הַבְּרָכָה. וּבִמְקוֹם
 שְׂאֵרֹן הַקֹּדֶשׁ בּוֹלֵט מִן הַכֹּתֶל, אִם

בֵּן הָאֲנָשִׁים שְׁעוֹמְדִין אֶצְל הַכֹּתֵל
הַמְזוּרָחִי, הֵמָּה מִן הַצְּדָדִין שְׁאַחֲרֵי
הַכֹּהֲנִים, צָרִיכִין לָלֶכֶת מִשֵּׁם
וְלַעֲמֹד בְּמָקוֹם שִׁיְהִיו לְכָל הַפְּחוֹת
מִן הַצְּדָדִין שְׁלִפְנֵי הַכֹּהֲנִים. וְאִם
אֵי אֶפְשָׁר, הֵרִי הֵן כָּמוֹ אֲנוּסִים,
וְהֵם בְּכָלֵל הַבִּרְכָּה.

סעיף יב'

שְׁלִיחַ הַצָּבוּר מִקָּרָא אוֹתָם בְּרִפְת
כֹּהֲנִים מִלָּה בְּמִלָּה, וְהֵם אוֹמְרִים
אַחֲרָיו כָּל מִלָּה, עַד שְׁמִסִּימִים
פָּסוּק רֵאשׁוֹן, וְעוֹנִין הַצָּבוּר אָמֵן,

וְכֵן אַחֲרֵי הַפָּסוּק הַשֵּׁנִי וְאַחֲרֵי
 הַפָּסוּק הַשְּׁלִישִׁי. לֹא יִקְרָא שְׁלִיחַ
 הַצְבּוֹר בְּעַל פִּה, אֲלָא מִתּוֹךְ
 הַסְדֵּר, שֶׁלֹּא יִתְבַּלְבֵּל. וְיָכוֹל לֵאמֹר
 גַּם הוּא הָאֶמְנִים שְׁלֵאֲחֵר הַפָּסוּקִים
 וְלֹא הֵי הַפָּסֵק, שֶׁזָּחֹז צִרְךָ תִּפְלָה.
 אֱלֹהֵי תַבּוֹת שֶׁהַכֹּהֲנִים הוֹפְכִים בְּהֵן
 לְדָרוֹם וְלַצָּפוֹן, יִבָּרְכֶה, וַיִּשְׁמְרֶה,
 אֱלֹהֵי, וַיַּחֲנֶה, אֱלֹהֵי, לָךְ מַשׁוֹם
 דִּתַּבּוֹת אֱלֹהֵי הֵן לְנִכּח, לָכֵן הוֹפְכִין
 אֶת עֲצָמָם גַּם לְצַדִּיק, כִּדִּי לְבָרֶךְ
 אֶת כָּלָם. וְכֵן הוֹפְכִין גַּם בְּתַבַּת

שָׁלוֹם, לְפִי שֶׁהִיא סִיּוּם הַבְּרָכוֹת.
וּבְשָׁעָה שְׁמַאֲרִיכִין בְּנִגּוֹן שֶׁל
הַתְּבוּת שְׁבִסוֹף הַפְּסוּקִים, דְּהִינוּ,
וְיִשְׁמְרֶהָ, וְיַחֲנֶדָּהּ, שָׁלוֹם, אֹמְרִים
הַצְּבוּר רַבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם וְכוּ'.
וְהַמִּקְרָא, אֲפֵלוֹ אֵינוֹ שְׁלִיחַ הַצְּבוּר,
לֹא יֹאמַר, רַבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִפְּנֵי
הַטָּרוֹף. וּמִכָּל שֹׁכֵן שָׂאֵם הוּא
שְׁלִיחַ הַצְּבוּר, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ מִפְּנֵי
הַפְּסִק בַּתְּפִלָּה. וְלֹא יִנְגְּנוּ הַכֹּהֲנִים
אֶלֶּא נִגּוֹן הַמִּיחָד, מִפְּנֵי טָרוֹף
הַדַּעַת.

סעיף יג'

בשעה שהכהנים אומרים את
התבות, אין לצבור לומר שום
פסוק, רק ישמעו היטב בכוונה את
התבות מפני הכהנים, כי כלום יש
עבד שמברכים אותו ואינו מאזין
ומכוון לברכה. ואם אומרים
הפסוקים, אינם יכולים לכוון
לברכה. אך קצת, נוהגים לומר
פסוקים. ויזהרו שלא לאמרם אלא
בשעה ששליח הצבור או הכהנים
מנגנים, ולא בשעה שאומרים את

התבות.

סעיף יד'

אֶחָד כָּךְ מִתְחִיל שְׁלִיחַ הַצְבּוֹר שִׁים
שָׁלוֹם, וְאֵז הַכֹּהֲנִים מַחֲזִירִים אֶת
בְּנֵיהֶם כָּלפִי אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ שְׂבִמְזֻרָח,
וְאוֹמְרִים, רַבּוֹן הָעוֹלָמִים וְכו',
וַיֹּאדְרִיכוּ בַתְּכֶלֶח זֶה עַד שִׁימִים
שְׁלִיחַ הַצְבּוֹר, הַמְבַרֵךְ אֶת עַמּוֹ
יִשְׂרָאֵל בְּשָׁלוֹם, כִּדִּי שִׁיעֲנוּ הַצְבּוֹר
אֲמֵן גַּם עַל תְּכֶלֶתָם. וְאִם אֵינָם
יְכוּלִים לְהֶאֱדִיר כָּל כָּךְ יֹאמְרוּ עוֹד,
אֲדִיר בְּמָרוֹם וְכו', וְבִרְאֵשׁ הַשָּׁנָה

וַיּוֹם הַכַּפּוֹרִים שְׁמַנְהֵנִים הַיּוֹם
תֵּאֱמָצְנוּ וְכו', לֹא יִתְחִילוּ הַכֹּהֲנִים
רַבּוֹן הָעוֹלָמִים וְכו', עַד קָרוֹב
לְסוּף, כִּדִּי שְׂיִסִּימוּ בְשׂוּהָ עִם שְׁלִיחַ
הַצִּבּוֹר.

סעיף טו'

אֵין הַכֹּהֲנִים רִשָּׁאִים לְהִתְחִיל
בְּרַכַּת אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ וְכו', עַד
שֶׁתְּכַלֶּה לְגַמְרֵי תֵבֶת כֹּהֲנִים מִפִּי
הַמִּקְרָא. וְאֵין הַמִּקְרָא רִשָּׁאִי
לְהִתְחִיל יְבָרְכֶה, עַד לְאַחַר שֶׁיְכַלֶּה
אָמֵן מִפִּי כָּל הַצִּבּוֹר. וְכֵן בְּאָמֵן

שְׁעוֹנִים אַחֲרֵי וְיִשְׁמְרֶהָ, וְיַחֲנֶהָ,
שְׁלוֹם, יִמָּתִין הַמִּקְרָא וְלֹא יִתְחִיל
יָאֵר, יִשָּׂא, שִׁים שְׁלוֹם, עַד לְאַחֲרֵי
שִׁיכָּלָה אָמֵן מִפִּי כָּל הַצָּבֹר. וְאִין
הַכֹּהֲנִים רִשָּׁאִים לְהַחֲזִיר פְּנֵיהֶם מִן
הַצָּבֹר לְהִיכָּל, עַד שִׁיתְחִיל שְׁלִיחַ
הַצָּבֹר שִׁים שְׁלוֹם. וְאִינָם רִשָּׁאִים
לְכַף אֲצַבְעוֹתֵיהֶן מִפְּשִׁיטָתָן, עַד
שִׁיחֲזִירוּ פְּנֵיהֶם מִן הַצָּבֹר. וְאִינָם
רִשָּׁאִים לְעַבֹּר מִן הַדּוֹכָן, עַד
שִׁיִּסְּמוּ הַצָּבֹר אָמֵן, לְאַחֲרֵי
הַמְּבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּשְׁלוֹם.

סעיף טז'

בְּשִׁמְחַזְרֵי הַכֹּהֲנִים אֶת פְּנֵיהֶם,
 בֵּין בִּתְחִלָּה בֵּין בַּסּוּף, לֹא יִחְזִירוּ
 אֶלָּא דֶּרֶךְ יָמִין. לָכֵן בִּתְחִלָּה
 בְּשִׁעוּמָדִים וּפְנֵיהֶם לַמִּזְרָח, יִפְנוּ
 לְדָרוֹם וְאַחֵר כֶּף לַמַּעֲרָב. וְאַחֵר
 הַדּוּכָן בְּשִׁחּוּפְכִין פְּנֵיהֶם לַמִּזְרָח,
 פּוֹנִים דֶּרֶךְ צָפוֹן. וּבְשִׁיחָם יוֹרְדִין
 מִן הַדּוּכָן, יִהְיֶה פְּנֵיהֶם קֹצֵת לְנֶגֶד
 אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ, וַיִּפְסְעוּ לְאַחֲרֵיהֶם
 בְּתִלְמִיד הַנִּפְטָר מִלִּפְנֵי רַבּוֹ.
 בְּשִׁנּוּעֵלִין הַמְנַעְלִים, לֹא יִגְעוּ בָהֶם.

וְאֵם נָגְעָה, צָרִיכִין לְטוֹל יְדֵיהֶם.

סעיף יז'

מִשְׁתַּדְּלִים שֶׁשְּׁלִיחַ הַצְּבוֹר לֹא יִהְיֶה
בִּהְיוֹ. וְאֵם הוּא בִּהְיוֹ, לֹא יַעֲלֶה
לְדוּכָן, וְגַם לֹא יִקְרָא לְפָנֵי הַכֹּהֲנִים,
אֲלֹא אִישׁ אַחֵר יַעֲמֹד אֶצְלוֹ שִׁיקְרָא
בִּכְהֹנִים, וְגַם יִקְרָא לְפָנֵיהֶם אֶת
הַתְּבוֹת יְבָרְכֶה וְגו', וְשְׁלִיחַ הַצְּבוֹר
עוֹמֵד וְשׁוֹתֵק עַד שֶׁיִּשְׁמְעוּ. וְאִינוֹ
עוֹבֵר בְּמֵה שֶׁאִינוֹ עוֹלָה לְדוּכָן, אֶף
שֶׁזֶּה קָרָא בִּכְהֹנִים בְּקוֹל, כִּי אֵין
הַכֹּהֲנָה אֲלֹא עַל מִי שֶׁאִינוֹ עוֹמֵד

בַּת־כֶּלֶה וְעָקָר רִגְלָיו בְּרִצָּה. וְאִם
 אֵין שָׁם כֹּהֵן אַחֵר אֲלָא הוּא, אֲזִי
 בְּדִי שֶׁלֹא תִתְּבַטֵּל מִצִּוַת נְשִׂיאת
 כַּפַּיִם, יַעֲלֶה הוּא לְדוּכָן וְסוֹמֵךְ עַל
 נְטִילַת יָדַיִם שֶׁל שַׁחֲרִית. כִּי־צַד
 עוֹשֶׂה. עוֹקָר רִגְלָיו קֹצֵת כְּשֶׁאֹמֵר
 רִצָּה, וְאֹמֵר עַד וְלֵךְ נָאָה לְהוֹדוֹת,
 וְאַחֵר אֹמֵר, אֶלְקִינוּ וְאַלְקֵינוּ
 אֲבוֹתֵינוּ בָּרְכֵנוּ בִּבְרָכָה וְכו',
 וְשְׁלִיחַ הַצִּבּוֹר עוֹלֶה לְדוּכָן, וְזֶה
 הָאֶחָד מִקְרָא לוֹ, וְחוֹזֵר שְׁלִיחַ
 הַצִּבּוֹר וְאֹמֵר שִׁים שְׁלֹם, וְלֹא

יֹאמַר רַבּוֹן הָעוֹלָמִים וְכוּ', עַד
לְאַחַר הַקִּדְיָשׁ. וְאִם לֹא עָקַר רַגְלָיו
בְּרִצָּה, אֵינוֹ רִשָּׁאִי לְעֵלּוֹת.

סעיף יח'

צָבּוֹר שְׂכָלָם כְּהֻנִּים, אִם אֵין שָׁם
אֵלָּא עֲשָׂרָה, כָּלָם עוֹלִים לְדוּכָן.
לְמִי מְבָרְכִין. לְאַחֵיהֶם שְׂבִשְׂדוֹת.
וּמִי עוֹנָה אַחֲרֵיהֶם אָמֵן. נָשִׁים
וְטָף. וְאַפְלוֹ אֵין נָשִׁים וְטָף, עַנִּית
אָמֵן אֵינָה מְעַכְּבַת. וְאִם יֵשׁ יוֹתֵר
מִנְּעֲשָׂרָה, חִיתָרִים מִנְּעֲשָׂרָה יַעֲלוּ
לְדוּכָן, וְנִעְשָׂרָה יִשְׁאַרוּ לְעֵנּוֹת אָמֵן.

סעיף יט'

בְּהֵן שֶׁנֶשֶׂא אֶת כַּפָּיו וְאַחַר כֵּן
הֵלֵךְ לְבֵית הַכְּנֶסֶת אַחֵר, אִם רוֹצֶה,
יָכוֹל לַעֲלוֹת לְדוּכָן גַּם כֵּן. וְאִם
אֵינוֹ רוֹצֶה, אֵף שֶׁשׁוֹמֵעַ קוֹרְאִין
בְּהֵנִים אֵינוֹ צָרִיךְ לַעֲלוֹת בִּיּוֹן
שֶׁכָּבֹר עָלָה.

סעיף כ'

מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מוֹם בְּכַפָּיו,
בְּמַדְיָנוּתֵינוּ שְׁנוֹהֵגִים שֶׁכָּל
הַכְּהֲנִים מְשַׁלְּשִׁים אֶת הַטְּלִיתִים
עַל פְּנֵיהֶם, מִתָּר לִשָּׂא אֶת כַּפָּיו.

אֲבָל מִי שֵׁשׁ לוֹ מוֹם בְּיָדָיו, כְּגוֹן
 שֶׁהוּא בִּהְקִנְיֹת (פְּרוֹשׁ מִן נֶגַע לֵבָן),
 אוֹ מִנִּמְרוֹת בְּנִקְדוֹת דַּקּוֹת, אוֹ
 שֶׁהוּא עֲקֻמּוֹת, אוֹ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְחַלֵּק
 אֶת אֲצָבָעוֹתָיו, לֹא יֵשֵׁא אֶת כַּפָּיו
 מִפְּנֵי שֶׁהָעֵם יִסְתַּכְּלוּ בוֹ וַיִּסְיְחוּ
 דַּעְתָּם. וְאִם הוּא רָגִיל בְּעִירוֹ,
 שֶׁכִּבְרָ שָׁחָ שָׁם שְׁלֹשִׁים יוֹם
 וּמִכִּירִים אוֹתוֹ, נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו.
 הֵיוּ יָדָיו צְבוּעוֹת, לֹא יֵשֵׁא אֶת
 כַּפָּיו, מִפְּנֵי שֶׁהָעֵם מִסְתַּכְּלִין בָּהֶם.
 וְאִם רַב הָעִיר מְלֹאכֶתָן בְּכָד, יֵשֵׁא

אֶת כַּפֵּיוֹ. מִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לַחֲתוֹךְ
הָאוֹתִיּוֹת הַיָּטִב וְקוֹרֵא שִׁי"ן וְמִנִּית
כִּמּוֹ שְׂמַאלִית, לֹא יֵשֵׁא אֶת כַּפֵּיוֹ,
אִם לֹא שָׂכַל הַקָּהֶל קוֹרִין כֵּן. וְכָל
כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ נוֹשֵׂא אֶת כַּפֵּיוֹ, יֵצֵא
קֹדֶם רִצָּה מִבֵּית הַכֹּהֲנִים לַחוּץ, עַד
שֶׁיִּגְמְרוּ נְשִׂיאת כַּפִּים.

סעיף כא'

הֲרֹג אֶת הַנֶּפֶשׁ בְּמִזִּיד, אֲפִלּוּ עָשָׂה
תְּשׁוּבָה, לֹא יֵשֵׁא אֶת כַּפֵּיוֹ. וְאִם
הֲרֹג בְּשִׂגְגָה וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה, נוֹשֵׂא
אֶת כַּפֵּיוֹ. וְכֵן מוֹמֵר שֶׁעָשָׂה

תְּשׁוּבָה, נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו. נֹשֵׂא
 גְרוּשָׁה אוֹ חִלּוּצָה אוֹ שְׁנֵטְמָא לְמַת
 שְׂאֵסוּר לוֹ לְטַמָּא אֱלִיו, לֹא יִשָּׂא
 אֶת כַּפָּיו, עַד שִׁיעֶשֶׂה תְּשׁוּבָה עַל
 פִּי תַלְמִיד חֲכָם. וְשָׂא עֲבֵרוֹת,
 אֵינָן מוֹנְעוֹת מִנְּשִׂאת כַּפָּים. חֲלָל,
 אֵינּוּ נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו.

סעיף כב'

אֵינָן נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו. וְאֵבֵל
 תּוֹךְ שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ עַל אָבִיו
 וְאִמּוֹ אוֹ תּוֹךְ שְׁלֹשִׁים עַל שָׂאָר
 קְרוֹבִים, אֵינּוּ נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו,

וְצָרִיךְ לְצֵאת מִבֵּית הַכְּנֶסֶת קֹדֶם
רֵצָה עַד אַחֵר נְשִׂיאת כַּפִּים. וְאִם
אֵין בְּבֵית הַכְּנֶסֶת שְׁנֵי כְּהֲנִים
אַחֲרִים, מִתָּר לְאָבֵל לֵשֶׁא אֶת כַּפָּיו
תּוֹךְ שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ עַל אָבִיו
וְאִמּוֹ וְתּוֹךְ שְׁלֹשִׁים עַל שְׁאָר
קְרוֹבִים. אֲבָל תּוֹךְ שְׁבַעַה כְּגֹז
חֲקוֹבָר מִתּוֹ בְּרִגְלִי, אֲפֹלוֹ אִם אֵין
שָׁם שְׁנֵי כְּהֲנִים אַחֲרִים, אֵינּוּ נוֹשֵׂא
אֶת כַּפָּיו (קכ"ח).

סימן קא - דין הכנה מיום טוב
ראשון ליום טוב שני או לחל

סעיף א'

כָּל הַמְּלָאכּוֹת הַמִּתְּרוֹת לַעֲשׂוֹתָן
בְּיוֹם טוֹב, זֶה דְּיוֹקָא לְצַרֵּךְ אוֹתוֹ
הַיּוֹם. אֲבָל לְהַכִּין מִיּוֹם רֵאשׁוֹן
לְיוֹם שֵׁנִי (אֲפֹלוּ בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה), וּמִכָּל
שָׂכֵן לְיוֹם חֵל, אָסוּר. אֵךְ אִם הוּא
צָרִיךְ לְבַשֵּׁל בַּשָּׁבִיל הַיּוֹם, מִתֵּר לוֹ
לְקַחַת קִדְרָה יוֹתֵר גְּדוּלָּה וּלְמַלֵּא
אוֹתָהּ בָּשָׂר וְכִיּוֹצֵא בּוֹ, אֵף עַל פִּי
שְׂאִינּוֹ צָרִיךְ הַיּוֹם כָּל כָּךְ, וַיּוֹתִיר
גַּם לְלִילָה אוֹ לְמָחָר. וְדוֹקָא
בְּתַבְשִׁיל בְּקִדְרָה מִתֵּר, מִפְּנֵי

שֶׁהַתְּבִשָּׁה מִטֶּעַם יוֹתֵר

כְּשֶׁמֶת בִּשְׁל חֲרִיבָה בָּשָׂר בְּיָחַד,

וּבְלֶבֶד שֶׁלֹא יֵאמַר בִּפְהָ, שֶׁהַמִּזְתָּר

יְהִי לְצֹרֶךְ הַלֵּילָה אוֹ לְצֹרֶךְ מִחָר,

אֵלֹא יִבְשָׁל סֶתֶם. אֲבָל בְּשֶׂאֶר

מֵאֲכָלִים, אָסוּר לְהוֹסִיף בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ

קִצָּת טָרְחָא בְּמָה שֶׁהוּא מוֹסִיף.

סעיף ב'

אֲפִלּוּ דָבָר שֶׁאֵינוֹ מְלֻאכָה, כְּגוֹן

לְהַבִּיא מַיִם אוֹ אֲפִלּוּ יַיִן לְקַדוֹשׁ אוֹ

לְהַבְדִּילָהּ, אָסוּר לְהַכְיִין. וְכֵן אָסוּר

לְהַעֲמִיד אֶת הַנִּירוֹת בַּמְנוֹרָה אוֹ

לַתִּקּוֹן אֶת הַפְּתִילוֹת וְהַעֲשִׂיּוֹת
בְּיוֹם טוֹב רֵאשׁוֹן לְצִרְדָּה הַלְּיָלָה,
אֵלֶּא אִם הוּא צָרִיד לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם
גַּם קֹדֶם הַלְּיָלָה אוֹ לְכַבֹּד בֵּית
הַכֹּנֶסֶת.

סעיף ג'

נִכְרִי שֶׁהֵבִיא בְּיוֹם טוֹב רֵאשׁוֹן
דָּגִים אוֹ פֵּרוֹת שֵׁשׁ לְחוּשׁ שְׁמַא
נִצְוָדוֹ הַיּוֹם אוֹ נִתְּלָשׁוּ הַיּוֹם, אוֹ
הוֹבְאוּ מִחוּץ לְתַחוּם, אֲסוּרִים הַיּוֹם
בְּטִלְטוּל, וְלַעֲרֹב מִתָּרִים. שְׂאֵם
הָאֵינוֹ יְהוּדִי מִכִּירוֹ וְנוֹתָנָם לוֹ

בְּלֹא קְצִיצַת דְּמִים, מִתָּר לְקַחְתָּם
וְלֹאכֻלָּם (וְעֵין עוֹד בְּסִימָן צ"ט סְעִיף ב'
וְתִלְמֵד לְכֹאֵן) חוץ מִיּוֹם טוֹב שֶׁל
רֹאשׁ הַשָּׁנָה, שְׂאֵפְלוֹ הוֹבֵאֻ בְּיוֹם
רֹאשׁוֹן, אֲסוּרִים בְּיוֹם שֵׁנִי.

סעיף ד'

אִם הֵבִיאוּ הַנְּכָרִי בְּשִׁבְיָל יִשְׂרָאֵל
לְדוֹרוֹן אֹו לְמִכְרָם לוֹ, יֵשׁ לְאַסּוֹר
גַּם בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי. וְאִךְ אִם חָל יוֹם
טוֹב בְּיוֹם הַחֲמִשִּׁי וּבְיוֹם הַשִּׁשִּׁי
וְהֵבִיֵּא בְּיוֹם הַחֲמִשִּׁי, אִם יֵשׁ צֶרֶךְ
גָּדוֹל, מִתָּר לְטַלְטֵל בְּיוֹם הַשִּׁשִּׁי

וְלִבְשָׁלֵם לְכַבֹּד שִׁבְתָּ. וּבְיוֹם טוֹב
שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, גַּם זֶה אֲסוּר
(תקט"ו).

סעיף ה'

חֲלָב שֶׁחֲלָבוֹ אֵינוֹ יְהוּדִי בְיוֹם
רֹאשׁוֹן וַיִּשְׂרְאֵל רוֹאֶהוּ, מִתָּר בְּיוֹם
שֵׁנִי. וְאִם חֲלָבוֹ בַּשִּׁבְתָּ, וְיוֹם
רֹאשׁוֹן הוּא יוֹם טוֹב אֲסוּר בְּיוֹם
רֹאשׁוֹן (וְעֵין עוֹד בְּסִימָן צ"ט סעיף ב'
וְתִלְמֵד גַּם לְכָאן). וּבְרֹאשׁ הַשָּׁנָה, אִם
חֲלָבוֹ בְּיוֹם רֹאשׁוֹן שֶׁל יוֹם טוֹב,
אֲסוּר גַּם בְּיוֹם שֵׁנִי, וְגַם בַּשִּׁבְתָּ

הַסְמוּכָה לוֹ (כְּמוֹ שְׁכַת־בֵּיתִי בְּסִימָן צט

סְעִיף ב) (תקה)♦

סעיף ו'

פְּתִילֹת שֶׁהָדָלִיק בָּהֶן בְּיוֹם טוֹב

רֹאשׁוֹן וְכָבוֹ, מִתָּר לְהָדָלִיק בָּהֶן

בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי. אֲךָ בְּשֵׁנִי יָמִים

טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, אָסוּר

לְהָדָלִיק בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי בְּפִתִּילָה

שְׁכַבְתָּהּ בְּיוֹם רֹאשׁוֹן, וְאַפְלוֹ

בִּקְצֶה הַשָּׁנִי. וּמִכָּל מָקוֹם מִתְּרוֹת

בְּטִלְטוּל לְהַסִּירָן וְלִתְתַּחַדְשׁוֹת.

וְכֵן בְּיוֹם טוֹב שֶׁלְאַחַר שַׁבָּת (ט"ז

סוף סימן תקא)♦

סימן קב - דיני ערוב תבשילין

סעיף א'

יום טוב שחל להיות בערב שבת,
אסור לאפות או לבשל בקדרה
מיחדת לשבת, אלא על ידי ערוב
תבשילין, שעושה בערב יום טוב,
דהינו שלוקח איזה תבשיל או צלי
שראוי ללפת בו את הפת, וגם
פת, ומברך אשר קדשנו במצותיו
וצונו על מצות ערב. ואומר,
בהדין ערבא יהא שרא לנא

לְאַפּוּי, וְלִבְשׁוּלֵי, וְלֵאֲטַמּוּנֵי,
 וְלֵאֲדַלּוּקֵי שְׂרָגָא, וְלִמְעַבְדֵּי כָּל
 צִרְכָּנָא מִיּוֹמָא טַבָּא לְשַׁבָּתָא. וְאִם
 אֵינּוּ מִבֵּין לְשׁוֹן זֶה, יֹאמַר בְּלִשׁוֹן
 שֶׁהוּא מִבֵּין, [בְּעֵרֹב זֶה יִהְיֶה מִתָּר
 לָנוּ לְאַפּוּת וְלִבְשׁוּל וְלֵאֲטַמּוּן
 וְלֵאֲדַלּוּק נֵר וְלַעֲשׂוֹת כָּל צִרְכָּנוּ
 מִיּוֹם טוֹב לְשַׁבָּת]. (דּוּרָךְ דִּיזְעֵן
 עִירֹב זֵיִא אֹנֵז עֶרְלוּיָבֵט צוּ בִּאקֶען צוּ
 קֶאכֶען. דִּי שְׂפִיזֶע וואָרם צוּ עֶרְהֶאלְטֶען.
 לִיכְטֶער אָנְצוּצִינְדֶען, אֹנֵד אִיבְעֶרְהוּיפֶט
 אַלְלֶעס גַּעטְהִיגֶע פֿאַן יוֹם טוֹב אוֹיף
 שַׁבָּת צוּ פֿעֲרִיכְטֶען)

סעיף ב'

צָרִיךְ שִׁיחָא הִתְבַּשִּׁיל דְּבָר שְׂדֵרְכוֹ
 לֹאכְלוֹ עִם פֶּת, כְּגוֹן בֶּשָׂר דְּגִים,
 וּבִיצִים. אֲבָל דְּבָר שְׂאִין דְּרָכוֹ
 לֹאכְלוֹ עִם פֶּת, לֹא מִחֲנִי. שְׁעוֹר
 הִתְבַּשִּׁיל, כִּזִּית. וְחִפֶּת, כִּבִּיצָה.
 וַיֵּשׁ לְהֵדָר אַחֲרֵי מִנָּה יָפָה לְכַבּוֹד
 הַמִּצְוָה. וְגַם חִפֶּת תִּהְיֶה שְׂלֵמָה
 וַיִּנְיחָהּ בַּשֵּׁבֶת לְלֶחֶם מִשְׁנָה,
 וּבִסְעוּדָה שְׁלִישִׁית יִבָּצַע עָלֶיהָ,
 שְׂפִיזוֹן דְּאֵתְעֵבִיד בֵּיהּ מִצְוָה חֲדָא
 זִימְנָא, יִתְעֵבִיד בֵּיהּ נִמִּי מִצְוָה

אַחֲרֵיתָא.

סעיף ג'

אין ערוב תבשילין מועיל אלא
להתיר לעשות כל צרכי שבת
ביום טוב בעוד היום גדול, והינו
שש שעות ביום, שאם היו
מזדמנים לו אורחים שלא אכלו
היום, היו אוכלים ונהנים בו ביום
קדם בין השמשות ממלאכתו
שעשה ביום טוב. אבל אם אין
שעות ביום להנות ממלאכתו,
אינו מועיל ערוב התבשילין. ולכן

נוֹהֲגִין בְּשַׁחַל יוֹם טוֹב בְּעֶרְב
 שַׁבָּת, מִקְדִּימִין לְהַתְפִּיל עַרְבִית
 שֶׁל שַׁבָּת מִבְּעוֹד יוֹם, שִׁיְהִי זְרִיזִין
 לְמַהֲרָא לְגַמּוֹר הַכֹּל קֹדֶם שְׁאוּמְרִים
 מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת.
 וְהַתְּבַשְׁלִין שְׁמַטְמִינִים לְשַׁבָּת,
 צָרִיכִין לְהַטְמִינָם בְּעוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל,
 שִׁיתְּבַשְׁלוּ קוֹדֶם בֵּין הַשְּׁמַשׁוֹת לְכֹל
 הַפְּחוֹת שְׁלִישׁ בְּשׁוּלָן.

סעיף ד'

לֹא הֵתַר לְאַפּוֹת וּלְבַשֵּׁל עַל יְדֵי
 עֶרֶב תְּבַשְׁלִין אֲלֹא בְּעֶרְב שַׁבָּת.

אֲבֵל אִם חָל יוֹם טוֹב בְּיוֹם ה'
וּבְיוֹם ו', אָסוּר לְבַשֵּׁל אוֹ לְאַפּוֹת
בְּיוֹם ה' בְּשִׁבְלֵי שַׁבָּת.

סעיף ה'

צָרִיךְ שִׁיחָא הָעֶרֶב קִנָּם עַד שֶׁחֵכִין
כָּל צָרָכֵי שַׁבָּת. אִם נֶאֱבְדָה אוֹ
נֶאֱכָלָה חֶפֶת, אֵין בְּכָךְ כָּלוּם,
וּמִתָּר אֲפִלּוֹ לְאַפּוֹת. וְאִם נֶאֱבַד אוֹ
נֶאֱכַל הַתְּבִשִּׁיל, אִם נִשְׁאַר כִּזְיֹת,
גַּם כֵּן לֹא הֶפְסִיד. אֲבֵל אִם לֹא
נִשְׁתַּיַּר מִמֶּנּוּ כִזְיֹת, אָסוּר לוֹ
לְבַשֵּׁל, כִּאֲלוֹ לֹא עֲרַב כָּלָל. וְכִיצַד

עוֹשֶׂה מִי שֶׁלֹּא עֵרַב. אִם לֹא נִזְכָּר
 עַד אַחֵר סְעוּדַת שַׁחֲרִית, וְאִין שֵׁם
 בַּמָּקוֹם הַהוּא יִשְׁרָאֵל אַחֵר שְׁעֵרֵב,
 אֵינּוּ מֵתָר לוֹ אֶלָּא לְבִשְׁל קִדְרָה
 אַחַת, וְלֶאֱכֹל פֶּת אַחַת, וְלִהְיוֹת לִי
 נֵר אֶחָד לְשֵׁבֶת. וְאִם נִזְכָּר קֹדֶם
 שְׁמִבִּשְׁל לְסְעוּדַת שַׁחֲרִית, יִכּוֹל
 לְבִשְׁל מִכָּל מִין בְּקִדְרָה גְּדוּלָּה
 וְלִהְיוֹת יֵר לְשֵׁבֶת. וְאִם יֵשׁ שֵׁם מִי
 שְׁעֵרֵב, יִתֵּן לָזֶה בְּמַתָּנָה קִמְחוֹ
 וּבִשְׂרוֹ וְכָל הַשִּׁיף לָזֶה. וְהוּא יִזְכָּה
 בְּדָבָרִים אֵלּוּ בְּחֻבָּהָ, וַיִּבְשֵׁל

וַיֵּאָכֶּה עֲבֹרָו, וַאֲכָלוּ בְּבֵיתוֹ שֶׁל
זֶה שֶׁלֹּא עֵרֵב.

סעיף ו'

כָּל בַּעַל הַבַּיִת צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת עֵרֹב
תַּבְּשִׁילִין בְּעֶצְמוֹ. וַאֲכָלוּ אִשָּׁה
שֹׂאִין לָהּ בַּעַל, אִם יוֹדֵעַת, מִחַיִּבָּת
לַעֲשׂוֹת בְּעֶצְמָהּ, וְאִסּוּר לְסַמֵּךְ עַל
הָעֵרֹב שֶׁל גְּדוֹל הָעִיר. וּמִי שֶׁשָּׁכַח
מִחֲמַת אָנָם וְלֹא עָשָׂה עֵרֹב
תַּבְּשִׁילִין, אִם שָׁעָשָׂה וְנֶאֱבַד, אִם
יֵשׁ בָּעִיר מִי שֶׁמְעַרֵּב בְּשִׁבְלֵי כָּל
בְּנֵי הָעִיר (דִּהְיָנוּ שְׂמִזְכָּה לָהֶם אֶת

הַתְּבִשִּׁיל וְאֵת הַפֶּת, כַּמְבָּאֵר בַּשְּׁלֶחַן
 (ערוך) יָכוֹל זֶה לְסַמּוֹךְ עַל עֵרוֹב זֶה.
 אֲבָל מִי שֶׁשָּׂכַח מִחֲמַת עֲצָלוֹת אִין
 שֶׁסָּמַךְ עֲצָמוֹ לְכַתְּחָלָה עַל עֵרוֹב
 זֶה, לֹא מַחֲנִי לָהּ וְדִינוֹ כְּדֹלְעִיל
 סְעִיף ה'.

סעיף ז'

אִם חָל יוֹם טוֹב בְּיוֹם ה' וּבְיוֹם ו',
 וְנִזְכָּר בְּיוֹם ה' שֶׁלֹּא עָשָׂה עֵרוֹב
 תְּבִשִּׁילִין, יָכוֹל לַעֲשׂוֹת הַיּוֹם,
 וַיְבָרֶךְ אֶת הַבְּרָכָה, וְאַחֵר כָּךְ
 יֹאמַר, אִם הַיּוֹם קִדְּשׁ, אֵינִי צָרִיךְ

לַעֲשׂוֹת עֲרוּב, וְאֵם הַיּוֹם חֵל,
בְּהֵרִין עֲרוּבָא וְכו', אֲבָל בְּרֹאשׁ
הַשָּׁנָה אֵינוֹ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת כֵּן (עֵין
לְעִיל סִימָן צט סְעִיף ב) (תקכז)♦

סימן קג - דיני שמחת יום טוב

סעיף א'

כַּשֵּׁם שֶׁמִּצְוָה לְכַבֵּד אֶת הַשַּׁבָּת
וְלַעֲנֹגוֹ, כֹּךְ מִצְוָה לְכַבֵּד כָּל יָמִים
טוֹבִים וְלַעֲנֹגוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר לְקַדֹּשׁ ה'
מְכַבֵּד. וְכָל יָמִים טוֹבִים, נֶאֱמַר
בָּהֶם מִקָּרָא קִדְּשׁ♦

סעיף ב'

אֵיזָהוּ כְּבוֹד. זֶה שְׂאֵמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ
זְכוּרָנָם לְבִרְכָּה, שְׂמִצּוֹה עַל הָאָדָם
לִגְלַח בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב, כִּדִּי שִׁלָּא
יִכְנֶס לְרֵגֶל כְּשֶׁחֻא מְנַגֵּל. וְכֵן
מִצְוָה לְרַחוּץ בְּחֻמִּין וְלַחֵף רֹאשׁוֹ
וְלִטּוֹל צִפְרָנָיו בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב,
כְּמוֹ בְּעֶרֶב שַׁבָּת. וְכֵן מִצְוָה לְלוּשׁ
פֶּת בְּבֵיתוֹ בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב לְכְבוֹד
יוֹם טוֹב כְּמוֹ בְּעֶרֶב שַׁבָּת. וְכֵן
אָסוּר לֶאֱכֹל בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב מִן
הַמִּנְחָה וְלִמְעֹלָה כְּמוֹ בְּעֶרֶב שַׁבָּת,
כִּדִּי שִׁיאֲכֹל סְעוּדַת יוֹם טוֹב

לְתַאבּוֹן. וְאִם חָל עֶרֶב יוֹם טוֹב
בַּשַּׁבָּת, יֹאכַל סְעוּדָה שְׁלִישִׁית קֹדֶם
מִנְחָה קִטְנָה. וְכֵן הָדִין בְּיוֹם טוֹב
רֵאשׁוֹן שֶׁהוּא עֶרֶב יוֹם טוֹב שֵׁנִי.

סעיף ג'

אֵיזָהוּ עֲנָה. זֶה שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ
זְכוּרָנָם לְבָרָכָה, שְׁחֵיב לֶאֱכֹל
בְּיוֹם טוֹב בְּכָל יוֹם שְׁתֵּי סְעוּדוֹת,
אַחַת בַּלַּיְלָה וְאַחַת בַּיּוֹם. אֲבָל
סְעוּדָה שְׁלִישִׁית, אֵין נוֹהֲגִין בּוֹ.
וְחֵיב לְקַדֵּשׁ עַל חֵייוֹן קֹדֶם סְעוּדָה
וַיְבַצֵּעַ עַל שְׁתֵּי בְּכָרוֹת שְׁלֵמוֹת

כִּמּוֹ בַּשַּׁבָּת. וְיִרְבֶּה בְּבִשּׁוֹ וַיֵּין
וּמִגִּדְּנוֹת כָּפִי יִכָּלְתוּ (וְעַיִן לַעִיל ס'
עב סע"ז ח).

סעיף ד'

בְּכָל יוֹם טוֹב, בִּקְדוּשַׁ שְׁבַלִּילָה
אוֹמְרִים לְאַחֲרָיו בְּרַכַּת שְׁהַחֲיָנוּ עַל
שְׁמִיחַת הַחֹמֶה, חוּץ מִלֵּיל שְׁבִיעִי שֶׁל
פֶּסַח וְלֵיל שְׁמִינִי, שְׁאִין מְבָרְכִין
שְׁהַחֲיָנוּ, פִּינּוֹן שְׁאִינוֹ רֶגֶל בְּפָנֵי
עֲצֻמוֹ. וְהַנְּשִׁים, בַּשַּׁעֲת הַדְּלָקָה
הַגְּרוֹת אֵין לָהֶן לְבָרֵךְ שְׁהַחֲיָנוּ
בְּשׁוֹם יוֹם טוֹב. וְקִצְתָן נוֹהֲגוֹת

לְבָרְךָ שֶׁחֵינּוּ (חוץ מִלֵּיל ז' וְלֵיל ח'
שֶׁל פֶּסַח) וְלֹא מִחֵינּוּ לְחוּ (שְׂאִילת
יַעֲבִ"ץ) (סימן רס"ג ת"צ תרס"ח תרס"ט).

סעיף ה'

חַיֵּב לְשַׂמַּח אֶת אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו וְכָל
הַנְּלוּיִם אֵלָיו, כָּל אֶחָד כָּרְאֵהוּ לוֹ.
הַקְטִנִּים נוֹתֵן לָהֶם אֲגוּזִים
וּמִגְדָּנוֹת. וְהַנְּשִׁים, בְּבָגְדִים
וְתַכְשִׁיטִים כָּפִי יְכַלְתּוּ. וְהַנְּשִׁים,
בְּבִשָּׁר וְיֵין. וְנוֹהֲגִין לְהַרְבּוֹת
בְּמִינֵי מֵאֲכָלִים בְּיוֹם טוֹב יוֹתֵר
מִבְּשַׁבָּת, כִּי בְּיוֹם טוֹב נֶאֱמַר בּוֹ

שְׂמִינְחָה. וְלֹא בַשַּׁבָּת. וְגַם בַּגְּדֵי יוֹם
טוֹב יִהְיוּ יְקָרִים יוֹתֵר מֵעֵל שַׁבָּת
(תקכ"ט).

סעיף ז'

בְּיוֹם שְׁנֵי עָל פֶּסַח, יֵשׁ לַעֲשׂוֹת
בַּסְּעוּדָה אֵיזָה דְּבָר, לְזָכֹר סְעוּדַת
אֶסְתֵּר שֶׁהִיְתָה בְּיוֹם זֶה, שֶׁבּוּ בְּיוֹם
נִתְּלָה הַמָּן (ת"צ).

סעיף ז'

בְּיוֹם רֵאשׁוֹן שֶׁל שָׁבוּעוֹת, נוֹהֲגִין
לֵאכּוֹל מֵאֲכָלֵי חֶלֶב. וְיֵשׁ בָּזָה כַּמָּה
טַעֲמִים. וְרַמֵּז, מִנְחָה חֲדָשָׁה לַה'

בְּשִׁבְעוֹתֵיכֶם, רֹאשֵׁי תִבּוֹת, מֵחֶלֶב.
וַיֵּשׁ לֶאֱכֹל גַּם מֵאֲכָלֵי דְבַשׁ, מִפְּנֵי
שְׂהֵתוֹרָה נִמְשְׁלָה לָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר,
דְּבַשׁ וְחֶלֶב תַּחַת לְשׁוֹנְךָ (פְּרִי חֹדֶשׁ
בְּשֵׁם כָּל בּוֹ). וְכִיּוֹן שְׂאוֹכְלִים מֵאֲכָלֵי
חֶלֶב וְצָרִיכִין גַּם כֵּן לֶאֱכֹל בָּשָׂר,
שֶׁהָרִי מִצְוָה לֶאֱכֹל בָּשָׂר בְּכָל יוֹם
טוֹב, צָרִיכִין לְזַהֵר שֶׁלֹּא יֵבֵאוּ לִידֵי
אִסּוּר. (וְעֵינִן לְעֵיל סִימָן ז' י"א, י"ב,
תצ"ד).

סעיף ח'

אֶף עַל פִּי שְׂהֵאֲכִילָה וְהַשְׁתִּיחַ

בַּמוֹעֲדוֹת הִיא מִצְוַת עֲשֵׂה, לֹא
יֵהָא אוֹכֵל וְשׁוֹתָה כָּל הַיּוֹם כָּלוּ,
שֶׁהָרִי כָּבֵד נֹאמַר, עֲצֶרֶת לַח'
אֶלְהִידָּ. וְאַף עַל פִּי שֶׁנֹּאמַר, עֲצֶרֶת
תִּהְיֶה לָּכֶם, כָּבֵד פֶּרֶשׁוֹ רַבּוֹתֵינוּ
זְכוֹרֵנָם לְבִרְכָּה, חֲצִיז לַח' וְחֲצִיז
לָכֶם. לְפִיכָךְ צָרִיכִין לַעֲסֹק גַּם
בַּתּוֹרָה.

סעיף ט'

וְכִשְׁהוּא אוֹכֵל וְשׁוֹתָה, חַיֵּב
לְהֵאכִיל גַּם לֵגֵר לִיתּוֹם וְלֹא לְמִנְחָה
עִם שְׂאֵר הָעַנְיִים הָאֲמֻלָּלִים,

שְׁנֵאמַר, וְהָלֹאִי וְהָגֵר וְהִיתוּם וְגו' .
אֲבָל מִי שֶׁנִּזְעַל דְּלָתִי חֲצֵרוֹ, וְאוֹכֵל
וְשׁוֹתָהּ הוּא וְאִשְׁתּוֹ וּבָנָיו, וְאֵינוֹ
מֵאֲכִיל וּמִשְׁקָה לְעֲבָדָיו וְלִמְרִי נֶפֶשׁ,
אֵין זֶה שְׂמִיחַת מִצְוָה אֲלָא שְׂמִיחַת
כִּרְסוֹ, וְעַל אֵלּוּ נֵאמַר וּבְחִיָּהֶם
כֹּלָהֶם אֲוָנִים לָהֶם, כֹּל אֲוֵכָלִיו
יִטְמָאוּ כִּי לַחֲמֵם לְנֶפֶשׁ. וְשְׂמִיחָה
כְּזֹאת, קָלוֹן הִיא לָהֶם, שְׁנֵאמַר
וְזָרִיתִי פָּרֵשׁ עַל פְּנֵיכֶם פָּרֵשׁ
חֲגִיכֶם.

סעיף י'

בְּשֵׂאדָם אֹכֵל וְשׂוֹתָהּ וְשִׂמְחָה בְּרֵגֶל,
 לֹא יִמָּשֵׁךְ בֵּינָן וּבְשִׁחוּק וּבְקִלּוֹת
 רֹאשׁ וְיֹאמַר כָּל מֵה שִׂיּוּסִיף בְּזֶה,
 יִרְבֶּה בְּמִצְוֹת שְׂמִיחָה, כִּי הַשְׂכָּרוֹת
 וְהַשְׁחֹק וְקִלּוֹת הָרֹאשׁ אֵינָה
 שְׂמִיחָה, אֲלָא הוֹלָלוֹת וְסִבּוֹת. וְלֹא
 נִצְטַוִּינוּ עַל הַהוֹלָלוֹת וְהַסִּבּוֹת,
 אֲלָא עַל הַשְׂמִיחָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עֲבוֹדַת
 יוֹצֵר הַכֹּל, שֶׁנֶּאֱמַר תַּחַת אֲשֶׁר לֹא
 עֲבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה
 וּבְטוֹב לֵבָב מְרֹב כָּל. הֵא לְמַדְתָּ
 שֶׁהָעֲבוֹדָה הִיא בְּשִׂמְחָה, וְאִי

אֶפְשָׁר לַעֲבֹד אֶת ה' לֹא מִתּוֹךְ
שְׁחוֹק וְלֹא מִתּוֹךְ קִלּוֹת רֹאשׁ וְלֹא
מִתּוֹךְ שְׂכָרוֹת.

סעיף יא'

מִדַּת הַחֲסִידִים אֲשֶׁר ה' לְנֶגְדָם
תָּמִיד וּבְכָל הַרְכִּיחָם יִדְעוּהוּ, בָּעֵת
שֶׁמִּחָתָם אִזּוּ יוֹתֵר וְיוֹתֵר מְבָרְכִין
וּמְשַׁבְּחִין לְהַקְדֹּשׁ בָּרוּךְ הוּא אֲשֶׁר
שִׁמַּח אֹתָם, וַיֹּאמֶר הָאָדָם בְּלִבּוֹ
בָּעֵת שֶׁמִּחָתוֹ וְהִנָּאתוֹ, אִם כֵּךְ הוּא
שִׁמַּח הָעוֹלָם הַזֶּה אֲשֶׁר הֵיאָ הַכֹּל,
כִּי אֲחֵרֶיהָ תוֹגָה וְצָעַר, מֵהַ תִּהְיֶה

שְׂמִינִיחַת הָעוֹלָם הֵבֵא הַתְּמִידִית,
שְׂאִין אֲחֵרֶיהָ תּוֹנָה. וַיִּתְּפֵל
לְהַקְדֹּשׁ בָּרוּךְ הוּא שִׁיטָה לְבוֹ
לְעַבְדּוֹ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ בְּלֵב שָׁלֵם,
וְשִׁישְׁמִינִיחַנו בְּשִׂמְחַת עוֹלָם, וַיִּזְכְּנוּ
לְחַיֵּי הָעוֹלָם הֵבֵא לְאֹר בְּאֹר פְּנֵי
מֶלֶךְ חַיִּים.

סעיף יב'

חַיֵּב כָּל אָדָם לְהַשְׁגִּיחַ עַל בְּנֵי
בֵּיתוֹ, שֶׁלֹּא יִטְּלוּ בְּמַקוֹם שִׁיבְאוֹ
חֵם וְשָׁלוֹם לִידֵי קִלּוֹת רֹאשׁ
בְּהַתְּעַרְבָם עִם קָלִי הַדַּעַת, רַק יִהְיוּ

קְדוּשִׁים כִּי קְדוֹשׁ הַיּוֹם (תקכ"ט).

סעיף יג'

בְּמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב לֹחֵל אִי לֹחֵל
הַמוֹעֵד אֹמֵר בְּתַפְלָה, אֶתְּחַ
חֲנֻנְתָּנוּ, וּמִבְּדִיל עַל הַכּוֹס, אֲבִל
לֹא עַל הַיָּר וְלֹא עַל הַבְּשָׁמִים
(תצ"א).

סעיף יד'

נִזְהָגִין לְחַרְבוֹת קִצָּת בְּאַכִּילָה
וְשִׁתְּיָה בַּיּוֹם שֶׁלְאַחַר הַחֵג בְּכֹל
שְׁלֹשׁ רְגָלִים, וְהוּא אֶסְרוּ חֵג.
וְנִזְהָגִין שְׂאִין מִתְעַנִּין בּוֹ, אֲבִלּוּ

חֲתָן וְכֵלָה בְּיוֹם חֲפָתוֹ, וְלֹא
יֵאָרְצִיט (יום זכרון להוריו), וּבְאַסְרוֹ
חַג שְׁלֹאֲחַר חַג הַשְּׁבוּעוֹת, גַּם מִצֵּד
הַדִּין אָסוּר לְהַתְעַנּוֹת בּוֹ, לְפִי
שְׁבִיזְמָן שְׂבִית הַמִּקְדָּשׁ הִיא קָיָם,
אִם חָל שְׁבוּעוֹת בַּשַּׁבָּת, הִיא יוֹם
טְבוּחַ הַקָּרְבָּנוֹת בְּיוֹם שְׁלֹאֲחֵי.
אַבֵּל שֶׁל פֶּסַח וְשֶׁל סִכּוֹת, הֵיוּ
מִקְרִיבִין בְּיוֹם רֵאשִׁוֹן דְּחָל הַמוֹעֵד
(תכ"ט תצ"ד).

סימן קד - דיני חל המועד

סעיף א'

חל המועד אסור בקצת מלאכות
ומותר בקצתן, דהינו כל מה שהוא
לצורך אכילה לחל המועד או ליום
טוב. וכן מלאכה בדבר האבד,
דהינו שאם לא יעשנה יבא לידי
הפסד, מותר לעשותה. וצריכין
לזהר מאד, שלא לעשות בחל
המועד מלאכה האסורה, כי אמרו
רבותינו זכרונם לברכה, המחלל
את חל המועד, כאלו עובד עבודה
זרה (תק"ל תקל"ג תקל"ז).

עוד אמרו רבותינו זכרונם
 לברכה, המביזה את חל המועד, אף
 על פי שיש בידו תורה ומעשים
 טובים, אין לו חלק לעולם הבא.
 והמביזה הינו, שאינו מכבדו
 במאכל ובמשתה ובכסות. ולכן
 כל אדם חייב לכבדו כפי כחו,
 וללבוש בגדים מכבדים (אבות פרק
 ג. ובחיי אדם, וסימן תק"ל).

סעיף ג'

מלאכת דבר האבד יכול לעשות
 גם על ידי ישראל אחר, אפלו

בְּשֹׁכֵר. אֲבָל מֵה שְׂאִינֹו דְּבִר
הָאֲבִד, אֵלֹא שְׂחִיא לְצִרְךָ הַמִּוֹעֵד,
אִין לְעִשּׂוֹת עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל אַחֵר
בְּשֹׁכֵר, אֵלֹא עַל יְדֵי אִינוֹ יְהוּדִי.
וְאִם אִינוֹ מוֹצֵא אִינוֹ יְהוּדִי, וְגַם
בְּעֶצְמוֹ אִינוֹ יָכוֹל לְעִשּׂוֹת, מִתָּר
אֲפִלּוֹ עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל בְּשֹׁכֵר (סימן
תקמ"ב ובחיי"א ונ"א).

סעיף ד'

הָא דְּמִתָּר לְעִשּׂוֹת דְּבִר הָאֲבִד, זָהוּ
דְּוָקָא אִם לֹא הִיָּח אֶפְשָׁר לוֹ
לְעִשּׂוֹתוֹ קִדָּם יוֹם טוֹב. אֲבָל אִם

הִיָּה אֲפָשָׁר לוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ קֹדֶם יוֹם
טוֹב וְהִנִּיחוֹ עַד חֹל הַמוֹעֵד, אֲסוּר
לַעֲשׂוֹתוֹ בְּחֹל הַמוֹעֵד (תקל"ח).

סעיף ה'

כָּל מְלָאכּוֹת הָאֲסוּרוֹת לַעֲשׂוֹת
בְּחֹל הַמוֹעֵד, אִם יֵשׁ בָּאֵן יִשְׂרָאֵל
שְׂאִין לוֹ מֵה לְאַכֹּל כָּרְאֵי לְחֹל
הַמוֹעֵד וְיוֹם טוֹב, מִתָּר לַעֲשׂוֹתוֹ
עַל יָדוֹ, כִּדִּי שִׂיחָא לוֹ מֵה לְאַכֹּל.
וּמִכָּל מָקוֹם יַעֲשֶׂה בְּצִנְעָא, וְאֲסוּר
לַעֲשׂוֹתוֹ עַל יְדֵי אֵינֵנו יְהוּדִי. אֲךָ
לְצַרְךָ מִצָּוָה, מִתָּר (תקל"ד תקמ"ב

תקמ"ג).

סעיף ז'

אֶפְלוּ מְלָאכֹת הַמִּתְרוֹת, אִסּוּר
לַעֲשׂוֹתָן בְּשֶׁבִיל אֵינוֹ יְהוּדִי (ח"י

אדם).

סעיף ז'

אִסּוּר לְזַבֵּל שְׂדֵהוּ. וְאֶפְלוּ לְהַכְנִים
שָׁם צֵאֵן בְּשֶׁבִיל שִׁנְעָשׂוּ שָׁם זֶבֶל,
אִסּוּר. וְאֶפְלוּ עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי,
אִסּוּר.

סעיף ח'

זְרִיעָה, אִסּוּרָה. וְאִם יֵשׁ לוֹ זְרָעִים,

שָׂאֵם לֹא יִשְׁקֶם בְּמַיִם יִפְסְדוּ
לְגַמְרִי, מִתָּר לְהִשְׁקוֹתָם.

סעיף ט'

אֶסוּר לְתִלוֹשׁ אוֹ לְקַצוֹץ שׁוֹם דָּבָר
מִן הַמַּחְבֵּר אִם לֹא יִתְקַלְקְלוּ
הַפְּרוֹת עַד לְאַחַר יוֹם טוֹב, כִּי אִם
מֵה שְׂחִיא צָרִיךְ לְאַכּוֹל בַּמּוֹעֵד.
וְאֵינּוּ צָרִיךְ לְצַמְצֵם, אֶלָּא תוֹלֵשׁ
בְּהִרְוָחָה, וְאִם יוֹתִיר, יוֹתִיר. וְכֵן
עֲצִים שְׂחִיא צָרִיךְ לְהַסָּקָה בַּמּוֹעֵד,
מִתָּר לְקַצֵּצָם מִמַּחְבֵּר. וְאִם צָרִיךְ
לְתִלוֹשׁ בְּשֶׁבִיל לְהַאֲכִיל לְבַהֲמָה,

יַעֲשֶׂה בְּשָׁנוּי (תקל"ב תקל"ז) וְאָסוּר
 לְלַקֵּט עֵצִים מִן הַשָּׂדֶה לִפְּתוֹ
 לַחֲרִישָׁה. וְאִם נָכַר שְׂמֻכּוֹן לְצָרְכוֹ
 שְׂצָרִיךְ לְעֵצִים, כְּגוֹן שְׂנוּטֵל
 הַגְּדוֹלִים וּמִנֵּיחַ הַקִּטְנִים, מִתָּר. וְכֵן
 אָסוּר לְקַצוֹץ עֲנָפֵי הָאֵילָן לְתִקְנוֹ.
 וְאִם נָכַר שְׂמֻכּוֹן בְּשִׁבִּיל הָעֲנָפִים
 לְהַאֲכִילָן לְבַהֲמָתוֹ וְלֹא לְתִקְנוֹ,
 כְּגוֹן שְׂקוּצִין כֵּלָן מֵצֵד אֶחָד, מִתָּר.
 סעיף י'

מִי שֵׁשׁ לוֹ גֵּן אֶצֶל גֵּן אֵינוֹ יְהוּדִי,
 וְהָאֵינוֹ יְהוּדִי לֹקֵט פְּרוֹתָיו, וְאִם

הַיִּשְׂרָאֵל לֹא יִלְקָט, יָבוֹא לְיָדֵי
הַכֹּסֵד, מִתָּר לוֹ לִלְקָט. וְאִם הֵמָּה
דְּבָרִים שִׁיתֶּקְלָקְלוּ בְּתִלּוּשׁ אִם לֹא
יַעֲשֶׂה לְצָרְכָם גַּם מְלָאכָה אַחֲרֵת,
מִתָּר לַעֲשׂוֹת הַכֹּל, אֲפִלּוּ לְדִרוֹךְ
עֲנָבִים לַעֲשׂוֹת יֵין וְכִדּוּמָה לְזֶה,
וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִנְיַח בְּכֻנָּה מְלָאכָתּוֹ
לְחַל הַמוֹעֵד.

סעיף יא'

אֶסוּר לְגַלֵּחַ בְּחַל הַמוֹעֵד, אֲפִלּוּ גִלַּח
אֶת עֲצָמוֹ גַּם בְּעֶרְבַּיּוֹם טוֹב, אֲלָא
מִי שִׁיּוּצָא מִבֵּית הָאֶסוּרִים. וְאֲפִלּוּ

יֵצֵא בְּעֶרְבַּ יוֹם טוֹב, אֲלֵא שֶׁלֹּא
הָיָה לוֹ פְּנֵאִי לְגִלְחָא אִזְ (וְעֵין עוֹד
לְקַמֵּן סִימָן ר"כ סְעִיף ו) (תקנ"א)♦

סעיף יב'

וְלִקְצוֹץ הַצִּפְרָנִים, גַּם כֵּן אָסוּר.
אֲדָּא אִם קָצְצִין בְּעֶרְבַּ יוֹם טוֹב,
מִתָּר לְקָצְצִין גַּם בְּחֹל הַמוֹעֵד וְכֵן
אִשָּׁה לְצַרֵּךְ טְבִילָה מִתְּרַת (ס'
תקלב. וְעֵין בֵּאֵה"ט שם)♦

סעיף יג'

אָסוּר לְכַבֵּם שׁוּם דְּבָר, אֲפִלּוּ לְצַרֵּךְ
הַמוֹעֵד, אֲלֵא אִם לֹא הָיָה אֲפֻשָּׁר לוֹ

בְּשׁוּם אֶפֶן לְכַבֵּם קִדְּם יוֹם טוֹב.
וְכֵן מְטַפְּחוֹת שְׂמֵלֶפֶיךָ בְּהֵן אֶת
הַתִּינוֹקוֹת (חַתּוּלִים), כִּי
שְׂמֵשֶׁתִּינוּךָ תִּדְרִיר וְצָרִיכִין לָהֶם
חֶרֶבָה, מִתָּר לְכַבֵּס, וַיִּזְהָרוּ לְכַבֵּס
בְּצִנְעָא (תקלב).

סעיף יד'

כָּל דְּבָר שֶׁהוּא לְצִדָּה רְפוּאָה, מִתָּר
לַעֲשׂוֹת, בֵּין לְאָדָם בֵּין לְבַהֲמָה
(תקלב).

סעיף טז'

חֲשִׁבוֹנוֹת וְכִיוּצָא בָּזָה, שְׂאֵם לֹא

יִכְתְּבֵם, יִשְׁכַּחֵם, מִתָּר לְכַתְּבֵם,
מִשּׁוּם דְּהוּי דְּבַר הָאֲבִד. וְכֵן מֵה
שֶׁהוּא לְצִרְדָּה הַמּוֹעֵד, מִתָּר לְכַתְּבֵם.
אֲבָל שְׂאֵר דְּבַר, אֲסוּר לְכַתְּבֵם.
וְאִגֵּרַת שְׁלוֹמִים שְׂכּוֹתֵב אֲדָם
לְחִבְרוֹ, נוֹחֲגִין לְכַתְּבֵם בְּשָׁנוֹי קִצָּת,
דְּהֵינּוּ שְׂכּוֹתֵבִין שׁוֹרָה רֵאשׁוֹנָה
עֲקֻמָּה. וְלִכְּל מֵה שְׂמִתָּר לְכַתּוֹב,
מִתָּר גַּם כֵּן לְתִקּוֹן קְלָמוֹם וְדִיו.

סעיף טז'

מִי שֶׁצָּרִיד לְמַעוֹת אֲפִלּוּ שְׁלֹא
לְצִרְדָּה הַמּוֹעֵד, אֵלָּא שֶׁהוּא חוֹשֵׁשׁ

פֶּן לֹא יִמָּצֵא לְלוֹת לְאַחַר הַמוֹעֵד,
וְהַמְלִיחַ אֵינוֹ רוֹצֶה לְהַלוֹת לוֹ בְּלִי
שֹׁטֶר, מִתָּר לוֹ לְכַתֵּב אֶת הַשֹּׁטֶר
(תקמ"ה)♦

סעיף יז'

אֵין נוֹשְׂאִין נָשִׁים בְּחֹל הַמוֹעֵד
מִשּׁוּם דְּאֵין מְעַרְבִין שְׂמִיחָה
בְּשְׂמִיחָה. אֲבָל מִתָּר לְהַחֲזִיר
גְּרוּשָׁתוֹ. וּמִתָּר לַעֲשׂוֹת מִשְׁתָּה
לְבָרִית מִילָּה וּלְפָדִיּוֹן הַבֶּן. גַּם
מִתָּר לַעֲשׂוֹת מִשְׁתָּה לְכַתִּיבַת
תְּנָאִים.

סעיף יח'

מִתָּר לְשַׁכּוֹר פּוֹעֲלִים, וְאַפְלוּ
יִשְׁרְאֵלִים, שִׁיעֲשׂוּ מְלֹאכֶתוֹ לְאַחַר
הַמוֹעֵד.

סעיף יט'

מִתָּר לְלָכֶת חוּץ לְתַחוּם, בֵּין
בִּרְגָלָיו בֵּין בְּקָרוֹן בֵּין רְכֹּב.

סעיף כ'

אִין מַעֲלִין בְּהִמָּה זָכָר עַל נִקְבָּה
לְחֵר בִּיעָה, מִשּׁוּם דְּלֹא הָיִי דְּבָר
הָאֵבֶד.

סעיף כא'

אין מושיבין תרנגולת על ביצים
לגדל אפרוחים. ואם הושיבה קודם
המועד וברחה, אם הוא בתוך
שלשה ימים לבריחה, מתר
להחזירה. אבל לאחר שלשה ימים,
אסור להחזירה, אפלו אם יפסדו
הביצים. ולהושיב אחרת תחתיה,
אפלו תוך שלשה ימים, אסור
(תקל"ו).

סימן קה - דברים האסורים משום
טרחה

סעיף א'

אסור להסיע ולשא מטלטליו וכלי

בֵּיתוֹ בְּחֹל הַמּוֹעֵד מִדִּירָה שְׂבַחְצֹר
זו לְדִירָה שְׂבַחְצֹר אַחֲרַת, אֲפֹלוּ
מִדִּירָה כְּעוֹרָה לְדִירָה נֶאֱחָה. אֲבֹל
מִבֵּית לְבֵית בְּחֹצֵר אַחַת, מִתָּר.
וְכֵן אִם שְׁתֵּי הַחֲצֵרוֹת סְמוּכוֹת
וְיֵשׁ פֶּתַח בֵּינֵיהֶן, מִתָּר לְחוֹצִיא
הַחֲפָצִים הָרֹדֶ שָׁם. וּבַמָּקוֹם פְּסִידָא,
מִתָּר אֲפֹלוּ מֵעִיר לְעִיר. וְכֵן מִדִּירָה
שְׂאִינָה שְׁלֹו לְדִירָה שְׂהִיא שְׁלֹו,
מִתָּר מִשּׁוֹם שְׂמַחַת יוֹם טוֹב,
שְׂשִׁמְחָה הִיא לוֹ לְדוֹר בְּדִירָה
שְׂהִיא שְׁלֹו (תקל"ה).

סעיף ב'

אם צריך להכניס פירותיו או שאר
סחורה מפני שהוא ירא מפני
גנבים או משאר הפסד, כל מה
שאפשר לעשות בצנעה יעשה.
ואם אי אפשר לעשות בצנעה,
מתר לעשות אפלו בפרהסיא.

סימן קו - דיני מקח וממכר בחל
המועד

סעיף א'

כל סחורה, אסורה בין לקנות בין
למכור. רק אם נזדמן לו רוח
מרבה יכול לקנות ולמכור בצנעה,

וְיוֹצִיא לְכָבוֹד יוֹם טוֹב יוֹתֵר מִמָּה
שֶׁהָיָה בְּדַעְתּוֹ לְהוֹצִיא.

סעיף ב'

אם יש לו סחורה, שיש להחיש
שלא לא ימכרנה עתה יפסיד מן
הקצוץ, מתוך למכרה משובם דהוי
דבר האבד, אבל אם אין להחיש
שיפסיד אלא שלא ירויח אחר כך,
אסור למכרה כי מניעת רווח לא
מקרי הפסד.

סעיף ג'

אם חל יריד, שחוא יום השוק

הבא לפרקום, או יום השוק שבכל
שבוע, אלא שעתה הוא קודם
החגאות שמתאסף קונים הרבה,
מתר למכור דכיון שהוא דבר
שאינו תדיר חשבינן גם מניעת
הרוח כמו הפסד, אבל ביום השוק
שבכל שבוע אסור, וכשבאים
לפעמים סוחרים או ספינות
שמוכרים בזול או קונים ביקר מה
שאינם שכיח תמיד, גם כן מתר
לקנות מהם ולמכור להם.

וְכֵן מִי שֶׁצָּרִיךְ לְקַנֵּת יֵין בְּעֵת
הַבָּצִיר, שִׁיחָא לֹא לְצָרְכֵי בֵיתוֹ
לְשִׁתּוֹת כָּל הַשָּׁנָה וְאַחַר כֵּךְ יִתְיַקֵּר
הַיֵּין מִתָּר לֹא לְקַנֵּת בְּחַל הַמּוֹעֵד,
אַבֵּל לְמַשָּׂא וּמַתָּן אָסוּר לְקַנֵּת.

סעיף ה'

דְּבָרִים הַנְּצָרָכִים לְמוֹעֵד, כְּגוֹן
פְּרוֹת וְתַבְלִין מִזְכָּרִין כְּדִרְכּוֹן אֲפֵלֹא
בַּפְּרֶהֶסְיָא, וְכֵיוֹן שֶׁמַּתָּרִין לְפִתְחֵי
הַחֲנוּת בְּשִׁבְלֵי יִשְׂרָאֵל מַתָּרִין
לְמַכּוֹר גַּם לְאִינוֹ יְהוּדִי.

סעיף ו'

לְתַבְעַ חוֹבוֹת, נִהְגוּ לְהַקֵּל אֶפְלוּ
מִיִּשְׂרָאֵל, מֵעוֹם דְּחוֹשְׁבִין לְדַבֵּר
הָאֵבֶד.

סעיף ז'

לְהַלוֹת בְּרַבִּית לְגוֹי הָרְגִיל אֶצְלוֹ,
מִתָּר, מִפְּנֵי דְחֵוֹי דְּדַבֵּר הָאֵבֶד, שֶׁלֹּא
יִרְגִּיל אֶת עַצְמוֹ אֶצֶל אֲחֵר. וְאִם
מִלּוֹה לְגוֹי שְׂאִינוֹ רְגִיל אֶצְלוֹ,
יוֹצֵא הָרַבִּית מִשְׁבוּעַ אֶחָד
לְשִׁמְחַת יוֹם טוֹב. וְלִמְכּוֹר סְחוּרָה
לְמִי שְׂאִינוֹ רְגִיל אֶצְלוֹ, אֶסּוּר, וְלֹא
מִתְּנֵי מֵה שִׁוְסִיף לְשִׁמְחַת יוֹם

טוֹב. אֲבָל לְמִי שֶׁרָגִיל אֲצִלּוֹ, מִתָּר,
מִשּׁוּם דְּהוּי דְּבַר הָאֲבֵד, שֶׁלֹּא
יִרְגִּיל אֶת עֲצָמוֹ אֲצִל אַחֲרִים
(תקל"ט)

סעיף ח'

חֲלוּף מִטְבְּעוֹת, אֲסוּר (שם וּבְחֵי
אָדָם).

סימן קז – דיני חדש ניסן

סעיף א'

כָּל חֹדֶשׁ נִסָּן אֵין אֹמְרִים תַּחֲנוּן,
וְלֹא צְדוּקַת הַדִּין, וְאֵין אֹמְרִים
צְדָקָתְךָ בַּשָּׁבַת בְּמִנְחָה. נוֹהֲגִין

מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ וְאֵילָן לְקָרוֹת בְּכָל
יוֹם פֶּרֶשֶׁת הַנְּשִׂיא שֶׁהַקָּרִיב בּוֹ
בַּיּוֹם, וּבַיּוֹם שֶׁלְנֶשֶׁה עָשָׂר קוֹרִין
פֶּרֶשֶׁת בְּהַעֲלֹתָהּ, עַד כֵּן עָשָׂה אֶת
הַמְנוּחָה, שֶׁהִיא כְּנֶגֶד שִׁבְט לֵוִי.

סעיף ב'

אֵין מִתְעַנֵּין בּוֹ אֲפִלּוּ תַעֲנִית
יֵאָרְצִיט (יוֹם זְכוּרֹן לְהוֹרִיו). אֲבָל
תַּעֲנִית חֲלוֹם, מִתְעַנֵּין. וְהַבְּכוֹרִים,
מִתְעַנֵּין בְּעֶרֶב פֶּסַח, כִּאֲשֶׁר יִבְאֵר
אִם יִרְצֶה ה' שֶׁבְּסִימָן קי"ג. וְחֲתָן
וְכֻלָּה גַם כֵּן מִתְעַנֵּין בּוֹ, וְאֲפִלּוּ

בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ נִסָּן (תכט).

סעיף ג'

בַּשַּׁבָּת הַגָּדוֹל לְמִנְחָה, נוֹהֲגִין שְׂאִין
אוֹמְרִים בְּרָכִי נַפְשִׁי, אֵלֶּא עֲבָדִים
הָיִינוּ וְכוּ'. לְפִי שֶׁבַשַּׁבָּת הַגָּדוֹל
הִיְתָה הִתְחַלֵּת הַגְּאֻלָּה וְהַנְּסִים (סימן
ת"ל).

סימן קח – דיני החטין והקמח
למצות

סעיף א'

כְּתִיב וְשִׁמְרֶתֶם אֶת הַמִּצְוֹת,
מִכָּאן, שְׁצַרִּיכִין לְשַׁמּוֹר אֶת
הַחֲטִיין לְשֵׁם מִצְוֹת מִצְוָה, שֶׁלֹּא

יִבֹּאוּ עֲלֵיהֶם מַיִם. וְלִדְעַת קִצָּת
 מִגְדוּלֵי הַפּוֹסְקִים זְכוּרָנָם לְבִרְכָּה,
 צָרִיכִין שְׁמִירָה זוּ מִיֵּד מַשְׁעַת
 קְצִירָה וְאֵילָף. אֲבָל הַמִּנְהָג הוּא
 בְּהַפּוֹסְקִים דְּסַגֵּי לְהוּ בְּשְׁמִירָה
 מַשְׁעָה שְׁמוֹלִיכִין אוֹתָן לְטַחוֹן
 וְאֵילָף. וְאֵךְ הַמְדַּקְדָּקִין בַּמַּצּוֹת,
 חוֹשְׁשִׁין לְשְׁמִירָה מַשְׁעַת קְצִירָה,
 וְכֵן נָכוֹן לַעֲשׂוֹת. וְרֹאשִׁי לְדַקְדָּק
 שֶׁלֹּא יַעֲמְדוּ הַשִּׁבָּלִים בְּמַחְבֵּר עַד
 שִׁיתִּיבֵשׁוּ כָּל צָרֶכָן וְיִלְבִּינוּ, כִּי אִז
 אִם יֵרְדוּ עֲלֵיהֶן גְּשָׁמִים, יַחְמִיצוּ

אֶפְלוּ בְּמַחְבֵּר, כִּיּוֹן שְׂאִינָן
צְרִיכוֹת עוֹד לְקַרְקַע. עַל כֵּן רָאוי
וְנִכּוֹן לְקַצֹּר בְּעוֹד שְׂיֵשׁ בָּהֶן עוֹד
קִצָּת מִרְאָה יִרְקוֹת. וְמי שְׂאֶפֶשֶׁר
לוֹ בְּחַטִּין שְׂמורוֹת מְשַׁעֵת קִצִּירָה
לְכָל יְמֵי הַחֹה, מֵה טוֹב. וְאִם לֹא,
רָאוי לוֹ עַל כָּל פָּנִים לְהִדָּר בְּזָה
לְמַצּוֹת שְׁעַל הַסֵּדֶר בְּשָׁנֵי הַלֵּילוֹת
(עֵין חַיִּי אָדָם כָּלֵל קכ"ח סִימָן ל').

סעיף ב'

חֲטִיִּים שֶׁנִּמְצְאוּ בָּהֶן מְבַקְעוֹת אִו
מִצְמַחוֹת, הַשָּׂאָר מִתָּר. וּבְלִבֵּד

שִׁבְרֵוֹ אוֹתָן, אוֹ צְרִיכִין לְדַקֵּק
 הֵיטֵב, אִם יֵשׁ שָׁם עַל כָּל פְּנִים
 שְׁשִׁים כֶּנֶדַּר הַמִּבְקָעוֹת
 וְהַמִּצְמָחוֹת. וְלִכְתָּחָהּ יֵשׁ לְהִירֵךְ
 לְבָרֵךְ גַּם מִן הַחֲטִיִּם שֶׁאֵכְלוּ מִהֵן
 עֲכָבָרִים אוֹ שִׁיחִיָּה שְׁשִׁים כֶּנֶדֶדִּין.
 וְהַחֲטִיִּם שֶׁבָּאוּ בַּסְּפִינָה אוֹ שֶׁהָיוּ
 מִנְּחוֹת בַּבּוֹרוֹת, אִם הֵן יִבְשׁוֹת
 וְקִשּׁוֹת וְלֹא נִשְׁתַּנָּה מֵרֵאִיָּהֶן,
 כְּשֵׁרוֹת. וְאִם הָיוּ מִנְּחוֹת בַּעֲלִיָּה
 וִירְדוֹ עֲלִיָּהֶן גִּשְׁמִים דְּרָךְ חֲגֹג
 בְּקִצָּת מְקוֹמוֹת, אֲסוּרוֹת. אֲבָל אִם

נָפַל עָלֵיהֶן קֶצֶת שְׁלֹג אוֹ קֶצֶת מַיִם
בַּמָּקוֹם אֶחָד, מִסֵּלֶק אוֹתָן שֵׁשׁ
לְהַסְתֵּפֶק בָּהֶן. וְהַשָּׂאָר מִתְרוֹת
(תנ"ג תס"ז).

סעיף ג'

כָּבֵר נֶחֱגוּ יִשְׂרָאֵל לְדַקְדֵּק בְּהַכְשֵׁר
הַרִיחִים, לְנִקּוּר הַיָּטֵב וּלְנִקּוֹת בְּכָל
הָאֲפֻשָּׁרִי. וְכִיסִּים לְזֻקָּחִים חֲדָשִׁים
וּבַמָּקוֹם שֵׁשׁ תִּלְמִידֵי חֲכָמִים הֵמָּה
הוֹלְכִים אֶל הַרִיחִים לְהַשְׁגִּיחַ שְׂיָהָא
הַחֲכָשֵׁר פָּרְאוּ, וּבַמָּקוֹם שְׂאִין
תִּלְמִידֵי חֲכָמִים רָאוּ לְכָל יֵרָא

שָׁמַיִם שִׁילָךְ בְּעֶצְמוֹ לְהַשְׁגִּיחַ עַל
הַהֶכָּשֵׁר דְּמִצָּוָה בּוֹ יוֹתֵר
מִבְּשִׁלּוֹחוֹ, וְנוֹהֲגִין שֶׁהַקֹּמֵחַ
הָרֵאשׁוֹן שְׁנֵטְחָן לְאַחֵר הַהֶכָּשֵׁר אֵין
אוֹכְלִין אוֹתוֹ בְּפֶסַח, אִם טוֹחֲנִין
בְּרִיחִים גַּם תְּבוּאָה לְתוֹתָהּ,
צָרִיכִין לְהַפְסִיק בְּמַחְצָה, שֶׁלֹּא
יִתְעַרֵּב בּוֹ מִן הָאֲבָק הַחוּצָה (תנ"ג).

סעיף ד'

שֶׁקֶם עִם קֹמֵחַ שְׁנֵטְלָהּ מִמֶּימָם, אִם
הוּא בְּמָקוֹם אֶחָד, בֵּין שְׁחֵוָה עֲדִין
לֹא בֵּין שְׁנֵטְיָבֵשׁ, יֵאָחֵז אֶת הַמָּקוֹם

הַזֶּה בִּידּוֹ וְיִירִיק הַשָּׂאֵר, וּמִתָּר. רַק
זֶה שְׁנֵת לַחֲלָח, אָסוּר. וְאִם נִתְּלַחֲלַח
בְּכֶמֶח מְקוֹמוֹת שְׂאִי אֶפְשָׁר לוֹ
לַעֲשׂוֹת כֵּן, אֲזִי אִם עֲדִין הוּא לַח,
יִרְקֹד אֶת הַקֶּמַח. וּמֵה שְׁנֵשָׂאֵר עַל
הַנֶּפֶח פְּרוּרִין, זֶהוּ לְבַד חֲמִין
וְהַשָּׂאֵר מִתָּר. וְכֵן אִם אָכְלוּ
עַכְבָּרִים מִן הַקֶּמַח, יִרְקְדוּ. אֲבָל
אִם כָּבֹד נִתְּיַבֵּשׁ, לֹא מִהֲנִי לַח
הִרְקָדָה וְכָל הַקֶּמַח אָסוּר (תס"ו).

סעיף ה'

בַּיּוֹם שֶׁטִּחְנוּ אֶת הַקֶּמַח, אָסוּר

לְאַפּוֹתָו, מִפְּנֵי שְׂאֵז הַקֶּמַח הוּא חֵם
וּמִמֶּהָר לְהַחֲמִיץ כְּשֵׁנוֹתָנִים בּוֹ אֶת
הַמַּיִם, עַל כֵּן יִשְׁהֶה אַחֵר הַטְּחִינָה
לְכָל הַפְּחוֹת מֵעַתָּה לְעַתָּה.

סעיף ו'

הַשֵּׁקִים שֶׁמִּנְיָחִים בָּהֶם אֶת הַקֶּמַח,
טוֹב לַעֲשׂוֹתָן חֲדָשִׁים, אִם לְכָל
הַפְּחוֹת לְהַתִּיר אֶת הַתְּפִירוֹת
וּלְכַבֵּם הֵיטֵב הֵיטֵב בְּחֲמִין וּבְאַפּוֹר
וּבְשִׁפְשׁוּף וַחֲבִיטָה.

סעיף ז'

אָסוּר לְהַנִּיחַ שֵׁן עִם קֶמַח עַל גִּבִּי

בְּהִמָּה, אֵלֶּא אִם יֵשׁ עוֹר עָבָה
תַּחְתּוֹ, וְאִם לֹא כֵן יִתְחַמֵּם
וְיִתְלַחֵל מִן הַזֵּעָה. וְאִם אֶפְשָׁר,
יִזְהַר גַּם כֵּן שֶׁלֹּא לְהַנִּיחַ הָרֶבֶה
שָׁקִים זֶה עַל זֶה, מִפְּנֵי שֶׁעַל יְדֵי זֶה
מִתְחַמֵּם וְיִחְמִיץ בְּלִישָׁה.

סימן קט - דין המים

סעיף א'

אִין לְשִׁין אֶת הַמַּצּוֹת אֵלֶּא בְּמִים
שֶׁלֹּנוּ הִלְיָלָה, דִּהְיָנוּ שִׁישָׁאב אוֹתָם
בֵּין הַשְּׂמֻשּׁוֹת וְיַעֲמְדוּ בְּתֹלוֹשׁ כָּל
הִלְיָלָה, וְאַפְלוּ אִם הִלְיָלָה אַרְבֵּי

יוֹתֵר מִשְׁנֵי עֵשָׂר שָׁעוֹת, אִם
 לֹא בָּהֶן עַד אֹר הַיּוֹם. וְאִם
 הִלְלָה קֶצֶר וְאִין שְׁתֵּי עֶשְׂרֵה
 שָׁעוֹת עַד אֹר הַיּוֹם, צָרִיכִין
 לְהַמְתִּין עַד שִׁיעֲבְרוּ שְׁתֵּי עֶשְׂרֵה
 שָׁעוֹת מִשָּׁעָה שְׁנִשְׁאָבוּ. וְעַמָּא
 דְּאֶרְעָא נֹחֲגִין שְׁמִיד בְּאֹר הַיּוֹם
 לְשֵׁין בַּמִּים שְׁלָנָה, אִף שְׁעָדִין לֹא
 עֲבְרוּ שְׁתֵּי עֶשְׂרֵה שָׁעוֹת. וְאִף
 שִׁישׁ לָהֶם עַל מַח שִׁסְמָכוּ, אֲבָל
 רַב הַפּוֹסְקִים מַחְמִירִים בְּזָה. וְעַל
 כֵּן צָרִיךְ לְזַהֵר בְּדַבָּר (עפ"מ"ג ומחה

תנה)♦

סעיף ב'

אם לא יוכל לשער את זמן בין
השמשות יקדים קצת, ובלבד
שלא ישאב קדם שקיעת החמה.
והמנהג לסנן את המים ולבסותן.
וצריכין להעמידם במקום קר.
וכשהוא נושאם ביום לבית, יזהר
שלא יבא עליהם השמש.

סעיף ג'

יכול לשאוב בפעם אחת לבמה
מים, אבל המצוה היא לשאוב

בְּשִׁבְיָל כָּל יוֹם וַיּוֹם בְּפָנַי עֲצָמוֹ.
וְנוֹהֲגִין שֶׁלֹּא לִשְׁאֵב בְּכָלִי חֵרֶם
יִשָּׁן אֲפִלּוּ הוּא שֶׁל פֶּסַח אֲלֵא אִם
כֵּן הוּא מְצַפֶּה (גלעזירט) דְּכָלִי חֵרֶם
יִשָּׁן שְׂאִינוֹ מְצַפֶּה, אִינוֹ הַדּוֹר
מְצַוֶּה, וְאִין לְשִׁנוֹת הַמְּנַהֵג.

סעיף ד'

הַנְּהָרוֹת בִּימֵי נִיסָן, עַל פִּי הָרֹב הֵן
יוֹתֵר קָרִים מִן הַבְּאֵרוֹת, וְעַל כֵּן
יִשְׁאֵב מִן הַנְּהָר. אֲךְ לְפַעֲמִים
הַנְּהָרוֹת גְּדוֹלִים מִהַפְּשֵׁרֶת שְׁלָגִים
וְאִינָם קָרִים כָּל כָּךְ, אִזּוּ טוֹב יוֹתֵר

לְשֹׂאֹב מִן הַבְּאֵרוֹת.

סעיף ה'

לֹא יִשְׁאָבֵם עַל יְדֵי אֲיֵנוּ יְהוּדִי,
אֶלָּא עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל.

סעיף ו'

לֹא יִתְּנֵם בְּכָלִי שְׁחִיָּה בּוֹ דְּבֶשׂ אִוֹ
שְׂאָר מִי פִּירוֹת, אֶלָּא אִם הִגְעִילוֹ
קֹדֶם, מִכָּל שֹׁכֵן שְׁלֹא יִתְּנֵם בְּכָלִי
שְׁחִיָּה בּוֹ דְּבַר חֲרִיף אֲפִלּוּ לֹא הָיָה
חֲמִין, מִשּׁוּם דְּעַל יְדֵי דְּבַר חֲרִיף,
מִמַּהֲר לְחַחְמִיין, וְאַפִּלּוּ הִגְעִלָּהּ לֹא
מִתְּנִי לָזֶה, גַּם לֹא יִתְּנֵם בְּכָלִי

נְחֻשֶׁת, שְׁאֵינוֹ מִצָּנֶן כְּמוֹ שְׁאֵר
כֵּלִים.

סעיף ז'

אם רואה שלא יספיקו לו המים
שֶׁלָּנוּ, מֵתָר לְהוֹסִיף לְתוֹכָן שְׁאֵר
מִים, וּבְלִבֵּד שִׁיחָא הָרֵב מִמֵּי
שֶׁלָּנוּ, וּלְכַתְּחִלָּה טוֹב שִׁיחֵיו שְׁנֵי
שְׁלִישִׁים מִמֵּי שֶׁלָּנוּ. וַיֵּשׁ לְהַדָּר,
אם אֶפְשָׁר, לְשַׁאֵב אֶת הַמֵּי
שְׁמוֹסִיפִין מִתּוֹד [מִשְׁאֲבָה] (פְּלוּמָה)
אוֹ שְׁאֵר בָּאֵר מְכֻסָּה, שְׁאֵין הַשָּׁמַשׁ
בָּאָה עַל הַמֵּי.

סעיף ח'

בְּשֵׂאוֹפִין בְּיוֹם רֵאשׁוֹן, צְרִיכִין
לְשַׂאוֹב בְּיוֹם חֲמִישִׁי בְּעֶרְבּ, כִּי
בְּיוֹם עֶרֶב שַׁבָּת אֵי אֶפְשָׁר לְצַמֵּצֵם
בֵּין הַשְּׂמֻשּׁוֹת. וּבְשַׁעֲת הַדְּחָק, אִם
לֹא שָׂאָב בְּיוֹם חֲמִישִׁי, יִשְׂאָב
בְּעֶרֶב שַׁבָּת לְאַחַר מִנְחָה, אִם
בַּשַּׁבָּת עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי.

סעיף ט'

אֵין לְשַׁפֹּךְ אֶת הַמַּיִם מִפְּנֵי חֵמַת,
וְלֹא מִפְּנֵי הַתְּקוּפָה, שֶׁנֶּאֱמַר, שׁוּמֵר
מִצְוָה לֹא יֵדַע דָּבָר רָע. וּמִכָּל

מִקּוֹם לְכַתְחֻלָּה בְּשִׁירָדַע שְׁחַתְקוּפָה
תַּפּוּל, יִנִּיחַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם חֲתִיכַת
בֶּרֶזֶל קִטְנָה וְנִקְיָה, כִּמּוֹ מַחֲטָה,
וְתֵהָא תְּלוּיָה בְּחוּט, שְׁלֹא יִצְטָרֵךְ
אַחֵר כֶּךָ לְהַכְנִים אֶת הַיָּד לְתוֹךְ
הַמַּיִם לְקַחַת אוֹתָהּ, אֶלָּא יִמְשְׁכָנָה
עִם הַחוּט.

סימן קי – דיני הלשה ואפית המצות

סעיף א'

תִּנּוֹר שְׂאֵפּוֹ בּוֹ חֲמֵץ בְּשִׁירוּצָה
לְאַפּוֹת בּוֹ מִצּוֹת צָרִיךְ לְהַכְשִׁירוֹ
עַל יְדֵי לְבוֹן בָּאוּר, דְּהֵינּוּ שִׁיפּוּקוֹ

כָּל כֶּךָ עַד שִׁיְהִי נִיצוּצוֹת נִתְּזִין
מִמֶּנּוּ, כִּי בִפְחוֹת מִזָּה לֹא הָיִי
לְבוֹן גָּמוּר. וְצָרִיד לְזַהֵר שִׁיְלָכוּ
הַגְּחָלִים עַל פָּנֵי כֻלּוֹ. וְטוֹב וַיֵּשֶׁר
הוּא, לְגָרְפוֹ וּלְנַקוֹתוֹ הַיָּטֵב אַחֵר
הַחֶסֶק, וּלְהַמְתִּין עַד שִׁיַּצְטַנֵּן קִצָּת,
וְאַחֵר כֶּךָ יַחֲזוֹר וַיִּסְיָקֵהוּ לְאַפִּית
הַמִּצּוֹת, וְלֹא מִיָּד אַחֵר הַלְבוֹן.

סעיף ב'

יֵשׁ נֹחֲגִין לְטוֹחַ אֶת הַתַּנּוּר
בְּקֶרֶקַע חֹדֶשׁ, כִּי שֶׁלֹּא יִצְטָרְכוּ
לְהַכְשִׁירוֹ עַל יְדֵי הַסֶּק. שֶׁהַחֲמִין

הַבִּלְוֶה בְּגִגּוֹ וּבִקְיֵרוֹתָיו, הוּא נִפְלֵט
עַל יְדֵי לְבוֹן מִהַשְׁלֵהֶבֶת שְׁמִסִּיקוֹן
לְאַפִּית הַמִּצּוֹת, וּמִנְהֵג יָפָה הוּא,
וּבְלִבּוֹ שֵׁטְטוֹחוֹ אֹתוֹ בְּקִרְקֵעַ עֲבָה
בְּעֵבִי אֶצְבַּע אֹיֹתָר עַל פָּנָיו כִּלּוֹ.
אֲבָל טִיחַ מוֹעֵט אֵינוֹ מוֹעִיל כָּלּוֹם.

סעיף ג'

אֵין לְשִׁין וְאֵין עוֹשִׁין אֶת הַמִּצּוֹת
אֲלֹא בְּבֵית מִקְדָּה, וְלֹא כְּנֶגֶד חֲלוֹן
פֶּתוֹחַ, אֲפִלּוֹ אִם אֵין הַחֲמָה זֹרֶחַת
שָׁמָּה. אֲבָל אִם הַחֲלוֹנוֹת נְעוּלִים
וְיֵשׁ בָּהֶן זְכוּכִית, מִתָּר אִם אֵין

הַחֲמָה זֹרַחַת שְׁמָה. אֲבָל אִם
הַחֲמָה זֹרַחַת שְׁמָה, לֹא מִהְיֵי חֵלֶזֶן
זְכוּכִית, אֲלֹא צָרִיךְ לְפָרֵם וִילֹז
בַּמָּקוֹם זְרִיחַת הַחֲמָה. וְכֵן צָרִיכִין
לְזַהֵר שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַבֵּית מִסָּק וְחָם
(תנ"ט).

סעיף ד'

אִין לְשִׁין עֶסֶה גְדוּלָּה יוֹתֵר מִשְׁעוֹר
חֲלָה. וְטוֹב לְמַעַט, כִּי שְׁעָרוֹ
רַבּוֹתֵינוּ זְכוּרָם לְבָרָכָה, שָׂאם
הָעֶסֶה גְדוּלָּה יוֹתֵר מִשְׁעוֹר חֲלָה,
אִי אֶפְשָׁר לְעַסֵּק בָּהּ בַּפֶּעַם אַחַת,

וְחֵלֶק מִמֶּנָּה מִנַּח בְּלֹא עֶסֶק, וְיֵשׁ
לְחוּשׁ פֶּן יִתְחַמֵּין. אִם לֹא עָסָה
רַבָּה, לֹא יוֹסִיף קִמַּח לְעִבּוּתָהּ (תנ"ו
תנ"ז תנ"ט).

סעיף ה'

לֹא יִדְחֹק אֶת הַקִּמַּח לְתוֹךְ הַמִּדָּה,
כִּי יֵשׁ לְחוּשׁ שֶׁלֹּא יִהְיֶה נִלְוֶה יָפָה
וְיִשָּׂאֵר בְּתוֹךְ הַמִּצָּה מִשְׁחָהוּ קִמַּח.
וְכַשֵּׁיבֹא אַחֵר כֶּךָ בַּתְּבָשִׁיל,
יִתְחַמֵּין. גַּם יִזְהָרוּ שֶׁלֹּא לְהַנִּיחַ אֶת
הַקִּמַּח סָמוּךְ לַמַּיִם, שֶׁלֹּא יִפּוֹל
מֵאֲבָק הַקִּמַּח לְתוֹךְ הַמַּיִם, וְכֵן

הַמּוֹדֵד אֶת הַקִּמָּח, לֹא יִתְקַרֵּב אֶל
הַעֲפָה אִם אֶל הַמִּים. וְטוֹב לְזַהֵר
שֶׁלֹא לְהַנִּיחַ אֶת הַיָּד עַל הַקִּמָּח
שֶׁלֹא לְצַרְדּוֹ, כִּי הַיָּד מְחַמֶּמֶת קֶצֶת
(תנו תנט).

סעיף ו'

הַכֹּלִי שֶׁלְשִׁין בּוֹ, צָרִיכִין לְהַשְׁגִּיחַ
שֶׁלֹא יִהְיֶה בָּהּ שׁוֹם נֶקֶב אִם סָדֵק,
שֶׁיִּזְכַּל לְהַשְׁאִיר שָׁם מִשְׁחָו עֲפָה
וְתַתְחַמֵּן. וְלֹא יִנִּיחַ הַכֹּלִי בַשְּׁעֵת
לִישָׁה עַל פָּרִים וּכְסָתוֹת פֶּן
תַּתְחַמֵּם. וְיִזְהַר שֶׁלֹא־חַר כָּל שְׂמִנָּה

עֲשֶׂיָהּ [דָּקָה] (מְנוּטִין) יִנָּקָה אֶת
הַכֶּלִי הַיָּטֵב, וְגַם יִרְחֹץ יָדָיו הַיָּטֵב.
וְכֵן הַדֹּפִין וְהַעֲצִים שֶׁמִּגִּלְגִּלִּין בָּהֶם,
יִשְׁגִּיחוּ עָלֵיהֶם שְׁלֹא יִהְיֶה בָּהֶם שׁוֹם
נֶקֶב אֹסֵדָק. וְלִכָּל הַפְּחוֹת לְאַחַר
שֶׁמִּנָּה עֲשֶׂיָהּ [דָּקָה] (מְנוּטִין) יִנָּקוּ
אוֹתָם הַיָּטֵב. וְכֵן הַכֶּלִים שֶׁמִּנְקָבִים
בָּהֶם, שְׁלֹא יִהְיֶה עָלֵיהֶם אֲפִלּוּ
מִשָּׂחוֹ עֶסֶת. וְכֵן הַמְרִידָה שֶׁמִּכְנִיסִין
בּוֹ אֶת הַמַּצּוֹת לְתוֹךְ הַתַּנּוּר,
צָרִיכִין לְהִשְׁגִּיחַ שְׁלֹא יִהְיֶה בָּהּ שׁוֹם
סֵדֶק, שְׁלֹא יִכָּנֵם בָּהּ עֶסֶת וְיִתְחַמֵּץ

(תנ"ט) ♦

סעיף ז'

אם נפל לתוך העסה איזה דבר
חריף, כגון מלח או תבלין או סיד
חי, אכלו משהו, ונלש בתוכה, כל
העסה אסורה, משום דמתחממת
שם. ואם נמצא בתוך העסה גרעין
תבואה, יטול מן העסה כעבי
אצבע סביב הגרעין וישליך,
והשאר מהר (תנ"ה תס"ז) ♦

סעיף ח'

יזהרו שלא להניח את העסה אכלו

רַגַע אֶחָד בְּלִי עֵסֶק. וּמִיָּד
 כְּשֶׁנִּגְמְרָה הָעֵסֶה, יִחַלְקָהּ כֶּלֶה
 לְהַמְגִּלָּהִים. וְעַל כֵּן יֵשׁ לְהַשְׁגִּיחַ
 שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת עֵסֶה גְדוֹלָה רַק כְּפִי
 עֵרֶךְ הַמְגִּלָּהִים. וְאִם נִשְׁאַר מִן
 הָעֵסֶה בְּיָדֵי הַמַּחְלֵק, יִלוּשְׁנָה וַיַּעֲסֹק
 בָּהּ, שֶׁלֹּא תִּנּוּחַ אֲכָלוֹ רַגַע בְּלִי
 עֵסֶק.

סעיף ט'

הַמְגִּלָּהִים יִגְלְלוּ בְּזִרְיוֹת, וְאֵל
 יִשְׁחֹר לַעֲשׂוֹת אֶת הַמִּצָּה כְּדַמוֹת
 אֵיזוֹ צוּרָה. וַיִּשְׁגִּיחוּ שֶׁלֹּא יִהְיֶה

פֶּרוּרִין מִן הָעֶסָה עַל חֲדָף. וְגַם
שֶׁלֹא יִהְיֶה מִדְּבָק בִּידֵיהֶם שׁוֹם
עֶסָה. וּמִיֵּד כְּשֶׁרוֹאִין שְׁנֵדִבְקָה בָּהֶן
קֹצֶת עֶסָה, יִרְחֲצוּ יְדֵיהֶם הַיָּטֵב.

סעיף י'

מִיֵּד לְאַחַר שְׁנֵגְמָרָה הַמַּצָּה,
יִנְקְבוּהָ בְזִרְיֹזוֹת. וְלֹא יַעֲשׂוּ אִיזָה
צִיּוֹר בְּמָה שְׁמִנְקָבִים, אֶלָּא יִמְהָרוּ
בְּכָל מָה דְּאֶפְשָׁר, וּמִיֵּד יִתְנֹוּהָ
לְתוֹךְ הַתֵּנּוֹר. וְיִזְהָר מְאֹד שֶׁלֹא
יִשְׁתָּה אֹתָהּ אֶפְלוּ מְעַט נֶגֶד פִּי
הַתֵּנּוֹר, כִּי שָׂם תְּמַהֵר לְהַחֲמִיץ.

וְעַל כֵּן צָרִיכִין לְהַדָּר שְׁזֶה שְׁחֵא
מוֹשִׁיט אֶת הַמַּצּוֹת לְאוֹפֶה יְהִי
בְּעַל תּוֹרָה וִירָא שְׁמַיִם שְׂיִדְקָדֵק
בְּזֶה (תנ"ט ת"צ) ♦

סעיף יא'

הִירָא דְּבַר ה', יִזְהַר שְׁקָדֵם אַפִּית
הַמַּצּוֹת שְׁלֹו, יִסִּיקוּ הֵיטֵב מִחֲדָשׁ
אֶת הַתֵּנּוֹר וַיַּפְזְרוּ אֶת הַגְּחָלִים עַל
פָּנָי כֻּלּוֹ, כִּי מִי יוֹדֵעַ אִם זֶה אֲשֶׁר
אַפֶּה קָדֵם לוֹ הִיָּה נִזְהָר בְּכָל
הַזְּהִירוֹת (ח"י אָדָם) ♦

סעיף יב'

הַאֲוֹפֶה יִזְהַר מְאֹד לְהַשְׁגִּיחַ שְׁלֹא
 תִּתְּכַפֵּל אִיזוֹ מִצָּה, וְגַם שְׁלֹא תִגַּע
 אַחַת בַּחֲבֵרֶתָהּ, כִּי בַּמָּקוֹם הַנִּגְיָעָה,
 וְכֵן בַּמָּקוֹם שְׁמֵת כַּפֶּלֶת, אֵינָהּ
 נֶאֱפִית מִיָּהָר וּמִתְחַמֶּצֶת. וְאִם אֶרֶע
 שְׁנֵת כַּפְלָה אִו שְׁנֵת נִפְחָה אִיזוֹ
 מִצָּה, צָרִיכִין לְשַׁבּוֹר [וְלַהֲשִׁיד]
 אֶת הַמָּקוֹם הַהוּא וְהוּא חָמִין,
 וְהַשָּׂאָר מִתָּר. אֲבָל אִם נִגְעוּ זוֹ בְּזוֹ
 בַּתְּנוּרָה כְּשֶׁהָיוּ עֲדִין לְחוֹת, יֵשׁ
 לְחֵתִיר בְּדִיעָבֵד. מִצָּה נִפְחָה, הֵינּוּ
 שְׁנֵי שְׁנֵי שְׁנֵי חֲלָקָה הַמִּצָּה בְּעִבְיָהּ,

וְהַחֲלֵל הוּא כְּמוֹ רֹחֵב אֲגוּדָּל.

סעיף יג'

צָרִיכִין לְזַהֵר שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא מִן
הַתְּנוּרָה כָּל זְמַן שֶׁלֹּא נֶאֱכַתָּה קִצָּת,
עַד שֶׁאֵם הָיוּ פּוֹרְסִין אוֹתָהּ לֹא הָיוּ
בְּעֵין חוֹטִין נִמְשָׁכִין. כִּי קִדָּם
שֶׁעוֹר זֶה, הָרִי עֲדִין כְּמוֹ עֶפְסָה.
וּבְשִׁחִיא חוּץ לַתְּנוּרָה, תִּבְמַהֵר
לְהַחֲמִיץ. וְגַם הַמְרִדָּה שֶׁהוֹצִיאָהּ
עָלֶיהָ, גַּם כֵּן אֲסוּרָה עוֹד לְמַצּוֹת.
וְאֵם אִי אֶפְשָׁר לִידַע אֵם הָיוּ חוֹטִין
נִמְשָׁכִין מִמֶּנָּה אוֹ לֹא, יֵשׁ לְהַחֲמִיר

מִסְפֵּק. אֵךְ אִם קָרְמוֹ פָּנִיהָ, יֵשׁ
לְהַקֵּל.

סעיף יד'

רְאוּי לְכָל יֵרָא שָׁמַיִם שִׁיחָא הוּא
בְּעֵצְמוֹ עוֹמֵד וּמִשְׁגִּיחַ בְּעֵשֶׁת
וְאַבְיֵת הַמִּצּוֹת שָׁלוֹ וְלִהְיוֹת
שִׁיעָשׁוּ בְּזִרְיוֹת וּבְהִשְׁגָּחָהּ. וְכֵן
הָיוּ עוֹשִׂים גְּדוּלֵי יִשְׂרָאֵל
הָרְאשׁוֹנִים זְכוּרָם לְבָרָכָה, וְכֵן
עוֹשִׂין גַּם בְּזִמְנֵנוּ (ת"ס).

סעיף טז'

הַמִּצּוֹת שֶׁהֵם לְצֵאת בָּהֶן יְדֵי חוּבַת

אֲכִילַת מִצָּה בְּשָׁנִי לֵילֹת
הָרֵאשׁוֹנִים, נִקְרָאוֹת מִצּוֹת מִצָּה.
וְצָרִיכִין לַעֲשׂוֹתָן לְשֵׁם מִצָּה, עַל
יְדֵי יִשְׂרָאֵל גָּדוֹל בֶּן דָּעַת, שֶׁהוּא
בֶּן שְׁלֹשׁ עָשָׂרָה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד,
וְאִשָּׁה בֵּת שְׁתֵּים עָשָׂרָה שָׁנָה וְיוֹם
אֶחָד. וּבְכָל הָעֲשִׂיּוֹת יֹאמַר הָעוֹשֶׂה,
לְשֵׁם מִצַּת מִצָּה, אֲכָלוּ בְּשִׂאי־בֵּת
הַמַּיִם. (כָּל הַדִּינִים שֶׁכָּתְבֵנוּ בְּעֵינֵינוּ אַפִּית
הַמִּצּוֹת, זֶהוּ לְמַנְהִיגֵנוּ שְׂאוֹפִין הַכֹּל לְפָנֵי
הַפֶּסֶח. אֲבָל בְּמָקוֹם הַדָּחֵק שְׂאוֹפִין גַּם
בְּפֶסֶח, יֵשׁ בָּזָה עוֹד חֲמֵרוֹת יִתְרוֹת עַל
מֶה שֶׁכָּתְבֵנוּ. וְכֵן הַנּוֹהֲגִין לְאַפּוֹת מִצּוֹת

מִצּוֹה בְּעֶרֶב פֶּסַח לְאַחַר חֲצוֹת הַיּוֹם,
צְרִיכִין זְהִירוֹת יִתְרָה)♦

סימן קיא - הלכות בדיקת ובטול חמץ

סעיף א'

בַּלֵּילָה שֶׁלפְּנֵי עֶרֶב פֶּסַח בּוֹדְקִין
אֶת הַחֲמֵץ. וְחֵיבִין לְבַדּוֹק מִיָּד
בְּתַחֲלִית הַלַּיְלָה. וְאַסּוּר לְהַתְּחִיל
לֵאכֹל אוֹ לַעֲשׂוֹת שׁוּם מְלָאכָה חֲצִי
שָׁעָה קֹדֶם הַלַּיְלָה.

סעיף ב'

אִין בּוֹדְקִין אֶלָּא בֵּינָר שֶׁל שְׁעָרָה
יְחִידִי, וְלֹא קְלוּעַ מִשׁוּם דְּתוּרֵי

כֹּאֲבוּקָה. וּבְשַׁעַת הַדַּחַק שְׂאִין לוֹ

נֵר שֶׁל שַׁעֲוָה, יְבֻדֵּק בְּנֵר שֶׁל חֶלֶב.

סעיף ג'

בְּדֶק כָּל הַחֲדָרִים שִׁישׁ לְחוּשׁ

שְׁמָא הַכְּנִיסוּ בָהֶם חֲמֵץ, אֶפְלוּ

הַמִּרְתָּפִים וְהַעֲלִיזוּ וְהַחֲנִיזוּ וּבֵית

הָעֵצִים. כָּל שִׁישׁ לְחוּשׁ שְׁמָא

הַכְּנִיסוּ שָׁם חֲמֵץ, צָרִיכִין לְבַדֵּקוֹ.

וְכֵן צָרִיכִין לְבַדֵּק כָּל הַכֵּלִים

שְׁמַחֲזִיקִים בָּהֶם חֲמֵץ. וְקֹדֶם

הַבְּדִיקָה יַכְבְּדוּ הַיָּטֵב כָּל הַמְּקוֹמוֹת

וַיִּנָּקוּ אוֹתָם מִכָּל חֲמֵץ, לְמַעַן יִהְיֶה

נִקְלָ לוֹ אַחֲרֵי כֵן לְבִדְקָם.

סעיף ד'

רֶפֶת שֶׁל בֶּקָר, שְׁנוֹתָנִים שְׁמָה
תְּבוּאָה לְבִהְמוֹת לֶאֱכֹל, וְכֵן לוֹלֵ
שֶׁל תִּרְנַגּוּלִים שְׁנוֹתָנִים לָהֶם שֵׁם
תְּבוּאָה, אֵינָן צָרִיכִין בְּדִיקָה, כִּי
שְׁמָא לֹא נִתְחַמְצָה כָּלֵל הִתְבוּאָה.
וְאִם תִּמְצָא לוֹמַר נִתְחַמְצָה, שְׁמָא
אֶכְלוּ הַכֹּל וְלֹא שִׁירוּ כָלוּם. אֲבָל
אִם נִתְּנוּ לָהֶם שְׁמָה תְּבוּאָה
חֲמוּצָה, שְׁאִין כָּאֵן אֶלָּא סַפֵּק אַחֵר,
שְׁמָא אֶכְלוּ הַכֹּל, אֵין סוּמְכִין עַל

זֶה, וְצָרִיכִין בְּדִיקָה.

סעיף ה'

**צָרִיכִין לְבַדֹּק בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת
בַּחוּרִין וּבְסֻדָּקִין, כָּל מֵה שְּׂאֵפֶשֶׁר.
וְגַם הַכִּיסִים שֶׁבַּבְּגָדִים שֶׁלּוֹ וְשֶׁל
תִּינוֹקוֹת, שֶׁלְּפַעֲמִים נוֹתְנִים בָּהֶן
חֲמֵץ, צָרִיכִין בְּדִיקָה. וַיִּנְעֲרֵם
הֵיטֵב לְמַחֵר בַּשָּׁעַת הַבַּעוֹר (תל"ג).**

סעיף ו'

**הַחֲדָרִים שֶׁמּוֹכְרִים לְאִינוֹ יְהוּדֵי עַם
הַחֲמֵץ, כִּיּוֹן שְׂאִין מוֹכְרִים עַד
לְמַחֵר, אִם כֵּן חָל עָלָיו בְּלִילָה חַיֹּב**

בְּדִיקָה וְחֵיב לְבַדֵּק (חיי"א כלל קיט
מקור חיים סוף סוף סימן תלו).♦

סעיף ז'

קודם שְׂמַת־חֵיל לְבַדֵּק, יְבַרֵךְ אֲשֶׁר
קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל בְּעוֹר
חֲמֵץ. וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲתָה עֲדִין אֵינוּ
מְבַעְרִין, מִכָּל מָקוֹם מְבַרֵךְ עַל
בְּעוֹר, לְפִי שֶׁמִּיד לְאַחַר הַבְּדִיקָה
יְבַטֵּל אֶת הַחֲמֵץ שֶׁאֵינוּ יְדוּעַ לוֹ,
וְהוּא הַבְּעוֹר לְחֲמֵץ שֶׁאֵינוּ יְדוּעַ
לוֹ. וְלֹא יִפְסִיק בֵּין הַבְּרָכָה לְתַחֲלֹת
הַבְּדִיקָה. וְטוֹב שֶׁלֹּא יִפְסִיק עַד

גַּמַּר כָּל הַבְּדִיקָה, אֵלֶּא כִּי בָמָה שְׂחָא
מֵעַנִין הַבְּדִיקָה. וַיְכּוֹל לְבַדֹּק כִּמָּה
בָּתִּים בְּבִרְכָּה אַחַת.

סעיף ח'

יֵשׁ נוֹחֲגִין שְׂקָדִים הַבְּדִיקָה מִנִּיחִין
פְּתִיתִי לָחֶם בְּמִקְוֹמוֹת שִׁמְצָאם
הַבּוֹדֵק, כִּי חוֹשֵׁשִׁין שְׂמָא לֹא
יִמָּצֵא כָּלֹם וְתֵּהָא בְּרִכָּה לְבַטְלָהּ.
וּפְשִׁטָּא כִּי מִי שְׂאִינוּ בּוֹדֵק
כִּרְאֵוִי, אֵלֶּא שְׂחָא מִקְבִּין אֵלֹו
הַפְּתִיתִים, לֹא קָיָם מִצְוַת בְּדִיקָה,
וַיִּבְרַךְ בְּרִכָּה לְבַטְלָהּ (תל"ב).

סעיף ט'

הַחֲמֵץ שֶׁהוּא מְשִׁיר לֹא כִּילָה אִם
לְמַכִּירָה, יִנִּיחַ קֹדֶם הַבְּדִיקָה בְּמָקוֹם
הַמְּשֻׁמֵּר הַיָּטֵב. וְכֵן הַחֲמֵץ שֶׁהוּא
מוֹצֵא בַּבְּדִיקָתוֹ, וְצָרִיד לְשַׂרְפוֹ
לְמַחֵר, יִנִּיחַ בְּמָקוֹם מְשֻׁמֵּר
וּמִקְנֶשֶׁר, שֶׁלֹּא יֵאָבֵד מִמֶּנּוּ, וַיִּנִּיחֵנּוּ
בְּמָקוֹם שֶׁיִּירָאָהוּ לְמַחֵר וְלֹא יִשְׁכַּח
לְשַׂרְפוֹ.

סעיף י'

אַחֵר הַבְּדִיקָה מִיָּד יִבְטֹלֶנּוּ, וְעַקֵּר
הַבִּטּוּל הוּא בִּלְבַד, שֶׁיִּגְמֹר בְּלִבּוֹ

שָׁכַל חָמֵץ שֶׁבְּרִשְׁתּוֹ הָרִי הוּא
כָּאֵלּוּ אֵינוֹ, וְאֵינוֹ חָשׁוּב כְּלוּם,
וְהָרִי הוּא כִּמּוֹ עָפָר, וְכִדְבָר שְׂאִין
בּוֹ צִרְדָּה כָּלָל. וְתִקְנּוּ חֲכָמִים
שִׁיחֲצִיָּא דְּבָרִים אֵלּוּ גַּם בְּפִיּוֹ,
וַיֹּאמֶר: כָּל חֲמִירָא וְכוּ'. וְכִי
שְׂאִינוֹ יוֹדֵעַ פְּרוֹשׁוֹ, יֹאמֶר בְּלִשּׁוֹן
שֶׁהוּא מִבֵּין (אֲלֶעֱר זִייעֶרֶטִיג, אֲוֹנֵד
אֲלֶעֱס גֶּעִייעֶרֶטע וועלכעס זיך אִין
מִינַעם רִשׁוֹת בַּעֲפִינְדֶעט, דַּאס אִיךְ נִיכְט
גֶּעִזֶעֱהֵן אֲוֹנֵד נִיכְט וועגגעשאַפֶּט הָאָבֶע,
זֶאל פֶּער־נִיכְטֶעט אֲוֹנֵד דַּעַם שְׁטוֹיבֶע דֶּער
עֶרְדֶּע גְּלִייךְ גֶּעִהאַלְטֶען זִיין) (תל"ד).

סעיף יא'

אֶף עַל פִּי שְׁבִטָה אֶת הַחֲמֵץ בְּלִילָה
לְאַחַר הַבְּדִיקָה, מִכָּל מָקוֹם גַּם
בַּיּוֹם לְאַחַר שְׁעָרָה אֹתוֹ יַחֲזוֹר
וַיִּבְטְלֵנוּ, וַיִּכְלֹל כָּל הַחֲמֵץ וַיֹּאמֶר:
כָּל חֲמִירָא וְכוּ'. אִם בְּלִישׁוֹן שָׁחֳמָה
מִבֵּין [כָּל שְׂאֹר וְכָל חֲמֵץ
שֶׁבִרְשׁוֹתַי שֶׁרָאִיתִיו וְשֶׁלֹּא
רָאִיתִיו, שֶׁבִּעְרֵיתִיו וְשֶׁלֹּא בִּעְרֵיתִיו,
יֵהֵא בָטֵל וְהִפְקֵר וְחָשׁוּב כִּעֲפֹר
(הַאֲדָמָה) (אֲלֶעָר זִיעֲרִיג אֲוֹנָד
אֲלֶעָס גְּעִייעֲרִטע, וועלכעס זײַ אײַן

מִיִּנְעֵם רְשׁוֹת בְּעַפְיִנְדְּעֵט. דַּאס אײַךְ
 גַּעזֶזעֶהן אָדער נִיכְט גַּעזֶזעֶהן. דַּאס אײַךְ
 וועגגַעשאַפֿט אָדער נִיכְט וועגגַעשאַפֿט
 האָבע, זאל פֿערניכטעט אונד דעם
 שטויבֿע דער ערדֿע גלייך געהאַלטען
 זײַן).

סעיף יב'

חֲדָר שְׂצָרִיךְ בְּדִיקַת חֲמֵץ, וְרוֹצֶה
 לַעֲשׂוֹתוֹ אוֹצָר, פִּירוּשׁ שְׂרוֹצֶה
 לְאַצּוֹר בְּתוֹכוֹ פִּירוּשׁ אוֹ עֲצִים אוֹ
 שְׂאֵר דְּבָרִים, שְׂמִחֲמַת זֶה לֹא יוֹכֵל
 לְבַדְקוֹ, כְּשִׁיגִיעַ לֵיל אֶרְבַּעָה עָשָׂר,
 צָרִיךְ לְבַדּוֹק תְּחִלָּה אֶת הַחֲמֵץ שֶׁ

בַּלִּילָהּ, כִּמּוֹ שְׂבֹדֶקִין אֶת הַחֲמֵץ
 לֵיל אֶרְבַּעַּה עָשָׂר. וְאַפְלוּ יֵשׁ עוֹד
 זְמַן רַב עַד הַפֶּסַח, וְאַפְלוּ מִיָּד
 לְאַחַר פֶּסַח שְׁעָבָר. וּבְדַעַבְדָּא אִם לֹא
 בְּדָקוּ קֹדֶם שְׁעָשְׂאוּ אוֹצָר, אִם
 דַּעֲתוּ לְפָנֹתוֹ קֹדֶם שִׁיגִיעַ זְמַן
 בְּדִיקַת חֲמֵץ, אֵינּוּ צָרִיד לְטָרוּחַ
 עֲתָה לְפָנֹתוֹ וּלְבְּדָקוֹ. אֲבָל אִם
 דַּעֲתוּ לְפָנֹתוֹ בְּתוֹךְ יָמֵי פֶסַח,
 צָרִיד לְפָנֹתוֹ עֲתָה וּלְבְּדָקוֹ, וְאַף
 עַל פִּי שֵׁשׁ טַרַח רַב וְחֶסְרוֹן פִּים.

וְאִם עוֹשָׂה אֶת הָאוֹצָר עַל דַּעַת
שֶׁלֹּא לַפְּנוֹתוֹ עַד לְאַחַר הַפֶּסַח, אֲזִי
יֵשׁ חֲלוּק בַּזְמַן. אִם הוּא קֹדֶם
שְׁלֹשִׁים יוֹם שְׁלִפְנֵי הַפֶּסַח, אֵינוֹ
צָרִיךְ לְבַדֵּקוֹ (אֵלָּא שְׁאִם יֵשׁ שָׁם חֲמֵץ
יָדוּעַ, יִבְעֲרֵנוּ תַּחֲלָה) וְיִוָּעֵיל לוֹ
הַבֶּטוּל, שִׁיבֶטֶל כָּל חֲמֵץ בַּזְמַנוֹ.
אֲבָל אִם הוּא תוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם
שְׁלִפְנֵי הַפֶּסַח, חָל עָלָיו חֵיֹב
בְּדִיקָה, (כִּיּוֹן שֶׁשׁוֹאֲלִין וְדוֹרְשִׁין בְּהִלְכוֹת
פֶּסַח קֹדֶם לַפֶּסַח שְׁלֹשִׁים יוֹם) וְצָרִיךְ
לְבַדֵּקוֹ. וְאַפְלוּ בְּדִיעֵבֶד אִם שָׂכַח

וְלֹא בִדְקוֹ, צָרִיד לְפָנֹת אֶת
הָאוֹצָר וּלְבִדְקוֹ בְּלֵילָה תַּכָּף לְאַחַר
שְׁנֵזְכָּר.

סעיף יד'

וְאִם עוֹשֶׂה אוֹצָר בַּבּוֹר מִחֲטִים
שְׂאִינָן מִחֲמָצוֹת, וְאַחַר כֵּךְ מִחֲמַת
לַחֹת הַבּוֹר נִתְחַמְצוּ הַחֲטִים
שֶׁבְּקֶרְקָעִית הַבּוֹר וְשֶׁבְּקִירוֹתָיו, אַף
עַל כֵּי שֶׁאֶצְרֵן בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם,
אֵין צָרִיד לְפָנֹת אֶת הַבּוֹר בְּלֵיל
אֲרִבְעָה עָשָׂר וּלְבִדְקוֹ, אֶלָּא דִּי לוֹ
בַּבֹּטוּל, כִּיּוֹן שֶׁבְּשָׁעָה שְׂאֶצְר, אֶצְר

בְּהֵתֵר. וְאֵם יֵשׁ בֵּינֵיהֶם חֲטִיִּים
מִחֲמַצּוֹת, יֵשׁ בָּזָה כַּמָּה חֲלוּקֵי
דִּינִים, וְיַעֲשֶׂה שְׂאֵלָת חֲכָם (תל"ו).

סעיף טו'

לֹא יִשְׁלִיךְ גִּרְעֵינִי תְּבוּאָה
לְתִרְנַגּוּלִים בְּמִקּוֹם לֶח תוֹךְ שְׁלֵשִׁים
יּוֹם, שָׁמָּה יִשְׂכַּח מְלַבְּעָרָם.

סעיף טז'

הַיּוֹצֵא לְדֶרֶךְ קֹדֶם לְכֻתּוֹ יִמָּנֶה
שְׁלִיחַ שִׁיבְדֵק וַיִּבְטֹל חֲמֵצוֹ, וַיֹּאמֶר
לוֹ בְּפִרוֹשׁ, שְׁחִיזָה מִמָּנֶה אֵת
לְשִׁלִּיחַ עַל חֲבֵדִיקָה וְגַם עַל חֲבִטוֹל.

וְהַשְׁלִיחַ יֹאמַר בַּבֹּטוּל: חֲמֵצוֹ שֶׁל
פְּלוֹנִי וְכוּ'. וּמִכָּל מְקוֹם גַּם הוּא
בֹּאֲשֶׁר הוּא שָׁם, בְּעֶרְבַּ פֶּסַח בַּבֶּקָּר
יִבָּטֵל חֲמֵצוֹ שֶׁבְּרִשּׁוֹתָיו (תל"ב תל"ד
תל"ו).

סעיף יז'

מִצָּא חֲמֵץ בְּבֵיתוֹ בְּחֵל חֲמוּעַד
יוֹצֵאוֹ וְיִשְׁרָפֵנוּ. וְאִם יֵשׁ בוֹ כִּזְיֹת,
יִבָּרֵךְ מִתְחִלָּה עַל בְּעוֹר חֲמֵץ. אֲבָל
עַל פָּחוֹת מִכִּזְיֹת לֹא יִבָּרֵךְ. וְאִם
מִצָּאוֹ בְּיוֹם טוֹב אִם בַּשַּׁבָּת חֵל
חֲמוּעַד, וְכֵן בַּשַּׁבָּת שְׁחָל בְּעֶרְבַּ

סימן קיב - איזה חמץ אסור להשהות בפסח ואיזה מתר להשהותו - סעיף א'
- עמוד 1750

פֶּסַח דְּאָסוּר לְטַלְטֵלוֹ מִשּׁוּם דְּהוּי
מִקְצָה, יְכַפֵּה עָלָיו כָּלִי עַד מוֹצָאֵי
יוֹם טוֹב אִז מוֹצָאֵי שַׁבָּת וְאִז
יִשְׂרָפְנוּ. וְאִם מִצָּאוֹ בַּיָּמִים
הָאַחֲרוֹנִים, שָׂאז בְּמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב
כָּבֵר עֲבַר הַפֶּסַח, אֵינּוּ מְבָרָךְ עָלָיו,
אַלָּא שׁוֹרְפוֹ בְּלֹא בִּרְכָה, אֲפֹלוּ יֵשׁ
בוֹ כִּזְיֹת (תל"ה תמ"ו).

סימן קיב - איזה חמץ אסור
להשהות בפסח ואיזה מתר
להשהותו

סעיף א'

כָּל דְּבָר שֵׁשׁ בוֹ תַעֲרֹבֶת חֲמֵץ,

וְאֶפְלוּ אֵין בּוֹ חֲמֵץ בְּעֵינַי, רַק
הַטַּעַם מִחֲמֵץ, כְּגוֹן שֶׁהִסִּירוּ אֶת
הַחֲמֵץ, מִכָּל מָקוֹם אֲסוּר לְהִשְׁחֹתוֹ
בַּפֶּסַח. אֲבָל דָּבָר שֶׁלֹּא הָיָה בּוֹ
חֲמֵץ כָּלֵל, אֲלֹא שְׁנֵת בִּשְׁל בְּכָלִי
חֲמֵץ, אֶפְלוּ הָיָה הַכָּלִי בֶּן יוֹמוֹ, אִם
שְׁנֵת בִּשְׁל בְּכָלִי חֲמֵץ, מִתֵּר
לְהִשְׁחֹתוֹ בַּפֶּסַח. וְדוֹקָא שְׁנֵת בִּשְׁל
אִם נִכְבַּשׁ קֹדֶם הַפֶּסַח, אֲבָל אִם
נִתְּבִשְׁל אִם נִכְבַּשׁ בַּפֶּסַח בְּכָלִי
חֲמֵץ, חֵיבִין לְבַעֲרוֹ.

תְּבוֹאָה שֵׁשׁ בָּה גִּרְעִינִים צְמוּחִים
אוּ מִבִּקְעִים, וְאַפְלוּ הֵם מֵעֲרָבִים
מֵעַט בְּהֶרְבֵּה. וְכֵן תְּבוֹאָה שְׁנֵפְלוּ
עָלֶיהָ מֵיִם אוּ שִׁרְחָצָה בְּמֵיִם, אָסוּר
לְהַשְׁחִיטָהּ. וְכֵן כָּל הַדְּבָרִים
שֶׁנַּעֲשׂוּ מִתְּבוֹאָה זוֹ, אָסוּר
לְהַשְׁחִיטָתָן. וּמִי שֶׁמּוֹכֵר לַחֲבֵירוֹ
תְּבוֹאָה שְׁנֵת לַחֲלָחָה, צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ
לוֹ שֶׁלֹּא יִשְׁתָּהּ אוֹתָהּ בַּפֶּסַח.
וּלְנִכְרֵי אָסוּר לְמַכְרָהּ בְּמָקוֹם שֵׁשׁ
חֲשֵׁשׁ שִׁמְכֻרָנָהּ הַנִּכְרִי לִישְׁרָאֵל
וְיִשְׁתָּהּ אוֹתָהּ בַּפֶּסַח.

סעיף ג'

בגדים שנתכבסו ונתקנו בחלב
חטה (שטערק), מתר ללבשן בפסח.
אבל אין להציען על השלחן אם
יש עליהם איזה ממנשות, שיש
לחוש ששיתפרר מהם איזה פרוה,
וכל שכן שאסור לתת לתוכן קמח
של פסח.

סעיף ד'

מתר לדבק נירות בחלזון, אפלו
בתוך שלשים יום לפסח, ובלבד
שלא יהא החמץ נראה, וכיון

שְׁהַדְּבָק אֵינוֹ חֻמֵּץ גָּמוּר, וְגַם הוּא
מְכֻסֶּה, לֹא הֶחֱמִירוּ בּוֹ. אֲבָל אִם
נִרְאָה בַּחוּץ, אָסוּר. וְקֹדֶם שְׁלֵשִׁים
יוֹם, בְּכָל עֲנִין מִתָּר.

סעיף ה'

דִּין שְׁנֵת בַּשְּׁלָה בְּשֹׁכֵר קֹדֶם פְּסַח,
מִתָּר לְכַתֵּב בָּהּ בְּחֹל הַמּוֹעֵד פְּסַח,
כִּיּוֹן שֶׁנִּפְסְלָה מֵאֲכִילַת הַכֶּלֶב קֹדֶם
הַפְּסַח. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בָּזָה, שֶׁנִּפְסַל
וְנִפְסַד הֶחֱמֵץ לְגִמְרֵי קֹדֶם הַפְּסַח,
מִתָּר בַּפְּסַח בַּהֲנָאָה וּבְשִׁחְיָה. אֲבָל
אֵינוֹ יְהוּדִי שֶׁבַּשְׁל בַּפְּסַח דִּין

בְּשֹׁכֵר, אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל בַּהֲנָאָה,
מִשּׁוּם דְּחֻמֵּין שֶׁל אֵינוֹ יְהוּדִי גַם כֵּן
אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל בַּהֲנָאָה בַּפֶּסַח (סימן
תמ"ב ובחיי"א).

סעיף ו'

כָּל הַכֵּלִים שֶׁאֵינוֹ מִכְשִׁירִין לַפֶּסַח,
צָרִיךְ לְשַׁפְּשֹׁף הֵיטֵב בְּעֶרֶב פֶּסַח
קֹדֶם שָׁעָה שְׁשִׁית וְלַהֲדִיחֹן בְּעֶנְיִן
שֶׁלֹא יִהְיֶה חֻמֵּין נֶכֶד, וַיִּצְנִיעַם
בְּמָקוֹם צָנוּעַ שֶׁאֵינוֹ רָגִיל לִילֵךְ
לָשֵׁם בַּפֶּסַח. וְטוֹב לְסַגְּרָם בְּחֹדֶר
מִיָּחָד וְלַהֲצַנִּיעַ אֶת הַמַּכֵּתֶחַ עַד

לְאַחַר הַפֶּסַח (תנ"א).♦

סימן קיג - דיני ערב פסח ודיני
אפית המצות

סעיף א'

אֵין אוֹמְרִים מְזִמּוֹר לְתוֹדָה וְלֹא
לְמַנְצָח (תכ"ט).♦

סעיף ב'

מִתֵּר לְאַכּוֹל חֲמִין רַק עַד שְׁלִישׁ
הַיּוֹם, (וְהַיּוֹם נִחָשֵׁב מִן עֶלְת הַשַּׁחַר עַד
צֵאת הַכּוֹכָבִים).♦ וּבַהֲנָאָה מִתֵּר עוֹד
שָׁעָה אַחַת. וּמִתֵּר לְמַכְרוֹ אֶז לְאִינוֹ
יְהוּדִי, אֲבָל אַחֵר כָּךְ אֲסוּר גַּם
בַּהֲנָאָה. וְצָרִיךְ לְשַׁרוֹף אֶת הַחֲמִין

וְלִבְטָלוֹ כָּל זְמַן שֶׁהוּא מֵתָר
בְּהִנָּאָה (תל"ד תמ"ג).

סעיף ג'

מִחֲצוֹת הַיּוֹם וְאֵילָף אָסוּר בַּעֲשִׂית
מְלָאכָה. וְאֵינוֹ מֵתָר לַעֲשׂוֹת, רַק
מֵה שֶׁמֵּתָר לַעֲשׂוֹת בְּחֹל הַמּוֹעֵד.
וְעַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדֵי נֹחֲגִין לְהַתִּיר.
וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנֹּחֲגִין לְאָסוּר כָּל
הַיּוֹם בְּמְלָאכָה.

סעיף ד'

לְהַסְתֵּיף וְכֵן לְקַצֵּץ הַצִּפְרָנִים,
צָרִיכִין קֹדֶם חֲצוֹת. וְאִם שָׁכַח,

יִכּוּל לְקַצֹּץ צִפְרָנִיו גַּם לְאַחַר
חֲצוֹת. אֲבָל לְהַסְתִּיר אֶסּוּר, כִּי אִם
עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי.

סעיף ה'

אֶסּוּר לִאֲכוֹל מִצָּה כָּל הַיּוֹם. וְאִפְלוּ
הַקֹּטְנִים וְהַקֹּטְנוֹת, כָּל שְׂמִינִיּוֹת
עֲנִין יֵצִיאת מִצְרַיִם, אֶסּוּר לְהַת
לָהֶם מִצָּה. אֲבָל תַּבְשִׁילִין שְׁעוֹשִׁין
מִמִּצּוֹת טְחוּנוֹת, מִתָּר כָּל אֲדָם
לִאֲכוֹל עַד תְּחִלַּת שְׁעָה עֲשִׂירִית,
וְהֵינּוּ עַד הָרְבִיעִית הָאַחֲרוֹנָה שֶׁל
הַיּוֹם. וּמִשָּׁם וְאִילָךְ אֶסּוּר לִאֲכוֹל,

כִּי אִם לָעֵת הַצָּרָה מְעַט פִּירוֹת אִוֹ
בְּשָׂר וְדָגִים. וַיִּזְהַר שֶׁלֹּא יִמְלֹא
בָרֶסוֹ כִּדִּי שִׂיאֲכֹל בְּלִילָה מִצָּח
לְתֹאבּוֹן (תעא).

סעיף ו'

הַבְּכוֹרִים בֵּין בְּכוֹר לְאֵב בֵּין בְּכוֹר
לְאֵם, מִתְעַנִּים בְּעֶרֶב פֶּסַח, אֲבָלוֹ
חַל בְּעֶרֶב שַׁבָּת. וְגַם הַבָּא אַחֲרֵי
הַנִּפְלִים, צָרִיד לְהַתְעַנּוֹת (עין דְּגוּל
מִרְבָּה). וְכֹל זֶמֶן שֶׁהַבְּכוֹר קָטָן,
הָאֵב מִתְעַנֶּה תַּחְתָּיו. בְּסֵעוּדָת
מִצָּח אִם מִתָּרִים לְאֹכֹל, תִּלְיָא

בְּמִנְחָה הַמְּקוֹמוֹת.

סעיף ז'

בְּכוֹר הַמִּתְעַנֶּה, אוֹמֵר בְּתַפְלָת
הַמִּנְחָה, עֲנֵנוּ, וְאַם הֵם כִּמְה
בְּכוֹרִים וּמִתְפַּלְלִין בְּעַבְדֹּר, לֹא יֵרֵד
בְּכוֹר לְפָנֵי הַתְּבָה, כִּי אֵין לוֹמֵר
עֲנֵנוּ בַּחֲזֶרֶת הַתְּפִלָּה בְּקוֹל, כִּיֹּון
שֶׁהוּא חֹדֵשׁ נִסָּן (ת"ע).

סעיף ח'

הַמְּהַדְרִים אוֹפִין הַמִּצּוֹת שֶׁל מִצְוָה
בְּעֶרֶב פֶּסַח אַחֲרֵי חֲצוֹת הַיּוֹם,
שֶׁהוּא זְמַן הַקְּרִבָּה קֶרֶבֶן פֶּסַח.

וְכִיּוֹן שָׂאז הוּא אַחַר זְמַן אֲסוּר
חֲמִין, טוֹב שְׂיִבְטֵל בְּפֶרוֹשׁ אֶת
הַפֶּרוֹרִים, וַיֹּאמֶר בְּלִשׁוֹן שֶׁהוּא
מֵבִין עֲנִין זֶה: כָּל פֶּרוֹרִים שְׂיִפְלוּ
בְּשַׁעַת לִישָׁה וְעֵרִיכָה, וְכֵן הַבָּצֵק
שְׂיִדְבֵק בַּכִּלִּים, אֲנִי מְבַטֵּל וּמַפְקִיר
אוֹתָם.

סעיף ט'

וְחַמִּים שְׂרוֹחֲצִין בָּהֶם אֶת הַכִּלִּים,
צֵרִיכִין לְשַׁפְּכוֹ בְּמָקוֹם מְדֻרָּן,
וְשֵׁלֵא תַּהֲיֶה רְצַפַּת אֲבָנִים, כִּדִּי
שְׂיִבְלָעוּ מִתַּרְה בַּקֶּרְקַע, שְׂאֵם

יִשְׁפֹּכֶן שְׁלֹא בַּמָּקוֹם מִדְּרוֹן אִוּ
אֶפְלוּ בַּמָּקוֹם מִדְּרוֹן וְהוּא רִצְפַת
אֲבָנִים, יֵשׁ לְחוּשׁ שְׁמָא יִתְקַבְּצוּ
בַּמָּקוֹם אֶחָד וְיִחְמִיצוּ קֹדֶם שִׁיבְלָעוּ
בַּקֶּרְקַע, וְנִמְצָא שִׁיְהִיָּה חֲמֵץ
בְּרִשּׁוֹתָו.

סימן קיד - דיני מכירת חמץ

סעיף א'

יִשְׁרָאֵל שִׁיְהִיָּה לוֹ חֲמֵץ שְׁלֹו
בְּרִשּׁוֹתָו בַּפֶּסַח, עוֹבֵר בְּכָל רִגֵּעַ
וְרִגֵּעַ עַל בֵּל יִרְאָה וּבֵל יִמְצָא.
וְהַחֲמֵץ אֲסוּר בַּהֲנָאָה לְעוֹלָם,

וְאֶפְלוּ בְּטָלוֹ קָדָם פְּסַח. וְלָכֵן מִי
שֵׁשׁ לוֹ הֶרְבֵּה חֲמֵץ שְׂאִינוֹ יָכוֹל
לְבַעֲרוֹ מִן הָעוֹלָם, צָרִיד לְמַכְרוֹ
לְאִינוֹ יְהוּדִי קָדָם הַפֶּסַח בְּשַׁעֲה
שְׁחֵוָא עֲדִין מֵתָר בַּהֲנָאָה. וְלֹא יֵחָא
עֲנִין מְכִירַת חֲמֵץ אֶצֶל הָאָדָם כְּמוֹ
מַצּוֹת אֲנָשִׁים מְלַמְּדָה, אֵלָּא צָרִיד
שֵׁיגְמוֹר בְּדַעְתּוֹ שְׁחֵוָא מוֹכְרוֹ
בְּאַמָּת לְהֵאִינוֹ יְהוּדִי מְכִירָה
גְּמוּרָה וְחִלּוּטָה. וְלֹא יִמְכּוֹר בִּיקָר
מִן הַמַּחִיר הָרָאוּי. וְלֵאחֵר הַפֶּסַח
יִבְקֹשׁ מֵאֵת הָאִינוֹ יְהוּדִי שֵׁשֶׁלָם

לו את החוב. וכאשר ישיבהו
שאיין לו כסף, יבקש ממנו שיחזור
וימכור לו את החמץ עם (החדר)
בעד כך וכך. ולא יהא הדבר
בחוץא בעלמא, אלא בדרך
הסוחרים ממנש (תמ"ח).

סעיף ב'

החמץ שהוא מוכר לאינו יהודי,
צריך שלא יהא בביתו של
ישראלי. ואם האינו יהודי לוקח
את החמץ לתוך ביתו, מה טוב.
ואם אי אפשר שיקחהו לביתו,

צָרִיךְ לְהַשְׁכִּיר לוֹ אֶת הַחֲדָר
 שֶׁהַחֲמֵץ מֵנַח בּוֹ. וְצָרִיךְ לְכַתּוֹב
 בַּשְּׁטָר שֵׁם הַקּוֹנֶה, וּבְכַמָּה הַשְׁכִּיר
 לוֹ אֶת הַחֲדָר, וְשֶׁאֵגֵב קֶרְקַע הַקּוֹנֶה
 לוֹ אֶת הַחֲמֵץ הַמֵּנַח שָׁם, וְיִפְרוֹט
 אֶת כָּל הַחֲמֵץ בְּכַמָּה מָכַר לוֹ, אֲבָל
 אֵינּוּ צָרִיךְ לְפָרוֹט סְכוּם הַמְדוּת,
 וְיֻכַּל לְכַתֵּב רַק בְּעֵד כַּמָּה כָּל מְדָה
 עַד לַמְדִּידָה (עֵין פָּרִי מְגִדִּים). וְכָל
 מֵה שֶׁכָּתוּב בַּשְּׁטָר, יֵדְבַר עִם
 הַקּוֹנֶה גַם בְּעַל פֶּה. וְיִקְבַּל מִמֶּנּוּ
 עֶרְבוֹן (דְּרֵאנְגָאבֶּע) וְשֶׁאֵר הַמַּעֲוֹת

יִזְקוּף עָלָיו בְּמִלּוֹה; וִיְהֵא הַכֹּל
 כְּתוּב בְּשֵׁטֶר, וְגַם יִמְסֹר לוֹ אֶת
 הַמִּפְתָּח מִן הַחֵדֶר. חֲמִץ שֶׁהוּא
 בְּתוֹךְ כָּלִי הַצָּרִיךְ טְבִילָה (כְּשֶׁלֹּקְחוֹ
 מִן הָאֵינוֹ יְהוּדִי), לֹא יִמְכְּרֵנוּ עִם
 הַכָּלִי, כִּי לְאַחַר הַפֶּסַח כְּשֶׁיִּחְזֹר
 וַיִּקְנֶהוּ מִן הָאֵינוֹ יְהוּדִי יִצְטָרֵךְ
 טְבִילָה מִיַּחַד־שׁ (סִימָן תמ"ח. וּפְתַח־
 תְּשׁוּבָה בִּיּוֹרָה דְּעָה סִימָן ק"כ).

סעיף ג'

לְאַחַר שְׂמֵכָר לוֹ אֶת הַחֲמִץ; אִם
 יֵרָא פֶּן יִקְלָקֵל שָׁם הַקּוֹנֶה, יְכוּל גַּם

הוא לתלות שם מסגרת לשמירה;
או אם הקונה רוצה להפקיד אצל
הישראל את המפתח, רשאי. אבל
אסור שיניח הישראל חותם על
החמץ (עין פרמ"ג).

סעיף ד'

אם אינו יכול להשכיר לו כל
החדר, מפני שהוא צריך גם כן
להשתמש בו, יעשה מחצה לפני
החמץ, וישכיר לו את המקום
שעד המחצה, וכתב כן בתוך
השטר. גם יכתב שיש להקנה

דְּרִיסַת הָרָגֶל לְלֶכֶת בְּרִצּוֹנוֹ אֶל
 הַמָּקוֹם הַהוּא; וְגַם שָׂאֵם יִרְצֶה
 הָאִינוֹ יְהוּדִי הִזָּה הַקּוֹנֶה לְמַכּוֹר
 אֶת הַחֲמֵץ לְאִינוֹ יְהוּדִי אַחֵר בְּתוֹךְ
 הַפֶּסַח אִוּ לְיִשְׂרָאֵל בְּאַסְרוֹ חֵג
 דְּפֶסַח, יֵשׁ לְכֹל דְּרִיסַת הָרָגֶל
 לְלֶכֶת שָׂמָּה. וְכֵן אִם מִשְׁכִּיר אִוּ
 מִזְכֹּר לְהָאִינוֹ יְהוּדִי חֵדֶר שְׂצָרִיכִין
 לְלֶכֶת שָׂמָּה דִּירָךְ רְשׁוֹתָיו שֶׁל
 הַמִּזְכֹּר, צָרִיךְ לְכַתּוֹב כֵּן בַּשֹּׁטֶר,
 שֶׁיֵּשׁ לְהָאִינוֹ יְהוּדִי הַקּוֹנֶה וְלְכֹל
 הַקּוֹנִים שֶׁיָּבִיא שָׂמָּה, דְּרִיסַת הָרָגֶל

לְלֶכֶת שָׁמָּה.

סעיף ה'

אם הבית הוא אצל הישראלי רק
בשכירות מישראל אחר, אזי אינו
יכול להשכירו לאינו יהודי לבית
הירה בלי רשות המשכיר, לכן
יתנה בפרוש עם האינו יהודי
שאינו משכירו לו לדור בו, רק
להחזיק בו פליו ומטלטליו, אבל
לא ישכירו בפרוש להחזיק בו את
החמץ, רק סתם להחזיק בו פליו
ומטלטליו ברצונו. ומכל מקום אם

הַמִּשְׁכִּיר בְּעִיר, יִקַּח מִמֶּנּוּ רְשׁוֹת
לְהַשְׁכִּירוֹ, וְכֵן מִי שְׁנוֹסֵעַ לְדֶרֶךְ
קָדָם פֶּסַח, וְאַשְׁתּוֹ תִּמְכֹּר אֶת
הַחֲמִץ, יִתֵּן לָהּ רְשׁוֹת בְּפִירוֹשׁ
שֶׁתִּשְׁכִּיר אֶת הַחֶדֶר (תמ"ח ת"ג).

סעיף ו'

אִם־וָר לַעֲשׂוֹת תִּנָּאִי עִם הָאִינוֹ
יְהוּדִי, שֶׁלְאַחַר הַפֶּסַח מְחַיֵּב הָאִינוֹ
יְהוּדִי לְמַכְרוֹ לוֹ, אִם שְׁחֵי שְׂרָאֵל
מְחַיֵּב לְחַזֹּר וְלִקְנוֹתוֹ מִמֶּנּוּ. אֲבָל
יָכוֹל לְהַבְטִיחוֹ, שֶׁיִּחַזֹּר לִקְנוֹתוֹ
מִמֶּנּוּ וְשִׁיתֵּן לוֹ רוֹחַ.

סעיף ז'

אָסור לְמַכּוֹר אֶת הַחֲמֵץ לְמוֹמֵר אֹ
לְמוֹמְרָת; וְלֹא לְבֶן מוֹמְרָת, אַף עַל
פִּי שִׁילְדָתוֹ מֵאֵינוֹ יְהוּדִי לְאַחַר
שְׁהִמְיָרָה, פִּי לְעַנְיָן זֶה דִּינָם כָּמוֹ
יִשְׂרָאֵל, וְהוּא לֹא חֲמֵצוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל
שֶׁעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח דְּאָסוֹר בַּהֲנָאָה.

סעיף ח'

מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֲמֵץ בְּמָקוֹם אַחֵר אֹ
בְּדֶרֶךְ בַּעֲגָלוֹת אֹ בַּסְּפִינָה, יָכוֹל
לְמַכְרוֹ גַּם כֵּן אֲגַב קַרְקַע
שֶׁבְּמָקוֹמוֹ. וּמִכָּל מָקוֹם יִבְקִירוּ גַּם

כֵּן בְּכַנִּי בֵּית דִּין אֵין שְׁלֵשָׁה
 אֲנָשִׁים. וְאִם הוּבָא לוֹ הַחֲמִץ
 בַּפֶּסַח, הָאֵינוֹ יְהוּדִי הַקּוֹנֶה הוּא
 יִשְׁלַם שְׂכָר הָעֶגְלָה וְיִתֵּר
 הַחוֹצְאוֹת. וְאִם הוּבָא לוֹ חֲמִץ
 אֲשֶׁר שָׁלַח לוֹ אֵינוֹ יְהוּדִי סְחוּרָה,
 וְהוּא לֹא בִקְשָׁה וְלֹא יָדַע, יִקְבְּלָהּ
 גַּם כֵּן הָאֵינוֹ יְהוּדִי וְיִשְׁלַם מִנֵּה
 שְׂמֹנֶיֶע לְהַמְבִּיא, וְהַיִּשְׂרָאֵל לֹא
 יִתְעַסֵּק בָּהּ כָּלֵל, וְאֶדְרֵבָּהּ יִפְקִירָהּ
 גַּם כֵּן בְּכַנִּי בֵּית דִּין אֵין בְּכַנִּי
 שְׁלֵשָׁה אֲנָשִׁים (תמ"ח).

סעיף ט'

מי שיש לו ריחים, והטוחנים
נותנים מכם תבואה מחמצת,
צריך למכור או להשכיר את
הריחים קדם פסח לאינו יהודי
(ת"נ).

סעיף י'

בענין מכירת בהמות שיאכילם
האינו יהודי חמץ, יש מחלוקת בין
הגדולים זכרונם לברכה, ובי
שאפשר לו להזהר, טוב לו. ואם
אי אפשר לו יעשה על פי הוראת

חֲכָם (תמ"ח ת"נ).

סעיף יא'

**מִתָּר לְהַלּוֹת לְיִשְׂרָאֵל כֹּכַר חֲמֵץ
קֹדֶם הַפֶּסַח שִׁיחֲזִיר לוֹ לְאַחַר
הַפֶּסַח. וַיֵּשׁ מִקּוֹמוֹת שְׁנוֹהֵגִין בָּזָה
אֶסּוּר (ת"נ).**

סעיף יב'

**אִם חֲמֵצוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל הוּא בְּרֵשׁוֹת
אֵינּוֹ יְהוּדִי, אִם בְּהַפּוּךְ, חֲמֵצוֹ שֶׁל
אֵינּוֹ יְהוּדִי בְּרֵשׁוֹת יִשְׂרָאֵל, יַעֲשֶׂה
שְׂאֵלָה הֵיאֵךְ יִתְנַהֵג בּוֹ, כִּי יֵשׁ בָּזָה
הֶרְבֵּה חֲלוּקֵי דִינֵיהֶם (תמ תמא).**

סעיף יג'

צָרִיכִין לְזַהֵר שֶׁלֹּא לְהַנּוֹת לְאַחַר
הַפֶּסַח מִחֲמִצּוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא
חֲשׂוֹד שֶׁלֹּא מְכָרוּ בִּדְתָּ.

נִסָּח שֹׁטֵר מִכִּירַת חֲמִץ:

אֲנִכִּי הֶחֱתוֹם מִטָּה, מְכַרְתִּי לְהַעֲרִל
(פְּלוֹנִי) אֶת כָּל סְפִירַט שֵׁישׁ לִי
בַּמִּרְתָּה (קַעֲלָלֶער) בְּדִירָה שֶׁאֲנִי דֹר
בָּהּ. וְהַמִּרְתָּה הוּא בְּתוֹךְ הַחֲצֵר
מִצַּד צִפּוֹן הַשָּׁנִי מִצַּד מְזֻרָח. וְכָל
סְפִירַט שֵׁישׁ לִי שָׁם, הֵן בַּחֲבִיתִין
בֵּינוֹנוֹת הֵן בַּחֲבִיתִין גְּדוֹלוֹת

(קיפּעס) הַכֹּל מִכִּרְתִּי לְהַזְכָּר לְעִיל
עִם הַכֹּלִים בְּעֵד מֵאֲתֵיב וְעֵשְׂרִים
זְהוּבִים (אעס"ו). וְגַם אֲרֹאק שֵׁשׁ לִי
שָׁם בְּצִלְחִית גְּדוֹלָה, לְעֵרֶךְ שְׁבַע
מִדּוֹת מִכִּרְתִּי לוֹ בְּעֵד חֲמִשָּׁה
זְהוּבִים (אעס"ו) בְּלִי הַכֹּלִים. וְגַם
[יֵין פֵּרוֹת] (שְׁלִיוֹאוּיץ) (שְׁאִינוֹ נָקִי)
שֵׁשׁ לִי שָׁם בְּחִבִּית קֹטֶנָה (אנטיל)
מִכִּרְתִּי לוֹ בְּעֵד שְׁנַיִם עָשָׂר זְהוּבִים
(אעס"ו) וְחֲמִשִּׁים [צ"ל] (אגורות) עִם
הַכֹּלִי. וְגַם מִכִּרְתִּי לוֹ שֵׁשׁ חֲבִיזֹת
רִיקָנוֹת שְׁחִיחַ בָּהֶם סְפִירָט. וְשִׁתִּי

חֲבִיּוֹת גְּדוּלוֹת (קיפּעס) בְּחֲשׂוֹקֵי
 בְּרִזָּל, גַּם כֵּן רִיקָנוֹת מִסְפִּירֵט שֵׁשׁ
 לִי שָׁם, כֵּלָן מַכְרָתִי לוֹ בְּעֵד שְׁמִנָּה
 זְהוּבִים וְחֲמִשִּׁים [צ"ל] (אגורות)
 (אעס"ו). גַּם חֲמִשָּׁה שִׁקִּים קָמַח
 חֲטִים שֵׁשׁ לִי בְּתוֹךְ הַחֲדָר הַנִּקְרָא
 שְׁפִיז (מזוה) [מַחֲסֵן] הַשֵּׁיף לְדִירָה
 שְׂאֲנִי דָר בָּהּ, מַכְרָתִי לְחֶנְזֶכֶר
 לְעֵיל עִם הַשִּׁקִּים בְּעֵד שְׁלֵשִׁים
 וְתִשְׁעָה זְהוּבִים (אעס"ו). וְגַם כָּל
 חֲכָלִים מִחֲמֵץ שֵׁשׁ לִי שָׁם, דְּהִינּוּ
 עֲרֵבוֹת וְתֵבוֹת מִקָּמַח, מַכְרָתִי לוֹ

בְּעֵד אַרְבָּעָה זְהוּבִים וְחֲמִשִּׁים
 [צ"ל] (אגורות) (אעס"ו). גַּם גְּרִיסֵי
 שְׁעוּרִים (גערשטל) בְּשֵׁק קָטָן שֵׁשׁ
 לִי שָׁם, מְכַרְתִּי לוֹ בְּעֵד זְהוּב אֶחָד
 וְחֲמִשִּׁים [צ"ל] (אגורות) (אעס"ו) עִם
 הַשֵּׁק. וְקִבַּלְתִּי מֵאֲתוֹ עֶרְבוֹן, (דְּמֵי
 קְדִימָה) (דראנגאבע) עֲשָׂרָה זְהוּבִים
 (אעס"ו) וְחֲמֹתָר זְקָפָתִי עָלָיו
 בְּמִלּוֹה. וְזִמָּן הַפָּרְעוֹן לֹא יֵאָחַר מִן
 עֲשָׂרָה יָמִים מִיּוֹם הָרִשּׁוֹם דְּלִמְטָה.
 וְהַשְׁכַּרְתִּי לְהַקְוָנָה הַנִּזְכָּר לְעֵיל אֶת
 הַמִּרְתָּף הַנִּזְכָּר לְעֵיל וְאֶת הַחֲדָר

הַנִּזְכָּר לְעֵיל מֵעַכְשָׁיו עַד עֲשָׂרָה
יָמִים מִיּוֹם הָרִשּׁוּם דְּלִמְטָה בְּעַד
אַרְבָּעָה זְהוּבִים (אעס"ו), וְקַבְלָתִי
עֲרַבּוֹן (דְּמִי קְדִימָה) שְׁלֵשָׁה זְהוּבִים
(אעס"ו), וְהַמּוֹתָר זְקַבְתִּי עָלָיו
בְּמַלְוָה, שִׁישִׁיָּם לִי, לֹא יֵאָחַר
מֵעֲשָׂרָה יָמִים מִיּוֹם דְּלִמְטָה, וְאַגֵּב
קֶרֶקַע הַמִּשְׁכָּר לוֹ, דְּחִינוֹ הַמִּרְתָּף
וְהַחֲדָר הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל, הִקְנִיתִי לוֹ
כָּל הַמַּטְלָטְלִין הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל. וְאַנִּי
מוֹדָה בְּהוֹדָאָה גְּמוּלָה, שֶׁהַשְׁכַּרְתִּי
לוֹ הַמִּרְתָּף וְהַחֲדָר הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל,

וְהִקְנִיתִי לוֹ כָּל הַמַּטְלָטְלִין הַנִּזְכָּרִים
לְעִיל בְּכָל מִינֵי קְנִינִים הַמּוֹעִילִים,
בְּאַיִזָּה מֵהֶם שִׁיְהִיָּה הַקְנִין חָל עַל
פִּי דִין תּוֹרַתָּנוּ הַקְדוּשָׁה, וְעַל פִּי
נִמּוּסֵי הַמְדִינָה בְּלִי שׁוּם טַעֲנָה
וּמַעֲנָה. וְרִשּׁוֹת בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת בְּכָל
הַנִּזְכָּר לְעִיל בְּכָל חֶפְצוֹ וְרִצּוֹנוֹ
לְמַכּוֹר וְלִתֵּן בְּמַתָּנָה, וְלִהְיוֹת
בְּלִי שׁוּם מוֹחָה. וְכֵן יֵשׁ רִשּׁוֹת
בְּיָדוֹ לִקַּח מִיָּד כָּל הַנִּזְכָּר לְעִיל
לְבֵיתוֹ. וְאַף אִם יִשְׁאַר אֲוֹתָם
כְּאַשֶׁר הִמָּה שָׂמָה, מֵעַתָּה חֹבֵל הוּא

בְּאַחֲרֵי־תוֹ שֶׁל הַקּוֹנֶה, וְאִין עָלַי
שׁוּם אַחֲרֵי־תוֹ, וְאַפְלוֹ אַחֲרֵי־תוֹ אֲנִם.
וְנִתְּתִי לוֹ דְּרִיסַת הָרֶגֶל דְּרֶךְ חֲצָרִי
וְדְרֶךְ בֵּיתִי לִילָךְ לַמַּרְתָּף וְלַחֲדָר
הַנְּזָכָרִים לְעֵיל הַמְּשֻׁכָּרִים לוֹ. וְכֵן
אִם יִרְצֶה בְּתוֹךְ מִשְׁךְ יָמִי
הַשְּׁכִירוֹת לְמַכּוֹר מִהַמַּטְלָטְלִין
לְאִישׁ אַחֵר, לְכָל הַבָּאִים מִדַּעְתּוֹ,
לְכָל־ם יֵשׁ לָהֶם דְּרִיסַת הָרֶגֶל. גַּם
מִמַּרְתֵּי לוֹ אֶת הַמַּבְתָּחוֹת שֶׁל
הַמַּרְתָּף וְשֶׁל הַחֲדָר הַנְּזָכָרִים לְעֵיל.
[כָּל זֶה] נַעֲשֶׂה בְּכָל אֶפֶן הַיֹּתֵר

מוֹעֵיל עַל פִּי דִין תּוֹרַתְנוּ הַקְדוּשָׁה,

וְעַל פִּי נַמוּסֵי הַקִּיר"ה וְהַמְדִינָה.

אונגוואר י"ד ניסן תרל"ד

ראובן   בן   רבי   שמעון

איזראעלאוויטש

סימן קטו - דיני ערב פסח שחל
להיות בשבת.

סעיף א'

עֶרֶב פֶּסַח שְׁחַל לְהִיטּוֹת בַּשַּׁבָּת,

בּוֹדְקִין אֶת הַחֲמִץ בַּלַּיִל שֶׁלֹּא

עָשָׂר, דְּהֵינּוּ בַּלַּיְלָה הַשֵּׁנִי לַיּוֹם

הַשְּׁנִי. וְאַחַר הַבְּדִיקָה מְבַטְּלִין,

וְאָמַר, כָּל חֲמִירָא וְכו', כָּמוֹ כָּמוֹ
בַּפְּעַם אַחֲרָת, וּבִיּוֹם הַשְּׁנִי שׁוֹרְפוֹ
גַּם כֵּן בַּזְמַן שֶׁהוּא שׁוֹרְפוֹ בְּכָל
עֶרֶב פֶּסַח. אֲבָל אֵינּוּ צָרִיךְ לֵאמֹר
כָּל חֲמִירָא, אֶלָּא בַשַּׁבָּת לְאַחַר
הָאֲכִילָה מִבִּטְלוֹ וְאָמַר, כָּל חֲמִירָא
וְכו'.

סעיף ב'

הַבְּכוֹרִים מִתְּעַנִּין בַּיּוֹם הַחֲמִישִׁי.
וְאִם קָנְשָׁה לוֹ לְהַתְּעַנּוֹת עַד לְאַחַר
בְּדִיקַת חֲמִיץ, יָכוֹל לְטַעַם אֵיזָה
דָּבָר מוֹעֵט קֹדֶם הַבְּדִיקָה אוֹ יַעֲשֶׂה

שְׁלִיחַ לְבִדּוֹן (תע).

סעיף ג'

אין מְבַשְׁלִין לַשַּׁבָּת זו תְּבַשְׁלִי
קַמַּח וְגָרִיסִין, שְׂיֻכוֹלִין לְהַדְבֵּק
בְּקִדְרוֹת, וְאֶסוּר לְהַדְיָחוֹ. עַל כֵּן
יְבַשְׁלֵי רַק מֵאֲכָלִים שְׂאִינָם
מִתְדַבְּקִים. וְאַחֲרֵי הָאֲכִילָה מְנַעֵר
הַיָּטִב אֶת הַמַּפָּה וּמַצְנִיעַ אוֹתָהּ עִם
כָּל כְּלֵי הַחֲמִין בַּחֲדָר, שְׂאִינֹו רְגִיל
לְלָכֶת שָׁמָּה בְּפֶסַח. וְאִם נִשְׁאַר לוֹ
מִנְעֻט פֶּתַח, יִתְּנֵנוּ לְאִינֹו יְהוּדִי, רַק
יִזְהַר מֵאֶסוּר הוֹצָאָה (עֵין לְעִיל סִימָן

פ"ב סעיף ט'). ומכבדין את הבית
על ידי אינו יהודי או בדבר
המתר.

סעיף ד'

בבקר מתפללין בהשכמה שלא
לאחר הזמן שמתרין באכילת
חמין. ונכון לחלק סעודתו לשתיים,
יהינו שיברך ברפת המזון,
ומפסיק מעט בהליכה ובדברי
תורה או בטיול, וחוזר ונוטל ידי
ואוכל קצת ומברך שנית ברפת
המזון, כדי לקיים מצות סעודה

שְׁלִישִׁית (תמ"ד).

סעיף ה'

נוֹהֲגִין לְהַפְטִיר בְּמִלְאֲכֵי וְעֶרְבָה
וְגו' לְפִי שְׁכַתוֹב שָׁם הָבִיאוּ אֶת
כָּל הַמַּעֲשֵׂי אֶל בֵּית הָאֹצָר וְגו'
וְהוּא מַעֲנִינָא. כִּי (לְפִי יֵשׁ אֹמְרִים)
הָיָה זְמַן הַבְּעוֹר בְּעֶרְב פֶּסַח שֶׁל
שָׁנָה הָרְבִיעִית שֶׁבַשְׁמִיטָה, וּבְעֶרְב
פֶּסַח שֶׁל הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית
שֶׁבַשְׁמִיטָה, שְׁכָל הַמַּעֲשֵׂוֹת
שֶׁהַפְּרִישׁ כָּל שָׁלֹשׁ שָׁנִים
מֵתְבוֹאֵתוּ וְהִיוּ מִנְּחִים בְּבֵיתוֹ,

מַחֲיֵיב אֵז לְהִתְנַם לְלוֹי (ת"ל).

סעיף ו'

בְּעֶרְב שַׁבָּת [זֶה] יִזְהַר כָּל אָדָם
בְּמֵאֵד מֵאֵד לְשֹׂאֵל, אִם הֶפְרִישׁוּ
חֲלָה מִן הַחֲלוֹת שְׂאֵפֹו לְכַבֹּד
שַׁבָּת. כִּי אִם לֹא הֶפְרִישׁוּ חֲלָה
וְנִזְכְּרוּ בַשַּׁבָּת, יֵשׁ בָּזֶה מְבוּכָה
גְּדוֹלָה מֵהַ לַעֲשׂוֹת, כִּי אֲסוּר
לְהֶפְרִישׁ חֲלָה בַשַּׁבָּת, וְגַם אֲסוּר
לְהַשְׁחִיז אֶת הַחֲלוֹת. וְדַעַת הַ"מִּגֵּן
אֲבָרָהָם", שֶׁצָּרִיךְ לִתֵּן כָּל הַחֲלוֹת
לְאִינוֹ יְהוּדֵי בְּמִתְנָה גְּמוּרָה קִדָּם

שְׁעָה שְׁנֵאֲסֻרוֹת בְּהִנָּאָה. וְיֵשׁ
חוֹלְקִין וְכֹתְבוֹ תַּקְנֹת אַחֲרוֹת וְכֵלָן
דְּחֻקֹּת. וְעַל כֵּן צָרִיכִין לְזַהֵר
בְּדַבָּר (סימן תמ"ד תק"ו ופת"ש ביו"ד
סימן שכ"ג).

סימן קטז - דיני הגעלה

סעיף א'

כָּל כָּלִי חָרָם שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בוֹ חֲמִין,
לֹא מִהְיֵי לָהּ, לֹא הִגָּעְלָה וְלֹא לְבוֹן.
אַבֵּל הַתְּנוּרִים וְהַכִּירֹת הַבְּנוּיִים
מֵאַבְנִים וְלִבְנִים, מִהְיֵי לָהּ לְבוֹן
(ועי' לעיל סימן קי סעיף א וסעיף ב).

בִּתְנוּרִים שֶׁהֵם בְּבֵית הַחֲרָף,
 נוֹהֲגִין דָּלָא מִהֲנִי לְהוּ הַכֶּשֶׁר.
 וְכִשְׁרוּצִים לְהַעֲמִיד עַל הַתְּנוּרָה
 אֵיזָה קִדְרָה בְּפֶסֶח, צָרִיכִין לְהַנִּיחַ
 תְּחִלָּה טַם שֶׁל בִּרְזֵל וְעָלֶיהָ
 מִעֲמִידִין הַקִּדְרָה, וְזֶה מִהֲנִי גַם
 בִּתְנוּרָה הָעֲשׂוּי מִחֲרָסִים (קאכלען).
 סעיף ב'

כְּלֵי עֵץ וְכְלֵי מַתְכוֹת וְכְלֵי אֶבֶן
 וְכְלֵי עֶצֶם מִהֲנִי לְהוּ הַגָּעֵלָה. אֲדָּ
 אִם הוּא דָּבָר שֶׁמִּתְקַלְקֵל בְּרוֹתְחִין,
 כְּגוֹן כְּלִים הַמְדֻבָּקִים בְּדָבָק (לִיִּם),

וְאֶפְלוּ אִם רַק הִקְתָּא מִדְּבָקָת
בְּאַיִזָּה דְּבָק, לֹא מִהֲנִי לִיה הִנְעֵלָה,
מִשּׁוּם דְּחִישִׁינָן שְׂמָא לֹא יִנְעִילוּ
יָפָה.

סעיף ג'

קִדָּם שְׂמַנְעִיל אֶת הַכֶּלִי, צָרִיךְ
לְנַקוּתוֹ הַיָּטֵב מִן הַחֲלוּדָה (ראסט)
וְכַדּוּמָה, שִׁיחָא נָקִי לְגַמְרִי. אֲבָל
מִרְאוֹת [כֶּתָמִים] (פלעקן) אֵין בָּהֶם
קִפּוּדָא. וְאִם יֵשׁ גּוּמְרוֹת בַּכֶּלִי,
צָרִיךְ לְנַקְרוֹן הַיָּטֵב. וְאִם הוּא כֶּלִי
מִתְכַּת, יֵשׁ עַל הַגּוּמְרוֹת גְּחָלִים

לִלְבֹן שָׁם, וְאַחַר כֵּן יִגְעִילוּ. וְאִם
 אֵי אֶפְשָׁר לְנָקוֹת הַיֵּטֵב הַגָּמוּלָה
 וְהַסְדָּקִים, וְגַם אֵי אֶפְשָׁר לִלְבֹן שָׁם,
 אֵין לוֹ תִקְנָה. וְלִכֵּן בְּסִכּוּנֵיהֶם עִם
 קִתּוּלָה, צָרִיכִין לְדַקֵּדק הַיֵּטֵב אִם
 מוֹעִילָה לָהֶן הַגְעָלָה. וּמִצָּוָה מִן
 הַמִּבְחָר לְמִי שְׂאֶפְשָׁר לוֹ, שְׂיִקְנֶה לוֹ
 סִכּוּנֵיהֶם חֲדָשִׁים לְפָסַח.

סעיף ד'

בָּלִים שְׂמֵשֶׁת מִשִּׁין בָּהֶם עַל יְדֵי
 הָאֹר בָּלֵי מַיִם, צָרִיכִין לְבוֹן. וְלִכֵּן
 הַאֲגָנוֹת וְהַמַּחְבּוֹת שְׂאוּפִין בָּהֶן

חֲמִין, צָרִיכִין לְבוֹן. וְהַלְבוֹן צָרִיךְ
לְהִיט לְכַתְחָלָה לְבוֹן חֲזָק, עַד
שֶׁיִּהְיוּ נִיצוּצוֹת נִתְּזִין מִמֶּנּוּ.
וְהַמְרָדָה (שׁוֹפֵעַל) שֶׁל עֵץ אֵין לָהּ
תִּקְנָה.

סעיף ה'

כְּלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ טֵלֵאִי, אִם הוּא בְּעֵינִין
שֶׁיֵּשׁ לָחוּשׁ שְׂמָא יֵשׁ תַּחַת הַטֵּלֵאִי
מִשְׁחָהוּ חֲמִין בְּעֵין, אֲזִי צָרִיךְ מִקְדָּם
לְלַבֵּן אוֹתוֹ מִקּוֹם, עַד שֶׁיִּדַּע
בְּבִרְוֵר, שְׂאֵם הִיָּה שָׂם מִשְׁחָהוּ חֲמִין
הִיָּה נִשְׂרָף, וְאַחַר כֵּךְ יִגְעִילוּ. וְאִם

אֵין חֲשָׁשׁ שִׁיחָא שָׁם חֲמִין בְּעִין,
 אֲזִי אִם הָיָה הַטֹּלֵאִי נַעֲשֶׂה קִדּוֹם
 שְׁהַשְׁתַּמְשׁוּ בּוֹ חֲמִין, יָכוֹל
 לְהַגְעִילוֹ כְּמוֹ שְׁהוּא, וְכְמוֹ שֶׁבִלְע
 אֶת הַחֲמִין, כִּדְּ יִפְלִטְנוּ בְּהַגְעָלָה.
 אֲבָל אִם נִשְׁתַּמְשׁוּ תַּחֲלָה בְּכָלִי
 חֲמִין, וְאַחֵר כִּדְּ שָׂמוּ אֶת הַטֹּלֵאִי,
 אֲזִי לֹא מִהֲנִי לֵה הַהַגְעָלָה לְמִקּוֹם
 שְׁתַּחַת הַטֹּלֵאִי, אֶלָּא צָרִיד לְהֵן גַּם
 כֵּן קִדּוֹם הַהַגְעָלָה גְּחָלִים עַל הַטֹּלֵאִי
 לְלִבֵּן אֶת הַמִּקּוֹם הַהוּא. וְאִם
 הַטֹּלֵאִי נִתְחַבֵּר בְּהַתְּכַת בְּדִיל אִו

בְּסֶפֶּה וְכַדוּמָה, יְכוּל לְהַגְעִילוֹ בְּמוֹ
שְׁהוּא, כִּי בְּלִיעַת הַחֲמִין נִשְׁרָפָה
אִז בַּהֲתַכָּה.

סעיף ו'

מִדּוּכָה בְּמָקוֹם שֶׁדָּרְכוֹ לְדוּךְ בּוֹ
דְּבָרִים חֲרִיפִּים עִם חֲמִין בִּיחָד,
צָרִיכָה לְבוֹן קַל, דִּהְיֵנוּ שְׂמַמְלָאִין
אוֹתָהּ גְּחָלִים בּוֹעֲרוֹת שְׂתַרְתַּח כָּל
כֹּךְ עַד שֶׁחֲקֵן שֶׁנִּשְׂרַף עָלָיו מִבַּחוּץ.
וּבְמָקוֹם שֶׁאֵין דָּרְכוֹ לְדוּךְ בָּהּ רַק
פְּלִפְלִין וְכַדוּמָה, סָגִי בַּהֲגָעָלָהּ.

סעיף ז'

כִּלִּים שֶׁחֲזִיק בָּהֶם יִין שָׂרָף לְקִיּוֹם,
אִין טַעַם וְרִיחַ יִין הַשָּׂרָף נִפְלֵט עַל
יְדֵי הַגְּעָלָה, רַק אִם בְּשֵׁל אֹתוֹ
הֵיטֵב בְּמִים עִם אֶפֶר עַד שֶׁנִּסְתַּלֵּק
מֵהֶם הָרִיחַ לְגַמְרִי, מוֹעִילָה לָּהֶם
אַחֵר כֹּךְ הַגְּעָלָה.

סעיף ח'

הַגְּעָלַת הַחֲבִית יַעֲשֶׂה בְּדֶרֶךְ זֶה,
יִלְבֵּן אֲבָנִים וְיִשְׁיִמֶן בָּהֶם וְיַעֲרֶה
עָלֵיהֶן מִים רוֹתְחִין מִכֹּלִי רֹאשׁוֹן,
וְיַגְלִל אֶת הַחֲבִית כִּדִּי שְׁתַּגִּיעַ
הַהַגְּעָלָה לְכֹל מָקוֹם. וְחֲבִיטוֹת שֶׁלָּנוּ

שֶׁהוּ עֲשׂוּיֹת מִכֶּמֶה דְּפִים מַחְבְּרִים
בְּחֲשׂוּקִים, אִם עָמַד בָּהֶם חֲמִין,
כְּגֹן יִין שָׂרָף אוֹ שֶׁחֲחִיזִין בָּהֶן
קָמַח, לֹא מִחֲנִי לְהוּ הִגְעָלָה.

סעיף ט'

כֹּל דְּבָר שֶׁצָּרִיד הִגְעָלָה, לֹא מִחֲנִי
לִיָּה קִלְפָּה, אֲלֹא דוֹקָא הִגְעָלָה.

סעיף י'

כֹּל כְּלִי שֶׁאֵי אֶפְשָׁר לְנַקֹּתוֹ הַיָּטֵב,
כְּגֹן הַנְּפָה, וְכִים שֶׁל רִיחִים, וְכִן
סִלִּים שֶׁמִּשְׁתַּמְּשִׁים בָּהֶם חֲמִין, וְכִן
[מִגְרָת] (רִיב אִיזְעֵן), וְכִן כְּלִי

שִׁפּוֹ צַר וְאִי אֶפְשָׁר לְשַׁפְּשׁוֹ
מִבְּנִים, אִם שֵׁשׁ לוֹ קָנִים, לֹא
מֵהֵנִי לֵה הִגְעָלָה.

סעיף יא'

הַתְּבוּת שֶׁמִּצְנִיעִים בָּהֶם מֵאֲכָלִים
כָּל הַשָּׁנָה, וְלִפְעָמִים נִשְׁפָּךְ שֵׁם
מָרָק מִן הַקְּדָרוֹת, צָרִיכִין הֶכְשֵׁר
קָל, דִּהְיִנוּ שֶׁמֶעֱרִין עָלֶיהֶן רוֹתְחִין.
וְדוֹקָא מִתּוֹךְ הַכָּלִי שֶׁהִרְתִּיחוּ בּוֹ
אֶת הַמַּיִם. וְלֹא יִזְרוֹק אֶת הַמַּיִם,
אֲלֹא יִשְׁפְּכֵם עָלֶיהֶן בְּקִלּוֹחַ.
וְהַשְׁלָחָנוֹת, נוֹהֲגִין גַּם כֵּן לְלַבֵּן

אֲבָנִים, וּמִנִּיחִין עַל הַשְּׁלֶחָן,
 וְשׁוֹכֵכִין עֲלֵיהֶם רוֹתְחִין, וּמוֹלִיכִין
 אֶת הָאֲבָנִים מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, בְּאֶפֶן
 שִׁיחִיו מִים רוֹתְחִים עַל פְּנֵי כֵל.
 וְצָרִיכִין לְשַׁפְּשֹׁף מִקְדָּם, וְאַחֵר
 מֵעַת לְעַת יְכַשִּׁירוּם. וּמִכָּל מָקוֹם
 יֵשׁ נוֹהֲגִין שָׁלֹא לְהַשְׁתַּמֵּשׁ גַּם אַחֵר
 הַחֲכָשֶׁר בְּשִׁלְחָנוֹת וּבִתְבוֹת, אֶלֶּא
 בְּפָרִיסַת מִפָּה אוֹ דָּבָר אַחֵר.

סעיף יב'

יָדוֹת חֲכָלִים צָרִיכוֹת גַּם כֵּן
 חֲכָשֶׁר. וּמִכָּל מָקוֹם אִם אֵין הָיִד

נכנסת לתוך היורה, יכול להכשיר
את היד בשפיכת רותחין עליה.

סעיף יג'

כל כלי שתייה וכלי המדות צריכין
גם כן להגעלה. וכלי זבוכית,
נוהגין במדינות אלו הלא מהני
להו הגעלה, וכן כלי מתכת
שהן מתכין מבפנים בהתוך
זבוכית (שמעלץ) אין להם תקנה
בהגעלה, אבל סגי להו בלבון קל,
כמו מדוכה בסעיה ו' (עין חתם
סופר, יורה דעה סימן קי"ג).

סעיף יד'

אין מַגְעִילִין אֶלָּא בַּמַּיִם, וְלֹא יִהְיֶה
בָּהֶם שׁוּם תַּעֲרֻבָּת, אֲפִלּוּ אֶפְר
וְכַדוּמָה. אִם הִגְעִיל הָרֶבֶה בַּיּוֹרָה
עַד שֶׁנֶּעְכְּרוּ הַמַּיִם כְּעֵין צִיר, אִין
מַגְעִילִין עוֹד בָּהֶם.

סעיף טז'

אִם מַגְעִיל עַל יְדֵי צָבָת, שְׂמַחֲזִיק
בָּהּ אֶת הַכֶּלִי, צָרִיךְ לְרַפּוֹת אֶת
הַכֶּלִי וְלַחֲזוֹר וְלִתְכַסּוֹ. וְאִם לֹא כֵן,
הָרִי בָּאוּ מִיָּמֵי הַהִגְעָלָה בַּמָּקוֹם
הַצָּבָת, וְטוֹב יוֹתֵר לְשִׂים אֶת הַכֶּלִי

בַּמַּחֲרוֹזָה [שְׂבָכָה] (נעטץ) אִז בְּתוֹךְ
 סָל. וְלֹא יִנְיַח כָּלִים הֶרְבֵּה בַּפַּעַם
 אַחַת לְתוֹךְ הַכָּלִי שְׂחִוָא מִגְעִיל בּוֹ,
 כִּדִּי שְׂלֹא יִגְעוּ זֶה בָּזֶה. דָּאם כֵּן,
 בַּמְּקוֹם נִגְיַעְתָּן אֵינָן נִגְעָלִין.

סעיף טז'

אֵין לְהַגְעִיל אֶלְא כָּלִי שְׂאִינוֹ בֶּן
 יוֹמוֹ, דִּהְיִינוּ שְׂכָבָר עָבָר מֵעַתָּה
 לְעַתָּה, מִשְׁעָה שְׂבָשְׁלוֹ בּוֹ חֲמִין. וְכֵן
 הַיּוֹרָה שְׂמַגְעִילִין בָּהּ לֹא תִּהְיֶה בַּת
 יוֹמָה. וַיִּשְׁגִּיחַ שְׂבָכָל פַּעַם שְׂחִוָא
 נוֹתֵן אֶת הַכָּלִי לְתוֹךְ הַיּוֹרָה, יַעֲלוּ

הַמַּיִם רְתִיחוֹת. וְאַם צָרִיךְ לְהַגְעִיל
אֶת הַיּוֹרָה, אֲזִי כְּשֶׁהַמַּיִם מַעֲלִין
רְתִיחוֹת, תִּהְיֶה הַיּוֹרָה מְלֵאָה,
וַיִּזְרוּק בָּהּ אֲבָנִים מְלִבְנוֹת, כְּדִי
שֶׁיִּשְׁטְפוּ הַמַּיִם הָרוֹת־חֵין עַל
שְׂפָתָהּ. וְאִין לְהַגְעִיל [בְּעֶרֶב פֶּסַח]
רַק עַד חֲצוֹת הַיּוֹם.

סעיף יז'

נוֹחֲגִין שְׂאֵחַר הַחֲגֻלָּה שׁוֹטְפִים
אֶת הַכֵּלִים בַּמַּיִם קָרִים.

סעיף יח'

אִם אֶפְשָׁר יֵשׁ לְהַגְעִיל בְּכַנֵּי בַּעַל

תורה הבקי בדיני הגעלה (תנ"א
תנ"ב).

סימן קיז - קצת דינים מלקטים לפסח

סעיף א'

אם נמצאה איזו תערבת חמץ
בערב פסח, עד הלילה, הרי הוא
כמו שאר אסורין שבטלים
בששים. ולכן אם נמצא גרעין
בעוף ובתבשיל, זורקו, והשאר
מתר לאכול אפלו בפסח. אבל
בתוך הפסח חמץ אסר אפלו
במשחו גם בהנאה. ובכל מקום

שְׁנֵי מִצְוֹת אֵיזָה גְרָעִין מִחֲמִשָּׁת מִיָּנִי
דָּגָן אוֹ מִשְׁחָהוּ חֲמִין, צָרִיכִין
לַעֲשׂוֹת שְׂאֵלָה.

סעיף ב'

בְּיָאֵר מִיָּם שְׁנֵי מִצְוֹת בָּהּ גְרָעִינִי
תְּבוֹאָה, אֵין לְהַסְתֵּיף מִחֲמִיָּם הָאֵלּוּ
אֵלָּא בְּדַחֲק גָּדוֹל, כְּגוֹן שְׂאֵין מִיָּם
אַחֲרִיָּם בִּשְׁנֵי מִצְוֹת. וְאִם נִמְצְאָה בָּהּ
חֲתִיכַת פֶּת, אָסוּר, אֲפֹלּוֹ אֵין מִיָּם
אַחֲרִיָּם. וְגַם סָנוֹן לֹא מִחֲנִי (תמ"ז)
תס"ז).

סעיף ג'

נוֹהֲגִין שֶׁלֹא לְהַבְהִיב אֶת הָעוֹפוֹת
בִּקְנֵשׁ שֶׁנֶּעַם הַשְּׂבָלִים, כִּי חִישִׁינָן
שֶׁמָּא יֵשׁ בָּהֶן גִּרְעִין מִחֲמִץ. וְלִכּוֹן
מִתְבַּהֲבִין בַּעֲשָׂבִים, אִם חוֹתְכִין
אֶת הַשְּׂבָלִים מִן הַקֶּנֶשׁ. וּבְדִיעָבֵד
מִתָּר. וַיִּזְהָרוּ לִפְטֹל אֶת הַזֶּפֶק מִן
הָעוֹף קֹדָם שֶׁמִּתְבַּהֲבִין אוֹתוֹ.

סעיף ד'

כָּל מִינֵי קִטְנִיּוֹת, אֲסוּרִים. וְכֵן כָּל
פְּרוֹת יִבְשִׁים, אֲסוּרִין, אֲלֵא אִם כֵּן
נִדְעַ שְׁנֵת־יָבֵשׁ בְּהֶכָּשֵׁר עַל גִּבִּי
קָנִים, אִם בְּתַנּוּר שֶׁהֶכָּשֵׁר לְשֵׁם

פסח (עין לעיל סימן ק"י סעיף א'
 וסעיף ב'). ואכלו תאנים ויבשות
 וצמוקים, בין גדולים בין קטנים,
 אסורין. וכן קלפות [תפוחי זהב]
 (פאמער אנזען). ומכל מקום המשקה
 שעושים מן הצמוקי, נוהגין היתר
 לשתות. נוהגין שלא לתן לתוך
 התבשיל [צפרן] (נעגליך) [וכרכם]
 (זאפערן) מפני שיש בהם חשש
 חמוץ, ואכלו זאפערין חגרלה
 במדינתנו בגנות אסורין משום
 לא פלוג, ושאר בשמים שאין בהם

חַשֵּׁשׁ חֲמוּץ. וְכֵן הַמִּלֵּחַ, קֹדֶם
שְׁנוֹתָנִים אוֹתָם לַתְּבִשִּׁיל, צָרִיכִים
לְבָדְקָם אִם אֵין אֵיזָה גִרְעִין תְּבוּאָה
מֵעָרֵב בָּהֶם (תנ"ג תמ"ב תס"ז).

סעיף ה'

דְּבִשׁ, אֵין אוֹכְלִין אֵלָּא מֵה שְׁלֵא
נִתְרַסַּק, אוֹ שְׁנִתְרַסַּק עַל יְדֵי
יִשְׂרָאֵל לְשֵׁם פֶּסַח (תס"ז).

סעיף ו'

בְּשַׁעַת הַדְּחָק, כְּגוֹן לְצָרָה חוֹלָה אוֹ
זָקֵן, מִתְּרִין לְאַפּוֹת מִצּוֹת עִם מִי
בִּיצִים אוֹ שְׂאֵר מִי פְּרוֹת, כְּגוֹן

חֲלָב אֹי יִין וְכַדוּמָה, וְהִיא נִקְרָאת
מִצָּה עֲשִׂירָה, וּבְלֶבֶד שְׂיִזְהָרוּ שְׁלֹא
יִתְעַרְבּ בָּהֶם אֲפֵלוּ מִעַט מַיִם. אֲבָל
בְּשָׁנֵי הַלֵּילוֹת הָרֵאשׁוֹנִים צָרִיכִין
לְאָכֹל מִצָּה מִמַּשׁ, וְאֵין יוֹצֵאִין
בְּמִצָּה עֲשִׂירָה. וְשְׁלֹא לְצַרֵּךְ גְּדוּל,
אֲסוּר לְאִפְסוֹת מִצָּה עֲשִׂירָה אֲפֵלוּ
קֹדֶם פֶּסַח לְשֵׁם פֶּסַח (תס"ב).

סעיה ז'

הַנּוֹתֵן תְּבוּאָה אֹי מִרְסָן לְפָנָי
עוֹפּוֹת, יִזְהָר לְתַתָּם בְּמִקּוֹם יְבֵשׁ,
שְׁלֹא יִתְלַחֵלְחוּ. אֲבָל לְבַהֲמָה, אֲסוּר

לֵיתָן מִרְסָן, כִּי יִתְלַחֵלַח מִן הָרֶקֶ.
וְגַם אִם נוֹתֵן לָהּ תְּבוּאָה, יִזְהַר
לִתֵּת לָהּ מִעֵט מִעֵט, שֶׁלֹּא תִשְׁאִיר
מִלְּחָלָחִים. וְאִם הִשְׁאִירָהּ, יִבְעֶרֶם
מִיָּד (תס"ה תס"ו ובחיי"א).

סעיף ח'

בְּעֶרֶב פֶּסַח, מִשְׁעָה שֶׁחֲמִין נֶאֱסַר
בַּהֲנָאָה, וְכֵן בְּכָל יְמֵי הַפֶּסַח, אָסוּר
לְהַנּוֹת אֶפְלוֹ מִחֲמִצּוֹ שֶׁל אֵינוֹ
יְהוּדִי. וְלָכֵן אָסוּר לִישְׁרֹאֵל לְהוֹלִיד
אוֹ לְשִׁמּוֹר חֲמִצּוֹ שֶׁל אֵינוֹ יְהוּדִי.
וּמִכָּל שֶׁכֵּן דְּאָסוּר לְקַנּוֹת חֲמִין

בְּשִׁבְלִי אֵינוֹ יְהוּדִי, וְאַפְלוּ
בְּמַעֲוָתָיו שֶׁל אֵינוֹ יְהוּדִי.

סעיף ט'

וְכֵן אֶסוּר לְהַשְׁכִּיר אֶז לְאֵינוֹ יְהוּדִי
בְּהֵמָה שֶׁתָּבִיא לוֹ חֲמִין, אוֹ חֶדֶר
לְשׁוֹם בּוֹ חֲמִין, מִפְּנֵי שֶׁאֶסוּר
לְהַשְׁתַּכֵּר בְּאֶסוּרֵי הַנָּאֵה. אֲבָל
מִתֵּר לְהַשְׁכִּיר לוֹ בְּהֵמָה לְשִׁבּוּעַ
שֶׁל פֶּסַח (חוּץ מִשֵּׁבֶת וְיוֹם טוֹב)
בְּסֻתָּם, שֶׁאֵין הָאֵינוֹ יְהוּדִי מְפָרֵשׁ
לוֹ שֶׁהוּא צָרִיךְ אוֹתָהּ לְהַבִּיא חֲמִין,
אֶף עַל פִּי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁהָאֵינוֹ

יְהוּדֵי יוֹלֵד עָלֶיהָ חֲמִין, אֵין בְּכָד
 כָּלֹם. דְּכִיּוֹן שְׂאֵף אִם לֹא יוֹלֵד
 עָלֶיהָ כָּלֹם, יִצְטָרֵךְ לְפָרוֹעַ לִישָׁרְאֵל
 כָּל שְׂכָרוֹ מִשָּׁלֵם, אֵין הִישָׁרְאֵל
 מִשְׁתַּכַּר כָּלֹם מִהַחֲמִין. וְכֵן מִתָּר
 לְהַשְׁכִּיר לוֹ חֶדֶר שְׂיֻדוֹר בּוֹ בַּפֶּסַח,
 אֵף עַל פִּי שְׂיֻדֵּעַ שְׂיֻכָּנִים לְתוֹכוֹ
 חֲמִין, מִכָּל מָקוֹם הִישָׁרְאֵל אֵינוֹ
 נוֹטֵל מִמֶּנּוּ שְׂכָר הַכֶּנֶסֶת הַחֲמִין,
 אֲלֹא שְׂכָר הַדִּירָה, שְׂאֵף אִם לֹא
 יֻכָּנִים לְשֵׁם חֲמִין, לֹא יִנָּכֵחַ
 מִשְׂכָּרוֹ.

סעיף י'

אסור למסור אפלו זמן הרבה קודם
פסח בהמתו לאינו יהודי, כשיודע
שיאכילה חמין בפסח.

סעיף יא'

מתר לומר למשרתו אינו יהודי,
אפלו בשעה שהחמין אסור
בהנאה: הילך מעות וקנה לך
מזונות ואכול, אף על פי שהוא
יודע שיקנה חמין. ובשעת הדחק,
מתר גם כן לומר לו, צא ואכול
אצל אינו יהודי ואני אפרע לו, או

לומר לאינו יהודי אחר, תן
למשאתי לאכול ואני אשלם לך.
אבל אסור להקדים לו את המעות,
בשביל מה שיתן למשאתו.

סעיף יב'

וכן מי שהוא צריך להאכיל
לתינוק חמין, ישארו אל האינו
יהודי ויאכילו האינו יהודי חמין
ויפרע לו הישראלי אחר כך. אבל
הישראלי, לא יאכילו חמין. ואם
התינוק מסכן, פשיטא דהכל מתיר,
כמו שכתבתי סימן צב ולקמן

סימן קצב.

סעיף יג'

לְשֵׁתוֹת חֶלֶב מִבְּהֵמַת אֵינּוּ יְהוּדִי
הָאוֹכֵלֶת חֵמֶץ בַּפֶּסַח, יֵשׁ אוֹסְרִין
וְיֵשׁ מַתִּירִין. וְשׁוֹמֵר נֶפֶשׁ, יַחְמִיר.
וּבְפֶרֶט בְּמָקוֹם שֶׁנֶּחֱגוּ לְאִסּוּר,
חֲלִילָה לְהַתִּיר (אוֹרַח חַיִּים תִּמְחַ יו"ד
(ס).

סימן קיח – דיני הכנת הסדר

סעיף א'

יְהִי־דֹר אַחֵר יֵין יִפָּה לְמִצּוֹת אֶרְבָּעָה
בִּזְמַנָּהּ. וְאִם יֵשׁ בְּנִמְצָא יֵין אֶדָם

יָפֶה כָּמוֹ הַלֶּבֶן, וְגַם הוּא כָּשֵׁר כָּמוֹ
הַלֶּבֶן, מִצָּוָה בּוֹ יוֹתֵר מִבְּלֶבֶן,
שֶׁנֶּאֱמַר, אֵל תֵּרָא יֵין כִּי יתְאַדָּם,
מִשְׁמַע שְׁחֲשִׁיבוֹתָו שֶׁל יֵין הוּא
כְּשֶׁהוּא אָדָם. וְעוֹד, לְפִי שֵׁשׁ בּוֹ
זֵכֶר לָדָם, שֶׁהִיא פֶּרֶעָה שׁוֹחֵט יְלָדֵי
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וּבְמִדֵּינּוֹת שְׁחֲאֵמוֹת
טַפְּשִׁים וּמְכַלִּים לְהַעֲלִיל עֲלֵילוֹת
שִׁקְרִים, נִמְנָעוּ מִלְקַח יֵין אָדָם
לְפָסֵחַ (תעב). ♦

סעיף ב'

לְצַרֵּךְ טַבּוֹל הָרֵאשׁוֹן שֶׁהוּא כֶּרֶפֶס,

נוֹהֲגִין הַרְבֵּה לִקַּח פְּטָרוֹזִילִיָּה.
וְטוֹב יוֹתֵר לְקַחַת צֶעֱלָלֶעַר [סְלָרִי]
שֶׁיֵּשׁ לוֹ טַעַם טוֹב בְּשָׂהוּא חֵי.
וְהַמִּבְחָר הוּא לְקַחַת צָנוֹן.

סעיף ג'

לְצַרְדֵּי מָרֹז, נוֹהֲגִין לִקַּח תַּמְכָּא
(קריין) וְכִיּוֹן שָׂהוּא חָרִיף מְאֹד,
יְכוּלִין לְפָרְרוֹ [בְּמַגְרָת]
(ריבאייזען), רַק שְׂיִזְחָרוּ שְׁלֹא יִפּוּג
לְגַמְרִי. וְיֵשׁ לְפָרְרוֹ בְּשִׁבְאִין מִבֵּית
הַכְּנֶסֶת (וְעֵין לְעִיל סִימָן צ"ח סְעִיף ג',
שְׁצָרִיכִין לְפָרְרוֹ עַל יְדֵי שְׁנוּי) וּבִשְׂבָּת,

אֲסוּרִין לְפָרְרוֹ, אֵלָּא שְׂצָרִיכִין
 לְפָרְרוֹ קֹדֶם הַלֵּילָה, וַיִּכַּסְהוּ עַד
 הַלֵּילָה. אֲבָל יוֹתֵר טוֹב לְקַחַת
 חֲזֻרַת שְׁהִיא חֶסֶד [סֵלֹט] שְׁנוֹחַ
 לְאֹכְלָהּ, וְנִקְרָאת מָרוֹר, לְפִי
 שֶׁכְּשֹׁשׁוּחָה בַּקֶּרְקַע, נַעֲשֶׂה הַקֶּלַח
 מָר. וַיּוֹצֵאִין גַּם בְּלַעֲנָה הַנִּקְרָא
 וְעֶרְמוּטָה. (עַל־שֵׁין וְחֶרֶת־בֵּינָא אֵינָם
 שְׂכִיחִים בְּמִדֵּינוֹתֵינוּ), כָּל הַמִּינִים
 שְׁיוֹצֵאִין בָּהֶם מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה
 לְכַזִּית. וַיּוֹצֵאִין בֵּין בְּעָלִים בֵּין
 בִּקְלָחִין, אֲבָל לֹא בַּשָּׂרָשִׁים, דְּהֵינּוּ

שָׂרָשִׁים הַקִּטְנִים הַמְתַּפְצְלִים לְכֹאן
 וּלְכֹאן. אֲבָל הַשָּׂרֵשׁ הַגָּדוֹל שָׁבוּ
 גִידִלִים הֶעָלִים, אֵף שֶׁהוּא טָמוּן
 בַּקֶּרְקַע, הֵרִי הוּא בְּכֹל קֶלַח. וּמִכָּל
 מָקוֹם טוֹב יוֹתֵר לְטוֹל הֶעָלִים,
 וְהַקֶּלַח הַיּוֹצֵא חוּץ לַקֶּרְקַע, כִּי יֵשׁ
 אֲזַמְרִים, שָׁמָּה שֶׁהוּא בַּקֶּרְקַע נִקְרָא
 שָׂרֵשׁ. הֶעָלִים אֵין יוֹצְאִין בָּהֶם
 אֵלָּא אִם כֵּן הֵם לְחִים, אֲבָל
 הַקִּלְחִים יוֹצְאִין בָּהֶן, כִּי הֵם לְחִים
 כִּי יִבְשִׁים, אֵךְ לֹא בְּמִבְשָׁלִין אִם
 בְּבוֹשִׁין.

סעיף ד'

הַחֲרָסֶת צָרִיךְ שֶׁתְּהִיָּה עָבָה זֵכֶר
 לְטִיט. וּבַשְּׁעָה שֶׁהוּא צָרִיךְ לְטַבֵּל
 אֶת הַמָּרוֹר, יִשְׁפֹּךְ לְתוֹכָהּ יַיִן אִו
 חֲמִין, שֶׁתְּהִיָּה רַכָּה, זֵכֶר לְדָם, וְגַם
 שֶׁתְּהִיָּה רְאוּיָה לְטַבֵּל בָּהּ. יִשׁ
 לַעֲשׂוֹת אֶת הַחֲרָסֶת מִפְּרוֹת
 שְׁנֵי מִשְׁלָה בָּהֶם כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, כְּגוֹן
 תֵּאֲנִים, שְׁנֵי אֲמַר, הִתְאַנָּה חֲנֻטָּה
 פִּגְיָה. וְאֶגְזִים, שְׁנֵי אֲמַר, אֵל גִּנֵּת
 אֶגְזִי. וְתִמְרִים, שְׁנֵי אֲמַר, אֶעֱלֶה
 בְּתִמְרִי. וְרִמּוֹנִים, שְׁנֵי אֲמַר, כְּפֹלֶח

הַרְמוֹן. וְתַפּוּחִים, זֵכֶר לְמַה
שֶׁכָּתוּב, תַּחַת הַתַּפּוּחַ עוֹרְרֵתִיךָ,
שֶׁהִיוּ הַנָּשִׁים יוֹלְדוֹת שָׁם בְּנֵיהֶן
בְּלֹא עֶצֶב. וְשִׁקְרִים עַל שֵׁם שֶׁשִּׁקֵּר
הִקְדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַקֵּץ לַעֲשׂוֹת.
וְצָרִיךְ לֵהֱיוֹ בְּתוֹכָהּ תְּבִלִּין הַדּוֹמִין
לְתֵבּוֹן כְּגוֹן קֶנֶם מוֹן וְזִנְגָבִיל, שֶׁאֵינֶן
נְדוּכִין הֵדֵק הַיָּטֵב. וַיֵּשׁ בָּהֶן חוֹטִיִּין
כְּמוֹ תֵבּוֹן, זֵכֶר לְתֵבּוֹן שֶׁהִיוּ מְגַבְּלִין
בְּתוֹךְ הַיָּטֵב. בַּשֵּׁבֶת, לֹא יִשְׁפּוֹךְ
אֶת הַיֵּין אֹ חַמֵּץ לְתוֹךְ הַחֲרָסֶת,
כִּי צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת בְּשֵׁנֹי, וַיֵּהֱיוּ אֶת

הַחֲרָסֶת לְתוֹךְ הַיּוֹן וְהַחֲמִין. וְאֵת
מִי הַמֶּלֶח (אֲפֹלוּ כְּשֶׁלֹא חָל יוֹם טוֹב
בַּשָּׁבֶת) יַעֲשֶׂה מִעֲרֹב יוֹם טוֹב וְאֵם
עוֹשֶׂהוּ בְיוֹם טוֹב צָרִיד לַעֲשׂוֹתוֹ
בְּשֵׁנוֹי, שִׁיתֵן תְּחִלָּה אֶת הַמִּים
וְאַחֵר כֹּךְ הַמֶּלֶח.

סעיף ה'

מִשְׁחָרֵב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, תִּקְנוּ
חֲכָמִים שִׁיחִיו עַל הַשְּׁלֵחַן בַּשָּׁעֵת
אַמִּירַת הַהִגָּדָה שְׁנֵי מִיָּנִי תַבְשִׁילִין,
אֶחָד זָכָר לְקָרְבַּן פֶּסַח וְאֶחָד זָכָר
לְקָרְבַּן חֲגִיגָה, שִׁחִיו מִקְרִיבִין בְּזִמְנוֹ

וְשִׁבִּית הַמִּקְדָּשׁ הִיָּה קָיָם. וְנִהְיֶה
 שְׂאֵחַד מִן הַתְּבִשִּׁילִין יִהְיֶה בְּשֵׁר,
 וִיִּהְיֶה מִפָּרֶק הַנִּקְרָא זְרוּעַ, לְזִכֹּר
 שְׂגָאֵלָם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּזְרוּעַ
 נְטוּיָה, וִיִּהְיֶה נִצְלָה עַל הַגָּחָלִים,
 זִכֹּר לַפֶּסַח שֶׁהִיָּה צָלִי אֵשׁ. וְהַשְּׁנִי
 יִהְיֶה בִּיעָה, מִשּׁוּם דְּבִיעָה בְּלִשּׁוֹן
 אֲרָמִי בִיעָה, כְּלוּמַר, דְּבִיעֵי רַחֲמָנָא
 לְמַפְרֶק יִתָּנָא בְּדִרְעָא מְרוֹמָמָא,
 (שְׂרָצָה ה' לְפָדוֹת אוֹתָנוּ בְּזְרוּעַ נְטוּיָה).
 וְעוֹשִׂין הַבִּיעָה בֵּין צְלוּיָה בֵּין
 מִבְּשִׁילָת. וְצָרִיד לְצַלְתָּן וּלְבִשְׁלָן

מַעֲרֵב יוֹם טוֹב בְּעוֹד יוֹם. וְאִם
 שָׁכַח אִזְּ שֶׁהָיָה שִׁבְתָּהּ, יִצְלָה וַיִּבְשֹׁל
 אֹתָם בַּלַּיְלָה, אֲבָל צָרִיד לֹאכֹל
 בְּיוֹם טוֹב רֹאשׁוֹן. וְכֵן בַּלַּיְלָה שֵׁנִי,
 יִצְלָם וַיִּבְשֹׁלם וַיֹּאכְלֵם בְּיוֹם טוֹב
 שֵׁנִי, כִּי אֵין מִבְשָׁלִין מִיוֹם טוֹב
 לַחֲבֵרוֹ, וְלֹא מִיוֹם טוֹב לְחֵל. וְלִפִּי
 שְׂאִין אֹכְלִין בָּשָׂר צָלִי בְשֵׁנִי
 לֵילֹת אֵלֶּה, עַל כֵּן צָרִיד לֹאכֹל
 אֶת הַזֵּרוֹעַ דּוֹקָא בְּיוֹם. וְאִם
 כְּשֶׁצּוֹלִין אֹתָן בְּמַעֲרֵב יוֹם טוֹב אֵין
 לְזַרְקוֹן אַחֵר כָּהֵן, אֶלָּא יִתְּנֵם בְּיוֹם

טוב שני תוך המאכל שמבשלין
ויאכלם (תע"ג).

סעיף ו'

יכין מושבו מבעוד יום במצעות
נאים כפי יכולתו ובאופן שיוכל
להטות ולהסב בשמאלו. ואכלו
הוא אטר, יסב בשמאל של כל
אדם. גם את הקערה יכין מבעוד
יום, כדי שמייד בבואו מבית
הכנסת יוכל לעשות את הסדר
בלי עכוב.

סעיף ז'

אֶף עַל פִּי שְׂבָכָל הַשָּׁנָה טוֹב לְמַעַט
בְּכָלִים נָאִים זָכָר לְחֶרֶבֶן, מִכָּל
מָקוֹם בְּלִיל פֶּסַח טוֹב לְחֶרֶבֶת
בְּכָלִים נָאִים כָּפִי כָחוּ. וְאַבְלוּ
הַכָּלִים שְׂאִינָן צָרִיכִין לְסַעֲדָה,
יִסְדְּרֵם יָפָה עַל הַשְּׁלָחַן לְנוֹי, זָכָר
לְחֶרֶת (תע"ב).

סעיף ח'

סֵדֶר הַקְּעָרָה כִּדּוּם הוּא, מִנִּיחַ שֶׁלֹּא
מִצֹּת עַל הַקְּעָרָה וּפּוֹרֵם עֲלֵיהֶם
מִפָּה נֶאֱחָה, וְעָלֶיהָ מִנִּיחַ אֶת הַזֵּרוֹעַ
נֶגֶד הַיָּמִין שְׁלוֹ, וְאֶת הַבִּיצָה

מִשְׁמַאל. הַמְרוֹר לְבִרְכָּהּ בְּאַמְצֵעַ.
חֲרָסֶת תַּחַת הַזֵּרוֹעַ. כִּרְפֹּס, תַּחַת
הַבִּיצָה. וְהַמְרוֹר לְכִרְיָכָה בְּאַמְצֵעַ
כִּזְה.

זֵרוֹעַ בִּיצָה

מְרוֹר (לברכה)

חֲרָסֶת כִּרְפֹּס

מְרוֹר (לכריכה)

סעיף ט'

הַכּוֹסוֹת יִהְיוּ שְׁלֵמִים בְּלִי שׁוּם
פְּגִימָה, וּמוֹדָחִים יִפָּה, וַיַּחֲזִיקוּ לְכָל
הַפְּחוֹת רַב־יְעִית (תע"ב תע"ט תפ"ו).

סעיף י'

מִנְהַגֵּנוּ לְלוֹבֹשׁ אֶת הַקִּיטָּל (חֲלוּקָה
 לְבָן) וַיְכִינּוּ גַם כֵּן מִבְּעוֹד יוֹם. וְכֵי
 שֶׁהוּא אֲבֵל, רַחֲמָנָא לְעֻלָּן, אֵינּוּ
 לוֹבְשִׁים. אֲבֵל בַּהֲסָבָה, חַיֵּב. רַק אִם
 לֹא נָהַג אֲבֵלוּת כָּלֵל קִדְּם יוֹם טוֹב,
 כְּגוֹן שֶׁקָּבַר מֵתוֹ בְּיוֹם טוֹב, נוֹהֲגִין
 שְׂאִינּוּ מִיָּסָב. וְחֵלְלָהּ, אֹמֵר, כִּי
 חֵלְלָהּ הוּא חַיֵּיב.

סעיף יא'

בֶּן אֶצֶל אָבִיו חַיֵּב בַּהֲסָבָה. אֲבֵל
 תִּלְמִיד אֶצֶל רַבּוֹ אֵינּוּ צָרִיךְ

(תע"ב).

סימן קיט - סדר ליל פסח

סעיף א'

אֶף עַל פִּי שְׂבָכָל שַׁבָּת וַיּוֹם טוֹב
יְכוּלִין לְקַדֵּשׁ וְלֵאכֹל מִבְּעוֹד יוֹם
לְהוֹסִיף מֵחֵל עַל הַקִּדְּשׁ, בַּפֶּסַח אֵינוֹ
כֵּן, לְפִי שִׁמְצוֹת אֲכִילַת מִצָּה הִיא
דוֹקָא בַּלִּילָה, כִּמּוֹ קָרְבֵּן פֶּסַח,
דְּכֻתִּיב בִּיה וְאָכְלוּ אֶת הַבֶּשָׂר
בַּלִּילָה הַזֶּה. וְכֵן מִצְוֹת אֶרְבַּע
כּוֹסוֹת הִיא דוֹקָא בַּלִּילָה. וְכִיּוֹן
שִׁגְמַם הַכּוֹס שֶׁל קִדְּשׁ הוּא אֶחָד

מֵאֲרֵבֶּעַת הַכּוֹסוֹת, לָכֵן אֵין
מִקְדָּשִׁין עַד שֶׁהָיָא וְדָאִי לִילָה.
יְלַבֵּשׁ אֶת הַקִּיטָל (חֲלוּק לָבִין)
וְיִתְיַשֵּׁב עַל מוֹשְׁבּוֹ לַעֲשׂוֹת אֶת
הַסֵּדֶר. וּמִצָּוָה לְחַלֵּק לְתִינוּקוֹת
שְׂקָדִים וְאַגֻּזִּים וְכַדוּמָה, כִּדִּי
שִׁירָאוֹ שֶׁנֶּהֱיָא וְיִשְׁאַלּוּ, וְעַל יְדֵי זֶה
יִתְעוֹרְרוּ לְשֹׂאוֹל גַּם כֵּן עַל מִצְוָה
וּמִרְזֹר וְהַסְבָּח. וְתִינוּק וְתִינָקָת
שֶׁהִגִּיעוּ לְחֲנוּךְ, דְּהֵינּוּ שֶׁהֵם יוֹדְעִים
בְּקִדְשֵׁי יוֹם טוֹב, וּמְבִינִים מֵה
שְׁמֵם פָּרִים מִיִּצִּיאַת מִצְרַיִם,

נֹתְנִים לָהֶם גַּם כֵּן כּוֹס שְׂשִׁיתוֹ
מִמֶּנּוּ. נֹהֲגִין לְמִזְג כּוֹס אֶחָד מִן
הַמַּסְבִּין, וְקוֹרִין אוֹתוֹ כּוֹס שֶׁל
אַלְיָהוּ הַנָּבִיא (תע"ב ת"פ).

סעיף ב'

מִשְׁרָתוֹ אִם אֶחָד מִבְּנֵי בֵיתוֹ,
יִמְזְגוּ אֶת הַכּוֹסוֹת. וְכֵן בְּכָל פַּעַם
שְׂמֹזְגִין, יִמְזְגוּ הֵם וְלֹא הוּא
בְּעֶצְמוֹ, כִּדִּי לְהַרְאוֹת דְּרוֹךְ חֵירוֹת.
וַיִּזְהִיר לְבְּנֵי בֵיתוֹ, שְׂשִׁיתוֹ מִכָּל
כּוֹס לְכָל הַפָּחוֹת אֶת הָרֹב בְּפַעַם
אַחַת, וּמִכּוֹס רַבִּיעִי יִשְׁתּוּ רַבִּיעִית

בַּפַּעַם אַחַת. וַיְכַוְּנוּ כָּלָם לְמַצּוֹת
 אֶרְבַּע כּוֹסוֹת וְסַפּוֹר יְצִיאַת
 מִצְרַיִם וְאַכִּילַת מַצָּה וּמַרְוֹר, כִּי
 גַם הַנָּשִׁים חַיְבּוֹת בְּמַצּוֹת אֵלּוּ, רַק
 בַּהֲסַבָּה אֵינָן נוֹהֲגוֹת. יַעֲשֶׂה קְדוֹשׁ
 כֹּכָתוֹב בַּהֲגָדָה, וַיִּשְׁתָּה בַּהֲסַבַּת
 שְׂמֹאל. וְטוֹב אִם אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת
 כִּדְעַת הַפּוֹסְקִים לַעֲשׂוֹת כּוֹס שְׁלָם
 בְּכָל אֶרְבַּעַת הַכּוֹסוֹת (תַּעֲב תַּעֲג
 תַּעֲט).

סעיף ג'

אַחֵר כֶּךָ יְרַחֵץ יָדָיו וְלֹא יְבָרֵךְ

עֲלֵיהֶן, וּמִנֶּגְבֵן. וְחוֹתֶךָ מִן הַכֶּרֶם
 לַעֲצָמוֹ וְלִכְל בְּנֵי בֵיתוֹ לְכָל אֶחָד
 פָּחוֹת מִכַּזַּית, וְטוֹבֵלִין בְּמִי מִלֶּח,
 וּמְבָרְכִין בּוֹרֵא פְּרִי הָאָדָמָה,
 וּמְבָרְכִין לְפֶטֶר בְּבִרְכָּה זוֹ גַם אֶת
 הַמָּרוֹר, וְאוֹכֵל גַּם כֵּן בַּהֲסַבַּת
 שְׂמֹאל. אַחֲרַי כֶּךָ נוֹטֵל אֶת הַמִּצָּה
 הָאֲמֻצָּעִית וְחוֹלֶקָה לְשְׁנֵי חֲלָקִים,
 וּמִנִּיחַ אֶת הַחֶלֶק הַגָּדוֹל אֵצֶל
 מוֹשֶׁבוֹ לְאַפִּיקוֹמֶן. וְנוֹחֲגִין לְכַרְכוֹ
 בַּמִּפָּה, זָכָר לְמָה שֶׁכָּתוּב,
 מִשְׁאֲרוֹתָם צִרְרֹת בְּשִׁמְלוֹתָם. וַיֵּשׁ

שְׁמֵי שָׁמַיִם אֹתוֹ כָּךְ עַל שְׂכָמָם,
זָכַר לִיצִיאת מִצְרַיִם. וְלִפִּי
שֶׁהָאֱפִיקוֹמָן הוּא בְּמִקּוֹם הַפֶּסַח,
לָכֵן הוּא חָשׁוּב וְיִהְיֶה חֲחֻלָּק הַגָּדוֹל.
וְחֲחֻלָּק הַקָּטָן מִחֲזִירוֹ לְקַעֲרָה
לְמִקּוֹמוֹ, וּמִגָּלָה קִצָּת אֶת הַמִּצּוֹת,
וּמִגְבִּיהָ אֶת הַקַּעֲרָה, וְאוֹמְרִים, הֵא
לְחֶמֶא עֲנִיָּא דִּי אֲכָלוּ וְכוּ', עַד
לְשָׁנָה הַבָּאָה בְּנֵי חוּרִין. וְהַאֲמִרִים
כֹּהֵא לְחֶמֶא עֲנִיָּא לֹא יֵאמְרוּ תִּבֵּית
דִּי.

אֶחָד כָּךְ מוֹזְגִין כּוֹס שְׁנִי, וְהַתִּינוֹק
שׂוֹאֵל מֵה נִשְׁתַּנָּה. וְאִם אֵין תִּינוֹק,
יִשְׁאֵל בֶּן אֶחָד, אוֹ בֶּתוֹ, אוֹ חֲבֵרוֹ
אוֹ אֶשְׁתּוֹ, וְאַחֵר כָּךְ אוֹמְרִים,
עֲבָדִים הָיִינוּ וְכוּ'. וְהַנֶּכּוֹן לְפָרֵשׁ
לְבָנֵי בֵיתוֹ דְּבָרֵי הַחֲגֻדָּה בְּלִשׁוֹן
שְׂמִינִיּוֹת. וְאִם גַּם בְּעֶצְמוֹ אֵינוֹ
מֵבִין לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, יֹאמַר מֵתוֹךְ
הַחֲגֻדָּה, שְׁחֵוָא עִם פֶּרוֹשׁ אֲשַׁכְנִז
(לוֹעֲזִי), וְלֵאחֵר כָּל פְּסָקָא, יֹאמַר
בְּלִשׁוֹן אֲשַׁכְנִז (לוֹעֲזִי), וּמִכָּל שְׂכָן
הַמֵּאמֵר רַבֵּן גַּמְלִיאֵל הִיָּה אוֹמֵר

וְכוּ', שְׁצַרִּיכִין לְהַבִּין אֶת הַטַּעַם
 שֶׁל פֶּסַח מַצָּה וּמַרְזֹר. כְּשֶׁמִּגִּיעַ
 לְוְהִיא שְׁעֵמֶדָה וְכוּ', יַכֶּסֶה אֶת
 הַמַּצּוֹת, (שֶׁלֹּא תִרְאֶה הַפֶּת בְּשֶׁתּוֹ,
 שְׁמַנִּיחִין אוֹתָהּ, וְנוֹטְלִין אֶת הַכּוֹס),
 וְנוֹטְלִין אֶת הַכּוֹסוֹת בְּיָדֵיהֶם
 וְאוֹמְרִים וְהִיא שְׁעֵמֶדָה וְכוּ' עַד
 מִיָּדָם, וְחוֹזֵר וּמַגִּלָּה אֶת הַמַּצּוֹת.
 וְכְשֶׁמִּגִּיעַ לַמַּצָּה זֶה, נוֹטֵל אֶת
 הַמַּחְצִית הַמַּצָּה שֶׁבִּקְעָרָה וּמִרְאָה
 לְבָנֵי בֵיתוֹ וְאוֹמֵר מַצָּה זֶה וְכוּ'.
 וְכֵן בְּמַרְזֹר זֶה, מַגְבִּיָּה אֶת הַמַּרְזֹר.

אֲבָל כְּשֶׁאָמַר פֶּסַח שֶׁהָיוּ אֲבוֹתֵינוּ
 אוֹכְלִים וְכוּ' לֹא יִגְבִּיהַ אֶת הַזֵּרוֹעַ
 שֶׁהוּא זֶכֶר לַפֶּסַח, שֶׁלֹּא יִהְיֶה נִרְאֶה
 כְּאִלּוּ הִקְדִּישׁוּ לְכַדּוּ. וְכִשְׁמַנְיֶע
 לְלִפְיֵכָהּ, מְכַסֶּה אֶת הַמַּצּוֹת, וְנוֹטֵל
 כָּל אֶחָד אֶת הַכּוֹם בְּיָדוֹ וּמִגְבִּיהוּ
 עַד שֶׁחֹתֶם גָּאֵל יִשְׂרָאֵל, וּמְבָרְכִין
 עַל הַכּוֹם בּוֹרֵא פְּרִי הָאָרֶץ, וְשׁוֹתִין
 בַּהֲסַבַּת שְׁמֵאל.

סעיף ה'

אַחֵר כָּךְ רוֹחֲצִין יְדֵיהֶם וּמְבָרְכִין
 עַל נְטִילַת יְדָיִם, וּמְבָרְךְ הַמּוֹצִיא

עַל הַמִּצּוֹת. וְלִפִּי שְׁבִיּוֹם טוֹב
צָרִיד לְבַצֹּעַ עַל שְׁתֵּי כִפּוּרֹת
שְׁלֵמוֹת, וּמִצּוֹת אֲכִילַת מַצָּה הִיא
מִן הַפְּרוּסָה, לְפִי שֶׁהַמַּצָּה נִקְרָאת
לֶחֶם עָנִי, וְדַרְכּוֹ שֶׁל עָנִי בַּפְּרוּסָה,
עַל כֵּן בַּשָּׁעָה שֶׁהוּא מְבָרֵךְ
הַמּוֹצֵיא, אֹחִז שְׁתֵּי הַמִּצּוֹת
הַשְּׁלֵמוֹת בְּיָדָיו וְהַפְּרוּסָה בִּינְיָהּ,
וּמְבָרֵךְ הַמּוֹצֵיא, וּמַנִּיחַ אֶת הַמַּצָּה
הַתְּחִתוֹנָה מִיָּדָיו, וְאֹחִז רַק
בְּעֶלְיוֹנָהּ וְגַם בַּפְּרוּסָה וּמְבָרֵךְ עַל
אֲכִילַת מַצָּה, וּבּוֹצֵעַ מִן הָעֶלְיוֹנָה

וְגַם מִן הַפְּרוּסָה מִכָּל אַחַת כִּזְיֹת,
וְכֵן הוּא נוֹתֵן לְכָל אֶחָד מִבְּנֵי
בֵּיתוֹ וְאוֹכֵל שְׁנֵיהֶם יַחַד בַּהֲסָבָה
שְׂמֵאלִית. וְאִם קָנְשָׁה לוֹ לְאַכְלָם
בַּפַּעַם אַחַת, אוֹכֵל תְּחִלָּה אֶת
הַכִּזְיֹת הַמּוֹצִיא, וְאַחֵר כֶּךָ הַכִּזְיֹת
מִן הַפְּרוּסָה, רַק שְׁלֹא יִשְׁתַּחֲ
בֵּינֵיהֶם כָּלֵל, וְיֹאכֵל שְׁתֵּיהֶן
בַּהֲסָבָה. וְנוֹהֲגִין בְּמִדֵּינוֹת אֵלּוּ,
שֶׁבְּלִילֵי פֶסַח אֵין טוֹבֵלִין אֶת
הַמִּצָּה בַּמַּלְח לֹא שֶׁל הַמּוֹצִיא וְלֹא
שֶׁל מִצָּה.

סעיף ו'

מִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְלַעַם מַצָּה, מֵתָר
 לְשַׂרְוֹתָהּ בְּמַיִם לְרַכָּבָהּ, וּבְלִבֵּד
 שָׁלֹא תִהְיֶה נִמְחָה לְגַמְרִי. וּמִי
 שֶׁהוּא זָקֵן אוֹ חוֹלָה וְאֵינוֹ יָכוֹל
 לְאָכְלָהּ שְׂרוּיָה בְּמַיִם, יָכוֹל
 לְשַׂרְוֹתָהּ בַּיִין אוֹ בְּשֶׁאֶר מִשְׁקִים.
 בְּשֶׁשְׁוֹרִין אֶת הַמַּצָּה לְצֵאת בָּהּ,
 צָרִיכִין לְזַהֵר שֶׁלֹּא לְשַׂרְוֹתָהּ מֵעַתָּה
 לְעַתָּה כִּי אִזּוֹ נַחֲשָׁבֶת כְּמִבְשָׁלָה וְאִין
 יוֹצְאִין בָּהּ. וְגַם צָרִיכִין לְזַהֵר
 בְּשֶׁאֶר דְּבָרִים, שֶׁלֹּא יִפְסִיד דִּין

לֶחֶם. עֵין לְעִיל סִימָן מ"ח סְעִיף ה'.

סעיף ז'

אַחַר כֶּךָּ נוֹטֵל כִּזְית מָרוֹר, וְכֵן
הוּא נוֹתֵן לְכָל אֶחָד מִבְּנֵי בֵיתוֹ,
וְטוֹבְלוֹ בַּחֲרֹסֶת וּמַנְעֵר אֶת הַחֲרֹסֶת
מֵעָלָיו, שְׁלֹא יִתְבַּטֵּל הַמָּרוֹר,
וּמְבַרֵךְ עַל אֲכִילַת מָרוֹר, וְאוֹכְלוֹ
בְּלֹא הַסְבָּח. אַחַר כֶּךָּ נוֹטֵל מִן
הַמִּצָּה הַתְּחִתוֹנָה גַּם כֵּן כִּזְית, וְגַם
כִּזְית מָרוֹר, וְנִכְוֵן לְטַבֵּלוֹ גַּם כֵּן
בַּחֲרֹסֶת וּלְנִעְרוֹ מֵעָלָיו, וּמַנִּיחַ אֶת
הַמָּרוֹר תּוֹךְ הַמִּצָּה וְאוֹמֵר, כֵּן

עֲשֵׂה הָלֵל וְכוּ', וְאוֹכֵל בַּהֲסָבָה.
 שְׁעוֹר כַּזִּית כַּתְּבֵנוּ בְּכָל־לַיִם, שֶׁהוּא
 כְּמוֹ חֲצִי בִיָּצָה. אֲמַנָּם יֵשׁ אוֹמְרִים
 שֶׁהוּא קֶצֶת פָּחוֹת מִכְּשִׁלִּישׁ בִּיָּצָה.
 וְכִיּוֹן דְּמַרְזֹר בַּזְמַן הַזֶּה מְדַרְבָּנֵנוּ,
 לָכֵן מִי שֶׁקִּנְשָׁה עָלָיו לֶאֱכֹל מַרְזֹר
 יִכּוֹל לְסַמוֹד עַל דְּעָה זֹאת לֶאֱכֹל
 רַק פָּחוֹת קֶצֶת מִכְּמוֹ שְׁלִישׁ בִּיָּצָה
 וַיְבַרֵּךְ עָלָיו (עֵין שֶׁלֶחֶן עָרוֹךְ תַּנְיָא)
 וּמִי שֶׁהוּא חוֹלָה, שְׂאִינֹו יִכּוֹל
 לֶאֱכֹל מַרְזֹר כָּלֵל, יִלְעוֹם עַל כָּל
 פָּנִים קֶצֶת מִחֲמִינִים שְׂיוֹצְאִין

בָּהֶם, אֹרְשֵׁי שְׂאֵר עֲשָׁב מֵרַעַד
שִׁירְגֵי שֵׁ טַעַם מְרִירוֹת בְּפִיו לְזִכֹּר
בְּעֶלְמָא, בְּלֹא בִרְכָּה (תע"ג תע"ה
תפ"ו).

סעיף ח'

אַחֲרַי כִּדְּ אֹכְלִין הַסְּעוּדָה. וְיֵשׁ
לְאַכּוֹל כָּל הַסְּעוּדָה בַּהֲסָבָה.
וְנוֹהֲגִין לְאַכּוֹל בִּיצִים. וְהַחֲכָם עֵינָיו
בְּרֹאשׁוֹ, שֶׁלֹּא לְמַלְאֵת כִּרְסוֹ, לְמַעַן
יֹכֵל לְאַכּוֹל אֶת הָאֶפִיקוֹמָן
בְּמַצּוֹתָיו, וְלֹא לְאַכִּילָה גִּפְסָה. וְאִין
אֹכְלִין בְּשֵׁר צָלִי בַשְּׂתִי הַלֵּילוֹת,

וְאֶכְלוּ שֶׁל עוֹף. וְאֶכְלוּ בְּשִׁלּוּחוֹ
 וְאַחֲרַי כֶּךָ צִלּוּחוֹ בְּקִדְרָה, אֵין
 אוֹכְלִין. יֵשׁ נוֹחֲגִין שֶׁלֹּא לֵאכּוֹל
 בַּלֵּילוֹת אֵלּוּ שׁוּם טְבוּל, חוּץ מִשְׁנֵי
 טְבוּלִים שֶׁל מִצְוָה, כִּדִּי שִׁיחָא גָּמַר
 שֶׁאֵלּוּ הֵם לְשֵׁם מִצְוָה. לְאַחֲרֵי גָּמַר
 הַסְּעוּדָה אוֹכְלִין אֶפְיָקוֹמֶן, זֵכֶר
 לְקָרְבֵּן פֶּסַח, שֶׁהִיָּה נֶאֱכָל בְּסוֹף
 הַסְּעוּדָה שִׁיחָא גָּמַר כָּל הַשְּׂבִיעָה.
 וַיֵּשׁ לֵאכּוֹל כְּשֵׁנֵי זֵיתִים, אַחֲדֵי זֵכֶר
 לְפֶסַח וְאַחֲדֵי זֵכֶר לְמִצְוָה, שֶׁהִיתָה
 נֶאֱכָלֶת עִם הַפֶּסַח. וְעַל כָּל פָּנִים

לֹא יִפְחֹזֶת מִפְּזִיתָּ, וְאֹכְלוֹ בַּהֲסָבָה.
 וְאַחֵר הָאֲפִיקֻמָּן, אָסוּר לֶאֱכֹל
 שׁוּם דְּבָר. אַחֵר כֶּךָ מוֹזְגִין בּוֹם
 שְׁלִישִׁי לְבִרְכַּת הַמָּזוֹן. וְצָרִיד
 לְדַקְדֵּק בּוֹ אִם הוּא נָקִי מִשִּׁוְרֵי
 בּוֹסוֹת, דִּהְיֵנוּ אִם אֵין בּוֹ שִׁוְרֵי
 יֵין שְׂשָׂרָה בּוֹ מִצָּה בְּשַׁעַת
 הַסְּעוּדָה. כִּי אִם אֵינוּ נָקִי, צָרִיד
 שְׂטָפָה וְהִדְחָה (עֵין לְעִיל סִימָן מ"ה
 סְעִיף ד'). וּמִצָּוָה לְהִיָּדָר שְׂבִיבָרוּ
 בְּזִמּוֹן. אֲבָל לֹא יִלְכוּ מִבֵּית לְבֵית
 לְצִרְדָּה זִמּוֹן, כִּי כָּל אֶחָד צָרִיד

לְבָרֵךְ בְּרַכַּת הַמַּזוֹן בְּמָקוֹם שְׂאֵכֵל.
 וְנוֹהֲגִין שֶׁבַעַל הַבֵּית מִבְּרֵךְ בְּזִמּוֹן,
 שֶׁנֶּאֱמַר, טוֹב עֵין הוּא יְבָרֵךְ (עֵין
 לְעִיל סִימָן מֵה סְעִיף ה), וְהוּא מְקַרֵּי
 טוֹב עֵין, שְׂאֵמַר, כָּל דְּכַפִּין יִיתִי
 וַיִּכּוֹל וְכוּ', וְאַחֲרַי כֶּךָ מִבְּרַכִּין עַל
 הַכּוֹס וְשׁוֹתִין בַּהֲסָבָה. וְאַסּוּר
 לְשׁוֹת בֵּין כּוֹס זֶה לְכּוֹס רַבִּיעִי
 (סִימָן תַּעב).

סעיף ט'

אַחֲרַי בְּרַכַּת הַמַּזוֹן מוֹזְגִין כּוֹס
 רַבִּיעִי. וְנוֹהֲגִין לְפָתוּחַ אֶת הַדָּלָת,

לְזִכֹּר שֶׁהוּא לַיֵּל שְׁמוֹרִים, וְאֵין
 מִתִּירָאִין מִשּׁוּם דְּבָר. וּבְזִכּוֹת
 הָאֶמּוּנָה, יָבוֹא מְשִׁיחַ צְדִיקָנוּ,
 וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יִשְׁפֹּךְ חַמָּתּוֹ עַל
 עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וְלָכֵן אֲמָרִים שְׁפֹךְ
 חַמָּתְךָ וְכו'. אַחֲרַ כֵּךְ מִתְחִילִין לֹא
 לָנוּ, וְאֲמָרִים כַּסֵּדֶר. וְכַשְׁמֹנִיעַ
 לְחֻדּוֹ, אִם הֵם שְׁלֵשָׁה, אֲפֹלוּ עִם
 אֲשֶׁתּוֹ וּבָנָיו שֶׁהִגִּיעוּ לְחֻנּוּךְ, יֹאמַר
 חֻדּוֹ, וְהַשָּׁנִים יַעֲנֶנּוּ, כִּמּוֹ שְׁאֲמָרִים
 בְּצַבּוּר. מִן הַכּוֹס הָרַבִּיעִי, צָרִיכִין
 לְשִׁתּוֹת רַבִּיעִית שְׁלֵמָה, וּמְבָרְכִים

אַחֲרָיו בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה, וְאַחֵר כָּךְ
גּוֹמְרִין כְּסֵדֶר הַהֲגָדָה. וְאַחֵר
אַרְבַּעַת הַכּוֹסוֹת אֲסוּר לַעֲשׂוֹת
שׁוּם מַשְׁקָה רַק מַיִם. אִם אֵין שָׁנָה
חוֹטְפֶתוֹ, יֹאמַר אַחֵר הַהֲגָדָה שִׁיר
הַשִּׁירִים. וְנוֹהֲגִין שְׂאִין קוֹרִין
קְרִיאת שְׁמַע שְׁעַל הַמַּטָּה, רַק
פָּרָשַׁת שְׁמַע (עֵין לְעִיל סִימָן ע"א
סעיף ד') וּבְרַכַּת הַמַּפִּיל, לְהוֹרוֹת
שֶׁהוּא לֵיל שְׁמוֹרִים מִן הַמַּזִּיקִין
וְאֵינוֹ צָרִיךְ שְׁמִירָה.

סעיף י'

מִי שֶׁאֵינוֹ שׁוֹתֶה יַיִן כָּל הַשָּׁנָה
 מִפְּנֵי שְׂמִינִי לוֹ, אֵף עַל פִּי כֵן
 צָרִיךְ לְדַחֵק אֶת עֲצָמוֹ לְשִׁתּוֹת
 אַרְבַּע כּוֹסוֹת, כִּמוֹ שֶׁאָמְרוּ
 רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרָנָם לְבִרְכָּה, עַל ר'
 יְהוּדָה ב"ר אֵילָעִי, שֶׁהָיָה שׁוֹתֶה
 אַרְבַּע כּוֹסוֹת שֶׁל פֶּסַח, וְהָיָה צָרִיךְ
 לְחַגֹּר צַדִּיעָיו עַד שְׁבוּעוֹת. וּמִכָּל
 מָקוֹם יָכוֹל לְמַזְגֹּר בְּמַיִם, אִם
 לְשִׁתּוֹת יַיִן צְמוּקִים (עֵינִן לְעִיל סִימָן
 ו) אִם שִׁשְׁתָּה מֵעַד [מִי דְּבֶשׁ] אִם
 הֵם חֲמַר מְדִינָה.

סעיף יא'

אם נאבד האפיקומן, אם יש לו
עוד מצה מאלו שנעשו לשם מצת
מצוה, יאכל ממנו כזית. ואם לאו,
יאכל ממצה אחרת כזית.

סעיף יב'

מי ששכח לאכול את האפיקומן,
אם נזכר קודם ברכת המזון, אף על
פי שסבב נטל מים אחרונים או
שאמר, הב לן ונברך, אוכלו ואינו
צריך לברך ברכת המוציא. ואף
על גב דאסח דעתיה מלאכול, לא

חֲשִׁיב הַפֶּסַח הַדַּעַת, כִּיּוֹן שֶׁהוּא
מִחֲיִיב לֶאֱכֹל, וְאַתָּכּא דִּרְחֻמָּנָא
קָסַמְכִינָן. וּמִכָּל מָקוֹם יֵשׁ לוֹ לְפָזֵל
יָדָיו וְלֹא יִבְרַךְ עַל נְטִילַת יָדָיִם.
וְאִם לֹא נִזְכָּר עַד לְאַחֵר בְּרַכַּת
הַמִּזוֹן קֵדָם שֶׁיִּבְרַךְ בּוֹרֵא פָּרִי הַגָּפֶן
עַל כּוֹס שְׁלִישִׁי, וּפָזֵל יָדָיו, וְגַם כֵּן
לֹא יִבְרַךְ עַל נְטִילַת יָדָיִם (פָּרִי
מִגְדִּים), וְיִבְרַךְ בְּרַכַּת הַמּוֹצֵא,
וְיֹאכֵל כִּזְמַת, וְאַחֵר כֶּךָ יִבְרַךְ
בְּרַכַּת הַמִּזוֹן, וְיִבְרַךְ עַל כּוֹס
שְׁלִישִׁי וְיִשְׁתָּה. אֲבָל אִם לֹא נִזְכָּר

עַד לְאַחַר שְׁבִירָה בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן
 עַל כּוֹם שְׁלִישִׁי, יִשְׁתָּה אֶת הַכוֹם.
 וְאִם רָגִיל בְּפַעַם אַחֲרַת לְבִירָה
 בְּרִכַּת הַמָּזוֹן בְּלֹא כּוֹם, יִטֵּל יָדָיו
 וְיֹאכַל אֶפִּיקוֹמָן וְיִבְרָךְ בְּרִכַּת
 הַמָּזוֹן בְּלֹא כּוֹם. אֲבָל אִם הוּא
 נִזְהָר לְבִירָה תָּמִיד בְּרִכַּת הַמָּזוֹן עַל
 הַכוֹם, וְעָתָה לֹא יוּכַל לְבִירָה עַל
 הַכוֹם, מִשּׁוֹם דְּהָיָה מוֹסִיף עַל
 הַכוֹסוֹת, לָכֵן לֹא יֹאכַל אֶפִּיקוֹמָן,
 וְיִסְמֹךְ עַל הַמִּצָּה שְׂאֵכָל תְּחִלָּה
 (תע"ז).

סימן קב - הלכות ספירת העמר וימי הספירה

סעיף א'

בְּלֵיל שְׁנֵי שָׁל פֶּסַח, מִתְחִילִין לְסַפֵּר
סְפִירַת הָעֶמֶר. וְסוֹפְרִין מֵעַמָּר.
הַמְצֻחַ הוּא לְסַפֵּר תִּכּוֹף בְּחֶתְחֻלַּת
הַלֵּילָה, אַחֵר יֵצֵאת הַכּוֹכָבִים.
וּבְדִיעָבֵד, זְמַנָּה כָּל הַלֵּילָה. בְּבֵית
הַכֹּנֶסֶת בְּלֵילִי שַׁבָּת וַיּוֹם טוֹב
סוֹפְרִין לְאַחֵר הַקִּדּוּשׁ, כִּדִּי לְהַקְדִּים
קִדְשֵׁי הַיּוֹם. וּבְמוֹצָאֵי שַׁבָּת וַיּוֹם
טוֹב, סוֹפְרִין קִדָּם הַבְּדִלָּה כִּדִּי
לְאַחֵר יֵצֵאת הַיּוֹם. וּבְשַׁחֲלֵי יוֹם

טוֹב הָאֲחֵרוֹן בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת,
שְׁאוּמְרִים קדוֹשׁ וְהַבְדֵּלָה עַל כּוֹס
אֶחָד, סוֹפְרִין גַּם כֵּן קֹדֶם כִּדִּי
לְאַחַר אֶת הַהַבְדֵּלָה.

סעיף ב'

מִי שֶׁשָּׁכַח כָּל הַלֵּילָה וְלֹא סָפַר,
יְסַפֵּר בַּיּוֹם בְּלֹא בִּרְכָּה, וּבִלְלוֹת
שְׁאַחַר כֵּךְ יְסַפֵּר בְּבִרְכָּה. וְאִם
שָׁכַח גַּם כָּל הַיּוֹם, יְסַפֵּר אַחֲרַיִךְ
בְּכָל הַלֵּילָה בְּלֹא בִּרְכָּה. וְאִם
נִסְתַּפֵּק לוֹ אִם סָפַר בַּלֵּילָה אִוֹ לֹא,
אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא סָפַר בַּיּוֹם

שְׁאַחֲרֵיו, מִכָּל מָקוֹם יָכוֹל לְסַפֵּר
שָׁאֵר הַלֵּלוֹת בְּבִרְכָּה.

סעיף ג'

הַשּׁוֹאֵל מִחֲבֵרוֹ בֵּין הַשְּׂמִשּׁוֹת אִם
אַחַר כָּךְ, כִּמָּה מוֹנִים הֵיוּ, יֹאמַר
לוֹ, אֶתְמוּל הָיָה כָּךְ וְכָךְ. שָׂאֵם
יֹאמַר לוֹ כִּמָּה מוֹנִים הֵיוּ, אֵינוֹ
רָשָׁא לְבִרְדֵּי אַחֲרֵי כָךְ עַל הַסְּפִירָה.

סעיף ד'

לְכַתְּחִלָּה קֹדֶם שִׁבְרָדֵי, צָרִיד שִׁידַע
עַל מַה הוּא מְבִרְדֵי, דִּהְיֵנוּ שִׁידַע
כִּמָּה יָמִים הוּא בַּסְּפִירָה, וּבְדִיעָבֵד

אם לא ידע ופתח וברך על דעת
שיספור כמו שישמע מחברו, גם
כן יצא. וכן אם ברך על דעת
לספור ארבעה ימים, ולאחר
שברך נזכר שצריך לספור חמשה,
סופר חמשה ואינו צריך לברך
שנית. וכן אם טעה בספירה, כגון
שהיה צריך לומר ששה ימים
ואמר חמשה ימים, אם נזכר מיד,
סופר כראוי ואין צריך לברך
שנית. אבל אם הפסיק קצת, צריך
לברך שנית.

סעיף ה'

בְּכָל יוֹם טוֹב אִם חָל לַיִל רֹאשׁוֹן
בַּשַּׁבָּת שְׁאִין אוֹמְרִים אִז מַעֲרַבִּית,
אִזי בְּלַיִל שְׁנִי אוֹמְרִים הַמַּעֲרַבִּית
מִלַּיִל רֹאשׁוֹן, חוּץ מִפֶּסַח, שְׁאֵפֶלֹ
חָל לַיִל רֹאשׁוֹן בַּשַּׁבָּת, מִכָּל מָקוֹם
בְּלַיִל שְׁנִי אוֹמְרִים מַעֲרַבִּית
שְׁשִׁיכָת לוֹ, מִפְּנֵי שְׁמִדְבָר
בְּקִצִּירַת הָעֶמֶר, שְׁחִיחַ בְּלַיִל זֶה
(תפ"ט.)

סעיף ו'

בַּיָּמִי הַסְּפִירָה מֵתוֹ תִּלְמִידֵי רַבִּי

עֲקִיבָא בְּל"ג יוֹם, וְלָכֵן נִזְהָגִין
 בַּיָּמִים אֵלֶּה קִצָּת אֲבִלוֹת, שְׂאִין
 נִשְׂאִין נָשִׁים וְאִין מְסַתְּפִים. וַיֵּשׁ
 חֲלוּקֵי מִנְהָגִים בְּמִסְפַּר ל"ג יָמִים
 הָאֵלֶּה, יֵשׁ מְקוֹמוֹת נִזְהָגִין
 שְׂחוֹשְׁבִין אוֹתָן מִיּוֹם רֵאשִׁון
 הַסְּפִירָה, וְלָכֵן אוֹסְרִין עַד ל"ג
 בְּעֹמֶר. אֵךְ כְּשֶׁחָל רֵאשׁ חֹדֶשׁ אֲזַי
 בַּשַּׁבָּת, הֵיכָּה בּוֹ שְׁתֵּי קֳדָשׁוֹת,
 קֳדָשֵׁת שַׁבָּת וְקֳדָשֵׁת רֵאשׁ חֹדֶשׁ,
 אִז מִתִּירִין לֵשֶׁא, וְכֵן לְהַסְתַּפֵּר
 בְּעֶרֶב שַׁבָּת. וּבְיוֹם ל"ג בְּעֹמֶר,

וְכֵן מִשָּׁם וְאֵילָּךְ מִתִּירִין, מִפְּנֵי
שְׁבִיּוֹם ל"ג בְּעֶמֶר פָּסְקוּ מִלְמוֹת,
וְלֵכֶן מִרְבִּים בּוֹ קִצָּת שְׁמֶחָה, וְאִין
אוֹמְרִים בּוֹ תַּחֲנוּן. וְאַף שֶׁגַּם בּוֹ
בִּיּוֹם מֵתוֹ קִצָּת, אֲמַרִּינֵן מִקִּצָּת
הַיּוֹם כָּכָלּוֹ, וְלֵכֶן אִין לְהַסְתֵּיךְ אוֹ
לְשֹׂא עַד לְאַחַר שְׁהֵאִיר הַיּוֹם, וְלֹא
מִבְּעֶרֶב. אֲךְ כְּשִׁחַל ל"ג בְּעֶמֶר
בִּיּוֹם רֵאשִׁוֹן, מִסֵּתִפְרִין בְּעֶרֶב
שִׁבָּת שְׁלֹפְנִי, לְכַבֹּד חֲשִׁבָּת.

סעיף ז'

וְיֵשׁ מִקּוֹמוֹת שְׁמֵתִירִין עַד רֵאשִׁ

חֲדָשׁ אֶיִר וְעַד בְּכָל־לַיְלָה שֶׁהֵן שְׁנֵי
 עָשָׂר יוֹם, וְנִשְׁאַרִים ל"ג יוֹם
 בְּאַסּוּר עַד חַג הַשְּׁבֻעוֹת (וּמִסֵּת־פָּרִין
 בְּעֶרֶב הַחֹג). וּמִכָּל מָקוֹם בְּיוֹם ל"ג
 בְּעֹמֶר בְּעֶצְמוֹ מִתִּירִין. (וּכְשֶׁחַל בְּיוֹם
 רֵאשׁוֹן, מִתִּירִין בְּעֶרֶב שַׁבָּת, כְּמוֹ
 שְׁכַת־בְּתִי לְעִיל). וַיֵּשׁ מִקּוֹמוֹת
 שְׁמִתִּירִין עַד רֵאשׁ חֲדָשׁ אֶיִר וְלֹא
 עַד בְּכָל־לַיְלָה, וּבְיוֹם רֵאשׁוֹן דְּרֵאשׁ
 חֲדָשׁ מִתְּחִיל הָאַסּוּר, וַיּוֹם רֵאשׁוֹן
 דְּחֶג־בָּלָח הוּא יוֹם הַל"ג, וְאַמִּירִינָן
 בּוֹ, מִקְצַת הַיּוֹם כְּכֵלּוֹ, וּמִתִּירִין

לֵשָׂא וְלַהֲסִתֵּפֶר בָּהֶן, וְגַם בַּיּוֹם ל"ג
בְּעֹמֶר מִתָּרִין (וְכִמוֹ שְׁכַתְּבִי לְעִיל),
וְצָרִיכִין לְנַחֵג בְּכָל קֹהֲלָה מְנַחֵג
אַחַד, וְלֹא יִשְׁנֹו לַעֲשׂוֹת מִקְצָתוֹ כָּךְ
וּמִקְצָתוֹ כָּךְ.

סעיף ח'

הַסֵּנְדֵק (הוא הַתּוֹפֵס אֶת הַתִּינוֹק בְּשַׁעַת
מִילָה) וְהַמּוֹהֵל, וְאַבִּי הַבֵּן, מִתָּרִין
לַהֲסִתֵּפֶר בַּיּוֹם שֶׁלִּפְנֵי הַמִּילָה סָמוּךְ
לְעֶרֶב קֹדֶם הַלֵּיכָה לְבֵית הַכֹּהֵנִית.

סעיף ט'

לַעֲשׂוֹת שְׂדוּכִין אֲפִלּוּ בַּסְּעוּדָה,

מִתְּרִין בְּכָל הַיָּמִים. אַךְ רְקוּדִין
וּמַחֲלֹת, אֲסוּרִין.

סעיף י'

נֹחֲגִים שָׁלֹא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה, אֶחָד
אֲנָשִׁים וְאֶחָד נָשִׁים כָּל יְמֵי
הַסְּפִירָה מִשְׁקִיעַת הַחֲמָה עַד לְאַחַר
סְפִירַת הָעֶמֶר, וְרִמּוֹ לְזֶה, שֶׁנֶּאֱמַר,
שִׁבְעַת שַׁבָּתוֹת, מִלְּשׁוֹן שְׁבוּת,
שֶׁבִזְמַן הַסְּפִירָה, דְּהֵינּוּ מִשְׁקִיעַת
הַחֲמָה וְאֵילָּךְ, יֵשׁ לְשְׁבוּת מִמְּלָאכָה
עַד לְאַחַר הַסְּפִירָה (סימן תצ"ג).

סעיף יא'

בְּלֵיל רֵאשׁוֹן דְּשַׁבּוּעוֹת, מֵאַחֲרֵין
מִלְּהַת־פֶּלֶל עַד צֵאת הַכּוֹכָבִים.
שָׂאֵם יִתְפַּלְלוּ קוֹדֵם וַיִּקְבְּלוּ קִדְּשֵׁת
יוֹם טוֹב, חֹסֵר מְעַט מִמ־ט יְמֵי
הַסְּפִירָה. וְהַתּוֹרָה אֲמָרָה שְׁבַע
שַׁבָּתוֹת תְּמִימוֹת תִּהְיֶינָה.

סימן קכא - הלכות תענית צבור

סעיף א'

מִצֻּת עֲשֵׂה מִדְּבָרֵי הַנְּבִיאִים
לְהַתְעַנּוֹת בַּיָּמִים שְׂאֵרְעוּ צָרוֹת
לְאַבוֹתֵינוּ. וְתַכְלִית הַתְעַנּוּת הִיא,
כִּדִּי לְעוֹרֵר אֶת הַלְּבָבוֹת לְפִקֹּחַ עַל

דִּרְכֵי הַתְּשׁוּבָה, וְתִהְיֶה זֹאת זְכוּרָתוֹ
 לַמַּעֲשִׂינוּ הָרָעִים, וּמַעַשׂ אֲבוֹתֵינוּ
 שֶׁהָיוּ בַּמַּעֲשִׂינוּ עֲתִידָה, עַד שֶׁגָּרַם
 לָהֶם וְלָנוּ אוֹתָן הַצָּרוֹת. וּבְזְכוּרָתוֹ
 הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, נָשׁוּב לְהִיטִיב,
 כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וְהִתְוַדּוּ אֶת עֲוֹנָם
 וְאֶת אֲבוֹתָם. וְלָכֵן חַיֵּב כָּל אִישׁ
 לָשׁוּם אֵל לְבוֹ בְּאוֹתָן הַיָּמִים
 וּלְכַשְׂפֵּשׂ בַּמַּעֲשָׂיו וּלְשׁוּב מִחֵן, כִּי
 אֵין הָעֶקֶר בְּתַעֲנִית, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר
 בְּאַנְשֵׁי נִינוּהָ, וַיֵּרָא הָאֱלֹהִים אֶת
 מַעֲשֵׂיהֶם, וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוּרָתָם

לְבָרְכָהּ, וַיֵּרָא אֶת שָׁקֶם וְאֶת
 תַּעֲנִיתָם לֹא נֶאֱמַר, אֲלֹא וַיֵּרָא
 הָאֱלֹהִים אֶת מַעֲשֵׂיהֶם כִּי שָׁבוּ
 מִדְּרָכָם הִרְעָה. וַאֲיִן הַתַּעֲנִית אֲלֹא
 הֲכִנָּה לְתַשׁוּבָה. לָכֵן אוֹתָן אֲנָשִׁים
 שֶׁכְּשִׁמְתַּעֲנִים הוֹלְכִים בְּטִיּוֹל
 וּמַבְלִים אֶת הַיּוֹם בְּדַבָּרִים בְּטִלִּים,
 תִּפְסוּ אֶת הַטָּפֵל וְהַנִּיחוּ אֶת הָעֶקֶר.

סעיף ב'

וְאֵלֶּה הֵן הַיָּמִים: א. שְׁלֹשָׁה בְּתַשְׁרִי
 בּוֹ נֶחְרַג גְּדֻלָּיָה בֶּן אֲחִיקָם. שְׁלֹשָׁה
 שְׁחָרָב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, הַשְּׂאִירוֹ

נְבוֹכַדְנֶצַּר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וַיִּשְׁמְחוּ
לְרֹאשׁ עַל יִשְׂרָאֵל. וַעַל יְדֵי שְׁנֵהֲרָגוֹ,
גָּלוּ כָּלן וְנִהְרְגוּ מֵהֶם לְאֶלְפִים,
וְנִכְבְּתָה גִחְלָת יִשְׂרָאֵל הַנְּשֹׂאֶת.

סעיף ג'

ב. עֲשָׂרָה בַּטֵּבֶת, סָמַךְ מֶלֶךְ בָּבֶל,
נְבוֹכַדְנֶצַּר הָרָשָׁע עַל יְרוּשָׁלַיִם
וְהִבִּיֵּאָה בְּמִצּוֹר וּבְמִצּוֹק, וּמִזָּה
נִמְשָׁךְ חֵרֶב בֶּן.

סעיף ד'

ג. שְׁבַע עָשָׂר בְּתַמּוּז, בּוֹ אֲרָעוּ
חֲמִשָּׁ צָרוֹת, נִשְׁתַּבְּרוּ הַלְוִיִּם

בְּשִׁירָד מִשָּׁה מִן הָהָר כָּמוֹ שְׁנֵאמַר
 בַּתּוֹרָה, וְזֶה הִיא בְּשִׁבְעָה עָשָׂר
 בַּת־מוֹז. וְנִתְּבַטֵּל קֶרְבֵּן הַתְּמִיד.
 וְהִבְקָעָה הָעִיר בְּחֶרֶב בַּיִת שְׁנִי.
 אַע"ג דְּבְחֶרֶב בֵּן הָרֵאשׁוֹן הִבְקָעָה
 בַּת־שָׁעָה לְחֹדֶשׁ, דְּכָתִיב (ירמיה נב),
 בַּחֹדֶשׁ הָרְבִיעִי בַּת־שָׁעָה לְחֹדֶשׁ
 וַיַּחֲזֵק הָרָעָב בָּעִיר וְגו' וְתִבְקַע
 הָעִיר וְגו'. אֲבָל בְּחֶרֶב בֵּן הַשְּׁנִי,
 בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בּוֹ הִבְקָעָה הָעִיר.
 וְחֶרֶב בֵּן בַּיִת שְׁנִי חֲמִירָא לָן. (ועוד
 אֵיתָא בִּירוּשָׁלַיִם, דְּגַם בְּרֵאשׁוֹן הִיא

בְּשִׁבְעָה עָשָׂר אֲלֵא שְׁמֹנֶה עָשָׂר הַצָּרוֹת, טָעוּ
 בַּחֲשֹׁבוֹן). וְשִׁרְף אֶפְסוֹסֵי טוֹמָם הָרָשָׁע
 אֶת הַתּוֹרָה, וְהַעֲמִיד צֶלֶם בַּהֲיִכָּל עַל
 יְדֵי רָשָׁעִי יִשְׂרָאֵל, וְזֶה גֵרָם חֲרָבָנוּ
 וְגָלְיוֹתֵנוּ.

סעיף ה'

ד. וְתִשְׁעָה בָּאָב, בּוֹ בַּיּוֹם נִגְזַר עַל
 אֲבוֹתֵינוּ שֶׁבַּמִּדְבָּר שָׁלֹא יִכְנָסוּ
 לָאָרֶץ יִשְׂרָאֵל, כִּי אִזּוֹ חֲזָרוּ
 הַמִּרְגָּלִים, וּבָכוּ יִשְׂרָאֵל בְּכִיָּה שֶׁל
 חֲנָם, וְנִקְבַּע לְבְכִיָּה לְדוֹרוֹת. וּבּוֹ
 בַּיּוֹם הָיָה הַחֲרָבָן הַגָּדוֹל שֶׁנֶּחְרַב

בּוֹ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָרִאשׁוֹן וְגַם
 הַשְּׁנִי, וְנִלְכְּדָה הָעִיר בֵּיתָר,
 שֶׁהִיְתָה עִיר גְּדוֹלָה, וְהָיוּ בָּהּ
 אֲלָפִים וָרַבָּבוֹת מִיִּשְׂרָאֵל. וּבּוֹ
 בַּיּוֹם חָרַשׁ טוֹרְנוֹסְרוּפּוֹם אֶת
 הַחֵיכָל וְאֶת סְבִיבָיו, וְנִתְּקָנִים
 הַפְּסוּק צִיּוֹן שָׁדָה תַּחֲרִישׁ. (ועוד יֵשׁ
 תַּעֲנִית צָבוּר, תַּעֲנִית אֶסְתֵּר, לְקַמֵּן סִימָן
 קמ"א סעיף ב').

- (א) נקרא "צום השביעי". (ב) נקרא
 "צום העשירי". (ג) נקרא "צום
 הרביעי". (ד) נקרא "צום

החמישי."

סעיף ו'

אם חל תעניות אלו בשבת,
דוחין אותן לאחר השבת. אבל
אם חל עשרה בטבת בערב שבת,
מתעניין ומשלימין.

סעיף ז'

חתן שחלה אחת מד' תעניות אלו
בתוך שבועת ימי המשתה שלו,
אף על גב שאלו הימים המה לו
במו רגל, מכל מקום חייב
להתענות. כיון דהרגל שלו הוי

רָגַל דִּיחִיד, אֶתִּי אֲבֵלֹת וְתַעֲנִית
דְּרַבִּים וְדָחִי לָהּ. וְעוֹד הָא כְּתִיב,
אִם לֹא אֶעֱלֶה אֶת יְרוּשָׁלַּיִם עַל
רֹאשׁ שְׂמֹחָתִי (ריטב"א סוף מס'
תענית).

סעיף ח'

חֲלוּק יֵשׁ בֵּין שְׁלֹשׁ תַּעֲנִיֹת
הָרֹאשׁוֹנוֹת לְתַשְׁעָה בָּאֵב. בְּשֹׁלֶשׁ
תַּעֲנִיֹת הָרֹאשׁוֹנוֹת אוֹכְלִים בְּלִילָה
שְׁלֹפְנִיָּהוּ עַד שִׁיעֻלָּה עַמּוּד הַשִּׁחָר,
וְהוּא שְׁלֹשׁ יָשׁוּן שְׁנַת קָבַע. אֲבֵל
אִם יָשׁוּן שְׁנַת קָבַע, אָסוּר אַחֲר כָּךְ

לֹא־כֹל אִם לְשִׁתּוֹת, אֵלֶּא אִם כֵּן
 הִתְנָה קֹדֶם שִׁישּׁוֹן. וְאִם הוּא רְגִיל
 לְשִׁתּוֹת לְאַחַר הַשְּׁנָה, אֵינּוּ צָרִיךְ
 לְהִתְנוּת עַל הַשְּׁתִּיָּה. וּבִתְשׁוּעָה
 בָּאֵב, צָרִיכִין לְהַפְסִיק מִבְּעוֹד יוֹם
 שֶׁלִּפְנֵיו. שֶׁלֹּשׁ תַּעֲנִיּוֹת הָרֵאשׁוֹנוֹת,
 מִתְרוֹת בְּרַחֲמֵי וְסִיכָה וְנִעִילָת
 הַסֶּנְדֵּל וְתַשְׁמִישׁ הַמָּטָה. וּבִתְשׁוּעָה
 בָּאֵב, אֲסוּרִים בְּכֵלֵן. וְיֵמִי שֶׁהוּא
 בַּעַל נַפֶּשׁ וְאָדָם בָּרִיא, יַחְמִיר
 בְּכֵלֵן כִּמּוֹ בִּתְשׁוּעָה בָּאֵב, וְרַק
 בְּנִעִילָת הַסֶּנְדֵּל לֹא יַחְמִיר, מִשּׁוּם

חֹכֵם וְטָלֹלָא. וּבֵית שְׁמִי שׁ הַמָּטָה
אִם הוּא לַיִל טְבִילָה, יָקִים עֲזָתוֹ
בֶּגֶד תַּעֲנִיּוֹת הָרֹאשׁוֹנוֹת.

סעיף ט'

עוֹד יֵשׁ קָלָא בֶּגֶד תַּעֲנִיּוֹת
הָרֹאשׁוֹנוֹת, דְּעֵבְרוֹת וּמִנִּיקוֹת
הַמַּצְטַעְרוֹת, פְּטוּרוֹת מִלְּהֵת עֲנוֹת.
וְכֵן חוֹלָה, אֶף עַל פִּי שְׂאִין בּוֹ
סַכָּנָה, לֹא יִתְעַנֶּה. וּמִכָּל מָקוֹם אֶף
מִי שֶׁמֵּתָר לוֹ לֶאֱכֹל, לֹא יִתְעַנֶּה אֶת
עַצְמוֹ, אֲלָא יֹאכֵל מִה שֶׁהוּא צָרִיךְ
לְבָרִיאוֹת גּוֹפּוֹ (תק"נ תקנ"ד). וְכֵן

הַקְטַנִּים, אַף עַל פִּי שְׂאִינָם חִיבִים
לְהַתְעַנּוֹת, מִכָּל מְקוֹם אִם יֵשׁ בָּהֶם
דַּעַת לְהַתְאַבֵּל, וְאִי לְחֻנָּם, שֶׁלֹּא
לְהַאֲכִילָם רַק לָחֵם וּמַיִם, לְהַתְאַבֵּל
עִם הַצָּבוּר.

סעיף י'

לְרַחוּץ פִּי בְּמַיִם בְּשַׁחֲרִית, אָסוּר
בְּכָל תַּעֲנִית צָבוּר. וְהָרַק, אִם
אֶפְשָׁר לְכַלֵּט, יְכַלֵּט. וְאִם אִי
אֶפְשָׁר, בּוֹלְעוֹ אֶפְלוֹ בַּיּוֹם
הַכָּפוּרִים, פִּיּוֹן שְׂאִינּוֹ מְכֻוֵּן
לְהַנָּאתוֹ. לְטַעַם הַמֵּאֲכָל, אֶפְלוֹ אִם

יִפְּלוּ, אִם־וָר בְּתַעֲנִית צָבוּר. אֲבָל
בְּתַעֲנִית שֶׁהוּא מְקַבֵּל עַל עֲצָמוֹ,
מִתָּר לְטַעַם וּלְפִלּוֹט. וְכֵן רְחִיצַת
הַפֶּה, מִתְּרַת בְּתַעֲנִית יָחִיד תַּקַּם"ז.

סעיף יא'

מִצְוָה עַל כָּל עֵדֶת יִשְׂרָאֵל, שֶׁעַל
כָּל צָרָה שְׁלֹא תָבוּא, יִתְעַנּוּ
וְיִתְפַּלְלוּ עַל צָרָתָם לְפָנֵי ה' יִתְבָּרֵךְ.
שְׁמוֹ. וְאִם אֵין הָעֵת מִכְשָׁרֵת
לְהִתְעַנּוֹת, כְּגוֹן הַנִּרְדָּפִים שְׂאִינָם
רְשָׁאִים לְהִתְעַנּוֹת, שְׁלֹא לְשַׁבֵּר
כֹּחַם, יִקְבְּלוּ עָלֵיהֶם לְהִתְעַנּוֹת כְּדִ:

וְכָךְ תַּעֲנִיּוֹת לְכַשִּׁינְצָלוֹ, וְנֶחֱשָׁב
לָהֶם כְּאֵלּוֹ הִתְעַנּוּ עֲתָה, כְּדִמְצִינוּ
בְּדַנְיָאֵל דְּכָתִיב, וַיֹּאמֶר אֵלַי אֵל
תִּירָא דְּנִיָּאֵל כִּי מִן הַיּוֹם אֲשֶׁר
נָתַתָּ אֶת לְבָבְךָ לְהַבִּין וּלְהִתְעַנּוֹת
לִפְנֵי אֱלֹהֶיךָ נִשְׁמָעוּ דְּבָרֶיךָ (תקע"א
תקע"ו).

סימן קכב - דינים מן שבעה עשר
בתמוז עד תשעה באב

סעיף א'

כִּיּוֹן שֶׁבִשְׁבַע עָשָׂר בְּתַמּוּז
הִתְחִילוּ צָרוֹת הַחֲרָבָה, לְכֵן נִזְהָגִין

קִצַּת אֲבִלוֹת מִיּוֹם זֶה עַד אַחֵר
 תִּשְׁעָה בָּאֵב. וְרֹאשׁוֹ לְכֹל יֵרָא
 שָׁמַיִם לַעֲשׂוֹת תְּקוּן חֲצוֹת בְּכֹל
 יוֹם לְאַחֵר חֲצוֹת הַיּוֹם. אֵין נוֹשְׂאִין
 נָשִׁים, אֲפֹלוּ מִי שֶׁעָדִין לֹא קָנִים
 מַצּוֹת פָּרוּ וְרִבּוֹ. אֲבָל לַעֲשׂוֹת
 שְׂדוּכִין, אֲפֹלוּ בְּסְעוּדָה, מִתָּר עַד
 רֹאשׁ חֹדֶשׁ אָב. וּמִרֹאשׁ חֹדֶשׁ
 וְאֵילָךְ, אֵף עַל גֵּב דִּמְתָּר גַּם כֵּן
 לַעֲשׂוֹת שְׂדוּכִין, מִכָּל מָקוֹם אֲסוּר
 לַעֲשׂוֹת סְעוּדָה, אֲךְ יְכוּלִין לֶאֱכֹל
 מִיָּנִי מִרְקַחַת וּכְדוּמָה. יִשְׂרָאֵל

שְׁפִרְנָסָה שְׁלֹ בְּכָלִי זְמַר, מִתָּר
 לְנֶגֶן בְּבֵית אֵינוּ יְהוּדֵי בְּכָדִי
 פִּרְנָסָתוֹ עַד רֹאשׁ חֹדֶשׁ. אֲבָל
 מִרֹאשׁ חֹדֶשׁ עַד אַחֵר הַתַּעֲנִית,
 אֲסוּר. וַיּוֹם שְׁבַעַה עָשָׂר בְּתַמּוּז
 עֲצָמוֹ גַּם כֵּן אֲסוּר, וְכֵן עֲשָׂרָה
 בַּטִּבֵּת. וַיֵּשׁ נֹחֲגִין שְׁלֹ לֹאכֵל
 בָּשָׂר וְשֵׁלֹ לַעֲשׂוֹת יֵין מִשְׁבַּעַה
 עָשָׂר בְּתַמּוּז עַד אַחֵר תַּשְׁעָה בְּאָב,
 אִם לֹא בַשִּׁבָּת אוֹ סְעוּדַת מִצְוָה.

סעיף ב'

נֹחֲגִין שְׁאִין מְבָרְכִין שְׁחֲחִינוּ

בַּיָּמִים אֵלֶּה. וְלִכֹּן אֵין קוֹנִין וְאֵין
 לִבְשֵׁין בְּגָד חֲדָשׁ, מְשֻׁם דְּהִיָּה
 צָרִיד לְבָרֵךְ שְׂהַחֲיֵנוּ. וְעַל פְּדִיוֹן
 חֶבֶן, מְבָרְכִין שְׂהַחֲיֵנוּ, שְׁלֹא
 לְהַחֲמִיץ אֶת הַמִּצְוָה. וְעַל פְּרִי יֵשׁ
 לְהַקֵּל לְבָרֵךְ שְׂהַחֲיֵנוּ בַּשֵּׁבֶת, אִין
 אֶפְלוּ בְּחֵל, אִם לֹא יִמָּצֵא פְּרִי זֶה
 לְאַחֵר תְּשַׁעָה בְּאָב. לֹא יִכּוּ
 חֵת לְמִידִים אִין הַבָּנִים בַּיָּמִים אֵלֶּה.

סעיף ג'

וְכֵן נוֹהֲגִין שְׂאֵין מִסֵּת פְּרִין בַּיָּמִים
 אֵלֶּה, לֹא שְׁעָרוֹת הָרֹאשׁ וְלֹא

שְׁעָרוֹת הַזָּקֵן וְלֹא כָּל שְׁעָרֵי
שְׁבָגוּפוֹ. וְאָמַר לְגֵדוּלִים לְסַפֵּר אֶת
הַקִּטְנִים.

סעיף ד'

הַשָּׂפָה הַעֲלִיזָה שְׁבִזְקוֹ, כָּל
שְׁמַעְכֶּב אֶת הָאֲכִילָה, נִרְאָה לִי
דִּישׁ לְהַתִּיר לְגִלְחוֹ עַד הַשְּׁבוּעַ
שְׁחָל בּוֹ תִשְׁעָה בְּאָב. אֲבָל בַּשְּׁבוּעַ
שְׁחָל בּוֹ תִשְׁעָה בְּאָב, יֵשׁ לְאָמַר.

סעיף ה'

קִצִּיצַת הַצִּפְרָנִים, אֵין לְאָמַר, רַק

בַּשְּׁבוּעַ שְׁחַל בּוֹ תִשְׁעָה בְּאָב.
וְאִשָּׁה לְצֶרֶךְ טְבִילָתָהּ מִתְּרַת גַּם
אִזּוֹ. וְכֵן הַמִּזְהֵל יָכוֹל לְתַקֵּן צִפְרָנָיו
לְצֶרֶךְ הַפְּרִיעָה.

סעיף ו'

בַּשְּׁלֹשָׁת הַשַּׁבָּתוֹת שְׁבִין שְׁבָעָה
עָשָׂר בְּתַמּוּז לְתִשְׁעָה בְּאָב,
מִפְּטִירִין ג' דְּפִרְעָנוּתָא, שֶׁהֵן,
דְּבָרֵי יְרֵמְיָהוּ, שְׁמַעוּ דְּבַר ה', חֲזוֹן
יִשְׁעְיָהוּ, וְסִימָנָם דְּש"ח. וְאִם טַעַם
וְקָרָא בַּשַּׁבָּת הָרֵאשׁוֹנָה אֶת
הַחֲפֻטָּה שֶׁל פְּרִיעָה דִּיזְמָא,

מִפְּטִירֵין בַּשַּׁבָּת הַבָּאָה, דְּבָרֵי
 יְרֵמְיָהוּ וְגַם, שְׁמָעוּ, מִפְּנֵי שֶׁהֵן
 סְמוּכוֹת זֶה לָזֶה. (סימן תכ"ח). חל
 ראש חודש אב לְהִיּוֹת בַּשַּׁבָּת,
 מִפְּטִירֵין הַשָּׁמַיִם כְּסֵאֵי. וַיֵּשׁ
 מְקוֹמוֹת שְׁמִפְּטִירֵין שְׁמָעוּ.

סעיף ז'

מִשְׁנֵכָנִם אָב, מִמַּעֲטִין בְּשִׁמְחָה.
 אֵין בּוֹנִין בְּנִין שֶׁל שְׁמִיחָה אִין בְּנִין
 שְׁחֵאָה רַק לְרוּחָה. וְאִם קָצִין עִם
 אֵינוֹ יְחֻדֵי לְצִיּוֹר לוֹ אֶת בֵּיתוֹ, אִם
 יָכוֹל לְפִיסוֹ בְּדָבָר מוֹעֵט שִׁמְחָתִין

עַד אַחֲרֵי תְּשַׁעָּה בְּאָב, נִכּוֹן הַדָּבָר.
וְאִם לֹא מֵתָר. וְבֵר יִשְׂרָאֵל דְּאִית
לֵיהּ דִּינָא בְּהַדִּי אֵינוֹ יְהוּדִי,
לְשַׁת־מִיט מִינָהּ, מִשּׁוּם דְּרִיעַ מִזְלָהּ.
אִם אֶפְשָׁר, יִשְׁתַּמֵּט כָּל הַחֹדֶשׁ,
וְלִכְּל הַפְּחוֹת עַד לְאַחֲרֵי תְּשַׁעָּה
בְּאָב. אֵין מִקְדָּשִׁין אֶת הַלְּבָנָה עַד
לְאַחֲרֵי תְּשַׁעָּה בְּאָב.

סעיף ח'

מִנְהַג בְּכָל יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא לֵאכֹל
בָּשָׂר וְשֶׁלֹּא לְשַׁתּוֹת יַיִן בְּתַשְׁעָת
יָמִים שְׁמֹן רֹאשׁ חֹדֶשׁ עַד לְאַחֲרֵי

תִּשְׁעָה בְּאָב, וְאַסּוּר אֲכָלוֹ
 בְּתַבְשִׁיל שְׁנַת־בִּשְׁל בּוֹ בֶּשֶׁר אִוֹ
 שֵׁשׁ בּוֹ שֶׁמֶן. וְאַכְלוֹ בֶּשֶׁר עוֹף,
 אֲסּוּר. וְאַךְ מִי שֶׁמֶאֱכָלִי חֵלֶב
 מִזִּיקִין לוֹ יָכוֹל לֶאֱכֹל בֶּשֶׁר עוֹף.
 וְלִצְרֹךְ חוֹלָה, חֵבֶל מֵתָר. וּמִכָּל
 מָקוֹם אִם אֵינוֹ קָשָׁה לוֹ, יֵשׁ לוֹ
 לְהַפְסִיק, שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מִן ז' בְּאָב
 וְלַחֲלוֹן. וְכֵן נוֹהֲגוֹת קִצָּת יוֹלְדוֹת
 לְהַמְנִיעַ מִבֶּשֶׁר וְיֵין מִז' בְּאָב
 וְאֵילָף, כִּי בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם נִכְנָסוּ
 הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים לְהִיכָל (כְּדִלְקָמָן

סימן קכ"ד סעיף ב' • ובסעודת
 מצוה, כגון מילה ופדיון הבן,
 וסיום מסכתא גם כן, מתירין
 בבשר ויין • וחזין מאבותיו ואחיו
 ובניו, וחזין מאלו שיש להם
 שיכות למצוה, יכול להזמין עוד
 עשרה אנשים לרעות. אבל רק
 אותן שגם בפעם אחרת היו באין
 אליו אל המשתה. וכל זאת מתיר
 אפלו בערב תשעה באב רק אותם
 שגם בפעם אחר היו באין אליו
 אל המשתה. וכל זאת מתיר אפלו

בַּעֲרֵב תִּשְׁעָה בְּאָב קֹדֶם חֲצוֹת
 הַיּוֹם, אֲבֵל לֹא אַחֲר כּוֹף. וְהַסְעָדָה
 שֶׁנּוֹהֲגִין לַעֲשׂוֹת בַּלַּיְלָה שְׁלֹפְנֵי
 הַמַּיְלָה, אֵינָה סְעֻדַּת מִצְוָה (עֵין
 לְקַמֵּן סִימָן קסג סְעִיף ח) וְאַסּוּרִין
 בַּבֶּשֶׁר וַיֵּין, אֲלֹא יֵשׁ לַעֲשׂוֹתָהּ
 בְּמֵאכְלֵי חֶלֶב. וְכוּם שֶׁל הַבְּדִילָה
 בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, אִם יֵשׁ תִּינוֹק
 שֶׁיִּשְׁתֶּה רֹב הַכוּם, נוֹתֵנִין לוֹ. וְאִם
 לֹא, יָכוֹל הַמַּבְדִּיל בְּעֶצְמוֹ
 לַעֲשׂוֹת.

וְכֵן אֵין מְכַבְּסִין בְּתַשְׁעָה יָמִים
 אֱלֹהֵינוּ. וְאַפְלוּ חֲלוּק אֹר בְּגָד שְׂאִינוּ
 רוּצָה לְלַבֵּשׁ עַד אַחֲרֵי הַתְּעֵנִית.
 וְאַפְלוּ לְתַתָּם לְכוּבֶסֶת אִינוּ יְהוּדֵי
 אֲסוּר. וַיִּשְׁרְאֵלִית, מִתְּרַת לְכַבֵּם
 בְּגָדֵי אִינוּם יְהוּדִים. וּמִכָּל מְקוֹם
 בַּשְּׁבוּעַ שְׁחָל בָּהּ תַּשְׁעָה בְּאָב יֵשׁ
 לָהּ לְזִיָּה. וְכֵן אֲסוּר בְּתַשְׁעָה יָמִים
 אֱלֹהֵינוּ לְלַבֹּשׁ אֹר לְהַצִּיעַ אֲפֵלוּ
 הַמְּכַבְּסִין מִקְדָּם. רַק לְכַבֹּד שִׁבְתָּהּ,
 מִתְּרַת לְלַבֹּשׁ בְּגָדֵי פִשְׁתָּן, וְלְהַצִּיעַ
 עַל הַשְּׁלֵחָנוֹת לְבָנִים, וְלְהַחֲלִיף

מִטְפָּחוֹת הַיָּדִים וּמַגְבּוֹת, כְּדָרָךְ
שְׁעוֹשִׁין בְּשֹׂאֵר שִׁבְתוֹת. אֲבֵל
סְדִינִים לְבָנִים, אֲסוּר לְהִצִּיעַ.
וְאֵשָׁה שֶׁצָּרִיכָה לְלָבוֹשׁ לְבָנִים
לְסֹפֵר ז' נְקִיִּים, מִתְּרַת לְכַבֵּם
וְלְלָבוֹשׁ. וְכֵן הַמִּטְפָּחוֹת שֶׁמִּלְפָּיִן
בָּהֶן אֵת הַתִּינוֹקוֹת [חֲתוּלִים],
שֶׁמִּלְכָּלֵכִין אוֹתָן תָּדִיר, מִתָּר
לְכַבֵּם.

סעיף י'

אֵין עוֹשִׁין בְּתִשְׁעָה יָמִים אֵלּוֹ
בְּגָדִים חֲדָשִׁים, אוֹ מְנַעְלִים חֲדָשִׁים,

אוּ לְאַרְגָּאֵנִי אֲנִפְלֹאֹת (זאקקען
שטרומפק), אַפְלוּ עַל יְדֵי אֱמֶן אֵינוֹ
יְהוּדִי. וְלִצְרָךְ גָּדוֹל, כְּגוֹן לְנִשְׁוֹאִין
שִׁיחִיו מִיָּד אַחֵר תִּשְׁעָה בְּאֵב,
מִתָּר עַל יְדֵי אֱמֶן אֵינוֹ יְהוּדִי, אַבֵּל
לֹא עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל. וְקֹדֶם רֹאשׁ
חֹדֶשׁ, מִתָּר בְּכָל עֲנִין לְתֵתָן אַפְלוּ
לְאֱמֶן יִשְׂרָאֵל, וּמִתָּר לוֹ לַעֲשׂוֹתָן
אַפְלוּ אַחֵר כָּךְ.

סעיף יא'

נָשִׁים שְׂנוּהֲגוֹת שְׁלֹא לְסִדֵּר הַחוּטִין
לְאַרְיָגָה, מִשּׁוֹם דְּזָה נִקְרָא שְׁתִּי,

וְכִיּוֹן שְׁבַטְלָה אָבִן הַשְּׁתִּיָּה שְׁהִיתָה
בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, הַחֲמִירוּ עָלֶיהָ
בְּזָה, אֲסוּר לְהַתִּיר לָהּ.

סעיף יב'

אִין רוֹחֲצִין בְּתַשְׁעָה יָמִים אֵלּוּ
אֲפֹלוּ בְּצוֹנָן. אֲדָּ לְרַפּוּאָה, כְּגוֹן
יולָדֶת אוֹ מְעַבְּרַת שְׁקָרוּבָה לְיָלֶדֶת,
שְׁטוֹב לָהּ לְרַחוּם, וְכֵן אָדָם חָלוּשׁ
שְׁצָנָה אוֹתוֹ הָרוּפֵא לְרַחוּם, מִתְּרִין
לְרַחוּם אֲפֹלוּ בְּחֲמִין. וְכֵן נָדָה,
רוֹחֲצַת וְטוֹבֶלֶת כְּדִרְכָּה. וְאִם
טוֹבֶלֶת בְּלִילָה שְׁאַחַר תַּשְׁעָה בְּאֵב

וְאִי אֶפְשָׁר לָהּ לְרַחוּץ אֶז, יְכוּלָהּ
לְרַחוּץ בְּעֶרְבַּ תְּשַׁע בָּאָב. וְכֵן
בְּשִׁלּוּבֵשֶׁת לְבָנִים, יְכוּלָהּ לְרַחוּץ
מִנֵּט בְּדִרְכָּהּ, כִּיּוֹן שְׂאִינָה עוֹשָׂה
לְתַעֲנוּג.

סעיף יג'

רֹאשׁ חֹדֶשׁ אָב שֶׁחֵל בְּעֶרְבַּ שַׁבָּת,
מִי שֶׁרָגִיל לְרַחוּץ בְּחֻמִּין בְּכָל עֶרְבַּ
שַׁבָּת, מִתָּר גַּם עַתָּה לְרַחוּץ אֲפִלּוּ
בְּחֻמִּין. אֲבָל בְּעֶרְבַּ שַׁבָּת חֲזוֹן,
אִםֹּר לְרַחוּץ בְּחֻמִּין אֲפִלּוּ לְמִי
שֶׁרָגִיל בְּכָךְ, כִּי אִם פָּנִיו יָדָיו

וְרִגְלָיו. וְכֵן מִי שֶׁרִגְלֵי בַחֲפִיפַת
הָרֹאשׁ כָּל עֶרֶב שַׁבָּת, מֵתָר לוֹ גַּם
עֲתָה, אֲךֹּ לֹא בְּבוֹרִית [בְּסַבּוֹן]
(זי"ף), וְלֹא בְּמִי אַפֶּר (לויג). וְמִי
שֶׁרִגְלֵי לְטַבּוֹל כָּל עֶרֶב שַׁבָּת, מֵתָר
לוֹ גַּם עֲתָה לְטַבּוֹל בְּצוֹנָן. אֲבָל מִי
שֶׁמַּבְטִילָה לְפַעֲמִים, אֲסוּר לוֹ.

סעיף יד'

אֲבָל שֶׁחָל יוֹם שְׁלֹשִׁים שָׁלוֹ בִּי"ח
בְּתַמוּז אִזְּ אַחֲרֵ כֶּךְ עַד עֶרֶב רֹאשׁ
חֹדֶשׁ אָב, מֵתָר לוֹ לְהַסְתִּיפֹר. אֲבָל
מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ וְאִילָךְ, גַּם בְּכֹהֲנֵי

גִּוְנָא, אָסוּר בְּכַבּוּם וּבְתַסְפּוּרָת (עין
אליהו רבא סימן תקנ"א סעיף קטן ל"ב).

סעיף טו'

מִי־לָה שְׁחִיא בְּתַשְׁעָה יָמִים אֵלּוּ,
נֹחֲגִין שְׁחִמּוּהִל וְהַסְנֶדֶק וְאַבִּי הַבֵּן
וְאִמּוֹ לֹבֵשִׁין בְּגָדֵי שַׁבָּת. אֲבָל
הַמַּכְנִים אֶת הַתִּינוֹק (געפאטער),
אָסוּר. אֵךְ הָאִשָּׁה הַמַּכְנֶסֶת אֶת
הַתִּינוֹק, נֹחֲגָת לְבוֹשׁ בְּגָדֵי שַׁבָּת,
כִּיּוֹן שְׂזוּחִי כָּל מַצּוֹתָהּ. וְגִלּוּחַ יֵשׁ
לְהַתִּיר לָהֶם קֹדֶם שַׁבָּת חֲזוֹן. אֲבָל
אַחֵר כֶּךָ אָסוּר.

סעיף טז'

כָּבֵר כַּתְּבֵנוּ בְּסֵעִיף ט', כִּי בְּשַׁבָּת
חֲזוֹן לֹבֶשִׁין בְּגָדֵי פִשְׁתָּן לָבָן,
דִּהְיֵנוּ הַכְּתָנָת וּפּוֹזְמָקָאוֹת
[וְהַגָּרְבִּים], שְׂאֵינָן אֶלָּא מִפְּנֵי
הַזֵּעָה. אֲבָל שְׂאֵר בְּגָדֵי שַׁבָּת,
תְּלִיא בְּמִנְהַג הַמָּקוֹמוֹת אִם
לְהַחֲלִיפֵן אִוֹ לֹא. וּבֵיִת הַכְּנֶסֶת
מִחֲלִיפִין אֶת הַפָּרָכָת וְהַמַּפּוֹת
וְהַמַּעֲיָלִים בְּשַׁבָּת חֲזוֹן, אֲךְ לֹא
בְּשַׁבָּת שְׁחָל בּוֹ תִּשְׁעָה בְּאָב.

סעיף יז'

נֹחֲגִין בְּשִׁבַּת חֲזוֹן לְקָרוֹת לְמַפְטִיר
אֶת הָרֵב שֶׁהוּא יוֹדֵעַ לְקוֹנֵן, וְלֹא
יַעֲלֶה אֵז לְשִׁלְיָשִׁי (מגן אברהם סימן
רפב סעיף קטן יד).

סימן קכג - דיני ערב תשעה באב

סעיף א'

בְּרִית מִלָּה וְכֵן פְּדִיוֹן הַבֶּן שֶׁחָל
בְּעֶרְב תְּשֻׁעָה בָּאֵב, עוֹשִׂין הַסְּעוּדָה
קֹדֶם חֲצוֹת הַיּוֹם (וְעַיֵן לְעֵיל סִימָן
קכב סעיף ח) (תקנא).

סעיף ב'

לֹא יִטַּיֵּל בְּעֶרְב תְּשֻׁעָה בָּאֵב.

וְנוֹהֲגִין שְׁלֹא לְלַמֵּד אַחֲרֵי צִהְרִים,
כִּי אִם בְּדַבָּרִים שְׂמֵתָרִים לְלַמֵּד
בֵּית שְׁעָה בָּאָב (תקנ"ג).

סעיף ג'

בְּעֵינֵינוּ סְעוּדָה הַמִּכְסֵּקֶת יֵשׁ כַּמָּה
דִּינִים, וְהַמְנָחָה הַיֵּשֶׁר הוּא לֹא כָל
קֹדֶם מִנְחָה סְעוּדַת קִבֵּעַ, וְאַחֲרֵי כֵן
מִתְפַּלְלִין מִנְחָה, וְאֵין אוֹמְרִים
תַּחֲנוּן, מִשּׁוֹם דִּתְשַׁעָּה בָּאָב אֲקָרִי
מִזְעֵד, דְּכַתִּיב, קָרָא עָלַי מִזְעֵד.
וְסָמוּךְ לְעֶרֶב, יוֹשְׁבִין עַל הָאָרֶץ
וְאֵין צָרִיכִים לְחַלֵּץ הַמִּנְעָלִים. וְלֹא

יֵשְׁבוּ שְׁלֹשָׁה בְּיַחַד, שְׁלֹא יִתְחַיְבוּ
בְּזִמּוֹן. וְאוֹכְלִין רַק פֶּת עִם בִּיצָה
מִבְּשֵׁלֶת קֶשֶׁה וְקָרָה. וְטוֹבְלִין קֶצֶת
פֶּת בְּאַפֵּר וְאוֹכְלִין. וְצָרִיד לְזַהֵר
לְהַפְסִיק מִבְּעוֹד יוֹם (אם מִתֵּר לֹאכֵל
אַחֵר כֶּךָ, עֵין לְקַמֵּן סִימָן קלא סְעִיף יב)
(תקנב תקנג).

סעיף ד'

מִי שֶׁמִּתְעַנֶּה כָּל יְמֹת הַשָּׁנָה שְׁנֵי
וְחֲמִישֵׁי וְאַרְעֵ בּוֹ עֶרֶב תְּשַׁעָּה
בְּאַב, יִשְׁאַל עַל נְדָרוֹ. וְהִי שִׁישׁ לוֹ
יָאֵר צִיט [יוֹם זְכָרוֹן לְהוֹרִיו]

בְּעֶרְבַּ תְּשֻׁעָה בָּאָב, יִתְּנָה בַּפֵּעַם
הָרֵאשׁוֹנָה שְׁלֹא לְהִתְעַנּוֹת רַק עַד
אַחַר חֲצוֹת הַיּוֹם, וְיִתְּפִלָּ מִנְּחָה
גְּדוּלָּה, וְהִינּוּ חֲצִי שָׁעָה לְאַחַר
הַצִּהְרִים, וַיֹּאכֹל סְעוּדָה, וְאַחַר כֵּן
סְמוּךְ לְעֶרְבַּ יֹאכֹל סְעוּדָה חֲמִשָּׁסָקָת
(תקנב).

סעיף ה'

בֵּין הַשְּׂמִשּׁוֹת, אָסוּר בְּכָל מֵחָ
שְׂאֵסוּר בְּתִשְׁעָה בָּאָב, וְלִכּוֹן
צָרִיכִין לְחַלֵּץ אֶת הַמִּנְעָלִים קֹדָם
בֵּין הַשְּׂמִשּׁוֹת.

סימן קכד - הלכות תשעה באב

סעיף א'

עֲרַבִּית, נִכְנָסִין לְבֵית הַכְּנֶסֶת
וְחוֹלְצִין הַמִּנְעָלִים (כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּסוֹף
סִימָן הַקּוּדֵם). וְנוֹהֲגִין לְהַסִּיר אֶת
הַפָּרָכָת מֵאֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ, מִשּׁוּם
דְּכֶתִיב, בַּצֵּעַ אֲמַרְתּוּ. וְאֵין
מִדְּלִיקִין רַק נֵר אֶחָד לִפְנֵי שְׁלִיחַ
הַצַּבּוֹר וּמִתְפַּלְלִין עֲרַבִּית בְּנֶחֱת
וְדָרָךְ בְּכִי פֶּאֱבָלִים. וְאֵין אוֹמְרִים
נַחֵם עַד לְמַחֲרָת בְּמִנְחָה. וְאַחֵר
תְּפִלַּת שְׁמִנְיָה עֲשִׂירָה אוֹמְרִים קִדִּישׁ

שָׁלֵם עִם תְּתִקְבֹּל, וְיִשְׁבִּים לְאַרְיֵן,
וּמִדְּלִיקוֹן קִצָּת נִרוֹת רַק בְּכִדִּי
שִׁיחֲלוּ לֹאמַר אֵיכָּה וְקִינֹת.
וְאוֹמְרִים אֵיכָּה וְקִינֹת גַּם כֵּן
בְּנִחַת וְדָרֵךְ בְּכִי, וּמִפְסִיק בְּאֵיכָּה
מֵעַט בֵּין כָּל פֶּסוּק וּפֶסוּק, וּמֵעַט
יֹתֵר בֵּין כָּל אֵיכָּה וְאֵיכָּה. וּבְכָל
אֵיכָּה, מִגְבִּיהַ שְׁלִיחַ הַצְּבוּר קוֹלֹ
קִצָּת יֹתֵר. וּפֶסוּק הָאַחֲרוֹן שֶׁבְּכָל
אֵיכָּה, אוֹמְרִים בְּקוֹל רָם. וְכַשְּׁמַגִּיעַ
לְפֶסוּק הַשִּׁבְעִי וְגו' אוֹמְרִים אוֹתוֹ
הַקֹּהֵל בְּקוֹל רָם, וְאַחֵר כָּךְ מִסִּים

שְׁלִיחַ הַצְּבוּר, וְחוֹזֵר הַקָּהָל וְאוֹמֵר
הַשִּׁיבֵנוּ יְיָנוּ בְּקוֹל רַם, וְכֵן שְׁלִיחַ
הַצְּבוּר. וְאַחֵר כֶּךָ אוֹמְרִים וְאַתָּה
קְדוֹשׁ וְקַדִּישׁ שְׁלָם בְּלֹא תִתְקַבֵּל,
לְפִי שֶׁאָמַר בְּאַיְכָּה, שָׁתֵּם תִּפְלְתִּי.
וְכֵן לְמַחֵר בְּשַׁחֲרִית מִדְּלָגִין
תִּתְקַבֵּל עַד לְמִנְחָה (תְּקַנּוּ תְּקַנֵּט). גַּם
מִי שֶׁהוּא בִּיחִידוּת, שֶׁאֵין לוֹ מִנְיָן,
אוֹמֵר אֵיכָּה וְקִינּוֹת (חַיֵּי אָדָם).

סעיף ב'

יֵשׁ לְאָדָם לְהַצִּטֵּעַ בְּעֶנְיָן מְשַׁכָּבוּ,
שָׂאֵם רָגִיל לְשַׁכֵּב עַל ב' כָּרִים,

יִשְׁכַּב עַתָּה עַל אֶחָד. וַיֵּשׁ נֹחֲגִין
לְשַׁכַּב בַּלַּיִל תִּשְׁעָה בָּאָב עַל
הָאָרֶץ, וְשָׁם אָבִן תַּחַת רֹאשׁוֹ, זָכַר
לְמַה שֶּׁנֶּאֱמַר, וַיִּקַּח מֵאֲבִי הַמָּקוֹם
וְגו' שֶׁרָאָה אֶת הַחֲרָבִין וְאָמַר, מַה
נֹרָא וְגו' וְהִכָּל לְפִי מַה שְּׁחִוָּא
אָדָם (תקנה).

סעיף ג'

בְּשַׁחֲרִית אֵין מְנִיחִין תְּפִלִּין, מִשּׁוּם
דְּתְּפִלִּין נִקְרָאִים פָּאָר. וְגַם אֵין
לֹבֵשִׁין טָלִית גָּדוֹל, מִשּׁוּם דְּכֻתִּיב,
בַּצֵּעַ אֲמַרְתּוּ, וּמִתְרַגְּמִינָן, בַּצֵּעַ

פּוֹרְפִירָא דִּילָהּ. אָלֵא לֹבְשִׁין טָלִית
קָטָן בְּלֹא בִּרְכָה, וּמִשְׁכִּימִין קִצָּת
לְבֵית הַכְּנֶסֶת, וְאִין מִדְּלִיקִין נֵר
תְּפִלָּה כָּלֵל, וּמִתְּפִלִּין גַּם כֵּן בְּנִחַת
וְדָרָךְ בְּכִי, וְאוֹמְרִים מִזְמוֹר
לְתוֹדָה. וְשִׁלִּיחַ הַצְּבוֹר, בַּחֲזֶרֶת
הַתְּפִלָּה אוֹמֵר עֲנֵנוּ בֵּין גּוֹאֵל
לְרוֹפֵא, כִּמּוֹ בְּכָל תַּעֲנִית צְבוֹר,
וְאִינוּ אוֹמֵר בִּרְכַּת כֹּהֲנִים. וְלֵאחֶר
הַתְּפִלָּה אוֹמֵר חֲצִי קֹדֵשׁ. אִין
אוֹמְרִים לֹא תַחֲנוּן וְלֹא אֵל אֶרֶךְ
אַפַּיִם מִשּׁוֹם דְּאֶקְרִי מוֹעֵד.

וּמִוֹצִיֵּאֵין סֵפֶר תּוֹרָה וְקוֹרִין פִּי
 תּוֹלִיד בָּנִים וְגו' תִּלְתָּא גְבֵרִי.
 וְנִכּוֹן שֶׁהָעוֹלָה יֹאמַר בְּלַחֲשׁ קֹדֶם
 הַבְּרָכָה, בָּרוּךְ הוּא הַיְּיָמִים הָאֵלֶּם. אַחֵר
 קֹרִיאַת הַתּוֹרָה אוֹמְרִים חֲצִי קִדִּישׁ,
 וּמִפְּטִירִין אָסֶף אֲסִיפֶם בְּנִגּוֹן
 אֵיכָה, וּמַחֲזִירִין אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה,
 וְיוֹשְׁבִים עַל הָאָרֶץ וְאוֹמְרִים
 קִינּוֹת, וַיֵּשׁ לְהֶאֱרִיד בָּהֶן עַד סָמוּךְ
 לְצִהָרִים. אַחֵר כָּךְ אוֹמְרִים אֲשֶׁרִי,
 וַאֲיִן אוֹמְרִים לְמַנְצֵחַ, אֵלֶּא וּבֹא
 לְצִיּוֹן וְגו', וּמְדַלְּגִין אֶת הַפָּסוּק

וְאֶנִּי זֹאת וְגו' לְפִי שְׁהִיָּה נִרְאָה
בְּמַקְוִים בְּרִית עַל הַקִּינּוֹת. וְעוֹד,
דִּלֹּא שִׁיךְ לֹמַר וְאֶנִּי זֹאת בְּרִיתִי
וְגו' לֹא יִמּוּשׁוּ מִפִּיךָ וְגו' כִּיּוֹן
שְׁהַכֹּל בְּטָלִים וְאַסּוּרִים בְּדַבְּרֵי
תוֹרָה. אֲבָל בְּבֵית הָאֲבֵל, בְּכָל
הַשָּׁנָה חוּץ מִתְּשַׁעָּה בָּאָב, אוֹמְרִים
אוֹתוֹ, שְׂאֵף עַל גַּב שְׁהֲאֲבֵל בְּטָל
מִדַּבְּרֵי תוֹרָה, הַמְנַחֲמִים אֵינָן
בְּטָלִין. וְאוֹמְרִים וְאַתָּה קָדוֹשׁ וְגו'
וְאוֹמְרִים קְדִישׁ שְׁלָם בְּדִלּוֹג
תַּת־קַבֵּל, עֲלֵינוּ קְדִישׁ יְתוֹם, וְאֵין

אומרים לא שיר היחוד ולא שיר
של יום ולא פטום הקטרת. ונכון
שכל אחד יקרא אחר כך מגילת
איכה (תקנד תקנה תקנט).

סעיף ד'

אם יש אבל בעיר, הולך לבית
הכנסת בלילה וגם ביום עד
שיגמרו הקינות, ומתיר לו לעלות
לתורה ולקרות החפצרה, שהרי
כלם אבלים הם.

סעיף ה'

דברי תורה משמחין את הלב,

שְׁנֵאֵמַר פְּקוּדֵי ה' יִשְׁרִים מִשְׁמַחֵי
 לֵב. וְלִכֵּן אָסוּר בְּתַשְׁעָה בְּאֵב
 לְלַמֵּד תּוֹרָה, כִּי אִם בְּדַבְרִים
 שֶׁמַּעֲצִיבִים אֶת לֵב, כְּגוֹן בְּסִפּוּר
 יְרֵמְיָה בְּדַבְרִים הָרַעִים שֶׁבֹא,
 וּפְסוּקֵי נַחֲמָה שֶׁבֹא יְדִלָּה. וְכֵן
 פִּרְעָנִיּוֹת עַל אֲמוֹת הָעוֹלָם
 שֶׁכְּתוּבוֹת שָׁם יְדִלָּה. וְכֵן מִתָּר
 לְלַמֵּד בְּסִפּוּר אִיּוֹב, וּמִדֶּרֶשׁ אִיכָּה,
 וּגְמָרָא פֶּרֶק אֵלּוּ מִגִּלְחִין וְכוּ',
 דְּמִירֵי בְּדִינֵי אֲבֵל וּמִנְדָּה, וּבַחֲגֻדָּה
 דְּפֶרֶק חֲנֻזְקִין, וִירוּשָׁלַיִם מוֹף

מִסֵּכֶת תַּעֲנִית, דְּמִירֵי מַחֲרָבָן. וְאַף
בְּאֵלּוּ שֶׁהוּא מִתָּר לְלַמֵּד, אֲסוּר
לְעֵין בָּהֶם אֵיזָה קִשְׁיָא וְתַרְוִין אִין
דְּרוּשׁ, כִּי מְשַׁמְּחִים אֶת הַלֵּב. וְכָל
מֵה שֶׁמִּתָּר הָאָדָם לְלַמֵּד בְּעֶצְמוֹ,
מִתָּר לְלַמֵּד גַּם עִם תִּינוּקוֹת. מִתָּר
לְקַרְוֹת כָּל סֵדֶר הַיּוֹם, אֲפֹלוּ אֵיזָהוּ
מְקוֹמָן. וְסֵדֶר מַעֲמָדוֹת אֵין לוֹמַר,
אֲפֹלוּ מִי שֶׁרָגִיל לְאָמְרוֹ בְּכָל יוֹם
(תקנד).

סעיף ו'

אֲפֹלוּ עֲבָרוֹת וּמִנִּיקוֹת, אַף עַל פִּי

שֶׁמִצַּטְטָרוֹת הַרְבֵּה, צָרִיכוֹת
 לְהַשְׁלִים הַתַּעֲנִית, אִם לֹא בִּמְקוֹם
 שֶׁיֵּשׁ לְחוּשׁ חֵם וְשִׁלּוֹם לְסַכָּנָה.
 אֲבָל חוֹלָה, אִף עַל פִּי שְׂאִין בּוֹ
 סַכָּנָה, יֵשׁ לְהַקֵּל שָׁלֹא יִשְׁלִים
 הַתַּעֲנִית, רַק יִתְעַנֶּה אִיזָה שְׁעוֹת,
 וּמִכָּל שָׂכָן אִם חָלוּשׁ בְּטַבְעוֹ.
 וְיִזְלָדֶת לְאַחַר שְׁבָעָה יָמִים עַד
 שְׁלֹשִׁים יוֹם נִמְי דִּינָה כְּחוֹלָה שְׂאִין
 בּוֹ סַכָּנָה, אִף עַל פִּי שְׂאִינָה חוֹלָה.
 אֵךְ אִם מִרְגָּשָׁת בְּעֶצְמָהּ שֶׁהִיא
 בְּרִיאָה לְגַמְרִי וְהַתַּעֲנִית לֹא יִזְיֵק

לָהּ, יֵשׁ לָהּ לְהַשְׁלִים. וְאֵלּוֹ
שְׂצֻרֵיכִין לֹאכֹל בְּתַשְׁעָה בָּאָב, לֹא
יִתְעַנְּגוּ בְּמֵאכָלִים, אֶלָּא בְּכֵדֵי צָרָה
בְּרִיאֹת הַגּוֹף.

סעיף ז'

רְחִיצָה, אֲסוּרָה בֵּין בְּחֻמֵּין בֵּין
בְּצוּנִין. וְאֵפֹלּוֹ לְהוֹשִׁיט אֶצְבָּעוֹ
לְתוֹךְ מַיִם, אֲסוּר. וְאִינָהּ אֲסוּרָה
רַק רְחִיצָה שֶׁל תַּעֲנוּג. אֲבָל שֶׁלֹּא
לְתַעֲנוּג, מִתָּר. וְלִכֵּן רֹחֵץ יָדָיו
בְּשַׁחֲרִית, וְיִזְהַר שֶׁלֹּא יִרְחֹץ רַק
אֶצְבָּעוֹתָיו, שֶׁזָּהוּ עֲקָר הַרְחִיצָה

בַּשְׁחֲרִית, מִפְּנֵי שְׂרוּחַ רֶעָה שׁוֹרָה
עַל הָאֲצָבָעוֹת. וְלֵאחֶר שְׁנֵגְבּוֹן קִצָּת
וְעֵדִין לַחֹת קִצָּת, מִעֲבִירָן עַל
עֵינָיו. וְאִם עֵינָיו מְלַכְלָכוֹת וְדָרְכוֹ
לְרַחֲצוֹן בַּמַּיִם, רוֹחֲצֵן גַּם עֵתָהּ
כְּדָרְכוֹ וְאֵינּוֹ חוֹשֵׁשׁ. וְכֵן אִם הָיוּ
יָדָיו מְלַכְלָכוֹת בְּטֵיט וְכִדּוּמָה,
מֵתָר לְרַחוּץ בְּמָקוֹם הַמְּלַכְלָה. וְכֵן
בְּשִׁעוּשָׁה צָרְכִיו, מֵתָר לְרַחוּץ יָדָיו
קִצָּת כְּדָרְכוֹ תָמִיד. וְכֵן לְתַפְלָת
מִנְחָה, יְרַחֵץ אֲצָבָעוֹתָיו (תקנד תריג
תריד).

סעיף ח'

נָשִׁים הַמְבַשְּׁלוֹת וְצָרִיכוֹת לְהַדִּיחַ
הַמַּאֲכָלִים, מִתְרוֹת. דִּהָא אֵינָן
מִתְפֹּנּוֹת לְרַחֲיצָה. הַחֹלֶל לְצָרְכֵי
מַצָּוָה וְאֵין לְפָנָיו דְּרֵךְ אַחֲרֵת, רַק
לַעֲבֹר בַּמַּיִם, עוֹבֵר בַּמַּיִם, בֵּין
בְּהִלְכָתוֹ בֵּין בְּחִזְיָתוֹ וְאֵינוֹ
חוֹשֵׁשׁ. אֲבָל אִם הוּלֵךְ בְּשִׁבְלִי
מִמּוֹנֹו, בְּהִלְכָתוֹ מִתֵּר, וּבְחִזְיָתוֹ
אֶסּוּר. הֵבֵא מִן הַדֶּרֶךְ וְרָגְלָיו
כְּחוֹת, מִתֵּר לְרַחֲצֵן בַּמַּיִם (תקנד
תריג).

סעיף ט'

אִם עַל פִּי שְׂאִינָה אֲסוּרָה פִּי אִם
רְחִיצָה שֶׁל תַּעֲנוּג, מִכָּל מְקוֹם
אִשָּׁה שֶׁחָלָה טְבִילָתָהּ בְּלֵיל תְּשׁוּעָה
בָּאֵב, לֹא תִטְבֵּל, כִּיּוֹן דְּאֲסוּרִין
בְּתַשְׁמִישׁ (וְלַעֲנִין לְבִישׁת הַלְבוּשׁ, עֵין
לְקַמֵּן סִימָן קנ"ט) (תקנ"ד) ♦

סעיף י'

סִיכָּה גַם כֵּן אִינָה אֲסוּרָה אֲלֹא שֶׁל
תַּעֲנוּג, אֲבָל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֲטָטִין אִוֹ
לְצַרְדֵּי שְׂאֵר רְפוּאָה, מִתָּר לְסוּף
(תקנ"ד תרי"ד) ♦

סעיף יא'

בְּעֵילַת הַסֵּנְדֵּל, אֵינָה אֲסוּרָה אֶלָּא
שֶׁל עוֹר. אֲבָל שֶׁל בָּגֶד וְכִדּוּמָה,
אִם אֵינוֹ מְחֻפָּה בַּשּׁוּלִים בְּעוֹר
מִתָּר. הַחֹלָכִים בֵּין הָאֵינָם יְהוּדִים,
נוֹהֲגִים לְלַבֹּשׁ מְנַעְלִים. וּמִכָּל
מָקוֹם בַּעַל נַפֶּשׁ יַחְמִיר עַל עֲצָמוֹ.
וְהַיּוֹשְׁבִים בַּחֲנִיּוֹת, וְדְאִי אֲסוּרִים.
הַמְּחַלֵּךְ בְּדֶרֶךְ רְחוּקָה בְּרִגְלָיו, כִּיּוֹן
שֶׁהוּא טָרַח גָּדוֹל, לֹא אָסְרוּ
חֲכָמֵינוּ זְכָרוֹנָם לְבָרָכָה, וּמִתָּר
בְּבְעֵילַת הַסֵּנְדֵּל. אֲךְ כְּשֶׁמִּגִּיעַ לְעִיר,

חולין. ואם יושב בעגלה, אסור
בנעילת הסנדל.

סעיף יב'

תשמיש המטה אסור. ויש להחמיר
אפילו בנגיעה באשתו.

סעיף יג'

אסור לשאול בשלום חברו
בתשעה באב. ואפילו לומר: צפרא
טבא וכיוצא בו אסור. ואם עם
הארץ או אינו יהודי שואל
בשלום, משיב בשפה רפה שלא
יקפידו עליו. וכן אסור לשלוח

הוֹרוֹן לַחֲבֵרוֹ, שְׂזָהוּ בְּכֹל שְׂאִילַת
שְׁלוֹם (תקנד).

סעיף יד'

לֹא יִטִּיל בְּשׂוֹק, שְׁלֹא יָבוֹא לִידֵי
שְׂחֹק וְשִׂמְחָה. עֲשׂוֹן טַבֵּק, יֵשׁ
אוֹסְרִין, וְיֵשׁ מִתִּירִין לְאַחַר
הַצְּהָרִים בְּצִנְעָא בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ (תקנד
ובח"א ובשע"ת תקנ"ט).

סעיף טו'

בְּעֲנִין מְלָאכָה, אָנוּ נוֹהֲגִים שְׁכַל
מְלָאכָה שֵׁשׁ בָּהּ שְׂחָוִי קִצָּת, אֲפִלּוּ
אֵינָה מַעֲשֶׂה אֶמֶן אֶלָּא מַעֲשֶׂה

הַדִּיּוֹט, אֲסוּרִין בַּלִּילָה וּבַיּוֹם עַד
הַצְהָרִים. אֲבָל דָּבָר שְׂאִין בּוֹ
שְׁהוּי, כְּגוֹן הַדְּלָקָת נֵרוֹת וְקִשְׁיָרָה
וְכִיּוֹצֵא בּוֹ, מִתָּר. וְלֵאחֶר הַצְהָרִים
עוֹשִׂים כָּל הַמְּלָאכּוֹת. וְכֵן מֵשָׂא
וּמִתֵּן נוֹחֲגִים לְאַסּוֹר קֹדֶם הַצְהָרִים,
וְלֵאחֶר הַצְהָרִים מִתִּירִים. אֲבָל מִי
שֶׁהוּא יֵרָא שְׂמִימִים, יֵשׁ לוֹ לְהַחֲמִיר
כָּל הַיּוֹם, בֵּין בְּמִלְאכָה, בֵּין
בְּמֵשָׂא וּמִתֵּן, שֶׁלֹּא יִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מִן
הָאֲבִלוֹת. וְעַל יְדֵי אֵינּוּ יְהוּדִי,
מִתָּר לַעֲשׂוֹת כָּל מְלָאכָה. דָּבָר

הָאָבֵד, מִתָּר לַעֲשׂוֹת גַּם בְּעֶצְמוֹ.
לְחַלֵּב הַפָּרוֹת, טוֹב לַעֲשׂוֹת עַל יְדֵי
אֵינּוֹ יְהוּדִי. וְאִם אִי אֶפְשָׁר, מִתָּר
בְּעֶצְמוֹ (תקנד).

סעיף טז'

נוֹחֲגִין שְׂאִין יוֹשְׁבֵיין עַל סַבֵּסֵל לֹא
בְּלִילָה וְלֹא בַיּוֹם עַד לְאַחַר
הַצְהָרִים, כִּי אִם עַל הָאָרֶץ, וְלְאַחַר
הַצְהָרִים מִתָּרִין. אֲבָל שְׂאֵר דְּבָרִים
הָאֲסוּרִים, אֲסוּרִים עַד צֵאת
הַכּוֹכָבִים (תקנד תקנט).

סעיף יז'

נוֹחֲגִין שְׁלֹא לְהַכִּין צִרְכֵי סְעוּדָה
עַד אַחֵר הַצְהָרִים אֲבָל לְצֹרֶךְ
מִצְוָה, מִתָּר.

סעיף יח'

אם יֵשׁ תִּינוּק לְמוֹל, מִלִּין אוֹתוֹ
אַחֵר שֶׁגָּמְרוּ אֶת הַקִּינוּת. וְאֲבִי
הַבֵּן וְאִמּוֹ וְהַסִּנְדֵּק וְהַמּוֹהֵל, מִתָּרִין
לְלַבֹּשׁ בְּגָדֵי שֵׁבֶת לְכַבֹּד הַמִּילָה,
וְאַחֵר כָּךְ פּוֹשְׁטִין אוֹתָן. וּמִדְּלִיקוֹן
נִרוֹת לְכַבֹּד הַמִּילָה. וְהַכּוֹס נּוֹתֵנִין
לְתִינוּק לְשֵׁתוֹת.

סעיף יט'

בְּמִנְחָה מִנִּיחִין טְלִית וְתַפְלִין
בְּבִרְכוֹת, וְאוֹמְרִים שִׁיר שֶׁל יוֹם
וְשֹׁאֵר הַדְּבָרִים שֶׁחֲסָרוּ בְּשַׁחֲרִית,
וְאוֹמְרִים אֲשֶׁרִי וְחֲצִי קֳדֵישׁ, וְקוֹרִין
בַּתּוֹרָה, וּמִפְּטִירִין כָּמוֹ בְּשֹׁאֵר
תַּעֲנִית צָבוּר, וּמִכְנִיסִין אֶת סֵפֶר
הַתּוֹרָה, וְאוֹמֵר שְׁלִיחַ הַצָּבוּר חֲצִי
קֳדֵישׁ, וּמִתַּפְלִין שְׁמוֹנָה עָשָׂר,
וְאוֹמְרִים נֶחֱם בְּבִרְכַּת וְלִירוּשָׁלַיִם,
וְאֵם שְׂכָחוּ שֵׁם, אוֹמְרוּ אַחֵר עֲנֵנוּ.
וְלֹא יִסִּים בָּרוּךְ מִנֶּחֱם וְכו', אֵלָּא
כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ וְכו'. וְאֵם גַּם שֵׁם

לֹא נִזְכָּר עַד לְאַחַר שְׁאַמֵּר בְּרוּךְ
 אֲתָה ה', גּוֹמֵר הַבְּרָכָה שׁוֹמֵעַ
 תְּפִלָּה וּמַתְּפִיל פֶּלֶל פַּסְדָּר, וְאֵינוֹ צָרִיד
 לְחִזּוֹר (עֵין פֶּרִי מַגְדִּים) • שְׁלִיחַ
 הַצַּבּוֹר, בַּחֲזֶרֶת הַתְּפִלָּה אֹמֵר
 בְּרַכַּת כְּהֻנִּים, וְאַחֲרֵי הַתְּפִלָּה קֹדֵשׁ
 שְׁלֵם תִּתְקַבֵּל, וְחוֹלְצִין הַתְּפִלִּין,
 וּמַתְּפִילִין מֵעָרִיב (תִּקְנֵד תִּקְנָה תִּקְנֹז
 תִּקְנֵט) • וְאַם הִלְבָּנָה זִוְרַחַת, מִקֹּדֶשִׁין
 אֲתָה. וְעֵין לְעֵיל סִימָן צ"ז סְעִיף
 י"א, שְׁצַרִּיכִים לְטַעַם תְּחִלָּה (תְּכוּ) •

תִּנְיָא, בִּז' בָּאב נִכְנְסוּ הַגּוֹיִם
 לְהִיכָל, וְאָכְלוּ וְשָׂתוּ וְקִלְקְלוּ בּוֹ
 שְׁבִיעֵי וְשְׁמִינִי, וְהַשִּׁיעִי לָעֵת עֶרֶב
 הִצִּיתוּ בּוֹ אֶת הָאֵשׁ, וְהִיתָה דוֹלָקָת
 וְהוֹלֶכֶת כָּל יוֹם הָעֶשְׂרִי עַד
 שְׁקִיעַת הַחֲמָה. וְהָא דְלֹא קִבְּעוּ אֶת
 הַתַּעֲנִית לְיוֹם הָעֶשְׂרִי, אֶף שֶׁבּוֹ
 שָׁל הֵיכָל נִשְׂרַף בּוֹ, מִפְּנֵי
 שְׁחַתְחֻלַּת הַפְּרָעַנִּיּוֹת חָמִיר טָפִי.
 וְאִיתָא בִּירוּשָׁלַיִם, ר' אַבְיִן הִתְעַנָּה
 תְּשִׁיעֵי וְעֶשְׂרִי. ר' לִוי הִתְעַנָּה
 תְּשִׁיעֵי וְלֵיל עֶשְׂרִי, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא

הָיָה בּוֹ כַּח לְהַתְעַנּוֹת כָּל הַיּוֹם
הַעֲשִׂירִי, הַתְעַנָּה רַק הַלַּיְלָה. וְאַנּוּ
תֵּשׁ כַּחֲנוּ, וְאֵין מִתְעַנִּין רַק תְּשִׁיעִי
לְבַד, אֶךְ מִחֲמִירִין שְׁלֹא לֶאֱכֹל
בֶּשָׂר וְשֵׁלֹא לְשַׁתּוֹת יַיִן בְּלַיִל י'
וְלֹא בַיּוֹם י' עַד חֲצוֹת הַיּוֹם, כִּי
אִם בְּסֻעֻדַּת מִצָּוָה. וְכֵן אֵין לְבַרְדִּי
שֶׁהַחֲיָנוּ. גַּם אֵין לְרַחוּץ וְלֹא
לְהַסֵּת פֶּר וּלְכַבֵּם עַד חֲצוֹת יוֹם י'.
וּמִי שֶׁמִּחְמִיר עַל עֲצָמוֹ בְּכָל
הַדְּבָרִים הַנִּזְכָּרִים כָּל יוֹם י', הֲרִי
זֶה מְשַׁבַּח. אִם הַיּוֹם הַעֲשִׂירִי חָל

בְּעֶרְבַּ שַׁבָּת, מִתָּר לְרַחוּץ
וְלַהֲסִתֵּי פֶר וְלִכְבֹּם מִיָּד בְּשַׁחֲרִית,
מִפְּנֵי כְבוֹד הַשַּׁבָּת.

סעיף כא'

יִזְלָדֶת אִם שְׂמֵת עֲנָה לְאַחַר שְׁבָעָה,
מִתְּרֵת בְּלֵיל עֲשִׂירִי בְּבֶשֶׁר וַיֵּין.

סעיף כב'

נִכּוֹן שֶׁלֹּא לְשִׁמּוֹשׁ מִטָּתוֹ בְּלֵיל
עֲשִׂירִי, אִם לֹא כְּשֶׁהוּא לֵיל טְבִילָה
אוֹ כְּשֶׁהוּא יוֹצֵא לְדֶרֶךְ אוֹ בָּא מִן
הַדֶּרֶךְ (שע"ת סימן תקנח סעיף קטן ב).

סימן קכה - דיני תשעה באב שחל

בשבת או באחד בשבת

סעיף א'

תִּשְׁעָה בְּאָב שֶׁחַל בְּאַחַד בַּשַּׁבָּת
אוֹ שֶׁחַל בַּשַּׁבָּת וְנִדְחָה לְאַחַד
בַּשַּׁבָּת, אוֹ כָּלִין בַּשַּׁבָּת בְּשֵׁר
וְשׁוֹתִין יֵין. וְאַפְלוּ בְּסֵעוּדָה
שְׁלִישִׁית שְׁלֹאֲחֵר מִנְחָה, מֵאֵת
בְּכָל אֶךְ לֹא יֵשֵׁב אִזּוּ בְּסֵעוּדַת
חֲבֵירִים. אִם חָל בְּרִית מִלָּה, יַעֲשֶׂה
הַסֵּעוּדָה קֹדֶם מִנְחָה. אֲבָל מֵאֵת
לְאַכּוֹל עִם בְּנֵי בֵיתוֹ, וְיִכּוֹל לְבָרֵךְ
בְּזִמּוֹן. וְצָרִיד לְהַפְסִיק מִבְּעוֹד יוֹם,

כִּי בְּבֵין הַשְּׁמֵשׁוֹת אָסוּר בְּאַכִּילָה
וְשִׁתְּיָה וְרַחֲצָה. אֲךְ הַמִּנְעָלִים לֹא
יִחַלּוּן עַד לְאַחַר בִּרְכוּ. וְשְׁלִיחַ
הַצְּבוּר חוֹלֵץ קֶדֶם שְׁמִתְחִיל וְחוּא
רַחוּם, כִּדִּי שְׁלֹא לְבַלְבֵּל דַּעְתּוֹ,
וַיֹּאמֶר מִתְחַלֵּה בְּרִכַּת הַמַּבְדִּיל בֵּין
קֶדֶשׁ לְחֹל בְּלֹא שֵׁם וּמַלְכוּת (תקנב
תקנג).

סעיף ב'

לֵיל שַׁבַּת שְׁחָל בּוֹ תִשְׁעָה בָּאָב,
אָסוּר בְּתַשְׁמִישׁ הַמָּטָה, אִם לֹא
כְּשֶׁחָל אָז לֵיל טְבִילָתָהּ (תקנד).

סעיף ג'

אומרים אב הרהמים ומזכירין
נשמות בשחרית. אבל במנחה
אין אומרים צדקתך צדק.

סעיף ד'

תשעה באב שחל בשבת יש
להחמיר שלא ללמוד כי אם דברים
המתרים ללמוד בתשעה באב, ולכן
אין אומרים פירקי אבות. אבל
לקרות הסדרה שנים מקרא ואחד
תרגום, מתר ומכל שכן קדם
חצות היום. ואם חל (ב) ערב

תִּשְׁעָה בְּאָב [בִּשְׁבֹּת] אָסוּר לְאַחַר
חֲצוֹת הַיּוֹם בְּלִמּוּד כָּמוֹ בְּשֹׁאֵר
תִּשְׁעָה בְּאָב.

סעיף ה'

קֹדֶם עֲרֵבִית אֵין אֹמְרִים לְמַנְצַח
בְּנִגְיוֹת. וְאֵין אֹמְרִים וִיְהִי נֶעֱם
קֹדֶם וְאַתָּה קָדוֹשׁ מְשׁוּם דְּנִתְיָסַד
עַל הַקָּמַת הַמִּשְׁכָּן וְעַתָּה נִחְרַב. גַּם
אֵין אֹמְרִים וִיתֵן לָךְ, וְאֵין מְבָרְכִין
אֶת הַבָּנִים (תקנ"ט ובסד"ה).

סעיף ו'

מִשְׁתַּחֲשָׁד, כְּשֶׁהוּא רוֹאֶה אֶת הַנֶּר,
 מְבָרֵךְ בּוֹרֵא מְאֹרֵי הָאֵשׁ.
 וּבְשִׁמְנָה עֶשְׂרֵה אֲמָרִים אֶתָּה
 חוֹנְנֵתָנוּ. אֲבָל אֵין מִבְּדִילִין עַל
 הַכּוֹם עַד מוֹצָאֵי תְּשֻׁעָה בָּאָב, וְאִז
 הוּא מִבְּדִיל עַל הַכּוֹם. אֲבָל אֵינוֹ
 מְבָרֵךְ לֹא עַל הַבְּשָׂמִים וְלֹא עַל
 הַנֶּר, אֲפֹלוֹ לֹא בִּרְךְ עָלָיו בְּמוֹצָאֵי
 שַׁבָּת. וַיִּזְהִיר לְבָנָי בֵּיתוֹ שֶׁלֹּא
 יַעֲשֶׂה מְלָאכָה עַד שִׁיאֲמָרוּ הַמִּבְּדִיל
 בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל בְּלֹא שֵׁם וּמְלָכוּת.
 וְאִם שָׁכַח לֹאמַר אֶתָּה חוֹנְנֵתָנוּ,

אין צריך לחזור אלא גומר תפלתו
(כמו שכתבנו לעיל סימן צו) שהרי
יבדיל במוצאי תשעה באב על
הכוס, ולא יטעם קדם. ואם צריך
לעשות מלאכה, יאמר תחלה
המבדיל בין קדש וכו' בלא שם
ומלות.

סעיף ז'

תשעה באב שחל בשבת ונדחה
ליום ראשון, בלילה שלאחר
התענית, אסורים בבשר ויין כמו
בשאר תשעה באב, מפני אבלות

היום. אבל למחר, מתרים מיד
בכל (תקנ"ח).

סעיף ח'

אם יש מילה בתשעה באב
שנדרחה, מתר לבעלי הברית דהינו
אבי הבן ואמו והמוהל והסנדק
להתפלל מנחה גדולה, הינו חצי
שעה אחר הצהרים, ואז מתר
להבדיל על הכוס ולאכול ולרחוץ,
אבל סעודה, לא יעשו עד הלילה.
וכן בפדיון הבן בזמנו, האב
והכהן לא ישלימו (תקנ"ט).

סימן קכו - לעשות זכר לחרבן

סעיף א'

מִשְׁחָרֵב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ תִּקְנוּ
חַכְמֵינוּ זְכוֹנָם לְבָרָכָה שְׂבָכָל
שְׂמִיחָה יִהְיֶה בָּהּ זִכָּר לְחֶרֶבָן, כְּמוֹ
שְׂכָתוֹב, אִם אֲשַׁכַּח יְרוּשָׁלַיִם וְגוֹ'
אִם לֹא אֶעֱלֶה אֶת יְרוּשָׁלַיִם עַל
רֹאשׁ שְׂמִיחָתִי. וְגִזְרוּ שְׁלֹא יִבְנֶה לוֹ
יִשְׂרָאֵל בֶּנִין מִסִּיד וּמִצִּיר כְּבִנִין
הַמְּלָכִים. וְלֹא יִסִּיד אֶת כָּל בֵּיתוֹ
בְּסִיד, אֲלֹא טַח בֵּיתוֹ בְּטִיט וְסָד
בְּסִיד, וּמִנִּיחַ בּוֹ אֲמָה עַל אֲמָה

בְּנֶגֶד הַפֶּתַח בְּלֹא סִיד, כְּדֵי לְזַכֵּר
הַחֲרָבָן. וְכֵן שֶׁלֹא נִהְגוּ כֵן עִתָּה,
לֹא יִדְעֵנוּ טַעַם בְּרוּר.

סעיף ב'

וְכֵן תִּקְנוּ שְׁהַעוּרָה שֶׁלֶחֶן לַעֲשׂוֹת
סְעוּדָה לְאֻרְחִים, אֲפִלּוּ סְעוּדַת
מִצְוָה, לֹא יִתֵּן כָּל הַתַּבְשִׁילִין
הָרְאוּיִין לְסְעוּדָה, וְכֵן הָאִשָּׁה לֹא
תִתְקַשֵּׁט בְּכָל תַּבְשִׁיטִיהָ בַּפֶּעַם
אַחַת. וְהַחֲתָן קִדָּם חֲפָתוֹ, נוֹתְנִים
אֵפֶר עַל רֹאשׁוֹ בַּמָּקוֹם הַנֶּחֱת
תְּפִלִּין. וְהַמְכָּסָה שְׂמַכְסִים בָּהּ אֶת

הַכֹּלֶּה, לֹא יִהְיֶה בּוֹ חוּטִי כֶּסֶף אֹו
זָהָב. גַּם נוֹחֲגִין שְׂבִשְׁעַת כְּתִיבַת
הַתְּנָאִין, אַחֲרֵי קִרְיַאתוֹ, שׁוֹבְרִין
קִדְרָה לַעֲשׂוֹת זֵכֶר לַחֲרָבָן, אֲבָל יֵשׁ
לִקַּח קִדְרָה שְׂבוּרָה. וְתַחַת הַחֲפָה
שׁוֹבֵר הַחֲתָן כָּלִי זְכוּכִית, וְזֶה יָכוֹל
לְהִיזֹת כּוֹס שָׁלֵם.

סעיף ג'

וְכֵן גִּזְרוּ שֶׁלֹא לְשִׁמּוֹעַ שׁוֹם כָּלִי
שִׁיר, וְאַפְלוֹ שִׁיר בַּפֶּה. וְאִין
לְשׁוֹרֵר בַּסְּעוּדָה אֶלָּא הַזְמִירוֹת
שְׁנֵת־קָנוֹ, כָּמוֹ בַּשַּׁבָּת. אֲבָל פִּיּוּטִים

אַחֲרֵיכֶם, אָסוּר לְשׁוֹרֵר.

סעיף ד'

הַשָּׂמֵר לָךְ מִלְּרֵאוֹת קִנְיָנָאוֹת

(*תרגום: ציד חיות) שֶׁל עוֹבְדֵי

כּוֹכָבִים, וְכֵן מִחוּלָתָם אִם שׁוֹם

דְּבַר עַל שְׂמִיחָתָם. וְאִם תִּשְׁמַע

קוֹלָם שְׂמִיחִים, תֵּאָנַח וְתִצְטַעַר עַל

חֲרִיבֵן יְרוּשָׁלַיִם, וְתִתְפַּלֵּל לְהַקְדֹּשׁ

בָּרוּךְ הוּא עָלֶיהָ, וְאַפְלוּ לְקִנְיָנָאוֹת

שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אָסוּר לְלַכֵּת, מִשׁוֹם

דְּחֵי מוֹשֵׁב לְצִיִּים (ב"ח חיי"א כלל

סג). וְכָל מִינֵי שְׂמִיחָה, אָסוּר. אֵלֶּא

לְשִׁמְחַת חֲתָן וְכֻלָּהּ, מִתָּר. בֵּין בְּשִׁיר
בַּפֶּה, בֵּין בְּכֵלִים, וְגַם אֵין לְשִׁמְחַת
בִּיּוֹתָר. וְאִסּוּר לְאַדָּם שִׁימְלֵא שְׂחוֹק
פִּיו בְּעוֹלָם הַזֶּה, אֲפֹלוּ בְּשִׁמְחַת שֶׁל
מִצְוָה, שֶׁנֶּאֱמַר, אִזּוּ יִמְלֵא שְׂחוֹק
פִּינוּ (סימן תקס ובחיי"א).

סימן קכז - הלכות תענית יחיד

סעיף א'

כָּשֶׁם שֶׁמִּצְוָה עַל הַצָּבוּר לְהַתְעַנּוֹת
וּלְהַתְפַּלֵּל עַל כָּל צָרָה שְׁלֵא תָבוֹא,
כִּי מִצְוָה עַל כָּל יָחִיד שֶׁאֵם בָּאָה
עָלָיו חֵם וְשָׁלוֹם אֵיזוֹ צָרָה, כְּגוֹן

שְׁהִיָּה לוֹ חוֹלָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, אִם
 שְׁהוּא תוֹעָה בְּדֶרֶךְ, אִם חֲבוּשׁ
 בְּבֵית הָאֲסוּרִים עַל יְדֵי עֲלִילָה,
 מִצָּרָה עָלָיו שִׁיתַּעֲנֶה וְיִתְפַּלֵּל אֶל ה'
 וַיִּבְקֹשׁ רַחֲמִים מֵאֵתוֹ יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ
 שְׁיוֹשִׁיעַ לוֹ. וְדַבֵּר זֶה מִדִּרְכֵי
 תְּשׁוּבָה הוּא, שֶׁלֹּא יֹאמַר הָאָדָם,
 חֵם וְשֹׁלֹם מִקֶּרֶה הִיא הַצָּרָה,
 שֶׁנֶּאֱמַר וְהִלַּכְתֶּם עִמִּי בְּקָרִי,
 וְהִלַּכְתִּי גַם אֲנִי עִמָּכֶם בַּחֲמַת קָרִי.
 פֶּרוּשׁ, כְּשֶׁאָבִיא עֲלֵיכֶם צָרָה כְּדֵי
 שִׁתְּשׁוּבוּ, אִם תֹּאמְרוּ שְׁהוּא קָרִי,

אִם־סִיף עָלֶיכֶם חֲמַת אֱלֹהֵי קָרִי, אֲבֵל
צָרִיךְ הָאָדָם לִדַּעַת כִּי בַחֲטָאִיו
הֵבִיא עָלָיו הָאֱלֹהִים אֶת כָּל הָרָעָה
הַזֹּאת, וַיִּפְשְׁפֹשׁ בְּמַעֲשָׁיו, וַיָּשׁוּב
אֶל ה' וַיִּרְחַמֵּהוּ (סימן תקעח וברמב"ם
ובמגיד משנה).

סעיף ב'

יָחִיד שֶׁהוּא רוֹצֶה לְהַתְעַנּוֹת, צָרִיךְ
לְקַבֵּל עָלָיו בַּיּוֹם שֶׁלִּפְנֵי בַת־כֶּלֶת
הַמִּנְחָה, דְּהֵינּוּ בְּבִרְכַּת שְׁמַע
קוֹלָנוּ, יִחְרְהֵר בְּלִבּוֹ שֶׁהוּא מְקַבֵּל
עָלָיו לְהַתְעַנּוֹת. וְקֹדֶם יְהִי לְרָצוֹן

יֹאמַר, רַבּוֹן הָעוֹלָמִים, הֲרִי אֲנִי
 לְפָנֶיךָ בְּתַעֲנִית וְכוּ' (כְּמוֹ שֶׁנֶּדְפַס
 בַּסְדּוּרִים). וְאַף עַל פִּי שֶׁאוֹכֵל
 וְשׁוֹתָה אַחֵר כֶּךָ עַד שֶׁיַּעֲלֶה עֲמוּד
 הַשַּׁחַר (עֵין לְעֵיל סִימָן קכא סְעִיף ח)
 אֵין בְּכָךְ כָּלוּם. וְכֵן אִם רוֹצֶה
 לְהַתְעַנּוֹת אֵיזָה יָמִים זֶה אַחֵר זֶה
 אַף עַל פִּי שֶׁיֵּאָכֵל וְיִשְׁתָּה בַּלַּיְלוֹת
 שֶׁבִּינְיָהֶם, סָגִי בְּקַבְּלָהּ אַחֲתָא. אֲבָל
 אִם מִקְבֵּל עָלָיו אֵיזָה יָמִים שֶׁאֵינָם
 רְצוּפִין, כְּגוֹן שְׁנֵי חֲמִישֵׁי וְשְׁנֵי
 יֵשׁ לְקַבֵּל עָלָיו כָּל יוֹם בַּמִּנְחָה

שְׁלֹפָנִי (תקסב).

סעיף ג'

מִי שֶׁהוּא רָגִיל לְהַתְעַנּוֹת בַּעֲשֻׁרַת
יָמֵי תְּשׁוּבָה אֹךְ בְּיוֹם רֹאשׁוֹן
דְּסְלִיחוֹת וְעָרַב רֹאשׁ הַשָּׁנָה, אֵינוֹ
צָרִיד לְקַבֵּלם, שֶׁהֵם מְקַבְּלִים מִכַּח
הַמִּנְהָג. וְכֵן תַּעֲנִית חֲלוּם, אֵינָהּ
צָרִיד קַבֵּלָה. וְכֵן תַּעֲנִית שְׁנֵי
חֲמִישֵׁי וְשְׁנֵי שְׁלֹאֲחַר פֶּסַח וְסִבּוֹת,
אִם עָנָה אֶמֶן אַחֲרַי מִי שֶׁבִּרְדּוֹ וְהָיָה
דַּעַתוֹ לְהַתְעַנּוֹת, דִּי בְּכָךְ וְאֵינוֹ
צָרִיד קַבֵּלָה אַחֲרָת. וּמִכָּל מָקוֹם

אם מתחרט ואינו רוצה להתענות,
רשאי, כיון שלא קבל עליו
בפרוש ולא הוציא בפיו שהוא
רוצה להתענות (תצב). ♦

סעיף ד'

אף אם לא קבל עליו את התענית
בפיו, אלא בהרהור קבל עליו
וגמר בדעתו להתענות למחר,
ואכלו שלא בשעת תפלת מנחה,
אלא קודם תפלת מנחה או אחר כך
בעוד שהוא יום, הרי קבלה וחיוב
להתענות (תקסב). ♦

סעיף ה'

כָּל הַשָּׂרֵי בְּתַעֲנִית, לֹא יִנָּהֵג
עֲדוֹנֵי בְּעֶצְמוֹ, וְלֹא יִקַּל רֹאשׁוֹ,
וְלֹא יִהְיֶה שִׂמְחָ וְטוֹב לֵב, אֶלָּא
דוֹאֵג וְאוֹנֵן, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר מִה
יִתְאוֹנֵן אָדָם חַי גָּבֵר עַל חַטָּאֵיו
(תקסח).

סעיף ו'

בְּתַעֲנִית יָחִיד, מִתָּר לְרַחוּץ אֶת
פִּי בְּמַיִם בְּשַׁחֲרִית (תקסז).

סעיף ז'

אִם קִבֵּל עָלָיו סֵתֶם לְהַתְּעַנּוֹת, חַיִּב

לְהַשְׁלִים עַד צֵאת הַכּוֹכָבִים, אֲפֹלוּ
בְּעֶרְב שַׁבָּת (תקסב). ♦

סעיף ח'

הַמֵּת עֲנָה וּמִפְרָסָם אֶת עֲצָמוֹ
לְהַתְּפֹאֵר, הוּא נֶעְנֵשׁ עַל כֵּן. אֲבֵל
אִם מִפְּצִירִין בּוֹ לֹא כָל, מִתָּר
לְגַלּוֹת שֶׁהוּא מֵת עֲנָה (תקסה). ♦

סעיף ט'

הַמֵּת עֲנָה אֲפֹלוּ תַעֲנִית יְחִיד, בֵּין
תַעֲנִית נְדָבָה, בֵּין תַעֲנִית חֵלוֹם,
אוֹמַר בְּתַפִּלָּת הַמִּנְחָה בְּשִׁמְעַ
קוֹלָנוּ, עֲנָנוּ, כָּמוֹ בְּתַעֲנִית צָבוֹר

וְאֵף עַל פִּי שֶׁהוּא יָחִיד, אֹמְרוֹ בְּלִשׁוֹן
רַבִּים, וְאֵל יִשְׁנָה מִמִּטְבֵּעַ שֶׁטָּבְעוּ חֲכָמִים)
וְקִדָּם יְהִי לְרִצּוֹן אֹמֵר רַבּוֹן
הָעוֹלָמִים וְכוּ' (תקסב תקסה) ♦

סעיף י'

מִי שֶׁנִּדְרָר לְהַתְעַנּוֹת יוֹם אֶחָד אִם
עֲשָׂרָה יָמִים, וְלֹא פָּרַט אֵיזָה יוֹם
אִם יָמִים, אֵלֶּא שֶׁאָמַר סֵתָם, אֵף עַל
פִּי שֶׁקָּבַל עָלָיו בְּשַׁעַת מִנְחָה
לְהַתְעַנּוֹת לְמַחָר, אִם אֵרַע לוֹ צִוְּךָ
גָּדוֹל לֶאֱכֹל, כְּגוֹן שֶׁקּוֹרִין אוֹתוֹ
לְסַעֲוֶדָת מִצָּוָה, אֵף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ

שִׁינֵי לִפְעוּדָהּ, אִם שְׁאֵדָם גָּדוֹל
מִפְצִיר בּוֹ לֶאֱכֹל וְקָשָׁה לוֹ לְסַרֵּב
בְּגִגְדוֹ, אִם שְׁחֵא מִצִּטְעָר, הֲרִי זֶה
לְזֶה תַעֲנִיתוֹ, וְיָכוֹל לֶאֱכֹל הַיּוֹם
אַף עַל פִּי שֶׁכָּבַר הִתְחִיל לְהַתְעַנּוֹת,
וּמִתְעַנֶּה תַּחַת יוֹם זֶה, יוֹם אַחֵר.
וְדוֹקָא בְּעֲנִין זֶה, דְּמֵה שֶׁקֵּבֵל עָלָיו
הַתְעַנִּית, הִיָּה רַק בְּשִׁבְלִי לְקַיֵּם אֶת
הַנִּדָּר. אֲבָל אִם לֹא נִדָּר מִתְחִלָּה,
רַק שֶׁקֵּבֵל עָלָיו בְּשַׁעַת מִנְחָה
לְהַתְעַנּוֹת לְמַחֵר, אֲפִלּוֹ מִצִּטְעָר
אַחֵר כִּי הִרְבֵּה, אֵינּוּ רָשָׁא לְלוֹת

תַּעֲנִיתוֹ לַפֶּרֶעָה בְּיוֹם אַחֵר (וְעַיִן

בְּסַעֲיָהּ יב).

סעיף יא'

וְכֵן אִם בַּשָּׁעָה נִדְרָו פֶּרֶט יָמִים

יְדוּעִים, וְגַם קִבֵּל עָלָיו בַּשָּׁעָה

מִנְחָה, שׁוּב אֵינּוּ יָכוֹל לְלוֹזֹת

תַּעֲנִיתוֹ.

סעיף יב'

מִי שֶׁקִּבֵּל עָלָיו לְהַתְעַנּוֹת וּמִצַּטַּעַר

הַרְבֵּה בַּתַּעֲנִיתוֹ, יָכוֹל לְפָדוּתָהּ

בְּמִמּוֹן כָּפִי עָשָׂרוֹ, וְנוֹתֵן אֶת

הַדָּמִים לַעֲנָיִים. אֲבָל בַּתַּעֲנִית

שְׁמַחַמַת נֶדֶר, לֹא מַהֲנִי פְדִיּוֹן. וְכֵן
בְּתַעֲנִית שֶׁנֶּזְרוּ הַצָּבוּר, לֹא מַהֲנִי
פְדִיּוֹן, אֲלֵא אִם כֵּן הִתְנוּ כֵּן
הַצָּבוּר.

סעיף יג'

מִי שֶׁנֶּדֶר לְהִתְעַנּוֹת שְׁנֵי חֲמִישֵׁי
וְשְׁנֵי, מִתָּר לוֹ לְהַחֲלִיף וְלְהִתְעַנּוֹת
חֲמִישֵׁי שְׁנֵי וְחֲמִישֵׁי, אֲבָל לֹא
יָמִים אַחֲרֵיכֶם, כִּי מִסְתַּמָּא הִיָּתְה
כּוֹנֵנִתוֹ לָהֶם מִפְּנֵי שֶׁהֵם יוֹמֵי
דְּדִינָא.

סעיף יד'

תַּעֲנִית שְׁנֵי חֲמִישֵׁי וְשְׁנֵי שְׁלֹאֲחַר
פֶּסַח וְשְׁלֹאֲחַר סְבֹתָה, וְכֵן בַּעֲשֵׂרַת
יָמֵי תְּשׁוּבָה, שֶׁלֹּא קִבְּלָה בַּשָּׁעָה
מִנְחָה, אֲלָא שָׁחֳוֹא מִתְּעֵנָה מִכַּח
הַמִּנְחָה, וְאַפְּלוּ כּוּן בַּשָּׁעָה עֲנִית
אָמֵן עַל מִי שֶׁבִּרְדֵּי, כֹּל שֶׁלֹּא קִבְּלָה
בַּשָּׁעָה מִנְחָה, אִם אֶרְעָה בְּרִית
מִלָּה אִו פְּדִיּוֹן חֵבֶן אִו שְׂאֵר
סְעוּדַת מִצְוָה, מִצְוָה לֶאֱכֹל וְאֵינֶנּוּ
צָרִיךְ הַתָּרָה. כִּי כָּל הַמִּתְעֵנָה
בִּיָּמִים אֵלֶּה, עַל דַּעַת הַמִּנְחָה הוּא
מִתְעֵנָה, וְהַמִּנְחָה לֹא נִתְּיָסַד

לְהַתְעַנּוֹת בַּמָּקוֹם סְעוּדַת מִצָּוָה.

סעיף טו'

בַּמָּקוֹם שֶׁמִּתְרִין לֶאֱכֹל בְּסְעוּדַת
מִצָּוָה נִפְסָקת הַתְעַנּוּת לְגַמְרִי,
וּמִתָּר לֶאֱכֹל אַחֵר כֶּךָ גַּם בְּבֵיתוֹ.
אַבֵּל קֹדֶם הַסְעוּדָה, אֲסוּר לֶאֱכֹל.
רַק אֲבִי הַבֵּן בְּיוֹם הַמִּילָה וְהַסְנָדָק,
יִכּוּלִין לֶאֱכֹל גַּם לְפָנֵי הַסְעוּדָה,
כִּיּוֹן שֶׁהוּא כֹּמוֹ יוֹם טוֹב לָהֶם.

סעיף טז'

אַבֵּל אִם אָכַל שְׁלֹא בְּהִתָּר בְּיוֹם
הַתְעַנּוּת, בֵּין בְּשׁוּגָג בֵּין בְּמִזִּיד,

חַיֵּיב לְהַשְׁלִים אֶת הַתַּעֲנִית גַּם
לְאַחַר הָאֲכִילָה. וַיֵּשׁ לוֹ לְהַתַּעֲנוֹת
אַחַר כֵּךְ שְׁנֵי חֲמִישֵׁי וְשְׁנֵי לְכַפָּרָה
עַל מַה שֶּׁאָכַל בְּיוֹם הַתַּעֲנִית. וּמִכָּל
שָׁכֵן, אִם הָיָה יוֹם הַתַּעֲנִית מִחֲמַת
נֶדֶר, שֶׁצָּרִיךְ לְהַשְׁלִים נֶדְרוֹ אַחֲרֵי
כֵּךְ (תקסט).

סעיף יז'

יַחֲדָּה הַמַּתַּעֲנֶה עַל צָרָתוֹ וְעַבְרָה,
אִם שֶׁמַּתַּעֲנֶה בְּשִׁבְלֵי חוּלָה
וְנִתְרַפָּא אִם מֵת, צָרִיךְ לְהַשְׁלִים כָּל
הַתַּעֲנִיּוֹת שֶׁקִּבֵּל עָלָיו. וְכֵן אִם קִבֵּל

עָלִיו תַּעֲנִיּוֹת אִזְּ שְׂאֵר מִצְוֹה, עַד
שִׁיעָשָׂה בְּנוֹ בַּר מִצְוֹה, וּמֵת הַבֶּן
קִדָּם, צָרִיךְ הוּא לְקַיֵּם אֶת נִדְרוֹ עַד
הַשָּׁעָה שֶׁהִיא רְאוי לְהִיט בְּנוֹ בַּר
מִצְוֹה (עֵין יורה דעה סימן רכ ברמ"א
סעיף טו), אֲבָל אִם נִדַּע לוֹ שֶׁקִּדָּם
שֶׁקִּבֵּל עָלָיו לְהַתְעַנּוֹת, כִּבְר עֲבָרָה
הַסִּבָּה, וְהָיָה קִבְּלָהּ בְּטַעוֹת, אֵינּוּ
צָרִיךְ לְהַשְׁלִים (תקסט).

סעיף יח'

יָפָה תַּעֲנִיּוֹת עִם הַתְּשׁוּבָה לְבַטֵּל
חֲלוֹם רָע כִּאֲשֶׁר לְנַעֲרָת. וְדוֹקָא בּוֹ

בַּיּוֹם. וּמִכָּל מָקוֹם אֵינוֹ מְחִיב
לְהַתְעַנּוֹת, דָּאָמַר שְׂמוּאֵל,
הַחֲלוּמוֹת שׁוּא יִדְבְּרוּ. אֲבָל מְחִיב
לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, וַיַּעֲסֵק כָּל הַיּוֹם
בַּתּוֹרָה וּתְפִלָּה. וְלַעֲנִין תַּעֲנִית
חֲלוֹם בַּשֵּׁבֶת, עֵין בְּאַרְחַ חַיִּים
סִימָן רַפָּח.

סימן קכח - דיני חדש אלול

סעיף א'

מֵרֵאשׁ חֹדֶשׁ אֶלּוּל עַד אַחֵר יוֹם
הַכַּפּוֹרִיִּם, הֵמָּה יְמֵי רָצוֹן. וְאַף כִּי
בְּכָל הַשָּׁנָה הִקְדּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא

מִקְבֵּל תְּשׁוּבָה מִן הַשָּׂבִים אֵלָיו
בְּלֵב שָׁלֵם, מִכָּל מְקוֹם יָמִים אֵלּוּ
מִבְּחָרִים יוֹתֵר וּמִזְמָנִים לְתִשְׁבָּה,
לְהִיתָם יָמֵי רַחֲמִים וַיָּמֵי רָצוֹן, כִּי
בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ אֵלּוּל, עָלָה מִשָּׁה אֶל
הַר סִינַי לְקַבֵּל לִוְחֹת שְׁנֵי־יָמִים,
וְנִשְׁתַּחֲוָה שָׁם אַרְבָּעִים יוֹם, וַיֵּרֶד
בְּעֲשׂוֹרָה בֶּתְשִׁירִי, שָׁחִיחַ אָז גָּמַר
כַּפָּרָה. וּמִן אָז הֵקֵדְשׁוּ יָמִים אֵלּוּ
לְיָמֵי רָצוֹן, וַיּוֹם עֲשִׂירִי בֶּתְשִׁירִי
לְיוֹם הַכַּפּוּרִים. וּמִנְּחָה בָּרֵב
הַמְּקוֹמוֹת לְהַתְּעַנּוֹת בְּעֶרְב רֹאשׁ

חֲדָשׁ אֱלּוּל וְלַעֲשׂוֹת סֵדֶר יוֹם כַּפּוֹר
קָטָן, כִּדִּי שִׁיכִינוּ לָבָם לְתַשׁוּבָה.
וְאִם חָל רֹאשׁ חֲדָשׁ בַּשַּׁבָּת,
מִקֳּדֵימִין לְיוֹם חֲמִישִׁי שְׁלֹפָנִי.
הֲרַב אֲדוֹנָנוּ רַבִּי יִצְחָק לִוְרִיא
זְכָרוֹנוּ לְבִרְכָּה כַּתֵּב, וְאַשֶּׁר לֹא
צָדָה וְהֶאֱלֹהִים אֵנָה לִידֹו וְשִׁמְתִּי
לָהּ, רֹאשִׁי תִבּוֹת אֱלּוּל, לוֹמַר כִּי
חֲדָשׁ זֶה, הוּא עֵת רָצוֹן לְקַבֵּל
תַּשׁוּבָה עַל הַחַטָּאִים שֶׁעָשָׂה בְּכָל
הַשָּׁנָה. וְגַם רִמְזוּ שָׁגַם עַל הַשָּׂגָוֹת
צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת תַּשׁוּבָה בַּחֲדָשׁ הַזֶּה.

עוֹד אָמְרוּ הוֹרְשֵׁי רִשּׁוּמוֹת, וּמַלְּהוּ
אֱלֹהֶיךָ אֶת לְבַבְךָ וְאֶת לִבְבּ זִרְעֶךָ,
רֹאשֵׁי תִבּוֹת אֱלֹל. וְכֵן אֲנִי לְדוֹדֵי
וְדוֹדֵי לִי, רֹאשֵׁי תִבּוֹת אֱלֹל. וְכֵן
אִישׁ לְרַעְהוּ וּמִתְנֹת לְאֲבִיוָנִים
רֹאשֵׁי תִבּוֹת אֱלֹל. רִמְזוּ לְשִׁלְשָׁה
דְּבָרִים, שָׁהֵם, תְּשׁוּבָה, תְּפִלָּה
וְצַדִּיקָה, שְׁצַר־כִּין לְחַזְדָּרוֹ בָּהֶם
בְּחֹדֶשׁ זֶה. וּמַלְּהוּ ה' וְגו' רוֹמְזוּ
לְתְּשׁוּבָה. אֲנִי לְדוֹדֵי וְגו' רוֹמְזוּ
לְתְּפִלָּה, שָׁהִיא רֶנֶת הוֹדִים. אִישׁ
לְרַעְהוּ וּמִתְנֹת לְאֲבִיוָנִים, רוֹמְזוּ

לְצַדִּיקָה.

סעיף ב'

נוֹהֲגִין לְתַקֵּן שׁוּפָר בְּחֹדֶשׁ זֶה.
וּמִתְחִילִין בְּיוֹם ב' דְּרֵאשׁ חֹדֶשׁ
וְתוֹקְעִין בְּכָל יוֹם לְאַחַר תְּפִלַּת
שַׁחֲרִית תְּקִיעָה שְׁבָרִים תְּרוּעָה
תְּקִיעָה חוּץ מִעֶרֶב רֵאשׁ הַשָּׁנָה,
שְׁמַמְסִיקוֹן בּוֹ, כִּדִּי לְהַפְסִיק בֵּין
תְּקִיעוֹת רְשׁוֹת לְתְּקִיעוֹת מְצֻחָה.
וְטַעַם הַתְּקִיעוֹת בְּחֹדֶשׁ זֶה כִּדִּי
לְעוֹרֵר אֶת הָעָם לְתִשׁוּבָה, כִּי כֵן
הוּא הַטַּבֵּעַ שֶׁל הַשׁוּפָר לְעוֹרֵר

וְלַחֲרִיד, כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכֹּתוּב, אִם
יִתְקַע שׁוֹפָר בְּעִיר וָעָם לֹא יִחָרְדוּ.
עוֹד נוֹהֲגִין בְּמִדֵּינוֹת אֵלּוּ מִיּוֹם ב'
דְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ אֱלּוּל עַד שְׁמִינִי
עֲצֵרֶת, אֹמְרִים בַּבֶּקֶר וּבַעֶרֶב
לְאַחַר הַתְּפִלָּה, אֵת הַמְזֻמּוֹר לְדוֹד
ה' אֲוִרִי וַיִּשְׁעֵי. וְהוּא עַל פִּי
הַמְדַּרְשׁ, ה' אֲוִרִי, בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה.
וַיִּשְׁעֵי בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים. כִּי יִצְפְּנִי
בְּסִכָּה, רָמַז לְסִכּוֹת. עוֹד נוֹהֲגִין
לֵאמֹר תְּהִלִּים בַּצָּבוֹר בְּכָל מְקוֹם
לְפִי מְנַהֲגוֹ. מִשְׁנַכְנֵם אֱלּוּל עַד יוֹם

הַכַּפּוּרִים, כְּשֶׁכּוֹתֵב אָדָם אֶגֶּרֶת
לְחֵבְרוֹ, צָרִיךְ לְרַמֵּז בָּהּ בְּתַחֲלִיתָהּ
אוֹ בְּסוּפָהּ שֶׁהוּא מִבְּקֵשׁ עָלָיו
וּמִבְּרָכוֹ, שְׂיִזְכֶּה בִּימֵי הַדִּין,
הַבָּאִים לְטוֹבָה, לְהַפְתֵּב וּלְהַחֲתֵם
בְּסֵפֶר חַיִּים טוֹבִים (תקפא) ♦

סעיף ג'

אֲנָשִׁי מַעֲשֶׂה, נוֹחֲגִין לְבָדֵק בְּחֹדֶשׁ
זֶה תְּפִלִּין וּמְזֻזוֹת שֶׁלָּהֶן. וְכָל
אִשָּׁר יִמָּצֵא שָׁם בְּדֶק בְּשֵׁאֵר
מִצּוֹת, יִתְקַנּוּ (מטה אפרים) ♦

סעיף ד'

מִשַּׁבָּת שְׁלֹא־אֶחָר תִּשְׁעָה בָּאֵב
 וְלֹהֲלוֹ, מִכַּטִּירִין בְּשַׁבַּע שַׁבָּתוֹת,
 שֶׁבָּעָה דִּנְחַמְתָּא. וְאִם חָל א' ^א
 דְּרֵאשׁ חֹדֶשׁ אֱלּוּל בַּשַּׁבָּת, דּוֹחִין
 עֲנִיָּה סוּעָרָה וּמִכַּטִּירִין הַשָּׁמַיִם
 כְּסֵאִי, מִפְּנֵי שֵׁשׁ בָּהּ גַּם כֵּן
 מִנְּחָמוֹת יְרוּשָׁלַיִם. וּבַשַּׁבָּת פֶּרֶשֶׁת
 כִּי תֵצֵא, שָׂאז מִכַּטִּירִין רָנִי עֲקָרָה,
 מִשְׁלֵימִין עָלֶיהָ גַּם עֲנִיָּה סוּעָרָה,
 שֶׁהִיא סְמוּכָה לָהּ. אִם טָעָה בַּשַּׁבָּת
 רֵאשׁ חֹדֶשׁ אֱלּוּל וְאָמַר עֲנִיָּה
 סוּעָרָה, אִם נִזְכַּר קֹדֶם שְׁבִירָה

לְאַחֲרֶיהָ, יֹאמַר גַּם הַשָּׁמַיִם כְּסֵאִי,
וַיְבָרֶךְ לְאַחֲרֶיהָ. וְאִם לֹא נִזְכָּר עַד
לְאַחַר הַבְּרָכוֹת, יֹאמַר הַשָּׁמַיִם
כְּסֵאִי בְּלֹא בְּרָכוֹת. וְאִם חָל רֹאשׁ
חֹדֶשׁ אֶלּוּל בְּאַחַד בַּשָּׁבָת, הִזְחִין
הַפְּטִירָה מֵאַחַר חֹדֶשׁ, שֶׁאֵין בָּהּ
מִנְחָמוֹת יְרוּשָׁלַיִם, וּמִפְטִירִין עֲנִיָּה
מוֹעֵדָה.

סעיף ה'

מִיּוֹם רֹאשׁוֹן [בַּשָּׁבָת] שֶׁקָּדַם רֹאשׁ
הַשָּׁנָה וְאֵילָף, מִשְׁכִּימִין לְסִיחּוֹת.
וְאִם חָל רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּיוֹם שֵׁנִי אִזּוֹ

בְּיוֹם שְׁלִישִׁי, מִתְחִילִין מִיוֹם
רֵאשׁוֹן בַּשָּׁבוּעַ הַקּוֹדֵם.
וְכַשֵּׁמֶשְׁכִּימִין, צָרִיכִין לְטוֹל יְדֵיהֶם
וּלְבָרֵךְ עַל נְטִילַת יְדֵים וּבְרַכַּת
הַתּוֹרָה. וְאַחֵר הַסְּלִיחוֹת וְטוֹל יְדָיו
שֵׁנִית בְּלֹא בְרָכָה.

סעיף ו'

שְׁלִיחַ הַצָּבוּר שָׁאוֹמֵר סְלִיחוֹת,
יְתַעֲטֶף בְּטָלִית מְצֻצָת קוֹדֵם
שְׁמַת חֵיל אֲשֵׁרִי. וְלִפִּי שֵׁשׁ סַפֵּק
אִם יְבָרֵךְ בְּרָכָה עַל טָלִית שָׁלוֹ
בְּשָׁלוֹ בְּשׁוֹ בְּלִילָה אוֹ לֹא יְבָרֵךְ, עַל

כֵּן לֹא יִטַּל אֶת שְׁלוֹ, וְגַם לֹא טִלִּית
 הַקֹּהֵל, אֲלָא יִשְׁאַל לוֹ טִלִּית מֵאַחֵר.
 וְאִם אֵין בַּנִּמְצָא טִלִּית כָּלָל, יִבּוֹלִין
 לומר סְלִיחוֹת וְשִׁלּוּשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת
 גַּם בְּלֹא טִלִּית. יֵשׁ מְקוֹמוֹת נוֹהֲגִין
 שֶׁהַמִּתְפַּלֵּל סְלִיחוֹת, מִתְפַּלֵּל גַּם
 שְׁחָרִית וּמִנְחָה וְגַם מַעֲרִיב
 שְׁלֹפָנַיִם, וְהוּא קוֹדֵם לְאַבֵּל וּלְמוֹהֵל
 וְלִ"יָּאָר צִיִּיט" [לְבַעַל יוֹם זְכָרוֹן]
 (תקפא). טוֹב לַעֲמֹד בַּאֲמִירַת
 הַסְּלִיחוֹת. וְמִי שֶׁקָּשָׁה לוֹ, יַעֲמֹד
 לְכָל הַפָּחוֹת בַּאֲמִירַת אֵל מְלֶךְ

יושב וגו' ושלש עשרה מדות (עין

סימן נו). דין אמירת הודוי, עין

לקמן סימן קלא סעיף ט.

סעיף ז'

ידקדקו לבחור שליח צבור

שיתפלל סליחות ובימים הנוראים,

איש ששואה הגון וגדול בתורה

ובמעשים טובים, כפי מה

שאפשר למצוא. וגם שיהיה בן

שלשים שנה, שאז כבר נחה

רתיחת הדם של בחרותו ונכנע

לבו. וגם יהא נשוי ויהיו לו בנים,

שְׁהוּא שׁוֹפֵךְ לְבוֹ וּמַפִּיל תַּחֲנוּנִים
מִקִּירוֹת הַלֵּב. וְכֵן יִדְקְדְּקוּ לְבַחֹר
תּוֹקֵעַ שִׁיתִקֵּעַ שׁוֹפֵר בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה,
וְכֵן הַמִּקְרָא לִפְנֵי הַתּוֹקֵעַ, שִׁיְהִי
בַּעֲלֵי תוֹרָה וִירָאָה, כְּפִי מֵהַ
שֹׂאֵפֶשֶׁת לָהֶם לְמִצְוָה מִיְּהוּ כָּל
יִשְׂרָאֵל בְּשָׂרִים לְכֹל, רַק שִׁיְהִי
מִרְצָה לְקַחֲלָהּ. וְאַם רוֹאֶה מַחֲלָקָת
בִּדְבָר, יִמְנַע עֲצָמוֹ אֶף עַל פִּי
שִׁיְהִי מִי שֹׂאִינוֹ הָגוֹן (תקפא תקפה
ובס"ח).

אֲבֵל כָּל שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ אַחֵר
אָבִיו וְאִמּוֹ, לֹא יִהְיֶה שְׁלִיחַ צְבֹר
בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וַיּוֹם הַכַּפּוּרִים, וְלֹא
תוֹקֵעַ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, אֶלָּא אִם אֵין
אַחֵר הָגוֹן כְּמוֹהוּ. וְאִם הוּא תוֹךְ
שְׁלֹשִׁים עַל שָׁאֵר קְרוֹבִים, אִם
הַחֲזִיק מִכָּבֶד לְהַתְפַּלֵּל אוֹ לְתַקְנֵהוּ
מִתָּר, כִּיּוֹן שֶׁרֹאשׁ הַשָּׁנָה וַיּוֹם
הַכַּפּוּרִים מְבַטְלִין גְּזֵירַת שְׁלֹשִׁים.
אֲבֵל אִם לֹא הַחֲזִיק, וַיֵּשׂ אַחֵר הָגוֹן
כְּמוֹהוּ, יֵשׁ לְהַחֲמִיר. אֲבֵל כָּל יְמֵי
הַסְּלִיחוֹת, אֲפִלּוּ בְּעֶרְב רֹאשׁ הַשָּׁנָה

מֵתָר לְכָל אָבִל לְהִיָּת שְׁלִיחַ צְבוּר,
אֵךְ לֹא בִתּוֹךְ שְׂבָעָה.

סעיף ט'

יְחִיד הָאֹמֵר סְלִיחוֹת, אֵינּוּ רֵשָׁאִי
לֹאֲמַר שֶׁלֹּשׁ עֶשְׂרֵה מַדּוֹת דִּרְךְ
תִּפְלָה וּבִקְשָׁה, אֶלָּא דִּרְךְ קְרִיאָה
בִּתְוָרָה בְּגִגּוֹן וּבִטְעָמִים. וְכֵן
בַּמָּקוֹם שֶׁנִּזְכָּרוֹת שֶׁלֹּשׁ עֶשְׂרֵה
מַדּוֹת, כְּגֹון וְזָכָר לָנוּ הַיּוֹם בְּרִית
שֶׁלֹּשׁ עֶשְׂרֵה וְכַדּוּמָה, יֵשׁ לוֹ לְדָלָג.
וְכֵן הַבִּקְשׁוֹת שֶׁהֵן בְּלִשׁוֹן אֲרַמִּית,
כְּגֹון מַחֲי וּמַסִּי וְכו', מֵרֶן הִי

בְּשִׁמְיָא וְכוּ' לֹא יֵאמְרוּ אֵלָא

בְּעֶשְׂרָה (סימן קא תקסה תקפא) ♦

סעיף י'

אֲבֵל אָסוּר לְצֵאת מִבֵּיתוֹ לְלָכֶת

לְבֵית הַכְּנֶסֶת לִזְמַר סְלִיחוֹת, מִלְּבַד

בְּעֶרְב רֹאשׁ הַשָּׁנָה, שְׁמֵרָבִים

בְּסְלִיחוֹת.

סעיף יא'

שְׁלִיחַ הַצְּבוּר שְׂוִית־פֶּלֶל בִּימֵים

הַנּוֹרָאִים וְכֵן הַתּוֹקֵעַ, צָרִיכִין

לְפָרוֹשׁ אֶת עֲצָמוֹ שֶׁלֹּא יִמִּים

לְפָנָי רֹאשׁ הַשָּׁנָה מִכָּל דָּבָר

הַמֵּבִיא לַיָּדֵי טִמְאָה, וְלִמְדוֹ כָּפִי
יִכְלֹתֶם פְּרוּשֵׁי הַתְּכֵלֹת וְהַפְּיוּטִים
וְהַלְכוֹת תְּקִיעוֹת (תקפא) וְגַם יִלְמְדוּ
סִפְרֵי מוֹסֵר הַמַּעֲוָרִים אֶת לֵב
הָאָדָם, וְיִירָאוּ מִפֶּחַד ה' וּמִהֲדַר
גְּאוּנוֹ בְּקוֹמוֹ לְשֹׁפֵט אֶת הָאָרֶץ.
וְאִם לֹא נִמְצָא לָהֶם תּוֹקֵעַ שְׁחֵא
בַּעַל תּוֹרָה, יִירָאוּ עַל כָּל פָּנִים
שְׂיִחָא הַמִּקְרָא בַּעַל תּוֹרָה, וִיחָא
בְּקִי בְּהַלְכוֹת תְּקִיעַת שׁוּפָר, שְׂאֵם
תְּאַרְעַי אֵיזָה טָעוֹת בַּתְּקִיעוֹת, יִדַּע
מֵה לַעֲשׂוֹת, וְגַם שְׂיִדַּע לְבָדֵק אֶת

הַשׁוֹפָר אִם הוּא כָּשִׁיר (עֵין סִימָן

תקפה ובסידור).

סעיף יב'

הַרְבֵּה נִזְהָגִין לְהַתְעַנּוֹת בַּעֲשֻׁרַת

יָמֵי תְּשׁוּבָה, וְלִפִּי שְׁחָמְרִים ד'

יָמִים שְׂאִינָם מִתְעַנִּים בָּהֶם, דְּהֵינּוּ

ב' יָמִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, שִׁבְתָּ,

וְעָרַב יוֹם הַכַּפּוּרִים. עַל כֵּן מִתְעַנִּין

תְּמוּרָתָן ד' יָמִים בִּימֵי הַסְּלִיחוֹת

שֶׁקָּדָם רֹאשׁ הַשָּׁנָה, דְּהֵינּוּ יוֹם א'

דַּסְּלִיחוֹת. וְעָרַב רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְעוֹד

ב' יָמִים בִּינְתֵימָם, וּבִזְמַנָּם בְּיוֹם ב'

וְהָ. וְאִם אֶרְעָה לָהֶם סְעוּדַת מִצְוָה,
יְכוּלִין לֵאכֹל וְיִתְעַנּוּ יוֹם אֶחָד
תְּמוּרָתוֹ. אִם יוֹדְעִים שֶׁתִּהְיֶה
לָהֶם סְעוּדַת מִצְוָה, יִתְעַנּוּ מִקֵּדָם
יוֹם אֶחָד תְּמוּרָתוֹ (עֵין לְעִיל סִימָן
קכז סעיף ג וְסעיף יד) (תקסח תקפא).

סעיף יג'

נוֹחֲגִין לִילָךְ בְּעֶרְב רֹאשׁ הַשָּׁנָה
אַחֵר תְּפִלַּת שַׁחֲרִית לְבֵית הַקְּבָרוֹת
לְהַשְׁתַּטַּח עַל קְבָרֵי הַצַּדִּיקִים,
וְנוֹתְנִים שָׁם צְדָקָה לְעֲנִיִּים,
וּמַרְבִּים תַּחֲנוּנִים לְעוֹרֵר אֶת

הַצַּדִּיקִים הַקְּדוֹשִׁים אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ
הַמֶּה, שִׁמְלִיצוּ טוֹב בַּעֲדָנוּ בְּיוֹם
הַדִּין. וְגַם מַחֲמַת שָׁהוּא מִקּוֹם
קְבוּרַת הַצַּדִּיקִים, הַמִּקּוֹם הוּא
קְדוֹשׁ וְטָהוֹר, וְהַתְּפִלָּה מִקְּבִלַת שָׁם
בְּיוֹתֵר, בְּהִיוֹתָהּ עַל אֲדַמַּת קֹדֶשׁ,
וַיַּעֲשֶׂה הַקְּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חֶסֶד
בְּזָכוֹת הַצַּדִּיקִים. אֲבָל אֵל יִשְׂרָאֵל
מִגִּמְתּוֹ נֶגֶד הַמֵּתִים הַשּׂוֹכְנִים שָׁם,
כִּי קָרוֹב הֶדְבָּר שִׁיחִיָּה בְּכָל־
וְדוֹרֵשׁ אֵל הַמֵּתִים. אֵךְ יִבְקֹשׁ
מִהֶשֶׁם, יְתִבְרֹךְ שְׁמוֹ, שִׁירְחָם עָלָיו

בְּזִכּוֹת הַצְּדִיקִים שׁוֹכְנֵי עָפָר
(תקפא) כְּשֶׁבָּא אֶל בֵּית הַקְּבָרוֹת,
אִם לֹא רָאָה אֶת הַקְּבָרִים שֶׁלְּעֵשִׁים
יוֹם, צָרִיךְ לְבַרֵּךְ, אֲשֶׁר יָצַר אֶתְכֶם
בְּדִין וְכוּ' (לְעֵיל סִימָן ס סְעִיף יא).
כְּשֶׁבָּא אֶל הַקְּבָר, יֵשׁ לוֹ לֹמַר, יְהִי
רָצוֹן שְׁתֵּהא מְנוּחָתוֹ שֶׁל (פְּלוֹנִי)
הַקְּבוֹר פֶּה בְּכָבוֹד, וְזִכּוֹתוֹ יַעֲמִיד
לִי. כְּשֶׁמַּשִּׁים יָדוֹ עַל הַקְּבָר, יֵשׁ
לְשׁוֹם יָד שְׂמֹאלוֹ דּוֹקָא וְלֹא יְמִינוֹ,
וַיֹּאמֶר אֶת הַפְּסוּק, וְנָחָה ה' תַּמִּיד
וְהִשְׁבִּיעַ בְּצַחֲצָחוֹת נַפְשִׁי

וְעֲצֻמוֹתֶיךָ יַחְלִיץ וְהָיִיתָ כְּגֹן רוּחַ
וְכִמּוֹצָא מִיָּם אֲשֶׁר לֹא יִכְזְבוּ
מִיָּמֶיךָ. תִּשְׁכַּב בְּשֵׁלֹם, וְתִישָׁן
בְּשֵׁלֹם, עַד בּוֹא מַנְחֵם מִשְׁמִיעַ
שֵׁלֹם. (וְכַשֶּׁשׁ יָדוֹ, יִכּוֹן בַּפֶּסוּק וְנִתְּךָ,
שֵׁשׁ בּוֹ ט"ו תְּבוֹת כְּמִנִּין קִשְׁרֵי הַיָּד)
(בְּרַכֵּי יוֹסֵף סִימָן רַכֵּד). אֵין לֵילָךְ עַל
קֶבֶר אֶחָד שְׁתֵּי פְעָמִים בְּיוֹם אֶחָד.
הַקּוֹרֵא כֶּתֶב שְׁעַל גְּבִי הַמִּצְבָּה, אִם
הוּא כֶּתֶב בּוֹלֵט, קָשָׁה לְשַׁכְּחָהּ.
וְסִגְלָהּ לֹאמַר, אֶהְבָּה רַבָּה עַד
וְלִיחֻדָּךְ בְּאַהֲבָה (רַכֵּד).

סעיף יד'

בְּעֶרְב רֹאשׁ הַשָּׁנָה נִחְגֹּגוּ כָּלָם
לְהַתְעַנּוֹת עַד אַחֲר מִנְחָה, שֶׁאִז
טוֹעֲמִין אִיזָה דְּבָר, שֶׁלֹּא לְכַנֵּם
לְיוֹם טוֹב כְּשֶׁהוּא מְעֻנָּה. וְכָל
הַיּוֹם, יַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וּבְמִצְוֹת
וּבִתְשׁוּבָה, וּמִכָּל שָׁכֵן בְּעִבְרוֹת
שֶׁבִין אָדָם לַחֲבֵירוֹ. וְלֹא יִמָּתִין עַד
עֶרְב יוֹם הַכַּפּוּרִים אֲלָא יִקְרִים אֶת
עַצְמוֹ הַיּוֹם לְבִקֵּשׁ מִחֲבֵירוֹ מְחִילָה.

סעיף טו'

מִכַּבְּבִין וּמִסֵּתִפְרִין בְּעֶרְב רֹאשׁ

הַשָּׁנָה לְכַבֹּד יוֹם טוֹב, וַיֵּשׁ לְזֵהָר
לְגַלְחַ קִדְּם חֲצוֹת הַיּוֹם וְטוֹבָלִים
וְלוֹבְשִׁים בְּגָדֵי שַׁבָּת בְּרֹאשׁ
הַשָּׁנָה, לְהִרְאוֹת שְׂאֵנֹו בְּטוּחִים
בְּחֶסֶדּוֹ יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ, שְׂיִוְצִיא לְאוֹר
מִשְׁפָּטָנוּ.

סעיף טז'

נוֹחֲגִין לַעֲשׂוֹת הַתִּרְת נְדָרִים בְּעֶרְב
רֹאשׁ הַשָּׁנָה (וְהֶרְמֵז לֹא יִחַל דְּבָרוֹ
כָּכָל, סוּפֵי תְבוֹת אֶלּוּל) וְמִי שְׂאֵינֹו
מִבֵּין מַה שְּׂחִוָּא אֹמֵר בְּלִשׁוֹן
הַקִּדְּשׁ, יֹאמֵר בְּלִשׁוֹן (אַשְׁכֵּנִז) [לְעִז],

כִּמּוֹ שֶׁהוּא מֵבִין (סִימָן) תִּקְפֹּא
וּבַחֲיִי"א).

סימן קכט - הלכות ראש השנה

סעיף א'

בְּכָל הַקִּדְוִשִּׁים שְׂאוֹמְרִים מֵרֹאשׁ
הַשָּׁנָה עַד יוֹם הַכַּפּוֹרִים, כּוֹפְלִין
תְּבִית לְעֵלָא, הֵינּוּ שְׂאוֹמְרִים לְעֵלָא
לְעֵלָא (וְלֹא בְּרֹא"ו וְלְעֵלָא) וְכִיּוֹן
שֶׁבְּקִדְוִשׁ צְרִיכוֹת לְהִיּוֹת שְׂמִנָּה
וְעֹשְׂרִים תְּבוֹת וּבְכָל הַשָּׁנָה
אֹמְרִים, לְעֵלָא מִן כָּל בְּרַכָּתָא,
אֹמְרִים עַתָּה, לְעֵלָא מִכָּל בְּרַכָּתָא

(שע"ת סימן נו.)

סעיף ב'

יש נוהגין להתפלל בראש השנה
וביום הכפורים כל התפלות שמונה
עשרה בכריעה ובכפיפת הראש.
ואמנם כיון שצריכין לברוע
בברכת מגן אברהם ובמודים
בתחלה ובסוף, על כן קדם שמונה
למקומות אלו צריך לזקף את
עצמו כדי שיכרע במצות חכמינו
זכרונם לברכה. גם אסור לברוע
בתחלת ברכה ובסוף ברכה

בְּמִקּוֹם שֶׁלֹא תִקְנֶנּוּ חֲכָמֵינוּ זְכָרוֹנָם
לְבָרְכָהּ. וטוב יותר לְהִתְפַּלֵּל
בְּאַבְרָיִם זְקוּפִים וּבְלֵב כַּפּוּף
וּבְדַמְעוֹת. וּמֵה שְׁנוֹהֲגִין לְהִתְפַּלֵּל
בְּקוֹל רָם, יֵשׁ לְבַטֵּל, כִּי יֵשׁ
לְהִתְפַּלֵּל בְּלֶחֶשׁ כָּמוֹ בְּכָל הַשָּׁנָה.
וְיֵשׁ מִתִּירִין לְהִגְבִּיהַ קוֹלוֹ מְעַט,
אַבֵּל לֹא חֲרִיבָה. יִזְהַר לְדַקְדָּק
בְּתַפְלָתוֹ הַיָּטֵב, שֶׁלֹא יִשְׁנֶה שׁוּם
נִקְדָּה. וְיִחַדֵּר אַחֵר סְדוּר אֹ מִחֲזוֹר
שֶׁהוּא מְדֻיָּק הַיָּטֵב, לְהִתְפַּלֵּל
מֵתוֹכוֹ.

סעיף ג'

כָּל הַשָּׁנָה, אוֹמְרִים בַּתְּפִלָּה, הָאֵל
הַקָּדוֹשׁ, מֶלֶךְ אוֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט,
חוּץ מִן רֹאשׁ הַשָּׁנָה עַד לְאַחֵר יוֹם
הַכּוֹפּוּרִים, שֶׁצָּרִיכִין לֵאמֹר, הַמֶּלֶךְ
הַקָּדוֹשׁ, הַמֶּלֶךְ הַמִּשְׁפָּט. לְפִי
שְׂבִימִים הָאֵל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא
מֵרָאָה מַלְכוּתוֹ לְשִׁפּוֹט אֶת הָעוֹלָם.
אִם טַעַה וְאָמַר הָאֵל הַקָּדוֹשׁ, אוֹ
שֶׁהוּא מְסַפֵּק אִם אָמַר הָאֵל הַקָּדוֹשׁ
אוֹ הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ, אִם נִזְכָּר תוֹךְ
כִּדֵּי דְבוּר, אוֹמַר הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ,

וְאֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזֹר לְרֹאשׁ, וְכֵן הָיִין
בְּהַמָּלְךְ הַמְּשֻׁפָּט. אֲבָל אִם לֹא נִזְכָּר
עַד לְאַחַר כְּדֵי דְבוּר, אֲזִי בְּהַמָּלְךְ
הַקָּדוֹשׁ צָרִיךְ לַחֲזֹר לְרֹאשׁ הַתְּפִלָּה,
(אֲפֹלוּ מִסְפָּקָא) מִפְּנֵי שֶׁשֶּׁלֹּשׁ
הַבְּרָכוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת נֶחֱשָׁבוֹת
כְּאַחַת (כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּסִימָן יט סְעִיף ב).
וְאֲפֹלוּ שְׁלִיחַ הַצְּבוּר בַּחֲזֶרֶת
הַתְּפִלָּה צָרִיךְ לַחֲזֹר לְרֹאשׁ,
וְצָרִיכִין לוֹמַר קִדְשָׁה שְׁנִית. אֲבָל
בְּהַמָּלְךְ הַמְּשֻׁפָּט, אֲפֹלוּ יַחִיד, אֵינוֹ
צָרִיךְ לַחֲזֹר אֲפֹלוּ לְאוֹתָהּ בְּרָכָה,

כִּיּוֹן שֶׁהַזְכִּיר תֵּבֵּת מִלֵּךְ בְּבִרְכָּה
זֹאת. בְּכָל הַשָּׁנָה אִם טָעָה וְאָמַר,
הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ, הַמֶּלֶךְ הַמְּשַׁפֵּט, אֵינוֹ
צָרִיךְ לַחֲזוֹר (קִיחַ תִּקְפֹּב).

סעיף ד'

בְּשֵׁבֶת עֲרֵבִית, בְּבִרְכַּת מַעֲיִן
שֶׁבַע מִגֵּן אֲבוֹת וְכו', אוֹמְרִים גַּם
כֵּן בְּמָקוֹם הָאֵל הַקָּדוֹשׁ, הַמֶּלֶךְ
הַקָּדוֹשׁ. וְאִם טָעָה שְׁלִיחַ הַצַּבּוֹר
וְאָמַר הָאֵל הַקָּדוֹשׁ, אִם נִזְכַּר מִיָּד
תּוֹךְ כִּדֵּי דְבָר, חוֹזֵר וְאוֹמֵר הַמֶּלֶךְ
הַקָּדוֹשׁ וְכו', אֲבָל לְאַחַר כָּךְ, אֵינוֹ

חזוֹר (פרי חדש ופרי מגדים).

סעיף ה'

אם שָׁכַח זְכוּרָנוּ, אוּ מִי כַּמוֹד,
וְכִתְּבָהּ, בְּסֵפֶר חַיִּים, וְלֹא נִזְכַּר עַד
שֶׁאָמַר בְּרוּךְ אַתָּה ה', כִּי יִזְכֹּר שֶׁאָמַר
אֶת הַשֵּׁם, גּוֹמֵר אֶת הַבְּרָכָה
וּמִתְפַּלֵּל כַּסֵּדֶר, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזוֹר.
וְכֵן אִם שָׁכַח לִזְמַר וּבִכּוֹן תֵּן פִּיחֶדֶד
וְחִתָּם הַמִּלָּךְ הַקָּדוֹשׁ, וְאַפְלוּ לֹא
אָמַר עֲדִין רַק בְּרוּךְ אַתָּה ה',
חוּתָם הַמִּלָּךְ הַקָּדוֹשׁ וְאוֹמַר אַתָּה
בְּחִירָתָנוּ וְכו'.

סעיף ז'

בְּסִיּוּם הַשְּׂמוּנָה עֲשֶׂיָהּ, יֵשׁ
מִסִּימִים עוֹשֶׂה הַשָּׁלוֹם, וְיֵשׁ שְׂאִינָם
מִשְׁנֵיין אֵלָּא אוֹמְרִים הַמְּבַרֵּךְ אֶת
עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם. וְאֵךְ בְּקִדְיָשִׁים
אוֹמְרִים עוֹשֶׂה הַשָּׁלוֹם בְּמִרוֹמָיו
וְכוּ' (מטה אפרים) ♦

סעיף ז'

אִם חָל רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּשַׁבָּת, יֵשׁ
מִקּוֹמוֹת שְׂאוֹמְרִים לָכוּ נִרְנְנָה,
כִּמּוֹ בְּשֶׁאֵר שַׁבָּת. וְיֵשׁ מִקּוֹמוֹת
שְׂמַת־חִילִין, מִזְמוֹר לְדָוִד. וְיֵשׁ

מִקּוֹמוֹת שְׂמַת־חַיִּילִין, מִזְמוֹר שִׁיר
לְיוֹם הַשַּׁבָּת. וְכָל מָקוֹם יַחְזִיק
מִנְהַגָּיו.

סעיף ח'

לְאַחַר גִּמְרָה תְּכַלֵּת מַעְרִיב בְּלֵיל
רֵאשִׁוֹן, נוֹהֲגִין לֹאמַר כָּל אֶחָד
לְחֵבְרוֹ, לְשָׁנָה טוֹבָה תִּכְתֵּב
וְתַחֲתֶם. וְלִנְקֵבָה אוֹמְרִים, תִּכְתֵּבִי
וְתַחֲתֵמִי. אֲבָל בַּיּוֹם, אֵין אוֹמְרִים,
לְפִי שֶׁכָּבַר נִגְמְרָה הַכְּתִיבָה קֵדָם
חֲצוֹת הַיּוֹם, וּבְלֵיל שֵׁנִי, יֵשׁ נוֹהֲגִין
לְאָמְרוֹ, כִּי לְפָעָמִים נִדְּוָנִין בַּיּוֹם

שני (תקפב)♦

סעיף ט'

בסעודת הלילה, נוהגין לעשות
סימנים לשנה טובה. טובלין
פרוסת המוציא בדבש. ואחר
שאכל פזית, אומר, יהי רצון
שתיחדש עלינו שנה טובה
ומתוקה. ואחר כך טובל קצת
תפוח מתוק בדבש ומברך עליו
בורא פרי העץ ואוכלו, ואחר כך
אומר גם כן יהי רצון וכו',
ונוהגין לאכל ראש של בעל חי

וְאֹמְרִים, יְהִי רָצוֹן שְׁנֵהֲיָהּ לְרֹאשׁ.
וַיֵּשׁ לְחֵדֶר אַחֵר רֹאשׁ כְּבֶשֶׂת, שִׁיְהִיָּה
גַּם כֵּן זֵכֶר לְאֵילָן שֶׁל יִצְחָק. וְגַם
יְרָקוֹת אוֹכְלִים אוֹתָן שִׁישׁ לְהֵן
בַּמִּדְיָנָה הַחַיָּא שֵׁם הַמִּזְרָה לְטוֹבָה.
כְּמוֹ זֵכֶר לְאֵילָן שֶׁל יִצְחָק. גַּם
אוֹכְלִים אוֹתָן הַיְרָקוֹת שִׁישׁ לְהֵם
בַּמִּדְיָנָה הַחַיָּא שֵׁם הַמִּזְרָה לְטוֹבָה,
כְּמוֹ בַּמִּדְיָנָה מְעַהְרֵעֵן (גִּזְר),
וְאֹמְרִים יְהִי רָצוֹן שִׁישׁ רְבוּ
זְכוּתֵינוּ. וַיֵּשׁ נוֹחֲגִין גַּם כֵּן לְחֵדֶר
לְאַכֹּל דָּגִים, שִׁישׁ רְבוּ לְפָרוֹת

וְלִרְבוֹת כְּמוֹ הַדָּגִים. וְאֵין לְבַשֵּׁל
אוֹתָם בְּחֻמֵּין, כִּי אֵין אוֹכְלִים
דְּבָרִים חֲמוּצִים אוֹ מְרִירִים בְּרֹאשׁ
הַשָּׁנָה. וְאוֹכְלִין בֶּשֶׂר שָׂמֵן וְכָל
מֵינֵי מְתִיקָה. גַּם נוֹהֲגִין שְׁלֹא
לֶאֱכֹל אֲגוּזִים וְלוּזִים, כִּי אֲגוּז
בְּגִמְטְרִיא ח"ט, וְגַם מְרִבִּים כִּיחָה
וְנִיעָה הַמְּבַטְלִים אֶת הַתְּפִלָּה
(תקפג). וַיֵּשׁ לְלַמֵּד עַל הַשְּׁלֵחַן
תּוֹרָה. וְנוֹהֲגִין קִצָּת לְלַמֵּד מִשְׁנֵיּוֹת
מִסֻּכַּת רֹאשׁ הַשָּׁנָה (חיי"א).

נִכּוֹן שֶׁלֹא לְשִׁמּוֹשׁ מִטָּתוֹ בְּשָׁנִי
לִילּוֹת דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, אֲפִלּוּ כְּשֶׁחָל
בְּשַׁבָּת. אֲךָ אִם הוּא לִיל טְבִילָתָהּ,
אֵל יִבְטֵל עֲזָנָתָהּ. וְיִטְבֵּל אֶת עַצְמוֹ
בַּבֶּקֶר מִטְּמֵאתוֹ (תקפא).

סעיף יא'

בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה כְּשֶׁאָמַר אָבִינוּ
מִלְכֵנוּ חֲטָאנוּ לְפָנֶיךָ, אֵין לְהַכּוֹת
בְּאַגְרוֹף עַל הַחֲזָה כָּמוֹ בַּחֲל וּבִיּוֹם
הַכְּפוּרִים, כִּי אֵין אֲזֻמְרִים וְדָוִי
בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁהוּא יוֹם טוֹב. אֲלֹא
יִכּוֹן הַפְּרוֹשׁ, אָבִינוּ מִלְכֵנוּ חֲטָאנוּ

לְפָנֶיךָ, כְּלוּמַר, אֲבוֹתֵינוּ חֲטֵאוּ
לְפָנֶיךָ שֶׁעָבְדוּ עֲבוּרָה זָרָה, אֲבֵל
אֲנַחְנוּ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ אֱלֹה אַתָּה.
לָכֵן אָבִינוּ מִלְכֵנוּ, עָשָׂה עִמָּנוּ
לְמַעַן שְׁמֶךָ (תקפד). ♦

סעיף יב'

בְּשַׁעַת הוֹצָאת סֵפֶר תוֹרָה, נוֹהֲגִין
לִזְמֹר שְׁלֹשׁ עֲשָׂרָה מִדּוֹת, וְיֵשׁ
לְהַתְחִיל מִן וַיַּעֲבֹר. וַיֹּאמֶר, וַיַּעֲבֹר
ה' עַל פָּנָיו וַיִּקְרָא, ה' ה' וְגו' (עין
מ"א סִימָן תכב וְעֵין בנ"א כלל ה סִימָן
ב). ♦ וּבִשְׁבָּת, יֵשׁ מְקוֹמוֹת שְׂאִין

אומרים שלש עשרה מדות, ולא
רבוננו של עולם.

סעיף יג'

שעור התקיעות, לכתחלה צריך
להיות כן, התרועה היא ט' בחות
קצרים. והשברים יעשה ג' שברים
זה אחר זה, וכל שבר יהא ארוך
כמו ג' בחות קצרים מן התרועה,
ונמצא שגם השברים הם כמו ט'
בחות. ויזהר מאד שלא להאריך
בשברים עד שיחא כל שבר כמו
ט' בחות. כי בזה אפלו בדיעבד

אֵינּוּ יוֹצֵא. וְהַתְּקִיעוֹת הַמָּה
הַבְּרוֹת פְּשׁוּטוֹת. וּבַסֵּדֶר הַתְּקִיעָה
שֶׁבָּרִים תְּרוּעָה תְּקִיעָה, תִּהְיֶה כָּל
תְּקִיעָה, אֲרַכָּה כָּמוֹ הַשְּׁבָרִים עִם
הַתְּרוּעָה, דְּהֵינּוּ כָּמוֹ ח"י כַּחוֹת.
וּבַסֵּדֶר הַתְּקִיעָה שֶׁבָּרִים תְּקִיעָה,
תִּהְיֶה כָּל תְּקִיעָה, אֲרַכָּה כָּמוֹ
הַשְּׁבָרִים, דְּהֵינּוּ כָּמוֹ ט' כַּחוֹת. וְכֵן
בַּסֵּדֶר הַתְּקִיעָה תְּרוּעָה תְּקִיעָה.
בַּתְּקִיעוֹת שֶׁקֹּדֶם תְּפִלַּת מוֹסֵף, יֵשׁ
לַעֲשׂוֹת הַשְּׁבָרִים עִם הַתְּרוּעָה
בְּנִשְׁימָה אַחַת. וְלֵכֵן הַמִּקְרָא יִקְרָא

בַּפַּעַם אַחַת שְׁבָרִים תִּרְוַעָה.
וּבִתְקיעוֹת שְׁבַתוֹךְ חֲזָרַת הַתְּפִלָּה
יֵשׁ לַעֲשׂוֹתָם בְּשִׁתֵּי נְשִׁימוֹת. וּמִכָּל
מָקוֹם לֹא יִפְסִיק בֵּינֵיהֶם אֵלָּא יִהְיוּ
תְּכוּפִים זֶה לָזֶה, וְהַמִּקְרָא יִקְרָא גַם
כֵּן שְׁנֵיהֶם בַּפַּעַם אַחַת (תקצ). ♦

סעיף יד'

בְּשִׁתְּהֵתוּקֵעַ אוֹמֵר אֶת הַבְּרָכוֹת, אֲלֵ
יֹאמְרוּ הַקָּהָל, בָּרוּךְ הוּא וּבָרוּךְ
שִׁמּוֹ (עֵין לְעֵיל סִימָן ו' סְעִיף ה'), אֲדָּ
יִשְׁמְעוּ הַיָּטִב אֶת הַבְּרָכוֹת, וְאַחֲרֵ
כָּל בְּרָכָה יֹאמְרוּ בְּכוּנָה אָמֵן.

וְאִם־וּרְ לְהַפְסִיק מִכָּאן עַד לְאַחַר כָּל
הַתְּקִיעוֹת שֶׁבַחֲזֶרֶת הַתְּפִלָּה (קכד
תקצב). וְעַל כֵּן אֵין לְשַׁמֵּשׁ לְהַכְרִיז,
שֶׁתִּיקָה יָפָה בַּשָּׁעָה הַתְּפִלָּה, אֶף
שֶׁהוּא נֹהֵג כֵּן בַּפַּעַם אַחֶרֶת (מטה
אפרים).

סעיף טו'

נֹהֵגִין הָעוֹלָם לֹא־מֵר בֵּין הַסְּדָרִים
יְהִי רָצוֹן וְכוּ', כִּמּוֹ שֶׁנִּדְפַס
בַּמַּחֲזוּרִים. וְצָרִיכִין לְזַהֵר מְאֹד,
שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא בַּפֶּה שְׁמוֹת
הַמַּלְאָכִים הַנִּזְכָּרִים שָׁם. וּבַהֲרִבָּה

קְהִלּוֹת אֵין אֹמְרִים כָּלֵל אֶת הַיְּהוּ
רְצוֹן, וְכֵן נִכּוֹן יוֹתֵר. וְהַעֲקָר הוּא
לְהַתְעוֹרֵר אֶז בִּתְשׁוּבָה בְּלֵב שָׁלֵם
(תקצב תקפד ובסד"ה) וְכִמּוֹ שְׁכַת־ב
הַרְמַב"ם זְכוּרָנוּ לְבִרְכָּה (בְּהַלְכוֹת
תְּשׁוּבָה פֶּרֶק ג' הַלְכָּה ד), וְזֶה לְשׁוֹנוֹ,
אֵף עַל פִּי שְׁתַּקִּיעַת שׁוֹפָר בְּרֹאשׁ
הַשָּׁנָה גִּזְרֵת הַכֶּתוּב, רָמַז יֵשׁ בָּהּ,
כָּלֹמֶר, עוֹרֵר יִשְׂרָאֵל מִשְׁנֵתָכֶם,
וְנִרְדָּמִים הִקִּיצוּ מִתְרַדְמֵתָכֶם,
וְחִפְּשׁוּ בְּמַעֲשֵׂיכֶם, וְחִזְרוּ
בִּתְשׁוּבָה, וְזָכְרוּ בּוֹרְאֵכֶם אֱלֹ

הַשּׁוֹכְחִים אֶת הָאֻמָּת בְּהַבִּילִי הַזֶּמֶן
וְשׁוֹגִים כָּל שְׁנָתָם בְּהַבִּל וְרִיב
אֲשֶׁר לֹא יוֹעִיל וְלֹא יַצִּיל, הַבֵּיטוּ
לְנַפְשׁוֹתֵיכֶם, וְהִטִּיבוּ דַרְכֵיכֶם
וּמַעַלְלֵיכֶם. יַעֲזֹב כָּל אֶחָד מִכֶּם
דַּרְכּוֹ הָרָעָה וּמַחֲשַׁבְתּוֹ אֲשֶׁר לֹא
טוֹבָה וְכוּ', עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ.

סעיף טז'

בַּחֲזֹרֶת הַתּוֹכָחָה, כְּשֶׁאָמַר שְׁלִיחַ
הַצְּבוּר וְאֶנְחֵנוּ בּוֹרְעִים, נוֹחֲגִין
שָׁגָם הַצְּבוּר אֲמָרִים עָמוּ, וְגַם
בּוֹרְעִים וּמַשְׁתַּחֲוִים, אֲבָל אֵין

נוֹפְלִים עַל פְּנֵיהֶם, רַק בְּיוֹם
הַכַּפּוּרִים בְּסֵדֶר הָעֲבוּדָה. וְגַם
שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר כּוֹרֵעַ עַל בְּרַכּוֹ,
אַבֵּל אָסוּר לַעֲקֹר מִמְּקוֹמוֹ בְּשַׁעַת
הַתְּפִלָּה. וְלִכּוֹן נֹחֲגִין שִׁיעֲמוּד קִצָּת
רְחוּק מִן הָעֲמוּד, כִּדִּי שְׂיוֹכֵל לְכַרֵּעַ
עַל בְּרַכּוֹ בְּלִי עֲקִירָה מִמְּקוֹמוֹ,
וְהָעוֹמְדִים אֶצְלוֹ מְסִיעִים אוֹתוֹ
לַעֲמוּד, שְׂלֵא יִצְטָרֵךְ לַעֲקֹר רֵגְלָיו.
הַתְּקִיעוֹת שֶׁבַתּוֹד חֲזָרָת הַתְּפִלָּה,
אֵין לְשְׁלִיחַ הַצִּבּוּר לְתַקֵּעַ, אֶלָּא אִם
הוּא בָטוּחַ שְׂלֵא תַתְּבַלְבֵּל דַּעְתּוֹ

עַל יְדֵי כָּךְ (קלה תקפה תרכא) ♦

סעיף יז

בַּתְּקִיעוֹת שְׁבַתוֹךְ חֲזַרְתָּ הַתְּפִלָּה,
יֵשׁ מְנַהֲגִים שׁוֹנִים כַּמָּה תוֹקְעִין,
וְכָל מָקוֹם יַחְזִיק מְנַהֲגוֹ. וְכֵן
בַּתְּקִיעוֹת שְׁלֹאֲחֵר הַתְּפִלָּה, יֵשׁ
מְנַהֲגִים שׁוֹנִים. וְלֹאֲחֵר שֶׁגָּמְרוּ כָּל
הַתְּקִיעוֹת בְּכִי מְנַהֵג הַמָּקוֹם, יֵשׁ
לְהַצְנִיעַ אֶת הַשּׁוֹפָר וְלֹא יתְקַעוּ
יֹתֵר. אֲפֹלוּ מִי שֶׁרוֹצֶה לְהִיּוֹת
תוֹקֵעַ בְּיוֹם שֵׁנִי, אֵין לוֹ לְתַקֵּעַ
בְּיוֹם רִאשׁוֹן לְהַתְּלִמֵּד (תקצב תקצו) ♦

סעיף יח'

אם יש מילה, מלין לאחר ההפטרָה
קדם תקיעת שופר. וְהִרְמִיז, זכר
ברית אברהם (זו מילה). וְעֲקֵדָת
יצחק (זה שופר). וּבִשְׁבֹּת, מלין
אחר אשרי. ואם צריכין למוֹל
אצל היוֹלָדָת, מלין אחר הִיִּצְיָאָה
מבית הכְּנֻסָּת.

סעיף יט'

מי שִׁיִּצָּא בְּתִקְיעַת שופר וְצָרִיךְ
לְתַקֵּעַ בְּשִׁבְלֵי אַחֲרֵיָם, יְכוּלֵּ גַם כֵּן
לְבָרֵךְ אֶת הַבְּרָכוֹת. וּמִכָּל מָקוֹם

יִזְתָּר נְכוֹן שְׁזָה שְׁצָרִיךְ לְצֵאתָ,
הוּא יְבָרֵךְ אֶת הַבְּרָכוֹת. וְהִתְקַנֵּעַ
בְּשִׁבְלִי נָשִׁים, אִם הוּא כָּבֵד יֵצֵא,
לֹא יְבָרֵךְ אֶת הַבְּרָכוֹת, אֶלֶּא
הֵאֱשָׁה תְּבָרֵךְ, כִּיּוֹן דְּמַצֵּד הֲדִין
נָשִׁים פְּטוּרוֹת מִתְּקִיעַת שׁוֹפָר,
מִשּׁוּם דִּהְיוּ מַצִּוֹת עֲשֵׂה שֶׁהִזְמִין
גְּרָמָה. וַיֵּשׁ אֲדוֹמָרִים, דְּמִי שִׁיֵּצֵא,
לֹא יִתְקַנֵּעַ כָּלֵל בְּשִׁבְלִי נָשִׁים.
וְהִרְצָה לְתַקְנֵעַ בְּשִׁבְלִי נָשִׁים, יִתְקַנֵּעַ
קִדָּם שִׁישְׁמַע הַתְּקִיעוֹת בְּבֵית
הַכְּנֶסֶת, וַיְבָרֵךְ עַל הַתְּקִיעוֹת וַיְכַוֵּן

שִׁיִּצֵּא בְּהֶן, וּבְלִבֵּד שְׁלֹא יִהְיֶה זֶה
בְּשִׁלְשׁ שָׁעוֹת הָרֵאשׁוֹנוֹת שֶׁל
הַיּוֹם, כִּי אִזּוֹ אֵין לְתַקְנֵה בִּיחִידוֹת,
אִזּוֹ שִׁיתִּקְנֵה לְהֶן בְּשָׁעָה שְׁתּוֹקְנֵין
בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, אִזּוֹ לְאַחַר הַתְּקִיעוֹת
שֶׁבְּבֵית הַכְּנֶסֶת, אֶלָּא שִׁיכּוֹן שְׁלֹא
לִיצֵאת בַּתְּקִיעוֹת אֵלּוּ, אֶלָּא
בַּתְּקִיעוֹת שְׁחֵוֹא יִתְקַע לְפָנֵי הָאֱשָׁה
וַיְבָרֵךְ עַל־יָהֵן. וְאַף עַל גַּב שְׁחֵוֹלָךְ
אַחַר כָּךְ לְבֵית הַכְּנֶסֶת לְהַתְּפִלָּה
מִדּוֹסָף וְלִשְׁמֹנֶה הַתְּקִיעוֹת שֶׁבַּתְּפִלָּה,
אֵין הַחֲפֻסִּים מִצָּרִיכוֹ לְבָרֵךְ שְׁנִית,

דְּכִלְהוּ תְּקִיעוֹת חֲדָא מְצֹה נִינְהוּ.
וְאִם הָאִשָּׁה חֲלוּשָׁה וְצָרִיכָה לְאָכּוּל
קִדָּם הַתְּקִיעוֹת, יְכוּלָּה לְאָכּוּל (תקפה
תקפט).

סעיף כ'

בְּשִׁירֵצֵאִין מִבֵּית הַכְּנֶסֶת, יֵשׁ
לְלָכֶת בְּשׁוּבָה וְנַחֲת, שְׁמַח וְטוֹב
לֵב, בְּבִטְחוֹן כִּי שָׁמַע ה' בְּקוֹל
תְּפִלָּתָנוּ וְתְּקִיעוֹתֵינוּ בְּרַחֲמִים,
וְאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין כִּיד ה' הַטּוֹבָה.
וּמִכָּל מָקוֹם יִזְהָר שְׁלֹא לְאָכּוּל
אֲכִילָה גִּסָּה, וְתִהְיֶה יְרֵאת ה' עַל

פָּנָיו. וַיֵּשׁ לְלַמֵּד תּוֹרָה עַל הַשִּׁלְחָן.
לְאַחַר בְּרַכַּת הַמִּזּוֹן, אֵין לִישׁוֹן,
אֶלָּא הוֹלְכִין לְבֵית הַכְּנָסֶת
וְאוֹמְרִים תְּהִלִּים בְּצַבּוֹר עַד תְּכַלֵּת
מִנְחָה. וְאַךְ מִי שֶׁרָאשׁוֹ כָּבֵד עָלָיו,
יָכוֹל לִישׁוֹן מְעַט קֹדֶם שְׁלִילָה לְבֵית
הַכְּנָסֶת.

סעיף כא'

לְאַחַר תְּכַלֵּת מִנְחָה, הוֹלְכִין אֶל
הַנֶּחֱר (לְזִכֹּר זְכוֹת הָעֲקִידָה, דְּאִיתָא
בַּמִּדְרָשׁ כְּשֶׁהָלַךְ אַבְרָהָם אָבִינוּ עִם יִצְחָק
בְּנוֹ לְעֲקִידָה, עָשָׂה הַשָּׁטָן אֶת עֲצָמוֹ כְּמוֹ

נָהָר לְעֶכְבּוֹ, וְעָבַר אֲבָרָהֶם אֲבִינוּ, עָלֵינוּ
 הַשְּׁלוֹם, בַּנֶּהָר עַד צִוְּאוֹ וְאָמַר, הוֹשִׁיעֵנִי
 אֱלֹהִים כִּי בָאוּ מַיִם עַד נַפְשׁ. וְעוֹד יֵשׁ
 טַעַם, מִפְּנֵי שְׁאֲנוּ מִמְּלִיכִין הַיּוֹם אֶת
 הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עָלֵינוּ, וְהַדָּרֵךְ הוּא
 לְמַשַּׁח אֶת הַמְּלָכִים אֶצֶל הַנֶּהָר, לְרִמּוֹז
 שְׁתַּמְשָׁךְ מַלְכוּתָם) וְטוֹב שִׁיְהִיָּה מִחוּץ
 לְעִיר וַיֵּשׁ בּוֹ דָּגִים (לְזִכָּר שְׁאֲנוּ
 מְשׁוּלִים כְּדָגִים חַיִּים הֵלְלוּ שְׁנֵאֲחֻזִּים
 בַּמְצוּדָה, כִּךְ אָנוּ נֵאֲחֻזִּים בַּמְצוּדַת הַמּוֹת
 וְהַדִּין, וּמִתּוֹךְ כִּךְ נִהְרֶה יוֹתֵר בְּתִשׁוּבָה.
 עוֹד טַעַם, סִימָן שֶׁלֹא תִשְׁלַט בָּנוּ עֵין
 רָעָה כְּמוֹ בְּדָגִים, וְנִפְרָה וְנִרְבָּה כְּדָגִים.
 וַיֵּשׁ אוֹמְרִים, הֵטַעַם, כִּי לְדָגִים אֵין

גְּבִינִים [עֲפַעֲפִים] וְעִינֵיהֶם תָּמִיד פְּתוּחוֹת,
כְּדִי לְהִתְעוֹרֵר עֵינָא פְּקִיחָא דְלַעֲיִלָא)
וְאִם אֵין שָׁם נָהָר שְׁיֵשׁ בּוֹ דְּגִים,
הוּלָכִין לְנָהָר אַחֵר אוֹ לְבֵאֵר,
וְאוֹמְרִים הַפְּסוּקִים מִי אֵל כְּמוֹד
וְכוּ' כַּכָּתוּב בַּפְּסוּקִים בְּסֵדֶר
תִּשְׁלִיךְ. וּמִנַּעֲרִים שׁוּלֵי הַבְּגָדִים,
וְהוּא לְרִמּוֹ בְּעֶלְמָא, לְהֵן לֵב
לְהִשְׁלִיךְ אֶת הַחֲטָאִים וּלְחַפּוֹשׁ
וּלְחַקֹּר דְּרָכָיו מִהֵיוֹם וְהַלָּאָה, שְׂיִהְיֶה
בְּבִגְדָיו לְבָנִים וְנִקְיִים מִכָּל חֲטָא.
אִם חָל יוֹם רֵאשׁוֹן בַּשָּׁבָת הוּלָכִין

בְּיוֹם שְׁנִי (תקפג ובסידור).

סעיף כב'

לְאַחַר שְׁחֻזְרִין לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְעַד־
לֹא הִגִּיעַ זְמַן עֲרֵבִית, יִזְהַר
מִחֲבִרַת מִרְעִים, שֶׁלֹּא יָבֹא חֵם
וְשָׁלוֹם, לְדַבָּרִים בְּטָלִים. אֲךָ יַעֲסֹק
בַּתּוֹרָה אוֹ בַּתְּהִלִּים אוֹ בְּסִפְרֵי
מוֹסֵר, כִּי קִדּוֹשׁ הַיּוֹם לְאַדּוֹנָנוּ.

סעיף כג'

שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה,
כְּיוֹם אֶחָד הֵן חַשׁוּבִים, וְקִדְשָׁה
אַחַת הֵן (עֵין לְעִיל סָמֶן צֵט סְעִיף ב)

וְלִכּוֹן נִחֲלָקוּ הַפּוֹסְקִים, אִם לְבָרֵךְ
בְּלֵיל שְׁנֵי בִּקְדוּשׁ וְכֵן בְּהַדְלַקַת
הַנֵּרוֹת וְכֵן בַּתְּקיעוֹת שֶׁל הַיּוֹם שְׁנֵי
שֶׁהַחַיִּינוּ אִם לֹא, כִּי יֵשׁ אֲמָרִים,
כִּיּוֹן דִּקְדֻשָּׁה אַחַת הֵן וְכָבֵד בִּרְךְ
שֶׁהַחַיִּינוּ בְּרֹאשׁוֹן, אֵינּוּ צָרִיד לְבָרֵךְ
עוֹד בַּשְּׁנֵי. וְעַל כֵּן נִזְהָגִים
שֶׁבִּבְקְדוּשׁ לֵיל שְׁנֵי, מִנִּיחִין עַל
הַשִּׁלְחָן פָּרִי חֹדֶשׁ, שֶׁתִּהְיֶה בְּרִכַּת
שֶׁהַחַיִּינוּ שֶׁבִּבְקְדוּשׁ גַּם עַל הַפָּרִי, אִם
שֶׁלֹּבֶשׁ בָּגֵד חֹדֶשׁ. וְאִם אֵין לוֹ
אֵינּוּ מְעַכְבִּי, וְאֹמֵר שֶׁהַחַיִּינוּ

בַּקְדוּשׁ (כִּי אָנוּ תּוֹפְסִין הָעֶקֶר
כְּהַפּוּסִים שְׁאוּמְרִים שְׁצָרִיךְ לְבָרֵךְ
שֶׁהַחַיִּינוּ) וְכֵן הָאִשָּׁה בְּחִדְלָקָתָהּ הַנִּרְוֹת
בְּלֵיל שְׁנֵי (אם נוֹהֶגֶת לְבָרֵךְ שֶׁהַחַיִּינוּ
אֲזִי עַל כָּל פָּנִים) אִם אֶפְשָׁר, תִּלְבֹּשׁ
בְּגָד חֲדָשׁ אוֹ תַנִּיחַ פָּרִי חֲדָשׁ,
שֶׁתִּהְיֶה בְּרַכַּת שֶׁהַחַיִּינוּ גַּם עַל זֶה.
וְאִם אֵין לָהּ אֵינוּ מְעַכֵּב. וְכֵן
הַתּוֹקֵעַ בַּיּוֹם שְׁנֵי, אִם אֶפְשָׁר, יֵשׁ
לוֹ לְלַבּוֹשׁ בְּגָד חֲדָשׁ. וְאִם חָלַּ יוֹם
רֵאשׁוֹן בַּשַּׁבָּת אֵינוּ צָרִיךְ, דִּהְיָא
עֲדִין לֹא בִּרְכוּ שֶׁהַחַיִּינוּ עַל הַשּׁוֹפָר

(סימן תר) ♦

סימן קל – דיני עשרת ימי תשובה

סעיף א'

עֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה, שָׁמָּה מוֹרָה
עֲלֵיהֶם, שֶׁהֵם מִיַּחֲדִים לְתְּשׁוּבָה.
וְכָל אָדָם מַחֲיִב אֵז לָשׁוּב בְּתְּשׁוּבָה
שְׁלֵמָה לְפָנֵי ה', יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ, קֹדֶם
בּוֹא הַיּוֹם הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא יוֹם
הַכְּפוּרִים, שֶׁנֶּאֱמַר לְפָנֵי ה' תִּטְהָרוּ,
וְנֶאֱמַר דַּרְשׁוּ ה' בְּהַמְצָאוֹ. וְאָמְרוּ
רַבּוֹתֵינוּ, זְכוּרָנָם לְבָרָכָה, אֵלּוּ
עֲשָׂרָה יָמִים שְׁבִין רֵאשִׁי הַשָּׁנָה

לְיוֹם הַכַּפּוּרִים. לָכֵן צָרִיךְ הָאָדָם
בַּיָּמִים הָאֵלֶּה לְפַשְׁפֹּשׁ בְּמַעֲשָׁיו
וּלְשׁוּב מִמַּעֲשָׁיו הָרָעִים. וְסַפֵּק
עֲבָרָה צָרִיךְ יוֹתֵר תְּשׁוּבָה מִעֲבָרָה
וְדֹאֵיתָ, כִּי יוֹתֵר מִתְחַרֵּט הָאָדָם
כְּשֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁעָשָׂה עֲבָרָה מֵאֵם
אֵינּוּ יוֹדֵעַ. וְלָכֵן קָרָבָן אֲשֶׁם תְּלוֹי
צָרִיךְ לְהִיזֹת יוֹתֵר בִּיקָר מִקָּרָבָן
חֲטָאתָ. וְיִרְבֶּה בַּתּוֹרָה וּבְמִצְוֹת
וּבְצִדְקָה, וַיִּמַּעַט בַּעֲסָקָיו. וְכָתַב
חֲרָמ"ק, זְכוּרָנוּ לְבִרְכָּה, שִׁיְהִי
יָמֵם אֵלֶּה כְּמוֹ חֵל חֲמוּעַד, שֶׁלֹּא

יַעֲשֶׂה בָּהֶם אֱלֹא מְלָאכָה הַכֹּרֶחִית.
וּבִיּוֹתָר צָרִיד הָאָדָם לְתַקֵּן דְּבָרִים
שֶׁבִּינּוּ לְבִין חֲבֵרוֹ, אֲשֶׁר עָלִיהֶם
אֵין כַּפָּרָה עַד שִׁיחֲזִיר אֶת הַגִּזְלָה
וְאֶת הָעֲשָׁק, וַיַּפִּיֶסוּ שִׁימְחוּל לוֹ.

סעיף ב'

רְאוּי לְאָדָם שִׁיתְנַהֵג בַּיָּמִים הָאֵלֶּל
גַּם בְּחֲמֻדוֹת שֶׁאֵינּוּ נוֹהֵג בָּהֶם כָּל
הַשָּׁנָה, כִּי גַם אָנוּ מְבַקְשִׁים מֵאֵת
ה', יְתַבָּרַךְ שְׁמוֹ, שִׁיתְנַהֵג עִמָּנוּ
בְּחֲסֻדּוֹת. וְהָאוֹכֵל כָּל הַשָּׁנָה פֶּת
פִּלְטָר, לֹא יֹאכֵל בַּיָּמִים הָאֵלֶּל כִּי

אם פת ישראל, וכדומה לזה (סימן

תרג ובחיי"א).

סעיף ג'

בברכת המזון, יש נוהגין לומר

הרחמן הוא יחדש וכו', כמו

בראש השנה.

סעיף ד'

נוהגין שלא לעשות נשואין בימים

האלו (מטה אפרים)

סעיף ה'

בשבת שובה, יש לקרות למפטיר,

אדם חשוב (תרב).

סעיף ו'

יש נוהגין שאין מקדשין את
הלבנה עד מוצאי יום הכפורים,
שאז שמחים, ומקדם היו בדאגה.
ויש אומרים, דאדרבה, טוב
לקדשה קדם, כדי להוסיף בזכיות.
והכל לפי הזמן (תכו תרב). במקום
שמצוי לקנות אתרוגים, לולבין
והדסים, נוהגין אנשי מעשה
להיות זריזין מקדימים לקנות
בימים האלו, כדי שתצטרף גם
המצוה היקרה הזאת לזכיותנו

(מטה אפרים).

סימן קלא - דיני ערב יום כפור

סעיף א'

נוהגין לעשות פפרות בערב יום
כפורים באשמרת הבקר, שאז
הרחמים גוברין. לזכרון תרנגול
שאינו מסרם, לזכר, ותרגלת
לנקבה. ולאשה מעבדת, תרנגול
ותרגלת. תרנגול, שמא הולד הוא
זכר. ואם הולד הוא נקבה, די
לאמה ולבתה בתרגלת אחת.
ואפלו שאר בני אדם, יכולין

שְׁנַיִם לֶקַח כַּפָּרָה אֶחָת. וּבִזְחֵרִים
בְּלִבָּנִים, עַל שֵׁם שְׁנֵאמַר, אִם יִהְיוּ
חֲטֵאֵיכֶם כַּשְׁנַיִם כַּשֶּׁלֶג יִלְבִּינוּ.
אֲבָל אֵין לְחֲזֹר בְּפִירוּשׁ בְּשַׁעַת
קִנְיָה אַחֵר לְבָנִים וְלִקְנוּתָם בִּיקָר,
כִּי זֶהוּ כְּעֵין דְּרָכֵי הָאֱמוּרִי, אֵלֶּא
כְּשִׁיזְדַּמֵּן לוֹ לָבָן (או) שֶׁקָּנָה אוֹתוֹ
בֵּין אַחֲרִים, יִבְחַר בּוֹ. לִזְקָח כָּל
אֶחָד כַּפָּרָתוֹ בִּידּוֹ הִימָנִית, וְאוֹמַר
הַפְּסוּקִים, בְּנֵי אָדָם וְגו', וּמִסַּבָּב
סָבִיב רֵאשׁוֹ וְאוֹמַר, זֶה חֲלִיפָתִי
וְכו' שֶׁלֹּשׁ פְּעָמִים. אִם מְסַבֵּב

לְאַחַר, אֹמֵר, זֶה חֲלִיפָתָהּ. וַיֵּשׁ לוֹ
לְסַבֵּב תַּחֲלָה לְעַצְמוֹ וְאַחַר כֵּן
לְאַחֲרֵיהֶם. וְטוֹב שֶׁתִּהְיֶה הַשְּׁחִיטָה גַם
כֵּן בְּאַשְׁמֹרֶת הַבֶּקֶר תִּכָּף לְאַחַר
הַסַּבִּיב. וְאַל יִחְשׁוּב הָאָדָם שְׂזוּהִי
כַּפָּרָתוֹ מִמַּשׁ, אֲלָא יִחְשׁוּב כִּי כָל
מִה שֶׁעוֹשִׂין בְּעוֹף הַיָּה, הִיא רְאוּיָה
לְבוֹא עָלָיו בְּעֹנֹתָיו. וַיִּתְּאוּנֶן עַל
חֲטָאֵיו, וְהִקְדֹּשׁ בָּרוּךְ הוּא
בְּרַחֲמָיו יִקַּבֵּל תְּשׁוּבָתוֹ. וְנוֹהֲגִין
לְזָרוֹק בְּנֵי הַמַּעֲיָם וְהַכֹּהֲדִים וְהַכֹּלִיִּיִם
שֶׁל הַכֹּפָרוֹת עַל הַגָּנוֹת אוֹ בַּחֲצֵר,

מִקּוֹם שֶׁהַעוֹפּוֹת יְכוּלִים לְקַחַת
מִשָּׁם, לְפִי שֶׁרְאוּי לְרַחֵם עַל
הַבְּרִיּוֹת בַּיּוֹם זֶה, כִּדִּי שִׁירְחֲמוּ
עָלָיו מִן הַשָּׁמַיִם. וְעוֹד, מִפְּנֵי
שֶׁאֲכָלוּ גִזְלִי, כִּדִּי שִׁיתֵן הָאָדָם אֶל
לְבוֹ לְהִרְחִיק אֶת עַצְמוֹ מִן הַגִּזְלִי.
אִם אֵין תִּרְנְגוּלִים מְצוּיִים, יְכוּל
לְקַח אֶזֶז אוֹ שְׂאֵר בַּעַל חַי שֶׁאֵינוֹ
רְאוּי לְהִקְרָבָה. וַיֵּשׂ אוֹמְרִים, אֲפֹלוּ
דָגִים, אֵךְ לֹא תוֹרִין וּבְנֵי יוֹנָה,
שֶׁהֵם רְאוּיִין לְהִקְרָבָה, וַיְהִי נִרְאֶה
כִּבְּאָלוֹ מִקְּדֵישׁ קִדְּשִׁים בַּחוּץ. וַיֵּשׂ

נוֹחֲגִים לִתֵּן אֶת הַכִּפּוּרֹת לְעַנְיִים,
אֲבָל יוֹתֵר טוֹב לְפָדוֹת אֶת
הַכִּפּוּרֹת בְּמִמּוֹן וְלִתֵּן אֶת הַמִּמּוֹן
לְעַנְיִים. (תרה)

סעיף ב'

אִין אֹמְרִים מִזְמֹר לְתוֹדָה, וְלֹא
תַּחֲנוּן, וְלֹא לְמִנְצָח. גַּם אִין
אֹמְרִים אָבִינוּ מְלִכֵנוּ. וְרַק בְּשַׁחֲלֵנוּ
יוֹם הַכִּפּוּרִים בַּשַּׁבָּת, אֲזִי אֹמְרִים
עֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים בְּשַׁחֲרִית אָבִינוּ
מְלִכֵנוּ (תרד).

סעיף ג'

מִצֹּה לְהִרְבּוֹת בְּסֻעֻדָּה וּלְאָכַל
וּלְשִׁתּוֹת. וְכָל הָאוֹכֵל וְשׁוֹתָה
בְּעֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים לְשֵׁם מִצְוָה,
נֶחֱשָׁב לוֹ כְּאִלּוּ הִתְעַנָּה גַּם הַיּוֹם.
וּמִצְוָה לְאָכַל דָּגִים בְּסֻעֻדָּה
הִרְאֵשׁוֹנָה (תרד תרח).

סעיף ד'

עֲבֵרוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, אֵין יוֹם
הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר עַד שִׁירָצָה אֶת
חֲבֵרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר, מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם
לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ. כְּלוּמָר, חַטֹּאתֵיכֶם
שֶׁהֵם לִפְנֵי ה' בְּלִבָּד, יוֹם הַכִּפּוּרִים

מִכִּפּוּר. אֲבָל מֵה שְּׁבִין אָדָם
לְחִבּוּרוֹ, אֵין יוֹם הַכִּפּוּרִים מִכִּפּוּר,
עַד שִׁירְצָה אֶת חֲבֵרוֹ. לָכֵן צָרִיד
כָּל אָדָם לְדַקְדֵּק, שָׂאם יֵשׁ בְּיָדוֹ
מִמּוֹן שֶׁל אַחֲרִים שְׂלֹא בְדִין, יַחֲזִיר
לוֹ וַיִּפֵּים אוֹתוֹ. וְאִם יֵשׁ בְּיָדוֹ מִמּוֹן
שֶׁהוּא מְסַפֵּק בּוֹ, אִם הוּא שְׁלוֹ עַל
פִּי הַדִּין אִוּ לֹא, יוֹדִיעַ לְחִבּוּרוֹ
שֶׁהוּא רוֹצֶה לַעֲמֹד עִמּוֹ מִיָּד לְאַחַר
יוֹם הַכִּפּוּרִים לְדִין חֲתוּרָה
הַקְדוּשָׁה, וַיִּקְבֵּל עָלָיו בְּאַמָּת לְקַיֵּם
כִּאֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי בֵּית הַדִּין. וְגַם

אִם לֹא חָטָא כְּנֶגֶד חֲבֵרוֹ אֵלָּא
בְּדַבָּרִים, צָרִיךְ לְפִיסוֹ, וּמַחֲיֵב
לְלָכֶת בְּעֶצְמוֹ לְפִיסוֹ. אֵךְ אִם קָשָׁה
עָלָיו, אִזּוֹ שְׁחִיא מִבֵּין כִּי יוֹתֵר
קָרוֹב שְׂחִית־פִּים עַל יְדֵי אֲמִצְעֵי,
יַעֲשֶׂה עַל יְדֵי אֲמִצְעֵי. וְהָאִישׁ אֲשֶׁר
מִבְּקָשֵׁין מִמֶּנּוּ מַחֲלָה, יִמְחֹל בְּלֵב
שָׁלֵם וְלֹא יִהְיֶה אֲכָזְרִי, כִּי אֵין זֶה
מִמַּדֵּת יִשְׂרָאֵל, אֵלָּא מִמַּדֵּת עֲשׂוֹ,
שֶׁעָלָיו נֶאֱמַר, וְעִבַרְתּוּ שְׁמִרָה
נְצִיחַ. וְכֵן הוּא אֹמֵר עַל הַגְּבוּעוֹנִים,
לְפִי שֶׁלֹּא מַחֲלוּ וְלֹא נִתְּפִיסוּ,

וְהַגְבֵּעוֹנִים לֹא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵמָּה.
אֲבָל דִּרְכּוֹן שֶׁל זֶרַע יִשְׂרָאֵל הוּא
לְהִיּוֹת קְנֵשָׁה לְכַעַם וְנוֹחַ לְרִצּוֹת.
וּכְשֶׁהַחוּטֵא מִבֶּקֶשׁ מִמֶּנּוּ לְמַחֹל,
יִמְחֹל בְּלֵב שָׁלֵם וּבְנֶפֶשׁ חַפְצָה.
וְאַפְלוּ הֵצִיר לוֹ הֶרְבֵּה, לֹא יָקָם וְלֹא
יִטֹּר. וְאַדְרָבָה, אִם הַחוּטֵא אֵינוֹ
מִתְעוֹרֵר לָבוֹא אֵלָיו לְבִקֵּשׁ מְחִילָה,
יֵשׁ לוֹ לְהֵאֵיִשׁ הָעֵלּוּב לְהִמָּצִיא אֶת
עֲצָמוֹ לְאוֹתוֹ שְׁחָטָא, כִּדִּי שִׁיבֶקֶשׁ
מִמֶּנּוּ מְחִילָה. וְמִי שֶׁאֵינוֹ מַעֲבִיר
שְׁנֵאָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, אֵין תְּכַלֵּתוֹ

נִשְׁמַעַת, חֵם וְשָׁלוֹם. וְכָל הַמַּעֲבִיר
עַל מִדּוֹתָיו, מַעֲבִירִין לוֹ עַל כָּל
פְּשָׁעָיו.

סעיף ה'

אִם מֵת זֶה הָאִישׁ אֲשֶׁר חָטָא
בְּנִגְדּוֹ, מֵבִיא עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים
וּמַעֲמִידִין עַל קִבְרוֹ, וְאוֹמְרִים חָטָאתִי
לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְלָזֶה הָאִישׁ [פְּלוֹנִי]
שֶׁחָטָאתִי לוֹ. וְהֵם יֹשְׁבֵי לוֹ, מַחֲזִילִם
לָּהּ, מַחֲזִיל לָּהּ, מַחֲזִיל לָּהּ. וְיֵשׁ לוֹ
לִילָּהּ יָחָף. גַּם יֵשׁ לוֹ לְפָרֵט אֶת
הַחָטָא אִם אֵינוֹ בְּזִיוֹן לְחַמַּת. אִם

קָבֵר הַמֵּת הוּא חוּץ לְעֵלְשׁ
פְּרָסָאוֹת מִן הַמָּקוֹם שֶׁדָּר בּוֹ
הַחוּטָא, אֵינוֹ צָרִיךְ לִילֵךְ בְּעֶצְמוֹ
לְשֵׁם, אֲלָא יִשְׁלַח שְׁלִיחוֹ, וְהַשְּׁלִיחַ
יִקַּח שָׁם עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים וְיִלֵּךְ עַל
קִבְרוֹ, וַיֹּאמֶר, הִנְנִי שְׁלִיחַ שֶׁל
פְּלוֹנִי, מוֹדָה בְּרַבִּים, שֶׁשְּׁלַחְנִי
פְּלוֹנִי לְבִקֵּשׁ מְחִילָה עַל מַה שֶּׁחָטָא
וְכוּ'. אִם חִירָף אָדָם לְאַחַר מוֹתוֹ,
אֵינוֹ צָרִיךְ לִילֵךְ עַל קִבְרוֹ, אֲלָא
יִבְקֵשׁ מִמֶּנּוּ מְחִילָה בַּמָּקוֹם
שֶׁחִירָפוֹ. וְאִם הוֹצִיא עָלָיו שֵׁם רָע,

צָרִיךְ לְקַבֵּל עַל עֲצָמוֹ תְּשׁוּבָה, עַל
שְׁעֵבֶר חֵרֶם הַקְדָּמוֹנִים שֶׁלֹּא
לְהוֹצִיא שֵׁם רָע עַל מֵתִים.

סעיף ו'

מִצְוָה עַל כָּל אָדָם לְטַבֵּל אֶת עֲצָמוֹ
בְּעֶרְבַּיּוֹם הַכְּפוּרִים לְפָתוֹר מִטַּמְאָת
קָרִי. וְעוֹד, מִשּׁוֹם תְּשׁוּבָה, וְכִמּוֹ
גַּר שְׁנֵת־גֵּיִר שְׁצָרִיךְ טְבִילָה. וְלִכּוֹן
גַּם נְעָרִים וּבָתוּלוֹת, יֵשׁ לָהֶם
לְטַבֵּל. וְיֵשׁ לְדַקְדָּק שֶׁלֹּא תִּהְיֶה עָלָיו
שׁוֹם חֲצִיצָה (עֵין לְקָמֶן סִימָן קסא).
וְעַקֵּר זְמַן הַטְּבִילָה הוּא לְאַחֵר

חֲצוֹת הַיּוֹם. אִשָּׁה שְׂשֻׁמְנָה
מִטָּתָהּ, יְכוּלָה לְפָלֵט שְׂכַבֶּת זֶרַע
בְּתוֹךְ שְׂלֵשָׁה יָמִים לְאַחַר כֶּךָ, וְהָרִי
הִיא כְּמוֹ בַּעַל קָרִי, וְלֹא הוֹעִילָה לָּהּ
הַטְּבִילָה לְעֵנִינִי זֶה. וְהַתְּקִנָּה הִיא,
שְׂקָדָם הַטְּבִילָה תִּרְחֹץ הֵיטֵב
בְּחֲמִין וְלֹא תִפְלֹט אַחֲרַי כֶּךָ עוֹד.
וְאַמֵּנָם אִם שְׂשֻׁמְנָה מִטָּתָה סָמוּךְ
לְטְבִילָה אִם סָמוּךְ לְוִסְתָּהּ, שְׂאֵז
רְגִילָה לְהַתְּעַבֵּר, אָסוּר לָּהּ לְהַשְׁחִית
זֶרַע הַחֲרִיזוֹן, וְלִכּוֹן לֹא תִרְחֹץ
בְּחֲמִין. וּמִכָּל מָקוֹם יֵשׁ לָּהּ לְטַבֵּל

בְּצוֹנָן. מִי שֶׁהוּא אֲבִל, רַחֲמָנָא
לְצִלָּן, אֲפֹלוּ בְּתוֹךְ שְׂבָעָה, יָכוֹל
לְרַחוּץ וְלִטְבֹּל אֶת עֲצָמוֹ כְּמוֹ
שָׁעָה אִו שְׁתֵּי שָׁעוֹת קֹדֶם הַלֵּילָה,
אֲפֹלוּ קֹדֶם מִנְחָה. אֲבִל שְׂאֵר כָּל
דִּינֵי אֲבִלוֹת, כְּגוֹן יְשִׁיבָה עַל גִּבִּי
קֶרֶקַע וְבִלָּא מִנְעָלִים, נוֹהֵג עַד
הַלֵּילָה.

סעיף ז'

נוֹהֵגִין שְׁכָּל בַּעַל הַבַּיִת עוֹשֶׂה נֵר
לְבֵיתוֹ, מִפְּנֵי שְׂבִיּוֹם הַכְּפוּרִים יֵרֵד
מִשָּׁה עִם הַלְּוִיּוֹת הַשְּׂנִיּוֹת,

וְהַתּוֹרָה נִקְרְאת נֵר, וְעוֹד נֵר אֶחָד
בְּשֶׁבִיל נִשְׁמוֹת אָבִיו וְאִמּוֹ שְׁמֵתוֹ,
לְכַפֵּר עָלֵיהֶם. וְנוֹהֲגִין שְׁמֵד לִיקִין
אֶחָד בְּבֵיתוֹ, שִׁידֻלֵּק עַד שְׁעַת
הַבְּדִלָּה וַיִּבְדִּיל עָלָיו (עֵין לְקַמֵּן סִימָן
קלג סעיף כח), וְאֶחָד מִדְּלִיקִין בְּבֵית
הַכֹּהֲנִים. וְלֹא יַעֲשֶׂה נֵרוֹת אֵלּוּ
מִשְׁעָוָה שֶׁל בָּתִּי עֲבוּדָה זָרָה.
וּמִהֵיוֹת שְׁקִצָּת מִקְפִּידִים אִם אֵרַע
שְׁכָבָה נֵרוֹ בַּיּוֹם הַכַּפּוּרִים, אֵף כִּי
בְּאַמֶּת אֵין בָּזָה שׁוּם חֲשָׁשׁ, מִכָּל
מָקוֹם טוֹב לְמִנּוּעַ מִזָּה, וַיִּתֵּן אֶת

הֵנָּה לַשֹּׁמֵשׁ, שֶׁהוּא יַעֲמִידוּ בְּמָקוֹם
שִׁירָצָה, וְהָאִישׁ לֹא יֵדַע כָּלֹל מְקוֹם
נָרוֹ. וַיֵּשׁ לְשֹׂאת אֶת הֵנָּה לְבֵית
הַכֹּנֶסֶת, כְּשֶׁהוּלֵךְ לְתַפְלָת מִנְחָה
לְהַעֲמִידוֹ עַל מְבוֹנּוֹ וּלְהַדְלִיקוֹ אַחֵר
כֶּךְ קֹדֶם בֵּין הַשֹּׁמְשׁוֹת, כִּי בָּעֵת
שֶׁבָּאִים אַחֵר כֶּךְ לְבֵית הַכֹּנֶסֶת
לְעֶרְבִית, הִזְמֵן בָּחוּל.

סעיף ח'

כְּשֶׁהוּלֵכִין לְבֵית הַכֹּנֶסֶת לְתַפְלָת
מִנְחָה, נוֹחֲגִין לְבֹשׁ בְּגָדֵי שִׁבָּת.
בְּתַפְלָת הַמִּנְחָה, אוֹמְרִים לְאַחֵר

שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה אֶת הַיּוֹם. דְּהִינּוּ,
קָדַם אֱלֹהֵי נָצַר, אֹמְרִים אֶת
הַפֶּסֶחַ יְהִי לְרִצּוֹן וְגו', וּמִתְחִילִין
אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ תָּבוֹא
לְפָנֶיהָ, עַד וְחֲלִיִּים רָעִים, וְאַחֵר כָּךְ
אֹמְרִים אֱלֹהֵי נָצַר וְכו', וְאֹמְרִים
עוֹד הַפֶּעַם הַפֶּסֶחַ יְהִי לְרִצּוֹן וְגו'.
אִם בְּעוֹד שָׁחֳא אֹמֵר אֶת הַיּוֹם,
חוֹזֵר שְׁלִיחַ הַצְּבוֹר אֶת הַתְּפִלָּה,
כִּיּוֹן שָׁחֳא כָּכָר אֹמֵר אֶת הַפֶּסֶחַ
יְהִי לְרִצּוֹן, יָכוֹל לַעֲנוֹת אֲמֵן
וְלֹאֵר קִדְשָׁה וּמִוֹדִים (עֵין לְעִיל סִימָן

יח סעיף יד)

סעיף ט'

צָרִיךְ לֵאמֹר אֶת הַיְּהוּדִי מְעַמֵּד,
וְיִשְׁחָה כָמוֹ בַּמּוֹדִים. וְכַשְּׁמִזְכִּיר
אֶת הַחֲטָא, יִכָּה בְּאַגְרוֹף עַל הַלֵּב,
כְּלֹמֵר, אַתָּה גְּרַמְתָּ לִּי שְׁחֲטָאִי.
סֵדֶר הַיְּהוּדִי כַּכָּתוּב בַּסְּדוּרִים,
אוֹמְרִים כֻּלָּם בְּשׁוּחַ. וְכִי שִׁחֲוָא
יֻדַּע בְּעֶצְמוֹ חֲטָא שְׁלֵא נִזְכָּר
בַּיְּהוּדִי, כִּיֵּן שִׁחֲוָא אוֹמֵר אֶת הַיְּהוּדִי
בְּלֶחֶשׁ, נִכּוֹן שִׁיפְרֵט אֶת הַחֲטָא
הַחֲוָא וְיִתְוַדֶּה עָלָיו בַּמְרִירוֹת הַלֵּב

וּבְדַמְעוֹת שְׁלִישׁ. וְכֵן אִם הֵחֵטֵא
הוּא אֶחָד מֵהַמְּכַרְשִׁים בְּיָדָיו, אֲזִי
כְּשֶׁמִּגִּיעַ אֵלָיו, יִתְמַרְמַר עָלָיו
בְּיוֹתֵר. עֲזָנוֹת שְׁחֵתוּדָה עֲלֵיהֶם
בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים שְׁעָבַר, אַף עַל פִּי
שֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁלֹּא עָשָׂה אוֹתָם
יוֹתֵר, מִכָּל מָקוֹם יָכוֹל לַחֲזוֹר
וְלִשְׁחֹתְוֹת עֲלֵיהֶם, וְחָרִי זֶה מְשַׁבַּח,
שֶׁנֶּאֱמַר, וְחִטָּאתִי נִגְדִי תִמִּיד.

סעיף י'

לְאַחַר תְּפִלַּת הַמִּנְחָה, אֵין אוֹמְרִים
אֲבִינוּ מִלְכָּנוּ, בֵּין שְׁחָל יוֹם

הַכּוֹפְרִים בְּחֹל בֵּין שְׁחֵל בַּשַּׁבָּת

(תרד).

סעיף יא'

לְאַחַר תְּפִלַּת הַמִּנְחָה נוֹהֲגִין
לְהַלְקוֹת, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין מִלְקוֹת
אֵלּוּ מִלְקוֹת מִמַּשׁ, מִכָּל מְקוֹם
מִתּוֹךְ כִּדּוּשֵׁי יָמִים אֵל לְבוֹ לְשׁוּב
מִעֲבָרוֹת שֶׁבִּידּוֹ. וַיֵּשׁ לְקַח רְצוּעָה
שֶׁל עֵגֶל, אֶף עַל פִּי שֶׁאֵינָה רַחֲבָה
טַפַּח. הַנִּלְקָה יֵהָא מִטָּה וְשׁוּחָה עַל
בְּרָכִיו, פָּנָיו לְצָפוֹן וְאַחֲרָיו
לְדָרוֹם. וְנוֹהֲגִין לומר וְהָיִים

בְּשַׁעַה שְׁלֹקָהּ וְהַמְלָקָה אֹמֵר
וְהוּא רַחֵם וְגו' שֶׁלֹּשׁ פְּעָמִים, שֶׁהֵן
שְׁלֹשִׁים וְתֵשַׁע תְּבוּת כְּנֶגֶד שְׁלֹשִׁים
וְתֵשַׁע מִלְּקוֹת (תרז).

סעיף יב'

לַעֲת הָעֶרֶב אוֹכְלִין סְעוּדָה
הַמִּכְסָּקָת. וְנוֹהֲגִין לְטַבֹּל פְּרוּסַת
הַמּוֹצֵיא בְּדַבֵּשׁ, כִּמּוֹ בְּרֹאשׁ
הַשָּׁנָה. וְאֵין לֵאכֹל אֶלָּא דְּבָרִים
שֶׁהֵם קָלִים לְהַתְּעִיל, כְּגוֹן בֶּשֶׂר
עוֹף. וְנוֹהֲגִין שְׂאִין אוֹכְלִים דְּגָיִם
בְּסְעוּדָה זוֹ. וְלֹא יֵאכֹל וְלֹא יִשְׁתֶּה

דְּבָרִים הַמַּחֲמִים, כְּגוֹן מֵאֲכָלִים
הַמֵּתִבָּלִים בְּבִשְׁמִים וְכִרְכָּם. וְצָרִיד
לְזַהֵר מֵאֵד לְהוֹסִיף מֵחֵל עַל הַקֹּדֶשׁ,
וְהֵינּוּ שׁוֹפְסִין מִלְּאֲכָל בְּעוֹד יוֹם,
קִצַּת קֹדֶם בֵּין הַשְּׂמֵשׁוֹת. וְזָרִיזִין
מִקֹּדֵימִין לְהַפְסִיק כִּמּוֹ שָׁעָה קֹדֶם
הַלֵּילָה. וְאִם מִפְּסִיק מִלְּאֲכָל בְּעוֹד
הַיּוֹם גָּדוֹל וְדַעְתּוֹ לְאֲכָל אִי לְשִׁתּוֹת
אַחֵר כֶּךָ, צָרִיד שִׁיתְנָה קֹדֶם בְּרִפְת
הַמִּזֹּן וַיֹּאמֶר בְּפִרוֹשׁ אִי לְכָל
הַפְּחוֹת יִהְיֶה בְּלָבוֹ, שְׂאִינּוּ מִקְבֵּל
עָלָיו עֲדִין אֶת הַתַּעֲנִית (תקנג תרח)

סעיף יג'

המנהג במדינות אלו, שאין
מטמינין בערב יום הכפורים
לצורך מוצאי יום הכפורים כדרך
שמתמינין בערב שבת לשבת,
משום דהוי כמכין מיום הכפורים
לחל, וגם משום דמחזי
כרעבתנותא (תרט).

סעיף יד'

כתיב, לקדוש ה' מכבוד, ודרשין,
זה יום הכפורים, שאין בו אכילה
ושתייה, מצוה לכבדו בכסות נקייה

וּבְנֵרוֹת. לָכֵן מַצִּיעִין גַּם בְּבֵית
הַכֹּהֲנִים מִצָּעוֹת נָאוֹת וּמִרְבִּין
בְּנֵרוֹת, שֶׁנִּקְרָאוּ כְּבוֹד, שֶׁנֶּאֱמַר,
בָּאֲרִים כִּבְדּוֹ ה', וּמִתְרַגְּמִינָן,
בְּכַנְסִיָּא יִקְרֶה ה'. קִדְּם בֵּין
הַשְּׂמֵשׁוֹת, פּוֹרְשִׁין מִפּוֹת עַל
הַשְּׁלֶחָנוֹת, וּמִדְּלִיקוֹן נֵרוֹת בְּבֵית
כְּמוֹ בְּעֶרֶב שַׁבָּת. וַיֵּשׁ לְהַדְלִיק נֵר
בְּחֶדֶר שְׂאֵשֶׁתוֹ שׁוֹכֶבֶת שָׁם, כִּדִּי
שֶׁלֹּא יָבוֹא לִידֵי תַשְׁמִישׁ. וּמְבָרְכִין
עַל הַנֵּרוֹת, לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם
הַכַּפּוֹרִים. וְאַם חָל בַּשַּׁבָּת, מְבָרְכִין

לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת וְשֶׁל יוֹם
הַכּוֹפּוּרִים (סימן תרי בחיי"א) • (וְלַעֲנִין
בְּרַכַּת שְׁהַחֲיָנוּ, עֵין לְעֵיל סִימָן קג סְעִיף
(ד

סעיף טו'

נוֹחֲגִין לְלַבּוֹשׁ אֶת הַקִּיטָּל, שֶׁהוּא
בְּגָד מֵתִים, וְעַל יְדֵי זֶה לֵב הָאָדָם
נִכְנָע וְנִשְׁבָּר. וְגַם הָאָבֵל יִכּוֹל
לְלַבֵּשׁ. וְכִיּוֹן שֶׁהוּא בְּגָד מִיָּחִיד
לְתַפְלָה, לֹא יִלָּךְ בּוֹ לְבֵית הַכֹּהֵן.
גַּם הַנָּשִׁים לֹא בְּשׂוֹת בְּגָדִים לְבָנִים
וְנָקִיִּים לְכַבּוֹד הַיּוֹם, אֲךָ לֹא יִקְשְׁטוּ

אֶת עֲצָמָן בְּתַכְשִׁיטִין, מִפְּנֵי אֵימַת
הָדִין (סימן תרי).

סעיף טז'

הַמְנַהֵג שֶׁהָאֵב וְהָאֵם מְבָרְכִין אֶת
הַבָּנִים וְאֶת הַבָּנוֹת קֹדֶם שֶׁנִּכְנָסִין
לְבֵית הַכְּנֶסֶת, שָׂאזְ כָּבֵר חֲלָה
קֹדֶשֶׁת הַיּוֹם, וְשַׁעֲרֵי רַחֲמִים
נִפְתָּחוּ. וּמִתְפַּלְּלִים בְּבִרְכָּה זוֹ,
שִׁיחַת מוֹ לְחַיִּים טוֹבִים, וְשִׁיחַת
לֵבָב נָכוֹן בִּירְאֵת ה', וּמִתְחַנְנִים
בְּבָכִי וּבִדְמְעוֹת שְׂתִקְפֹּל תְּפִלָּתָם.
וְגַם הַבָּנִים וְהַבָּנוֹת מִתְעוֹרְרִים

שִׁיִּלְכוּ בְּדֶרֶךְ טוֹבִים וְאַרְחוֹת
 צְדִיקִים יִשְׁמְרוּ. וַיֵּשׁ שְׁחֹלָכִים גַּם
 לְקַרְוֵיָהֶם שָׁהֶם תִּלְמִידֵי חֲכָמִים
 וְצְדִיקִים שִׁיבְרָכוּ אוֹתָם, וּמִבְּקִשִּׁים
 מֵהֶם, שִׁית־פֶּלֶלּוּ גַם בַּעֲדָם בְּיוֹם
 הַקָּדוֹשׁ וְהַנּוֹרָא. וַיֵּשׁ לְחַקְדִּים
 לַעֲשׂוֹת כֵּן בְּעוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל, כִּי
 לַעֲת עֶרֶב רָאִי שִׁיְהִי נְכוֹנִים
 לְקַבֵּל קִדְשֵׁי הַיּוֹם בְּהַשְׁקָט וַיֵּשׁוּב
 הַדַּעַת. נִפְסַח הַבְּרָכָה, יִשְׁימָךְ וְגו',
 יְבָרְכֶךָ וְגו', וְעוֹד מוֹסִיף כָּל אֶחָד
 בְּכִי צִחוֹת לְשׁוֹנוֹ. וַיֵּשׁ לוֹמַר תְּפִלָּה

זאת, ויהי רצון מלפני אבינו
שבשמים, שיתן בלבך אהבתו
ויראתו, ותהא יראת ה' על פניך
כל ימי חיך שלא תחטא, ויהא
חשקך בתורה ובמצות, עיניך
לנכח יביטו, פיה ידבר חכמות,
ולבך יהגה אומות, ידיך תהיינה
עוסקות במצות, רגליך ירוצו
לעשות רצון אביך שבשמים, ויתן
לך בנים ובנות צדיקים וצדקניות
עוסקים בתורה ובמצות כל
ימיהם, ויהי מקורך ברוך, ויזמין

לָךְ פִּרְנָסָתְךָ בְּהֵתָר וּבְנִחַת וּבְרוּחַ
מִתַּחַת יָדוֹ הִרְחֲבָה, וְלֹא עַל יְדֵי
מִתְנַת בְּשָׂר וְדָם, פִּרְנָסָה שְׂתֵּהָא
פָּנָיו לַעֲבוֹדַת ה', וְתַכָּתֵב וְתַחַתָּם
לְחַיִּים טוֹבִים וְאַרְכִּים בְּתוֹךְ כָּל
צְדִיקֵי יִשְׂרָאֵל, אָמֵן

סעיף יז'

נוֹחֲגִין לְלִבּוֹשׁ אֶת הַטְּלִית. וַיֵּשׁ
לְאַחַר לְלִבְשׁוֹ בְּעוֹד יוֹם וּלְבִירָךְ
עָלָיו. וְאַם נִתְאַחַר עַד בֵּין
הַשְּׁמָשׁוֹת, לֹא יִבָּרֶךְ עָלָיו (סימן יח).

סימן קלב - סדר ליל יום הכפורים

סעיף א'

בְּמִדֵּינֹת אֵלֹה נִוְהָגִין, שֶׁקֹּדֶם כָּל
נְדָרֵי, מוֹצִיא הַגָּדוֹל שֶׁבִּקְהָל סֵפֶר
תּוֹרָה וּמִסֵּב עָמֹ סְבִיב הַבִּימָה,
וְהָאֲנָשִׁים מִחֲבָקִים וּמִנְשָׁקִים אֶת
סֵפֶר הַתּוֹרָה, וּמִבְּקָשִׁים מְחִילָה
וּסְלִיחָה עַל מַה שֶּׁפָּגְמוּ בְּכַבֹּד
הַתּוֹרָה, וּמִקְבָּלִים עֲלֵיהֶם מִחִיּוֹם
וְאֵילָף לָלֶכֶת בְּדִרְכָּהּ וְאוֹמְרִים
כִּמָּה פְּעָמִים הִפְסֹק אֹרֶז זָרֹעַ וְגו',
וְעוֹמֵד עִם סֵפֶר הַתּוֹרָה אֵצֶל שְׁלִיחַ
הַצָּבוֹר מִימִינוֹ, וְעוֹד אֶחָד

מִחְשׁוֹבֵי הַקָּהָל עוֹמֵד אֶצְלוֹ
מִשְׁמָאלוֹ גַּם כֵּן עִם סֵפֶר הַתּוֹרָה,
וְאוֹמְרִים שְׁלֹשָׁתָן, בִּישִׁיבָה שֶׁל
מַעֲלָה וְכוּ', וְשְׁלִיחַ הַצָּבוֹר אוֹמֵר
כָּל נְדָרֵי שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּנִּגּוֹן
הַיְדוּעַ, וַיֵּשׁ לְכָל אָדָם לוֹמַר עִם
שְׁלִיחַ הַצָּבוֹר בְּלַחֲשׁ. וַיֵּשׁ לְהַתְחִיל
כָּל נְדָרֵי בְּעוֹד יוֹם, וְלַחֲמִשִּׁי בּוֹ
עַד הַלֵּילָה. וְלֵאחֶר שְׁאֹמֵר שְׁלִיחַ
הַצָּבוֹר בָּרְכוּ, וְעָנוּ בָרוּךְ וְכוּ',
מִחֲזִירֵין אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה לְהִיכָל
וְחֲזִירֵין לְמָקוֹמָן. וּבִשְׁבָּת, יְכוּלִין

לְחַזֵּר לְמָקוֹמָן בְּהַתְּחִלַּת מִזְמוֹר
שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת (סימן תריט,
ובסידור בשם מטה אפרים).

סעיף ב'

כְּשֶׁנֶּשְׁלִיחַ הַצַּבּוֹר אוֹמֵר בְּרַכַּת
שְׁהַחֲיָנוּ, יִכּוֹן לְהוֹצִיא אֶת הַצַּבּוֹר.
וּמִכָּל מָקוֹם נִכּוֹן שְׁהַשׁוּמַע יִכּוֹן
שֶׁלֹּא יֵצֵא בְּבְרַכַּת שְׁלִיחַ הַצַּבּוֹר,
אֶלָּא יִבָּרֵךְ בְּעֶצְמוֹ בְּלַחֲשׁ, וַיִּמָּהֵר
לְסִים קֹדֶם שְׁלִיחַ הַצַּבּוֹר, כִּדִּי
שִׁיעֲנָה אָמֵן. וְהַנָּשִׁים שֶׁבִּירוֹ
בְּהַדְלָקַת הַנֵּרוֹת שְׁהַחֲיָנוּ, וְכֵן אִישׁ

אִם הִדְלִיק וּבִרְךְ אֶז שְׁהַחֲיוֹנוֹ, לֹא

יִבָּרְכוּ עֲתָה שְׁהַחֲיוֹנוֹ (שם) ♦

סעיף ג'

לִיל יוֹם הַכְּפוּרִים וַיּוֹמַר, אֲמָרִים,

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם

וָעַד, בְּקוֹל רָם ♦

סעיף ד'

יֵשׁ שְׁעוֹמְדִים עַל רַגְלֵיהֶם בְּכָל סֵדֶר

תְּפִלָּת עֲרֵבִית וְכָל הַיּוֹם. וְאִם

נִחַלְשׁוּ, יִכּוּלִים לְסַמֵּךְ לְאַיִזָּה דָּבָר ♦

וְטַעַם הָעֲמִידָה, לְהַיּוֹת דְּגֻמַּת

הַמַּלְאָכִים. וְלִכּוֹן הַנְּשִׁים לֹא

תַּעֲמִידָהּ. מִי שֶׁעָמַד פַּעַם אַחַת עַל
דַּעַת לַעֲשׂוֹת כֵּן כָּל יָמָיו וְאַחֵר כֵּן
רוֹצֶה לְחַזֵּר, צָרִיךְ הִתְרַחֵם.

סעיף ה'

יֵשׁ נוֹחֲגִין לָלוֹן בְּבֵית הַכְּנֶסֶת
וְלֹא־מֵר שִׁירֹת וְתַשְׁבְּחוֹת כָּל
הַלְּלוֹתָ. וְכַשֶּׁצָּרִיךְ לִישׁוֹן, יִרְחִיק
אֶת עַצְמוֹ מִן אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ.
וְהַחֲזָנִים לֹא יַעֲרוּ, כִּי עַל יְדֵי זֶה
מֵאֲבֵדִין קוֹלָן. קִדְּם הַשְׁכִּיבָה יֹאמַר
אֲרַבֶּעָה מִזְמוֹרֵי תְהִלִּים הָרֵאשׁוֹנִים,
שֶׁהֵם מִסְגָּלִים לְהַנְצִל מִקָּרִי, רַחֲמָנָא

לְצַלֵּן, כִּי יֵשׁ בָּהֶם שְׁלֹשׁ מֵאוֹת
וְשֵׁשׁ תְּבוּלוֹת וְאַרְבָּעָה מִזְמוּרִים,
עוֹלֵין שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְעֶשְׂרִי כְּמִנִּין
קָרִי. וְרֹאשֵׁי וְסוֹפֵי הַמִּזְמוּרִים,
עוֹלִים מֵאַחַד עֶשְׂרִים וְשֵׁשׁ, וְאַרְבָּעָה
מִזְמוּרִים וְהַכּוֹלֵל, בְּיַחַד עוֹלִים
מֵאַחַד שְׁלֹשִׁים וְאַחַת, כְּמִנִּין סְמָאֵל,
וַיְכַוֵּן לְסֵקוֹ מֵעָלָיו. וְטוֹב שְׁלֹשׁ
יְתַעֲטֹף בְּכָרִים וּבְסִתּוֹת הַמַּחֲמִיץ,
וְעַל כָּל פָּנִים לֹא יַכֶּסֶּה רֶגְלָיו (תריט)

סימן קלג - הלכות יום הכפורים

סעיף א'

יוֹם הַכּוֹפּוּרִים, אָסוּר בְּאֲכִילָה
וּבִשְׁתִּיָּה, בְּרַחֲצָה, בְּסִיכָה,
בְּנֻעִילַת הַסֵּנְדֵּל, וּבַתְּשֻׁמִּישׁ הַמָּטָה.
וְאָסוּר בְּכָל מְלָאכָה וְטִלְטוּל, כְּמוֹ
בַּשַּׁבָּת. וְכִיּוֹן שֶׁצָּרִיכִין לְהוֹסִיף
מֵחֵל עַל הַקֹּדֶשׁ, לָכֵן אֲסוּרִים בְּכָל
אֵלּוּ מִבְּעוֹד יוֹם אֵיזָה זְמַן קֹדֶם בֵּין
הַשְּׁמֵשׁוֹת, וְכֵן בְּמוֹצָאֵי יוֹם
הַכּוֹפּוּרִים זְמַן מֵעֵט לְאַחַר צֵאת
הַכּוֹכָבִים.

סעיף ב'

לִגַּע בְּאֲכִילָה וּמִשְׁקִין כְּשֶׁצָּרִיכִין

לְתַת לְקַטְנִים, יֵשׁ מִתִּירִין, וְיֵשׁ
מִחֲמִירִין. וְאִם אֶפְשָׁר, יֵשׁ לְזַהֵר
(תריא תריב).

סעיף ג'

אֶסוּר רְחִיצָה, עַיִן סִימָן קכד סְעִיף
ז, ח, ט. וְגַם בְּיוֹם הַכְּפוּרִים אֵינוֹ
אֶסוּר רַק בְּרְחִיצָה שֶׁל תַּעֲנוּג (וְעַיִן
עוד בְּסִימָן קנט). וְצָרִיד לְזַהֵר מְאֹד
שֶׁלֹּא יִרְחֹץ יוֹתֵר מִמָּה שֶׁמִּכָּרַח לוֹ.
וְלִתְפִלָּת נְעִילָה וּמִנְחָה וּמַעֲרִיב,
כִּיּוֹן

שְׁעוֹמֵד כָּל הַיּוֹם בְּבֵית הַכְּנֶסֶת

וְעוֹסֵק בַּתְּפִלּוֹת וּפְיוּטִים, הֲרִי הוּא
מִשְׁמַר יָדָיו, וְלֹא יִרְחֹצֵם.

סעיף ד'

הַכֹּהֲנִים שְׁעוּלִים לְדוּכָן, כִּיּוֹן
שֶׁלְדוּכָן צָרִיכִין נְטִילַת יָדִים עַד
הַזְרוּעַ, וְאִם לֹא נָטְלוּ יְדֵיהֶם
בְּשַׁחֲרִית רַק הֶאֱצַבְעוֹת, אֵף
שֶׁבִּרְכוּ אַז עַל נְטִילַת יָדִים, מִכָּל
מָקוֹם כִּיּוֹן שֶׁהַנְּטִילָה הִיא לֹא
הוֹעִילָה לָהֶם לְדוּכָן, אִם כֵּן
כְּשֶׁנִּזְטָלִין עֲתָה עַד הַזְרוּעַ, צָרִיכִין
לְבָרֵךְ שֵׁנִית עַל נְטִילַת יָדִים. וְטוֹב

יִזְתֵּר, שִׁיטְלוּ יְדֵיהֶם גַּם בְּשַׁחֲרִית
עַד הַזְרוּעַ, וְלֹא יִצְטָרְכוּ עֲתָה
לְבָרֵךְ שְׁנִית.

סעיף ה'

הַחֲזִלָּה, אֲפִלוּ אֵין בּוֹ סַכָּנָה, רוֹחִין
בְּדַרְכּוֹ. כִּלָּה בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם
מִשְׁנֵשְׁאָה, רוֹחֶצֶת פָּנֶיהָ, כְּדֵי שֶׁלֹּא
תִתְגַּנֶּה עַל בַּעֲלָהּ (תריג).

סעיף ו'

הַרוֹאָה, חֵם וְשָׁלוֹם, קָרִי בְיוֹם
הַכְּפוּרִים, אִם לֹחַ הוּא, מִקְנָחוֹ
בְּמַפָּה. וְאִם כְּבֹר נְתִיבֶשׁ, רוֹחִין

מִקּוֹמוֹת הַמְּלַכִּים לְבַד, וְדִינוֹ
כְּצוּאָה. וְלֹא יִרְחֵץ בְּבִגְדוֹ, שֶׁלֹּא
יָבוֹא לְיָדָיו סְחִיטָה. וְאַסּוּר לְטַבֵּל,
אַף עַל פִּי שֶׁהוּא רָגִיל לְטַבֵּל
בְּשֶׁאֵר יָמֹת הַשָּׁנָה. וַיִּגְלֶה צִעְרוֹ
לְתַלְמִיד חָכָם מֵה שְׂאֲרֵעַ לוֹ בַּיּוֹם
הַקָּדוֹשׁ וְהַנּוֹרָא, וְהוּא יוֹרְחוֹ מֵה
לַעֲשׂוֹת, שִׁית־כֶּפֶר לוֹ וַיֵּאָרִיךְ יָמָיו.
(עֵין בְּקֶרֶבן נִתְנַאֵל שֶׁעַל הָרָא"ש פֶּרֶק
יוֹם הַכְּפוּרִים סִימָן כ"א, וּבְסֵפֶר עֲבוֹדַת
הַקּוֹדֶשׁ הַחֹדֶשׁ קוֹנְטְרַס יוֹסֵף בְּסֵדֶר סִימָן
א, וְעֵין בְּהַגְהוֹת הַגָּאוֹן מוֹרְנוּ הָרֵב בְּרוּךְ
פֶּרֶנְקֵל זצ"ל לְאוֹרַח חַיִּים סִימָן תרטו)

סעיף ז'

סיכה, אסורה, אכלו בשביל
להעביר הזהמה, ואכלו על מקצת
גופו. אך חולה, אכלו אין בו
סכנה, סך בדרךכו. ומי שיש בו
חטטים, במדינותינו שאין נוהגין
הבריאים לסוך בחל, אסור לו
לסוך, משום דמוכח שהיא משום
רפואה (כן כתוב בדרך החיים), ועין
לעיל סימן צא.

סעיף ח'

נעילת הסנדל, יש אסרין אכלו

בְּסִנְדֵּל שֶׁל עֵץ שְׂאִינֹו חֲפוּי בְּעוֹר.
 אֲבָל שֶׁל גָּמִי אוֹ קֶשׁ אוֹ בָּגָד,
 מִתָּר. וַיֵּשׁ לְהַחֲמִיר בְּנִעִילַת הַסִּנְדֵּל
 אֲפִלּוֹ בַּמָּקוֹם רַפֵּשׁ וְטִיט וְגִשְׁמִים.
 וְאֲפִלּוֹ הוּלָךְ בֵּין הַגּוֹיִם, אָסוּר. וְאִם
 הוּא מִצִּטֵּעַר הֶרְבֵּה לִילָךְ בַּמָּקוֹם
 רַפֵּשׁ וְטִיט וְגִשְׁמִים בְּלִי סִנְדֵּל,
 יִנָּעַל סִנְדָּלִים שֶׁהֵם בְּלִי עֲקָב, אוֹ
 מִנְּעָלִים שֶׁהֵם עִם עֲקָב אֲלֹא
 יַחֲלִיפֵם שֶׁל שְׂמָאל לְיָמִין וְשֶׁל יָמִין
 לְשְׂמָאל אִם יֵשׁ חֲלוּק בִּינֵיהֶם,
 וְלִפְנֵי פֶתַח בֵּית הַכְּנֶסֶת יַחֲלִיץ

אוֹתָם וַיַּצְנִיעֵם. וַיִּזְהַר שְׁלֹא לָגַע
בָּהֶם לֹא בִנְעִילָה וְלֹא בַחֲלִיצָה,
שְׁלֹא יִצְטָרֵךְ לְרַחוּץ יָדָיו.

סעיף ט'

מִתַּר לַעֲמֹד עַל פָּרִים וּכְסָתוֹת,
אֲפִלוּ הֵן שֶׁל עוֹר, אֲבָל בְּתַפְלֵת
שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה, אֲסוּר לַעֲמֹד עַל
שׁוּם דָּבָר. אֵךְ מִי שֶׁהוּא אִישׁ
מִצֵּנָן, מִתַּר לוֹ לַעֲמֹד עַל קֶצֶת
עֶשְׂבִּים (סימן צ תרי"מ"ד ובחיי"א)

סעיף י'

כָּל חוֹלָה, אֵף עַל פִּי שְׂאִין בּוֹ

סַכָּנָה, אִזְּ מִי שֵׁשׁ לוֹ מִכָּה בְּרָגְלוֹ,
וְכֵן הַיּוֹלֵדֶת כָּל שְׁלֹשִׁים, מִתְּרִין
בְּנִעִילַת הַסַּנְדֵּל.

סעיף יא'

אָסוּר לָגַע בְּאַשְׁתּוֹ, אֲפִלּוּ בַיּוֹם,
וַיַּחֲזִיקָה כָּל יוֹם הַכְּפוּרִים כִּמּוֹ נִדָּה
(תרטו).

סעיף יב'

מִעֲבָרוֹת וּמִיִּנְיָנוֹת מִתְּעַנּוֹת
וּמִשְׁלִימוֹת כָּכָל אָדָם. וּמִיִּנְיָקָה
שׁוֹלָדָה חוֹלָה וּמִסָּכָן וְאֵינוֹ רוֹצֶה
לִינֹק בִּי אִם מִמָּנָה, וְאִם תִּתְּעַנֶּה,

תִּהְיֶה סִבָּנָה לְוִלָּד, לֹא תִתְעַנֶּה.

סעיף יג'

מִנְעֻבָּרֵת שֶׁהִרְיָחָה אִיזָה מֵאֲכָל
וּמִתְאַוָּה לוֹ, וַיִּדְוַע שָׂאֵם אֵין
נֹתֵנִין לָהּ מִמָּה שֶׁהִיא מִתְאַוָּה,
הִיא וְוִלָּדָהּ מִסִּבָּנִים, לְכֵן אִם אָמְרָה
צָרִיכָה אֲנִי לֵאכֹל, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין
פָּנֶיהָ מִשְׁתַּנִּים, אִם שָׂרוּאִים שֶׁפָּנֶיהָ
מִשְׁתַּנִּים,

אַף עַל פִּי שֶׁאִינָהּ אוֹמְרָת כְּלוּם,
לֹחֲשִׁין לָהּ בְּאִזְנָהּ, שֶׁהִיּוֹם יוֹם
הַכְּפוּרִים, כִּי לְפָעָמִים מִתְיַשְּׁבֶת

דַּעְתָּהּ בְּכָךְ. וְאִם לֹא נִתְיַשְׁבָּה
 דַּעְתָּהּ מֵאַכִּילִין אוֹתָהּ בַּעֲנִין זֶה
 מִתְחַלֵּה נֹתֵנִין לָהּ דְּבַר מַעֲט,
 שְׂטוּבָלִין אֶצְבַּע בְּרִטָּב וְכַדוּמָה
 וְנֹתֵנִין לְתוֹךְ פִּיהָ כִּי לַפְעָמִים
 בְּטַפָּה אַחַת מִתְיַשְׁבֶּת דַּעְתָּהּ. וְאִם
 לֹא, נֹתֵנִין לָהּ פָּחוֹת מִכִּשְׁעוֹר
 (עֵין לְקַמֵּן סְעִיף טו). וְאִם עֲדִין לֹא
 נִתְיַשְׁבָּה, נֹתֵנִין לָהּ דֵּי צָרָפָה. וְכֵן
 כָּל אָדָם שֶׁהָרִיחַ מֵאֲכָל וְנִשְׁתַּנוּ
 פָּנָיו, מִסֵּכֵן הוּא (וְעֵין לְעִיל סִימָן לֵג
 סְעִיף ד), וְנוֹחֲגִין בּוֹ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב.

אֲבָל כָּל זְמַן שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנוּ פָּנָיו,
אֵין מֵאַכִּילִין אוֹתוֹ, אַף עַל פִּי
שֶׁאָמַר שְׁצַרִּידָאֲנִי.

סעיף יד'

יֹלָדָת וְכֵן חוֹלָה שִׁישׁ בּוֹ סַכָּנָה,
לְעַנְיָן אֲכִילָה וְשִׁתְיָה וְחֻלּוֹל יוֹם
הַכְּפוּרִים, דִּינָם כָּמוֹ בְּחֻלּוֹל שַׁבָּת
(עֵין לְעֵיל סִימָן צג). אֲלֹא דְלְעַנְיָן
אֲכִילָה וְשִׁתְיָה, אֲפֹלוּ כִּמְחַ רֹפְאִים
אוֹמְרִים שֶׁאֵינוֹ צָרִידָא, וְאֲפֹלוּ
אוֹמְרִים שֶׁהָאֲכִילָה אוֹ הַשִּׁתְיָה
תִּזְיק לוֹ, וְהַחוּלָה אוֹמַר שֶׁהוּא

צָרִיד, וְאַפְלוּ הוּא אֹמֵר שְׁעָדִין
אֵינוּ מִסֵּכָן, אֲלָא שְׂאֵם לֹא יֹאכַל,
יִכְבַּד עָלָיו הַחֲלִי וְיִסְתַּכֵּן, שׁוֹמְעִין
לוֹ וּמֵאַכִּילִין אֹתוֹ. כִּי לְעֵנִין
אַכִּילָה וְשִׁתְיָה, הוּא יוֹתֵר מִבֵּין עַל
עֲצָמוֹ, וְלֵב יוֹדֵעַ מֵרַת נִפְשׁוֹ.

סעיף טו'

כְּשֶׁמֵּאַכִּילִין אֶת הַמְּעַבְּרֵת אִם אֶת
הַיּוֹלֶדֶת אִם אֶת הַחֹלָה, מִנִּיחִין
לְפָנֶיהֶם אֶת הַמֵּאֲכָל וְאֹמְרִים לָהֶם,
אִם יוֹדֵעַ אֶתָּה שְׂאֵפֶשֶׁר שְׁתַּכֵּן
אִם לֹא תֹאכַל דֵּי מַחֲסוּרָךְ, תֹּאכַל

בסדר, עד שתבין פי די לך. אבל
אם אפשר לך שלא תאכל בפעם
אחת בשעור, עשה כך. ויאכל
בפעם אחת בשעור שני שלישי
ביצה, (כי שעור אכילה להתחייב כרת
ביום הכפורים הוא ככותבת הגסה, שהוא
פחות מעט מכביצה בינונית בלא
קלפתה). וישנה קצת ושוב יאכל
כך, וישנה בין אכילה לאכילה עד
שיהא מסוף האכילה הראשונה עד
תחילת האכילה השנייה לכל הפחות
שעור כדי אכילת פרס. וכן יכול

לֹא־כֹל אֲכָלוּ הָרַבָּה פְּעָמִים, רַק
שֶׁלֹא יִהְיוּ שְׁתֵּי אֲכִילוֹת בְּתוֹךְ
שְׁעוֹר אֲכִילַת פָּרֶם אִם אֲפָשָׁר, וְדִי
לוֹ, (כִּי שְׁתֵּי אֲכִילוֹת, שֶׁהֵן בְּכֵדֵי אֲכִילַת
פָּרֶם, מְצַטְרְפוֹת וְנִחְשָׁבוֹת כֹּאֲכִילָה אַחַת).
וּבְשִׁתִּיָּה, יִשְׁתָּה בַּפֶּעַם אַחַת קֶצֶת
פָּחוֹת מִמָּלֵא לְגִמְיּוֹ, וְיִשְׁתָּה גַם כֵּן
קֶצֶת וְיִחְזוֹר וְיִשְׁתָּה. וְשִׁחִיּוֹת אֵלּוּ
תִּהְיֶינָה גַם כֵּן לְכֹל הַפָּחוֹת כְּדֵי
אֲכִילַת פָּרֶם, אִם עַל כָּל פָּנִים
לְפָחוֹת כְּדֵי שְׁתֵּית רַב־עֵיִת. וְיֵשׁ
לְשַׁעַר קֹדֶם יוֹם הַכְּפוּרִים שְׁעוּרִים

אֱלֹהֵי לִפְי כָּלִי שְׁעוֹת [הַשְּׁעוֹן] (אוהר,
זייגער), כִּדִּי שִׁידְעוֹ אוֹתָם עַל נִכּוֹן
(תריב תריח).

סעיף טז'

מִי שֶׁאַחֲזוֹ בְּלִמּוּם, וְהוּא חָלִי
מִחֲמַת רַעְבוֹן, וְסִימָנָיו שֶׁעִינָיו
כֹּחוֹת וְאֵינוֹ יָכוֹל לִרְאוֹת, מֵאַכִּילִין
אוֹתוֹ עַד שִׁיאָזְרוּ עֵינָיו.

סעיף יז'

בְּכָל אֱלֹהֵי שֶׁמֶאֱכִילִין אוֹתָן מִשּׁוּם
סִכָּנָה, אִם אֵין שָׁם מֵאֲכָל הֶהָר, מֵאַכִּילִין
אוֹתָן מֵאֲכָל אֶסוּר. (וְעֵין

בְּשִׁלְחַן עָרוֹךְ סִימָן תְּרִיחַ סְעִיף ט). וְאִם
מֵאֲכִילִין אוֹתָן דְּבַר אֲסוּר, נִרְאֶה
דִּישׁ לְהֵאֲכִילָן פְּחוֹת פְּחוֹת מִכִּזִּית,
אִם דִּי לָהֶם בְּכָךְ.

סעיף יח'

אִם דִּעָתוֹ מִיִּשְׁבָּת, מְבָרֵךְ לְפָנֵיהֶם
וְלֵאחֲרֵיהֶם, אֲבָל קִדּוּשׁ לֹא יַעֲשֶׂה,
וּבְבִרְכַּת הַמָּזוֹן אוֹמֵר יַעֲלֶה וְיִבּוֹא.
וְאִם חָל בַּיִשְׁבָּת, אוֹמֵר גַּם רִצָּה.
וְאִם שָׁכַח, אֵינּוּ צָרִיךְ לְחַזֵּר
וּלְבָרֵךְ, שְׂאִין חֵיב הַיּוֹם לְאַכּוֹל

פֶּת (תְּרִיחַ)

סעיף יט'

קָטָן וְקַטְנָה פְּחוּתִים מִתְּשַׁע שָׁנִים,
אֲפִילוּ אִם רוֹצִים לְהַתְעַנּוֹת קִצָּת,
אֵין מְנַיְחִין אוֹתָן, שֶׁלֹּא יְבוֹאוּ, חֵם
וְשָׁלוֹם, לִידֵי סַכָּנָה. אֲבָל מִנְּשִׂישׁ
לָהֶם תְּשַׁע שָׁנִים שְׁלֵמוֹת וְהֵם
בְּרִיאִים, מְחַנְכִּין אוֹתָן שְׁתֵּי עָנּוּ
קִצָּת, וְלֹא יֵאָכְלוּ עַד לְאַחַר אֵיזוֹ
שָׁעוֹת מִמָּה שֶׁהֵם רְגִילִים לֵאכֹל.
וּבְנֵי לֵת הַסַּנְדֵּל וְרַחֲצָה וְסִיכָה,
יֵשׁ לְחַנְכָּם גַּם קִדְּם תְּשַׁע שָׁנִים

♦(תרטז)

סעיף כ'

טוֹב לְהַרְיחַ אֵיזָה פְּעָמִים בְּבִשְׁמִים
וּלְבַרֵךְ עֲלֵיהֶם, כִּדִּי לְהַשְׁלִים מֵאָה
בְּרָכוֹת. וְאִמְנָם כָּל זְמַן שֶׁלֹּא הִסִּיחַ
דַּעְתּוֹ, אֲסוּר לְבַרֵךְ שְׁנִית, דְּהוּי
בְּרָכָה לְבַטְלָהּ. עַל כֵּן צָרִיד
לְהַפְסִיק בִּינָתִים זְמַן גָּדוֹל, שֶׁיִּהְיֶה
הַפֶּסַח הַדַּעַת בִּינָתִים. וְטוֹב שִׁירִיחַ
בְּכָל פַּעַם בְּבִשְׁמִים אַחֲרֵים, אֲף
שֶׁהוּן מִמִּין אֶחָד. וּמִכָּל שֹׁכֵן אִם יֵשׁ
לוֹ שְׁלֵשָׁה מִיָּנִים, כְּגוֹן עֲצֵי
בִשְׁמִים, עֲשֵׂבֵי בִשְׁמִים, וּמִיָּנֵי

בְּשָׁמַיִם. וְאֵם יִכּוֹן לְכָל בְּרָכוֹת
שְׁלִיחַ הַצָּבוּר וְהַקּוֹרְאִים בַּתּוֹרָה
וְהַמַּפְטִירִין, לֹא יַחֲסְרוּ לוֹ רַק שֶׁלֹּשׁ
בְּרָכוֹת לְתֵשְׁלוֹם מֵאָה, וְיִשְׁלִים
בְּיָאֵלוֹ שְׁעֵל הַבְּשָׁמַיִם.

סעיף כא'

מִזְכִּירִין נְשָׁמוֹת בְּיוֹם הַכְּפוּרִים,
מִשּׁוֹם דְּזִכִּירַת הַמֵּתִים מְשַׁבֶּרֶת
וּמַכְנִיעָה לְבוֹ שֶׁל אָדָם. וְעוֹד, לְפִי
שְׁגָם הַמֵּתִים צָרִיכִין כַּפָּרָה,
כְּדֵאִיתָא בְּסַפְרֵי, כַּפֵּר לְעַמּוּךְ
יִשְׂרָאֵל, אֵלֹהֵי הַחַיִּים. אֲשֶׁר פָּדִיתָ,

אֵלֹהֵי הַמִּתִּים. מִלְמַד, שְׁהַמִּתִּים
צָרִיכִין כַּפָּרָה. וְנוֹדָרִים צִדְקָה
בַּעֲבוּרָם (וְעֵין לְעֵיל סִימָן סז סְעִיף ג,
שֵׁשׁ לומר בְּלִי נֶדֶר). וְסָמִיךְ לָזֶה,
בְּסוֹף פָּרָשַׁת תְּצַוָּה כְּתִיב, אַחַת
בַּשָּׁנָה יִכַּפֵּר, וְסָמִיךְ לָהּ, וְנָתַנוּ
אִישׁ כֹּפֶר נַפְשׁוֹ לָהּ. וּמוֹעִילָהּ
הַצִּדְקָה בַּעֲבוּר הַמִּתִּים, כִּי ה'
בוֹחֵן לְבָבוֹת, שָׂאֵם הָיָה זֶה הַמִּת
חִי, גַּם כֵּן הָיָה נוֹתֵן צִדְקָה. וְהַחִי
יָכוֹל לְבַקֵּשׁ לְהַקֵּל דִּין הַמִּת, כִּמּוֹ
דָּוִד שֶׁהִתְפַּלֵּל עַל אֲבִשָׁלוֹם (סוּטָה דף

י' ע"ב). וְהַמִּתִּים הַצְּדִיקִים מְלִיצִים
עַל צִאצְאֵיהֶם (תרכא). גַּם בַּיּוֹם
אַחֲרוֹן שֶׁל פֶּסַח וּבַיּוֹם שֵׁנִי
דְּשֻׁבוֹעוֹת וּבְשִׁמְיָנִי עֲצָרָת,
מִזְכִּירִין נְשָׁמוֹת, לְפִי שְׁקוּרִין בָּהֶם
כָּל הַבְּכוֹר, וְכַתִּיב שָׁם, אִישׁ
בְּמַתָּנֵת יָדוֹ. לָכֵן נוֹדְרִין מִתְּנוֹת
לְצַדִּיקָה. וְכִיּוֹן שֶׁנוֹדְרִין לְצַדִּיקָה,
נֶהְגוּ לְתַנָּה בַּעֲבוּר הַנְּשָׁמוֹת,
שִׁיזְכֹּר אוֹתָן אֱלֹקִים לְטוֹבָה, וְגַם
אוֹתָנוּ יִזְכֹּר עֲמָהֶן לְטוֹבָה
בְּזִכְיֹתֵיהֶן. וְנוֹהֲגִין כִּי מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ

אָב וָאָם, יוֹצֵא מִבֵּית הַכְּנֶסֶת
בְּשַׁעַת הַזְּכָרֶת נְשָׁמוֹת. גַּם נוֹהֲגִין
שָׁבֶתוֹךְ שָׁנָה רֵאשׁוֹנָה לְמִיתַת
הָאָב אִו הָאָם, יוֹצֵא גַם כֵּן מִבֵּית
הַכְּנֶסֶת (וְעֵין הַטַּעַם בְּסֵפֶר כָּרֶם שְׁלֹמֹה,
אֶרֶח חַיִּים סִימָן תִּרְס"ח, וּבְסֵפֶר שַׁעְרֵי
אֲפָרַיִם פֶּתַחֵי שַׁעְרִים שַׁעַר יו"ד אוֹת
ל"א).

סעיף כב'

אִם יֵשׁ תְּנוּקָה לְמוֹלָה, מִלִּין קִדָּם
אֲשֵׁרֵי, וּמְבָרְכִין בְּרַכַּת הַמִּילָה
בְּלֹא כּוּס. וּבְמִדֵּינֹתֵינוּ נוֹהֲגִין

לְבָרֵךְ עַל הַכּוֹס, וְנוֹתֵן מִמֶּנּוּ
מַעֲט לְתִינוּק הַנּוֹל, מְלַבֵּד מֵהַ
שְׁנוֹתָיִם לוֹ כְּשֶׁאֹמְרִים בְּדַמִּי:
חַי. אֲבָל לְתִינוּק אַחֵר, אֵין לְתֵן
לְטַעַם מִן הַכּוֹס, (דְּחֲמִיר מִתְּשַׁעָה
בְּאֵב). הַנּוֹחַג לְמִצֵּן בֵּיין, לֹא יִזְלָפוּ
בַּפֶּה אֶלָּא בִיד, וּמוֹצֵן בַּפֶּה כְּדָרְכוֹ
(תריב תרכא).

סעיף כג'

נוֹחֲגִין לְשִׁטַּח עֲשָׂבִים בְּבֵית
הַכֹּנֶסֶת. וְהַטַּעַם הוּא, לְפִי שְׁנוֹחֲגִין
לְהַשְׁתַּחוּת וְלִפְלֵ עַל הַפָּנִים בְּשַׁעַת

הַעֲבֹדָה, זֵכֶר לַמִּקְדָּשׁ. וּבַמָּקוֹם
שֶׁהִקְרָקַע מִרְצָף בְּאַבְנִים, אֲסוּר
לְהַשְׁתַּחֲוֹת כֵּן. וְאַפְלוּ בַּמָּקוֹם
שֶׁאֵינּוּ מִרְצָף, יֵשׁ קִצָּת אֲסוּר, עַל
כֵּן שׁוֹטְחִין עַשָּׁבִים לְהַפְסִיק בֵּין
הַקְרָקַע. וְאִם אֵין שָׁם עַשָּׁבִים,
יִפְסִיק בְּטִלְיָתוֹ אוֹ בְּדָבָר אֲחֵר.

סעיף כד'

זִמְן תְּפִלָּת נְעִילָה הוּא, כְּשֶׁהֲחִמָּה
הִיא בְּרֹאשׁ הָאֵילָנוֹת, כִּדִּי שִׁישְׁלִים
אוֹתָהּ עִם יְצֵאת הַכּוֹכָבִים.
וְלַפְעָמִים נִמְשָׁכַת קִצָּת בְּתוֹךְ

הֲלִילָהּ, וְאַפְלוּ הָכִי אֹמְרִים
חֶתְמָנוּ, לְפִי שְׂאִין הָדִין מִסֶּתֶּלֶק עַד
שִׁיגְמָרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת סְדֵרֵיהֶם
לְמַטָּה. וְהַחֲרוֹזֵה יוֹם יִפְנֶה וְכו', אִם
יֵצְאוּ הַכּוֹכָבִים, לֹא יֹאמַר כֵּן,
מִשּׁוּם דְּהוּי דוֹבַר שְׂקָרִים. אֲלֹא
יֹאמַר, הַיּוֹם פָּנָה, הַשָּׁמֶשׁ בָּא
וּפָנָה. שְׁלִיחַ הַצְּבוֹר אֹמֵר בְּרַפֵּת
בְּהַנִּים וְשִׁים שָׁלוֹם, אַף עַל פִּי
שְׁחָוָא לִילָהּ.

סעיף כה'

יֵשׁ לְבַטֵּל הַמִּנְהָג שְׁחָוָי מִדְּלִיק

נִרְוֹת לְצַרָּךְ אֲמִירַת הַפִּיּוּטִים
בְּנִעִילָהּ אֵלָּא הֵנִירוֹת הַדּוֹלָקִים,
יִפְזְרֵם בְּכָל בֵּית הַכְּנֶסֶת, דִּזָּה הִיא
שְׁבוֹת דְּשְׁבוֹת.

סעיף כו'

לְאַחַר תְּפִלַּת נִעִילָה, אֲפִלּוּ חָל
בַּשְּׁבֹת וּגְמָרָה בַּיּוֹם, מִכָּל מָקוֹם
אוֹמְרִים אָבִינוּ מִלְכָּנוּ. וְאוֹמְרִים
שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, פַּעַם אַחַת. בָּרוּךְ
שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד,
שֶׁלֹּשׁ פְּעָמִים. ה' הוּא הָאֱלֹהִים,
שְׁבַע פְּעָמִים, לְלוֹת אֶת הַשְּׂכִינָה,

שְׁמַת־עֲלָה לְמַעַלָּה מִשְׁבְּעָה רְקִיעִים.
וְאָמַר שְׁלִיחַ הַצָּבֹר קָרִישׁ שְׁלֵם
בְּגִגֹּן שֶׁל שְׁמַחָה. וְאַחַר כֵּן
תִּקְעוּ תְּקִיעָה אַחַת וְהִיא סִימָן
לְסִילּוֹק שְׂכִינָה לְמַעַלָּה, כִּמּוֹ שֶׁהִיא
בְּמַתָּן תּוֹרָה. שְׂכַשְׁעֲלָתָה הַשְׂכִּינָה,
נֶאֱמַר, בְּמִשְׁךְ הַיּוֹבֵל וְגו'. וְנֶאֱמַר,
עָלָה אֱלֹהִים בְּתִרְוַעָה. וְגַם הוּא זָכָר
לְתִקְיעַת יוֹם הַכְּפוּרִים בַּיּוֹבֵל.
וַיְכוּלִין לְתַקַּע אַף עַל פִּי שְׁעָרֵין לֹא
יֵצְאוּ כּוֹכָבִים, אֲלָא שְׁחָוָא בֵּין
הַשְּׂמִשּׁוֹת, וְאַפְלוּ הוּא שִׁבְתָּ. אֲבָל

בְּעוֹד יוֹם אֵין לְתַקַּע (תֵּרַכַּג). לְאַחַר
הַתְּקִיעָה, אֹמְרִים כָּלָם שֶׁלֹּשׁ
פְּעָמִים, לְשָׁנָה הַבָּאָה בִּירוּשָׁלַיִם
(סִידוֹר).

סעיף כז'

לְאַחַר צֵאת הַכּוֹכָבִים מִתְּפִלִּין
מַעֲרִיב. וַיֵּשׁ לְהַעֲמִיד שְׁלִיחַ צְבוֹר
הַגּוֹן, וַיִּתְּפִלּוּ בְּנֶחֱת וּבְכוֹנָה, וַיֵּשׁ
לְגַעַר בַּחוּטָפִים. אֹמְרִים בְּתַפִּלַּת
שְׁמֹנָה עָשָׂר אַתָּה חוֹנֵנֵתָנוּ. אִם
חָל בְּשִׁבְתָּ, אֹמְרִים: וַיִּתֵּן לָךְ, אֲבֹל
אֵין אֹמְרִים וַיְהִי נָעַם, וַאֲתָה

קדוּשׁ. וְאַחֲרֵי הַתְּפִלָּה מְקַדְּשִׁין אֶת
הַלְבָּנָה וּפּוֹקֵדִין אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ
בְּשִׂמְחָה וְטוֹב לֵב, כְּמוֹ בַּיּוֹם טוֹב.

סעיף כח'

בְּהַבְדִּילָהּ שֶׁל מוֹצָאֵי יוֹם הַכְּפוּרִים,
צְרִיכִין לְבָרֵךְ דְּיוֹקָא עַל נֵר שֶׁשָּׂבֵת,
וְלֹא עַל נֵר שֶׁהוֹצִיאוּ עִתָּהּ מִן
הָאֲבָנִים וְכַדּוּמָהּ, וְלֹא בְּמַה שֶׁהִדְלִק
מִמֶּנּוּ. וְהַמְבַּחֵר הוּא, לְהַדְלִיק נֵר
אַחֵר מִן הַנֵּר שֶׁהִדְלִיק אֶת־מוֹל
בְּבֵיתוֹ וּלְבָרֵךְ עַל שְׁנֵיהֶם. וְאִם אֵין
לוֹ נֵר בְּבֵיתוֹ, יָבִיא אֶת הַנֵּר

הַדּוֹלֵק מִבֵּית הַכֶּנֶסֶת, וְלַהֲדִילָק עוֹד
אַחַד מִזֶּה הַנֶּר וְלִבְרֹךְ עֲלֵיהֶם.
וּבְשַׁעַת הַדְּחָק, מְבָרְכִין עַל הַנֶּר
שֶׁהֵדֵלָק מִנֶּר שֶׁל גּוֹי, אֹר מִתְּאֵוָר
שֶׁהוֹצִיאוּ מֵאֲבָנִים וְכִדּוּמָה. וְאִין
מִתְּחִילִין הֵנָּה אֵל יִשְׁוּעָתִי, אֶלָּא
מְבָרְכִין עַל הַכּוֹס וְעַל הַנֶּר
וְהַמִּבְדִּיל, וְאִין מְבָרְכִים עַל
הַבְּשָׁמִים. וְאִם הִיתָה שַׁבָּת,
מְבָרְכִין גַּם עַל הַבְּשָׁמִים, וְגַם
מִתְּחִילִין הֵנָּה אֵל יִשְׁוּעָתִי כִּמּוֹ
בְּשָׂאָר מוֹצָאֵי שַׁבָּת.

סעיף כט'

אוכלים ושותים ושמים במוצאי
יום הכפורים, דאיתא במדרש,
במוצאי יום הכפורים, בת קול
יצאת ואמרת, לך אכל בשמחה
לחמך ושתי בלב טוב וינה כי
כבר רצה האלהים את מעשיך.

סעיף ל'

המדקדקין במצות, מתחילין מיד
במוצאי יום הכפורים בעשיית
הספדה, לקיים ילכו מחיל אל חיל.

סעיף לא'

בַּיּוֹם שֶׁלְאַחַר יוֹם הַכַּפּוֹרִים, נוֹהֲגִין
לְהִשָּׁכֵּם לְבֵית הַכְּנֶסֶת. וּבַיָּמִים
שֶׁבֵּין יוֹם הַכַּפּוֹרִים לְסִכּוֹת, אֵין
מִתְעַנִּין אֲפֹלֹ תַעֲנִית יָאֵר צִיִּט
וְאֵין אוֹמְרִים תַּחֲנוּן, לְפִי שֶׁהֵם יָמֵי
שְׂמִיחָה, שֶׁהֵיוּ מִחֲנֻכִּין בָּהֶם אֶת
הַמִּזְבֵּחַ בַּיָּמִי שֶׁלְמָה. וְגַם אֲנַחְנוּ
עוֹסְקִים בְּמִצּוֹת בְּנִין סִכָּה וְהַכָּנֵת
אֶת־רוֹג וְשֹׁאֵר הַמִּינִים, לְכַבּוֹד אֶדְוֹן
הָאֲדוֹנִים מִקֹּדֶשׁ יִשְׂרָאֵל וְחִזְמָנִים.

סימן קלד - הלכות סכה

סעיף א'

מִצֻּחַ לְבָנוֹת הַסֵּכָה מִיָּד בַּיּוֹם
שֶׁלְאַחַר יוֹם הַכַּפּוּרִים, וְאַפְלוּ הוּא
עָרַב שַׁבָּת, דְּמִצֻּחַ הַבָּאָה לְיָדוֹ אֵל
יְחִמִּיצָנָה. וַיִּבְחַר מִקּוֹם נָקִי
לְהַעֲמִידָהּ שָׁם. וּמִצֻּחַ עַל כָּל אֲדָם
שֶׁיַּעֲמֵק בְּעֶצְמוֹ בַּעֲשִׂית הַסֵּכָה
וּבַהֲנַחַת הַסֵּכָה. וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא
אֲדָם נִכְבָּד, זֶה כְּבוֹדוֹ, שֶׁעוֹמֵק
בְּעֶצְמוֹ בַּמִּצֻּחַ. וּמִן הָרָאשִׁי הִיָּה
לְבָרֵךְ שֶׁחֲחִינּוּ עַל עֲשִׂית הַסֵּכָה,
אֵלָּא שֶׁאֵנוּ סוֹמְכִין עַל שֶׁחֲחִינּוּ
שֶׁאִזְמַרִּים בַּקְדוּשׁ. וַיַּהֲדַר לִפְנוֹת

אֶת הַסֵּכָה וְלִהְיוֹתָהּ בְּכָל־יָמַי נְאֻיִם
וּמִצְעוֹת נָאוֹת כָּכִי כֵחוּ.

סעיף ב'

בְּעֵינַי דְּפָנוֹת הַסֵּכָה, יֵשׁ הֶרְבֵּה
חֲלוּקֵי דִינִים, וְאֵין הַכֹּל בְּקִיָּאִים.
עַל כֵּן צָרִיכִין לַעֲשׂוֹת דְּפָנוֹת
שְׁלֵמוֹת וַחֲזָקוֹת, שְׁלֵא יִהְיֶה הָרוּחַ
מִנִּיעַ אוֹתָן, וְגַם שְׁלֵא יִכָּבֵה הָרוּחַ
אֶת הַנִּירוֹת. וְכִי שְׂאִין לוֹ דִּי צָרְכּוֹ
לְדָפְנוֹת, מוֹטֵב שִׁיעָשָׂה שְׁלֵשׁ
שְׁלֵמוֹת, מֵאַרְבַּע שְׂאִינָן שְׁלֵמוֹת.
וְכִי שִׁידוֹ מִשְׁנָת, מִצָּוָה לוֹ שֶׁתִּהְיֶה

לֹא סִכָּה בְּנוֹיָה עִם גִּגּוֹת, שְׁנֵפֶת־חַיִּים
וְנִסְגָּרִים עַל יְדֵי צִירִים, לְסַגֵּרם
בְּשַׁעַת הַגָּשְׁמִים, וּכְשֶׁפָּסְקוּ
הַגָּשְׁמִים, נִפְתַּח־חַיִּים הַגִּגּוֹת, וְהִסְכָּךְ
הוּא נָגוּב, וַיְכּוֹל לְקַיֵּם מִצְוַת סִכָּה
כָּרְאוֹי.

סעיף ג'

גַּם בַּסִּכָּךְ יֵשׁ כִּמְחָ דִּינִים. וְכִיּוֹן
שֶׁאֵנוּ נוֹחֲגִין לְסַכֵּךְ בְּעֶנְפֵי אֵילָנוֹת
אֹף בְּקִנִּים, כִּיּוֹן שֶׁהֵם גְּדוּלֵי קֶרֶקַע
וְהִמָּחָה תְּלוּשִׁים וְאֵינָם מְקַבְּלִים
טִמְאָה וְאֵינָם קְשׁוּרִים יַחַד, אִין

בָּהֶם שׁוֹם חֲשֵׁשׁ.

סעיף ד'

לִכְתּוּחָהּ רָאוי לְהַחמיר, שְׁלֹא
לְהַנִּיחַ עַל הַסֵּכָה דְּבַר הַמִּקְבֵּל
טַמְאָה, שִׁנְיָה עָלָיו אֶת הַסֵּכָה,
כְּגוֹן סְלֵמוֹת שֵׁשׁ בָּהֶם בֵּית קְבוּל
הַשְּׁלִיבוֹת, וְכָל שֹׁכֵן שָׂאָר פְּלִיטָה,
כְּגוֹן מָרָה [מְעֵדָר] וּמַגִּרְפָּה, וְאַפְלוּ
לִתֵּן אוֹתָם עַל הַסֵּכָה לְהַחזיקוֹ, יֵשׁ
לְהַחמיר. וּבְדִיעָבֵד אִם שֶׁאֵין לוֹ
שָׂאָר דְּבָרִים, הַכֹּל מֵתָר, דְּקִימָא
לוֹ, דְּמֵתָר לְהַעמִיד אֶת הַסֵּכָה

בְּדַבָּר הַמִּקְבֵּל טִמְאָה (תרכט).

סעיף ה'

צָרִיךְ לְהִנִּיחַ סִכָּךְ, עַד שֶׁתִּהְיֶה
צִלָּתָהּ מֵרְבָּה מִחֲמַתָּהּ, שָׂאֵם הִיתָה
חֲמַתָּה מֵרְבָּה מִצִּלָּתָהּ, פְּסוּלָה מִן
הַתּוֹרָה. וְלִכֵּן צָרִיכִין לְזַהֵר לְהִנִּיחַ
כָּל כָּךְ, שְׂאֵפְלוֹ בְּשִׁיתִיבֵשׁ, תִּהְיֶה
צִלָּתָהּ מֵרְבָּה. גַּם צָרִיכִין לְזַהֵר,
שֶׁלֹּא יִהְיֶה בַּמָּקוֹם אֶחָד אֲוִיר
שֶׁלֹּא נִשְׁאָף טַפָּחִים. וְלִכְתּוּחָהּ צָרִיכָה
שֶׁיִּהְיֶה אֲוִיר קֹצֵת בֵּין הַסִּכָּךְ, כְּדֵי
שֶׁיִּרְאוּ הַכּוֹכָבִים. וּמִכָּל מָקוֹם, אִם

הִיתָה מְעַבָּה, שְׂאִין הַכּוֹכָבִים
נִרְאִים, כְּשֶׁרָה. אֲבָל אִם הִיתָה
מְעַבָּה כָּל כָּךְ, שְׂאֵפְלוֹ אִם יוֹרְדִים
גְּשָׁמִים הֲרֵבָה, אֵינָם יוֹרְדִים
לְתוֹכָהּ, אִם כֵּן הוּא כְּעֵין בֵּית,
וּפְסוּלָהּ.

סעיף ו'

בַּסִּכּוֹת הַבְּנוּיֹת, לְפַעֲמִים בּוֹלְטִים
דְּפִים לְמַעַלָּה עַל הַכֶּתֶלִּים, וְעַל
דְּפִים אֵלּוּ מִנְּחִים הַכּוֹנְסָאוֹת
שֶׁעָלִיהֶם הַסִּכָּךְ. וּמֵאַחַר שְׂאִין הַדָּף
רָחֵב אֶרְבַּע אַמּוֹת, אֵינוֹ פּוֹסֵל אֶת

הַסִּכָּה מִשּׁוּם סִכָּךְ פָּסוּל, כִּי הֵלֵכָה
לְמִשָּׁה מִסִּינִי הִיא, דְּבִפְחוֹת
מֵאַרְבַּע אַמּוֹת, אֲמַרְיָנוּ דִּפֹּן עֲקָמָה.
פֶּרוּשׁ, שֶׁנֶּחֱשָׁב אֶל הַדִּפֹּן, וְחֲשִׁיבִינוּ
לָהּ כְּאִלּוּ הַדִּפֹּן נִתְּעָקְמָה שָׁם
לְמַעַלָּה, אֲלֹא שָׂאִין יוֹשְׁבִים וְאִין
יֹשְׁנִים שָׁם תַּחַת הַדֶּף, כִּי שָׁם אִין
לוֹ דִּין סִכָּה, וְאַפְלוּ אֵינוֹ רָחֵב אֲלֹא
אַרְבַּעַ טַפָּחִים. אֲבָל יִתֵּר הַסִּכָּה,
כְּשִׁרָה. אֵךְ אִם מִנְּחִים אֵצֶל הַדִּפֹּן
דְּפִים בְּרָחֵב אַרְבַּע אַמּוֹת אִין
יִתֵּר, זֶהוּ נִקְרָא סִכָּךְ פָּסוּל, וּפּוֹסֵל

אֶת כָּל הַסֵּכָה. וּמִכָּל מָקוֹם אִם
 אֵינוֹ כֵּן אֵלָא בְּצַד אֶחָד, כִּמּוֹ
 שֶׁהֶרֶדֶךְ הוּא בְּקִצָּת סִכּוֹת בְּנוֹיּוֹת
 שְׁעוֹשִׁין קִצָּת תְּקֵרָה מִצֵּד אֶחָד (כִּדִּי
 לַפְּנוֹת לְשֵׁם אֶת הַכֵּלִים תִּכָּף בְּהִתְחַלֵּת
 הַגְּשָׁמִים), זֶה אֵינוֹ מִזִּיקָה, דְּכִיּוֹן
 שֶׁאֵינוֹ אֵלָא מִצֵּד אֶחָד, חֲרִי יֵשׁ
 כָּאֵן עוֹד שֶׁלֹּשׁ דְּפָנוֹת כְּשֵׁרוֹת
 שֶׁמִּנָּח עָלֶיהֶן סִכָּךְ כְּשֵׁר, וְסִכָּה
 מִשְׁלֹשׁ דְּפָנוֹת גַּם כֵּן כְּשֵׁרָה,
 וּבִלְבָד שִׁיחָא שָׁם שְׁעוֹר סִכָּה,
 דִּהְיוֹנוּ לְכָל הַפְּחוֹת שֶׁבָּעָה טְפָחִים

עַל שְׂבִיעָה טַפְחִים בְּמִרְבֵּעַ, וְלֹא
יֵשְׁבוּ תַּחַת הַתְּקָרָה.

סעיף ז'

הַעוֹשָׂה סִפְתּוֹ תַּחַת עֲנָפֵי אֵילָן,
הָרִי הִיא פְּסוּלָה. וְאַפְלוּ אִם מַחֲמַת
הָעֲנָפִים בְּלִבֵּד הִיְתָה חֲמַתָּה מִרְבֵּה
מִצְלָתָהּ, וְאִם כֵּן בִּסְכָךְ שֶׁהִנִּיחַ
עָלֶיהָ, עָשָׂה אֶת הַסִּפְכָה מִכָּל מָקוֹם
פְּסוּלָה. וְאַפְלוּ אִם יִקְצֵץ אַחֵר כֶּךָ
עֲנָפֵי הָאֵילָן מִכָּל מָקוֹם הַסִּפְכָה
נִשְׁאַרְתַּ בְּפְסוּלָהּ, דְּכָתִיב, חַג
הַסִּבּוֹת תַּעֲשֶׂה לָּךְ, וְדָרְשִׁינָּהּ,

תַּעֲשֶׂה, וְלֹא מִן הָעֲשׂוּי (עֵין לְעִיל
 סִימָן ט סְעִיף ו). וְלִכּוֹן לְאַחַר שִׁקְצִין
 אֶת הָעֲנָפִים, צָרִיד הוּא לְהַגְבִּיהַ כָּל
 עֵנָף מִן הַסֶּכֶךְ וַיַּחֲזֹר וַיַּנְיחֵנוּ לְשֵׁם
 סִכָּה. וְכֵן אָסוּר לְהַנִּיחַ אֶת הַסֶּכֶךְ
 קֹדֶם שֶׁתַּעֲשֶׂה אֶת הַדְּפָנוֹת, דְּבַעֲיָנָן
 שְׂבִיחַת הַסֶּכֶךְ תִּהְיֶה סִכָּה בְּשִׁירָה.

סְעִיף ח'

וְכֵן בְּסִכָּה הָעֲשׂוּיָה בְּגִגּוֹת
 הַנִּפְתָּחִים, צָרִיד לְפַתֵּחַ אֶת הַגִּגּוֹת
 קֹדֶם שֶׁמַּנִּיחַ אֶת הַסֶּכֶךְ, וְאַף שְׂאֵחַר
 כִּדְ סוּגַר אֶת הַגִּג וַיַּחֲזֹר וּפָתַח,

אֵינּוּ מִזִּיק, דִּהְיוּ בָּאֵלּוּ פּוֹרֵם עָלֶיהָ
סִדִּין וְחוֹזֵר וְנוֹטֵלוֹ. וּמִכָּל מָקוֹם יֵשׁ
לְהַחֲמִיר, שֶׁיִּהְיֶה חֲגֹג פְּתוּחַ
בְּהַכְנֵסֶת הַחֹג (מִטָּה אִפְרִים). עוֹד
צָרִיכִין לְזַהֵר בָּאֵלּוּ הַסִּכּוֹת, שֶׁיִּהְיֶה
חֲגֹג פְּתוּחַ הַיָּטֵב עוֹמֵד בְּשׁוּחַ עִם
דָּפֵן הַסִּכָּה. שָׂאֵם אֵינּוּ עוֹמֵד
בְּשׁוּחַ, אֲלָא נוֹטָה קִצָּת עַל הַסִּכָּה,
אֲבָלּוֹ אֵינּוּ שְׁעוֹר גָּדוֹל שֶׁתִּפְסֵל
הַסִּכָּה בְּכָד, מִכָּל מָקוֹם צָרִיךְ לְזַהֵר
שֶׁלֹּא יֵשֵׁב בַּמָּקוֹם הַזֶּה שֶׁחֲגֹג
מִשְׁפָּע, שֶׁנִּמְצָא יוֹשֵׁב תַּחַת חֲגֹג

(עין לעיל סעיף ו). אף על פי שסכת
החג פטורה מן המזוזה, מכל מקום
אלו הסכות הבנויות שמשותמשים
בהן כל השנה ונתחיבו במזוזה,
גם בחג לא נפטרו, ואין צריך
אחר החג לקבוע את המזוזה
מחדש.

סעיף ט'

יוצאין בסכה שאולה, אבל לא
בסכה גזולה. ולכן אסור לעשות
סכה ברשות הרבים. ובשעת
הדחק שאין לו סכה אחרת בשום

אָפּן, יוֹשִׁיב בָּהּ וּמְבַרֵךְ עָלֶיהָ.

סעיף י'

יֵשׁ לְזֵהָר שָׁלֹא יִקְצֵץ הַיִּשְׂרָאֵל
בְּעֶצְמוֹ סִכָּךְ לְסִכָּתוֹ, אֲלֹא יִקְנֶה
מֵאַחֵר. וּבַשְּׁעֵת הַדְּחָק יָכוֹל לְקַצֵּץ
בְּעֶצְמוֹ, אֲלֹא שִׁיטוֹל רְשׁוֹת מִבַּעַל
הַקְּרָקָע.

סעיף יא'

מִתָּר לַעֲשׂוֹת סִכָּה בְּחֹל הַמָּוֶעַד.

סעיף יב'

עֲצֵי סִכָּה, בֵּין מִתְּחַדְּפָנוֹת בֵּין
מִתְּחַסְּבִין, אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה עַד לְאַחֵר

שְׁמַחַת תּוֹרָה, כִּיּוֹן שֶׁהִקְצוּ לַמַּצּוֹת.
וְאַפְלוּ לְטַל מֵהֶם קִיסָם לַחֲצִין שְׁנִי,
אַסּוּר. וְאַפְלוּ אִם נָפְלוּ, אַסּוּרִין,
וְלֹא מִהֲנִי בָּהוּ תִּנָּאִי. וְאִם חָל
שְׁמַחַת תּוֹרָה בְּעֶרְב שַׁבָּת, אַסּוּרִין
גַּם בַּשַּׁבָּת. וְכֵן נוֹיִי סִכָּה אַסּוּרִין
בַּהֲנָאָה אַפְלוּ אִם נָפְלוּ. וְכִיּוֹן
שֶׁאַסּוּרִין בַּהֲנָאָה, לָכֵן בַּשַּׁבָּת
וּבִיּוֹם טוֹב, אַסּוּרִין בְּטִלְטוּל מַשּׁוּם
מִקְצָה. וּמִכָּל מָקוֹם אֶתְרוּג חֲתָלוּי
בַּסִּכָּה לְנוֹי, מִתָּר לְהַרְיח בּוֹ, דִּלֹּא
הִקְצָה מִרִּיחַ. וּבִנְוִי חֲתָלוּי בַּסִּכָּה,

נוֹהֲגִין שְׂאֵפְלוֹ תֵּנְאִי לָא מִהֲנִי.
 אֲבָל בְּנֵי הַתְּלוֹי בְּדַפְנוֹת, מִהֲנִי
 תֵּנְאִי. וְהַסְדִּינִין הַמְצִיִּרים שְׁתֵּלוֹיִם
 בַּסֵּפֶה לְנֵי, נוֹהֲגִין לְטַלְטֵל, שְׁלֹא
 יִתְקַלְקְלוּ מִן הַשָּׁמַיִם, וְאֵפְלוֹ לָא
 הִתְנָה בְּפִרוּשׁ, כִּי מִסְתַּמָּא מִתְחַלָּה
 אֲדַעְתָּא דְּהַכִּי תֵּלְאָן. וּמִכָּל מְקוֹם
 טוֹב לְהִתְנוֹת תְּחִלָּה בְּפִרוּשׁ, דְּהִינוּ
 קִדְּם בֵּין הַשְּׂמֵשׁוֹת הָרֵאשׁוֹן יַעֲמִיד
 שָׁם וַיֹּאמֶר, אֲנִי מִתְנָה שְׂאֵהָא
 מִתָּר לְאַכֹּל וְלַהֲשִׁתֵּמֶשׁ בְּנֵי סֵפֶה
 זֶה מִתִּי שְׂאֵרְצָה. וְצָרִיד לְזַהֵר בְּנֵי

סִכָּה אֲשֶׁר בְּדַעְתּוֹ לְפָלוֹ בְּתוֹךְ יוֹם
טוֹב, שֶׁלֹּא לְקַשְׁרוֹ בְּקֶשֶׁר, אֶלֶּא
בַּעֲנִיבָה (עֵין לְעִיל סִימָן פ סְעִיף מ"ה,
מ"ו)♦

סעיף יג'

גַּם לְאַחַר הַחֵג, כְּשֶׁסָּתַר אֶת הַסִּכָּה,
לֹא יִפְסַע עַל הָעֲצִים, וְלֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ
בָּהֶם לְדַבָּר מְגִנָּה, מִשּׁוּם
דֵּת שְׂמִינִי מִצָּוָה נִינְחוּ, כְּמוֹ
צִיצִית (עֵין לְעִיל סִימָן ט סְעִיף יט)♦

סעיף יד'

אֶסוּר לְחַקֹּק פָּסוּק בַּסִּכּוֹת תִּשְׁבוּ

וְגו' אִם שָׁאָר פְּסוּק עַל דְּלֵעַת
וְכִיּוֹצֵא בָּהּ לְנוֹי סִכָּה, מִשּׁוּם
דִּיבּוֹא אַחֲרַי כֶּן לִידֵי בְּזִיוּן. וְעוֹד,
דְּאִסּוּר לְכַתֵּב פְּסוּק שְׁלֵל לְצִדּוּק.

סעיף טו'

עָרַב סְכוּת לְאַחֲרַי חֲצוֹת הַיּוֹם, לֹא
יֵאכֹל פֶּתַח, כִּי שִׁיאֲכֹל בַּסִּכָּה
לְתֵאבּוֹן. וְיֵשׁ לְהַרְבּוֹת בְּצִדּוּקָה
בְּעָרַב סְכוּת.

סימן קלה - דיני ישיבת סכה

סעיף א'

כְּתִיב, בַּסִּכָּת תֵּשְׁבוּ שְׂבַעַת יָמִים,

פֶּרוּשׁ, תְּדוּרוֹ בַּסִּבּוֹת. אֲמַרָה
תּוֹרָה, שִׁידוּר בַּסִּבָּה שְׂבַעַת יָמִים.
כִּמּוֹ שֶׁהוּא דָר בְּבֵיתוֹ כָּל הַשָּׁנָה,
כֵּן תִּהְיֶה עֲתָה עֵקֶר דִּירָתוֹ בַּסִּבָּה,
שִׁיכָנִים לְתוֹכָהּ כִּלְיוֹ הַנָּאִים
וּמִצָּעוֹת הַנָּאֹת, וְאוֹכֵל וְשׁוֹתָהּ
וְלֹמֵד וּמְטִיל וְיֹשֵׁן בַּסִּבָּה. וְאַפְלוּ
אִם מְסַפֵּר עִם חֲבֵירוֹ, יְסַפֵּר בַּסִּבָּה.
וְכֵן אִם מְתַפַּלֵּל בִּיחִידוּת, יְתַפַּלֵּל
בְּתוֹךְ הַסִּבָּה. כְּתִיב, לְמַעַן יֵדְעוּ
דֹרֹתֵיכֶם כִּי בַּסִּבּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ

מִצָּרִים, וְלֹכֵן צָרִיכִין לִכְוֹן
בִּישֵׁיבַת הַסֵּכָה, שֶׁצָּנֹנִי הַקָּדוֹשׁ
בָּרוּךְ הוּא לֵישֵׁב בַּסֵּכָה זָכָר
לִיצִיאת מִצָּרִים. וְסִכּוֹת אֵלּוּ
שֶׁאָמַר הַכָּתוּב כִּי בַּסִּכּוֹת
הוֹשִׁיבָתִי, נֶחֱלָקוּ בָהֶם תַּנָּאִים. רַבִּי
אֶלְעִזָּר אָמַר, הֵמָּה עֲנִי הַכָּבוֹד,
שֶׁהֵקִיף בָּהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת
אֲבוֹתֵינוּ, לְבַל יִכּוּ שָׂרֵב וְשֹׁמֵשׁ.
וְרַבִּי עֲקִיבָא אָמַר, סִכּוֹת מִמֶּשֶׁה,
שֶׁעָשׂוּ לָהֶם בְּשַׁעַת חֲנִיתָן מִפְּנֵי
הַחֲמָה. וְאַף עַל פִּי שֶׁצָּנֹנִי

בְּמִצְרִים בַּחֲדָשׁ נִסָּן, לֹא צִוְּנוּ
לַעֲשׂוֹת הַסֵּכָה בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן, לְפִי
שֶׁהוּא הִתְחַלֵּת יָמוֹת הַקָּיִץ, וְדָרָךְ
כָּל אָדָם לַעֲשׂוֹת אֶז סֵכָה לְצֵל, וְלֹא
הִיִּתָּה נִכְּרֶת שֶׁהִיא בְּמִצְוֹת הַבּוֹרֵא
יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ. לָכֵן צִוָּה אוֹתָנוּ
לַעֲשׂוֹתָהּ בַּחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי, שֶׁהוּא
זְמַן הַגְּשָׁמִים, וְדָרָךְ כָּל אָדָם לְצֵאת
מִסֵּכָתוֹ וְלֵישֵׁב בְּבֵיתוֹ. וְאַנְחָנוּ
יוֹצְאִין מִן הַבַּיִת לֵישֵׁב בַּסֵּכָה, בָּזָה
יִרְאֶה לְכֹל, כִּי מִצְוֹת הַמֶּלֶךְ הִיא
עָלֵינוּ לַעֲשׂוֹתָהּ.

סעיף ב'

צָרִיךְ לְהַחֲזִיק אֶת הַסֵּכָה בְּכַבֻּד,
שֶׁלֹא יִהְיוּ מַצּוֹת בְּזוּיוֹת עָלָיו.
וְלִכּוֹן לֹא יִכְנִים לְתוֹכָהּ כָּלִים
שְׂאֵינָם מְכַבְּדִים, כְּגוֹן קְדָרוֹת, וְכֹד
שְׂשׂוֹאֲבִים בּוֹ מַיִם, וְכָלִים
שֶׁמִּשְׁהִים בָּהֶם קִמָּח, וְעֵרֶבָה וִיוֹרָה
וּמַחֲבֵת וּמִכַּתְּשֵׁת וְכִיוּצָא בָהֶן.
וְגַם הַקְּעָרוֹת, לְאַחַר הָאֲכִילָה צָרִיךְ
לְהוֹצִיאָן לַחוּץ. אֲבָל כָּלִי שְׂתִיָּה,
יִהְיוּ בַּסֵּכָה. וְנוֹחֲגִין שֶׁלֹא לְהַכְנִים
לְתוֹכָהּ נֵר שֶׁל חָרָם, מִשּׁוּם דְּמָאִים.

וְכֵן לֹא יַעֲשֶׂה בָּהּ תַּשְׁמִישׁ בְּזוּי,
 כְּגוֹן שְׁטִיפַת קְדָרוֹת וְקַעְרוֹת. אֲבָל
 בּוֹסוֹת, מִתָּר לְשֹׁטֶף. וְכָל שֶׁכֵּן
 דְּאִסּוּר לְהַשְׁתִּין בָּהּ, אֲפִלּוּ לְתוֹךְ
 כָּלִי, אֵף עַל פִּי שְׁעוֹשֶׂה כֵּן בְּתוֹךְ
 בֵּיתוֹ. אֲבָל תַּשְׁמִישׁ הַמַּטָּה, מִתָּר
 בַּסֵּכָה, שְׁהִירֵי עֵקֶר מִצֹּתָהּ אִישׁ
 וְאִשְׁתּוֹ. אִם הַכֶּנִּים לְתוֹכָהּ כָּלִים
 בְּזוּיִים, אֵינָה נִפְסָלָת בְּכָךְ. אֲךְ
 בַּשָּׁעָה שֶׁהֵם בָּהּ, אֵין לְבָרֵךְ לִישׁב
 בַּסֵּכָה, עַד שִׁיּוּצִיאָוּם.

אֲכִילָה בַּסֵּכָה בְּלִילָה הָרֵאשׁוֹן הִיא
חֹבָה, שְׂצָרִיךְ לֶאֱכֹל בַּסֵּכָה פֶּת
לְכָל הַפְּחוֹת כִּזְיֹת. וְאַפְלוּ מְצַטְעָר,
חַיֵּב לֶאֱכֹל בַּסֵּכָה. וְאִם יוֹרְדִים
הַשָּׁמַיִם (עֵין לְקַמֵּן סְעִיף ט), אִם
מִדְּמָה שִׁפְסָקוֹ לְאַחַר שְׁעָה אִזּוֹ
שֶׁהִי שְׁעוֹת, יִמָּתִין וְאַחַר כֵּךְ יִקְדֹּשׁ
וְיֵאָכֵל בַּסֵּכָה כָּרְאוּ. וְאִם רוֹאֶה
שֶׁלֹּא יִפְסָקוּ הַגְּשָׁמִים, אִזּוֹ שֶׁהִמָּתִין
וְלֹא פִסָּקוֹ, מִקְדֹּשׁ בַּסֵּכָה וּמִבֶּרֶךְ
שֶׁהִחֲיֵנוּ, וּמִכּוֹן בְּשֶׁהִחֲיֵנוּ גַם עַל
הַסֵּכָה, אֲבָל אֵינוֹ מִבֶּרֶךְ לִישֵׁב

בַּסֵּכָה. וְנוֹטֵל יָדָיו וּמְבַרֵךְ הַמוֹצֵיא,
וְאוֹכֵל שָׁם כְּזִית פֶּת בְּלִי הֶפְסֵק,
וְחוֹלֵךְ לְתוֹךְ הַבַּיִת וְגוֹמַר סְעוּדָתוֹ.
וְיֵשׁ לוֹ לְכוּן בַּשָּׁעַת נְטִילַת יָדָיו
וּבַשָּׁעַת בִּרְכַּת הַמוֹצֵיא, שְׂדֵעָתוֹ
לְאַכֹּל גַּם בַּבַּיִת (עֵין לְעִיל סִימָן מֵב
סְעִיף י"ט, כא). וְאִם פָּסְקוּ הַגְּשָׁמִים
קֹדֶם שֶׁיִּבְרַךְ בִּרְכַּת הַמַּזְזֵן, חוֹלֵךְ
שׁוֹב לְתוֹךְ הַסֵּכָה וּמְבַרֵךְ לִישׁוֹב
בַּסֵּכָה, וְאוֹכֵל קֹצֵת יוֹתֵר מִכַּבִּיצָה
פֶּת, וּמְבַרֵךְ בִּרְכַּת הַמַּזְזֵן. וְאִם
פָּסְקוּ הַגְּשָׁמִים לְאַחַר שֶׁיִּבְרַךְ בִּרְכַּת

הַמְּזֹזֵן, הוֹלֵךְ גַּם כֵּן לְתוֹךְ הַסֵּכָה,
וְנוֹטֵל יָדָיו שְׁנִית, וְאוֹכֵל יוֹתֵר
מִכַּבִּיצָה פֶּת בְּבִרְכַּת לִישׁב בַּסֵּכָה,
וּמִבֶּרֶךְ בִּרְכַּת הַמְּזֹזֵן. אִם בַּסֵּכָה
שָׁלוֹ אֵף לְאַחַר שְׁפָסְקוֹ הַגְּשָׁמִים
עַדִּין הַמֵּים מִטַּכְטָכִין מִן הַסֵּכָה,
וַיֵּשׁ בְּשִׁכּוֹנָתוֹ סֵכָה שְׁהִיתָה
מִסַּגֶּרֶת בָּגָה, וְלְאַחַר הַגְּשָׁמִים
נִפְתַּחָה, יֵלֵךְ שָׁמָּה וַיֹּאכֵל פָּתוֹ
בְּטוֹב לֵבָב.

סעיף ד'

בַּלֵּילָה הַשְּׁנִי גַם כֵּן חוֹבָה לְאוֹכֵל

בַּסֵּכָה, וְאַפְלוּ הוּא מְצַטְעֵר, וְדִינוּ
כָּמוֹ בְּלִילָה הָרֹאשׁוֹן, וְכָמוֹ
שֹׁכֵת בְּנוֹ, אֵלָּא חֲלוּק אֶחָד יֵשׁ
בֵּינֵיהֶן, שָׂאם רָאָה שָׁלֹא יִפְסְקוּ
הַשָּׂמִים, אִם הִמָּתִין וְלֹא פִסְקוּ,
מִקֵּדֶשׁ בַּבַּיִת וְאוֹכֵל שָׂם, וְקִדָּם
בְּרַכַּת הַמָּזוֹן הוֹלֵךְ לְתוֹךְ הַסֵּכָה
וְאוֹכֵל שָׂם לְכָל הַפְּחוֹת פְּזִית פֶּת
בְּלֹא בְרַכַּת לֵישֵׁב בַּסֵּכָה, וְחוֹזֵר
לְבֵיתוֹ וּמִבְּרֵךְ בְּרַכַּת הַמָּזוֹן.

סעיף ה'

עַרְבִית, כְּשֶׁבָּא מִבֵּית הַכְּנֶסֶת,

נִכְנָם לִסְפָּה וּמִקֵּדֶשׁ מִיֵּד, רַק לֹא
 יִקְדֶּשׁ אֶלָּא כְּשֶׁהוּא וְדַאי לִילָה.
 וְכִשְׁהוּא מְבָרֵךְ בִּקְדוּשׁ לִישׁב
 בִּסְפָּה, יִכּוֹן לְפֶטֶר בְּבִרְכָּה זו,
 סְעוּדָה זוֹ וְגַם הַשְּׁנָה וְשָׁאֵר צִרְכֵּיו
 שִׁיעָשֶׂה בִּסְפָּה, עַד הַקְדוּשׁ שְׁבִיּוֹם
 הַמַּחֲרֵת. וּבְבִרְכַּת שְׁהַחֲיֵנוּ יִכּוֹן,
 שְׁהוּא מְבָרֵךְ שְׁהַחֲיֵנוּ עַל הַחֵג וְגַם
 עַל הַסְּפָה. וְלָכֵן בִּלְיָלָה הָרֵאשׁוֹן
 מְבָרְכִין תְּחִלָּה לִישׁב בִּסְפָּה וְאַחֲרֵי
 כֵּךְ שְׁהַחֲיֵנוּ, שְׁתֵּהא בְּרִכַּת שְׁהַחֲיֵנוּ
 גַּם עַל הַסְּפָה. וּבִלְיָלָה הַשְּׁנִי מְבָרֵךְ

תַּחֲלָה שֶׁחֲחִינוּ, וְאַחַר כָּךְ לֵישֵׁב
בַּסֵּכָה.

סעיף ו'

כְּשֶׁאֲזַכְּלִים כַּמָּה בַּעֲלֵי בָתִּים
בַּסֵּכָה אַחַת, וְיֵשׁ שָׁם גַּם הַנָּשִׁים
וְשֶׁאֵר בְּנֵי בֵּית שְׂצִרִיכִין לְשִׁמּוּעַ
הַיָּטֵב אֶת הַקְדוּשָׁה לְצֵאת בּוֹ, אִם
יִקְדְּשׁוּ כָּל בַּעֲלֵי הַבָּתִּים בְּיַחַד, תִּירִי
קָלִי לֹא מִשְׁתַּמְעִי, וְלֹא יִשְׁמְעוּ
הַיָּטֵב אֶת הַקְדוּשָׁה. עַל כֵּן טוֹב
יֹתֵר שֶׁיִּקְדְּשׁוּ בְּזֶה אַחֵר זֶה. וְאִם
מִקְדְּשִׁין בְּיַחַד, כְּגוֹן אִם אֵין שָׁם

מִי שֶׁצָרִיד לְצַאת בְּשִׁמְיַעַת קִידוּשׁ,
 אִם קָדַם אֶחָד וְסִיַּם בְּרַכַּת בּוֹרֵא
 פְּרִי הַגָּפֶן אוֹ בְּרַכַּה אַחֲרַת, וְאַחַר
 כֵּן סִיַּם חֲבֵרוֹ, אֵין לְהִרְאֵשׁוֹן
 לַעֲנוֹת אָמֵן אַחֲרֵי בְרַכַּת חֲבֵרוֹ,
 מִשּׁוּם דְּאָמֵן, הוּי הַפְּסֵק בֵּין בְּרַכַּת
 בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן לַעֲשֵׂתֶיהָ. וְהַעֲוָלָם
 נוֹחֲגִים לְחִמּוּתִין זֶה עַל זֶה וְעוֹנִין
 אָמֵן, וְזֶהוּ שְׁלֹא בִּדְיִן, אֶלָּא יֵשׁ
 לָהֶם לֹאמַר הַכֹּל בְּיַחַד.

סעיף ז'

בְּשִׁטָּא הַלִּילוֹת וְכֵן בְּכָל הַיָּמִים,

אין חיוב לאכול בספכה, אלא שאם
 הוא רוצה לאכול אכילת קבע או
 לישון, צריך לאכול או לישון בספכה.
 ומיהי אכילת קבע. פת יותר
 מבביצה, אפלו לא קבע עליה,
 ואפלו היא פת בסנין. וכן תבשיל
 העשוי מחמשת מני דגן יותר
 מבביצה וקבע עליו, חיב בספכה
 ולברך עליו לישב בספכה. אבל
 פרות, אפלו אכל הרבה וקבע
 עליהם, מתר לאכול חוץ לספכה.
 וכן יין או שאר משקין או בשר

וְגִבִּינָה, מִתָּר לֶאֱכֹל וְלַעֲשׂוֹת חוץ
 לַסֵּכָה. וְדוֹקָא כְּשֶׁלֹּא קִבַּע עֲלֵיהֶם.
 אֲבֵל אִם רוֹצֶה לַעֲשׂוֹת יין אוֹ
 שָׂאֵר מִשְׁקִים בְּדֶרֶךְ קִבַּע, אוֹ
 שְׂרוֹצֶה לֶאֱכֹל בְּשָׂר אוֹ גִּבִּינָה דֶּרֶךְ
 קִבַּע, צָרִיךְ סֵכָה, וְלֹא יִבָּרֵךְ עֲלֵיהֶם
 לִישׁב בַּסֵּכָה. וְטוֹב שִׂיאֲכֵל קִדָּם,
 פֶּת, כִּדִּי שִׂיבָרֵךְ. וְכָל זֹאת,
 מִדִּינָא. אֲבֵל מִי שֶׁמַּחֲמִיר עַל
 עֲצָמוֹ שֶׁאֵפְלוּ מֵיָּמַי אֵינוֹ שׁוֹתֵה חוץ
 לַסֵּכָה, חֲרִי זֶה מִשְׁבָּח.

שְׁנָה, אֲפֹלוֹ אֶרְעִי, מִדִּינָא צְרִיכָה
 סָכָה. וְכֵן עוֹשִׂין הַמְדַּקְדְּקִין
 בַּמִּצּוֹת, שְׂאֵפֹלוֹ שְׁנַת אֶרְעִי אֵינָם
 יִשְׁנִים חוּץ לַסָּכָה. וְעַתָּה שְׁנוֹהֲגִים
 הַרְבֵּה לְהַקֵּל בַּשְּׁנָה, כְּתִבוּ
 הָאֲחֵרוֹנִים, זְכוּרָם לְבִרְכָּה, כִּמְה
 טַעֲמִים, לְלַמֵּד קִצָּת זְכוּת עֲלֵיהֶם.
 אֲבָל כָּל יִירָא שָׁמַיִם, רָאוּי לוֹ
 לְהַחֲמִיר וּלְעַשׂוֹת סָכָה, שְׂיוֹכֵל
 לְדוֹר שָׁם עִם אִשְׁתּוֹ, כִּמּוֹ שְׁחִוָּא
 דָּר בְּכָל הַשְּׁנָה כְּלָה, אִם אֶפְשָׁר לוֹ.
 וְלִכְּל הַפְּחוֹת שְׁתֵּיהֶם רָאוּיָה לִישׁוֹן

שם הוא לְבַדּוֹ. וְאִם אֵינָהּ כֵּן,
אֶפְלוּ בְּדִיעָבָד, הִיא פְּסוּלָה.

סעיף ט'

יֵרְדוּ גְּשָׁמִים, פָּטוּר מִן הַסֵּכָה.
בְּאֵיזָה גְּשָׁמִים פָּטוּר? אִם יֵרְדוּ כָּל
כֶּךְ, שְׁחָוָא מִשְׁעָר, שְׁאִם הָיוּ
נוֹפְלִים כֶּךְ לְתוֹךְ הַתְּבָשִׁיל, הָיָה
מִתְקַלְקֵל, אֶפְלוּ אֵין לְפָנָיו
הַתְּבָשִׁיל, אִזּוּ שְׁחָוָא מִשְׁעָר, שְׁאִם
הָיוּ נוֹפְלִים לְתוֹךְ הַחֲדָר שְׁחָוָא בּוֹ,
הָיָה יוֹצֵא מִשָּׁם לְחֲדָר אַחֵר, אִזּוּ
יוֹצֵא גַם מִן הַסֵּכָה לְבֵית. וְאִם

הַתְּחִיל לֶאֱכֹל בַּסֵּפֶה, וְאַחַר כֵּן
יָרְדוּ הַשָּׁמַיִם וְנִכְנַם לְתוֹךְ הַבַּיִת,
וְהַתְּחִיל לֶאֱכֹל גַּם בַּבַּיִת, אִם
שָׁמַח מֵהַשָּׁמַיִם הַתְּחִיל מִתְחִלָּה
לֶאֱכֹל בַּבַּיִת, וְאַחַר כֵּן פָּסְקוּ
הַשָּׁמַיִם, גּוֹמְרֵי סְעוּדָתוֹ בַּבַּיִת
וְאֵינוֹ מֵחִיב לָלֶכֶת בְּאַמְצַע
הַסְּעוּדָה מִבַּיִתוֹ לְתוֹךְ הַסֵּפֶה. וְכֵן
כְּשֶׁהָיְתָה קֶרֶ וְהַמֶּאֱכָלִים נִקְרָאִים
בְּתוֹךְ הַסֵּפֶה, פָּטוּר מִן הַסֵּפֶה
וְאוֹכֵל בַּבַּיִת.

סעיף י'

לְעֵנִין שְׁנָה בַּסֵּכָה, גַּם הַשָּׁמַיִם
 מַעֲטִין הוּא צֶעַר לִישׁוֹ, וַיְכוּל
 לְצֵאת. וְאִם יֵצֵא לְבֵיתוֹ וְשָׁכַב
 לִישׁוֹ, וְאַחַר כֵּךְ פָּסְקוּ הַשָּׁמַיִם, אִם
 שָׁמַתְחֵלָה שָׁכַב בְּבֵיתוֹ לִישׁוֹ מִפְּנֵי
 הַשָּׁמַיִם, וְאַחַר כֵּךְ פָּסְקוּ, אִין
 מִטְרִיחִין אוֹתוֹ לִילָד לַסֵּכָה כֹּל
 הַלַּיְלָה, אֶלָּא יִשְׁן בְּבֵיתוֹ עַד הַבֹּקֶר.

סעיף יא'

בְּשִׁחֻא פֶטוֹר מִן הַסֵּכָה, וְאִינוֹ
 יוֹצֵא מִשָּׁם, נִקְרָא הָדִיּוֹט, וְאִינוֹ
 מְקַבֵּל שָׁכָר עָלֶיהָ, וְאִינוֹ רִשְׁאִי

לְבָרְךָ, מִשּׁוֹם דְּהוּי בְּרָכָה לְבַטְלָהּ.
וּבְשִׁיּוּצֵא מִן הַסֵּכָה בְּשִׁבְלִי
הַגְּשָׁמִים, לֹא יִבְעֹט בְּסִכְתּוֹ וַיֵּצֵא,
אֵלָּא יֵצֵא בְּהַכְנָעָה, כְּעֶבֶד שְׂמִיזָה
כּוֹס לְרַבּוֹ, וְשֹׁפֵךְ לוֹ רַבּוֹ קִיתוֹן עַל
פָּנָיו.

סעיף יב'

נוֹהֲגִין שָׂאִין מְבָרְכִין לִישָׁב בַּסֵּכָה
אֵלָּא בְּאֲכִילַת קִבֵּעַ. וְנוֹהֲגִין
שְׂמֵבָרְכִין תְּחִלָּה הַמּוֹצֵא, וְאַחֵר
כֶּךָ לִישָׁב בַּסֵּכָה, קֹדֶם שְׂטוּעָם.
וְשָׂאֵר דְּבָרִים שֶׁהוּא אוֹכֵל בַּסֵּכָה

כָּל הַיּוֹם, וְכָל מָה שֶׁהוּא יוֹשֵׁב
 וְעוֹשֶׂה שָׁם, וְאַפְלוּ אִם יֵשֶׁן שָׁם
 נִפְטָר הַכֹּל בַּבִּרְכָּה שֶׁבִּרְךָ בְּשִׁעֵת
 אֲכִילַת קֶבֶעַ, עַד שִׁיאֲכַל שְׁנִית
 בַּקֶּבֶעַ. וְאִם לֹא יֵצֵא מִן הַסֵּפֶה
 לְעִסְקָיו אִוּ לְבֵית הַכְּנָסֶת בֵּין
 סְעוּדָה לְסְעוּדָה, כִּיּוֹן שֶׁבִּרְךָ פַּעַם
 אַחַת, שׁוֹב אֵינוֹ צָרִיךְ לְבִרְךָ
 בַּסְעוּדָה שְׁנִיָּה שֶׁאֲכַל. וְאַפְלוּ כָּל
 שֶׁבָּעַת יְמֵי הַחֹג, אִם יֵשֶׁב וְאַכַּל
 וְלִמַּד וְהִתְפַּלֵּל וְיֵשֶׁן תוֹךְ סִפְתּוֹ,
 אֵינוֹ צָרִיךְ לְבִרְךָ רַק פַּעַם אַחַת,

כִּיּוֹן שֶׁלֹא הִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מִן הַסִּפָּה.
וְאַפְלוּ יֵצֵא יְצִיאַת אֲרָעִי וְדַעְתּוֹ
לְחַזֹּר מִיָּד, לֹא הָיָה הַסֵּחַ הַדַּעַת,
וְאֵינּוּ צָרִיד לְבָרֵךְ בְּסַעֲוָדָה שְׁנִיָּה,
רַק כְּשִׁיצֵא לַעֲסָקָיו אִם לְבֵית
הַכְּנָסֶת וְכַדּוּמָה. וְאַפְלוּ הָלָךְ לְתוֹךְ
בֵּיתוֹ לְלַמֵּד שָׁם אִם לַעֲשׂוֹת שָׁם
אִיזָה דָּבָר שֶׁהוּא שׁוֹהָה בּוֹ, גַּם כֵּן
הָיָה הַסֵּחַ הַדַּעַת, וְצָרִיד לְבָרֵךְ
בְּסַעֲוָדָה שְׁנִיָּה.

סעיף יג'

מִי שֶׁהוֹלֵךְ אַפְלוּ בְּאַמְצַע סַעֲוָדָתוֹ

לְסַכַּת חֲבֵרוֹ וְאוֹכַל שָׁם שְׁעוֹר
דְּחִיב בַּסֵּכָה, צָרִיד לְבָרֵךְ גַּם שָׁם
לִישָׁב בַּסֵּכָה.

סעיף יד'

מִי שֶׁשָּׂכַח לְבָרֵךְ לִישָׁב בַּסֵּכָה,
וְנִזְכָּר בְּאַמְצַע הַסְּעוּדָה, אִם אֵפֶלֶן
לְאַחַר שֶׁגָּמַר אֲכִילָתוֹ, צָרִיד לְבָרֵךְ,
כִּי גַם הַיִּשְׁיבָה שִׁישָׁב שָׁם אַחֲרֵי
כֵּן, הִיא מְצֻחָה.

סעיף טו'

נָשִׁים פְּטוּרוֹת מַסֵּכָה, וְאַף עַל פִּי
כֵּן רִשְׁאֵין לְבָרֵךְ. קַטְנִים, גַּם כֵּן

פְּטוּרִים. וּמִכָּל מָקוֹם כָּל שָׂחָא
מִבֵּן חֲמֵשׁ שָׁנִים וְלַמַּעֲלָה, חַיֵּב
אָבִיו לְחַנּוּכוֹ שִׂיאֲכָל בַּסֵּכָה. וְאִפְּלוּ
אֵין אָבִיו בְּבֵיתוֹ, אֵין לְחַנּוּחוֹ
שִׂיאֲכָל חוּץ לַסֵּכָה.

סעיף טז'

חוּלָה וּמִשְׁמֵשִׁיו, פְּטוּרִים מַסֵּכָה.
וְאִם הוּא חוּלָה שְׂאֵין בּוֹ סַכָּנָה,
אֵין חֲמֵשׁ שָׁנִים פְּטוּרִין אֵלָּא בְּשַׁעָה
שָׂחָא צָרִיד לָהֶם. אִם הוּא חוּלָה
שְׂשֵׁשׁ בּוֹ סַכָּנָה, פְּטוּרִין גַּם בְּשַׁעָה
שְׂאֵינּוּ צָרִיד לָהֶן כָּל כּוּד.

סעיף יז'

מִצְטַעֵר, גַּם כֵּן פֶּטוּר מִן הַסֵּכָה
 בְּשָׂאָר הַלְלוֹת, וְכֵן בְּכָל הַיָּמִים.
 וְהֵינּוּ שְׂמִצְטַעֵר מִחֲמַת צָנָה אִו
 מֵרוּחַ אִו מֵרִיחַ רָע וְכִיוּצָא בּוֹ.
 וְכֵן אִם כָּבוֹ לוֹ הַנֵּרוֹת בְּסִפְתּוֹ
 בְּשִׁבְתּוֹ וְיֵשׁ לוֹ טַרַח גָּדוֹל לִילָךְ
 לְסִפְתּוֹ חֲבֵרוֹ, יָכוֹל לִילָךְ לְבֵיתוֹ
 בְּמָקוֹם שִׁישׁ לוֹ נֵרוֹת דּוֹלָקִים.
 וְדוֹקָא אִם מִתְחַלֵּה עֲשָׂה סִפְתּוֹ
 כְּרָאוֹי, וְאֵךְ בְּמִקְרָה בָּא לוֹ הָעֲנָיִן
 שְׂחָוָא מִצְטַעֵר לִישָׁב אִו לִישֹׁן

בְּתוֹכָהּ. אֲבָל אִם מִתְחַלָּה עֲשָׂאָהּ
בַּמָּקוֹם רֵיחַ רָע וְכַדוּמָה, אִם
בַּמָּקוֹם שְׂוִיתִירָא לִישָׁן בָּהּ, אֵינֶנּוּ
יוֹצֵא בָּהּ אֶפְלוּ בַּאֲכִילָה בַּיּוֹם. אִם
בָּא הָרוּחַ לְכַבּוֹת הַנֵּרוֹת דְּרָדָּה
הַדְּפָנוֹת, מִתָּר לְפָרוֹשׁ שָׁם סְדִין אִם
בְּגָד.

סעיף יח'

הוֹלְכֵי דְרָכִים בַּיּוֹם, פְּטוּרִין מִן
הַסֵּכָה בַּיּוֹם, פִּיּוֹן שְׂאִין לָהֶם שְׁחוֹת
לְטָרַח אַחֵר סִפָּה, פִּיּוֹן שְׂצָרִיכִין
לִילָד תַּכָּף לְדָרְכָן. אֲבָל אִם יְכוּלִים

לִישָׁב בַּסֵּכָה בְּלִי טִרְחָה, חִיבִים
 לִישָׁב בַּסֵּכָה. וּבִלְיָלָהּ, כְּשֶׁהֵם
 בַּמִּלּוֹן שָׁהֵם רוֹצִים לָלוֹן שָׁם,
 צָרִיכִים לְהַטְרִיחַ אֶת עֲצָמָם לִישָׁב
 בַּסֵּכָה. וְאַפְלוּ אִם הֵם בְּמָקוֹם שְׂאִין
 שָׁם סֵכָה, אִם יְכוּלִים לַעֲשׂוֹת סֵכָה
 בַּמַּעַט מִמּוֹן, חִיבִים לְהַשְׁתַּדֵּל
 שְׂתִּהְיֶה לָּהֶם סֵכָה לִישׁוֹן בְּתוֹכָהּ.
 וְאִם הוּלָכִים גַּם בִּלְיָלָהּ, הֵינָם כְּמוֹ
 בַּיּוֹם. וְהוּלָכִים בַּכִּפָּרִים לְגִבּוֹת
 חוּבּוֹת בְּחֹל הַמּוֹעֵד, אִם אֵינָם
 יְכוּלִין לַעֲשׂוֹת לָהֶם סֵכָה, יִחְמִירוּ

עַל עֲצָמָם לַחֲזֹר לְבֵיתָהֶם בְּכָל
לַיְלָה לְקִיּוֹם מִצֹּת סָכָה.

סעיף יט'

שְׁלוּחֵי מִצְוָה, אֲפֵלוּ בַּלַּיְלָה, כְּשֶׁהֵם
בַּמָּלֶזֶן, אִם צָרִיכִים לְטַרַח אַחֵר
סָכָה אֹ שֶׁאֵין נֹחַ לָהֶם לִישֹׁן
בַּסָּכָה, וְאִם יִישְׁנוּ, יִהְיוּ לְמַחֵר
יִגְעִים וְיִתְעַכְּבוּ מִן הַמִּצְוָה, פְּטוּרִין
מִן הַסָּכָה. אֲבָל בְּלֹא הֶכֶּי, חַיִּבִּים.

סעיף כ'

שׁוֹמְרֵי גְנוֹת וּפְרִדָּסִים וְתַבִּיאוֹת
וְכִיּוֹצֵא בָזָה, אִם אֶפְשָׁר לְשַׁמֵּר

הכל במקום אחד, יעשה לו שם
סכה וישב בה.

סעיף כא'

העושים יין אצל גוים, פטורין מן
הסכה, בין ביום בין בלילה, משום
הצרכים לשמור שלא יגע בו גוי.
ואם הוא בענין שאינו צריך
שמור, חיבין.

סעיף כב'

היושבים בחנות, אף על פי שהם
הרים חוץ לעיר והחנות היא בעיר
ורגליו כל השנה ברב פעמים

לֶאֱכֹל שֵׁם בַּיּוֹם, מִכָּל מָקוֹם

בַּסֵּכּוֹת חַיִּבִּים לֶאֱכֹל בַּסֵּכָה.

סימן קלו - הלכות לולב ושאר
המינים

סעיף א'

כָּבֵר נֶחֱגוּ יִשְׂרָאֵל, שְׁמִי שְׁחִוָּא

קוֹנֶה אֶתְרוֹג וְלֹלֵב וְהוּא אֵינוֹ

מִבֵּין, מֵרָאָה אוֹתָן לְמוֹרָה חוֹרָאָה

אִם הֵם כְּשֵׁרִים אוֹ לֹא, כִּי יֵשׁ

חֲרִיבָה חֲלוּקֵי דִינִים. וְיֵשׁ לְחֵדֵר

לְקַנּוֹת לֹלֵב חֲדָשׁ, כִּי לֹלֵב חַיִּבֵּשׁ

אֵינוֹ כְּשֵׁר אֶלָּא בְּשַׁעַת הַדְּחָק. וְיֵשׁ

אוֹמְרִים, דְּכָל שְׂכָלְתָּה הִירְקוֹת

שָׁבוּ, הֵי יֵבֵשׁ. שְׁעוֹר הַלּוּלָב,
שֶׁתִּהְיֶה הַשְּׂדֵרָה חוּץ מִן הָעֵלִין
הָעֲלִיּוֹנִים, אֲרַבְעָה טַפְחִים. וּבִשְׁעַת
הַדְּחָק, שְׁלֹשָׁה עָשָׂר אֲגוּדֵלִין
וְשְׁלִישׁ גּוּדֵל סָגִי.

סעיף ב'

הַחֲדָם צָרִיךְ לְהִיּוֹת מְשֻׁלָּשׁ, דְּהֵינּוּ
שְׁיִוְצָאִין בּוֹ מִכָּל קוֹן וְקוֹן שְׁלֹשָׁה
עֵלִין בְּשׂוּרָה אַחַת בְּשׂוּרָה, שְׁלֹשׁ
יִהְיֶה אֶחָד גְּבוּהָ אִם נִמּוּךְ מַחְבְּרִיו.
וְצָרִיכִין שְׁיִהְיוּ הָעֵלִין חוּפִין אֶת
עֵצוֹ, דְּהֵינּוּ שְׂרָאשׁ כָּל עָלָה, יִגִּיעַ

לַמַּעֲלָה מֵעֲקֶצֶה שֶׁל הָעֵלָה
 שֶׁלַּמַּעֲלָה. וּבִתּוֹךְ אֵלּוּ הַחֲדָסִים
 הַמּוֹבָאִים מִמֶּרְחֶק, בְּדַחֲק שִׁמְצָאוֹ
 כְּשֵׁרִים, וְצָרִיכִין לְבַדְקָם. וְהִירָא
 דְּבַר ה', יִהְיֶה לְקִנּוֹת הַדָּסִים לְחִים
 יִרְקִים מִשְׁלֵשִׁים וּמִחֲדָרִים. וְהַגִּדָּלִים
 בַּמִּדְיָנָה, צָרִיכִין לְדַקְדֵּק בָּם אִם
 אֵינָם מְרַכָּבִים, וְאִם לֹא גָדְלוּ
 בְּעֲצִיץ שְׂאֵינּוּ נָקוּב. וְכֵן צָרִיכִין
 לְדַקְדֵּק בָּזָה בִּלְוֵלָבִין הַגִּדָּלִים
 בַּמִּדְיָנָה. אִם אֵין בְּנִמְצָא הַדָּסִים
 מִשְׁלֵשִׁים, יִטַּל שְׂאֵינָם מִשְׁלֵשִׁים,

וְלֹא יִבְרָךְ.

סעיף ג'

שְׁעוֹר הַהֶדֶם, שֶׁלֹּא שָׁח טַפְחִים.
וּבְשַׁעַת הַדְּחָק, סָגִי בַּעֲשָׂרָה גוֹדְלִין.
וַיְהִי כֹל הַהֶדֶם מִלְּמַטָּה עַד
לְמַעְלָה, מִשְׁלָשׁ. וּבְשַׁעַת הַדְּחָק, אִם
לְמַטָּה הִמָּנֵט אֵינּוּ מִשְׁלָשׁ, וְהָרֵב
שֶׁלְּמַעְלָה מִשְׁלָשׁ, גַּם כֵּן כָּשִׁיר.
צָרִיכִין לְדַקְדָּק, שֶׁלֹּא יֵשְׂרוּ הָעֲלִין
מִן הַהֶדֶם, כִּי אִם נִשְׂרוּ אֲפֹלוּ
מִקְצַת עָלִין, יֵשׁ כַּמָּה חֲלוּקֵי דִּינִים,
וְצָרִיכִין לַעֲשׂוֹת שְׂאֵלַת חָכָם.

סעיף ד'

צָרִיכִין לְהַשְׁגִּיחַ, שֶׁלֹּא יִהְיֶה נִקְטָם
רֹאשׁוֹ, דְּהֵינּוּ רֹאשׁ הָעֵץ. וְאִם אֵין
לוֹ רַק קְטוּמִים, יַעֲשֶׂה שְׂאֵלַת חָכָם.
אֲבָל הָעֲנָפִים הַקְּטָנִים שִׁיוָצֵאִין בֵּין
הַקְּנִיִּים, צָרִיכִים לְקַטֹּם אוֹתָם, שֶׁלֹּא
יִפְסִיקוּ בֵּין הַקְּנִיִּים

סעיף ה'

הָעֲרֵבָה, יְדוּעָה. הֶעֱלָה מִשּׁוּדָּה, וּפִיו
חָלָק, וְהִקְנָה אָדָם. וְאֶפְלוּ בְּעוֹדוֹ
יָרוּק, כָּשֶׁר, פִּיּוֹן שֶׁכְּשֶׁהוּא שׁוֹהָה
בְּאֵילָן, מִתְאַדָּם. וְרַב מִיֵּן זֶה גָּדֵל

אֶצֶל הַנְּחָלִים, וְעַל כֵּן נִקְרָא עַרְבֵי
נָחַל. וְאַפְלוּ הַגְּדִלִים בְּמִקּוֹם אַחֵר,
בְּיָרִים, אֲלֹא שָׂאם אֶפְשָׁר, יֵשׁ
לְהַדָּר לִקַּח מֵאוֹתָן הַגְּדִלִים אֶצֶל
נָחַל. שְׁעוֹר הָעֶרְבָּה, כְּשֶׁעוֹר הַהֶדֶם.

סעיף ו'

עֶרְבָּה שִׁיבְשָׁה, אוֹ שֶׁנֶּשְׂרוּ רֹב
הָעֵלִיז שָׁלָה, אוֹ שֶׁנִּקְטַם רֹאשׁ הָעֵץ
שָׁלָה, פְּסוּלָה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, דְּגַם
אִם נִדְּלָדְלוּ הָעֵלִיז מִן הַקֶּנֶה
וְתִלְוִיָּם לְמִטָּה, פְּסוּלָה. וְצָרִיכִין
לְהַשְׁגִּיחַ מְאֹד גַּם בְּעֶרְבָּה, כִּי

לְפַעֲמִים מִחֲמַת שְׂתוּחֲבִין אוֹתָהּ
אַל הֲלוּלָב אוֹ עַל יְדֵי הַנֶּעֱנֹעִין,
נוֹשְׁרִין הֶעָלִין, וְאִזּוּ פְסוּלָהּ.

סעיף ז'

צָרִיד לְזַהֵר שֶׁלֹּא יִקְצֹץ הַיִּשְׂרָאֵל
בְּעֶצְמוֹ מִן הָאֵילָן אֶחָד מֵאַרְבַּעַת
הַמִּנִּים לְצָרְפוֹ, אֲפִלּוּ נָתַן לוֹ בַּעַל
הַקֶּרֶקַע רְשׁוּת, אֲלֹא גוֹי אוֹ יִשְׂרָאֵל
אַחֵר יִקְצֹצֵם וַיִּקַּח מִמֶּנּוּ.

סעיף ח'

לִזְקָחִין שֶׁלִּנְשָׂה בְּדֵי הַדָּם וּשְׁנֵי בְּדֵי
עֲרֵבָה, (וְאִין לְהוֹסִיף), וְאוֹגְדִין אוֹתָם

עם הלולב, שיהיו כלן אגדה אחת.
 וצריך בין להשגיח שיהיו כלם בדרד.
 גדילתן, דהינו מקום החתך למטה,
 שאם נתהפך אפלו רק בד אחד,
 גם בדיעבד אינו יוצא. ויש לאגוד
 את החדם מימין השדרה אל
 הלולב, ואת הערבה משמאלו,
 דהינו שפשיטל את הלולב
 והשדרה נגד פניו, יהיה החדם נגד
 ימינו, והערבה נגד שמאלו. ויהיו
 למטה כלם שוים, כדי שפשיטל
 את הלולב, יאחז כלם. ומכל מקום

יֵשׁ לְרֵאוֹת שִׁיחִיהַ הַהֶדֶם מְעַט
 גְּבוּהָ מִן הָעֶרְבָה. וְצָרִיךְ לְהַשְׁגִּיחַ
 שֶׁתֵּצֵא הַשְּׂדֵרָה מִן הַלּוּלָב לְמַעַלָּה
 מִן הַהֶדֶם לְכָל הַפְּחוֹת טַפַּח. קוֹשֶׁר
 כָּלם בְּיַחַד בְּקוֹשֶׁר גָּמוּר, דִּהְיוּנוּ שְׁנֵי
 קוֹשָׁרִים זֶה עַל גַּב זֶה. וּמִלְבַּד מֵהַ
 שְׂקֵשֶׁר אֵלּוּ הַמִּנִּים בְּיַחַד, יַעֲשֶׂה
 עוֹד בַּלּוּלָב שְׁלֹשָׁה קוֹשָׁרִים, וְרַק
 טַפַּח אֶחָד מִן הַלּוּלָב לְמַעַלָּה יִהְיֶה
 בְּלִי קוֹשֶׁר, כִּדִּי לְכַסֶּכֶם בּוֹ בַּשְּׁעֵת
 הַנֶּעֱנוּעִים. אִם יֵשׁ חוּט כָּרוּךְ עַל
 הַהֶדֶם, צָרִיךְ לְחַסִּירוֹ קֹדֶם הָאֲגוּד,

שֶׁלֹא תִהְיֶה חֲצִיצָה. אִם הִתְּרָה
הַאֲגָדָה בְּיוֹם טוֹב, אָסוּר לֶאֱגָדָה
בְּיוֹם טוֹב בְּקִנְיָן, אֲלֹא בַעֲנִיבָה,
אוֹ כִּמּוֹ שְׁנוֹהֲגִין שְׁפוֹרְכִין
סְבִיבוֹתָם וְתוֹחֲבִין רֹאשׁ הַכְּרִיכָה
לְתוֹךְ הָעֵגוּל הַכָּרוּךְ.

סעיף ט'

עֲרֵבָה שְׁנֵת לְשָׂה בְּיוֹם טוֹב, בֵּין
בְּיוֹם טוֹב רֹאשׁוֹן בֵּין בְּיוֹם טוֹב
שֵׁנִי, אֲסוּרָה הַיּוֹם אֲפֹלּוֹ בְּטִלְטוּל
בַּעֲלָמָא, כִּי הִיא מִקְצֵה גָמוּר. וְאִם
נִתְּלָשָׁה בְּיוֹם טוֹב רֹאשׁוֹן, כְּשִׁירָה

בְּיוֹם טוֹב שְׁנִי. אַךְ אִם חָל יוֹם
רֵאשׁוֹן

בַּשַּׁבָּת וְנִתְּלָהּ, אֲסוּרָה גַם בְּיוֹם
שְׁנִי. אִם הוֹבֵאוּ מִחוּץ לְתַחוּם
אֶת־רוֹג אוֹ שְׂאֵר מִיָּנִים, מִתְּרִין
לְטַלְטֵל וְלַצֵּאת בָּהֶם. אַךְ אִם אִין
הָעִיר מִתְּקַנָּה בְּעֶרְוֵבִין, אֲסוּרִין
לְטַלְטֵל לְחוּץ מִן הַבַּיִת שָׁהֵם שָׁם,
וַיֵּלְכוּ כֻּלָּם שָׂמָּה לַצֵּאת בָּהֶם.

סעיף י'

מִי שֶׁאִין לוֹ כָּל אֲרַבַּעַת הַמִּינִים
מִבְּחָרִים, טוֹב לוֹ יוֹתֵר לַצֵּאת

בְּשֵׁל חֲבֵירוֹ (וְעֵין סִימָן שְׁלֹאֲחַר זֶה
סְעִיף ח.) • וּמִכָּל מָקוֹם מִצּוּחַ לוֹ
שִׂיחֵיו לוֹ גַּם כֵּן אֲרַבְּעָה מִיָּנִים כְּפִי
הַשָּׁגַת יָדוֹ לַעֲשׂוֹת בָּהֶם הִנֵּעֲנוּעִים.

סימן קלז - דיני נטילתן וסדר
ההקפות

סעיף א'

נוֹטֵל אֶת הַלּוּלָב עִם הָאֲגוּד וְשִׁדְרַת
הַלּוּלָב כְּנֶגֶד פָּנָיו בִּימִינוֹ, וְאֶת
הָאֶתְרוֹג בְּשִׁמְאָלוֹ. וְכִיּוֹן שֶׁכָּל
הַמִּצְוֹת צָרִיכִין לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן קֹדֶם
עֲשִׂיתָן, וְגַם הָאֶתְרוֹג צָרִיכִין
לְהַחֲזִיק דְּרָךְ גְּדִילָתוֹ, דְּהֵינּוּ

שֶׁהַעֲקֹץ שָׁבוּ נִחַתָּהּ מִן הָאֵילָן יִהְיֶה
 לְמַטָּה, וְהַשּׁוֹשְׁנָתָא לְמַעְלָה, עַל כֵּן
 בְּשִׁחְוָא נֹטֵל אֶת הָאֶתְרוֹג קֹדֶם
 שְׂמִינִיָּה, יִטְּלוּ בְּהַפּוּדָה, הָעֲקֹץ
 לְמַעְלָה וְהַשּׁוֹשְׁנָתָא לְמַטָּה, שְׁלֹא
 יֵצֵא בּוֹ. וּמִבְּרַךְ מְעַמֵּד עַל נְטִילַת
 לֹלֶב. (לְפִי שֶׁהַלּוֹלֵב גָּבוּהָ מִכֵּלָּן, חָשׁוֹב
 הוּא וְנִקְרָאת כָּל הָאֲגוּדָה עַל שְׁמוֹ).
 וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן, מִבְּרַךְ גַּם שֶׁחֲחִינוּ.
 וְאִם חָל הַיּוֹם הָרִאשׁוֹן בַּשַּׁבָּת,
 שְׂאִין נֹטְלִין בּוֹ לֹלֵב, אֲזִי מִבְּרַךְ
 שֶׁחֲחִינוּ בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי. וּמִנֶּעֱנֵעַ

לְאַרְבַּע רוּחוֹת בַּסֵּדֶר הַזֶּה, מִזְרָח,
דָּרוֹם, מַעֲרָב, צָפוֹן, מִנְעֵלָה, מִטָּה.
וְכֵן בִּנְעֻנוּעֵיהֶם שְׂבִיחָה לֵל, וְכֵן
בַּהֲקִנְפָה, יִזְהַר לְקָרֵב אֶת הָאֶתְרוֹג
אֶל הַלּוּלָב, שֶׁלֹּא יִהְיֶה פָּרוֹד
בֵּינֵיהֶם. אִם הִפֵּךְ וְנָטַל אֶת
הָאֶתְרוֹג בַּיָּמִין וְאֶת הַלּוּלָב
בַּשְּׂמָאל, יִחְזֹר וְיִטֵּלם בְּלֹא בִּרְכָה.

סעיף ב'

אִטֵּר, נוֹטֵל אֶת הַלּוּלָב בַּיָּמִינוֹ
שֶׁהִיא שְׂמָאל כָּל אָדָם, וְאֶת
הָאֶתְרוֹג בַּשְּׂמָאלוֹ. וְאִם הִפֵּךְ, חוֹזֵר

וְנוֹטְלִים בְּלֹא בִּרְכָּה. וְכִי שֶׁהוּא
שׁוֹלֵט בְּשֵׁתִי יָדָיו, הֲרִי הוּא כָּכָל
אָדָם.

סעיף ג'

נִכּוֹן שֶׁיַּחֲלֹץ אֶת הַתְּפִלִּין קֹדֶם
נְטִילַת לִוְלָב. וְלִכְּל הַפְּחוֹת יִסִּיר
אֶת הָרִצּוּעָה מֵעַל יָדוֹ, שֶׁלֹּא תִּהְיֶה
חֲצִיצָה. גַּם נִכּוֹן לְהַסִּיר הַטַּבָּעוֹת
שֶׁבְּאַצְבָּעוֹתָיו.

סעיף ד'

סֵדֶר הַנֶּעֱנוּעִים בַּחֲלָל, כִּדְּ הֵם:
בְּהוֹדוֹ יֵשׁ שֵׁשׁ תִּבּוֹת חוּץ מִן

הַשֵּׁם, וַיִּנְעֲנֵנִי בְּכָל תִּבְּחָה לְרוּחַ
אַחַד, וּבַשֵּׁם לֹא יִנְעֲנֵנִי. בְּהוֹדוֹ,
לְמִזְרָח, כִּי, לְדָרוֹם, טוֹב, לְמַעְרָב.
כִּי לְצָפוֹן. לְעוֹלָם, לְמַעֲלָה. חֲסִדוֹ,
לְמַטָּה. שְׁלִיחַ הַצְּבוֹר אֵינוֹ מִנְעֲנֵנִי
אַלָּא בְּהוֹדוֹ וּבִיאָמַר נָא יִשְׂרָאֵל.
וְהַצְּבוֹר, בְּכָל פַּעַם שָׂאוֹמְרִים
הוֹדוֹ. וּבִאָּנָא שְׁלִיחַ הַצְּבוֹר גַּם
הַצְּבוֹר, מִנְעֲנֵנִים רַק בִּאָּנָא ה'
הוֹשִׁיעָה נָא. וְכִיוֹן שְׂמִלְכֵד הַשֵּׁם
יֵשׁ בּוֹ שֶׁלֹּא תִבּוֹת, מִנְעֲנֵנִים בְּכָל
תִּבְּחָה לְשִׁיתִי רוּחוֹת. וּבְהוֹדוֹ שְׂבָסוֹף

הִלֵּל גַּם כֵּן מִנְעֲנָעִים שְׁלִיחַ הַצָּבוּר
וְהַצָּבוּר. כְּשֶׁמִּנְעֲנֵעַ לְמִטָּה, יִשְׁפִּיל
רַק יָדָיו לְמִטָּה, וְהִלּוּב עִם שְׂאֵר
הַמִּינִים יִשְׁאַרוּ כְּדָרֶךְ גְּדִילָתָן. וַיֵּשׁ
נוֹהֲגִין שְׂמֵחֵפְכִין אֶת הִלּוּב לְצַד
מִטָּה. וְאֵל יִשְׁנָה אָדָם מִן הַמִּנְהָג.
אֵינּוּ צָרִיד לְהַפְּךְ פָּנָיו לְצַד שְׂחִיא
מִנְעֲנֵעַ, רַק רֹאשׁ הִלּוּב יִטָּה.
וְהַנְּעֻנֵעַ אֵינּוּ צָרִיד שִׁיחֶיהָ בְּחִזָּק,
אֶלָּא בְּסִבּוּם מְעַט כְּדֵי שִׁיתְנַעֲנֵעוּ
הָעֲלִין, סָגִי.

סעיף ה'

אָסוּר לֶאֱכֹל קֹדֶם נְטִילַת לִוְלָב. וּמִי
שֶׁהוּא בְּדֶרֶךְ וּמִצְפָּה שֶׁיָּבוֹא לְמִקְוֶה
שֶׁיֵּשׁ שָׁם אֶתֶּרוֹג וְלִוְלָב, וְכֵן
הַדָּרִים בְּיִשׁוּבֵיהֶם וּמִשְׁלָחִים לָהֶם
אֶתֶּרוֹג וְלִוְלָב, צָרִיכִין לְהַמְתִּין עַד
חֲצוֹת וְלֹא יוֹתֵר, כִּי אָסוּר
לְהַתְּעַנּוֹת בַּיּוֹם טוֹב וּבַחֹל הַמּוֹעֵד,
יוֹתֵר. וּמִי שֶׁחָלַשׁ לְבוֹ לְהַמְתִּין עַד
חֲצוֹת הַיּוֹם, יָכוֹל לְטַעֵם אֵיזָה
דָּבָר קֹדֶם. אֲבָל מִי שֶׁאֵין לְבוֹ חֲלָשׁ
יֵשׁ לוֹ לְהַחֲמִיר אֲפִלּוּ בַּטְּעִימָה.

מִתָּר לְהַחֲזִיר הַלּוֹלָב בְּיוֹם טוֹב
 לַמַּיִם וְלַחֹסֶיף עָלָיו מַיִם, אֲבָל לֹא
 יַחֲלִיף. וּבַחֲל הַמּוֹעֵד, מִצֹּח לְהַחֲלִיף
 אֶת הַמַּיִם, כִּדִּי שִׁישָׁאָר הַלּוֹלָב לֹח
 וּמִתְּדָר. וְנוֹהֲגִין לִקַּח בְּחֹל הַמּוֹעֵד
 בְּכָל יוֹם עֶרְבָּה חֲדָשָׁה לַלּוֹלָב,
 וְהוּא הַדּוֹר מִצֹּח.

סעיף ז'

הַדָּם שֶׁל מִצֹּח, אֲסוּר לְהַרִיחַ בּוֹ
 בְּכָל שְׁבַעַת יְמֵי הַחֹג, אֲפִילוּ
 בְּשַׁבָּת. אֲבָל בְּאַתְרוֹג, מִתָּר
 לְהַרִיחַ בּוֹ בְּשַׁבָּת, וּמְבַרְכִין עָלָיו,

הַנּוֹתֵן רֵיחַ טוֹב בַּפִּירוֹת. וּבַשָּׂאָר
יָמֵי הַחֹג, אֵין לְהַרְיחַ בּוֹ אֲפִילוּ
שָׁלֹא בַשְּׂעֵת נְטִילָתוֹ לְצֵאת בּוֹ,
מִשּׁוּם דִּישׁ סַפֵּק בְּרָכָה. הַלּוֹלֵב,
אֲסוּר לְטַלְטֵלוֹ בַּשַּׁבָּת אֲפִילוּ לְצֹרֶךְ
גּוֹפּוֹ וּמְקוֹמוֹ, מִשּׁוּם דְּחֵי מִקְצָה.
אֲבָל הָאֶתְרוֹג, כִּיּוֹן שֵׁיכוּלֵּין לְהַרְיחַ
בּוֹ, אֵינּוּ מִקְצָה, וּמִתָּר לְטַלְטֵלוֹ.
וּמִתָּר לְהִנּוֹ לְתוֹךְ הַמּוֹכִין שְׁהִיָּה
בָּהֶם קֹדֶם יוֹם טוֹב, שְׁכַכָּר קָלִטוֹ
הַרְיחַ. אֲבָל לֹא יִתְּנֵנוּ לְתוֹךְ מוֹכִין
חֲדָשִׁים אֹ לְבָגָד, מִשּׁוּם דְּמוֹלִיד

ריחא.

סעיף ח'

ביום טוב הראשון, אין יוצאין
בלולב ושאר מינים שאולים, אלא
צריכין שיהיו שלם ממנע, דכתיב,
ולקחתם לכם ביום הראשון,
ודרשין, לכם, משלכם, להוציא
את השאול. ובני חוץ לארץ
שעושין שני ימים טובים מספקא,
גם ביום טוב שני אין מברכין
עליו. ואם אחר נותנם לו במתנה
על מנת להחזיר, הוי מתנה ויוצא

בָּהֶם. וְאַפִּילוּ נֹתֵנָם לוֹ סֵתֵם
 לְצֵאת בָּהֶם, נֶחֱשָׁב כְּאִלוֹ אָמַר לוֹ
 בְּפִרוֹשׁ שֶׁהוּא נֹתֵנָם לוֹ בְּמַתְנָה
 עַל מְנַת לְהַחֲזִיר. אִם אֵין הָאִישׁ
 בְּבֵיתוֹ וְהָאִשָּׁה רוֹצָה לְתֵנָם לְאַחַר
 לְצֵאת בָּהֶם, תִּלְיָא בְּאַמְדֵּן דַּעַת
 הַבַּעַל, אִם הוּא גִבָּרָא דְקַפִּיד אִוּ
 לֹא.

סעיף ט'

שֶׁתִּכְבִּים שֶׁקֵּנוּ לָהֶם אֶת־רוּג וְשֶׁאֵר
 הַמִּינִים, מִסֵּתֵמָּא אֲדַעְתָּא דְהַכִּי
 קִנְאוֹם, דְּבִשְׁעַת מַצּוֹתָן כָּל אֶחָד

מִקְנָה חֶלְקוֹ לַחֲבֵרוֹ. וְלִכֵּן הַמִּנְהָג
שֶׁהַקָּהֵל קוֹנִים אֶת־רוֹג, וְכָל הַקָּהֵל
יוֹצְאִין בּוֹ. וְכָל מִי שִׁידוֹ מִשְׁנָתוֹ,
מִחֵיב לָתֵת דָּמֵי אֶת־רוֹג. וְעַם כָּל
זֹאת, מוֹטֵב לְצִאֵת בְּאֶת־רוֹג שֶׁל
יְחִיד, אֲשֶׁר לוֹ כָּל הַמִּינִים מִהַדָּרִים.
כִּי מֵה שֶׁהַיְחִיד מִקְנָה לַחֲבֵרוֹ, עָדִיף
טָבִי.

סעיף י'

בִּיּוֹם הָרֵאשׁוֹן לֹא יִתְּנוּ לְקַטְנִים
לְטוֹל לוֹלֵב וְאֶת־רוֹג עַד לְאַחַר
שִׁפְטָלוֹ הַגָּדוֹלִים, כִּי הַקָּטָן קוֹנֶה

וְאֵינוֹ מִקְנָה מִן הַתּוֹרָה.

סעיף יא'

בְּכָל יְמֵי הַחֹג לְאַחַר תְּכַלֵּת מוֹסְף,
נוֹהֲגִים לְהַעֲלוֹת סֵפֶר תּוֹרָה עַל
הַבִּימָה, וּמִנִּיחִין אֶת אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ
פֶּתוּחַ עַד לְאַחַר אֲמִירַת
הַחוֹשְׁעֵנוֹת, שָׂאז מַחֲזִירִין אֶת סֵפֶר
הַתּוֹרָה. וְכָל מִי שִׁישׁ לוֹ אֶת־רוֹג
וְלוֹלָב, מִקִּיף אֶת הַבִּימָה שֶׁעָלֶיהָ
סֵפֶר הַתּוֹרָה בְּשַׁעַת אֲמִירַת
הַחוֹשְׁעֵנוֹת. בְּכָל יוֹם, מִקִּיפִין פַּעַם
אַחַת. וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שֶׁהוּא

הוֹשַׁעֲנָא רַבָּה, מוֹצֵי־אֵין אֶת כָּל
 סְפָרֵי הַתּוֹרָה וּמַעֲלִין אוֹתָן עַל
 הַבִּימָה, וּמַקִּיפִין שְׁבַע פְּעָמִים, זָכַר
 לַמִּקְרָשׁ, שְׁבַכָּל יוֹם הָיוּ מַקִּיפִין אֶת
 הַמִּזְבֵּחַ פַּעַם אַחַת, וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
 שְׁבַע פְּעָמִים. הַהֲקָפוֹת צָרִיכוֹת
 לַהֲיוֹת לְצַד יָמִין. וְלִפִּי שֵׁסָפֵר
 הַתּוֹרָה עַל הַבִּימָה, וְכָל הַצָּבוּר
 צָרִיכִין לְהִפָּךְ פְּנֵיהֶם כָּל־פִּי סָפֵר
 הַתּוֹרָה שְׁעַל הַבִּימָה קֹדֶם שִׁיתְחִילוּ
 לְהַקִּיף, וְאִז הָיוּ צָפוּן, יָמִין שְׁלָהֶם,
 לָכֵן מַקִּיפִין דָּרָךְ צָפוּן. כָּל מִי שִׁישׁ

לוֹ אֶת־רוּחַ וְלוֹלָב וְאֵינוֹ מִקְיָה, רְעָה
 הוּא עוֹשֶׂה. בְּקִצָּת מְקוֹמוֹת נוֹהֲגִין
 בְּהוֹשְׁעָנָא רַבָּה וּבְשִׁמְחַת תּוֹרָה,
 שְׁלֹאֲחֵי שְׂחֻצֵּיאוֹ אֶת כָּל סְפָרֵי
 הַתּוֹרָה מִן אֶרֶץ הַקֹּדֶשׁ, מֵעַמִּידִין
 לְתוֹכוֹ נֵר דוֹלֵק, (לְרִמּוֹ תּוֹרָה אֹר, שְׂכָשְׂאִין שֵׁם תּוֹרָה, צְרִיכִין לְאוֹר אֲחֵר).
 וְאֵין זֶה מִנְהַג יָפֶה, וַיֵּשׁ לְבַטְלוֹ, כִּי
 אֶסוּר לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּאֶרֶץ הַקֹּדֶשׁ
 תַּשְׁמִישׁ חֵל, אֲפֹלוּ לְפִי שְׁעָה (ט"ז
 סִימָן קנד סְעִיף קטן ז, אבֵּל בא"ר סִימָן
 תרסט מביא מנהג זה בשם הספר מ"צ).

סעיף יב'

בַּשַּׁבָּת, אֵין מִקְיָפִין, שָׁגַם בַּמִּקְדָּשׁ
לֹא הָיוּ מִקְיָפִין, וְלָכֵן אֵין מַעֲלִים
סֵפֶר תּוֹרָה עַל הַבֵּימָה, אֶלָּא
פּוֹת־חַיִּין אֶת אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ עַד לְאַחֵר
אַמִּירַת הַחֹשְׁעָנוֹת.

סעיף יג'

מִי שְׁאַרְעַ לוֹ אֶבֶל בַּחֹה, וְכֵן אֶבֶל
כָּל שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ עַל אָבִיו אִוֹ
אִמּוֹ, נוֹחֲגִין שְׂאִינּוּ מִקִּיָּף. וַיֵּשׁ לוֹ
לְכַבֵּד בְּאַתְרוּג וְלוֹלֵב שָׁלוֹ אֶת מִי
שְׂאִין לוֹ, שִׁיקִיף הוּא.

סימן קלח - דיני הושענא רבא ושמיני עצרת ושמחת תורה

סעיף א'

ביום חמישי (ובא"י ביום ששי) של
חל המועד, הוא הושענא רבא,
נוהגין להיות נעורים בלילה
שלפניו לעסק בתורה, כמו שנדפס
הסדר, לפי שבחג נהגין על המים,
שכל חיי האדם תלויים במים,
והיום הוא יום האחרון של החג,
והכל הולך אחר החתום. בשחרית,
מרבים קצת בנרות בבית הכנסת

כִּמּוֹ בַּיּוֹם הַכַּפּוּרִים, וְשָׁלִיחַ הַצִּבּוֹר
לֹבֵשׁ אֶת הַקִּיטָל. אוֹמְרִים לְמַנצֵחַ
כִּמּוֹ בַּיּוֹם טוֹב, וְאוֹמְרִים גַּם
מִזְמוֹר לְתוֹדָה, וְאֵין אוֹמְרִים
נְשִׁמָּה. אוֹמְרִים אֵין כָּמוֹךָ, שְׁמַע
יִשְׂרָאֵל, כִּמּוֹ בַּיּוֹם טוֹב. וּבְקִדְשֵׁי
מוֹסָף, נִעֲרִיצָה.

סעיף ב'

מִנְהַג נְבִיאִים, שְׂכָל אֶחָד יִטּוֹל
בַּיּוֹם זֶה עֲרֵבָה מִיְּחָדָת, מִלְּבַד
הָעֲרֵבָה שְׂבִלּוּלָב. וְכָל חַפּוּסֵי
בְּעֲרֵבָה שְׂבִלּוּלָב, פּוֹסֵל גַּם בְּעֲרֵבָה

זו. לכן לא יקצצה הישראל
 בעצמו לצרכו, (כמו שכתבתי לעיל
 סימן קלו סעיף ז), אלא שאם נשרו
 אפלו רב העליון, כשרה. ואפלו
 נשאר רק עלה אחד בבד אחד,
 כשרה. ומכל מקום הדור מצוה
 הוא, שיהיו בה עליון הרבה,
 והבדים ארבים. והמנהג היפה,
 לקחת חמשה בדין, ואוגדין אותם
 בעלי לולב.

סעיף ג'

אין לוקחין אותה עם הלולב ביחד,

אֵלֶּא כְּשֶׁמִּגִּיעִין לְתַעֲנָה אַמּוֹנִים,
מִנִּיחִין אֶת הַלּוּלָב וְהַאֲתָרוֹג
וְנוֹטְלִין אוֹתָהּ, לְפִי שֶׁאֵז מִתְפַּלֵּלִין
עַל הַפְּתִים. וְאַחֵר גָּמַר הַהוֹשַׁעְנוֹת,
מִנְעֲנְעִין בָּהֶּ, וְאַחֵר כָּךְ חוֹבְטִין
אוֹתָהּ בַּקֶּרְקַע חֲמִשׁ פַּעַמִּים, וְדִי
בִּזְהָ, אֲפִלּוֹ אִם לֹא נֶחֱסְרוּ עָלֶיהָ.
וְאַחֵר הַחֲבָטָה, לֹא יִזְרְקָנָה עַל
הַקֶּרְקַע, מִשּׁוּם בִּזְזִי מִצָּוָה. וְטוֹב
לְהַצְנִיעָהּ לְהַשְׁלִיכָהּ בְּתוֹךְ הָאֵשׁ
שֶׁאֲזַפִּין מִצִּוֹת, הוֹאִיל וְאֵתְעִבֵּד בָּהּ
חֲדָא מִצָּוָה, לְתַעֲבִיד בָּהּ מִצָּוָה

אַחֲרִיתָא.

סעיף ד'

לֵיל שְׁמִינִי עֲצָרַת, יֵשׁ לְהַמְתִּין
שָׁלֹא לְקַדֵּשׁ עַד הַלֵּילָהּ. וּמְבָרְכִין
בִּבְקֻדֹּשׁ שְׁהַחֲיוֹנוֹ, לְפִי שֶׁהוּא רָגֵל
בְּפָנַי עֲצָמוֹ. וְאֵין מְבָרְכִין לֵישֵׁב
בַּסֵּפֶה, לְפִי שֶׁבִּתְכַלָּה וּבִקְדוּשָׁה
אוֹמְרִים, יוֹם הַשְּׁמִינִי חַג הָעֲצָרַת
הַזֶּה. וְאֵם הֵיוּ מְבָרְכִין לֵישֵׁב
בַּסֵּפֶה, הֵיוּ תַּרְתִּי דִּסְתָּרִי.

סעיף ה'

לֵיל שְׁמִינִי עֲצָרַת וְכָל הַיּוֹם,
 אוֹכְלִין בַּסֵּכָה, אֲלֵא שְׂאִין מְבָרְכִין,
 כִּמּוֹ שְׂכַת־בְּנוֹ. וְלֵאחֶר הִגְמָר,
 אוֹמְרִים יְהִי רָצוֹן וְכוּ'. וּבְעֵנִין
 הַשָּׁנָה בַּסֵּכָה, יֵשׁ מְקַלֵּין, וְכֵן
 נוֹהֲגִין. אֲבָל הַנֶּכּוֹן, לְהַחֲמִיר.

סעיף ו'

בְּשְׁמִינִי סָמוּךְ לַחֲשִׁכָה, יִכּוֹל
 לַפְנוֹת אֶת הַכֵּלִים מִן הַסֵּכָה לְתוֹךְ
 הַבֵּית. אֲבָל לֹא יִסְדְּרֵם בַּיּוֹם,
 מִשּׁוּם דְּחִי כַּמֵּכִין מִיּוֹם טוֹב
 לַחֲבֵרוֹ.

סעיף ז'

יום אחרון של החג, שהוא גם כן
 שמיני עצרת, נקרא שמחת תורה,
 לפי שמסימין בו את התורה
 ושמחים בה. ערבית, לאחר
 התפלה, עושין הקפות, ואחר כך
 מניסין ספרי התורה ומשירין
 אחד שקורין בו תלתא גברי
 בפרשת וזאת הברכה. ויש
 מקומות שנוהגין לקרות בפרשת
 נדרים. אחר קריאת התורה,
 אומרים חצי קדיש, ומניסין את

סְפָרֵי הַתּוֹרָה וְאוֹמְרִים עָלֵינוּ.

סעיף ח'

בְּיוֹם שְׂמֻחַת תּוֹרָה, נוֹהֲגִין בְּהִרְבָּה
מִקּוֹמוֹת, שֶׁהַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאִים כַּפֵּיהֶם
בְּתַפְלֵת שַׁחֲרִית וְלֹא בַּמּוֹסָף,
מֵעוֹם דְּבַמּוֹסָף יֵשׁ חֲשֵׁשׁ שְׂכָרוֹת.
וְאִין אוֹמְרִים וְתַעֲרַב בְּתַפְלֵת
שַׁחֲרִית.

סעיף ט'

בְּיוֹם, אַחֵר הַחֲקָפוֹת, מְשִׁירִין
שֶׁלֹּא שָׁח סְפָרֵי תּוֹרָה וּמִרְבֵּים

בְּקִרְוָאִים בְּסֵפֶר תּוֹרָה אֶחָד
 בְּפֶרֶשֶׁת וְזֹאת הַבְּרָכָה כַּמָּה פְּעָמִים
 עַד מַעֲנָה, וּבִסּוֹף קוֹרְאִין כָּל
 הַנְּעָרִים. וְהַנְּכוּן, שֶׁהַגָּדוֹל שֶׁבָּהֶם
 יְבָרֵךְ וְהַשָּׂאֵר יִשְׁמְעוּ. וְקוֹרִין לָהֶם
 פְּסוּק הַמִּלֵּאָה הַגּוֹאֵל וְגו'. אַחֵר כֵּן
 קוֹרְאִין לַחֲתָן תּוֹרָה, וְקוֹרֵא מִן
 מַעֲנָה עַד גְּמִירָא. וּבְסֵפֶר הַתּוֹרָה
 הַשֵּׁנִי קוֹרֵא חֲתָן בְּרֵאשִׁית,
 וְאוֹמְרִים חֲצִי קִדִּישׁ, וְקוֹרִין
 בְּשֵׁלִישִׁי מִפְּטִיר (וְעֵין לְעִיל סִימָן עט
 סְעִיף א). וְנוֹחֲגִין בְּחֶרֶבָה מְקוֹמוֹת

לְדַקְדֵּק לְקָרוֹת לַחֲתָן תּוֹרָה אָדָם
חָשׁוּב. וְאַפְלוּ מִי שֶׁעָלָה כָּבֵר
בְּפִרְשֵׁי וְזֹאת הַבְּרָכָה, מִכָּל מְקוֹם
עוֹלָה לַחֲתָן תּוֹרָה אוֹ לַחֲתָן
בְּרֵאשִׁית. בְּמִקְוֹם שֶׁאֵין לָהֶם אֵלָּא
שְׁנֵי סְפָרֵי תּוֹרָה, קוֹרִין בְּרֵאשִׁי
וְזֹאת הַבְּרָכָה, וּבִשְׁנֵי בְּרֵאשִׁית,
וְחוֹזְרִין וְלוֹקְחִין אֶת הַרְּאשִׁי
לְמַפְטִיר.

סעיף י'

נוֹחֲגִין שְׂחָתָן חֵתָּה וְחֲתָן
בְּרֵאשִׁית נוֹדְרִין נְדָבוֹת, וְקוֹרִין

לְכֹל מֵרַעֲיָהֶם וְעוֹשֵׁיין מִשְׁתָּה
 וְשִׁמְחָה לְסִיוָמָה שֶׁל תּוֹרָה
 וְלַהֲתַחֲלָתָהּ. דְּאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ (תַּחֲלֵת
 קֹהֶלֶת), וַיָּבֹא יְרוּשָׁלַיִם וַיַּעֲמֵד לִפְנֵי
 אֲרוֹן בְּרִית ה' וכו' וַיַּעַשׂ מִשְׁתָּה
 לְכֹל עֲבָדָיו, אָמַר רַבִּי יִצְחָק,
 מִכָּאן, שְׁעוֹשֵׁיין סְעוּדָה לְגִמְרָה שֶׁל
 תּוֹרָה.

סימן קלט – הלכות חנכה

סעיף א'

בְּבֵית שְׁנֵי כְּשִׁמְלָכָה מִלְכוּת יוֹן,
 גִּזְרוּ גִזְרוֹת עַל יִשְׂרָאֵל, וּבִטְלוּ

דָּתָם, וְלֹא הִנִּיחוּ אוֹתָם לַעֲסֹק
 בַּתּוֹרָה וּבִמְצוֹת, וּפִשְׁטוּ יְדֵיהֶם
 בַּמַּמוֹנִים וּבִבְנוֹתֵיהֶם, וְנִכְנְסוּ
 לַהֲיִכָּל וּפְרָצוּ בּוֹ פְּרָצוֹת, וְטַמְּאוּ
 אֶת הַטְּהָרוֹת, וְצָר לָהֶם לִישְׁרָאֵל
 מְאֹד מִפְּנֵיהֶם, וְלִחְצוֹם לַחֵץ גָּדוֹל,
 עַד שֶׁרַחֲמֵם עָלֵיהֶם אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ
 וְהוֹשִׁיעָם מִיָּדָם וְהִצִּלָם וְגִבְרוּ בְּנֵי
 חַשְׁמוֹנָאִי הַכֹּהֲנִים הַגְּדוֹלִים
 וְהִרְגוּם, וְהוֹשִׁיעוּ אֶת יִשְׂרָאֵל
 מִיָּדָם, וְהַעֲמִידוּ מֶלֶךְ מִן הַכֹּהֲנִים,
 וְחִזְקוּ מַלְכוּת יִשְׂרָאֵל יוֹתֵר

מִמָּאֲתַיִם שָׁנָה עַד הַחֲרָבָן הַשְּׁנִי.
וְכַשְּׁגָבְרוּ יִשְׂרָאֵל עַל אוֹיְבֵיהֶם
וְאֶבְדּוּם, בַּחֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים בְּחֹדֶשׁ
כְּסִלּוֹ הָיָה. וְנִכְנְסוּ לַהֲיִכָּל, וְלֹא
מִצְאוּ שָׁמֶן טָהוֹר בַּמִּקְדָּשׁ אֲלֹא פֶה
אֶחָד, שֶׁהָיָה מִנַּח בְּחוֹתָמוֹ שֶׁל כֹּהֵן
גָּדוֹל, וְלֹא הָיָה בוֹ לְהַדְלִיק אֲלֹא יוֹם
אֶחָד בְּלֵבָד, וְהַדְלִיקוּ מִמֶּנּוּ נֵרוֹת
הַמַּעֲרֵכָה שְׁמוֹנָה יָמִים, עַד
שָׁכַת שׁוֹ זֵיתִים וְהוֹצִיאוּ שָׁמֶן
טָהוֹר. וּמִפְּנֵי זֶה הִתְקִינוּ חֲכָמִים
שֶׁבְּאֹתוֹ חֲדָר, שֶׁהָיוּ שְׁמוֹנֶת

הַיָּמִים הָאֵלֶּה שְׂמַתְחִילִין בַּחֲמִשָּׁה
וְעֹשִׂים בְּכֶסֶּל, יְמֵי שְׂמִיחָה וְהִלָּל,
וּמְדַלִּיקִים בָּהֶם הַנֵּרוֹת בְּעֶרְבַּ עַל
פֶּתַח הַבָּתִּים בְּכָל לַיְלָה וְלַיְלָה
בְּשִׂמּוֹנֵת הַלַּיְלוֹת, לְהַרְאוֹת וּלְגַלּוֹת
הֵם. וְהַיָּמִים הָאֵלֶּה נִקְרָאִים חֲנֻכָּה,
רוֹצֶה לֵאמֹר, חָנוּ כ"ה, שְׁבִיּוֹם כ"ה
חָנוּ מֵאוֹיְבֵיהֶם. וְעוֹד, מִפְּנֵי
שְׂבִימִים הָאֵלֶּה עָשׂוּ חֲנֻכַּת הַבַּיִת
שֶׁהֻצְרָרִים טְמֵאוֹת. וְלָכֵן יֵשׁ
אוֹמְרִים, שְׂמִיחָה לְהַרְבּוֹת קִצָּת
בְּעוֹדָה בַּחֲנֻכָּה. וְעוֹד, מִפְּנֵי

שֶׁמֶלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן נִגְמְרָה בַּיָּמִים
הָאֵלֶּה. וַיֵּשׁ לְסֹפֵר לְבָנֵי בֵיתוֹ עֲנִין
הַנָּסִים שֶׁנַּעֲשׂוּ לְאַבֹּתֵינוּ בַּיָּמִים
הָאֵלֶּה (עֵין יוֹסִיפֹן). וּמִכָּל מָקוֹם לֹא
הָיָה סְעוּדַת מִצְוָה, אֲלָא אִם כֵּן
אוֹמְרִים בַּסְּעוּדָה שִׁירֹת
וְתַשְׁבְּחוֹת. וּמִרְבִּים בְּצִדְקָה בַּיָּמִי
חֲנֻכָּה, כִּי הֵם מְסַגְּלִים לְתֵקוֹן בָּהֶם
כְּגַמִּי נַפְשׁוֹ עַל יְדֵי הַצִּדְקָה, וּבִיחוד
לְלוֹמְדֵי תוֹרָה הָעֲנִים לְהַחֲזִיקָם.

סעיף ב'

אֵין מִתְעַנֵּין בַּיָּמִי חֲנֻכָּה. אֲבָל

בַּיּוֹם שֶׁלפְּנֵיהֶם וּבַיּוֹם שֶׁלְאַחֲרֵיהֶם,
מִתְּרִין בְּהַסְפֵּד וּבְתַעֲנִית.

סעיף ג'

בַּחֲנֻכָּה, מִתְּרַבֵּעַ בַּעֲשֵׂיית מְלָאכָה. אֲדָ:
הַנְּשִׂים נוֹהֲגוֹת שָׁלֹא לַעֲשׂוֹת
מְלָאכָה כָּל זְמַן שֶׁהַנְּרוֹת בַּבַּיִת
דּוֹלְקִים, וְאִין לְהַקֵּל לָהֶן. וְהַטַּעַם
שֶׁהַנְּשִׂים מִחְמִירוֹת יוֹתֵר, מִפְּנֵי
שֶׁהַגְּזֵרָה הִיטָּה קִשָּׁה עַל בָּנוֹת
יִשְׂרָאֵל, שֶׁגְּזֵרָה בְּתוֹלָה הַנְּשִׂאוֹת,
תְּבַעַל לְהַגְמוֹן תְּחַלָּה. וְעוֹד, מִפְּנֵי
שֶׁהֵנָּם נַעֲשָׂה עַל יְדֵי אִשָּׁה, בַּת

יוֹחֲנָן כִּהְיוֹן גָּדוֹל הִיָּתָה יִפֹּת תֹּאֵר
 מְאֹד, וּבִקְשָׁה הַמֶּלֶךְ הַצּוֹרֵר
 שֶׁתִּשְׁכַּב עִמּוֹ, וְאָמְרָה לוֹ, שְׁתַּמְלֵא
 בִּקְשָׁתוֹ, וְהֵאֱכִילָתוֹ תַּבְשִׁילִי
 גְּבִינָה, כִּדִּי שִׁיצְמָא וְיִשְׁתָּה יֵין
 וְיִשְׁתַּכֵּר וְיִישֹׁן וְיִרְדָּם. וְכֵן הָיָה,
 וְחִתְּכָה אֶת רֹאשׁוֹ וְהִבִּיאתוֹ
 לִירוּשָׁלַיִם. וְכִרְאוֹת שֹׁר צְבָאָם כִּי
 אֲבָד מִלָּכֶם, וַיָּנוּסוּ. וְלָכֵן קָצַת
 נֹחֲמָיִן לֶאֱכֹל מֵאֲכִילֵי חֵלֶב בַּחֲנֻכָּה,
 זֵכֶר לָנֶם שֶׁנַּעֲשָׂה עַל יְדֵי חֵלֶב.

סעיף ד'

כָּל הַשְּׂמָנִים בְּשָׂרִים לֵנֵר חֲנֻכָּה.
 וּמִכָּל מָקוֹם מִצֻּה מִן הַמִּבְחָר לִקַּח
 שֶׁמֶן זֵית דְּמִיָּא דְּנֵם שְׁבַמְקֻדְשִׁי,
 שֶׁהִיָּה בְּשֶׁמֶן זֵית. וְאִם אֵינוֹ מִצֻּה,
 יִבְרֹר שֶׁאֵר שֶׁמֶן שְׂאֹרֹו זֶה וְנָקִי,
 אִו נִרְוֹת שֶׁל שְׁעֻרָה, שְׁגֵם כֵּן אֹרֶן
 זֶה. וְלֹא יִהְיֶה שְׁנַיִם קְלוּעִים בְּיַחַד,
 מִשּׁוּם דְּהִיָּי כְּמִדּוּרָה, אֶלָּא כָּל נֵר,
 יַחֲדִי. וְלֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁעֻרָה שֶׁל בִּתִּי
 עֲבֹדָה זָרָה, מִשּׁוּם דְּמֵאִים. וְכֵן כָּל
 הַפְּתִילוֹת בְּשָׂרוֹת לֵנֵר חֲנֻכָּה,
 וּמִצֻּה מִן הַמִּבְחָר, לִקַּח צֶמֶר גֶּפֶן

(בוים וואל). וַאֲיִן צָרִיךְ בְּכָל לֵילָה
פְּתִילֹת חֲדָשׁוֹת, אֲלֹא מִדְּלִיק גַּם
בְּרֵאשׁוֹנוֹת, עַד שְׂיֻכְלוּ.

סעיף ה'

אם מִדְּלִיק בְּנֵר שֶׁל חֶרֶם, כִּיּוֹן
שֶׁחֲדָלִיק בּוֹ לֵילָה אֶחָד, נַעֲשֶׂה יֶשֶׁן,
וַאֲיִן מִדְּלִיקִין בּוֹ בַּלֵּילָה הַשֵּׁנִי,
מִשּׁוּם דְּמֵאִים. וְעַל כֵּן תִּהְיֶה לוֹ
מִנּוּרָה נָאָה שֶׁל מִינֵי מַתְכָּת. וְמִי
שִׁידוֹ מִשְׁנָתוֹ, יִקְנֶה מִנּוּרָה שֶׁל כֶּסֶף
לְהַדוּר מִצָּוָה.

סעיף ו'

מִנְהַג פְּשׁוּט בְּמִדֵּינַתְנוּ בְּמַהֲרִין
 מִן הַמַּהֲרִין, שְׂמֵדִיקוֹן כָּל אֶחָד
 וְאֶחָד מִבְּנֵי הַבַּיִת בַּלֵּילָה הָרִאשׁוֹן
 נֵר אֶחָד, וּבַשְּׁנִי, שְׁנֵי נֵרוֹת, וְכֵן
 מוֹסִיפִין, עַד שֶׁבַּלֵּיל שְׁמִינִי מִדִּלִּיק
 שְׂמֹנֶה. וְצָרִיכִין לְזַהֵר, שְׂיִתֵּן כָּל
 אֶחָד וְאֶחָד נֵרוֹתָיו בְּמָקוֹם מִיָּחָד,
 כְּדֵי שְׂיִהְיֶה הַכֹּר שָׁהֵם נֵרוֹת חֲנֻכָּה.

סעיף ז'

מִצֻּת נֵר חֲנֻכָּה, לְהַדִּיק בַּפֶּתַח
 הַסִּמּוּךְ לְרֵשׁוֹת הָרִבִּים, מִשּׁוּם
 פְּרִסּוּמֵי נֶסֶא, וְכָךְ הָיוּ עוֹשִׂין בְּזֶמֶן

הַמִּשְׁנָה וְהַמָּרָא. וּבְזֶמֶן הַזֶּה שְׂאֵנוּ
 דָּרִים בֵּין הָאֲמוּת, מִדְּלִיקִין בְּבֵית
 שְׁהוּא דָּר בּוֹ. וְאִם יֵשׁ לוֹ חֲלוֹן
 לְרֵשׁוֹת הָרַבִּים, יְדְלִיקָם שָׁם. וְאִם
 לֹא, מִדְּלִיקִין אֵצֶל הַפֶּתַח. וּמִצּוּחַ
 שִׁנִּיחָם בַּשֹּׁפָח הַסָּמוּךְ לַפֶּתַח
 מִשְׁמָאל, שְׁתֵּהא מְזוּזָה מִיָּמִין, וְנֵר
 חֲנֻכָּה מִשְׁמָאל, וְנִמְצָא שְׁהוּא
 מְסַבֵּב בְּמִצּוֹת. וְיִזְתֵּר טוֹב לְהַנִּיחָם
 בַּחֲלָל הַפֶּתַח.

סעיף ח'

מִצּוּחַ לְהַנִּיחָם לְמַעַל מִשְׁלֹשָׁה

טַפְּחִים מִן הַקֶּרֶקֶעַ, וְלַמַּטָּה מֵעֲשָׂרָה
טַפְּחִים. וְאִם הִנִּיחָם לְמַעַלָּה
מֵעֲשָׂרָה, יֵצֵא. אֲבָל אִם הִנִּיחָם
לְמַעַלָּה מֵעֲשָׂרִים אַמָּה, לֹא יֵצֵא,
מִשּׁוּם דְּלְמַעַלָּה מֵעֲשָׂרִים אַמָּה לֹא
שָׁלְטָא עֵינָא. וְכִי שָׁחֲוָא דְּר
בַּעֲלִיָּה, יָכוֹל לְהִנָּיחָם בַּחֲלוֹן, אֲף
עַל פִּי שָׁחֲוָא גְּבוּהָ מֵעֲשָׂרָה
טַפְּחִים. אֲבָל אִם הִחֲלוֹן לְמַעַלָּה
מֵעֲשָׂרִים אַמָּה מִקֶּרֶקֶעַ רְשׁוֹת
הָרַבִּים, הֲלֹא שָׁלְטָא בָּהּ עֵינָא
מִתְחַלְּכִים בְּרְשׁוֹת הָרַבִּים, אֲזִי

טוב יותר להניחם אצל הפתח.

סעיף ט'

הנרות, יהיו בשורה אחת בשורה,
לא אחד גבוה ואחד נמוך. ויהיה
הפסק בין נר לנר, שלא יתקרב
הלחב של זה לזה ויהיה כמו
מדורה. ובנרות של שעורה, יהיה
הפסק, שלא יתחמם זה מזה ותטף
השעורה ויתקלקלו. מלא קערה שמן
והקיפה פתילות, אם כפה עליה
כלי, כל פתילה עולה בשביל נר
אחד. לא כפה עליה כלי, אפלו

לִנְר אֶחָד, אֵינָה עוֹלָה, לְפִי שְׁהִיא
בְּמִדּוּרָה. נֵר שֵׁשׁ לוֹ שְׁנֵי פִּיּוֹת אִין
יֻתֵּר, לֹא יִדְלִיקוּ בּוֹ שְׁנַיִם אֲפִלּוּ
בְּלִילָה הָרֵאשׁוֹן, מִשּׁוּם דְּלִיכָא הֶכָּר
בְּמָה נֵרוֹת מִדְּלִיקוּן.

סעיף י'

זְמַן הַדְּלָקָתוֹ, מִיָּד בְּצֵאת
הַכּוֹכָבִים, וְלֹא יֵאָחֵר. וְאִסּוּר
לַעֲשׂוֹת שׁוּם דְּבָר קִנְדָּם הַחֲדָלָקָה,
אֲפִלּוּ לְלִמּוּד. רַק אִם לֹא הִתְפַּלֵּל
מִעֲרִיב, יִתְפַּלֵּל תְּחִלָּה וְאַחֵר כִּדְּ
יִדְלִיק. וְקִנְדָּם שִׂידְלִיקוּ, יִקְבִּין כָּל בְּנֵי

בֵּיתוֹ לְפָרְסוּמֵי מִלְתָּא. וְצָרִיד לְתַת
 שָׁמֶן, שִׁידִלְקוּ לְכָל הַפְּחוֹת חֲצִי
 שָׁעָה. וּבְדִיעָבַד אִם לֹא הִדְלִיק מִיָּד,
 יְכוּל לְהִדְלִיק בְּבִרְכָּה כָּל זְמַן שֶׁבָּנִי
 בֵּיתוֹ נְעוּרִים. אֲבָל לְאַחַר שֶׁבָּנִי
 בֵּיתוֹ יִשְׁנִים, תּוֹ לֵיכָא פְּרָסוּמֵי
 נִסָּא, וְיִדְלִיק בְּלֹא בִרְכָּה. אִם לֹא
 יִהְיֶה לוֹ פְּנָאִי לְהִדְלִיק בְּלִילָה, יְכוּל
 לְהַקְדִּים אֶת עֲצָמוֹ וּלְהִדְלִיק מִפְּלַג
 הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה, דְּהֵינּוּ שָׁעָה
 וְרַב־יָעִית קֹדֶם צֵאת הַכּוֹכָבִים,
 דְּהֵינּוּ שָׁעָה זְמַנִּית, לְפִי עֶרְךָ הַיּוֹם,

(עין לעיל סימן סט סעיף ב.) ובימי
חנכה שהימים קצרים, אם היום
ארך רק עשר שעות על האור
(על השעון), אזי פלג המנחה, הוי
שעה אחת ושתים מינוטין (דקות)
וחצי ובלבד שיתן שמן כדי
שיהיו דולקים עד חצי שעה לאחר
צאת הכוכבים. ואם אינם דולקים
כך, לא קיים המצוה.

סעיף יא'

סדר הדלקתו כפי מנהגנו, בלי לה
הראשון מדליק הנר שפנגד מינו,

וּבְלִילָה הַשְּׁנִי מוֹסִיף עָלָיו נֵר בְּנֶגֶד
שְׂמאלוֹ, וְכֵן בְּכָל לֵילָה מוֹסִיף
בְּנֶגֶד שְׂמאלוֹ, וְזֶה שְׂהוּא מוֹסִיף,
מִדְּלִיק בְּרֹאשׁוֹנָה וּפּוֹנָה וְחוּלָה
לִמְיָנוּ.

סעיף יב'

בְּלִיל רֹאשׁוֹן מְבַרֵךְ הַמְּדִלִיק קֹדֶם
הַחֲדָלָקָה שֶׁלֹּשׁ בְּרָכוֹת, לְחֲדָלִיק,
שְׁעָשָׂה נַפְסִים, שְׁהַחְיֵנוּ. וּבְשָׂאֵר
הַלֵּילוֹת, אֵינוֹ מְבַרֵךְ שְׁהַחְיֵנוּ.
לְאַחַר שְׂבִירָה הַבְּרָכוֹת, מְדִלִיק נֵר
אַחֵד. וּבְעוֹד שְׂמִדְּלִיק הָאַחֲרִים,

אומר, הנרות הללו וכו'. גר
אומר, שעשה נסים לישראל. ואם
אמר לאבותינו, יצא. אונן,
רחמנא לצלן, אם יש אחר, ידליק
האחר בברכות והוא יענה אמן.
ואי ליכא אחר, ידליק הוא בלא
ברכות.

סעיף יג'

קימא לן, הדיקה עושה מצוה.
פרוש, הדיקה היא המצוה,
ובשעת הדיקה צריך לזהירות
הנרות במקומן הראוי וכשעור

הָרָאוּי, לְאַפּוּקֵי אִם הֶדְלִיקוֹן לְמַטָּה
מִשְׁלֹשָׁה טַפְחִים אוֹ לְמַעַלָּה
מִנְעֻשָׁרִים אֲמָה וְאַחַר כֶּךָ כְּשֶׁהָיוּ
דוֹלָקִים הִנִּיחוֹ בְּמִקּוֹמָן, פְּסוּלִים.
וְכֵן אִם בְּשַׁעֲת הֶחֱדָלָקָה לֹא הָיָה
שָׂמֶן כְּשֶׁעוֹר וְאַחַר כֶּךָ חוֹסִיף, לֹא
מִהֲנִי. וְכֵן אִם הֶעֱמִידוֹ בְּמִקּוֹם
שֶׁהָרוּחַ שׁוֹלֵט וְעוֹמְדִין לְכַבּוֹת, לֹא
קָיָם הַמִּצְוָה, וְחַיֵּב לְהֶדְלִיקוֹן שֵׁנִית,
אַבָּל לֹא יִבְרָךְ. אֲבָל אִם הֶעֱמִידוֹ
כָּרָאוּי וְעַל יְדֵי מִקְרָה כָּבוֹ, כִּבְר
קָיָם הַמִּצְוָה. וּמִכָּל מָקוֹם נוֹחֲגִין

שְׁחֹזֵר וּמַדְלִיקוֹ. וְנוֹהֲגִין לְהַחֲמִיר
שֶׁלֹּא לְהַדְלִיק נֵר מִנֵּר, אֲלָא מִדְּלִיקוֹ
בְּזֶמַן הַשְּׂמֵשׁ אוֹ מִנֵּר אֲחֵר.

סעיף יד'

כָּל זְמַן מִצְוַתוֹ, דִּהְיוּנוּ חֲצִי שָׁעָה,
אֶסוּר לְהַנּוֹת מֵאוּרָן. וְלִכּוֹן נוֹהֲגִין
לְהַנִּיחַ אֶצְלוֹ אֶת הַשְּׂמֵשׁ שֶׁהַדְלִיקוּ
בוֹ, כִּדִּי שָׂאם יִשְׁתַּמֵּשׁ אֶצְלוֹ,
יִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹר הַשְּׂמֵשׁ, וְצָרִיכִין
לְהַנִּיחוֹ קֹצֵת לְמַעְלָה בְּזֶמַן הַנִּרְדּוֹת,
שֶׁיִּהְיֶה נֶכֶד, שְׂאִינוּ מִמֶּנּוּן הַנִּרְדּוֹת.

סעיף טו'

מִדְּלִיקוֹן נֵרוֹת בְּבֵית הַכְּנֶסֶת מִשּׁוּם
פְּרִסּוּמֵי נֶפֶס, וּמִבְּרָכִין עֲלֵיהֶן.
וּמִנִּיחָן בְּכֹתֵל דְּרוֹם, וּמִדְּלִיקוֹן בֵּין
מִנְחָה לְמַעֲרִיב. וְאִין אָדָם יוֹצֵא
בַּנֵּרוֹת שֶׁל בֵּית הַכְּנֶסֶת. וְצָרִיד
לְחַזֵּר וּלְהַדְלִיק בְּבֵיתוֹ. וְהִי שֶׁהוּא
אֲבֵל, רַחֲמָנָא לְצִלָּן, לֹא יִדְלִיק
בְּלִילָה הָרֵאשׁוֹן בְּבֵית הַכְּנֶסֶת,
מִשּׁוּם דְּצָרִיד לֵאמֹר שֶׁהֵחִינוּ.
וְאֲבֵל, אִין לֹא לֵאמֹר שֶׁהֵחִינוּ
בְּצַבּוּר. אֲבֵל בְּבֵיתוֹ, מִבְּרָד
שֶׁהֵחִינוּ.

סעיף טז'

נָשִׁים, חִיבוֹת בְּנֵי חֲנֻכָּה, שָׂאָה הֵן
הָיוּ בְּאוֹתוֹ הַנֶּחֱסֵי (עֵין לְעִיל סְעִיף ג.)
וַיְכוּלָה אִשָּׁה לְהַדְלִיק בְּעֵד כָּל בְּנֵי
בֵּיתָהּ. וְקָטָן שֶׁהִגִּיעַ לְחֲנוּךְ, גַּם כֵּן
חַיֵּב. סוּמָא, אִם יָכוֹל לְהַשְׁתַּתֵּף עִם
אַחֵר בְּפִרוּטָה, מוּטָב. וְאִם יֵשׁ לוֹ
אִשָּׁה, הִיא מְדַלֶּקֶת בְּשִׁבְלָהּ. וְאִם
אֵין לוֹ אִשָּׁה וְיֵשׁ לוֹ דִּירָה מִיְחָדָת,
שָׂאִין לוֹ עִם מִי לְהַשְׁתַּתֵּף, מְדַלִּיק
עַל יְדֵי סִיוֵעַ אַחֵר.

סעיף יז'

בְּעֶרְבַּ שַׁבָּת, מִדְּלִיקוֹן תְּחִלָּה נֵר
 חֲנֻכָּה, וְאַחֵר כֶּךָ נֵר שַׁבָּת, וּבְלִבְד
 שִׁיחָא לְאַחֵר פֶּלֶג הַמְּנַחָה.
 וּמִתְּפִלִּין תְּחִלָּה מְנַחָה. וְצָרִיךְ
 שִׁיתֵּן שָׁמֶן בְּדִי שִׁידְלֶקוּ עַד חֲצִי
 שָׁעָה לְאַחֵר צֵאת הַכּוֹכָבִים. וְאִם
 לֹא כֵן, הֵי לָהּ בְּרָכָה לְבַטְלָהּ. וְאִם
 מִדְּלִיק אֶצֶל הַפֶּתַח, צָרִיךְ לְזַהֵר
 לְהַפְסִיק בְּאַיִזָּה דָּבָר בֵּינָם לְבִין
 הַדִּלָּת, שֶׁלֹּא יִכְבֶּם הָרוּחַ בְּפִתִּיחַת
 וְנִעִילַת הַדִּלָּת.

בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, מִבְּדִילִין וְאַחַר כֵּן
מִדְּלִיקִין נֵר חֲנֻכָּה. וּבְבֵית הַכֹּהֲנִית,
מִדְּלִיקִין קֹדֶם וְיֵתֵן לָהּ.

סעיף יט'

מִי שֶׁהוּא אֵינוֹ בְּבֵיתוֹ, אֵלֶּא
בְּמָקוֹם אַחֵר, אִם יוֹדֵעַ שֶׁאֵשׁוֹ
מִדְּלֻקָּת בְּבֵיתוֹ, יְדֻלֵּק הוּא בְּמָקוֹם
שֶׁהוּא בִּלְאִי בְּרָכוֹת. וְטוֹב אִם
אֶפְשָׁר שֶׁיִּשְׁמַע תְּחִלָּה אֶת הַבְּרָכוֹת
מִמִּי שֶׁמִּדְּלִיק שָׁם, וַיְכַוֵּן לְצֵאת
בְּבְרָכוֹתָיו וַיַּעֲנֶה אָמֵן, וְאַחַר כֵּן
יְדֻלֵּק הוּא בִּלְאִי בְּרָכוֹת. וְאִם אֵין

אֶשְׁתּוֹ מִדְּלָקָת בְּבֵיתוֹ, וְכֵן
 הַבַּחוּרִים בְּאַכְסֵנְיָא שְׁלָחוּ צְרִיכִין
 לְהַדְלִיק בְּבִרְכוֹת, אוֹ יִשְׁתַּתְּפוּ עִם
 בַּעַל הַבַּיִת שְׂוִיתָנוּ לוֹ אֵיזָה פְּרוּטָה,
 שְׂוִיהִיה לָהֶם גַּם כֵּן חֵלֶק בְּשֶׁמֶן
 וּפְתִילָה. וּבַעַל הַבַּיִת, יוֹסִיף קֶצֶת
 שֶׁמֶן עַל הַשְּׁעוֹר בְּשִׁבִּיל הַשְּׁתוּף.
 אֲבָל יֵשׁ לָהֶם לְהַדְר שְׂוִידְלִיקוּ כָּל
 אֶחָד בְּפָנָי עֲצָמוֹ. וּמִי שֶׁהוּא
 בְּעִירוֹ אֵלָּא בְּבֵית אַחֵר, כְּשֶׁהִגִּיעַ
 זְמַן הַחֲדָלָקָה, צָרִיךְ לָשׁוּב לְבֵיתוֹ
 וּלְהַדְלִיק.

סעיף ב'

הַשָּׁמֶן שֶׁנִּשְׂאָר בַּמְנוֹרָה לְאַחַר
חֲנֻכָּה וְכֵן הַפְּתִילוֹת, עוֹשֶׂה לְהֵן
מִדּוֹרָה וְשׁוֹרְפֵן, מִשּׁוּם דְּהֶקְצוּ
לְמַצּוֹתַי. וְאַסּוּר לְהַנּוֹת מֵהֵן, אֶלֶּא
אִם כֵּן הִתְנָה מִתְחִלָּה שְׂאִינּוּ מִקְצָה
מֵה שִׁשָּׁאָר.

סעיף בא'

כָּל שְׂמֹנֶת יְמֵי חֲנֻכָּה, אוֹמְרִים
בְּשִׂמּוֹנָה עֲשִׂיָּה, עַל הַנְּפִים. וְאִם
שָׁכַח וְלֹא יֵאמְרוּ, אִם נִזְכָּר קֹדֶם
שֶׁיֵּאמַר אֶת הַשֵּׁם מִן בְּרַכַּת הַטּוֹב

שְׁמֵךְ וְכוּ', חוֹזֵר וּמַתְחִיל עַל
הַנִּסִּים. אֲבָל אִם לֹא נִזְכָּר עַד
לְאַחֵר שֶׁאָמַר אֶת הַשֵּׁם, גּוֹמְרֵי אֶת
הַבְּרָכָה וְאֵינוֹ חוֹזֵר. (וּבְבִרְכַּת הַמָּזוֹן,
עֵין לְעֵיל סִימָן מֵד, סְעִיף טז).

סעיף כב'

כָּל שְׂמוֹנֶת יְמֵי חֲנֻכָּה, גּוֹמְרִים אֶת
הַחֲלָל, וְאֵין אוֹמְרִים, לֹא תַחֲנוּן,
וְלֹא אֵל אֶרֶץ אֲפִים, וְלֹא לְמַנְצַח,
וְלֹא צְדָקָתְךָ צְדָקָה. (דִּין הַלֵּל בְּבֵית
הָאֵבֶל, רַחֲמָנָא לְצִלָּן, עֵין לְקָמֵן סִימָן רז,
סְעִיף ו).

סעיף כג'

קורין בכל יום תלתא גברי
 בקרבנות הנשיאים שבפרשת
 נשא. ביום הראשון מתחילין לכהן
 מן ויהי ביום כלות משה, עד
 לחנכת המזבח. ולוי, ויהי המקריב
 ביום הראשון וגו', עד מלאה
 קטורת. ולישראל, פר אחד וגו', עד
 בן עמינרב. ביום השני, לכהן
 וללוי, ביום השני וגו'. ולישראל,
 ביום השלישי וגו'. וכן בכל יום,
 לכהן וללוי, היום שעומדים בו.

וְלִישְׂרָאֵל הַיּוֹם שְׁלֹא־חָרִיוּ. וּבִיּוֹם
הַשְּׁמִינִי, לִכְהֵן וְלִלְוִי, בִּיּוֹם
הַשְּׁמִינִי. וְלִישְׂרָאֵל, מִתְּחִילָם בִּיּוֹם
הַתְּשִׁיעִי, וְגוֹמְרִים כָּל הַסֵּדֶר וְגַם
בְּפֶרֶשֶׁת בְּהַעֲלֹתָהּ, עַד כֵּן עָשָׂה אֶת
הַמִּנְחָה.

סעיף כד'

בְּשַׁבַּת חֲנֻכָּה, מוֹצֵיאִין שְׁנֵי סְבָרֵי
תּוֹרָה. בְּרֵאשׁוֹן, קוֹרִין פְּרִשֶׁת
הַשְּׁבוּעַ. וּבַשֵּׁנִי, הַמַּבְטִיר בְּשֵׁל
חֲנֻכָּה יוֹמוֹ, וּמַבְטִירִין רָנִי וְשִׁמְחִי.
וְאֵם יֵשׁ עוֹד שַׁבַּת אַחַת, מַבְטִירִין

בָּהּ בְּמִלְכִים, בְּנֵרוֹת דְּשִׁלְמָה.
 בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ טִבֵּת בַּחֲלֵ, מוֹצֵי־אֵין
 שְׁנֵי סְפָרֵי תוֹרָה. בְּרֹאשׁוֹן קוֹרִין
 תְּלָתָא גְבֵרֵי בְּשָׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ,
 וְאַחֵר כֶּךָ הָרַבִּיעִי בְּסֶפֶר תוֹרָה
 הַשְּׁנִי בְּשָׁל חֲנֻכָּה יוֹמוֹ, מִשּׁוֹם
 דְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ תְּדִיר טַפִּי, וְקִימָא לָן
 תְּדִיר וְשְׂאִינוֹ תְּדִיר, תְּדִיר קוֹדֵם,
 וְלָכֵן מִקְדִּימִין רֹאשׁ חֹדֶשׁ. וְאַם
 טַעוּ וְהִתְחִילוּ לְקִרּוֹת בְּשָׁל חֲנֻכָּה,
 וְאַפְלוּ עֲדִין לֹא הִתְחִילוּ לְקִרּוֹת,
 אֵלֹא שֶׁכֶּכָּר בִּרְדֵּי הָעוֹלָה, אֵין

צְרִיכִין לְהַפְסִיק, אֲלֵא הָעוֹלָה גּוֹמֵר
 קְרִיאתוֹ, וְאַחַר כֵּן קוֹרִין לְנִשְׁאָרִים
 בְּשֵׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ. אִם קָרְאוּ
 בְּרֹאשׁוֹנָה בְּשֵׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ כְּרִיאָתוֹ,
 אֲלֵא שִׁטָּעוּ וְקָרְאוּ גַם אֶת הַרְבִּיעִי
 בְּשֵׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ, אֲפִלּוּ נִזְכְּרוּ מִיָּד
 לְאַחַר שְׁבַרְדֵּי הַקּוֹרֵא, אִם לֹא
 הוֹצִיאוּ רַק סֵפֶר תּוֹרָה אֶחָד, אֵין
 צְרִיכִין לְקִרְוֹת יוֹתֵר. אֲבָל אִם
 הוֹצִיאוּ שְׁנֵי סְפָרֵי תּוֹרָה, שֵׁשׁ
 כָּאֵן חֲשֵׁשׁ מִשּׁוּם פְּגָמוֹ שֶׁל סֵפֶר
 הַתּוֹרָה, שֶׁלֹּא יֵאמְרוּ פָסוּל הוּא,

צָרִיכִין לְקַרֹּת בּוֹ חֲמִישֵׁי בָּשָׁל
חֲנֻכָּה, וְאַחַר הַחֲמִישֵׁי יֹאמְרוּ חֲצִי
קֹדֵשׁ.

סעיף כה'

חָל רֹאשׁ חֹדֶשׁ טַבַּת בַּשָּׁבָת,
מוֹצֵי־אֵין שְׁלֹשָׁה סְפָרִי תוֹרָה,
בְּרֹאשׁוֹן קוֹרִין שְׁשָׁה גְבֵרִי בְּפָרִשֵׁת
הַשָּׁבוּעַ. בַּשָּׁנִי, שְׁבִיעִי בָּשָׁל רֹאשׁ
חֹדֶשׁ, וּמַתְחִילִין וּבִיּוֹם הַשָּׁבָת (וְעֵין
לְעֵיל סִימָן עח סְעִיף א וְסִימָן עט סְעִיף
א). וְאוֹמְרִים חֲצִי קֹדֵשׁ. וּבַשְּׁלִישִׁי
מִפְּטִיר בָּשָׁל חֲנֻכָּה יוֹמוֹ, וּמִפְּטִירִין

רְנִי וְשִׂמְחִי. וְאַף עַל גַּב דְּתַדִּיר
קוֹדֵם, זָהוּ בְּקַרְיָא, שְׁקוֹרִין
שְׂנֵיהֶם. אֲבָל בְּחִפְטָרָה שְׂאִין
מִפְּטִירִין אֵלָּא אַחַת, דּוֹחִין שֶׁל
רֹאשׁ חֹדֶשׁ וְקוֹרִין שֶׁל חֲנֻכָּה,
מִשּׁוֹם פְּרָסוּמִי נִפְּסָא.

סעיף כו'

בְּחִמּוּשָׁה עָשָׂר בְּשַׁבָּט, רֹאשׁ הַשָּׁנָה
לְאֵילָנוֹת. אֵין אוֹמְרִים בּוֹ תַּחֲנוּן.
וְנוֹהֲגִין לְהַרְבּוֹת בּוֹ בְּמִינֵי פִרְוֹת
אֵילָנוֹת.

סימן קמ - סדר ארבע פרשיות

סעיף א'

שַׁבַּת שְׁלֹפְנֵי רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֲדָר
הַסָּמוּךְ לְנִסָּן, הִיא שַׁבַּת פָּרָשַׁת
שְׁקָלִים. וְאִם חָל רֹאשׁ חֹדֶשׁ
בַּשַּׁבָּת, אֲזִי הִיא שַׁבַּת שְׁקָלִים.
וּמִוְצִיָּאִין שְׁלֹשָׁה סְפָרֵי תוֹרָה,
בְּרֹאשׁוֹן קוֹרִין שְׁשָׁה בְּפָרָשַׁת
הַשָּׁבוּעַ. בַּשָּׁנִי, קוֹרִין לַשְּׁבִיעִי
בְּשֵׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ, וּמִתְחִילִין וּבִיּוֹם
הַשַּׁבָּת, וְאוֹמְרִים חֲצִי קֹדֶשׁ (עֵין
לְעִיל סִימָן עח סָעִיף א וְסִימָן עט סָעִיף
א). וּבַשְּׁלִישִׁי, קוֹרִין מִפְּטִיר

בַּפֶּרֶשֶׁת שְׁקָלִים, וּמִפְטִירֵי הַפֶּטֶרֶת
שְׁקָלִים. אִם טָעוּ וְהִתְחִילוּ לְקַרֹּת
תְּחִלָּה בַּפֶּרֶשֶׁת שְׁקָלִים, גּוֹמְרִים,
וְהַמִּפְטִיר קוֹרֵא בְּשֵׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ,
וּמִפְטִיר גַּם כֵּן הַפֶּטֶרֶת שַׁבָּת
וְרֹאשׁ חֹדֶשׁ.

סעיף ב'

שַׁבָּת שֶׁלפָּנֶי פּוֹרִים הוּא שַׁבָּת
פֶּרֶשֶׁת זְכוֹר. וְהַשַּׁבָּת שֶׁלפָּנֶי רֹאשׁ
חֹדֶשׁ נִסָּן, הִיא שַׁבָּת פֶּרֶשֶׁת
הַחֹדֶשׁ. וְאִם חָל רֹאשׁ חֹדֶשׁ בַּשַּׁבָּת,
אִז הִיא פֶּרֶשֶׁת הַחֹדֶשׁ, וְדִינָהּ כָּמוֹ

רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֶדְרֹשׁ שְׁחֹל בְּשַׁבָּת.
וְהַשַּׁבָּת שְׁלֹפְנֵי פִרְשֵׁת הַחֹדֶשׁ, הִיא
שַׁבָּת פִּרְשֵׁת פָּרָה.

סעיף ג'

יֵשׁ אֲזַמְרִים, כִּי פִרְשֵׁת זְכוּר
וּפִרְשֵׁת פָּרָה, חִיבִים לְקַרְוֹתָן
מִדְּאֲוִרִיתָא, וְאִין קוֹרִין בָּהֶם קָטָן
לְמַפְטִיר. וּבְנֵי הַיְּשׁוּבִים שְׂאִין לָהֶם
מִנֵּין, צָרִיכִין שְׂיִבּוּאוֹ לְמָקוֹם שְׂיִישׁ
בוֹ מִנֵּין. וְאִם אֵי אֶפְשָׁר לָהֶם, לְכָל
הַפְּחוֹת יִקְרְאוּ אוֹתָן בְּגִינּוֹת
פָּרָאֵי.

סימן קמא – הלכות מגלה

סעיף א'

מִשְׁנֵכָנֶם אָדָר, מִרְבִּים בְּשִׁמְחָה.
וַיִּשְׁרֹאֵל שֵׁשׁ לוֹ דִּין וְדָבָרִים עִם
גוֹי, יִשְׁכַּט עִמּוֹ בְּחֹדֶשׁ זֶה.

סעיף ב'

בִּימֵי מִרְדְּכִי וְאַסְתֵּר, נִקְחָלוּ
הַיְּהוּדִים בְּשִׁלְשָׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אָדָר
לְעֵמֹד עַל נַפְשָׁם וְלִהְיוֹתָם
מֵאוֹיְבֵיהֶם, וְהָיוּ צָרִיכִין לְבִקֹּשׁ
רַחֲמִים מֵאֵת ה' יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ,
שִׁיעֲזָרֵם. וּמִצִּינּוֹ שָׁכַח אֲשֶׁר הָיוּ

יִשְׂרָאֵל בַּמִּלְחָמָה, הִתְעַנּוּ שִׁיעֲזָרָם
 ה'. וְגַם מִנְּשָׂה רַבָּנוּ עָלֵינוּ הַשְּׁלוֹם,
 בְּיוֹם שְׁנֵלָחָם עִם עַמָּלָק, הִתְעַנָּה.
 וְאֵם כֵּן, מִסֵּתֶמָּא גַם אֵז בְּיָמֵי
 מֶרְדֵּכִי וְאַסְתֵּר, הִתְעַנּוּ בְּיוֹם
 שֶׁלֹּנְשָׁה עָשָׂר בְּאַדָּר. וְלִכֵּן קָבְלוּ
 עָלֵיהֶם כָּל יִשְׂרָאֵל יוֹם זֶה לְתַעֲנִית
 צָבוּר. וְנִקְרָא תַעֲנִית אֶסְתֵּר, כִּדְרֵי
 לְזַכֵּר שֶׁהַבוֹרָא יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ, רוֹאֶה
 וְשׁוֹמֵעַ תְּפִלָּת כָּל אִישׁ בְּעֵת
 צָרָתוֹ, כַּאֲשֶׁר יִתְעַנֶּה וְיָשׁוּב אֵל ה'
 בְּכָל לְבָבוֹ, כִּמּוֹ שֶׁעָשָׂה לְאַבוֹתֵינוּ

בַּיָּמִים הָהֵם. וּמִכָּל מָקוֹם אֵין
 תַּעֲנִית זוֹ חוֹבָה כָּל כֶּךָ כִּמּוֹ אֲרַבַּע
 הַתַּעֲנִיּוֹת שְׁכֵת וּבֹת בַּמִּקְרָא (עֵין
 לְעִיל סִימָן קכא), וְלִכֵּן יֵשׁ לְהַקֵּל בָּהּ
 בַּעֲת הַצִּדָּה, כְּגוֹן מַעֲבָרוֹת
 וּמִינִיקוֹת אוֹ אֲבָלוֹ חוֹלָה קִצָּת
 בְּכֹאֵב עֵינַיִם, שָׂאֵם מַצַּטְעָרִים
 הֶרְבֵּה, לֹא יִתְעַנּוּ. וְכֵן יוֹלְדֵת כָּל
 שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְכֵן חֹתָן בְּתוּדָה שְׁבַעַת
 יָמֵי הַמִּשְׁתָּה שָׁלוֹ, אֵינָן צָרִיכִין
 לְהִתְעַנּוֹת, וַיִּפְרְעוּ אֶת הַתַּעֲנִית
 אַחֵר כֶּךָ. אֲבָל שָׂאֵר הַבְּרִיאִים, לֹא

יִפְרֹשׁוּ (אֶת) עֲצָמָם מִן הַצָּבֹר.
וְאֵפֹלוּ מִי שֶׁחֹלָה בַּדֶּרֶךְ וְקָשָׁה עָלָיו
הַתַּעֲנִית, מִכָּל מָקוֹם צָרִיד
לְהַתַּעֲנוֹת.

סעיף ג'

בַּיּוֹם אֲרֻבָּעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אֲדָר,
הוּא פּוּרִים. וְאֵם חָל פּוּרִים בַּיּוֹם
רֵאשׁוֹן, מִקְדִּימִין לְהַתַּעֲנוֹת בַּיּוֹם
הַחֲמִישִׁי. וְאֵם יֵשׁ אִז בְּרִית מִלָּה,
יַעֲשֶׂה אֶת הַסְּעוּדָה בְּלִילָה. אֲבֹל
הַסֵּנְדֵק וְאֲבִי הַבֵּן, מִתָּרִין לֶאֱכֹל
בַּיּוֹם, וְאִין צָרִיכִין לְהַתַּעֲנוֹת בַּיּוֹם

הַשֵּׁשִׁי. אֲבָל אָדָם אַחֵר שֶׁשָּׂכַח
וְאָכַל בַּיּוֹם הַחֲמִישִׁי, יִתְעַנֶּה בַּיּוֹם
הַשֵּׁשִׁי.

סעיף ד'

לְכַבֹּד הַמִּנְהָלָה, יֵשׁ לְלַבֹּשׁ בְּגָדֵי
שִׁבָּת מִבְּעָרָב. וְכִשְׁבָּא מִבֵּית
הַכְּנֶסֶת, יִמָּצֵא בְּבֵיתוֹ נֵרוֹת
הוֹלָקִים וְשִׁלְחַן עָרוֹךְ וּמִטָּה מִצֵּעֶת.
עַרְבִית, לְאַחֵר שְׂמוֹנָה עֶשְׂרֵה,
אוֹמְרִים קִדֵּשׁ שָׁלֹם עִם תְּתִקְבֹּל,
וְקוֹרִין אֶת הַמִּנְהָלָה. אַחֵר כִּי
אוֹמְרִים וְאַתָּה קִדֵּשׁ וְגו', (שְׁהוּא

בְּמִזְמוֹר לַמִּנְצָח עַל אֵילַת הַשֶּׁחַר, שֶׁנֶּאֱמַר
עַל אֶסְתֵּר, וְשֵׁם נֶאֱמַר, אֱלֹהֵי אֶקְרָא וְגו',
דִּנֶּאֱמַר עַל מִקְרָא מְגִלָּה, דִּאֲמַר רַבִּי
יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי, חַיֵּב אָדָם לְקָרוֹת אֶת
הַמִּגְלָה בַּלַּיְלָה וּלְשִׁנּוֹתָהּ בַּיּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר,
אֱלֹהֵי אֶקְרָא יוֹמָם וְלֹא תַעֲנֶה וְלַיְלָה וְלֹא
דּוּמְיָה לִי, וְסָמִיד לָהּ, וְאַתָּה קָדוֹשׁ וְגו')
וְאַחֲרֵי כֵךְ קָרִישׁ שָׁלֹם בְּלֹא תַתְּקַבֵּל.
וּבְמוֹצָאֵי שַׁבָּת, וִיהִי נַעֲם, וְאַתָּה
קָדוֹשׁ, וְקָרִישׁ שָׁלֹם בְּלֹא תַתְּקַבֵּל,
וַיִּתֵּן לָהּ, וּמִבְּדִילִין עַל חֲבוּסִים,
עָלֵינוּ.

סעיף ה'

נוֹחֲגִין לְהֵן קֹדֶם פּוֹרִים מִחֲצִית מֶן
 הַמִּטְבֵּעַ הַקְּבוּעַ בְּאוֹתוֹ מְקוֹם
 וּבְאוֹתוֹ זְמַן, זֵכֶר לְמִחֲצִית הַשָּׁקֶל
 שֶׁהָיוּ נוֹתְנִים בְּאַדָּר לְצֶרֶךְ קָרְבָּנוֹת
 הַצְּבוּר. וּמִנְהַג לְהֵן שְׁלֹשׁ מִחֲצִיּוֹת,
 מִשּׁוּם דְּבִפְרָשַׁת כִּי תִשָּׂא כֹתִיב
 שְׁלֹשׁ פְּעָמִים תִּרְוַמָּה. וְנוֹתְנִין
 בְּעֶרְבַּ לְפָנֶי קָרִיאת הַמִּנְחָלָה,
 וּמִחֲלָקִין אוֹתָם לְעֲנִיִּים. קָטָן,
 פָּטוּר. וְאִם אָבִיו נָתַן בְּשִׁבְלוֹ פַּעַם
 אַחַת, חַיֵּב לְעוֹלָם. בֶּן שְׁלֹשׁ עָשָׂר
 שָׁנָה, יֵשׁ אוֹמְרִים דְּחִיב, וְיֵשׁ

אומרים דפטר, עד שיחא בן
עשרים.

סעיף ז'

בפורים, ערבית שחרית ומנחה,
אומרים על הנסים, ואם שבת,
דינו כמו בחנכה (עין לעיל סימן
קלט סעיף כא).

סעיף ז'

חייב כל אדם, בין איש בין אשה,
לשמע קריאת המגלה בלילה
וביום. ולכן גם הבתולות, יש להן
ללכת לבית הכנסת. ואם אינן

הוֹלְכוֹת, צָרִיכִין לְקַרֹּת לְפָנֶיהֶן
בַּבַּיִת. וְגַם אֶת הַקְּטָנִים חַיִּבִּים
לְחַנֹּךְ אֹתָם שִׁישְׁמְעוּ קְרִיאַת
הַמִּגְלָה. וּמִכָּל מָקוֹם לֹא יֵבִיאוּ
לְבַיִת הַכְּנֶסֶת קְטָנִים בִּיּוֹתָר,
שֶׁמִּבְּלִבָּיִם דַּעַת הַשּׁוֹמְעִים.

סעיף ח'

מִגְלָה שֶׁל לִילָה, אָסוּר לְקַרֹּת קֹדֶם
צֵאת הַכּוֹכָבִים, אֶף עַל פִּי
שֶׁמִּצִּטֵּר הַרְבֵּה מִחֲמַת הַתַּעֲנִית.
אֲךְ יָכוֹל לְטַעַם קִצָּת קֹדֶם הַמִּגְלָה,
כַּגֹּז קֹאפֶע וְכוּמָה, כִּדִּי לְהַתְחִיזק

מַעַט מִחֲלֻשַׁת הַתַּעֲנִית.

סעיף ט'

מִצָּוָה מִן הַמִּבְחָר לְשִׁמּוֹעַ אֶת
הַמִּגְלָה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת בְּמָקוֹם שִׁישׁ
רַב אֲנָשִׁים, מִשּׁוֹם דְּבָרָב עִם
הַדֶּרֶת מְלֻךְ. וְלִכְל הַפְּחוֹת יִשְׁתַּדֵּל
לְשִׁמּוֹעַ אוֹתָהּ בְּמִנְיִן עֲשָׂרָה. וְאִם
אֵי אֶפְשָׁר לְקַרְוֹתָהּ בְּמִנְיִן, יִקְרָא
אוֹתָהּ כָּל יָחִיד מֵתוֹךְ מִגְלָה כְּעֶשְׂרָה
עִם הַבָּרְכוֹת שְׁלֹפְנִיָּהּ. וְאִם אֶחָד
יֹדֵעַ לְקַרְוֹתָהּ וְהַשָּׂאָר אֵינָם
יֹדְעִים, יִקְרָא זֶה שִׁיּוֹדֵעַ, וְהֵם

יִשְׁמְעוּ וְיִזְצְאוּ, אַף עַל פִּי שְׂאִינָם
עֲשֶׂרָה. אֲבָל בִּרְכָּה שְׁלֹא־חֲרִיָּה, אֵין
אוֹמְרִים רַק בַּעֲשֶׂרָה. וְאֵךְ בְּלֹא שֵׁם
וּמַלְכוּת, יָכוֹל גַּם יַחֲיד לְאִמְרָה.

סעיף י'

מִנְהַג בְּכָל יִשְׂרָאֵל, שֶׁחֲקוּרָא אֵינוֹ
קוּרָא מִתּוֹךְ מְגִלָּה בְּרוּכָה, אֶלָּא
פּוֹשֵׁט אוֹתָהּ וְכוּפְלָהּ דָּף עַל דָּף
כְּמוֹ אֲגָרָת, מִפְּנֵי שֶׁנִּקְרְאת אֲגָרָת
הַפּוֹרִים, אֲבָל הַשּׁוֹמְעִים, אֵינוֹם
צָרִיכִים לְפִשְׁטָהּ.

סעיף יא'

הַקּוֹרֵא אֶת הַמְּגִלָּה, בֵּין בַּיּוֹם בֵּין
בַּלַּיְלָה, מְבַרֵךְ לְפָנֶיהָ שֶׁלֹּשׁ בְּרָכוֹת,
עַל מִקְרָא מְגִלָּה, שֶׁעָשָׂה נַפְסִים,
וְשֶׁהַחַיִּינוּ. וְאַחֵר קְרִיאָתָהּ, כּוֹרֵכָה
כֵּלָהּ וּמַנִּיחָהּ לְפָנָיו, וּמְבַרְכִין
בְּרֶכֶת הָרַב אֶת רֵבֵנוּ וְכוּ'. אִם
אֵבֵל קוֹרֵא אֶת הַמְּגִלָּה, יְבַרֵךְ אַחֵר
אֶת הַבְּרָכוֹת, מִשּׁוֹם בְּרֶכֶת
שֶׁהַחַיִּינוּ.

סעיף יב'

בְּבְרָכַת שֶׁהַחַיִּינוּ שֶׁל יוֹם, יְכוּנוּ גַם
עַל מַצּוֹת מִשְׁלֹחַ מַנּוֹת וּמִתְּנוֹת

לְאֲבִיּוֹנִים וְסְעוּדַת פְּוָרִים. וְכֵן
שְׁלִיחַ הַצְּבוּר, צָרִיךְ שִׁיכּוֹן לְהוֹצִיא
אֶת הַצְּבוּר עַל מִצּוֹת אֵלָיו.

סעיף יג'

הַקּוֹרֵא אֶת הַמַּגְלָה, צָרִיךְ לְכַוֵּן
לְהוֹצִיא אֶת כָּל הַשּׁוֹמְעִים. וְגַם
הַשּׁוֹמֵעַ צָרִיךְ לְכַוֵּן לְצֵאת וְלִשְׁמֹעַ
כָּל תֵּבָה וְתֵבָה, שְׂאֵפְלוֹ אִם רַק
תֵּבָה אַחַת לֹא שָׁמַע, אֵינוֹ יוֹצֵא.
וְלִכֵּן צָרִיךְ הַקּוֹרֵא לְהַשְׁגִּיחַ מְאֹד,
שֶׁבַשְׁעָה שְׁמִרְעֵישִׁין וּמַבְלִבְלִין
בְּהַפְּאֵת הַמָּוֶה, יִשְׁתַּק עַד יַעֲבֹר

הֲרַעַשׁ לְגַמְרֵי. וּמִכָּל מָקוֹם רְאוּי
וְנִכּוֹן שִׁיחִיָּה לְכָל אֶחָד מִגָּלָה
בְּשָׂרָה, כִּדִּי שִׁיאֲמַר בְּעֶצְמוֹ מְלָה
בְּמָלָה בְּלִחָשׁ, פֶּן לֹא יִשְׁמַע תִּבְּחָה
אַחַת מִן הַקּוֹרְאִים. וְכֵן כָּל אִשָּׁה
חַכְמַת לֵב שֶׁעוֹמֶדֶת בְּעֶזְרַת נָשִׁים,
אִם אֶפְשָׁר, מֵה פֹּזֵב לְהִיּוֹת לָהּ
מִגָּלָה בְּשָׂרָה לְקָרוֹת מִתּוֹכָהּ, כִּי
שָׁם קָנְיָה לְשִׁמְעָה, וְהַנָּשִׁים חַיְבוֹת
כְּמוֹ הָאֲנָשִׁים. (אם לֹא קָדְשׁוּ אֶת
הַלְבָּנָה וְנִרְאָתָה בְּשַׁעַת קְרִיאַת הַמָּגֵלָה,
עֵין לְעִיל סוּף סִימָן צז).

סעיף יד'

הַקּוֹרֵא צָרִיךְ שִׁיאֲמַר אֶת עֲשֶׂרֶת
בְּנֵי הָמֶן וְגַם תֵּבֶת עֲשֶׂרֶת, הַכֹּל
בְּנִשְׁמָה אַחַת, לְהוֹדִיעַ שְׂכָלָם
נִהְרְגוּ וְנָתְלוּ בְּאַחַד. וְנוֹהֲגִין
לְכַתְּחֻלָּה לֹאמַר מִן חֲמִשׁ מֵאוֹת
אִישׁ, הַכֹּל בְּנִשְׁמָה אַחַת.
וּבְדִיעֲבַד, אֲפֹלוּ הַפְּסִיק בֵּין עֲשֶׂרֶת
בְּנֵי הָמֶן, יֵצֵא. וְיִמָּחַ שְׁנוֹהֲגִין
בְּקִצָּת מִקּוֹמוֹת שְׂכָל הַקָּהָל
אוֹמְרִים עֲשֶׂרֶת בְּנֵי הָמֶן, אֵינוֹ
מִנְהַג נָכוֹן, אֲלֹא הַקּוֹרֵא לְבַד

יֹאמְרֵם, וְהִקְהֵל יִשְׁמְעוּ כָמוֹ כָּל
הַמְּגֵלָה. כְּשֶׁאָמַר הַקּוֹרֵא בַּלִּילָה
הַהוּא נִדְרָה וְגו', יִגְבִּיהַ קוֹלוֹ, כִּי
שָׁם מִתְחִיל עֵקֶר הַנֶּס. וְכִשְׁאָמַר
הָאֲגֻרָת הַזֹּאת, יִנְעֲנַע אֶת הַמְּגֵלָה.

סעיף טו'

מִי שֶׁיֵּשׁ לְפָנָיו מְגֵלָה כְּסוּלָה אִם
חֲמִשָּׁה, לֹא יִקְרָא עִם שְׁלִיחַ הַצְּבוּר.
כִּי אִם הוּא קוֹרֵא, אֵינוֹ יָכוֹל לְכוּן
לְשִׁמְעַי מִן שְׁלִיחַ הַצְּבוּר. וְאַפְלוּ אִם
הוּא יְכוּן, שָׁמָּה יִשְׁמַע אַחֵר מִה
שֶׁהוּא קוֹרֵא, וְלֹא יְכוּן לְקַרְיַאת

וְשְׁלִיחַ הַצְּבוּר. וְכֵן לֹא יִסֵּיעַ שׁוּם
 אָדָם בְּעַל פֶּה לְשְׁלִיחַ הַצְּבוּר. וְלִכֵּן
 אוֹתוֹן אֲרַבְעָה פְסוּקֵי גִּאֲלָה
 שְׁאוּמְרִים הִקְהֵל בְּקוֹל רַם, צָרִיד
 וְשְׁלִיחַ הַצְּבוּר לַחֲזוֹר וְלִקְרוֹתָם
 מִתּוֹךְ הַמִּגְלָה הַכְּשִׁירָה.

סעיף טז'

מִי שֶׁכָּבַר יָצָא בְּקִרְיָאת הַמִּגְלָה,
 וְקוּרָא לְהוֹצִיא אַחֵר, אִם זֶה
 שְׁצָרִיד לְיָצֵאת יוֹדֵעַ בְּעֶצְמוֹ לְבָרֵךְ
 אֶת הַבְּרָכוֹת, יְבָרֵךְ בְּעֶצְמוֹ. וְאִם
 הִיא אֲשֶׁה טוֹב יוֹתֵר שֶׁהַקּוּרָא

יְבָרֶךְ, וְאָמַר, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ

בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְשַׁמֵּעַ מִגְּלָה.

סעיף יז'

בַּשֵּׁבֶת (שְׂאִינוּ פוֹרִים) מִתְּרִין לְטַלְטֵל

אֶת הַמִּגְלָה. וּמִכָּל מָקוֹם אִם חָל

פוֹרִים בַּיּוֹם הָרֵאשׁוֹן, אֵין לְהַבִּיאַ

בַּשֵּׁבֶת אֶת הַמִּגְלָה לְבֵית הַכְּנֶסֶת,

וְאַפְלוּ בְּעִיר שְׁהִיא מִתְּקַנָּה

בְּעִירוֹבִין, מַשּׁוּם דְּחֵי מִכִּין מִשֵּׁבֶת

לְחַל.

סעיף יח'

צָבֹר שְׂאִין לָהֶם שְׁלִיחַ צָבֹר

שִׁיכּוּל לְקָרוֹת אֶת הַמִּגְלָה עִם
 הַטַּעֲמִים כִּרְאוֹי, יְכוּל לְקָרוֹת גַּם
 בְּלֹא טַעֲמִים, רַק שִׁיקָרָא אֶת
 הַתְּבוּת כִּרְאוֹי, שְׁלֹא יִשְׁתַּנֶּה
 הָעֲנִין. שָׂאם קָרָא בְּמָקוֹם וּמִרְדְּכִי
 יוֹשֵׁב, יֵשֵׁב. אוֹ בְּמָקוֹם וְהָמָן נוֹפֵל,
 נִפֹּל, וְכִדּוּמָה, אֲפֹלוֹ בְּדִיעָבֵד אֵינּוּ
 יוֹצֵא. וְיִכּוּלִין לַעֲשׂוֹת בַּמִּגְלָה
 נִקְדּוֹת וְטַעֲמִים, שִׁיקָרָא כְּחֻגֵּן, כִּיּוֹן
 שֶׁהִיא שְׁעַת הַדְּחָק, וְהַכִּי עֲדִיף טַפִּי
 מִמָּה שִׁיקָרָא אֶחָד מִתּוֹךְ הַחֲמִשָּׁה
 בְּלַחֲשׁ, דְּכִיּוֹן שְׁזִה הַקּוֹרָא מִתּוֹךְ

הַחֲמִשָּׁה, אֲפֵלוּ הוּא קוֹרֵא בְּלַחֲשׁ,
אֵינוּ יָכוֹל לְכוּן דַּעְתּוֹ שִׁישְׁמַע
מִשְׁלִיחַ הַצָּבוּר, וְנִמְצָא שֶׁקָּרָא רַק
מִתּוֹךְ הַחֲמִשָּׁה, וְאֵינוּ יוֹצֵא. וְאִם
אֲרַע כָּדֵי, צָרִיד לַחֲזוֹר וּלְשַׁמְעָה
מִתּוֹךְ מִגְלָה בְּשִׁירָה.

סעיף יט'

צָבוּר שְׂאִין לָהֶם מִגְלָה בְּשִׁירָה
בְּדִינָה, מִכָּל מָקוֹם אִם הִיא כְּתוּבָה
עַל קֶלֶף כְּהִלְכָתָהּ, רַק שְׁחִסְרוֹת
אֵיזוֹ תִּבּוֹת בְּאַמְצָעָהּ, כִּיּוֹן שֶׁלֹּא
חִסֵּר בָּהּ עֲנִין אֶחָד שָׁלֵם, יְכוּלִין

לְקָרוֹת מִתּוֹכָהּ עִם הַבְּרוֹת,
וְהַטָּעוֹת יִקָּרָא הַקּוֹרָא בְּעַל פֶּה, אִם
יֹאמַר לְפָנָיו בְּלִחַשׁ מִתּוֹךְ הַחֲמִשׁ.
אֲבָל אִם אֵין מְגִלָּה כָּלֵל אִם שְׁחָסַר
בָּהּ עֲנִיִּין אֶחָד שָׁלֵם אִם שְׁחָסַר בָּהּ
בִּתְחִלָּה אִם בְּסוֹף, קוֹרִין מִתּוֹךְ
הַחֲמִשׁ כָּל אֶחָד בְּפָנָיו עֲצָמוֹ וְאֵין
מְבָרְכִין. וְיַחֲדִיד שְׂאִין לוֹ רַק מְגִלָּה
כְּסוּלָה, קוֹרָא בָּהּ בְּלֹא בְּרוֹת.

סעיף כ'

אֲבָל תּוֹךְ שְׁבָעָה, נוֹהֵג בְּכָל דִּינֵי
אֲבִלוֹת, וְאֶסוּר לְרְאוֹת כָּל מִינֵי

שְׁמַחָהּ. אֲךָ בְּנֵעִילָת הַסִּנְדֵּל וַיִּשְׁבָּה
עַל גִּבִּי סַפְסָל, מִתָּר, מִפְּנֵי שֶׁהֵם
דְּבָרִים הַנִּרְאִים לְכָל. בַּלִּילָהּ, אִם
יָכוֹל לְאַסּוֹף מִנִּין בְּבֵיתוֹ לְקָרוֹת
הַמִּגְלָה, מוֹטָב. וְאִם לֹא, יִתְפַּלֵּל
בְּבֵיתוֹ וַיֵּלֶךְ לְבֵית הַכִּנּוּסִת לְשִׁמוּעַ
הַמִּגְלָה. וְאִם חָל בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת,
יֵלֶךְ לְבֵית הַכִּנּוּסִת לְאַחַר סְעוּדָה
שְׁלִישִׁית בְּעוֹד יוֹם. וּבִיּוֹם הַזֶּה
לְבֵית הַכִּנּוּסִת לִתְפִּלָּה וְלַמִּגְלָה.

סעיף כא'

מִי שֶׁמָּת לוֹ מֵת בְּתַעֲנִית אֶסְתֵּר

וּבִלְיָלָהּ הוּא אֲזַנֵּן קִדְּם הַקְּבוּרָה,
 יִשְׁמַע קְרִיאַת הַמְּגִלָּה מֵאַחֵר. וְלֹא
 יֵאָכֵל בַּשָּׂר וְלֹא יִשְׁתֶּה יַיִן, כִּי
 בִלְיָלָהּ אֵינוֹ חַיָּב בְּמִשְׁתָּהּ. וּבַיּוֹם
 לְאַחֵר יֵצֵאָה מִבֵּית הַכְּנֶסֶת,
 קוֹבְרִין אֶת הַמֵּת וְאַחֵר כֶּךָּ יִתְפַּלֵּל
 וַיִּקְרָא אֶת הַמְּגִלָּה אִם יִשְׁמַע
 מֵאַחֵר. וְאִם שָׁמַע קְרִיאַת הַמְּגִלָּה
 קִדְּם הַקְּבוּרָה, יֵצֵא. וּמִכָּל מָקוֹם
 נִבְּזִין שִׁיחֲזוֹר וַיִּקְרָאָהּ בְּלֹא בִּרְכוּת.
 וְתִפְלִין לֹא יִנְיַח אֶפְלוֹ אַחֵר
 הַקְּבוּרָה, פִּיּוֹן שָׁחוּא יוֹם רֵאשִׁוֹן

בְּאַבְלוֹ. וְאוֹנֵן בַּפִּוְרִים בַּיּוֹם, מִתָּר
בְּבִשָּׁר וַיֵּין.

סעיף כב'

שְׁחֵרִית, מִשְׁכִּימִין לְבֵית הַכְּנֶסֶת.
לְאַחַר שְׁמוֹנָה עָשָׂר אֲוִמְרִים חֲצִי
קֹדֵישׁ וְקוֹרִין בַּתּוֹרָה בַּפָּרָשָׁת וַיָּבֹא
עַמְלֵק תִּלְתָּא גִבּוֹרִי, וְאַחַר כֶּךָ חֲצִי
קֹדֵישׁ וְלְאַחַר שְׁמֹנֶה עָשָׂר אֲוִמְרִים
חֲתוּרָה, קוֹרִין אֶת הַמִּגְלָה. לְאַחַר
בִּרְכָּה אַחֲרוֹנָה אֵין אֲוִמְרִים
בְּשְׁחֵרִית אֲשֶׁר הֵנִיא. וְלְאַחַר שְׁפִים
הָאֵל הַמּוֹשִׁיעַ, אֲוִמְרִים שׁוֹשֶׁנֶת

יַעֲקֹב וְכוּ'. וְאוֹמְרִים אֲשֶׁרִי, וְבֹא
לְצִיּוֹן, קְדִישׁ שְׁלָם עִם תְּתַקַּל.
וְאֵין לַחֲלוּץ אֶת הַתְּפִלִּין עַד לְאַחַר
קְרִיאַת הַמִּגְלָה, מְשֻׁם דְּכָתִיב בָּהּ,
וַיִּקֹּר, וְדַרְשִׁינָן, אֵלֶּה תְּפִלִּין. אִם יֵשׁ
מִיָּגָה, מִלִּין קֹדֶם קְרִיאַת הַמִּגְלָה,
מְשֻׁם דְּכָתִיב, וְשִׁשּׁוֹן, זֶה מִיָּגָה.

סעיף כג'

עִיר שְׁחִיא מִקְּפַת חוּמָה מִימֹת
יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון, קוֹרִין בָּהּ בַּחֲמִשָּׁה
עָשָׂר וְלֹא שְׂכִיחִי בְּמִדְּיוֹתֵינוּ.

סימן קמב - הלכות משלוח מנות

איש לרעהו ומתנות לאביונים וסעודת פורים

סעיף א'

חַיֵּב כָּל אָדָם לְשַׁלֹּחַ לְכָל הַפָּחוֹת
לְאָדָם אֶחָד שְׁתֵּי מִנוֹת, דְּכֵתִיב,
וּמִשְׁלֹחַ מִנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ, מִשְׁמַע
שְׁתֵּי מִתְּנוֹת לְאֶחָד. וְכָל הַמֵּרְבֵּה
לְשַׁלֹּחַ מִנוֹת לְרֵעִים, חֵרִי זֶה
מִשְׁבַּח. וּמִכָּל מְקוֹם מוֹטֵב
לְהִרְבּוֹת בְּמִתְּנוֹת לְאֲבִיוָּנִים
מִלְּהִרְבּוֹת בְּסַעֲוֹדָתוֹ וּבְמִשְׁלֹחַ
מִנוֹת לְרֵעִים, כִּי אֵין שְׂמִיחָה גְדוֹלָה

וּמִפְּאֲרַת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא
אֵלֹא לְשִׂמְחָה לֵב עֲנִיִּים וִיתוּמִים
וְאֶלְמָנוֹת. וְהַמְשִׁימָה לֵב הָאֱמָלָלִים
הָאֵלֹל, דוֹמָה לְשֹׂכֵינָה, שֶׁנֶּאֱמַר,
לְהַחְיֹת רוּחַ שְׂפָלִים וּלְהַחְיֹת לֵב
נִדְכָּאִים.

סעיף ב'

לֹא נִקְרָא מָנוֹת אֵלֹא דְבַר שְׂרָאֵי
לְאַכּוֹל כְּמוֹת שְׂחִיָּא בְּלִי תְקוּן,
כְּגוֹן בֶּשָׂר וְדָגִים מִבְּשָׂלִים וְלֹא
חַיִּים, אִם מִיֵּי מִתִּיקָה אִם פְּרוֹת,
אִם כּוֹס יַיִן וְיֵי דְבִשׁ וְכִיּוֹצֵא בָהֶם.

סעיק ג'

כָּל אָדָם אֲפֵלוֹ עָנִי שְׂבִי שְׂרָאֵל
הַמִּקְבֵּל צְדָקָה, חַיֵּב לָתֵן לְכָל
הַפְּחוֹת שֵׁתִי מִתְּנוֹת לְשָׁנִי עֲנִיִּים,
וְהֵינּוּ מִתְּנָה אַחַת לְכָל אֶחָד,
דְּכֵתִיב, וּמִתְּנוֹת לְאַבְיוֹנִים, מִשְׁמַע
שֵׁתִי מִתְּנוֹת לְשָׁנִי עֲנִיִּים. וְאִין
מִדְּקֻדָּקִים בְּמַעֲוֹת פּוֹרִים, אֵלֶּא כָּל
הַפּוֹשֵׁט יָד לְשׂוֹל, נוֹתֵנִים לוֹ. וְכִי
שָׁחִיא בְּמָקוֹם שֵׁאִין שָׁם עֲנִיִּים,
יַעֲכֵב אֶת הַמַּעֲוֹת אֲצִלּוֹ, עַד
שִׁיזְדַּמְּנוּ לוֹ עֲנִיִּים אִוּ יִשְׁלַחֵם לָהֶם.

סעיף ד'

גַּם הַנָּשִׁים חַיִּבֹת בְּמִשְׁלֹחַ מִנּוֹת
וּמִתְּנוֹת לְאַבְיוֹנִים. מִשְׁלֹחַ מִנּוֹת,
תְּשַׁלַּח אִשָּׁה לְאִשָּׁה וְאִישׁ לְאִישׁ.
אַבֵּל מִתְּנוֹת לְאַבְיוֹנִים, יְכוּלָה גַּם
אִשָּׁה לְשַׁלֹּחַ לְאִישׁ, וְכֵן בַּהֲפָדָה.
קִצַּת נָשִׁים סוֹמְכוֹת עַל בַּעֲלֵיהֶן
שֶׁהֵם שׂוֹלְחִים גַּם בְּשִׁבְלָן, וְאֵינָן
נִכְוֵן, אֶלָּא יֵשׁ לְחַמֵּיר.

סעיף ה'

חַיִּבִּים לְאַכּוֹל וּלְשַׁתּוֹת וּלְשִׁמּוֹחַ
בַּפּוֹרִים. גַּם בַּלַּיִל אֶרְבָּעָה עָשָׂר

יְשַׁמַּח וַיְרַבֶּה קִצָּת בְּסֻעֻדָּה.
וְכַשְּׁחֹל בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, אַף שְׁצָרִיךְ
לַעֲשׂוֹת בַּשַּׁבָּת סֻעֻדָּה שְׁלִישִׁית,
יִמַּעַט קִצָּת בְּאַכִּילָתוֹ בַּיּוֹם, לְהֵן
מָקוֹם לְסֻעֻדַּת לַיִל פּוֹרִים. וּמִכָּל
מָקוֹם בְּסֻעֻדָּה שְׁעוֹשִׁין בַּלַּיְלָה, אֵין
יוֹצֵאִין יְדֵי חוֹבָתָן, דְּעַקֵּר הַסֻּעֻדָּה
מִצָּוָתָהּ שְׁתֵּהא בַּיּוֹם, דְּכָתִיב, יָמִי
מִשְׁתָּה. וַיֵּשׁ לְהַדְלִיק נֵרוֹת דְּרַךְ
שְׂמֵחָה וַיּוֹם טוֹב גַּם כְּשֶׁעוֹשִׁים
הַסֻּעֻדָּה בַּיּוֹם. וְגַם בַּלַּיִל חֲמִשָּׁה
עָשָׂר, צָרִיךְ לְשִׂמּוּחַ קִצָּת. גַּם

מִתְּנֹת לְאֲבִיּוֹנִים וּמִנּוֹת לְרֵעֵהוּ,
צָרִיךְ לְהִיּוֹת בַּיּוֹם. וּמִשּׁוּם דְּטָרִידִי
בְּמִשְׁלֹחַ מִנּוֹת, עוֹשִׂים מְקֻצָּת
סְעוּדָה בְּלֵילָהּ. וּמִתְּפִלָּים מִנְחָה
בְּעוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל, וְעוֹשִׂין אֶת
הַסְּעוּדָה לְאַחַר מִנְחָה. וְצָרִיכִין
לַעֲשׂוֹת עַל כָּל פָּנִים רַב הַסְּעוּדָה
בַּיּוֹם. וְכִשְׁחָל בְּעֶרְבַּ שַׁבָּת, עוֹשִׂין
אוֹתָהּ בְּשַׁחֲרִית, מִפְּנֵי כְּבוֹד שַׁבָּת.
וְטוֹב לַעֲסֹק קֻצָּת בִּתְוָרָה קֹדֶם
שְׁמִתַּחִיל הַסְּעוּדָה. וְסָמַךְ לְדַבֵּר,
לִיהוּדִים הֵיחָדָה אוֹרָה, וְדַרְשִׁינָן,

אֲזָרָה, זֶה תֹּרָה. יֵשׁ אֲזָמְרִים, שִׁישׁ
לֶאֱכֹל מִיָּנִי זֶרְעוֹנִין בַּפֹּרִים, זִכָּר
לְזֶרְעוֹנִין שְׂאֵכְלוֹ דְּנִיָּאל וְחֲבֵרָיו
בְּבָבֶל, וְזָכָר לְזֶרְעוֹנִין שְׂאֵכְלָה
אֶסְתֵּר. דְּאִיתָא בַּגְמָרָא, וִישְׁנָה
וְאֵת נַעֲרֹתֶיהָ לְטוֹב, שְׂהֶאֱכִילָהּ
זֶרְעוֹנִים. (דִּינִי עַל הַנְּסִים בְּבִרְכַּת
הַמָּזוֹן, עֵין סִימָן מֵד סְעִיף טז, יז).

סעיף ו'

כִּיּוֹן שְׂכָל הַנֶּם הִיָּה עַל יְדֵי חֵיִין,
וְשִׁתִּי נְטִרְדָּה בְּמִשְׁתָּה חֵיִין וּבָאָה
אֶסְתֵּר בְּמִקּוֹמָהּ, וְכֵן עֲנִין הַמָּן

וּמִפְּלֹתָיו הֵיחָה עַל יְדֵי יִין, לָכֵן חֵיבוּ
רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרָנָם לְבָרְכָהּ, לְהַשְׁתַּכַּר
בַּיִין, וְאָמְרוּ, חֵיב אֲנֵשׁ לְבַסּוּמִי
בַּפּוֹרְיָא עַד דְּלֹא יֵדַע בֵּין אַרְזֵי
הַמֶּן לְבָרוּךְ מְרֻדְכִי. וְלַפְחוֹת יִשְׁתַּח
יֹתֵר מִהֲרַגְלוֹ, כִּדִּי לְזַכֵּר אֶת הַנֶּם
הַגָּדוֹל, וְיִישָׁן. וּמִתּוֹךְ שִׁישָׁן, אֵינוֹ
יֹדַע בֵּין אַרְזֵי הַמֶּן לְבָרוּךְ מְרֻדְכִי.
וְאוּלָם מִי שֶׁהוּא חָלוּשׁ בְּטַבְעוֹ,
וְכֵן מִי שֶׁיֹּדַע בְּעֶצְמוֹ שֶׁעַל יְדֵי כֹן
יִזְלַל חֵם וְשָׁלוֹם בְּאִיזוֹ מַצָּוָה,
בְּבָרְכָהּ, אִם בְּתַפְלָהּ, אִם שֶׁיָּבוֹא

חם וְשִׁלּוֹם לְקָלוֹת רֹאשׁ, מוֹטָב
שֵׁלָא יִשְׁתַּכַּר, וְכָל מַעֲשֵׂיו יִהְיוּ
לְשֵׁם שָׁמַיִם.

סעיף ז'

הָאֲבֵל, אֶפְלוֹ תוֹךְ שְׁבָעָה, חַיֵּב
בְּמִתְּנוֹת לְאַבְיוֹנִים, וְגַם לְשִׁלּוֹחַ
מִנּוֹת לְרֵעֵהוּ. וּמִכָּל מָקוֹם לֹא
יִשְׁלַח דְּבַר שֶׁל שְׂמִיחָה. אֲבֵל לְאֲבֵל,
אֵין שׁוֹלְחִין מִנּוֹת כָּל שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי
חֹדֶשׁ, אֶפְלוֹ דְּבַר שְׁאֵינוֹ שֶׁל
שְׂמִיחָה. אִם הוּא עָנִי, מִתָּר לְשִׁלּוֹחַ
לוֹ מַעוֹת אִו שְׂאֵר דְּבַר שְׁאֵינוֹ שֶׁל

שְׂמִיחָה. וְאֵם אֵין בַּמָּקוֹם הַזֶּה רֵק
הָאָבִל עִם אַחֵר, חַיֵּב לְשַׁלֹּחַ לוֹ,
כִּדְרֵי לְקַיֵּם מִצְוֹת מְשַׁלֹּחַ מִנּוֹת (דִּין
הָאוֹנֵן, עֵין לְעִיל סִימָן קמא סְעִיף כא).

סעיף ח'

אֵין לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בַּפּוֹרִים. וְמִי
שָׁעוּשָׁה בּוֹ מְלָאכָה, אֵינוֹ רוֹאֶה
מֵאוֹתָהּ מְלָאכָה סִימָן בְּרָכָה
לְעוֹלָם. וְעַל יְדֵי גוֹי, מֵתָר. וּמֵתָר
לְעַסֵּק בַּפְּרִקְמִטִּיא. וְכֵן מֵתָר לְכַתֵּב
אֲפִלוּ אֲגֻרַת שָׁלוֹם, וְכֵן חוֹבוֹתָיו
וְכָל דְּבַר שְׂאִינוֹ צָרִיךְ עֵיוֹן גָּדוֹל,

וְכָל שֹׁכֵן לְכֹתֵב דְּבַר מִצְוָה אִם
לַעֲשׂוֹת שְׂאֵר דְּבַר מִצְוָה. וְכֵן
לְצַרְדָּה פּוֹרִים, מִתֵּר לַעֲשׂוֹת אֲפִלּוּ
מִלְּאֲבוֹת גְּמוּרוֹת.

סעיף ט'

יוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּאֶדָר נִקְרָא
אֶצְלָנוּ שׁוּשַׁן פּוֹרִים. אִין אוֹמְרִים
בּוֹ תַּחֲנוּן, וְלֹא אֵל אֶרֶךְ אֲפִים, וְלֹא
לְמַנְצַח. וְאִסּוּר גַּם כֵּן בְּהַסְפֵּד
וְתַעֲנִית. וְנוֹהֲגִין בּוֹ קִצָּת מִשְׁתָּה
וְשִׁמְחָה, אֲבָל אִין אוֹמְרִים עַל
חֲנֻסִים. וּמִתְרִין לַעֲשׂוֹת בּוֹ

נִשְׁוֹאֵין, כִּיּוֹן שְׂאִין אָנוּ קוֹרִין בּוֹ
אֶת הַמַּגָּלָה. אַבֵּל בַּיּוֹם שְׁקוֹרִין אֶת
הַמַּגָּלָה, שְׂאֵז עֵקֶר הַשְּׂמִיחָה, אִין
עוֹשִׂין בּוֹ נִשְׁוֹאֵין, מִשּׁוּם דְּאִין
מַעֲרִבִין שְׂמִיחָה בְּשְׂמִיחָה.

סעיף י'

יוֹם אֶרְבַּעַּה עָשָׂר וַחֲמִשָּׁה עָשָׂר
שְׁבָאָדָר הָרֵאשׁוֹן גַּם כֵּן אִין
אוֹמְרִים בָּהֶם לֹא תַחֲנוּן, וְלֹא אֵל
אֶרֶךְ אַפַּיִם, וְלֹא לְמַנְצָח, וְאַסּוּרִין
בְּהַסְפֵּד וְתַעֲנִית. וּבַיּוֹם אֶרְבַּעַּה
עָשָׂר, מַרְבִּים קִצָּת בְּסַעֲוָדָה.

סימן קמג - הלכות כבוד אב ואם

סעיף א'

צָרִיךְ לִזְהֹר מְאֹד בְּכַבּוּד אָבִיו
וְאִמּוֹ וּבְמוֹרָאָם, שֶׁהַשּׁוּחַ אֹתוֹ
הַכֶּתֶב טוֹב לְכַבֹּדוֹ וּלְמוֹרָאוֹ, יִתְבָּרֵךְ
שְׁמוֹ. כְּתִיב, כִּי כָבֵד אֶת אָבִיךָ וְאֶת
אִמֶּךָ. וְכְתִיב, כִּי כָבֵד אֶת ה' מִחוּלָּה.
בְּאָבִיו וְאִמּוֹ כְּתִיב, אִישׁ אִמּוֹ
וְאָבִיו תִּירָאוּ. וְכְתִיב, אֶת ה'
אֱלֹהֶיךָ תִירָא. כְּדָרֵךְ שֶׁצִּוָּה עַל
כַּבּוּד שְׁמוֹ הַגָּדוֹל וּמוֹרָאוֹ, כִּן צִוָּה
עַל כַּבּוּדָם וּמוֹרָאָם. שֶׁלְּנִשָּׁה שְׁתֵּכֶּפִין

הם באדם, הקדוש ברוך הוא
 ואביו ואמו. (איש מזריע לבן שבו,
 אשה מזרעת אדם שבו, והקדוש ברוך
 הוא נופח בו נשמה, מראה עין, ושמיעת
 און, ודבור) בזמן שאדם מכבד את
 אביו ואת אמו, אומר הקדוש
 ברוך הוא, מעלה אני עליכם,
 כאלו דרתי ביניהם וכבודני.

סעיף ב'

איזהו מורא. לא יעמד במקומו
 המיחם לו לעמד שם בסוד זקנים
 עם חבריו או מקום המיוחד לו

לְהִתְפַּלֵּל, וְלֹא יֵשֵׁב בְּמִקּוֹם הַמִּיחָד
 לוֹ לְהִסָּב בְּבֵיתוֹ, וְלֹא יִסְתֵּר אֶת
 דְּבָרָיו, וְלֹא יִכְרִיעַ אֶת דְּבָרָיו
 בְּפָנָיו, אֲפִלּוּ לֹמַר, נִרְאִין דְּבָרֵי
 אֲבֹא. עַד הֵיכָן מוֹרָאָם. הִיָּה חֶבֶן
 לְבוֹשׁ חֲמוּדוֹת וְיוֹשֵׁב בְּרֹאשׁ
 הַקֶּהֱל, וּבָאוּ אָבִיו אִם אִמּוֹ וְקָרְעוּ
 אֶת בְּגָדָיו, וְהִכּוּהוּ עַל רֹאשׁוֹ,
 וְיִרְקוּ בְּפָנָיו, לֹא יִכְּלִים אוֹתָם וְלֹא
 יִצְעֵר בְּפָנֵיהֶם וְלֹא יִכְעֵם בְּנִגְדָּם,
 אֲלֵא יִשְׁתַּק וְיִירָא מִמֶּלֶךְ מַלְכֵי
 הַמַּלְכִּים הַקְּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁצְּנֻחַ

בְּכָדָּהּ. אֲבָל יָכוֹל לְתַבְעַת אֹתָם לְדִין
עַל הַחֲפֵסִד.

סעיף ג'

אִיזָהוּ כָּבוֹד? מֵאֲכִילוֹ וּמִשְׁקָהוּ,
מִלְּבִישׁ וּמִכֶּסֶה, מִכָּנִים וּמוֹצִיא
(וְעַיִן לְעֵיל סִימָן לַד סעיף ו). וְיִתְּנֵנוּ
לוֹ בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת. שְׂאֵפְלוֹ
מֵאֲכִילוֹ בְּכָל יוֹם פְּטוּמֹת, וְהִרְאָה
לוֹ פָּנִים זֹעֲפֹת, נֶעְנֵשׁ עָלָיו.

סעיף ד'

הִיוּ אָבִיו אִם אִמּוֹ יְשָׁנִים וּמִפְתַּח
חֲנוּתוֹ שֶׁל הַבֵּן תַּחַת רַאשֵׁיהֶם,

אָסוּר לְהַקְיֹצֵם מִשְׁנָתָם, אַף עַל פִּי
שִׁיפְסִיד רֹחַ הָרִבָּה. אֲבָל אִם יִגִּיעַ
רֹחַ לְאָבִיו אִם יִקְיֹצוּ, וְאִם לֹא
יִקְיֹצוּ יִצְטַעַר עַל מְנִיעַת הָרוּחַ,
מִצָּוָה לְהַקְיֹצוּ, כִּיּוֹן שִׁישְׁמַח בָּזָה.
וְכֵן מִצָּוָה לְהַקְיֹצוּ לְלָכַת לְבֵית
הַכֹּנֶסֶת אוֹ לְשֹׂאֵר דְּבַר מִצָּוָה,
מִפְּנֵי שְׂכָלָם חִיבִים בְּכָבוֹד הַמָּקוֹם
בָּרוּךְ הוּא (חיי"א בשם ספר חסידים).

סעיף ה'

הִיא צָרִיךְ לְאִיזָה דְּבַר בָּעִיר, וְיִוָּדַע
שִׁישְׁלִימּוֹ חֲפָצוֹ בְּשִׁבְלֵי אָבִיו, אַף

עַל פִּי שְׂיֹדֵעַ שְׁגָם בְּשִׁבְלֹ
יַעֲשֶׂהוּ לוֹ, לֹא יֹאמַר, עֲשׂוּ לִי
בְּשִׁבְלִי, אֲלֹא יֹאמַר, עֲשׂוּ לִי
בְּשִׁבְלִי אֲבֹא, כִּי לְלוֹת הַכָּבוֹד
בְּאֲבִיו.

סעיף ו'

אֲמַרָה לוֹ אֲמֹ, עֲשֵׂה זֹאת וְעֲשֵׂה,
וְאַחַר כֵּן בֹּא אָבִיו וְשֹׂאֵל אוֹתוֹ,
מִי אָמַר לְךָ לַעֲשׂוֹת זֹאת. וְהוּא
מַרְגִּישׁ, שָׂאם יֹאמַר שְׂאֲמוֹ אֲמַרָה
לוֹ, יִכְעַם אָבִיו עַל אֲמֹ, אֵל יֹאמַר
לוֹ שְׂאֲמוֹ אֲמַרָה לוֹ לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר,

אֵף עַל פִּי שְׁעַל יְדֵי כֹן יִכְעַם הָאֵב

עָלָיו (חַי אָדָם בֶּשֶׁם סֵפֶר חֲסִידִים)

סעיף ז'

חַיֵּב לַעֲמֹד בְּפָנֵי אָבִיו וּבְפָנֵי אִמּוֹ.

סעיף ח'

חַיֵּב לְכַבֵּד גַּם לְאַחֵר מִזֶּה. וְאִם

מִזְכָּרָם בְּתוֹךְ שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ

בִּפְהֵא אִם בִּכְתָב, אֹמֵר אִם כּוֹתֵב,

חֲרִינֵי כִפָּרַת מְשַׁכְּבוֹ (פְּרוֹשׁ, עָלֵי

יָהּ כָּל רֵעַ הָרָאִי לָבוֹא עַל נִפְשׁוֹ) אִם

מְשַׁכְּבָהּ. וְלְאַחֵר שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ

(כָּבֵר קִבֵּל מֵה שְׁקִיבֵל, שֶׁאֵין מְשַׁפֵּט רְשָׁעִי

יִשְׂרָאֵל בַּגֵּהֶנָם אֵלָּא י"ב חֲדָשׁ) אֹמֵר אֹ
 כֹּתֵב, זְכוּרֵנוּ לְבִרְכָּה לְחַיֵּי הָעוֹלָם
 הַבָּא אֹ זְכוּרֹנָה לְבִרְכָּה לְחַיֵּי
 הָעוֹלָם הַבָּא (וְעֵין לְעֵיל סִימָן כו סְעִיף
 כב).

סעיף ט'

אֲפִלּוּ אָבִיו רָשָׁע וּבַעַל עֲבֵרוֹת,
 מִכְבֵּדוֹ וּמִתִּירָא מִמֶּנּוּ. וְאֲפִלּוּ
 מִמִּזְרֵה, חַיִּב בְּכָבוֹד אָבִיו וּמוֹרָאוֹ.
 וַיֵּשׁ אֲזַמְרִים, דְּאֵינוּ מְחַיִּב לְכַבֵּד
 אָבִיו רָשָׁע כָּל זְמַן שְׁלֹא עָשָׂה
 תְּשׁוּבָה. וְאֵךְ לְצַעֲרוֹ, אָסוּר. וַיֵּשׁ

לְהַחֲמִיר בַּסְּבָרָה הָרְאשׁוֹנָה.

סעיף י'

רָאָה לְאָבִיו שֶׁעוֹבֵר עַל דְּבָרֵי
תוֹרָה, לֹא יֹאמַר לוֹ, עֲבֹרָתָ עַל
דְּבָרֵי תוֹרָה, אֲלֵא יֹאמַר לוֹ, אֲבֹא,
בְּתֵיב בַּתוֹרָה כָּךְ וְכָךְ, כִּי לֹא הוּא
שׂוֹאֵל מִמֶּנּוּ, וְלֹא כִּמְזִירוֹ, וְהָאֵב
יֵבִין מִעֲצָמוֹ וְלֹא יִתְבַּיֵּשׁ.

סעיף יא'

אֹמַר לוֹ אָבִיו לַעֲבֹר עַל דְּבָרֵי
תוֹרָה, בֵּין עַל מִצְוֹת עֲשֵׂה בֵּין עַל
מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, אֲפִלּוֹ עַל מִצְוָה

שֶׁל דְּבָרֵיהֶם, לֹא יִשְׁמַע לוֹ, דְּכִתִּיב,
 אִישׁ אָמוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ וְאֶת
 שִׁבְתוֹתַי תִּשְׁמְרוּ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם,
 סֵמֶךְ שִׁבְתָּ לְמוֹרָא אָב וָאִם, לוֹמַר,
 אֶף עַל פִּי שֶׁהִזְחֵרְתִּיךָ עַל מוֹרָא אָב
 וָאִם, אִם אָמַר לְךָ חֲלִל אֶת הַשִּׁבְתָּ,
 אַל תִּשְׁמַע לוֹ. וְכֵן בְּשֵׁאֶר כָּל
 הַמִּצְוֹת. אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם, אֶתָּה
 וְאָבִיךָ חַיִּבִּים בְּכַבּוּדִי. לְפִיכָךְ לֹא
 תִשְׁמַע לוֹ לְבַטֵּל אֶת דְּבָרֵי. וְגַם
 מִצְוַת דִּרְבָּנָן, דְּבָרֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ
 שְׁמוֹ הֵן, דְּכִתִּיב, לֹא תִסּוּר וְגו'.

אָמַר לוֹ אָבִיו, שְׁלֹא יִדְבֹּר עִם
 פְּלוֹנִי וְשְׁלֹא יִמְחֹל לוֹ, וְהַבֵּן הָיָה
 רוֹצֵחַ לְהַתְפִּיִם, אֵין לוֹ לְחוֹשׁ
 לְפַקְדֹת אָבִיו, כִּי אָסוּר לְשַׁנֵּא שׁוֹם
 יְהוּדִי אִם לֹא כְּשֶׁרוֹאֵהוּ שְׁחָא
 עוֹבֵר עֲבָרָה, וְנִמְצָא שְׁחָאב צָוָהוּ
 לְעֵבֹר עַל דְּבָרֵי תוֹרָה.

סעיף יב'

אִם הַבֵּן רוֹצֵחַ לְלָכַת לְאַיִזָּה מְקוֹם
 לְלַמֵּד תוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁשָּׂם תְּהִיָּה לוֹ
 תוֹעֵלָת יוֹתֵר מִבְּכָאן, וְהָאֵב מוֹחָה
 בְּיָדוֹ מְאַיִזָּה טַעַם, אֵינוֹ חַיֵּב לְשַׁמְעַ

לְאָבִיו, דִּתְלֻמוֹד תּוֹרָה גָּדוֹל מִכְבוֹד
אָב וָאִם, (כְּדִמְצִינוּ בִיעֶקֶב אָבִינוּ עָלֵינוּ
הַשְּׁלוֹם, כְּשֶׁהָלַךְ מִצָּחָק, נִטְמָן בְּבֵית
הַמִּדְרָשׁ שֶׁל עֶבֶר אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְעֶסֶק
בַּתּוֹרָה, וְאַחֵר כֶּף הָלַךְ לְבֵית לָבֵן
וְנִשְׁתָּהָה שָׁם וּבִדְרוֹךְ עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה,
וְנִעְנַשׁ עַל אֱלוֹ עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה,
שֶׁלֹּא קִיָּם כְּבוֹד אָב, וְנִעְלָם מִמֶּנּוּ יוֹסֵף
עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה. וְעַל אֱלוֹ אַרְבַּע
עֶשְׂרֵה שָׁנָה שֶׁעֶסֶק בַּתּוֹרָה, לֹא נִעְנַשׁ).
וְכֵן אִם הֵבִין רוֹצֵה לִשְׂאֵא אִשָּׁה,
וְהָאָב אֵינוֹ מִתְרַצֶּה, אֵין הֵבִין חַיֵּב
לְשִׁמּוֹעַ לוֹ.

סעיף יג'

אֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה, חִיבִים
בְּכַבּוּד אָב וָאֵם, אֲלֵא שֶׁהָאִשָּׁה
הַנְּשׁוּאָה לְבַעַל, כִּיּוֹן שֶׁהִיא
מְשַׁעֲבֶדֶת לְבַעַל, לְפִיכָךְ הִיא
פְּטוּרָה מִכַּבּוּד אָב וָאֵם. וְאֵךְ אִם
בַּעַלָּהּ אֵינוֹ מִקְפִּיד עָלֶיהָ, מִחִיבָת
בְּכָל דִּבָּר שֶׁאֶפְשָׁר לָהּ.

סעיף יד'

כָּל הַמִּבְזֶה אָבִיו אَوْ אִמּוֹ, וְאֶפְלוֹ
בְּדַבָּרִים, וְאֶפְלוֹ בְּרִמְיָזָה, חֲרִי זֶה
בְּכָלֵל אֲרוּר מִפִּי הַגְּבוּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר,

אָרױר מִקְלָה אָבִיו וְאִמּוֹ.

סעיף טו'

הִיָּה קוֹץ תָּחוּב לְאָבִיו אִו לְאִמּוֹ,
לֹא יוֹצִיאוֹנוּ, שְׂמָא יַעֲשֶׂה בָהֶם
חֲבוּרָה, (שֶׁהוּא בְּאֶסּוּר חֵיּוּב חֻקִּי). וְכֵן
אִם הֵבֵן הוּא רוֹפֵא, לֹא יִקְיֹז לָהֶם
דָּם, וְלֹא יַחֲתִיף בָּהֶם אֶבֶר, אֲף עַל
פִּי שֶׁהוּא מְכַוֵּן לְרַפּוּאָה. בַּמָּה
דְּבָרִים אֲמּוּרִים, כְּשֵׁי שׁ אַחֵר
לַעֲשׂוֹת. אֲבָל אִם אֵין שָׁם אַחֵר
לַעֲשׂוֹת וְהֵן מַצְטַעְרִין, הֲרִי הוּא
מִקְיֹז וְחֻתֵּף כְּפִי צִרְף הָרַפּוּאָה.

סעיף טז'

מי שנטרפה דעתו של אביו או
של אמו, משתדל לנהוג עמהם כפי
דעתם, עד שירחם ה' עליהם. ואם
אי אפשר לו לעמוד מפני שנטרפו
ביותר, יניחם וילך לו ויצוה
לאחרים, להנהיגם כראוי להם.

סעיף יז'

אסור לאדם להכביר עלו על בניו
ולדקדק בכבודו עמהם, שלא
יביאם לידי מכשול, אלא ימחול
ועלים עיניו מהם. שהאב שמחל

עַל כְּבוֹדוֹ, כְּבוֹדוֹ מֵחֻלָּ.

סעיף יח'

אָסוּר לְהַכּוֹת אֶת בְּנוֹ הַגָּדוֹל. וְאִין
גִּדּוּלָתוֹ זֶה תְּלוּיָהּ בְּשָׁנִים, אֲלֵא הַכֹּל
לְפִי טַבְעוֹ שֶׁל הַבֵּן, כֹּל שֵׁשׁ לְחֹשֶׁשׁ
שִׁיתִּירִים כְּנֶגְדּוֹ בְּדַבּוּר אִין
בְּמַעֲשֵׂה, אֲבָלוֹ אִינוֹ בֵּר מַצָּוָה,
אָסוּר לְהַכּוֹתוֹ, אֲלֵא יוֹכִיחוֹ
בְּדַבָּרִים. וְכֹל הַמַּכָּה אֶת בְּנוֹ
הַגָּדוֹל, מַנְדִּין אוֹתוֹ, שֶׁהָרִי הוּא
עוֹבֵר עַל לְפָנָיו עוֹר לֹא תִתֵּן
מִכְשׁוֹל.

סעיף יט'

חַיֵּב אָדָם לְכַבֵּד אֵשֶׁת אָבִיו, אַף
עַל פִּי שְׂאִינָה אָמוֹ, כָּל זְמַן שְׂאֵבִיו
קָיָם. וְכֵן חַיֵּב לְכַבֵּד בַּעַל אָמוֹ, כָּל
זְמַן שְׂאֵמוֹ קַיָּמָת. וְדָבָר הַגּוֹן הוּא
לְכַבֵּדָם גַּם לְאַחַר מִיתַת אָבִיו
וְאָמוֹ.

סעיף כ'

חַיֵּב אָדָם בְּכַבּוֹד אָחִיו הַגָּדוֹל
מִמֶּנּוּ, בֵּין שֶׁהוּא אָחִיו מִן הָאָב
בֵּין מִן הָאֵם. וְחַיֵּב אָדָם בְּכַבּוֹד
חֲמִיו וְחֲמוֹתוֹ, (כְּדִמְצִינוּ בְּדוֹד הַמֶּלֶךְ

עָלִיו הַשְּׁלוֹם, שְׁחַלֵּק כְּבוֹד לְשֹׂאֵל הַמֶּלֶךְ.
שֶׁהִיא חֲמִיו וְקָרְאוּ אָבִי, שֶׁאֵמַר
לוֹ, אָבִי רֵאָה גַם רֵאָה). וְחֵיב בְּכַבּוֹד
אָבִי אָבִיו. אֵלֶּא שֶׁכְּבוֹד אָבִיו,
גָּדוֹל מִכְּבוֹד אָבִי אָבִיו.

סעיף כא'

מִי שֶׁהוּא רוֹצֵה בְּאַמֶּת לְכַבֵּד אֶת
אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ, יַעֲסֹק בַּתּוֹרָה
וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים, שֶׁזֶּהוּ הַכְּבוֹד
הַגָּדוֹל לְאֲבוֹת, שֶׁאֲזַמְּרִים הַבְּרִיּוֹת,
אֲשֶׁרִי לְאָב וְאֵם שֶׁגָּדְלוּ בֶּן כְּזֶה.
אֲבָל אִם אֵין הַבֶּן הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ

הַיֵּשֶׁר, הֵרִי אֲבוֹתָיו יִשְׂאוּ חֶרֶף
 עָלָיו, וְהוּא מְבִישׁ אוֹתָם בְּבוֹשָׁה
 שְׂאִין גְּדוּלָּה הִימָנָה. וְכֵן הָאֵב
 שְׂרוּצָה לְרַחֵם עַל בָּנָיו בְּאַמֶּת,
 יַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וּבַמַּעֲשִׂים טוֹבִים,
 וַיְהִי נֹחַ לְשֹׁמֵי וְנֹחַ לְבָרִיּוֹת,
 וַיִּתְּכֵם בָּנָיו בּוֹ. אֲבָל מִי שְׂאִינוֹ
 חוֹלֵךְ בַּדֶּרֶךְ הַיֵּשֶׁר, גַּם זֶרְעוֹ מְגִנָּה
 אַחֲרָיו. וְגַם בַּעֲוֹן אֲבוֹת, בָּנָיו
 מֵתִים, כְּדַכְתִּיב, פּוֹקֵד עֲוֹן אֲבוֹת
 עַל בָּנִים. וְאִין אֲכַזְרִיּוֹת גְּדוּלָּה
 מִזֹּאת, שֶׁהוּא גוֹרֵם בַּחֲטָאִיו

שִׁימּוֹתוֹ בְּנָיו. וְאֵין לָךְ מִרְחָם עַל
בְּנָיו, יוֹתֵר מִן הַצַּדִּיק, כִּי זְכוּתוֹ
עוֹמֶדֶת לְאַלְף דּוֹר.

סעיף כב'

גַּר אֶסּוּר לְקַלֵּל אָבִיו הֶגְוִי וְלֹא
יִבְזֶהוּ, שְׁלֹא יֹאמְרוּ, בָּאֲנֹן מִקְדָּשָׁה
חֲמוּרָה לְקַדְּשָׁה קִלָּה, אֲלֹא נוֹהֵג
בָּהֶם מִקְצַת כְּבוֹד.

סימן קמד - הלכות כבוד רבו וזקן
ותלמיד חכם וכהן

סעיף א'

חַיֵּב אָדָם בְּכְבוֹד רֵבּוֹ וַיִּרְאֵתוֹ

יֹתֵר מִבְּשָׁל אָבִיו, כִּי אָבִיו הֵבִיאוֹ
לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַזֶּה, וְרַבּוֹ מֵבִיאוֹ
לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא.

סעיף ב'

כְּתִיב, מִפְּנֵי שִׁיבָה תִּקּוּם וְהַדָּרָת
פְּנֵי זָקֵן. זָקֵן זֶה, פֶּרוֹשׁ שׁוֹ תִּלְמִיד
חָכָם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר, אֲסַפָּה לִּי
שְׁבָעִים אִישׁ מִזְקְנֵי יִשְׂרָאֵל, (וְהִתֵּם
וְדֹאֵי בְּחֻכָּמָה תִּלְיָא מִלְּתָא, כְּדִכְתִּיב,
אֲשֶׁר יִדְעָתָּ כִּי הֵם זְקֵנֵי הָעָם וְשִׁטְרֵיו).
לָכֵן מִצְוֹת עֲשֵׂה לָקוּם מִפְּנֵי תִּלְמִיד
חָכָם מִפְּלֶג בַּתּוֹרָה, אֲפִלּוֹ אִינוֹ זָקֵן

בִּשְׁנֵי יָמֵינוּ רַבּוֹ. וְכֵן מִצְוָה לָקוּם
מִפְּנֵי שִׁיבָה, דְּהֵינּוּ בֵּין שְׂבָעִים
שָׁנָה, וְאַפְלוּ הוּא עִם הָאָרֶץ,
וּבְלִבּוֹ שָׁלֹא יִהְיֶה רָשָׁע. וְאַפְלוּ זָמַן
גּוֹי, מְהֵרִים אֹתוֹ בְּדַבָּרִים
וְנוֹתְנִים לוֹ יָד לְסַמְכוֹ.

סעיף ג'

שֶׁלֹּא שָׂחָה שְׂחִיו מְהֵלָכִין בַּדֶּרֶד, הָרַב
בְּאַמְצָע, וְהַשְּׁנִים לְאַחֲרָיו, וְכָל
אֶחָד מִצִּיד עֲצָמוֹ לְצַדִּיק, הִגְדֹּל
לִימִין וְהַקָּטָן לְשִׁמְאֵל.

סעיף ד'

עוֹן גָּדוֹל הוּא לְבִזּוֹת תַּלְמִידֵי
חֲכָמִים אוֹ לְשִׁנְאוֹתָן. לֹא חֲרָבָה
יְרוּשָׁלַּיִם, עַד שֶׁבִּזּוּ בָּהּ תַּלְמִידֵי
חֲכָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר, וַיְהִי מִלְּעִיבִים
בְּמַלְאכֵי הָאֱלֹהִים וּבֹזִים דְּבָרָיו
וּמַתְעֵתֵי עַיִם בְּנִבְיָאִיו, כָּלֹמֵר,
בֹּזִים מְלַמְּדֵי דְּבָרָיו. וְכֵן זֶה
שֶׁנֶּאֱמָרָה תוֹרָה, וְאִם בְּחִקְתִּי
תִּמְאָסוּ, מְלַמְּדֵי חֻקֹּתַי תִּמְאָסוּ.
וְכָל הַמְּבִיָּא אֶת הַחֲכָמִים, אֵין לוֹ
חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, וְהוּא בְּכֹלל כִּי
דְּבַר ה' בָּזָה. וְאָסוּר לְשַׁמֵּשׁ בְּמִי

שְׁהוּא שׁוֹנָה הִלְכוֹת.

סעיף ה'

תִּלְמִיד חָכָם שִׁישׁ לוֹ סְחוּרָה
לְמִכּוֹר, אֵין מַנִּיחִין לְשׁוּם אָדָם
לְמִכּוֹר מֵאוֹתָהּ סְחוּרָה עַד שִׁמְכּוֹר
הוּא תִּחְלָה אֶת שָׁלוֹ. וְדוֹקָא
בְּדִלִיכָא גוֹיִם דְּמַזְבְּנִי, אֲבָל אִי
אֲבָא גוֹיִם דְּמַזְבְּנִי, לֹא, דִּהָא לִית
לָהּ רוּחָא לְתִלְמִיד חָכָם, וְאַפְסוּדֵי
לְהַנָּה בְּכֻדֵי לֹא מִפְסֻדֵינָן.

סעיף ו'

מִי שִׁהוּא מִחֲזֵק לְתִלְמִיד חָכָם

בְּדוֹרוֹ, דִּהְיוּנוּ שְׂיִידֵעַ לְשָׂא וְלִתֵּן
בַּתּוֹרָה, וּמִבֵּין מַדְעָתוֹ בָּרַב
מִקּוֹמוֹת הַש"ס וּפּוֹסְקִים, וְתוֹרָתוֹ
אֶמְנּוּתוֹ, וְאַפְלוּ יֵשׁ לוֹ מְעַט
אֶמְנּוּת אִם מְעַט מִשָּׂא וּמִתֵּן
לְהַתְפָּרֵן בּוֹ כִּדֵּי צָרְכֵי בְּנֵי בֵיתוֹ
וְלֹא לְהַתְעַשֵּׂר, וּבְכָל שָׁעָה שֶׁהוּא
פָּנּוּי מִעֲסָקָיו הוּא עוֹסֵק בַּתּוֹרָה,
מִצַּד הַדִּין הוּא פָּטוּר מִכָּל מִינֵי
מַסִּים וּמִכְסִּים, וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא
עָשִׂיר. וְאַפְלוּ מִם הַמִּטָּל עַל כָּל
אִישׁ בְּפָרְטוֹת, חִיבִים בְּנֵי הָעִיר

לְשַׁלֵּם עֲבוּרוֹ. וְהַכֹּל תָּלוּי בְּרֵאוֹת
עֵינַי טוֹבֵי הָעִיר.

סעיף ז'

תִּלְמִיד חָכָם הַמְּזֻלָּזל בַּמַּצּוֹת וְאִין
בוֹ יֵרָאֵת שָׁמַיִם, הֲרִי הוּא כִּקְל
שֶׁבַע בּוֹר.

סעיף ח'

כֹּהֵן וִישָׂרְאֵל שֶׁהֵם שְׂוִים בַּחֲכָמָה,
מַצּוֹת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה לְהַקְדִּים אֶת
הַכֹּהֵן, שֶׁנֶּאֱמַר, וְקִדַּשְׁתּוּ, וְדַרְשׁוּ
רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנָם לְבִרְכָּה, לְכֹל דְּבַר
שֶׁבִקְדָּשָׁה. כְּלוּמָר, בְּכֹל דְּבַר

שִׁירָאָה גָּדוֹל, הוּא מִקְדָּשׁ, לְהִיּוֹת
רֹאשׁוֹן לְקִרְיַאת הַתּוֹרָה, וְלְהִיּוֹת
רֹאשׁ הַמַּדְבָּרִים בְּכָל קְבוּצַת עָם,
לְדַבֵּר וְלִדְרוֹשׁ תְּחִלָּה. וְכֵן בִּישׁוּבָה
יְדַבֵּר בְּרֹאשׁ. וְכֵן בְּסְעוּדָה הוּא
קוֹדֵם לְבִרְךְ הַמּוֹצֵא וּבִרְכַּת
הַמַּזְזֵן, וְלִתֵּן לוֹ מִנַּח יֶפֶה תְּחִלָּה
לְכָל הַמְּסֻבִּין, אֲלָא אִם כֵּן יֵשׁ
יִשְׂרָאֵל גָּדוֹל מִמֶּנּוּ בַּחֲכָמָה, אֲזִי
יִתְּנוּ לְהַחֲכֹם הַמִּנַּח הַיָּפֶה תְּחִלָּה.
אֲבָל כְּשֶׁהַכֹּהֵן חוֹלֵק אִיזוֹ שְׁתַּפּוֹת
עִם חֲבֵרָיו יִשְׂרָאֵל, אֵינּוּ צָרִיךְ לִתֵּן

הַחֶלֶק הַיָּפֶה, שְׂאִין זֶה דָּרָךְ כָּבוֹד
שִׁטּוֹל אֶת הַחֶלֶק הַיָּפֶה. שְׂכַל
הַנּוֹתֵן עֵינָיו בְּחֶלֶק הַיָּפֶה, אֵינוֹ
רוֹאֶה סִימָן בְּרָכָה לְעוֹלָם. בְּמָקוֹם
שְׂאִין כֹּהֵן, טוֹב לְהַקְדִּים הַלְוִי בְּכָל
אֵלוֹ, אִם הֵם שְׂוִים בַּחֲכָמָה.

סעיף ט'

אֶסוּר לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּכֹהֵן אֲפִלּוּ בַּזְמַן
הַזֶּה, וּבְמוֹעֵל בַּהֲקִדָּשׁ הוּא,
שֶׁנֶּאֱמַר, וְקִדְשְׁתּוּ כִּי אֶת לֶחֶם
אֱלֹהֶיךָ הוּא מִקְרִיב. וְאַף עַכְשָׁיו,
שְׂאִין לָנוּ קָרְבָּנוֹת, בְּקִדְשָׁתּוֹ הוּא

עומד. ואם הכהן מוחל על כבודו,
מתר, כי הכהנה שלו היא, ויכול
למחול על כבודה ולתן רשות
לישראל להשתמש בו. ומכל שכן
שיכול לחלוק כבוד לישראל
להקדימו בדברים הנאמרים לעיל.

סימן קסג - הלכות מילה

סעיף א'

מצות עשה על האב למוול את
בנו, או לכבד ולעשות שליח
לישראל אחר שימוול אותו. ויש לו
להאב לתת את הילד על ברפי

הַסֵּנֶדֶק (עֵין שַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה סִימָן תִּקְנָא
 סְעִיף קָטָן ג) וְלְהוֹשִׁיט אֶת הָאֶזְמֵל
 לְיָדֵי הַמּוֹהֵל, וְלַעֲמֹד אֶצְלוֹ בְּשַׁעַת
 הַמִּילָה לְהַרְאוֹת שְׂחִיחָה שְׁלֹחָה.
 וּבֵין חֲתוּד לְפָרִיעָה, מְבָרֵךְ הָאֵב
 אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ
 לְהַכְנִיסוֹ וְכוּ'. וַיֵּשׁ לְאָדָם לְחִזּוֹר
 וּלְהֵדָר אַחֵר מוֹהֵל וְסֵנֶדֶק חִיּוֹתָר
 טוֹב וְצַדִּיק. נוֹהֲגִין שְׂאִין נוֹתָנִין
 סֵנֶדֶק־אֹת לְאִישׁ אֲשֶׁר כָּבֵר הָיָה
 אֶצְלוֹ סֵנֶדֶק בְּבֵן אַחֵר. אִם כָּבֵד
 לְמוֹהֵל אַחֵר, אָסוּר לְחִזּוֹר בּוֹ

וְלִכְבֹּד לְאַחַר, שְׁנֵאמַר,

שְׂאֵרִית יִשְׂרָאֵל לֹא יַעֲשׂוּ עוֹלָה
וְלֹא יִדְבְּרוּ כְזָב. וְאִם כְּבֹד לְאַחַד
וּבִתּוֹךְ כֶּךָ הִלֵּךְ זֶה הַמִּוֹחֵל מִן הָעִיר
וְחָשַׁב הָאָב כִּי לֹא יָבוֹא לְזִמָּן
הַמִּילָה וְעַל כֵּן כְּבֹד לְאַחַר וּבִתּוֹךְ
כֶּךָ בָּא הָרֹאשׁוֹן, יִמְוָלְנוּ הָרֹאשׁוֹן.

סעיף ב'

נִוְחָגִין שְׂכָל הָעָם שְׂאֵצֵל הַמִּילָה,
עוֹמְדִים, שְׁנֵאמַר, וַיַּעֲמֵד כָּל הָעָם
בַּבִּרְיָה, מִלְּבֹד הַסַּנְדֵּק שֶׁהוּא תוֹפֵם
אֶת הַתִּינוֹק, וְהוּא יוֹשֵׁב. וְלְאַחַר

שְׁבַרְךָ הָאֵב לְהַכְנִיסוֹ וְעָנוּ אָמֵן,
אוֹמְרִים כָּלָם, כְּשֵׁם שְׁנַכְנֵם לְבָרִית,
בֶּן יַכְנֵם לְתוֹרָה וְלַחֲפָה וְלַמַּעֲשִׂים
טוֹבִים.

סעיף ג'

הַמּוֹהֵל, צָרִיךְ שִׁידֵּעַ הִלְכוֹת מִילָה
(הַמְּבַאֲרוֹת בְּיֹרָה דְּעָה). וְצָרִיךְ שִׁיחְקוֹר
אִם הַיֶּלֶד הוּא בָּרִיא. וְגַם לְהַמְיָלְדֵת
יֵשׁ לְחִזְחִיר, שָׂאֵם תִּרְאָה אִיזָה
מִחוּשׁ בֵּילָד, תּוֹדִיעַ.

סעיף ד'

וְצָרִיכִין לְזַהֵר בְּמֵאֵד בְּמֵאֵד שֶׁלֹּא

לְמוֹל וְלֹד שֵׁשׁ בּוֹ חֲשֵׁשׁ חֲלִי, כִּי
 סַכָּנָת נַפְשׁוֹת דּוֹחָה אֶת הַכֹּל,
 שְׂאֵפֶשֶׁת לוֹ לְמוֹל לְאַחַר זְמַן, וְאִי
 אֶפְשָׁר לְהַחְזִיר נַפֶּשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל
 לְעוֹלָם. וְעַיִן יוֹרָה דַּעָה סִימָן רַסב
 וְסִימָן רַסג, מִתִּי מִלִּין תִּינּוֹק שְׁהִיָּה
 חוֹלָה וְהִיבְרִיא. וּמִיָּד כְּשֶׁהִתִּינּוֹק
 רָאוי לְמוֹל, אָסוּר לְעַכֵּב אֶת
 הַמַּצָּה מֵאִיזָה טַעַם לְהַרְבּוֹת
 שְׂמִיחָה וְכִדּוּמָה, אֲלָא יְמוּל מִיָּד
 כְּשֶׁהוּא רָאוי (תשובת דב"ש סִימָן
 קצב) אֲךָ לֹא בַשִּׁבָּת וְלֹא בְיוֹם טוֹב,

כִּמּוֹ שְׂכַת־וֹב בְּיֹרָה דְּעָה סִימָן
רסו.

סעיף ה'

אִשָּׁה שְׂמִתּוֹ שְׁנֵי בָנֶיהָ מַחֲמַת
מִלָּה, שְׁנֵי־רָאָה כִּי הִמְלִיחַ הַכַּחֲשִׁי שָׁה
אֶת כָּחֶם, אֵין מָלִין אֶת הַשְּׁלִישִׁי,
עַד שִׁיגְדֵל וְיִתְחַזֵּק כָּחוֹ. וְכֵן אִשָּׁה
שְׂמִתָּ לָהּ יֶלֶד אֶחָד מַחֲמַת מִלָּה
וְגַם לְאַחֹתָה אֶרֶע כֵּן, אֲזִי גַם
שָׂאָר הָאֲחִיּוֹת לֹא יִמּוּלוּ בְּנִיָּהֶן, עַד
שִׁיגְדֵלוּ וְיִתְחַזְּקוּ.

סעיף ו'

תִּינוּק שְׁנוּלָד בֵּין הַשְּׂמֻשׁוֹת אִז
קִצַּת קָדָם, יַעֲשֶׂה שְׂאֵלַת חָכָם, מִתִּי
יִמּוּל.

סעיף ז'

תִּינוּק שְׂמִית קָדָם שְׁנִמּוּל (בֵּין בְּתוּךְ
שְׁמוֹנָה יָמִים בֵּין אַחֵר כֶּךָ), מִלִּין אוֹתוֹ
אַצֵּל קִבְרוֹ לְהַסִּיר חֲרָפְתּוֹ מִמֶּנּוּ,
שֶׁלֹּא יִקְבֹּר בְּעֶרְלָתוֹ, כִּי חֲרָפָה הִיא
לוֹ. וְאִין מְבָרְכִין עַל הַמִּילָה, אֲבָל
קוֹרְאִין לוֹ שֵׁם, לְזִכֹּר שִׁירְחֲמוּהוּ
מִן הַשָּׁמַיִם וַיְחַיֶּה בְּתַחֲיִית הַמֵּתִים,
וְתַהֲיֶה בּוֹ דְּעָה לְהַכִּיר אָבִיו וְאִמּוֹ.

וְאֵם מֵת בְּיוֹם טוֹב, עֵין לְקַמֵּן סִימָן ר
 סֵעִיף ח וְסֵעִיף ט). אִם שָׁכַחוּ לְמוֹלוֹ
 וְקִבְּרוּהוּ בְּעֶרְלָתוֹ, אִם נִזְכְּרוּ מִיָּד,
 שְׁעָדִין אֵין לְחוּשׁ שְׁנֵת־נֹל בַּקֶּבֶר,
 צָרִיכִין לְפִתַּח אֶת הַקֶּבֶר וּלְמוֹלוֹ.
 אֲבָל אִם לֹא נִזְכְּרוּ עַד אֵיזָה יָמִים
 לְאַחַר מוֹתוֹ, אֵין לְפִתַּח אֶת הַקֶּבֶר
 (נֹדֵעַ בִּיהוּדָה תִּנְיָנָא סִימָן קסד).

סעיף ח'

נוֹחֲגִין לַעֲשׂוֹת סְעוּדָה בְּיוֹם
 הַמִּילָה. שָׁכַל מִצְוָה שָׁקֵב לוֹ יִשְׂרָאֵל
 בְּשִׁמְחָה (כְּמוֹ מִצְוֹת מִילָה), עֲדִין

עוֹשֵׂין בְּשִׂמְחָה. וְכִתִּיב, שֶׁשׁ אַנְכִּי
 עַל אֲמִרְתְּךָ וְגו', וְדַרְשִׁינָּה, זֶה
 מִלָּה. וּמִי שֶׁאֵפֶשֶׁר לוֹ לַעֲשׂוֹת
 סְעוּדָה הַגּוֹנָה וּמִקְמִין וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה
 אֵלָּא בְּקֹאכֶּעַ וּמִינִי מִתִּיקָה
 וְכִדּוּמָה, לֹא יָפָה עוֹשֶׂה. מִי
 שֶׁמִּזְמִינִין אוֹתוֹ לְסְעוּדַת בְּרִית
 מִלָּה, וְיִוָּדַע שֶׁיֵּשׁ שָׁם אַנְשִׁים
 מְהֻנָּהּ, מְחִיב גַּם הוּא לְלָכֶת. עוֹד
 נוֹחֲגִין לַעֲשׂוֹת סְעוּדָה בְּמִינֵי פִרוֹת
 וּמִשְׁקִין בְּלֵיל שַׁבָּת שֶׁקֶדֶם הַמִּלָּה,
 וְגַם זֹהוּ סְעוּדַת מִצּוּחַ. עוֹד

נוֹחֲגִין, שְׂבִילֶיהָ שְׁלֹפְנֵי הַמִּילָה,
מִתְקַבְּצִין בְּבֵית הַתִּינוּק וְעוֹסְקִין
בַּתּוֹרָה וְעוֹשִׂין קִצָּת סְעוּדָה, וְזוֹ
אֵין לָהּ דִּין סְעוּדַת מִצְוָה, שְׂאִינָהּ
אֶלָּא מִנְהַג בְּעָלְמָא.

סימן קסד - הלכות פדיון בכור

סעיף א'

מִצְוֹת עֲשֵׂה עַל כָּל אִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל,
שִׁפְדָּה מִבְּחֵן אֶת בְּנוֹ שֶׁהוּא בְּכוֹר
לְאִמּוֹ בַּחֲמִשָּׁה סְלָעִים. וּבַמִּטְבְּעוֹת
שֶׁלָּנוּ צָרִיךְ שִׁיחִיו כָּל כּוֹף עַד
שִׁיחֵא בְּכָלם חֲמִשָּׁה לֹוִיט וְשְׁלִישׁ

כֶּסֶף צָרוּף (בראנדזילבער) (עין חת"ם
 סופר סימן רפט). ויכול לתן לכהן,
 אֶפְלוּ שָׂאֵר חֲפָצִים שִׁיחִיו שְׂוִים
 כֶּהֱ, אֲבָל לֹא קִרְקָעוֹת אוֹ שְׁטָרוֹת.
 וְלִכֵּן אֵין פּוֹדִין [שְׁטָרוֹת כֶּסֶף].
 וְנוֹחֲגִין לַעֲשׂוֹת סְעוּדָה לְמַצָּחָה
 זֹאת.

סעיף ב'

אָמַר לְכֹהֵן אֶחָד שִׁפְדָּה מִמֶּנּוּ אֶת
 בָּנוֹ, אֲסוּר לְחִזּוֹר בּוֹ. וְאִם חִזּוֹר
 וּפְדָה אוֹתוֹ מִכֹּהֵן אֲחֵר, חֲרִי זֶה
 פָּדוּי.

סעיף ג'

אין פוֹדֵין אֶת הַבְּכוֹר, עַד שִׁיעֲבֹרוּ
 עָלָיו שְׁלֹשִׁים יוֹם. וּבְיוֹם שְׁלֹשִׁים
 וְאַחַד יִפְדֶּהוּ מִיָּד, שֶׁלֹּא לְהַשְׁחִית
 אֶת הַמִּצְוָה. וְאִין פוֹדֵין בְּשַׁבָּת
 וּבְיוֹם טוֹב. אֲבָל בְּחֹל הַמּוֹעֵד
 פוֹדֵין. נוֹהֲגִין לַעֲשׂוֹת אֶת הַפְּדִיּוֹן
 בְּיוֹם. וּמִכָּל מָקוֹם אִם עָבַר יוֹם
 שְׁלֹשִׁים וְאַחַד וְלֹא פָדָה, אִם שֶׁחָל
 בְּשַׁבָּת אִם בְּיוֹם טוֹב אִם בְּתַעֲנִית,
 יֵשׁ לְפָדוֹתוֹ תַּכָּף בְּלִילָה שְׁלֹשֶׁת יָמִים,
 וְלֹא יִמָּתִינוּ עַד לְמָחָר לְהַשְׁחִית

המצוה יוֹתֵר.

סעיף ד'

הָאָב, מִיִּיתִי לָהּ לְבָכוֹר קָמִי כֹהֵן,
וּמִוֹדִיעַ לוֹ שֶׁהוּא בָכוֹר פֶּטֶר רֶחֶם
לְאִמּוֹ הִישָׁרְאֵלִית. וּמִיִּיתִי כֶסֶף אִוֹ
שָׁוָה כֶסֶף חֲמִשָּׁה סְלָעִים וּמִנִּיחַ
לִפְנֵי הַכֹּהֵן, וְאֹמֵר לְכֹהֵן, זֶה בְּנִי
בְּכוֹרִי וְכו', וְאַחֵר כָּךְ מִנִּיחוֹ לִפְנֵי
הַכֹּהֵן, וְהַכֹּהֵן שׂוֹאֵל אוֹתוֹ, בְּמֵאֵי
בָעִית טָפִי לָתֵן לִי בֶנְךָ בְּכוֹרֶךָ
וְכו'. וְהוּא מַשִּׁיב לוֹ וְאֹמֵר, חָפִץ
אֲנִי לְפָדוֹת אֶת בְּנִי וְכו'. וּבְעוֹד

שֶׁהָאֵב מִחֲזִיק אֶת הַמִּטְבְּעוֹת בְּיָדוֹ,
 קָדָם שְׂוִיתָנָם לְכַהֵן, מְבָרְךָ, אֲשֶׁר
 קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל פְּדִיוֹן
 הַבֶּן, וְגַם שֶׁהֶחֱיֵינוּ, וְנוֹתֵן מִיָּד אֶת
 הַמִּטְבְּעוֹת לְכַהֵן, וְהַכַּהֵן נוֹטֵל אֶת
 הַכֶּסֶף וּמוֹלִיכוֹ בְּיָדוֹ עַל רֹאשׁ הַבֶּן,
 וְאוֹמֵר, זֶה תַּחַת זֶה וְכוּ'. וְאַחֵר כֶּף
 נוֹתֵן אֶת יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַבֶּן
 וּמְבָרְכוֹ וְאוֹמֵר, יְשִׁימָךְ אֱלֹהִים
 וְגו', יְבָרְכֶךָ ה' וְיִשְׁמְרֶךָ וְגו', כִּי
 אָרְךָ יָמִים וְשָׁנוֹת חַיִּים וְגו', ה'
 יְשַׁמְרֶךָ מִכָּל רָע וְגו'. וְאַחֵר כֶּף

מְבָרֵךְ הַכֹּהֵן עַל כּוֹס יַיִן. וְאִם אֵין
יַיִן, מְבָרֵךְ עַל שְׂאֵר מִשְׁקָה
שֶׁרָגִילִין לַעֲשׂוֹת שָׁם, אֲבָל אִז
צָרִיכִין לַעֲשׂוֹת הַפְּדִיּוֹן קֹדֶם נְטִילַת
יָדַיִם לַסְּעוּדָה, כִּי בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה
אֵין מְבָרֵךְ עַל שְׂאֵר מִשְׁקִים, מֵהַ
שָּׂאִין כֵּן כְּשֵׁי שׂוֹת יַיִן, שְׂאֵז עוֹשִׂין
הַפְּדִיּוֹן אַחֲרֵי בְּרַכַּת הַמּוֹצֵא.

סעיף ה'

אִם אֵין הָאֵב בְּמָקוֹם הַיְּלָד, יִכּוֹל
גַּם כֵּן לַפְּדוֹתוֹ מִכֹּהֵן בִּאֲשֶׁר הוּא
שָׁם. וְאוֹמֵר לַכֹּהֵן, יֵשׁ לִי בֵּן בְּכוֹר

לְפָדוֹתָו. וְהִכָּהֵן אֹמֵר לוֹ, בְּמֵאֵי
בְּעִית טַפֵּי וְכו'.

סעיף ו'

בְּעֵינַי מִה שְּׁנוֹהֲגִין, שְׁהִכָּהֵן מַחֲזִיר
אַחֵר כִּי אֵת דְּמֵי הַפְּדִיּוֹן כִּלּוֹ אוֹ
מִקְצָתוֹ לְאָב, כִּתְּב טוֹרִי זָהָב טַעַם
(וְצָרִיךְ עֵינִין). וְדֵמִי שְׁרוּצָה לַעֲשׂוֹת
הַמִּצְוָה כְּדַבְּעֵי לְמַהוּי, יִבְחַר לוֹ
כִּהֵן עָנִי בַּעַל תּוֹרָה וִירָאָה, וְהָאָב
וְגַם הִכָּהֵן יִגְמְרוּ בְּדַעְתָּם שֶׁלֹּא
לְהַחֲזִיר אוֹ יִתֵּן לוֹ בְּמַתָּנָה עַל מְנַת
לְהַחֲזִיר (עֵין מַגְדֵּל עוֹז לְמַהֲרִיעַב"ץ

זכרוננו לברכה)♦

סעיף ז'

האם, אינה חייבת לפדות את בנה.
ואם מת האב, בית הדין פוֹדֵין
אותו (עין נקדות הכסף)♦

סעיף ח'

עבר האב ולא פדה את בנו, או
שמת האב ובית הדין לא פדו
אותו, חייב הוא בעצמו לפדות את
עצמו כשיגדל, ומברך, אשר
קדשנו במצותיו וצונו על פדיון
בכור, ושהחינו (ועין בספר תשובה

מֵאֲהָבָה)♦

סעיף ט'

בְּהֵנִים וְלִוְיִם, פְּטוּרִים מִפְּדִיּוֹן הַבֶּן.
וְאִפְלוּ בֵּת כֹּהֵן אִם בֵּת לֵוִי שָׁנָשְׂאָה
לְיִשְׂרָאֵל, הֵבֵן פְּטוּר מִפְּדִיּוֹן. וְאִם
בֵּת כֹּהֵן נִבְעֲלָה לְגוֹי וְנִתְּעַבְּרָה
מִמֶּנּוּ, אִם אֲפֹלוּ נִתְּעַבְּרָה אַחֵר כִּי
בְּהֵתֵר, הֵבֵן חַיֵּב בְּפְדִיּוֹן, שְׁהָרִי
אִמּוֹ נִתְּחַלְּלָה מִן הַכֹּהֵנִים עַל יְדֵי
בְּעִילַת הַגּוֹי. וְכֵן עַל יְדֵי שְׂאֵר
בְּעִילַת אִסּוּר, שְׁהִיא מִתְּחַלְּלָת.

סעיף י'

אִשָּׁה שֶׁהִפִּילָה וְאַחַר כָּךְ יִלְדָה בֶּן
קַיָּמָא, צָרִיכִין לַעֲשׂוֹת שְׂאֵלָה.

סימן קסה - דין חנוך קטנים וקצת
דיני מלמד

סעיף א'

כָּל אָב, חַיֵּב לְחַנֵּךְ אֶת בְּנָיו
הַקָּטָנִים בְּכָל הַמִּצְוֹת, בֵּין בְּמִצְוַת
דְּאוּרִיתָא בֵּין בְּמִצְוַת דְּרַבָּנָן, כָּל
מִצְוָה וּמִצְוָה לְפִי דַעַת הַקָּטָן
וְהַקָּטָנָה. וְכֵן לְהַפְרִישׁ מִכָּל דְּבַר
אִסּוּר, כִּמּוֹ שֶׁאָמַר הַכֹּתוּב, חֲנֹךְ
לְנַעַר עַל פִּי דְרַבּוֹ וְגו'. וְאִם לֹא
יִסֹּר בְּדַבָּרִים, יִכְהוּ בַּשֵּׁבֶט

וְכִדּוּמָהּ, אֲבָל לֹא יִכְהוּ מִכּוֹת
 אֲכַזְרִיּוֹת כָּמוֹ הַשּׁוֹטִים. וְכָל עָרוֹם
 יַעֲשֶׂה בְדַעַת. וּבִיּוֹתָר צָרִיכִים
 לְהַשְׁגִּיחַ עֲלֵיהֶם שְׁלֹא יִדְבְּרוּ
 שְׁקָרִים, וּלְלַמֵּד לְשׁוֹנָם דְּבָרֵי אֱמֶת,
 וּלְהַרְחִיקָם מִן הַשְׁבוּעוֹת (עֵין לְעִיל
 סִימָן סז סְעִיף ט). וְדְבָרִים אֵלּוּ
 מְטָלִים עַל הָאָבוֹת וְעַל הַמְּלַמְּדִים.

סעיף ב'

הַגָּעַת זְמַן הַחֲנוּךְ לְמַצּוֹת עֲשֶׂה,
 הֵיא בְּכָל תִּינוּק לְפִי חֻכְמָתוֹ
 וְהַבְנָתוֹ. כְּגֹון הַיּוֹדֵעַ מִעֲנִין שִׁבְתָּ,

חַיֵּב לְשִׁמוּעַ קְדוֹשׁ וְהַבְדִּילָהּ וְכָל
פְּיוּצָא בָּזָה. וְהַחֲנוּךְ בְּמַצּוֹת לֹא
תַעֲשֶׂה, בֵּין בְּדֹאוֹרֵיתָא בֵּין
בְּדִרְבָּנָן, הוּא בְּכָל תִּינוּק שֶׁהוּא
בַּר הַבָּנָה שֶׁמֵּבִין כְּשֶׁאֲמָרִים לוֹ
שְׂזֵה אָסוּר לַעֲשׂוֹת אֹ אָסוּר
לֶאֱכֹל. וַיֵּשׁ לְחֲנוּךְ הַקְטָנִים שִׁיעָנוּ
בְּבֵית הַכְּנֶסֶת אָמֵן וְשָׁאֵר הַדְּבָרִים.
וּמִשְׁעָה שֶׁהַתִּינוּק עוֹנָה אָמֵן, יֵשׁ
לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא. וְצָרִיכִים
לְחֻנָּכָם שִׁיעֲמָדוּ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת
בְּאֵימָה וּבִירְאָה. אֲבָל אוֹתָן שֶׁהֵם

רָצִים וְשָׁבִים וּמַבְלִילִים, מוֹטָב
שֶׁלֹּא לְהַבִּיאֵם.

סעיף ג'

אֲפֹלוּ מִי שֶׁאֵינוֹ אָבִיו שֶׁל קָטָן,
אֲסוּר לוֹ שִׁיתֵן לוֹ דָּבָר אֲסוּר
לֵאכֹלוֹ, אִם לְצוּצוֹ, שִׁיעָשָׂה אֵיזָה
אֲסוּר. וְלִרְבֵּי הַפּוֹסְקִים אֲפֹלוּ דָּבָר
הָאֲסוּר רַק מִדֶּרֶבֶן, אֲסוּר לִיתֵן לוֹ
לֵאכֹל אִם לְצוּצוֹ שִׁיעָשָׂה. וְאִם
הִתִּינוּק חוּלָה קִצָּת וְצָרִיד לֵאכֹל
דָּבָר אֲסוּר, יֵשׁ לְהַתִּיר לָתֵת לוֹ עַל
יְדֵי גוֹי דָּבָר שֶׁאֵינוֹ אֲסוּר רַק

**מְדַרְבֵּנּוּ. (וְלַעֲנֵין חֲמִיץ בַּפֶּסַח, עֵין
בְּהִלְכוֹת פֶּסַח).**

סעיף ד'

**דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ אֲסוּר מִצַּד עֲצֻמוֹ
אֲלֵא שֶׁהֵיזֶם גּוֹרֵם, אֵין בּוֹ מִצּוֹת
חֲנוּךְ. וְלִפְיֶכֶךְ מִתָּר לִיתֵן לְתִינוּק
לֶאֱכֹל קֹדֶם קְדוּשָׁה, אֲף עַל גַּב דְּחִיב
לְחַנּוּכוֹ בְּקְדוּשָׁה. אֲבָל אֲסוּר לִיתֵן לוֹ
לֶאֱכֹל חוּץ לַסֵּפֶה. דְּדוֹקָא בְּקְדוּשָׁה
שֶׁהוּא כְּמוֹ אֲסוּר לָאוּ, שֶׁאֲסוּר
לֶאֱכֹל קֹדֶם קְדוּשָׁה בְּזַח קוּל. אֲבָל
לְעֵבֹר עַל עֲשֵׂה, אֲסוּר לִיתֵן לוֹ.**

סעיף ה'

אסור לתן לתינוק, אפלו הוא
פחות ממשע שנים, שיוציא איזה
דבר בשבת אפלו לצורך מצוה,
כגון סדור וּחֲמֵשׁ לְבֵית הַכְּנֶסֶת
וְכַדוּמָה (תשובות רבי עקיבא איגר
סימן טו, עין שם).

סעיף ו'

קטן שגנב איזה דבר, אם הוא
בעין, מחיבין להחזירו. ואם אינו
בעין, פטור מדיני אדם אף לאחר
שוגדל. אך לצאת ידי שמים, חייב

לְשַׁלֵּם כְּשִׁיגָדָל. וְכֵן אִם עָשָׂה שְׂאֵר
עֲבֵרוֹת בְּקִטְנוּתוֹ כְּשֶׁהוּא בֶּרֶךְ
הַבְּנֵה, טוֹב שִׁיקֵּבֵל עָלָיו אִיזָה דָּבָר
לְתִשׁוּבָה. וְעַל זֶה נֶאֱמַר, גַּם בְּלֹא
דַּעַת נִפְשׁ לֹא טוֹב.

סעיף ז'

לֹא יֵאָיִם עַל הַתִּינוּק שִׁיכָהוּ לְאַחֵר
זְמַן. אֲלָא אִם רוֹאֶהוּ עוֹשֶׂה אִיזָה
מַעֲשֶׂה, יִכָּהוּ מִיָּד אִזְּשֵׁתֵק לְגַמְרִי.
מַעֲשֶׂה בְּתִינוּק שֶׁבָּרַח מִבֵּית
הַסֵּפֶר, וְהִכְחִידוּ אָבִיו שִׁיכָהוּ, הֲלֹךְ
הַתִּינוּק וְהִמִּית אֶת עֵצְמוֹ (מִסֵּכֶת

שְׂמֻחוֹת פֶּרֶק שְׁנִי). אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ
 זְכוּרָנָם לְבָרְכָהּ יִצְרָה תִּינוּקָה
 וְאַשָּׁה תִּהְיֶה שְׂמֵאל הוֹחָה וַיִּמִּין
 מִקְרָבָתָה. לֹא יַעֲשֶׂה מוֹרָא לְתִינוּקָה
 בְּדַבָּר טָמֵא (כְּמוֹ שְׂכַת־בֵּיתִי לְעֵיל סִימָן
 לג סעיף יד)

סעיף ח'

מִדִּינָא, מֵתָר לְתִינוּקָה יִשְׁרָאֵל לִינֹכַח
 מִגּוּיָה (וְעֵין לְקַמֵּן סִימָן קסז סעיף יח).
 מִכָּל מָקוֹם אִם אֶפְשָׁר עַל יְדֵי
 יִשְׁרָאֵלִית, לֹא יִנְחוּהוּ לִינֹכַח מִגּוּיָה,
 מִשּׁוּם דְּמִטְמֵט אֶת הַלֵּב וּמוֹלִיד

מִזֶּג רָע. וְכֵן מִיָּנֶקֶת יִשְׂרָאֵלִית
שֶׁצָּרִיכָה לֵאכֹל מֵאֲכָלִי אִסּוּר
לְרַבּוּאָה, אִם אֶפְשָׁר, לֹא תֵּנִין
בְּיָמִים הָהֵם אֶת הַתִּינוֹק.

סעיף ט'

כֹּל אָב, מְחִיב לְלַמֵּד אֶת בְּנוֹ
תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר, וְלַמֹּדֶתֶם אֹתָם אֶת
בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם. וְכַשֵּׁם שֶׁמִּצְוָה
לְלַמֵּד אֶת בְּנוֹ, כֵּךְ מִצְוָה לְלַמֵּד אֶת
בֶּן בְּנוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר, וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ
וְלִבְנֵי בָנֶיךָ.

סעיף י'

מִיֵּד כְּשֶׁהִתִּינוּק מִתְחִיל לְדַבֵּר,
 יִלְמְדוּ הַפֶּסוּק תּוֹרָה צְוָה לָנוּ מִשָּׁה
 מוֹרֶשֶׁה וְגו', וְכֵן פֶּסוּק שְׁמַע
 יִשְׂרָאֵל וְגו' (רק יִזְהַר מְאֹד שֶׁיִּהְיֶה
 הִתִּינוּק נָקִי בַשָּׁעָה שֶׁהוּא מְלַמֵּד אוֹתוֹ)
 (עֵינִן לְעִיל סִימָן ה סְעִיף ג). וְכֵן
 מְלַמְדוֹ מְעַט מְעַט אֵיזָה פֶּסוּקִים עַד
 שִׁיגִיעַ בְּכַחוֹ לְלַכֵּת אֶל בֵּית הַסֵּפֶר,
 וְאִזּוּ יִשְׁכֹּר לוֹ מְלַמֵּד. וַיִּדְקֹדֵק
 לְבַחֹר מְלַמֵּד שֶׁהוּא יֵרָא שָׁמַיִם,
 לְמַעַן יִרְגִּיל אֶת הִתִּינוּק מִנְּעוּרָיו
 בִּירֵאת שָׁמַיִם. וְכִשְׁהִגִּיעַ הִתִּינוּק

לְלַמֵּד מִקֶּרֶא, נוֹהֲגִין לְהַתְחִיל עִמּוֹ
פְּרָשָׁת וִיקְרָא, שֶׁהִיא פְּרָשָׁת
הַקֶּרְבָּנוֹת, דִּיאֲמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנוּ
לְבִרְכָּה, יְבוֹאוּ טְהוֹרִים (דְּהֵינוּ
תִּינוּקוֹת שֶׁל בֵּית רַבִּין) וַיַּעֲסֶקוּ
בַּטְהוֹרִים.

סעיף יא'

הַמְלַמֵּד, צָרִיךְ לֵישֵׁב וּלְלַמֵּד אֶת
הַתִּינוּקוֹת כָּל הַיּוֹם וְקָצֵת מִן
הַלַּיְלָה, כִּדִּי לְחַנְכָּם לְלַמֵּד בַּיּוֹם
וּבַלַּיְלָה. וְלֹא יִבְטְלוּ הַתִּינוּקוֹת
כָּלֵל, חוּץ מִעֶרֶב שָׁבֶת וְעֶרֶב יוֹם

טוב בסוף היום. אין מבטלין את
התינוקות אפלו לבנין בית
המקדש.

סעיף יב'

מלמד תינוקות שמניח את
התינוקות ויוצא, או שעושה
מלאכה אחרת עמהם, או
שמתרשל בתלמודו, הרי זה בכלל
ארוך עושה מלאכת ה' רמיה.
לפיכך אין להושיב מלמד אלא
בעל יראה, מהיר לקרא ולדקדק.
ואין למלמד להיות נעור בלילה

יֹתֵר מִדִּי, שְׁלֹא יִהְיֶה עֹצֵל בַּיּוֹם
לְלַמֵּד. וְכֵן לֹא יִתְעַנֶּה אִם יַעֲצֹר אֶת
עַצְמוֹ מִמֵּאכֵל וּמִשָּׁתָה אִם יֵאָכֵל
יֹתֵר מִדִּי, כִּי כָּל אֵלֹהֵי הַדְּבָרִים,
גּוֹרְמִים שְׁלֹא יוֹכֵל לְלַמֵּד הֵיטֵב.
וְכָל הַמְשַׁנָּה, יָדוֹ עַל הַתְּחַתּוּנָה
וּמִסְלָקִין לָהּ.

סעיף יג'

לֹא יִכָּה אֹתָם מִכַּת אֹיִב, מוֹסֵר
אֲכָזְרִי, לֹא בְּשׁוֹטִים וְלֹא בְּמִקָּל,
אַלֶּא בְּרִצּוֹעָה קִטְנָה.

סעיף יד'

אין מלמדיו את התינוקות בשבת
דבר חדש מה שלא למדו עדיו,
מיום טרח שבת. אבל מה שקראו
פעם אחת, שונים אותם להם
בשבת (עין עוד יורה דעה סימן רמה,
ועין לעיל סימן קנב סעיף ז).

סעיף טו'

קטן שמצא מציאה, ומכל שכן אם
נתן לו אחר איזה דבר במתנה,
אסור לגזלו ממנו.

סעיף טז'

אין מוסרין תינוק לגוי ללמדו ספר

או ללמדו אמנות, ומכל שכן
דאסור למסרו לאפיקורוס ישראל,
דגרע טפי, ואיכא למיחש דלמא
ממשיד אבתרה.

סימן קסו - שלא לנחש לעונן
ולכשף

סעיף א'

בתיב, לא תנחשו ולא תעזבו.
פיצד הוא מנחש. האומר, הואיל
ונפלה פתי מפני, או נפל מקלי
מידי, או בני קרא לי מאחורי,
עורב קרא לי, צבי הפסיקני בדרך,
נחש מימיני, שועל משמאלי, לא

אֱלֹהִים בְּדִרְךָ הַזֶּה כִּי לֹא אֶצְלִיחַ: וְכֵן
 אֱלֹהִים שְׁשׁוּמֵעִים צְפָצוּף הָעוֹף
 וְאוֹמְרִים, יְהִי כֹךְ אִם לֹא יְהִי
 כֹךְ, טוֹב לַעֲשׂוֹת דְּבָר זֶה וְרַע
 לַעֲשׂוֹת דְּבָר זֶה: וְכֵן מִי שְׁמַבְקֵשׁ
 מִמֶּנּוּ מַעֲוֹת, וְאוֹמֵר, בְּבִקְשָׁה מִמֶּךָ
 הַנִּיחֵנִי, עֲתָה שִׁחֲרִית הִיא, וְלֹא
 אֶתְחִיל תְּחִלַּת הַיּוֹם בְּפָרְעוֹן, אִם
 מוֹצָאִי שֵׁבֶת הוּא, אִם רֹאשׁ חֹדֶשׁ
 הוּא: וְכֵן אֱלֹהִים שְׁשׁוּמֵעִים, צָרִיכִין
 לְשַׁחוּט תִּרְנַגּוֹל זֶה, מִפְּנֵי שֶׁקָּרָא
 עֲרַבִּית, אִם תִּרְנַגְלָת זֹאת, מִפְּנֵי

שֶׁקָרָאָה בְּמוֹ תִּרְנַגּוּל, וְכֵן כָּל
כִּיּוּצֵא בְּדַבָּרִים אֱלֹהֵי הַכֹּל אָסוּר.
וְהַעֲשֶׂה דָּבָר מִדַּבָּרִים אֱלֹהֵי עוֹבֵר
בְּלֹא. יֵשׁ אֲדוֹמָרִים, דָּאֵם אֵינוֹ
אֲדוֹמֵר הַטַּעַם לָמָּה הוּא מְצוּה
לְשַׁחֲוֹט אֶת הַתִּרְנַגְלוֹת אוֹ אֶת
הַתִּרְנַגּוּל, אֲלֵא אֲדוֹמֵר סֶתֶם, שֶׁחֲטוּ
תִּרְנַגְלוֹת זֹאת אוֹ תִּרְנַגּוּל זֶה, מִתָּר
לְשַׁחֲטֵם. וְכֵן הוּא הַמִּנְהָג.

סעיף ב'

בֵּית, תִּינוּק, וְאִשָּׁה, אֵף עַל פִּי
שֶׁאֵין נְחוּשׁ, יֵשׁ סִימָן. פִּירוּשׁ,

שָׂאֵם בָּנָה בֵּיתָה, אִם נִלְדָּה לֹא תִינָוֶק,
 אִם נִשְׂאָה אִשָּׁה, אִם הִצְלִיחַ אַחֵר כִּי
 שָׁלַח פְּעָמִים אִם לֹא, הוּא סִימָן לֹא
 לְהִבָּא, וְיָכֹל לֵאמֹר, בֵּיתָה זֶה
 מִצְלִיחַ לִי וְכוּ'. וְכֵן מֵתָר לְשֵׁאל
 לְתִינוּקָה, אִיזָה פָסוּק לָמַד, וְלִסְמוֹ
 עָלֶיהָ לַעֲשׂוֹת מַעֲשֵׂה, דְּחָשִׁיב קִצָּת
 כִּמּוֹ נִבְוָאָה. יֵשׁ אֲזַמְרִים, דְּמֵתָר
 לַעֲשׂוֹת לֹא סִימָן בְּדָבָר שִׁיבּוֹא
 לַעֲתִיד, כִּמּוֹ שֶׁעָשָׂה אֱלֹהֵינוּ עִבְדֵּי
 אֲבֹרָהִם אִם יִחְזַקְתָּ בֶן שְׂאוֹל, וְיֵשׁ
 אֲזַמְרִין. וְהִחֲזִיק בָּתָם וּבִטָּח בָּהֶם,

חֶסֶד יִסּוּבְּבוּ.

סעיף ג'

אִי־זָהוּ מְעוֹנֵן. זֶה שְׁנוֹתָן עֲתִים,
שֶׁאָמַר בְּאַצְטַגְנִינֹת, יוֹם פְּלוֹנִי
טוֹב וְיוֹם פְּלוֹנִי רָע, יוֹם פְּלוֹנִי
רָאוי לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה פְּלוֹנִית,
שָׁנָה פְּלוֹנִית אִו חֹדֶשׁ פְּלוֹנִי רַע
לְדַבֵּר פְּלוֹנִי. וְמֵה שְׁנוֹהֲגִין שֶׁאֵין
נֹשְׂאִין נָשִׁים אֲלָא בְּמִלּוֹי הַלְבָּנָה,
אֵין זֶה בְּכֻלּוֹ מְנַחֵשׁ וּמְעוֹנֵן, שֶׁאֵין
עוֹשִׂין זֹאת אֲלָא לְסִמָּן טוֹב, כְּדָרְדֵּךְ
שְׂמוֹשְׁחִין אֶת הַמְּלָכִים עַל הַמַּעֲיִין

לְסִימָן שֶׁתִּמָּשֶׁךְ מִלְכוּתָם, כֵּן
עוֹשִׂין לְסִימָן טוֹב כִּמּוֹ שֶׁהַלְבָּנָה
הוֹלֶכֶת וּמֵתִמְלָאת. וּמִכָּל מָקוֹם אֵין
לַעֲכָב אֶת הַנְּשׂוּאִין בְּשִׁבְלֵי זֶה,
וּמִכָּל שָׁכֵן שְׂאִין לַעֲשׂוֹת חֶפֶת נְדָה
בְּעֶבֶר זֶה. וְכֵן נוֹהֲגִין לְהַתְחִיל
לְלַמֵּד בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ. וּמֵה שְׁנוֹהֲגִין
שְׂאִין מִתְחִילִין בַּנְּשִׂי וּבְרַבִּיעִי, יֵשׁ
מִתִּירִין גַּם כֵּן.

סעיף ד'

עוֹד אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרָנָם לְבָרְכָה
אִיזָהוּ מְעוֹנָן, זֶה הָאוֹחֵז אֶת

הַעֲיִנִּים. פֶּרוּשׁ, שֶׁהוּא כֹּאֵלֹ אוֹחֵז
עֵינָי בְּנֵי אָדָם וְסוֹגְרָן, שֶׁהוּא
מַטְעֶה אוֹתָן, שֶׁנִּדְמָה לָהֶם כֹּאֵלֹ
עוֹשֶׂה דְבָרִים נִפְלְאִים חוּץ מִדֶּרֶךְ
הַטִּבֵּעַ, וּבִאֲמַת אֵינֹ עוֹשֶׂה כְּלוּם,
אֵלָא בְּקִלּוֹת יָדָיו וּבִתְחִבּוּלוֹת הוּא
מַטְעֶה אוֹתָן. וְהַבְּדִחִין שֶׁעוֹשִׂין
כְּמַעֲשִׂים אֵלֹ בַּחֲתָנוֹת, עוֹבְרִים
בְּלֹאוֹ. וְהַמְצִיָּה לַעֲשׂוֹתָן, עוֹבֵר עַל
לִפְנֵי עוֹר. וְלִכּוֹן מִי שִׁישׁ בִּידּוֹ
לְמַחֲוֹת, מַחִיב לְמַחֲוֹת, וְכָל שֶׁכּוֹן
שֶׁאִסּוּר לְהַסִּתֵּכָּל וְלִרְאוֹתָן. אֲבָל

אם נכרי עושה כן, מתר לראות.

סעיף ה'

אסור לדרוש במכשפים אלא
במקום סכנת נפשות, או אם בא
לו איזה חלי על ידי כשוף או
מקרה ורוח רעה, מתר להתרפאות
על ידי מכשף גוי.

סימן קסז - הלכות עבודה זרה

סעיף א'

עבודה זרה, אסורה בהנאה, היא
ותשמישה ונויה ותקרבתה. ואם
נתערב מדברים אלו אפלוי אחד

בְּאַלָּף שָׁל הֵתָר, אוֹסֵר אֶת כָּל
הַתַּעֲרֹבוֹת בַּהֲנָאָה. אֵיזָהוּ
תַּשְׁמִיּשָׁה. הַכֵּלִים שֶׁהֵכֵן מִקְטִיר
בָּהֶם לְפָנֶיהָ, כְּגוֹן הַמַּחְתָּה
וְהַגְּבִיעִים, וְכֵן הַבֵּית שֶׁמִּיְחָדִים
לָהּ, וְהַבָּסִים שֶׁמַּעֲמִידִין אוֹתָהּ
עָלֶיהָ, וְכֵן כָּלִי הַנְּשִׂיר שֶׁמִּזְמָרִים
בָּהֶם לְפָנֶיהָ וְכַדוּמָה. וְאֵיזָהוּ נֹזֶיהָ.
כְּגוֹן הַנִּרְוֹת שֶׁמִּדְּלִיקִין לְפָנֶיהָ,
וְהַמְּלָבוּשִׁים שֶׁמִּלְבִּישִׁים אוֹתָהּ, אוֹ
שֶׁנִּשְׁטַח לְפָנֶיהָ בְּגָדִים וְכֵלִים נָאִים
לְנֹזֶה, וְכֵן הָאֵילָנוֹת שֶׁרָגִילִין לִטַּע

לפני עבודה זרה להיות לה לנזיר,
 הוין נזירה, ואסורין בהנאה, ולכן
 אסור לישוב בצלן. ואיזוהי
 תקרבתה, כגון מני מאכל
 שמנחין לפניה. (עין יורה דעה סימן
 קלט וסימן ק"מ סעיף א').

סעיף ב'

עבודה זרה של גוי, וכן תשמישה
 ונזירה, יש להן בטול. כשם בטול
 אותה הגוי בידיהם, שלא תהא עוד
 עבודה זרה או תשמיש או נזיר
 לעבודה זרה, הותרו. ושל ישראל

מומר, אין להם בטול.

סעיף ג'

נרות שהדליקו לפנייה, ואחר כך
בבן הגוי לצורך עצמו ומכרן
לישראל, מתרין, דכיון ששבבן
לצורך עצמו, זהו בטולן. ומכל
מקום אין לעשות מהן נרות של
מצוה. וכן כל דבר של עבודה
זרה, אף על פי שנתבטל ומת
להדיח, אסור לדבר מצוה, משום
דמאיסי לגבוה.

סעיף ד'

הַמַּלְבּוּשִׁים שֶׁלֹּבָשִׁים הַכֹּהֲנִים
כְּשֶׁנִּכְנְסִים לְבֵית עֲבֹדָה זָרָה, יֵשׁ
אוֹמְרִים, הֵנּוּ שִׁלָּהֶם הֵן, וְלֹא נֹוֹי
שֶׁל עֲבֹדָה זָרָה, וְאֵינָן צָרִיכִין
בִּטּוֹל. וְיֵשׁ שֶׁמַּצְרִיךְ בִּטּוֹל.

סעיף ה'

צוּרַת שְׁתֵּי וְעֶרֶב שֶׁמִּשְׁתַּחֲוִים לָהֶן,
אֲסוּרָה בְּלֹא בִטּוֹל. אֲבָל שְׁתֵּי
וְעֶרֶב שְׁתוּלִין בַּצּוּאָר לְזַכָּרוֹן
בְּעֶלְמָא, מִתָּר.

סעיף ו'

אֲסוּר לַעֲשׂוֹת שׁוּם דְּבָר לְצֻרָה.

עֲבוּדָה זָרָה, וְאַפְלוּ חֲלוּנוֹת
 לַחֲבִית. וְאַסּוּר לְמַכּוֹר לָהֶם סִפּוּרִים
 הַמִּיחָדִּים לְעֲבוּדָה זָרָה. [וְכֵן סִפּוּרֵי
 תַנ"ךְ הַמְנַעֲתִים בְּשָׁנוּיִם, כִּדְרֵי
 לְפָקָרָם וְלַחֲחִזִּיק [אֲמוּנָתָם]. וְכֵן
 לְמַכּוֹר לָהֶם דְּבָר לְצִרְךָ עֲבוּדָתָם,
 אֲסּוּר אִם לֹא יוֹכְלוּ לְקַנּוֹת בְּמָקוֹם
 אֲחֵר. וַיֵּשׂ אֲזַסְרִין אֲפִילוּ אִם יוֹכְלוּ
 לְקַנּוֹת בְּמָקוֹם אֲחֵר. וְכָל בַּעַל
 נַפֶּשׁ, יַחְמִיר לְעַצְמוֹ.

סעיף ז'

אֲסּוּר לְהַסְתִּיכָל בְּאֵלִיל וּבַנּוֹי שָׁלוֹ,

שֶׁנֶאֱמַר, אֵל תִּפְנוּ אֶל הָאֱלֹהִים.
וְצִרִיכִין לְהִתְרַחֵק מִן הַבַּיִת וּמִכָּל
שֹׁכֵן מִן הָאֱלֹהִיל עַצְמוֹ אַרְבַּע
אַמּוֹת, שֶׁלֹּא לַעֲבֹר שָׁם. וְאָסוּר
לְשַׁמֵּעַ כָּלִי הַשִּׁיר אִם לְהַרְיחַ בְּרִיחַ
שִׁלָּהִם. וְאִם שׁוֹמֵעַ כָּלִי הַשִּׁיר,
יֵאָטֵם אֲזַנָּיו. וְכֵן אִם בָּא רִיחַ יְכוּן
שֶׁלֹּא לְהַנּוֹת מִמֶּנּוּ.

סעיף ח'

הָרוּאָה בְּתֵי עֲבוּדָה זָרָה בִּישׁוּבָן,
אוֹמֵר, בֵּית גֵּאִים יִפָּח ח' (משלי טו).
בְּחֶרֶבָּנָן, אוֹמֵר, אֵל נִקְמוֹת ח', אֵל

נְקֻמּוֹת הוֹפִיעַ (תהלים צד).

סעיף ט'

יֵשֵׁב לוֹ קוֹץ בְּרִגְלוֹ, אֹו נִתְפָּזְרוּ לוֹ
מַעֲוֹת בְּפָנָי עֲבוֹדָה זָרָה, לֹא יִשָּׁח
לְהַסִּיר אֶת הַקוֹץ אֹו לְטוֹל אֶת
הַמַּעֲוֹת, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאָה בְּמִשְׁתַּחֲוָה
לָהּ. וְאַפְלוֹ אֵין אָדָם רוֹאֶה, מִכָּל
מָקוֹם אֲסוּר, אֶלָּא יֵשֵׁב אֹו יִפְנֶה
אֲחֹרָיו אֹו צָדוֹ לְצַד הָעֲבוֹדָה
הַזָּרָה, וְאַחֵר כֶּךָ יִטּוֹל.

סעיף י'

יֵשׁ מִי שֶׁאָמַר, שֶׁאֲסוּר לְהִלְוֹת

לְצַרֵּךְ בְּנִין עֲבֹדָה זָרָה אִם
 לְתַכְשִׁיטֶיהָ אִם לְמַשְׁמִשֶּׁיהָ וְכָל
 שֶׁכֵּן דֹּאסוֹר לְמַכּוֹר לָהֶם תַּשְׁמִיטֵיהֶם.
 וְהַנִּמְנָע מִצְּלִיחַ וְאִין לְכָרֶךְ סִפְרֵי
 עֲבֹדָה זָרָה חוּץ מִסִּפְרֵי הַדִּינִים
 וְהַסּוֹפְרִים וְאֵם חוּשׁ שׁ מִשּׁוּם
 אִיבָה עַל כָּל פָּנִים כָּל מֵה שִׁיכּוֹל
 לְהַשְׁמִיט יִשְׁמִיט.

סעיף יא'

מִקּוֹם שְׁמֵת קַבְצִים גּוֹיִם וְאוֹמְרִים
 שֶׁשָּׁם מוֹחֲלִים לָהֶם עֲזָנוֹתֵיהֶם
 אִסּוֹר לְשַׂאת וּלְתֵת שָׁם עֲמָהֶם (כֵּן

כִּתְבֵּי הַטּוֹרִי זֶהָב, וּבְחֻמַּת אָדָם כָּלֵל פֶּז
סִימָן הַ כִּתְבֵּי דִצְרִיךְ עֵיוֹן)•

סעיף יב'

אָסוּר לְהַזְכִּיר שֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה, בֵּין
לְצִרְדָּה, כְּגוֹן לֹאמַר לְחֹבֵרוֹ, הִמַּתֵּן לִי
בְּצֵד עֲבוֹדָה זָרָה פְּלוֹנִית, בֵּין שְׁלֹא
לְצִרְדָּה, שְׁנֵאֲמַר, וְשֵׁם אֱלֹהִים
אַחֲרֵים לֹא תִזְכִּירוּ. וְאָסוּר לְגַרֵם
לְגוֹי, שִׁיזְכִּיר שֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה,
שְׁנֵאֲמַר, לֹא יִשְׁמַע עַל פִּיהָ, לֹא
יִשְׁמַע בְּגִרְמָא שְׁלָךְ. וְאִם נִתְחַיֵּב
לוֹ הַגּוֹי שְׁבוּעָה, יֵשׁ מִקְלִין לְהַנִּיחַ

לוֹ לְשַׁבֵּעַ (עַיִן אֹרַח חַיִּים סִימָן קנו).
שֵׁם הַחַגִּים שֶׁלָּהֶם שָׁהֶם כְּשִׁמּוֹת
בְּנֵי אָדָם, אֵין חֲשָׁשׁ לְהַזְכִּירָם.
וְהוּא, שֶׁלֹּא יִקְרָאָם כְּמוֹ שֶׁהַגּוֹיִם
מִזְכִּירִים אוֹתָם בְּלִשׁוֹן חֲשִׁיבוֹת.

סעיף יג'

כֹּל לְצַנּוּתָא אֲסִירָא, חוּץ מִלְּצַנּוּתָא
דְּעֵבֻדָּה זָרָה דְּשִׁרְיָא.

סעיף יד'

אֶסּוּר לִתֵּן מִתְּנַת חֲנָם לְגוֹי שְׂאִינוֹ
מִכִּירוֹ, דְּכֹתִיב, וְלֹא תַחֲנַם,
וְדִרְשִׁינָן לֹא תִתֵּן לָהֶם מִתְּנַת חֲנָם.

אַבֵּל אִם הוּא מִכִּירוֹ, לֹא הָיִי
מִתְנַת חֲנָם, שְׁגָם הוּא יְשִׁלָּם
גְּמוּלוֹ, אִזְּכָר שְׁלָם לוֹ, וְהָיִי כִּמּוֹ
מִכִּירָה.

סעיף טו'

אִסּוּר לְסַפֵּר בְּשִׁבְחָן, אֲפִלּוּ לוֹמַר,
כִּמְהָ נָאָה גּוֹי זֶה בְּצוּרָתוֹ. וּמִכָּל
שֵׁכֶן שְׁלֹא לְסַפֵּר בְּשִׁבַּח מַעֲשָׂיו אִזְּ
שִׁיחִיב דְּבָר מִדְּבָריו, שֶׁזָּחוּ גַם כֵּן
בְּכֻלָּל וְלֹא תַחֲנָם, לֹא תִתֵּן לָהֶם חֵן.
אַבֵּל אִם מִכִּיּוֹן בְּשִׁבְחוֹ לְחֻדוֹת
לְהַקְדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁבָרָא בְּרִיָּה

נָאָה כָּזוֹ, מִתָּר.

סעיף טז'

מִתָּר לְפָרֶנֶם עֲנִיָּהֶם וְלַבֵּקָר חוֹלִיָּהֶם
וְלַקְבוֹר מִתִּיָּהֶם וְלַחֲסִפֵּידָן וְלַנְּחִים
אֲבִלִיָּהֶם, מִשּׁוּם דְּרַכֵּי שָׁלוֹם.

סעיף יז'

לֹא יִתְיַחַד יִשְׂרָאֵל עִם גּוֹי, מִפְּנֵי
שֶׁהֵם חֲשׂוּדִים עַל שְׂפִיכוֹת דָּמִים
(וְעַיִן יוֹרָה דְּעָה סִימָן קנג)

סעיף יח'

גּוֹיָה לֹא תִנִּיק לְיֶלֶד יִשְׂרָאֵל
בְּבֵיתָהּ, וְאַפְלוּ אַחֲרֵים עוֹמְדִים עַל

גִּבְהָ. אֲבָל בְּבֵית יִשְׂרָאֵל, מִתְּרַת
 לְהַנִּיקוֹ (וְעֵין לְעִיל סִימָן קסה סְעִיף ח)
 אִם אַחֲרִים עוֹמְדִים עַל גִּבְהָ אִז
 נִכְנָסִים וְיוֹצְאִים. וְהוּא שָׁלֹא
 יִנְיַחֲנוּ עֲמָה לְבִדּוֹ בַּלִּילָה.

סעיף יט'

יִשְׂרָאֵלִית לֹא תִילָד לְגוֹיָה, אֶלָּא אִם
 בֶּן הִיא יְדוּעָה לְמִילָדָתָהּ, שָׂאז
 מִתְּרַת (מִשּׁוּם אֵיבָה). וְדוֹקָא בְּשֹׁכֵר
 וּבַחֵל. וְלֹא תִנִּיק יִשְׂרָאֵלִית לְבֶן
 גּוֹיָה אֶפְלוּ בְּשֹׁכֵר, אֶלָּא אִם בֶּן יִשׁ
 לָהּ חָלָב הָרִבָּה וּמִצְעֵר אוֹתָהּ, אִז

מִתְּרַת לְהַנִּיקוֹ.

סעיף ב'

אָסוּר לְלַמֵּד אֲמָנוּת לְגוֹי.

סימן קסח - צורות האסורות

סעיף א'

כְּתִיב, לֹא תַעֲשֶׂה אֵת אֱלֹהֵי כֶסֶף
וְגו', וְקִבְּלוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרָם
לְבָרְכָהּ, דְּזוּהִי אֲזַחָּרָה שְׁלֹא לְצִיר
צוּרוֹת שְׁבַמְדוֹר הָעֲלִיזוֹן וְשְׁבַמְדוֹר
הַתַּחְתּוֹן, וְהֵינוּ, לֹא תַעֲשֶׂה כְדָמוֹת
שֵׁמֶשׁ הַמַּשְׁמָשִׁין לְפָנֵי. וְלָכֵן אָסוּר
לְצִיר צוּרוֹת אֲרֻבְעָה פָנִים

שֶׁבַּמֶּרְכָּבָה וְצוּרוֹת שְׂרָפִים
וְאוֹפָנִים וּמִלְאֵכֵי הַשָּׁרֵת, וְכֵן אָמַר
לְצִיר צוּרוֹת חֲמָה וְלִבְנָה וְכוּכָבִים.
וְאָפְלוֹ אֵינֶן בּוֹלְטוֹת, אָמַר
לַעֲשׂוֹתָן, וְאָפְלוֹ בְּשִׁבְלֵי גוֹי. אֲבָל
לְהַשְׁחִיתָן בַּבַּיִת, אִם אֵינֶן
בּוֹלְטוֹת, מִתָּר, רַק שֶׁלֹּא יֹאמַר
לְגוֹי לַעֲשׂוֹתָן. מִשּׁוֹם דִּאֲמִירָה לְגוֹי,
אֲסוּרָה בְּכָל הָאֲסוּרִין כָּמוֹ בְּאֲסוּרֵי
שִׁבְתָּ.

סעיף ב'

וְכֵן אָמַר לְצִיר צוּרֵת אֲדָם. וְאָפְלוֹ

רַק פְּרִצוֹף פְּנֵי אָדָם לְחוּד, נִמְי
 אָסוּר. וְאַפְלוּ לְהַשְׁחִיתָהּ, אָסוּר, עַד
 שִׁיקָלָקֵל אוֹתָהּ קִצָּת. וְדוֹקָא בְּצוּרָה
 שְׁלֵמָה, דְּהִינּוּ בַּשְּׂתִי עֵינַיִם וְחֻטָּם
 שְׁלֵם. אֲבָל אִם אֵינָהּ רַק חֲצִי
 הַצּוּרָה מֵצֵד אֶחָד, כְּדֶרֶךְ קִצָּת
 הַמְּצִירִים צֵד אֶחָד שֶׁל הַצּוּרָה, זֶה
 אֵינּוּ אָסוּר.

סעיף ג'

טַבַּעַת שֵׁשׁ עָלֶיהָ חוֹתָם שֶׁהוּא
 צוּרַת אָדָם, אִם הִיָּתָה הַצּוּרָה
 בּוֹלְטָת, אָסוּר לְהַשְׁחִיתָהּ, וּמִתָּר

לְחַתֵּם בָּהּ, מִפְּנֵי שְׁנַעֲשִׂית שְׁקוּעָה.
וְאִם הִיְתָה הַצּוּרָה שׁוֹקֵעֶת, מִתָּר
לְהַשְׁחִיחָהּ, וְאָסוּר לְחַתֵּם בָּהּ, מִפְּנֵי
שְׁנַעֲשִׂית בּוֹלָטָה.

סעיף ד'

אָסוּר לְהַסְתִּכֵּל בְּצוּרַת אָדָם, שֶׁהָרִי
נִקְרָא פֶסֶל, וְעוֹבֵר מֵשׁוּם, אֵל תִּכְנוּ
אֵל הָאֱלִילִים. אֲבָל בְּצוּרוֹת שֶׁעַל
הַמַּטְבְּעוֹת, כִּיּוֹן שֶׁרְגִילוֹן בָּהֶן,
מִתָּר. וְהַחֲסִיד נִזְהָר גַּם בַּזָּה

סעיף ה'

אָסוּר לַעֲשׂוֹת בַּיִת תִּבְנִית הֵיכָל

בְּשֵׁעוֹר אֶרְכוֹ וְגִבְהוֹ וְרַחְבּוֹ,
 אֲכַסְדָּרָה תִּבְנִית אוֹלָם, חֲצֵר
 תִּבְנִית עֲזָרָה, שִׁלְחַן תִּבְנִית
 חֲשִׁלְחַן שְׁהִיָּה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ,
 מְנוֹרָה תִּבְנִית הַמְּנוֹרָה שְׁהִיתָה
 בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. אֲבָל עוֹשֶׂה שֶׁל
 חֲמִשָּׁה קָנִים אוֹ שֶׁל שְׁנֵי אוֹ שֶׁל
 שְׁמוֹנָה. אֲבָל שֶׁל שְׁבַע לֹא יַעֲשֶׂה,
 אֲפִלּוֹ מִשְׁאֵר מִיָּנִי מִתְכוּוֹת, וְאֲפִלּוֹ
 בְּלֹא גְבִיעִים וְכַפֹּתֹרִים וּפָרָחִים,
 וְאֲפִלּוֹ אֵינָה גְבוּהָה שְׁמוֹנָה עָשָׂר
 טַפָּחִים, מִשּׁוּם דְּכָל אֵלּוֹ הִדְבָּרִים,

גַּם בַּמְנוּרָה שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ לֹא הָיָה
מְעַכְבִּין.

סעיף ו'

יֵשׁ נוֹחֲגִין לַעֲשׂוֹת מְנוּרָה לְשִׁבְעָה
נְרוֹת, דְּהֵינּוּ שְׁשָׁה בְּעֵגוּל וְאַחַד
בְּאַמְצַע. אֲבָל הֶרְבֵּה פּוֹסְקִים
אוֹסְרִים זֹאת. וַיֵּשׁ לְהַחֲמִיר בְּסִפּוּק
אִסוּר דְּאוֹרֵיתָא.

סעיף ז'

הָעוֹשֶׂה שָׁמֶן הַמִּשְׁחָה בְּמַעֲשֶׂה
וּבְמִשְׁקָל הָאֵמוּר בַּתּוֹרָה, חַיֵּב
כִּירַת. וּבְשׁוּגָה, חַיֵּב חֲטָאת, וְחֵוָּא

שְׁעוֹשֶׂה אֹתוֹ כְּדִי לְהַמְשִׁיחַ.
וְהַעֲשֶׂה קְטֹרֶת מֵאֶחָד עֶשֶׂר
סִמָּנִין שֶׁבַת־וֹרָה לְפִי הַמִּשְׁקָל,
אֲבָלוֹ לֹא עָשָׂה אֶלָּא חֲצִיָּהּ אוֹ
שְׁלִישִׁיתָהּ, חֵיב כָּרַת. עָשָׂה
לְהַתְלַמֵּד בָּהּ, פָּטוּר.

סימן קסט - אסור כתבת קעקע
וקרחא על מת

סעיף א'

כָּתוּב בַּתֹּרָה, וְכַתְּבָת קַעֲקֹעַ לֹא
תִתְּנוּ בָכֶם. מִהִי כַתְּבָת קַעֲקֹעַ.
כָּתַב הַמַּחֲקֶה וְשָׁקוּעַ שְׁאִינוֹ נִמְחָק
לְעוֹלָם, זֶהוּ הַשּׁוֹרֵט עַל בְּשָׂרוֹ

וּמִמֶּלֶא מְקוֹם הַשְּׂרִיטָה בְּכָחוֹל אִו
בְּדִיו אִו בְּשֵׁאֶר צְבָעוֹנִים
הָרוֹשְׁמִים. וְכֵן אִם צוֹבֵעַ תְּחִלָּה
בְּצָבֵעַ וְאַחֵר כָּךְ שׂוֹרֵט בְּמְקוֹם
הַצָּבֵעַ, עוֹבֵר בְּלֹא. וּמִכָּל מְקוֹם
מִתָּר לִתֵּן אַפֶּר וְשֵׁאֶר דְּבָרִים עַל
הַמַּכָּה לְרַפּוּאָה, אֵף עַל פִּי שִׁישׁ
הָרֶשֶׁם, כִּי גַם מִמַּכָּתוֹ יִשְׁאֵר רֶשֶׁם
הַמּוֹכִיחַ עָלָיו, שֶׁלֹּא עָשָׂה מִשּׁוֹם
כְּתָבָת קַעֲקָע.

סעיף ב'

כְּתִיב, וְשֹׁרֵט לְנֶפֶשׁ לֹא תִתֵּנוּ

בְּבִשְׂרָכֶם. וְכִתִּיב, לֹא תִתְגַּדְדוּ
וְלֹא תִשִּׂימוּ קִרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם
לְמֵת. וְגִדִּידָה וְשִׂרְיֻטָּה אַחַת הֵן,
וְאַסּוּרוֹת בֵּין בְּפָנֵי הַמֵּת בֵּין שְׁלֹא
בְּפָנֵי הַמֵּת. וְאַפְלוּ לְהַכּוֹת בִּידּוֹ עַל
בְּשָׂרוֹ עַד שָׂדֶם יוֹצֵא, אָסוּר.
וְאַפְלוּ עַל צַעַר אַחֵר, אָסוּר.

סעיף ג'

קִרְחָה, הוּא שְׂתוּלָשׁ מִשַּׁעַר רֹאשׁוֹ
עַל מֵת. וְאַפְלוּ בְּשַׁעֲרָה אַחַת,
אֵיכָּא אָסוּרָא, וְגַם הַנָּשִׁים מִזְחָרוֹת
בְּבֵל יִקְרָחוּ, וּמִכָּל שִׁכּוֹן בְּבֵל

ישרטו.

סימן קע - אסור גלוח פאות הראש והזקן

סעיף א'

פאות הראש הן שתיים בסוף
הראש, והוא מקום חבורו ללחי
מימין ומשמאל אצל האזן. ואפלו
לגלחן במספרים כעין תער, דחינו
סמוך לבשר, שאינו משיר כלום
מן השערות סמוך לבשר, יש
אוסרין. ולכן אם צריך לגלחן
לרפואה, יזהר שלא לגלחן סמוך
לבשר ממנו. ושעור הפאה מכנגד

שְׁעָר שְׁעַל פִּדְחָתוֹ וְעַד לְמַטָּה מִן
הָאֵזֶן, מְקוֹם שֶׁהֲלָחִי הַתְּחִתוֹנָה
יוֹצֵאת וּמִתְפַּרֶּדֶת שָׁם.

סעיף ב'

פְּאוֹת הַזָּקֵן לֹא אֶסְרָה תוֹרָה
לְהַשְׁחִית אֶלָּא בְּתֵּעַר. וְהַפְּאוֹת הֵן
חֲמִשָּׁה, וְרַבּוֹ בָּהֶן הִדְעוֹת, לְפִיכָךְ
יֵירָא שָׁמַיִם לֹא יַעֲבִיר תֵּעַר עַל כָּל
זָקֵנוֹ כָּלֵל, וְאַפְלוֹ עַל הַשְּׂפָפָה
הַעֲלִיּוֹנָה אֹת תַּחַת הַגָּרוֹן. וְאִין
חֲלוּק בֵּין תֵּעַר לְאַבָּן חֲדָה
שְׁחוֹתָכָת אֶת הַשְּׂעָרוֹת, כְּגוֹן

פִּיגְמָאנִטְ אֹ פִיגְמָענְשִׁיין,
שְׂאֵסוּר גַּם כֵּן. וְאוֹתָן שְׂמִסִּירִין
שְׂעַר הַזָּקֵן עַל יְדֵי מִשְׁחָה מִסִּיד עִם
אֲוִירֵעַם, יֵשׁ לָהֶם לְזָהָר, שְׁלֹא לְגִרְר
אֶת הַמִּשְׁחָה בְּסַכִּין, שְׂמָא יַחֲתִיף
שְׂעַר, רַק יִגְרְרוּ בְּקִיסָם וְכִדּוּמָה
(נֹדֵעַ בִּיהוּדָה תִּנִּינָא סִימָן פ').

סימן קעא - דברים האסורים
משום לא ילבש גבר שמלת אשה

סעיף א'

אֶסוּר לְאִישׁ לְלַבּוֹשׁ אֶפְלוֹ מִלְּבוּשׁ
אֶחָד שֶׁל אִשָּׁה, אֵף עַל פִּי שְׁחִוָא

נָכַר בְּשָׂאָר מִלְּבוּשֵׁי אִישׁ.
וְכֵן אָסוּר לְאִשָּׁה לְלַבֹּשׁ אֶפְלוֹ
מִלְּבוּשׁ אֶחָד שֶׁל אִישׁ. וְלֹא לְבַד
מִלְּבוּשִׁים אֲסוּרִים, אֲלֵא אֶפְלוֹ כֹּל
תַּכְשִׁיט וְכָל תְּקוּן נָוִי וְיָפִי הַמִּיָּחָד
לְאִשָּׁה לְפִי מִנְהַג הַמָּקוֹם, אָסוּר
לְאִישׁ שִׁיתֶּקְשֵׁט וְיִתְיַפֶּה בּוֹ. וְכֵן
כֹּל מִה שֶׁמִּיָּחָד לְאִישׁ, אָסוּר
לְאִשָּׁה.

סעיף ב'

אָסוּר לְאִישׁ לְהַעֲבִיר שְׁעָר בֵּית
הַנְּשִׁחִי וּבֵית הַעֲרוּהָ אֶפְלוֹ

בְּמִסְפָּרֵיהֶם כְּעֵין תַּעַר, דְּהֵינּוּ
שְׂמֹנֶה עָרְסוֹן סָמוּךְ לְבִשָּׁר מִמֶּנּוּ, מִפְּנֵי
שְׂזָהוּ תִקּוֹן לְנָשִׁים. וְאִסּוּר לְחַךְ
בְּיָדוֹ בְּשַׁעַר בֵּית הַנְּשִׁחִי וּבֵית
הָעֶרְוָה כְּדֵי לְהַשְׁיִיר. אֲבָל עַל יְדֵי
בְּגָדוֹ, מִתָּר. וְכֵי שֵׁשׁ לוֹ חֲטָטִין
בְּבֵית הַנְּשִׁחִי וּבְבֵית הָעֶרְוָה
וּמִצַּטַּעַר מִחֲמַת הַשְּׁעָרוֹת, מִתָּר
לְהַעֲבִיר.

סעיף ג'

אִסּוּר לְאִישׁ לְלַקֵּט אֶפְלוֹ שְׁעָרָה
אַחַת לְבָנָה מִתּוֹךְ הַנְּשִׁחוֹרוֹת, שְׂזָהוּ

נֹי אֵשָׁה, וְאָסוּר מְשֻׁם לֹא יִלְבַּשׁ
גִּבֹּר. וְכֵן אָסוּר לוֹ לְצַבּוֹעַ אֶפְלוֹ
שְׂעָרָה אַחַת לְבָנָה שְׂתֵּהָא שְׁחֹרָה.
וְכֵן אָסוּר לְאִישׁ לְהִסְתַּכֵּל בַּמִּרְאָה.
וְאִם רוֹאֶה מְשֻׁם רְפוּאָה, אִם
שֶׁמֶסְפֵּר אֶת עֲצָמוֹ, אִם כִּדֵּי לְהַסִּיר
הַכֶּתֶם מִיָּם מֵעַל פָּנָיו אִם הַנּוֹצוֹת
מִרְאֵשׁוֹ, מִתָּר. וּבִמְקוֹם שְׁחֵדָרָד
הוּא שָׁגָם הָאֲנָשִׁים רוֹאִים בַּמִּרְאָה,
בְּכָל עֲנָיו מִתָּר.

סימן קעב - הלכות חדש

סעיף א'

בְּתִיב, וְלֶחֶם וְקָלִי וְכֶרֶמֶל לֹא
 תֹאכְלוּ עַד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וְגו'.
 פֶּרוֹשׁ, שְׂאֵסוּרִין לֹא כֹל מִתְּבוּאָה
 חֲדָשָׁה מִחֲמִשָּׁתַּת הַמִּינִים עַד לְאַחַר
 הַקָּרֶבֶת הַעֹמֵר שֶׁהַקָּרִיב בְּשִׁשָּׁה
 עָשָׂר בְּנִיסָן. וּבְזֶמַּן שֶׁאֵין עֹמֵר, כָּל
 הַיּוֹם אֲסוּרִין. וְלִבְנֵי חוּץ לְאֶרֶץ
 שְׁעוֹשֵׂין יוֹם טוֹב שְׁנֵי יָמִים מִחֲמַת
 סִפְקָא, גַּם כָּל יוֹם שֶׁבָּעָה עָשָׂר,
 אֲסוּר עַד תַּחֲלִית לַיִל שְׁמוֹנָה עָשָׂר.
 וְתְבוּאָה שְׁנֵיזָרְעָה וְנִשְׂרָשָׁה קֹדֶם
 ט"ז בְּנִיסָן, הַעֹמֵר הַזֶּה הִתִּירָהּ,

וּמִתְּרַת מִיָּד לְאַחַר קִצְרֻתָּהּ. אֲבָל
אִם לֹא נִשְׁרְשָׁה קֹדֶם שְׁשָׁה עָשָׂר
בְּנִיסָן, אֲסוּרָה עַד שִׁיבּוּא הָעָמָר
הַבָּא.

סעיף ב'

לִדְעַת רַב גְּדוּלֵי הַפּוֹסְקִים, אֲסוּר זֶה
גַּם בְּחוּץ לָאָרֶץ הוּא מִן הַתּוֹרָה.
וְלִכּוֹן צָרִיכִין לְהִשְׁגִּיחַ מְאֹד
בְּתוֹבָאָה שְׁנִזְרָעָה לְפַעֲמִים אַחֵר
הַפֶּסַח אִזְּ סָמוּךְ לְפָנֵי הַפֶּסַח, שֶׁלֹּא
הַשְׁרִישָׁה קֹדֶם שְׁשָׁה עָשָׂר בְּנִיסָן,
כְּגוֹן שְׁעוּרִים וְשִׁבְלֹת שׁוֹעָל,

וּבִקְצֵת מְקוֹמוֹת גַּם חֲפִיץ, שֶׁהוּא
 אֲסוּרוֹת עַד לְאַחַר שְׁבַעָה עָשָׂר
 בְּנִיסָן הֵבֵא. (וְאִם הִשְׁרִיטָה בְּיוֹם שֶׁשָּׁה
 עָשָׂר, מִתְּרַת בְּתַחֲלִית לַיִל שְׁבַעָה עָשָׂר
 בְּנִיסָן הֵבֵא, מִכֵּחַ מִמָּה נִפְשָׁךְ). וְגַם
 הַשֹּׁכֵר שֶׁנֶּעֱשָׂה מִתְּבוּאָה זֶה, אֲסוּר
 עַד לְאַחַר הַפֶּסַח הֵבֵא. וְכֵן
 הַשְּׂמֵרִים, אֲסוּרִים. וְאִם חֲמִצּוֹ בָּהֶם
 עָפָה, אֲפִלּוֹ מִתְּבוּאָה יִשָּׁנָה, כֹּל
 הָעָפָה אֲסוּרָה מִחֲמַת הַשְּׂמֵרִים.
 תְּבוּאָה שֶׁמִּסֵּת פְּקִים בָּהּ אִם הִיא
 יִשָּׁנָה אוֹ חֲדָשָׁה, יַעֲשֶׂה עָלֶיהָ

שאלת חכם.

סעיף ג'

יש אומרים, דאין אסור חדש אלא
בתבואה שגדלה ברשות ישראל.
ואכלו השדה שיכת לגוי, אלא
שהישראל שברה, יש בתבואה זו
אסור חדש. אבל בתבואה שגדלה
ברשות הגוי, אין בה אסור חדש.
ועל זה סומכים הרבה בשעת
הדחק. ומכל מקום בתבואה
שגדלה ברשות ישראל, אין שום
התר. אבל רבו החולקים ואומרים,

דגם בשל גוי איכא אסור חדש.

והמהמיר תבוא עליו ברכה.

סימן קעג - הלכות ערלה

סעיף א'

כל עין מאכל, בין של ישראל בין

של גוי, ואכלו בעציון שאינו

נקוב, שלש שנים הראשונות

מנטעתו, הפרות והגרעינין

והקלפות, הכל אסור בהנאה.

ושלש שנים אלו, אין מונים מיום

ליום, אלא אם נטע קדם ששה

עשר באב, כיון שיש ארבעה

וְאַרְבָּעִים יוֹם עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה,
נְחֻשֶׁבֶת לוֹ הַשָּׁנָה, מִשּׁוּם דְּאַרְבַּעַה
עָשָׂר יוֹם הֵמָּה יְמֵי קָלִיטָה, וְאַחַר
כֵּן שְׁלֹשִׁים יוֹם בַּשָּׁנָה נְחֻשֶׁבִים
שָׁנָה, וְשׁוֹב מוֹנָה שְׁתֵּי שָׁנִים
מֵת שְׂרִי. אֲבָל אִם נָטַע מִיוֹם שְׁשָׁה
עָשָׂר בָּאָב וְאֵילָּךְ, לֹא נְחֻשֶׁבֶת
שָׁנָה זֹאת לְכָלָּם, וּמוֹנָה מֵת שְׂרִי
שְׁלֹשׁ שָׁנִים.

סעיף ב'

בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִית, נִקְרָאוּ הַפְּרוֹת
נָטַע רְבָעִי, וְצָרִיכִין פְּדִיוֹן. כִּי צַד

פוֹדָה אוֹתָן. תוֹלְשֵׁן לְאַחַר שְׁנֵי מָרוֹ
 כָּל צֶרֶפֶן, וְנוֹטֵל מִטֹּבֵעַ כֶּסֶף אוֹ
 פְּרוֹת שֶׁל הֶהָר שְׁוִין פְּרוּטָה,
 וְאוֹמֵר, בָּזָה אֲנִי פוֹדָה פְּרוֹת נִטֵּעַ
 רִבְעֵי אֵלֹף. וְנוֹטֵל הַמִּטֹּבֵעַ אוֹ
 הַפְּרוֹת וְשׁוֹחֲקוֹן וְזוֹרְקוֹן בַּנֶּהָר. וְאִין
 מִבְּרֵכִין בְּחוּץ לְאֶרֶץ עַל הַפְּדִיּוֹן.

סעיף ג'

אֶחָד הַנוֹטֵעַ גִּרְעִין אוֹ עֲנָף אוֹ
 שְׁעָקָר אֵילָן וְנִטְעוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר,
 חִיבִים בָּעֵרְלָה. אֲבָל הַמִּרְכִּיב עֲנָף
 בְּאֵילָן אַחֵר, וְכֵן הַמְּבַרִּיד, דִּהְיֵנוּ

שְׁעוֹשֶׂה גּוֹמָא בְּאֶרֶץ וּמִשְׁפִּיל אֶחָד
 מֵעַנְפֵי הָאֵילָן וּמִטְמִין אֲמַצְעוֹתָיו
 בְּאֶרֶץ וְרֹאשׁוֹ יוֹצֵא מִצַּד אַחֵר, אִם
 עַל פִּי שְׁחִתְכוּ מֵעֵקֶר הָאֵילָן, בְּחוּץ
 לְאֶרֶץ אֵין בּוֹ מְשׁוּם עֶרְלָה.

סעיף ד'

אֵילָן שֶׁנִּקְצֵין, אִם נִשְׁאָר גְּבוֹה
 מִהָאֶרֶץ טַפַּח, אֲזִי מֵה שְׁגָדָל אַחֵר
 כּוֹ, אֵין נֹ חֵיב בְּעֶרְלָה. אֲבָל אִם לֹא
 נִשְׁאָר טַפַּח, חֵיב בְּעֶרְלָה. וּמִזֵּין
 חֲשָׁנִים מִשְׁעֵת חֲקָצִיצָה. וְאֵילָן
 שֶׁנֶּעֱקַר וְנִשְׁאָר מִשְׁרָשָׁיו מְחִבֵּר,

אֶפְלוּ רַק כָּעֲבִי הַמַּחֲט שְׁמוֹתַיִן
בָּהּ הַבְּגָד, לְאַחַר אֲרִיגָהּ, בִּידוּעַ
שִׁיכּוֹל לְחִיּוֹת בְּלִי תוֹסֶפֶת עָפָר
וּפָטוּר, וְאֶפְלוּ הוֹסִיף עָלָיו עָפָר
הַרְבֵּה.

סימן קעד - הלכות כלאי אילן ובו
ג סעיפים:

סעיף א'

כִּלְאֵי אֵילָנוֹת, הָרִי הֵם בְּכֻלָּל מֵה
שֶׁנֶּאֱמַר, שָׂדֶךְ לֹא תִזְרַע כִּלְאִים.
וְעַל כֵּן אָסוּר לְהַרְכִּיב מִיָּן בְּשֵׂאֵינוֹ
מִיָּנוֹ, כְּגוֹן עֲנָף שֶׁל תְּפוּחַ
בְּאֶתְרוּג, אוֹ אֶתְרוּג בְּתְפוּחַ.

וְאֶפְלוּ מִיָּנִים הַדּוֹמִים זֶה לָזֶה כְּגֹן
תַּפּוּחַ בְּתַפּוּחַ יְעָרִי וְכִיּוֹצֵא, כִּיּוֹן
שָׁהם שְׁנֵי מִיָּנִים, אֲסוּרִים זֶה בָּזֶה.
וְאֲסוּר לִישָׁרְאֵל לְהַנִּיחַ לְגוֹי
שִׁירְכִיב לוֹ אֵילָנוֹ כְּלָאִים.

סעיף ב'

אֲסוּר לְקַיֵּם הַמִּרְכָּב כְּלָאִים. אֲבֵל
הַפְּרִי הַגָּדֹל מִמֶּנּוּ, מִתָּר. וּמִתָּר
לְקַח עֲנָף מִן הַמִּרְכָּב וּלְנַטְעוֹ
בְּמָקוֹם אֲחֵר.

סעיף ג'

כְּלָאִי הַפָּרֵם וְכָלֵאִי זֶרְעִים אֵינָם

אֲסוּרִים בְּחוּץ לְאֶרֶץ, אֲלֵא אִם כֵּן
זָרַע שְׁנֵי מִיָּנִי תְּבוּאָה אוֹ שְׁנֵי
מִיָּנִי יֵרֶק עִם זָרַע הַכֶּרֶם בְּיַחַד.

סימן קעה - הלכות כלאי בהמה

סעיף א'

אֲסוּר לְהִרְכִּיב זָכָר עַל נִקְבָּה מִשְׁנֵי
מִיָּנִים, בֵּין בְּבַהֲמוֹת בֵּין בְּחֵיֹת
בֵּין בְּעוֹפּוֹת. וְאַפְלוּ לְגֵרוֹם
שִׁירְכָּבוֹ, אֲסוּר.

סעיף ב'

אֲסוּר לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּשְׁנֵי מִיָּנִים,
כְּגוֹן לְחַרוֹשׁ אוֹ שִׁימְשִׁכוֹ אֶת

הַקָּרוֹן. וְאַפְלוּ לְהַנְהִיגָם בְּקוֹל
 בְּלִבָּד, שֶׁהוּא צוּעֵק עֲלֵיהֶם, אָסוּר,
 אִם הֵם קְשׁוּרִים יָחַד. וְלִכּוֹן עֲגָלָה
 שֶׁל גּוֹי שֶׁכִּלְאִים מוֹשְׁכִים אוֹתָהּ,
 וּמִשָּׂא שֶׁל יִשְׂרָאֵל עַל הָעֲגָלָה,
 אָסוּר לִישְׂרָאֵל שִׁילָךְ סָמוּךְ
 לְהַעֲגָלָה, דְּחִישֵׁינָן שָׂמָא יִצְעֵק
 עֲלֵיהֶם שִׁילְכוּ מֵאֵר, וְזֶה אָסוּר
 מִשּׁוּם מִנְהִיג בְּכִלְאִים.

סעיף ג'

עֲגָלָה שֶׁכִּלְאִים מוֹשְׁכִים אוֹתָהּ,
 אָסוּר לִישֹׁב בָּהּ, אַפְלוּ אֵינּוּ

מנהיג.

סעיף ד'

עגלה שמושך אותה מין אחד, לא
יקנשור מין אחר לא בצדה ולא
לאחריה.

סעיף ה'

אסור לקנשור שני מינים יחד, אפלו
רק משום שמירה שלא יברחו.
ויש לזהר בזה בעובות, שלא
לקנשור שני מינים יחד, שקצת
טועין בזה.

סעיף ו'

פֶּרֶד, הוּא הֵבֵא מִן הַסּוּם וְהַחֲמֹר,
וְיֵשׁ בּוֹ שְׁנֵי מִינִים. יֵשׁ שְׁאֲבִיו
סוּם וְאִמּוֹ חֲמֹרָה, וְיֵשׁ שְׁאֲמּוֹ
סוּסָה וְאֲבִיו חֲמֹר, וְהֵם כְּלָאִים זֶה
בְּזֶה. וְלָכֵן הֵבֵא לְקֹשֶׁר שְׁתֵּי
כְּרָדוֹת, בּוֹדֵק בְּסִימָנֵי אֲזָנִים וְזָנָב
וְקוֹל, אִם הוּמִין זֶה לְזֶה, בִּידוּעַ
שְׁאֲמֹן מִמִּין אֶחָד, וּמִתָּרִים. וְיֵשׁ
אוֹמְרִים, דֹּאֲכֵלוּ פֶּרֶד אֶחָד, הָיִי
כְּלָאִים, מִשּׁוּם דְּבֵא מִשְׁנֵי מִינִים,
וְאִסּוּר לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה אוֹ
לְרַכֵּב עָלָיו.

סימן קעו - הלכות

כלאי בגדים

(שעטנז)

סעיף א'

צָמַר רְחֵלִים וְאַיִלִּים עִם פְּשִׁתָּן,
אָסוּר מִשּׁוּם כְּלָאִים, בֵּין שְׁתָּכַר
בְּגָד צָמַר עִם בְּגָד פְּשִׁתָּן אֲפִלּוּ
בְּחוּטֵי מָשִׁי אֹר בְּחוּטֵי קַנְבּוֹם, בֵּין
שְׁתָּכַר בְּגָד צָמַר בְּחוּטֵי פְּשִׁתָּן אֹר
בְּחֻפוֹף, בֵּין שֶׁקָּשַׁר חוּטֵי פְּשִׁתָּן עִם
חוּטֵי צָמַר אֹר שֶׁקָּלְעוּ יַחַד, כָּל אֵלּוּ

אֲסוּרִין מֵשׁוּם כְּלָאִים. הַתּוֹכַח
תְּכִיפָה אַחַת וְקָשָׁר אוֹ שְׁתַּכַּח שְׁתִּי
תְּכִיפוֹת אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קָשָׁר, הֲיִי
חֲבוֹר לְכְלָאִים. וְעַל כֵּן אָסוּר לְחַבֵּר
בֶּגֶד צִמָּר בְּבֶגֶד פְּשֻׁתָּן אֲבָלוּ עַל
יְדֵי מַחֲט (שְׁפִינָאדֵל) בְּלֹא חוּט (חוֹוֹת
יֵאִיר קמג).

סעיף ב'

עוֹרוֹת הַכְּבָשִׁים שֶׁעוֹשִׂין מֵהֶן
בְּגָדִים, מֵתָר לְתַפְרֵן בְּחוּטֵי פְּשֻׁתָּן
וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לְנִימוֹת שֶׁל הַצִּמָּר
אֵינָן חוּטִין, וְלֹא חֲשִׁיבִי, וּבִטְלִי.

סעיף ג'

לְחַבֵּר צֶמֶר וּפְשֵׁתָן עַל יְדֵי אֲמִצְעֵי,
 וְהִינּוּ חֲתִיכַת עוֹר, לְתַפּוֹר אוֹ
 לְקֶשֶׁר מִצְדּוֹ הָאֶחָד צֶמֶר וּמִצְדּוֹ
 הַשֵּׁנִי פְשֵׁתָן, לְהַרְמֵב"ם אָסוּר מִן
 הַתּוֹרָה, וַיֵּשׁ מִקְלִין. וְלָכֵן לְדִידָהּ
 עוֹרוֹת הַתּוֹפּוֹרִין יַחַד בְּחוּטֵי פְשֵׁתָן,
 מִתָּר לְחַבֵּרם תַּחַת בֶּגֶד צֶמֶר, (וְאִם
 עַל פִּי שְׂאֵפֶשֶׁת שֶׁהַחוּט שֶׁל קַנְבוּס, שֶׁהוּא
 תּוֹפּוֹר אֶת הָעוֹרוֹת תַּחַת הַבֶּגֶד שֶׁל צֶמֶר,
 יִכָּנֶס בְּתוֹךְ חוּטֵי פְשֵׁתָן שֶׁתּוֹפּוֹרִין בָּהֶן
 הָעוֹרוֹת, לִית לָן בָּהּ) וְהָכִי נִוְהָגִין.

אֲבָל בַּעַל נֶפֶשׁ, יֵשׁ לוֹ לְהַחְמִיר
בְּדַעַת הַרְמַב"ם.

סעיף ד'

אֲבָלֹו עֲשָׂרָה מִצְעוֹת זֶה עַל גֵּב זֶה,
וְהַתְּחַתּוֹן כִּלְאִים, אָסוּר לִישֵׁב עַל
הָעֲלִיוֹן.

סעיף ה'

בְּגָד גָּדוֹל, שֶׁכִּלְאִים בִּקְנָה אֶחָד
מִמֶּנּוּ, אָסוּר לְכַסּוֹת עֲצָמוֹ בּוֹ
אֲבָלֹו בִּקְנָה חֲשֵׁנִי, אֵף עַל פִּי
שֶׁהַכִּלְאִים מִנְּחִים עַל הָאָרֶץ.

סעיף ו'

הַתּוֹפֵר כְּסוֹת כְּלָאִים בְּשִׁבִּיל גּוֹי,
 תּוֹפְרוֹ כְּדֶרֶכוֹ, אֵף עַל פִּי שְׁחֶכְסוֹת
 מִנְחַת עַל אֲרֻכּוֹתָיו, וּבִלְבַד
 שְׁלֹא יִכּוֹן לְהִנּוֹת מִמֶּה שֶׁמִּנְחַת
 עָלָיו. וְכֵן מוֹכְרֵי כֶּסִּיּוֹת שְׁנוּשָׁאִין
 אוֹתָן עַל כֶּתֶפֵּיהֶן לְמַכְרָן, מִתָּר,
 וּבִלְבַד שְׁלֹא יִכּוֹנוּ שִׁיגָנוּ עָלֵיהֶם
 מִפְּנֵי הַצָּנָה אוֹ מִפְּנֵי הַשָּׂמִים.
 וּמִכָּל מָקוֹם, הִירָאִים נוֹשָׁאִין אוֹתָן
 עַל גְּבֵי מִקָּל.

סעיף ז'

מִטְפַּחַת הַיָּדִים, וְכֵן מִטְפַּחַת

שֶׁמִּקְנֵה חַיִּין בָּהּ אַחֲרֵי הִרְחִיצָהּ,
וּמִטַּפַּחַת הַשִּׁלְחָן שְׂאוּכָלִין עָלָיו
וְכַיּוּצָא בִּזְהָ וְכֵן מִפָּה שֶׁעַל
הַשִּׁלְחָן בְּבֵית הַכֹּהֲנִים שְׁקוּרִין
עָלָיו, אֲסוּרוֹת מַשּׁוּם כִּלְאִים. וְכֵן
וִילּוֹן, אֲסוּר לַעֲשׂוֹת מִכִּלְאִים. אֲבָל
פֶּרֶכֶת שֶׁלִּפְנֵי אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ, מֵתָר.

סעיף ח'

עֲגָלוֹת (קוּטֶשׁ, קאללעס) שֵׁישׁ לְהֵן
מִכֶּסֶה שֶׁהַשָּׂרִים הוֹלְכִין בָּהֶן, וְיֵשׁ
מֵהֶן מְחַפּוֹת מִבְּפָנִים בְּבִגְדֵי צִמָּר
שֶׁהֵם כִּלְאִים, כִּי מִסֵּת מֵאֵל נִתְּפָרוּ

בְּחוּטֵי פִשְׁתָּן, מִתָּר לְלֶכֶת בָּהֶם,
וּבְלִבֵּד שִׁיזָהָר שְׁלֹא לְהַשְׁעִין
בְּצִדָּדִים שִׁישׁ שָׁם כִּלְאִים. וּמִכָּל
שֹׁכֵן שִׁיזָהָר שְׁלֹא לְשַׁבֵּת עַל
הַכָּרִים, שֶׁהֵן כִּלְאִים (עֵין באר היטב
סימן שא סעיף קטן ב). וְיִשׁ מִתִּירִין
אַפְלוּ לִישֹׁב עַל הַכָּרִים, כִּיּוֹן
שֶׁעֲשׂוּיִים בְּאֶפֶן שְׂאִינָם נִכְפָּפִים
עַל צִדָּדֵי הָאָדָם (עֵין פתחי תשובה
בשם פנים מאירות).

סימן קעז - הלכות בכור בהמה
טהורה

יִשְׂרָאֵל שִׁילָדָה לוֹ בְּהֵמָה טְהוֹרָה
 שָׁלוֹ בְּכוֹר, מִצָּרָה לְהַקְדִּישׁוֹ וְלוֹמַר,
 הֲרִי זֶה קֹדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר, תִּקְדִּישׁ לַה'
 אֱלֹהֶיךָ. וְאִם לֹא הִקְדִּישׁוֹ, מִתְקַדֵּשׁ
 מֵאֲלִיו מִרְחָם. וְנוֹתְנִים אוֹתוֹ לַכֹּהֵן,
 בֵּין שְׁחֻא תָם, בֵּין שֶׁנֶּכַּל בּוֹ מוֹם,
 וְאֶכְלוּ נוֹלָד בְּמוֹמוֹ. אֲבָל לֹא
 יִתְּנֶהוּ לַכֹּהֵן בְּעוֹדוֹ קָטָן מְאֹד,
 שְׂאִין זֶה גִּדּוּלָה לַכֹּהֵן, אֲלָא הַבְּעָלִים
 מְטַפְּלִים בּוֹ עַד שִׁגְדָּל מְעַט,
 דְּהֵינּוּ, בְּדַקָּה שֶׁלְּעִשִּׂים יוֹם, וּבְגִסָּה
 חֲמֵשִׁים יוֹם. וְאִם אִין לוֹ כֹּהֵן

מִצִּוֵּי, חַיֵּב לְטַפֵּל בּוֹ עַד שְׂיִזְדָּמֵן לוֹ
כֹּהֵן.

סעיף ב'

אָמַר לוֹ הַכֹּהֵן תּוֹךְ הַזְּמַן, תִּנָּחַן לִי
וְאַנִּי אֶטַפֵּל בּוֹ, אִם אֵין בּוֹ מוֹם,
אֵינּוּ רָשָׁא לְתַנּוּ לוֹ, מִפְּנֵי שְׂזָחוֹ
כָּמוֹ שֶׁעוֹשָׂה לוֹ טוֹבָה לְיִשְׂרָאֵל,
(שֶׁהוּא יְטַפֵּל בּוֹ תַּחֲתָיו), בְּשָׁבִיל
שְׂיִתְנָחוּ לוֹ, וְזֶה אָסוּר, דְּחֵי כְּגוּזֵל
אַחֲרִים. אֲבָל אִם נָפַל בּוֹ מוֹם תּוֹךְ
הַזְּמַן וְאָמַר לוֹ הַכֹּהֵן תִּנָּחַן לִי
שְׂאוּ כֶּלְנוֹ, מִתָּר, שְׂחֵרִי יָכוֹל

לְשַׁחֲטוֹ מִיד.

סעיף ג'

אם הכהן אינו רוצה לקבלו, מפני
כי בזמן הזה יש בו טרח גדול
לגדלו עד שיפול בו מום, אינו
רשאי, מפני שנראה כמביזה
מתנות כהנה. ומכל מקום
הישראל אסור לו לתנו לכהן כדי
להקניטו או לנקם ממנו. ואם
עושה כן, אין הכהן צריך לקבלו.
וכן אם פשע הישראל, שהיה יכול
למכור את הבהמה לגוי קדם

שִׁילָדָה וְלֹא מִכָּרָה, אֵין חֲכִיךְ צָרִיךְ
לְקַבֵּל אֶת הַבְּכוֹר, אֲלֵא הוּא
בְּעֶצְמוֹ יִטַּפֵּל בּוֹ עַד שִׁפּוּל בּוֹ
מוֹם, וְאִזּוּ יִתְּנֶהוּ לְכִיךְ (עֵין חוּט הַשָּׁנִי
סימן כו).

סעיף ד'

הַבְּכוֹר בְּזִמַּן חֲזָה, צָרִיכִין
לְהַשְׁחִיתוֹ עַד שִׁפּוּל בּוֹ מוֹם.
וְכַשֵּׁנְפֵל בּוֹ מוֹם, מֵרֵאִין אֹתוֹ
לְשַׁלְּחָה בְּעֵלֵי תוֹרָה, וְאַחַד מֵהֶם
יְהִיָּה בָקִי לְדַעַת אִם הוּא מוֹם
קְבוּעַ, וּמִתִּירִין אֹתוֹ, וְאַחַר כֵּן

שׁוֹחֲטִין אֹתוֹ. וְאִם הוּא כָּשֵׁר,
 אֹכְלִין אֹתוֹ, וּמֵתָר גַּם לִישָׁרְאֵל.
 אֲבָל אֵינוֹ נִמְכָּר בְּמִקּוּלָּין, וְאֵינוֹ
 נִשְׁקָל בְּלִיטָרָא, וְאֵין נֹתֵנִין מִמֶּנּוּ
 לְכֹלָבִים, וְאֵין מוֹכְרִין אֹ נֹתֵנִין
 מִמֶּנּוּ לְגוֹי.

סעיף ה'

הַבְּכוֹר שְׁנוּלָד בּוֹ מוֹם, אִם יֵשׁ
 בְּמִקּוֹם הַהוּא אֲנָשִׁים הָרְאוּיִים
 לְהַתִּירוֹ, מֵרְאִין אֹתוֹ לָהֶם מִיד.
 וּמִשְׁהֵתָר, אֵין מַשְׁחִין אֹתוֹ הַרְבֵּה,
 אֲלָא אִם הֵתָר תּוֹךְ שְׁנָתוֹ, יִכּוּלִין

לְהַשְׁחִיתוֹ עַד שְׁתֵּהָא לוֹ שָׁנָה. וְאִם
הֵתַר סָמוּךְ לְשָׁנָתוֹ אִם לְאַחַר
שָׁנָתוֹ, אֵין מַשְׁהִין אוֹתוֹ יוֹתֵר
מִשְׁלֹשִׁים יוֹם. עָבַר וְהִשְׁתָּה אוֹתוֹ
יוֹתֵר, אֵינּוּ נִכְסֵל בְּכָךְ.

סעיף ו'

הַכֹּהֵן צָרִיךְ לְגַדֵּל אֶת הַבְּכוֹר עַד
שִׁשִּׁיפֹל בּוֹ מוֹם. וְיָכוֹל לְמַכְרוֹ
לְיִשְׂרָאֵל, בֵּין שִׁישִׁי בּוֹ מוֹם בֵּין
שִׁשִּׁי בּוֹ מוֹם, רַק שְׁהִי־שְׁרָאֵל יִנְהַג
בּוֹ בְּקִדְשֵׁת בְּכוֹרָה, וְגַם לֹא יִקְנֶהוּ
לְסַחֲרָה.

סעיף ז'

אין מרגילין בבכור, דהינו
להפשיט עורו שלם דרך
מרגלותיו, דנראה בבזיון, שבועוד
שהעור על הקדשים, חושב לעשות
ממנו מפות.

סעיף ח'

שחטו ונמצא טרפה, עורו ובשרו
אסורים בהנאה, וטעון קבורה.
והוא הדין אם מת מעצמו, טעון
קבורה. ונוהגין שפוכין אותו
בסדין וקוברין אותו בבית

הִקְבֵּרוֹת בְּעֶמֶק (תשובה מאהבה)

סעיף ט'

הַבְּכוֹר, בֵּין תָּם בֵּין בַּעַל מוֹם,
אָסוּר בְּגִזָּה וְעַבְדָּה. וְאִפְּלוּ נִתְּלָשׁ
מִמֶּנּוּ צָמַר מֵעֲצָמוֹ, אוֹתוֹ הִצָּמַר,
אָסוּר בַּהֲנָאָה לְעוֹלָם. אֲבָל הִצָּמַר
שֶׁעַל גּוֹפּוֹ, אִם נִשְׁחַט בְּמוֹמוֹ,
הִשְׁחִיטָה מִתְּרַת גַּם אֶת הִצָּמַר,
כִּמוֹ שֶׁהֵיא מִתְּרַת אֶת הַבָּשָׂר וְאֶת
הָעוֹר.

סעיף י'

הַבְּכוֹר, אֵין לוֹ הִתֵּר אֲלָא בְּמוֹם.

וְאָסוּר לְכַנְסוֹ לְכַפָּה כְּדֵי שִׁימוֹת
מֵעֲצָמוֹ, מִשּׁוּם דְּמַכְסִיד קֹדְשִׁים.

סעיף יא'

אָסוּר לַעֲשׂוֹת מוֹם בַּבְּכוֹר. וְאִפְלוּ
לְגַרְם לוֹ מוֹם, כְּגוֹן לִתֵּן בָּצֵק עַל
גִּבִּי אֲזָנוֹ כְּדֵי שִׁיטְלָנוּ הַכֶּלֶב מִשֵּׁם
וְיִקְטַע אֲזָנוֹ עֲמוֹ, וְכִיּוֹצֵא בָזָה, אִם
שִׁיאָמַר לְגוֹי לַעֲשׂוֹת בּוֹ מוֹם,
אָסוּר. וּמִתָּר לְתַנּוֹ לְגוֹי לְגַדְלוֹ אִם
לְשִׁמְרוֹ.

סעיף יב'

הַלּוֹקֵחַ בַּהֲמָה מִן הַגּוֹי, וְאִין יְדוּעַ

אִם כֹּבֵד יִלְדָּה אִזָּא לֹא, וַיִּלְדָּה עֲתִידָה
בְּבֵית יִשְׂרָאֵל, הֲרִי זֶה סֶפֶק בְּכוֹר.
וְאֶפְלוּ הַגּוֹי מִסִּיחַ לְפִי תִּמּוֹ שֶׁכֹּבֵד
יִלְדָּה, לֹא מִהֲנִי. וְגַם הַסִּימָנִים
שֶׁבְּסִדְקֵי קִרְנִים, לֹא מִהֲנִי. וְאֶפְלוּ
אִם הִיא חוֹלְבֶת, לֹא מִהֲנִי, אֶלָּא
אִם כֵּן רוֹאִין שֶׁמִּנִּיקָה עֲגָל. וְאִם
הִיא חוֹלְבֶת וְגַם הַגּוֹי מִסִּיחַ לְפִי
תִּמּוֹ שֶׁלֹּא לְהַשְׁבִּיחַ אֶת מִקְחוֹ
וְאוֹמֵר שֶׁכֹּבֵד יִלְדָּה, מִהֲנִי בְּפִרוֹת,
אֲבָל לֹא בְּעֲזִים (שטז).

בְּהֵנִים וְלֵוִיִּם, חִיבִים גַּם כֵּן בְּבִכּוּר
בְּהֵמָה טְהוֹרָה, אֲלֵא שֶׁהַכֹּהֵן
מִפְּרִישׁוֹ וּמֵעֲכָבוֹ לְעֶצְמוֹ וּמִחֲזִיקוֹ
בְּקֹדֶשֶׁת בְּכוֹר.

סעיף יד'

אם יש לגוי שתי כות עם ישראל
בְּבֵהֶמָה, וְכֵן הַמִּקְבֵּל בְּהֵמָה מִן
הַגּוֹי לְגִדְלָהּ וְשִׁיחָלְקוֹ בּוֹלְדוֹת,
פְּטוּרִין מִן הַבְּכוּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר, פֶּטֶר
כָּל יָרֵחַם בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל, עַד שִׁיחִיָּה
הַכֹּל מִיִּשְׂרָאֵל. וְגוֹי הַמִּקְבֵּל בְּהֵמָה
מִיִּשְׂרָאֵל לְגִדְלָהּ וְשִׁיחָלְקוֹ בּוֹלְדוֹת,

לְהַרְבֵּה פּוֹסְקִים לֹא מֵהֲנִי. אֵלֶּא
צָרִיד הִישָׁרְאֵל לְמַכּוֹר אֶת הָאֵם
לְגֹוִי.

סעיף טו'

מִצָּוָה לְמַכּוֹר לְגֹוִי אֶת הַבְּהֵמָה
הַטְּהוֹרָה אוֹ לְהַשְׁתִּיתָּהּ עִמּוֹ בָּהּ קָדָם
שְׁתֵּילָד, כִּדִּי לְפַטְרָה מִהַבְּכוֹרָה. וְאִם
עַל פִּי שְׁמַפְקִיעַ קִדְשָׁהּ הַבְּכוֹר, הֲכִי
עָרִיד טָפִי, שֶׁלֹּא יָבוֹא לְדִי מִכְשׁוֹל
בְּגִזָּה וְעִבּוּדָה. וְאִם יִקְנֶה לְגֹוִי אֶת
הָעֶבֶר, לֹא מֵהֲנִי, כִּיּוֹן דְּהִיּוּ דְּבָר
שֶׁלֹּא בֵּא לְעוֹלָם, אֵלֶּא צָרִיד.

לְהַקְנוֹת לוֹ אֶת הָאֵם. וְהַקְנִין יִהְיֶה
 בְּאֶפֶן זֶה, יִשְׁתַּוּה עִם הַגּוֹי עַל
 מַחִיר הַפָּרָה, וְגַם יִשְׁכֹּר לוֹ אֶת
 הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הַפָּרָה עוֹמֶדֶת שָׁם,
 וְהַגּוֹי יִתֵּן לוֹ פְּרוּטָה, וַיֹּאמֶר לוֹ
 הַיִּשְׂרָאֵל, בְּזוֹ הַפְּרוּטָה, תִּקְנֶה אֶת
 הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הַפָּרָה עוֹמֶדֶת שָׁמָּה,
 וְהַמָּקוֹם הַזֶּה יִקְנֶה לָּךְ אֶת הַפָּרָה.
 אִם יַעֲשֶׂה כֵן, שְׁלֹאֲחַר שֶׁהִשְׁתַּוּ עַל
 מַחִיר הַפָּרָה, יִתֵּן לוֹ הַגּוֹי פְּרוּטָה,
 וְגַם יִמְשֹׁךְ הַגּוֹי אֶת הַפָּרָה לְרִשּׁוֹתָיו
 אִם לְסַמְטָא, וְקוֹנֶה אוֹתָהּ בְּמִשְׁיכָה

וּמַעֲוֹת. וְאַפְּלוֹ אִם מִחֲזִירָה אַחֵר
כִּי לְרֵשׁוֹת יִשְׂרָאֵל, לֹא אֲכַפֵּת לָן.

סימן קעח - הלכות פטר חמור

סעיף א'

יִשְׂרָאֵל שִׁישׁ לוֹ חֲמוּרָה וְיִלְדָּה
בְּכוֹר, מִצָּוָה לְפָדוֹתוֹ. וּבִמָּה פּוֹדָה
אוֹתוֹ. בְּשֶׁה מִן הַכֹּבָשִׁים אוֹ מִן
הָעֲזִים, בֵּין זָכָר בֵּין נְקֵבָה, בֵּין
גָּדוֹל בֵּין קָטָן, בֵּין תָּם בֵּין בַּעַל
מוֹם, וּבִלְבָד שְׁלֹא יִהְיֶה טָרְפָּה וְלֹא
שָׁחוּט וְלֹא בֶן פְּקוּעָה, וַיִּתֵּן אֶת
הַשֶּׁה לְכֹהֵן. וּמֵאִימָתִי חַיֵּב

לְפָדוֹתָוּ. מִשְׁיֹלָד עַד שִׁמּוֹת, אֵלֶּא
שְׁמִצָּה לְפָדוֹתָוּ מִיָּד, שֶׁלֹּא
לְהַשְׁחִית אֶת הַמִּצָּה. וְלֹא־חַר
שְׁפָדָה אֹתָוּ, חֲרִי הוּא בֵּיד
הַיִּשְׂרָאֵל חֲלִין גְּמוּרִים, וְגַם הַשָּׂה
הוּא בֵּיד הַכֹּהֵן חֲלִין גְּמוּרִים.

סעיף ב'

מִיָּד בְּשֶׁהֶפְרִישׁ אֶת הַטָּלָה שִׁיחָא
תַּחַת פֶּטֶר הַחֲמֹר, נַעֲשֶׂה פֶטֶר
הַחֲמֹר חֲלִין, אֲפֹלוּ קִדָּם שָׁנְתָן אֶת
הַטָּלָה לַכֹּהֵן. לְפִיכָךְ מִיָּד
בְּשֶׁמֶפְרִישׁ, מְבַרֵךְ אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ

בְּמִצּוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל פְּדִיוֹן פֶּטֶר
חֲמוֹר.

סעיף ג'

קֹדֶם שְׁנִפְדָּה, אָסוּר בַּהֲנָאָה, וְאַפְלוּ
נִתְּנוּ לִכְהֵן. גַּם הַכֹּהֵן אָסוּר
לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ, עַד שִׁפְדָּה אוֹתוֹ
וַיִּקַּח אֶת הַיָּשָׁה לְעֶצְמוֹ. וְאִם מֵת
קֹדֶם שְׁנִפְדָּה, יִקְבֹּר.

סעיף ד'

אִם אֵינוֹ רוֹצֶה לְפַדּוֹתוֹ, מִכְּהוּ
בְּקוֹפֵיץ בְּעֶרְפוֹ עַד שִׁמּוֹת
וַיִּקְבְּרֵנוּ, מִפְּנֵי שֶׁאָסוּר בַּהֲנָאָה.

וּמִצֻּת פְּדִיָּה, קוֹדֶמֶת לְמִצַּת
עֲרִיפָה.

סעיף ה'

בְּהֵנִים וְלֹוִיִּם, פְּטוּרִים מִפֶּטֶר
חֲמֹור. וְכֵן בַּת כֹּהֵן וּבַת לֵוִי. אֲבָל
בְּעֲלִיהֶן, חַיָּבִים בְּפֶטֶר חֲמֹור
שֶׁלָּהֶם. וְשֵׁת־כֹּהֵן וְלֵוִי וְכֵן
שֵׁת־כֹּהֵן גֹּוִי, גַּם כֵּן פּוֹטֶרֶת. אֲבָל
אֶסֶר לְהַשְׁתִּיתָּ עִמָּהֶם אוֹ לְמַכֹּר
לָהֶם כְּדִי לְהַפְקִיעַ קִדְשָׁתוֹ, כִּיּוֹן
דֹּאפֶּשֶׁר בְּכִדִּיָּה אוֹ בְּעֲרִיפָה.

סימן קעט - הלכות הלואה

סעיף א'

מִצֻּת עֲשֵׂה לְהִלּוּת לַעֲנִי יִשְׂרָאֵל,
שֶׁנֶּאֱמַר, אִם כֶּסֶף תִּלְוָה אֶת עַמִּי
אֶת הָעֲנִי עֲמֹךְ וְגו'. וְאִם עַל גֵּב
דְּכַתִּיב אִם, קִבְּלוּ חֲכָמֵינוּ זְכוּרֵנוּ
לְבָרָכָה, דִּאֵם זֶה, אֵינוֹ רְשׁוּת אֱלֹא
חֻבָּה. הַכִּי אֲמַרִּינָן בְּמַכְלֵתָא, אִם
כֶּסֶף תִּלְוָה אֶת עַמִּי, חֻבָּה. אֲתָה
אוֹמֵר חֻבָּה, אִם אֵינוֹ אֱלֹא רְשׁוּת
(מִדְּכַתִּיב אִם), תִּלְמוּד לֹאֵר, הֵעֲבִיט
תַּעֲבִיטָנוּ, חֻבָּה וְלֹא רְשׁוּת. וְהֵא
דְּכַתִּיב בְּלִשׁוֹן אִם, פִּירוּשׁוֹ, אִם

כִּסְף תִּלְוָה, אֶת עַמִּי תִלְוֶהוּ וְלֹא
 לְגוֹי. וְלֹא־יִזָּה מִנְעַמִּי, לְאוֹתוֹ שְׁעֶמְךָ.
 מִכֶּאֱזַן אָמְרוּ, עָנִי שְׁחָא קְרוֹבוֹ,
 קוֹדֶם לְעֲנִיִּים אַחֲרִים. וְעֲנִי עִירוֹ,
 קֹדְמִים לְעֲנִיִּי עִיר אַחֲרָת. וְגִדּוּלָה
 מִצֹּת הַלְוָאָה לְעָנִי, יוֹתֵר מִמִּצֹּת
 צִדֻקָּה לְעָנִי הַשּׂוֹאֵל, שְׂזָה כְּבָר
 נִצְרָךְ לְשֹׂאֵל, וְזָה עֲדִין לֹא הִגִּיעַ
 לְמִדָּה זוֹ. וְהַתּוֹרָה הַקְפִּידָה עַל מִי
 שְׁחָא נִמְנָע מִלְּהִלוֹת לְעָנִי,
 שְׁנֹאמַר, וְרָעָה עֵינֶךָ בְּאַחִיךָ
 הָאֲבִיוֹן וְגו' וְהַמִּלֻּחַ לְעָנִי בְּשַׁעַת

דַּחֲקוֹ, עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר, אִז
תִּקְרָא וְה' יַעֲנֶה.

סעיף ב'

אֲפִלּוּ עָשִׂיר, אִם צָרִיךְ לְלוֹת,
מִצָּוָה לְהִלְוֹת לוֹ וְלִהְנוֹתוֹ אִף
בְּדַבָּרִים וְלִיעָצוֹ עֲצָה תְּחַוֶּנֶת לוֹ.

סעיף ג'

אִם־וְ לְהִלְוֹת בְּלֹא עֵדִים וְאֲפִלּוּ
לְתַלְמִיד חָכָם, אֵלֶּא אִם כֵּן מִלְּוָהוּ
עַל הַמַּשְׁכּוֹן. וְהַמִּלְוֶה בְּשֵׁטֶר,
מִשְׁבַּח יוֹתֵר.

סעיף ד'

אָסוּר לְנָגֵשׁ אֶת הַלּוֹה לְשִׁיחָה
 שְׂאִין לוֹ לְפָרַעַ. וְאִפְלוּ לְעֵבֹר
 לְפָנָיו, אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִכְלָם
 בְּרֵאוֹתָיו לְמַלְוָה וְאִין יָדוֹ מִשְׁגָּת
 לְפָרַעַ, וְעַל זֶה נֶאֱמַר, לֹא תִהְיֶה לוֹ
 כְּנִשָּׁה.

סעיף ה'

וְכַשֵּׁם שֶׁאָסוּר לְמַלְוָה לְנָגֵשׁ אֶת
 הַלּוֹה, כֵּן אָסוּר לְלוֹה לְכַבּוֹשׁ מִמּוֹן
 חֵבְרוֹ שֶׁבִּידּוֹ וְלוֹמַר לוֹ, לֵךְ וְשׁוּב,
 כְּשִׁישׁ לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר, אֵל תֹּאמַר
 לְרַעֲךָ לֵךְ וְשׁוּב.

סעיף ו'

אסור ללוֹחַ לִקַּח אֶת הַהֲלוּאָה
וְלִהְיוֹצִיָּאָה שְׁלֹא לְצֻרָה עַד שֶׁתּוּכַל
לְהֵאבֵד וְלֹא יִמָּצֵא הַמִּלּוֹחַ מִמֶּה
לְגִבּוֹת, וְאַפְלוּ אִם הַמִּלּוֹחַ הוּא
עָשִׂיר גָּדוֹל. וְהַעֲשֶׂה כֵן, נִקְרָא
רָשָׁע, שֶׁנֶּאֱמַר, לֹחַ רָשָׁע וְלֹא
יִשְׁלָם. וְצוּר חֲכָמִים, יְהִי מִמּוֹן
חֲבֵרָה חָבִיב עָלֶיךָ כְּשֶׁלֶךְ.
וְכִשְׁהַמִּלּוֹחַ מִכִּיר אֶת הַלּוֹחַ שֶׁהוּא
בְּעַל מִדָּה זֹאת שְׁלֹא לְהַשְׁגִּיחַ עַל
מִמּוֹן אַחֲרֵיכֶם, מוֹטָב שְׁלֹא לְהַלְוֹת

לו, ממה שיִלְוֶהוּ וַיִּצְטָרֵךְ לַנֶּגֶשׁ
אַחַר כֵּךְ וַיַּעֲבֹר בְּכָל פַּעַם מִשׁוֹם
לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנִשָּׂה.

סעיף ז'

הַמִּלְוֶה עַל הַמִּשְׁכּוֹן, צָרִיךְ לִזְהַר
שֶׁלֹּא יִשְׁתַּמֵּשׁ בוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
כְּמוֹ רַבִּית. וְאִם הִלְוֶה לְעַנִּי עַל
מָרָא וְקִרְדָּם וְכִיּוּצֵּא בוֹ, שֶׁשֶּׁכָּרוֹ
מִרְבָּה וְאֵינוֹ נִפְחָת אֵלָּא מֵעֵט,
יָכוֹל לְהַשְׁכִּירוֹ אֶף בְּלִי נְטִילַת
רִשׁוֹת מִהִלְוָה, וְלִנְכוּת לוֹ דְּמִי
הַשְׁכִּירוֹת בְּחוּבוֹ, דְּמִסְתַּמָּא נִיחָא

לֵּה לְלוֹא בְּכָךְ. וַיֵּשׁ מִי שֶׁאָמַר,
דְּדוֹקָא לְאַחֲרִים יָכוֹל לְהַשְׁכִּירוֹ,
אַבֵּל לֹא לְעֶצְמוֹ, שֶׁלֹּא יִחְשְׁדוּהוּ
דְּמִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ בְּחִנָּם, רַק בְּשֶׁבִיל
הַחֲלוּאָה.

סעיף ח'

אִם רוֹצֶה הַמְלוֹא לְקַחַת מִשְׁכּוֹן מִן
הַלוֹא שֶׁלֹּא בְּשַׁעַת הַחֲלוּאָה אֵלֶּא
אַחֲרֵי כֵךְ, לֹא יַעֲשֶׂה כִּי אִם עַל פִּי
בֵּית דִּין.

סעיף ט'

לְעוֹלָם יִרְחִיק אָדָם אֶת עֶצְמוֹ מִן

הַעֲרֵב־בֹּת וּמִן הַפְּקֻדוֹת בְּכָל מָה
דֵּאֲפֹשֶׁר.

סעיף י'

מִי שֵׁשׁ לוֹ שְׁטַר חֹב עַל חֲבֵירוֹ,
וְהַשְׁטַר בָּלָה וְחוּלָה לְהַמְחִק, יָבֹא
לְבֵית דִּין וְיַעֲשֶׂה לוֹ קִיּוֹם.

סעיף יא'

אִם־נִרְאֶה לְהַשְׁחִית שְׁטַר פְּרוּעַ בְּתוֹךְ
בֵּיתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר, וְאֵל תִּשְׁכַּח בְּאֶהְלֶיךָ
עוֹלָה.

סעיף יב'

כִּמּוֹ שֶׁצָּרִיךְ לְזַהֵר בְּשִׁמְיַרְת פְּקֻדוֹן,

כך צריך לזהר בשמירת המשכון
ביותר, מפני שהוא כמו שומר
שכר על המשכון. וכשם שהנפקד
אינו רשאי למסר את הנפקדון
לאחר לשמרו, כמו שיתבאר
בסימן קכח, כך אין המלוה רשאי
להפקיד את המשכון ביד אחר או
למשכנו שלא מדעת הבעלים.

סעיף יג'

המלוה את חברו על המשכון,
שאם לא יפרענו לזמן פלוני, יהא
המשכון חלוט לו, יזהר לומר לו

בְּשַׁעֲת הַלְוָאָה, אִם לֹא תִפְדָּה אוֹתוֹ
עַד זְמַן פְּלוֹנִי, יִהְיֶה קָנוֹי לִי
מֵעַכְשָׁיו.

סעיף יד'

מִי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ שְׁחֵיב לַחֲבֵרוֹ,
וַחֲבֵרוֹ אוֹמֵר לוֹ, וְדַאי לִי שְׁאִינָךְ
חֵיב לִי, פָּטוֹר מִלְשָׁלֵם לוֹ, שְׁחֵרִי
מִחֲלָלוֹ.

סעיף טו'

לֹא שָׁבָא לְפָרוֹעַ לְמַלְוָה עַל יְדֵי
שְׁלִיחַ, מִיָּד בְּשִׁמְסֵר אֶת הַמָּעוֹת
לְיָדֵי הַשְּׁלִיחַ, זָכָה הַשְּׁלִיחַ בַּמָּעוֹת

עֲבוֹר הַמִּלּוֹה, וְכִשְׁהִלּוֹה מִתְּחִיל
וְרוֹצֶה לְקַחְתּוֹ מִיַּד הַשְּׁלִיחַ וְשִׁפְרַע
לוֹ אַחֵר כְּדֵי, אֲסוּר מִשּׁוּם דִּהְיוּ לָהּ
שָׂלָא מִדַּעַת, וְגַם עַל הַשְּׁלִיחַ יֵשׁ
אֲסוּר לְהַחֲזִירָן לְלֹה.

סימן קפ - הלכות שמטת כספים

סעיף א'

הַסְכָּמַת רַב הַפּוֹסְקִים דְּשִׁמְטַת
כֶּסֶפִּים נוֹחֶגֶת גַּם בְּזִמְן הַזֶּה, וְאַפְלוּ
בְּחוּץ לְאֶרֶץ. וְהַעוֹלָם נִהְגוּ לְהַקֵּל.
וְכַבֵּר הָרַעֲיוֹנוֹ עַל זֹאת גְּדוּלִי
יִשְׂרָאֵל זְכוֹרָנָם לְבָרָכָה, וְקִצַּת מֵהֶם

טָרַחוּ לְלַמֵּד זְכוֹת עַל הַמִּנְהָג
 שֶׁסּוֹמְכִין עַל קִצָּת מִקְלִין. אֲבָל מִי
 שֶׁרוֹצֶה לְדַקֵּק בַּמִּצּוֹת, בּוֹדֵא
 מִחֵיב לַעֲשׂוֹת כְּדַעַת רַב הַפּוֹסְקִים
 זְכוּרָנָם לְבִרְכָּה. וּבִפְרָט שְׂיוֹכֵל
 לְתַקֵּן אֶת הַדְּבָר עַל יְדֵי פְּרוֹזְבוֹל
 וְלֹא יָבוֹא לְיַד פְּסִידָא. וְשֵׁנִית
 הַשְּׂמִטָּה הֵיחָד בְּשֵׁנִית תַּרְל"ה,
 וְתַהֲיֶה אִם יִרְצֶה הַשֵּׁם בְּשֵׁנִית
 תַּרמ"ב. [וְהַפְּאֹת, אִי"ה, תש"מ,
 תשמ"ז, תשנ"ד, תשמ"א, תשמ"ח,
 תשע"ה, תשפ"ב, תשפ"ט,

תשצ"ו, תת"ג. וכו'.

סעיף ב'

שביעית, משמטת כל מלוא, בין
מלוא על פה, בין מלוא בשטר,
ואפלו יש בו אחריות נכסים. ומי
שנתן לחברו מעות בתורת עסקא,
שהדין הוא שחציו מלוא וחציו
פקדון, החצי שהוא מלוא משמט,
וחחצי שהוא פקדון אינו משמט.

סעיף ג'

המלוא את חברו על המשכון,
אינו משמט. ואם הלואה על

מִשְׁכּוֹן קִרְקַע, יֵשׁ בָּזָה חֲלוּקֵי
דִּינִים.

סעיף ד'

עַרְב שְׁפָרַע לַמִּלּוֹה, וְקָדָם שְׁפָרַע
חֲלוּה לְהַעֲרֵב הַגִּיעָה שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה,
מִשְׁמִטָּה.

סעיף ה'

מִי שְׁנַת־חַיִּב לְחַבְּרוֹ שְׁבוּעָה עַל
מִמּוֹן, שָׁאֵלוֹ הִיָּה מוֹדָה לוֹ הִיתָה
שְׁבִיעִית מִשְׁמִטָּה אֶת הַמִּמּוֹן,
מִשְׁמִטָּה גַם כֵּן אֶת הַשְּׁבוּעָה.

סעיף ו'

מִי שֶׁהִיָּה חַיֵּב לְחַבְרוֹ מִמּוֹן וְכַפֵּר,
וְעָמְדוֹ לְדִין וְנִתְחַיֵּב, וְכָתְבוּ בֵּית
הַדִּין פְּסֵק דִּין וְנִתְנוּהוּ לְדֵי הַמַּלְוָה,
אִין הַשְּׂבִיעִית מִשְׁמַטָּתוֹ.

סעיף ז'

הַמַּלְוָה אֶת חַבְרוֹ וְהִתְנָה עִמּוֹ שֶׁלֹּא
תִּשְׁמַטָּנוּ שְׂבִיעִית, אֲבָלּוּ הָכִי
מִשְׁמַטָּתוֹ. אֲבָל אִם הִתְנָה עִמּוֹ
שֶׁלֹּא יִשְׁמִיט הוּא חֹב זֶה, אֲבָלּוּ
הָיָה זֶה בְּשִׁנַּת הַשְּׁמִטָּה, אִינָה
מִשְׁמַטָּתוֹ. וְכֵן אִם כָּתַב בְּשִׁטָּר
לְשׁוֹן פְּקֻדוֹן, אִינָה מִשְׁמַטָּת.

סעיף ח'

הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵירוֹ לְאַיִזָּה שְׁנִיִּים
וְהַגִּיעַ זְמַן הַפְּרָעוֹן לְאַחַר שְׁמִטָּה,
אֵינָהּ מְשַׁמְטָתוֹ, כִּיּוֹן שֶׁלֹּא הָיָה
יָכוֹל לְתַבְּעוֹ קֶדֶם.

סעיף ט'

הַמּוֹסֵר שְׁטָרוֹתָיו לְבֵית דִּין וְאָמַר
לָהֶם, אַתֶּם גְּבוּ לִי חוֹבִי, אֵינּוּ
נִשְׁמָטִים.

סעיף י'

הַמּוֹכֵר אֵיזָה דָּבָר לְחֲבֵירוֹ בְּהַקְפָּה,
הָיָה לָהּ כְּאִלּוּ הִלְוָהוּ מֵעוֹת,

וּמִשְׁמַט. אֲבָל חֲנוּנִי הַמּוֹכֵר
לְאַחֲרֵיהֶם בְּהִקְפָּה, וְאֵין דְּרָכּוֹ לְתַבְעַ
עַד שְׁמֵת־קֶבֶץ אֵיזָה סֵךְ, אֵינוֹ
מִשְׁמַט. וְאִם זָקָן עָלָיו בְּמַלְוָה,
דִּהְיֵנוּ שְׁחָשַׁב הַכֹּל בְּיַחַד וְכָתַב
בְּבִנְקָמוֹ סֵךְ הַכּוֹלֵל, אֲזִי הָיִי
בְּהַלְוָאָה וּמִשְׁמַט.

סעיף יא'

שֹׁכֵר שְׂכִיר, אֵינוֹ מִשְׁמַט. וְאִם
זָקָן עָלָיו בְּמַלְוָה, מִשְׁמַט.

סעיף יב'

הַבָּא מִכַּח הַגּוֹי, הָרִי הוּא פֶּגוּי.

לְכֹן מִי שֶׁקָּנָה מִגּוֹי שֶׁטָר חוֹב עַל
 יִשְׂרָאֵל, אֵינוֹ מְשַׁמֵּט, שְׁהָרִי הִגּוֹי
 הָיָה גּוֹבָה בְּשִׁטָּרוֹ לְעוֹלָם. וְכֵן מִי
 שֶׁעָרַב לְגוֹי בְּעַד יִשְׂרָאֵל, וְלֹא פָרַע
 הַיִּשְׂרָאֵל, וְהִצָּרָה הַיִּשְׂרָאֵל הָעָרַב
 לְפָרַע לְגוֹי, וְנָטַל מִן הַגּוֹי אֶת
 הַשִּׁטָּר שֶׁעַל הַלְוָה, אֵינוֹ מְשַׁמֵּט.
 אֲבָל אִם לֹא הָיָה שִׁטָּר, אֶלָּא
 שְׁתּוּבֵעַ לַחֲבֵרוֹ בְּעַל פֶּה, עַל
 שְׁהִצָּרָה לְפָרַע בְּעַדוֹ לְגוֹי, הָרִי זֶה
 פְּטוּר.

סעיף יג'

אֵין שְׂבִיעִית מִשְׁמַטַּת כְּסָפִים, אֶלָּא
בְּסוּפָהּ. לְפִיכָךְ הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ
בַּשָּׁנָה הַשְּׁמִיטָה עֲצָמָהּ, גּוֹבֶה חֹבּוֹ
כָּל הַשָּׁנָה. וְכֵשֶׁת שִׁקְעַת הַחֲמָה בְּעֶרְבֹ
רֹאשׁ הַשָּׁנָה, אֶבֶד הַחֹב.

סעיף יד'

לוֹה שֶׁבָּא לְפָרַע לַמַּלְוֶה חֹב שֶׁעָבַר
עָלָיו שְׁמִיטָה, יֹאמַר לוֹ הַמַּלְוֶה,
מִשְׁמַט אֲנִי אֶת הַחֹב וְכָבַר
נִבְטָרְתָּ מִמֶּנִּי. אִם אָמַר לוֹ הַלוֹה,
אֶף עַל פִּי כֵן רוּצָה אֲנִי שֶׁתִּקְבַּל
מִמֶּנִּי, מִתָּר לַמַּלְוֶה לְקַבְּלוֹ מִמֶּנּוּ.

וְאֵל יֹאמֶר הַלֹּהֶ, בְּחֹבִי אֲנִי נֹתֵן
 לָךְ, אֶלָּא יֹאמֶר לוֹ, שְׁלִי הֵם
 וּבִמְתָּנָה אֲנִי נֹתֵנָם לָךְ. וַיְכוּל
 הַמֶּלֶךְ לַעֲשׂוֹת הַשְׂתַּדְלוֹת
 וְהַתְּפִלָּוֹת, שִׁיאֲמַר הַלֹּהֶ שְׂחִיא
 נֹתֵנָם לוֹ בְּמִתָּנָה. וְאִם אֵינוֹ יְכוּל
 לַפְעֹל זֹאת, אֵל יִקְחֵם.

סעיף טו'

פְּרוֹזְבוּל אֵינוֹ מְשֻׁמֵּט. וּמֵחוֹ
 פְּרוֹזְבוּל. הַמֶּלֶךְ הוּלֵךְ אֶצְלוֹ שְׂלֵשָׁה
 בָּנָי תוֹרָה שִׁיחִיו בֵּית דִּין, וַיֹּאמֶר
 אֲלֵיהֶם, אַתֶּם דִּינִים, מוֹסֵר אֲנִי

לָכֶם, שֹׁכֵל חוֹב שֵׁשׁ לִי עַל פְּלוֹנִי
וְעַל פְּלוֹנִי, שֹׁאֲגֵבָה אוֹתָן חוֹבוֹת
כָּל זְמַן שֹׁאֲרָצָה. וְהִמָּה כּוֹתְבִים לוֹ
פְּרוֹזְבֹּל בְּזוֹ הַלְשׁוֹן, בְּמוֹתָב
תִּלְתָּא כַּחֲדָא הֵינָא, וְאַתָּא פְּלוֹנִי
הַמְלִיָּה וְאָמַר לְפָנֵינוּ, מוֹסֵר אֲנִי
וְכוֹ'. וְשִׁלְשָׁתָן חוֹתְמִין לְמַטָּה,
בְּלִשׁוֹן דִּינִים אוֹ בְּלִשׁוֹן עֵדִים.
וַיְכוּלִין לַעֲשׂוֹת זֹאת גַּם בְּסוֹף
הַשָּׁנָה, דִּהְיוּנוּ בְּעֶרְבֵי רֵאשׁ הַשָּׁנָה
קִדְּם שְׁקִיעַת הַחֲמָה. וַיֵּשׁ אוֹמְרִים,
שְׂאִינָן צְרִיכִין דְּוָקָא לְכַתֵּב אֶת

הַפְּרוֹזְבּוּל, אֵלֶּא דִּי בְּמַה שְּׁחִוָּא
אוֹמַר לְפָנֵיהֶם. וְאַפְלוּ אִם אֵין
בְּמִקוֹמוֹ בֵּית דִּין, יְכוּל לִזְמַר, אֲנִי
מוֹסֵר שְׁטָרוֹתַי לְבֵית דִּין שְׁבַבְמִקוֹם
פְּלוֹנִי.

סעיף טז'

לֹא מִהֲנִי פְּרוֹזְבּוּל אֵלֶּא אִם יֵשׁ
לְלוֹה קַרְקָע. וְאַפְלוּ כָּל שְׁחִוָּא, סָגִי.
וְאַפְלוּ אֵין לוֹ אֵלֶּא עֲצִימִין נְקוּבִי,
סָגִי. וְאַפְלוּ אֵין לְלוֹה כְּלוּם, אֵלֶּא
שִׁישׁ לְעֶרְב אוֹ שִׁישׁ לְמִי שְׁחִוָּא
חַיֵּב לוֹ לְלוֹה זֶה, נִמְי מִהֲנִי. וְאִם

גַּם לֹא־לֹו אֵין לָהֶם כֶּלֶל, אִם יֵשׁ
לְמַלְוָה קֶרֶקַע כֹּל שְׁחֵוֹא, יְכוּל
לְזַכּוֹת לוֹ לְלוֹה, וְאַכְלוֹ עַל יְדֵי
אַחֵר, וְאַכְלוֹ שְׁלֹא בְּפָנָיו, וּמִהֲנֵי
לְפָרוֹזְבוּל.

סימן קפא - הלכות טוען ונטען
ועדות

סעיף א'

כְּשֶׁנֶּכַּל בֵּין שְׁנֵי בְנֵי אָדָם אֵיזָה
סִכּוּד, רָאוּי לָהֶם לְהַתְּפִישׁ בְּטוֹב
וְשִׁיזָתָר כֹּל אֶחָד נֶגֶד חֲבֵירוֹ, כִּדֵּי
לְהַתְּרִיחַ מִזִּילוּתָא דְּבִי דִּינָא בְּכֹל
מִה דְּאַכְשָׁר.

סעיף ב'

אם אי אפֿשר לָהֶם לְהַתְּפִיֵּשׁ
בְּטוֹב, וּמִכֶּרְחִים לָבוֹא בַּמִּשְׁפָּט,
יָבוֹאוּ לִפְנֵי בֵּית דִּין יִשְׂרָאֵל.
וְאִם לֹא לְדוֹן בְּפָנֵי דִינֵי גוֹיִם
וּבַעֲרֻכָּאוֹת שְׁלָהֶם, אֲפֹלוּ בְּדִין
שְׂדֵנִים בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל. וְאֲפֹלוּ
נִתְּרָצוּ שְׁנֵי בַּעֲלֵי דִינִים לְדוֹן
בְּפָנֵיהֶם, אִם לֹא. וְאֲפֹלוּ נִתְּקַשְּׁרוּ
בְּקִנְיִן עַל זֶה אִו שִׁפְתָּבוּ כֵּן
בְּשִׁטָּה, אֵינּוּ כְּלוּם. וְכָל חֶבֶא לְדוֹן
בְּפָנֵיהֶם, הֲרִי זֶה רָשָׁע, וְכֹאֵלוּ חֲרָף

וְגִידָה וְהָרִים יָד בְּתוֹרַת מִשָּׁה רַבֵּנוּ
עָלֵינוּ הַשְּׁלֹם. וְאַפְלוּ בְּדָבָר הַמִּתָּר
לְמַעַבְדֵּי דִינָא לְנַפְשָׁהּ כַּאֲשֶׁר
יִתְבָּאֵר אִם יִרְצֶה הַשֵּׁם בְּסַעֲיָהּ ט,
מִכָּל מָקוֹם אֲסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ עַל יְדֵי
גוֹיִם. וְאַפְלוּ אֵינוֹ דֵּן לְפָנֵי הַגּוֹיִם,
אֶלָּא שְׂכוּפָהּ עַל יְדֵי גוֹי שִׁיעָמֵד
עִמּוֹ לְדִין יִשְׂרָאֵל, רָאוּי לְמַתָּחוֹ עַל
הָעַמּוּד.

סעיף ג'

הִיתָה יָדָם תִּקְיָפָה וּבַעַל דֵּינוֹ גִּבּוֹר
אֶלֶם, יִתְבָּעֵנוּ לְדִינֵי יִשְׂרָאֵל תְּחִלָּה.

אם לא רצה לבוא, נוטל רשות
מבית דין ומציל בדיניהם.

סעיף ד'

מי שתובעים אותו ממון שהוא
מחזק בו, אסור לו לבקש צדדים
להשמיט, כדי שיתרצה הלה
לעשות עמו פשרה וימחול לו על
השאר. ואם עבר ועשה כן, אינו
יוצא ידי שמים, עד שיתן לו את
שלו.

סעיף ה'

אסור לבעל דין לספר ענין

הַמִּשְׁפָּט לְפָנַי הֲדִין שְׁלֹא בְּפָנַי בַּעַל
הֲדִין חֲבֵרוֹ. וְלֹא יִקְדִּים אֶת עֲצָמוֹ
לְבוֹא לְפָנַי הֲדִין קֹדֶם לְחֲבֵרוֹ, שְׁלֹא
יִהְיֶה נֶחֱשָׁד שֶׁמִּקְדִּים כְּדֵי לְסַדֵּר
טַעֲנוֹתָיו שְׁלֹא בְּפָנַי חֲבֵרוֹ (ספר
מאירת עינים).

סעיף ו'

כָּשֶׁם שֶׁהֲדִין הַלּוֹקֵחַ שֶׁחֵד אֲפִלּוּ
לְזִכּוֹת אֶת הַזִּכָּאי עוֹבֵר בְּלֹא
תַּעֲשֶׂה, כִּי הַנּוֹתֵן אֶת הַשְּׁחָד עוֹבֵר
בְּלֹא תַּעֲשֶׂה דְּלְפָנַי עוֹר לֹא תִתֵּן
מִכָּשָׁל.

סעיף ז'

אסור לטען שקר בכל ענין. ואפלו
אם יודע בעצמו שהוא זכאי, ואם
יטען האמת יתחייב בדיון, מכל
מקום לא יטען שקר. הדין איתא
בגמרא, תנו רבנן, מנין לנו שיש
בחברו (פרוש שיהיה לחברו) מנה
שלא יאמר אטעננו במאתים כדי
שיודה לי במנה ויתחייב לי
שבועה ואגלגל עלי שבועה
ממקום אחר תלמוד לומר, מדבר
שקר תרחק. מנין לנו שיש בחברו

מִנָּה וְטָעַנּוּ מֵאֲתֵימ. שְׁלֹא יֹאמַר
הֲלֹא, אֶכְפֹּרְנוּ בְּבֵית דִּין וְאוּדָה לוֹ
חוּץ לְבֵית הַדִּין כִּדִּי שְׁלֹא אֶתְחִיב
לוֹ שְׁבוּעָה וְלֹא יִגְלַגֵּל עָלַי שְׁבוּעָה
מִמְקוֹם אַחֵר תִּלְמוּד לוֹמַר, מְדַבֵּר
שֶׁקֶר תִּרְחֹק. מִנֵּין לְשִׁלְשָׁה שְׁנוֹשִׁין
מִנָּה בְּאַחַד, שְׁלֹא יִהְיֶה אֶחָד בְּעַל
דִּין וּשְׁנַיִם עֵדִים כִּדִּי שְׁיוּצִיאוּ
הַמִּנָּה וַיַּחֲלֹקוּ תִלְמוּד לוֹמַר, מְדַבֵּר
שֶׁקֶר תִּרְחֹק.

סעיף ח'

לְפַעֲמִים בְּעָלֵי הַדִּין בּוֹרְרִים לָהֶם

אֲנָשִׁים שִׁיעָשׂוּ בְּשָׂרָה בִּינִיהֶם, אִם
 בְּצִרוּף בֵּית הָדִין אִם שְׁלֹא בְּבֵית
 דִּין. וְדָבָר זֶה, הַגּוֹן הוּא, שְׁכָל
 אֶחָד הוּא מְצִיד בְּזָכוֹתָיו שֶׁל זֶה
 אֲשֶׁר בָּחָרוּ וַיֵּצֵא הַפֶּשֶׁר כִּרְאוֹ.
 וְדוֹקָא לְצִיד בְּדִרְדֵּי הַיֵּשֶׁר. אֲבָל
 חֲלִילָה לוֹ לַעֲוֹת אֶת הַפֶּשֶׁר. שְׁכָשֵׁם
 שְׂמִזְהָרִין שְׁלֹא לְחַטּוֹת אֶת הָדִין,
 כִּי מִזְהָרִין שְׁלֹא לְחַטּוֹת אֶת
 הַפֶּשֶׁר.

סעיף ט'

יָכוֹל אָדָם לַעֲשׂוֹת דִּין לְעֶצְמוֹ. אִם

רוֹאֶה חֶפֶץ שְׁלוֹ בְּיַד אַחֵר שְׂגֵזְלוֹ,
 יְכוּל לְקַחְתּוֹ מִיָּדוֹ. וְאִם הָאֲחֵר
 עוֹמֵד בְּנִגְדּוֹ, יְכוּל לְהַכּוֹתוֹ עַד
 שִׁנְיָחָנוּ, אִם לֹא יוּכַל לְהַצִּיל
 בְּעֵנֶיז אַחֵר, אֲפִלּוּ הוּא דָּבָר שְׂאִיז
 בּוֹ הַפֶּסֶד, אִם יִמָּתִיז עַד שִׁנְעֵמִידָנוּ
 בְּדִין. וְאִם יֵשׁ עֲדִים הָרוֹאִים שֶׁהוּא
 תּוֹפֵם אֶת הַחֶפֶץ מִיָּד הָאֲחֵר, אֵינּוּ
 יְכוּל לְתַפְסּוֹ עַל יְדֵי הַפֶּאֶה, אֲלֹא
 אִם כֵּן יְכוּל לְבַרֵּר אַחֵר כֶּךָ שֶׁנִּטַּל
 אֶת שְׁלוֹ. כִּי אִם לֹא יְבַרֵּר, לֹא
 מִתְּחִיל לֵה תְּפִיסָתוֹ, כִּי כִּיּוֹן שֶׁהֵיוּ עֲדִים

בְּדַבָּר. אֲבָל אִם אֵין עֵדִים, דִּאֲז
מִהֲנִי תִפְיֶסְתּוּ, יָכוֹל לַעֲשׂוֹת כֵּן,
אִךְ עַל פִּי שְׁלֹא יוֹכֵל לְבַרֵּר.

סעיף י'

בְּנֵי הָעִיר שֶׁמַּעֲמִידִין לָהֶם בֵּית
דִּין, צָרִיכִין לִידַע שֶׁיֵּשׁ בְּכָל אֶחָד
מֵהֶם שְׁבָעָה דְּבָרִים אֵלּוּ, חֲכָמָה
בִּתּוּרָה, עֲנָוָה, יִרְאָה, שְׁנֵאת מָמוֹן
אֲפֵלּוּ שְׁלָהֶם, אַהֲבַת הָאֱמֶת, אַהֲבַת
הַבְּרִיּוֹת לָהֶם, בַּעֲלֵי שֵׁם טוֹב
בְּמַעֲשֵׂיהֶם. וְכָל הַמַּעֲמִיד דִּין
שְׂאִינוֹ הָגוֹן, עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה,

שֶׁנֶאֱמַר, לֹא תִכִּירוּ פָנִים בַּמִּשְׁפָּט,
כְּלוּמַר, לֹא תִכִּירוּ פָנֵי הָאִישׁ
לוֹמַר, פְּלוֹנִי עָשִׂיר הוּא, קְרוּבִי
הוּא, אוֹשִׁיבֵנוּ בִּדִין. וְכָל דִּין
שֶׁנֶּתְמַנֶּה בְּשִׁבְלֵי כֶסֶף וְזָהָב, אָסוּר
לַעֲמֹד לְפָנָיו אוֹ לְכַבְּדוֹ בְּשָׂאֵר
כְּבוֹד, וְעָלִיו דְּרָשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ
זְכוּרָנָם לְבִרְכָּה, אֱלֹהֵי כֶסֶף וְאֱלֹהֵי
זָהָב לֹא תַעֲשֶׂה לָכֶם.

סעיף יא'

עִירוֹת שְׂאִין בָּהֶם חֲכָמִים הָרְאוּיִם
לְהִיזֹת דִּינֵיהֶם, מִמַּנְיִם הַטּוֹבִים

וְהַחֲכָמִים שִׁבְחָהֶם לְדַעַת אֲנָשִׁי
הָעִיר, וְהֵם יְדֹנְנוּ אֶף עַל פִּי שְׂאִינָם
רְאוּיִים לְדִינֵיהֶם, כִּדִּי שֶׁלֹּא יִלְכוּ
לִפְנֵי עֲרֻכָּאוֹת שֶׁל גּוֹיִם. וְכִיּוֹן
שֶׁקִּבְּלוּם עָלֵיהֶם בְּנֵי הָעִיר, אִין
אַחַר יָכוֹל לְפַסְלוֹ. וְכָל מַעֲשֵׂיהֶם
יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמַיִם.

סעיף יב'

כָּל מִי שִׁיּוֹדֵעַ עֲדוֹת לַחֲבֵירוֹ וְרָאוּ
לְהַעֲיִדוֹ וַיֵּשׁ לַחֲבֵירוֹ תוֹעֵלָת
בְּעֲדוֹתָיו וְהוּא תוֹבֵעוֹ שִׁיעִיד לוֹ
בְּפָנָיו בֵּית דִּין חַיֵּב לְהַעֲיִיד לוֹ, בֵּין

שִׁישׁ עוֹד עַד אַחֵר עָמוּ, בֵּין שְׁחֵא
לְבִדּוֹ. וְאִם כָּבֵשׁ עֲדוּתוֹ, חַיֵּב
בְּדִינֵי שָׁמַיִם. וְאִסּוּר לְאָדָם לְהַעֲיִד
בְּדַבָּר שְׂאִינוֹ יוֹדֵעַ, אִף עַל פִּי
שְׂאֵמֵר לוֹ אָדָם שִׁיּוֹדֵעַ בּוֹ שְׂאִינוֹ
מִשִּׁקָּר. וְאַפְלוּ אָמַר לוֹ בַּעַל הַדִּין,
בּוֹא וְעֲמֵד עִם עַד אֶחָד שִׁישׁ לִי,
וְלֹא תִּתְּנֵהּ, רַק שִׁיפְחֵד בַּעַל חוּבִי
וְיִסְבּוֹר שִׁישׁ לִי שְׁנֵי עֲדִים, וְיִזְדָּח
לִי לֹא יִשְׁמַע לוֹ, שְׂנֵאָמֵר, מְדַבֵּר
שִׁקָּר תִּרְחֹק.

סעיף יג'

הא דעד אחד מעיד, זהו דוקא
 בדבר שבממון, דמהני גם עד
 אחד לענין שבועה. וכן בדבר
 אסור, אם עדין לא נעשה האסור,
 יעיד כדי לאפרושי מאסורא. אבל
 אם כבר נעשה האסור, לא יעיד
 עד אחד. דכיון דעד אחד אינו
 נאמן, אינו אלא כמוציא שם רע
 על חברו.

סעיף יד'

הנזיל שכתב להעיד, עדותו בטלה.
 ודוקא כשכבר ראה המעשה,

דְּמַחֲיֵב לְהַעֲיִיד בְּחֻנָּם. אֲבָל לִילָךְ
 לְרֹאוֹת אֶת הָעֲנִין שִׁיחִיָּה אַחֵר כִּי
 עַד בְּדַבָּר, מִתָּר לוֹ לִקַּח שָׂכָר,
 אֲבָל רַק שָׂכָר הָרֵאשִׁי לְפִי הַטָּרְחָא
 שָׁלוֹ וְלֹא יוֹתֵר. וְכֵן אִם יֵשׁ לוֹ
 טָרְחָא לְלָכֶת לְפָנַי בֵּית הַדִּין, יִכּוֹל
 לְטוֹל שָׂכָר טָרְחָא כְּפִי הָרֵאשִׁי בְּעַד
 טָרְחָא זֶה, וְלֹא יוֹתֵר.

סעיף טו'

כָּל עֲדוֹת שִׁישׁ לְאָדָם הִנָּאָה בֵּהּ,
 וְאִיזָה צַד נִגְיָעָה אֲפִלּוּ בְּדַרְךְ
 רְחוּקָה, פָּסוּל לְהַעֲיִיד.

סעיף טז'

בְּתִיב, וְאֶשֶׁר לֹא טוֹב עָשָׂה בְּתוֹךְ
 עַמּוּיוֹ, וְדִרְשִׁינָּה, זֶה הֵבֵא בְּהִרְשָׁאָה
 וּמִתְעַבֵּר עַל רִיב לֹא לוֹ. וְדוֹקֵא
 בְּשִׁשְׁנֵי בַּעֲלֵי הַדִּין הַפָּה בְּעִיר,
 אֵלֶּה כְּגוֹן שֶׁהִלְזָה הוּא אֵלֶּם וּבַעַל
 טַעֲנוֹת, וַיֵּרָא הַמַּלְאָךְ לְטַעֵן עִמּוֹ
 וּמִרְשָׁה לְאַחַר, זֶהוּ מִתְעַבֵּר עַל
 רִיב לֹא לוֹ. אֲבָל אִם הִנָּתַבֵּעַ הוּא
 בְּעִיר אַחֲרָת, וְהִתּוֹבֵעַ אֵינּוּ יָכוֹל
 לְהַטְרִיחַ אֶת עַצְמוֹ וּמִרְשָׁה לְאַחַר,
 זֶה הַמִּרְשָׁה מִצָּוָה קַעֲבִיד לְהַצִּיל

עֲשׂוֹק מִיד עוֹשֶׁקוֹ. וַיֵּשׂ אוֹמְרִים,
וְהִבָּא בְּהִרְשָׁא כְּדֵי לְהַנּוֹת מִן
הַשָּׂכָר וְלֹא בְּשִׁבִּיל אֱלֻמוֹת, מִתָּר.

סעיף יז'

לְעוֹלָם יִרְחִיק אָדָם אֶת עַצְמוֹ אֲפִלּוּ
מִשְׁבוּעַת אֱמֶת בְּכָל מָה דִּאֲפֻשָּׁר.

סעיף יח'

מִי שֶׁחֲבָרוֹ נִתְחַיֵּב לוֹ שְׁבוּעָה,
וְרוֹאֶה בּוֹ שֶׁהוּא רוֹצֶה לְשַׁבֵּעַ
לְשָׁקָר, חֵם וְשָׁלוֹם יִתְפַּשֵּׁר עִמּוֹ כְּפִי
הָאֲפֻשָּׁרִי וְלֹא יִנְיָחוּנוּ לְשַׁבֵּעַ לְשָׁקָר,
שֶׁנֶּאֱמַר, שְׁבוּעַת ה' תִּהְיֶה בֵּין

שְׁנֵיהֶם, וְדַרְשִׁינָּה, מִלְּמַד

שֶׁהַשְּׂבוּעָה חֲלָה עַל שְׁנֵיהֶם.

סעיף יט'

יִשְׂרָאֵל הַיּוֹדֵעַ עֲדוּת לְגוֹי לֹא דִין

עִם יִשְׂרָאֵל בְּעֶרְכָּאוֹתֵיהֶם, אִם

יִגְרֹם בְּעֲדוּתוֹ לְחַיֵּב אֶת הַיִּשְׂרָאֵל

יֹתֵר מִמֶּה שֶׁהָיָה חַיֵּב בְּדִינִי

יִשְׂרָאֵל, אֲסוּר לְהַעֲיִד לוֹ. וְאִם לֹא,

מִתֵּר לְהַעֲיִד לוֹ. וְאִם מִתְּחִלָּה יַחֲדוּ

הַגּוֹי לְהַיִּשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה לוֹ עֵד,

הוֹאֵיל וְיִהְיֶה חֲלוּל הַשֵּׁם אִם לֹא

יַעֲיִד לוֹ, יַעֲיִד לוֹ בְּכָל עֲנִיָּן.

סעיף כ'

כָּל זֶמֶן שֶׁהָאָדָם זֹכֵר, יָכוֹל לְהַעֲיִד
 לְעוֹלָם, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא מֵתוּךְ
 שְׁנַת־יָשָׁן הִדְבָּר הַרְבֵּה אֵינוֹ זֹכֵרוֹ
 עַל בְּרִיּוֹ. וְאַפְלוּ אֵינוֹ נִזְכָּר לְעֵדוּת
 אֱלֹא מֵתוּךְ הַכֶּתֶב, שֶׁכְּשֶׁמִּסְרוּהוּ
 לוֹ, כִּתְבוּ בְּכַנְקָמוֹ לְזִכְרוֹן דְּבָרִים
 וְשִׁכַּח אֶת הַדְּבָר וְאֵינוֹ נִזְכָּר אֲלֵא
 מֵתוּךְ הַכֶּתֶב יָכוֹל לְהַעֲיִד. וְדוֹקָא
 שֶׁכַּאֲשֶׁר רָאָה אֶת הַכֶּתֶב נִזְכָּר
 בְּדָבָר. וְכֵן אִם נִזְכָּר בְּדָבָר עַל יְדֵי
 אֲחֵר שֶׁהִזְכִּירוֹ לוֹ, יָכוֹל לְהַעֲיִד,

וְאֶפְלוּ הִיָּה הַמִּזְכִּיר הָעֵד הַשֵּׁנִי.
אֲבָל אִם בַּעַל הַדִּין בִּעֲצָמוֹ מִזְכִּירוֹ
וְנִזְכָּר, לֹא יַעֲיֵד. אֲךָ יָכוֹל בַּעַל
הַדִּין לְמַסֵּר אֶת הַדְּבָרִים לְאַחַר
וְהוּא יִזְכְּרוֹ, דְּהוּי לָהּ נִזְכָּר עַל יְדֵי
אַחֵר.

סעיף כא'

עַד שֶׁהוּא קָרוֹב לְאַחַד מִבַּעֲלֵי
הַדִּין, אוֹ לְאַחַד מִתְּחִינִים, אוֹ
שֶׁתַּעֲדִים קְרוֹבִים זֶה לָזֶה, וְאֶפְלוּ
קָרְבָּה עַל יְדֵי נְשׁוֹתֵיהֶם לַפְּעָמִים
בְּסוּלִים לְהַעֲיֵד. וְאֶפְלוּ קְרוֹבִים רַק

לְעֶרֶב וְלֹא לְלֹזֶה, גַּם כֵּן פְּסוּלִים
 לְהַעֲיִיד לְלֹזֶה. וְזֶה שֶׁפָּסְלָה הַתּוֹרָה
 עֲדוּת הַקְּרוֹבִים, לֹא מִפְּנֵי שְׁחִזְקָתָם
 אֲוֵהָבִים זֶה אֶת זֶה, שְׁחֲרִי פְּסוּלִים
 לְהַעֲיִיד, בֵּין לְזִכְרוֹתָיו בֵּין לְחֻבָּתוֹ,
 אֲלֹא גִזְרַת הַכֶּתוּב הִיא. וְאַפְּלוּ
 מִנְּשָׁה וְאַחֲרָן, לֹא הָיוּ כְּשָׂרִים
 לְהַעֲיִיד זֶה לְזֶה. לָכֵן כָּל עַד שִׁישׁ לוֹ
 אִיזָה קֶרֶבָּה לְאַחַד מִן הַנִּזְכָּרִים אִם
 שְׁחִיחָה קָרוֹב וְנִתְרַחֵק וְהַדִּינִים אֵינָם
 יוֹדְעִים, צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ לָהֶם, וְהֵם
 יִגִּידוּ לוֹ עַל פִּי הַתּוֹרָה אִם יֵשׁ

בְּקִרְבָּהּ זֶה בְּדִי לְפָסְלוֹ אִי לֹא.

סעיף כב'

**שְׁנֵי עֵדִים, שְׂאֶחָד יוֹדֵעַ בַּחֲבֵרוֹ
שֶׁהוּא רָשָׁע וּפָסוּל לְעֵדוּת מִן
הַתּוֹרָה וְאִין הַדִּינִים מִכִּירִים
בְּרָשָׁעוֹ, אִסּוּר לוֹ לְהַעֲיִד עִמּוֹ, אִם
עַל פִּי שֶׁהֵיא עֵדוּת אֶמֶת, שֶׁנֶּאֱמַר,
אַל תִּשֶׁת יָדְךָ עִם רָשָׁע לְהִיזֹת עַד
חָמֶם. וְגִזְרֵת הַכֶּתוּב הִיא, שֶׁכָּל
הָעֵדוּת בְּטִלָּה, אֲפִלּוֹ הֵם רַבִּים, אִם
אֶחָד בֵּינֵיהֶם פָּסוּל. וְאִיזְהוּ רָשָׁע
שֶׁפָּסוּל לְעֵדוּת מִן הַתּוֹרָה. כֹּל**

שְׁעָבַר עַל דְּבַר שְׁפָשֵׁט בְּיִשְׂרָאֵל
שֶׁהוּא עֲבֵרָה, וְהוּא דְּבַר שְׁבִלָּא
תַּעֲשֶׂה מִן הַתּוֹרָה, וְעָבַר בְּזִדּוֹן
וְלֹא עָשָׂה תְּשׁוּבָה. אֲבָל אִם יֵשׁ
לְתִלּוֹת שְׁעָשָׂה בְּשִׁגָּגָה אִוֵּ בְּטַעוֹת,
שְׁלֹא יָדַע אֶת הָאִסּוּר, לֹא נִפְסַל
לְעִדּוֹת.

סימן קפב - הלכות גנבה וגזלה

סעיף א'

אִסּוּר לְגַזֹּל אִוֵּ לְגִנוֹב אֲפִלּוּ כָּל
שֶׁהוּא, בֵּין מִיִּשְׂרָאֵל בֵּין מִגּוֹי.
אִיתָא בְּתַנָּא דְּבִי אֱלִיהוּ, מַעֲשֶׂה

בְּאַחַד שְׂסָפֶר לִי, שְׁעֵשָׂה עֲוֹלָה לְגוֹי
 בְּמַדִּידַת הַתְּמָרִים שְׂמַכַּר לוֹ, וְאַחַר
 כֵּךְ קָנָה בְּכָל הַמַּעוֹת שְׂמֹן, וְנִשְׁבַּר
 הַכֹּד וְנִשְׁפַּךְ הַשְּׂמֹן. וְאַמְרָתִי, בָּרוּךְ
 הַמָּקוֹם שְׂאִין לְפָנָיו מִשּׁוֹא פָּנִים.
 הַכֶּתוּב אוֹמֵר, לֹא תַעֲשֶׂק אֶת רֵעֶךָ
 וְלֹא תִגְזֹל. וְגִזֵּל הַנִּכְרִי, גִּזֵּל.

סעיף ב'

אם הוא דָּבָר מַעֲט כָּל כֵּךְ שְׂאִין
 מִי שִׁיקְפִיד עָלָיו כָּלֵל, כְּגוֹן לְטוֹל
 מִהַחֲבִילָה קִיסָם לַחֲצוֹן בּוֹ שְׁנֵי
 מִתָּר. וּמִדַּת חֲסִידוֹת לְהַמְנֵעַ גַּם

מזה.

סעיף ג'

אֶפְלוּ לְגִנוּב עַל דַּעַת לְהַחֲזִיר, אֶלֶּא
שְׂרוּצָה לְצַעֲרוֹ קִצָּת אִו בְּדַרְדֵּי
שְׁחוּקָה, גַּם כֵּן אָסוּר.

סעיף ד'

אָסוּר לַעֲשֹׂק אֶת חֲבֵירוֹ אֶפְלוּ כָּל
שְׂחֵוָא, שְׁנֵאֲמַר, לֹא תַעֲשֶׂק אֶת
רֵעֲךָ. וְאִיזְהוּ עוֹשֶׂק. זֶה שָׂבֵא מִמּוֹן
חֲבֵירוֹ לְיָדוֹ בְּרִצּוֹן חֲבֵירוֹ, כְּגוֹן
שִׂישׁ לוֹ בְּיָדוֹ הַלּוֹאָה אִו שְׂכִירוֹת,
וְאִינוֹ רוּצָה לְשַׁלֵּם לוֹ, אִו שְׂדוּחָהוּ

בְּלֵךְ וְשׁוֹב, לֵךְ וְשׁוֹב. וְכִיּוֹן דְּכִתִּיב
 רַעֲהָ, אֵינּוּ אֲסוּר בַּגּוֹי. וְהוּא שְׂאִין
 חֲלוּל הַשֵּׁם בַּדְּבָר, כְּגוֹן שְׂלֹחַ מַגּוּי
 וְמֵת, רֵשָׁאִי לְכַחֵשׁ לְבָנוּ, שְׂאִינוּ
 יוֹדֵעַ בְּבִרְרוֹ שְׂהוּא מְשַׁקֵּר. אֲבָל
 כְּשֶׁהַגּוֹי יוֹדֵעַ שְׂהוּא מְשַׁקֵּר, אֲסוּר,
 מִפְּנֵי חֲלוּל הַשֵּׁם. וְאִם בְּמַקּוֹם
 שְׂאִינוּ יוֹדֵעַ, אֵינּוּ רֵשָׁאִי אֶלָּא
 לְחִפְקִיעַ הַלּוֹאֲתוֹ אִם שְׂאֵר חוֹב
 שְׂהוּא חַיֵּב לוֹ. אֲבָל חִפְּץ שְׂהוּא
 בְּעֵין, אֲסוּר לְכַפֹּר, שְׂחֲרִי זֶה הָיִי
 גִזֵּל מִמֶּנּוּ. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אֲבָל

קָנָה מִמֶּנּוּ חֶפֶץ, אֲסוּר לְהַטְעוֹת
 אוֹתוֹ בְּחֶשְׁבוֹן בְּנִתְיָנָה הַמַּעֲוֹת,
 כִּמּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר, וְחֹשֶׁב עִם קוֹנָהוּ,
 דְּמִירֵי בַגּוֹי, שֶׁהֲרִי אֵינוֹ מִקְנָה לוֹ
 הַחֶפֶץ אֵלֶּא בְּעַד הַסְכּוֹם שֶׁהִשְׁתּוּוּ.
 וְהַמַּטְעֵהוּ בְּחֶשְׁבוֹן הַמַּעֲוֹת, הֲרִי זֶה
 כְּגוֹנֵב אֶת הַחֶפֶץ וְלֹא כְּמַפְקִיעַ
 חוּבוֹ. וְאַפְלוּ גִנְבַת דַּעַת שְׂאִין בָּהּ
 חֶסֶד וְזוֹן מַעֲוֹת, אֲסוּר בְּמַשָּׂא וּמִתָּן,
 כִּמּוֹ שֶׁכָּתוּב בְּתִי בְּסִימָן סָג. וּמִכָּל
 מְקוֹם אִם הַגּוֹי טָעָה בְּעֶצְמוֹ, מִתָּר
 אִם לֹא יִהְיֶה חֲלוּל הַשֵּׁם בְּדַבָּר,

שֶׁלֹא יוֹדֵעַ לוֹ. וְנִכּוֹן שִׁיאָמַר לוֹ
הִישָׁרְאֵל, רֵאֶה שְׁעַל חֲשׁבוֹנְךָ אֲנִי
סוֹמֵךְ.

סעיף ה'

כָּל הַחוֹמֵד בֵּיתוֹ אִם כִּילִיו שֶׁל
חֲבֵירוֹ, אִם כָּל דְּבַר שִׁאִין בְּדַעַת
חֲבֵירוֹ לְמַכְרוֹ, וְהוּא הֶרְבָּה עָלָיו
רְעִים אִם שֶׁהַפְצִיר בּוֹ בְּעֶצְמוֹ עַד
שֶׁמָּכְרוֹ לוֹ, הֲרִי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא
תַּחֲמוֹד. וּמִשָּׁעָה שֶׁנִּפְתָּה בְּלִבּוֹ
וְחָשַׁב אֵיךְ יִקְנֶה חֶפֶץ זֶה, עָבַר
בְּלֹא תַּתְּאוּהָ, כִּי אִין תַּתְּאוּהָ אֵלֶּא

בִּלְבַב בְּלָבָד, וְהִתְאַוָּה מִבִּיאָה לְיָדֵי
חֲמוּד. וְהִקְוָה אֶת הַדָּבָר שֶׁהִתְאַוָּה
לוֹ, עוֹבֵר בְּשָׁנֵי לְאוֹיֵן. וְלִכְדֹּ
נֶאֱמַר, לֹא תִחְמוֹד וְלֹא תִתְאַוָּה.

סעיף ו'

מַצִּוֶּת עֲשֵׂה עַל הַגְּזֵל לְהַחֲזִיר אֶת
הַגְּזֵלָה עֲצָמָה אִם הִיא בְּעֵינָהּ וְלֹא
נִשְׁתַּנִּית, שֶׁנֶּאֱמַר, וְהִשְׁיב אֶת
הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזַל. וְהוּא הַדִּין לְגִנְבָּה.
וְאֵינּוּ יוֹצֵא יָדֵי חוֹבָתוֹ בְּנִתְיִנָּת
דְּמִים, אֲפֹלוֹ אִם כָּבֵר נִתְיָאֲשׁוּ
הַבְּעָלִים. אֲבָל אִם אֲבָדָה אִוְ

שְׁנֵי שְׁתֵּי נִית בְּשָׁנָי שְׁאִינוֹ חוֹזֵר
 לְבָרִיתוֹ אִם שֶׁשֶׁקָּעָה בַּבִּנְיָן, שִׁיחִיָּה
 לוֹ הַפֶּסֶד גָּדוֹל לְסִתּוֹ אֶת הַבִּנְיָן,
 יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּנִתִינָת דְּמִים,
 כִּמּוֹ שֶׁהִיתָה שָׁוָה בְּשַׁעֲת הַגְּזָלָה.
 וְאִם הִנֵּגְזָה הוּא בַּמָּקוֹם אַחֵר, אִינוֹ
 צָרִיךְ לְשַׁלּוֹחַ אֶת הַמַּעוֹת לְמָקוֹמוֹ,
 אֲלָא מוֹדִיעוֹ שֶׁיָּבֹא וַיִּשְׁלַם לוֹ. אִם
 מֵת הִנֵּגְזָל, יַחֲזִיר לְיוֹרְשָׁיו.

סעיף ז'

הַגְּזָל אֶת הָרַבִּים, כְּגוֹן שֶׁהִיָּה
 חֲנוּנִי וּמַדְד בְּמַדָּה חֲסֵרָה אִם

שֶׁשָׁקַל בְּמִשְׁקַל חֹסֶר וְכִדּוּמָה, אִם
שָׁחִיחַ מִמֶּנָּה בִּקְהָל וְהָקַל עַל
קְרוֹבָיו וְהִכְבִּיד עַל אַחֲרֵיהֶם, וְכֵן מִי
שֶׁנָּטַל רַבִּית מֵרְבִּים, תְּשׁוּבָתוֹ
קָשָׁה. לְפִיכָךְ יַעֲשֶׂה צְרִיכֵי רְבִים,
שֶׁגַם הַנִּגְזָלִים יֵחָנוּ מֵהֶם. וּמִכָּל
מָקוֹם לֹא־לָהּ שְׁחִיא יוֹדֵעַ שֶׁנִּגְזַל
מֵהֶם, מְחִיב לְהַחֲזִיר לָהֶם, וְאִינוֹ
יוֹצֵא יָדֵי חֹבְתוֹ בְּמָה שֶׁעָשָׂה
צְרִיכֵי רְבִים.

סעיף ח'

אִסּוּר לְקַנּוֹת מִהַגָּב אִם מִהַגְזָל

אֶת הַחֶפֶץ שֶׁגָּנַב אִם גָּזַל. וְאִין
 חֲלוּק בֵּין שְׁהוּא יִשְׁרָאֵל אִם נִכְרִי,
 כִּי גַם הַנִּכְרִי נִצְטָוָה עַל אִסּוּר
 גְּנֵבָה וְגִזְלָה אֲפֹלוּ מִנִּכְרִי חֲבֵרוֹ,
 וְהוּא מִשְׁבַּע מִצְוֹת שְׁנֵצִטָּו
 עֲלֵיהֶם. וְעוֹן גָּדוֹל הוּא לְקַנּוֹת מִן
 הַגֵּנֵב אִם מִן הַגִּזְלָן, שֶׁהֵרִי הוּא
 מִחֲזִיק יְדֵי עוֹבְרֵי עֲבָרָה. וְעַל זֶה
 נֶאֱמַר, חוֹלֵק עִם גֵּנֵב שׁוֹנֵא נִפְשׁוֹ,
 וְגוֹרֵם לַגֵּנֵב שִׁיגְנוֹב עוֹד גַּם גְּנֵבוֹת
 אַחֲרוֹת, וְאֵם לֹא יִמָּצֵא לֹקָח, לֹא
 יִגְנוֹב. וְאֵף עַל פִּי שְׁאֵפֶשֶׁר לוֹ

לְהוֹלִיךְ אֶת הַגֶּנֶבָה לְמָקוֹם שְׂאִין
מִכִּירִין אֹתוֹ, אֵין זֶה מִצְוֵי לוֹ כֹּל
כֶּךָ. וְאִם הִקְוָה מִתְכַּוֵּן לְטוֹבַת
הַבְּעָלִים לְהַחֲזִירוֹ לָהֶם כְּשִׁיחֲזִירוֹ
לוֹ מְעוֹתָיו, מִתֵּר. וְדוֹקָא כְּשִׁלֵּא
הָיָה אֶפְשָׁרִי לְבְעָלִים בְּעֶצְמָם
לְהַצִּיל. וְכֵן אָסוּר לְקַבֵּל בְּבִקְדוּן
דְּבָר שֶׁנֶּרְאָה שֶׁהוּא גָנוֹב אוֹ גָזוּל.

סעיף ט'

אֲפִלּוֹ לְהַנּוֹת שׁוֹם הַנֶּאֱחָ מִן הַגֶּנֶבָה
אוֹ מִן הַגְּזָלָה כֹּל זְמַן שֶׁהִיא בְּיַד
הַגֶּנֶב אוֹ הַגְּזָלָן, אָסוּר. וְאֲפִלּוֹ

הִנָּאָה מֵעֵטָת שָׁגַם בְּעֲלִיָּהּ לֹא הָיָה
מִקְפִּידִים עָלֶיהָ, כְּגוֹן חֲלוּף
מִטְבָּעוֹת בְּשׂוּיָן, אֲסוּר בְּמַעֲוֹת
גְּנוּבוֹת אִם גְּזוּלוֹת. וְכֵן לִפְנֵים
לְבֵית גְּזוּל, בַּחֲמָה מִפְּנֵי הַחֲמָה
וּבִגְשָׁמִים מִפְּנֵי הַגְּשָׁמִים, אִם
לְעֵבֹר בְּשִׂדָּה גְּזוּלָה, אֲסוּר.

סעיף י'

וְלִכֵּן מִי שֶׁהָיָה גֵּנֵב אִם גֹּזֵל
מִפְּרָסָם, שָׂאִין לוֹ מִלְּאֲכָה אַחֲרָת
אֵלָּא זֹאת, וְכָל מִמּוֹנֵנוּ בְּחִזְקָת גְּנוּב
אִם גְּזוּל, אֲסוּר לְהַנּוֹת מִמֶּנּוּ,

וְאָסוּר לְעָנִי לְקַחַת מִמֶּנּוּ צְדָקָה.

סעיף יא'

וְכֵן אִם אֶחָד רוֹצֶה לְמַכּוֹר אִיזָה
חֶפֶץ שֶׁנִּרְאֶה שֶׁהוּא גָנוֹב, כְּגוֹן
שׁוּמְרֵי פְרוֹת שְׂמוֹכְרִים פְּרוֹת
בְּמָקוֹם צָנוּעַ, אִם מוֹכֵר אֶחָד
שֶׁנּוֹשֵׂא אִיזָה דָּבָר בְּהַצְנֵעַ לְמַכְרוֹ,
אִם שְׂאוֹמֵר לְהַקְוֶנָה, הַטֵּמֵן, אָסוּר
לְקַנּוֹת. וְאִפְלוּ לְקַנּוֹת מֵאִשָּׁה אִיזָה
דָּבָר שִׁישׁ לְחוּשׁ שֶׁהִיא מוֹכֶרֶת
שֶׁלֹּא מִדַּעַת בִּעֲלָהּ, אִם לְקַנּוֹת
מֵאִישׁ דָּבָר מִתְּכַשִּׁיטֵי הָאִשָּׁה

וּמִלְבוּשֵׁיהָ, שֵׁשׁ לְחֹשׁ שֹׁהָא
מִזְכָּרוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעַת אֲשֶׁתּוֹ, אָסוּר.

סעיף יב'

מִי שֶׁנִּתְחַלְפוּ לוֹ כֵּלָיו בְּבֵית
הַמִּשְׁתָּה וְכַדוּמָה, חֲרִי זֶה לֹא
יִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכֵלִים אֵלּוּ שֶׁבָּאוּ לְיָדוֹ
וְאֵינָם שֵׁלוֹ. וְכַשִּׁיבּוֹא בַעַל הַחֲפֵץ,
צָרִיד לְהַחֲזִירוֹ לוֹ, וְאִם עַל פִּי
שֶׁהַחֲפֵץ שֵׁלוֹ נֶאֱבַד. וְכֵן כּוֹבֶסֶת
הַמַּכְבֶּסֶת לְרַבִּים וְהַבִּיָּאָה לוֹ חֶלֶק
שֶׁאֵינּוּ שֵׁלוֹ, אָסוּר לְלַבֵּשׁ, אֲלֹא
צָרִיד לְהַחֲזִירוֹ לְבַעֲלָיו, וְאִם עַל פִּי

וְשֵׁלוֹ נֶאֱבָד. אִךְ אִם מִנַּח אֶצְלוֹ
 יָמִים רַבִּים, עַד שֶׁאֵי אֶפְשָׁר שְׁלֹא
 חֲקֵרוּ הַבְּעָלִים בִּינָתִים אַחֵר שְׁלָהֶם,
 אִזּוּ מִתָּר לוֹ לְלַבֵּשׁ, כִּי מִסֹּתֵמָא
 סְלִקָּה הַכּוֹבֵבֶת אֶת בְּעָלָיו וְשִׁלְמָה
 בְּעַד הַחֲלוּק הַזֶּה.

סעיף יג'

אֲסוּר לְהַנּוֹת מִשּׁוּם דְּבַר שֶׁל חֲבֵירוֹ
 שְׁלֹא מִדַּעְתּוֹ. אִךְ עַל פִּי שֶׁבִּרְוֵר לוֹ
 שֶׁכְּשִׁינְדֵּעַ לְבְּעָלָיו יִשְׁמַחוּ וַיִּגְלוּ
 מִפָּנָי אֶהְבַּתָּם אוֹתוֹ. מִכָּל מָקוֹם
 אֲסוּר. לְפִיכָךְ הִנֵּכְנָם לְפָרְדֵּם אוֹ

לַגִּנֹּת חֲבֵרוֹ, אֲסוּר לוֹ לְקַטּ פִּירוֹת
 שֶׁלֹּא מִדַּעַת הַבְּעָלִים. אֲף עַל פִּי
 שֶׁבַעַל הַפְּרִדָּם וּבַעַל הַגֶּנֶה אֹהֲבוֹ
 וְרֵעוֹ אֲשֶׁר כִּנְפֵשׁוֹ, וּבִוְדָאֵי יִשְׁמַח
 וַיִּגִּיל כְּשִׁוְדָע לוֹ שֶׁנֶּהֱנָה זֶה
 מִפִּירוֹתָיו, מִכָּל מָקוֹם פִּיזוֹ שֶׁעֲכָשׁוֹ
 אֵינּוּ יוֹדֵעַ מִזֶּה, הֲרִי הוּא נֶהֱנָה
 בְּאֲסוּר. וְצָרִיךְ לְחַזְּחִיר לְרַבִּים,
 שֶׁנֶּכְשָׁלִין בָּזֶה מִחֲמַת חֲסָרוֹן
 יְדִיעָה.

סעיף יד'

וּמִכָּל מָקוֹם מִתָּר לְבֶן בֵּיתוֹ שֶׁל

אָדָם לִיתֵן פְּרוּסָה לְעַנִּי אִוּ לְבָנוּ שֶׁל
אֹהֲבוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא
מִדַּעְתּוֹ, לְפִי שְׁכָךְ נִחְגוּ בַּעֲלֵי
הַבָּתִּים. וְאִין זֶה נִקְרָא שֶׁלֹּא מִדַּעַת
הַבְּעָלִים, כִּיּוֹן שְׁכָךְ נִחְגוּ, וְהַבְּעָלִים
יֹדְעִין מִזֶּה הַמִּנְחָה. וּמִטַּעַם זֶה,
מִתָּר לְקַבֵּל צִדְקָה מִן הַנָּשִׁים דְּבָר
מִנְעוּט שֶׁלֹּא מִדַּעַת הַבְּעָלִים, הוּא אֵיל
וְדִרְכּוֹ בְּכָךְ, וְיֹדְעִין הַבְּעָלִים
שְׁדִרְכּוֹ בְּכָךְ. וְכֵן בַּפְּרִדָּם, אִם הוּא
רָגִיל בּוֹ לֶאֱכֹל מִפְּרוֹתָיו מִדַּעַת
הַבְּעָלִים, מִתָּר. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא

בזה.

סעיף טו'

המוציא פירות בדרך תחת אילן
שהוא נוטה על הדרך, אם הם
פירות שדרךן לפול מן האילן
ובנפילתם הם נמאסים, או אפלו
אינם נמאסים אלא שרב העוברים
שמה חמה גוים, או שהם פירות
שדרך הבחמות לאכל אותם, והן
עוברות דרך שם, הרי הבעלים
כבר נתייאשו מהם ומתירים. אבל
אם הם פירות שאינם נמאסים

בְּנִפְּלֻתָם, וְרַב הָעוֹבְרִים שָׁמָּה
הֵמָּה יִשְׁרְאוּלָיִם, אֲסוּרִים מִשׁוּם גְּזֵל.
וְאֵם הֵם שֶׁל יְתוּמִים קִטְנִים,
אֲסוּרִים בְּכָל עֲנִיָּן, כִּי הַקִּטְנִים, אֵין
הֵיאִאוּשׁ וְהַמַּחִילָה שְׁלָהֶם כָּלוּם

סעיף טז'

דִּינָא דְּמַלְכוּתָא דִּינָא.

סימן קפג - הלכות נזקי ממון

סעיף א'

אֲסוּר לְהַזִּיק מִמּוֹן חֲבֵירוֹ, אֲפִלּוּ עַל
דַּעַת לְשֵׁלָם, כִּמּוֹ שְׂאֵסוּר לְגַנֹּב
וְלְגַזֵּל עַל דַּעַת לְשֵׁלָם. וְאֲפִלּוּ לְגַרֵם

נֶזֶק לַחֲבֵרוֹ, בֵּין בְּמַעֲשֶׂה בֵּין
בְּדַבָּר, אֲסוּר, כְּגוֹן רְאוּבֵן שֶׁמּוֹכֵר
סְחוּרָה לַגּוֹי, וּבֵא שְׁמַעוֹן וְאוֹמֵר
לוֹ, שְׂאִינָה שְׂוָה כָּל כֶּךָ אַף עַל פִּי
שְׁהֶאֱמַת כֵּן, אֲסוּר, שְׁהִירִי אוֹנָאֲתוֹ
מִתְּרַת. וְכָל הַגּוֹרֵם נֶזֶק לַחֲבֵרוֹ,
אֲפִלּוּ בְּעֵנִין שְׁפָטוֹר מִדִּינֵי אָדָם,
חַיֵּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם, עַד שִׁפּוּיִם אֶת
חֲבֵרוֹ.

סעיף ב'

אֲפִלּוּ מִי שֶׁבֵּא אִיזָה נֶזֶק עָלָיו,
אֲסוּר לְסַלֵּקוֹ מִעָלָיו, אִם עַל יְדֵי זֶה

יְגַרֵּם שִׁיבּוֹא עַל חֲבֵירוֹ, כִּי אִסּוּר
 לְהַצִּיל אֶת עַצְמוֹ אֲפִלּוּ בַגֵּרָם נֶזֶק
 מִמּוֹן שֶׁל חֲבֵירוֹ. אֲבָל קֹדֶם שֶׁבֹא
 הַנֶּזֶק עָלָיו, מִתָּר לְדַחֲתוֹ שֶׁלֹּא
 יִבּוֹא עָלָיו, אֶף עַל פִּי שֶׁעַל יְדֵי זֶה
 יִבּוֹא עַל חֲבֵירוֹ. כִּגּוֹן אִמַּת הַמַּיִם
 שֶׁבָּאָה לְשִׁטָּף שְׂדֵהוּ, עַד שֶׁלֹּא
 נִכְנָסָה לְשְׂדֵהוּ, מִתָּר לְגַדֵּר בְּפָנֶיהָ,
 אֶף עַל פִּי שֶׁעַל יְדֵי זֶה הִיא שׁוֹטְפָה
 שְׂדֵה חֲבֵירוֹ. אֲבָל מִשְׁנִכְנָסָה
 לְשְׂדֵהוּ, אִסּוּר לְהוֹצִיָּאָה בְּעֵנִין
 שְׂתַגִּיעַ לְשְׂדֵה חֲבֵירוֹ, שֶׁפִּיּוֹן שְׂחֵנֶזֶק

מִטַּל עָלָיו, אֵינּוּ רֵשָׁאֵי לְסָלְקוֹ
מִנְעָלָיו וְלִהְיוֹתָם עַל חֲבֵירוֹ.

סעיף ג'

וְכֵן חֵיל מִלֵּךְ שֶׁבָּא לְעִיר, וּבְנֵי
הָעִיר מְחַיְבִים לָתֵת לָהֶם אֲכֻסֵּיָא,
אִסּוּר לְאַחַד לָתֵן שָׂכָר לְשׂוֹר הַחֵיל
לְפָטְרוֹ, כִּי עַל יְדֵי זֶה יִגְרַם נֹזֵק
לְיִשְׂרָאֵל אַחֵר. וְכֵן בְּכָל שְׂאֵר
עֲנִינֵי מַסִּים, אִסּוּר לְהַשְׁתִּידּוֹל אֶצֶל
הַשׂוֹר לְפָטְרוֹ, אִם עַל יְדֵי זֶה יִכָּבֵיד
עַל אַחֲרִים. וְהָעוֹשֶׂה כֵּן, נִקְרָא
מַסּוֹר.

סעיף ד'

אסור למסור ישראל ביד גוים, בין
 גופו בין ממון, בין במעשה בין
 בדיבור, להלשין עליו או לגלות
 מצפוניו. וכל המוסר, אין לו חלק
 לעולם הבא. ואפלו רשע ובעל
 עברות, אסור למסרו לא גופו ולא
 ממון, ואפלו הוא מצר לו
 ומצערו תמיד בדיבריו. אבל אם
 חברו מוסר אותו ואי אפשר
 להציל את עצמו אלא על ידי
 שימסר אותו, מתיר.

סעיף ה'

אָסוּר לִכְנֹס לְתוֹךְ שְׂדֵה נִיר שֶׁל
חֲבֵירוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא דָשׁ נִירוֹ
וּמִקְלָקְלוֹ.

סעיף ו'

אָסוּר לַעֲמֹד עַל שְׂדֵה חֲבֵירוֹ
לְהַסִּתֵּכֵל בָּהּ בְּשַׁעַה שֶׁהִיא עוֹמֶדֶת
בְּקִמּוֹתֶיהָ, שֶׁלֹּא יִזְיַקְנָהּ בְּעֵין הָרָע.
וּמִכָּל שָׂכֵן שֶׁאָסוּר לְהַסִּתֵּכֵל
בַּחֲבֵירוֹ בְּעֵנָיו שִׁישׁ לְחוּשׁ שִׁיזְיַקְנוּ
בְּעֵין הָרָע. וְאַפְלוּ בַּעֲסָקָיו
וּבַמַּעֲשָׂיו שֶׁאֵין בָּהֶם חֲשִׁשׁ חֵזֶק

עֵין הָרַע, אִם עוֹשָׂה בְּבֵיתוֹ
וּבְרֵשׁוֹתָיו, אָסוּר לְרֹאוֹת שְׂלֹא
מִדַּעְתּוֹ, כִּי שָׂמָא אֵינוֹ חָפֵץ שִׁידְעוּ
אַחֲרֵיהֶם מִמַּעֲשָׂיו וְעַסְקִיו. וְדַרְךְ
אֶרֶץ הוּא כְּשֶׁאֶחָד רוֹאֶה שְׂחִבְרוֹ
עוֹסֵק בְּמַלְאכָתוֹ, יְבָרְכֵנוּ וַיֹּאמֶר
לוֹ, תִּצְלִיחַ בְּמַעֲשֶׂיךָ.

סעיף ז'

אֲפִלּוֹ לַעֲשׂוֹת בְּרֵשׁוֹת שְׂלוֹ דְּבָר
שֶׁהוּא מִזִּיק לְשִׁכְנוֹ, אָסוּר. לֹא יִנְיַח
בַּחֲצֵרוֹ סָמוּךְ לְכֶתֶל שֶׁל חֲבֵירוֹ כֹּל
דְּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֲמִימוֹת וּמוֹצִיא

הַבֵּל וּמִזֵּיק אֶת הַחֹמֶה, כְּגֹון זָבֵל
וּבְדֹמֶה, אֵלֶּא אִם כֵּן הֶרְחִיק
שְׁלֵשָׁה טַפָּחִים. וְכֵן צָרִיד לְהֶרְחִיק
שְׁלֵל לְשֹׁפֵךְ מַיִם סָמוּךְ לְכֶתֶל
חֵבֵרוֹ. וְלִכֵּן צִנּוֹר הַמְקֻלָּח מִן הַגֶּגֶג,
צָרִיד לְהֶרְחִיקוֹ מִכֶּתֶל חֵבֵרוֹ שְׁלֵשָׁה
טַפָּחִים. וּמִכָּל שֹׁכֵן שְׁלֵל לְשֹׁפֵךְ
עֶבֶיט שֶׁל מֵי רִגְלִים סָמוּךְ לְכֶתֶל
חֵבֵרוֹ. וְלִהְשֹׁתִין מַיִם סָמוּךְ לְכֶתֶל
חֵבֵרוֹ, אִם הוּא כֶּתֶל שֶׁל אֲבָנִים אוֹ
שֶׁל עֵץ בְּלִי טִיט, הֵי כְּשֶׁמֶרְחִיק
טַפַּח אֶחָד. וְאִם הָיוּ הָאֲבָנִים צְחִיחִ

סֵלַע, אֵינּוּ צָרִיךְ לְהַרְחִיק בְּלָל,
וּמִשְׁתִּין אֲפֹלוּ עַל הַכֹּתֶל. וְאִם הוּא
כֹּתֶל שֶׁל לְבָנִים אוֹ שֶׁל עֵץ מְחַפָּה
בְּטִיט, צָרִיךְ לְהַרְחִיק שְׁלֹשָׁה
טַפָּחִים. וְעַיִן עוֹד בְּסִימָן שְׂאֵחַר
זֶה.

סימן קפד - הלכות נזקי הגוף

סעיף א'

אִסּוּר לְאַדָּם לְהַכּוֹת אֶת חֲבֵירוֹ. וְאִם
הִכָּהוּ, עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֵי אַמָּה,
וְהָיָה אִם בֵּין הַכּוֹת הָרָשָׁע וְגו',
אֲרַבְעִים יָכֵנוּ לֹא יִסִּיף פֶּן יִסִּיף

וְגו', אִם הִקְפִּידָה הַתּוֹרָה בְּהַכָּאת
הָרָשָׁע שֶׁלֹּא לְהַכּוֹתוֹ יוֹתֵר עַל
רָשָׁעוֹ, קָל וְחֹמֶר בְּהַכָּאת צַדִּיק.
וְכָל הַמַּרְיִם יָד עַל חֲבֵירוֹ לְהַכּוֹתוֹ,
אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִכָּהוּ, נִקְרָא רָשָׁע,
שֶׁנֶּאֱמַר, וַיֹּאמֶר לָרָשָׁע לָמָּה תִּכָּה
רַעְיָךְ, לָמָּה הִכִּיתָ לֹא נֶאֱמַר, אֵלֹא
לָמָּה תִּכָּה, אֵף עַל פִּי שֶׁעֲדִין לֹא
הִכָּהוּ, נִקְרָא רָשָׁע. וְכָל מִי שֶׁהִכָּה
אֶת חֲבֵירוֹ, הֵרִי הוּא מִחֲרָם בְּחֲרָם
הַקְּדוֹמוֹנִים, וְאֵין לְצַרְפוֹ לְמַנִּין
עֲשָׂרָה לְכָל דָּבָר שֶׁבְּקֹדֶשָׁה, עַד

שִׁיתִירוּ לוֹ בֵּית דִּין אֶת הַחֶרֶם,
 כְּשֶׁמִּקְבֵּל עָלָיו לְשַׁמֵּעַ דִּינָם. וְאִם
 אֶחָד מֵכָּה אֹתוֹ אִם לִישָׂרְאֵל אֲחֵר
 וְאֵאָפֶשֶׁר לְהַצִּיל אֶת עַצְמוֹ אִם אֶת
 חֲבֵרוֹ מִיַּד מֵכֵהוּ אֲלֵא עַל יְדֵי
 שִׁיכָּה אֹתוֹ, מִתָּר לְהַכּוֹתוֹ.

סעיף ב'

אֲפִלּוּ מִשָּׂרְתוֹ שְׂאִינֵו שׁוֹמֵעַ בְּקוֹלוֹ,
 אִם־וָר לְהַכּוֹתוֹ. אֲבָל מִתָּר לְהַכּוֹת
 בָּנָיו הַקֹּטָנִים אִם יָתוֹם שְׂחָא מִגִּדֵּל
 בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, כִּדִּי לְהַדְרִיכָם בְּדֶרֶךְ
 יִשְׂרָאֵל, שְׂזוּחֵי טוֹבָתָם.

סעיף ג'

צָרִיךְ לְזַהֵר שֶׁלֹּא לְהַשְׁלִיךְ שְׁבָרִי
כְּלִי זְכוּכִית וְכַדוּמָה בְּמָקוֹם
שֶׁיִּזְכְּלוּ לְהִזִּיק.

סעיף ד'

אִם יֵשׁ לְשֹׁכְנֵי חָלִי הָרֹאשׁ, רַחֲמָנָא
לְצַלָּן, וְקוֹל הַחֲפָאָה מִזִּיק לוֹ, לֹא
יִכָּתוּב שֶׁאֵפֶלֶן בְּבֵיתוֹ רִיפוֹת
וְכִיּוּצֵא בָּהֶן, דְּבָרִים שֶׁקוֹל הַחֲפָאָתָם
מִגִּיעַ לְבֵית שֹׁכְנֵי וּמִזִּיק לוֹ.

סעיף ה'

יֵשׁ עוֹד הֶרְבֵּה דְּבָרִים בְּעֵנִין נִזְקֵי

שְׂכָנִים אוֹ לְבָנֵי רֵשׁוֹת הָרַבִּים.
 וְהַכֵּלָּל הוּא, שְׂאֵסוּר לַעֲשׂוֹת שׁוּם
 דְּבָר אֲפִלּוּ בְּרֵשׁוֹתָו, וּמִכָּל שִׁכּוֹן
 בְּרֵשׁוֹת הָרַבִּים, דְּבָר שִׁיכּוֹל לְהַגִּיעַ
 מִמֶּנּוּ אֵיזָה חֵזק לְשִׁכְנוֹ אוֹ
 לַעֲוָבִים בְּרֵשׁוֹת הָרַבִּים. אִם לֹא
 בְּדָבָר שְׂפִשֵּׁט הַמִּנְהַג שְׁעוֹשָׂה כֵּן
 כָּל מִי שְׂרוֹצָה, שְׂחָרִי זֶה, כְּאֵלּוּ
 מִחֲלוֹ כָּל אֲנָשֵׁי הָעִיר, כְּדֵי שִׁיכּוֹל
 כָּל אֶחָד לַעֲשׂוֹת כֵּן כְּשִׁיטְרָד
 לְזֶה הוּא אוֹ בָּנָיו אַחֲרָיו.

הַמַּבְעִית אֶת חֲבֵרוֹ, כְּגוֹן שֶׁצֶעֶק
עָלָיו מֵאַחֲרָיו אִם שֶׁנִּרְאָה לוֹ
בְּאַפְלָה וְכִיּוֹצֵא בִּזְהָ, חַיֵּב בְּדִינֵי
שָׁמַיִם.

סעיף ז'

הַחוֹבֵל בְּחֲבֵרוֹ, אִם עַל פִּי שְׁנֵתָן
אֶת הַמָּמוֹן לְנֶחֱבֵל מִה שְׁנֵת חַיֵּב לוֹ
עֲבוֹר הַחֲבִלָּה, וְכֵן גִּנָּב אִם גִּזְלָן,
אִם עַל פִּי שְׁהֶחֱזִירוֹ אִם שְׁלָמוֹ, מִכָּל
מָקוֹם אֵין מִתְכַּפֵּר לָהֶם עַד
שֶׁיִּבְקֶשׁ מִחִילָה מֵאֵת הַנֶּחֱבֵל אִם
הַגִּזְלָן אִם הַגִּנָּב עַל הַצֶּעַר שֶׁהָיָה

לָהֶם. וְהֵם יִמְחֻלוּ וְלֹא יִהְיוּ אֲכִזָּרִים.
(עֵין לְעֵיל סִימָן קלא סְעִיף ד)

סעיף ח'

הַרְוָאָה אֶת חֲבֵרוֹ בְּצָרָה, רַחֲמָנָא
לְצַלֵּן, וְיָכוֹל לְהַצִּילוֹ הוּא בְּעֶצְמוֹ
אִם לְשֹׁכֵר אַחֲרִים לְהַצִּילוֹ, חַיֵּב
לְטַרַח וְלְשֹׁכֵר וְלְהַצִּילוֹ, וְחוּזָר
וְנִכְרָע מִמֶּנּוּ אִם יֵשׁ לוֹ. וְאִם אֵין
לוֹ, מִכָּל מָקוֹם לֹא יִמָּנַע בְּשִׁבְלִי
זֶה, וְיִצִּילָנּוּ בְּמִמּוֹן שָׁלוֹ. וְאִם
נִמָּנַע, עוֹבֵר עַל לֹא תַעֲמֹד עַל דָּם
רַעֲהוּ. וְכֵן אִם שָׁמַע מֵאִיזָה רְשָׁעִים

מִחֲשָׁבִים רָעָה עַל חֲבֵרוֹ אִו
טוֹמְנִים לוֹ פַּח וְלֹא גָלָה אֲזָנוֹ
לְהוֹדִיעֹו, אִו שִׁיכּוֹל לְפִיָּסָם בְּמִמּוֹן
בְּגִלְלֵי חֲבֵרוֹ וְלְהַסִּיר מֵה שֶׁבְּלִבָּם
וְלֹא פִיָּסָם, וְכִיּוֹצֵא בַּדְּבָרִים אֵלֹו,
עוֹבֵר עַל לֹא תַעֲמֹד עַל דָּם רֵעֲךָ.
וְכָל הַמִּקְנִים נִפְשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל,
כֹּאֵלֹו קָיָם עוֹלָם מֵלֹא (וְעַיִן יוֹרָה דְּעָה
סִימָן קִנְח).

סעיף ט'

מִי שֶׁעוֹסֵק בְּזִיוָפִים וְיֵשׁ לְאַחַשׁ
שִׁיָּסָן בָּזָה רַבִּים, הֵינּוּ כְּמוֹ רוֹדֵף,

וּמִתְרִין בּוֹ שְׁלֹא יַעֲשֶׂה. וְאִם אֵינוֹ
 מִשְׁגִּיחַ, מִתָּר לְמַסְרוֹ לְמַלְכוֹת
 וְלֹא־מֵר, שְׂאִין אַחֵר מִתְעַסֵּק בְּזֶה
 אֲלֹא כְּלוּנִי לְבִדּוֹ. וְכֵן יַחֲיד
 שְׂמַעְעֲלִים עָלָיו בְּגִלְלוֹ, יְכוּל לֹא־מֵר
 לָהֶם, אֲנִי אֵינוֹ עוֹשֶׂה, אֲלֹא כְּלוּנִי
 לְבִדּוֹ.

סעיף י'

נֹחֲגִין שֶׁשֶׁבַע טוֹבֵי הָעִיר דָּנִין
 דֵּינֵי קְנָסוֹת, כְּגֹן עַל חֲבָלוֹת
 וְאַחֲרֵפִים וְכִדּוּמָה, וְאִין לָהֶם
 לַעֲשׂוֹת דְּבָר בְּלִי בֵּית דִּין, כִּי יֵשׁ

בְּעֵינַיִם אֵלֹו הַרְבֵּה חֲלוּקֵי דִינִים,
וְאִין לַעֲשׂוֹת יוֹתֵר מִן הָרְאֹוּי עַל פִּי
הַדָּת, וְאֵל יְהִי קֵל בְּעֵינֵיהֶם כְּבוֹד
הַבְּרִיּוֹת.

סעיף יא'

מִנְעֻבָּרֵת שֶׁהִיא מִקְשָׁה לִילָד, כֹּל
זֶמֶן שֶׁהַעֲבָר בְּתוֹךְ מִנְעִיָּה, מִתְּרִין
לְחֻתְכוֹ בֵּין בָּסֶם בֵּין בִּיד, שְׁכַל
שֶׁלֹא יֵצֵא לְאַוִיר הָעוֹלָם, אִין שֵׁם
נִפְשׁ עָלָיו. וּבְשִׁבִיל לְהַצִּיל אֶת
הָאֵם, מִתְּרִין לְחֻתְכוֹ, מִשּׁוֹם דְּהָי
לָהּ כְּמוֹ רוֹדֵף אַחֵר חֲבֵירוֹ לְהַרְגּוֹ.

אֲבָל בְּשִׁהוּצִיא רֹאשׁוֹ, אֵין נִזְגָעִין
בוֹ, שְׂאִין דּוֹחִין נֶפֶשׁ מִפְּנֵי נֶפֶשׁ,
וְזֶהוּ טַבְעוֹ שֶׁל עוֹלָם.

סימן קפה - הלכות שאלה
ושכירות

סעיף א'

הַשּׂוֹאֵל אוֹ הַשּׂוֹכֵר בְּהֵמָה אוֹ
מִטְלָטְלִין מִחֲבֵרוֹ, אֵינוֹ רֵשֵׁאִי, לֹא
לְהַשְׂאִילָם וְלֹא לְהַשְׁכִּירָם לְאַחַר
שֶׁלֹּא מִדַּעַת בְּעָלִים. אֲפִלוּ סִפְרִים
שֵׁישׁ מִצֹּה בְּהַשְׂאֵלָתָן, אֵין
אוֹמְרִים, מִן הַסֵּתָם נִיחָא לְבְּעָלִים
שֶׁתַּעֲשֶׂה מִצֹּה בְּמִמוֹנָם, כִּי שָׂמָא

אין רצונם שיהא דבר שלהם ביד
 אחר שאינו נאמן בעיניהם. אבל
 מתר לשואל ספר להניח לאחר
 ללמד בו בתוך ביתו, ובלבד שלא
 ילמד, רק יחידיו, ולא שניהם ביחד.
 ואם ידוע שדרכו של הבעלים
 להאמין לזה השני בדברים כאלו,
 מתר השואל להשאיל לו והשוכר
 להשכיר לו.

סעיף ב'

מצוה לתת שכר פועלת שכיר
 בזמנו. ואם אחר, עובר בלא

תַּעֲשֶׂה, שְׁנֵאֵמַר, בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ
 וְלֹא תָבוֹא עָלָיו הַשְּׂמֶשׁ. וְכִמוֹ כֵּן
 מִצְוָה לָתֵת שְׂכָר בְּהֵמָה אוֹ כְּלִי
 בְּזִמְנוֹ. וְאִם אַחֲרוֹ, עוֹבֵר בְּלֹא,
 שְׁנֵאֵמַר, לֹא תַעֲשֶׂק שְׂכִיר עָנִי
 וְאֶבְיוֹן וְגו'. בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ.
 וְאִיזְהוּ זִמְנוֹ. אִם כָּלֹתָ הַמְּלָאכָה
 בַּיּוֹם, זִמְנוֹ כָּל הַיּוֹם. וְאִם עוֹבֵר
 הַיּוֹם וְלֹא נָתַן לוֹ, עוֹבֵר עַל בְּיוֹמוֹ
 תִּתֵּן שְׂכָרוֹ וְלֹא תָבוֹא עָלָיו
 הַשְּׂמֶשׁ. וְאִם כָּלֹתָ הַמְּלָאכָה לְאַחַר
 שִׁיצָא הַיּוֹם וְנִכְנַם חֲלִילָה, זִמְנוֹ כָּל

הַלִּילָה. עֵבֶר הַלִּילָה וְלֹא נָתַן לוֹ,
 עוֹבֵר עַל לֹא תִלִּין פְּעֻלַּת שְׂכִיר
 אֹתָךְ עַד בֶּקֶר. וְכֵן שְׂכִיר שָׁבוֹעַ,
 שְׂכִיר חֹדֶשׁ, שְׂכִיר שָׁנָה, יֵצֵא
 מִמְּלֶאכֶתּוֹ בַּיּוֹם, יֵשׁ לוֹ זְמַן כָּל
 הַיּוֹם. יֵצֵא מִמְּלֶאכֶתּוֹ בַּלִּילָה, יֵשׁ
 לוֹ זְמַן כָּל הַלִּילָה וְלֹא יוֹתֵר.

סעיף ג'

וְכֵן אִם נָתַן טְלִיתוֹ לְאֶמֶן לְתַקְנָהּ
 בְּקַבְלָנוֹת וְהִבִּיֵּאָהּ לוֹ בַּיּוֹם, יֵשׁ לוֹ
 זְמַן כָּל הַיּוֹם בְּלִבָּד. הִבִּיֵּאָהּ לוֹ
 בַּלִּילָה, יֵשׁ לוֹ זְמַן כָּל הַלִּילָה

בְּלִבְדֹּ. אֲבָל כָּל זְמַן שֶׁהַטֹּלִית בְּיַד
הָאֶמֶן, אֵף עַל פִּי שְׁנֵה־מָרָה וְכִלְתָּהּ
מִלֵּאכֶתֶּהּ, אֵין בַּעַל הַבַּיִת עוֹבֵר,
אֲפֹלוּ הִיא אֵצֶל הָאֶמֶן כַּמָּה יָמִים.
וְאֲפֹלוּ הוֹדִיעָו שֶׁיָּבִיא לוֹ מַעוֹת
וְיִטּוֹל אֶת שְׁלוֹ, מִכָּל מָקוֹם אֵינוֹ
עוֹבֵר.

סעיף ד'

אֵינוֹ עוֹבֵר מִשּׁוּם בֵּל תָּלִין וְלֹא
תָּבוֹא עָלָיו הַשְּׂמֵשׁ, אֲלֹא אִם כֵּן
תִּבָּעוּ הַשְּׂכִיר וְיֵשׁ לוֹ מַעוֹת לְהֵן
לוֹ. אֲבָל אִם לֹא תִבָּעוּ הַשְּׂכִיר, אִזּוֹ

שֶׁתִּבְעוּ וְאֵין לוֹ מַעוֹת, אֵינּוּ עוֹבְרִים.
וּמִכָּל מָקוֹם מִדַּת חֲסִידוֹת הִיא
לְלוֹת וּלְפָרַע לְשָׂכִיר בְּזִמְנוֹ, כִּי
הוּא עָנִי וְאֵלָיו הוּא נוֹשֵׂא אֶת
נִפְשׁוֹ. וְמִי שֶׁדִּרְכוֹ שָׁלֵא לְפָרַע
לְפֹעֲלִים עַד לְאַחַר הַחֲשֻׁבּוֹן, אֲבָלוֹ
תִּבְעוּ מִמֶּנּוּ דָּבָר מֵעַט שְׂבוּדָאִי
מִגִּיעַ לָהֶם, מִכָּל מָקוֹם אֵינּוּ עוֹבְרִים,
שְׂכִירֹן שִׁדְוֶעַ שֶׁדִּרְכוֹ כֵּן, עַל דַּעַת
כֵּן נִשְׁכָּרוּ אֲצִלּוֹ.

סעיף ה'

שָׂכִיר שֶׁעָשָׂה מְלָאכָה לְבַעַל הַבַּיִת

וְהַפְסִידָהּ, אֲפֹלוּ בְּפִשְׁעָהּ, בְּאַפֵּן
שָׁעַל פִּי הַדִּין הוּא חַיב בְּתִשְׁלוּמֵי,
מִצָּוָה עַל בַּעַל הַבַּיִת לְהַכְנִים עִמּוֹ
לְפָנִים מִשּׁוֹרֵת הַדִּין וְלִמְחוּל לוֹ,
שֶׁנֶּאֱמַר, לְמַעַן תִּלְךָ בְּדֶרֶךְ טוֹבִים.
וְאִם הַשֹּׂכֵר עָנִי הוּא וְאֵין לוֹ מִה
יֵאכֹל, מִצָּוָה לִתֵּן לוֹ שְׂכָרוֹ,
שֶׁנֶּאֱמַר, וְאַרְחוֹת צְדִיקִים תִּשְׁמֹר.
וְזֶה הוּא אֲרַח צְדִיקִים, לְשִׁמּוֹר דֶּרֶךְ
ה' לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לְפָנִים
מִשּׁוֹרֵת הַדִּין.

סעיף ו'

בְּדֶרֶךְ שֶׁבַעַל הַבַּיִת מִזְהָר שֶׁלֹּא
לְגַזֵּל שֶׁכֶּר הֶעָנִי וְלֹא לְאַחֲרוֹ, כִּי
הֶעָנִי מִזְהָר שֶׁלֹּא יִבְטֹל מִמְּלָאכָת
בַּעַל הַבַּיִת. וְחַיֵּב לְעַבֹּד בְּכָל כּוֹחַ,
כִּמּוֹ שֶׁאָמַר יַעֲקֹב אָבִינוּ עָלֵינוּ
הַשָּׁלוֹם, כִּי בְּכָל כּוֹחַ עֲבַדְתִּי אֶת
אֲבִיכֹן. לְפִיכֹךְ אֵין הַפּוֹעֵל רֵשָׁאִי
לְעֲשׂוֹת מְלָאכָה בַּלֵּילָה וּלְהַשְׁכִּיר
עַצְמוֹ בַּיּוֹם, (שֶׁכָּבֹד נַחֲלֵשׁ מֵהַלֵּילָה),
וְכֵן אֵינוֹ רֵשָׁאִי לְעֲשׂוֹת מְלָאכָה
בַּבֶּהֱמָתוֹ בַּלֵּילָה וּלְהַשְׁכִּירָהּ בַּיּוֹם.
וְאֵין הַפּוֹעֵל רֵשָׁאִי לְהַרְעִיב וּלְסַגֵּף

עֲצָמוֹ, שְׁהָרִי מִחֲלִישׁ כָּחוֹ וְלֹא
יֻכַּל לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בַּעַל הַבַּיִת
בְּרֵאשִׁי. וְכֵן הוּא דִּין הַמְּלַמֵּד (עֵין
לְעִיל סִימָן קס"ה סְעִיף י"ב).

סימן קפו - הלכות לא תחסם

סעיף א'

כָּל הַמוֹנֵעַ אֶת הַבְּהֵמָה מִלְּאָכֹל
בְּשַׁעֲת מְלָאכָתָהּ, לֹקָה, שְׁנֵאֵמַר,
לֹא תַחֲסֹם שׂוֹר בְּדִישׁוֹ. אֶחָד שׂוֹר
וְאֶחָד כָּל מִינֵי בְּהֵמָה וְחִיָּה, בֵּין
טְמֵאִים בֵּין טְהוֹרִים, וְאֶחָד הַדִּישָׁה
וְאֶחָד כָּל שְׂאֵר מְלָאכּוֹת שֶׁל גְּדוּלִי

קִרְקַע. וְלֹא נֶאֱמַר שׁוֹר בְּדִישׁוֹ,
אֲלֹא בַהֲזָה. וְאַפְלוּ חֲסָמָה בְּקוּל,
דְּהִינּוּ שֶׁצֶעֶק עָלֶיהָ וְעַל יְדֵי זֶה לֹא
תֵּאכַל, חֵיב מִלְּקוֹת.

סעיף ב'

יִשְׂרָאֵל הִדָּשׁ אֶפְלוּ בְּפָרְתוֹ שֶׁל גּוֹי
וְתִבּוּאָה שֶׁל גּוֹי, עוֹבֵר מִשׁוּם לֹא
תַּחֲסֹם.

סעיף ג'

אִם הִבְהִמָּה אֵינָה יְכוּלָּה לֵאכֹל,
מִפְּנֵי שֶׁהִיא צְמֵאָה, צָרִיךְ
לְהַשְׁקוּתָהּ.

סעיף ד'

בְּהִמָּה שֶׁהִיא עוֹשָׂה בְּדָבָר שֶׁהוּא
רָע לְבָנֵי מַעֲיָה, מִתָּר לְחֶסְמָה, שֶׁלֹּא
הִקְפִּידָה הַתּוֹרָה אֲלֵא עַל הַנֶּאֱתָה,
וְהִירִי אֵינָה נֶהְנִית.

סימן קפז - הלכות אבדה ומציאה

סעיף א'

הַרְוָאָה אֲבִדָת יִשְׂרָאֵל, חַיֵּב לְטַפֵּל
בָּהּ לְהַשִּׁיבָהּ לְבַעֲלֶיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר,
הָשִׁב תְּשִׁיבָם. וְכֵן כָּל מִמּוֹן שֶׁל
חֵבְרוֹ שֶׁאֵדָם יָכוֹל לְהַצִּיל שֶׁלֹּא
יֵאבֹד, חַיֵּב לְהַצִּיל, וְהוּא בְּכָלֵל

הַשָּׁבֶת אֲבֵדָה.

סעיף ב'

אֶף עַל פִּי שֶׁמֶן הַדִּין בְּמָקוֹם שָׂרֵב
גוֹיִם מְצוּיִים, אֲפֹלוּ נָתַן בָּהּ
יִשְׂרָאֵל סִימָן, אֵינוֹ חַיֵּב לְהַחֲזִיר,
מִשּׁוּם דְּמִסְתַּמָּא כָּבֵר נִתְיָאֵשׁ
הֵימָנָה, מִכָּל מָקוֹם טוֹב וְיִשָּׁר
לַעֲשׂוֹת לְפָנִים מְשׁוּרָת הַדִּין
לְהַחֲזִיר לְיִשְׂרָאֵל שְׁנָתָן בָּהּ סִימָן.
וְכוּפִין עַל זֶה. וְאִם הִמּוּצָא הוּא
עָנִי, וּבַעַל הָאֲבֵדָה הוּא עָשִׁיר,
אֵינוֹ צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת לְפָנִים מְשׁוּרָת

הדין. ובמקום שיש דינא

דמלכותא להחזיר אבדה, חייב בכל ענין להחזיר.

סעיף ג'

כל המוצא אבדה, בין שיש בה סימן בין שאין בה סימן, אם מצאה דרך הנחה, כגון טלית וקרדום בצד הגדר, ואפלו יש להסתפק אם הניחם שם בכונה או אבדם שם, אסור לגע בהם.

סעיף ד'

מי שהוא זקן מכבד, ומצא אבדה

וְהוּא דָּבָר מְבֻזָּה, שְׂאֵפְלוֹ הִיָּה שְׂלוֹ,
 לֹא הִיָּה נוֹטֵלוֹ לְהַבִּיאוֹ לְבֵיתוֹ,
 מִשּׁוּם דְּחֵי לָהּ בְּזִיווֹן, אֵינּוּ חַיֵּב
 לְטַפֵּל בָּהּ. וּמִכָּל מָקוֹם יֵשׁ לוֹ
 לַעֲשׂוֹת לְפָנִים מִשּׁוֹרֶת הַדִּין וּלְטַפֵּל
 בָּהּ, אֶף עַל פִּי שְׂאֵינָהּ לְפִי כְּבוֹדוֹ.

סעיף ה'

מִצָּא מְצִיאה וְאֵינּוּ יוֹדֵעַ מִי
 אֲבָדָהּ, בֵּין שֵׁשׁ בָּהּ סִימָן בֵּין
 שְׂאֵין בָּהּ סִימָן, יֵשׁ בְּעֲנִינִים אֵלּוֹ
 חֲרִבָּה חֲלוּקֵי דִינִים, וְיַעֲשֶׂה שְׂאֵלֹת
 חָכָם אִידֵי יַעֲשֶׂה.

סימן קפח - הלכות פקדון

סעיף א'

המפקיד מעות אצל חברו, עתה
בזמן הזה שכל עסקינו במשא
ומתן והכל צריך למעות, מן
הסתם נתרצה המפקיד, שהנפקד
יוציאן כשיצטרך. ולכן מתר לו
להוציאן, והרי הן אצלו כמו
מלוא, אלא אם כן גלה המפקיד
דעתו שאין רצונו בכך, כגון
שחתמן או קשרן בקשר משנה,
אז אין הנפקד רשאי להוציאן.

סעיף ב'

המפקיד שאר חפץ אצל חברו,
אסור להפקד להשתמש בחפץ זה
לצרכו. ואף על פי שאין החפץ
מתקלקל כלל בתשמיש זה, מכל
מקום הוי שואל שלא מדעת.
ושואל שלא מדעת, גזלן הוא. ואם
ידוע בברור שאין המפקיד מקפיד
עליו, מתר. ויש אומרים גם בזה,
משום דפקדון אפלו בדבר שאין
דרד בני אדם להקפיד, אסור,
משום דהוי שולח יד בפקדון גם

בְּכֹהֵאֵי גִּוְנָא. וַיֵּשׁ לְהַחֲמִיר.

סעיף ג'

חַיֵּב לְשֹׁמֵר אֶת הַפְּקֻדוֹן בְּאֶפֶן
הַיּוֹתֵר טוֹב כְּפִי הַדֶּרֶךְ לְשֹׁמֵר
חֲפָצִים כְּאֵלּוֹ. וְאֵפֶלּוֹ אִם הוּא אֵינוֹ
מְדַקְדֵּק כָּל כָּךְ בְּשִׁמְיֵרַת חֲפָצִים
שֵׁלּוֹ בַּפְּקֻדוֹן, חַיֵּב לְדַקְדֵּק יוֹתֵר.

סעיף ד'

אֵין הַנִּפְקָד רֵשָׁאֵי לְהַפְקִיד אֶת
הַפְּקֻדוֹן בְּיַד אַחֲרִים, אֵפֶלּוֹ כְּשֵׁרִים
וְנֶאֱמָנִים יוֹתֵר מִמֶּנּוּ, אֶלָּא אִם כֵּן
הַמִּפְקִיד גַּם כֵּן רָגִיל לְהַפְקִיד

דְּבָרִים כָּאֵלּוּ אֶצְלָם.

סעיף ה'

כְּשֶׁבֶא לְהַחֲזִיר אֶת הַפְּקֻדֹן, לֹא
יִחַזְּרוּנוּ לְאַחַד מִבְּנֵי בֵיתוֹ שֶׁל
הַמַּפְקִיד שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ. וְכֵן כְּשֶׁבֶא
לְהַחֲזִיר לוֹ אִיזָה חֶפֶץ שֶׁהַשְּׂאִיל לוֹ
אִם לְפָרַע חֹבּוֹ. אֲבָל יָכוֹל לְהַחֲזִיר
לְאַשְׁתּוֹ, כִּי מִן הַסֵּתֶם הִיא נֹשֵׂאת
וְנוֹתֶנֶת בְּתוֹךְ הַבֵּית, וְהַבֹּעֵל
מִפְּקִיד כָּל אֲשֶׁר לוֹ בְּיָדָהּ.

סימן קפט - הלכות פריקה וטעינה

סעיף א'

מִי שֶׁפָּגַע בַּחֲבֵירוֹ בַּדֶּרֶךְ וּבַהֲמָתוֹ
 רֹבֶצֶת תַּחַת מִשְׁאָה, בֵּין שְׁהִיָּה
 עָלֶיהָ מִשָּׂא הָרִאשִׁי לָהּ, בֵּין שְׁהִיָּה
 עָלֶיהָ יוֹתֵר מִמָּה שֶׁרִאשִׁי לָהּ, חָרִי
 זֶה מְצוּה לְסִיעוּ לְפָרֵק מֵעָלֶיהָ,
 שֶׁנֶּאֱמַר, עָזַב תַּעֲזֹב עַמּוֹ. וְלֹא־חָר
 שֶׁפָּרֵק, לֹא יִנִּיחַ אֶת חֲבֵירוֹ בְּצַעַר
 וַיֵּלֶךְ לוֹ, אֶלָּא יַעֲזֹר לוֹ לַחֲזוֹר
 וְלִטְעוֹן עָלֶיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר, חָקֵם תִּקֶּיֶם.
 וְאִם הִנִּיחַ אֶת חֲבֵירוֹ וְלֹא פָּרֵק וְלֹא
 טָעַן, בִּטְלַת מִצְוַת עֲשֵׂה וְעָבַר עַל
 מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר, לֹא

תִּרְאֶה אֶת חֲמוֹר אַחִיךָ וְגו'.

סעיף ב'

פֶּרֶק וְטֵעַן וְחִזֹּר וְנִפְּלָה, חַיֵּב לְפֶרֶק
וְלִטְעוֹן פַּעַם אַחֲרָת, וְאִפְּלוּ מֵאֵה
בְּעַמִּים, שֶׁנֶּאֱמַר, עֲזֹב תֵּעֲזֹב, הֵקֵם
תִּקִּים עָמוֹ. לְפִיכָךְ צָרִיךְ לִילֹךְ עָמוֹ
עַד פְּרִסָּה, שֶׁמָּא יִצְטָרֵךְ לוֹ, אֲלֹא
אִם כֵּן אֵין לוֹ בַּעַל הַמִּשָּׁא, אֵין צָרִיךְ לָךְ.

סעיף ג'

מִצִּזֹּת פְּרִיקָה, צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת בְּחֻנָּם.
אֲבָל לִטְעוֹן, אֵין מְחִיב אֲלֹא

בְּשָׂכָר, וְכֵן בְּעֵד מֵה שְׂחֹלָךְ עָמֹר,
מְחִיב לְשַׁלֵּם לוֹ.

סעיף ד'

בְּהֶמֶת גוֹי, אִם הָיָה הַגּוֹי מְחִמֵּר
אַחֵר בְּהֶמְתּוֹ, בֵּין שְׂחֵמֶשׁא הוּא
שֶׁל יִשְׂרָאֵל בֵּין שְׂחֵמֶשׁא שֶׁל גּוֹי,
אֵינוֹ חַיֵּב, רַק לְפָרֶק, מִשּׁוּם צִעֹר
בְּעַלְי חַיִּים, וְיָכוֹל לְקַבֵּל שָׂכָר עַל
זֶה. אֲבָל לְטַעֵן, אֵינוֹ חַיֵּב כָּלֵל, רַק
אִי אֵיכָא מִשּׁוּם אֵיבָה. וְאִם אֵין
שָׂם גּוֹי, אֵלָא יִשְׂרָאֵל מְחִמֵּר אַחֵר
הַבְּהֶמָה, חַיֵּב גַּם כֵּן לְטַעֵן מִשּׁוּם

צֶעַר הַיִּשְׂרָאֵל. וְכֵן בְּהִמָּת יִשְׂרָאֵל
וְהַמִּשָּׁא שֶׁל גּוֹי, חַיֵּב לְפָרֵק וּלְטַעַן
מִשּׁוֹם צֶעַר הַיִּשְׂרָאֵל.

סעיף ה'

בְּתֵיב, כִּי תִרְאֶה חֲמֹר שֶׁנֶּאֱדָר רַבִּין
תַּחַת מִשָּׂאוֹ וְגו', שׁוֹנֵא זֶה לֹא
מִתְּהוּיִם הוּא, (שֶׁהָרִי אֵינָם בְּמִצּוֹת
טְעִינָה וּפְרִיקָה, אֲלָא מִשּׁוֹם צֶעַר בְּעָלֵי
חַיִּים), אֲלָא מִיִּשְׂרָאֵל. וְהֵיאָדָּה יִהְיֶה
יִשְׂרָאֵל שׁוֹנֵא לְיִשְׂרָאֵל, וְהַכָּתוּב
אֹמֵר, לֹא תִשָּׂא אֶת אָחִיךָ
בְּלִבְבְּךָ. אָמְרוּ חֲכָמִים, כְּגֹז שֶׁהוּא

לְבַדּוֹ רָאָהוּ שְׁעָבַר עֲבָרָה, וְהִתְרָה
 בּוֹ וְלֹא חֲזַר, הֲרִי מְצִיָּה לְשִׁנְאוֹ
 עַד שִׁיעָשָׂה תְּשׁוּבָה וַיָּשׁוּב
 מִרְשָׁעָתוֹ. וְאַף עַל פִּי שְׁעָדִין לֹא
 עָשָׂה תְּשׁוּבָה, אִם מְצָאוֹ בְּצַעַר עַל
 מִשְׁאוֹ, מְצִיָּה לְפָרֵק וְלִטְעוֹן עִמּוֹ
 וְלֹא יִנְיַחֵנוּ כָּךְ, כִּי שָׂמָא יִשְׁתַּחֲוֶה
 בְּשִׁבְלֵי מַמּוֹנֵנוּ וַיָּבֹא לְיָדֵי סַכָּנָה,
 וְהִתְוָרָה הִקְפִּידָה עַל נַפְשׁוֹת
 יִשְׂרָאֵל, בֵּין רָשָׁעִים בֵּין צַדִּיקִים,
 מֵאַחַר שֶׁהֵם נִלְוִים אֶל ה'
 וּמֵאַמִּינִים בְּעֶקֶר חֲדָת, שֶׁנֶּאֱמַר,

אָמַר אֱלֹהִים חֵי אָנִי נֶאֱמַר ה'
אֱלֹהִים אִם אֶחָפֵץ בְּמוֹת הָרָשָׁע כִּי
אִם בְּשׁוֹב רָשָׁע מִדְּרָכֹו וְחִיָּה.

סעיף ו'

בְּנֵי חֲבוּרָה שְׂאֲרֵעַ לְאַחַד מֵהֶם
שָׂרְגָלִי חֲמוּרֹו רְעוּעוֹת, אֵין בְּנֵי
חֲבוּרָה רִשָּׁאִים לְפָרֵד עִם חֲמוּרִיָּהם
וְלַחֲנִיחוֹ לְבַדּוֹ בְּדֶרֶךְ. אֲבָל אִם נָפַל
חֲמוּרֹו וְאֵינוֹ יָכוֹל עוֹד לֵילֵךְ כָּלָל,
רִשָּׁאִים לְפָרֵד מִמֶּנּוּ, וְאֵין צָרִיכִין
לְהַתְּעַכֵּב בְּשִׁבְיָלוֹ יוֹתֵר מִדִּי. וְכֵן
בְּנֵי חֲבוּרָה שְׂנוּסְעִין בְּעֶגְלוֹת,

וְאֶרֶץ לְאֶחָד מֵהֶם אֵיזָה קִלְקוּל,
שֶׁצָּרִיךְ לַעֲשׂוֹת מַעַט לְתֵקוֹן, אִין
חֲבָרָיו רִשָּׁאִים לְפָרֵד מִמֶּנּוּ, אֵלֹא
אִם כֵּן צָרִיךְ לְהִתְעַכֵּב הַרְבֵּה יוֹתֵר
מִדִּי.

סימן קצ - הלכות [מעקה] שמירת
הגוף ובל תשחית

סעיף א'

מִצֻּת עֲשֵׂה לַעֲשׂוֹת מַעֲקָה לְגִגּוֹ,
שֶׁנֶּאֱמַר, וְעָשִׂיתָ מַעֲקָה לְגִגְךָ. גִּבָּה
הַמַּעֲקָה אֵינוֹ פָּחוֹת מִעֲשָׂרָה
טַפָּחִים, וִיחַא חֲזָק כִּדִּי שִׁישׁ עַן אָדָם
עָלָיו וְלֹא יִפּוֹל. גִּגּוֹת שֶׁלָּנוּ שְׂאִין

מִשֵּׁת־מִשִּׁין בָּהֶם, פְּטוּרִין. וְאִמְנָם
 לֹא הִגַּג בְּלִבּוֹ חַיֵּב בַּמַּעֲקָה, אֲלֹא
 כָּל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סִכָּנָה, שִׁכְכָהּ
 בּוֹ אָדָם וַיָּמוּת, חַיֵּב בַּמַּעֲקָה
 וְתִקּוּן. וְכָל הַמַּנִּיחוֹ בְּלִי מַעֲקָה,
 בָּטֵל מִצִּוַּת עֲשֵׂה וְעֹבֵר עַל לֹא
 תַעֲשֶׂה, שְׁנֵאֵמַר, וְלֹא תַשִּׁים דְּמִים
 בְּבֵיתְךָ. כִּגּוֹן מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בּוֹר
 בְּתוֹךְ חֲצֵרוֹ, חַיֵּב לַעֲשׂוֹת לוֹ חֲלִיא
 גְבוּחָה עֲשָׂרָה טַפָּחִים אֹל לַעֲשׂוֹת
 לוֹ כִּסִּי שֶׁלֹּא יִפֹּל בּוֹ אָדָם.

וְכֵן כָּל מַכְשׁוֹל שִׁישׁ בּוֹ סַכָּנָה
נִפְשׁוֹת, מִצּוֹת עֲשֵׂה לְהַסִּירוֹ
וְלִהְיוֹת מִמֶּנּוּ וְלִהְיוֹת בְּדַבָּר יָפֵה,
שֶׁנֶּאֱמַר, הִשְׁמַר לָךְ וְשִׁמְרֵ נַפְשְׁךָ
מְאֹד. וְאִם הִנִּיחַ וְלֹא הִסִּיר אֶת
הַמַּכְשׁוֹלִים הַמְּבִיאִים לְיָדֵי סַכָּנָה,
בִּטֹּל מִצּוֹת עֲשֵׂה וְעַבַר בְּלֹא תַשִּׁים
דָּמִים, כְּגוֹן אִם סָלַם רָעוּעַ עוֹמֵד
בְּבֵיתוֹ וַחֲצָרוֹ, וְכֵן הַמַּגִּיד לְכָל
רָע.

סעיף ג'

כַּשֵּׁם שֶׁצָּרִיךְ הָאָדָם לִהְיוֹת בְּגוֹפוֹ

וְשֵׁלָא לְאַבְדּוֹ וְשֵׁלָא לְקַלְקְלוֹ וְשֵׁלָא
 לְהַזִּיקוֹ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר, הִשְׁמַר לָךְ
 וְשִׁמְרֵ נַפְשְׁךָ מֵאֵד, כִּי צָרִיךְ
 לְהִזָּהֵר בְּמַמוֹנוֹ שֵׁלָא לְאַבְדּוֹ וְשֵׁלָא
 לְקַלְקְלוֹ וְשֵׁלָא לְהַזִּיקוֹ. וְכָל הַמְּשַׁבֵּר
 כְּלִי, אִם קוֹרֵעַ בֶּגֶד, אִם מֵאֲבֵד
 מֵאֲכָל אִם מִשְׁקָה אִם מִמַּאֲסֵם, אִם
 זוּרֵק מַעוֹת לְאַבּוֹד, וְכֵן הַמְּקַלְקֵל
 שְׂאֵר כָּל דָּבָר שֶׁהִיא רְאוּיָה שִׁיחָנוּ
 בּוֹ בְּנֵי אָדָם, עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה,
 שֶׁנֶּאֱמַר, לֹא תִשְׁחִית אֶת עֵצָה וְגו'.

בְּרוּךְ הַנּוֹתֵן לַיֵּעָף כַּח, וְעֲצָמָה
יִרְבֶּה לְאִין אֲוָנִים
בֵּית יַעֲקֹב לָכוּ וְנִלְכָּה בְּאוֹר ה'
(ישעיה ב.)

כללים

עַל אֵיזָה דְּבָרִים שִׁיבּוּאוֹ כַּמָּה
פְּעָמִים בַּסֵּפֶר הַזֶּה שֶׁלֹּא אֶצְטָרֵךְ
לְפָרֵשׁ בְּכָל מְקוֹם.
אַגְוִדֵּל.

הֵינּוּ שְׁמוֹדֵדִים בְּאַצְבַּע אַגְוִדֵּל (הוא
הַאצְבַּע הָעֵב) בַּמָּקוֹם הָרָחֵב שֶׁהוּא
בַּמָּקוֹם הַקָּשֶׁר שֶׁבֵּין שְׁנֵי הַפָּרָקִים

וְעֵין סִימָן ט' סְעִיף ג' • וּמִוֹדֵדִים
 בְּאַצְבַּע שֶׁל אָדָם בִּינוּנִי, וְהוּא
 כִּמּוֹ שְׁבַעַה גִּרְעִינִי שְׁעוּרָה מִנְּחִים
 זֶה אֶצֶל זֶה בְּרַחֲבֹן. וְכֵן בְּמָקוֹם
 שְׁנֵזֶכֶר סֶתֶם אֶצְבַּע – הַכּוֹנֶה הִיא
 לְרוֹחַב אֶצְבַּע אֲגוּדָל.

טפח.

הוּא אַרְבַּעַה אֲגוּדָלִים.

אִמָּה.

הִיא שְׁשָׁה טַפָּחִים, (וְהִיא לְעֶרֶךְ אִמָּה
 בְּעַמִּישׁ שֶׁהִיא שְׁלֹשָׁה רְבִיעֵי אִמָּה וְוִינְעֵר
 הִנְהוּגָה בְּמִדֵּינִתָּנוּ) לְפַעֲמִים מְשַׁעְרִים

אֶת הָאִמָּה בְּשֵׁשָׁה טַפָּחִים דְּחוּקִים
זֶה לָזֶה וְנִקְרְאת אִמָּה עֲצֵבָה
וְלַפְעָמִים מִשְׁעָרִים הָאִמָּה בְּשֵׁשָׁה
טַפָּחִים רוּחִים וְנִקְרְאת אִמָּה
שׁוֹחֶקֶת. זֶה וְזֶה לְחַמֵּיר (רַמְבַּ"ם סוֹף
פָּרֶק יז מֵהִלְכוֹת שַׁבָּת).

מִיל.

הוּא אֶלְפִים אִמָּה.

פֶּרְסָה.

הִיא אֶרְבָּעָה מִילִין.

בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת.

הוּא שְׁלֹשָׁה עָשָׂר מִינוּטִין וְחֲצִי

קוֹדֶם צֵאת הַכּוֹכָבִים.

פְּדִי דְבוּר.

הֵינּוּ שְׁעוֹר שִׁיכּוּלִין לֹאמַר שְׁלֹשׁ
תְּבוֹת אֵלֶּה: שְׁלוֹם עָלֶיךָ רַבִּי. וְתוֹךְ
פְּדִי דְבוּר פִּירוּשׁוֹ שֶׁלֹּא שָׁחָה כָּל
כֶּךְ.

בִּיצָה.

הִיא שֶׁל תִּרְנַגְלָת עִם קַלְפָּתָהּ, לֹא
גִדּוּלָה וְלֹא קַטְנָה אֲלֵא בִּינוּנִית.
כִּזִּית.

הוּא כִּמּוֹ חֲצִי בִּיצָה.

רְבִיעִית.

הִיא כְּמוֹ בִּיצָה וּמַחֲצָה. וְהַמְדִּידָה
 הִיא כֶּךָ: מִמֶּלֶא כְּלִי בַמַּיִם וּמַעֲרָה
 אֶת הַמַּיִם לְכָלִי אַחֵר, וְאַחֵר כֶּךָ
 יִתֵּן לְתוֹךְ כְּלִי זֶה שְׁעֵרָה מִמֶּנּוּ אֶת
 הַמַּיִם שֶׁלֹּשׁ בִּיצִים וְאַחֵר כֶּךָ יַחֲזִיר
 לְתוֹכוֹ אֶת הַמַּיִם, וְהַמַּיִם שִׁוְתָרוּ,
 הֵחָצִי מֵהֶם הֵם רְבִיעִית (עֵין טוֹר
 שֶׁלֶחֶן עָרוֹךְ אוֹרַח חַיִּים סֶמֶן תנ"ו).

פָּרָס.

הוּא אֶרְבַּע בִּיצִים בִּינוּנִיּוֹת, וְיֵשׁ
 אוֹמְרִים שֶׁלֹּשׁ גְּדוּלוֹת קֶצֶת.
 יֵשׁ אוֹמְרִים: כִּי הַבִּיצִים אֲשֶׁר

בְּזִמְנֵנוּ נִתְקַטְּנוּ הַרְבֵּה מִן הַבִּיצִים
אֲשֶׁר הָיוּ בְּזִמְן הַגְּמָרָא וְאֵינָהּ
הַבִּיצָה רַק חֲצִי בִיצָה שֶׁנֶּזְכְּרָה
בַּגְּמָרָא וּבַפּוֹסְקִים הָרֵאשׁוֹנִים –
זְכוּרָנָם לְבִרְכָּה! – וְנִמְצָא לְפִי זֶה,
כִּי בְּכָל מָקוֹם שֶׁנֶּזְכָּר "כִּזְיִת" הוּא
כְּמוֹ בִיצָה שְׁלֵמָה, "כְּבִיצָה" הִיא
כְּמוֹ שְׁתֵּי בִיצִים, וְרַבִּיעִית הִיא
כְּמוֹ שְׁלֹשׁ בִּיצִים. וְהַמַּחְמִיר תָּבוֹא
עָלָיו בְּרָכָה. (עֵין צִל"ח פְּסָחִים דף קט"ז
וְחֲתָם סוּפֵר אוֹרַח חַיִּים סֶמֶן קכ"ז וְסֶמֶן קכ"א
וְאִמְרֵי אֵשׁ אוֹרַח חַיִּים סֶמֶן ל"ג, ל"ד).

כמלא לוגמיו.

הוא משקה שנוטל בפיו ומם לקה
לצד אחד ונראה מלא לוגמיו.
וזאת משערין בכל אדם לפי מה
שהוא, הגדול לפי גדלו והקטן לפי
קטנו, ובאדם בינוני הוא רוב
רביעית.

חמשת מיני דגן.

הן חטה ושעורה, כסמין, שכולת
שועל ושיפון.